AUTHOR

NO. 4465

TITLE סדור ר' שבתי סופר

RR

IMPRINT

CALL NO. ACC. 13482

DATE MICROFILMED

These images are from the collection of the Library of the Jewish Theological Seminary (JTS). JTS holds the copyrights to these images. The images may be downloaded or printed by individuals for personal use only, but may not be quoted or reproduced in any publication without the prior permission of JTS.

C2399

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תש"ע

FILMED FOR THE JEWISH THEOLOGICAL SEMINARY OF AMERICA

XEROX University Microfilms, Inc.
A SUBSIDIARY OF XEROX CORPORATION

חקומת חסידית

שבתי אני לקיים את אשר נדרתי בתחלה לכתוב קצת דברים פרטיים הנוגעים לענין התפלה כגון דקדוקי נוסחאות וקצת דינים פרטיים, אשר לכל מבקשי ה׳ הם ראויים והכרחיים.

דין מה טובו

מה טובו אהליך יעקב וגו׳. ואני ברב חסדך וגו׳. ה׳ אהבתי וגו׳. ואני אשתחוה וגו׳, זה הפסוק לא נמצא כי אם בלשון צווי לרבים באו נשתחוה ונכרעה וגו׳ (תלים צ״ה) והפכוהו כאן ללשון יחיד המדבר בעד עצמו. ואני תפלתי וגו׳, אלו חמשה פסוקים נדפסים בכל סדורי אשכנז ונוהגים לאומרם כשבא האדם לבית הכנסת, אך הגאון מהרש״ל כתב בתשובותיו סי׳ ס״ד שלא נהג לומר פסוק מה טובו מפני שאמרו בלעם ועוד שאמרו לקללה וגם שם כתב שלא נהג לומר פסוק ואני תפלתי מפני שנתקן על פי המדרש לאמרו במנחה בשבת, ואף על פי שהרב ז״ל לא כתב רק מה שהוא נוהג בו אבל לא כתב דרך פסק להורות כן לרבים מ״מ אף על מנהגו יש לומר שאין למנוע מלאמרם מפני הטעמים שכתב כי מה טובו מאחר שנכתב בתורה נתקדש בקדושת התורה כמו שמבואר בזה הזוהר פרשת בהעלותך עמוד רס״ב בדפוס גדול ודף קנ״ב ע״א בדפוס קטן גם בלעם לא אמרו מעצמו כי אם בדבר ה׳ אשר שם בפיו כמבואר בפרשת בלק ואף שאמרו רז״ל בסנהדרין פרק חלק דף ק״ה ע״א שמתוך הפסוק נראה שהיה בדעתו לקללם מ״מ אין לאדם אלא מה שעינינו רואות ואזנינו שומעות וברכה שמענו, גם בפסוק ואני תפלתי אף שכתב הטור א״ח סי׳ רצ״ב טעם על פי המדרש על מה שנהגו לאמרו במנחה בשבת מ״מ לא נמצא בשום מקום שאסרו לאומרו בשאר הפעמים ולפי דעתי נהגו לאמרו מפני שממנו למדו שמצוה היא להתפלל עם הצבור כדאיתא בפרק קמא דברכות דף ח׳ ע״א דאמר רבי יוחנן משום ר׳ שמעון בן יוחי מאי דכתיב ואני תפלתי לך ה׳ עת רצון אימתי עת רצון בשעה שהצבור מתפללין עכ״ל, ומנהג אבותינו תורה היא ודברי הגאון דברי יחיד הם וכבר הארכתי בזה בספר טורים אבני גזית בסייעתא דשמיא.

אך את זה צריך אני להודיע שפסוק ואני ברב חסדך נכון לומר קודם שנכנס האדם לבה״כ מיד כבואו לפני פתח בית הכנסת ישתחוה ויאמר זה הפסוק כדאיתא בזוהר פרשת ויקרא עמוד י״ב בדפוס גדול ודף ח׳ ע״ב בדפוס קטן וז״ל פתח ר׳ אבא ואמר ואני ברב חסדך אבוא ביתך הכי אוקמוה דלא ליבעי ליה לבר נש למיעל לבי כנישתא אלא אי אימליך בקדמיתא באברהם ויצחק ויעקב בגין דאינון תקינו צלותא קמי קב״ה הה״ד ואני ברב חסדך אבוא ביתך דא אברהם אשתחוה אל היכל קדשך דא יצחק ובעי לאתכללא לון ברישא ועאל לבי כנישתא ויצלי צלותיה כדין כתיב ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר עכ״ל, ובעל הפרדס הביא דברי הזוהר דלעיל לפסק הלכה בסוף ספר תומר דבורה דף נ״ט ע״א וכן הביאם בעל ספר תוצאות חיים בענייני התפלות וכן הביאם בעל ספר סדר היום ואעתיק לשונו בקיצור דפנים בכ״ב הפסוקים, וענין זה כתוב עוד בזוהר במקום שנזכר בפרשת בראשית עמוד ל״ז בדפוס גדול ודף י״א ע״א בדפוס קטן.

דין

These images are from the collection of the Library of the Jewish Theological Seminary (JTS). JTS holds the copyrights to these images. The images may be downloaded or printed by individuals for personal use only, but may not be quoted or reproduced in any publication without the prior permission of JTS.

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תש"ע

כתב בר"ח בשער הקדושה פ"ג ירא שמים צריך למעט הדבור עם האשה כל האפשר ובפרט באשתו נדה וסמך לדבר "נאלמתי "דומיה "החשיתי ר"ת נדה עכ"ל.

בהמשך לענין שהפסקת להעיתון מצוטט בין הרב של
שאלה למרק של הלועזים פירוש נקבע בכתב ואינה
והכי וכתב עליך המורה הנ"ל אשר הוא שיך
לומר: אל תרבה שיחה עם האשה שבהפסק וכו'
עפ"י הדרך להרבות את בכבוד הגאון.

~~הקריאת הפרשיות~~

ומבואר למשבו (וכן כתב הב״ח) על תפלין של יד מברך להניח תפלין בגמרא בברכות פרק הרואה דס׳ ע״ב
כי מנח תפלין אדרעיה לימא ברוך אקב״ו להניח תפלין וכו׳. והנה בנקודת מלת להניח נמצאו חלוקים
בין האחרונים אם לקרות הה״א בפתח ולבנין דגושה או אם לקרות הה״א בקמ״ץ כתב מהרש״ל בסדור על
על תפלין של יד להניח תפלין הה״א בפתח ולא בקמ״ץ שהוא לשון נוחה עכ״ל, והאגור כתב בסי׳ ל״ג וז״ל
פסק מהר״ו [illegible] שיש לברך להניח בקמ״ץ תחת הה״א אבל לא בפתח ובדגש אע״פ כי אין חלוק במצות
ראוי לברך בלשון הפסוק להניח בקמ״ץ כמו להניח ברכה אל ביתך (יחזקאל מ״ד) עכ״ל, והב״י הביא
דברי האגור ככתבם וכלשונם בטור או״ח סי׳ כ״ה וכן פסק בש״ע שלו בסי׳ הנזכר סעי׳ ג׳ לומר להניח
בקמ״ץ הה״א ובאמת דברי מהר״ו ומון הם צודקים שפסק לומר להניח בקמ״ץ כלשון הפסוק אע״פ כי אין
חלוק במצות ודבריו מסכימים עם דברי הרד״ק שכתב בשרש נוח ובשרש ינח, ולא צדקו החלוקים אלו
(וכן כתב הטורי זהב דלומר בקמ״ץ) אמנם גם שם בפרק הרואה דברכת תפלין של ראש, ארישיה לימא
ברוך אקב״ו על מצות תפלין, ונהגו קדמונינו ז״ל לקרות על מצות הוי״ו בפת״ח, אך שמעתי חכמים חדשים
מקרוב באו מתדקדקים וקורין הוי״ו בחולם ונותנים טעם מפני שהם שתי מצות, ובאמת הנכון הוא
לקרותה בפת״ח, וכבר הוכחתי את זה בראיות ברורות בכלל זה שכתבתי באריכות בדקדוקי ברכת
מצות ותפלין בספר טורים אבני גזית" (וכן כתב בעל מגן אברהם סי׳ כ״ה סק״ו ע״ש שנסתר
דברי הט״ז שכתב בלשון אחד לומר בחולם וחולק כיון שלו ב׳ תפלין של״י ושל״ר אך יאמר בחולם ואם
אין לו רק א׳ יאמר בפת״ח ע״ש מזה כתב בעל מגן אברהם שיש לומר תפלין הלמ״ד בדגש בלשון לח)."

דין ברכת התורה ונוסחה

נפסקה ההלכה בש״ע או״ח סי׳ מ״ז וז״ל ברכת התורה צריך ליזהר בה מאד. צריך לברך בין
למקרא בין למשנה בין לתלמוד בין למדרש וכו׳. המשכים קודם אור היום ללמוד מברך ברכת
התורה ואינו צריך לחזור ולברך כשהולך לבה״כ עכ״ל, ונראה דזה דוקא באדם המברך לעצמו. אבל ש״ץ
שצריך להוציא את אחרים אע״פ שהוא מברך ברכת התורה כשמשכים ללמוד חייב הוא לחזור
ולברך אותה עם שאר כל הברכות בבה״כ להוציא רבים ידי חובתם כי אע״ג עצמו שכבר יצא מברך
להוציא את אחרים כדאיתא בר״ה סוף פרק ראוהו ב״ד דף כ״ט ע״א וז״ל. תנו אהבה בריה דר׳
זירא כל הברכות כולן אע״פ שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם והיין וכו׳, וכן פסק שם הרי״ף והרא״ש,
וכן פסק הרמב״ם בפ״א מהל׳ ברכות וסמ״ג עשין סי׳ כ״ג ומ״ב וסמ״ק סי׳ ק״ט וכן פסק הטור בכמה
מקומות וכן פסקו שאר כל הפוסקים ואין חולק בזה (וכן כתב של״ה ע״ש ובב״ה הט״ז באו״ח בש״ע סי׳
ו׳ דהש״ץ מותר לחזור ולומר הברכות בבה״כ אע״פ שבירך בביתו קודם לימודו רק מה שהקהל עונים
אחריו ברכת עב״י אין להם על מה שיסמכו כיון שבירכו תחלה אמנם ויברכו שנית עכ״ל ובמגן
אברהם

דין ברוך הוא וברוך שמו ועניית אמן

כתב הטור או״ח בשם אביו הרא״ש ז״ל בסי׳ קכ״ד וכן נפסקה ההלכה בש״ע או״ח סי׳ קכ״ד סעיף ה׳ על כל ברכה שאדם שומע בכל מקום אומר ברוך הוא וברוך שמו וכן נוהגין רוב המון בני ישראל ומיהו צריך לזכור רק מפני התקדשות ענין אחד כי יש אנשי מעלה המכוונים להגדיל שמו הגדול ית׳ ואומרים ברוך הוא וברוך שמו הגדול ומפה הם עושים כי גדול ה׳ ומהלל מאד ואומר הוא ית׳ גדול שמו בגוים (מלאכי א׳) ומשמע מתחכמים בלא דעת המונעים את הרבים מלומר מלת הגדול ונותנים טעם לפגם שאין להוסיף על דברי הרא״ש ונותנים טעם משום דהוא דנחות קמיה דר׳ חנינא אמר האל הגדול הגבור וכו׳ עד אל״ס משתבחו לכולהו שבחיה דמרך כדאיתא בפרק אין עומדין דף ל״ג ע״ב נראה שלא ראו מה שכתוב על המאמר הבא בטור או״ח סי׳ קי״ג וזה שהאריך בו הר״ן קאמר שאין אוסור בזה רק בתפלה אבל בשבח והודאה ובתחנונים מותר וכן הוא באגודה פרק אין עומדין סימן קי״ג . וכתב עוד הטור בסי׳ קכ״ד ז״ל ויענו אמן אחר כל ברכה וברכה וכו׳ ולא יענה אמן חטופה פי׳ שאין האל״ף נקודה בחטף וכו׳ ולא אמן קטופה וכו׳. וכן היא הלכה פסוקה שם בש״ע סעי׳ ו׳ וסעי׳ ח׳. וענין חטופה וקטופה הם לשון הגמרא פרק שלשה שאכלו דף מ״ז ע״א אמרו שם ז״ל ת״ר אין עונין לא אמן חטופה ולא אמן קטופה וכו׳ ופירש״י חטופה שקורין האל״ף בחטף ולא בפתח ואומר אֲמן והוא צריך לומר אָמן. קטופה שמחסר קריאת הנו״ן שאינו מוציאו בפה שתהא נכרת. ובערוך ערך אמן פי׳ אחר למלת חטופה וקטופה, ורוב הפוסקים תפסו פי׳ רש״י עיקר ומפני שלא הבינו קצת מן האחרונים את דברי רש״י כתבו שאין לקרות האל״ף בחטף פתח. וכן כתב רבינו בחיי בפרשת בשלח במלת ויאמינו בה׳ ובספר כד הקמח בשרש אמונה. ומורי מהר״ם יפה הוסיף וכתב דמה״ט שלא יאמר אמן באחד משאר הנקודות וכו׳, ובאמת נקשה איך יעלה על הדעת לקרותה באחד משאר הנקודות אם כן לפי דבריו יעבור על כל אות ואות שבתפלות אבל באמת כוונת רש״י אינה רק שלא יקרא האל״ף בקמץ חטף כי יש בזה מקום לטעות כי נמצא בפסוק מלת אמן מענין אחר האל״ף נקודה בקמץ חטף מעשה ידי אמן (שיר ז׳) ולכן צריך להזהיר עליה ומש״ה רש״י ולא בפתח ר״ל קמץ כי הוא קורא תמיד לקמץ פתח כדמוכח בפרשה ונמצא בפסוק ולא ישגיע מאות, ובב׳ משפטים פסוק גובה לאלהים וחרם, ובכתובות פרק ו׳ דף ס״ט ע״ב על מאמר ונחמי כתוב״ וכו׳ פרטי עניית אמן מבוארים בטור או״ח ובשלחן ערוך סי׳ קכ״ד .

דין ברכת ציצית ותפלין

כשמתעטף בטלית גדול שמברכין עליו להתעטף בציצית צריך לקרות ב׳ית בציצית בפתח כי הפתח מורה על ה״א המוסבה כמבואר בהקדמה הכללית פרק ד׳ והוא כמו בהציצית הידועה קאי על הציצית הכשרים על פי הדינים כגון טוויה ושזירה לשמן ושאר הדינים המבוארים בפוסקים ולא על התכלת שכתבו קצת מהאחרונים שאין לומר בציצית בפתח הבי״ת מפני שאין לנו עכשיו תכלת וזה מבואר

ומברך על כל מצוה ברכה מיוחדת לה, ועל מקום נוסחת הרמב"ם היא על ד"ת, עכ"ל, הנה מאחר שכתב
הב"י מ"מ נוסחת הרמב"ם היא על ד"ת נראה שלא תפס דעת עצמו עיקר מה שכתב לעיל ולי נראה דיש
לדחות וכו' ולכן פסק בש"ע סי' הנזכר סעי' ה' וכתב וז"ל, ברכת התורה אקב"ו על ד"ת והערב נא וכו' ואשר
בחר בנו. עכ"ל, ובספר הזכרון לר' שמואל הכהן כתוב בסוף פרק קמא דברכות וז"ל ומסקינן דבין למקרא
בין למשנה ולתלמוד למימר צריך לברך על ד"ת והערב נא ואשר בחר בנו. עכ"ל. וכן הוא הנוסח בכל
סדורי ספרד, וכתב אבן הירחי בספר המנהיג סי' נ"ט וז"ל והערב נא ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי
צאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל וכו', כך קבלתי בצרפת ובאשכנז' דבבא מציעא פרק השוכר את
הפועלים כל שהוא ת"ח ובנו ת"ח ובן בנו ת"ח טוב אין תורה פוסקת מזרעו שנ' לא ימושו מפיך ומפי וכו'
אמר ה' מעתה ועד עולם, אני ערב בדבר זה עכ"ל, וכן כתב האבודרהם דשמו. והרב אבן ירחי
כתב בספר המנהיג סי' י' וז"ל אקב"ו לעסוק בד"ת כך קבלתי ובתלמוד ובנוסח הגאונים על ד"ת וכן
מנהג ספרד וכן יש לומר דעל ד"ת כולל עסק התלמוד ועשיית המצות ואשר. אמן. ואח"כ בסי' לא מביא לשון
הגמרא וכתב שם וז"ל ומאי מברך על ד"ת, וכן משמע מלשון הטור דלעיל שכתב וזו נוסחה בא"י אמ"ה אקב"ו
על ד"ת ונוסח האשכנזים לעסוק בד"ת עכ"ל נראה שבתחלה הביא לשון הגמרא והוא על ד"ת וכן כתב שם
בהדיא הב"י שהביא את הגמרא דסוף פרק קמא דברכות ואח"כ כתב על לשון הטור וזו נוסחה אקב"ו
על ד"ת פשוט שם. הנה לפי דברינו פשוט הוא שבגמרא כתוב על ד"ת וכן הוא הנוסח בספר אבודרהם
ונתן הטעם שנתן גם אבן הירחי בנזכר וכן פסק הב"י שם ובש"ע לומר על ד"ת, והגאון מהר"ם אלשקר
לא כתב שם שום דבר נראה שהסכים עם לומר על דברי תורה ואם לא כן אז היה כותב וכדומה
אלו נוהגים לומר לעסוק בדברי תורה כדרכו בשאר מקומות כמו בברכת תפלין סי' כ"ה סעי' ה' ובתפלה
בחול המועד סי' ל"א סעי' ב' והרבה כאלה שכתב מנהג בני ארצינו. הנה מכל אלה מוכח שבגמרות שלנו
אין הנוסח אותו כי בזמן בעל הטורים וכל שכן בזמן הגאונים שלפניו לא היה הדפוס בנמצא והיו
להם גמרות כתובות יד הנה כתוב בהן על ד"ת והוא הנכון שהסכימו עליו כל הפוסקים, ומה שבכל
הגמרות נדפס לעסוק בד"ת כנוסחה אשכנזית אולי בדפוס הראשון של הגמרא הנה המגיה אשכנזי
והגיה לפי מנהג בני ארצו ומשום זה עוד הוכחה ומה שכתב הב"י בסי' הנזכר וז"ל וגם התוספות
כתבו בפרק ערבי פסחים על ד"ת. עכ"ל. ואני בקשתי ומצאתי שם דף ק"ב ע"ב בתוספות בדבור המתחיל
תוך מברכה הסמוכה לחברתה שכתוב וברכת לעסוק בד"ת והערב נא וכו'. הנה בהדיא שהמגיה הדפוס
לעסוק בד"ת במקום על ד"ת אף בתוספות, ולא כן היה בתוספות שהיה לפני הב"י ולכן הנכון הוא לפסוק
על הגמרא שהביאו לשונה כל הגאונים הנ"ל לומר על ד"ת כמו שנכתב בש"ע [illegible] ומהרש"א אינו
חולק, ומורי מהר"ם נ"ע נסה שכתב הנוסח בסוף הנזכר לעסוק בד"ת אפשר שהלך לשיטתו להמציא מנהג הנוסח
המורגל בפי בני ארצינו ואף הוא אונו הנוסח באמתי של הגמרא והפוסקים שכתבתי. והמעיין יבחר.

דין

ברכות התורה

אברהם כתב בשם בעל עמק הברכה וז"ל וכתב בעה"ש שצ"ל ויברך ברכתו קודם התהלים ואח"כ יברך בב"ה
להוציא מי שאינו בקי ולמש"כ שעכשיו כולם בקיאים מ"מ תקנת הקדמונים ז"ל היא ע"כ ול"נ דלא דמי
דדוקא גבי שמונה עשרה תקנת הקדמונים היא עכ"ל בעל מגן אברהם ודעתו לסתור דברי השלה"ה ול"נ
דשלה"ה אזיל לשיטתו שכתב בשלה"ה דף ר"ב דפוס ווילהרמרסדארף וז"ל וכבר אפסקא הלכתא דמצות
צריכות כוונה אף למ"ד אינן צריכות כוונה ה"מ בדבר שיש בו מעשה אבל מצוה שתלויה באמירה לבד
ודאי צריך כוונה שהאמירה היא בלב וכשאינו מכוון באמירה ואינו עושה מעשה נמצא כמו שלא
עשה שום דבר מהמצות עכ"ל וגם בברכות צריך כוונה כמו שכתב הב"י בש"ע סי' ה' שצריך לכוין
בברכה כשמזכיר השם בקריאתו וכון שהוא אדון הכל ובכתיבתו יכוון ביו"ד ה"א ואו שהי' הוה
והי' ויהי' וכוונה זו אינו יודע בפי ההמון אף שמצפצפים בפיהם לבטא בשפתים האותיות ותיבות אינם
יודעים לכוון וברכה תלוי באמירה וצריכה כוונה דוקא אף למ"ד מצות אינן צריכות כוונה לכך אף
שבירך הש"ץ בקולו צריך לברך בב"ה שנית להוציא אחרים בכוונתו ולא תמצא האיך הוא יכול
להוציא אחרים במה שהוא מכוון והם אינם יודעים כלום הא בעל מגן אברהם בעצמו כתב בסי' ס"ב
סק"א דדוקא גבי ק"ש ותפלה בעינן שיבין לשונו אבל ברכת המצות יוצא אפי' אינו מבין הלשון כנראה אות ב׳ יתרה
וכ"ש כאן שמבין הלשון רק שאינו יודע הכוונה לכך יוצא בברכת הש"ץ ודו"ק). ובענין נוסח הברכה
כתבו בגמרא פרק קמא דברכות דף י"א ע"ב בדפוס קראקא ודף נ"ב ע"א בדפוס ווניציאה נוסח הברכה
היא לעסוק בדברי תורה אבל נ"ל שאין זה נוסח באמת של הגמרא כי כל הגאונים כשהביאו סוגיות
הגמרא בחבוריהם בענין ברכה זו כתבו וצונו על דברי תורה והם הרי"ף בפ"ק דברכות והרמב"ם
בפרק ז' מהל' תפלה, והרא"ש כתב שם סוגית הגמרא וז"ל מאי מברך אמר רב יהודה אקב"ו על ד"ת ויש
מקומות שאומרים לעסוק בד"ת עכ"ל. וכתב הטור א"ח סי' מ"ז וז"ל וצריך לברך למקרא למדרש
ולמשנה ולתלמוד וזו נוסחה בא"י אמ"ה אקב"ו על ד"ת ונוסח אשכנזי' לעסוק בד"ת עכ"ל. וכתב על זה
הבית יוסף וז"ל וצריך לברך למקרא למדרש ולמשנה ולתלמוד הכי איתא בסוף פרק קמא דברכות
וכתב הר"ר דוד אבודרהם שאם השכים לכתוב בד"ת קודם תפלה חייב לברך ברכת התורה כמו
רק שלא יבא בותב בדברי הרשות, ועיין בדברי האגור שאכתוב לקמן ובסימן שקודם זה כתבתי אם יכול
לומר פסוקים דרך רצוי ותחנונים עד שלא בירך ברכת התורה, וזו נוסחה אקב"ו על ד"ת פשוט שם
וכתב הרא"ש ~~...~~ ויש מקומות שאומרים לעסוק בד"ת. והר"ר יונה כתב שבנוסחאות מדויקות
מצא על ד"ת. וכתב הר"ר דוד אבודרהם שיותר נכון לומר על ד"ת לפי שהוא כולל עסק הלמוד ועשיית
המצות, וכן כתב אבן הירחי כלומר דאין לעסוק בד"ת אינו אלא על קריאת התורה, ולי נראה דמש
דבתות דאדרבה מהאי טעמא גופיה עדיף טפי לברך לעסוק בד"ת שהיא ברכה מיוחדת לקריאת התורה
שהוא בא לעסוק בה עכשיו ולברך על ד"ת שכולל ג"כ עשיית המצות שאינו בא עכשיו לעשותם ולכשיעשם
מברך

שמע ישראל לפני ההוראות לאמרם שהם מאמינים ביחוד והוא ענין אחרותם בשכמל"ו וכן נראה מדברי
הב"י שכתב ... בקה"ש דר"ה והודה הנשיא לכן נכון לומר בשכמל"ו אחר פסוק שמע ישראל בכל מקום
כמו קודם ישתבח ובמוסף והוא רחום שאומרים בשני ובחמישי ובקדושת נעריצך וכשמוציאין
הספר תורה בשבת ויו"ט שאומרים פסוק שמע ישראל ובכל כיוצא בזה, עכ"ד המגן אברהם ״
ודין הפסקה בק"ש וברכותיה נתבאר בשו"ע או"ח סי' ס"ו ואין כאן מקום להאריך ״

דין פרשת התמיד

שיש לומר פרשת התמיד גם בערב קודם תפלת המנחה אכתוב בפנים במקומו ״
אך את זה צריך אני להודיע שבסדורי ספרד כתוב לומר בקשה זו קודם פרשת התמיד :
יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתִּמְחַל לָנוּ אֶת־כָּל־חַטֹּאתֵינוּ
וּתְכַפֵּר־לָנוּ אֶת־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ וְתִמְחַל וְתִסְלַח לְכָל־פְּשָׁעֵינוּ וְשֶׁיִּבָּנֶה בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ
בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ קָרְבַּן הַתָּמִיד שֶׁיְּכַפֵּר בַּעֲדֵנוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ
עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ כָּאָמוּר וידבר ה' אל משה לאמר. צו את בני ישראל וגו' ״

הנה נכון לומר בקשה זו אבל לפי דעתי ראוי לשנות קצת בענינו בקשת כפרה כמו שאנו אומרים
בתפלות יום הכפורים קודם הודוי כמו שיתבאר במקומו בס"ד בשו"א ועיין שם ״ ותכף אחר
פרשת התמיד ראוי לומר סדר פטום הקטורת בין בבקר בין בערב בין בחול ובין בשבת ויו"ט כמו שכתב
המקובל האלהי החסיד מהר"ר נחום מגרו' הנקרא מנואל בתשובותיו סי' י"ב על פי הזוהר וכן כתב בעל
סדר היום בדף ג' ע"ב דהיינו שיאמר אין קדוש כה' וגו' כי מי אלוה וגו' אין כאלהינו וכו' עד אתה
הוא שהקטירו אבותינו וכו' ויאמר פסוקי סמני הקטורת ואח"כ יאמר הברייתא דפרקא קמא דכריתות
פטום הקטורת וכו' עד מפני הכבוד, ואח"כ יאמר אביי וכו' על פי הטור או"ח סי' מ"ח אביי הוה מסדר
וכו', וכתב שם וז"ל ואם אין יכול לאמרו מפני שהוא עם הצבור טוב הוא שיקרא פרשת התמיד לבדו
ויאמר אותו ואין לחוש אם יקרא פרשת התמיד שנית עם הצבור ולרווחא דמלתא יכוין בקריאה שניה
כקורא בתורה וכן הוא בסדור מהרש"ל לומר סדר המערכה על פי הטור ״
וסדר המערכה כתוב כזה הלשון במסכת יומא פרק ג' דף ל"ג ע"א :
אַבַּיֵי הֲוָה מְסַדֵּר סֵדֶר הַמַּעֲרָכָה מִשְּׁמָא דִגְמָרָא וְאַלִּבָּא דְאַבָּא שָׁאוּל מַעֲרָכָה
גְדוֹלָה קוֹדֶמֶת לְמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל־קְטֹרֶת וּמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל־קְטֹרֶת קוֹדֶמֶת
לְסִדּוּר שְׁנֵי גְזִירֵי עֵצִים וְסִדּוּר שְׁנֵי גְזִירֵי עֵצִים קוֹדֵם לְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְדִשּׁוּן
מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי קוֹדֵם לַהֲטָבַת חָמֵשׁ נֵרוֹת וַהֲטָבַת חָמֵשׁ נֵרוֹת קוֹדֶמֶת לְדַם הַתָּמִיד

ודם

דין ק"ש דרבי יהודה הנשיא:

ולגבי זה יתבארו קצת ענייני ק"ש דאורייתא

בברכות ריש פרק היה קורא דף י"ג ע"ב. תנו רבנן שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד זו ק"ש של ר' יהודה הנשיא עכ"ל. וכתב בטור או"ח סי' מ"ו בסוף לפיכך אנחנו חייבים וכו' וז"ל אשרנו שאנו משכימים ומעריבים ערב ובקר בכל יום פעמים ואומרים שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד. ורבינו יהודה הקדוש היה רגיל לומר אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד והיה מכוון לצאת בו ידי חובת ק"ש משום שפעמים כשעוסקין בקרוב"ץ מתעכבין בק"ש עד אחר זמנה ואמר שהיה יוצא בזה כדאיתא בברכות שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד זו היא ק"ש של ר' יהודה הנשיא. עכ"ל. וכתב על זה הב"י וז"ל כלומר דכשאינו אומר אלא שמע ישראל לבד נראה שאינו אלא ספור דברים שאומרים ישראל כשמיחדים אבל כשאומר בשכמל"ו נראה שהוא מכוון עכשיו ליחד ומשום הכי צריך שכמ"ו דאם לא כן למה לו לומר בשכמל"ו עכ"ל. וכתב מהרש"ל בספרו ובתשובותיו סי' ס"ד וז"ל כשאנו מגיע לק"ש דר' יהודה הנשיא שהיא אחר לפיכך אנו נוהג לומר כל הפרשה ראשונה עד ובשעריך וכן כתב ר' יונה בחדושי ברכות שזו היא ק"ש של ר' יהודה הנשיא, עכ"ל. ובדקדוקי פסוק שמע ישראל כבר הארכו הפוסקים והמקובלים בספריהם ומשום הוא בטור או"ח סי' ס"א שאין לומר אל מלך נאמן קודם ק"ש אלא שיש דעת קצת הפוסקים לאמרו, ומוכח שם בטור בטול דעתם, והב"י האריך שם בזה. ואני כבר כתבתי בספר יסוד הלשון שער הנקודות פרק ט' בטעם המתדקדקים המדגישים דל"ת דמלת אחד ומאריכים בה בנקודת השב"א והוכחתי שם שלא הבינו את דברי הירושלמי שהביא הטור בסי' הנזכר שכתב להדגיש הדל"ת ושהכוון הוא לקרות הדל"ת רפה ובשב"א נח, ואין כאן מקום להאריך. ומה שאנו אומרים אחר פסוק שמע ישראל בשכמל"ו הטעם מבואר בגמרא פרק ב' דפסחים דף נ"ו ע"א והפוסקים הארכו בזה ובספר באר מים חיים בחלק שנו הנקרא מקור מים האריך בטעם ו' תיבות אלו, ובסוף כתב בשם ספר הפליאה וז"ל, וכתב גם כן כי לכן נתיחדו שש תיבות אלו של בשכמל"ו לומר כנסת ישראל לסוד גדול והאב"י שם ה' ברוך הוא וברוך שמו שהוא רומז בתפארת משתמש מכל אותיות האלפ"א בית"א באלו האותיות לבד, בב"ת כמו אך בה' אל תמרודו, בשי"ן כמו אשרי העם שה' אלקיו, בכ"ף כמו כה' אלקינו בכל קראנו אליו, במ"ם כמו מה' יצא הדבר, בלמ"ד כמו איש כי ידור נדר לה', בוי"ו כמו וה' שמים עשה. עד כאן. כל זה כתוב שם בספר באר מים חיים. והנה מתוך דברי הגמרא דפסחים בלעיל מוכח שיש לומר בשכמל"ו אחר פסוק שמע ישראל בכל מקום כשאנו אומרים פסוק שמע ישראל בתפלות אפילו כשאין אנו אומרים כל הפרשה שהרי בני יעקב לא אמרו אלא פסוק שמע

הגה"ה. טעות הוא זה וצריך להיות קרובות. עיין בפרש"י בדף שם עמוד ובספר התשבי שרש קרוב"ץ, והוא הנדפס עם הגה"ה מהר"ר אברהם מפראג כתוב בהביא כשעוסקין קרובה וכו'. והוא נכון.

במעמדו. ואתה אמרת ונשלמה פרים שפתינו. לכן יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שיהא שיח שפתותינו חשוב ומקובל ומרוצה לפניך כאלו הקרבנו קרבן התמיד במועדו ועמדנו על מעמדו. ואומר ושחט אתו על ירך המזבח צפנה לפני יהוה וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב: ואומר זאת התורה לעלה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים:

אומרו מקוין של גבים וכו'

טעם אומרת פסוק ושחט אותו כתב הב"י בטור או"ח סי' א' בשם הר"ר דר יקר ז"ל טוב לומר עם הקרבנות פסוק זה ושחט אותו על ירך המזבח צפונה לפני ה' וכו' והטעם משום דאמרינן בויקרא רבה פ' ב' ז"ל בשעה שהיו ישראל מקריבין תמיד על גבי המזבח וקורין את המקרא הזה צפונה לפני ה' זוכר הקב"ה עקדת יצחק ואומר מעידני עלי את השמים ואת הארץ בין גוי בין ישראל בין איש בין אשה בין עבד בין אמה בשעה שקורין את המקרא הזה צפונה לפני ה' אני זוכר עקדת יצחק שנ' צפונה לפני ה'. עכ"ל.

וכן נדפס פסוק זה בסדורו ספרד אחר פרשת התמיד וגם. נדפס שם פסוק זאת התורה לעולה וגו'. אולי הוא משום הא דאמרינן בויקרא רבה פ' ט' ז"ל ר' מני דשאב ור' יהושע דסכנין בשם ר' לוי גדול השלום שכל הברכות וטובות ונחמות שהקב"ה מביאן על ישראל חותמין בשלום בקריאת שמע פורס סוכת שלום, בתפלה עושה שלום, בברכת כהנים וישם לך שלום, ואין לו אלא בברכות בקרבנות מנין זאת התורה לעולה למנחה לחטאת ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים. עכ"ל.

דין מי ששהא לבוא לב"ה

בטור או"ח סי' נ"ב האריך בדין זה והב"י הוסיף עליו בהבאת דעות הגאונים ואין כאן מקום להאריך אך הסכמתי להעתיק פסק ההלכה מתוך ספר שלחן ערוך עם הגהות של מהרמ"א ז"ל, אם בא לבית הכנסת ומצא צבור בסוף פסוקי דזמרה אומר ברוך שאמר עד מהולל בתשבחות, ואח"כ תהלה לדוד עד מעתה ועד עולם הללויה, ואח"כ הללו את ה' מן השמים עד לבני ישראל עם קרובו הללויה, ואח"כ הללו אל בקדשו עד כל הנשמה תהלל יה, ואח"כ ישתבח ואחר כך יוצר וקריאת שמע וברכותיה ותפלל עם הצבור, ואם אין שהות כל כך ידלג גם מזמור הללו את ה' מן השמים, ואם כבר התחילו הצבור יוצר ואין שהות לומר פסוקי דזמרה אפי' בדילוג יקרא ק"ש וברכותיה עם הצבור ויתפלל עמהם ואח"כ יקרא כל פסוקי דזמרה בלא ברכה שלפניהם ולא של אחריהם.

הגה"ה ואם יש לו שהות יותר יאמר הודו לה' קראו עד והוא רחום ודלג עד והוא רחום שקודם אשרי כי רובם אינם רק פסוקים מלוקטים (הגה' מיי' פ"ז מה' תפלה)

ואם עבר אין שהות לא יאמר רק ברוך שאמר ותהלה לדוד וישתבח (הרא"ש והר"י פ' אין עומדין)

הגה"ה ובכל מקום יאמר כל הברכות שמחויב לברך דבקר (כל בו וכ"כ בשם מהר"א) כמו שנתבאר לעיל סי' מ"ו ומ"ג. עכ"ל

ודם התמיד קודם
להטבת שתי נרות
והטבת שתי נרות
קודמת לקטורת
וקטורת קודמת
לאברים ואברים
קודמין למנחה
ומנחה קודמת
לחביתין
וחביתין קודמין לנסכים ונסכים קודמין למוספין ומוספין קודמין לבזיכין
ובזיכין קודמין לתמיד של בין הערבים. שנאמר וערך עליה העולה והקטיר
עליה חלבי השלמים. עליה השלם כל הקרבנות כלם:

פירוש רש"י

אביי מסדר המערכה. משמא דגמרא. אליבא דאבא שאול. סדר עבודת בבקר של כל יום ויום: משמא דגמרא, דקבלה מרבנן דבי מדרשא: ואליבא דאבא שאול, כדאמרינן בפרקא קמא. הטבת כל הנרות קודמת לקטורת: מערכה גדולה. שעליה מקטירין כל הקרבנות: קודמת לשני סדרי מערכה שניה שעליה נוטלין גחלים ומערכות בלילות ושוקע בקין אותה אותו לבד בשכן כרחמן דוסבת תמיד: של קטורת. שממנה חותין גחלים להכניס למזבח הפנימי שחרית וערבית להקטיר עליה קטורת תמיד פרס שחרית ופרס ערבית: לסדור שני גזירי עצים, שנאמר על מערכה גדולה וכלהו ממה שבמא לקמן: לדם התמיד, שלמוטב שבזריקתו: וקטורת. של מזבח הפנימי: קודמת לאברים. להקטיר אחרי התמיד של מזבח החיצון: למנחה, מנחת נסכו של תמיד כדכתיב ועשירית האיפה סלת למנחה: לנסכים, לנסוך יין של התמיד: ונסכים למוספים, אם שבת הוא: שנאמר והקטיר עליה חלבי השלמים, ודרשו לה עליה השלים, עליה על העולה דתמיד של שחר האמורה בראש המקרא שנאמר וערך עליה העולה והקטיר הוסף והשלים עליה כל הקרבנות ולא על של בין הערבים לבד על תמיד של בין הערבים שהוא אחרון לכל הקרבנות:

ואח"כ אומרים אנא בכח וכו'. ובספר סדר היום בתפלת שבת דף נ' ע"ב כתב טעם אמירת בקשה זו כאן קודם רבון וכתב שיש אומרים אתה קדוש ברוך שאור ושהוא ג"כ נוהג כן. וכתב גם טעם לנהגו ונעלם שם. "וראשי תיבות של תחנה זו הם שם של מ"ב אותיות והפלגו בשבחה בעלי הקבלה ז"ל. הביאה בעל ראשית חכמה בשער הקדושה פרק ג' דף ח"א ע"א.

אנא בכח גדלת ימינך. תתיר צרורה. קבל רנת עמך. שגבנו טהרנו
נורא. נא גבור דורשי יחודך. כבבת שמרם. ברכם טהרם רחמם
צדקתך תמיד גמלם. חסין קדוש. ברוב טובך נהל עדתך. יחיד
גאה לעמך פנה. זוכרי קדשתך. שועתנו קבל ושמע צעקתנו. יודע
תעלומות: בשכמל"ו

ואח"כ אומרים רבון כל העולמים וכו' כמו שהוא בטור א"ח סי' מ"ח והאומר אשר נדבה לבאת ובו חותם על פי הדין לומר עם בתמיד סדר פטום הקטורת כמו שכתבתי צריך להזכיר גם הקטורת בבקשת רבון כמו שסדרתי בסדר פטום הקטורת שלו:

רבון כל העולמים אתה צויתנו להקריב קרבן התמיד במועדו ולהיות כהנים
בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדם. ועתה בעונותינו חרב בית
המקדש ובטל התמיד ואין לנו לא כהן בעבודתו ולא לוי בדוכנו ולא ישראל

במעמדו

הרבה בני אדם טועים בדין זה ומתחילים להתפלל תפלת מנחה עד [illegible] ואומרים עוד קדושה
כנזכר אע"פ שאין השעה עוברת והוא טעות גמור:

כמה דינים פרטיים לענין התפלה

כתוב בש"ע א"ח סימן ס' צ"ב וז"ל היתה טלית חגורה על מתניו לכסותו ממתניו ולמטה אע"פ שממתניו ולמעלה הוא ערום מותר לקרות ק"ש אבל להתפלל אסור עד שיכסה לבו עכ"ל. וכתוב בספר יראים סי' י"ב וז"ל כתוב בבה"ג ותניא בברייתא בפרק מי שמתו היתה טלית של בגד ועור חגורה לו על מתניו מותר לקרוא ק"ש, ולתפלה עד שיכסה את לבו. פי' שלא יתפלל ערום אבל מטעם לבו רואה את הערוה די לנו בהפסקת בגד ועור וכו' והנוא בהפסקת טלית בגד ועור או חגור כגון שהוא חגור על בשרו למטה ממלבושיו אבל אם חגור למעלה ממלבושיו אין זה הפסק שהרי המלבוש עושה הכל אחד וכל זה שתחת המלבוש אינו מפסיק חגור שעל המלבוש עכ"ל.

וכשיעמוד להתפלל תפלת י"ח ילך לפניו שלש פסיעות דרך קירוב והגשה לדבר שצריך לעשות ושם יעמוד על עמדו ויכוון רגליו זו אצל זו בכוון ויכוף ראשו מעט שיהיו עיניו למטה לארץ ויהא לבו מכוון למעלה לשמים, ויניח ידיו על לבו כפותים הימנית על השמאלית ויעמוד כעבד לפני רבו באימה וביראה ובפחד ולא יניח ידיו על חלציו מפני שהוא דרך יוהרא. גם בשעה שאומר קדושה עם הצבור יכוון רגליו כמו בתפלה. כל זה כתוב בש"ע טור א"ח סי' צ"ה, ומה שכתב להניח ידיו הימנית על השמאלית הוא לפי מה שפירש בעל הערוך מלת פכר ידיה דאמר רב אשי חזינא לרב כהנא כי איכא רותחא פכר ידיה כבעיתא בפ"ק דשבת דף י' ודלא כפרש"י שפירש וז"ל פכר ידיה היה חובק ידיו באצבעותיו כאדם המצטער מאימת רבו עכ"ל. ופירוש הערוך הוא יותר נכון לפי דברי הזוהר שכתב בפרשת ויקרא דף כ"ד ע"א בדפוס קטן ובעמוד מ"א בדפוס גדול שחבוקת האצבעות מעורר דין ח"ו, ומה הענין כתוב גם כן בספר תוצאות חיים דף ל"ב ע"ב, וכשיניח ידיו זו על זו כנזכר צריך שיכניס גודל של ימין לתוך יד שמאל וגודל של שמאל לתוך ימין כדי לכסות הצפרנים של שני הגודלים והם דברי בעל הפרדס ועיין בספר עשרה מאמרות של המקובל האלוהי מהר"ר מנחם עזריה הנקרא עמנואל במאמר אם כל חי סי' ל"ג. וצריך לשחות בברכת אבות תחלה וסוף ובהודאה תחלה וסוף, וכשהוא שוחה בברוך יזקוף בשם, וכל זה מבואר באריכות בש"ע טור א"ח סי' קי"ג והם דברי הגמרא דברכות סוף פרק אין עומדין דף ל"ד ע"א תנו רבנן אלו ברכות שאדם שוחה בהן באבות תחלה וסוף בהודאה תחלה וסוף (וכתוב במהרי"ל, בהלכות תפלה שמהר"ו סג"ל נהג כמו כן בקדושה כשאמר ברוך כבוד ה' כורע וזוקף בשם וכן באמרו ימלוך ה' כורע וזוקף בשם). אך מה שכתב הטור א"ח סי' קכ"א וז"ל דתנן
דרבנן

הקדמה הברכות

הנה פסק הרי״ף ז״ל [illegible] לומר פסוקי דזמרה אחר התפלה בלא ברכה שלפניהם ולאחריהם
אבל בעל ספר תולעת יעקב האריך בענין השירים בדף י״ח סוף ע״ב וסוף [illegible] ז״ל ומכאן
מתבאר שזה שנכנס לבה״כ בשעה שש״ץ מתחיל וצריך אומר וקורא ק״ש בברכותיה כדי להתפלל עם הצבור
שאין לו לחזור ולקרות פסוקי דזמרות וברכות שלפניהם ושלאחריהם כי מהפך הסדר העליון אשר
כל תפלותינו סודרו כנגדו. ולפי שנעלם סוד זה מעיני קצת מהפוסקים כתבו שיחזור ויקרא
אחר התפלה וזה שבוש ולפי שהזמירות הם תהלות שבחו של מקום אסור להפסיק ביניהם ולספר
בדברים בטלים כי הוא עת התחברות הכלה עם דודה כמו שכתבנו. וזה שמספר בבה״כ דהויתו
וספר שבחו של מקום עליו נאמר ונרגן מפריד אלוף. ומטיל קרירות באמונתן של ישראל אלו לו שאין
לו חלק באלהי ישראל והרי הוא מעיד על עצמו שאין לו אלוה כי המתפלל ואינו מפסיק בשבחו
של מקום מראה בעצמו שיש לו אלוה שצריך לקבל עליו עול מלכותו ושאין לו צד קיום ועומד כלפי
כל צרכיו והבלתי חושש לזה מראה בעצמו שאינו צריך לגדולתו ואין עליו עול מלכות שמים לכך
אינו חושש לדבר ולהפסיק. ואפילו שלא בשעת התפלה אסור לספר בבה״כ בדברי חול שהוא מקום קדוש
ואין להביא בו חולין כי בדמותו למעלה אין שם כי אם קודש קדשים. עכ״ל. וכל דברי בעל תולעת
יעקב הם בנויים על אדני פי׳ הגאון והזוהר כי זה שכתב להקדים השירים לתפלה הוא מפני שהשירים
הם שבח להקב״ה והתפלה היא בקשת צרכי האדם. וצריך האדם לספר שבחו של מקום קודם שיתפלל
ויבקש צרכיו כדאיתא בברכות פרק אין עומדין דף ל״ב ע״א. ובפ״ק דע״ז דף ז׳ ע״ב וז״ל דרש
ר׳ שמלאי לעולם יסדר אדם שבחו של הקב״ה ואח״כ יתפלל מנלן ממשה וכו׳. וכן הוא בזוהר פרשת
וישלח בפסוק קטונתי מכל החסדים. גם בפרשת ויקהל עמוד שפ״ו בדפוס גדול ודף ר״ו ע״א בדפוס
קטן לומר שירים קודם התפלה. ובספר שערי אורה בתחלתו האריך בטעם הדבר עיין שם.
ומה שכתב בענין אסור הדבור בבה״כ הוא בספר הזוהר פ׳ בראשית עמוד מ״ה. ובפ׳ תרומה
עמוד רל״ג בדפוס גדול ודף קל״א ע״ב בדפוס קטן. עש״. ועוד יש הלכה פסוקה בטור או״ח
סי׳ ק״ט שאם נכנס האדם לבה״כ עד שהוא מוכרח להתפלל תפלת י״ח עם הש״ץ כדי לסמוך גאולה
לתפלה או מפני שהשעה עוברת אז אומר עם הש״ץ מלה במלה מתחלת התפלה ואומר עמו גם הקדושה
עד ברכת האל הקדוש וכשעונה הקהל אמן אחר האל הקדוש ישתוק ויכוין לצאת בשומעו כי
שומע כעונה ונתבאר מכאן שבתפלת מנחה לא יעשה כן אלא ימתין עד אחר שיאמר עם הקהל
קדושה ויענה אמן אחר האל הקדוש ואחר כך מתחיל להתפלל וממהר בתפלתו כדי שיגיע לסוף ברכת
שומע תפלה עם הש״ץ שהוא סוף ברכות האמצעיות וישתוק ויכוין לעניית אמן של הקהל כמו בברכת
האל הקדוש ואח״כ יתפלל עם הש״ץ ברכת רצה וכשיגיע למודים ישחה עם הש״ץ. ודינים אלו מבוארים
בארוכות בטור או״ח בסי׳ ק״ט והמבקש ימצא שם מבוקשו. כי כתבתי רק זה המעט מפני שראיתי
הרבה

הגהה [illegible] [illegible] [illegible] ששון

הג״ה. וכן מצאתי אני בתשובות הרמב״ן סי׳ קצ״א, וכן בספר לקוטי פרדס לרש״י ז״ל, וכן כתב מהרש״ל בתשובותיו סי׳ ס״ד בשם אבי זקני.

מחבר ומאור לחננו ואתה בלה וכו' וכתב הט"ז נכון לדבריו וכן בספר לחם רב כתב כדבריו ומורו וכתב ג"כ הט"ז לדבריו מ"מ לא ראיתי נוהגין כן. ולכן הנוסח ובחר מחתימה אבל בפתיחה אין לשנות כלל רק לכלול אתה חוננתנו באתה חונן כנזכר.

דין תפלת עננו וחתימתה

נפסקה ההלכה בשו"ע או"ח סי' תקס"ה וז"ל יחיד אומר עננו בשומע תפלה בין יחיד שקבל עליו תענית בין יחיד המתפלל עם הצבור בתענית צבור. וכן שליח צבור שמסדר תפלתו בלחש כיחיד דמי ובשומע תפלה ומאמר קודם כי אתה שומע תפלה וכו' ולא יחתום בעונה בעת צרה אלא כשמגיע לבכל עת צרה וצוקה יסיים כי אתה שומע תפלת וכו' כן פסק התוספות פ"ק דתענית דף י"ג ע"ב וז"ל כשמגיע לעננו קודם שיתחיל לומר כי אתה שומע תפלת עמך ישראל ברחמים יאמר עננו ולא יחתום אלא יאמר כי אתה ה' עונה בעת צרה ומושיע ואח"כ כי אתה ש"ת עמך ישראל ברחמים בא"י שומע תפלה וכו'. ואין היחיד אומרה כי אם במנחה של יום התענית. אם שכח מלומר עננו אין מחזירין אותו ואם נזכר קודם שעקר רגליו אומרו בלא חתימה לאחר תפלתו קודם יהיו לרצון שאחר אלהי נצור. אבל ש"ץ נפסק בסי' תקס"ו שאומר אותה בין גואל לרופא וחותם בא"י העונה לעמו ישראל בעת צרה ואם שכח ולא אמרה בין גואל לרופא נפסק בסי' קי"ט אפי' אם עדיין לא גמר רק ברכת רפאנו ואם חזר ברכה לבטלה היא אלא יאמר בש"ת כיחיד עכ"ל. ומה שכתוב לעיל שהש"ץ חותם העונה לעמו ישראל וכו' כן הוא גם בטור או"ח בסי' תקס"ו אבל בכל סדורי אשכנז וספרד לא נכתב לעמו ישראל רק העונה בעת צרה וכן הוא בירושלמי פרק תפלת השחר וכן הוא ברמב"ם פרק ב' מהל' תפלה סי' י"ג וכן הוא באבודרהם ובספר תניא סי' ס"ב וכן נראה מדעת הכלבו שכתב בסי' ס"א וז"ל ובעננו יש ס"ג תיבות כנגד ס"ג אותיות שיש בפסוק וירא יעקב מאד. עכ"ל. וגם המספר הוא מכוון כשלא יאמר לעמו ישראל ואולי נפל טעות בנוסח הטור כי באמת הש"ץ שומע גם תפלת הנכרי כנראה מתפלת שלמה (מלכים א' סי' ח) דכתיב וגם אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל וגו' אתה תשמע השמים וגו'. והוא עונה להם בקראם אליו בעת צרתם כמו שמצינו באנשי נינוה אחר שעשו תשובה כתוב וירא אלהים את מעשיהם וגו' וינחם האלהים על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה, והם לא היו מבני ישראל כמו שכתבו שם המפרשים, ולכן נראה לי שטעות הוא לחתום העונה לעמו ישראל בעת צרה, וזה שכתוב בהגהות המנהגים אצל תענית בה"ב שבין פסח לעצרת וז"ל ואין צריך לחתום בשתיהם אלא אומר עד ואני אשמע ואח"כ יתחיל כי אתה שומע וכו'. הם דברי עצמו ואינם אליבא דהלכתא והנכון הוא כמו שכתבתי לעיל בשם התוס' ושו"ע שיאמר עד בכל עת צרה וצוקה ואח"כ יסיים כי אתה שומע תפלת וכו' וראוי גם לומר וכי אתה שומע כו' בוי"ו מאחר שאומר כבר כי אתה ה' העונה וכו' כמו שנמצא בפסוק ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא וכי בן רבקה הוא (בראשית כ"ט):

דין

דבב"ק אמר שדרה של אדם לאחר שבעים נעשה נחש והוא דלא כרע במודים וכו' ולמה
לא אמרו והוא דלא כרע באבות ובהודאה כבדעול. הטעם כתוב בספר תולדות יעקב דף
ל"ה ע"א. עיין שם. ואחר חתימת ברכת שים שלום וכן אחר שלום רב ראוי לומר מיד פסוק יהיו
לרצון קודם אלהי נצור כמו שאכתוב במקומו אי"ה. לא שנא יחיד לא שנא ש"ץ כמו שאתבאר שם
במקומו. ואני שאלתי בכתב את הגאון מהר"ר יהושע זלק צ"ל ג"כ על מה שכתב הגאון מהרמ"א.
בש"ע א"ח סי' קכ"ב סעי' ו' אבל אינו אומר פסוק בתפלה יהיו לרצון ושאלתו למה פסק הרב
נגד סברת הב"י שם והשיב לו בתשובת שאלה וז"ל נראה לע"ד במה שכתב מורי"מ אבל אינו אומר
פסוק בתפלה יהיו לרצון דאין כוונתו דיש איסור באמירתו אלא הכי קאמר אף שה' שפתי
תפתח צריך לאמרו קודם התפלה גם הש"ץ אפי' הכי יהיו לרצון כו' אינו צריך לאמרו אבל
אם נרצה לאמרו הרשות בידו וכו' והאריך בזה ולאהבת הקיצור לא העתקתי כל לשונו
והכלל העולה לנו מזה הוא שגם לש"ץ ראוי לאמרו, ובחבור טורים אבני מגות האריכתי בזה;
ועוד הרבה דינים פרטיים אכתוב בתוך הספר במקומם אי"ה.

דין אתה חננתנו

כתב טור א"ח בסי' רצ"ד ואומר הבדלה בחונן הדעת. וכתב הב"י וז"ל כתוב בא"ח אין מתחילין באתה חוננתנו לפי שהמשנה מטבע שטבעו חכמים אינו אלא טועה אלא מתחיל אתה חונן עד וחננו מאתך ומתחיל אתה הבדלת בין קודש לחול, וכ"כ הרמב"ם וכ"כ בסדר רב עמרם ע"כ. והעולם נוהגים לומר אתה חוננתנו שאין זה נקרא שינוי מטבע שהכל ענין אחד הוא. ע"כ בו. מה שכתב והעולם נוהגים לומר אתה חוננתנו וכו' נראה שאין מנהג העולם שכתב. ומסכים אצלו שהרי לא הזכיר אותו בש"ע שלו. גם לא נדעתי מה העולם שנהגו כן כי לא נמצא נוסח זה בשום אחד מן הסדורים לא אשכנזי ולא ספרדי, ולא סדורי קלף לא בשום אחד מן הפוסקים כי הוא דעת ר' עקיבא במשנה פ' אין עומדין דף ל"ג ע"א שאומר ואומר ברכה רביעית בפני עצמה וכן הוקא בהגדת המנהגים שהיא דעת ר' מנחם ובאמת הרמב"ם ורי"ף וכל הפוסקים כתבו שאין הלכה כר' עקיבא רק כת"ק שכולל אותה דברכת אתה חונן ופרש"י, והבדלה בחונן הדעת בו"ש אתה חוננתנו ובקצת פוסקים מתחלת ההבדלה אתה הבדלת ובקצתם אתה אמרת להבדיל ונוסח שלנו הוא כדעת רש"י ורוב הפוסקים וכל הסדורים הנמצאים בכתב ובדפוס. וכן הוא במנהגים שלנו, אך מה שנוהגים לומר אתה חונן עד לאנוש בינה ואח"כ אומרים אתה חוננתנו כדעת הפוסקים וכל הסדורים כתב מורי מהר"ם ומה שקבל לומר עד מלת והשכל ואח"כ אומר אתה חוננתנו ו
ותגור

ה' אלדינו ואלדי אבותינו אלדי כל בשר יוצרנו יוצר בראשית על שאנו מודים לך ועל שהחייתנו וקיימתנו כן תחיינו ותחננו כו' ולעשות רצונך בלבב שלם. ולפי שרב אחא בר יעקב על נוסחת הראשונים שהיו אומרים על שהחייתנו וקיימתנו על שאנו מודים לך באלהים כן תחיינו ותחננו וכו' סמכו לעל שהחייתנו וקיימתנו שהוא מעניינו, ואח"כ חתם בעל שאנו מודים לך ואפשר לפרש שעל שאנו מודים לך הוא דבוק עם כן תחיינו ותחננו וכו' והכי קאמר לפי שאנו מודים לך ונשמעים לעבודתך תחיינו ותחננו וכו'. והתוספות כתבו בפרק אלו נאמרין שבערוך פירש דקא מודו צבורא על אמנן סמכין ואנו על שאנו מודים לך על ההודאות דקאמר ש"ץ וקא ענו אינון אמן עכ"ל. כלומר עכשיו אנו מודים לך ומלבד זה שאנו מודים לך בחזרת התפלה שאנו עונין אמן אחר ש"ץ ובאורחות חיים כתוב נוסח אחר עד שאנו מודים לך פירוש בעוד שאנו בחיים ואנו יכולים להודות לך והוא כמו עד שהמלך במסבו שהוא כמו בעוד. ומצאתי כתוב נקרא מודים דרבנן לפי שהוא תקון הרבה חכמים. עד כאן דברי הב"י.

דין שים שלום ושלום רב

כתב טור או"ח סי' קכ"ז וז"ל ש"ץ שים שלום וכו'. ובסי' רל"ב כתב וז"ל סדר תפלת המנחה בצבור אומר אשרי וקדיש ומתפללין י"ח וכו' וכן בתפלת ערבית בסימן רל"ז כתב ומתפללין בלחש ולא כתב שים שלום שנוי בברכת שלום בין שחרית למנחה וערבית. וכן הוא בכל בו ובאבודרהם ובתניא ובאגור, ובכל סדורי ספרד גם בקצת סדורי קלע"ז בכל התפלות כתובה ברכת שים שלום וכו', אבל במנהגים כתוב במנהג תפלת מנחה וז"ל י"ח ברכות בלחש ושלום רב במקום ברכת כהנים וכו' וכן הוא בהג"ה בש"ע סי' קכ"ז סעיף ב' וז"ל ונהגו לומר בשחרית שים שלום וכן כל זמן שאומרים אלקינו וכו' אבל בלאו הכי מתחילין שלום רב וגם מתחילין שים שלום במנחה של שבת הואיל וכתוב בוה באור פניך נתת לנו שהיא התורה שקורין במנחה בשבת. עכ"ל. והם דברי הגהת מיימוני פ"ט ט"ו מהל' תפלה בדפוס קוסטנטינא ובהג"ה בסדר התפלה בדפוס וויניציאה. ונראה לי טעם השנוי כי בשחרית ומוסף ובכל עת שראוי לנשיאת כפים כגון תפלת מנחה בתענית צבור ותפלת נעילה ביום הכפורים שאומרים ברכת כהנים אומרים אחריה שים שלום שנרמזים בה הברכות שבברכת כהנים כמו שכתב האבודרהם בפירושו אבל במנחה שלא בתענית צבור ובערבית של כל השנה ואפילו של ליל הכפורים בעשתו ובנוצאתו שאין אומרים ברכת כהנים תקנו רק שלום רב וכו' שהיא שוה לסוף ברכת שים שלום. ומה שסדרו לומר בשחרית ובמוסף שזה קודם שלום שאמר שים שלום וכו' ובמנחה ובערבית שלום ואח"כ תשים נראה הטעם כי באמת עיקר הברכה היא שלום רק שבשחרית ובמוסף מרבים עוד בקשת ברכה עם השלום ע"ש ברכת כהנים לכן תקנו לומר שים שלום טובה וברכה

כן היה [illegible] ואולי טעות [illegible] וצ"ל ובתניא

חן

דין הזכרת שבת ביעלה ויבוא

כתוב במנהגים בהל' ר"ח בשם א"ח שכשחל ר"ח בשבת אין להזכיר שבת ביעלה ויבוא לפי שכבר אמר
אתה קדשת או ישמח משה או אתה אחד. וכן בברכת המזון ומפני שכבר אמר רצה, ובהלכות
פסח כתב שיש להזכיר שבת ביעלה ויבוא ודבריו תמוהים והלא הטעם שכתב הוא בר"ח שאין להזכירו
לפי שכבר אמר של שבת אותו הטעם שייך גם הכא שכבר אמר באתה בחרתנו את יום השבת הזה
ומרו מהר"ם. ועיין בז"ל כתוב בלבוש החור הלכות פסח סי' תפ"ג סעי' ג' שכשחל יו"ט בשבת אין להזכיר שבת
ביעלה ויבוא מן הטעם הנזכר ותמה על רבו מהרמ"א שכתב להזכירו, וכן כתב מהרש"ל בדברו בשם
מהר"ו ור"ת שאין להזכירו וכן יש להורות ותשובת מהר"ל סי' ג' וכן הוא בהגה"א בספר מהרי"ל הלכות
ר"ח, גם בספר המנהיג בהלכות שבת סי' ט"ג גם בספר תניא סי' נ"ג דף צ"ג ע"א. ובאגור סי' תקפ"ג
ובספר כל בו בדין תפלת ר"ח סי' י"ג, שאין להזכיר.

תמוה כי אין ובגדלו, עי' הגאונים שהזכיר אין וכן מצינו אנו החלוק הוספת הלבוש

ובשבלי לקט סי' מ"ט בשם ר"ת ובשם תשובות הגאונים, וכן מצאתיו אנו בתלמוד בסוף ספר לקוטי פרדס לרש"י ז"ל בהוכחות ואותות מן התלמוד

דין מודים דרבנן ודקדוקי נוסחו

בטור א"ח סי' קכ"ז כתב וז"ל גרסינן בסוטה בשעה ששץ אומר מודים העם מה הם אומרים מודים
אנחנו לך וכו' ופליגי בה אמוראי טובא ואסיקנא אמר רב פפא הילכך נימרינהו לכולהו
ונמצא נוסחו מודים וכו' עד על שאנו מודים לך. וירושלמי חותם בה ברוך אתה ה' אל ההודאות,
וכן היה נוהג א"א ז"ל עכ"ל. ובאמת נשמטו ונתוספו כמה תיבות בנוסח שבטור א"ח. על כן אמרתי להעתיק
לשון הגמרא אות באות כדי שידע האדם שהנוסח שאנחנו בפנים בתפלת י"ח הוא הנכון על פי
הגמרא ועל פי האלפסי והרמב"ם והטור והאבודרהם. וזה לשון הגמרא בסוטה פרק אלו נאמרין דף
מ' ע"א בזמן ששץ אומר מודים העם מה הם אומרים אמר רב מודים אנחנו לך ה' אלהינו על שאנו
מודים לך. ושמואל אמר אלהי כל בשר על שאנו מודים לך. ר' סימאי אומר יוצרנו יוצר בראשית
על שאנו מודים לך. נהרדעי אמרו משמיה דר' סימאי ברכות והודאות לשמך הגדול על שהחייתנו
וקיימתנו על שאנו מודים לך. רב אחא בר יעקב מסיים בה הכי כן תחיינו ותחננו ותקבצנו
ותאסוף גליותינו לחצרות קדשך לשמור חוקך ולעשות רצונך בלבב שלם על שאנו מודים לך. אמר
רב פפא הילכך נימרינהו לכולהו. עכ"ל הגמרא. והתוספות הביאו שם דברי הירושלמי פרק קמא
דברכות והב"י בטור א"ח סי' קכ"ז הביא דברי הגמרא דילן ככתבה וכלשונה ובסוף כתב וז"ל ופירש"י
על שאנו מודים לך על שנתת בלבנו להיות מודים לך דבוקים בך ומודים לך. רב סימאי מוסיף
ובן כולם מוסיפים הם על הראשונים עכ"ל. ולשון דבי הכי בנוסחו דאמוראי קמאי על שאנו
מודים קאי ארישא לרב אחא בר יעקב נמי ארישא דמלתא קאי והכי קאמר מודים אנו לך
"

על צד ימין ונתנו ג"כ טעם לדבריהם, וכמו שהביאו גם שתי הדעות בטור א"ח סי' קל"א ולכן רצה למצוא פנים
כולם וכתב חלוק בין יש לו תפלין בזרועו ובין אין לו תפלין בזרועו ונתן טעם משום כבוד תפלין.
ואם הוית שבזמן בעל המנהגים לא יצאו לאור ספרי המקובלים באופן שהתנצלותו מבוארת הלא
כהיום הנה ברוך אלקים עין רואה ואוזן שומעת הגהות ספר המוסר לר' משה כלץ בדף ... ע"א
ובתולעת יעקב בדף ל"ג ע"ב שכתבו טעמים ע"פ הקבלה ליפול בתחנה על צד שמאל וגם רבינו בחיי
בפ' קרח בפסוק ויפלו על פניו כתב ליפול בתחנה על צד שמאל ונתן טעם לדבריו. ולא חלקו בין יש
לו תפלין לאין לו תפלין. וגם הגאון מהר"ר יוסף קארו ז"ל הביא שתי הדעות בא"ח סי' קל"א והוכיח בראיות
ברורות ליפול על צד שמאל וכתב שכן נהגו ולא חולק בין יש לו תפלין בזרועו ובין אין לו תפלין, וכן
פסק הוא בש"ע שלו בסי' קל"א ובספר תניא סי' ה' בדף י' ע"א כתב הבריא ז"ל והנופל על פניו אינו
כובש פניו בקרקע אלא נוטה לצד השמאלית וכו', וסוף דבריו ז"ל ומה שצריך אדם להטות לצד שמאל
מצאתי בשם החבר ר' בנימין בר אברהם הרופא ז"ל לפי שמצינו שכשאדם מתפלל שכינה בימינו שנאמר
ה' צלך על יד ימינך (תלים קכ"א) ואומר שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט (שם ט"ז) נמצא כשהוא
נוטה על שמאלו פניו כלפי שכינה ואלו היה מטה על צד הימני היה הדבר הפך. ולא יתכן לעבד
לחזור אחוריו כנגד רבו. מכל מקום קשיא לן היאך ישכב אדם על התפלין ואין אנו חוששין לבזיון
תפלין, ותירץ מורי הרב ר' יהודה בר בנימין הרופא ז"ל דאין כאן בזיון דתפלין של יד מקומן בגובה של
יד הוא קיבורת וכשהוא שוכב על צדו השמאלי נמצאת התפלה למעלה וזרוע למטה, וכיון שהוא נוטה
כנגדה בזה שהלב ... הוא לזכרון ... ע"כ, וכלשון הזה בעצמו מצאתי אח"כ בספר שבלי
לקט כלל א' סי' י"א בשם רבו ועמו ז"ל. ומורו מהר"ם נכה בלבוש התכלת סי' קל"א הביא שתי הדעות
וכתב גם דעת בעל המנהגים וסוף דבריו ז"ל ואני שמעתי הפשרה שגם בשחרית כשיש תפלין בשמאלו
יפול על צד שמאלו אלא שיטה ראשו מעט לצד ימין ובמנחה יטה ראשו לצד שמאל וכן ראיתי נוהגין וכן
ראוי לנהוג שגם לפי הקבלה יש בו סוד ע"כ. ודבריו נכונים ומסכימים אל מה שכתבתי רק מה שכתב
שבמנחה יטה ראשו לצד שמאל הוא קצת נגד דבריו ספר התניא שמחזר אחוריו כנגד רבו ולכן נ"ל שאין
לחלק בין בקר לערב בין יש לו תפלין לאין לו תפלין רק תמיד יטה ראשו על צד שמאלו ויחזור פניו
לצד ימינו ומאמר מזמור בה"ה אחר שיאמר תחנה רחום וחנון כמו שכתבתי למעלה ואין לשנות. ומה
שנהגו לומר קודם המזמור רחום וחנון חטאתי וכו' נראה לי שהוא מפני שכתוב בספר הזוהר פ' פקודי
עמוד תע"ב בדפוס גדול ובדף רס"ב ע"א בדפוס קטן שצריך להתוודות על חטאתנו אחר התפלה קודם
נפילת אפים וכן כתב בעל תולעת יעקב בדף ל"ג ע"א, וכן כתוב בספר סדר היום דף ק' ע"א ועיקר
הוידוי הוא אבל אנחנו חטאנו כבגמרא בסוף פרק בתרא דיומא דף פ"ז ע"א. ואותה הדף שצריך
להתוודות מעומד וכן הוא בזוהר במקום הנזכר וכן נפסקה הלכה בש"ע א"ח סי' תר"ז סעי' ג'
ולכן

חן וחסד וכו' שלא להפסיק ביניהם, אבל במנחה ובערבית שאין מקשיים רק על השלום לבד כנגד
לכן בתחילו בברכת שלום שהיא עיקר הברכה, או אפשר טעם קדימת שומה לשלום בשחרית ומוסף
הוא מפני שאז אומרים ברכת כהנים החותמת וישם לך שלום והנה שומה קדומת לשלום. ומה שלא תקנו
לומר בשחרית ובמוסף תמיד שלום כמו במנחה ובערבית שאומרים תמיד נראה הטעם מפני שצריך על
כל פנים להתחיל הברכה בלשון להשלים מספר אלף ת"ת בראשי הברכות כמבואר בהקדמה בכוונת פרק ז'"

דין נפילת אפים עם הרבה פרטים ודקדוקים

בענין נפילת אפים נמצאים מנהגים שונים בין במזמור שאומרים בשעת נפילת אפים בין בהטיה לאיזה צד יש להטות ואמרתי לברר המנהג הנכון בכל זה לפסק הלכה אף שאנו נוהגים כן במנהגינו מנהג בני אשכנז. האחד הוא מה שנהגו בכל ארצות גלות בני אשכנז לומר בנפילת אפים מזמור "אל באפך תוכיחני (תהלים ו') וכן הוא כתוב בסדורי קלף רק שבמקצת סדורי קלף כתוב אחר סיום המזמור שלם ורצה נאמר מזמור "מה רבו צרי (תהלים ג') ובמקצתם כתוב עוד (מזמור כ"ה) שהוא לדוד אליך "נפשי אשא וכן נוהגים הספרדים לומר מזמור כ"ה והוא נדפס בסדורי תפלות שלהם, וכן כתוב בספר אבודרהם גם בספר כל בו סי' ט"ז והוא הנכון לומר אותו כי כן הביאו גם הרשב"י בספר הזוהר בסוף פרשת במדבר וכתב שם טעם נכון על זה וכן הוא בהגהות ספר המוסר לומר זה המזמור וגם בעל תולעת יעקב כתב בדף ל"ג ע"ב על פי הזוהר לומר זה המזמור והאריך בו מאד וסוף דבריו ז"ל. ויש אומרים דברים אחרים בנפילת אפים, וכן יש מי שכתב מן הפוסקים והכל כפי מה שעלה על רוחם ובדו מלבם בלי שום טעם ולפי האמת מזמור אליך "נפשי אשא הוא שנתקן לנפילת אפים וכבר כתבנו טעמו, וכן בעת המאור הקדוש רשב"י ע"ה בזוהר סוף פרשת במדבר עמוד רל"א בדפוס גדול ודף קכ"ק ע"ב בדפוס קטן. ומי לנו גדול ממנו לסמוך עליו בדברים שאינם מפורשים בתלמוד שלנו עכ"ל. וגם הב"י הביא דברי הזוהר בסוף סי' קל"א נראה שגם הוא הסכים לומר זה המזמור מן הטעם שכתב בעל תולעת יעקב כי כזה הטעם בעצמו כתב הב"י בסוף סי' ל"א בענין הנחת תפלין בחה"מ יעוין שם. גם בעל צרור המור בפרשת משפטים פרשת הפקדון כתב בשם הרשב"י לומר בנפילת אפים מזמור לדוד אליך ה' נפשי אשא וכן הוא ברקנטי פרשת ואתחנן פסוק שמע ישראל ובספר של"ה ועוד למהר"ר שלמה אלקבץ הלוי בפסוק ותפול על פניה. השני שכתוב במנהגים וז"ל ונופלין בתחנון על צד ימין אם יש תפלין בזרועו משום כבוד תפלין ואם אין תפלין בזרועו יפול על צד שמאל לפי שיצחק אבינו בעקידה שכב על צד שמאל עכ"ל. וכן פסק הגאון מהרמ"א בהגה' בש"ע או"ח סי' קל"א וכוונתו היתה כדי שלא לשנות מדברי בעל המנהגים כי כן דרכו בהרבה מקומות. וטעם בעל המנהגים הוא בעבור שראה מחלוקת הפוסקים בזה מקצתם כתבו לנטות על צד שמאל ונתנו טעם לדבריהם, ומקצתם כתבו לנטות

על

דין קדושת ובא לציון

כבר הפליגו רז"ל בסדר קדושה די אמרו בסוטה אמאי קאי עלמא אקדושא דסדרא ואמן יהא שמיה רבה דאגדתא והובא בטור או"ח סי' קל"ב והאחרונים נתנו טעם לשבח קדושה די למעלתה, ובפרט האבודרהם וכל בו, ובעל ספר תולעת יעקב, ובספר סדר היום ובספר הכוונות להאר"י ז"ל, וגם כתבו טעמים על שאין אומרים אותו בשבת שחרית רק במנחה עיין בדבריהם, אך הסכמתי להעתיק טעם ספר כלבו שכתב בסי' ה' וז"ל פותח החזן אשרי ואחריו אומר ובא לציון וכל סדר קדושה שלא אמרו אותו בשחר מפני טורח צבור שלא יכבד על הקטנים והעוברות והמניקות אם יאחרו כל כך בקה"ק ונצוו עד אחר אומרים כל הסדר עכ"ל. הנה לפי דבריו הסדר קדושה גדולה כזאת נתקנה מפני טורח צבור, ומכאן תוכחת מגולה להחזנים המאריכים בתפלות הבקר בניגונים כרצונם להשמיע קולם ולמצוא חן בעיני הבריות שלא לשם שמים, ובהערה שבסוף ההקדמה אכתוב עוד מזה.

דין ענין הקדיש ודקדוקיו ועניית אמן יהא שמיה רבה

ועתה יגדל נא וגו'. כתב הטור או"ח בסי' נ"ו שנוהגין לומר פסוק זה כשמתחיל הש"ץ קדיש לפי שהוא לשון ויתגדל שאומר הש"ץ, וגם נהגו לומר פסוק זכור רחמיך וגו' על שם מדת רחמים שהקב"ה באותה שעה, ומאחר שכתב הטור שנהגו לומר ועתה יגדל נא לפי שהוא לשון יתגדל שאומר הש"ץ לכן נוהגין שבכל חצי הקדיש שמתחיל הש"ץ אומרים הצבור בקשה המתחלת מעין התחלת הש"ץ כמו: יתברך קל ברחמים וכו' לכן בכל תרוג כנ"ל.

יתגדל כתב הטור או"ח בסי' נ"ו וז"ל ויתגדל ויתקדש הוסד על פי המקרא והתגדלתי והתקדשתי האמור במלחמת גוג ומגוג שאז יתגדל שמו של הקב"ה דכתיב בגוף הכתוב ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד עכ"ל. הנה פסוק התגדלתי והתקדשתי הוא ביחזקאל ל"ח, ומפני שאמר הש"י פסוק זה בלשון בנין התפעל צריך אני לפרש מה שנעלם מעיני רבים עם כי סבת זה הבנין הוא שהפועל בעצמו מסבב הפעולה לעצמו להיותו מקבל המקרה כמו שהאריך בזה הרד"ק במכלול בהוראת בנין התפעל בדף ע"ב וכתב שם וז"ל כמו והתברכו בזרעך הם יסבבו הברכה לעצמם בתפלתם שיאמרו הא-ל יברכנו כמו שברך זרע אברהם עכ"ל, והעתקתי לשונו לעיל בפרק ו'. ובקשות שהקדיש נתיסד על שם פסוק זה כדברי הטור דלעיל לכן נתיסד גם כן בלשון עתיד ובנין התפעל יתגדל ויתקדש וכן יתברך וישתבח ויתפאר וכו' כלומר שאנו מבקשים מלפניו שיקיים הבטחתו ויסבב לעצמו הגדולה והקדושה והשבח וההתרוממות וההתנשאות וכן יסבב ברכת וישתבח בלשון התפעל ולא אמרו וישבח שמשמעותו ישבח מפי אחרים כלו סבובו רק שמענו שיסבב השבח לשמו לעד וזה יהיה בזמן הגאולה במהרה בימינו ולפרושו בלשון אשכנז יתגדל

ולכן נראה לי לומר רחום וחנון חטאתי לפניך וכו' עד וקבל תחנוני שהוא עיקר הוידוי מעומד, ואח"כ ישב ויסמך
על צד שמאל ויאמר המזמור, ובפנים אצל אל ארך אפים אכתוב דברי מהרש"ל שכתב לומר אל ארך
אפים מעומד מטעם הנזכר מפני שכתוב בו חטאנו לך, ובסדורי ספרד כתוב בלשון רבים רחום וחנון
חטאנו לפניך רחם עלינו. ואח"כ המזמור"

לדוד אליך ה' נפשי אשא: אלהי בך בטחתי אל אבושה אל יעלצו אויבי
לי: גם כל קויך לא יבשו יבשו הבוגדים ריקם: דרכיך ה' הודיעני
ארחותיך למדני: הדריכני באמתך ולמדני כי אתה אלהי ישעי אותך קויתי כל
היום: זכר רחמיך ה' וחסדיך כי מעולם המה: חטאות נעורי ופשעי אל תזכר
כחסדך זכר לי אתה למען טובך ה': טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך:
ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו: כל ארחות ה' חסד ואמת לנצרי בריתו
ועדתיו: למען שמך ה' וסלחת לעוני כי רב הוא: מי זה האיש ירא ה' יורנו
בדרך יבחר: נפשו בטוב תלין וזרעו יירש ארץ: סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם:
עיני תמיד אל ה' כי הוא יוציא מרשת רגלי: פנה אלי וחנני כי יחיד ועני
אני: צרות לבבי הרחיבו ממצוקותי הוציאני: ראה עניי ועמלי ושא לכל חטאותי:
ראה אויבי כי רבו ושנאת חמס שנאוני: שמרה נפשי והצילני אל אבוש כי חסיתי
בך: תם וישר יצרוני כי קויתיך: פדה אלהים את ישראל מכל צרותיו:

עי' הבה"ח בלומה חסר בקו לסימן הירפט

— כנראה דכי דדגש 3 בטעם

דין קריאת התורה

בענין איסור הדבור בשעת קריאת התורה אמרו בסוטה פרק אלו נאמרין דף ל"ט ע"א אמר רבה
בר רב הונא כיון שנפתח ספר תורה אסור לספר אפילו בדבר הלכה שנאמר ובפתחו עמדו
כל העם ואין עמידה אלא שתיקה שנאמר והוחלתי כי לא ידברו כי עמדו ולא ענו עוד (איוב ל"ב) רבי זירא
אמר רב חסדא מהכא ואזני כל העם אל ספר התורה (נחמיה ח') עכ"ל. ובטור א"ח סי' קמ"ו האריך בזה, וכן
נפסקה ההלכה בשו"ע סי' קמ"ו סעי' ב' לא יקראו שנים אלא העולה קורא וש"ץ שותק או ש"ץ קורא והעולה
לא יקרא בקול רם, ומ"מ צריך הוא לקרות עם הש"ץ כדי שלא תהא ברכתו לבטלה אלא שצריך לקרות
בנחת שלא ישמע לאזנו. ובזוהר פרשת ויקהל דף ר"ו ע"ב אמר שמ"ט בדפוס גדול ודף ר"ז ע"א בדפוס
קטן האריך בזה מאד ומפליג בעונש הקורא עם הש"ץ רק כולם ישתקו כמו שאין לו פה ומבין לקריאת
הש"ץ והעולה לקרות בתורה חייב לברך בקול רם כמו שנפסק בשו"ע א"ח סי' קל"ט סעי' ו' עש"ה הטעם, ומה דינו
הקריאה במאמרים בטור בסימנים הנזכרים והסימנים אותם עיין שם."

דין

לומר יתקדש בקמץ הדלת, וכן אומרים ויתרומם בקמץ המם, וכן ויתהדר בקמץ הדלת, וכן ויתהלל בקמץ
הלמ"ד, והפלא ידעו ולא יבינו כי אלה המלות כולם הם בפתח לפי מה שכתבתי בסמוך כי אין קמץ הפסק
כלל כי כולם סמוכים אל מלת שמיה בויתגדל ובויתברך חוץ מלות ויתרומם שהמ"ם בצר"י כמו שהוא
בפסוק כדלעיל. גם אומרים ויתעלה הלמ"ד בצר"י ולא ידעו כי העתידים בפעלים נחי הלמ"ד שלמ"ד הפעל
ה"א, עין הפעל שלהם הוא בסגו"ל בבנין התפעל ומלת יתעלה הוא על משקל ובזה יִתְרַבֶּה גם על
אדוני (שמואל א' כ"ה). גם אומרים תושבחתא התי"ו בשור"ק של שלש נקודות בקריאתם המשובשת שלה
לחור"ק ובאמת הוא בשור"ק עם וי"ו כמבואר בפרק ג'. גם אומרים ונחמתא הנו"ן בצר"י ולא ידעו כי
דינה בסגו"ל כמו גאת נִחַתִּי בענוי (תלים קי"ז) ולפי דעתי בלי ספק החזנים כאלה גורמים שאין
לישראל נחמה כי במלת נחמתא הנו"ן שוא והסגו"ל בא לתקון הקריאה ומפני קמץ המ"ם כמבואר במקומו
קשר המלות במשקל מלה שהפ"א בסגו"ל ואם תנקד הנו"ן בצר"י אז יהיה נראה שהוא נו"ן נפעל כנו"ן
הנחמים באלים (ישעיה נ"ז) שפירשו המתחממים לעבודת גלולים וכו'. ואם כן בזה יתרבה גם על אדונינו ית',
ועל פי מה שכתבתי נתפרסם טעות החזנים. הש"י יתן בלבבם לשוב ולהבין שלא יגרמו לרבים שלא תתקבל
תפלתם כי בודאי הם גורמים לכל התקלות בקריאתם המשובשת בכל תפלותיהם כמו שהאריך בזה בעל
תולעת יעקב בדין שלוח צבור, והגהת ספר המוסר בספר הקדוש כמו שאכתוב בהערה שבסוף ההקדמה.
ויתר בקדיש נקודת הקדיש אכתוב בפנים במקומו אי"ה.

עוד כתב הסדור של נעלם ועונין הצבור בכוונה שלמה אמן יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא ומאריך
שם במעלת העונה, וכן הוא בנוסח בסדר הרמב"ם, והב"י באו"ח סי' נ"ו האריך והפליג במעלת עניית
אמן יהא שמיה רבא ובמעלת העונה אותו בכל כחו בראיות ברורות מהזוהר ומהפוסקים וסוף דבריו
ז"ל, כתב הר"ר דוד אבודרהם יש אנשים שעונין אמן יהא שמיה רבא מברך וכו' עד ואמרו אמן. ואני
קבלתי מרבותי שאין לענות אלא אמן יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא בלבד וכן נראה מדברי
רבינו סעדי' וכן כתוב בשם הרא"ש והטעם כי יש עד עלמיא שבעה תיבות וכ"ח אותיות ומלת אמן אינה
מן המנין כי הוא עונה על מה שאמר ש"ץ יתגדל ויתקדש ולפי זה צריך לומר ולעלמי עלמיא כדי שיהיו כ"ח
אותיות ועוד כי כן הוא לשון הפסוק וחסנון מלכותא עד עלמא ועד עלם עלמיא (דניאל ז' י"ח) ועם
הכל בו כתב גם כן שיהיו כ"ח אותיות ושעל זה אמרו כל העונה אמן יהא שמיה רבא בכל כחו, ולפיכך
צריך ליזהר שלא לומר ולעלמי עלמיא כי יהא בו כ"ט אלא ולעלמי עלמיא עכ"ל, ורבינו הגדול מהרש"א כתב
שיאמר לעלם ולעלמי עלמיא בלא וי"ו כדי שלא יהיו אלא כ"ח אותיות. ולי נראה שאין לשנות ממטבע שטבעו
חכמים בשביל שום דרשה ובפרט שקבלנו מקדמונינו לומר ולעלמי עלמיא | הגה"ה והוא תרגום של ה' ימלוך לעולם ועד (שמות ט"ו).
כל המשנה ידו על התחתונה. ושמעתי שיש מקומות גורסת
ולעלמי עלמיא עם מה שאמרו שצריך שלא יהיו יותר מכ"ח אותיות ואומרים כי תיבת שמיה חסר יו"ד

כי

כתב הב"ח דברכות סי' ג' וז"ל והא שמו הגדול מבורך, מכאן משמע שיש לומר והא שמיה ולא מפיק ה' שמיה
דהוא שם זה. עכ"ל. נראה שפסק כדברי התוספות בפ"ק דברכות דף ג' ע"א שמלת שמיה אינו כי אם תרגום
של מלת שמו ואין לכוין בו שם יה, וכן כתב הטור בסי' נ"ו בשם ר"י, וכן כתבו הרבה מן האחרונים. אך
מה שדקדק וכתב שאין לומר. ההא במפיק אינו נכון כי כל הה"א כנוי הנסתר בתרגום היא במפיק מ"מ
אין להוכיח מן המפיק לרמוז שם זה. רבה הב"ת דגושה, מברך הב"ת בקמ"ץ והרי"ש בפת"ח כי הוא
תרגומו של מבורך ואנו אומרים בקשה גו בלשון תרגום. לעלם העי"ן בקמ"ץ והלמ"ד בפת"ח, ולעלמי
העי"ן בקמ"ץ והלמ"ד בשב"א נע אחר הקמ"ץ, וכן עלמיא העי"ן בקמ"ץ והלמ"ד בשב"א נע והמ"ם בפת"ח
והיו"ד בקמ"ץ ודגושה כי כן הוא בדניאל ב'. ויש שמדקדקין ואומרים מבורך ונותני' טעם כי שב"א
חולם קמ"ץ הם נקודות של שם בן ד', וכן כתב מהר"ר הירץ בסדורו בפי' הקדיש. ואע"ג כי באמת כן
הוא מ"מ אין כאן מקום לרמיזת שם בן ד' כי צריך לומר הכל בלשון תרגום כדלעיל והוא תרגומו של
והיו שמו הגדול מבורך לעולם ועד, כן כתב הטור בשם ר"י, והם דברי התוספות בפ"ק דברכות דף ג' ע"א.
וכן הוכיח האבודרהם ולא כדברי המדרש שמיה שם יה בין בקדיש בין בעניית הצבור אע"ג שהמדרשים הם
גדולים בחכמה ובמנין, ומלת מברך מתורגמת בכל מקום מברך הב"ת בקמ"ץ והרי"ש בפת"ח וכן הוא
בלשון התרגום שבפסוק להוא שמיה די אלהא מברך (דניאל ב'). ויש שנהגי' שכאשר מגיע הש"ץ לשמיה
דקודשא בריך הוא אומרים גם הם בריך הוא, אפשר שנהגו כן משום הא דכתב הטור בשם רב עמרם
לומר אמן אחר בריך הוא וכתב הוא שלא נהגו כן, ומפני זה רצו לצאת ידי שניהם ואומרים בריך הוא
להודות לדברי הש"ץ בלשונו בלא עניית אמן. אבל יש מדקדקים שאומרים בריך הוא לעילא, אולי טעמם
הוא מפני שראו בהגהת מהרש"ל שלא להפסיק בין בריך הוא לעילא וכו' שהוא קאי על הש"ץ מטעם
הטור דלעיל. ואלה הם מקצרים בשבחו של מקום בלי ספק כי משמעות דבריהם בריך הוא לעילא
ולא לתתא חלילה. וגם מבואר למשכיל.

דין והוא רחום שאומ[illegible]ודם תפלת ערבית

כתב טור א"ח סי' רל"ז וז"ל סדר תפלת ערבית אומר[illegible]הוא רחום וכו'. ומאריך שם בטעם אומרו.
וכן כתב בעל המנהיג בסי' פ"ג והכל בו בסי' כ"ח וספר תניא והאבודרהם בסדר תפלת ערבית.
ובמנהגים של תפלת ערבית, בכולם כתובים טעמים לאמירת הפ[illegible] הזה. וב"י האריך בהם עד מאד.
גם מפרשי הסדורים האריכו בטעמו ואין גם אחד מהם שזכר פסוק ה' הושיעה גם בסדורו ספרד אינו.
רק במנהגים כתוב וז"ל והוא רחום ה' הושיעה וכו' יש אומרים בלחש כי אל רחום וגו'. עכ"ל. נראה מדבריו
בין הש"ץ בין הצבור ואמרו פסוק והוא רחום וגו' ופסוק ה' הושיעה וגו' וכן כתובים שני הפסוקים
בסדורים שלנו, וכן מצאתי באחד מסדורי קלף שכתוב וז"ל וחוזרין אחריו ועונין כמו כן ומקרא זה בלחש
ה' הושיעה וגו' עכ"ל. נראה מדבריו שגם הש"ץ אומר ה' הושיעה בלחש אחר והוא רחום, וחוזרין הקהל
ואומרים

כי כן הוא בדניאל (ב' כ') להוא שמה די אלהא מברך מן עלמא ועד עלמא. עכ"ל ס"ו. ומלבד אחר שהדרש הזה
של כ"ח אותיות יצא מפי קדשא בריך הוא בתנא האלהי רשב"י ז"ל כדאיתא בתקוני הזוהר תקון כ"ח
דף ע"ב ע"א שכתב שם וז"ל ובגין דא אמרין בקדיש ועתה יגדל נא כח ה' לקבל כ"ח אתוון אחרנין
דאית באלין ז' תיבין דאינון יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. ודא איהו העונה אמן
יהא שמיה רבא בכל כחו וכו' ומאריך שם. לכן ראוי להשגיח בזה מאד מפני שלא נכתב שם הדרוש
חסר וי"ו מן ולעלמי רק לומר כ"ח אותיות אלו היתה דעתו כדעת הב"י לחסר וא"ו מן שמיה. ומה
שנדפס לעלמי בלא וי"ו היא הגהת המגיה שראה דעת המחברים הו"ל כתוב ולכן כדי לצאת
ידי כולם וכדי שלא לשנות המטבע יש לכתוב מלת שמיה חסר וא"ו כדברי הב"י ז"ל. ואם
יאמר האומר מה ר' יוסף קארו ומי בורא לסמוך על שלחנו להתפרנס ממנו. ואף כי ידוע שמו"ע
הוא השולט על הארץ הוא המשביר לכל עם הארץ, היום רבו עבדים המתפרצים איש מפני אדוניו.
הנה אנכי יצאתי להראות כח גבורתו וגודל מעלתו בתורה של מעלה שכתב בספר קול בוכים דף
ב"ה ע"א בדברי הגאונים ז"ל ומצאתי כתוב בדברי המגיד שהיה מדבר למורינו ורבינו הגדול מוהרר"י
קארו ז"ל שהבטיחו שנדרש בג"ע שבעה ימים וסוכן עשה לו משתה שבעת ימים בחצר גנת ביתן
המלך, והמים שנראה גודל מעלתו לכל שוכני הצדיקים אשר בגן עדן ונתן ק"ק יום. ומיום דבראותו את
עושר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו ימים רבים שמונים ומאת יום מלבד הבטחות ומופלאות י"ד לדומין
דיקר וכו' גבאה תולקוה יהא רעוא דנגכה אף אנן אבתריה לאורך יומין עכ"ל. ומה הביא הב"י בסי'
הנ"ל דעות הפוסקים אם לומר עד עלמיא כדברי האבודרהם או לומר גם יתברך עד דאמירן בעלמא.
ובספר סדר היום בסוד הקדיש כתב וז"ל ויש הפרש בין האומר קדיש לעונה אמן כי העונה צריך לכוון
באלו שבעה תיבות עד עלמיא להמשיך כח העליון בכ"ח אותיותיו. והאומר קדיש צריך לכוון בכ"ח תיבות
של קדיש עד דאמירן בעלמא וכו', ודבריו נכונים [illegible]. ובש"ע כתוב וז"ל העונין עד לעלם עלמיא לבד
טועים הם כי אסור להפריד בין עלמיא לית[illegible]. ולא כתב עד הבין ויאמר יתברך, וכבר נתפשט
המנהג לומר יתברך שמו ותעלה זכרו [illegible] ולנצח ובגה אנו ומצאנו ג"כ שאין מפסיקי' בין עלמיא ליתברך.
ואני קבלתי לומר גם מלת נצחים כי כן הוא בפסוק לנצח נצחים (ישעיה ל"ד) תרגומו לעלם עלמיא ואז תהיינה
גם ביתברך ג' תיבות כמו שיש [illegible] שמיה. וצריך לומר מלת ולנצח הנזן בזה"ל כמו שהוא בפסוק על
פי המסרה וצריך לקרות שמיה בין בקדיש בין ביהא שמיה הבא במפיק אחר הצר"י לכנוי הנסתר,
וכולם בלא יו"ד כי כן נמצאת מלת שמה בדניאל ועזרא כולם בלא יו"ד והוא תרגום של מלת שמו, ומה
שנהגו' לכתוב אותה ביו"ד גם בתרגום של מלת שמו שבתורה מפני שהתרגום היה כתוב בלא ניקוד
כמו שכתוב בהקדמת המתורגמן לכן כתבו שמיה ביו"ד להורות על הצר"י כדי שלא יקראו העם בקמ"ץ
כמו לנקבה נסתרת ומזו טעות הכתיבה דרשו הדרשנים מלת שמיה לשתי תיבות שם יה, ובאגודה
כתב.

בנדפס להוא אלהא

טעם למנהג וז"ל בלא במו כלל תוך הברכה לחתימה מחתימה ובאו אין חותמין בה שאינה עוקר ברכה אבל תוך הברכה אע"ג בשבת הוא השומר, מכל מקום שכוחו מגוקר' בשבת יותר מבחול לפיכך אין לבלו בתוך הברכה וכן המנהג בכל אלו הארצות ואין לשנות עכ"ל. ובאמת דעתו דחוק הוא וסברתו כמעט מוכחשת מהלכה מאחר שהסכימו שלא לחתום / ודע שהנחה ראשונה שתקנו לומר כי שומרינו הוא כדי לומר סמוך לחתימה מעין החתימה וכיון שאין חותמין למה יאמרו אותו ובטלה דעתו אצל דעת כל הגאונים הנ"ל. ומה שהביא ראיה מן המנהג אינה ראיה כי הוא מנהג טעות בשקול הדעת, ומנהג כזה אינו מבטל הלכה כדאיתא במסכת סופרים פרק י"ב הלכה ו"ח. ונהגו כן מפני שלא נתגלו דברי הגאונים הנ"ל לכל המון ישראל בתחלה כשנתקנה ברכה זו ולא הבדילו בין קודש לחול"

דין נוסח ברכת ההלל

כתב טור א"ח סי' תפ"ח וז"ל וגומרין את ההלל ומברכין לגמור את ההלל והר"ם מרוטנבורג לא היה מברך לגמור את ההלל אף כשגומרין אותו אלא לקרוא את ההלל כי היה אומר כשמברך לגמור אף וחסר ממנו אות אחת או תיבה אחת הוי ברכה לבטלה, וא"א ז"ל היה אומר שאין לברך בזה כי לגמור הוי פירושו לקרוא כמו ותיקין היו גומרים אותו פירוש קורין אותו עכ"ל. וכתב על זה מורי מהר"ם ויפה ז"ל בסי' הנזכר וז"ל אבל נ"ל כיון שאנחנו שמברכין לגמור מברכין כן דוקא כשגומרין הלל ממש וכשאומרים חצי הלל כגון בר"ח וחה"מ דפסח אז אומרים גם כן לקרוא הרי נראה מתוך מנהגם כשמברכין לגמור שרוצים לומר בלשון לגמרה עד גמירא ואם כן יש לחוש לחשש הר"ם שאמר כשמברך לגמור אף וחסר ממנו תיבה אחת או אות אחת הוי ברכה לבטלה הולך מי שרוצה לברך לגמור ויחלק בין ר"ח וחה"מ בין רגלים וחנוכה שאז יהיה פי' לגמור לקרות, והרוצה לברך לקרות ויברך כן ג"כ ברגלים בין בר"ח וחה"מ וחנוכה אבל אם ישנה לברך בר"ח לקרות וברגלים לגמור הרי ובאו כוונתו לשון גמירא, ואם וחסר תיבה או אות הוי ברכה לבטלה. נ"ל. עכ"ל." ודקדוק זה מבואר יותר בתוספות פרק ב' דברכות דף י"ד ע"א, ולפי דעתי יותר נכון לומר לקרוא ולא לקרות כמו שאמר בפנים במקומו או"ה"

דין הפסקה בהלל

כתב עוד שם הטור בסי' הנזכר וז"ל וכיון שגומרין אותו אין מפסיקין בו אלא כדרך שאמרו בק"ש באמצע הפרק שואל בשלום אביו או רבו ומשיב שלום לאדם נכבד שנתן לו שלום, ובין הפרקים שואל בשלום אדם נכבד ומשיב שלום לכל אדם, ואם פסק באמצע ושהה אפי' כדי לגמור את כולו אין צריך לחזור לראש אלא למקום שפסק עכ"ל, וכן נפסקה ההלכה בש"ע בסי' הנזכר סעי' א', וכתוב שם בהגהה וז"ל דוקא בב' ימים הראשונים של פסח שגומרים בהם הלל דינא הכי לענין הפסקה, אבל בימים שאין גומרים ע"ל סי' תכ"ב סעי' ד' עכ"ל. ושם

ואומרים אחריו בלחש. וכן נראה מזה שכתב מהר"ר הירץ בפי' הסדור בתפלת ערבית וז"ל ה' הושיעה
וגו' ר"ת יב"ק ג' אהיה יהו"ה אדני וכוונת הש"ץ לעיקר האומן וכו' נראה שהש"ץ אומר פסוק זה.
ובספר קול בוכים ריש איכה יעוין בפי' הגלאנטי כתוב וז"ל שהיא האות אחת מג' ראשי המלות
הנזכרי' בפסוק והוא רחום וכו' וכנגדן אנו חוזרי' ה' הושיעה המלך יב"ק שבו אנו מזכירי' ג'
שמות העולים יב"ק שהם אהי"ה יהו"ה אדנ"י להנצל ממחבט בלילות ע"כ. וכל אלה יש להוכיח שהם
הש"ץ אחר שאומר והוא רחום יאמר בלחש פסוק ה' הושיעה, אך מה שכתוב במהר"יל בתפלת מוצאי
יום כפור וז"ל, ואומר בקול נעים והוא רחום וגם מסיים הש"ץ בקול רם השם הושיעה כו' ונשאל למהר"י
סג"ל מ"ט משאר השנה והשיב משום דבכל היום בקשנו שיושיענו ברחמיו וכן מסיים הושיעה וכו'. ע"כ.
אין להוכיח מכאן שבשאר ימות השנה לא יאמר אותו הש"ץ כי כוונת מהר"יל שבמוצאי יום כפורים
יאמר הש"ץ גם פסוק ה' הושיעה בקול נעים מה שאין כן בשאר ימות השנה שאומר אותו בלחש.

דין נוסח ברכת השכיבנו בליל שבת

כתב אבן הירחי בספר המנהיג הלכות שבת סי' ד' וז"ל, ומנהג צרפת ופרובינצא שחותמין בהפורס
סוכת שלום ואין לומר כך והסר שטן מלפנינו ומאחרינו ובצל כנפיך תסתירנו ופרוס שלומך
וכו' ואין לומר ושמור צאתנו ובואנו מעתה וכו', כי הוא להפסיק מעין חתימה לחתימה הקול שחותמין
בשומר עמו ישראל. אמ"ן. ע"כ, והטור או"ח הביא בקיצור אלה בהלכות שבת בסוף סי' רס"ז לפסק הלכה
וכן פסק הב"י שם בש"ע סי' הנ"ל סעי' ג', והגאון מהרש"א לא כתב שם שום דבר נראה שהסכים עמו.
וכן הוא בכל בו סי' לה', וכן הוא בשבלי הלקט כלל שני סי' יג', וכן הוא באבודרהם בסדר תפלת שבת,
וכן כתב האגור בסי' שס"ג, וכן הוא בהגה"ה בספר הזוהר פרשת בראשית מעמוד קכ"ט בדפוס גדול ודף מ"ח
ע"א בדפוס קטן, וכן הוא בפ' תרומה מעמוד ר"ל בדפוס גדול ודף קנ"ו ע"א בדפוס קטן, וכן הוא ברוקח
סי' מ"ט בשם הירושלמי. וכן הוא בסדורו סדור לכן אין לאמרו כלל. ואין לבעל הדין המקשה עליו
לבא לחלוק ולומר שאין להביא ראיה למנהגינו מבני צרפת מפני שנוי הנוסח, כי באמת בני ספרד
אע"פ שיש להם קצת שנוי בנוסח השכיבנו בתוספת עכ"ז מדלגין ושמור צאתינו ואומרים ופרוס אבל
נוסח בני צרפת הוא ממש נוסח שלנו כי בני אשכנז הם הם בני צרפת כמו שכתב הגאון מהרש"א
בהקדמה לשלחן ערוך וכמו שכתב התשבי בשרש קרוב"ל וז"ל הנה ידוע כי אנחנו האשכנזים דאנו
מזרע הצרפתים וכו' יעויין שם. ומה שכתוב במנהגים שלא מעריב וכו' עד ושמור צאתינו וכו'
אך אומר ופרוס עלינו ומשמע דיאמר גם ושמור צאתנו רק שלא יחתום בשומר אולי נהג מנהג טולטולא
שהאגור קורא עליהם תגר ובכל הפוסקים הנ"ל כתבו טעמים נכונים שאין להזכיר שמירה בשבת.
בברכת השכיבנו. ואע"פ שמורי מהר"ר מרדכי יפה ז"ל כתב בלבוש החור סי' רס"ז שנהגו לאמרו וה

בחיי הדיין, כך מצאתי כתוב משם רבי ליפמן בעל הנצחון, וגם אומרים שר' שמואל בן רבי יהודה
החסיד חבר עם גדול אחד נקרא רבי בצלאל ור' יהודה חובר שיר הכבוד. עכ"ל, נ"ל מה שכתב והם
לקחו כל דעתם מספר בעל חובות הלבבות וכו', הוא טעות סופר כי בעל חובות הלבבות לקח ספרו
מתוך ספר אמונות של רב סעדי' שהיה קודם לו בזמן כי בעל חובות הלבבות זכר את רבינו סעדי'
בהקדמת ספר חובות הלבבות בד"ה ע"ג וע"ד, ושם זכר גם כן ספר האמונות. והנה נוהגי' ברוב קהלות
אשכנז לומר שיר היחוד הזה בכל יום רק במדינת רוסיא בקהלות אשר נהג בהם רבנות הגאון מהר"ר
שלמה לוריא ז"ל אין אומרים אותו כל עיקר. ושמעתי מפי רבים מזקני הדור שהגידו לו ששמעו את מהרש"ל
שהיה דורש בק"ק לבוב ובק"ק לובלין בתחלת בואו לנהוג שם רבנות ואמר בדרשותיו שאין לומר
שיר היחוד מפני שמצא שחובר אותו מין, ובעבור זה היה מוחה בכל קהלות משלבותיו מלאמרו,
אבל לפי דעתי זהו שכתב מהר"ם יפה בלבוש מלכות סי' קל"ג על דברי מהרש"ל ז"ל, שלא יאמרוהו מטעם
~~לא ניתן ליכתב אבל לא השגיחו בו בכל הקהלות כי נראה להם טעם חיצון הוא. עכ"ל. כי באמת~~
לא נמצא בו שום מינות ומתחלה לא נהגו לאמרו כי אם ביום הכפורים° כמו שכתב הגאון מהר"ר
יהודה ליווא בר בצלאל בספר נתיבות עולם נתיב העבודה פרק י"ב בדף ל"ב ע"ג וז"ל, ובטור או"ח
שבח המנהג אשר קבעו הפיוט אחר התפלה, ואין זה כך כי אחר התפלה אסור לספר בשבחו של
מקום וכן יש לעשות שלא לספר בשבחו של מקום אחר התפלה, ולכך אותם האומרים השיר אשר נקרא
שיר היחוד הוא איסור גמור ובעלי התוס' תקנו לומר אותו (בכל יום) ומתחלה לא הנהיגו לומר
אותו רק ביום הכפורים ואפשר כי (ביום הכפורים) אין נקרא זה המספר בשבחו של מקום ומה
ודאי כי יום זה קבוע לספר בשבחו של מקום יען כי האדם קדוש וביום זה מעלתו כמו מלאך
ואל יפנה אל דבר אחר כלל. ומצד הזה ראוי שיתן שבח ושירה להקב"ה, אבל לומר כל יום ויום שבח
להקב"ה דבר זה לא הגיע מן החכמים, ואף ביום הכפורים כיון שאנו רואים כי תקנו כל הפיוט
תוך התפלה לא אחר התפלה כי בזה שייך לומר שאסור לספר בשבחו של מקום והמוסיף הוא גורע.
ואין לסתור דברי חכמים בדמיונות בעלי התוס' שנחשבו כי בזה מגיעים עד שער השמים. ואם אי
אפשר לאדם לבטל המנהג שאומרים הפיוט של שיר היחוד אשר נתחדש (לאמרו בכל יום) מבני אדם
אשר אינם בעלי תורה ואמרו אותו קודם ברוך שאמר ואז זה הוא שייך כי הכל הוא דברי שיר ומה
ענייננו לאחר התפלה אין זה אלא לעבור דברי חכמים ולהיות בעונש גדול ויתר מזה ודי בזה לשומע,
עכ"ל. הנה הרב ז"ל הסכים בזה אל מה שכתבתי לעיל בדין מו שלא לבוא לידי בענין השירים לומר
אותם קודם התפלה. ומורי מהר"ם יפה ז"ל האריך בענין שיר היחוד בלבוש התכלת סי' קל"ג. נראה
מדבריו שהסכים גם כן אל מה שכתבתי לומר אותו קודם התפלה ואח"כ דחק עצמו לתת טעם למנהג
שאומרים אותו אחר התפלה ועיין שם "

°הג"ה אחר שכתבתי כל זה מצאתי בלוחי שיר היחוד עם פירוש של מהר"ר ליפמן בעל הנצחון וכתוב בתחלתו וז"ל וכאשר ראו והכירו חכמי דורו של ר' יהודה החסיד ז"ל בשיר היחוד כי ממנו הוא לאלקיו קבעו אותו לומר בכל אלו במלכיות ברבים לזה כל נבזי בני שובבי בכל יום זה השתמשו לומר בוקר וכו'.

דין

יושב בסי' תכ"ב בהלכות ר"ח כתוב וז"ל לענין הפסקה אפי' באמצע שואל בשלום אדם שהוא צריך לנהוג בו כבוד ומשיב שלום לכל אדם, אבל בענין אחר לא יפסיק, עכ"ל.

דין הזכרת חג בשמיני עצרת

כתב הרוקח בסי' רנ"ג וז"ל לי שמיני עצרת מתפללין מגן ומחיה אתה קדוש אתה בחרתנו ואומר את יום שמיני חג העצרת הזה זמן שמחתנו עכ"ל, וכן כתב טור או"ח סי' תרס"ח, וכן פסק הרמ"א בסי' הנזכר, וכן הוא בשבלי הלקט סי' שכ"א, וכן הוא באבודרהם, ובתניא סי' פ"ח, וכן הוא במהרי"ל, וכן הוא במנהגי ר"אק, ובמנהגים כתוב וז"ל אתה בחרתנו את יום שמיני העצרת הזה זמן שמחתנו ואין אומר חג שלא מצא בתורה שנקרא יום שמיני חג, עכ"ל, וכתב מהרש"ל בתשובותיו סי' ס"ד וז"ל עוד אחת בענין הקדוש של שמיני עצרת והוא הדין בתפלה כתבו המנהגים שאין לומר חג כי בקרא לא כתיב חג, ובמהרי"ל כתוב וז"ל אם בא לומר חג יאמר את יום שמיני חג העצרת הזה דאע"ג משמע שהוא טפל לחג ולא חג בפני עצמו מדאמרינן בריש יומא אי אבא ורבי מיעקר רגל לא בעי ברכה טפל דידיה בעי ברכה, ואפילו למ"ד שמיני רגל בפני עצמו הוא הני מילי לענין פז"ר קש"ב, אבל לענין תשלומין תשלומין דראשון הוא הלכך האומר את חג יום שמיני כו' טעות הוא בידו שמשמע שהוא חג בפני עצמו משאר חגים עכ"ל, וקשה לי הא לא לבא לטעמו אי כי האי גוונא דאי הוי חג משום הכי אומר את יום חג כו' כמו שאר רגלים וז"ל, והכי עדיף טפי כשאומר את חג יום שמיני משאומר יום שמיני חג העצרת שאינו מפסיק מלה גרה בקרא דכתיב יום שמיני העצרת, והרוצה לצאת ידי כולם יאמר את יום שמיני העצרת חג הזה" ובסדור כתב וז"ל שמיני העצרת הזה, ר"ן לא כתב חג העצרת רק את יום העצרת הזה כי לא כתוב בו חג שמיני, וז"ל דטעות הוא דהא מי שלא חוגג בסוכות חוגג בשמיני ונקרא עצרת, פי' חג הראשון עצור עדיין ולא גרע מחול המועד, והוא רגל לענין פז"ר קש"ב, ואמרינן במסכת סופרים בכל הרגלים אומרים חג חוץ מראש השנה והרי שמחה נמי לא כתיב בשמיני ומ"מ אומרים בו זמן שמחתנו. וז"ל דילפינן בגזירה שוה עצרת דשבועות של פסח מעצרת דשמיני עצרת ובפרק אין דורשין קרא ליה שמונה ימי החג, ועוד דכתיב חג האסיף וסוכות זמן אסיפה ובריש מסכת תענית תנן ר' יהושע אומר מיום ראשון של חג עד יום אחרון של חג הלכך יש לומר חג, גם ר"ן מחק הה"א וכתב שמיני עצרת בלא ה"א ותדוש הוא. עכ"ל, ומורי מהר"ם נפה בלבוש החור סי' תרס"ח כתב לומר יום שמיני חג העצרת בדברי הרוקח והגאונים ה"נ וכתב טעם נכון לדחות סברת בעל המנהגים, לכן אין לשנות רק לומר את יום שמיני חג העצרת.

דין שיר היחוד וזמן אמירתו

כתוב בסוף ספר וחסין דף קס"ה ע"א וז"ל, ר' יהודה החסיד תקן שיר היחוד על פי ספר האמונות שיסד רב סעדי' גאון והם לקחו כל דעתם מספר חובות הלבבות אשר חבר הגאון רבינו בחיי

הקדמת המסדר

שקראו בו בדבור בין השבתות ובמועדים בין ימי החול ובאמת הוא מנהג טעות שקול הדעת מורה
אותו בכל פעם כי אין לאומרו כי אם אחר קריאת התורה בשחרית של שבת כמו שכתב בעל תולעת
יעקב בסוד השבת דף י"ג ע"א ז"ל ומחזירין ספר תורה ובחזרתו נהגו לומר מזמור לדוד הבו לה'
בני אלים לפי שיש בו שבעה קולות כנגד שבעה קולות שנתנה בהם התורה ולפיכך נהגו לאומרו בשבת
שאז מתחברי' השבעה היכלות סוד שבעה קולות ויש בו י"ח אזכרות שבהם שם הקב"ה ב"ה
עולות בכתוב רכב אלהים רבותים אלפי שנאן וגו'. וסוד אלו העולות תבאר למשכיל אשר
גבה להם. ועוד מוסיפין שאו שערים ראשיכם שאומר שמה כשהכניס הארון לבית קדש הקדשים בדוגמא הזאת
כי בשבת זמן הכנסת התורה העליונה בסוד הארון בית גנזיו של הקב"ה ואז החתן העליון' הנקראות
בשם ה' צבאות ואומרים שאו שערים ויבא מלך הכבוד בהיכלו, ולפיכך אומרים אותו כשמכניסין ס"ת להיכל.
ועוד מורים לנו התגלות הקדש והסתלקות הכבוד ועלותו מעלה למעלה. וכמו שנאמר שם בעולם
שכלו שבת והדברים מתוקים, עכ"ל, ומה שכתב ואומרים שאו שערים ראשיכם וכו' ר"ל אלו הב' פסוקים
שבסוף מזמור כ"ד שאו שערים ראשיכם וגו' מתוך המזמור והפסוקים אחר השבעים ושתים פסוקים אלה.

ואחר שהגעתי עד הלום, בעזרת ה' המדריך את עמו בשלום, אמרתי למלאות את הדברים,
אשר בתחלת ההקדמה נזכרים, להודיע מקום ממצא שנויי הנוסחאות, אשר בסדורו תהיינה
נמצאות, כי שום דבר מלבי לא אחדש, ולא אכתוב דבר כי אם אשר אמצא בספרי הקודש, והם
הספרים המדברים בעניני התפלות, להודות ולהלל ליושב תהלות" והם,
הגמרא, ורש"י, ותוספות, ופרקי רבי אליעזר, והרמב"ם, והרוקח, וספר המנהיג, והרא"ש, וספר מנורת
המאור, וספר אדם וחוה, וטור או"ח עם הגהות של מהר"ר אברהם מפראג ועם הבית יוסף, והשלחן ערוך,
והאגודה, וספר חסידים, וספר תניא, וספר כל בו, והאבודרהם, והאגור, וספר צדה לדרך, ותשובות
ר"מ מינץ, והמהרי"ל, והמנהגים, ומעייני הישועה, ומאור השכל, לב אבות, ונחלת אבות, ומלו דאבות,
וחסדי אבות, ופרקי משה, ומדרש שמואל, גם מספרי האחרונים, כגון ספר אות אמת, ותשובות מהרש"ל,
וספר לבוש מלכות, וספר מטה משה. וספר עמק ברכה, וספר חכמת מנוח, וספר לחם רב, והרבה כאלה"
גם בקשתי ומצאתי הרבה בתקוני תפלות בספר הזהר, ובתקוני זוהר, ובספר הרקנטי, ובספרי בעל
הפרדס, וספר כנפי יונה, וספר תולעת יעקב, וספר סדר היום, וספר הכוונות להאר"י ז"ל. וכיוצא בהם.
גם בקשתי ומצאתי את שאהבה נפשי הרבה מחזורים וסדורים ישנים כתובים בקלף, גם איזה
האלהים אנה לידי את הסדור כתוב בקלף אשר רוב פירושו מיוחס לר' יהודה החסיד, ומתוך אותו הסדור
הועתק רוב הפירוש הנדפס בסדורים אותו באותו חוץ מזה שהעתיק מסדורו של מהר"ר הירץ ומהאבודרהם
ומפי' הרד"ק בפסוקים. גם את זה עשה האלהים והמציא לידי את הסדור שכתב לעצמו הגאון מהרש"ל,
ובדר

דין ע"ב פסוקים והנוסח האמתי בהם

הנה המקובל האלהי הגאון החסיד מוהר"ר מנחם עזריה הנקרא עמנואל ממדינת איטליא זקן רי"ן כתב בסוף סדר עבודה שלו וז"ל. אחר המסדר תשבחו דרכי הע"ב פסוקים המפורסמים במקומם שנים כלם מיוחסים להרמב"ן ז"ל, ולא ראו גם כראוי גם הדבר השוה שבהם שאינם מסודרים כהוגן לא לדעת רשב"י שסודר היות הע"ב שמות מצטרפים מוסע ישר ובא הפוך וי"ט ישר ולא לדעת ר' נחוניא בן הקנה שסודר היותם מצטרפים גם כן שלשתם ישרים מלבד בלולים אחרים עצמים ורבים אשר בכל הנוסחאות מצויין יגידון שלא סדרים הרב כי אם גלה סוד לתלמידו מעצם האסור בשמות השמות, ומדרך ישר לפני איש להמשיך בעולם חסד אל כל היום ועם שמירת הכללים תהיה ברירת הפסוקים מלאכה לא תכוה ונוסף על שראוי ומוכרח היות הצרופים מיושרים כסדרן בכל הפסוקים עם יחס המוקדם והמאוחר לשמות ולאותיותיהם ראוי גם כן שיהיו הפסוקים מספר תלים בלבד וכלם של שבע תיבות לא פחות ולא יותר, והאגברה שבהם יהיה שם בן ארבע דוקא הכל לסוד ידוע למבינים אחיזת הע"ב שמות ורמיזתם בהצטרף כולם ביושר. וכן בעולה ויורד. ואני בתומי אלך לסדרם כראוי לדעת שני התנאים הקדושים כאחד טובים ועלגו חסידים בכבוד והוה כל מבקש השם דובר שפתי ישנים. עכ"ל " ואח"כ כתב סדר הפסוקים כמו שמעתיקים במקומו או"ה אך בהקדמתו הנ"ל הוקשה לו איך נצטרך שם של ע"ב מתוך הפסוקים הנ"ל לפי דעת שני התנאים. ולמה יהיו הפסוקים דוקא מספר תהלים, וכל אחד של שבע תיבות וכתבתי אל המחבר ושאלתי ממנו בכלל שאר השאלות זה שהוקשה לו כנ"ל, והשיב לו בכתב ידו וז"ל השאלה השבועית בע"ב פסוקים שסדרתי בעצת הרמב"ן לדעת שני התנאים משרתי עליון הנה על פי מה שבארתי בהצעה שנדפסה לפני הפסוקים גם שבפסוק ראשון נמצאו על הסדר שלשה ווין לשון דבעי הפסוקים של ויסע ויבא ויט כלן כסדרן, ושנמצאו ג"כ באותו פסוק ראשון וה"ו על הסדר לשון דבעי ישר הפוך ישר, והאותיות המשמשות לסדר וה"ו כגון שני ווין שבקצוות תלוייה להשלים גם לסדר ווו ואין צריך למצוא באותו פסוק ה' ווין באו דמר לאו דמר ואי דמר לאו דמר. עוד הע"ב פסוקים ראוי שיהיו כולם מספר תהלים לטעם, מפורש בזוהר פרשת בשלח שלשם ע"ב סוד דוד מלכא דאתחבר באברהם ומלכות בית דוד עד חסד לאברהם שבם [illegible] לפיכך יהיו הפסוקים בני שבע תיבות בדקדוק. עכ"ל " ודבריו מבוארים מאד. אך מה שכתב הרב בהקדמתו הנ"ל שהאגברה שבהם יהיה דוקא שם בן ארבע על זה לא שאלתיו כי פשוט הוא אצלי שהטעם הוא כי שם בן ארבע כשכותבין אותו מלא כיודין אז עולה מספרו ע"ב וזה מבואר למשכיל "

ענין המזמור שנוהגין לומר כשמכניסין הס"ת להיכל, והוא מזמור כ"ט

הנה נהגו כל ישראל לומר מזמור הבו לה' בני אלים בכל עת כשמכניסין את התורה להיכל אחר שקראו

הערה

אבל אם היו מעשיו מגונים ורעים, וכמו כן בימים הנוראים עושים, להעמיד חזנים שאין בהם לא תורה ולא מעשים, ובזה גורמים ח"ו שלא תתקבל תפלתינו. כמו שהאריכו בזה רבותינו, כמו שכתוב בספר חסידים סי' תשנ"ט וז"ל לכך כל המעמידים לשמש חזנים שמתפללו הקב"ה מונע את הטוב מאת הקהל, ומעלה על כל שמסייעים כאילו גזלו הטוב מן הקהל ומחויבים ליתן את הדין וכו'. ומאריך שם, וכן הוא בסי' תשס"ח, וכן האריך בענין זה בספר חסידים בסי' תשע"ו ובכמה מקומות יעוין שם" ואמרו בש"ס דתענית דף ט"ז ע"א על הא דתנן עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן ורגיל וכו', תנו רבנן עמדו בתפלה אע"פ שיש שם זקן וחכם אין מורידין לפני התיבה אלא אדם הרגיל. איזהו רגיל רבי יהודה אומר מטופל ואין לו ויש לו יגיעה בשדה וביתו ריקם ופרקו נאה ושפל ברך ומרוצה לעם ויש לו נעימה וקולו ערב ובקי לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים (פירש"י ורגיל לקרות וכו', שיהו הפסוקים של תפלה סדורין בפיו) ולשנות במדרש בהלכות ובאגדות ובקי בכל הברכות כולן וכו' והאריכו שם עד היתה לי נחלתי כאריה ביער נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה. מאי נתנה עלי בקולה, אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב ואמרי לה אמר רב חמא אמר ר' אלעזר זה שליח צבור היורד לפני התיבה שאינו הגון. עכ"ל. והטור או"ח הביא לשון הגמרא בדין שליח צבור סי' נ"ג ובהלכות תענית סי' תקע"ט, וכתב בסי' נ"ג בשם אביו הרא"ש ז"ל וז"ל אבל תרעומת כי חזני האשכנז הגאות הם להנאתן לשמוע קול ערב ואם הוא רשע גמור אין חוששין רק שיהיה נעים זמירות והקב"ה אומר נתנה עלי בקולה ע"כ שנאתיה. ובזוהר פרשת ויקרא עמוד כ"ט בדפוס גדול, ובעמ' י"ג ע"ב בדפוס קטן כתוב וז"ל ר' יצחק אמר אם הכהן המשיח יחטא בא כהן דלתתא דאתתקן לעבודה ואשתכח ביה חטאה לאשמת העם הוא דהוי ודאי ווי לאינון דסמכין עליה כגוונא דא שליחא דצבורא דחטי ואשתכח ביה חטאה דגין דעמא לא אשתכחו גבאין גבי קב"ה ווי לאינון דסמכין עליה עכ"ל. ובעל תולעת יעקב בדף י"ט סע"ב כתב וז"ל ומזה שליח צבור לפרוס על שמע וצריך שיהיו בו התנאים הנזכרים במקומם כמו שפירשו רז"ל (ר"ל בגמרא שהבאתי לעיל) וכתב באור זרוע וז"ל שליח צבור היורד לפני התיבה ואין מבין עיקר התפלה וסודה ותעלומה ואינו מבין מה שמוציא מפיו אוי לסומכים עליו וזהו שאינו וכו'. ומביא שם דברי הזוהר דלעיל וסיים בדבריו ז"ל כיוצא בזה ש"ץ שנמצא בו חטא ואינו הגון וראוי לתפלה להוליך על שלוחו בשביל שאינו יודע עיקר התפלה ואינו יודע סוד בסודות העליונים הנסתרים אוי למי שמניחים אותו להוליך בעבורם. ומאריך שם. וגם הגהת ספר המוסר בסוף הקדמתו האריך בענין החזן והביא ג"כ דברי הזוהר דלעיל ובסוף כתב וז"ל כי מי שאינו מכפר בעדו איך יכפר בעד העם. ומקרא מלא הוא וכפר בעדו ובעד העם ואח"כ ובעד כל ישראל, וע"כ לאשמת העם הוא ודאי, ואוי לו על שברו ואבוי לו על רוע מזלו על החזן העומד לשרת לפני השי"ת ואינו משים בדעתו וכוונתו למה שמוציא מפיו ואינו מבין אותו כי טוב לו שלא נברא עכ"ל. והנה לפי דבריו ספר אור זרוע שהביא בעל תולעת יעקב ולפי דברי הגהת ספר המוסר שהעתקתי צריך החזן

ק"כי ...
בגמרא ...
וכן הע...

וכבר היה אותו הסדור בירושלים תרל"ב ביד הגאון מהר"ר ישעי' זצ"ל כי הוא היה חתנו של מהרש"ל זצ"ל
ועתה הובא אותו הסדור לידי ומצאתי בו הגהות וחדושים מאשר מצא הגאון זצ"ל בסדורים ישנים
שהביא בדבריו כגון סדורו של רש"י, ורמ"ה, וראב"ן, ור"י קרונא, ור' אביגדור קרא, והרבה כאלה הגאונים
שהביא הגאון מה שמצא בסדורים שלהם. ולפעמים כתב סתם ספרים מדוייקים אכתוב את כל אחד
בשמו במקומו אי"ה " ובבואי לכאן בראג להדפיס הסדור מצאתי בב"ה של הגביר כמ' מרדכי
מייזל סדור ישן נושן כתוב בקלף ובו הרבה חדושים אכתבם במקומם אי"ה, וגם עיינתי ומצאתי הרבה
הגהות בספרי הראב"ע, ובספר הזכרון של ר' יוסף קמחי, והמכלול להרד"ק, והמתורגמן, והתשבי,
ואחרון חביב המקובל האלקי הגאון החסיד מהר"ר נחום עגרי' הנקרא עמנואל בתשלבותיו ובכתבים
שכתב אלו, ובסדורו ספרד, ובסדור מהר"ר הורוויץ, ובסדור שהגיה מהר"ר אברהם מפראג ונדפס שם שנת
רצ"ו, כולם הם מאחרים בידו לברר מהם הנוסח האמתי, בעזרת האל יגר און אתי, ולכן אין להקשות
עלי ממה שכתוב במהרי"ל בתפלות יום כפור וז"ל ואמהר"ש סגל שהגיה הוא בזה המגיהים את הספרים
של הצבור שמא המסדר הוא היה גדול ויתר מהמגיה. וגם אם מלא את לבו להגיה שום סדר או חלף
להגיה כל הספר מראש ועד סופו ודוקא בדברים פשוטים וידוע לכל טעותם, אבל בדברים מאות דהוון
פלוגתא חלילה ליה להגיה אלוביה שום אחד מהם אף היה מרגיל על לשונו לומר מקודם לפי הנראה
לו ולא לכתבו בספר עכ"ל, ומכל מקום אעשה כן גם אני בכל נוסח שאינו מוחלט בפי אנשי דורנו
אף שהוא מדוייק עד מאד מתוך הספרים המדוייקים הנ"ל אכתוב אותו הנוסח בפני עצמו מסומן
בחצי עגולים ואכתוב בתחלתו נוסח אחר, והמעיין יבחר, ובזה כל איש על מקומו יבוא בשלום.
ובזה נשלמו שתי ההקדמות, בעזרת בורא עולמות, אשר רוב רחמיו וחסדיו מפורסמות, ובראשו מקוימות.
ועתה אכתוב הערה לחזנים ולממניהם ואגלה להם תעלומות, אשר מעיניהם נעלמות.

- ולמשמע ידם בנין [illegible]
- על אות [illegible] של ואגלה [illegible] לא [illegible] ועשיתי בתבנית.

הערה לחזנים ולממניהם

הנה כל אלה הדברים, אשר בשתי ההקדמות נזכרים, הם הכרחיים ללמוד ולדעת, לכל אשר חננו
ה' חכמה ותבונה ודעת, בבואו להתפלל לפני בוראו ולספר תהלתו, ולא יהיה כעוף המצפצף
ומנעים בקולו בטבע יצירתו, ואינו יודע מה לומר ועל מה הוא מצפצף וקורא, כי האדם חייב לתת שבח
והודיה להבורא, על אשר בראו בנדבה וחסד וגמלו כל הטובות, בלא קדימת מעשה טוב להתחייב
לו בזה בעבורו כמבואר בשער הבחינה פרק ג' מספר חובות הלבבות. ויותר מזה צריכים להזהר החזנים
בתפלותיהם המנגנים להוציא רבים ידי חובותיהם. וגם ראשי העם הממונים על הפקידים לברור
ולמנות אותם, עתה מאד שלא יענשו ח"ו בחייהם ובמותם, כי על הרוב אינם מקפידים רק על קול נעים
אף

הערה

ניגוני נכרים אשר על זה הזהרנו כמו שכתוב בספר חסידים סי' רל"ח וז"ל וכל ניגון שמנגנים
בפני ע"ז לא יעשה אותו ניגון להקב"ה עכ"ל. ובש"ע א"ח סי' נ"ג סעי' כ"ה בהגה"ה כתב וז"ל ושליח הציבור
פיו או שמרגל בשירי הגוים ע"ע מוחין בידו שלא לעשות ואם אינו שומע מעבירין אותו וכו'.
ולא לבד בשבתות ורגלים שהם ימי שמחה הם שמחים ומשמחים את העם בניגוני נכרים חדשים
מקרוב באו לא שערום אבותינו אלא אף בימים הנוראים שהם ימי הדין כידוע הם מנגנים
כמו כן בניגונים חדשים הלא היה להם לראות מה שכתוב במהרי"ל בהלכת תפלות ימים הכפורים
וז"ל מהרי"ו סג"ל אין לשנות מנהג המקום בשום ענין אפילו בניגונים שאין מורגלים שם וסיפר לנו מעשה
וכו' עיין שם. ובאמת ניגונים הקדמונים של תפלות ימים הנוראים הם משברים הלבבות ומעוררים
הכוונה לתשובה מה שאין כן הניגונים החדשים המעוררים השמחה המדומה, וכתוב בספר חסידים
בסי' רמ"ח וז"ל אם יש עצירת גשמים וצריכים למטר וכן תפלת הגשם ביום עצרת של סכות ובהושענא רבה
לא יתכן לירד לפני התיבה אלא אדם כשר ולא שמח וכו' ומאריך שם. ובדרך זה גם ואין צריך לומר
גם כי אם כשמתפללין רק על הגשמים כך כשמתפללין על כפרת העונות ועל החיים ועל כל צרכו
האדם לא כל שכן. ובאמת רוב החזנים כשמתפללים הם מנגנים ומכוונים בזה להשמיע קולם ולמצוא
חן בעיני הבריות, והם לא ידעו כי כוונתם היא הסבה שלא תקובל תפלתם כמו שכתב בעל חובות
הלבבות בשער יחוד המעשה פרק ה' דף כ"ג ע"ד וז"ל ונאמר למלך אחד והמלך לא ערבה לך קריאת
פלוני והיה קולו ערב ובקי בטעמים של קריאה, אמר להם והיאך תערב לי קריאתו והוא אינו קורא
אותה אלא כדי שתערב לי ולמצא חן בעיני בעבורה אלו היתה כוונתו בו לרצון הבורא
בלבבו היתה ערבה לו, וכן נאמר בכל מי שמכוון בתפלתו מהמתפללים בצבור ובעלי החזן בפיוטים
החדשים למצוא חן בעיני בני אדם ובלעדו האל ית' שאינה מקובלת אצל הבורא. עכ"ל. ובספר ראשית
חכמה שער הקדושה פרק י"ב דף רס"א ע"א בדפוס גדול כתוב וז"ל כי כמה בני אדם עושים מצות
כדי שיקבלו כבוד מבני אדם וזה העון מקלקל כל עבודת האדם, כי כמה בני אדם שמתפללים
ויש להם קול ערב והוא מהדר בלבו בשעת התפלה כמה קול ערב יש לו וכמה בני אדם נהנים
ממנו ששומעים אותו, וכן דרכו של יצר הרע, וכן עושה כדי להפיל אדם ברשתו ולא יהון
עשונו לשם שמים. עכ"ל. ובפרק י' משער הקדושה דף רנ"ג ע"א כתב כי מי שאינו מוצא האמונות
ממצאיהן אין תפלתו מקובלת ומביא שם משל נכבד לזה. עיי"ש. לכן כל ירא ה' החרד על דברו יזהיר
בזמנו החזנים וגם יזהירו את החזנים על קריאת ההקדמות שכתבתי ומלבן ובזה יוכנו להליץ
בעד שולחיהם, ויש"מ ה' אל הרנה ואל התפלה וימלא את משאלותיהם:

ואחר שכתבתי כל זה המשא הש"י לידי תשובות מהר"ם מינץ שנדפסו בשנת שע"ה לפ"ק שנה אחת אחר שגמרתי את
הדברים הנזכרים ומצאתי בהם בסי' פ"א חדושים נפלאים שהפליג הרב בגנות החזנים ועיין שם:

ומהנה

החזן להיות בקי בפירוש התפלות אפילו על דרך הפשט לא לבד פי' פשוטו ענייני התפלה, ומה
בעונותינו ברוב הקהלות אין מקפידין רק על חזן שיש לו קול נעים קול דברים הם שומעים ותאוה
אזנם ראשים בלתי קול ענות גבורה לעורר מדת הגבורה קול ענות והלואי היו יודעים לחתוך האותיות
ולהוציאן ממוצאן אשר על זה כתוב בספר לוית חן שער ראשון פרק ד' וז"ל התועלת הראשון הוא
שעל ידי ידיעת המוצאות ידקדק האדם להוציא האות לפי דרכו כדרך ושרה ושום הבדל בין
האותיות המתחלפות ממוצא אחד כגון בין דל"ת וצד"י ובין אלף ועין ובין ה"א וחי"ת ויגבר
ולהבליע אות באות ולא יניח הנע ולא יניע הנח ולא ירפה החזק ולא יחזק הרפה עד ירגיל
לשונו להתפלל בלשון צח זך ונקי ויקשיב ה' וישמע אל הרנה ואל התפלה ויעתר לו. ואם יש לו
לדבר אל המלך או אל שר הצבא בשמעו את דבריו כי נעים וטוב אלי חסד. וגם וביאנו להיות
אהוב למעלה ואהוב למטה ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם" הגה"ה. ואנכי הכיתי כפי
אל כפי ונפשי אנושה חולה. כבושה מדאגה ובושה, לא אעצר כח מקוצר רוח ומעבודה קשה, כי
אעבור בסך עדה קדושה, אדדם עד בית אלהים ואראה יורד לפני התיבה איש מתאוות
ונדע חלו במוצא האותיות ומביא למחפות הלולים במקום חלולים בעשותו מהברת חי"ת ה"א
ומאלף עין ומתי"ו סמ"ך ומשין סי"ן ומדגש רפוי ומרפוי דגש כל זה קלע באבן נגף וצור מכשול
אל הסערה סער מתחולל על ראש רשעים מול ולא יחטיא כי ברית כרותה לשפתים ואשר נשוא וחטא
רשע לשר הגדול העומד על בני עמינו לאשמת העם הוא ועליהם כתוב (ירמיה י"ב) ואדיריהם
שלחו צעיריהם למים באו על גבים לא מצאו מים שבו כליהם ריקם. לכן אין להפליא אם ארכו ימי
גלותינו והיינו חרפה בגוים וקלסה בכל הארצות וגם כי נזעק ונשוע שתם תפלתינו. ואין
לתמוה אם ידי ה' נזעם בנו ונהיו כטמא כלנו וכבגד עדים כל צדקותינו כי מלבד שעברו
ברית ועל תורתו פשעו אלה וכחש ורצח וגנב ונאוף פרצו ודמים בדמים נגעו נשק ותרמית
מאחיהם לקחו ועל כן באה אלינו הצרה הזאת לא נתנו מעלליהם לשוב אל ה' אלהיהם ולא ידרשוהו
כמשפט ומי משלנו אל מלך ישראל יבקש מלפניו עון ועל עון בתיבת משפט המל גם לא פקחת
עיניך את מי תשלח ומי ילך לך להלוך בעבק למצוא חפצך ודבר דבר לפני מלך ושרים רק חכם
ונבון לחש מכלכל דבריו במשפט בלשון קצר וצח בל ותואר טוב ונפיק רצון מה' ותברך צדק
שובה איש נקי ופרקו נאה שפל רוח ורצוי לעם רגיל לקרות בתורה הדר ילבוש צועה כתב כהן
חתוך האותיות במוצאן שואל כענין ויודע ומכוון השאלה ששואל והעומדים שם לפני הארון באימה
וביראה ישו אזניהם לשמוע אל הרנה ואל התפלה וכו'. ומאריך שם" ולא די להם שאינם מדקדקין
להוציא האותיות ממוצאיהן כתקונן בדגשות ורפיון בתנועותיהן הראויות אלא שהם מאריכים
בנגוניהם ומחלקים התיבות וקרעו כל תיבה לשנים עשר קרעים. ולא די בלבד אלא שהם ממעטים

נגונו

לכנו וגואלנו בורא קדושים, ומאמרים שירה ונעטרים וכן ישתבח שמך לעד מלכנו יוצר משרתים ואומרים
שירה ונעטרים, ואשר משרתיו כלומר אבל אותם שהם משרתיו מעולם כגון מיכאל וגבריאל ודומיהם כולם
עומדים לפניו ברום עולם ואם כן יהיה ואשר משרתיו תחלת דבור מחובר עם מה שלמטה ממנו
ודי בזה למבין המודה על האמת. ופי׳ קדושים גם הוא תואר למלאכים כמו משרתים שנאמר
ואשמעה אחד קדוש מדבר ויאמר אחד קדוש וגו׳ (דניאל ח׳) ועי׳ אודיע וכו׳ :

שבתי אני להשים את אשר יעדתי בהקדמה הכללית סעי׳ פרק ג׳ להעתיק כאן את השאלה
אשר שאלתי דרך תימה מן הגאון מוהר״ר מאיר במהר״ר גבלי׳ כשהיה ר״מ ואב״ד דק״ק
לבוב והשיב לי מה שהשיב וכתבתי לו שנית סתירת תשובתו בראיות ברורות ואחרי זאת הגאון
נדפסה תשובתו שהשיב לי בכלל שאר תשובותיו ושאלתי וסתירתו לא נדפסה ויראתי פן יכשלו
רבים בתשובתו ע״כ כתבתי הנה מה שהחסירו המדפיסים :

במשקל פשוט ומרובע בדלת וכן בסוגר

נקרא, אב בתורה, אליו אקרא, נגיד
הוא רב, שלו׳ טוב רב, אליו יקרב, מאל
מאיר — הוא שר, טוב לא יחסר, חן לו ימסר, עולם — מאיר
הוא ראש, כבשמים ראש, טובו ידרוש, חשק
טוב הוא, על כנוהו, יאריכהו, עין כל

אלהו׳ יענה את שלו׳ אדוננו צדק, המחזיק בדק, מאור אורו, מגן על דורו, הוא הגאון היקר
והנעלה, לשם ולתפארת ולתהלה, רב מאור הגולה, מנורת זהב ועל ראשה גולה, דומה לו תהלה,
הוא הגאון מוהר״ר מאיר ר״מ בק״ק לבוב ואב״ד דגליל. איש אלהי קדוש עולה כליל, אליו שלו׳
ושע רב, וכל אשר למו ולתורתו שלו׳ וישע רב ״ עתה באתי במגלת ספר כתוב להזכיר את אדוננו
שהרשנו מכ״ת בערסלוב להרים כתבו אל אדוננו בעת הצורך והבטיחנו מכ״ת להשיב דברים אמת
לעבדו בפרט בדברי קדושה לכבוד ה׳ ות׳ ועל הבטחה ההיא סמכתי ובאתי להפיל תחנתי
לפני כסא מכ״ת שלא ירע בעיני אדוני על איש כמוני נבזה וחדל אישים להרים כתב אל מלך
וראה כי הדבר הביאני לזה כי שמעתי אומרים שמכ״ת אדוננו צוה ביו״ט לקרות בכל מקום
את

ומהנה אתחיל בעזרת השם ותברך להגיה את סדור התפלות, בלא
ברחמיו יעזרנו להחל ולכלות, ולהגיה אחר כך גם סדר ברכת
המזון ומחזור וסליחות וכל ענייני תפלות. וכל אשר יסייענו להדפיס המ[illegible]
את סדור התפלות, לכבוד נורא תהלות, להראות לרבים את יפיו וטובו,
לזכות בו את ישראל עם קרובו, יזכה למאמרם ז"ל כל המזכה את הרבים
זכות הרבים תלוי בו, ואף בלי ספק רוח ה' תנוח בקרבו; כי תפלת
ובקשת המדבר לכבוד ה' ולזכות בו את הרבים שעבודא באמת כי
התפלה נקראת עבודה כדאיתא בדברי חז"ל בכמה מקומות החומש כלו
ראות יום א' ב' כסלו פרשת ויפגע במקום וילן שם. אין פגיעה אלא
תפלה. לפרט קטן אשר כל רואו ואמרו **הסדור מוגה מאד**
לכבוד יושב תהלה.

זה שייך לפרק ב'

רק אודיע שהו"ו תשמש לחבור ולהפסק ואלו הן רוב שמושיה ויש לה עוד שמושים הרבה ומבוארים בספר מכלול
שמות הו"ו ובשאר ספרי הדקדוק ואחד משמושיה הוא שמוש אבל הביאו המדקדקים פסוקים לראיה
וגם רש"י ז"ל פי' בד"ה א' ו"ו פסוק כי כל אלהי העמים אלילים וה' שמים עשה אבל הקב"ה עשה שמים
וארץ וכו'. ושמוש ו"ו אבל אחר שבא לידי אודיע לכל מבין שו"ו ואשר משרתיו שבברכת יוצר אור פירושה
ג"כ אבל שהרי כתב טור א"ח בסי' נ"ט וז"ל יוצר משרתים ואשר משרתיו וכו' תקנו לומר כך משום הא דאמרינן
בפרק אין דורשין כל יומא אומרי מלאכי השרת מנהר דינור ואמרי שירה ובטלי שנ' חדשים לבקרים
והכי פירוש יוצר משרתים אותם המתחדשים בכל יום ואשר משרתיו עומדים כגון מיכאל וגבריאל
כולם עומדים לפניו. עכ"ל. ובלשון הזה בעצמו כתב האבודרהם. ומאמר זה דפרק אין דורשין הוא בגמ'
י"ד ע"א והוא ג"כ במדרש רבה איכה ג' פסוק חדשים לבקרים וגו' ובגמ' י"ג ע"ב בפרק אין דורשין
כתבו התוספות וז"ל מהיכן נפיק מזיעתן של חיות ומצאו' מהם מלאכי' ואומרי' שירה ומיד נטרדי'
והכי מצינו במדרש חדשים לבקרים שבורא מלאכי' בכל יום ואומרים שירה ונטרדים להן כבמאמר
הפסוק משום שיש אות במלאכים שמתחילין זה לזה לומר שירה. ואלו החדשים שאינם ועומדים הדבר
ממהרים לשורר ונתחייבו כליה והיינו אשר תקנו וסדרו אנשי כנסת הגדולה ביוצר ונותנים
רשות זה לזה בקדושה כולם כאחד עונים ואומרים. וגם למעלה יוצר משרתים ואשר משרתיו כולם
עומדים ברום עולם. כלומר בכל יום בורא חדשים ונטרדי' אבל משרתיו קבועי' ועומדי' לעד. עכ"ל.
הנה הבדיא פי' הת' ו"ו ואשר פי' אבל והוא הנכון ואז"כ יהיה קשר ופי' הענין כך תתברך צורנו
מלכנו

דקדוק ו"ו ואשר משרתיו שבברכת יוצר

ישע גם כי נעלם ונשגב סתם תפלתינו כי האותיות ומלאן ונקודותיהם וטעמי הנגינות הם סודי התורה כידוע לאדוני מכ"ת ומפורסם בספרי הקבלה והנה על פי הדברים האלה קשה עלי להאמין שנמצא הדבר הנ"ל בקריאת השם מפי מכ"ת ואם אולי אמת הוא יכול להיות בטעם שלא ידעתי אולי יש בזה סוד ידוע למכ"ת לכן אפיל תחנתי לפני מכ"ת אם מצא חן בעיני אדוני להודיעני בכתב יד מכ"ת כל הענין באר היטב לכבודו ית' ותאור בזה עיני שכלי כי לא למדתי חכמה ודעת קדושים אדע, ובזה אמצא מלפני מכ"ת בקידה והשתחויה. השי"ת יתן מנת כוסו דמכ"ת רויה, כבקשת עבד נרצע לאדוני ולכל אוהבי השי"ת החותם בלו ראות יום א' ב' תשרי דבוא משיח לפ"ק. שבתי בן לאא"א יצחק ז"לה"ה.

מאיר [illegible]

תשובת הגאון שהשיב לו על כתב זה לא העתקתי כאן כי כבר היא נדפסה בכלל תשובותיו סי' פ"ג: והנה אעתיק את הכתב ששלחתי להגאון לסתור את כל דברי תשובותיו בכלל ובפרט:

מ'איר עיני ישראל בתורתו, א'דון אשר מי יבוא עד תכונתו, י'שיג תפארת גדולת מעלתו, ר'אש גולת ישראל דמיה היא תהלתו, י'רבה השי"ת שלומו וטובתו. צ'מחו וצמות ורום לעד כסא מלכותו, וא'ריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל עדתו, תורה וגדולה במקום אחד מימות רבינו הקדוש לא נמצא כמותו, הוא אדוני מו' נ"י מ"ה הגאון מוהר"ר מאיר ר"מ דק"ק לבוב ואב ב"ד דגליל יצ"ו, וכל אשר לו ולתורתו שלו' וישע רב"

ואחר דרישת השלום באתי להודיע למכ"ת שקבלתי כתב יד מכ"ת ושמחתי בו כשמחת בקציר ומהרתי להקרותו לפני ומצאתי בו דברים יקרים כפלאי' אשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך מלכו של עולם אך עמדתי מרעיד ומחריש ומשתומם בלבבי על קוצר שכלי ומיעוט הבנתי ואנכי שמעתי ולא אבין והוא יתברך הודיע ועד שכל מגמת פני לדעת אמתת קריאת שמו יתברך ולעשות רצונו חפצתי כאמרו יתברך אשגבהו כי ידע שמו, וכתב החסיד בעל חובות הלבבות בפרק י' משער היחוד וז"ל מפני שאין יתברר במחשבותינו מענינו אחר מציאותו זולתי שמו הגדול לבדו ולכן באתי להשתטח לפני אדוני בפישוט ידים ורגלים ארצה ולבקש מחולו אלף פעמים שלא ירע בעיני אדוני אם לפעמים אדבר נגד רצון מכ"ת והשי"ת יכפר בעדו כי לכבוד שמו הגדול ית' נתכוונתי. הנה כתב מכ"ת וז"ל אך כדי להסיר המכשלה הגאת מעיונו ולהודיע שאין חכמת הדקדוק עיקר בענינים כאלה וגם שלא יתגנו אותו הכת הגאת לעולם וכו'. מי יתן שיגבה מכ"ת להסיר כל מכשולות מישראל ולא תשאר רק המכשלה

את השם הנכבד ית' אֲדֹנָי האל״ף בשב״א ולא בחטף פת״ח ואנכי שמעתיו ולא אבין אם יצא
הדבר הזה מפי המלך אם כן וידיענו אדוני מה זה ועל מה זה אם מפני מה שכתב הצוואה
כי נקוד השם הוא כנקוד אלהים שסימנם שח״ק שב״א חולם קמ״ץ הלא ידוע למכ״ת מאמרם ז״ל
בפסחים סוף פרק אלו עוברין אמר רב נחמן בר יצחק לא כעוה״ז העוה״ב. העוה״ז נכתב ביו״ד
ה״א ונקרא באל״ף דל״ת. העוה״ב נכתב ביו״ד ה״א ונקרא ביו״ד ה״א סבר רבא למדרשו בפירקא
א״ל ההוא סבא לעלם כתוב זה שמי לעלם וזה זכרי לדור דור אמר ר' אבהו אמר הקב״ה לא
כשאני נכתב אני נקרא, נכתב אני ביו״ד ה״א ונקרא באל״ף דל״ת עכ״ל. נוסח דפוס קראקא
לעלם כתיב ר' אבינא רמי כתיב זה שמי לעלם וזה זכרי לדור דור אמר הקב״ה וכו', וכן
הוא בפרק ג' דקידושין דף ע״א ע״א. והנה כשהוא ביו״ד ה״א אז נקודו שב״א חולם קמ״ץ אבל
כשהוא באל״ף דל״ת א״א לנקדו בשב״א כי אין אל״ף בכל המקרא בתחלת התיבה להיותה
נקודה בשב״א פשוט בלתי אחד והשלשה חטפין עמו שם חט״ק חט״פ חט״ס כי זהו כלל בדקדוק
כידוע למכ״ת ואלה עצמם הם דברי הצוואה פרשת שמות דף ל' ע״ב וז״ל מצורף לזה זה שמי
כאשר זה השם של יהו״ה לבדו לעלם העלומה שאין שם כותב בו נזכר תקראהו כמו אדני
שמנוקד חטף וכו', וכן הוא מפורש בספר הפרדס שער השמות בפ״א וז״ל ועם היות שביאר
הרשב״י ע״ה בתקונים ששם זה נקרא חשב״ק חולם שב״א קמ״ץ וכו' ומאריך שם עד והעד על זה
כי שם אדני זה ממש נקודתו ועם היות שהוסיף שם אדנ״י כי במקום שב״א בא שב״א פת״ח
אברכה שם ראוי כי בתוספת נתקן בו וי״ו שהוא ת״ת במקום שם בן ד' עצמו וזה אמת
ונכון ואין בו פקפוק עכ״ל. הנה מכ״ת אדוני רואה שמאחר שאנחנו בעוה״ז קוראים השם באל״ף
דל״ת א״א לקרותו כי אם האל״ף בחטף פת״ח כי לכן נקראו אותיות אהח״ע אותיות הגרון
שצריך להרחיבן במקום שב״א בחטף אחת מהנקודות עם השב״א שהם קמ״ץ פת״ח סג״ול
וכן נמצא בפי' כל קל״ב שמות וראיון שנמנו במסורת שכתובי' באל״ף דל״ת כולם נקודה
האל״ף בחטף פת״ח והברת קריאת החטפים ידוע שהקמ״ץ והפת״ח והסג״ול נקראו' מהירות
ובחטופה וזה מורה השב״א שאצלם כי השב״א היא נקודה חטופה כידוע בספרי דקדוק
ובספר הפרדס שער הנקודות פרק חמישי גם רש״י ז״ל קרא את השב״א חטף בכמה מקו'
בפסוק מלא שבע גאת אשר על כן אמרו המדקדקים שאצלם לא נמצא נגינת טעם באות
הנקודה בשב״א או באחד מהחטפי' ובזה טועים גדולי החזנים שבארצותינו שמכבדים
ומנגנים לפעמים אפילו ברביעי שעה באות הנקודה בשב״א או בחטף כמו הנגינות הנגון
שיותר בעיניהם להתנגן לבריות למצוא חן בעיניהם ובכן הם לא עלו על לבם ואין
להפליא בזה כי גם בשאר ענינים אינם מדקדקים כידוע ומפורסם לכן ישובו אל ולא
ושוע

אומר כב״ן ע״כל. ומ״ש מכ״ת שאמת הוא כי מפיו יצאו הדברים להוציא מאותם דעות הזרות
חדשים מקרוב באו הקוראים השם הא״ל בפת״ח ומהרסים הכוונה וכו׳. דע אדוני שבדבריו
מכ״ת כן הוא גם אני אומר שהקורא את הא״ל של השם בפת״ח מהרס הכוונה כי אין לקרותו
אלא בחטף פת״ח והברתו ידוע בספרי הדקדוק ולא אאריך בהבאת דבריהם אך אומר
להראות דבריו א׳ קדוש מקובל אלהי אחרון המדקדקים אשר היה אחרי ר׳ אליהו בחור הוא
כמוהר״ר עמנואל בכמ״ר יקותיאל איש בנוונטו אשר זכה וזיכה את הרבים והדפיס והגיה
את ספר שמות מזוהר קטן, וספר תקוני זוהר וספר מערכת אלהות כאשר נזכר בראש הספרים
ההם והיה לאיש החסיד ההוא ג״כ יד ושם בחכמת דקדוק הלשון וחובר בה ספרים מאירים
כספירים ובאחד מספריו היקרים הנקרא לוית חן כתב לכל שער בפני עצמו הקדמה הארוך
בה למעלותיו במעלת חכמת הדקדוק ובמעלת חכמת הקבלה והוכיח בראיות ברורות שחכמת
הדקדוק היא כסולם לעלות אל הקבלה לא אאריך בזכרון דבריו וכתב בספר ההוא הנקרא
לוית חן שער ב׳ פרק ח׳ וז״ל תנועת החטף קמ״ץ כתנועת הקמ״ץ חטוף וכו׳ תנועת החטף סג״ול
כתנועת הסג״ול וכו׳ ותנועת החטף פת״ח כתנועת הפת״ח וכו׳ והאריך לשונו בכל אחד מהחטפין
ושאין הבדל ביניהם רק חטיפת ומהירות קריאתם, ופירוש קמ״ץ חטף הוא כי קמ״ץ שאינו
מחובר עם שב״א באות אחת רק נקודת קמ״ץ לבדה ונקרא בחטיפה כשיבא אחריו שב״א נח
כמו קרבן או דגש חזק כמו כלו תפלות דוד בן ישי ודומיהם ובזה אין ספק שאלה
הקמצין חטופין נקראו במהירות בהברת קמ״ץ וכתב הוא שהחטף קמ״ץ שהוא עם השב״א
שוה עמו בתנועתו וכן כל החטפין כנזכר לכן גם אני אומר כדברי מכ״ת שאין לקרות
הא״ל של אדני בפת״ח רק בחטף פת״ח, וכבר כתבתי למכ״ת בכתבי הראשון של נמצא אחד
מאותיות אהח״ע לעולם בתחלת התיבה נקודה בשב״א פשוט כי אי אפשר לקרותם רק באחד
מהשלשה חטפים אבל באמצע התיבה ובסוף אהח״ע בשב״א פשוט אבל אינם נקראות רק
נבלעות כמו לא תחמוד ודומיהם, ונקרא אצל המדקדקים שב״א נח ולכן כתב הר״ר דוד
אבודרהם בהלכות פסח וז״ל שחרות נכנסין לבה וכו׳, עד באמור אלו כל היום הא״ל בשב״א
ואינה נקראת וכו׳ ר״ל שאי אפשר לקרוא שב״א פשוט תחת אות אהח״ע. לכן כשהוא באמצע
תיבה מבליעין אותו ונקרא אצל המדקדקים שב״א נח אבל בראש התיבה אי אפשר להניח
האות והיא נעה בהברה, לכן נקראת בחטף. ולכן בשם ית׳ נקראת הא״ל בחטף פת״ח,
כי הנה אמרו רז״ל אברהם אבינו קרא את השם אדון תחלה אשר לזה רמז הכתוב באמרו
אחד היה אברהם כי אחד הוא שם לתחלה שאין תחלה לפניה כאשר כתב החסיד בעל
חובות הלבבות בשער היחוד פרק ח׳ ר״ל אברהם היה הראשון שקראו אדון כי בזמן הראשון
שהגבור

המכשלה הזאת כי זה בקלקול הוא תקון שמו ית'. ומ"ש מכ"ת ולהודיע שאין חכמת הדקדוק עיקר
וכו', על זה יש להפליא עד מאד כי ידוע שחכמת הדקדוק היא יסוד כל התורה כמאמר
אברהם אבינו ע"ה בספר יצירה פרק ב' עשרים ושתים אותיות יסוד חקוקות בקול וכו' ועל
זאת המשנה קנו כל המדקדקים בניינו כל ספריהם ואיך יתכן לומר שאין חכמת הדקדוק
עיקר וכבר הוכחתי בקונטרס מיוחד חוץ לזה החכמה הזאת והכרחה בראיות ברורות
מן השכל ומן הכתוב ומן התרגום ומן המשנה ומן הגמרא ומן המדרש ומן ספר יצירה ומהזהר
ומהתקונים ומן הקנה ומן ספר הקמיצה לרב האי גאון ז"ל ומן הפרדס ומן ראשית חכמה
ומן המפרשים ומן הפוסקים ולפי דבריו מכ"ת לא יהיה אדם בעולם שיצא ידי חובת ק"ש לכתחלה
דתנן בפרק היה קורא קרא ולא דקדק באותיותיה ר' יוסי אומר יצא ור' יהודה אומר לא יצא ופירשו
המפרשים את דברי ר' יוסי דוקא בדיעבד יצא אבל לכתחלה צריך לדקדק שלא ירפה החזק ולא יחזק
הרפה ולא יניד הנח ולא יניח הנד והרבה כאלו כמפורסם בפי' הרמב"ם ור' עובדי' ז"ל וכל זה
לא יודע כ"א ע"י חכמת הדקדוק ~~א"כ כל העולם~~ א"כ כל העולם אינם יוצאים ידי חובת ק"ש לכתחלה
לפי דברי מכ"ת, גם מ"ש מכ"ת לגם שלא יחזיקו אותו הכת הזאת לטועה הנה חשב מכ"ת את
המדקדקים לכת בפני עצמה כאלו היא נפרדת מתורתינו הקדושה חלילה לקרוא אותם כת נפרדת
כי הם מחזיקו התורה ויסודיה כאמרם ז"ל בנדרים פרק אין בין המודר אמר רבי יצחק מקרא
סופרים הלכה למשה מסיני כגון ארץ ארץ שמים מצרים ופירש"י ודו"ע, ובמגילה פרק הקורא
את המגילה עומד אמרו אין מורידין לפני התיבה לא אנשי בית שאן ולא אנשי בית חפה
ולא אנשי טבעונין מפני שקורין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין אמר ר' אסי חיפני וביישני לא ישא
את כפיו, ופירש"י חיפני וביישני כהן שהוא מאנשי חפה או מאנשי בית שאן מגמגמי' בלשונם הם
מפני שקורין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין וכו'. ובזוהר בכמה מקומות אפילו בהקדמתו מפליג
במעלת האותיות והנקודות והטעמים וכן בתקוני זוהר, ובשיר השירים מהזוהר אמר רשב"י נקודין
אינון נפקין מרזא דמוחא לקיימא אתוון על תקונייהו ובנקודה חדא אשתני תיבה ואתעביד
להוא תיבה מקומה בגוונא אחרא, וכל אלה הענינים לא יודעו על בוריים כי אם ע"י חכמת
הדקדוק ואיך כתב מכ"ת שאין חכמת הדקדוק עיקרית בענינים כאלה הלא אם היא עיקרית
בכל אות שבתורה כל שכן בשמו ית' אלא ראוי לו לומר על מכ"ת כמו שכתב בעל המגדל עוז
בספר אהבה פרק ד' מהלכות ק"ש על השגת הראב"ד שהשיג על נוד הנח שבדבריו הרמב"ם
ז"ל ואני אומר אין זה חוסר ידיעה חלילה וכי מי שגלוות עליות וגלות תחתיות מגלות לו
יאמר וכו', אלא הראב"ד ז"ל לא רצה להעמיק בגבות רמ"ז"ל וחשב עליו מושכל ראשון ואני כבר
כתבתי כמה פעמים שרמ"ז"ל לא חובר אלא מה שנתפרסם ואין לו לדבר עליו ולחבר רק שאני
אומר

חדשים שהנברא חוצה ובין חדשים ומקום שהנברא חדש וכן לא והיה הבדל במבטא בשלשה
אלפין של והוא לחוש אֲנִיּוּת שהאל״ף בחטף קמץ, והגיש אֲדונִי שהאל״ף בחטף פתח, אל
האלהים האל״ף של האלהים נקודה בחטף סגול ולפי דבריו מכ״ת הברתם אחת בשב״א נע
וכאלה רבות. אך מ״ש מכ״ת בשם גדול בדורו הגאון מהרא״ש גקנו דור שמתוך דבריו
שהביא מכ״ת נראה שהוה איש אלקי, קדוש בקי בסתרי התורה יש לי לספק בדבריו אף
כי אין משיבין את הארי אחרי מותו ובפרט איש כמוני מ״מ לעצור במלין מי יוכל ובפרט
במקום שיש לדון את הגאון לכף זכות בהיות שבזמנו עדיין לא נתגלו במאורות הקדושים
ספרי התנאים האלקיים ר׳ נחוניה בן הקנה ורשב״י גם שאר ספרי המקובלים לא יצאו
בדפוס בזמנו כאשר עוד על זה פרט שנות הדפסתם אשר בזה התגלותו ומוארת.
גם מ״ש בשם ספר אחד מספרי הקבלה יש לי בו ספק אולי לא היתה כוונת המקובל ההוא
כפירוש הגאון ואם היתה כוונתו כפירושו אולי יצא ספר הקבלה ההוא מאחד המחקרים
אשר בדבור מהם ר׳ יהודה חיוט בהקדמתו לספר מערכת אלקות ובזמן הגאון מהרא״ש לא
נדפס עדיין ספר המערכת שגם בזה התגלותו ומוארת אבל בהיום הזה שנתגלו ת״ל מאורות
הקדושים והמקובלים ראשונים ואחרונים בכתובת יד ובדפוס יש לברר מתוכם קריאת שם
הוי׳ באמת" ומעתה אשוב על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון הנה כתב מכ״ת בשם הגאון
ז״ל ודע כי מקום שם אדנ״י המקבל מסוני הוא שבא חולם קמ״ץ וכו׳ עד ואל יחשוב המעיין
בלבו ויתמה ויאמר הלא נודע ששם אדנות בכל מקום מנוקד האל״ף בחטף פת״ח ואב״
ראינו שאין נקודו שוה לשם המיוחד דע אתה המעיין כי הפת״ח זה כאלו אינו וכו׳ כי הברת
השב״א הוא עיקר כי הוא חוטף תנועת והברת נקודת הפת״ח והברת תנועת השב״א נשאר
במקומה וכו׳ ואב״ אין הפת״ח מבטל תנועת השב״א שתחת אות האל״ף של השם של אדנות
והוי כאלו אין כאן פת״ח כלל, עכ״ל. הנה נא הואלתי לדבר ואל יחר אף אדוני בעבדו דע
אדוני כי גם אנכי ודעתי שניקוד שם אדנ״י שוה לניקוד שם העצם בנקודות שחו״ק כי זה דבר
מפורסם כאשר כתבתי כבר למכ״ת אבל הוסיף שם אדנ״י פת״ח עם השב״א תחת האל״ף בעבור
היות האל״ף גרונית כי אי אפשר לקרות אות גרונית בשב״א פשוט כי אם באחד מהג׳ חטפים
כנזכר, ומ״ש הגאון אין הפת״ח מבטל תנועת השב״א שתחת אות האל״ף של השם של אדנות
והוי כאלו אין כאן פת״ח כלל, זה מאד יש להפליא על זה שהשב״א ופת״ח שתחת האל״ף נקראים
חטף פת״ח הנה שם הנקודה סותר דברי הגאון כי לפי דבריו היה ראוי לקרותה בטול פת״ח ולא
חטף פת״ח מאחר שהוא אומר שהשב״א מבטל תנועת הפת״ח לגמרי ולפי דברי הקנה שהבאתי לעיל
השב״א מחטף ומהר הברת תנועת הפת״ח וכן הוא בהדיא בספר הפרדס בשער הנקודות
סוף

שהזכיר אברהם אבינו את שמו ית' בפרשת לך לך אמר אדני יהוה מה תתן לי הוציאו
תחלה בלשון אדנות ה"ל שהוא אדון כל העולם והנה ידוע כי אָדֹן הוא על משקל מָקוֹם אָתוֹן
בקמ"ץ וחולם וכאשר ימציאו מקום בסמוכות יאמרו מְקוֹם המשפט ושוב הקמ"ץ לשב"א וכן רבנו
מְקוֹמוֹ ודרכו מְקוֹמוֹת וכאשר תחלת התיבה אל"ף ישוב הקמ"ץ לחטף פתח מן אָתוֹן אֲתוֹנוֹ
אֲתוֹנוֹת, וכן מן אָדֹן אמר בסמוכות אֲדוֹן כל הארץ ובכנוי אֲדוֹנוֹ אֲדוֹנָיו ודרכו אֲדוֹנִים
ולכן כאשר נכתב שמו ית' בלשון אדנות האל"ף נקודה בחטף פתח דבכרח בעבור אות
הגרון כמו בשאר האלפי"ן שזכרתי ובמקום שהיה צריך לדמוש החטפ' גמש ועכ"פ הקריאה
לא נשתנית ודי בזה. ותנועת והברת החטפ' מפורסמת גם בספר הקנה וז"ל ועתה
שמע בני מקנה אשר קנה מפי השם ודע שכלל כל הקבלה נכלל בב' ענינים האחד מהם
ידיעת עשר ספירות והשני ידיעת כ"ב אותיות וכו' והאריך שם כמו ג' דפין בענין אותיות
ובנקודות עד ומה אומר לך בני סוד נפלא ואבארהו לך ודע שאם תצרף השני קווים
והו' נקודות תדעם ותגלגלם ותבין מהם סוד אדני לראוי וכו' והאריך שם וסוף
דבריו ז"ל ודע כי השב"א צורתו שני נקודות תחת האות כמו מ"ם זו והוא רומז על המאור
וראה והבין שמשתתף לעתים עם המלך הגדול שהוא הקמ"ץ והוא חסד עולם בענין וקמ"ץ
הכהן מלא קמצו, וכשמשתתף אז נקרא חטף קמ"ץ וממהר קריאתו ומשנה הקריאה דרך
צווה כאלו ממהר לעלות אל המלך היושב על הכסא והוא החולם שהוא הכתר לקבל ממם
אור וברכה ומים קרים להשקות את הגן ולרוותה מצמאונה, ולפעמים משתתף עם המלך
הקטן הנקרא מלך קטן והוא הפתח הגדול והוא העטרה ולוקחה להעלותה במהירות,
וכשמשתתף נקרא חטף פתח, ודע שהקמ"ץ והצר"י הם מלכים גדולים והפתח והסגו"ל
מלכים קטנים וכן משתתף עם הסגו"ל הם הגדולות והלב סגולת אדנים, ואז נקרא חטף
סגו"ל ולעולם קריאתו מהירות עלייתו, אבל אינו משתתף עם הצר"י לעולם והוא דומה לו
שזה ב' נקודות וזה ב' נקודות ואינו דומה לו במערכתו שזה, זה על גב זה וזה בצד
זה. ותנועת שניהם הפוכות כי זה מאחר התנועה וזה ממהר התנועה וכו' והאריך שם.
וכתב ר' יוסף גיקטיליא בשער הנקוד בהאריכו בענין השב"א אשר בסוף וז"ל ולפיכך
תמצא לעולם סמוך לפתח באורך אֲחֵרוֹנִים, בְּצֵלוֹת, וכיוצא בהם אותם כשהשב"א הוא
סמוך לקמ"ץ כגון אֳנִיּה אתכם מִקְּנוֹ אמרים וכיוצא בהם תמצאם שנקראו בהברת קמ"ץ
להברת חולם כמו חגר גלגל המעלות להתאחד בכתר וכו' והאריך שם, הנה מינו
מכ"ת רואות שבחטף קמ"ץ אעפ"י שהשב"א בראשו אין קוראין אותו בשב"א פשוט רק נוטה
להברת חולם מה מבואר בספרי הדקדוק ולפי דבריו מכ"ת אין חלוק במבטא בין ראש
חֳדָשִׁים:

כאלה, ומה שהביא מכ״ת ראיה לדבריו מדבריו הצוונו שאמר תקראהו כמו אד״נו שמנוקד
חטף הנה לפי דבריו מכ״ת היה די באמרו תקראהו כמו אד״נו ולמה לו לכתוב שמנוקד חטף
וכו׳ לא ידענו שהאלף מנוקדת בחטף אלא כוונתו להורות עיקר הקריאה כמו שכתבתי
כי החטף נקרא בכל מקום בחטיפה וכשמו כן הוא גם החטף קמ״ץ מפורסם דקריאתו
בכ״ף של מלת ויכלת עמוד והחטף סגו״ל באלף של מלת אמת המשכיל יבין והאמת יעשה
דרכו, ומ״ש מכ״ת לגנוז כתב יד מכ״ת במקום טהור וקדוש שלא יתגלגל חלילה וחלילה לו
לנהג בזיון בכתב יד מכ״ת אפי׳ בדבריו תמ״ו וכ״ש בכתב כזה המאיר עיני שכלו בדברים
קדושים ובזה הלא הוא כמוס עמדו חתום באוצרותי במקום שאר כתבי קודש וספרי הקבלה
שזכיתי אליהם בחסדו הש״י, ובזה אצא מלפני מכ״ת אדוני בקידה ובהשתחויה, הש״י יתן
מנת כוסו במכ״ת חיה, כבקשת הקטן שבעבדי אדוני המדבר לכבוד שמו הגדול ית׳ והחותם
בלו ראות היו׳ יום א׳ פ׳ אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אני ה׳ ח׳ ימים לחדש ניסן
בשנה המעוברת בבו״א משי״ח לפ״ק. שבתי בן לאא״ יצחק זלה״ה.

ואחר ששלחתי תשובה זו להגאון הנ״ל שאלתי שאלת קריאת השם מאת המקובל האלהי הגאון
מוהר״ר מנחם עזריה׳ הנקרא עמנואל בכלל שאר שאלות ששאלתי מאתו והשיב לי כדברי
ותכף שלחתי תשובתו אל הגאון מוהר״ר מאיר הנ״ל והודה לשלוחי בפיו ואמר נצחוני כי
נצחתני״ וזאת היא תשובת הגאון מוהר״ר מנחם עזריה׳ ככתבה וכלשונה. אדוני
שאל על השם הגדול שאנו נוהגים אלא בכנוי אם ננקד האלף של כנוי בנקוד הוי״ה שהוא
שב״א או בחטף פת״ח שהוא נקוד הכנוי עצמו. פשוט אצלינו להגות שם אל״ף דל״ת בחטף פת״ח
שהוא נקוד עצמו אף כשהוא משום מקום השם הגדול כי הפת״ח נקוד חכמה וממתיק דיני
השב״א שהוא בגבורה ואין בזה ספק: עכ״ל.

סוף פרק ה' גם בשער הניקוד לר' יוסף ג'יקטיליא בעל שערי אורה וכן כתב ר' יהודה חייט
ואינו יאמר האומר שהפת"ח כאלו איננו הלא מצינו קמצה מלות שעדיין לא נשתבשו בהן קריאת
בני דורינו שהם קוראים החטפים במשפטם כמו ע"ל מכ"ת אפי' בקמצת שמות בעל חוטם אוננו
צריך להזכירם ולמה יגרע שם אדוננו שלשמם משמותם. אך מ"ש הגאון בשם המקובל ואמר ואל
תטעה בעבור הפת"ח שבראש התאר כי המשרת עיקר בשניהם וכו' דע אדונו שכדבריו כן
הוא שהמשרת עיקר כמו לדמותן לנקודת שם העצם ובעבור היותו עיקר יש לו כח להסיר נקוד
הפת"ח מתנועתו ולמהר קריאתו אבל לא לבטלו לגמרי כי צריך לפתוח הגרון לקריאת האל"
וגם ונע. אך מה שרצה מכ"ת אדונו לתקן בברור בדברי הפרדס שהפת"ח רומז לת"ת
באמת כן הוא אבל אם לא היה הפת"ח רק לרמוז לת"ת בעבור שבפת"ח הוא ו"ו והו"ו הוא
בת"ת היה לו לעשות הפת"ח תחת אות אחרת מאותיות שם אדנ"י ובפרט תחת היו"ד שאין ל
נקודה כלל, ולא לעשות ב' נקודות תחת אות אחת לבלבל הקריאה או עשה מתג הנקרא געי
והוא ג"כ דמות ו"ו ורומז בת"ת כדבריו הפרדס בשער הטעמים. ואם הוא שהפת"ח כגה
כשהוא עם השב"א אינו בא רק לרמוז לת"ת מה ירמוז בשלשת אופנים של אֲבָל אֲשמים אֲנחנו
ובאותיות הגרון שבשמות בעלי חוטם גם בבהמות בלתי טהורות אלא על כרחינו צריכין
אנחנו לומר שבכל מקום החטפים נקראים בחטיפה ובמהירות תנועת הקמ"ץ והפת"ח והסג"
ובמקום שיש לדרוש דרשו כמו בשם אדנ"י שאנחנו קוראים בזמן הזה גם שם העצם כלש
אדנות הוקשה להם במה נרמוז שם העצם בקריאתנו ותרצו שהפת"ח רומז לת"ת ושם
העצם גם הוא בת"ת וכאשר אנחנו קוראים החטף פתח רומזין לשם העצם שהוא ת"ת ול
חלילה מחסר הפת"ח מקריאתנו כי במה נרמוז שם העצם בקריאתינו בתורה שאין ל
נקודה כלל לכן הקריאה עיקר אבל במקום שאין צריך לדרוש עכ"פ הקריאה במקומה עומ
כי המקרא עיקר גדול כאשר הארוך בזה רבינו בחיי פרשת וירא בפסוק ויאמר אד
אם נא מצאתי חן, גם בספר תולדות יצחק בפסוק זה ודי בזה לאיש חכם ונבון כאו
המודה על האמת. גם מ"ש מכ"ת בשם הגאון מהרא"ש שזאת היא כוונת הצווי באמרו
בפרשת שמות והוא סוד התפלה והתלתה ופירש הגאון ז"ל דברי הצווי שנקרא סוד ה
בעבור שאנחנו מזכירים זה השם של אדנות בתפלתינו וכו' על זה אני מצטער עד מא
שנראה כאלו מכ"ת אדונו רוצה לדחות אותו עבדו והלא מפורסם הוא שפירש והוא סוד הת
שהשם אדנ"י הוא בספירת מלכות הנקראת תפלה כמו שכתב הפרדס בשער ערכי הכנויים
שהתפלה הוא במלכות וכתב בתחלת שער השמות ששם אדנ"י הוא במלכות וכן הוא בדב
כל הענין מבואר בתחלת שערי אורה בפסוק אדני שפתי תפתח ולמה ידחנו אדוני ב
כא

באשר המפורסמות אין צריכות ראיה כי זה החסיד התורני מהר"ר שבתי נ"י הוא בקי בחכמת הדקדוק שאין כמותו במדינות אלו כי לומד ושמש ת"ח המופלג בחסידות המדקדק הגדול מהר"ר יצחק כ"ץ ז"ל שהיה נקרא בשמו ר' איצק קוסקויש תוך המופלג בדורו. וזה ר' שבתי שימש אותו כמה שנים הרבה והרבה שנים עד שעמד תבונה בו. וכן אמרנו לו שאל ומצא טוב מבעלי בינות לאל ודן ושים עינו ולבו על הסידורים הנמצאים בידינו שיש בהם הרבה טעות ושגיאות זו וכן הן מצד הנוסחאות הן מצד שאר טעות הנמצאים ונופלים שם מחמת שגיאות המדפיסים. ונעתר לזה וטרח ויגע ומצא ואיזן וחוקר ותיקן הסידור ע"י חיפוש בספרים ובסידורים הקדמונים חדשים גם ישנים, ובפרט כי זכה להשתדל ולהגיע לידו הסידור הגדול ישן נושן המתוקן והמקובל שהיה נמצא ביד מרנא ורבנא הגאון הגדול מהר"ר שלמה ולרוא ז"ל שאותו הסידור הוא מוגה ומתוקן ע"פ הרבה ספרי מדקדקים ונוסחאות וגדולי הקדמונים עם פירושים קצרים ונפים. ועתה זה המתוק ר' שבתי הנ"ל, מלבד זה שתיקן והגיה וסידר ע"פ ספרים וסופרים הוא הוסיף נופך משלו וחבר הקדמות שבו נכללו הרבה כללים בכללי הדקדוק ופרטיהם וגם פי' פירושים יפים לקונים הנוסח ביד הארץ שימצא הארץ מדקדק אל זה ועל זה נתכן תיקון אותן הנוסחאות שתבר באופן שיהיה זה הסידור מתוקן וטוב והוא כרבא דכולא איתנהו ביה וראוי לסמוך עליו ובאשר הוא הצריך ומוציא עתה הוצאות הרבה להגיע לבית הדפוס לגבות בו את הרבים וע"כ אני מסכים עם שאר גדולי הרבנים לגזור בגזירת תורה שלא יהא נדפס הסידור הלז מהיום עד שש שנים או לפחות עד שימכור כל הסידורים שנדפסו על ידו דברי הכותב היום יום ג' ק"ש אדר שני שע"ד לפ"ק פה קראקא

נא' משום המכונ' ווירש בן לאא"ז ישראל שמואל זלה"ה.

בתר גופא דנבא גריר וכרעא בתר ריסא דכן אני בנו ותלמידו באתי להיות נטפל לדברי הגאון אמ"ו הנ"ל מיהו' ועוד לקרא וכונס על גבי ענק נא' [illegible]

כיודא נעוד לקרא נא' הק'
מגיות הלוי פינחס הרו"ם [illegible]
משאו כמשא בני קהת חותם על
ערסו יום ג' פ' שמיני למאוד
שע"ד כי בהיום ה' נרא' אליכם
ע"י הנראה ואינו רואה.

וזו ראה הזקן ומופלג בחכמה זו כמהר"פ ז"ל ולא נצא אחרון על כן אנכי יצאתי אחריו
נאום נתן בן לאא"ז מהר"ר שלמה שפירא ז"ל.

את כל יקר ראתה עיני בסידור אשר הגיה החכם השלם בחסיד המדקדק הגדול מהר"ר שבתי יצ"ו ואת אשר הוסיף הנני מסכים בתוקף גזירתי על כל הנ"ל. גם הנני מודיע לרבים המתפללים מתוך סדור זה בכונה אז ודאי האמת כי פורחו' למעלה תפילתו נשמעת וברכות זה נובה יקויים בנו קרא והביאותי' אל הר קדשי ושמחתים תפילה נא' ושעי' בן לאאמ"ו מהר"ר אברהם סג"ל זלה"ה הורוויץ (ח' פרד בעל השל"ה)

בעזרת האל ית'

היום יום ג' לסדר ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה שנת תנ"ג לפ"ק פה
ניקלשפארג כנשר יעיר קנו ה"ה הנשר הגדול רב ניקלשפארג שמו
מו"ה אלק ישראל חי וקיים והי' וגם בנו יוסף ג' קנ"ו וכו' כאשר האריכות בדרוש
זה פעמים והוא " את יוסף ג' קנו וכו' כי קנו עם כ"ו ג' יעקב וגם קפ"ב
יעקב עם כ"ו ג' יצחק וגם יצחק עם כ"ו ג' אברהם רק אם והו' דוקא דו"ד
קשותפו' כנודע לכן אדוננו דו"ד בן אברהם דייקא וכו' כנודע
והיום תחנונים ידבר ר"ש בגבות רבי שבתי מאיר עינים אנכי המוכיח מאיר
להיות שמו נזכר בסידור הזה שנ"ע ישראל שבתי מאיר עינים הסבת ושנ"ע ישראל
היום הזה נהיתה וגו' יום ה' היינו אלף חמשו ימים של הקב"ה וגם עד
תנ"ג לפ"ק זכינו לראות חתימתן של הגאונים חתימת ידם ממש של ר' ר' פלק
אשר חיבר הסמ"ע זצ"ל וגם חתימת ידו ממש של ר' ר' יואל אשר חיבר בית חדש
זצ"ל וגם חתימת ידו ממש ר' ר' נטע בעל מגלה עמוקות זצ"ל וגם ר' ר' שמואל
אידלש זצ"ל וגם חתימת ידו ממש של ר' ר' ישעי' אשר חיבר שני לוחות הברית
זצ"ל אביו של ר' ר' שעפטיל אב"ד ור"מ בק"ק ווין וק"ק פוזנ' ובנו היה ר' ר'
ישעי' שמולא מקום אבותיו בק"ק פוזנ' בקרוב שנת תמ"ה העבר ואלו הגאוני'
הגדולי' הנ"ל אשר חתמו בחתימת ידם ממש בסידור הזה בדורם שאר גאוני'
שע"ד ? בזמנם שנת שע"ד לפ"ק והיום כבר עברו ע"ו שנים כי היום שנת תנ"ג לפ"ק
עד היום ע"ו שנים עדיין לא זכינו שיהי' נדפס סידור הנ"ל וכל הגאוני'
הנ"ל ר' ר' שמואל אידלש וגם ר' ר' נטע מגלה עמוקות וגם ר' ר' ישעי' בעל
שני לוחות הברית וגם ר' ר' פלק בדורם שאר גאונים כולם הענין על הגאון
ר' שבתי מאיר עינים בעל הסידור הזה שהי' יחיד בדורו בכל חכמות התורה
ובפרט בחכמות הדקדוק אין כמוהו בדורנו ובכן אנכי מאיר כהנא המוכיח
וזכה רבים באתי בעזרת האל ית' לעורר כל ישראל לדרכם הטהור כי בסוד
גלגול נשמות זה הגאון ר' ר' קאפל זצ"ל הוא הי' הראשון שהי' מעורר את מאיר
עינים ר' ר' שבתי בעל סידור הזה וזוגתי היא משפחתו של ר' ר' קאפל זצ"ל הנ"ל
בן הגאון בעל ש"ך [illegible] כנודע שזה ר' ר' ליב זצ"ל אשר היה אב"ד ור"מ בק"ק שקרשון שהיה חתן הגדול בדורו
ר' מרדכי יאפוס מק"ק ואחב"ה ר' ר' ליב הנ"ל היה חתן ר' ישראל פרנס וכו' זה
ר' ר' ליב היה גדול בישראל ואני המוכיח ראיתי אותו והוא היה נכדו של ר' ר'
קאפל זצ"ל הנ"ל והגאון ר' ר' קאפל הנ"ל היה בן ר' ר' אנשיל אשר הכהן ז"ל
מק"ק לודמיר וגם ר' ר' ליב אב"ד ור"מ מק"ק שקרשין היה כהן כנודע והוא הי' נכדו
של ר' ר' קאפל הכהן הנ"ל וגם זוגתי היא משפחה הנ"ל כנודע והמפורסמות אין
צריכי' ראיה ובכן כאשר ראיתי כתב יד של הגאון ר' ר' קאפל הנ"ל לא נחתי ולא
שקטתי עד שזכיתי בעזה"י להתפלל מן הסידור הזה ובפרט שזוגתי היא נין של

הגאון

ידוע יהיה לכם ידיעה נאמנה, שזה האיש אלקים קדוש המלך לקראתינו, החסיד מהר"ר שבתי
בא ברחובותינו, קריה נאמנה, ק"ק קראקא, רב להושיע לבני דור ומדבר בצדקה, והדפיס
סידור מכל השנה, והוא מוגה בתכלית היופי, אין בו שום [illegible], שבחו מי ימנה, והראה לי
ג"כ פירוש הארוך אשר עדיין בידו כרוך, שהוא מולתא בטעמא כשלחן ערוך, כלו ספק עצמ
בזה לעולם שכולו ארוך, ומזה כרוך, עדיין לא הוציא לאור תעלומות, והוא רב האיכות ורב
הכמות, נכללין בו כמה חכמות, גם יש בו חידושים ומדרשים ודברי נעימות, בפרט חכמ
הדקדוק הרבה פרטים וכללים, מקבל רב פעלים, וכמעט שכל פרטי החכמה הזו בו נכללים
על כן אומר אני אשרי עין ראתה כל אלה, וכל מאן ותנו לו על זה יקר וגדולה וקהל
כבוד אומרי' כולה. וכל המסייע לו במצוה רבה זו להוציא מן הכח אל הפועל והיה
לעזר ולמועיל, והשכיל להועיל, לזכות בו את הרבים והיה זכותו רב. ומקרות מלך רב. כ"ד
הצעיר נתן בן לא"א מהר"ר שלמה שפירא החותם היום יום ו' פר' חיי שרה שצ"ח.

(ה"ה הרב בעל מגלה עמוקות ונחתם פ"ג בין ב"ד הגדול דק"ק קראקא בנומר 8)

בהיות שידעתי את האיש מהר"ש הנ"ל ומה לבקי בחכמות, בפרט בדקדוק האותיות,
ועתה הואיל לבאר השירות והתשבחות, שע"י תעלה יאל נורא עלילות, ובכן כל אשר יראת
ה' נגעה בלבו צוו ידיו למלאות, כדי להביאו לבית הדפוס, ומגלו ע"ע לרבים הגבלות,
נדבה לנחלות שני עולמות, דברי הק' יושע בן לא"א כמהר"ר אלכסנדר זצ"ל מגע כהונה
ולך כהן וכונה. (בעל פסמ"ע)

על זאת יתפלל כל חסיד ומאן דבעו למיהוו חסידא לעיין במילי דברכות. להיות בתפילות
בפיו שגורות ונערכות. בשפה ברורה ולשון נקייה שפתי דעת ברור מלו לפני מלכים
מלכו של עולם יתעלה יהא מבושר שתהא תפלתו נשמעת. וחלילה רקוע תהא בוקעת, קב
באתי ביגיעות ספר כתוב עליו ושיר דברי אמת חותמו להודיע כי הוא ראוי והגון לסמוך
על כל אשר העלה על הספר הלז והסכמתי להביאו לבית הדפוס דברי הקטן בנימין אה
בה"ר אברהם ז"ל (בעל משאת בנימין)

X

את פ׳ מ פה״ לַהם ולא ידברו בדקדוק רק מנהג אבותיהם בידם כמ״ש גם
אני נתתי להם חקים לא טובים ג״ם דייקא כנ״ל גם כי אע״פ כנ״ל
כי רק מנהג בלשונם בלא מנהג בלשונו דקדוק רק חקים לא רמז על
חלוקים הנ״ל גם חקים הגנים קליפות עשו ומשים לא טובים לכן סיים
נביאים תרי עשר פן אבוא והכיתי את הארץ חרם כי אין בקיאים בחכמת
דקדוק וכל מי שאינו מדקדק חרם הוא לה׳ לכן כתוב הנה אנכי שולח
לכם את אליהו ג׳ תנג את רמז אלול תשרי והשיב לב אבות
על בנים דייקא בן בן ג׳ דק רמז על יצחק הוא דק דק הנ״ל הוא
נקרא לב של אבות כמו הלב שהוא באמצע כן יצחק הוא באמצע וגם
איתא בגמרא לעתיד לא בסבי טעמא וכו׳ רק יצחק הוא הגואל כנודע כי
יצחק ג׳ פינחס והוא אליה הנביא כנודע גם הארץ חרם מכנ״ע הארץ
גבורות שמע״נ רמיזות של מנצפך כבר שמענו מ נ צ פ ך ומאלה אחריה
בבו״ לצדיק ועכשיו אות מארץ תבואה ובב״ך מאמים שקע״ ודוק היטב
לכן מי חכם וישמר אלה התראות ויתפלל בדקדוק ואז גם כי אשלח בחולק
אור לי ע׳ סידור זה עם סידור רש״ל ר״ר שלמה לוריא וגם ר׳
יצחק לוריא אור לי ודוק היטב (תמונות שם הבעש״ט הלא חסרה בסוף
ומצאתי במקצת ישנו וא״ר בה [illegible] הזוהר. [illegible])

ראיתי פי׳ הסידור שיסד האלוף מהרר שבתי הן מצד הדיקדוק ומצד פי׳ המלות
הם יושר דברי אמת נוסף על זאת שהוגה על פי נוסחת ודקדוקות חדשים
וגם ישנים ועוד הוסיף נוסף משלו לפרש לבאר כל מלה ומלה באר היטב שכרו
ותהלתו עומדת לעד להביא אותו לבית הדפוס לזכות בו רבים ותהי משכרתו שלמה
גם לסייע למלאכת הקודש כי קודש הוא דברי זעירא מן חבריא החותם יום ג׳
ט״ז אדר ראשון שע״ז שמעון וואלף בן לא״א מוהר״ר טעבלה שליט״א אוערבך

גם אנכי קריתי ושניתי בפירוש הסידור. הנאה לבדר זה שפירש האלוף מהרר שבתי
כדי לזכות בו הדור. לכן באתי להסכים להביאו אל בית הדפוס. וכל המסייע
לזה יהיה לו זכות. כי כל דבריו הם זכות. גם גלוי וידוע לו גודל הטורח שהיתה
לו יומם ושנים עד שהמצא הדבר מן הכח אל הפועל. לכן כל המסייע לו ירבה
השם שכרו. כה דברי הק׳ אלכסנדר בר משה הכהן ז״ל אשכנזי המכונה זוסקינד

מי יוכל לשער גדולת תהלות תועלת החיבור לאדם ומי יום ביום. שתהיה סדורה לו
התפילה לנורא ואיום. מלבד חכמת הדקדוק שהוא אדם ושם ופריום. ולזה קוה קוינו
וצפינו לו כל היום. יעזרהו האל ית׳ ויצליחו בכל עצות ורצון. דברי הק׳ משה
מרדכי בן לא״א מוהר״ר נתן הכהן זלה״ה.

תיבה [illegible]
הוטב כי שלא עד
[illegible] [illegible]
[illegible] כי [illegible]
[illegible]

ראה

8.00

והגאון הגדול ר' ר' שלמה לורי' זצ"ל והמאור עינופר"ד שבתי ז"ל כתב שהו' מעתיק
הסידור הזה מן הסידור מהרש"ל ה"ה הגאון הגדול ר' ר' שלמה לוריא זצ"ל ובכן
אני המלביה מעורר הדבר הזה האחרון אולי יהו' אחד או שנים שיהוו משום
אל לבם לזה היה ארוכות הגלות הלא כל הגאונים הנ"ל מתוודים ואומרים שלא
היו בקיאים בדקדוק אם כן כל התפלה שאנו מתפללים אינו בדקדוק אם כן
אולי היה החטא זה לבדו דיינו עאכ"ו כמה וכמה מעלות אשר מעלינו והחטאים
לוו לכן אולי וקויים בנו כמ"ש בזוהר אם יהוו תחת ט' השמים עדה בקדושה
אפילו בנושתא אחת שיהוו מתפללים כדינא אדה"ן דין אם ודקדק וכו' אז יעמוד
הקב"ה מכסא דין ולא ודקדק עמהן בסוד אם יש דין למטה וכו'. והיינו דקדק
הדין כי יצחק הוא דין לכן יצחק ג' דקדק ואנו מתפללים למטה דוקא בדקדוק
אז גם יצחק נעשה סניגור כנודע גדולים צדיקים שמהפכים מדת הדין
למדת הרחמים ודוק היטב כי אין שומע הקב"ה תפלה אלא ברחמים כמ"ש כי אתה
ישראל ברחמים רחם גימטריא מדקדק ואז שומע תפלת ישראל בזכות
ישראל סבא הוא יעקב אבינו שזכות זכות אבינו יצחק ג' דקדק ומי שיש
לו קדקד במוחו ומוין בזה שאין תפלה נשמעת רק אם דקדק באותיות דוקא
בגם שיש פלוגתא במתני' ת"ק אפי' לא דקדק אפי' הכי יצא ות"ק לא יצא
והלכה' יצא. אמנם אליבא דכ"ע צריך לכתחילה לדקדק ואין תפלתו נשמעת
אם לא דקדק ומה שאמר יצא היינו דלא נקרא בשם עבריין היינו פירושו של יצא
ואינו צריך לחזור כי אפי' אם יחזור קרוב הוא שלא ידקדק גם בפעם אחרת
אם כן בטל כרחק יצא ומי שמתפלל בדקדק אז דוקא מכל דבור ודיבור נעשה
כת"ר להקב"ה כי על זה כר"ת כרות עם אברהם ג' מדקדק היינו כר"ת
היינו כת"ר כי כרות הוא לשמו"ה ימים תצרוף ג' ברית עם ה' אז כורתים
ברית אחר שמו"ה ימים בצירוף ברית נתגלה עטר"ה היינו כת"ר והראשון היה
יצחק בן ח' ימים כנודע ודוק היטב יצח"ק ג' בדקדק כ"ל לכן אמר ירמי' הנביא
אנ"י הגב"ר ג' ורמו"ה ג' רע"א ר"ת רוחי "אשר עליך ודברו אשר שמתי בפיך
היינו בדקדק אותיות לכן מחשבים השובים זה תלמוד בבלי לכן גבר בעדו
ולא אדבא "אבל "צרופי "אותיות לכן הכבוד נחלתי גם כי אמעט ואשוה שותם
תפלתו על כל דקדק באותיות ש' ולא כתב סתם תפלתו אלא להדגיש כמין
שאין מבחינים בין ימין לשמאל ואין להם בינה להבחין בין יום ובין לילה בסוד
שכוי הוא הגבר אשר נ"צ מן גבר"יאל בא תחת כנפיו כנודע לכן מלאך
גבר"יאל ג' שבנו עם הכולל בסוד ר"ת של ג' תיבות "שכבי עד הבקר
והרי בחוש תלמוד בבלי גורם כי בלל "" שפתם דייק' אין ידעו' רק חריפות
של חולקים ודרשות ועגד"נש כמו שהאריך ה' ר' ישעי' זצ"ל בספר שני לוחות
הברית עד גורם ארוכות הגלות עד היום שפתם דייקא שותם הנ"ל גם
אות

המלה הגאים בסוף השורה בכו המלך [illegible] יפה [illegible] עם [illegible] נחום [illegible]. לפי העיון ברור כי [illegible]
התיבה [illegible] אסוון זה בסוף השורה ובקוים נראתה [illegible]
שזכת" כן כתוב בכל באותיות תמו בסוף ומאלו זכא שזכות באות הא בסוף.
קדקד במחו הוא נגד הטעם כי מין הקדקד במוח כמו הראה בן רבן [illegible] להעיר ומין מי שיש לו מוח בקדקד.

מיודא וטוב לקרא נאם הג' מבית הלוי פינחס הרב"ל תחת משאן בנושא בנו
קדוש חות/ על ערסו יום ג' פ' שמיני למולאים שע"ד כי בהיום ה' נראה
אליכם עז' הנראה ואינו רואה

אינו כותב על
ר"ס שהוא ...

מו ראה הגאון המופלג כו' כמוהר"ב ז"ל ולא יצא אחרון על כן גם אנכי יצאתי אחרון
נאם נתן בן לאא"מ מהר"ר שלמה שפירא ז"ל

בהיות ידוע ומפורסם בתורה ובנביאים ובכתובים ויותר מבואר בדברי רז"ל גודל מעלת התפלה שהיא נקראת עבודה שבלב והיא חובה על כל אחד מישראל איש ואשה קטן וגדול להתפלל שלש פעמים בכל יום ערב ובקר וצהרים שהם תפלת שחרית מנחה ערבית והקב"ה מתאוה לתפלתן של ישראל ואומר השמיעיני את קולך כי קולך ערב, וידוע בדברי רז"ל ויותר מבואר בדברי הפוסקים ובספרי המוסר חיוב דקדוק התפלה בהוצאת האותיות ממוצאן ולהזהר בנקודתן ובדגשותן ורפיון שלא ירפה החזק ולא יחזק הרפה ולא ינד הנח ולא יניח הנד והרבה כאלה. וכאשר באנו לעיין בסדורי תפלות הנדפסים נמצא שאין אחד דומה לחבירו באותיות ובנקודות בדגש ורפה לא ראו זה כראי זה ורוב המתפללים והמון בני ישראל סומכים בעניינים כאלה על המדפיסים המתעסקים משפט הנקודות והדגש והרפה בדפוס וכל הישרה יעקשון. והנה ראינו כי העיר ה' את הגאון כמוהר"ר שבתי בר יצחק סופר דק"ק פרעמישלא אשר יש לו יד ושם בחכמת הדקדוק ונתן אל לבו להרים מכשול מתוך עמינו ולסקל המסלה העולה בית ה' והגיה סדר תפלות מכל השנה על צד היותר טוב בין באותיות בין בנקודות בין בדגש ורפה בין בדקדוקו נוסחאות המדויקות אשר מצא בספרים מדויקים כמו שנזכר בסוף ההקדמה. גם כתב פירוש נחמד וטעמים ונימוקים על כל מלה קשה בדקדוק ובעניינה מלבד כלל הדקדוק שכתב בהקדמות הסדור כאשר עיני המעיין תחזינה מישרים. גם ראינו ביד כתוב וחתום הסכמות הרבה מגאוני דורנו שהסכימו והעירו במליצת דברים לסייע להדפיס את הסדר הנ"ל בעבור שהוא תקון גדול. על כן גם אנחנו קמנו ונתעודד להחזיק בידו והסכמנו להביא את הסדר לבית הדפוס היותר טוב בעיון. וכל המסייע לדבר מצוה זו מן השמים יסייעוהו.

ואלה מוסיף על הראשונים בהיות כי בהגהת הסדר ובפירושו נראה חק טורח המחבר נ"י ועוד יד נטויה בטורח רב בגופו ובמאודו להוציא לאור פעולתו בדפוס וטרחו הוא בטלטול רב ובהוצאה רבה על כן גוזרים אנחנו בגזירת נח"ש שלא ידפיס שום אדם בעולם בין במדינתנו בין במדינה אחרת שום סדר לא קטון ולא גדול הן עם פירוש הן בלי פירוש מתוך הסדר שידפיס מהרש"ש הנ"ל בהגהתו הנ"ל עד אחר שימכור מהרש"ש הנ"ל את כל הסדורים שלו שידפיס כדי שלא יזיק את מהרש"ש הנ"ל בשום פנים. ואם ח"ו יתעורר איזה מהמדפיסים ויעבור על גזירתנו

ראה ראיתי והנה ילדי העברים בערים ומשגים באפילה, בדקדוק קריאת התפלה,
בהגיית ורפיון ונח ונע טעו ונבוכו, כן יען לשואל לא ידעו ולא יבינו בחשוכה יתהלכו,
זה דרכם כסל להם, ומנהג אבותיהם בידיהם, ומדוע זה רק סידורי הברכות
והתפלות, מלאים שגיאות והללות, הן בנקודות הן בנוסח המלות, ושבלתא דינקותא
כיון דעל על. והנה בחסד אל כל היום באתי עד הלום ק״ק פרעמישלא אדמת
יכוננה עליון ומצאתי איש כלבבו איש אלקים קדוש האלוף התורני איש חסיד
מהו״ר שבתי נר יצחק לו יד ושם בכל חכמה וגם גם בחכמות הדקדוק אשר
יולד על ברכו חכמה זו ובה עלה ונתעלה על כל בני דורו. וכבר חובר חיבור
נחמד בשפה ברורה, ובדרך קצרה, בחכמה זו, והייתי תמה ומדבר על לבו לאמר
מה לך נרדם אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ידך. הכון לקראת אלקיך, והאר
עיני בני הגולה בתיקון השגיאות והטעויות שנפלו בסידורי הברכות והתפלות עבות
הרבים והיה תלוי בך. וכשמעו אמרי כי נעמו אזר כגבר חלציו והתחיל במלאכה
בדרך נכון מתוקן ומקובל. וכתב בתחלה פרקים בכללים קצרים לפקח עינים עורות,
ואח״כ תיקן והגיה כל טעות במקומו וטעמו ונימוקו כתב בצידו, ולפעמים הוא מראה
מקום על יסוד הענין אשר כתב בפרקים. ״ יגמור בעדו, ואקוה לאל ית׳ שכל חכמי
דורותינו לעומתו ברוך יאמרו ויסכימו להביאו לבית הדפוס. והמשכילים יזהירו כזוהר
הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד. דברי הצעיר יעקב קאפיל בלאאו״מ הה״ר
אשר זצ״ל שליט״א :

כל יקר ראתה עיני בסידור אשר הגיה החכם השלם החסיד המדקדק הגדול מהו״ר
שבתי יצ״ו. ואת אשר הוסיף עליו. ע״כ הנני מסכים בהסכמה גמורה על כל הנ״ל.
גם הנני מודיע לרבים המתפללים מתוך סידור זה בכונה אז ידעו האותיו׳ היוצאו׳
כ׳ פיהן למעלה ותפלתם נשמעת וברכות זה נגבה וקיים בנו קרא והביאותי׳ אל
הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי. נאם שמו׳ בן לאאמ״ו מהו״ר אברהם סג״ל זלה״ה
הורוויץ (הבעל המחבר ע״ד [illegible] ברור [illegible] [illegible] סופר [illegible]
[illegible] בעל הפלאה)

כתר רישא גריר גופא, וכתר אולגא שדי׳ נופא, לכן קמתינא בלא כיסופא. לעייל קמי הני
דעיילו פילא בקופא. באתרא דאלו מרי דיני וסכינ׳ חריפא. ועדרו אומר במאמר קדושין
ומגדר׳ תקיפא. על הגינה על התפלה זכה בב״ג נפות ומופה. ונתגלגל זכות ע״י
גבאו הנ״ל גברא חוקיק ברישא וסופא. ועו״ מאנות אומן במלאכת הדפוס כולה נאה ויפה
אשרי עין כל אלה ראתה חמה וצופה, ואשרי אזן שומעת לעקור לטעות היוצא לחוץ השפה
ואני תפלתי אחת שאלתי בשפה רפה, שבת׳ בבית ה׳ לאורך ימים, בית תפלה יקרא
לכל העמים. דברי עפר ואפר בירך וכן להיות סניף לחכמים. הצעיר חיים בלאאו״מ הה״ר דוד זצ״ל

בהיות נודע ומפורסם מדברי רז"ל ובפרט בספר יצירה ובספר הזוהר והתיקונים
ושאר ספרי הקבלה מעלת האותיות והנקודות וניגוני הטעמים עד שאמרו האותיות
הם הגופות וניקודות רוחות וניגוני הטעמי' נשמות והזהירו מאד להוציא כל אות ממוצאה
ושלא להחליף זו בזו וגם שלא להחליף הנקודות ואמרו בשיר השירים מזהר בפסוק
נאוו לחייך בתורים שאם הנקודות תשתנה התיבה לענין אחר ובספר רבינו בחיי
פ' וירא פסוק ויאמר אדני אם נא מצאתי חן וגו' האריך בענין הנקודות ובסוף
כתב וז"ל ולכך המוסיף נקודה או גורעה מחריב את העולם ומקצץ נטיעות התורה
ושרשיה וכו' עד וכן מצינו שבמחליף פתח בקמץ לא מלט מאחת משתים או יהרוס
הכוונה או יבא לידי כפירה וכו' ומאריך שם בראיות. גם הפליגו רז"ל בענין הדגש
והרפה ואמרו שהדגש הוא דין והרפה הוא רחמים כמבואר בספר יצירה פרק ד'
ובספר הפרדס שער הטעמים והזהירו מאד שלא לחזק הרפה ושלא לרפות החזק וכן
היא הלכה פסוקה בשלחן ערוך סי' ס"א סעיף כ"ג וז"ל צריך לדקדק שלא ירפה החזק
ולא יחזק הרפה ולא יניח הנד ולא יניד הנח עכ"ל ובראות חכמי הדור שרוב המתפללים
נבוכים בעניינים אלו על הסידורים הנדפסים אשר באמת אין גם אחד מהם מתוקן
בפרט בענין הנקודות והדגש והרפה ע"כ ביררו את האלוף מהר"ר שבתי ז"ל סופר מפרעמסלא
ובקשו ממנו להגיה סדר תפלות מכל השנה ולהדפיסו לזכות בו את הרבים אשר גם
קבלת מאתנו הת"ח היותו מן המסכימים עליו בזה ובכן נעתר לבקשתינו להדפיס
הסדור על צד היותר טוב ומאחר שנמצא כתוב בפנקס דג' ארצות מריב
עבר שנ"ו לפ"ק שנתאספו מבוררים וחכמי הדור בקראקא ראשי המדינות ותקנו שבכל
קהלות יגיהו סידור אחד שהחזן יתפלל בו ומכריזין שכל בעלי הבתים יגיהו סידור שלו
ויתקן אותו הסידור ע"כ בראותינו שהסדור שהדפיס מהר"ר שבתי הנ"ל הוא מוגה
מאד בפרט בנקודות ובדגש ורפה ע"כ גוזרים אנחנו שבכל קהל וקהל מחויבים לקנות
עכ"פ סדור אחד מאותם הסדורים הנ"ל שיתפלל הש"ץ מתוכו וגם שאר כל הקהל
יגיהו מתוכו את סידוריהם ולא יהיו עוד נכשלים בעניינים הנ"ל שעונשם גדול
מאד וכל הירא את ה' וחרד על דברו יהא זריז ומקדים למצוה זו ולא יכשל עוד
ולשומע יונעם כה דברי המגידים לדבר מצוה חתומים יום ו' ה' אדר שנת
וגם כל העם על מקומו יבא בשלום לפ"ק

נאום שמואל אליעזר בן מוהר"ר יודא הלוי זלה"ה
ונאום העני הצעיר יואל בן לא"א כמוהר"ר שמואל ז"ל
ונאום אלכסנדר בר משה הכהן ז"ל אשכנזי המכונה מסקווגד
ונאום אפרים בן מוהר"ר ישראל זצ"ל. ונאום יצחק בן מוהר"ר נתן שפירא זלה"ה
ונאום הצעיר יעקב קאפיל בלא"א הר"ר אשר צבי שוטא, ונאום הצעיר דבית לוי שלמה
בן לא"א הר"ר קלמן אברהם ז"צל. ונאום שמשון (הבעל [illegible]), נאום אפרים
בן לא"א מוהר"ר נפתלי זלה"ה הנקרא גלון שור ולא אדם, ונאום יצחק אייזיק בן מוהר"ר יונתן זלה"ה סג"ל.

חתימות אלו של ש"ע בערחוה (סופר מאמר [illegible])

ונאם

גזירתנו גזרת חוילה אז הנה והיום מגזירתנו גזירת נח"ש על כל אשר בשם ישראל
יכונה שלא יקנה אותו הסדור. על גזירתנו הזאת חלילה יעבור נח"ש, וכל השומע
בקולנו ישמע אלינו אלרים כה דברי המדברים בצדק ומשפט לגבות את הרבים
היום יום ה' ב' ימים לחדש אדר השני שנת ובא"ל מגואל לפ"ק פה ק"ק לובלין.
וצאתו ומחוצה, ותפסתי נודעת, לחתום בראש לפני חכמי רבותינו אשר קטנם
עבה ממתנו באשר הם כולם בחוץ ואנו בפנים כי בהיותי מתגורר בק"ק
פרעמיסלא ראה ראיתי את גודל הטורח של האלוף המחבר יצ"ו אשר שם נפשו
בכפו לברר וללבן בכסף הנוסחאות המדויקות ולהגיה סדר התפלות בעיון
נמרץ ודקדוק גדול כדי לזכות בו את הרבים. ע"כ כל המסייע לדבר
מצוה זו ישא ברכה מאת ה'. דברי הצעיר יעקב קאפל בלאאמ"ו הר"ר אשר
זצ"ל שליט"א

הנה אנכי וצאתי בעקבו הראשונים והאחרונים להגן נגד המדפיסים המשיגים
לאור תצלום' חכמה ובודאי בעון הדפסת הסדור הנזכר בידים קשורות עמך
הרבים תלוי, בן ועל כן הסכמתי לגזור בגזירה חמורה שלא יהא נדפס הסדר
הזה מהיום עד שש שנים לא בארצנו במלכותנו ולא בשאר ארצות והשומע לקולנו
ברכות ינוחו על ראשו
אני הצעיר ואל בן לאא"א כמוהר"ר שמואל זלה"ה חותם יום ב' ו' אדר
השני (השנה [illegible]) (מוסף מאוחר כתוב, בעל הבא"ו)
ונאם שמואל אליעזר בן מוהר"ר יודא הלוי זלה"ה ([illegible] בעל המהרש"א)
ונאם דוד בן לאא"א מוהר"ר יצחק זצלה"ה, ונאם אלכסנדר בר משה הכהן ז"ל אשכנזי,
ונאם יוסף בן מהר"ר מרדכי ז"ל בלאנרט (מוסף מאוחר: קטע של המחבר ספר שערי אורה)
אחר זה יש עוד חתימות [illegible] והם שלמה [illegible] שוו
[illegible] לקריתם. אחר זה יש שתי שורות שאינן נקראות היטב [illegible]
[illegible] עוללות [illegible] (מוסף מאוחר: בעל עוללות [illegible])

[illegible] התגרה [illegible] בספר [illegible]

אני טעמתי וראיתי את גודל מעלת המחבר הנ"ל ורוב תועלת חיבורו הנ"ל מכבר הוציא
שעבר עכשיו ביותר על כן חתמתי שמי ארישא דמגילתא להסכים על כל הנ"ל נאמר
לדעת כה דברי חיים בן מוהר"ר יצחק זצ"ל שליט"א:

ראה ראיתי וקריתי את רב המעשה אשר אגן ותקן המחבר של מעלה את סידור התפלה
יפה ומעולה בכן אומר הנני להסכים על כל תוקף האגרת הזאת המבואר מעל דבריו
אברהם בלאא"א החבר ר' שמואל זלה"ה אשכנזי החונה בק"ק לבוב חותם יום [illegible] ימים
ויצאו בני ישראל וגו' תפסו אומנות אבותם וכו' בשלום לפ"ק.

X

המסדרים ובזה ומאכות שלא להדפיס הספר הנ"ל עם הגהה בשום אופן שבעולם הן
בזה או מקצתו ובפשיטא שלא להעתיק או לקצר דבר מה מן הפירוש הנ"ל הן על ידי עצמו
או ע"י אחר יהיה מי שיהיה מאיזה מקום בלי שום ערמה ומרמה ותחבולה שבעולם
או ע"י גרם בגורם עד"ז תוך משך זמן חמשה עשר שנים מיום כלות גמר מלאכת
הדפוס בלתי רשות הרבנים המאוחזים והרש מדפיס הנ"ל או ב"כ וי"א ואף גם שלפעמים
הרבנים יתבטלו מתוך הסוחרים הנ"ל ומי שיעבור על הנ"ל יחולו עליו כל הקללות והארים
ואלות הכתובים בס"ת ושב לרחק אותו כבין העובר על החרם חמור כנ"ל ולהשומעים
ינעם ותבא עליהם ברכת טוב והאל הטוב והמטיב לבנות בעצמו או לשמר אשר המה
היודע בטיב הבדק ומאב ומאשר אמר ר' מאיר ב"ב ומקיימים כנ"ל אנו
החותמים פה כל הנ"ל ובעבור שכל מאמין אלף ותוספת כח לדבר ומצוה גדולה כגון
דברי אלה לגבות את הרבנים היום יום שנאמר שני פעמים כי טוב ביום
תשבא"ל הק' שאול החונה בק"ק קראקא והגליל יצ"ו וחותם פה ברעסלא יצ"ו.

נ"ב: "חמש עשרה שנה"

בעלים לה בני ב"ט כ"ה [illegible] ה' [illegible] ר' מאיר [illegible] היו"ר [illegible] כהן קופא המספר בלשון הרבנים [illegible]

ונאם וחותם בן לאא"ז מוהר"ר משה יעקב זצוקלה"ה, ונאם שמעון וואלף בן לאא"ז מוהר"ר דוד
טעבלה שליט"א אויערבאך (חותם גם בעם שנית, כי חתום גם לעיל)

בהתאסף ראשי עם יחד ראשי ומנהיגי הארצות יצ"ו הסכימו ג"כ לכל הדברים הנזכרים
מעבר לדף כי הם דברים ישרים ונכוחים דברו ראשי המדינות יום ג' י' אדר
שנה לפ"ק. נאם בנימין שמואל בלאא"ז הר"ר אברהם ז"ל הי"ד סופר מלובלין כותב
וחותם בצוויי. גם אנכי הח"מ מעיד על כל הנ"ל נאם מאיר בלאא"ז דוד שליט"א
שמש דק"ק לובלין החותם בצווי ראשי אלפי ישראל דד' ארצות יצ"ו לסדר תבנה
את בית ישראל ויקחו שובע שמחות לפ"ק.

* הידיעה המובאת הנ"ל אינה מוגהת לו.

אחרי ראו חתימות הראשונים ושובות יצ"ו ראשי אלפי ישראל דד' ארצות יצ"ו הסכימו
לדבר אחד בכן אבא אחריהם למלאות דבריהם בדברי אדירים בלאא"ז הח"ר ואל
גלוה"ה אשכנזיא החונה בק"ק לבוב חותם יום השני מסדר אנכי נותן לפניכם
היום ברכה בשלום לפ"ק. (חותם גם לעיל)

אחרי ראותי ראיה אחת ושתים שכן הדבר, שכמעט כל חכמי ישראל וכל הגאונים המאורות הגדולים
דדור יצ"ו כיוונו לדבר אחד בהסכמות הדפסת הסידור המוגהה ע"י המופלא ומופלג
בתורה ובחסידות הרבנו כמוהר"ר שבתי סופר זצ"ל מפרעמישלא שלא גם שארי מחקרים
לחולקות כבוד להשיג הסכמות כאלו. ואף גם אמרו בחרם שלא להדפיסו אחריו תוך
כמה שנים, ואף שנדפסו פעם אחת סידורים והמוגה תוך השער היה בהגהה
מתוך הסידור של מוהר"ר שבתי סופר מפרעמישלא לא היתה ההגהה בשלימות רק קצת הגהה
בנקודות לבד בלי טעם ובלי פירוש כלל ואין איש יודע עד מה לומר ההגהה כי משונה מן הקודמת.
גם היום עשה ה' שבא לפני האלוף הרבני כמוהר"ר שבתי משורר מפראג יצ"ו והראה לי
הסידור של מוהר"ר שבתי סופר הנ"ל כתוב הדר הוא לכל החסידים עם ההגהה אומנו,
כל אות ואות עם פירוש רחב מגדל מאוד, על כל נקודה ותיבה ומלה, בטעמים נעימים
ומתוקים, ע"פ הדקדוק ע"פי דינים שלמטן מתוך ספרים הרבה כמבואר בהקדמתו, והביא
לפני אומר עם הספר שלא ישוב ח"ו מחשבתו לרעה, כי פן יבא אחריו איש אשר לא
עמל בו ויסיע מגלון להדפיס אחריו כולו או מקצתו, ולפי הדעות דבריו הלכה מהרש"ל
הנ"ל סך עכוס מאד בעד גוף הסידור עם פירוש הנ"ל כפי הכתבים שבידו, ומ"ש סך
עכום של ההדפסה והנה מן הראוי אם גזרו הגאונים המאורות הגדולים בחרם שלא להדפיס
אחריו אף שלא נדפס רק הסידור לבד בלי פירוש כלל, מכ"ש שראוי ונכון לגזור בחרם
בהדפיס האלוף מהר"ש משורר הנ"ל הסידור עם הפירוש הגדול הנ"ל ובפרט ההקדמה
שבהן כמעט כל כללי הדקדוק ופירושים בשום שכל ותועלת גדול נאמנים וכלולים בהן
אשר בעד אלו ערבים לשומעים. בכן הנני מגזרת גזירות נח"ש על כל המדפיסים על

המסדרים

לפי דברי ספר סדר היום קודם שיכנס לבית הכנסת ישתחוה נוכח פתח בית הכנסת ויאמר ואני ברב חסדך וגו' שכתב בדע"ת ו' ע"ב וז"ל וקודם שיכנס יתקן מלבושיו וינקה מנעליו וילבש דעת ויאמר ויאמר ואני ברב חסדך אבוא ביתך וכו' ויכנס ויאמר מה טובו אהליך יעקב. והוא המרכבה השלמה באלו הארבעה תיבות ואז"י חסדך ביראתך יעקב. עכ"ל. והם דבריו הנזכר במבואר בהקדמה הפרטות בדין מה טובו:

ואני ברב. הב"ית בגעיה אחר הוו"ו מפני שוא ואני ברביע שהוא טעם מפסיק, והר"ש בחו"ם כי היא נמשכת בטעם: חסדך הדל"ת בשב"א:

ואחר שיכנס לבית הכנסת יאמר

מה-טבו. כן הוא הט"ית בגע"ה חנך מפני שות מה המחובר עליה במקף והוא הנקרא דחיק המדגיש האותיות הבאות אחריו לא לבד אותיות בג"ד כפ"ת אלא אפילו גם אותיות ט"ס שק"ף נזכרים כמבואר בפרק ד': תפלתי. המ"ד בגעיה לחסרון עין הפעל כי שרשו פלל: ברב. הר"ש בקמ"ץ חטף: חסדך. הדל"ת בסגו"ל מפני ההפסק: באמת. הב"ית בגעיה כי עננו הוא בטעם רביע שהוא מפסיק:

שיר זה מוסד על פי שלשה עשר עיקרי האמונה. והוא על משקל שתי תנועות,
ויתד ושתי תנועות, ויתד ושתי תנועות, בדלת וכן בסוגר:

יגדל. שיר זה מיוסד על פי י"ג עקרי האמונה ויסודי התורה שהניח הרמב"ם בפירושו למסכת סנהדרין פרק חלק על אותה משנה כל ישראל יש להם חלק לעה"ב. והרב ר' יצחק אברבנאל האריך להאריך בספר ראש אמנה והביא דעות האחרונים ומחלוקתם בעקרים. ואולי מפני אותם המחלוקת נמנעו קצת בני אדם לומר זה השיר וכיוצא בו המדבר בעיקרים האלה כדי שלא להכניס עצמם בספקות. מלת יגדל שרשו גדל שהוא פעל עבר ליחיד נסתר מבנין הקל כמו עד כי גדל מאד (בראשית כ"ו) והעתיד ועתה יגדל נא כח אדני (במדבר י"ד) וכן בכל ד' הגזרות שרש התיבה הוא העבר ליחיד נסתר מהקל חוץ מנחי העי"ן וקצת מהכפולים. והיו"ד במלת יגדל נוספת לשמש להורות על העתיד, והחור"ק שביו"ד היא תנועה קטנה כי אין אחריו יו"ד ומפני תוספת היו"ד נהפך קמ"ץ הגימ"ל לשב"א נח והגימ"ל רפה כי אין כאן מקום לדגש להורות אחד מה' חלקי הראות הדגש, והדל"ת בדגש קל אחר שב"א נח כמשפט, ומפני שהשב"א נח לא נחשבה מלת יגדל במשקל השיר רק לשתי תנועות כי השב"א נח אינו נחשב לכלום אצל בעלי השיר אלא א"כ צריך להניע לעשות ממנו יתד, וכל אלה הכללים והמיוחדים מבוארים בפרקים הקודמים ולא כתבתים כאן רק כדי להעיר על ההקדמה כי נכללו בה כללים ופרטים טעמים ונימוקים, מנופת ודבש מתוקים, והמשכיל יבין. ובכל מקום שאכתוב בגליון פרק פלוני ופלוני רצוני על פרקי ההקדמה: מציאותו. כן הוא הנכון הא"ל"ף במלאפו"ם וברוב הסדורים נדפס מציאתו הא"ל"ף בקמ"ץ והוא טעות כי הוא שנוי הכונה וקרוב לשגיאה ח"ו כי מציאתו בקמ"ץ פירושו מציאה שלו שהוא מצא דבר אחר, אבל מציאותו פירושו מציאות עצמו שהוא נמצא ברוך הוא וכן בהרבה מקומות בסדורים נשתנו הנקודות ועל ידי הנקודות משתנה הענין כדאיתא בזוהר שיר השירים [illegible] נאוו לחייך בתרים נקודין אינון נפקין מרזא דמוחא לקיימא אתוון על תקוניהון ובנקודה

שלאחריה ואותם סמוכים אליה אבל כשהם סמוכים לתיבה שלאחריהם אז משתנה הקמ"ץ לשב"א, וכל סמיכות מביא מלת של כמו כבוד מלכותך יאמרו (תהלים קמ"ה) ופירושו כבוד של מלכותך, וכן שלום אחיך ואת שלום הצאן (בראשית ל"ז) פירושם שלום של אחיך ואת שלום של הצאן, וכן אדון כל הארץ (יהושע ג') פירושו אדון של כל הארץ, וכן בכאן אדון עולם פירושו אדון של עולם ונקרא הא"ל בחטף פתח ולא בשב"א כמו כבוד שלום שהם בסמיכות בשב"א כנזכר כי לא נקרא שב"א פשוט תחת אותיות אהח"ע בתחלת התיבה כמבואר בפרק ג': יהיה. כן הוא הה"א בשב"א פשוט ומפני חולם היו"ד שלפניה ועם כל זה השב"א נע דרך גרות ומפני המתג שאצל החול"ם כמבואר בפרק ג': להתגוררה. כן הוא התי"ו בשב"א פשוט ומפני דגש הבי"ת שאחריה שהוא מבטל החטף כמבואר בפרק ג': ומנוס לי. כן הוא הנכון וזה לשון הבחור במאור רביעי עיקר שלישי סימן א' לכן טועים האומרים בשיר אדון עולם והוא נסי ומנוסי המ"ם קמוצה כי בינה בשב"א מנוסי כמו הקמ"ץ המתהפך לשב"א בכנויים וכן נמצא משגבי ומנוסי אך במשקל השיר הזה לא יתכן כי צריך להיות שם יתד והוי"ו השרוקה עם שב"א תנועה יתד לכן הוא טעות נפל בנוסח ודינו להיות ומנוס לי והמגנים הרגילו לומר והוא נסי ומנוסי מנת כוסי כדי לעשות חרוז יפה, וכן כתב בעל ספר מכלול יופי (קורא' סי' י"ן) על פסוק ומנוסי ביום צרה ז"ל ומנוסי עם הכנוי בשב"א המ"ם ובשורק הנו"ן ועל כן טעו האומרים בבקשת אדון עולם והוא נסי ומנוסי בקמ"ץ המ"ם עכ"ל. ובעתו מבוארת שכוונתו גם כן כדברי הבחור כמו שכתבתי: מנת כוסי. הנו"ן של מנת בקמ"ץ ז"ל הרד"ק במכלול אבן ט"ג ומנת המלך קמ"ץ בסמיכות וכן כל מנת עכ"ל: בעת אישן. כן הוא הישי"ן בפתח אלא אם כן בהפסק שישוב הפתח לקמ"ץ כמשפטו כמבואר בפרק א' אבל כאן אין הפסק כלל:

מצאתי כי מהר"ר ליפמן בעל ספר הנצחון הוסיף בשיר אדון עולם י"ד בתים במשקלו ויש בהם שבח והודיה להשי"ת באמתת מציאותו ואחדותו וקדמותו ונצחותו וגם כלולות בו עשר ספירות והוא שבח גדול מאד וזה נוסחו:

אֲדוֹן עוֹלָם אֲשֶׁר מָלַךְ
בְּטֶרֶם כָּל-יְצִיר נִבְרָא :
לְעֵת נַעֲשָׂה בְחֶפְצוֹ כֹּל
אֲזַי מֶלֶךְ שְׁמוֹ נִקְרָא :
וְאַחֲרֵי כִּכְלוֹת הַכֹּל לְבַדּוֹ יִמְלוֹךְ נוֹרָא :
וְהוּא הָיָה וְהוּא הֹוֶה וְהוּא יִהְיֶה בְּתִפְאָרָה :
וְהוּא אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי לְהַמְשִׁיל לוֹ לְהַחְבִּירָה :
בְּלִי רֵאשִׁית בְּלִי תַכְלִית
לוֹ הָעֹז וְהַמִּשְׂרָה :

מצאתי כי מהר"ר ליפמן וכו'. ובמקום אחר מצאתי מיוחס לר' יהודה החסיד וגם כלולות בו עשר ספירות, ואלה שמותן. כתר. חכמה. בינה. גדולה. גבורה. תפארת. נצח. הוד. יסוד. מלכות:

אדון. בלי חבור. כי כל מחובר הוא מחודש כמו שהאריך בזה החסיד בעל חובות הלבבות בשער היחוד פרק חמישי; בלי סוף. כי כל נפרד ונפרש מוגבל וכל מוגבל יש לו תכלית כמבואר בשער הנזכר פרק ז'. ואין דבר אשר קדמו וכו' כמבואר בשער הנזכר פרק ו' ופרק ו': ואחד הוא כמבואר בשער הנזכר פרק ז'

ובנקודה תבא אשתנו תיבה ואעבר להביא תיבה מקומא בגוונא אחרא וכו', ורבינו בחיי בפרשת
וירא פסוק ויאמר אבנו אם נא מצאתי חן בעיניך וגו' האריך בענין הנקודות ובכלל דבריו כתב
ז"ל ולכך המוסיף נקודה או גורעה מחריב את העולם ומקצץ נטיעות התורה ושרשיה וכו' וכתב
עוד שם ז"ל וכן מצינו שהמחליף פתח בקמ"ץ לא ימלט מאחת משתים או יהרוס הכוונה או יגרע
לידי כפירה וכו' ומאריך שם. ולכן הסכמתי לתקן המעות בספרים על פי הדקדוק והמסורת
כיד ה' הטובה עלי, והנני מחלה את פני כל קורא בספר הזה שאם ימצא בו איזה שנוי
מה שהוא מורגל בו מנעוריו שלא יהיה נבהל להשיב עלי רק יעיין בו היטב אז יבין וימצא
האמת שהדרכתיו אל הישרה בעזה"י כמאמר שלמה המע"ה אם תבקשנה ככסף וכמטמונים
תחפשנה אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא (משלי ב'). הוא ברחמיו יעזרנו, ובדרך אמת
ינחנו, להגיה הספר כדי לגדור את אחינו בית ישראל, ונזכה בתפלתינו לביאת הגואל,
אמן כן יתן האל: נעלם. כן הוא הענין בשב"א פשוט נח כי כל לשון העלמה הענין בשבא
לבד ולא בחטף על פי המסורה, והמ"ד בקמ"ץ מפני שהוא נפעל הוה אבל הקורא הלמ"ד בפת"ח
טועה כי הוא נפעל עבר במשמעותו כבר הוא נעלם ולא עתה חלילה, והמבין יבין: וגם אין
סוף. יש מחקין מלת וגם ואומרים נעלם אין סוף וכו' לרמוז לרוב העלמת הא"ס ית' ואין
זה כוונת המחבר וכמעט הדעת הנאות היא דעת ר' אברהם המורה שפי' ספר מורה
הנבוכים על פי הקבלה כנזכר בסוף הקדמת החוט לספר המערכת, וגם מסר יתר
מהמשקל ז"ל: נודר. כן הוא בקמ"ץ הד"ד כי הוא נפעל עומד ככל נפעל עומד במשפטו ומלת
הוא בינוני בפעל שהוא התואר, וזה שנמצא הד"ד בפת"ח (ישעי' מ"ג) לפני לא נודר אל
מפני שהוא סמוך למלת אל כמו שפי' הרד"ק בשם אביו: ומלכותו. וי"ו השמוש נקראת
כאע"פ הנקודה במלאפו"ם וכל וי"ו השמוש הראויה להנקד בשב"א כשבאה לשמש על אחת מאותיות
בומ"ף או על אות הנקודה בשב"א נהפך שבא הוי"ו למלאפו"ם והשב"א שאחריו הוא נח ובגע"ד
בפת"ח שאחר השב"א רפה וכל זה מבואר טעמו בפרק ג', והכ"ף במלת מלכותו רפה אחר שב"א
נח נגד הכלל שזכרתי בפרק ג'. והטעם הוא לתיקון הקריאה לכבוד מלך העולם שלא יתחלף
בקריאה לקו"ף מלשון מלקות חלילה והמשכיל יבין: נחנו אל. כן הוא האל"ף בסגו"ל כי היא
מלה המורה הקירוב כמו למ"ד השמוש למלת אנשו שאחריה כי אי אפשר לחבר למ"ד השמוש
למלת אנשו כי למ"ד משפטה להנקד בשב"א וכאן אין מקום לשב"א מפני משקל השיר:
והמדפיסים טעו וחשבו מלת אל נקודה בצר"י להיות תואר להשי"ת. והוסיפו למ"ד במלת
אנשו והם לא ידעו שאין צורך להזכיר כאן תואר השי"ת. כי הכל קאי על אלהים חי
הנזכר בתחלת השיר והמתבונן במשקל השיר יבין האמת: נאמן ביתו. הוא בינוני
תאר מבנין נפעל והיה ראוי להיות המ"ם בקמ"ץ ונקודה בפת"ח מפני הסמיכות למלת
ביתו כמו ונאמן רוח (משלי י"א):

שיר זה מיוסד על משקל יתד ושתי תנועות, ויתד ושתי תנועות, בדלת וכן בסוגר:

אדון עולם. הנה מלת אדון משקלה פעול הפ"א בקמ"ץ והעי"ן בחול"ם כמו שמו אדון לביתו
(תלים ק"ה) וכן שלום כבוד ודומיהן כולם קמוצים כלהם במסורת ר"ל שהם מכרתים מהתיבה
שאחריה

קדשנו לשון נסתר כתב בעל המנהיג טעם לדבר בסי' ו' והלכות ברכות והאבודרהם הביא
בדרוש ופירש וכתב אח"כ וז"ל והרוב"א כתב שהטעם שתקנו הברכות בלשון נוכח ונסתר
מפני שהקב"ה נגלה ונסתר נגלה מצד מעשיו ונסתר מצד אלהותו וגם הנשמה נראית ונעלמת
לכן הנפש מברכת בנוכח ונסתר וכו' עד לכך ברכותיו נוכח ונסתר. וזה הטעם נכון
הוא יותר מן הראשון עכ"ל. וכן הוא זה הטעם בעצמו בספר מאור השכל בדבור לא תשא
סי' ל', והרקנטי הוסיף בטעמים והאריך בזה מאד בפ' בשלח בפסוק ויאמר אם שמוע תשמע
לקול ה' אלהיך וגו': במצותיו. כן הוא הבי"ת רפה כמשפט אותיות בג"ד כפ"ת אחר אהו"י
כמבואר בפרק ד'. ובסדור מהרש"ל כתוב בשם השמשוני שהוא בדגש מפני המ"ם שבצדה
ואני כבר כתבתי סתירת דברי השמשוני בפרק ד': ודינו. הדל"ת בקמ"ץ מפני ההפסק
כי הכלל הוא כל מה שבא על משקל שנים כמו עינים אזנים ידים ודומיהם בכולם נגון
הטעם מלעיל תחת הפת"ח ולא תחת החיר"ק ומפני שמלת ודינו בברכה זו היא בסוף הברכה
והוא כמו סוף פסוק לכן נשתנה הפת"ח לקמ"ץ שכבר כתבתי בפרק ראשון מהקדמה שבמקום
הפסק ישתנה הפת"ח לקמ"ץ ושמעתי מפי חזנים מדקדקים דקדוקי עניות לגמור כל תיבה
מארוכים בנקודה האחרונה והיו מנגנים בברכה זו במלת ודינו בחיר"ק והנה טעו בשנים
שאם היה נגון הטעם בחיר"ק לא היתה הדל"ת בקמ"ץ והם לא ידעו ולא הבינו שצריך להאריך
בכל תיבה במקום שיש נגון טעם חוץ מחמשה טעמים שאין מנגנים אותם באות שהם עליה
ואין כאן מקומו וכבר בארתים בחבורי:

ברוך. ובורא. כבר כתבתי בשיר יגדל אופן קריאת מלת הוי"ו שהבי"ת אחריה רפה: לפניך
ולפני כסא כבודך. כן הוא בסדור של מהרש"ל והיא גירס' הרא"ש בפ' הרואה אלו כוונתו
מפני שבגמרא פרק הרואה דף ס' ע"ב כתוב גלוי וידוע לפני כסא כבודך. ובאלפסי כתוב גלוי
וידוע לפניך שאם יפתח כו' ורצה הוא לצאת ידי שתי הגרסות וכתב לפניך ולפני כסא כבודך
וכתוב בפירוש כסא כבודך וז"ל פי' גלוי וידוע הוא לפני מחנך אשר סביב הכסא העשוי לכבוד
וידע אנא ישתחוו צבא השמים והוד הכבוד נגלה עליו על כן נקרא כסא הכבוד וזה גלוי לפני
צבאותיך שאם יפתח וכו' עכ"ל. ונוסח זה נמצא במחזורים שלנו במוסף דיום הכפורים בבקשות
שאחר העבודה בבקשה הראשונה שאחרי אשרי עין כתוב ובעת ובעונה הזאת גלוי וידוע לפניך
ולפני כסא כבודך שאין לנו מוהל וכו'. וכ"ה נוסח ברכה זו בסדור קלי"ש שבפראג. אבל הר"ר
דוד אבודרהם כתב גירסת הגמרא ופירש וז"ל ואמר לפני כסא כבודך ולא אמר לפניך כמו
שרגיל לומר בשאר מקומות לפי שבא רמז כי מקום הנפשות הוא לפני כסא כבודך עכ"ל:
יפתח ונסתם. הפ"א והסמ"ך בדגש חזק להורות על נו"ן נפעל החסרה כמבואר בפרק ד':
אי אפשר. כתב הר"ר אליה בחור בספר התשבי שהאל"ף של אי בחיר"ק כי פירושו אין כמו
אי כבוד (שמואל א' ד') אי נקי (איוב כ"ב) שפירושם אין כבוד אין נקי כמו שפי' רש"י בשניהם
ויש סדורים שנקודה האל"ף בצר"י והוא טעות כי אי בצר"י הוא לשון איה כמו אי הבל אחיך
(בראשית ד') ונכון הוא: לעמוד לפניך. כתב הר"ר דוד אבודרהם והכל בו בשם מהר"ם שאין לומר
אפילו שעה אחת שהרי סותם את פיו הרבה שעות ויכול לחיות. וכן הוא בסדור מהרש"ל בשם
התשב"ץ:

נכתב מאיזה אחרון בכתב אחר:

כלי חמדה כלי אפודו כלי פרוד ועמודו רה דו :
ואין דבר אשר קדמו ואין אחרון להמה רה דו :
ואחד הוא ויחיד הוא ברוחו רום בחון שפה רה דו :
והוא ראשון והוא אחרון
ובלי-חומר ובלי-צו׳ רה דו :
בלי-ערך בלי דמיון ולו כתר והעט׳ רה דו :
ואחד הוא בלי שנוי ולו חכמה ופלא רה דו :
ולו בינה והעצמה והגדלה והגדלו רה דו :
ותפארת מספרת והוד נצח לבאמה רה דו :
בשמים ובארץ ולובה לו מגד רה דו :
ומתנשא עלי-כסא יסודה צדיק הדבר או רה דו :
הדור והדור לראש אחגור להללו עוזה בשיר גם רה דו :
והוא נועץ באמון ושעשועיו בריות חל רה דו :
ובראה כל יש מאין יחידי הוא בלי עזר רה דו :
והוא אלי וחי גואלי וצור חבלי בעת צרה רה דו :
והוא נסי ומנוס לי מנת כוסי ביום אקרא רא דו :
והוא רופא והוא מרפא
והוא צופה והוא עזר רה דו :
בידו אפקיד רוחי בעת אישן ואעירה רה דו :
ועם רוחי גויתי אדני לי ולא אירא רא דו :

ג׳ ופרק ו׳: ברוחו רום בחון שפרה. על שם פסוק ברוחו שמים שפרה (איוב כ״ו) ומלת שפרה הפ״א רפה והה״א נחה ודבדוקה מבואר בשרשי הרד״ק שרש שפר: והוא ראשון והוא אחרון וכו׳. כמבואר בחובות הלבבות בפרקים הנזכרים למעלה: בלי ערך. על שם אין ערוך אליך (תהלים מ׳): בלי דמיון. על שם ואל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו (ישעי׳ מ׳): ולו כתר. בכאן מתחיל לשבח על פי עשר ספירות שנזכרו למעלה אבל לא סדרן כסדר שמובאן שנזכרתו ועל כל אחת מהן עשותי שם קוין כמין גרשיים לסימן ומה שנזכר כאן והעטרה שהוא ספירה העשירית שהוא מלכות הנקראת ג״כ עטרה אולי עשה כן על דרך נעוץ סופן בתחלתן. ואפשר גם כן שמלת והעטרה הוא כפל לשון של כתר לתשלום החרוז כי אח״כ נזכר מלוכה הרומז למלכות אבל עם כל זה גם הראשון נכון:

ויסוד צדיק. ספירת יסוד נקראת גם כן צדיק כנודע לבעלי הקבלה: והוא נועץ באמון וכו׳. נועץ בתורה שנאמר בה ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום (משלי ח׳) ובעצתה ברא העולם יש מאין כמו שדרשו רז״ל בפסוק לי עצה ותושיה וגו׳. ומלת נועץ פעל עבר ובנין נפעל שרשו יעץ:

ברוך. הרד״ק וכל חשובי המדקדקים הוכיחו כי ברוך איננו פעול מן שנפרשנו לשון תהלה ושבח כמו ברכו יי׳ ולומר ברוך ער איז געלויבט מן שנפרשנו לשון ברכה כמו וה׳ ברך (בראשית כ״ד) ולומר ברוך ער איז געבענטשט כמו שמור ער איז געהיט רק הוא תאר והנה כשהוא סמוך אל השי״ת כמו ברוך יי׳ אז הוא תואר פועל כי הוא המקור ומשפיע הברכות בלא״ז איין בענטשער ולכן כתב האבודרהם ז״ל וברוך אינו לשון פעול אלא כמו רחום וחנון שהוא עצמו הוא מקור הברכות ואינו מקבלם מאחרים עכ״ל. ולמקובלים יש בו סוד ואין כאן מקומו וכשהוא סמוך אל האדם כמו ברוך אברם (בראשית י״ד) אז הוא לדברי הכל תואר פעול שהוא מושפע ומקבל הברכות בלא״ז איין געבענטשטער: קדשנו. הדל״ת בשב״א נע מפני הדגש שבה כי הוא מבנין פעל הדגוש. ומה שאנו אומרים בתחלת הברכה ברוך אתה יי׳ לשון נוכח ובסוף אשר קדשנו

הוא לשון בנין כמשפט נחו למ"ד ה"א כמו ובני ראובן בנו את חשבון (במדבר ל"ב) ובכלל
הגה מבואר במכלול בהאבן הראשה וכן ויתן לנו מלת ונתן מלעיל מפני מלת לנו: נותן התורה.
כן הוא בכ"ן מלא וו. סדור מהרש"ל: ויחנך. הנו"ן בדגש אחר השורק להורות על הנו"ן השרש החסרה
כי שרשו חנן והכ"ף דגושה לתפארת הקריאה להורות על חוזק פעולת החן. ובסדור מהרש"ל ז"ל
ויחנך כ"ה נו"ן דגושה בחסרון נו"ן שניה ודגשת עכ"ל: אלו. כ"ה האל"ף בצר"י ובטעם מלעיל ולכן
הלמ"ד דגושה וכן כל אלו ואלו כמו מלת אלה שבכל המקרא שהוא בטעם מלעיל והלמ"ד דגושה:
שעור. השי"ן בצר"י ומלא יו"ד אחריה סדור מהרש"ל. ואפשר שטעמו מפני שהעי"ן אינה מקבלת דגש
ובא הדגש בצד החולם שתחת השי"ן ונעשה צר"י כי כן המשפט כמבואר בפרק ד' והמלה הוא
על משקל ובקור שהקו"ף בדגש אבל לפי דעתי אין להקפיד כי על הרוב אין העי"ן משיבה את
הדגש לתחת האות שלפניה כמו ובער בשדה אחר (שמות כ"ב) וכן כל בערתו ובערת שבמקרא בכולם
הבי"ת בחולם לפני העי"ן אעפ"י שהיתה העי"ן ראויה להדגש כי הם מבנין פעל הדגש על משקל דברתו
ודברת שהבי"ת דגושה: והראיון. הה"א היתה ראויה להנקד בפת"ח ודגש אחריה והרי"ש בחולם
וגם דגש אחריה על משקל והדבורים ומפני שהרי"ש והאל"ף אין מקבלין דגש בא הדגש ושב תחת
האותיות שלפניהם ושב הפת"ח לקמ"ץ והחולם לצר"י כמבואר בפרק ד': מפירותיהם. המ"ם בחולם
והפ"א בדגש להורות על נו"ן שמושה מן החסרה ונבלעת בדגש כמבואר בפרק ד': קוממיות. המ"ם
בדגש כי המלה מונחו לנקבה מבנין פעל הדגש כמבואר בפרק שלו ובאה המלה בלשון נקבה
ולא אמר קוממים שהוא לשון זכר מפני שהוא קאי על מלת הקרן שהוא לשון נקבה כמו שנתבאר במלת
חטאת הצבור: כבוד אב. כן הוא האל"ף בקמ"ץ כי אינו סמוך: ואם. כ"ה הוי"ו בקמ"ץ כמו
ואלו נשרפין ושם נתבאר הטעם: המדרש. המ"ם בחולם כמו במדרש הנביא עדו (דה"ב י"ג)
רק שבפסוק הרי"ש בפת"ח מפני הסמוכות וכן הוא בסדור מהרש"ל: שחרית וערבית. כ"ה פת"ח
עי"ן בראש, סדור מהרש"ל: ובקור. כ"ה בלא וי"ו אחר הבי"ת והקו"ף בדגש וכן הוא בסדור מהרש"ל:
והכנסת כלה. מגזרת הכפולים שרשו כלל ודגש הלמ"ד שבלמ"ד מורה על הלמ"ד הראשונה עי"ן
הפעל החסרה והה"א היא ה"א הנקבה. וכתב הרד"ק שהוא מענין כל כי מלת כל גם הוא מזה השרש,
והטעם כי האשה ביום חופתה כל יפיה וכל תכשיטיה עליה עכ"ל. ומפני שהלמ"ד בדגש חזק בא
הטעם מלרע במלת כלה לאפר קריאת הכ"ף והדגשת הלמ"ד ולהפך טועים המגנים כשמברכים
ברכות חתנים שמזמנים בכ"ף של מלת כלה וטעמם מלרע: והלוית. כ"ה למ"ד רפויה, סדור
מהרש"ל, ר"ל שהשב"א נח כי אין הה"א ליגעה להיות הלמ"ד שאחריה בדגש והשב"א נע רק היא
נוספת על מלת לויה ומפני הסמוכות נהפכה הה"א האחרונה לתי"ו: ועיון תפלה. מלת ועיון
באה על משקל ואת כיון צלמיכם (עמוס ה') היו"ד בדגש חזק והוא מענין ויהי שאול עוין את דוד
(שמואל א' י"ח): תפלה. הלמ"ד בדגש חזק לתשלום למ"ד עי"ן הפעל כי הוא מגזרת הכפולים
שרשו פלל ולהפך הטעם מלרע: כנגד. הכ"ף רפה. סא"א דגש. סדור מהרש"ל והנכון הוא להיותה
דגושה נ"ל: בסדור מהרש"ל ובתשובתו סי' ס"ד מוכיח בראיות אמתיות שהנוסח שלפנינו אינו
אמתי והוסיף בסדורו וז"ל נוסח האמתי: אלו הן כבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום
בין אדם לחברו והכי [illegible] ים ובקור חולים ועיון תפלה והלוית המת בית המדרש והמגדל
בניו

בהספרדים נ"ב ווחת יתרה בכ' קטעות.

בתשב״ץ: באו״ רפא. כן הוא רפא חסר והמסורה כתב דחסר בלישנא. סדור מהרש״ל: רפא כי בלא
כן הוא נוסח האמתי שאין לומר מלת חלי כלל ופשוט הוא בברכות פ׳ הרואה דף ס׳ ע״ב. וכן הוא
הנוסח במיימוני הלכות תפלה פרק ז׳ וכן הוא נוסחת הרמ״ע ואבודרהם והב״י ואין לשנות וכן
הוא דעת הגאון מהר״ר אברהם מפראג לפי מה שכתב בהגהתו בטור או״ח סי׳ ו׳ שהביא דברי
הגמרא וסיים בדבריו ז״ל ותמהני על נוסח שלנו רופא חולי כל בשר עכ״ל. וכל המוסיף חלי גורע האמת.
וכן הוא בסדור מהרש״ל וכ״ה בספר מטה משה סי׳ ל״ה ובהגהת ספר עמק ברכה בסדר הברכות
סי׳ ט׳ וכן הוא בספר סדר היום דף ה׳ ע״א: (וכן כתב בעל של״ה): ומפליא. לית וחסר ופסוק
הוא בספר שופטים אבל מנוח סדור מהרש״ל, והוא בסי׳ י״ג: ברוך. לעסוק בדברי תורה. נוסח
האמתי של ברכה זו כתבתי בהקדמה הפרטית: והערב נא. כן הוא הנכון הרו״ש בסגו״ל מפני
שמלת והערב צריכה להיות מחוברת במקף אל מלת נא שהוא מלה גמורא כמו שכתב הרד״ק במכלול
בבנין הפעול מהשלמים ואם במקף בסגו״ל העבר נא את עון עבדך (שמואל ב׳ כ״ד) שהוא כלו
מקף בצר״י כמו העבר עיני (תלים קי״ט): ~~את דברו.~~ כן הוא בכולם ובסדור ראה״ק. סדור מהרש״ל:
בפינו. הבי״ת בדגש אחר הקמ״ץ שהוא מרפא אותיות בג״ד כפ״ת שאחריו דאין שם הפסק כמבואר
בפרק ד׳ וזה הדגש הוא מפני שהן שתי אותיות בג״ד כפ״ת ממוצא אחד והראשונה בשב״א כמבואר
בפרק ג׳: ובפיות. הבי״ת נקראת בשב״א נח אחר הוי״ו ועם כל זה הפ״א רפה והטעם כתבתי בפרק
ג׳ והוי״ו בגעיה כמשפטה אחר תנועה קטנה כמבואר בפרק ג׳. ובסדור מהרש״ל ובפיות ס״א
הפ״א בצר״י והאומר פיפיות אינו אלא טועה כי הוא מלשון חרב פיפיות ריקה. עכ״ל: עמך. המ״ם
נקראת בשב״א נע מפני הדגש שבה והדגש הוא להורות על מ״ם השורש החסרה כי שרש המלה
עמם ולכן עמו עמך וכן בכל הכנויים תמיד המ״ם נקראת בדגש חזק: ונהיה. הה״א
בשב״א פשוט נע ולא בחטף והנו״ן במתג והטעם מבואר בפרק ג׳: אנחנו. כל אנחנו נגון הטעם
בנו״ן הראשונה ולכן החי״ת בשב״א פשוט נח ולא בחטף כמבואר בפרק ג׳: וצאצאו צאצאינו.
כתבתי טעמו בהקדמה פרטית אצל קריאת התורה: כלנו. הלמ״ד בדגש חזק אחר השורק שהוא
תנועה קטנה והדגש מורה על למ״ד החסרה כי שרש המלה כלל. וכן כלם כלכם ובכל הכנויים
הלמ״ד בגעיה מקטע הנזכר: ויודעי שמך ולומדי תורתך. כן הוא מלאים בסדור ראה״ק. סדור — הלמ״ד יתרה דבר״י בטעות סופר.
מהרש״ל ושניהם בשב״א נע אחר החולם שהוא תנועה גדולה ומנע השב״א שאחריו כמבואר בפרק ג׳
ולכן יש מתג אצל התנועה גדולה שלפני השב״א והכלל הוא שכל שב״א שיש מתג אצל התנועה שלפני
לעולם השב״א נע אפי׳ אם והיה המתג בצד תנועה קטנה שלפני השב״א כמו המלמד בדקמוו
ולומדי תורתך לשמה. כן הוא הנוסח באלפסי פ״ק דברכות וכן כתב הר״ר דוד אבודרהם ז״ל ולומדי
תורתך לשמה ולא לקרותו רב כדאמרי׳ בספרי שלא תאמר הריני לומד תורה בשביל שאהיה עשיר
בשביל שאקרא רב בשביל שאקרא דיין תלמוד לומר לאהבה את ה׳ אלהיך אלא עשה בדרך לשמן
וסוף הכבוד לבוא. עכ״ל: המלמד. המ״ם נקראת בשב״א נע ועשיתי עליה קו הרפה להורות שאינו
בגעיה אע״פ שהוא אחר הה״א הידיעה וטעם רפויה כתבתי בהקדמה פרק חמישי:
ברוך. בחר. בא בטעם מלעיל אע״פ שהוא פעל עבר לנוכח נסתר מבנין הקל שמשפטו להיות
מלרע ובא כן מפני שהוא סמוך למלת בנו שהיא בהברה מלעיל כי מלת בנו שהוא מל
הוא

המעתיק בכתב
אחרון בצד הגליון

בדגש חזק לחסרון אות הכפל כמבואר בפרק ב׳: אדון. כן הוא הא׳ בחטף פת״ח כי הוא
סמוך כמבואר בשיר אדון עולם ופירושו אדון של כל הנשמות כלומר שהוא אדון עליהם כמו
אדון כל הארץ (יהושע ג׳). ובסדור מהר״ש כתוב וז״ל ס״א אדון בקמ״ץ וכן הוא כי אדון בחטף כמו
אדון הארץ עכ״ל. ופליאה בעת ממנו לזה וסתור נקודת הפסוק ופירושו הלא אין הפרש בין זה לזה
והנכון הוא כמו שכתבתי: לפגרים. בקצת סדורים הלמ״ד בפת״ח ואינו נכון כי אין כאן
ידיעה כלל רק היא בחיר״ק מפני פגישת שני שבאים והגימ״ל רפה אחר שב״א נח כי לולא למ״ד
השמוש היתה רפה אחר שב״א נע. ועתה שמפני למ״ד השמוש נעשה שב״א הפ״א נח אין כח בלמ״ד
השמוש לבטל רפיון הגימ״ל וכן הדין בכל אותיות וכל״ב המשמשות:

ברוך. להבחין. מקור מבנין הפעל שהוא יוצא לשלישי כי ע״ז קריאת השכוי שהוא התרנגול ובחנו
הבריות שהוא יום וכן חצו הלילה: לילה. למ״ד הראשונה היתה ראויה להיות בפת״ח ומפני
ההפסק נהפך הפת״ח לקמ״ץ כמו שכתבתי בברכת נטילת ידים, ומלת לילה בכל מקום היא שם בלשון
זכר והה״א נוספת לפיכך היא לעולם בטעם מלעיל: שלא עשני. מצאתי במדויקים כלם העי״ן בחטף
פת״ח סבור מהרש״ל, ואני אומר שיש לתמוה על המדויקים ההם דבשלמא הפעלים השלמים שלמ״ד הפעל
כתובה ונקודה בפת״ח ננקדה פ״א הפעל הגרונית בחטף פתח במקום שבא שבשאר האותיות
מפני רבוי התנועות כמו אכלנו הממנו (ירמי׳ נ״א) אבל בפעלים נחי הלמ״ד נשאר הקמ״ץ בפ״א
הפעל לעולם כמו ענני במרחביה (תלים קי״ח) ששרשו ענה וכן ה׳ קנני (משלי ח׳) ששרשו קנה, וכן נמצא
בשרש עשה במדברים בעבדם העי״ן שהיא פ״א הפעל בקמ״ץ כמו הוא עשנו (תלים ק׳) לכן נ״ל שאין להגיה
במדויקים ההם רק לקרוא העי״ן בקמ״ץ והשי״ן שהיא עי״ן הפעל בפת״ח כמשפט המדבר בעדו ובטעם
מלעיל תחת השי״ן והנח שאחריה מורה על הה״א למ״ד הפעל וזה מבואר במכלול כמו פקדני דף ט׳
ע״ב. ואולי במדויקים ההם היה כתוב עשאנו אל״ף נעה בפת״ח תמורת ה״א למ״ד הפעל ואז היה
נכון לנקד פ״א הפעל בחטף פת״ח כמו בשלמים. וכן מצאתי בסדור אחד ספרדי באל״ף כתובה
אחר השי״ן והעי״ן בחטף פת״ח וכן נמצא בגמרא במנחות פרק התכלת דף מ״ג ע״ב ששם נזכרו
אלה הג׳ ברכות וכתוב פעם עשני ופעם עשאנו וכן הוא בטור או״ח סי׳ מ״ו: עבד. ומפני
ההפסק נהפך סג״ול העי״ן לקמ״ץ כמבואר בפרק א׳ מההקדמה: אשה. כתב הרד״ק ובגשה שי״ן
אשה לחסרון יו״ד הנחה באיש, ואפשר שתהיה אשה משרש אנש והדגש לחסרון הנו״ן והראיה אנשה.
עכ״ל: מגביה שפלים. ברכה זו לא נזכרה בגמרא וגם הטור לא זכר אותה. וכתב הב״י בסי׳ מ״ו
שהאומר ברכה זו טועה הוא מאחר שלא נזכרה בגמרא. גם בש״ע סי׳ הנזכר לא זכר ברכה זו וכתב
שם סעי׳ ג׳ יש נוהגי׳ לברך ברכות אחרות נוספות על אלו וטעות הוא בידם עכ״ל. והגאון מהר״מ
לא כתב שם שום דבר נראה שהסכים עמו. וכן הוא בסדור מהרש״ל ובתשובותיו סי׳ ס״ד שלא לאומרה כלל:
פקח. כ״ה בפסוק חסר וי״ו (תלים קמ״ו): עורים. עשיתי רפה על הוי״ו להורות שאין בה דגש והשב״א נח
ואעפ״י שהיחיד הוא עור בדגש הוי״ו הוקלה הוי״ו בלשון רבים והטעם אכתוב בנשמת דשבת אי״ה וכן
הוא בסדור מהרש״ל: ערומים. המ״ם בדגש על פי המסורה אפי׳ אחר המלאפו״ם שהוא תנועה גדולה
נמסר בב׳ בראשית בפסוק ויהיו שניהם ערומים. וכן הוא בסדור מהרש״ל: כ״ה הנכון לומר ברכת
פוקח עורים קודם ברכת מלביש ערומים כי בגמרא פרק הרואה דף ס׳ ע״ב כתוב פקח עורים
קודם

עי׳ ההגהה של מטה
קדימת הברכות
והתיבות שלמטה
קיים תחתיהן
[illegible]
נראות וכלו
וכל ההגהה קדמא
בעיר עין [illegible]
ונמצא [illegible] ע״ב.

ושמעתי מפי אחד
מחכמי הדור שזהו
לאשתו לומר שלא עשני
שפחה ודבריו בחזים
שם בגמרא שאמרו שם
ואלא מאי מברך שלא
עשאני עבד היינו אשה
ופי׳ רש״י באשה נמי
שפחה לבעלה כעבד לרבו
לא היינו אשה דלענין
מצות אשה ועבד שוין
בגמרינן לה לה: ואין
שלפי המסקנא עבד
גדול טפי היינו נשים
מ״מ אשה שפחה לבעלה
נשאר במקומו ואז
איך תברך ברכה
לבעלה. ויותר נכון היה
לה לדלג שתי הברכות
הראשונות ואומר את
בלשון זכר ולהוסיף לה
לומר שעשני כרצונו
אך כדי שלא לדלג
ממטבע הברכות
שטבעו חכמים טוב
לה לומר שתי הברכות
ככתבן כי הם כוללות
זכרים ונקבות
ועיין בשו״ת הרדב״ז
שורש ג׳ו.

בנין לתלמוד תורה והדן את חבירו לכף זכות ותלמוד תורה כנגד כולם. עכ"ל. ולפי נוסח
שלנו שכתוב בו הכנסת כלה והלוית המת שהם לדברי מהרש"ל פירוש לגמילות חסדים ואולי
נתקנו לומר כדי לגרום את האדם אליהם ראוי על כל פנים להוסיף גם אלה הענין המוגדל
וכו' והדן וכו':

אלהי. ברכה זו היא בברכות פרק הרואה בגמ' ס' ע"ב וכן כל הברכות שאחריה עד ויהי רצון
חוץ מהשלשה ברכות שלא עשני גוי ועבד ואשה שהן במנחות פרק התכלת. ועשיתו פסוק
אחר מלת אלהי מפני שכתב האבודרהם ז"ל וצריך להפסיק מעט בין אלהי לנשמה כדי שלא יראה
כחוזר למעלה חלילה וחס עכ"ל. כלומר שיובן שהאלהים הוא נשמה חלילה: טהורה. יש נוסחאות
שכתוב בהן טהורה היא, אבל בגמרא לא נכתבה מלת היא. ובקצת סדורים הא' הנקודה
שבמלת טהורה מופיק להורות על כנוי °הנסתרת ובלי ספק נוסחא משובשת היא כי לפי הגירסא
הזאת יהיה פירושו שהיא עצמה טהורה וזה אי אפשר לשום אדם להתפאר בו כי אדם אין צדיק
בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא והחטא מלכלך את הנשמה רק הפירוש הנכון הוא כמו שפירש
האבודרהם ז"ל טהורה כי ממקום טהור נגזרה עכ"ל. רצונו בזה בשעה שנתת בי הנשמה
היתה טהורה ואתה הנשמה אתה בראתה וכו': אתה בראתה וכו'. כן הוא הנוסח
באבודרהם וכן הוא בסדור מהרש"ל בשם הרוקח והראב"ן והוא הנוסח האמתי והה"א דמלת בראתה
יצרתה נפחתה משמרה לטלה ולהחזירה בכולם היא מופיק להורות על כנוי הנקבה נסתרת
שהיא הנשמה: משמרה. בינוני לנקבה מבנין פעל הדגוש ולכן מ"ם השרשית בגעיה ומפני
שהיא בגעיה נקראת בשב"א נע כמבואר בפרק שלישי מההקדמה: לטלה. הטי"ת נקראת
בשב"א נע כי היא בגעיה לתשלום נו"ן פ"א הפעל החסרה כי שרשו נטל וכן הוא בסדור מהרש"ל:
ממני. בקדוק מלה זו אכתוב אחר ברוך שאמר בפסוק אתה ה' לא תכלא רחמיך ממני: לעתיד.
כן הוא מנוקד בספר התשבי הלמ"ד בסגו"ל ונראה לו הטעם מפני שהסגו"ל מורה על הא' הידיעה
ומשפטו להעתיד הלמ"ד בשב"א והה"א בסגו"ל כמשפט הא' הידיעה שלפני אהח"ע הקמוצות כמו
העשיר וכשנפלה הה"א הוטלה תנועתה על למ"ד השמוש והלמ"ד היא למ"ד הזמן ופירושו לזמן
העתיד לבא: גם. הג"ם בקמ"ץ כי הוא על משקל כתב הנכתב (אסתר ה') שהת"ו בקמ"ץ מפני
שהוא מוכרת ואינו סמוך למלה שאחריו ובסמוך ישוב הקמ"ץ לפתח כתב הדת (אסתר ד') וכן גם
כשהוא סמוך תנקד הג"ם בפתח כמו גם כפרה לכל תולדותם במוסף בראש חדש: מודה אני
לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי רבון כל המעשים. בסדור אחד ספרדי מצאתי שאחה הוא רבון
כל המעשים ולפי דעתי היא נוסחא בלתי מדויקת כי לפי זה משמע שההודאה היא שהשם ית' הוא
רבון כל המעשים ובאמת אינו כן כי ההודאה היא כל הברכה מתחלת אלהי נשמה שנתת בי וכו'
עד סופה וזה מבואר למשכיל המעיין בענין הברכה ומאחר שהגה"ה זו לא נמצאת בסדורו קלע"ג גם
לא באבודרהם ולא בכל סדורי ספרד רק באחד מצאתיה נראה לי שאין להשגיח בה גם מצאתי
בקצת סדורי ספרד אחר אדון כל הנשמות נתוסף ומושל בכל הבריות ולפי דעתי אין צורך במלות
אלו כי הוא כפל לשון כי רבון ואדון הם תוארים מורים על הממשלה וזה מבואר: ואלהי. הו"ו
בשב"א ובמתג והאל"ף נחה ואין בה נקודה כלל והטעם כתבתי בהקדמה פרק ג': רבון. הבי"ת
בדגש

צב"א
°לא ידעתי מה הוא. ומה שכתב לקמן כי לפי הגרסא ההיא יהיה פירושו כו' פשוט דבאו על מלת היא והוכיח שאין לאמרה ועם היות ידעתי שיש לישב לפי דרך הפקולוג מ"מ נראה עיקר כדברי המחבר.

הגה"ה [illegible]

כתב שם אך המנהג משום כבוד אשכנזים לאומרה ומאחר שלא כתב הגאון שראוי לאומרה רק שהמנהג לאומרה נראה שלא רצה לכתוב נגד המנהג כי אולי לא ירצו לבטל מנהגם ומוטב שיהיו שוגגים ולא יהיו מזידין לברך ברכה לבטלה אבל מי שיש בידו לבטל מלאומרה לא ימנעהו המנהג. ובזה נותן כבוד ליוצר בראשית חדשים לבקרים. וכן בסדור מהרש"ל ובתשובותיו סי' ס"ד מוכח בראיות ברורות שלא לאומרה וכתב: וז"ל רק שהטור כתב טעם על סדורו אשכנז שנתקנה על פי המדרש חדשים לבקרים וכו' ומאריך שם וכן הוא בספר עמק ברכה בסדר הברכות סי' ט'. וכן הוא בספר אות אמת שלא לאומרה ומוכיח את זה בראיות רבות וברורות:

ברוך. ויהי רצון וכו'. כ"ה בגמרא פרק הרואה דף ס"ב ע"ב בדפוס וויניציאה ודף ס' ע"ב בדפוס קראקא ויהי רצון כי הוא ברכה אחת עם המעביר שינה שהוא תחלת הברכה ועל כן אין לענות אמן אחר המעביר שינה שאינה סוף הברכה. לשון הטור או"ח סי' מ"ו והיא דעת ר"ת בפרק שלשה שאכלו דף מ"ו ע"א. וכ"ה בסדור מהרש"ל. ויש בבקשה זו נוסחאות משונות זו מזו בפוסקים ובסדורים חדשים גם ישנים לא ראו זה כראוי זה ואני כתמוה הלכתי להעתיק הנוסח מן הגמרא שנדפסה בוויניציאה שנת רפ"ב רק שבדפוס קראקא נתוסף ולא לידי עון והסכמתי לדבור דוונים קחצי עגול סביב לשלש תיבות הללו. וכן עשיתי במה שנתוסף בנוסח הרא"ש ואל ישלוט בנו יצר הרע ודיינתיו כמו כן בחצי עגול וגולת זה לא רציתי לשנות שום דבר רק שבגמרא גם באבודרהם ובשאר כל הפוסקים ובסדורים כתוב שתרגילנו ודבקנו וכו' לשון יחיד ואני כתבתי כל זה לשון רבים על פי ספר אות אמת שכתב וז"ל שתרגילנו וכו' ותדבוקנו וכו' כלן צריך לאומרן בלשון רבים דאיתא בפרק תפלת השחר דף ל' ע"א אמר אביי לעולם לישתתף איניש נפשיה בהדי צבורא וכו' עכ"ל והוא כטעם תפלת עננו שהיחיד אומרה בלשון רבים כמו שיתבאר במקומו אי"ה. גם הוספתי ואלהי אבותינו אעפ"י שאינו בגמרא אולי השמיטוהו המדפיסים לאהבת הקצור כמו שעשו גם בשאר ברכות שחרית בפתיחתם שהשמיטו שם ומלכות כנראה בפרק הרואה בדף הנזכר גם בחתימת קצת הברכות כידוע למעיין כי בכל מקום שאומרים אלהינו ראוי לומר ואלהי אבותינו כמו שהאריך בזה המדרש בפרשת כי תבא בפסוק ושמחת בכל הטוב וגו' ועיין שם: מלפניך. בסדור מהרש"ל כתוב וז"ל לפניך כ"ה לפניך בלא מ"ם ואין להקשות מן ויצא קין מלפני ה' כי המ"ם באה בשביל היציאה וכן המ"ם מלפני אדון בשביל היראה עכ"ל. ויש לתמוה על דבריו והלא כן הוא בגמרא ובכל הפוסקים שהביאו בקשה זו בכולם כתוב מלפניך במ"ם וגם כל התפלות שהיו רגילים התנאים והאמוראים לומר אחר תפלתם כדאיתא בסוף פרק היה קורא. ור' יהודה החסיד נהג לאומרם בכל יום כמו שאכתוב אחר תפלת י"ח אי"ה בכולם כתיב יהי רצון מלפניך במ"ם. וכתב הרד"ק בשרש פנה מלפניך משפטו יצא וז"ל וצריך להתבונן היאך בא המ"ם והלמ"ד בשמוש אחד עם הפך זה כי המ"ם מורה הריחוק והלמ"ד מורה הקירוב. אבל ר"ל מהמקום אשר הוא לפני ה' והוא מקום קבול הנבואה וכו' עכ"ל. וכמו כן יהיה פי' המ"ם בכאן ולמה לנו לחסר אותה ומפני המ"ם נקראת הלמ"ד בשב"א נע ומפני הדגש שבא לתשלום נו"ן מן כמבואר בפרק ד' ומפני שהלמ"ד בשב"א נע לכן הפ"א רפה אבל משפטיך תהום רבה שהמ"ם אינה לשמוש רק נוספת לכן היא בשב"א נח. והפ"א בדגש קל כמשפטה המבואר בפרק ג'. לכן צריך להזהר מאד להדגיש הלמ"ד ולהוציא בה להבדיל המגין: שתרגילנו וכו' ואל תביאנו וכו'. הוא על דרך הט לבי אל עדותיך ואל אל בצע

(תליף)

קודם מלביש ערומים וכ"ה באבודרהם ובסדור מהרש"ל נתן טעם לסדרן גם וכתב שנסדרה ברכת
מלביש ערומים אחר פוקח עורים לפי שכתב ותפקחנה עיני שניהם ותפרו עלי תאנה הרי פקחים
ולבושה. ודבריו נכונים ובלי ספק בטעות נכתבה בא"ח ובש"ע מלביש ערומים קודם פוקח עורים
והמוחק צריך לתת טעם לסדור הטור הוא ללא דוחק ודבריו דחוקים: מתיר. בינוני מבנין הפעיל
ודגש בת"ו לחסרון נו"ן פ"א הפעל כי שרשו נתר וראוי מנתיר במשקל מלביש ויש לומר ברכה
זו קודם זוקף כפופים לפי דברי הגמרא והפוסקים וכ"ה בסדור מהרש"ל ובתשובותיו סי' ס"ד
ובספר עמק ברכה להחסיד מהר"ר אברהם שעפטיל סג"ל זצ"ל: שעשה לי. כ"ה בגמרא ברכות
פ' הרואה דף נ"ו ע"ב וכן הביאוה הטור א"ח ושו"ע סי' מ"ו והוא המבין כי כן כל הברכות הן
בלשון נוכח ונסתר וכ"ה בסדור מהרש"ל. והלמ"ד רפה אע"פ שהוא אתי מרחוק כי הה"א דמלת שעשה
אינה נוספת רק שרשית: צרכי. כ"ה מנוקד בכל הסדורים והוא שם בלשון יחיד עם כנוי
המדבר בעדו ובשהוא נפרד בלא כנוי הוא צורך על משקל קודש ובכנוי ישוב החולם של
פ"א הפעל לקמ"ץ חטף כמשפט, וסגו"ל של עי"ן הפעל לשב"א נח ולמ"ד הפעל נקודה בחיר"ק כמשפט
המדבר בעדו ואמרו צרכי על משקל קדשו והכ"ף דגושה כדין כל אותיות בג"ד כפ"ת שאחר שב"א
נח, ואע"פ שהשו"ע עושה לאדם צרכים רבים והיה ראוי לומר צרכי על משקל קדשי שהקו"ף בקמ"ץ
חטף והדל"ת בקמ"ץ והשי"ן בפת"ח אך מצאנו מלת צורך בפסוק לרבים עם כנוי היחיד (בדברי
הימים ב' סי' ב') ואנחנו נכרות עצים מן הלבנון ככל צרכך וגו'. והנה מלת צרכך היא בלא יו"ד
הרבים רק מלת ככל מורה על הרבוי. כ"ה גם פה במלת כל צרכי אבל ערב ג"כ נכון הוא לומר
צרכי הצד"י בקמ"ץ חטף והשב"א שאצל הקמ"ץ הוא להורות שהקמ"ץ הוא חטף כי תנועת השב"א
חטופה ורהוטה אבל במלת צרכי אין צורך לאותו השב"א כי השב"א נח שתחת הרי"ש מורה
שהקמ"ץ הוא חטוף והרי"ש בקמ"ץ והכ"ף נקודה בקמ"ץ מפני ההפסק, וכל זה יבוא בחכמת הדקדוק
ובסדור מהרש"ל ז"ל צרכי משקלו הפכי, ר"ל שגם במלת הפכי הה"א בקמ"ץ חטף והפ"א בשב"א והכ"ף
בחיר"ק ודגושה דגש קל כמשפט אחר שב"א נח כמבואר בפרק ג': אשר הכין מצעדי גבר.
כן ראוי לומר ברכה זו אחר ברכת שעשה לי כל צרכי ואע"פ שבגמרא היא כתובה קודם
שעשה לי כל צרכי הנה לפי טעם הגמרא שאמרה כי מסני למא ברוך המכין מצעדי גבר כי
סיום מסאניה למא ברוך שעשה לי כל צרכי נראה דבטעות נהפך סדרן כי בלי ספק סיום
מסאניה קודם דמסגי וכן בטור א"ח סי' מ"ו גם בש"ע נסדרה זאת הברכה אחר שעשה לי וכו',
וכן באבודרהם וכן בספר עמק ברכה נותן טעם לסדרן זה לכן אין לשנות מקומה רק כמו שכתבתי
וברכה זו מיוסדת על שם פסוק מה' מצעדי גבר כוננו (תהלים ל"ז) ומנקדה הגימ"ל במלת גבר בקמ"ץ
אע"פ שבפסוק הוא בסגו"ל מפני שהוא סוף הברכה כמו שכתבתי בברכת על נטילת ידים,
אבל בפסוק מלת גבר הוא באמצע הפסוק לכן הגימ"ל בסגו"ל ובהפסק נשתנה הסגו"ל לקמ"ץ
כמבואר בפרק א': הנותן ליעף כח. גם ברכה זו לא נזכרה בגמרא והטור כתב בסי' מ"ו
שהוא נמצאת בסדורי אשכנז ונתקנה על פי מדרש והב"י כתב שם מאחר שלא נזכרה בגמרא
אין ראוי לאמרה והביא ראיה מן האגור ובפרט שהרמב"ם מרוקה והסמ"ג לא הזכירה גם
הוא שברוקח והסמ"ג הם מחכמי אשכנז וכן פסק הוא בש"ע שאין לאמרה כלל, ובמגן אברהם

יהי רצון וכו'. כ"ה הנוסח בברכות סוף פרק היה קורא דף ט"ז ע"ב רבי בתר צלותיה אמר הכי
יהי רצון וכו' ואין לשנות הנוסח רק כאשר הוא בגמרא כן יש לומר אותו כי אין לשנות ממטבע
שטבעו חכמים וכתב מהרש"ל בסדורו וגם בתשובותיו סי' ס"ד שאין לומר כאן יהי רצון זה רק אחר
תפלת י"ח נעיין שם בתשובותיו אבל כבר נתפשט המנהג בכל ישראל לאומרה כאן וכן נכתב בנדפס
בכל הסדורים: שתצילנו. בדגש הצד"י לחסרון נו"ן פ"א הפעל כי שרשו נצל: מעזי ומעזות.
בשניהם הזי"ן בדגש לחסרון אות הכפל כי שרשו עזז. מלת מעזי הוא שם תאר סמוך לרבים כי
התאר ליחיד הוא עז כמו גוי עז פנים (דברים כ"ח) ולרבים עזים כמו בנים עזים (נחמי' ט') ובסמיכות
הרבים הפילו המ"ם ואמרו עזי פנים ועיין בתשבי שרש עזז: מיצר הרע. במסרה כל רע דסמיך ליצר
הוא בפת"ח: משטן המשחית. ופה כיון ר"ן שאחר יצר הרע דאמר בפ"ק דבבא בתרא אמר ריש לקיש הוא
שטן הוא יצר הרע אלא דחדא מילתא היא. סדור מהרש"ל:
ויהי רצון. כ"ה הנכון לומר ויהי בוי"ו שברכה אחת היא עם המעביר שינה ומ"מ אין לענות אמן אחר המעביר
שינה שאינה סוף ברכה לשון הטור א"ח סי' מ"ו והוא דעת ר"ת בפרק שלשה שאכלו דף מ"ו ע"א. וכ"ה בסדור
מהרש"ל: מלפניך. בסדור מהרש"ל כתוב וצ"ל לפניך כ"ה לפניך בלא מ"ם ואין להקשות מן ויצא קין מלפני
ה' כי המ"ם באה בשביל היציאה וכן המ"ם מלפני אדון בשביל היראה עכ"ל. ויש לתמוה על דבריו והלא
כל התפלות שיסדו רבותינו התנאים והאמוראים לומר אחר תפלתם כדאיתא בסוף פרק היה קורא וכו' ומהם
תסיד נהגו לאומרם בכל יום כמו שאכתוב אחר תפלת י"ח אי"ה בכולם כתוב יהי רצון מלפניך במ"ם
וכתב הרד"ק בשרש פנה פסוק מלפניך משפטי יצא וצ"ל וצריך להתבונן היאך בא המ"ם והלמ"ד במלת
כאחד מה הפרש זה כי המ"ם מורה הריחוק והלמ"ד מורה הקירוב. אבל ר"ל ממקום אשר הוא לפני ה'
והוא מקום קבול הנבואה וכו' עכ"ל. וכמו כן יהיה פי' המ"ם בכאן ולמה לנו לחסר אותה ומפני המ"ם
נקראת הלמ"ד בשב"א נע ומפני הדגש שבה לחסרון נו"ן מן כמבואר בפרק ד' ומפני שהלמ"ד בשב"א
נע לכן הפ"א רפה אבל משפטיך תהום רבה שהמ"ם אינה לשמוש רק נוספת לכן הלמ"ד בשב"א נח
והפ"א בדגש קל כמשפטה המבואר בפרק ג' לכן צריך להגביה ולהדגיש הלמ"ד ובזה יצא זה להבדיל
הענין: שתרגילנו. כ"ה בכל הסדורים וגם באבודרהם לשון יחיד וכן ותדביקנו וכו' אבל בספר אות
אמת כתוב וצ"ל שתרגילנו וכו' ותדביקנו וכו' לכן צריך לאומרן בלשון רבים כדאיתא בפרק תפלת
השחר דף ל' ע"א אמר אביי לעולם לישתף איניש נפשיה בהדי צבורא וכו' והוא בטעם תפלת
עניו שהיותר אמרה בלשון רבים כמו שיתבאר במקומו אי"ה. ובקשת שתרגילנו וכו' ואל תביאנו
וכו' הוא ע"ד הט לבי אל עדותיך ואל אל בצע (תהלים קי"ט) ואין להקשות איך נעלה על הדעת
שהשי"ת יביא את האדם לידי חטא עד שיצטרך להתפלל על זה דאדרבה הוא רוצה שיזכה
האדם דכתיב טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך וכתיב ידרך ענוים במשפט וילמד
ענוים דרכו (תהלים כ"ה) הלא אמר ג"כ אל תט לבי אל דבר רע וגו' (תהלים קמ"א) ופי' האבודרהם
רחוק הוא: ותדביקנו. כ"ה בספר אבודרהם והוא הנכון להשוותו לתרגילנו שלפניו ולתביאנו
שאחריו ששניהם עתידים ובנין הפעיל לכן ראוי ג"כ לומר ותדביקני עתיד ובנין הפעיל לנוכח
מילות כי כן מצאנו במקרא הרבה תיבות ומלות אפי' מלה מבנין לנוכח המלות כמו שכתב הרד"ק
במכלול בסוף דף ע"ג על מלת צאנה וראנה ועל מלת את מוצאך ואת מבואך ובפרט כי זה אינו יוצא
מכלל

(תלים קי"ט) ואין להקשות איך יעלה על הדעת שהוא יתברך יביא את האדם לידי חטא עד שיצטרך
להתפלל על זה דאדרבה הוא רוצה שיעשה האדם כדכתיב טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך
וכתיב ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו (תלים כ"ה) הלא אמר ג"כ אל תט לבי אל דבר רע וגו'
(תלים קמ"א) ובפי' האבודרהם דחוק הוא: ודבקנו. ובספר האבודרהם כתוב ותדביקנו והוא הנכון להשוותו
לתרגומו שלפניו ולתביאנו שלאחריו שכולם מתורגמים ובנין הפעיל לכן ראוי ג"כ לומר ותדביקנו מתוך
ובנין הפעיל לזווג המלות כי כן מצאנו במקרא הרבה מלות ומצאות אפילו מכל מנהגים לזווג המלות כמו
שכתב הרד"ק במכלול דף ל"ב ע"ג על מלת צאנה וראינה ועל מלת את מובאך ואת מוצאך ובפרט כי
זה אינו יוצא מכלל מנהגו אדרבה מלת ודבקנו ומצאת מכלל המנהג שהוא צווי מבנין פעל הדגש.
והמבין יבין. ולגירסת הגמרא ודבקנו הדי"ת בשב"א נע ומפני הדגש כי הוא דקשה דרך צווי מבנין
פעל הדגש וכן ורחקנו הוא מבנין זה רק שאין הח"ת מקבלת דגש. ומה שלא השיבה החי"ת את הדגש
תחת פת"ח הרי"ש לעשותו קמ"ץ כמשפט אותיות הגרון נתבאר לעיל בפ"ב וזה ג"כ טעם פת"ח הרי"ש של
ונתרחקנו שבתפלת ומפני חטאינו: לידי חטא. ומפי מהר"ם ז"ל אין לומר ואל תביאנו לידי חטא
אלא לידי עבירה ומצאתי בסדור מהרש"ל. נ"ל הטעם כי עבירה כולל חטא ועון ופשע. ובסדור ספרד
כתוב לא לידי חטא ולא לידי עבירה. ובסדור מהרש"ל ולא לידי עבירה ס"א עון ופי' במגיד ס"א ולא לידי עבירה
ועון אבל באבודרהם לא נזכר לא עבירה ולא עון רק חטא ונסיון וכו' כמו שהוא בגמרא דפוס וויניציאה:
נסיון. כ"ה חסר וי"ו אחר הנו"ן שרשו נסה והוא שם מן הדגושים בתוספת נו"ן על משקל כליון חרון (ושאר)
ולכן הסמ"ך דגושה והוי"ו הנחה היא תמורת הה"א למ"ד הפעל. וכן בזיון הוא על זה המשקל שרשו בזה
והזי"ן דגושה. ובנוסח הרא"ש כתוב אחר נסיון ובזיון ואל ישלט בו יצר הרע וכוף את יצרנו וכו' ונראה
שכן היא גירסת ספר המנהיג שכתב ישלוט לשון מקרא דקהלת (ב') וכ"ה בסדור מהרש"ל ונ"ל לנקד הלמ"ד בפת"ח
כמו שהוא בפסוק וישלט בכל עמלו: וכוף את יצרנו להשתעבד לך. כ"ה בגמרא וברי"ף וברא"ש ובשאר
הפוסקים גם בקצת סדורים אך באבודרהם ובסדורי ספרד לא כתובה וכתב מהרש"ל בסדורו ונ"ל לא
וכוף את יצרנו אבל שמעתי שאין לאמרו כי אר"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים עכ"ל. ואולי נעלם
מעיני הגאון או נשכח ממנו נוסח הגמרא גם על הטעם ששמע שאין לאמרו יש להפליא על הגאון שהיה
לו להבין טעמו מן הגמרא שאעפ"י שהבחירה ביד האדם מ"מ הוא צריך לעזרת השי"ת להצילו מיצר הרע
כמו שדרז"ל בפ"ה דסוכה דף נ"ב ע"ב ובפ"ק דקידושין דף ל' ע"ב על פסוק צופה רשע לצדיק וגו'
באמרם יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום וכו' ואלמלא הקב"ה שעוזר לו אינו יכול לו וכו'. ומלת להשתעבד
העי"ן בשב"א נח ומפני מלוי הדגש שהוא דגושה דהבורח בבנין עי"ן הפעל דבנין התפעל כמו שיתבאר
בדקדוק המלה הבאה בהגבה במאמר עבדים הננו במלת משועבדים: ורחקנו מאדם רע. באבודרהם
ובשאר הפוסקים לא כתוב מאדם רע רק באבודרהם כתוב והרחיקנו מיצר הרע והדביקנו ביצר טוב וכו'
הוא בסדורי ספרד שלא נזכר בהם מאדם רע וגם לא מחבר רע אבל לפי דעתי אין לחסרם מאחר
שנמצאים בגמרא אף שנראים בנוסח הגמרא קצת כדברים כפולים בלשונם מי ערב לבו לגשת לעבור
על נוסח הגמרא שכל דבריהם ברוח הקודש נאמרו ואין ספק שהיו להם טעמים וסודות עמוקים על כל דבר
ודבר: גומל חסדים טובים. אבל חסדים בלא טובים אינם חסדים גמורים כדפי' בשערי אורה
וסדור מהרש"ל:

עי' בקו"א, אולי [illegible]

יחו

ואמר רבון וכו' ולא שאמר לעולם יהא וכו' בתפלתו ויש שאומרים אותו ומגיהים בו בסתר ובגלוי שלא
תשוב האדם להיות ירא שמים בסתר ולא בגלוי ולפי דעתי אלה הם דקדוקים שלא לצורך כי אין לפני
הבריות שאמר אותו רב עמרם דרך מוסר למה לא יאמר האדם אותו להעמ' את עצמו להיות ירא שמים
ומור רבון וכו' לתת תשובה להש"י ובפרט כי גם בסדר הרמב"ם ישנו כמו שהוא לפנינו מלה במלה
גם מרן מהר"ם יפה כתב לאומרה. ומה שמגיהים מלת בגלוי הוא ודאי שלא לצורך כי הוא מוסף על
פי מאמר רבי יוחנן בן זכאי לתלמידיו ולואי תהיו כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני אדם
כדאיתא בפרק ד' דברכות דף כ"ח ע"ב. ופירש"י שם עבירה בסתר ומורא הבריות ותדע שהכל הוא
גלוי להקב"ה ואינו מונע בכך. עכ"ל, אבל הגלוי אין צריך להזהיר כי הוא מונע העבירה מפני מורא
הבריות ומה למור שהוא עושה מפני מורא שמים לכן הזהיר רב עמרם על הסתר ואין למנוע מלאמרו גם
הספר תניא סי' ב' ונכון בראיות ברורות שיש לאומרו בלא שנוי כלל וכתב שהמונע מלאומרו דעת חיצונו
היא וגם בסדור מהרש"ל ישנו וכתב בכבל ע"ל ה"ין לא כתב אותו אבל כתבו הפרחון וגם כתב האומר
ירא (הוגה בקול) טועה עכ"ל: ודובר אמת בלבבו. פסוק הוא בתהלים ט"ו. כ"ה מלא וכן בסדור רא"ק,
סדור מהרש"ל: נשבע ואומר. כמו נשבע אברהם בגר"ז של הדבוק הוא בתורה כמו משכימים לרבנים.
סדור מהרש"ל:
רבון. כ"ה הרי"ש בחולם ולא בפתח ומה מספר התשבי שרש רב. וכ"ה בסדור מהרש"ל: אנחנו. כ"ה
החי"ת בשב"א פשוט נח ולא בחטף פתח והטעם כתבתי בפרק ג': ומפילים. בינוני ובנין
הפעיל ודגש הפ"א לחסרון נו"ן פ"א הפעל כי שרשו נפל והראיה מנפילים: מה אנו. מלת מה כשהוא בנגון
טעם הוא בקמץ ובמקף בפתח וכשבאה לפני אחע הוא לעולם בקמץ ולפני החי"ת והעי"ן היא בסגול
זולתי מעטים שנשתנה על פי המסרה ומבואר באריכות במכלול דף ס"ח ע"ג. ועל מלת אנו כתב
הרד"ק במכלול דף ס"ג ע"ג אנחנו או נחנו או אנו כי נמצא במקרא אשר אנו שולחים אותך בכתוב
ובמשנה הרגיל בו הרבה והוא כנוי המדברים בעדם עכ"ל הרד"ק. ובשרשים שרש אן כתב וז"ל ומדברים
בעדם הכתיב אשר אנו שולחים אותך אליו אבל הקרי הוא אנחנו עכ"ל וכתב על זה בעל מכלול ופי' וז"ל
אשר אנו שולחים אנו כתוב וקרי אנחנו והענין אחד אלא שמלת אנו לא נמצא במקרא כי אם בזה
אבל הוא נהוג בלשון משנה ובתלמוד ולכן האומרים אנו משתחוים בעלינו לשבח אינם טועים עכ"ל, והוא
הדין בכאן ובשאר מקומות בתפלות אבל עכ"פ צריך להיות האל"ף נקודה בחטף פתח ולא בקמץ
כמו שנהגו הסופרים הטועים כי אנו בקמץ הוא לשון אבלות כמו ואנו הדייגים (ישעי' י"ט). ואנו ואבלו
(שם ג') ודומיהן: מה צדקותינו. כ"ה נוסח הרמב"ם וכ"ה בסדורו ספרד והוא הנכון כי הוא על
שם ובבגד עדים כל צדקותינו (ישעי' ס"ד) והוא חסר וי"ו על פי המסרה אבל אין לומר מה צדקנו כי הוא
הוא צדקנו שנ' ה' צדקנו (ירמי' כ"ג ול"ג) אשר מה הטעם כתב האבודרהם שאין לומר מה ישענו
על תפלת נעילה דיום הכפורים ואין לומר מה ישענו כי השם הגדול והנורא הוא ישענו עכ"ל,
ובסדורו ספרד כתוב מה ישועתנו ורצו לתקן בזה הנוסח שכתוב בו מה ישענו ולקיים גם את דברי
האבודרהם ובאמת אין לאומרו והטעם שכתב האבודרהם בטל. מה ישענו כי כמו שהוא נק' ישענו כ
הוא ישועתנו כמו שנ' היה זרועם לבקרים אף ישועתנו בעת צרה (ישעי' ל"ג) וכתוב יעמס לנו האל
ישועתנו סלה (תהלים ס"ח) ופי' הרד"ק האל שהוא ישועתנו וכן נתקן בסוף ברכת מודים האל ישועתנו
ועזרתנו

מכל מנהגו אדרבה מלת ודבקנו ומצאת מכל המנהג שהוא צווי ובנין פעל הדגש. והמבין יבין: לומר
חטא. ומ"ש מהר"ם ז"ל אין לומר ואל תביאנו לידי חטא אלא לידי עבירה ומצאתי בסדור מהרש"ל. ונ"ל הטעם
כי עבירה כולל חטא ועון ופשע ובסדור ספרד כתוב לא לידי חטא ולא לידי עבירה, ובסדור מהרש"ל ולא
לידי עבירה ס"א עון ואפי' במנהג ס"א ולא לידי עבירה ועון אבל באבודרהם לא נזכר לא עבירה ולא עון
רק חטא ונסיון וכו': נסיון. כ"ה חסר יו"ד סבר מהרש"ל והטעם כי צריך להיות הסמ"ך בדגש חזק
לחסרון עין הפעל כי שרשו נסס ולכן הנון בחולם בלא יו"ד שהוא תנועה קטנה שבא אחריו דגש כמבואר
בפרק ג': בזיון. כ"ה בלא יו"ד אחר הבי"ת והוא שם מן הדגש במשקל זכרון ולכן הזי"ן דגושה והיו"ד
הנחה היא תמורת ה"א למ"ד הפעל כי שרשו בזה: ושלם. לשון נקרא בקהלת (ב') ספר המנהג וכן
הוא בסדור מהרש"ל, ונ"ל לנקד המ"ם בפת"ח כמו שהוא בפסוק ושלם בכל עמלו: והרחיקנו מאדם רע.
באבודרהם לא כתוב מאדם רע רק והרחיקנו מיצר הרע והדביקנו ביצר טוב וכן הוא בסדור ספרד
שלא נזכר בהם מאדם רע כמו שהוא בסדורים שלנו וכל שכן מחבר שלא נמצא גם בסדורים שלנו רק
בדפוס מקרוב באו וכל המוסיף גורע אבל לפי הנוסח שלנו שבאו על פי ספר המנהגים כנזכר ומה ב
אל ושלם בו יצר הרע אין צריך לכפול לומר אח"כ והרחיקנו מיצר רע רק והרחיקנו מאדם רע כנוסח
סדורים הישנים שלנו ולא מחבר רע כלל: ודבקנו. הבי"ת בשב"א נע ומפני הדגש כי היא בקל"ה דרך
צווי ובנין פעל הדגש אבל יותר טובה היא גירסת האבודרהם וסדורי ספרד והדביקנו ובנין
הפעיל ומפני שאמר אח"כ והרחיקנו ובנין הפעיל: יש סדורים שכתוב בהם אחר ביצר טוב וכוף את
יצרו להשתעבד לך וכתב מהרש"ל בסדורו ונ"ל נ"א וכוף את יצרנו אבל שמעתי שאין לאומרו כי א"כ הל"ל
הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים וצ"ע עכ"ל, גם באבודרהם ובסדורי ספרד לא כתבוהו: ותגמלנו.
הגימ"ל בקמ"ץ חטף והמ"ם בשב"א נע כמשפטה כי הצווי בלא כנוי הוא גמל על עבדך (תלים קי"ט)
ובכנוי ושוב השב"א לקמ"ץ חטף כמו זכרני יי' (תלים ק"ו) מן זכר דבר (תלים קי"ט): גומל חסדים טובים.
אבל חסדים בלא טובים אינם חסדים גמורים כדפי' בשערי אורה, סבר מהרש"ל:
יהי רצון וכו'. כ"ה הנוסח בברכות ספ"ק פרק היה קורא דף ט"ז ע"ב רבי בתר צלותיה אמר הכי
יהי רצון וכו' ואין לשנות הנוסח רק באשר הוא בגמרא כן יש לומר אותו כי אין לשנות ממטבע
שטבעו חכמים וכתב מהרש"ל בסדורו גם בתשובותיו סי' ס"ד שאין לומר כאן יהי רצון זה רק אחר
תפלת י"ח ועיין שם בתשובותיו אבל כבר נתפשט המנהג בכל ישראל לאומרו כאן וכן נכתב ונדפס
בכל הסדורים: שתצילנו. בדגש הצד"י לחסרון נו"ן פ"א הפעל כי שרשו נצל: מעזי ומעזות.
בשניהם הזי"ן בדגש לחסרון אות הכפל כי שרשו עזז, ומלת מעזי הוא שם תאר סמוך לרבים
כי התאר לנפרד הוא עז כמו גוי עז פנים (דברים כ"ח) ולרבים עזים כמו במים עזים (נחמי' ט')
ובסמיכות הרבים נפלו המ"ם ואמרו עזי פנים ועיין בתשבי שרש עז: מיצר הרע. במסרה כל רע
דסמוך ליצר הוא בפת"ח: משטן המשחית. ופה כוון רז"ל שמתן יצר הרע דאמר פ"ק דבבא בתרא
אמר ריש לקיש הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות הוא. סבר מהרש"ל:
לעולם יהא אדם וכו'. יש שאין אומרים זה ומתנים טעם שסובר הביא דברי סבר רב עמרם ז"ל בספרו ס"ה
מ"ן וראיתי בסדורי רב עמרם וכו' עד וכן כתוב לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ובגלוי
ומודה על האמת ודובר אמת בלבבו וישכים ויאמר רבון העולמים וכו'. ואמת שרב עמרם אמר זה דרך מוסר להעיר את ה
שיאמר

בגיל בשתי תיבות הנה ופיכל שר צבאו (בראשית כ"א) הכ"ף רפה אחר מלת ומן בתיבה אחת,
ובהפסק כמו כל נביאיו (מלכים א׳ כ"ב) הכ"ף של כל דגושה אחר מלת כמו אע"פ שהן ב׳ תיבות
כי הטעמא שבמלת כמו מפסיק ואין זה תלוי בחלוקת התיבה לשנים לכן נראה לי העיקר כמו
שכתבתי ולא כדברי מהרש"ל וכבר כתבתי עוד ראיה על זה בפרק ג׳ : להודות. הוא מקור
מבנין הפעיל ונחי הקבוצות שרשו ידה הוי"ו הנחה הוא תמורת יו"ד פ"א הפעל והת"ו הוא
תמורת הה"א למ"ד הפעל : ולשבחך. כ"ה הנכון הבי"ת בצר"י והחי"ת בחטף פתח ובכ"ף פשוטה
בקמ"ץ וכן הוא בסדור מהרש"ל : ולפארך. כ"ה האל"ף בסגו"ל והרי"ש בשב"א נע והכ"ף בקמ"ץ, וכן
הוא בסדור מהרש"ל וכתב עוד ע"ל כן הוא הפ"א בקמ"ץ אבל בפת"ח הוא חורג מלשון לא
תפאר (דברים כ"ד) שפי׳ שנוטל תפארתו ממנו ודו"ק ע"כ : וליתן. היו"ד בחור"ק והת"ו דגושה
ונקודה בצר"י והדגש הוא לחסרון נו"ן פ"א הפעל שרשו נתן והוא מקור בלשון חז"ל כמו ששנינו בפ"ב
דאבות יש שכר הרבה ליתן לך אבל בלשון מקרא לא נמצא המקור כי אם תת ובלמ"ד השימוש לתת
ונו"ן לתתן נוספת עיין במכלול בבנין הקל מחסרי הקבוצות בדף כ"ב ע"א : והודיה. הוא שם
דבר בלשון נקבה מבנין הפעיל ושבח שרשו ידה הה"א הראשונה נוספת והוי"ו תמורת יו"ד פ"א הפעל
והיו"ד תמורת הה"א למ"ד הפעל והה"א לנקבה : ירושתינו. כן כל לשון ירושה חסר והשי"ן דגושה סדור
מהרש"ל : אשרנו שאנו משכימים. הענין לשון חובה כמו אשרי חז"ל קבלתי. סדור מהרש"ל. ולפי זה צריך
לקרוא השי"ן בשב"א נע מפני הדגש שבה כי הוא בקשת המדברים בעדם מבנין פעל הדגש על
משקל וקבצנו מן הגוים (תלים ק"ו) : שאנו. כ"ה האל"ף בחטף פתח כמו שכתבתי למעלה במלת אנ
אנו : ובקר. כ"ה הוי"ו בקמ"ץ מפני שהמלה בטעם מלעיל כמבואר במכלול דף י"ג ע"ג והבי"ת רפה
כמשפט בג"ד כפ"ת אחר תנועה גדולה כמבואר בפרק ד׳ :

א שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד׃
בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד׃

זו היא ק"ש של ר׳ יהודה הנשיא. ומהרש"ל כתב בסדורו
ובתשובותיו סי׳ ס"ד שהוא נהג לומר כל הפרשה עד
ובשעריך והוכיח בראיות ברורות לומר כן ועיין
בהקדמה הפרטות ושם הוכחתי שיש לומר בשכמל"ו בכל פעם כשאומרים שמע ישראל :

אתה הוא עד שלא בראת וכו׳. כך מצאתי הנוסח בסדור ישן נושן כתוב בקלף אבל בטור או"ח
סי׳ מ"ו כתוב אתה הוא עד שלא נברא גם בסדור הר"מ כתוב קודם שנברא וכו׳. ונראה
הנוסח שבסדור קלף הוא יותר נכון כי הנוסח שכתוב בו עד שלא נברא הנה מלת נברא
היא מבנין נפעל שפעולתו על ידי אחר ולא נזכר מי הוא הפועל ויש בו דרך לטעות ולהאמין ח"ו
יש שתי רשויות ולומר אתה הוא עד שלא נברא העולם על ידי פלוני מה שאין כן בנוסח שבסדור
קלף שכתוב בו עד שלא בראת מבנין הקל והנה הוא ית׳ הבורא ואין בורא אחר זולתו ואין כאן
דרך לטעות כלל. וכן הוא הנוסח בסדורו סהר"ד אתה הוא אחד קודם שבראת העולם ואתה
הוא אחד לאחר שבראת העולם אתה הוא אל בעולם הזה ואתה הוא אל לעולם הבא. ואין לטעון
מה אנו אומרים בשיר אדון עולם בטרם כל יצור נברא וכן בשיר יגדל קדמון לכל דבר אשר נברא,
שם האדם משבח להקב"ה בינו לבין עצמו בלשון נסתר אבל כאן שהוא מדבר בלשון נוכח אתה
הוא׳

ועזרתנו סלה, ונוסח הספרדים הוא ומעשה ספר אות אות אבל הנכון הוא כמו שכתבתי והצ"ח ש:
צדקתינו דמשה ומפני מלת זה הדחוקה מאד במקום כמבואר בפרק ד' שהדחוק ומגיה כל אות הנוגע
דגש כמו כנ"ל של כחינו וגואל של גבורתינו וכל דומיהם הבאים אחר מלת זה הסמוכים במקף: ומ"ש
הגה"ה בקמץ כ"ה בפסוק ולבשו מדם (דניאל א' ד') ומדע והשכל (שם פסוק י"ג): כי רוב מעשיהם. כ"ה
הנכון אבל אין לומר כל מעשיהם דהא יש קדמונו תורה ומצות אלא גרסו: רוב וכן הגיה מהר"ם
בסדור שלו רוב ואין לומר כל. סדור מהרש"ל: אין כי הכל הבל. קמץ ה"א ומפני שהוא סוף פסוק
שבו נשתנה סגול לקמץ, וקמץ האלף במלת אין ומפני הדגש קטן שיש לו דין הסמך כמבואר בפרק א'
ובעבורו נשתנה הפתח לקמץ:

אבל בעין הקורא קמץ אבל ר"ס בפתח ור"ן קמץ סדור מהרש"ל. והרד"ק כתב בשרש אבל וז"ל אבל
כן אין לה (מלכים ב' ד') קמוצו הבי"ת ושם הוא מפרש המלה הזאת ולכל הגעות האלף
נקודה בחטף פתח והבי"ת רפה אחריה כמשפט כמבואר בפרק ג': אנחנו. החי"ת בשב"א פשוט
כנזכר בפרק ג' ודכותה מקומות עד הנה: עמק. המ"ם בשב"א נע מפני הדגש שבה כמבואר בדרכי
התורה: אהבת. כ"ה חסר וו והה"א בפתח וכ"ה בפסוק לזרע אברהם אהבך (דברי הימים ב' כ')
וכ"ה בסדור מהרש"ל: שנשבעת לו. המ"ם דגש חזק מפני שמלת נשבעת מלעיל והוא אתי מרחיק
ומנוסו מבואר בפרק ד': יחידו. יש נוסחאות יחודך עיין בדבריו ב"י בטא"ח סי' נ"ו: שנעקד.
כ"ה בסדר הרמב"ם ובטור א"ח סי' נ"ו אבל ברוב הסדורים כתוב הנעקד וכן הוא בסדור מהרש"ל
בשם ר"ן אבל אינו נכון כי לא תשמש ה"א הידיעה בפעל עבר כמו שכתב הרד"ק בשמוש הה"א וכן
כתבו כל המדקדקים: על גבי המזבח. ס"א על גב כמו על גב האצטבא ולא על גבי שהוא לשון
רבים סדור מהרש"ל, ובספר התשבי שרש גב כתוב וז"ל גב כל מלת עם שבא בכנוי ותרגום בלשון גב
בתרגום ורבותינו כמו עמו עמך עמי תרגום גביה גבך גבי וכו' ורז"ל שמשו בו בלשון אצל כאומר
כשהוא אומר גבי עונש וכן גבי שכר בלשון אצלנו היו. עכ"ל: קראת שמו. המ"ם בדגש חזק
מפני שהוא אתי מרחיק כמבואר בפרק ד':

לפיכך. כתב המדקדק הר"ר אלי' בחור בספר התשבי שרש פה וז"ל ועל דרך בא עם המ"ד כמו
לפי אכלו ושמו בו בנקוד בעבור כמו לפי כך. ונוהגין לכתוב אותו מלה אחת כמו לפיכך
אנחנו חייבים עכ"ל. והנה נראה מזה שהוא מלה מורכבת מן לפי ומן ככה ועניינה כמו בעבור כן
והכ"ף נקודה בקמץ ולא בפתח כמו שנ' מן אנה אנחנו עולים (דברים א') כשהוא חסר ה"א האחרון
בקמץ מן הלכתם (שמואל א' י') כמו שהותה בשהמלה כתובה עם הה"א כן יש לומר מן ככה כך בקמץ,
ואין להפליא על זה שהרגילו לקרוא הכ"ף בגעיה אחר החולם בוי"ו שהיא תנועה גדולה כי כן מצינו
במקרא הרבה כמו ויקבת אם (משלי ל') והכיתיו והמתיו (שמואל א' י"ז) שנכתבו בוי"ו ואחרים גם שנכתבו
בוי"ו ובגעיה אחריה כי הוי"ו נבלעת בדגש ולא נמצאה בנשימה כן כתב הרד"ק בחלק ראשון מהמכלול
דף כ"ג ע"ב וכבר כתבתי בדקדוק המלה באריכות בחבורי שער המלות. ובסדור מהרש"ל כתוב וז"ל לפיכך
ב' תיבות הן לכך הכ"ף רפויה עכ"ל. ודבריו תמוהים מאד [illegible] תנוא בלא תנוא כי מלה רפוי
הכ"ף בעבור שהן ב' תיבות ולא נמצא כן בשום מקום ובדברי התשבי כנזכר. ועוד אפילו אם
כדבריו כן הוא למה יחייב גם הרפיון הלא מצינו גם בתיבה אחת הכ"ף רפה אחר וי"ו וכן [illegible]
דגש

מלת צדקותינו כתובה בוי"ו בסדורים ובפירושים צדקות רבות של כל אחד ואחד אבל גבורותינו כתובה בלא וי"ו בסדורים כי פירושו גבורה אחת של כל אחד ואחד כמו שהוכחתי בדקדוק מה רבי ... במלה שמחה.

ההוספה הנ"ל ... בדפוס ... והמדקדקים ... בכל ... הנוסח ... כתוב ... ולא ... כך ... ודבר ... אמר ... בזמן ... לעולם.

אלא רק ראוי להורות כדפו' הר"ז יונה וכמנהג מקבלת קהלות שהוא תהלה
לדוד קודם לכל דבר והוא מוסכם לדעת הזוהר כיון דכתיב ביה פותח
את ידיך להקדים התהלה והפיוס על הפרנסה קטרם ותעור הדין
ואחרון מנהג כל ישראל להקדים פ' התמיד לתפלת המנחה ומה טוב
להגביר בסוף הקטורת עם התמיד ואחריהם סדר מערכה דמן וכו'
ומאריך שם ובהקדמה הפרטית כתבתי סדר אמירת פ' התמיד
וסדר המערכה ופסוק ושחט אותו על ירך המזבח וגו' ופסוק זאת התורה
לעולה וגו' וטעמם מעויין שם.

וידבר משה לאמר. כתב הרד"ק במכלול דף כ"ז ע"ב וז"ל כי אחר נח נראה לא יוכל להיות הדגש חזק לפיכך לא"ב אל משה לאמר דגושה, ולא"ב אל משה ואל אהרן לאמר איננה דגושה ע"כ. ואעפ"י שמי מרכא תחת מלת משה עם כל זה צריך האדם להדגיש הלמ"ד של לאמר ולקרותה בדגש חזק אחר שיונגן נגון הטעם במלת משה וכ"ה בספר מהרש"ל בסוף דין הלמ"ד בדגש: בני ישראל. פירוש בנים של ישראל ומפני הסמיכות הוסרה המ"ם ונעקרה הנו"ן כדרז"ל שלא יתחלף עם כנוי המדבר בעדו: קרבני. כ"ה הקו"ף בקמ"ץ חטף והבי"ת נח כמשפטו המבואר בפרק ג' והגה"ה נשארה בקמ"ץ כמו שהיתה קודם שבא על השם יו"ד המדבר בעדו. ובספר מהרש"ל ז"ל קרבני בקמ"ץ כ"ה לפני נו"ן השרשית אבל לפני נו"ן השמוש פת"ח כמו אכלנו ודומ"ה ע"כ: לחמי. כ"ה המ"ם בשב"א פשוט נח כמבואר במכלול שער השמות משקל פעל בשנו סגו"לין דף נ"ג ע"א: לאשי. הלמ"ד דגושה דגש חזק מן הטעם שיתבאר בסמוך במלת אשה: האשה. וכן אשה ליי', בא בתוספת הה"א ומלרע ושרשו אשש ודגש השי"ן מורה על שי"ן עי"ן הפעל החסרה והיה ראוי בתשלום אששה כמו יקל לבנה (בראשית ל') והשי"ן למ"ד הפעל בסגו"ל ובסמיכות ושתנה הסגו"ל לצר"י כמו אשה ריח ניחוח כדבסמוך והוא תאר לקרבן על שם שהוא כלה באש. וכן הבשר והקרבן אשר היה וכהנים נקרא אשה אחר שקבלו נאכל באש כי גם אש שרשו אשש והראיה שנדגשה השי"ן בכנויים את אשו הגדולה (דברים ד') ואשם לא תכבה (ישעי' ס"ו): אשר תקריבו ליי'. כבר כתבתי בפרק ג' שכשתבא אחת מאותיות בוכ"ל לשמש על שמו של השם הן שם אדנות הן שם הויה הנקרא בלשון אדנות אז תהיה אותיות השמוש נקודות בפת"ח והאל"ף נחה ואינה נקראת ll: הצווי. קו הרפה על הלמ"ד כבר שלא יטעה האדם לומר שהשור"ק שתחת הלמ"ד היא תנועה קטנה כי באמת זה השור"ק בא במקום מלאפו"ם שהוא תנועה גדולה של שורק כמבואר בפרק ג' ק שהמלה חסרה וי"ו על פי המסורה שנמסר עליה לית חסר ואחד מלא, והוא כנחמיה ג' הבריכה עשויה, ולכן בכאן הלמ"ד רפה בדין אחר תנועה גדולה: הסך. מקור מבנין הפעיל. הה"א וא ה"א הבנין והסמ"ך בדגש חזק לתשלום נו"ן פ"א הפעל החסרה כי שרשו נסך:

ביום. עלת שבת בשבתו. הרד"ק האריך בדקדוק מלת שבת בשער דקדוק השמות במשקל פעל פת"ח וקמ"ץ דף נ"ג ע"ב והכלל המוצא מדבריו הוא כי שבת הוא שם השי"ן בפת"ח לעולם כדי לעשות דגש חזק בבי"ת והבי"ת הוא נקודה בקמ"ץ, ובסמיכות ישוב הקמ"ץ לפת"ח שבת קדש (שמות ט"ז) שבת שבתון (ויקרא כ"ג) ומצא ארבע מהן בפת"ח על פי המסורה שלא בסמיכות ונמסר בתחלת פרשת בהר סיני ומלת שבת

שבגה

הוא וכו' אין לומר נברא ביו"ש מקום לטעות כמו שכתבתי לעיל ומבואר למשכיל. וכסבר מהרש"ל ז"ל כסבר
הטוב כתב אתה הוא שבראת העולם ואתה הוא שבראת. וכן עיקר והאומר שנברא נמצא מחרף
משום כאילו אחר בראו רק מצאתו. וכן יש לומר וכן נראה לומר בשביל מנין תיבות ומנין תמצא.
עכ"ל. ומה שכתב בשביל מנין תיבות ר"ל שכתב כבר שיש בברכה זו ל"ג תיבות ולפי זה המדקדק
במנין התיבות ונצרך לחסר מנוסח סדר הקלף זולת את ה' מצווים כדי לכוון המנין כי ולכן המנין
זולתו אבל כבר כתב האבודרהם בסוף תפלת ר"ה שאין להוסיף או לגרוע בתפלות תיבות מפני
המנין והביא בדרוו הב"י באו"ח סי' קי"ג. שמצינו מפי המקשים עצמם ושואלים למה נכפל זולת אל אחד
אל בעה"ב וכו'. ותשובתם היא פסוק מלא אל אלהים ה' אל אלהים ה' (יהושע כ"ב) ומפי רש"ז ז"ל אל אלהים
ה' אל כל האלהים הוא ה' יודע כי לא במרד וגו'. ובשכפל לומר ה' מצווים אלהים בעולם הזה ובעולם
הבא. עכ"ל. ואין להקשות למה אמר רבא אחר תפלתו אלהי עד שלא נוצרתי וכו' כבאות בברכות סוף
פרק היה קורא דף י"ג ע"א אשר שם הוא לנכח השי"ת ואמר נוצרתי ומנין נפעל ולא אמר עד שלא
יצרתני, כי יש לומר שסמך על הא דאמרינן בנדה פרק המפלת דף ל"א ע"א ת"ר שלשה שותפין יש
באדם הקב"ה ואביו ואמו כו'. ולשון יצירה נופל גם על עשיה האדם כמו שכתב הרד"ק בשרשים שרש
יצר. ולכן אמר רבא נוצרתו כלומר ע"י שלשתם: תרום ותגבה. כ"ה הנכון כי שניהם הם נסתר
לנקבה וקאי על קרננו שהוא שם בלשון נקבה כמו שאכתוב לקמן בפרשת חטאת הצבור ופסוק הוא
קרנו תרום בכבוד (תהלים קי"ב) לכן אין לומר תרום ותגביה באלו קאי על הקב"ה והדבר מבואר ומכ"ן
ובכ"ה כסבר מהרש"ל תרום ותגבה: קויך. כ"ה הוי"ו בסגו"ל והיו"ד בשוא, הנח הוא תמורת ה"א למ"ד הפעל
כי שרשו קוה ומ"ד הרבים חסרה מהכתב ונשארה במבטא כמו שהוא בפסוק גם כל קויך לא יבושו
(תהלים כ"ה): כנפות. הפ"א רפה אחר שב"א נח והטעם כתבתי בחבורו: לדבק. הדל"ת בשב"א
נע מפני הדגש שבה לחסרון אות הכפל כי שרשו דבק: עשה עמנו חסד. אוצא גרסי' חסד
ור"ן אותו אומר חסד ומהרא"ק אומר חסד. סדר מהרש"ל: בתחתונים. כ"ה התי"ו בשב"א פשוט נח
מפני הדגש שאחריו כמבואר בפרק ג': שנקרא. כסבר מהרא"ק הנקרא. סדר מהרש"ל והוא הנכון
כי הלשון תשמש גם בפעל עבר אבל הה"א לא תשמש בפעל עבר לכן היא בהברה בינוני המורה גם
ההוה להורות כי תמיד שמו הגדול נקרא עלינו והמבין יבין: קבצו. מקור מבנין הדגש לכן הבי"ת
בשוא ונקראת בשב"א נע:

כתב רבינו ז"ל באגרת התשובה סימן י"ח מצוה לומר בערב פרשת צו כמו שמצוה
לאמרה בבקר לפי שהתמיד היה קרב בין הערבים כמו שהיה קרב בבקר ומתחילים
וידבר ה' אל משה לאמר. צו את בני ישראל וגו' עד כמנחת הבקר וכנסכו תעשה
אשה ריח ניחוח לה'. עכ"ל. וכן כתב הר"ר דוד אבודרהם בשמו, והביא דברי האבודרהם
הב"י בסי' רל"ד. וכתב מהרמ"א בש"ע סי' רל"ד וז"ל יש שכתבו שנוהגים לומר
פרשת התמיד קודם אשרי של תפלת המנחה נגד תמיד של בין הערבים
ומנהג יפה הוא עכ"ל. אבל לפי דעת המקובל האלהי החכם החסיד מהר"ר
מנחם עזריה הנקרא מפאנו צריך לומר תהלה לדוד קודם פרשת התמיד
שכתב בתשובותיו סוף סי' ע"ב וז"ל ואמנם ישראל בני נביאים לא נהגו כן
אלא

בד״ה בהלוך נח בתנועת הפת״ח לפני הח״ית נקראת גנובה ומבוארת בפרק ו׳ כי מלת מזבח איננה
סמוכה כי פירושה מזבח שהוא החיצון ובטעות נדפס בספרים הבי״ת בפת״ח: מתנה. שם
בתוספת מ״ם ודגש התי״ו לחסרון נו״ן פ״א הפעל כי שרשו נתן והה״א לנקבה והראוי בתשלום
מתנה על משקל מולכה: שירו הדם. כה״ה היו״ד דגושה ונקראת בשב״א נע והראיה על זה
מאחר שמצינו בתרגום יונתן בפרשת בשלח פסוק דבר אל בני ישראל וישבו ויחנו לפני פי
החירות וגו׳ תרגום יונתן קדם טעות צפון דמשתייר מכל טעוון דמצרים וכו׳ עד דאשתייר ולא
[ל]קא. ובפסוק ויאמר כי יד על כס יה תרגם ירושלמי ומה דמשתייר מהון הנה מצינו לשון התרגומים
לשון שייר בבנין התפעל שעין הפעל דגושה בו תמיד כמבואר בספרי הדקדוק ומאחר שכתב הרד״ק
במכלול דף ח׳ ע״ב וז״ל ויתכן כי בשלמים בנין התפעל מקבל מקרהו מבנין פעל הדגש כי גם הוא
דגש העי״ן כמוהו עכ״ל. הנה מוכח מזה שכל לשון שייר הנמצא בדברי רז״ל כגון תנא ושייר
ואי שייר דבאו שייר וכיוצא בזה הוא מבנין פעל הדגש ואולי מפני זה נכתבה המלה בדברי
רז״ל בשני יודי״ן כי היו״ד השניה בנחה מורה על הדגש הראוי להיות ביו״ד הראשונה כי גם
שנכתבה ביו״ד אחת ודגושה אפשר שהדגש מורה על יו״ד אחרת כדברי קצת המדקדקים שאומרים
[כ]י דגש עי״ן הפעל בבנין פעל הדגש מורה על שנייה הדומה לה כמו דבר הדגש שבבי״ת מורה
[ע]ל בי״ת אחרת החסרה והנה הפעל העבר מיחיד נסתר הוא שייר כמו תנא ושייר וכו׳ השי״ן נקודה
[ב]חיר״ק והיו״ד בפת״ח על משקל לימד דעת (קהלת י״ב) או היו״ד בצר״י על משקל אזן וחקר תקן
(קהלת י״ב) והבינוני מצינו בעירובין ריש פרק כיצד מעברין משיירין פאה בקערה ואין משיירין
[פ]אה באלפס. ומאחר שהדבר כן הנה בברכה במלת שירו הדם וכיוצא בה היו״ד נקראת בשב״א
[נ]ע כדי שלא יאבד הדגש מעי״ן הפעל גם במלות ואפשר שיבוא השם בלשון יחוד מזה הבנין
[ל]שנו משקלים האחד הוא שיור על משקל דבור שהפ״א בחיר״ק והעי״ן במלאפו״ם ודגושה כדאיתא במכילתא
[ו]אינו אלא שיורי פסחים כו׳ והמגרסו הבוא דברי המכילתא בפ׳ בא פסוק משארותם צרורות
[ב]שמלותם כי שם פירש״י משארותם שיורי מצה ומרור, וכן פירש״י בפ״ק דאבות על משירו וז״ל משיורי
[מ]ין שיורים עכ״ל. והשני הוא שייר על משקל כבר שהפ״א בחיר״ק והעי״ן בקמ״ץ ומזה נאמר בלשון רבים
[ש]ירים היו״ד בשב״א נע ודגושה על משקל ונצר ככרים כסף (מלכים ב׳ ה׳) ובסמיכות תפול מ״ם
[ה]רבים ותנקד הרי״ש בצר״י כמשפט ונאמר שירי היו״ד בשב״א נע ודגושה והרי״ש בצר״י על משקל
[כ]כרי כסף (מלכים ב׳ ה׳) אבל מלת שירו ביו״ד נחה הוא לשון שירה כמו שאנו אומרים ברוך שאמר
[ב]שירי דוד עבדך וכן בברכת ישתבח הבוחר בשירי זמרה והרבה כאלה בתפלות: הדם.
[מ]לת דם במוכרת בקמ״ץ ובסמוך בפת״ח ובהיות שבכלל הוא שלא תבא ה״א הידיעה על מלה
[ס]מוכה לכן בכל מקום מלת הדם בקמ״ץ כי בברכה איננה סמוכה מאחר שבאה בה״א הידיעה:
[אל] יסוד. ס״א אל וכן הפסוק סדור מהרש״ל, ז״ל שבכל התורה כתוב אל יסוד כמו (ויקרא ד׳)
[ש]פך אל יסוד וגו׳ וכן כלם: מערבי. המערבי כתב מהרא״ק, סדור מהרש״ל: של מזבח.
[ה]ד בס״א שלמזבח כמו שלשמה, רוקח. סדור מהרש״ל, ז״ל שהיא תיבה אחת הלמ״ד דגושה ובשב״א
[נ]ע רק שבמלת שלשמה הלמ״ד בחיר״ק מפני השב״א נח שבשי״ן שאחריה ונכון הוא:
[ש]רים. ואלו ואלו. כה״ה הנוסח האמתי לפי ... החכם ר׳ משה ניגרין בהגהת ספר הרוקח

אחר

שבזה הפסוק היא אחת מהן שהקות בפתח, והדגש שבת״ו בשבתו הוכיח הרד״ק כי שרש
שבת שבתת במשקל דלקת ובלא שהדגש מורה על הת״ו החסרה :
ובראשי חדשיכם. החי״ת בקמ״ץ חטף והדל״ת בשב״א נע וכן בחדשו לחדשו כמו קדשו שהמ
בפסוק : איזהו. אי גם הוא עיקר. סדור מהרש״ל: מקומן. הנו״ן בחלת מקומן
היא במקום מ״ם והוא כמו מקומם כי כן היא דרך המשנה כמו שפי׳ רש״י בפ״ק דחולין דף כ״ב ע״א
במשנה המתחלת כשר בתורין פסול בבני יונה שפירש״י בתורין לשון משנה כמו בקיבל לא
לומר אותן בתורין והוא בתורה כתוב בתורים ותורין לשון משנה היא שכותבין נו״ן במקום
מ״ם בסוף התיבה ואין לתמוה על זה כי כן נמצא גם במקרא כמו שכתב הרד״ק במכלול
באופן ל״א וז״ל ויש שיבא הנו״ן במקום מ״ם הרבים לאחות מלכין (משלי ל׳) חטין ושעורין (יחזקאל
ד׳) וכו׳ ומביא שם הרבה פסוקים כאלה וכתבתי זה כדי שלא יחשוב הקורא שהנו״ן הוא
לנקבה זה או אפשר כי תשובתי בשני צדדיו איזהו מקומן של זבחים כי אומרו לשון זכר
כי לנקבה נאמר איזהי וגם זבחים הוא לשון זכר שהוא במ״ם הרבים כמשפט הזכרים
ואין לומר שבא המ״ם לקבוץ הנקבות כי כן המנהג כמו שכתב הרד״ק באופן י״א וז״ל ויש שיבא
הו״ו והמ״ם מקובצים מלה שהיא בלשון נקבה כמו מן שנה שנים. חטה ושעורה חטים
ושעורים וכו׳ ומביא שם הרבה מלות כאלה כי זבחים הוא מקובץ מן זבח שהוא של
בלשון זכר כמו שכתב הרד״ק בשרש זבח, וכן כל נו״ן כמוצא בזו הבאות בזה הפרק
כולן הן במקום מ״ם כמו שחיטתן וקבולן דמן ונאכלין. שהם כמו שחיטתם וקבול דמם
ונאכלים ואינם לשון נקבה כמו שיראה המשכיל מענינם כשמעון בהם שהם לשון זכר:
קדשי. הקו״ף בקמ״ץ חטף והדל״ת בשב״א נח כדין אחר תנועה קטנה וכבר כתבתי משפט
הקמ״ץ חטף וקריאתו בפרק ג׳ אבל קדשים הקו״ף בחטף קמ״ץ: בכלי שרת. הלמ״ד בחירק
כמו ואם בכלי ברזל הכהו (במדבר ל״ה) וכל הספרים הנדפסים ננקדה הלמ״ד בצר״י והוא
טעות כי אין הלמ״ד בצר״י רק בלשון רבים כמו כלי כסף וכלי זהב (בראשית כ״ד) והדם של
קרבן לא היו מקבלים רק בכלי אחד כדמוכח שם בגמרא וכמו שמוכן מדברי הלו״י כמו שפי׳
בפ׳ משפטים בפסוק ויקח משה חצי הדם וישם באגנות אשר מזה הפסוק למדו רז״ל שקבול
הדם טעון כלי. ואם יטעון הטוען שהלמ״ד הוא בצר״י והוא לשון רבים וקאי על כל הזבחים
דאם כן היה לו לומר וקבול דמן ומדאמר וקבול דמן ר״ל דם של כל אחד הוא בכלי שרת
ובזה הענין בעצמו דקדק רש״י בפרשת קרח בפסוק ותכל תלונתם מעלי ודי בזה ראיה ותכל
תלונות הטוענים מעלי. וכ״ה בסדור מהרש״ל: הגוה. הוא שם מלשון והבה אל הבית (ויקרא י״ד)
שרשו נגה והה״א שבראשו ובסוף התיבה נוספות ודגש הנו״ן הוא לתשלום נו״ן פ״א הפעל החסר
והיו״ד הוא תמורת ה״א למ״ד הפעל והוא שם במשקל הדלה שלשרשו נדל שג״כ הדל״ת בדגש לתשלום נ״ו
פ״א הפעל החסרה והה״ן נוספות בראשו ובסופו: הבדים. הבי״ת בדגש כמשפט אחר ה״א
הידיעה והדל״ת בדגש לתשלום עי״ן הפעל החסרה כי שרשו בדד: הפרכת. בלם חסרים
במקרא. וכן הוא בסדור מהרש״ל בלם ראז״ק : מזבח הזהב. כ״ה בית של מזבח בפתח מפני
הסמוכות כמו ואת מזבח הזהב (שמות ל״ט) שפירשו מזבח של זהב, אבל מזבח החיצון הב

בג

בקמ"ץ לפי שהמלה עומדת בעצמה והוא בטעם מלעיל כמו ועם ללילה (תהלים ל"ג) אבל בסגו"ל
נ. שלום ומשאת הדבור והמעשר ללילה אחד הוא בשב"א לפי שאינה עומדת בעצמה רק
ב לעולת אחד כמו ללילה כיום יאיר (תהלים קל"ט) וכן הוא בסדור מהרש"ל בשם רא"ם:
ילדה. שתי. השב"א נקרא כאלו לפניו אל"ף קמוצה כדי שתהיה היו"ן נקראת בשב"א נע ומפני
דגש המ"ם וכל זה מבואר באר היטב בפרק ג': הפשט. כ"ה הב"א פתוח. סדור מהרש"ל.
ן הוא הן שהוא מקור או שם על משקל השקט לא יוכל (ירמיה מ"ט) אבל הנכון הוא להיותו שם
שונדוע"ג מפני ניתוח שאחרון שהוא שם בהברה על משקל דבור והפת"ח הוא מפני הח"ת:
ום. כ"ה בלא וי"ו אחר האל"ף והיו"ן בגעיה כי הוא לשון אש שהעולה כלה נשרפת על גבי
ש כמו שפירש"י בפ' יתרו בפסוק ויקח יתרו חתן משה עולה וגבחים שפי' שם וז"ל עולה
מעה שהוא כולה כליל, וטעם דגש היו"ן כתבתי בפ' התמיד:
חי. אשם תלוי. כ"ה האל"ף והשי"ן שתחתן בקמ"ץ כי הוא מוכרת כמו אשם הוא (ויקרא ה') כי
גאת המלה במוכרת הוא בשני קמ"צין על משקל דבר כמו היפלא מה' דבר (בראשית י"ח)
ו שבולת דבר בסמוכות ושתנה קמ"ץ הראשון לשב"א והשני לפת"ח כמו וזהו דבר ה' (שם ט"ו)
במלת אשם ושתנה הקמ"ץ השני לפת"ח והראשון לחטף פת"ח ולא לשב"א פשוט מפני את הגרון
בואר בתחלת שיר אבן עזרא, והנה אשם גדלות הוא סמוך ופירושו אשם של גדלות וכן
ארבעה שאחריו הם סמוכים אבל אשם תלוי איננו סמוכה כי פירושו אשם שהוא תלוי
ספק שהוא בא על דבר שהאדם מסופק אם שגג בדבר שחייבין על זדונו כרת או לא
ג. וכן אשמות האל"ף בחטף פת"ח כי גם בלשון רבים ושתנה הקמ"ץ לשב"א מן דבר דברים
א הדין במלה הזאת, וטעם החטף הוא מפני את הגרון, וכ"ה בסדור מהרש"ל:
תודה ואיל נזיר. כ"ה האל"ף בצר"י כי הוא סמוך כי זאת המלה כשהוא במוכרת אז נקודה
האל"ף בפת"ח והיו"ד בחירק כמו איל תמים (ויקרא ה') שפירושו איל שהוא תמים ובשהוא
סמוך נקודה האל"ף בצר"י והיו"ד נחה כמו איל מלואים הוא (שמות כ"ט) שפירושו איל של מלואים
ן בכאן ואיל נזיר פירושו ואיל של נזיר והקורא ואיל בפת"ח וחירק יצטרך לפרשו ואיל שהוא
ניר ובאמת הקורא ההוא ראוי לו להיות נזיר מהבלי העולם ולא יאבד זמנו בלימוד אשר לא
נה בהם מעלה יתירה בתורתו ובאמונתו ולא יתקן בו מעות במדות נפשו ולימוד זה שהוא
כמו לו לדעת ולהבין מה שמוציא מפיו בעמדו להתפלל לפני השי"ת ויבדיל בין הסמוך והמוכרת
בו שלא יהיה מוכרת מעדן העולם הבא ח"ו. ובפרט המנגנים שבשאונם ובקבקום בתפלתם הם
גורמים רעה לעצמם ולהממונים אתם ולהסומכים עליהם חלילה כמו שהאריך בזה בעל ספר
תולעת יעקב בסוף הקדיש בעל"ת וע"ש בשם ספר אור זרוע והגהת ספר המוסר פרק ב' בעל"ת
ד' ע"ב וספר לחות חן בעל"ת ה' ע"ב בהגהה. וכ"ה בסדור מהרש"ל בצר"י: קבועים קרוים. היו"ד
בגעיה והדגש הוא תשלום למ"ד ע"ין הפעל החסרה כי שרשו קלל: קלוים. לשון משנה לין לשון
מקרא לים. כן כתב רש"י בפרק קמא דחולין גבי תורין ותרוים סדור מהרש"ל: בעזרה. הבי"ת
בקמ"ץ להורות על ה"א הידועה שהוא ראוי בהעזרה ואילו היתה הב"א כתובה היתה נקודה בקמ"ץ
עם שמשפטה בפת"ח מפני שהעי"ן אינה מקבלת דגש ובא הדגש הראוי להיות בעי"ן ויעשה מתח
הפת"ח

נראה לי כי מוכרת והיות סמוך

אחר שהדבור על דקדוקי קריאת המשניות האלה וז"ל מעיד אני עלי ועל גדולים ממני שהעידו.
כמה ימים ושנים גורסים מאיר אלו ואלו נשרפים בבית הדשן קשור עם מה שלמטה והוא חטאת
הצבור והיחיד עד שמצאנו הגה"ה אשכנזית בסדור ישן אומרת אלו ואלו כו' אדלעיל מניה קאי
ואני מצאתי נוסחא אשכנזית טובה מאד הלא היא אלו ואלו נשרפים כו' כי גירסא זו תורה מונח
חוזר למעלה האומנם גורסת אלו ואלו מביא האדם לטעות לומר שהוא התחלת ענין קשור למה שלמטה
ממנו עכ"ל. ונקדתי וי"ו של ואלו הראשון בשב"א ושל השני בקמ"ץ מטעם שאכתוב בסוף משנת חטאת
הצבור על קמ"ץ הוי"ו של ולולב והאל"ף בצר"י ובטעם מלעיל ולכן הומ"ג בגעיה: בבית הדשן. כ"ה
במשנה ופירושו במקום שמוציאין שם את הדשן של מזבח החיצון דכתיב ביה והוציא את הדשן אל
מחוץ למחנה (ויקרא ו'). ומה שנדפס בקצת סדורים אבית הדשן אפשר הוא משום שסוף הפסוק הוא
על שפך הדשן ישרף ובדברו ר"ל א' כצאת היא במקום מלת על כמו שנתבאר בקדשות ובא
לדוון. אבל יותר נכון הוא לומר בבית שלא לשנות לשון המשנה וכ"ה בסדור מהרש"ל בשם ראק ומלת
הדשן ראוי לומר הדל"ת בקמ"ץ מפני ההפסק:
חטאת. הטי"ת בגעיה וקמ"ץ והאל"ף נחה כמו מכל חטאת האדם (במדבר ה'): אלו הן חטאת
הצבור וכו'. ולא מנה חטאת היחיד אע"פ שהתחיל בה ג"כ במשנה. כתב האבודרהם הטעם
מפני שמנה אותם בתחלת כריתות ובפו' הסדור הנדפס העתק לשון האבודרהם ככתבו וכלשונו:
כיצד. כתב הרמב"ם בפירוש פרק כיצד מברכין כי מלת כיצד מורכבת משלש מלות כאו גה צד
ופירושו על איזה צד ענין והוא שאלה בעד אופני דבר או הדומה לו ובסדור מהרש"ל כיצד. ס"א
כאיזה צד. ראק: עלה קבלו. בנקודה על צד ימין של השי"ן והוא מבנין גשר משופע ועשוי מבנין ש...
עולין ויורדין מן המזבח שלא היה אפשר לעלות לו במעלות משום שנאמר לא תעלה במעלות על מ...
ולכן השי"ן בנקודה ימנית. כי הוא לשון מסלה הדרכה ברגלים ובדולה כו במסלה נעלה (במדבר כ')
תרגומו באורח בקישא ניסק: לסובב. כ"ה הומ"ג בפת"ח ליביעה ולכן הסמ"ך בדגש חזק כמשפט
אחר ה"א הידיעה: לקרן דרומית. מלת דרומית שם תואר לצד הדרום על משקל שלומות בת...
דברו (ויקרא כ"ב) שהוא שם תאר מן שלום כפו' רש"י. ובא דרומית ולא תאמר שאר הצדדים כת"ו בסוף
שהוא לשון נקבה מפני שהם תארים למלת קרן שהוא שם בלשון נקבה על משקל אבן שהוא ג"כ
שם בלשון נקבה שנ' והאבן הזאת (בראשית כ"ח) כי נמצא קרן בלשון נקבות תהיין קרנותיו (שמות
כ"ג) קרנות המזבח (שמות כ"ט) שפירושם זויות אבל על יסוד דרומי הוא בלא ת"ו בסוף וכן במשנת אי...
מקום ובמשנת פרים הנשרפים וכו' כתב על יסוד מערבו בלא ת"ו כי הוא תאר ליסוד שהוא שם
בלשון זכר כי נמצא וצדיק יסוד עולם (משלי י'): הקלעים. הקו"ף נקראת בשב"א נע מפני הדגש
שבה אחר ה"א הידיעה כמבואר בפרק ד': לזכרי. כ"ה הזי"ן בחולם והכ"ף בשב"א נח והרי"ש בצר"י
כי הנפרד הוא זכר בלשון קמ"ץ וכמו שנאמר מן ישר בסמיכות הרבים לישרי לב (תהלים י"א)
כן מן זכר נאמר בסמיכות הרבים לזכרי כהנה ופירושו לזכרים של כהונה, וכ"ה בסדור מהר...
בשם ראק: כהנה. כ"ה הכ"ף בשב"א והה"א בשורק והנו"ן קמ"צה ובגעיה והוא שם על משקל ...
או סגלה (שמות י"ט): בכל מאכל. כ"ה הכ"ף בקמ"ץ כי הוא מורכת כמו מכל מאכל אשר יאכל (בראשית...
ואמנה בפת"ח כי אם בסמיכות כמו מכל מאכל פרעה (שם מ') כי פירושו מאכל של פרעה: ...
הוי"ו

אותיות השמש לפני למ"ד השמש והן הוי"ו והבי"ת ומשפט שתיהן היה ראוי להנקד בשב"א כדין
אותיות וכל"ב המשמשות רק שלא יבואו שני שב"אין זה אצל זה בראש התיבה כמבואר בפרק ג'
וכל שכן שלשה לכן ננקדה הוי"ו במלאפו"ם וקריאתה מבוארת בפרק ג' והבי"ת ננקדה בחיר"ק
מפני השב"א שבלמ"ד על משקל כצפיחת בדבש (שמות ט"ז) והיא רפה ומטעם הנזכר בזאת ובפית
והלמ"ד בשב"א נח כדין אחר תנועה קטנה כנזכר בפרק ג' ומפני שהיתה הבי"ת של לבד רפה
אחר שב"א נע נשארה רפה גם כשנעשה השב"א נח אחר אותיות השמש כי אין כח באות השמש
לבטל גם הרפה ומהו כלל גדול בדקדוק וכבר זכרתיו בפרק ג': היסוד. היו"ד רפה אעפ"י שהיא
אחר ה"א הידיעה המדגשת האות שאחריה כמבואר בפרק ד' עם כל זה זאת היו"ד היא רפה
מפני שהיא נקודה בשב"א וכן כל יו"ד שבאות אחר ה"א הידיעה היא רפוי חוץ מן יוד"ן בעלי חיוק
כמו היצלים היהודים שהן דגושות והשב"א נע. כן כתב בעל ס"ס: שנה באכילתן. ראוי
לתת ריוח והפסקה בין מלת היסוד ובין מלת שנה באכילתן כדי שלא יטעה האדם בהבנת הענין
כמו שכתב החכם ר' משה נייגרון בהגהת ספר הוראה ז"ל וכמו כן היה שגור בפינו טעות אחד
וגרוס שנה באכילתן קשור עם מה שלמעלה ממנו להיות שמצאנו אותו כך בסדורים ואינו כן רק
הוא נמשך למה שלמטה ממנו שהוא אומר הבכור והמעשר וכו' וכמה יש טועים עד היום בזה
והסבה שאין אנו מטריחים עצמנו להבין בפירושים במקומם עכ"ל. והנו"ן במלת שנה בדגש חזק כי
הוא פעל עבר מבנין פעל הדגש כמו ושנה את בגדי כלאו (ירמי' נ"ב) ור"ל הכתוב שנה באכילות
כל אחד מאלה השלשה שהם הבכור והמעשר והפסח כמו שמבאר והולך למי הוא אכילת כל אחד מהם
אעפ"י שמין דמן שוין כמו שאמר ובמין טעון מתנה אחת וכו': ונאכלין בכל העיר בכל מאכל.
כתב הר"ר דוד אבודרהם ז"ל והגורס בכאן לכל אדם טועה הוא דהא קתני שנה באכילתן כי
הבכור נאכל לכהנים והמעשר לכל אדם עכ"ל: הפסח. בסדור מהרא"ק והפסח סדור מהרש"ל. ונכון
הוא כי הוא קאי על מה שלמעלה כמו והמעשר:
רבי ישמעאל. בה"א בר"ו תחת הע"ין. סדור מהרש"ל. ה"ל שבא"ל נחה ואינה נקראת כלל כי כן הוא
מנוקד בתורה בישמעאל בן אברהם: בשלש עשרה מדות. כתב הר"ר דוד אבודרהם ז"ל בשלש
עשרה מדות התורה נדרשת ובמדרש השכם גורס מ"ג וכן כתב רבינו סעדי' מק"ו כו' עכ"ל, וכן
מגזרה שוה מבנין אב כולם כתובים במ"ם בתחלה ולא בבי"ת וכ"ה בספר כל בו ובספר כריתות
והשי"ן של בשלש היא בשב"א נח אחר הבי"ת שנקודה בחיר"ק שהוא תנועה קטנה ולפי גירסת ספר
השכם שהוא במ"ם משלש השי"ן דגושה להורות על נו"ן של מלת מן כמבואר בפרק ד' והשב"א נע כמבואר
בפרק ג' והלמ"ד תתכן קריאתה בקמ"ץ חטף כמו ושלש עשרה שנה מרדו (בראשית י"ד) ותתכן גם בחולם
כמו בשלש עשרה שנה למלכו (ירמי' א') וכ"ה בסדור דפוס פראג שהוגה על יד מהר"ר אברהם מפראג
בשנת רע"ו לפ"ק שכולם כתובים במ"ם בתחלה ולא בבי"ת: התורה נדרשת בהן. בספר אבודרהם
לא נזכר מלת בהן ולפי דעתו שכוונתו מפני שהיא מותרת כי כבר נכללה מלת בהם בשלש הבי"ת
של בשלש או בשלש המ"ם לפי גירסת מדרש השכם ולפי גירסת ספר כריתות שנתוספה מלת בהם
דוחק על כל פנים לומר בהן בנו"ן שהוא כנוי לנקבות נסתרות וברוב הסדורים כתוב בהם במ"ם
שהוא כנוי לזכרים נסתרים והוא טעות כי הוא קאי על המדות ומדה הוא שם בלשון נקבה של

מדה

= שהם ממתנות ע"ג כדכתיב בכו דמן שוה והיינו קרי"ץ ומטלין בשיר ולפי המרכז לבסוף טלל דה במלה ספר דקדוק המשלים החסרון.

הפת״ח שלפניה ומה שחסרה ה״א הידיעה ננקדה הבי״ת בנקודת הה״א להורות עליה כמבואר
בפרק ד׳: ונאכלין. בנו״ן נראה לי עיקר כי הם לשון נקבה ודק. סדר מהרי״ל. ואנכי שמעתי
ולא אבין דקדקתי ולא מצאתי טעם לדבריו כי התיבה היא כמו שמות הבאים מן הזכר או מן
הנקבה ואם נגזר היא זכר כפשוטו ועל זה אמר ונאכלין לשון נקבה. ונ״ל שבנו״ן במלת ונאכלין
היא במקום מ״ם כמו שכתבתי במשנת איזהו מקומן וכמו שכתב הרב בעצמו במלת קלים שהעתקתי
לעיל ולכן דבריו אלה תמוהים מאד. ועוד שהרב בעצמו כתב בסדור במשנת שלמים שאחר מילה
בו ונ״ל: ונאכלין ס״א לים וכן כולם עכ״ל. וקשה למה לו להביא הס״א אחר שפשוט אצלו שהוא
לשון נקבה: הקלעים. הקו״ף בשב״א נע מפני הדגש שאחר ה״א הידיעה: המזרח. שאחר
התיבה. והמזרח בסדור מהרא״ק וכן מקן ראק סדר מהרי״ל. נראה הטעם בוי״ו של והמזרח למור
שהוא וי״ו החבור לחברה אל מה שלמעלה ובן התיבה ואם נגזר זה שאמר מהן בנו״ן. נראה
מן הטעם שכתב במלת ונאכלין ולפי זה ראוי ג״כ למור כיוצא בהן בנו״ן לשון נקבה כמו
שכתבתי אותה בהן (בראשית ל׳) והה״א בצרי. אך קשה לו למה אמר המזרח שאחר התיבה הלא
גם והמזרח שאחר השלמים ראוי לפי טעמו לאומרו בוי״ו כי גם הוא וי״ו החבור. וגם קשה לי על מלת
בהן לפי גירסת ראק והלא אין כאן זכרון לנקבה כמו שכתבתי על דברי הרב במלת ונאכלין
נאכל לכהנים. בכל הסדורים ננקדה הכ״ף בפת״ח והוא טעות מפורסם כי נאכל בפת״ח
הוא לשון נפעל עבר על משקל כאשר נאסף (במדבר כ״ז) שהסמ״ך בפת״ח והוא לשון עבר ודברי
המשנה הם על ההוה כי נשנות בזמן הבית להורות ענין אכילת הקדשים לכן צריך לומר נאכל
הכ״ף בקמ״ץ שהוא נפעל הוה על משקל אני נאסף (במדבר י״א) שהסמ״ך בקמ״ץ והוא לשון הוה וכן כל
נאכל שבזה הפרק כולם הם הכ״ף בקמ״ץ כי הם לשון הוה ואלו היה לשון עבר אף היה ראוי
גם בלשון רבים לכתוב. לשון עבר כגון במשנת חטאת הצבור והיחיד ובמשנת זבחי שלמי צבור
אחת ונאכלין לפנים מן הקלעים וכן במשנת התודה איזו ונאכלין בכל העיר וכן דכוות משנה
מזה הפרק וכולם הם לשון הוה על משקל ופלשתים נאספים (שמואל א׳ י״ג) ואלו היה לשון עבר
אף היה ראוי לומר ונאכלו על משקל ובני קדם נאספו (שופטים ו׳) שהוא לשון עבר: ולזכרים
וכן ר״ן וכן ראק וברוקח כתוב שבפסוק הוא בח״ע ושלו לעבדיהם (זכרי׳ ב׳) סדר מהרי״ל. ונ״ל
שרצה גם לתת טעם למה לא ננקד במשפט הרבים למ״ד השמ״ש בפת״ח והעי״ן בחטף פת״ח
והבי״ת בקמ״ץ כמו ועבדיהם ביד האלהים (קהלת ט׳):

= בהכ״י בטעות ובני אדם נאספו [illegible] קדם [illegible]

שלמים. וולד אחד. כ״ה הוי״ו בשב״א והטעם כתבתי בסוף משנת חטאת הצבור:
הבכור. הבי״ת נקראת בשב״א נע מפני הדגש שבה אחר ה״א הידיעה ומפני שהשב״א נע
הכ״ף רפה כמבואר בפרק ג׳: מתנה אחת. אחת נקד מהרא״ק האל״ף בסגו״ל
והחי״ת בקמ״ץ. סדר מהרי״ל. ונ״ל הטעם כי חשב אותו שהוא הפסק ומלת ולבד הוא ענין
בפני עצמו ומלת אחת הוא במקום הפסק האל״ף בסגו״ל והחי״ת בקמ״ץ כמו אחת אל אחת
(שמות ל״ו): ולבד. זאת המלה שרשה בדד וכתב הרד״ק ונ״ל ורוב במקומות בזה הלשון
למ״ד ובי׳ עכ״ל. לכך הלמ״ד בשב״א והבי״ת בקמ״ץ ובסמוך ומוך הקמ״ץ לפת״ח והיא רפה כמו
אותיות בג״ד כפ״ת אחר שב״א נע כמבואר בפרק ג׳. והנה במלת ולבד נתוספו שלש
אותיות

מיין אגדין וברוך הסדורים נוקדה החו"ת בפת"ח והוא טעות כי אם הוא ענין אחר כמו אחר הברכים
אלה (בראשית כ"ב) והנה איל אחר (שם) שפירושם בלא נאחר: שהוא כענינו. כ"ה כענין בחד
ג' וכן כתב ר"ן סדור מהרש"ל: לזמן בדבר. לזמן בקמ"ץ הזמ"ן כתב בסדור מהרא"ק. סדור מהרש"ל.
הוא עקר ובנין הכל: וכן שני כתובים. כ"ה בספר כל בו אבל בספר כריתות ובהליכות עולם
באמצעם ובחוץ לא נכתבה מלת וכן רק ושני כתובים וכו'. ואפשר שכוונת הכל בו הוא שכמו
בדבר הלמד בסופו לא נוכל ללמוד מפסוק ראשון וצריכין אנחנו לפסוק אחר מסוף הענין כנראה
פירושו למדות הללו כ"ה גם בשני כתובים המכחישים זה את זה שלא נוכל ללמוד מהם עד שיבוא
הכתוב השלישי ויכריע ביניהם ועיין בפירושו וכ"ה בסדור מהרש"ל בשם הרשב"ם בפרק ערבי פסחים
דף קי"ז ע"א וכן בלא אלו והכ"ע בכל"ו: שיבא הכתוב. כ"ה חסר וכן כתב ר"ן סדור מהרש"ל:

תיבות אלו כלא ונגמת.

יהי רצון. בקשה זו היא בפרק ה' במסכת אבות במשנת יהודה בן תימא רק שבמשנה בתוך
שתבנה עירך ובכאן סדרו לומר שיבנה בית המקדש, נ"ל הטעם משום שבמשנה קאי
בבקשה על מה שאמר קודם לכן עז פנים לגיהנם כדברי המפרשים אבל בכאן שסדרו לומר
הבקשה אחר סדר הקרבנות וכן אחר תפלת י"ח שתפלות במקום תמידין נתקנו לכן נהגו
לבקש על בנין בית המקדש שנקריב שם הקרבנות ולא נצטרך לומר הפרשה ללשנות משנות
הללו ולא להתפלל תפלת י"ח נ"ל: בתורתך. ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות.
ונוהגין לומר אחר הפסוק וערבה לה' וגו' סדור מהרש"ל:

הלכה פסוקה בש"ע א"ח סי' נ"א סעי' ד' שאין להפסיק בדבור משיתחיל ברוך שאמר
עד סיום שמונה עשרה ואפילו לצורך מצוה אין לדבר בין ברוך שאמר לישתבח. ובסי'
נ"ג סעי' ג' כתב המחבר בין ישתבח ליוצר עבירה הוא בידו וחוזר עליה מעורכי
המלחמה ויש מי שאומר שלצרכי צבור או לפסוק צדקה למי שבא להתפרנס מן הצדקה
מותר להפסיק. מה שכתבתי לעיל שאין להפסיק עד סיום שמונה עשרה ה"ה עד אחר
שיסיים ש"ץ חזרת שמונה עשרה הוא מה שכתוב בסי' קכ"ד סעי' ד' שיש לשתוק לשמוע
שהש"ץ חוזר התפלה ולכוין לברכות שמברך החזן ולענות אמן. ועל כל ברכה שאדם
שומע בכל מקום אומר ברוך הוא וברוך שמו. וכתב הב"ח בסי' נ"א בשם האגודה
שהר"ם כשהיה צריך להפסיק בין ברוך שאמר לישתבח היה אומר קודם שידבר אלו
הפסוקים ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ויאמרו כל העם אמן והלל לה'
והארבעה פסוקים שאנחנו אומרים אחר פסוקי דזמרה קודם וברך דוד, וכשחוזר
להתחיל ממקום שפסק היה אומר גם אלו הפסוקים לפי שהם כמו ברכה עכ"ל. ואע"פ
שאסור להפסיק בין ברוך שאמר לישתבח כדלעיל מ"מ לא עדיף מקריאת שמע
וברכותיה שנתבאר דין הפסקתם סי' ס"ו הולכך בין הפרקים שואל מפני הכבוד
ומשיב שלום לכל אדם ובאמצע הפרקים שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד,
אבל לקדיש ולקדושה ולברכו מפסיק אפי' באמצע הפסוק חוץ מפסוק שמע ישראל
ובשכמל"ו: שמע ופסוק בהם בלל וכן למודים אבל לא יאמר אלא תיבת
מודים

מדה אחת לכל היריעות (שמות כ״ו) ואחת היא לנקבה שני׳ ואשה אחת (מלכים ב׳ ד׳) וכן הוא בסדור:
דפוס פראג דק״ן וכתוב בספר הליכות עולם שער רביעי פרק א׳ וז״ל כתב הראב״ד בפתיחת
פירושו לת״כ וכל מקום ששנו חז״ל מנין למניניהם ולשעוריהם צריך שער לשעוריהם ולמלותיהם הם
צריכים פרטי פרטות שהרי מנו חכמים בברייתא דר׳ ישמעאל י״ג מדות וכשבאו לפרט נראים
י״ו מדות דוק ותשכח וכלל זה יהיה בידך שכל מדה שאין דינה משתנות מחברתה נחשבים
עמה מדה אחת והרי לך סדר חשבונם על פי האותיות א׳ קל וחומר וכו׳ עכ״ל, וכן מנה אותן
הר״ר דוד אבודרהם על סדר מנין ספר הליכות עולם רק שהוסיף מ״ם בתחלה, וזה סדר מנין האבודרהם
אלו הן י״ג מדות. א׳. מקל וחומר. ב׳. מגזרה שוה, ג׳ מבנין אב וכתוב אחד מבנין אב משני כתובים
ד׳ מכלל ופרט, ה׳ מפרט וכלל, ו׳ כלל ופרט וכלל, ז׳ מכלל שהוא צריך לפרט ומפרט שהוא צריך לכלל
ח׳ וכל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא.
ט׳ וכל דבר שהיה בכלל ויצא לטעון טען אחד שהוא כענינו יצא להקל ולא להחמיר. י׳ וכל דבר שהיה
בכלל ויצא לטעון טען אחר שלא כענינו יצא להקל ולהחמיר. י״א וכל דבר שהיה בכלל ויצא לדון ב[illegible]
עד בפירוש, י״ב ודבר הלמד מענינו ודבר הלמד מסופו, י״ג ושני כתובים המכחישים זה את
זה עד שיבא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם, וכן סדרם רבינו בחיי ופירשם בסוף פ׳ בהעלותך
בספר אבודרהם אחר שפירש המדות כתב וז״ל ומנין י״ג מדות אלו הוא לדעת רש״י אבל רבינו
סעדי׳ מונה מכלל ופרט ופרט וכלל מדה אחת. ודבר הלמד מענינו, ודבר הלמד מסופו, שתי
מדות, והרא״ש הסכים לסברא הראשונה. עכ״ל: מקל וחומר. הקמ״ץ של מקל היא בגעיא תגן לחסר
נו״ן מן כמבואר בפרק ב׳ וכל בכל המדות האות שאחר המ״ם דגושה בגעיא חגב ואם אותה האות
נקודה בשב״א כגימל של מגזרה וכו״ף של מכלל ופ״א של מפרט בכלום השב״א נע כמבואר בפרק
וחומר. הוי״ו בקמ״ץ לפי שהמלה צמודה בענינה והיא בטעם מלעיל כמו ערב ובקר (תלים נ״ה):
מגזרה שוה. כ״ה בלא וי״ו אחר הגי״ן וכן כתב ר״ן סדור מהרש״ל ונכון הוא כי כן הוא בפסוק אל
ארץ גזרה (ויקרא ט״ז): שוה. כ״ה הוי״ו בקמ״ץ כי הוא תאר לנקבה כמו הנוה והמענגה (ירמי׳ ו׳)
כי גזרה הוא שם בלשון נקבה לכן צריך לומר ג״כ שוה בקמ״ץ הוי״ו שהוא תאר לנקבה: מבנין
אב. כ״ה הוי״ו בקמ״ץ. וכן אב האל״ף בקמ״ץ מפני שהם מכרתים ואינם סמוכים למלה שאחריהם
מכתוב אחד ומשני כתובים. כ״ה בספר כריתות אבל בספר הליכות עולם ובספר כל בו ובא[illegible]
כתוב וכתוב אחד ושני כתובים: מכלל ופרט. כ״ה בדפוס פראג המ״ם של מכלל ורי״ש מפרט
בקמ״ץ וכ״ה בסדור מהרש״ל ונכון הוא כי הם משקל כתב שהכ״ף בשב״א והת״ו בקמ״ץ והרבים ומ[illegible]
כי כן בלשון רבים מורגל בפי כל לומר כללים ופרטים בקמ״ץ כמו שנאמר מן כתב כתבים והוב[illegible]
ובין: או אתה דן. כבר כתבתי בקרבת אשר יצר כי מלת או האל״ף בחול״ם ולא בצר״י.
וכ״ה בסדור מהרש״ל בשם ר״ן: ללמד לא ללמד. ובסדור מהראש״ק ללמוד לא ללמוד בפ׳ ואתחנן
ולמדון פירשו לעצמו וסוף הפסוק ואת בניהם ילמדון סבר מהרש״ל: טען אחד. כ״ה בספר כריתות אח[illegible]
בדל״ת ובמדה שאחריה כתב טען אחר בריש אבל בספר כל בו ובאבודרהם ובחיי ובהליכות עולם
כתוב בשתי המדות אחר בריש אבל באמת אין חילוק ביניהם בענין המכוון: וגם בסדור פראג
הראשון אחד והשני אחר: אחר. כ״ה החי״ת בצר״י כמו והיתה לאיש אחר (דברים כ״ד) שפירושו ש[illegible]

ברשו הנדפס: לעצמם

אין

במלת אך הרחמים שאומרים בשבת אחר אין כמוך : המהלל. כ״ה המ״ם בגעיה אחר הא׳ המדגעה
מן הטעם שכתבתי בפרק ה׳ בהגה״ה ומפני הדגש שבמ״ם היא נקראת בשב״א נע והלמ״ד בגעיה
כי הוא פעל מבנין הדגש. ואין להקשות מן שמו המחולל בגוים (יחזקאל ל״ו) שהוא ג״כ פעל
מבנין הדגש והמ״ם רפה. אחר הא׳ המדגעה כי בהלל שמו ית׳ ראוי להדגיש המ״ם להורות על
חוזק הפעולה ורוב הלול ית׳ כמבואר בהגה״ה הנזכרת. אבל בחלול ראוי להרפות המ״ם להורות על
רפיון החלול כי שמו הגדול ית׳ אינו מחולל בעצמו חלילה רק מצד הגוים המחללים אותו לפי דעתם
אבל באמת מצד עצמו הוא מקודש לעולם ועד : בפי עמו. הנה מלת פה במוכרת היא קה״א
נחה אחר הפ״א והפ״א נקודה בסגו״ל כמו הסר ממך עקשות פה (משלי ד׳) ובסמוך תבא יו״ד נחה
תמורת הא׳ הנחה והפ״א נקודה בחיר״ק כמו פי צדיק ינוב חכמה (משלי י׳) ופי רשעים תהפכות
(שם) פירושם פה של צדיק ופה של רשעים וכן בכנוי המדבר בעדו תנקד הפ״א בחיר״ק כמו תהלת
ה׳ ידבר פי (תהלים קמ״ה) והיו״ד הנחה היא לכנוי כיו״ד לבי ובשרי ירננו (תהלים פ״ד) והיו״ד הבאה תמורת
הא׳ השרש חסרה שלא תתכן בלשון לקבץ שני נחים רפים ושניהם אות אחת. ולומר פיי
בהנעת היו״ד הראשונה כבד ג״כ על הלשון, ובכאן מלת בפי סמוכה אל מלת עמו ופירושו בפה
~~של עמו. ושמעתי פי תהפכות ומדקדקים בדקדוקי עניות שמרשים לגמרו ואומרים בכאן בפה עמו~~
ונותנים טעם לפגם כי בפה בגימטריא פ״ז לרמוז למספר התיבות של ברוך שאמר ובדבריהם עקשות
פה לא ידעו ענין הסמוך והמוכרת ולפי דבריהם היה צריך להוסיף מלת של ותהיינה אז פ״ח
תיבות בברוך שאמר והוא להם פ״ח יקוש ובאמת הפח נשבר ואנחנו נמלטנו, וכבר כתב הב״י
באו״ח סי׳ נ״ו שאין לשנות ממטבע שטבעו חכמים בשביל שום דרשה : ומפואר. המ״ם נקראת בשב״א
נע ועם כל זה הפ״א רפה והטעם מבואר בפרק ג׳ : בלשון. הלמ״ד נקראת בשב״א נע כמשפט
אחר תנועה קטנה ושמעתי מגמגמים להשמיע קולם קורין הלמ״ד בשב״א נח ולא זו בלבד אלא שמחלקים
התיבה לשנים ואומרים בי לשון ובלי ספק עליהם נאמרה נבואת ישעי׳ סי׳ כ״ח שכתוב בה ובלשון
אחרת ידבר : ובשירי. הבי״ת נקראת בשב״א נח כמ״ש ומפואר שלמעלה : עבדך. הדל״ת של
עבדך בשב״א כמו אני עבדך בן אמתך (תהלים קט״ז) ושמעתי מדקדקים בדקדוקי עניות שאומרים
עבדך הדל״ת בסגו״ל וטעות הוא בידם כי לא תנקד הדל״ת בסגו״ל כי אם בהפסק כמו אנה ה׳
כי אני עבדך (שם) בתחלת הפסוק ואין כאן הפסק כלל : נהללך. כ״ה כי המלה היא מדברים
בעדם לעתיד מבנין פיעל הדגש ולכן הלמ״ד הראשונה דגושה בדגש חזק והיא נקודה בסגו״ל
כמ״ש אגמרך באמים (תהלים נ״ג) יגמרך כבוד (שם ל׳) שהם ג״כ מדברים מבנין הדגש והלמ״ד
השניה בשב״א נח והכ״ף הפשוטה בקמ״ץ כי המלה היא סמוכה למלת ה׳ אבל איננה סמוכה
סמיכת ענין להביא מלת של ובקצת סדורים נקודה הלמ״ד הראשונה בשב״א והשניה בסגו״ל והכ״ף
בקמ״ץ או הלמ״ד השניה בקמ״ץ והכ״ף בשב״א נח ושניהם אינם נכונים כי לא יבא כן כי
אם בהפסק ובכאן אין הפסק כלל כי הוא סמוכה כמו שכתבתי וכן ונגדלך הדל״ת בגעיה
ובסגו״ל והלמ״ד בשב״א נח על משקל נהללך כמו שכתבתי. וראוי לומר ונגדלך בוי״ו בתחלה
כי הוא מחובר אל מה שאמר למעלה נהללך רק שהפסיק בנתים לומר להללו בשבחות ובזמירות.
והמגנים המתחילים לנגן בשבחות ובזמירות כאלו הוא ענין בפני עצמו טועים הם כי לפי זה
היה

קמ״ץ בחזקה: שמי הגדול עיי׳ ומלת הקמוץ רמז כאן.

ומודים לבדך / וכן בברכו לא / ואמר ויתברך	המעה״ב כתב על גם מודים ובא״מ וכתב גם מברכות מט״ו דמוי שהכוונה לומר מודים אנחנו לך שלא די בלות מודים לבדך אלא אין גם משועות לשון הק׳ שהביא מאת שאמר בלחיוב לבד מצוי לשון לכן להפסיק ויתר וכרפס שהבי׳ גם כשע״ נכרם מלת אין תיבת שהוא מחוב ולפי דעתי הוה לו לומר מלת אין תיבה והמעיין יבחר. עכ״ל:

וישתבח כו׳ וגם צונו אמן אחר ברכת האל הקדוש ואחר שומע תפלה ואחר המברך את עמו ישראל בשלום. וזכו לענות אתם אפילו בק״ש כמבואר בסי׳ ס״ו:

ברוך שאמר. הנתה הש׳ ראוי להנקד בק״מ כלשון שאמרה שנתבאר בברכת אמת ויציב וכתוב בספר דקדוקו רש״ו פסוק בשגם הוא בשר שנקבה שין שאמר בסגול שלא תאמר האלף במבטא בקריאת שני קמצין והוה נשמע כמו שמר עש״ : ברוך הוא. כן הוא בכל הנוסחאות שלנו חוץ באבודרהם וכתב וז״ל ברוך הוא על שם ברוך יי׳ לעולם, ואחר פורה ומצוה כתב ברוך הוא וברוך שמו על יי׳ אחד ושמו אחד. אבל בסדור ספרד לא נכתב בתפלות ברוך הוא רק בסוף ברוך הוא וברוך שמו. וכן הוא בספר צדה לדרך וכתב בבג״ כ״ט וז״ל ברוך הוא וברוך שמו בא להודיע ולהורות שהמדע שלו המיוחד לו והשגנו ומדע שהוא מחוייב המציאות וקלתו אפשר המציאות והוא ורצונו וחכמתו הכל אחד וכו׳ ומאריך שם, וכן הוא בספר מנורת המאור נר ג׳ כלל ג׳ חלק א׳ פרק ג׳, וזה הנוסח הוא יותר נכון: עושה בראשית. מלת עושה הוא תאר סמוך ולכן הש׳ בצר״ כמו עשה פלא (שמות ט״ו) אבל ועושה הש׳ בסגול כי המלה מוגבה סמוכה והיא בינוני כמלת אומר שהוא בינונו ופירושו שהוא עושה מה שהוא אומר ומקיים הברוכות. כה הבית בשב״א והר״ש בחורק והמ״ד בחולם ובמלעה כי הנפרד הוא ברוה הק״מ ומה והר״ש בשב״א והמ״ד בק״מ על משקל תפוח ברוב (משלי י״א) שנאמר ממנו הבקבוק נלכדה הקריות (ירמי׳ מ״ח) שהקמ״ץ בשב״א ובחורק הר״ש ודגש הד״מ וכן ראוי להנקד גאת המלה לרבים בכל מקום הבי״ת בשב״א והר״ש בחורק והמ״ד בחולם ובמלעה כמו בנשמת של שבת אלוה כל בריות, וזה במוכרח אבל בסמוך תנקד הבי״ת בחורק והר״ש בשב״א נח על משקל כבשות הצאן (בראשית כ״א) כבשה אחת (שמואל ב׳ י״ב): לנצח. המ״ד בק״מ ומפני שהמלה בטעם מלעיל ומורת מעניינה והנו״ן בסגול כי כן מלת נצח היא לעולם הנו״ן בסגול חוץ מארבעה שהנו״ן בצר״י על פי המסורה נמסר (שמואל א׳ ט״ו) ואחד מהם הוא לנצח נצחים (ישעי׳ ל״ד) שהמ״ג בשב״א ומפני שאין המלה מאמר מעניינה והנו״ן בצר״י על פי המסורה כנזכר ולכן בכל מקום שבאו שתי המלות לנצח נצחים בתפלות כגון בברכת המגן ונתבאר בנו לנצח נצחים וכן בקדושת שחרית לדור ודור נגיד גדלך ולנצח נצחים ראוי לומר המ״ג בשב״א והנו״ן בצר״י כמו שהוא בפסוק, והמלה הוא מלעיל בטעם מלעיל תחת הנו״ן בין שהוא בסגול בין שהוא בצר״י: האל. כתב הר״ר דוד אבודרהם ואין לומר האל בהא אחרינן אלדינו וכתוב בפירוש הנדפס בסדורים ולפי זה יש לומר האב, ולפי דעתי אין למחוק מלת האל כלל כי מה שכתב הרד״ב אבודרהם הוא לפי נוסחת הספרדים שמדקדקים במספר התיבות של ברוך שאמר אבל לפי נוסחה האשכנזים שיש בה פ״ז תיבות לחסר מלת האל, ועל הכלל יש לומר שהבא״ הוא לקריאה ופירושה אתה אל אב הרחמן כמו שכתבתי בפרק ד׳ : אב הרחמן. מלת אב הוא בק״מ כי אוננה סמוכה ועניינה ומבאר כמלת

בדעים זה הכי ברוך בקדה השות ומטולא בנר ונראתה התוכה והמשו... כי מטולא ותקנתה נחדתו והמשיגו במשלו... גם כן ונברוך לדין וכם צדה לדרך כי ... המאור הנה

~~[illegible]~~ שהוא עיר גדול ומטב שהלכו לבותך אותם שאמם
מלובשים הוטב ואז וקצרו משבחו של הקב"ה. וגם שמעתי ממו שהוה רב
גדול ומובהק לרבים שהיה גוער בכל אדם שהוו מאריכים בברכות ומעוש
על כבה באותו עולם אע"פ שהיה דעתו ללמוד וע"כ רצה שיהיו ממהרין הולכך
כל אדם נתן אל לבו ואומר הברכות בקול נעים ובכוונה ויזכה לעה"ב. ע"כ:

הודו. ומכאן עד והלל לה' הוא בדברי הימים א' ס' ט"ז וכל זה הענין כתוב גם כן בתהלים ומזמור ק"ה ומזמור צ"ו בשנוי מעט בתוספת וגרעון בתיבות ובאותיות ועיין שם מ"ש שורש ואני לא באתי רק להגיה מה שאנו נוהגים לומר הכתוב בדברי הימים, ובהיות שספר דברי הימים שהוא משאר ספרי הנביאים בנגונו הטעמים ולא נשתנה כספר תהלים לכן באלה הפסוקים עשיתי נגוני הטעמים כמו שהם בכתוב: לה'. הלמ"ד בפתח וכבר כתבתי בפרק ג' ובפרשת התמיד שהאל"ף באות לה' אינה נקראת כלל: זמרו לו. צווי לרבים ובנין פיעל הדגש ולכן הזי"ן בדגש חזק ומפני הדגש השב"א הוא נע כמבואר בפרק ג' ובכמה מקומות עד הנה וכן התהללו הלמ"ד הראשונה בגעיה והשב"א נע כי הוא צווי ובנין התפעל אשר ג"כ עי"ן הפעל בגעיה כן תמיד כמבואר בפרק ו': קדשו. כ"ה הקוף בקמץ חטף והדל"ת בשב"א נח כמבואר בפרק ג': מבקשי ה'. כל לשון בקשה שבקו"ף בשב"א הוא רפה והשב"א נח אע"פ שמשקלה חזק שהוא מבנין הדגש לבד מן בקשו שהוא צווי לרבים הקו"ף בגעיה והשב"א נע כמשפט הצווי של זה הבנין כמו זמרו שכתבתי למעלה וכן גדלו לה' (תהלים ל"ד) בשרו מיום אל יום ספרו. בגוים את כבודו שבפסוק ודומיהם רבים: ועזו. הזי"ן בדגש חזק לתשלום אות הכפל שרשו עזז כמבואר בפרק ו': בקשו. כ"ה הקוף בגעיה והשב"א נע: צוה. הוא"ו בדגש חזק כי הוא פעל עבר ובנין פעל הדגש: ארץ כנען. הנו"ן בקמץ ומפני הנקוד קטן שיש לו בין הפסק לטעמים כמבואר בפרק ראשון, וכן אל תגעו במשיחי החי"ת בקמץ ומפני הנקוד, אבל קמ"ץ בפא של מתי מספר אינו מפני הנקוד רק מפני שמלת מספר הוא אחת מהמלות שהן בתוספת מ"ם בתחלה ועי"ן הפעל בקמץ ובסמיכות נשתנה הקמ"ץ לפת"ח כמו מקבל מלבן ודומיהן: נחלתכם. הכ"ף רפה אחר שב"א נח של התי"ו והוא נגד הכלל שכתבתי בפרק ג' והטעם כתבתי בחבורו בבאור נקודת השב"א: ויתהלכו. הלמ"ד שהוא עי"ן הפעל בדגש והשב"א נע כדין בנין התפעל ומפני שהשב"א נע לכן הכ"ף רפה כמבואר בפרק ג': הניח. הנו"ן בדגש חזק לתשלום נו"ן פ"א הפעל החסרה כמבואר במכלול בגזרת חסרי הפ"א שהוא מחסרו הפ"א אשר באותיות יונ"ה: לעשקם. העי"ן שהוא פ"א הפעל בקמ"ץ חטף ולכן השב"א שאחריה תחת השי"ן הוא נח כי הנפרד הוא עושק בחולם העי"ן על משקל חודש קודש שכשתתרבה המלה ישוב החולם לקמ"ץ חטף כמבואר בפרק ג': אל תגעו. הגימ"ל בשב"א נע ומפני הדגש חזק שבה שהוא בא לתשלום נו"ן פ"א הפעל כי שרשו נגע: בשרו. השי"ן בדגש חזק והשב"א נע כי הוא צווי לרבים מבנין פעל הדגש וכן ספרו: ספרו בגוים את. צריך להפסיק מעט בין בגוים ובין את כמו שכתב טור א"ח סי' ס"א וז"ל וצריך ליזהר בכל אלה שאחר מ"ם להפסיק כגון ולמדתם אותם שאם אינו מפסיק נראה

כקורא

דומה להם לומר ובשבחות ובגבורות נמדלק ואין הענין כן לפי דעת כל ומכן כי בשבחות ובגבורות
ג"כ אדלעיל מינה קאי. וכן ונשתחק הה ראוי להיות הגות. בסגול ונקודה בדגש שהיא תנועה
גדולה להרחיב על החות שהיא גרונית ונקודה בחטף פתח כמשפטה על משקל ונשתחק בשלום
(בראשית כ"ו) רק שלם הוו בפתח להפכו לעבר ואלו היתה הגות בסגול אז היתה החות בהכרח
בשבא נח אחר תנועה קטנה על משקל נהלך ונמדלק ואין ראוי להבליע את הגרון בשבא נח,
וכן ונמארך הוא על זה המשקל רק שהמ"א נקודה בקמץ לתשלום הדגש שהיה ראוי להיות בעי"ן
הפעל שהוא האל"ף שאיננה מקבלת דגש כמבואר בפרק ב'. וכן הוא בסדור מהרש"ל כנקוד אשר
כתבתי והביא עם זה גם מלת ונמלוכך והסכים לדעתי וסיים דבריו בהדרכה סבלים ומדייקין
נקודים בקמץ אבל לא נ"ל וכו' ומאריך שם: ונגביר שוב. הוא"ם בסגול ומפני הפסק: ונעליה
המו"ב בחולם והכ"ף הכפופה בשבא נע והכ"ף הפשוטה בקמץ כי המלה סמוכה למלת אלהינו אשר
איננה סמוכה סמיכת ענין להביא מלת של: חי העולמים. לפי דברי הפרדס בשער ערכי הכנויים
ערך חי בשם ספר שער צדק דע כי י"ג ענ' צריך לקרות חי החות בצר"י וכן הוא בעת פי'
גולתו בספר המערכת ספירת יסוד. הענין הוא כי חי בצר"י הוא סמוך ופירושו חיים של העולמים
ע"ב וישבע בחי העולמים (דניאל י"ב) כפירוש הראב"ע שם. והחיוט פי' את דברי שער צדק בהספק רמז
המערכת ספירת יסוד וכתב לומר חי בפתח וכן כתב אלו המקבל מהר"ר נחום מגרי' המפרסם בשם
מונואל לומר חי בפתח כסתם דברי הזוהר שהביא הפרדס בערך חי וכתב אלו שבאמת
דברי פי' גולתו ודברי החיוט סותרים אבל דברי החיוט הם עיקר. ובסדור מהרש"ל ז"ל כל האומר
חי בצר"י מחרף וכו' ומאריך שם וסיים דבריו ז"ל שהוא חוטא של עולם. והנה דבריו סותרים כי
אין פירושו חוטא של עולם אלא א"כ כשהוא בצר"י שבסמיכות מביא מלת של כמו שכתבתי:
בתשבחות. כ"ה בת"ו בחול"ם כמבואר בפרק ג' וכן הוא בסדור מהרש"ל והביא גם כן דברי
ספר הזכרון שהבאתי בפרק ג':

יש נוהגין לומר מיד אחר ברוך שאמר פסוק מי ימלל וגו'. וכתב מהרש"ל בתשובותיו
סימן ס"ד שאין לאומרו וכן כתב מורי מהר"ם ומה בספר לבוש התכלת סי' נ"א סעי' ה'
וכתב שם טעם נכון שאין לאומרו. ומי עורב לבו לגשת לעבור בקום עשה נגד שני
המאורות הגדולים האלה המאירים עיני הגולה: אין אומרים הזמירות
במרוצה כי אם בנחת, ש"ע סי' נ"א, וכתב מהר"ם ניגרין בהגהת ספר הוראה
ז"ל, וכתב א"ג כי פעם אחת השכים שמש הכנסת וראה אדם יושב לפני בה"כ
וכתר של עשבים בראשו ואמר וכי אינך פלוני שקברתיך אתמול אמר הן
אמר היאך אתה באותו עולם אמר בטוב אמר מה זכות היה לך והלא אתה
אדם קל אמר בזכות שהייתי אומר הברכות בקול נעים הביאוני לג"ע ומכבדים
אותי ומהו הסימן שאני הוא שקברתני כי תראה בית חלוקי קרוע שקרעת
אותו כשהלבשתני ומה זה שבראשך ואמר עשבים שבג"ע שמתו בראשו
כדי לבטל ריח רע שבעוה"ז. וכן שמעתי בשם הרב ר' יהודה חסיד ז"ל
שאמר

ויאמרו אמן וכן בימים הנוראים אמרו לאלהים שמדגישים המ"ם וקורין אותה בשב"א נע ולפעמים
מאריכים בה הרבה מאד ומעוררים הדין למעלה חלילה כמבואר בפרק ג' וטעות זה בא להם
מקריאת האלף שמאריכים בה והם לא ידעו שזה החטף הוא תנועה קטנה וצריך לקרותה
במהירות ולחטוף השב"א שאחריו כמבואר בפרק ג' ולהאריך ברי"ש כי שם הוא נגון הטעם. וכן
הוא בסדור מהרש"ל בקדוש: וקדשנו. צוו מבנין הדגש לכן הדגש ע"ין הפעל בדגושה ובשב"א נע:
והצלנו. הצד"י דגושה לתשלום נו"ן השרש כי שרשו נצל ולכן אין להאריך בה"א רק צריך למהר
קריאתה כדי להדגיש הצד"י: ויאמרו כל העם. כ"ה הוי"ו בפת"ח כי היא וי"ו ההפוך המהפכת
עתיד לעבר והיו"ד דגושה אבל ויאמרו דגלים שלמעלה נשאר עתיד כמו שהיה בלא וי"ו והוי"ו
אינה רק לחברו אל מה שלפניו וגם מבואר למבין: והלל לה'. ופסיק מעט בין והלל ובין לה':
רוממו ה' אלהינו. מכאן ואילך עד כי כל אלו פסוקים מלוקטים מן ספר תהלים ולכן לא עשיתי
להם נגוני הטעמים רק מתג באות שראוי להאריך בה חוץ מן הטעמים אשר עשיתי בפרק
ראשון והאתנחתא והפסיק והמקף ודומיהם: והוא רחום. כ"ה פתח ומה שאמר בקמ"ץ מחרף
עליו נאמר ולא למצוא הפתח כי הוא מלשון שהוא רחום מאחרים ודק, סדור מהרש"ל, והם
דברו השמשוני שהאריך בזה והבאתי דבריו ריש פרק ו': אתה ה'. מלת ה' היא בטפחא שהיא
טעם מפסיק כדי להפסיק קצת שלא לחברו למלת לא שאחריו ויבא לחרף את ה' חלילה ולכן את
עצמו לכן ראוי להפסיק מעט אחר מלת ה' וכן הוא בסדור מהרש"ל: ממנו. נכפלה זאת המלה ממות
הכנוי כי דגש המ"ם השניה הוא לחסרון נו"ן של מלת מן ודגש הנו"ן גם הוא לחסרון נו"ן מן והנו"ן
הכתובה היא לכנוי המדבר בעדו וזה מבואר בארוכות בשרשי הרד"ק שרש מן: ואמתך. המ"ו בשב"א
נע מפני הדגש שבה וכתב הרד"ק בשרש אמן שמלת אמת שרשו אמן ומשפטו אמנת ונפלה הנו"ן
להקל והדגש בהסמך אל הכנויים וכוח ר"ל הדגש שבת"ו הוא מורה על נו"ן השרש החסרה:
יצרונו. הצד"י בשב"א נע מפני הדגש שבה לתשלום נו"ן פ"א הפעל החסרה כי שרשו נצר: כי מעולם
המה. המ"ם בתוספת ה"א בסגול ובטעם מלעיל והמ"ם בדגש וכן כל המה שבמקרא: ועגג. הגו"ן
בדגש חזק לתשלום ע"ין הפעל החסרה כי שרשו עגג: בלחצים. הלמ"ד בשב"א נע מפני הדגש
שבה והדגש הוא מפני פתח הבי"ת המורה על ה"א הידיעה כמבואר בפרק ב': ותצלנו. כ"ה
על פי המסרה בלא וי"ו אחר הצד"י והיא נקודה בשורק שהוא בא במקום מלאפו"ם ולכן המ"ם אינה
דגושה: לעם. בקמ"ץ הלמ"ד מורה על הידיעה כאומר העם הידוע והוא ישראל שהוא עמו. רב"ק:
הנשא. אין להאריך בה"א כלל רק צריך למהר קריאתה כדין תנועה קטנה כדי לעשות דגש
חזק בנו"ן פ"א הפעל להורות על נו"ן נפעל החסרה, ודלא כדברי מורי מהר"ם יפה ז"ל שכתב בלבוש
האורה פ' נשא במלת הנשא שאין נו"ן הנשא דגושה הראה בזה שלא למד חכמת הדקדוק כלל ולא ראה
אפי' ספר מהלך בצווי בנין נפעל מהשלמים ובצווי בנין נפעל מחסרי פ"א נו"ן נגש ובשאר מקומות
המצוין ומצא שגגתו: הישועה. היו"ד בשב"א נח אחר ה"א הידיעה כמבואר בפרק ב': עזך.
המ"ם בשב"א נע והטעם כתבתיו בברכת התורה: סלה. הסמ"ך בדגש חזק מפני שנגון הטעם
במלת ברכתיך כתוב ובמלת סלה בסמ"ך ונקודה אחת בין שני הטעמים והוא קמ"ץ הרב"ע השופר
זה נקרא אצל המדקדקים אתנ ורחוק כמבואר בפרק ד': משגב. כ"ה הגימ"ל בקמ"ץ מוכרת
אבל

השש תיבות הנלה
יושר הבל המהקין
נכתב המלה מכו,
מצאה אמתין כגמן
לפנים התבלה יותר
והלל לה' והוספת
"ירעת יום התועלה
של התבלה " והלל לה'
והכנסתים אל המקום

*ה"א בסגול
לעיל סובר
הוא, כי עם
שם זכר.

בקורא מתם, ומשתם את, וראותם אותם, ובשרתם אותם, ולא בקש לבד אלא אף בספורו
במורה ובתפלה כמו ספרו בגוים את כבודו, שבחו ורוממו את, וחקם את, ומראו העם
את, ומוליכים את, לקיים את, עכ"ל: כי כל אלהי. כתב האבודרהם הכ"ף של כי בגעיה
וטעמו הוא מפני התלישא גדולה שבמלת כי שהוא מהטעמים המפסיקים כמבואר בפרק ב':
אלילים. כתב טור א"ח סי' נ"א וז"ל וכשמגיע לכי כל אלהי העמים אלילים יש להפסיק מעט בין
אלילים ובין וה' שמים עשה שלא יהא כחוזר למעלה ח"ו עכ"ל, וכן כתב האבודרהם וכן הוא
בסדור מהרש"ל בשם מהר"ם ובשם התשב"ץ: וה' שמים עשה. וו"ו של וה' פירושה אבל כמו
שפי' הרד"ק ווי"ו של ועבדיך באו (בראשית מ"ב) ואחלצה צוררי ריקם (תלים ז') וכן נראה פי' ווי"ו
של וה' מדברי רש"י ז"ל שכתב וז"ל וה' שמים עשה. באלילים כתיב לעשות אבל הקב"ה עושה שמים
וארץ וכל צבאם: כבוד שמו. הכ"ף בשב"א מפני הסמיכות ופירושו כבוד של שמו: בהדרת קדש.
הדל"ת רפי ובשב"א נח והרי"ש בפתח מפני הת"ו שהיא נח נראה במקום ה"א הנקבה הנחה כמו
שכתב הרד"ק בשרש הדר וז"ל ועם ה"א הנקבה הדרה (הה"א בסגו"ל והדל"ת בשב"א נח והרי"ש
בקמ"ץ) והסמוך בהדרת קדש (תלים כ"ט) וכו': חילו מלפניו. למ"ד מלפניו בשב"א נע מפני
הדגש שבה לחסרון נו"ן מן, ומנין מ"ם ולמ"ד שמשמשותם הכינוים ובאים לשמש בתיבה אחת
כתבתי למעלה במלת מהו רצון מלפניך: תכון תבל בל תמוט. תבל הוא שם בלשון נקבה
דכתיב ומי שם תבל כלה (איוב ל"ד) ותי"ו של תכון מורה על העתיד לנקבה ודגש הכ"ף לתשלום
נו"ן נפעל כי שרשו כון והיה ראוי להיות תנכון (בלשון אשכנז זיא ווערט ווערדן אן געגרינדעט) וכן
תמוט הוא מגזרת המשקל עתיד לנקבה מבנין נפעל שרשו מוט: ישמחו. כ"ה השי"ן בשב"א נח
והמ"ם בשב"א נע כמבואר בפרק ג' בין שני שבאין באמצע התיבה: ויאמרו בגוים. כ"ה
הו"ו בשב"א כי היא וו"ו החבור: מלך. הלמ"ד בקמ"ץ מפני ההפסק: הים. היו"ד בקמ"ץ וכן כל
ים אפילו כשהוא סמוך סמיכות ענין הוא בקמ"ץ על פי המסורה זולתו ים סוף שהוא בפתח:
ירננו. הוא עתיד מבנין פעל הדגש לפיכך נו"ן הראשונה שהיא עי"ן הפעל דגושה כמשפט זה הבנין
כמבואר בפרק ו' ומפני הדגש השב"א הוא נע: כי לעולם חסדו. בירושלמי בברכות פרק היה קורא
הביאו הרא"ש שם בפרק היה קורא וז"ל ר' יונה בשם רב חסדא אומר צריך להתיז כי לעולם חסדו, ופי'
צריך להתיז כי לעולם חסדו דלא ליתשמע כלעולם וכן צריך להתיז סמ"ך של חסדו ופירש הרב"ן
במכוון דגש בה עכ"ל שלא תדמה זיי"ן, ופירוש הענין הוא שלא ימהר בקריאה מלת כי למלת לעולם
שלא יהא נשמע כמלה אחת כלעולם כ"ף הדמיון ויהיה משמעות פירושו כאלו לעולם חסדו. וכן
בשלא יתיז סמ"ך של חסדו לכוון ומראה אז ישתמע ח"ו חז דו שפירושו ראה זוג ר"ל שתי
רשויות ח"ו ואת ה' הוא מחרף. וכתבתי זה מפני ששמעתי רבים מהמשוררים נכשלים בו. וגם מהם
מדקדקים בקדוקו ענות לקרוא הסמ"ך בדגש חזק ובשב"א נע והם לא ידעו דרך ה' שהוא במשקל חמ"
ובנינו פ"א הפעל בפתח ועי"ן הפעל בשב"א נח דרכו חסדו ומבין יבין: יאמרו. צווי לרבים
מבנין הקל מן אמר. לפיכך המ"ם רפה ובשב"א נח כמו שנאמר מן שמר שמרו משפט (ישעי' נ"ו)
ומן גבר גברו תורת משה (מלאכי ג') ברבים עי"ן הפעל רפי ונקראת בשב"א נח, וכן אמרו
לאלהים (תלים ס"ו) המ"ם רפה וכן כולם. וכתבתי זה להראות טעות המנגנים האומרים בקבוץ
ואמרו

עותם ומורסם: שכבה לו. כ"ה. הלמ"ד בדגש ומפני האתנ ורחוק: שו"ו. האל"ף נקראת בחטף
פת"ח כי לא תנוח האל"ף של שוו ות' רק כשתבוא לשמש עלו אחת ואותיות וכל"ב כמבואר בפרק ג'
אבל כשתבא לשמש עלו אחת ואותיות ושב"ה תנוע האל"ף ונקראת בחטף פת"ח ובעלי המסרה
נתנו בזה סימן ושב"ה מפיק וכל"ב לא מפיק והמשכיל יבין: ואני במסבק. כ"ה הב"ת בדגש אחר
מג"ב ומפני הפסוק שהוא אחד מהטעמים המפסיקים בין אותיות בג"ד כפ"ת לאותיות יה"א כמבואר
בפרק ב': אשורה לו. כ"ה הלמ"ד בדגש ומפני האתנ ורחוק: כי גמל עלי. כ"ה הגימ"ל רפה אחר
מוה"ב אעפ"י שמלת כי היא בטפחא שהוא מהטעמים המפסיקים כמבואר בפרק ב' עם כל זה
הגימ"ל רפה כי בתהלים משלי איוב אין הטפחא מפסיק אלא כשהוא בתחלת התיבה לפני
הנקודה אבל בכאן הוא אחר נקודת החירק:

בש"ע א"ח סי' נ"א כתוב מזמור לתודה יש לאמרו בנגינה שכל השירות עתידות
ליבטל חוץ ממזמור לתודה. ואין אומרים מזמור לתודה בשבת ויו"ט או ביום
הפסח שאין תודה קריבה בהן משום חמץ ולא בערב פסח וע"ש סי' תכ"ט ולא בעיו"כ וע"ש סי' תר"ד:

מזמור לתודה (תלים ק') הז"ין שבמלת מזמור הוא בשב"א נח כי המ"ם אינו לשמש רק נוספת
כי הוא שם בתוספת מ"ם ואלו היתה המ"ם לשמש אז היתה הז"ין דגושה לחסרון נו"ן או
כמבואר בפרק ב': עבדו. הוא דומה לרביע והבי"ת רפה אחר שבא נח בכו"ת ומתה כתב (ברביע
לא) וכן כל אותיות בג"ד כפ"ת תבאנה רפות כדומה הרביע אחר שבא נח אעפ"י שהכלל הוא שתבאנה
דגושות אחר שבא נח כמבואר בפרק ג' עכ"ל שתנה הכלל כדומה הרביע וקומץ עם כיוצא כמו
בפרשת והיה אם שמוע לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו שהבי"ת רפה אחר שבא נח והטעם
כתבתי בחבורי בנקודת השב"א ואין כאן מקום להאריך: ולא אנחנו. בכתוב הוא ולא באל"ף
והקרי הוא ולו בוי"ו ע"פ המסרה וצריך להאריך בחולם הלמ"ד עד שיקמוץ שפתיו מעט לצד
חוץ להורות מלא הוי"ו, וכתבתי הקרי בפנים כמו שעשיתי בפרק ראשון: אנחנו. כבר כתבתי
בפרק ג' שמלת אנחנו היא לעולם בטעם מלעיל והחי"ת בשבא פשוט נח ונקודה כאן הנו"ן
בפת"ח אעפ"י שהיא באתנחתא שבו מתהפך הפתח לקמ"ץ יש מהם שלא נתהפכו ונקראים פתחין
בספרא כמבואר בפרק ראשון עד אחד מהם: בתהלה. הלמ"ד בדגש חזק לתשלום הלמ"ד
שהיא עין הפעל כי שרשו הלל לכן אין להאריך בבי"ת כלל: (כתב השל"ה כשאומר ולא אנחנו -
ימו ויכוין שהקרי הוא לו בוי"ו במסורה גדולה):

- הוכיע דין חצאי עגולה כתוב בפנים אף מזמור לתודה בסוף אמר ומרין בעין להסורים.

(ושמעתי טעם לשבח לזה ויכוין ולא בוי"ו ובאל"ף שהם שני הדרכים אלא הענין כך הוא דאמרא בגלגול שמעוני תהלים ע"ב
נחות כצאן עמך ביד משה ואהרן אדם שהוא בר שכל בטבע יש לו שכר במצות רצונו יתברך ועונש בעבירו
רצונו אבל בהמה אין לה לא שכר ולא עונש אבל האדם יש לו מעלה יתרה שיש לו שכר במצות גדולה ומה
שהבה וגם בהמה יש לה מעלה יתרה שאין לה עונש והקב"ה ברחמיו וברוב חסדיו נהג עמנו
לשכר וצאן לעונש וזהו נחות כצאן עמך ביד משה ואהרן עכ"ל בביאור נתר ובזה יבואר שאנו משבחין
הקב"ה בשבחו בזה הענין דעו כי ה' הוא אלקים הוא עשנו ולו אנחנו עם דהיינו כשאנו עושין רצונו לקבלת שכר
ואם תאמר אולי אתם לעם אף לקבלת עונש בעברותינו לכך צריך לכוין ג"כ ולא באל"ף ה"ו כשאין
אנו עושין רצונו אז לא אנחנו עמו. רק וצאן ורעותו שמדמה אתם לצאן שאין לה עונש).

- אם המהה"ג בסוף והוא עם הכתב (כתב השלה וכו') שלבני לוד.

אבל בסמוך כמו משגב אומות שאומרים בסיומות הג"מל בפתח וכן קבנו כמו משגבו
(שמואל ב' כב ותהלים יח) הג"מל בפתח והב"ת דגושה אחר הפתח במשגבי שהוא נקראת בנקודה
אחר הפתח שהוא תנועה קטנה ומדגיש האות שאחרין בנקודה כמבואר בפרק ג' אבל כשהדגש
בלא נקוד כמו משגב אז היא רפה כמשפט נח נראה: קראנו. הוא מקור עם כנוי המדברים
בעדם לפירק הקו"ף פא הפעל בקמ"ץ חטף והרי"ש עין הפעל בשב"א נח כמשפט המקור בראו
עם הכנויים: הושיעה את עמך. יש פסק בין הושיעה ובין את ומפני שמלת הושיעה היא
בטעם מלעיל בעבור הה"א הנוספת בסופה ובהאריך הקורא בשין אז תפול קריאת העי"ן על
הא"לף של מלת את במהירות ותתבלע הא"לף ומפני שהיא גם כן ממוצא העי"ן ולכן הפסיק
בינהם והמבין יבין: וברך את נחלתך. הב"ית בקמ"ץ לתשלום הדגש שהיה ראוי להיות ברי"ש
שאינה מקבלת דגש כמבואר בפרק ד' ולולא הרי"ש היתה הב"ית פא הפעל בפתח ועין הפעל
דגושה על משקל וכפר על חטאתינו (תהלים עט) ומה שננקדה הוי"ו של וברך בשורק ולא בשב"א
כמשפט וי"ו השמוש הוא מפני שכל וי"ו השמוש הבאה לפני אותיות בומ"ף תנקד בשורק אם לא
כשנגון הטעם באות הראשונה שלבד הוי"ו אז תנקד הוי"ו בקמ"ץ כמבואר בפרק ג':
ונשאם. צווי מבנין הדגש לכן השי"ן דגושה והשב"א נע: חכמה. פעל עבר לנקבה מבנין הקל
לפירק הכ"ף עין הפעל דגושה ובשב"א נע והת"יו תמורת הה"א למ"ד הפעל כי שרשו חכה והיא
רפה אחר שב"א נע והה"א הכתובה היא ה"א הנקבה. ויש ליזהר מאד להוציא החי"ת ממוצאה
שלא יחליפנה בה"א חלולה כי אז הוא מחרף ומגדף כדאיתא בפרק הקורא את המגילה
עומד וגם מחריב את העולם כדאיתא בתנחומא ריש פרשת בראשית ובשוחר טוב רבה פ"א
ראשו כתם פז: ומגיננו. הנו"ן הראשונה בדגש חזק לתשלום נו"ן עין הפעל החסרה כי שרשו
גנן והנו"ן השניה עם הוי"ו למדברים בעדם: לבנו. הב"ית בדגש חזק לתשלום ב"ית עין הפעל
החסרה כי שרשו לבב: ושמך. היו"ד בסגו"ל כמו שהוא בלי כנויים ומדרו ישע (ישעי' מ"ה) אע"פ
שעל הרוב ישתנה הסגו"ל לחיר"ק בכנויים כמו מן ישע כי כל ישעי (שמואל ב' כג) עננו באות ישענו
(תהלים סה) ומן קדש כי בקדשי הרחיק (ישעי' ס') עם כל זה יש מהם שלא נשתנו כמו אל בקצפך
תוכיחני (תהלים לח) ושעך תתן לנו (תהלים פה) והרבה כאלה הביאם הרד"ק במכלול שער השמות במשקל
פעל בשני סגולים: קומה. כה בטעם מלרע ע"פ המסורה וכן כל קומה שבתהלים חוץ מן וקומה
בעזרתה (תהלים לה) שהוא מלעיל: עזרתה לנו. כה הלמ"ד בדגש חזק כי נגון הטעם אתי מרחוק
הרחב. כה החי"ת בסגו"ל מפני שהוא סמוך במקף אל מלת פיך ומפני הסמוכות נשתנה
הצר"י לסגו"ל: אנכי ה' אלהיך. יש פסק בין אנכי ובין ה' כי הקדמא שעל מלת אנכי אינו
טעם מפסיק כמבואר בפרק ד' ולכן בא גם טעם פסק כי גם בעשרת הדברות מלת אנכי היא
בטעם מפסיק והטעם כתוב בזוהר פ' יתרו ר' יצחק אמר אנכי בא שכינתא ופסקא טעמא
ואלהיך. כתב הרד"ק נפל ממנו הדגש להקל והו"ל שהוא עתיד מבנין פעל הדגש והיתה הלמ"ד
ראויה להדגש ולהקרא בשב"א נע ונפל הדגש להקל והוא נקראת בשב"א נח ועשיתו קו הרפה על
הלמ"ד לסימן שאיננה דגושה: אשרו. כל אשרו שבמקרא השי"ן בשב"א נח ואומרה נקראת
רק מקלעת ושמעתי הרבה מהמגנים קורין השב"א נע והשי"ן דגושה כמו אשרו חמוץ (ישעי')
ונצאת

טעות מספר כאן. כי בתהלים ל"ה כתוב בעזרתי לא בעזרתה

- הפירוש על ... ונכון. ... קודם הרגש ... והעתקתי כאן ... ... כוונה.

עבדך נזהר בהם בשמרם עקב רב. מסבדנא עלי דבל יומא אגדהרנא בהא דלא לאטעאה

הו וכו' עכ"ל תנה פי' מלת נזהר ביוגוני שקבל ויש הוה נזהר והמשכיל ויבין: בשמרם. הוא

ר עם כנוי לפיכך השין בקמץ חטף והמ"ם בשב"א נח כמשפטו אחר תנועה קטנה כמבואר ג': — קהו"י בכו' ואולו קטנות חסר תיבות "בפרק.

פי רב. ברי"ש בקמץ ומפני ההפסק וכן אח"כ עקב רב ונקיתי מפשע רב הרי"ש בקמץ:

בין. כ"ה מלת יהיו בחירק ומ"ב העתיד במתג והה"א בשב"א פשוט נע כמשפטו המבואר בפרק ג':

ורי פי. המ"ם רפה ובשב"א נח: "צורי. לשון יצירה מורע אבל צורו ומחסה שהוא לשון צור

סלע ומציל סדר והרש"ל:

לדוד. טעמו. כ"ה העי"ן בשב"א פשוט נח ואינה נקראת רק נבלעת בגרון על משקל פי לחמו

הוא (ויקרא כ"ב): ויגרשהו. עתיד ובנין פעל הדגש והוי"ו מהפכתו לעבר והיה ראוי

הות הגימ"ל שהיא פ"א הפעל בפתח והרי"ש שהיא עי"ן הפעל דגושה כמשפט זה הבנין על משקל ויקדשו

בנאור בשבת בדברות ראשונות ומפני שהרי"ש אינה מקבלת דגש כמבואר בפרק ד' לכן ננקדה הגימ"ל

בקמץ והרי"ש נקראת בשב"א נע כמשפטו אחר תנועה גדולה כמבואר בפרק ג' והגימ"ל היא רפה אחר

שב"א נח והטעם כתבתי בפרק ג': וילך. המ"ב בפתח ובטעם מלרע ומפני ההפסק וכן כל וילך וירד

שהם בלא הפסק בסגו"ל עי"ן הפעל ובטעם מלעיל תחת המ"ב ובהפסק ישובו בטעם מלרע ועי"ן הפעל בפתח

הטעם ומבואר במכלול חלק הדקדוק דף ל' ע"ג: תהלתו בפי. כ"ה הבי"ת דגושה אחר הוי"ו אעפ"י שאין

מגין הטעם ומפסיק ומפני הפ"א שאחריה שהן שתי אותיות ממוצא אחד והראשונה בשב"א שגם זה אחד

מהמקטלים הרפה מאותיות בג"ד כפ"ת אחר יהו"א כמבואר בפרק ד': בי"י. הבי"ת במתג ובכר

כתבתי בפרק ג' שהאל"ף אינה נקראת כלל: גדלו. צווי ובנין פעל הדגש ולכן הדל"ת דגושה

והשב"א נע: ונרוממה. כמו ונרומם והה"א נוספת: יחדו. כ"ה החי"ת בשב"א פשוט נח ומפני

דגש הדל"ת כמבואר בפרק ג': הצילני. הצד"י דגושה לתשלום נו"ן פ"א הפעל החסרה כי שרשו

נצל: הביטו. דגש הבי"ת לתשלום נו"ן פ"א הפעל כי שרשו נבט: ונהרו. הה"א בקמץ ומפני

ההפסק אבל בלי הפסק הוא בחטף פתח. כמו ונהרו אליו (ישעי' ב'): יחפרו. החי"ת בשב"א פשוט

נח ומפני דגש הפ"א שאחריה: מלאך. כ"ה האל"ף בפתח ומפני הסמיכות ופירושו מלאך של י"י:

ליראיו. למ"ד השמוש בחירק ומתג אצל בחירק ויו"ד פ"א הפעל נחה ומפני שלא יבאו שני שבאין בראש

התיבה כמו שנתבאר בפרק ג': ויחלצם. עתיד ובנין פעל הדגש לכן המ"ב דגושה והשב"א נע

ונהפך לעבר מפני הוי"ו: טעמו. כ"ה העי"ן בחטף פתח כי הוא צווי לרבים על משקל שאלו שלום

ירושלים (תהלים קכ"ב) שננקדה פ"א הפעל בפתח ועי"ן הפעל בחטף פתח להרחיב על אות הגרון

וכשאין עי"ן הפעל גרונית תנקד הפ"א בחירק והעי"ן בשב"א נח כמו שמרו משפט (ישעי' נ"ו):

מחסה בו. כ"ה הבי"ת דגושה אחר ה"א שמנהגה לרפות אותיות בג"ד כפ"ת שאחריה וגם מפני שמלת

מחסה במלה במקף על מלת בו והוא בכלל הדחוק המבואר בפרק ב' ומלת מחסה המ"ב בסגו"ל

במתג והחי"ת בחטף סגו"ל: יראו. הוא צווי לרבים ובנין הקל ונחי הקצוות והמ"ב בשב"א והרי"ש

נקראת במלאפו"ם והאל"ף נחה ואינה נקראת כלל והטעם כתבו המדקדקים כדי שלא יתחלף

עם יראו שהוא עתיד מן ראה ומפני שהרי"ש נקראת במלאפו"ם הטילו שב"א הרי"ש תחת המ"ב

ונקראת המלה על משקל בנו פנו ודומיהם שהם צווים ונחי למ"ד הא': מחסור. כ"ה החי"ת בשב"א

פשוט

בשבת ויום טוב ובהושענא רבה אומרים זה:

למנצח (תלים י"ט) כ"ה כל למנצח שבמקרא הלמ"ד במתג אחר הפת"ח והמ"ם רפה נקראת בשב"א
נע אף שלא במתג כמבואר בפרק ד': מספרים. כ"ה הפ"א בדגש ומפני שהוא בינוני
מבנין פעל הדגש ומפני דגש הפ"א צריך לקרות השב"א נע כמבואר בפרק ג' ודכוותה מקומות
עד הנה: כבוד. הכ"ף בשב"א מפני הסמוכות כמבואר בתחלת שער אמן עולם: מגיד. הוא
בינוני מבנין הפעיל הגימ"ל בדגש חזק לתשלום נו"ן פ"א הפעל כי שרשו נגד: יביע. הבי"ת בדגש
חזק לתשלום נו"ן פ"א הפעל שרשו נבע, וכתב הרד"ק בשרש נבע שנקרא הדבור בלשון הזה לפי ש...
יוצא והפה כמו המקור: יביע אומר. כ"ה, המ"ם בסגו"ל ונגון הטעם במלעיל כי הוא שם דבר
אבל כשהמ"ם בקמ"ץ אז נגון הטעם מלרע והוא בינוני כמו אתה אומר אלי (שמות ל"ג) וכן הוא
בספור מהרש"ל: ולילה ללילה. כ"ה הלמ"ד הראשונה מן ללילה בשו"א כי הוא אות ורחוק א...
שאין נגון הטעם בה והטעם כתבתי בפרק ד': יחוה דעת. כ"ה הדל"ת בדגש חזק מפני
שהמלה בטעם מלעיל ומלת יחוה במקרה עליה ...: אין אומר. כ"ה בטעם מלעיל והמ"ם בסגו"ל
כי גם הוא שם דבר על משקל נשק אבל (בראשית כ"ג): בלי נשמע. כ"ה המ"ם בקמ"ץ כי הוא
נפעל הוה בלע"ז ער ווערט געהערט, אבל כשהמ"ם בפת"ח הוא נפעל עבר ופירושו ער איז
ווארדן געהערט, והנה משמעותו שבכבר הזמן עבר לא נשמע אבל עתה הוא נשמע ובאמת אין
הענין כן כי גם היום אין קולם נשמע וכן אין נסתר הת"ו בקמ"ץ מפני הטעם ומל...
הלמ"ד בדגש לתשלום אות הכפל כי שרשו קלל: מחפתו. כ"ה הפ"א בדגש לתשלום אות הכפל
שרשו חפף וכן כל חפה הפ"א בדגש חזק לכן אין להאריך בחו"ת כלל, כי צריך להדר
בקריאתה כדי להדגיש הפ"א: מקצה השמים. הקו"ף רפה ובשב"א נח והיתה ראויה להדגש ולהקרא
בשבא נע כמשפט אחר מ"ם השמוש כמבואר בפרק ד' והקלה וכן כל מקצה שבמקרא הקו"ף רפה
ובשב"א נח על פי המסרה: מחמתו. כ"ה המ"ם השניה בדגש חזק לתשלום מ"ם ע"ין הפעל החסר
כי שרשו חמם: מחכימת פתי. כ"ה החי"ת בשב"א פשוט נח מפני דגש הכ"ף שאחריה שהיא
אחד מהבגדכפת המשך כנזכר בפרק ג': משמחי לב. מ"ם ע"ין הפעל בשב"א נע מפני הדגש
כי הוא בינוני מבנין פעל הדגש: לעד. כ"ה העי"ן בפת"ח כי מלת עד היא לעולם בפת"ח
ע"פ המסרה אפילו באתנחתא וסוף פסוק: יחדו. כ"ה החי"ת בשב"א פשוט נח ומפני
דגש הדל"ת ומאחר שאין החי"ת בחטף פת"ח אין המ"ם במתג וכן הוא בספור מהרש"ל
ומפז. כתב הרד"ק במכלול דף ס"ה ע"א ע"ש ומפז רב בפת"ח וכל שאר פז בקמ"ץ וכן מ...
בספור מהרש"ל בשם ר"ן: מדבש. הדל"ת בשב"א נע מפני הדגש שבה לחסרון נו"ן
והמ"ם היא מ"ם היתרון ר"ל ויתר מדבש וכן מ"ם מזהב ומפז שפירושם ויתר מזהב ומ...
מפז: נזהר. כ"ה הה"א בקמ"ץ כי הוא בינוני מבנין נפעל והוא כדמות תאר ומורה
זמן ההוה וכתב הרד"ק במכלול בבנין נפעל מהשלמים וז"ל ונקדו עי"ן הפעל בבינוני
בקמ"ץ גדולה אם הוא נסמך וכו' ע"ש. הנה מנקודת הקמ"ץ מוכח שהוא בינוני וכן
בגומר בהדיא בפרשת האזינו עמוד תקע"ג בדפוס מדול ודף רצ"ה ע"ב בדפוס ק...

המ״ב שהוא ע״ן הפעל בגעיה כמשפט גם הבנין: ורהבם. כ״ה הר״ש בקמץ חטף והה״א בשב״א
ובדו והוא נחה נבלעת בגרון והבית בגעיה כמשפטה אחר שב״א נח: ונעפה. המור״ק
תחת הע״ן הוא במקום מלאפ״ום כי המלה חסרה וי״ו על פי המסורה והפ״א רפה כדין אחר
תנועה גדולה: הרגע. הדל״ת בפת״ח באתנחתא והוא פת״ח דספרא: ונבא. כ״ה חסר וי״ו
על פי המסורה נמסר במסורה הגדולה באות הנ״ון ערך נב: שובה. כ״ה בטעם מלרע אעפ״י
שמשפטו להיות מלעיל כמשפט נחי הע״ן יצאו תמלה מן הכלל שהם מלרע עפ״י המסורה וזה
אחד מהם: מתי. כ״ה הת״ו בקמץ מפני האתנחתא: והנחם. הנ״ון בגעיה לתשלום נ״ון
נפעל החסרה כי שרשו נחם: שבענו. צווי מבנין פעל הדגש ולכן הבי״ת בגעיה ומפני הדגש
הוא נקראת בשב״א נע כמשפט המבואר בפרק ג׳. וכן שמחנו שבסמוך הוא מגה המשקל הזה
בגעיה ובשב״א נע: ונרננה. הנ״ון הראשונה שהיא מדבריים בעדם הוא נקראת בשב״א נח אחר
וי״ו השרוקה כמבואר בפרק ג׳. והנ״ון השנייה שהוא ע״ן הפעל נקראת בשב״א נע מפני
הדגש שבה כי הוא עתיד מבנין פעל הדגש והה״א נוספת וכן במלת ונשמחה הה״א נוספת
והם כמו נרנן ונשמח: כימות. המ״ם נחה והטעם מבואר בפרק ג׳: עניתנו. הנ״ון בגעיה
כי הוא עבר מבנין פעל הדגש: פעלך. הפ״א בקמץ והע״ן בחטף קמץ להרחיב על אות הגרון
והמ״ב בסגול מפני הפסק: והדרך. הדל״ת בקמץ רחב והר״ש בשב״א נע כי הוא על משקל
כספך נעבדך (מלכים א׳ כ׳) רק שבמלת והדרך ננקדה הוי״ו בפת״ח והה״א פ״א הפעל בחטף
פת״ח להרחיב על אות הגרון ולולא זה אז היתה הוי״ו במלאפ״ום ופ״א הפעל בשב״א נח כמבואר
בפרק ג׳:

בכל מוצאי שבת אחר תפלת ערבית אומרים ויהי נועם ומגמור יושב בסתר עד ואראהו
בישועתו וכופלין פסוק אורך ימים וסדר קדושה מן ואתה קדוש וכו׳. ואומרים אותם
אפילו כשחל מוצאי יום טוב במוצאי שבת. חוץ כשחל איזה יום טוב במוצאי שבת או
אפילו שחל יום טוב באיזה יום מאותו השבוע אז אין אומרים לא ויהי נועם ולא ואתה
קדוש נוסח בש״ע ובלבוש סי׳ רצ״ה. גם אין אומרים ויהי נועם בט׳ באב שבמוצאי
שבת אבל ואתה קדוש אומרים אחר איכה וקינות. ואם חל פורים במ״ש אומרים אחר
המגילה ויהי נועם ואתה קדוש ויתן לך:

ויהי. כ״ה הוי״ו בחור״ק ויו״ד העתיד נחה והטעם כתבתי בפרק ג׳: נעם. בטעם מלעיל כי הוא משקל
של קדש שהם בחולם וסגול ובטעם מלעיל ונקודה הע״ן בפת״ח מפני שהיא גרונית כמבואר במכלול
שער השמות משקל פעל שהפ״א בחולם והע״ן בסגול: אדני. כ״ה באל״ף דל״ת כי הוא נמנה במסרה
גדולה בין קל״ד ובאון ובטעות נדפס בכל הספרים גם בעשרים וארבע הגדול ביו״ד ה״א: ומעשה.
[illegible] הש״ין בצר״י ומפני המסורות כי פירושם ומעשה של ידינו:

לדעתי צ״ל נאריבדה בה״א כי אריבך לשון נקבה וסתום לשון זכר.

ישב (תהלים צ״א). שבו. לדעת ר׳ יוסף קמחי הוא תאר ודגש הבי״ת לחסרון אות הכפל ששרשו ישבב
והיו״ד לתאר, רד״ק במכלול שער השמות משקל פעל: מחסי. החי״ת בשב״א פשוט נח:
יקוש. דגש הק״ו הוא לתשלום נ״ון פ״א הפעל החסרה: יסך. מפני שהמלה מלעיל בעבור שהוא
סמוכה.

פשוט נח: רשו. כ״ה בטעם מלרע על פי המסורה אע״פ שהוא מנחי הע״ו, שמשפטן להיות מלעיל
לא יחסרו. כ״ה החי״ת בשב״א פשוט נח ומפני שבא הס״ק וכ״ה בספר מהר״ל בלום ספר ובית
כל טוב. כ״ה הטי״ת בחול״ם ובטעות נמצא נקודה בהרבה ספרים במלאפו״ם כי במסורה הגדולה לא
נמנה זה בין י״ט שחסרין בלישנא ולפי זה שפי׳ הרד״ק בשרש טוב הוא שם תאר כלומר לא יחס
שום דבר טוב ופי׳ כל כתב רש״י שהוא כמו כל מלאכה שפירושו שום מלאכה: לכו. כ״ה בגע״יא א
השב״א והשב״א נקרא כמו פתח כמבואר בפרק ג׳ ועם כל זה הכ״ף רפה כמשפטה אחר שב״א נע
החפץ. הה״א הידיעה בסגו״ל להרחיב על אות הגרון שאחריה: ורדפהו. כ״ה הרי״ש בקמ״ץ חטף
והדל״ת בשב״א נח והפ״א רפה נגד כלל הדקדוק וטעם הרפיון כתבתי בחבורו ואין כאן מקום
להאריך: ואזניו. כ״ה האל״ף בקמ״ץ חטף והזי״ן בשב״א נח כי הוא מקובץ מן אוזן שהוא בחולם
שישוב קמ״ץ חטף בכנוי ובריבוי כמבואר בפרק ג׳ במלת קדש: שועתם. הוי״ו רפה ונקרא
בשב״א נח: בעשי. כן הוא ביו״ד על פי המסורה והוא תאר לרבים: הצילם. דגש הצד״י לת
נו״ן פ״א הפעל החסרה כי שרשו נצל: דכאי. כ״ה הכ״ף דגושה והשב״א נע: יצילנו. דגש הצד״
לתשלום נו״ן פ״א הפעל כנזכר ודגש הנו״ן הוא מפני כנוי הנסתר כי כל נו״ן ויו״ד שהם כנוי הנ
הנו״ן דגושה והאות שלפניה בסגו״ל וכל נו״ן ויו״ד כנוי המדברים בעד עצמם הנו״ן רפה והאות
שלפניה בצר״י חוץ ממלת ממנו שהוא שוה לנסתר ולמדברים בעדם והטעם מבואר בספרי הדק
מהנה. הטעם מלעיל והנו״ן דגושה: נשברה. בטעם מלעיל ומפני שהוא נפעל עבר לנקבה אבל ת
נשברה (חלום נ״א) מלרע כי הוא נפעל עומד: יאשמו. האל״ף בשב״א לבדו והיא נקראת בתנועה
קלה, רד״ק, ר״ל יותר קלה משאר שב״א פשוט שכל שב״א נע תנועתה קלה כמבואר בפרק ג׳
וזה יותר קל עד שכמעט לא ירגיש בקריאה: ולא יאשמו. האל״ף בשב״א לבדו והשי״ן בשב״א
הראשון נח והשני נע. רד״ק, ר״ל הראשון שתחת האל״ף נח ונבלע בגרון כמשפט שני שבאין באמצ
התיבה כמבואר בפרק ג׳:

תפלה (תלים צ) דגש הלמ״ד לתשלום עי״ן הפעל החסרה כי שרשו פלל כמו שכתבתי בכמה מקומ
אדני. כ״ה באל״ף דלת כי הוא נמנה במסורה הגדולה בין קל״ב ובאין ופירוש ובאין שהם
נקראים כמו שהם כתובים לאפוקי שם הויה שאינו נקרא כמו שהוא כתוב כדאיתא בפסחים
ס״פ אלו עוברין: היית לנו. הלמ״ד דגושה מפני שהיא אתי מרחוק: ילדו. הלמ״ד דגושה כמשפ
אחר תנועה קטנה והוא נקודה בקמ״ץ מפני הרביע שעליו דין הפסק כמבואר בפרק ראש
ותחולל. הת״ו דגושה כמשפטה אחר הוי״ו החבור כמבואר בפרק ד׳ ומפני הדגש השב״א הו
נע כמבואר בפרק ג׳: [illegible]. הלמ״ד הראשונה בקמ״ץ ומפני ההפסק והיו״ד בשב״א נח את אמ
כי המלה בטעם מלעיל ומפני שהה״א נוספת וכן כל מלה בטעם מלעיל ומפני שאין הה״א שרשי
שת. כתיב בלא ה״א וקרי שתה בה״א כי הקמ״ץ מורה על הה״א וכל דקדוקי המלה הלא הם כ
במכלול בבנין הקל מנחי הע״ין ובפירוש תהלים להרד״ק: עלמנו. כ״ה המ״ם רפה כי השור
הלמ״ד הוא תמורת מלאפו״ם שהוא תנועה גדולה כי המלה היא חסרה וי״ו על פי המסורה בי
שיהיה פירוש ענין תעלומה הן ענין עלומים ונעורים כדברי המפרשים כי על כל פנים מל
ופעול עי״ן הפעל במלאפו״ם: כלינו. פעל יוצא כפירוש הרד״ק והוא פעל עבר ומבנין הדג
הלמ״ד

שהוא עין הפעל בגעיה ובכולם כשתנקוד הלמ״ד עין הפעל בשבא ופעל הדגש והלמ״ד נקראת
בשבא נע אבל הוא קלה ורפה, רד״ק במכלול בבנין פעל הדגש: גזרו. המ״ם בגעיה והשבא נע
כי הוא צווי ובנין הדגש כמו שכתבתי במלת גזרו לו שבהודו אחר ברוך שאמר: לסגלתו.
הגימל בשורק והלמ״ד שאחריה בגעיה כמשפט אחר תנועה קטנה כמבואר בפ״ג: ידעתי.
העין בשבא פשוט נח מפני נגינת הטעם שבדל״ת ולכן גם התי״ו בגעיה וכל זה מבואר בפ״ג:
ומדינו. המ״ם בחטף פתח אע״פ שכתבתי בפרק ג׳ שכשתבוא אחת מאותיות בומ״ל למשל
על לשון אבנות תנוח המ״ם יש מהם ג׳ יוצאים מן הכלל על פי המסרה וזה אחד מהן ונקראים
מפקין מ״ם: ביומם. המ״ם בגעיה כמשפט אחר בי״ת הנקודה בפתח המורה על הידיעה
כמבואר בפ״ב והמ״ם בגעיה לתשלום את הכפל שרשו יום, או הדגש תמורת הנח שרשו יום,
שרשו רד״ק בשרשים: וכל תהלות. הבי״ת שבמלת ביום עומדת במקום שני ביתין וכאלו כתוב
ביום ובכל תהלות לפי פירוש הפסוק בדברי המפרשים, ונמצאו תיבות ואותיות שמשמשות
כן כמו שכתב הרד״ק במכלול סוף שמוש האותיות גם בתהלים בפסוק ראשון ובפסוק אחרון
של מזמור ל״ח ובכמה מקומות: מעלה. כ״ה הלמ״ד בסגול כמשפט הבינוני מבנין הפעיל
מנחי הלמ״ד ולא יבוא בצר״י כי אם בסמוכות, מכלל בנין הפעיל מנחי הלמ״ד: מקצה.
הקו״ף רפה והשבא נח כמו שכתבתי במזמור למנצח (תלים י״ט): למטר. דגש המ״ם מפני
פתח הלמ״ד שהוא לידיעה כנזכר בפ״ב: מוצא. הצד״י בצר״י כי הוא לשון הוצאה שרשו
יצא ומאד צריך להזהר שלא לקרותה בסגול כי הוא ענין מציאה כמו ומוצא אני (קהלת ז׳)
שהצד״י בסגול ושרשו מצא: שהכה. הכ״ף בגעיה לחסרון נו״ן פ״א הפעל החסרה כי שרשו נכה:
ונתן ארצם נחלה, ובמזמור שאחר זה כתיב ארצם לנחלה. במזמור הזה כתיב נחלה לישראל
עמו ובמזמור שאחריו נחלה לישראל עבדו: מעלה. השי״ן בצר״י מפני הסמוכות: אגנים.
האל״ף בקמ״ץ חטף והגי״ן בשבא נח: יש רוח. היו״ד בסגול מפני הסמוכות במקום מלת
רוח שהוא מלעיל: ברכו את ה׳. מצאתי בתקון ישן כתוב בקמ״ץ כי מלת ברכו בכל מקום
הרי״ש נקודה בחטף פתח והטעם כמון דכל עבר מבנין הקל לרבים נסתרים נקודה פ״א
הפעל בקמ״ץ ועין הפעל בשבא כמו אמרו שמרו ודומיהם ומלת ברכו הוא צווי לרבים מבנין
הדגש והיתה ראויה להנקד פ״א הפעל בפתח ועין הפעל בשבא ובגעיה על משקל דברו
(שמות י״ב) ובעבור שהרי״ש אינה מקבלת דגש כמבואר בפרק ד׳ ננקדה הבי״ת בקמ״ץ וכדי
להבדילו מן העבר ננקדה הרי״ש בחטף פתח, עד כאן, ונכון הוא: ירושלם. הלמ״ד בקמ״ץ
בלי הפסק והם ח׳ ע״פ המסרה וכל אתנחתא וסוף פסוק כמו כן קמ״ץ חוץ מאחד וכולם
כתובים חסר יו״ד אחר הלמ״ד ועם כל זה היו״ד נקראת חוץ מה׳ שכתובים ביו״ד ונמסר
במסרה הגדולה:

הודו (תלים קל״ו): כי לעולם חסדו. כבר כתבתי בקדוש כל״ה בסוף הודו לה׳ קראו בשמו
שאחר שבח ברוך שאמר: לאלהי. למ״ד השמוש בצר״י והאל״ף נחה כמבואר בפרק ג׳:
לאדני. גם זה אחד מהג׳ מפקין אל״ף שהאל״ף נקראת בחטף פתח כנזכר במזמור שלפני
זה: לעשה. השי״ן בצר״י מפני שהוא תאר ולא בינוני והראיה על זה הוא למ״ד השמוש כי דרך
הוא

סמוכה למלה קטנה שהיא מלת לך לכן ננקדה הסמ"ך שהיא פ"א הפעל בסגו"ל והוא משפט גד"ת
והמלה היא מהכפולים שרשה סבב: תחסה. החי"ת בשב"א פשוט נח: צנה. דגש הנו"ן לחסרון
אות הכפל שרשו צנן והה"א לנקבה: אמתו. כבר כתבתי במלת ואמתך שדגש התי"ו מורה על
הנו"ן כי שרשו אמן: לילה. הלמ"ד הראשונה קמוצה מפני האתנחתא ובעבור שהמלה מלעיל הה"א
נחה אחר הקמ"ץ כמבואר בפ"ג: ישוב. השי"ן במלאפו"ם במקום חולם ושרשו שוב, רבץ: דהרה
הוא מקובץ מן דובר שהצב"י בחולם והה"א בפת"ח מפני שהיא גרונית ולולא זה היתה בסגו"ל על
קבץ ודבקו ושב החולם לקמ"ץ חטף כמבואר בפ"ג. ומפני שהה"א שהיא עי"ן הפעל גרונית ואין הק
חטף של פ"א הפעל תחת עי"ן הפעל ונקרא פ"א הפעל בקמ"ץ רחב והרי"ש קמוצה מפני ההפסק:
יפל. דגש הפ"א לחסרון נו"ן פ"א הפעל כי שרשו נפל: מצדך. הדל"ת נקראת בשב"א נע מפני הד
שבה לתשלום אות הכפל שרשו צדד: מימינך. שרשו ימן ויו"ד השרש נחה אחר מ"ם השמוש כמ
בפ"ג: יגש. דגש הגימ"ל לחסרון נו"ן פ"א הפעל שרשו נגש: ושמת. המ"ם דגושה ונקודה בק
והמ"ם רפה כי השור"ק הוא תנועה גדולה במקום מלאפו"ם והמלה חסרה וי"ו ע"פ המסורה: מחסו.
בשב"א פשוט נח: שמת מעונך. כתב הר"ר דוד אבודרהם שמת מעונך המ"ם בלא דגש הו"א ומ"ם
מעונך וכתב זה שלא יחשוב הקורא שהיא דגושה מאחר שמלת שמת שלפניה בטעם מלעיל כ
ושמת שמו אברהם שהשי"ן של שמו דגושה מפני האתי מרחיק כמבואר בפרק ד' אבל כאן מלת
מעונך היא מלרע ולכן אין המ"ם דגושה והמשכיל יבין: תאנה. כ"ף האל"ף בשור"ק והנו"ן דגושה
כי הוא עתיד לנקבה מבנין פועל שהוא תמורת פ"א הפעל בשור"ק ועי"ן הפעל דגושה כידוע בחכמת
הדקדוק: באהלך. כ"ף האל"ף בקמ"ץ והה"א שהוא עי"ן הפעל בקמ"ץ חטף והטעם הוא כטעם שכתב
למעלה במלת צהרים: יצוה לך. הלמ"ד דגושה מפני הדחוק כמבואר בפ"ב: לשמרך. הוא מקו
עם הכנוי ובלא כנוי הוא לשמור ומפני הכנוי שב החולם לקמ"ץ חטף כמבואר בפ"ג: כפים.
דגש הפ"א לתשלום אות הכפל שרשו כפף: ישאונך. השי"ן דגושה לחסרון נו"ן פ"א הפעל כי שרשו
נשא והשב"א שתחת הנו"ן הוא נח אחר המלאפו"ם מפני שהמלה בטעם מלעיל תחת הא"לף כמ
בפ"ג: תגף. דגש הגימ"ל הוא לחסרון נו"ן פ"א הפעל החסרה כי שרשו נגף והיה ראוי בתשלום
תנגף על משקל תדרוך תרמוס שבפסוק: ואפלטהו. הוא עתיד מבנין פעל הדגש לכן הלמ"ד
שהיא עי"ן הפעל דגושה ומפני הדגש השב"א נע כמבואר בפ"ג ובכמה מקומות והוי"ו היא במ
ומפני הא"לף שבצבה ושהענין נשאר עתיד והוי"ו היא וי"ו החבור ולא וי"ו ההפוך המהפכת הע
לעבר כי אז היתה הוי"ו בקמ"ץ כידוע בחכמת הדקדוק וכן אשגבהו הוא ג"כ עתיד ומפ
הדגש ולכן גם בו הא"לף בחטף פת"ח והגימ"ל שהיא עי"ן הפעל דגושה והשב"א נע ומפני שה
נע הבי"ת רפה כמבואר בפרק ג' ובכמה מקומות: אחלצהו ואכבדהו. שניהם עתידים ובנין הפ
ולכן בשניהם עי"ן הפעל דגושה והשב"א נע כמו שכתבתי למעלה במלת ואפלטהו אשגבהו:
אשביעהו ואראהו. שניהם עתידים ובנין הפעיל ולכן בשניהם אל"ף העתיד בפת"ח כמשפט
הבנין: בישועתי. היו"ד נחה אחר בי"ת השמוש הנקודה בחיר"ק והטעם כתבתי בפ"ג:
הללויה (תלים ק"ו). הללויה. תיבה אחת היא וה"א אחרונה רפה וכל דקדוקה כתבתי בס
חמשי. וכל הללויה הללו הללו אהללה והללו ודומיהם שבמקרא הם מבנין פעל הדגש אשר
שהיא

היו"ד דגושה במשפט אחר וי"ו ההפוך במבואר בפ"ד. ולא אצטרך לזכור גם הדגש אצל
וי"ו ההפוך. כדי שלא להאריך ואשר יחפץ יזכור כללי הדקדוק כי מסמיכים הדג' לכל
אות החפץ חונם והיו"ד נקודה בסגו"ל מפני האתנחתא ושלא בהפסק היא נקודה בשב"א
נח כמו: מחשבות. החי"ת בשב"א פשוט נח ולא בחטף פת"ח מפני השב"א שתחת השי"ן
הבא מפני סמוכות המלה כי לעולם לא יבוא חטף לפני השב"א מפני הכלל הנזכר בפרק
ג' בשני שבאין באמצע התיבה: לנחלה. בטעם מלרע לכן הלמ"ד של מלת לו רפה ואינה
דגושה כי אינה אתי מרחיק המדגיש כמבואר בפ"ב: ממכון. המ"ם השנייה נקראת
בשב"א נע מפני הדגש שבה לחסרון נו"ן מן כמבואר בפ"ג ובפ"ד: שבתו. הת"ו דגושה
במשפט אחר שב"א נח כמבואר בפ"ג: השגיח. כבר כתבתי בפרק ו' אופן קריאת החי"ת
בנח נראה באות נחה שלפניה: לבם. הב"ת דגושה לחסרון אות הכפל כי שרשו לבב: נושע.
כ"ה השי"ן בקמ"ץ כי הוא נפעל עומד ולא נפעל עבר כי נפעל עבר הוא בפת"ח: ברב.
כ"ה בשניהם שבפסוק הרי"ש בקמ"ץ חטף מפני הסמוכות דומיא אל מלה מלעיל: ינצל. הדגש
שבנו"ן פ"א הפעל הוא לחסרון נו"ן נפעל ומשפטו יננצל הנו"ן הראשונה בשב"א נח: לתשועה.
כ"ה הת"ו רפה ובשב"א נח כדין אחר תנועה קטנה כמבואר בפ"ג: וברב. הבי"ת נקראת
בשב"א נח אחר המלאפום והטעם מבואר בפ"ג והרי"ש בפת"ח כי אין המלה סמוכה דומיא רק
היא בנגון טעם: ימלט. עתיד מבנין הדגש: עין ה'. צריך להזהר מאד בקריאת העי"ן והמלה
מוצאה שלא יהא נראה כקורא אין באל"ף חולם ובאלו מכחיש וכופר בהשגחה: למיחלים.
כ"ה הלמ"ד בפת"ח לידיעה ומתג אצל הפת"ח במקום הדגש שהיה ראוי להיות במ"ם והמ"ם רפה
ונקראת בשב"א נע כבל המבואר בפ"ב בענין הדגש שאחר ה"א הידיעה והחי"ת היא בחטף
פת"ח כמשפטה: להציל. דגש הצד"י לחסרון נו"ן פ"א הפעל: ממות. דגש המ"ם השנייה לחסרון
נו"ן שמלה מן כמבואר בפ"ב: ולחיותם. היו"ד דגושה כי הוא מקור מבנין הדגש: חכתה.
הכ"ף דגושה ובשב"א נע וכבר כתבתי דקדוק זאת המלה בפסוקים המלוקטים שאחר ברוך
שאמר: עזרנו. הע"ין בסגו"ל כי הוא שם ולא פעל: ומגננו. כבר כתבתי גם דקדוק זאת
המלה למעלה: לבנו. דגש הבי"ת לחסרון אות הכפל כי שרשו לבב לכן בכל מקום כשתבוא
זאת המלה בכנוי הבי"ת דגושה: קדשו. הקו"ף בקמ"ץ חטף והדל"ת בשב"א נח כמבואר
בפרק ג': בטחנו. הטי"ת בקמ"ץ מפני ההפסק והחי"ת בשב"א נח מפני נגינת הטעם שלפניה
כמבואר בפ"ג: חסדך. הסמ"ך בשב"א נח והדל"ת דגושה אחריה ונקראת בשב"א נע כדין שני
שבאין באמצע התיבה כמבואר בפ"ג:

מזמור (חוץ דב"ג). המ"ם הראשונה נוספת ואינה משמשת שמוש מן ולכן אין הזי"ן דגושה רק
נקראת בשב"א נח וכן כל מלת מזמור: השבת. כבר כתבתי בפסוק וביום השבת
אחר פרשת התמיד שהבי"ת קמוצה שבת קמוצה אלא א"כ בסמוך יעויין שם: ולזמר. מקור מבנין
הדגש ולכן המ"ם עי"ן הפעל דגושה והלמ"ד נקראת בשב"א נח כמבואר בפ"ג: להגיד. מקור
מבנין הפעיל ודגש המלה לחסרון נו"ן פ"א הפעל כי שרשו נגד: בבקר. וכן כל מלות דומיהם
פ"א הפעל דגושה אחר בי"ת הנקודה בפת"ח להורות על הידיעה כמבואר בפ"ד ואינני צריך
לזכור

והוא כשתבוא אות בכל״ם לשמש אל הבינוני ישוב להיות שם התאר. מפרעות הן עבר
השמות פרק ג׳, וכן לעלה שבפסוק שאחריו וכן לעלה אורים הלוים בצר״י מן הטעם הנזכר
לבד. דגש הבל״ת לחסרון הכפל כי שרשו בדד: בתבונה. הבי״ת השניה רפה אחר שבא נע
נגד הכל והטעם כתבתי בפ״ג: לממשלת. בשוא כתוב לממשלת למ״ד הפעל בסגול לשון נקבה
וקורא כתוב לממשלות למ״ד הפעל בחולם ובוו נח אחר הלמ״ד לשון רבים לכלול ממשלות הבוקר
בממשלת היום: בלילה: הלמ״ד נחה אחר הקמ״ץ ומפני שבטעם מלעיל כמבואר בפ״ג: למכה מצרים
הכ״ף בצר״י ומפני שהוא תאר ולא בינוני בראות למ״ד השמוש כנזכר למעלה במלת לעשה וכן
למכה מלכים שבפסוק הכ״ף של למכה בצר״י מן הטעם הנזכר: ביד חזקה. הזו״ג של
בקמ״ץ ומפני שהוא מוכרת: ים סוף. כל ים סוף שבמקרא היו״ד בפת״ח וכל שאר ים בקמ״ץ
ונער. היו״ד דגושה כמשפטה אחר וו ההפוך כאשר כתבתי בפרק ד׳: השמים. המ״ם
בקמ״ץ ומפני האתנחתא:

רננו (תהלים ל״ג). זו היא התחלת מזמור ל״ג ובקצת נוסחאות היא דבקה בסדורים באותיות
גדולות כאלו שם התחלת המזמור ומפני זה חושבים קצת בני אדם שפסוק רננו הוא סוף
מזמור הודו שלפניו ומנגנים אותו כאלו הוא סוף המזמור וטעות הוא בידם ומלת רננו הנו״ן
בשב״א נע ומפני הדגש שבה כי הוא צווי לרבים ובנין הדגש על משקל גדלו שכתבתי: בה׳.
כבר כתבתי בפרק ג׳ קריאת השם באל״ף נחה אחר הבי״ת: לישרים. היו״ד אינה דגושה
אחר פתח הלמ״ד המורה על הא הידיעה רק נקראת היו״ד בנחת והיו״ד בשב״א נע רפה כי
קלה והטעם מבואר בפ״ב וכן רוב הפעלים והשמות שאות הראשונה יו״ד ונקודה בשב״א ותבא
לשמש עליה הא הידיעה או אחת מאותיות כל״ב בפתח המורה על הידיעה תנוח היו״ד ונקראת
בקריאה קלה ורפה כנזכר: נאוה. האל״ף נחה והוו נקראת כלל והטעם אכתוב אי״ה
במזמור ה׳ מלך במלת נאוה קדש: תהלה. צריך לזהר בקריאת חול״ם הה״א כמשפט תנועה
קטנה כדי להדגיש הלמ״ד דגש חזק להורות על אות הכפל החסרה כי שרשו הלל ולכן לא
יאריך כלל בה״א והמנגנים מנגנים בה״א כשאומרים פסוק זה בנשמת טועים גמורים הם:
בנבל. כה״ף הנו״ן בצר״י על פי המסרה: זמרו. הזי״ן נקראת בשב״א נע ומפני הדגש כנגד
הכונה מקומות: נתן. הנו״ן דגושה כי הוא מקור ובנין הדגש: דבר. הבי״ת בשב״א והבי״ת נע
ומפני הסמוכות: בדבר. הבי״ת השניה רפה אחר שבא נח והטעם מבואר בפרק ג׳: כנד
דגש הנו״ן הוא ומפני פתח הכ״ף המורה על הידיעה כמבואר בפרק ד׳: הים. היו״ד בקמ״ץ וד
דגושה כמשפט אחר הא הידיעה כנזכר: ויראו. היו״ד השניה שהיא פא הפעל נחה אחר חי
של יו״ד הראשונה המשמשת ומורה על העתיד וטעם נחות מבואר בפ״ג ומפני שהחולם הוא
תנועה גדולה כי יש אחריו יו״ד כמבואר בפ״ג ולכן הרי״ש נקראת בשב״א נע כמשפט אחר תנ
גדולה כמבואר בפ״ג ואם תו יקרא הרי״ש בשב״א נח אז יהא נראה כקורא וראו מענין ראיה
וטעותם מפורסם: מי״י. האל״ף נקראת בחט״ף פתח כדין אחר אותיות אהח״ע כי לא תנוח רק א
אותיות וכל״ב כמבואר בפרק ג׳: ממנו. דגש המ״ם השניה לחסרון נו״ן מן כמבואר בפרק
ודגש הנו״ן ומפני כנוי הנסתר כמבואר במזמור לדוד בשנותו במלת וצלנו נו:

ה' מלך (תהלים צ"ג) המ"ם בקמ"ץ שלא בהפסק על פי המסורה והיתה ראויה להנקד בפתח. כי
הוא פעל עבר: לבש. פעל עבר על משקל כאשר אהב (בראשית כ"ז) והנה לבש הראשון קאי
על גאות שלפניו ולכן הוא במקל השלישי לגרמא שיש לו דין הפסק כמבואר במכלול באופן הראשון
במשקל פעל בקמ"ץ ופת"ח ולבש השני קאי על עוז שאחריו וגם התאזר קאי על עוז כן מוכח
מפירוש הראב"ע: נשאו נהרות ה'. יש פסיק בין נהרות ובין ה' להפסיק מעט כדי שלא
יובן ח"ו הנהרות הם ה' או שהם נשאו את ה' חלילה והמשכיל יבין: ישאו. השי"ן רפה ונקראת
בשב"א נח כמבואר בפרק ו': דכים. הדל"ת בקמ"ץ חטף והכ"ף רפה ובשב"א נח והוא שם דבר
מענין שבר וכתישה: מקולות. המ"ם היא מ"ם היתרון והקו"ף בגעיה ויש פסיק אחר מלת מקולות
להורות שאין המלה דבוקה למלת מים לבד כי המ"ם משכת עצמה ואחרת עמה והיא משמשת גם
למלת משברי ובאלו כתוב משברי ופירושו יותר מקולות ויותר ממשברי ים אדיר במרום וגו'
כן מוכח בפירוש הרד"ק למלת משברי השי"ן רפה ונקראת בשב"א נח: נאמנו. תואר לרבים
מבנין נפעל נו"ן הבנין נקודה בסגו"ל וכן האל"ף פ"א הפעל בסגו"ל לבד והמ"ם בשב"א נח על
משקל נערמו מים (שמות ט"ו): נאוה. הנו"ן נקודה בפת"ח והאל"ף נקראת בחטף פת"ח ונמסר עליו
לית מפיק אל"ף ה' ל' נאוה שבמקרא הנו"ן בקמ"ץ והאל"ף נחה ואינה נקראת ואין לה נקודה
כלל חוץ מזה והטעם פירש רש"י ז"ל נאוה כמו נאות אלהים לשון נוה ותדע שכל נאוה שבמקרא
אינן מפקין אל"ף לפי שהם לשון נוי וזה מפיק אל"ף עכ"ל. והרד"ק פירש קבת מענין אחר עיין
בפירושו: קדש. הקו"ף בגעיה מפני שהמלה מלעיל ומלת נאוה דחוקה עליה במקף כמבואר בפרק ב':

כאן מתחילין בחול אחר מזמור לתודה

יהי כבוד. מכאן עד תהלה לדוד פסוקים מלוקטים והם עשרים פסוקים: מבורך. בפעול
מבנין הדגש והיתה הבי"ת ראויה להנקד בשורק ודגש אחריה על משקל מהלל שבפסוק
ומפני שאין הרי"ש מקבלת דגש כמבואר בפרק ד' וגם אי אפשר לשום הדגש תחת השורק
כמנהגו כמבואר בפרק ד' כי אז יהיו ג' נקודות ותתבלבל הכתיבה ועשו במקום השורק
והדגש חולם על הבי"ת וזה הדין ידוע בספרי הדקדוק והרי"ש בקמ"ץ כמשפט הפעול מזה
הבנין: ממזרח. הוא שם לפאת זריחת השמש שרשו זרח והמ"ם הראשונה משמשה מן ולכן בגעיה
אחריה כמבואר בפרק ב' והמ"ם השניה היא נוספת כמנהג השמות הבאים בתוספת מ"ם
כמו מקדש משכן ודומיהם: מהלל. שרשו הלל והוא פעול מבנין הדגש והמ"ם נוספת כי לא
יבוא פעול מזה הבנין בלו מ"ם והיא נקודה בשב"א ופ"א הפעל בשורק ועי"ן הפעל בקמ"ץ
ודגושה כדין כל זה הבנין: דברך. הבי"ת עי"ן הפעל בשב"א נח והרי"ש בשב"א נע כדין
ב' שבאים באמצע התיבה כמבואר בפרק ג': בשמים. הבי"ת בפתח להורות על ה"א הידיעה
ולכן השי"ן דגושה כמבואר בפרק ד': כסאו. הסמ"ך בשב"א נח: ומלכותו. כתבתי בדקדוק
שיר יגדל: בכל. הבי"ת בפתח לידיעה והכ"ף בחולם כי הוא בנגון טעם כמבואר בפרק ג':
משלה. השי"ן בקמ"ץ מפני ההפסק: ישמחו. השי"ן בשב"א נח והמ"ם בשב"א נע: ויאמרו. המ"ם
בשב"א וטעם שתי המלות כתבתי במקומם אחר ברוך שאמר: ה' מלך. בשנו סגו"ל הוא שם
התואר המורה על זמן ההוה: ה' מלך. בשני קמ"צין פעל עבר: ה' ימלך וגו'. הוא פסוק
בשורת

לגבור ענין זה בכל תיבה שיש בה שווא דגש כדי שלא להאריך והמחבר על בדבר ה' ערכין נבל. הנו"ן בקמ"ץ מפני ההפסק: הגיון. שרשו הגה והמ"ד היא תמורת הא' למ"ד הפעל והמלה שם מן הדגשים על משקל זכרון ולכן הג"ימ"ל דגושה: שמחתנו. פעל ומצא מבנין פעל הדגש ולכן המ"ם דגושה והחי"ת בשב"א פשוט נח מפני דגש הת"ו שאחריו ודג מקטל המטעם כמבואר בפ"ג: בפעלך. הפ"א בקמ"ץ והעי"ן בחטף קמ"ץ והטעם הוא כטעם זהרום שכתבתי במאמר משך בסתר וסגול הלמ"ד מפני ההפסק כי בלא הפסק היתה הלמ"ד בשב"א נח והעי"ן בקמ"ץ חטף ולא בחטף קמ"ץ כמו פעלך בקרב שנים (חבקוק ג'): במעשי כ"ה בימ"ב כי הוא לשון רבים ומ"ם הרבים נפלה ושב"א הבי"ת נקרא בגבורת פת"ח מפני המציא כמבואר בפ"ג: מה גדלו. הג"ימ"ל דגושה מפני המחוק שבא עליו מה במקף כמבואר בפרק ד' והדל"ת נקראת בשב"א נע כדין אחר תנועה גדולה כמבואר בפ"ג: מחשבותיך. המ"ם בשב"א פשוט נח מפני שבא השי"ן שלפניה כמו שכתבתי במלת מחשבות במאמר רננו שלפני זה: להשמדם. יסוד מבנין נפעל ודגש השי"ן לחסרון נו"ן הבנין והוא נקראת בקמ"ץ חטף לכן שב"א המ"ם נח כמשפטו אחר תנועה קטנה כמבואר בפ"ג: עד. העי"ן בפת"ח אף בהפסק כמו שאמרו אות"ה במלות שוכן עד: אויביך ה'. יש פסיק בין מלת אויביך ובין ה' כדי להפסיק מעט שלא יהא נראה כקורא אויבך הם ה' חלילה: יתפרדו. הפ"א בקמ"ץ רחב לכן הרי"ש בשב"א נע: ותרם. הת"ו לנקבה נסתרת כי קרן הוא שם בלשון נקבה כמו שכתבתי במלת תטאת הדבור והמ"ם בסגו"ל מפני שהוא בטעם מלעיל: קרני. דגש הלמ"ד לחסרון אות הכפל כי שרשו בלל: ברענן. רי"ש הענין רענן. העי"ן בחטף פת"ח והנו"ן בקמ"ץ מפני ההפסק: ותבט. הת"ו לנקבה נסתרת כי עין הוא שם בלשון נקבה שנאמר אחת משתי עיניו (שופטים ט"ז) ודגש הבי"ת לחסרון נו"ן פ"א הפעל: בקמים עלי מרעים. כתב הראב"ע וז"ל ובעבור שהזכיר בקמים עלי פירש כי הם מרעים והבי"ת בעבור אחרי באלו כתב במרעים עכ"ל. ר"ל פת"ח הבי"ת מורה על הא' הידיעה כמבואר בפרק ד' ובאלו אמר בהקמים עלי ואם כן לא יהיה למלת בקמים חבור עם מלת מרעים לכן אמר במ בקמים הוא במקום שני במת"ן ובאלו כתוב במרעים ובזה יובן הפסוק לכל משכיל: תשמענה. העי"ן בשב"א פשוט נח מפני נגינת הטעם שלפניה כמבואר בפרק ג': אזני. האל"ף בקמ"ץ חטף והזי"ן בשב"א נח והנו"ן בקמ"ץ מפני ההפסק: כלבנון. הלמ"ד בשב"א נע מפני הדגש שבה אחר הפת"ח המורה על הידיעה: ישגה. כ"ה בבי"א והשי"ן בנקודה על צד שמאל וכמו זה כי משמעו רבים שאגים וקורין ישגה בנקודה על צד ימין וטעותם מפורסם: ורעננים יהיו. נהפך קמ"ץ הנו"ן לפת"ח להכרע המלה מפני שהיא בטעם מלרע ומפני פת"ח הנו"ן נדגשה הנו"ן השניה כדין אחר תנועה קטנה כמבואר בפ"ג: יהיו. היו"ד בשב"א נח ולא בחטף מפני חור"ק היו"ד כמבואר בפרק ג': להגיד. כתבתי בדקדוקי בקהלת המ עולתה. כן קרו אבל כתוב עלתה בלא וי"ו ונמסר עליו עולתה קרי בוי"ו והענין אחד ענין עול ובל דקדוקי כתוב בפירוש הרד"ק ולא אאריך בו: בו. הבי"ת דגושה מפני מרחיק כי המלה בטעם מלעיל כי הה"א היא נוספת:

ה' מלך

— בכי שני קמין אך מלת זעין ולעיקר יתרום הם כי מלת [illegible] [illegible] הדין כי [illegible] הדין [illegible] הראשונה. —

אשרי. השי"ן בשב"א נח כמבואר בפסוק אשרי קודם מזמור לתודה: יהללוך. הלמ"ד רפה ונקראת בשב"א נע כמבואר למעלה במזמור הללויה הללו עבדי ה': סלה. הסמ"ך בסגול מפני האתנח ורחוק: שככה לו. הלמ"ד בסגול מפני האתנח ורחוק וכבר כתבתי דקדוק כל הפסוק קודם מזמור לתודה:

תהלה (תליש קטנה) הלמ"ד בסגול לחסרון אות הכפל כי שרשו הלל והתי"ו נוספת והה"א היא הה"א הנקבה כמו שירה זמרה ודומיהן: וארוממך. הוי"ו בפת"ח כי היא וי"ו החבור ואינה מהפכת העתיד לעבר: אברכך. כ"ף הפשוטה המורה על כנוי הנוכח היא בסגול לתפארת וכן מבואר בפרק ד': ואהללה. הוי"ו בפת"ח כמשפט וי"ו החבור לפני אותיות אית"ן וכבר כתבתי למעלה במזמור הללויה שאחר יושב בסתר שהלמ"ד שהיא עי"ן הפעל רפה ונקראת בשב"א נע: ומהלל. המ"ם בשב"א נח כמבואר בפרק ג' והלמ"ד בסגול והטעם מבואר בברוך שאמר: ולגדלתו. הגימ"ל והדל"ת רפוי והטעם נתבאר בפ"ג והלמ"ד השניה בסגול כמשפטה אחר שור"ק שהיא תנועה קטנה כמבואר בפ"ג: וגבורתיך. הרי"ש בחול"ם וחסר וי"ו על פי המסורה כי המלה לשון רבים והיו"ד שאחר התי"ו תוכיח שהיא יו"ד הרבים: הדר. הה"א בחטף פת"ח והדל"ת בפת"ח מפני הסמוכות ובלא סמוכות הוא בשני קמצין כמו הוד והדר לפניו (ד"ה א' ט"ז): כבוד הודך. הכ"ף של כבוד בשב"א וכן כבוד מלכותך וכבר כתבתי הטעם בתחלת שיר אדון עולם: יאמרו. המ"ם בצר"י מפני ההפסק: וגדלתך. כן קרי הלמ"ד בקמ"ץ והתי"ו בשב"א נע. והכתיב היא וגדולותיך בוי"ו אחר הלמ"ד ויו"ד אחר התי"ו לשון רבים והטעם מבואר בפירוש הרד"ק: זכר. הזי"ן בסגול ולא בצר"י וכן כל מלת זכר שבכל המקרא הזי"ן והכ"ף שניהם בסגול חוץ מן לזכר קדשו (תהלים ל') הזי"ן בצר"י על פי המסורה כן כתב הרד"ק בשרש זכר: וגדל חסד. כתוב וגדול וקרי וגדל בגימ"ל בשב"א מפני הסמוכות והיא רפה ובשב"א נח והטעם הנזכר בפרק ג' והדל"ת נקראת בקמ"ץ חטף מפני סמוכות המלה במקף למלת חסד שהיא מלעיל: יאמרו. המ"ם בצר"י מפני ההפסק וכן בית של ידברו: הכפופים. הכ"ף נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה כמשפט אחר ה"א הידיעה: עיני כל. הכ"ף בחול"ם מפני שהיא בנגון טעם ופירושו עיניהם של כל הברואים אליך ישברו והקורא כל בקמ"ץ חטף כאלו הוא סמוך למלת אליך טועה ואינו מבין מה שמוציא מפיו והכ"ף היא רפה כמשפטה אחר יהו"א: ואתה נותן. מלת ואתה נמשכת גם למלת פותח ולמלת ומשביע כמבואר בפ"ו בדג"ה:

כתב בעל של"ה צריך לכוון פותח את ידיך כוונה על פותח את יודי ד"ת פאי כינוין שני שמות הוי"ה אדנ"י וס"ת חת"ך הוא מלאך הממונה על הפרנסה וכן ומשביע בגמטריא חת"ך ולפי דברי האר"י צריך לכוון אל תקרי ידיך אלא יודיך ר"ל השתי יודי"ן ר"ל שהקב"ה פותח יו"ד של שם הוי"ה ומשפיע ליו"ד של שם אדנ"י ומשם ישפע לכל העולמות העליונים ותחתונים עכ"ל:

הגהה זו כתובה ברחוק ... [illegible]

ואת שעתם. הוי"ו של ואת נקראת בקריאת סגול מלא מפני הנשיא כמבואר בפרק ג': שועתם. הוי"ו רפה ונקראת בשב"א נע: תהלת. הלמ"ד בסגול לחסרון אות הכפל כי שרשו הלל כמו תהלה שבראש המזמור והה"א הנקבה נהפכה לתי"ו רפה מפני הסמוכות כי פירושו תהלה של ה': ודבר. הבי"ת בסגול מפני הסמוכות במקף למלת פי: ויברך. היו"ד נחה והטעם מבואר בפרק ג': קדשו. הקו"ף בקמ"ץ חטף והדל"ת בשב"א נח כמבואר בפ"ג: ואנחנו. כבר כתבתי בפ"ג שזאת המלה היא לעולם החי"ת בשב"א פשוט נח ושם כתבתי הטעם: הללויה. כבר כתבתי בתחלת

בשורת הים ומורה על העתיד וטעם סדר זה וכל הענין מבואר בספר רבינו בחיי בפרשת נשא בפירוש ברכת כהנים ובספר כד הקמח אות הם׳ ערך מציאות ומה שנקבע למ״ד של מלך המורה על העבר בקמ״ץ ומנהג העבר להקדים ציון הפעל בפת״ח אם לא בהפסק כתב מהרש״ל בסדורו ז״ל ה׳ מלך כ״ה קמ״ץ דלמ״ד מכח אתנחתא ואם אינו פסוק מ״מ קמ״ץ כי הוא עבר שעדיין הוה וכן בגבורין עבר הוה בשני קמ״צין. כל עבר והוה תמיד קמ״ץ בלי אתנחתא עכ״ל: מחשבות. החי״ת בשב״א פשוט נח והשי״ן בשב״א נע והטעם כתבתי למעלה במזמור רננו: רבות מחשבות. החי״ת בחטף פת״ח כמשפטה כי אין אחריה שב״א ומפני שאיננו סמוך: בלב איש. הלמ״ד בסגו״ל מפני הסמוכות במקף: מחשבות לבו. החי״ת בשב״א פשוט נח מהטעם הנזכר למעלה: ויהי. הוי״ו בסגו״ל ודגושה והטעם כתבתי למעלה במזמור רננו: בציון. הוי״ו דגושה כי הוא שם מן הדגושים וכן כל מלת ציון: אוה. הוא״ו דגושה כי הוא פעל עבר מבנין הדגש והה״א במפיק כן נמסר במסורה הגדולה במערכת אות הה״א וטעם המפיק הוא לכנוי נקבה נסתרת כמו שפירש הרד״ק ז״ל ואמר אותה האל וכנוי הנקבה קאי על העיר שהיא שם בלשון נקבה שנאמר העיר הזאת קרובה (בראשית י״ט): למושב. השי״ן בקמ״ץ כי הוא מוכרת אבל בסמוך ישוב הקמ״ץ לפת״ח: לסגלתו. הגימ״ל רפה אחר שב״א נח והטעם מבואר בפ״ג: וטוש. הטי״ת דגושה לחסרון נו״ן פ״א הפעל כי שרשו נטש ענו. הע״ם דגושה וכבר כתבתי הטעם בברכת התורה: רחום. כן הוא פת״ח ומי שאמר בקמ״ץ מחרף ועלה באמר ונלאו למצוא הפתח כי הוא משמע שהוא רחום מאחרים ודוק סדר מהרש״ל. והם דברי הלשון והטעם כי באמת רחום הוא תאר על משקל חנון רק שהנו״ן דגושה והמ״ם אינה מקבלת דגש ואין להטיל דגש החי״ת תחת פתח הרי״ש לעשותו קמ״ץ כמשפט המאמר בפרק ב׳ והטעם הנזכר בדברי מהרש״ל וכבר הארכתי בזה ריש פרק ו׳: אפו. דגש הפ״א לחסרון נו״ן פ״א הפעל כי שרשו אנף: קראנו. הקו״ף בקמ״ץ חטף והרי״ש בשב״א נע:

כתב הטור או״ח סי׳ נ״א שיש לומר קודם תהלה לדוד פסוק אשרי יושבי ביתך וגו׳ ואחרון פסוק ואנחנו נברך יה וגו׳ ועיין שם בב״י ונוהגין לומר ג״כ פסוק אשרי העם שככה לו וגו׳, ועיין הטעם בלבוש סי׳ נ״א סעי׳ ט׳. ועל פסוק ואנחנו נברך יה וגו׳ כתבו הפוסקים טעמים על מה שנהגו לומר אותו בסוף זה המזמור. והטור והב״י הביאו דברי הפוסקים. וכתב הב״י שיש שכתבו שאין לומר פסוק זה אלא בשחרית כשאומרים כל המזמורים זה אחר זה אבל לא כשאומרים זה המזמור קודם סדר קדושה ובמנחה אבל טעות הוא בידם וכתב שלפי שני הטעמים שהביא שם יש לומר פסוק זה בכל פעם כשאומרים זה המזמור וכן בספק מורי מהר״ם יפה בלבוש התכלת סימן נ״א סעיף ו׳ ואין לשנות: (*

(*) כתב בעל עשרה מאמרות כי האומר מזמור תהלה לדוד בכוונה נצול מגיהנם כי בכל פסוק יש באמצע פסוק מ״ו חלק מן אות חי״ת ואות קו״ף שהוא גי׳ ק״ח כמנין גיהנם וכן כי האומר בכל יום בוקר וערב מזמור כ״ה חסר פסוק אות ב׳ ופסוק ו״ו ופסוק קו״ף גי׳ גיהנם.

הגהה זו נעתקה בכתב אחר מן הכתב־יד מהדורה אחרון

אשרי

ומבנין הדגש ולכן המ״ם בגעיה ונקראת בשב״א נע: המכסה. בינוני מבנין הדגש לכן
הסמ״ך שהוא ע״ין הפעל בגעיה והמ״ם נקראת בשב״א נע אבל היא רפה אחר הה״א הידיעה
ומתג תחת הה״א בצד שמאל של הפת״ח והטעם מבואר בפ״ב: בעבים. כ״ה בי״ת השמש בשב״א
ולא בסג״ול כי אינה לידיעה: לחמה. כ״ה החי״ת בשב״א פשוט נח והה״א במפיק: יקראו.
הרי״ש בקמ״ץ מפני ההפסק: בגבורת. הגימ״ל רפה ונקראת בשב״א נח אחר החור״ק של
בי״ת השמש שהוא תנועה קטנה ובי״ת השמש רפה כמשפט אחר אהו״י נחה. ובי״ת ע״ין
הפעל רפה אחר שב״א נח כנזכר למעלה בכוה ובמות והטעם המבואר בפרק ג׳: וחפו.
החי״ת בשב״א פשוט נח מפני דגש הפ״א שהוא מבטל החט״ף כמבואר בפ״ג: לא בשוקי. כ״ה
מלת לא בלא וי״ו השמש ובטעות נדפס בסדורים בוי״ו השמש: המחלים. המ״ם רפה אחר הה״א
הידיעה ונקראת בשב״א נע והה״א במתג והחי״ת בחט״ף פת״ח: שבחי. צווי לנקבה מבנין הדגש
ולכן הבי״ת בגעיה ונקראת בשב״א נע ולשון הנקבה קאי על העיר שהוא שם בלשון נקבה ועליה
קאי כל לשון נקבה שבגבה המזמור: ירושלים את. צריך להפסיק מעט בין מלת ירושלים למלת
את שלא יהא נראה כקורא מת טור את סל סא: הללי. גם זה צווי מבנין הדגש לעיר ירושלים
וקריאת המלה כתבתי למעלה: חזק. כ״ה החי״ת בחור״ק והז״ין בפת״ח ובגעיה כי הוא עבר
מבנין הדגש על משקל למד דעת (קהלת י״ב): ברך. הבי״ת בצר״י כי הוא עבר מבנין הדגש
והיתה הרי״ש ראויה להדגש והבי״ת בחור״ק על משקל חזק ומפני שהרי״ש אינה מקבלת דגש
כמבואר בפרק ד׳ הושם הדגש בצד החור״ק של בית ונעשה צר״י: כצמר. הצד״י בקמ״ץ במקום
סג״ול מפני ההפסק כמו מלת ארץ: קרחו. הקו״ף בקמ״ץ חט״ף והשב״א נח ובלא כנוי הקו״ף
בסג״ול כמו וקרח קלולה (בראשית ל״א), ומפני תוספת אות הכנוי נהפך הסג״ול לקמ״ץ חט״ף
כמו שנהפך גם כן במלת וערל לב וערל בשר (יחזקאל מ״ד) שהם תארים והע״ין בסג״ול ובנוספה
עליו הה״א לנקבה שם נהפך סג״ול הע״ין לקמ״ץ חט״ף כמו אשר לו ערלה (בראשית ל״ד): כפתים.
הכ״ף רפה כדין אחר אות יהו״א הנחה כמבואר בפרק ב׳ ואע״פ שיש פ״א אצל הכ״ף והן
שתי אותיות בג״ד כפ״ת זו אצל זו והראשונה בשב״א שבה מבטל הרפה כמבואר בפרק ב׳
כבר כתבתי שם שאינו מבטל הרפוי עד שיהיה עוד תנאי שלישי שתהיינה שתיהן ממוצא
אחד כמבואר שם והכ״ף אינה ממוצא הפ״א לכן היא רפה: ישב. דגש השי״ן לחסרון נו״ן פ״א
הפעל שרשו נשב: יזלו. הזי״ן נקראת בשב״א נע מפני הדגש שבה והדגש הוא לחסרון
נו״ן פ״א הפעל שרשו נזל: מגיד. דגש הגימ״ל לחסרון נו״ן פ״א הפעל שרשו נגד: חקיו.
דגש הקו״ף לחסרון אות הכפל שרשו חקק: לא עשה כן. הכ״ף רפה אע״פ שהוא אתי מרחוק
שהוא מבטל הרפוי כי הה״א שרשית והאתי מרחוק אינו מבטל רפה אלא כשהה״א נוספת
כמבואר בפ״ב ויש פסיק אחר מלת כן: ומשפטים. בסדור מהר״ז ברונא ומשפטים בלא
מהרש״ל ולפי גירסא זו אפשר שתהיה כוונת הפסוק כמו שכתבתי בסוף מזמור שלפני זה
שתהיינה מלות לכל גוי חוזרות אל מה שלפניהן ולאחריהן כנזכר שם ובמשכול נכון ואולי
זה הוא טעם גירסת מהר״ז ברונא:

הללויה. (תלים קמ״ח): השמים. המ״ם בפת״ח באתנחתא ויש אחר מן פתחין בספרא
והמסורת

זה המזמור שהלמ״ד היא בשב״א נע ורפה וה״א האחרונה מונחה במפיק כמבואר בפרק א׳:

הללויה (תהלים קי״ב): הללו. צווי לנקבה מבנין הדגוש והלמ״ד רפה והשב״א נע והטעם מוגבה ולשון הנקבה קאי על הנפש שהוא שם בלשון נקבה: גבורה. מתאר מבנין פעל הדגוש ולכן המ״ם שהיא עין הפעל דגושה ונקראת בשב״א נע מפני הדגש כמבואר בפ״ג: בבן אדם. יש פסיק אחר מלת אדם להפסיק מעט כדי שלא יובן שהוא מחובר שלא נבטח דוקא באדם שאין לו תשועה אבל באדם שיש לו תשועה ראוי לבטוח כי הפירוש הנכון כדברי הראב״ע שכתב ע״ל והנכון בעיני בבן אדם שלא יוכל להושיע נפשו עכ״ל. ר״ל שאין לבטוח בשום בן אדם לפי שאין לו תשועה להושיע לנפשו והראיה פסוק שאחריו תצא רוחו ישוב לאדמתו ואיך יושיע לאחרים: ישב. כ״ה השי״ן בשו״ק כי חסר וי״ו עפ״י המסורה: עשתונתיו כ״ה התי״ו והנו״ן בחול״ם ובטעות ננקדה בסדורים התי״ו בשב״א והיא בגעיה אחר השי״ן כמו אחר שב״א נח כמבואר בפרק ג׳: שברו. כ״ה בנקודה על צד שמאל של השי״ן כי פירושו ענין תקוה וכתבתי זה לפי ששמעתי מפי איש נאמן שאחד מחכמי הדור צוה לקרותו בנקודה על צד ימין ופירש אותו ענין שקנין כלומר שקנינו בצער לבו על דרך השלך על ה׳ יהבך וטעות מפורסם הוא אשר יפרש שברו לשון ושעתק (תהלים קי״ט) אולי הטעה אותו דרש הגמרא בפרשת ויקהל בזוהר שנדפס בדפוס גדול ובדף קפ״ה ע״א בדפוס קטן שכתוב שם וז״ל שברו ולא אמר תקותו ולא בטחונו אלא שברו אל תקרי שברו אלא שברו דנוחא ליה לצדיקייא לתברא גרמייהו ולאתברא תבורא על תבורא וכלא על ה׳ אלהיו כדא״א כי עליך הורגנו כל היום, כי עליך נשאנו חרפה וכו׳. ובאמת אין כוונת הדרש להוציא המקרא מידי פשוטו השומר. יגבר באדם לקרות הה״א בפתח רחב והשי״ן בגעיה כמשפט ה״א הידיעה כמבואר בפרק ד׳ כדי שלא יהא נראה בקריאה הה״א בחטף פתח שהוא ה״א התמה כמו השומר אחי אנכי (בראשית ד׳): לרעבים. הלמ״ד בקמ״ץ כי היא מורה על ה״א הידיעה כמבואר בפ״ד והרי״ש נקראת בשב״א נע כדין אחר תנועה גדולה כמבואר בפ״ג: עורים. הוי״ו רפה ונקראת בשב״א נח כמבואר בברכת פוקח עורים בשחרית: ימלך ה׳. יש פסיק אחר מלת ה׳ להפסיק מעט כדי שתהא מלת לעולם חוזרת על זה שלפניה ועל זה שאחריה וכאלו כתוב ימלוך ה׳ לעולם לעולם אלהיך ציון והמשכיל יבין: לעולם. יש געיא אצל הלמ״ד לפיכך נקראת הלמ״ד בתנועת העי״ן ממש שהוא החול״ם כמבואר בפרק ג׳:

הללויה (תהלים קמ״ז): זמרה. מקור מבנין הדגוש לכן המ״ם דגושה והשב״א נע והה״א נוספ[ת] נאוה. כבר כתבתי כי מלת נאוה היא לעולם הנו״ן בקמ״ץ והאל״ף נחה ואי[נה] נקראת חוץ מן נאוה קדש: תהלה. דגש הלמ״ד לחסרון אות הכפל כמבואר למעלה: בונה הנו״ן בצר״י כי הוא שם התאר ולא בינוני: נדחי. הדל״ת רפה והשב״א נח כי הוא ת[אר] מבנין נפעל שרשו נדח רד״ק: לשבורי. הקו״ף רפה אחר שב״א נח כנגד הכלל והטעם כתבתי בפרק ג׳: לעצבותם. הצד״י נקראת בשב״א נע מפני הדגש שבה והדגש [...] לתפארת הקריאה כמבואר בפרק ד׳: מספר. המ״ם בקמ״ץ כי היא מחברת: לתבונ[תו] התי״ו רפה אחר שב״א נח והטעם מבואר בפ״ג: ענו. כ״ה העי״ן בחטף סגו״ל: גמרו. ומבנ[ין]

מעת טעות היה
הקו״ת רפה
אחר שב״א נח כמו
לשבורי רבות

את בשב״א נע בחוזק כדין אחר בו״ת הנקודה בפת״ח המורה על הידיעה כמבואר
ה: לאסר. האל״ף בשב״א נח ואינה נקראת רק נבלעת בגרון ובספר מהרש״ל ז״ל כך
ר לא דגש ולא רפה סא״ דגש בסמ״ך. עכ״ל: בגנים. כ״ה הגימ״ל דגושה לחסרון אות
פל שרשו גנן וכן הוא בספר מהרש״ל בשם הפרחון: משפט. הפ״א בקמ״ץ כי הוא
רת כמו שפירש הראב״ע:

לליה (תהלים קנ״ג): בקדשו. הקו״ף בקמ״ץ חטף והד״לת בשב״א נח כמבואר בפרק ג׳:
עזו. דגש הז״ין לחסרון אות הכפל כי שרשו עזז כמבואר בפרק שלו:
ו. כ״ה הגימ״ל בשורק והד״לת בשב״א נח ואע״פ שהנפרד הוא גודל הגימ״ל בחולם כמו
פרי גודל (ישעי׳ י׳) והיה ראוי בכנוי הגימ״ל בקמ״ץ חטף כמו ואת גדלו (דברים ה׳) ובא
רק תמורת הקמ״ץ חטף כי התנועות מתחלפות לפעמים לבוא זו תמורת זו כמבואר
פרי הדקדוק: בתקע. כ״ה התי״ו בצר״י: שופר. הפ״א בקמ״ץ כי הוא מוכרת: בנבל.
הנו״ן בצר״י: במנים. כ״ה בלא נו״ג אחר המ״ם והנו״ן דגושה: ועגב. כ״ה העי״ן בשורק
גימ״ל רפה כי המלה חסרה וי״ו על פי המסורה והשורק בא במקום מלאפום: שמע. הוא שם
ן הוא בטעם מלעיל כמשפט השמות אשר מגזרת השגול והיתה הש״ין ראויה להנקד בסגו״ל
בצר״י וננקדה בקמ״ץ מפני ההפסק: בצלצלי תרועה. הבי״ת נקראת בקריאת הפת״ח מפני
עיא שבצד השב״א: כל הנשמה. הכ״ף בחולם ולא בקמ״ץ חטף כי היא בנגינת טעם וגם
ואר בפרק ג׳: הנשמה. הנו״ן נקראת בשב״א נע מפני הדגש שבה אחר הידיעה:
לל. עתיד מבנין הדגש לפיכך הלמ״ד שהיא עי״ן הפעל דגושה:

רוך. אלה הארבעה פסוקים הם מלוקטים מסופי מזמורים שבתהלים: הראשון הוא בסוף
מזמור פ״ט, והשני בסוף מזמור קל״ה והשלישי והרביעי בסוף מזמור ע״ב: אמן
מן. יש פסיק בין אמן ובין ואמן לרמוז שכל אחד מורה ענין בפני עצמו כפירוש התרגום.
ספר חסידים סי׳ תת״פג ז״ל וכל האומר אמן בעוה״ז יזכה לומר אמן בעוה״ב שנאמר
וך יי׳ לעולם אמן ואמן אמן לעוה״ז ואמן לעוה״ב לכך כתוב פסיק בין אמן לאמן. עכ״ל.
וא מדרש תנחומא פ׳ צו והובא גם בתשב״ץ סי׳ רמ״ט: ברוך יי׳ מציון. יש פסיק בין
ובין מציון לרמוז שמלת מציון נמשכת אל מה שלפניה ואל מה שלאחריה כפי משמעו
ירוש הרד״ק: ברוך יי׳ אלהים. יש פסיק בין ברוך ובין יי׳ כדי שלא להסמיך להחליט
ת ברוך למלת יי׳ לרמוז שמלת יי׳ חוזרת אל מה שלפניה ואל מה שלאחריה והמשכיל יבין:
שה. כ״ה השי״ן בצר״י כי הוא תאר ולא בינוני: לבדו. דגש הד״לת לחסרון אות הכפל
שרשו בדד: וברוך שם כבודו. יש פסיק בין מלת וברוך ובין מלת שם והטעם הנזכר
פסוק הקודם להיות מלות שם כבודו חוזרות למעלה ולמטה: וימלא. עתיד מבנין נפעל
דגש המ״ם הוא לתשלום נו״ן הבנין: אמן ואמן. יש פסיק בין אמן ואמן והטעם הנזכר:

דין איך יתנהג אדם כשבא לבית הכנסת ומצא צבור בסוף
פסוקי דזמרה נתבאר לעיל בהקדמה הפרטית:

יברך (דברי הימים א׳ כ״ט). עתיד מבנין פעל הדגש היו״ד נקראת בשב״א נח ועם כל זה הב״ת
אחריה

והמסורת עליו לית פתח באתנחתא ר"ל לא נמצאת עוד מלת השמים פתח באתנחתא: במרומים. המ"ם נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה אחר פתח הב"ת המורה על הידיעה כמבואר בפרק ד': צבאיו. כן קרי האל"ף בקמ"ץ והוי"ו נח נראה וכאלו היתה יו"ד בין האל"ף והוי"ו לשון רבים והכתיב הוא צבאו בלא יו"ד הרבים והטעם הוא כפירוש הרד"ק: כוכבי. הכ"ף השניה נקראת בשב"א נח אחר החולם. שהוא תנועה גדולה ומפני שהמלה מלעיל כמבואר בפרק ג' ובאה המלה מלעיל מפני מלת אור שאחריה שהיא בטעם מלעיל כי אין לה רק נקודה אחת: חק. החי"ת בקמ"ץ חטף מפני המקף ולולא המקף אז היתה חולם כי החולם נתהפך לקמ"ץ חטף כמבואר בפרק ג' והמסורת עליו לית וכל חק עולם כוותיה: עשה. כה"א השין בקמ"ץ ולא בסגו"ל כי הוא כינוי לנקבה וקאי על הרוח הבא כאן בלשון נקבה וראיה ממלת סערה בה"א שהוא לשון נקבה: החיה. כל ה"א הבאה לפני חי"ת פתח (ה"א הידיעה) מה שאין כן בצי"ן שהוא קמ"ץ סגור מהר"ל: שפטי. הפ"א בשב"א נח אחר החולם בעבור שהמלה מלעיל מפני מלת ארץ שאחריה שהיא מלעיל: נשגב. כה"א הגימ"ל בקמ"ץ על פי המסורה ונ"ל הטעם כי הוא נפעל הווה והוא כדמות תאר, וכתב הרד"ק במכלול מעט בנין התפעל מהשלמים שצריך להניע שי"ן של נשגב שלא תקרא נראה כצי"ן מפני הגימ"ל שאחריה עיין שם: הודו. כה"א הדל"ת בחולם כי הוי"ו הוא לכנוי הנסתר ופירושו הוד שלו, וכתבתי גם מפני ששמעתי רבים טועים וקורין הדל"ת בשורו"ק כאלו הוא צווי לרבים כמו הודו לה' כי טוב (תלים קי"ח): תהלה. דגש הלמ"ד לחסרון אות הכפל כנזכר למעלה גבי פעמים: לכל חסידיו. יש מגיהים אצל השב"א של למ"ד לכל ולכן נקראת השב"א בקריאת [illegible]: הללויה. (תלים קמ"ט): תהלתו. דגש הלמ"ד לחסרון אות הכפל כנזכר למעלה: בקהל. מפני הסמיכות נקודה הקו"ף בחור"ק והה"א בשב"א נח והב"ת בפתח ופירושו בקהל של חסידים אבל בלי סמיכות היתה הב"ת בשב"א והקו"ף והה"א בקמ"ץ כמו בקהל רב (תלים כ"ב) בעשיו. בא בלשון רבים לחבר לתפארת וגדולה: יזמרו. עתיד מבנין הדגש לכן המ"ם שהוא ע"ין הפעל דגושה ומפני הדגש השב"א הוא נע: ויפאר. עתיד מבנין הדגש והיתה הפ"א ראויה להנקד בפתח על משקל ידבר ומפני שהאל"ף אינה מקבלת דגש הוטל הדגש תחת פתח הפ"א ושב לקמ"ץ כמבואר בפרק ד': בישועה. בי"ת השמוש בחור"ק והיו"ד נחה בלי נקודה והטעם מבואר בפ"ג: יעלזו. הע"ין בשב"א לבדו והוא נח והע"ין נבלעת בגרון כמשפט שני שבאין באמצע התיבה שהראשון נח והשני נע כמבואר בפ"ג: ירננו. הנו"ן הראשונה נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה כי הוא עתיד מבנין הדגש: רוממות. שם ענין הגבהה: פיפיות. חור"ק שתחת הפ"א הראשונה היא תנועה גדולה כי יש אחריו יו"ד נחה ולכן פ"א השניה רפה כדין אחר תנועה גדולה וחור"ק שתחת הפ"א השניה היא תנועה קטנה כי היו"ד שאחריה אינה נחה ולכן היו"ד דגושה כדין אחר תנועה קטנה כמבואר בפ"ג: בלאמים. כן בכל מדוייקים למ"ד רפויה וי"א בדגש סבור מהר"ל והנה לפי המדוייקים הלמ"ד נקראת בשב"א נע ברפיון ובית השמוש במתג להורות על דגש הלמ"ד כמבואר בפרק ד' ולפי הי"א אומרים הב"ת בלי מתג והלמ"ד

נקראת

אתה. המלך בקמץ ומפני הפסק: עני. הצין בחטף קמץ והנון רפה והיא בטעם
מלרע אבל אחר הקמץ חטף דגש כמבואר בפ״ג: ים סוף. כל ים שבמקרא הוא״ בקמץ
חוץ מן ים סוף שהיו״ד בפתח: ודעת. הצין בשב״א פשוט נח ומפני שהמלה בטעם מלעיל
וכן בקצת: במצולת. הצד״י בחולם ומפני שהוא במוכרת והם ג׳ על פי המסורה: עזוז.
דגש הזין לחסרון אות הכפל שרשו עזז:

וירשע. מיד. היו״ד בפת״ח ומפני הסמוכות: היד. היו״ד בקמץ כי היא מוכרת: הגדלה.
הגימ״ל בשב״א נע ומפני הדגש: וייראו. שרשו ירא והיו״ד הראשונה היא יו״ד
העתיד והיא נקודה בחור״ק כמשפט העתיד והוי״ו המהפכת לעבר וצריך להגביה קריאת היו״ד
במתג והרי״ש בשב״א נע כדין אחר תנועה גדולה כי הוא ענין יראה כי אם יקרא הרי״ש
בשב״א נח יהיה משרש ראה מענין ראייה ח״ו כמו ויראו כל העדה (במדבר כ״א) ויחרק את ה׳
שנאמר לא יראני האדם וחי (שמות ל״ג): העם את. צריך להפסיק ביניהם מפני שלא יהא
נראה כקורא מת ח״ו טור או״ח סי׳ נ״א:

(שירת הים צריך לומר בכוונה גדולה ובזה יכופרו עונותיו, של״ה). ס—

אז. אשירה לה׳. האל״ף בגעיה כי הוא אתו מרחוק מפני המתג שבלמ״ד: כי גאה גאה. הראשון
בקור והגימ״ל רפה אחר הו״ו כמשפט והשני הוא עבר והגימ״ל דגושה על פי המסורה
נגד כל הדקדוק כי היא אחר ה״א נחה ואין בה טעם מפסוק ואולי נדגשה לתקון הקריאה
וכן. היא דעת מהרש״ל בסדורו: עזי. העין בקמץ חטף בלא שב״א והזין דגושה לחסרון אות הכפל
כי שרשו עזז: וזמרת. הרי״ש בקמץ בסמוכות ולפי הכלל היתה ראויה להנקד בפת״ח ונקודה
בקמץ על פי המסורה: ואנוהו. גמוא אצל השב״א, סדור מהרש״ל, וכבר כתבתי בפרק ג׳ שהשב״א
שאצלו גמוא קריאתו כמו פת״ח: מרכבת. הכ״ף דגושה אחר שב״א נח והיא נקראת בשב״א
נע כמשפט שני שבאין באמצע התיבה והבי״ת רפה כדין אחר שב״א נע כמבואר בפרק ג׳:
טבעו. עבר מבנין פועל ורבים נסתרים לפיכך הבי״ת שהוא עין הפעל דגושה ומפני הדגש
היא נקראת בשב״א נע כמבואר בפרק ג׳: יכסימו. עתיד מבנין פעל הדגש כמו ויכסו והמתג
הסמ״ך ראויה להדגש ולהקרא בשב״א נע אחר שנתוספה אחריה יו״ד נעה והמלה כמו שהוקלה
מן הדגשות ונקראת בשב״א נח והיו״ד השניה היא תמורת הה״א למ״ד הפעל כי שרשו
כסה והנעה בשור״ק כמו שהונעה במלת צור חסיו כן שהיו״ד במלת חסיו תמורת הה״א למ״ד
הפעל כי שרשו חסה והוי״ו שאחר המ״ם היא נוספת כוי״ו תביאמו ותטעמו והיתה המ״ם ראויה
להנקד בחולם ונקדה במלאפו״ם כדי לגשן אותה עם השור״ק שלפניה שקריאתם שוה כן היא
הסכמת הרד״ק ורש״י קורא החולם מלאפו״ם: במצולת. גם בזה הצד״י בחולם כי הוא אחד מהשלשה
הנזכר למעלה: נאדרי. האל״ף בשב״א נח והדל״ת בגעיה דגש קל והוא תאר מבנין נפעל והיו״ד
נוסף וענין נאדרי על היחיד בלשון זכר או טעמו על הש׳ לשון רד״ק: בכח. הכ״ף בפת״ח
בסוף פסוק והוא פת״ח בספרא: נערמו. עבר לרבים נסתרים מבנין נפעל והנ״ון היתה
ראויה להנקד בחור״ק ונקדה בסגו״ל להרחיב על אות הגרון שהיא העי״ן שבצדה וגם העי״ן
שהיא ע״א הפעל נקדה בסגו״ל להרחיב קריאתה כי לולי זה אך היתה משפטה להנקד בשב״א
נח

שירה זו [illegible] משונה [illegible] מאיגה אחרון.

העשון להוע [illegible] הנה כי [illegible] לשון [illegible]

אחריה רפה והבי"ת היתה ראויה להנקד בפת"ח בדלי"ת ונדבר ומפני שהרי"ש אינה מקבלת דגש
ננקדה הבי"ת בקמ"ץ כמבואר בפרק ב' והרי"ש היתה ראויה להנקד בצר"י כבית ונדבר
ומפני שבאה המלה מלעיל בעבור וי"ו ההפוך נהפך הצר"י לסגו"ל ואין להאריך קריאת המ"ם
כלל רק צריך למהר קריאתה ולהניח היו"ד ולהאריך בבי"ת כי שם נגון הטעם וטועים
המאריכים במ"ם ומחלקים התיבה לשנים וקורין וי דבר וו לקריאתם כי משמעות קריאתם
כמצטערים וקוראים וי על אשר דבר דוד את ה' : דויד. כל דוד שבדברי הימים כתוב מלא
ביו"ד על פי המסורה : ישראל אבינו. יש געי"א קטן על מלת אבינו שהוא טעם ומפסיק כי הוא
קאי על מלת ישראל כפירוש רש"י והרד"ק ולכן טועים המפסיקים בין מלת ישראל למלת אבינו
וקורין אבינו מעולם וכו' כאלו מלת אבינו קאי על השם ותברך כי באמת פירוש הענין הוא
כך ה' שאתה אלהי ישראל אבינו ברוך אתה מעולם ועד עולם : הגדלה. הגימ"ל נקראת
בשב"א נע מפני הדגש שבה כמשפט אחר ה"א הידיעה והדל"ת רפה אחר שבא נע והלמ"ד בגע
אחר השורק וכל אלה הכללים מבוארים בפרק ג' ודגש הלמ"ד הוא תמורת הנח אשר במלת
והגבורה כי משפט אחד לשניהם כמבואר בפרק ד' וגם הגימ"ל של והגבורה נקראת בשב"א
נע והבי"ת רפה והטעם הנזכר במלת הגדלה : והנצח. כ"ה הנו"ן בצר"י על פי המסורה
נמסר בשמואל א' ט"ו : כי כל. הכ"ף במלת כל בחולם מפני נגינת טעם שבה כמבואר
בפרק ג' : לכל לראש. יש פסיק בין שתי התיבות להפסיק מעט כדי שיובן הענין כמו שפי'
רש"י והרד"ק : ומלפניך. המ"ם נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה להורות על נו"ן השמוש כמו
במלת ויהי רצון מלפניך שאחר ברכת שחרית : בכל. הכ"ף דגושה אחר פתח הבי"ת המורה
על הידיעה והוא נקודה בחולם מפני נגון הטעם שבה : אנחנו. החי"ת בשב"א נח כמבואר
בפרק ג' : ומהללים. המ"ם נקראת בשב"א נח והלמ"ד רפה ונקראת בשב"א נע והיתה ראויה
להדגש כי הוא בינוני מבנין הדגש ובאה רפה ככל הלוים כמו שכתבתי למעלה : תפארתך
עד כאן דברי הימים ומכאן ואילך עד סוף ענין בנחמיה סי' ט'. והנה בכל סדורי
ספרד כתוב כאן אחר ומהללים לשם תפארתך פסוק ויברכו שם כבודך ומרומם על כל
ברכה ותהלה, וכן הוא בזוהר פ' שלח לך עמוד שי"ט : לבדך. דגש הדל"ת לחסרון אות הכפל
כי שרשו בדד והיא נקודה בסגו"ל מפני ההפסק כי נגון הטעם שעליה הנקרא סגו"ל
ושלו דין הפסק : אתה עשית. אתה קרי וכתיב את בלא ה"א : מחיה. בינוני מבנין
הדגש ולכן היו"ד דגושה : בלם. דגש הלמ"ד לחסרון את הכפל כמבואר בקריאת התורה:
ושמת שמו. שי"ן של שמו דגושה מפני האתי מרחוק כמבואר בפרק ד' : נאמן. המ"ם בקמ"ץ
כי הוא נפעל הוה והוא תואר ככל נפעל הוה : וכרות. הוא מקור משקל פעל עבר לא
נמצא : הכרית. הכ"ף נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה אחר ה"א הידיעה וכן כ"ף
של הכנעני ופ"א של והפרזי : והיבוסי. היו"ד רפה ונקראת בשב"א נח ועם כל זה הבי"ת
רפה כמבואר בפרק ג' : לתת. התי"ו בצר"י כי היא בנגון טעם אבל כשהמלה במקף היא
בסגו"ל, וכפל מלת לתת נתבאר טעמו בפ"ה : ותקם. הקו"ף בסגו"ל בעבור שהמלה מלעיל מפני
הווי"ו וצריך להפסיק בין ותקם למלת את שלא יהא נראה כקורא מת טור אח"ו פי' ס"א
אתה

בשב"א נע כדין שנו שבאין באמצע התיבה והמ"ו בגעיה אחר שב"א נח וכל זה מבואר
בפ"ג: מקדש. הקו"ף בגעיה לתפארת כמבואר בפרק ב' ומפני הדגש היא נקראת
בשב"א נע והדל"ת רפה כדין אחר שב"א נע כמבואר בפרק ג': ה' מלך. יש פסיק
בין השם לתיבת מלך להפסיק מעט כדי שלא להבליע יו"ד של השם או של מלך ואחר
שאנחנו קורין השם באל"ף דל"ת וממילא היו"ד בנח נראה בסוף השם ואם לא יפסיק
תתבלע יו"ד אחת במבטא והיא נראה כקורא אדני ימלך או אדנו מלך עיין מבואר:
ועד. הוי"ו בקמ"ץ והעי"ן בסגו"ל כי הוא ענין עולמות אבל הועד ועד (ורש"י כ"ט) צרי"
שהוא ענין עדות: המלוכה. המ"ם נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה אחר ה"א הידיעה
כמבואר בפרק ב': בהר. הבי"ת בשב"א והה"א בפתח מפני הסמוכות: המלוכה. המ"ם בשב"א
נע מפני הדגש כנזכר: והיה. הה"א בשב"א לבדו והוא נע מפני המתג שביו"ד העתיד כמבואר
בפרק ג': ושמו. השי"ן נקראת בשב"א נח כמבואר בפרק ג' וטועים בזה הרבה ומחגנים
וקורין בשב"א נע ונמצא כשבור וכל חכמתם תתבלע: ה' אחד. יש בינהם פסיק והטעם
והטעם אכתוב בק"ש : **בשכמל"ו** :

בפנים התבאר [illegible] אחר שברכו הש"ץ [illegible] אלה שאינם [illegible] על [illegible]

> הלכה פסוקה בש"ע א"ח סי' נ"ג ז"ל אין לומר ישתבח אלא א"כ אמר
> ברוך שאמר וקצת פסוקי דזמרא וכן הוא בספר אות אמת. וכתוב עוד
> שם בסי' הנזכר וז"ל אין לברך על עטיפת ציצית בין פסוקי דזמרה לישתבח
> אלא בין ישתבח ליוצר והוא השלוח צבור אם לא היה לו טלית תחלה יתעטף
> בציצית קודם שיתחיל ישתבח כדי שיאמר הקדיש מיד אחר ישתבח ולא יפסיק.
> ובסי' נ"ב כתב ז"ל וכן מי שלא היה לו ציצית או תפלין והביאו לו בין ישתבח
> לקדיש יכול להניחם ולברך עליהם אבל בין קדיש לברכו לא יפסיק בשום
> דבר וכ"ש שלא יפסיק לאחר שאמר הש"ץ ברכו קודם שמתחילין ברכת יוצר:

(השלשה עשרה שבחין שבישתבח שיר ושבחה עד מלכות בכלן צריך לומר הכל בנשימה אחת. שה"ל [illegible]

ישתבח. כתוב בספר אות אמת ז"ל ישתבח צריך להדגיש היו"ד כדי שלא יבא נראה כאומר
איש שבח עכ"ל. והוא מה שכתב הרא"ב בזו"ג של שמע ישראל הביאו טור א"ח סי' ס"א
ומה שיסד המחבר מלת ישתבח מבנין התפעל ולא כתב ישבח מבנין פיעל שהוא יותר מבואר
אכתוב הטעם בפירוש הקדוש: לעד. כתוב בספר מהרש"ל סא"ל לעד היו"ד בשב"א וכן ביוצר
לעד מלכנו כה"ג במדויקים עכ"ל. ויש להפליא על פה קדוש איך קרא אותם מדויקים והוא כל לעד
שבמקרא שפירושם ענין עולם נקודה הלמ"ד בקמ"ץ בין במקום הפסק כמו וצדקתו עומדת לעד
בין שלא במקום הפסק כמו סמוכים לעד לעולם (שניהם במזמור קי"א) ולא ננקדה הלמ"ד בשב"א
רק במקום שפירושה ענין שלל כמו ביום קומי לעד (צפניה ג') לכן נראה לי שאין לשנות רק
קרות הלמ"ד בקמ"ץ: האל. הה"א היא לקריאה כמו אתה אל ושאר הה"ין של המלך הגדול
והקדוש הן לידיעה כמבואר בפרק ב': ושבחה. כה"ג הוי"ו בשב"א ושי"ן בחולם והבי"ת רפה
ובשב"א נח כמבואר בפרק ג' בהגה"ה: זמרה. כה"ג המ"ם רפה ובשב"א נח וכן כל זמרה
והוא שם בתוספת ה"א ננקדה הזי"ן בחולם והמ"ם בשב"א נח ורפה על משקל שבעה:
נצח. כה"ג הצ"ן בסגו"ל וכן הוא בספר מהרש"ל: גדלה. כה"ג הדל"ת בשורק והלמ"ד בדגש

צריך ליזהר: לנום בלא"ד במקום מקום בבית. וכן בכתוב שם

תמורת

נח על משקל נכהו : נצבו. הצד"י נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה לחסרון יו"ד פ"א
הפעל והוא גם כן עבר לרבים נסתרים ובנין נפעל : כמו נד. המ"ם בסגול מפני הסמוכות
במקף למלה קטנה : אשיג. בדגש השי"ן לחסרון נו"ן פ"א הפעל שרשו נשג : כסמו. שרשו כסה
והמ"ם לרבים נסתרים כמו כסה אתם והוי"ו נוספת : צללו. הלמ"ד נקראת בשב"א נע אחר
הקמ"ץ כדין כל שב"א אחר תנועה גדולה ובמקצת ספרים נמצאה הלמ"ד בחטף פתח וכתב
מהרש"ל כתוב צללו בספר אספמיא עושין כל ב' אותיות כפולות הראשונות בחטף פתח כמו
צללו עכ"ל : מי כמכה נאדר. הכ"ף הראשונה בגעיה על פי המסורה נגד כל המדקדקים כי היא
אחר יו"ד ואין בה שום מקף לבטל הרפיון ודרשו רשומות נתנו טעם כדי שלא תראה כאילו
מכה ואין נכון לגמגם מכה אצל השם בשורת הים כי אם העבור פסוק שנאמר ועבר בים
צרה ואומרים זה הוא פסוק של מכה ולפיכך יש פסיק בין. מי כמכה באלים ומשכה ובין
נאדר. האל"ף בשב"א נח והוא תאר ובנין נפעל ולכן הדל"ת בקמ"ץ והקורא הדל"ת בפת"ח את
ה' הוא מחרף כי אז הוא נפעל עבר שפירושו כבר היה נאדר אבל לא עתה חלילה כי הוא
אדיר בכל הדורות לעולם : תהלת. בדגש הלמ"ד לחסרון את הכפל שרשו הלל : עשה. השי"ן בצר"י
כי הוא תאר ולא בינוני : תבלעמו. כמו תבלעם והוי"ו נוספת : גאלת. הגימ"ל בגעיה על פי
המסורה אחר הוי"ו בלא מקף : בעזך. העי"ן בקמ"ץ חטף והזי"ן נקראת בשב"א נע מפני
הדגש שבה לחסרון את הכפל שרשו עזז : נוה. הנו"ן בשב"א והוי"ו בצר"י מפני הסמוכות
אבל במוכרת הנו"ן בקמ"ץ והוי"ו בסגול כמו נוה שאנן (ישעי' ל"ג) : קדשך. הקו"ף בקמ"ץ
חטף והדל"ת בשב"א נח כמבואר בפרק ג' והשי"ן בסגול מפני ההפסק : נמגו. הנו"ן בקמ"ץ
והמ"ם בחולם והוא פעל עבר לרבים נסתרים ובנין נפעל ונחה העי"ן שרשו מוג והוא על משקל
שבים נכונו (יחזקאל ו') שהוא ג"כ פעל עבר לרבים נסתרים ובנין נפעל שרשו כון : כל
ישבי. מלת כל בחולם כי הוא בנגון טעם : עליהם. יש ספרים פסיק בין עליהם אימתה
אולי הוא כדי להפסיק בין ה"ם לאל"ף כדאיתא בטור א"ח סי' ס"א אבל במסורה הגדולה לא
נמנה זה הפסוק בפסוקתא : בגדל. הגימ"ל בשב"א מפני הסמוכות והוא כמו בגדל זרוע
ידמו. הדל"ת נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה לחסרון נו"ן הבנין כי הוא עתיד ובנין
נפעל שרשו דמם לפי דעת הרד"ק ודגש הדל"ת לתשלום את הכפל והוא ז"ל כתב בשרש דמם
גם במכלול בעתידו בנין הקל והכבדים בשם אביו שרשו נדם והדגש הוא לתשלום נ'
פ"א הפעל החסרה ופירושו ענין שתיקה כתרגומו ואין לקרות הדל"ת רפה ובשב"א נח כי
אז יהיה ענין דמיון מן שרש דמה כמו לא ידמו (ישעי' ס"ב) משרש דמה : כאבן. הכ"ף
בגעיה על פי המסורה נגד הכלל כי הוא אחר וי"ו נחה ובגעיה בלא מקף כדי שלא יה'
נראה כמחרף ודומה אבן : עמך. המ"ם נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה לחסרון
את הכפל כמבואר בברכת התורה : תבאמו ותטעמו. כמו תביאם ותטעם והוי"ו בשתיהן
נוספת לטעם התוספת מפורש בזוהר והאריך בזה המקובל רבי משה קורדובירו בספר
אור נערב חלק ה' פרק ב' ודגש שבטי"ת של ותטעמו הוא לחסרון נו"ן פ"א הפעל כי שרשו
נטע : בהר. הבי"ת בשב"א והה"א בפתח מפני הסמוכות : לשבתך. הבי"ת בשב"א נע והת"ו
בשב"א

פשוט במדינות אלו ואין לשנות, ובמקומות שנהגו לענות אמן
אחר ויהללוך וישתבח יענה ג"כ אחר ברכת שומר עמו ישראל לעד:
ודין הפסקה בברכת ק"ש כתבתי אחר ק"ש:
החזן אומר ברכו כו' והקהל עונין ברוך כו' וחוזר ש"ץ ואומר ברוך כו'
כ"ה בפשוט בש"ע א"ח סי' נ"ז
בעוד שהחזן מאריך ברכו אומרים הקהל יתברך כו' ובעוד שמאריך
בשם אומרים בשכמל"ו ובעוד שמאריך המבורך אומרים יהי כו'.
ובתשובת מהרש"ל סי' ס"ב כתב חדשים מקרוב באו אומרים את ה' אלקיך
תירא בעוד שהחזן מאריך את ושטות הוא בעיני:

ברכו. כ"ה הרו"ש בחטף פתח וכן כל ברכו שהוא צווי והטעם כתבתי בסוף מזמור הללויה
המסודר בזמירות של שבת אחר מזמור יושב בסתר: המבורך. המ"ם בגעיה אחר הה"א
הידועה ומפני הדגש היא נקראת בשב"א נע ולכן הבי"ת רפה כמבואר בפרק ד' והרו"ש נקודה
בקמ"ץ מפני שהמלה פעול מבנין הדגש כי מבורך הוא על משקל מדבר ומפני שהרי"ש אינה
מקבלת דגש הפילו גם השורק מן הבי"ת ונקדוה בחולם כמבואר בפרק ד' וכן הוא בספר
מהרש"ל המ"ם בגעיה בשם פרחון וכתב עוד שאין לומר הה"א במתג והמ"ם רפה שזה שוגה
ומאמר הם מבורך ב' מלות ונראה מגמגם כלפי מעלה:
יתברך וישתבח. כבר כתבתי לעיל בענין הקדיש טעם למה באין אלו המלות מבנין התפעל
ודקדוקו נקודתם וקריאתם אכתוב בפירוש הקדיש אחר סוף עליונו לשבח: מלכי.
הכ"ף רפה אחר שב"א נח כמו שכתב הרד"ק במכלול בשער השב"א וכתב שיש קורין אותה
בדגש ושהוא הנכון: המלכים. המ"ם נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה אחר הה"א הידועה:
שהוא ראשון וגו'. ע"ש פסוק אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים (ישעי' מ"ד): סלו.
וגו' עד ועלזו לפניו. פסוק הוא (תהלים ס"ח) ואכתוב דקדוקו בסוף הכל: ברוך שם כבוד. אכתוב
דקדוקו בקריאת שמע: המנהג הפשוט הוא בכל תפוצות ישראל לומר בשכמל"ו בעוד שהחזן
מאריך בשם, וכן כתב מהרש"ל בתשובותיו סי' ס"ב וכן הביא בדרין בעל מטה משה, ולפי דעתי
מנהג טעות הוא, כי לפי מה שפירשו בפרשת האזינו כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו
ומכאן אמרו שעונין ברוך שם כבוד וגו' אחר ברכה שבמקדש והוא משנה שלימה במסכת
יומא דף ל"ה ע"א ותלמוד ערוך שם דף ל"ז ע"א ואם כן למה נאמר אנחנו ברוך שם כבוד
שלא במקדש. ונ"ל שאין לומר רק ברוך הוא וברוך שמו כמו שכתב בטור א"ח בסי' קכ"ד
ונ"ל ושמעתי מאבא מרי שהיה אומר על כל ברכה וברכה שהיה שומע בכל מקום ברוך
הוא וברוך שמו עם שאמר משה רבינו ע"ה כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו: יהי
שם ה'. כתבתי דקדוקו קודם תהלה לדוד:
ברוך. כבר כתבתי דקדוק מלת ברוך בתחלת הסדור בברכת נטילת ידים: יוצר אור
ובורא חשך עושה שלום ובורא את הכל. פסוק הוא (ישעי' מ"ה) רק שבמקום ובורא את
הכל

תמורת הנה כמבואר בפרק ד': תהלה. בגל' המ"ב לחסרון אות הכפל שרשו הלל: קבלה
בגל' הלוי תמורת הנה כמות גדלה: בתשבחות. כ"ה בת"ו בחור"ק כמבואר בפ"ג:
אדון. כ"ה האר"י בחסד פמ"ח ופני הסמוכות ופירושו אדון של הנפלאות: חי העולמים.
כבר כתבתי דקדוקו בברכת ברוך שאמר: וכתב הטור או"ח סי' נ"ב וחותם ברוך אתה ה' מלך
מהלל בתשבחות אל ההודאות וכו' עד חי העולמים וכו' עכ"ל. והנה לא כתב הנוסח אשר מן
בתשבחות עד חי העולמים כמו שהוא נמצא בסדורים וגם בסדר הרמב"ם ובאבודרהם לא
נמצא הנוסח שקודם חי העולמים. ובאחד מסדורי קלך ובאחד מסדורי ספרד מצאתי הנוסח
כמו שהוא בסדורים שלנו רק שדילג שתי מלות מלך אל וחותם-באחר בשירי זמרה חי
העולמים וכן הוא בספר שערי אורה בתחלת ספירת יסוד אפשר שהטעם הוא שכבר ייחס
שנו התארים האלה להשי"ת באמרנו אל מלך גדול בתשבחות ולמה לנו לכפול אותם בחתימת
ברכה אחת. ובספר סדר היום דילג מלת אל לבדה וכתב מלת מלך כדי להשלים באות מ"מ
שם של אברהם הנרמז בברכה זו לפי הנוסח שהיה לפניו. וכמו שמצאתי אותו הנוסח בלי
סדורי ספרד שנדפסו בזמנים מחולפים. ואף על גב כתב שאינו מכרח לאמרו והאומר
אותו מפסיד כלום ומי שאינו אומר אותו אינו טועה. והכלל העולה הנוסח הנכון הוא בלא
בשירי זמרה חי העולמים לרמוז שהוא חיים של העולמים כמו המחיה ומעמיד אותם על
דרך ואתה מחיה את כלם ולכן צריך לקרות החי"ת בצר"י כמו ונשבע בחי העולם (דניאל י"ב)
וכבר הארכתי בזה בברכת ברוך שאמר. ודלא כדעת המדקדקים הרוצים להראות כחם ק[illegible]
ואומרים שאין לחסר מלת אל ושאין לקרות החי"ת בצר"י ונתנו טעם לפגם באומרם כו[illegible]
חי רומז לספירת יסוד כאשר האמת כן הוא כמבואר בפרדס בשער ערכי הכנויים ערך
אלדים חיים ובשאר ספרי המקובלים אבל באמת הם מתקבלים ולא מקובלים לא ידעו [illegible]
ובינו כי חי בצר"י גם הוא רומז ליסוד כמבואר בפרדס שער ערכי הכנויים ערך חי ואמ[illegible]
כשיאמר אל חי לא והיה דבקות כלל ולא פי' למלת העולמים והמשכיל יבין שהנכון מא[illegible]
כתבתי:

* כתב בעל של"ה בי' ימי תשובה יאמר בכל יום בין ישתבח ליוצר אור מזמור ממעמקים קראתיך ה' והמצא בתהלים [illegible]

אחר שסיים הש"ץ ברכת ישתבח יענו השומעים אמן וכן כל ברכה וברכה
שאדם שומע מפי חבירו אע"פ שלא שמע כולה מתחלתה ועד סופה אע"פ
שאינו חייב באותה הברכה יענה אחריה אמן. ועונין אמן אחר גאל ישראל
שמע כל הברכה ומזה כמבואר הכל בשו"ע בסי' קכ"ד ובסי' רט"ו אבל אחר
ברכת עצמו אין לענות אמן כמבואר בסי' רט"ו [illegible] פסק בי' בסי' נ"א
שאחר ישתבח יש לו לענות אמן אחר ברכת עצמו וטעמו הוא מפני
שהוא סוף ברכה לסוף פסוקי דזמרה. ובסי' רט"ו כתב דגם אין עונה
אמן אחר ברכותיו אלא אחר שתי ברכות או יותר שהם סוף ברכות.
ונהגו לענות אמן אחר יהללוך ואחר ישתבח. הגה"ה ויש אומרים שאין
עונין אמן רק אחר ברכת בונה ירושלים בברכת המזון וכן המנהג
פשוט

א השורה הראשונה קבענו [illegible] אחר תפלות [illegible] גאונה [illegible] אמרין

בשהוא סמוך במקף למלה שלמעלה כמו וגדל חסד (תהלים קמ"ה) וזאת דעה היא מודע לכן
זאת גדול אינה במקף כמו גדול העצה כנזכר : גוהרי. כ"ה הנו"ן בקמ"ץ והרא"ה בחטף
קמ"ץ להרחיב על אות הגרון והרד"ק בשרשים כי הוא סמוכות הרבים מן גוהר וכתב הראב"ע
בספר מאזנים בא"ג רו"ג ע"ב במלת הנרחבים וז"ל על כן אין ראוי לומר גוהרי חמה כי
אם גוהרי חמה עכ"ל : עזל. בדגש הנו"ן לחסרון אות הכפל כנזכר כמה פעמים : פנות.
הנו"ן דגושה וכתב הרד"ק בשרשים פן וז"ל ויתכן היות פנה פנות משרש פנן לפיכך
נדגש : רוממו. הוא תאר לרבים כי הכלל הוא כשיבא הבינוני בסמוכות ישוב להיות
תאר בין יחיד בין רבים וזאת רוממו היא סמוכה ולכן נפלה מ"ם ונקבה ע"פ השטיה
בדרז"ל וכלו סמוכות הוה רוממים : שדי. כבר כתבתי דקדוק המלה במזמור ישב בסתר :
מספרים. בינוני מבנין הדגש ולכן הפ"א עין הפעל דגושה ומפני הדגש שבה הוא נקראת
בשב"א נע כמבואר בפרק ג' : כבוד אל. נהפך קמ"ץ הכ"ף לשב"א מפני הסמוכות והוא
סמוכות ענין מוחשו כבוד של אל : וקדשתו. השין דגושה במשפטה אחר שורק וכן כל לשון
קדשה הדלת בשורק והשין דגושה והדגש הוא תמורת הנח כמבואר בפ"ב : על שבח.
ס"א שבח השין בשב"א סדור מהרש"ל. ונראה כי טעם השב"א מפני הסמוכות כי שבח הוא
על משקל שבע תשע וכמו שנשתנה סגול של שבע תשע בסמוכות לשב"א כן ישתנה סגול
של שבח כי הוא בכאן סמוך אבל לפי דעתי אין צורך לשנותו כי נמצא גם המשקל שלא
ישתנה בסמוכות כמו זבח שלמים (ויקרא ג') זבח תודת שלמיו (שם ז') וכן הרבה כאלה נמצאת
זאת זבח סמוכה ולא נשתנה הסגול לשב"א אולי הוא מפני שיבא ממנו פעל ויש לחוש שלא
יתחלף עם הצווי כמו זבח לאלהים תודה (תהלים נ') שהבי"ת בשב"א וגם הטעם ראוי ג"כ
לומר במלת שבח שנמצא ממנה פעל ושבח מעשיך (תהלים קמ"ה) ואולי יחשוב הקורא כי
זאת שבח בשב"א השין הוא צווי לכן אין צורך לשנותו אך כי גם הוא נכון בענין וכסדורו
ספרד בתוספת מלת כל שכתוב על כל שבח וכן הוא באבודרהם וז"ל על כל שבח מעשה
ידוך על שם כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך והוא חוזר על מה שלמעלה ממנו כלומר
שהוא מבורך בשמים ובארץ על כל שבח מעשה ידיו שעשה למעלה ולמטה ועל כן הקורא
על שבח בלא טועה הוא. עכ"ל : מעשה. השין קמ"ץ מפני הסמוכות והוא סמוכות ענין :
ועל מאורי אור. על שם מאורי אור בשמים (יחזקאל ל"ב) : שעשית. כסדורו ספרד כתוב
שיצרת וכן הוא באבודרהם וז"ל שיצרת ויפארוך סלה על שם השמים מספרים כבוד אל
ומדבר בו על המאורות שהם מפארים לשם עכ"ל. אבל נוסח שלנו נראה יותר נכון כי
לא נמצא במעשה בראשית אצל מאורות לשון יצירה רק לשון עשיה שנאמר ויעש אלהים את
שני המאורות : יפארוך. כ"ה הפ"א בקמ"ץ והאומר בפת"ח את הלשון הוא מגדף כי בפת"ח
הוא לשון לא תפאר אחריך ופירושו לא תטול תפארתו והוא הפך הפאר וכן כתוב הניקוד
סדור מהרש"ל : סלה. הסמ"ך דגושה מפני שהמלה מלעיל וגם ויפארוך מלעיל והוא אתי מרחיק
ממנו מבואר בפ"ב : יוצר משרתים. אדלעיל קאי לכן יש להפסיק קצת קודם ואשר משרתיו
ו ואשר משרתיו הוא תחלת דבור דבוק אל מה שאחריו והוו"ו פירושה אבל כמבואר בפרק ג' :

יחד

הכל כתוב וקורא רע ואמרו על זה בפרק קמא דברכות דף [illegible]. ומ"ש כתוב רע וקריין
הכל לישנא מעליא. ומלת יוצר וקורא הם מאמרים ולא בינונים מהכרח לשון הפסוק:
לארץ. הלמ"ד בקמ"ץ מורה על הא' הידיעה כמבואר בפרק ג' וכאלו כתוב להארץ: ולדרים
ס"א לדרים בלא וי"ו רוקח. סדר מהרש"ל: עליה ברחמים. ר"ל דגש ברחמים סדר מהרש"ל
ה"ל הבית של ברחמים בגעיה אע"פ שהוא אחר הא' מפני שמלת עליה קאי על זה שלפניה
וכאלו היא מפסקת ממלת ברחמים ולכן הבית בגעיה כי אינה סמוכה להא' אבל לפי
פירוש האבודרהם מלת ברחמים דבוקה אל זה שלפניה ולפי זה הבית רפה והוא הנכון:
מחדש. הדל"ת בגעיה כי הוא בינוני מבנין הדגש: מעשה. המ"ם קמ"ץ מפני הסמוכות
ולכן הב"ת של בראשית רפה כי היא סמוכה לה': מה רבו. המ"ם בקמ"ץ מפני שאחר
מלת מה שהיא בניקוד ראוי להיות דגש כמבואר למעלה בענין מה אנו מה חיינו כו'
והרי"ש אינה מקבלת דגש ובא הדגש הראוי להיות בתוך הרי"ש ומשך תחת הפת"ח של
מה ונעשה קמ"ץ ויש פסיק אחר מלת רבו לתקון הקריאה כדי להפסיק מעט בין הוי"ו
של רבו ומ"ם של מעשיך שהן שתי אותיות במוצא, וכן יש פסיק בין מעשיך ובין ה' להפסיק
מעט שלא יהא נראה כקורא מעשיך הם ה' ונמצא מגדף חלילה כי ענין הפסוק הוא כן
אתה ה' מה רבו מעשיך כלם בחכמה עשית וגו': כלם. כאת הכלה לעולם הלמ"ד בגעיה
לחסרון הכפל כמבואר בברכת התורה: בחכמה. החי"ת בקמ"ץ חטף ולכן הבי"ת נקראת
בשב"א נח וכן בברכת אשר יצר וכן בכל מקום לעולם החי"ת של מלת חכמה בקמ"ץ חטף כמבואר [illegible]
המלך המרומם המשבח והמפואר והמתנשא. בכולם המ"ם בגעיה אחר הא' הידיעה מן הטעם
שכתבתי בפרק ג' בהגה"ה, וכל מ"ם הניקודה בשב"א היא נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה כמ[illegible]
בפרק ג' ומלת המפואר היתה הפ"א ראויה להנקד בשורק כמו המשבח ודגש אחריה ומפני
שהאל"ף אינה מקבלת דגש הפילו הדגש והשורק ונקדו הפ"א בחולם כמבואר בפרק ב': לכבד.
דגש הדל"ת הוא לחסרון הכפל ששרשו כבד: מימות עולם. היו"ד נחה אחר חור"ק המ"ם והיתה ראוי
להנקד בשב"א כמבואר בפרק ג' ופירושו מן ימות עולם: אדון. כה"א האל"ף בחטף פת"ח כי הוא
סמוך וכן הוא בסדור מהרש"ל: עזנו. הזי"ן בגעיה לתשלום אות הכפל ששרשו עזז: משגבנו.
רא"ק נקד הגימ"ל רפויה. סדר מהרש"ל ויש להפליא על זה למה תרפה הלא היא אחר שב"א נח
שאותיות בג"ד כפ"ת אחר שב"א נח דגושות כמבואר בפרק ג' ועוד לא נמצאת הגימ"ל רפויה
במלה הזאת בכל המקרא: מגן. הגימ"ל רפה כדין אותיות בג"ד כפ"ת אחר תנועה גדולה:
משגב. הגימ"ל בקמ"ץ: בעדנו. כה' ביו"ד בסדור קלך ובסדור ספרד וכן הוא באבודרהם ומ[illegible]
הנכון כי כן נמצא בפסוק לא תגיש ותקדים בעדינו (עמוס ט') נמסר מלוו לית ומלא וכתב
הרד"ק בחלק הענין מן שרש עד וז"ל אין היו"ד לרבוי כי אין רבוי בזאת המלה אבל היא
נוספת כיו"ד עדי. אכד ע"כ ומאחר שלא נמצאת זאת המלה בכל המקרא רק פעם אחת
ושם היא ביו"ד על פי המסורה ראוי ללכת אחר הפסוק ולכתוב כן גם בתפלות: גדול [illegible]
נהפך קמ"ץ הגימ"ל לשב"א מפני הסמוכות כמו גדול העצה (ירמיה ל"ב) אבל הדל"ת נשארה [illegible]
ובטעות ננקדה בקצת סדורים הדל"ת בקמ"ץ חטף כי לא ישתנה החולם לקמ"ץ חטף אלא
כשהוא

- קימון הלה מטושטש ונשאר שבד' מלת מן או שו. וכתבתי מלת מן מחמת ספק.

וכבר כתב [illegible] משה שעומן יעוין בספרו סי' פ"ו: מקבלים. בינוני מבנין הדגש ולכן
הבי"ת עי"ן הפעל דגושה ומפני הדגש הוא נקראת בשב"א נע ויש להפסיק מעט בין
כל אחת מארבע תיבות הללו וכלם מקבלים עליהם עול שלא להבליע המ"ם או העי"ן
כמבואר בטור או"ח סי' ס"א: מגדה. העי"ן דגושה לתשלום נו"ן של מלת מן: למרום. בסדור
ר' משה גורדונא מחק למ"ד וכן נראה נכון סדור מהרש"ל ודבריו נכונים מאד מן הטעם
שכתב מהר"ם שאין לומר בברכת המגן מגדה לך שהיו דבריו נכונים רק שלא נהגו כן ומפני
שהוא פסוק מלא כמו שכתב טור או"ח סי' קפ"ג אבל כאן שאין לשון זה נמצא בפסוק יש
לחוש לדבריו שלא יובן להקדיש את מלכנו למרום אבל בלא למ"ד פירושו כפשוטו להקדיש את
מרום ואף שמצינו למ"ד משמשת שמוש מלת את כמו הרגו לאבנר (שמואל ב' ג') כמו שפירש"י
ורד"ק עם כל זה כתב הרד"ק במכלול בשמושו הלמ"ד שיוסיף הענין מלת הלמ"ד וכל שכן במלת
למרום שיוסיף הענין מלת הלמ"ד ומפני כבוד יוצר בראשית והדבר מבואר למשכיל: בשפה
ברורה. לשון פסוק הוא (צפניה ג') ושם פירש הראב"ע בשפה ברורה היא לשון הקדש שבה
דבר נקרא השם הנכבד: ובנעימה קדושה. לפי פירוש האבודרהם צריך לקרות קדושה הדל"ת
בחולם כמבואר בפרק ראשון דהגה"ה: כולם. החזנים שאין להם יראה מהשם ללמוד הקריאה
האותיות מנגנים הלמ"ד של כולם וקורין הרי"ש בשב"א נע והם לא ידעו ולא יבינו שאין לקרות השב"א
נע רק כשתבוא יו"ד הנתינה על וי"ו השרשית כמו שכתבתי במשלש בפסוק ויראו העם את ה'
שאז החולם שתחת יו"ד הנתינה הוא תנועה גדולה כי יש אחריו וי"ו השרשית נחה ולכן השב"א
נע כדין אחר תנועה גדולה אבל כאן שהוא שם והחולם שתחת וי"ו השרש אין אחריו וי"ו והוא
תנועה קטנה ולכן השב"א נח ואין להאריך ולנגן כלל רק במלעיל:

קדוש. יש פסוק אחר קדוש הראשון והטעם כתבתי בפרק ראשון:
והאופנים. זה שיסדו לומר כל השנה רק והאופנים וחיות הקדש ובשבת
משוסיפין לומר כאן קדושה הנקראת אופן אומרים והחיות ישוררו
וכרובים וכו' אכתוב הטעם בסוף האופן של שבת בראשית. ומלת
והאופנים הה"א הידיעה בקמ"ץ לתשלום דגש האל"ף שאינה מקבלת דגש
כמבואר בפ"ב: מתנשאים. שרשו נשא והוא בינוני מבנין התפעל
אשר בו עי"ן הפעל דגושה תמיד כמבואר בפ"ג ולכן שי"ן עי"ן הפעל
דגושה שרשו נשא ומפני הדגש הוא נקראת בשב"א נע כמבואר [illegible]:
[illegible]מות. המ"ם דגושה כדין אחר שורק שהוא תנועה קטנה וכן
[illegible]עומם: משבחים. בינוני מבנין פעל הדגש ולכן הבי"ת שהיא
עי"ן הפעל דגושה ומפני הדגש הוא נקראת בשב"א נע:
לאל ברוך. כ"ה הלמ"ד בשב"א כמו ברוך אברם לאל עליון עכ"ל.
סדור מהרש"ל רצונו בזה שלא יקשה בעיני האדם למה לא
נקדה הלמ"ד בקמ"ץ לידיעה כמו לאל העונה אותי (בראשית ל"ה)
כי נמצא בפסוק גם בלא ידיעה כי המאמר שאחריו והוא מלת עליון
הוא

נכון לומר לומר קדושה זו
בניגון ובטעמים כקורא בתורה
ובפרט כשאומרה ביחיד שלא
בצבור וכן כל הפסוקים שבתפלות
אע"פ שאין המנהג כן ועיין בש"ע
סי' נ"ט ואפשר שנתפשט המנהג
מזה שכתב הטור בסי' מ"ט שני
טעמים על מה שאנו אומרים
הפסוקים בעל פה אע"פ דקיי"ל
דברים שבכתב אי אתה רשאי
לאומרם בעל פה וכתב טעם א'
מפני שהם שגורים ומורגלים בפי
כל, והשני שלא נאמר זה אלא
להוציא רבים ידי חובתן אבל
[illegible] נכון הוא לאומרם בנגינת
הטעמים

[illegible] כאשר [illegible] לא בקמ"ץ כי הוא [illegible] ולא פירוש.

- וכן בשויתה [illegible] לכן [illegible] לאל הנראה אליו. בקמ"ץ הלמ"ד.

וחד בקול. וי״א שאין לומר בקול אלא קול וכן אמר מהרא״ק קול סבור מהרש״ל. ובספרים ספרד
כתוב וחד קול בדברי אלדים וכן הוא באבודרהם וז״ל וחד קול על שם ואשמע אחרי קול
רעש גדול בדברי אלדים חיים ומלך עולם עכ״ל והוא גירסא יותר נכונה מגירסת ספרדים של
וכן הגיה ספר אות אמת: חיים ומלך עולם. אין לומר ומלך בוי״ו לפי שנראה כשתי רשויות
כן דעת מהרי״ו ומהרא״ק אבל פסוק הוא בירמיה י׳ הוא אלדים ומלך עולם סבור מהרש״ל:

בגמ׳ שלפנינו חיים ומלך עולם וכן הוא בנוסחא שם — אלדים חיים ומלך עולם וכאן בפירוש חסר׳ ולא חיים

קודש. כן הוא הנוסח האמתי כמו שכתבתי בפרק ג׳ בהגה״ה והוכחתי בראיות ברורות
בטול דעת המתחכמים לומר קדש: בקדשה. כ״ה הדל״ת רפה אחר שבא נח כי אין כח בדגש
השוא המונח את השבא של ק״ף להדגיש את הדל״ת ונשארה רפה כמו שהיתה אחר
שבא נע כמבואר בפ״ג: ובטהרה. כ״ה הבי״ת רפה ובשבא נח כמבואר בפ״ג והטי״ת נקוד
בקמ״ץ והה״א בחטף קמ״ץ כמו שהוא בפסוק בדמי טהרה (ויקרא י״ב) שהוא שם בתוספת ה״א
ובלא ה״א הוא טוהר כמו וכעצם השמים לטוהר (שמות כ״ד) ומפני הה״א עין הפעל שהוא גרונית
נהפך הקמ״ץ חטף קמ״ץ בעין הפעל להרחיק כי היה ראוי הקמ״ץ חטף בפ״א הפעל כמו עצמה
חכמה ובאו להרחיק עוד על הה״א ונקודה הטי״ת בקמ״ץ: ובגמרה. הבי״ת נקראת בשבא נח
וכן כל שבא הבא אחר וי״ו שרוקה שבראש התיבה כמבואר בפרק ג׳ והמ״ם ג״כ נקראת בשבא
נח כדין כל שבא אחר תנועה קטנה כמבואר בפ״ג: ומברכים ומשבחים ומפארים. שלשתן
בינוניים מבנין הדגש ולכן בי״ת שבמלת משבחים דגושה ומפני הדגש היא נקראת
בשבא נע כמבואר בפ״ג ומפני שהרי״ש והאל״ף אינן מקבלות דגש כמבואר בפ״ב לכן מ״ם
של מברכים ופ״א של מפארים בקמ״ץ כי הדגש שהיה ראוי להיות בעין הפעל בא ושב
תחת הפתח של פ״א הפעל ונעשה קמ״ץ כמבואר בפ״ב ורי״ש של מברכים נקראת בשבא
נע כדין שבא אחר תנועה גדולה ואל״ף של מפארים נקודה בחטף פת״ח להרחיק
עליה כמבואר בפ״ב. ובסדור מהרש״ל ז״ל ומפארים כ״ה בקמ״ץ אבל בפת״ח חורק ר״ל הוא
החורק הנזכר לעיל במלת ולפארך שבלביבך ובסמוך במלת ומפארים: ומעריצים ומקדישים
וממליכים. שלשתן בינוניים מבנין הפעיל ולכן מ״ם הבינוני דהיינו בפת״ח ופ״א הפעל בשבא
נח כמשפט גזר הבנין ומפני שאי אפשר לקרות העי״ן בשבא נח נקודה העי״ן במלת
ומעריצים בחטף פת״ח להרחיב על אות הגרון כמבואר בפ״ג וכל שלש תיבות הללו מסיימות
במ״ם כדין בינוני לרבים ולא בנו״ן כנוסח קצת סדורים ומה שכתב טור או״ח סי׳ נ״א
שיש להפסיק מעט בין וממליכים את שלא יהא נראה כקורא מת כמו שכתבתי למעלה
בפסוק ספרו בגוים את. כבודו וכן הוא בסדור מהרש״ל וכן הוא בדברי מהרי״ל שנדפסו בסוף
שאלות ותשובות שלו סי׳ ל״ב. ובסדור אחד ספרדי מצאתי נדפס בגליון ומברכין ומשבחין ומ
שש נונ״ין בסוף התיבות מספרן שלש מאות כמספר שם מצפ״ץ עכ״ל ולפי מה שכתבתי הוא
טעות ומפורסם כי אין לשבש נוסחאות אמתיות כדי לעשות גימטריאות ועוד שלפי דבריו
היה גם קודם לכן לומר כולן אהובין ברורין וכו׳ וכן וכלן פותחין את פיהן וגו׳
מבואר שטעותו מפני אחד קדוש שנהג לעמוד כשאומר אלה התיבות ומפני השם היוצא מסוף
כנ״ל ושמעתיו מגדה מן הטעם שכתבתי וגם נוהגין קצת לעמוד כשאומרים את שם האל וכו׳
וכבר

ים בתיבות המקרא. וגם יש הפרש ביניהם בניקוד כי בלשון יחיד המ"ם בפת"ח והלמ"ד
ת נח והמ"ם בגעיא ובלשון רבים המ"ם בשב"א והלמ"ד בקמ"ץ והמ"ם רפה: בעבור. זאת
ה לא תבא למלים בלי בי"ת בתחלה וכן מלת בגלל כן כתב הרד"ק בשער המלים וטועים
הרבה בני אדם בכתיבתם שכותבים עבור או גלל וגם הפייטנים בפיוטיהם טעו
י המלות האלה וכתבו אותם בלי בי"ת וכתב הראב"ע בפרשת לך לך פסוק אמרי נא
תי את. וז"ל בגללך ובעבורך לא יבאו כי אם בבית והשר המסיר הבי"ת הוא סר טעם.
: ותלמדם. הוא עתיד הנהפך לעבר מפני הוי"ו ובנין פעל הדגש ולכן המ"ם בגעיא
ו הדגש נקראת בשב"א נע וכן הת"ו נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה אחר וי"ו
אך כמבואר בפ"ג ובפ"ד: חננו. החי"ת בשור"ק והטעם כתב רש"י בפרשת בשלח בשירת
במלת עזו ודגש הקו"ף הוא לחסרון אות הכפל שרשו חנן: כן תחננו אבינו. מלת אבינו
בטעם אתנחתא כי היא דבוקה אל מה שלפניה שהתחיל אבינו מלכנו וכו' ומפני אורך
ריך באמצע חגר ואמר בסוף אבינו כמו שכתבתי בסוף פרק ו' על מלת שנתנו
ן שם וכן משמע באבודרהם ומלת תחננו בחי"ת בקמ"ץ חטף והנו"ן בגעיא להשלים
עין הפעל החסרה כי שרשו חנן והנו"ן השניה הנקודה במאפי"ק הוא למדברים
ם. ויש מדקדקים ואומרים כן תחננו ותלמדנו. ובאמת טעות הוא ואין לומר מלת
דנו וכן כתב מהרש"ל בסדורו וז"ל ולדברי המדקדקים שמוסיפים ואומרים כן תחננו
מדנו גם בזה אין רוח חכמים נוחה בהם שהרי נעלם מעינם וטחו עיניהם מראות
שכתב רבינו החסיד ז"ל שבברכת אהבה רבה יש בה ארבעה מיני למודים ואלו
ותלמדם א' ללמוד ב' וללמד ג' תלמוד ד' וכו' ומאריך שם בראיות ובטעמים:
הרחמן. כ"ה קמ"ץ כי אינו דבק והרא"ק סבור מהרש"ל ואני כבר כתבתי גם כזה
ים במלת אב: המרחם. הה"א במתג והמ"ם רפה והשב"א נע כבין הבינוני מבנין
ל כמבואר בפרק ד': להבין ולהשכיל. שניהם פעלים עומדים בגוף הפועל ואינם יוצאים
נו כי כן נמצאים במקרא לשון בינה והשכלה בבנין הפעיל עומדים ויוצאים והבדל
בין בינה ובין השכל כתבתי בסוף פרק א': ללמוד וללמד לשמור ולעשות. לשון שונה
ן בפ"ב באבות והנה ללמוד וללמד שניהם הם מקורות עם למ"ד השימוש ללמוד הוא מקור
ין הקל ופירושו ללמוד לעצמו. וללמד הוא מקור מבנין הדגש ופירושו ללמד לאחרים כי
ן למוד בבנין הקל יוצא לשנים כמו למד דבק (ושני כ"ן) ובפיעל הוא יוצא לשלשה כמו
דעת את העם (קהלת י"ב) וזה מבואר למשכיל: ולקיים. המ"ם בגעיא כי הוא מקור
ין הדגש על משקל וללמד וכתב טור א"ח סי' סא שיש להפסיק מעט בין ולקיים ובין את
יהא נראה בקורא מת: והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך. כ"ה הנוסח
ב סדורים שלנו גם בהקדמת ספר ראשית חכמה כתוב שאנחנו מתפללים על חכמת הקבלה
ור עינינו בתורתך אבל בסדורים מהגורים וישנים כתובים בקלף מצאתי בהפך
אר עינינו במצותיך ודבק לבנו בתורתך וכן הוא בסדור רס"ג ובאבודרהם
במהר"ל בתפלות ראש השנה גם בסדור מהרש"ל כתוב זה הנוסח בגליון: ואדרבה
ולראיה

הטעמים כמו ק"ש שמבואר,
בין קריאתן סי' ס"א סעי'
כ"ב וכן כתוב בספר
הכוונות דע"ה ד' סע"א ע"ב וז"ל
גם בהגיעו לשום פסוק א',
שום פרשה היה אומר כמו
טעם ניגון המקרא ממש וכו':

הוא ידיעה וכן כאן מלת ברוך הוא תאר והדבר מבואר למשכיל
אבל לפי פירוש מהר"ר מורלי שכתב וז"ל לאל ברוך חיבר ושב לתחלת
הברכות אל ברוך גדול דעה כלומר כולם מכוונים לאל אחד
הוא מלך אל חי וקיים ע"כ ולפי זה יותר נכון לנקוד הלמ"ד בקמ"ץ
כמו שאכתוב אצ"ל לאל אשר שבת: יתנו. כ"ה התי"ו בצר"ה ומפני
ההפסק כמו שנמצא עם תי"ו העתיד והערים אשר תתנו (במדבר
שבתי"ו השרשות בצר"ה ומפני ההפסק ובלי הפסק היא בשב"א כמו
תתנו ללוים (שם) וכן נמצא עם יו"ד העתיד בלי הפסק התי"ו בשב"א

אשר יתנו לו" (שם ט"ה) אבל לא נמצאת מלת יתנו בפסוק בהפסק ומכל מקום תנקד התי"ו
בצר"ה בתפלות במקום הפסק כמו כאן שהענין מפסק: למלך. רמ"ה כתב לומר למלך
ואינו בבוך סדר מהרש"ל ז"ל הלמ"ד נקודה בפת"ח להורות על ה"א הידיעה ופירושו להמלך
שהוא אל חי וקיים ומלת חי וקיים הם שמות תארים לאל יתברך: יאמרו. המ"ם בצר"ה
מפני ההפסק כמו כבוד מלכותך יאמרו (תלים קמ"ה) אבל בלא הפסק היא בשב"א כמו
יאמרו נא (תלים קי"ח): ותשבחות. כ"ה התי"ו בחולם במדוייקים וכן נקד רא"ם סדור
מהרש"ל וכבר כתבתי זה באריכות בפ"ג: מרום וקדוש. כן הוא בסדורי ספרד וכתוב
בספר הפרדס בשער ערכי הכנויים ערך אדון וז"ל וכן נמצא בתפלות ונזכר מרום וקדוש
עד אדון הנפלאות עשר מדרגות כנגד עשר ספירות מרום כתר קדוש חכמה וכו' אדון
הנפלאות מלכות וכו' וכן בספר סדר היום מאריך שם בפירושם, וכן מפרש אותם בספר
מהר"ר הירץ: תהלות. דגש הלמ"ד לחסרון הכפל שרשו הלל: אדון. כ"ה האל"ף בחטף פתח
מפני הסמוכות: המחדש. בינוני מבנין הדגש וה"א הידיעה בפתח ומ"ם הבינוני
ונקראת בשב"א נע כמבואר בפ"ד: מעשה. השי"ן בצר"ה מפני הסמוכות: לעושה. הוי"ו
מפני שהוא תאר וכן הוא בסדור מהרש"ל בשם ר"י ומפני שהוא תאר והתאר נאמר
העבר ועל ההוה ועל העתיד כמבואר בפרק ו' ולכן הביאו פסוק זה כאן לראיה על
מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית וזה מבואר למשכיל: המאורות. המ"ם נקראת
נע מפני הדגש שבה כדין אחר ה"א הידיעה כמבואר בפרק ד':

אהבה. הוא שם בלשון נקבה במשקל שמחה ונקודה האל"ף בפת"ח והה"א בחטף פתח
להרחיב עליהן כי הן מאותיות הגרון כן כתב הרד"ק במכלול שער השמות
משקל פעלה אשר הפ"א בחולם: רבה. דגש הבי"ת לחסרון הכפל שרשו רבב והה"א
כי היא תאר לאהבה שהוא שם בלשון נקבה: חמלה. גם הוא שם בלשון נקבה והחי"ת בסגו"ל
להרחיב עליה מפני שהיא גרונית כן כתב הרד"ק במשקל השמות הנזכר למעלה מלת
ויתרה. וי"ו השמוש היתה ראויה להנקד בשב"א ומפני שגם היו"ד היתה ראויה להנקד
בשב"א ואין שב"א אחר שב"א בראש התיבה לכן הפילו שני השב"אין ונקדו הוי"ו בחיר"ק
והיו"ד נחה ואינה נקראת כלל כמבואר בפרק ג': מלכנו. חסר יו"ד פירוש שהוא מלך
שלנו לשון יחיד אבל מלכינו שרינו (נחמיה ט') מלא יו"ד לשון רבים סדור מהרש"ל ובדרוו

ודומים

רק על השם הסמוך לו מה פירוש וקמ"ץ חו' והמשכו ודין : דבל לדבק. צריך להער
ריוח בין מלת דבל ובין לדבק שלא יבליע למ"ד למ"ד כמבואר בפרק ראשון בראיות ברורות
גורא מן הפוסקים, ושם כתבתי בהגה בשם ספר באר מים חיים כמה הפסקות צריך
יך בק"ש : הדברים. הד"לת נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה אחר הא' הנעה
אר בפרק ד' : מצוך. המ"ם נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה כי הוא בנונו
ן הדגש שמ"ן הפעל בגעיה בו תמיד כמבואר בפרק ו' : בשבתך. הבית השנייה
ובשב"א נח כדין אחר תנועה קטנה והת"ו בשב"א נע ובדגש קל כדין אחר שב"א נח
אר בפרק ג' ופרק ד' : בביתך. הבי"ת הראשונה בגעיה אחר הקמ"ץ של כ"ף פשוטה
שבתך מפני שהן שתי אותיות בג"ד כפ"ת ממוצא אחד והראשונה בשב"א שהוא מקט
ון כמבואר בפרק ד' : ובלכתך. מפני המתג שבו"ו נקראת הבי"ת בשב"א נע ורפה כמבואר
ק ג' והשי"ן היא בקמ"ץ חטף שהוא תנועה קטנה ולכן הכ"ף שאחריה נקראת בשב"א נח
ות השנייה בגעיה כדין בג"ד כפ"ת אחר שב"א נח והיא נקראת בשב"א נע כדין
שב"און באמצע התיבה וכל זה מבואר בפרק ג' : ובקומך. הבי"ת בשב"א נח כי
מתג אבל הו"ו כמבואר בפרק ג' וכן קו"ף של וקשרתם וכ"ף של וכתבתם וכל דומיהם :
צריך. הבי"ת רפה אחר וו' השורקה כמבואר בפרק ג' :
יה. ולעבדו. העי"ן נקודה בקמ"ץ חטף ולכן הבי"ת בשב"א נח ועם כל זה הד"לת
רפה אחריה נגד הכלל שכתבתי בפרק ג' והטעם כתבתי בחבורי ושם
תר גם כן טעם רפיון כ"ף של לבבכם ודומיהם אחר שב"א נח ובספר מהרש"ל כתוב
ש ספרים שהו"ו מתוגה : השמרו. השי"ן בגעיה לתשלום נו"ן הבנין כי הוא צווי לבנין
ין נפעל : והשתחויתם. יש מתג אבל החור"ק כי כן כל לשון התפעל בא במתג בתנועה
ני השב"א הראשון כשהוא מוטעם במלך כמבואר בספר טוב טעם במתגי הראשונים
כל זה נשאר השב"א נח כדין אחר תנועה קטנה : אלה. הלמ"ד בגעיה מפני שהמלך
ו : ולמדתם. המ"ם בגעיה כי הוא עבר מבנין הדגש הנהפך לעתיד מפני הו"ו :
ן. זאת המלה היא לעולם בטעם מלעיל :
אמר. צצת. שלשתם חסרים יו"ד השנייה על פי המסרה ועם כל זה גם החור"ק
שתחת הצד"י השנייה הוא תנועה גדולה כי מאריכין בו מפני נגינת הטעם
צד"י כמו שכתב המזרחי בזאת הפרשה : כנפי. הפ"א רפה אחר שב"א נח והטעם כתבתי
חבורי : בגדיהם. הגימ"ל רפה כדין שב"א נח אחר תנועה קטנה והד"לת רפה אחר
א נח מן הטעם שכתבתי בפרק ג' : תזכרו. אמרו חז"ל במדרשות פרק היה קורא שצריך
תיז למען תזכרו ופירשו המפרשים שיתיז הזי"ן שלא תהא נראה שי"ן שמאלית ויהיה מלשון שכרות
שי"ן ימנית ויהיה מלשון שכרות או תתחלף גם הכ"ף בקמ"ץ ויהיה מלשון שכר וכן במלת
[ודעים צ"ע או בשין ימנית] ברתם צריך לדקדק בזי"ן שלא תתחלף בשי"ן שמאלית (ויהיה מלשון שבורות ששברות וכד
ארוכו בגה הטור וכל האחרונים : והייתם. כ"ה הו"ו במתג והה"א בשב"א לבד וכן למ"ד של
ות במתג והה"א בשב"א ועם כל זה השב"א הוא נע כמבואר בפרק ג' :

ולנראה שניהם מקורות בתוספת הא' והפתח שבאלף והחטף פתח שבהא מולת לאלהיך
הם להרחיק על אותיות הגרון כל גר במכלול במקור שהוא באבן מח: שמך. המם בסגול
ומפני הפסקת הענין: קדשך. הקוף בקמץ חטף והדלת בשבא נח ורפה והשין בשבא
נע כדין שני שבאין באמצע התיבה כמבואר בפרק ג': הגדול והנורא. כן הוא בכל
הסדורים שלנו אך בסדורו ספרד ובאבודרהם כתוב הגדול והגבור והנורא אבל במה"ט
בתפלת ר"ה כתוב שמהר"ו סגל באהבה רבה היה אומר הגדול והנורא ולא אמר הגבור ולא
נכתב שם טעם ואפשר שהטעם הוא כמו שאכתוב בחרוז האחרון של אבינו מלכנו בשם מהר"ל
איה: בטחנו. החית בשבא נח ולא בחטף פתח מפני שהמלה בטעם מלעל כמבואר
בפרק ג': ונשמחה בישועתך. סא בית דגש סבור מהרש"ל והוא הנכון כי הוא על שם
הפסוק נגילה ונשמחה בישועתו (ישעי' כה) שהבית בגושה מפני שמלת ונשמחה בטפחא שהוא
טעם מפסיק כמבואר בפ"ב: קוממיות. חטף פתח משום אותיות כפולות כמו צללו סבור
מהרש"ל ונכון הוא לפי הכללים שכתב הרד"ק במכלול בשער אבני גזית: וקרבנו. טעמו מלעל
ולמטה לשון בנין מהראק סבור מהרש"ל ונכון הוא כי וקרבנו בתיו (ישעי' סה) הוא בטעם מלרע
וכן בכל מקום: וקרבתנו. עבר מבנין הדגש ומפני שהרי"ש עין הפעל אינה מקבלת דגש
בא הדגש ונשב בבת החולם של קוף ונעשה צרי: סלה באמת. הבית בגושה מפני שהוא
במתג כדין לפני החטף ומלת סלה היא מלעל ונמצא שהוא אתי מרחוק המדגש כמבואר
ולמדבר. כה הנכון היוד בפתח והחית בסגול והבית בשבא נח והכף בקמץ מן הטעם שכתבתי
בברוך שאמר במלת נהללך וכן הוא בכל סדורו קדש סדורו ספרד שבידי רק מפני
עין הפעל אינה מקבלת דגש כמ"ב נהללך לכן ראוי למשוך היוד במתג המורה לפעמים
על הדגש שאחריו. כמבואר בפ"ב ובמו להרחיק על החית:

בשע אה סי' נ"ט כתוב ברכת יוצר וערבית אומר עם הש"ץ בנחת
ומהר לסיים קודם שיסיים הש"ץ ויענה אמן אחר ש"ץ אבל אם סיים עם
החזן תהיה איזה ברכה שתהיה לא יענה אחריה אמן. ובדבר הערותי
בפרק א' מההקדמה במה שהגהות קבאונגו לדקדק בקל, ומלת אל מלך
נאמן שאין לאומרם בתבתי בהקדמה הפרטית ושם כתבתי ענין
בקשב"מלו, ובסי' סא י"ל נוהגין לקרות פסוק ראשון בקול רם כדי לעורר
הכוונה וכו' וצריך לקרות ק"ש בטעמיה כמו שהם בתורה אבל לא נהגו
כן במדינות אלו ונכל מקום המדקדקים מחמירים בכך:

שמע יי אחד. יש פסיק בין יי ובין אחד מפני שכל אחד מהשלשה שמות שבפסוק מורה
ענינים מוחלקים כדאיתא בזוהר פרשת ואתחנן הביאם גם הרקנטי שם ובכל
ועקב הביאם בסוד השמע ופירשם פירוש מספיק ולכן יש פסיק להורות שמלת אחד באו
שלשתם וכולל הכל באחדות מיוחד גמור וכוונת הפסוק אל היה דרך לטעות ולומר שמלת

קאו

וכשהוא תאר לזכר תנקד הפ"א בסגול כמו הנך יפה דודי (שיר א') וכשהוא תאר לנקבה תנקד הפ"א בקמ"ץ כמו הנך יפה רעיתי (שם) ולכן כאן שמלת יפה תאר להדבר הזה הסמוך שהוא לשון זכר נקודה הפ"א בסגול כי דבר הוא שם בלשון זכר אבל בלפיכך שקודם מלת התמיד זה יפה. וירושתינו הפ"א נקודה בקמ"ץ כי שם מלת יפה תאר לירושה שהוא שם בלשון נקבה : ומלכותו ואמונתו. כ"ה הנוסח בסדורים שלנו ובסדורי ספרד גם באבודרהם וגם לשונו ומלכותו ואמונתו לעד קיימת שנאמר ה' ימלך לעולם ועד וכתיב ועד דור ודור אמונתו עכ"ל, וקשה שלפי גירסא זו שמלת קיימת קאי על מלכותו ועל אמונתו הוה ראוי לומר קיימות לשון רבים ומצאתי בסדור קל"ע מלכותו בלא וי"ו בתחלה והוא לפי דעתי גירסא עקרי נכונה כי הוא קאי על מה שלפנינו וכסאו נכון מלכותו והוה על דרך והכינותי את כסא מלכותו (דה"א כ"ב) ומלת ואמונתו הוא ענין בפני עצמו ועליה קאי מלת קיימת לשון יחיד וכן מצאתי בסדור מהרש"ל ז"ל וכסאו נכון מלכותו מצאתי במחזורים בלא וי"ו עכ"ל: חיים וקיימים. שניהם תארים נפרש האבודרהם ודבריו חיים וקיימים הם התורה והמצוה שנאמר כי היא חייך וקיימים שאין העולם מתקיים אלא עליהם שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה וגו' ודקדק מלת חיים אם החי"ת בקמ"ץ והיו"ד רפה או בפת"ח והיו"ד דגושה כתבתי בפרק ו': נאמנים ונחמדים. שניהם תארים ובנין נפעל ומפני שבשניהם פ"א הפעל שהיא אהח"ע והחי"ת גרונות לכן ננקדה נו"ן הבנין בסגול והאל"ף והחי"ת בחטף סגול להרחיב עליהן : ישראל עבדיך. ס"א עבדך וכ"ה עקר כי פסוק הוא זרע ישראל עבדו (דה"א ט"ז) ויש נוקדין עבדיך ומביאין ראיה של שטות, מהרא"ק וכן כתב הרוקח אבל באלה הרחמים ז"ל ועל ידי עבדיך הנביאים וע"ש סדור מהרש"ל. ר"ל יש נוקדין עבדיך העי"ן בחטף פת"ח והבי"ת בקמ"ץ וביו"ד אחר הדל"ת לשון רבים והעיקר הוא עבדך בלא יו"ד העי"ן בפת"ח והבי"ת בשב"א נח והדל"ת בסגול מפני הפסק והוא לשון יחיד ודבריו נכונים מאד : לעולם ועד. כן כולם בקמ"ץ והא דכתב רש"י בפרשת בשלח הוא פתוחה ר"ל עד העי"ן בסגול שנקרא פת"ח קטן נבחון סדור מהרש"ל : באמת ובאמונה. כ"ה הנוסח באבודרהם ובסדורי קל"ע ובסדורי ספרד וגם בסדור מהרש"ל אמת ואמונה מצאתי במחזורים באמת ובאמונה עכ"ל, ומלת אמונה לעולם האל"ף בחטף סגו"ל כמלת אמת : חק. כ"ה בסדורי

בכל השירות אשר אומרים
בהם מלת אומרים זה:
על הראשונים ועל האחרונים
לעולם ועד חוק ולא יעבור וכו'

קל"ע ובסדורי ספרד ובסדור מהרש"ל החי"ת בחולם גם באבודרהם כתוב חוק בוי"ו לרמוז על החולם ויש לגמגם כי בתהלים מזמור קמ"ח כתוב חק ולא יעבור ובנקודה החי"ת בקמ"ץ חטף וכאן הוא לשון הפסוק ממש רק שחסרה מלת נתן ולמה לא נקרא החי"ת בקמ"ץ חטף וכו': שאתה. בכל מקום שנמצאת מלת הזאת בתפלות צריך לקרות השי"ן בקמ"ץ כמו שהוא בפסוק שאתה מדבר עמי (שופטים ו') וטעם הקמ"ץ כתבתי בחבורי וכן הוא בסדור מהרש"ל ושם סדור מהרא"ק : ה' אלהינו ואלהי אבותינו. כ"ה הנוסח בכל הסדורים שלנו וגם באבודרהם ובסדורי ספרד אבל בסדורי קל"ע לא כתוב ואלהי אבותינו ובסדור מהרש"ל כתוב ע"ל אין

בתהלים שם חק נתן וגו'

בשו"ע או"ח סי' ס"א ס"ג בק"ש יש רמ"ח תיבות וכדי להשלים רמ"ח כנגד איברין
של אדם מסיים שליח צבור ה' אלהיכם אמת וחוזר ואומר בקול רם ה' אלהיכם
אמת ונמצא כל אדם יוצא המאזין ושומע מפיו של ש"ץ ג' תיבות אלו ואם
היחיד רוצה ג"כ לאמרם עם הש"ץ אין איסור בדבר ואם הוא קורא
ביחיד יכוין בט"ו ווי"ן שבאמת ויציב שעולין צ', וטעם הדבר מבואר
שם, ואין להפסיק כלל בין אלהיכם לאמת אע"פ שהוא בין פרק לפרק
אבל בין שאר הפרקים של ברכת ק"ש יכול להפסיק באופנים שכתוב
בשו"ע סי' ס"ו וז"ל בין הפרקים שואל בשלום אדם נכבד ומשיב שלום לכל
אדם ובאמצע שואל בשלום מי שהוא ירא ממנו כגון אביו או רבו או
מי שהוא גדול ממנו בחכמה וכ"ש מלך או אנס ומשיב שלום לאדם
נכבד אפי' באמצע הפסוק חוץ מפסוק שמע ישראל ובשכמל"ו שלא יפסיק
בהם כלל אם לא מפני שירא שמא יהרגנו ואלו הן בין הפרקים בין
ברכה ראשונה לשניה בין שניה לשמע בין שמע לוהיה אם שמוע
בין והיה אם שמוע לויאמר אבל בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק
שלא להפסיק בין ה' לאמת אלא יאמר אני ה' אלהיכם אמת ואז יפסיק
כדין באמצע הפרק: וצריך לומר בברכת אמת ויציב שמנה פעמים
אמת והטעם כתבתי בסוף ההקדמה הכללית בשם ספ' הזוהר:

אמת. הנה מלת אמת לעולם תנקד האל"ף בחטף סגו"ל וכן שגור בפי כל ישראל לקרותה בחטף
סגו"ל והטעם מבואר בפרק ג': ויציב. לשון ארמי ופסוק הוא בדניאל סי' ב' ויציב מלתא
ופירש רש"י אמת הוא החלום ותקנוה כדי להגדיל שתי תיבות של לשון אמת כדאיתא בפרק
קמא דברכות דף י"ב ע"א כל שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא
ידי חובתו: וקיים. כ"ה היו"ד דגושה ונקודה בקמ"ץ כי הוא תאר מבנין הדגוש על משקל
וסלח (חלוף פ"ה) שהוא תאר להשו' בן מלת וקיים בכל מקום כגון בברוך שאמר וקיים לנצח וכן
בפסוק הוא קיים ושמו קיים כולם תארים מבנין הדגוש וכן הוא בסדור מהרש"ל: ונאמן. כ"ה
המ"ם בקמ"ץ כי הוא בינוני תאר מבנין נפעל שהוא קמ"ץ לעולם בע"ן הפעל אם לא בסמוך
שישוב הקמ"ץ לפת"ח כמבואר בשער יגדל וכ"ה בסדור מהרש"ל: ונחמד. כ"ה המ"ם בלא פת"ח
והוא גם כן בינוני תאר מבנין נפעל ולכן המ"ם בקמ"ץ: ואדיר ומתוקן. כל מי שאומר ומפסיק
בין ואדיר למתוקן הרי זה מחרף ומגדף סדור מהר"ר זלק כ"ץ, ואפשר שלפי בעיון כל התארים
מן אמת ויציב עד ואדיר חוזרים על אני ה' אלהיכם שבסוף ק"ש ומן ומתוקן והלאה קאי
על הדבר הזה ולפי זה דבריו נכונים אבל לפי דברי התוספות ולפי פירוש האבודרהם שהכל חוזר
על הדבר הזה כמו שכתבתי בפרק ו' אין קפידא: ומתוקן. כ"ה הקו"ף דגושה לפי פירוש
האבודרהם ובסדור מהרש"ל כתוב בשם ר' אליעזר מזיל שהוא רפה ופירושה ענין מתיקות וכתבתי
דבריו בפרק ו' והשגתי עליהם ועיין שם: ויפה. כ"ה הפ"א בסגו"ל כי מלת יפה הוא תאר
וכשהוא

כי לא ימכן פעול ובלי פועל וכן אחר שמצאנו טבעו בים סוף נאמר בֻנין פֻעל טֻבע
טֻבעת כן שמשו בו חז"ל בתקנים בברכת ק"ש וזדים טבעת בתהומות טבע צ"ל :
וזדים. הוי"ו בחור"ק והזי"ן נחה כי וזדנים הזי"ן בשב"א וכשתבא וי"ו לשמש על יו"ד שבאות
תנקד הוי"ו בחור"ק והיו"ד נחה כמבואר בפרק ג' : העברת. כ"ה הה"א בסגו"ל והעי"ן
בחטף סגו"ל כדין ה"א הפעיל הבאה על אות הגרון כמבואר במכלול בבנין הפעיל
והשמים ומהרש"ל נקד הה"א בצר"י והעי"ן בחטף פת"ח כמו העברת העביר (יהושע ג')
ואין צורך כי זאת המלה באה שלא כמנהג כמו שכתב הרד"ק במכלול ובפירוש :
נותר. נפעל עבר כמו ולא נותר מהם איש (במדבר כ"ו) וננקדה בכאן התי"ו בקמ"ץ מפני
ההפסק. ופסוק מלא הוא (תלים ק"ו) : שבחו. הבי"ת נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה
כי הוא פעל עבר מבנין הדגש : אהובים נאמנים. כתב מהרא"ק סדור מהרש"ל אבל בכל
סדורים שלנו כתוב אהובים וכן הוא באבודרהם וז"ל אהובים בנו יעקב שנאמר בו
ואהב את יעקב : ורוממו אל. ורוממו אין בה מכפולים אלא מרובע משניים סבר
מהרש"ל, ר"ל שרש המלה רום ונחו העי"ן ולא רמם מהכפולים והוא פעל עבר מבנין מרובע
על משקל כוננו ידיך (שמות ט"ו) שהוא ג"כ עבר מגזרת הבנין ונחו העי"ן כי בנחו העי"ן
לא יבוא בנין הדגש מפני נחות העי"ן ובא המרובע במקומו שנכפלה למ"ד הפעל תמורת
דגש עי"ן הפעל כמבואר בספרי הדקדוק : ותשבחות. כ"ה התי"ו בחור"ק כמבואר בפרק ג'
ובכמה מקומות : למלך. הלמ"ד בפת"ח ולא בשב"א כי גם עבר כמו שגה עתיד והיה י"י למלך
(זכרי' י"ד) וגם לא שלא לומר שני מבוררים עליו ית' כי משמע כלתו רשויות והיכן שנמצא צ"ע
לפרשו כסבר מהרש"ל. ודבריו תמוהים איך עלה על הדעת להסכים לאחד משני הטעמים של
הוא כי לטעם הראשון שנמצא בפסוק והיה י"י למלך הלמ"ד בשב"א הוא טעות ומפורסם
כי שם בפסוק אי אפשר לנקדה בפת"ח כי אין שם ידיעה לפי הענין כי כשהלמ"ד
בפת"ח הוא כמו להמלך כמבואר לעיל בלאל ברוך אבל כאן שייך לשון ידיעה שפירושו
המלך שהוא אל חי וקים. ולטעם השני הלא נמצא בפסוק כמה ידיעות אצלו ית' כמו האל
הגדול הגבור והנורא (דברים י') לכן נראה לי שאין מקום לשתי דעות האלה רק נכון לומר
הלמ"ד בפת"ח כמו שכתב הרב לעיל בלאל ברוך בשם רמ"ה : רם ונשא. שניהם תארים להשי"ת
כמו שהם ג"כ תארים לכסאו שנאמר ואראה את י"י יושב על כסא רם ונשא (ישעי' ו'). ונשא
הוא תאר מבנין נפעל והנו"ן הכתובה היא נו"ן הבנין ונו"ן השרש נבלעה בדגש השי"ן
שרשו נשא : גדול ונורא. גם הם תארים להקב"ה כמו אל גדול ונורא (דברים ז') ונורא הוא תאר
מבנין נפעל הנו"ן היא נו"ן הבנין והוי"ו היא תמורת יו"ד פ"א הפעל שרשו ירא וכל התארים
האלה הם חוזרים על מה שאמר למעלה ונתנו ידידים זמירות שירות ותשבחות ברכות
והודאות למלך שהוא אל חי וקים וגם הוא רם ונשא וכו', ואין להפסיק ביניהם כלל כמנהג
המון העם שמפסיקים אחר חי וקים ומתחילים לנגן רם ונשא כאלו הוא ענין בפני עצמו.
משפיל הוא בינוני תאר מבנין הפעיל כמו משפיל אף מרומם (שמואל א' ב').וכן מגביה.
מוציא ופודה ועוזר ועונה. כלם הם בינונים תארים כמו הבינונים שבתפלת י"ח כמו
שאכתוב

אין לומר ואלהי אבותינו שהרי מיד אומר מלך אבותינו ודוק ומצאתי עכ"ל. ויש לתמוה על
טעמו שהרי ראוי ליחס אלהותו לנו ולאבותינו כמו מלכותו וכיון שאנו אומרים מלכנו מלך
אבותינו למה לא נאמר אלהינו ואלהי אבותינו וכו'. וכבר כתבתי אצל ויהי רצון שאחר ברכות
שחרית שיש לומר ואלהי אבותינו בכל מקום שאומרים אלהינו בתפלות ובקשות : ומצילנו.
בינוני מבנין הפעיל ודגש הצד"י לחסרון נו"ן פ"א הפעל שרשו נצל : אין אלהים זולתך.
ואין לומר לנו כי כ"ה בתפלת דוד בדה"א א' י"ז ואין אלהים זולתך סדור מהרש"ל. רצה להגיה
כמו סדורי ספרד והאבודרהם שכתוב בהם ואין לנו עוד אלהים ודבריו נכונים : זולתך. כל
למ"ד רפויה אבל בדגש הוא לשון כרום זולת (תהלים י"ב) והוא תרגום סדור מהרש"ל :
על וכו'. מה שאומרים גם בשבתות שאומרים בהם זולת הוא מפני שברכת אמת ויציב
כולה היא שבח והודאה לאל ותברך על הטובות שעשה עם אבותינו ועמנו ואין בה ק
ותחנה כלל עד לבסוף שאנו אומרים צור ישראל קומה בעזרת ישראל וכו' ומשום הגאולות
הן תחנות ובקשות ואין להם חיבור עם ההודאה באמצעיתה לכן אומרים על הראשונים
שיש בו קצת שבח ובקשה כמו למען שמך מהר לגאלנו וכו' ואז יש חבור לזולת עם הבקשה
הנאמר ודוק : מהר לגאלנו. מלת לגאלנו הוא מקור מבנין קל ולכן הגימ"ל בקמ"ץ והאל"ף בחטף
קמ"ץ כמו אם לא יחפוץ לגאלך (רות ג') רד"ק בבנין המקור :
עזרת. נמצא השם מלשון עזר בתוספת ה"א כמו ועזרה בצרות נמצא (תהלים מ"ו) ובמלת
עזרת נהפכה הה"א לת"ו מפני הסמיכות ופירושו עזרה של אבותינו אתה : ובדק
כ"ה בסדורים שלנו ובסדורי ספרד גם בסדורי קלע"ש [?] אבל לפי האבודרהם שכתב שהוא ע"ש
ושמתם את דברי אלה (דברים י"א) ראוי להיות ודבריך ביו"ד והרי"ש בסגו"ל שהוא לשון רבים :
ומצעדיך. באה זאת המלה עם יו"ד הרבים לעולם כי לא נמצאה בלשון יחיד אפילו אצל ה
כמו המצעדי ה' (ש"מ ל"ג) [?] רד"ק במכלול בשער דקדוק השמות גם בשרש צעד בחלק השני
מהמכלול וכתב שהמ"ם היא לתוספת ביאור ואף על פי שיספיק מבלי המ"ם כמו עם המ"ם כמו
ובצעדיך לא ירים איש את ידו (בראשית מ"א) וכן הוא בסדור מהרש"ל בשם ר"ין מלא יו"ד :
אין לנו מלך. כ"ה הנוסח בסדר הרמב"ם ובסדור קלע"ש [?] ובסדורי ספרד ובסדור מהר"ר הירץ
גם באבודרהם ורבים חדשים מקרוב באו ומוחקים כאן מלת לנו וכן בכל מקום כשהו
בענין זה וטעות הוא בידם כי הוא הנוסח האמתי כמו שכתב הכל בו בסי' ל"ג דע
לט"ו צו"ג וז"ל. וכן מי שאומר אין מלך אלא אתה ואין אומר אין לנו מלך אלא אתה
טועה כי באמת אין לנו מלך אלא הקב"ה אבל לאומות העולם יש להם אלהות ומלכים
הקב"ה כמו שכתוב כי חלק ה' עמו וכן כתוב הוא תהלתך והוא אלהיך עכ"ל : כל כבוד
כתוב בסדור מהרש"ל שיש מוחקים מלת כל מפני שפעמים וקצו הוי דבורים ונשאה ולא נראה
בבקרו ר"גל והוא הוכיח שאין למחקו ודבריו נכונים : בקעת. העי"ן בשב"א נע מפני שהוא
בטעם מלעיל וכן טבעת כי כשהטעם מלעיל ובואו אותיות הגרון בשב"א נע ולא בחטף
בפ"ב ומלת טבעת היא פעל עבר ליחיד נמצא מבנין הדגש ואע"פ שלא נמצא מזה השרש ב
הדגש בכל המקרא כבר כתב הרד"ק במכלול בבנין פועל תולדת בנין הדגש מהשמות
כי

הגהה זו כתובה באותה אחרת [?]
ע"ש בסוף ההקדמה הכללות בענין ארבע אמות :

אפילו באמן אחר גאל ישראל ולא בשום פסוק חוץ מה' שפתי תפתח
וי"א שמותר לענות אמן על גאל ישראל וכן נוהגין אבל לפי מה
שכתבתי בהקדמה הפרטית בדין נפילת אפים במה שאינו מפורש
בתלמוד שלנו יש לנהוג כדברי הזוהר נגד הפוסקים לפי זה אין
לענות אמן כלל אחר גאל ישראל אפילו אחר ברכת ש"ץ כמבואר
בזוהר פרשת תרומה עמוד רכ"ג בדפוס גדול ודף קכ"ח ע"ב בדפוס
קטן ופרשת בלק עמוד ש"א בדפוס גדול ודף קצ"ה ע"ב בדפוס קטן.
ואיך שיתנהג האדם בהתפללו תפלת י"ח או יתנהג היחיד לכוין
בתפלתו עם הצבור מבואר לעיל בהקדמה הפרטית. ואסור להפסיק
בתפלת י"ח לענות עם הקהל קדיש או ברכו או קדושה או מודים.
אלא ישתוק ויכוון למה שאומרים הקהל דשומע כעונה כמבואר
בש"ע סי' ק"ד וסי' ק"ט. ואסור להשמיע קולו בתפלתו כמבואר בש"ע סי'
ק"א והטעם מבואר שם בטור. ובזוהר פ' ויקהל עמוד של"ב בדפוס
גדול ודף ר"ב ע"א בדפוס קטן כתוב שהמשמיע קולו בתפלתו לבני
אדם שוב אין תפלתו נשמעת למעלה הביא לשונו בעל תולעת יעקב
דף כ"ח ע"א ועיין שם : —

הוספה [illegible] בהגהה [illegible]
ואנו התלמיד מצאתי
אין לו עוד בזוהר פ'
ויגש עמוד תנ"ז וז"ל
בקדרה ובג"כ לא אצטריך
ליה לבר נש למשמע
קליה בצלותיה אלא
לצלאה בלחש כההוא
קלא דלא אשתמע ודא
הוא צלותא דאתקבלא
תדיר וכו' :

אדני שפתי תפתח. פסוק הוא בתהלים נ"א. אדני כתוב באל"ף דל"ת והמקובלים הפליגו בטעם
אמירת פסוק זה קודם התפלה ועיקרם בעל שערי אורה בתחלת ספרו : תפתח. התי"ו
קמ"ץ מפני ההפסק : יגיד. בגעיא הגימ"ל לחסרון נו"ן פ"א הפעל שרשו נגד : תהלתך. בגעיא
הלמ"ד לחסרון אות הכפל שרשו הלל :

ברוך. כבר כתבתי דקדוק מלת ברוך בברכת נטילת ידים : ואלהי אבותינו אלהי אברהם
וכו'. מה שתקנו כלל ופרט לומר בתחלה אלהי אבותינו בכלל ואח"כ אלהי אברהם אלהי
יצחק ואלהי יעקב כל אחד מהאבות בפרט הוא מפני שכן אמר הש"י למשה בפרשת שמות אנכי
אלהי אביך אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ואח"כ אמר לו לומר לישראל ה' אלהי
אבותיכם אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב וכן אח"כ אמר למען יאמינו כי נראה אליך
ה' אלהי אבותם וגו'. ומה שאומר ואלהי יעקב בוי"ו ולא אמר ואלהי יצחק כתב הרקנטי על
זה שלשה טעמים בפסוק אנכי אלהי אביך שהבאתי למעלה והעתקתי דבריו בפרק ג' ושם
נתבאר טעם וי"ו והנורא ולא אמר והגבור : האל הגדול הגבור והנורא. פסוק הוא בפרשת
עקב ובפסוק הנזכר למעלה כתב הרקנטי טעם למה תקנו פסוק זה לאומרו במקום הזה וכתב
בו הטעם שאומר משה והנורא בוי"ו ולא אמר והגבור הוא ג"כ טעם של וי"ו ואלהי יעקב וכבר
כתבתי בפרק ב' כי ה"א של האל היא ה"א הקריאה ושאר הדין לידיעה : וקונה. הנו"ן בצר"י
כי כתב הרד"ק במכלול דף ל"ט ריש ע"ג וז"ל והמסורת כל קונה קמצו נקודות אבל מצאתי
קונה לב בגעיא הלמ"ד אם כן הוא בשלש נקודות מפני הדגש ע"כ. ומאחר שלפי המסורת
כל

שאכתוב בברכה ראשונה במלת וקונה ובמלת קריאת מלת מגביה כתבתי בסמך י':
דלוף. המ"ם דגושה לחסרון אות הכפל שרשו דלל: שומם. כ"ה השי"ן בפתח והמ"ם
דגושה ונקראת בשב"א נע והמ"ם בקמ"ץ כי הוא מקור מבנין הדגש וכבר כתבתי בקמץ
המלה בפרק ו': בשמחה. יש מדגישים הבי"ת סבור מהרש"ל. ואני אומר שיותר נכון
לומר בשמחה הבי"ת רפה מפני שהיא סמוכה לה"א של מלת שורה ואין הפסק ביניהם
כמו שפירש האבודרהם:
שירה. שבחו. עבר מבנין הדגש לכן הבי"ת דגושה ונקראת בשב"א נע: גאולים. נמצא
גאולים בשורק כי במלאפ"ם לשון לחם מגואל. סבור מהרש"ל. ודבריו תמוהים מאד והלא
פסוק מלא הוא דרך לעבור גאולים (ישעי' נ"א) ושם כתוב גאולים בוי"ו ועוד מה ענין ושם
לו ללחם מגואל והלא מלת מגואל כתובה ב' פעמים בספר מלאכי ושתיהן חסרות וי"ו
והגימ"ל נקודה בחולם והאל"ף בקמ"ץ ואין לה דמיון ללשון גאולה כלל ומלת גאולים
הוא פעול מבנין הקל וישראל נקראים ברוכים אתם לה' (תהלים קט"ו): לשמך על שפת
הים. כ"ה מסודר באבודרהם ואח"כ כתב יחד כולם הודו והמליכו. ומה ראוי לסתור
טעות החזנים המסדרים וקורין שירה חדשה שבחו גאולים לשמך ומפסיקין שם ואח"כ
אומרים על שפת הים יחד ומפסיקין ולפי טעותם היה ראוי לנקוד לשמך המ"ם בחולם
והשי"ן בשב"א והמ"ם בסגו"ל והכ"ף בקמ"ץ כדין ההפסק וכן יחד היה ראוי לנקוד לפי
טעותם היו"ד בקמ"ץ כדין ההפסק ולא נמצא כן בשום אחד מהסידורים חדשים גם ישנים
וטעותם מפורסם, וכבר שלא יטען עוד אחרתי לעשות נגונו טעמים על חריג גב של שירה חד'
להראות מקום הדבקה וההפסק כמו שעשו קדמונינו ז"ל בברכה שלפני ההפטרה:
ה' ימלך. יש פסיק בין ה' ובין ימלך והטעם כתבתי בשירת הים: קומה בעזרת.
כ"ה הנכון בעזרת בבי"ת ולא לעזרת בלמ"ד כי הוא מוסב על הפסוק וקומה בעזרתי
(תהלים ל"ה) ולכן צריך גם כן לומר קומה בעזרת מלת קומה בטעם מלעיל תחת הקו"ף כי
על פי המסורה כל קומה דתהלים מלרע בר מן חד וקומה בעזרתי: כנאמך. כ"ה
הנכון הכ"ף רפה ובחיר"ק והנו"ן בשב"א נח והאל"ף בשור"ק והמ"ם בסגו"ל והכ"ף בקמ"ץ
והטעם כתבתי בפ"ג: גאלנו. צריך לדקדק מאד במלת גאלנו להוציא האל"ף ממוצאה
שלא תתחלף בעי"ן בקריאה ויהיה חלילה מענין וגעלה נפשי אתכם (ויקרא כ"ו)
ויגעל את עצמו וכן יזהר באל"ף שבמלת גאל שלא יהא נראה כקורא עי"ן ויכחיש בדאמ
הש"י שאמר ולא געלתים (שם) ובעונות דקדוק זה כתב רש"י בפ"ג דמגילה דף כ"ד
ע"ב על מאמר חיפני ובישני לא ישא את כפיו וכו' אמר על פי שאין את עי"ן בברכת
כהנים פי' רש"י ז"ל מפני שקורין לאלפי"ן עיינ"ן ולעיינ"ן אלפי"ן ואם היו אומרין ברכת
כהנים היו אומרים יאר יער ה' פניו ולשון קללה הוא כי יש פנים שמפרשין לשון
כעס כמו פני ולכו את פנו וכו:

בש"ע א"ח סי' קי"א ז"ל צריך לסמוך גאולה לתפלה ולא יפסיק ביניהם
אפילו

הוא שהממיכות גורם ואינו רואה לא טעם ולא ריח לומר שמחה מתים קמו על מתי ותמצא
שבכתו להיות ולהחיות ואין אנו בקיאים בחלוק הבדרה זה בין צר״י סג״ל ושב״א על
כן לא אאריך בזה עכ״ל. וזה שכתב ואין אנו בקיאים וכו׳ הוא זה שכתב בעל ספר
לשון למודים בשער הראשון פרק ה׳ וז״ל כי כמו שאין אנו מבדילין ג״כ באותיות בין
הקו״ף והכ״ף הדגושה ובין הטי״ת והתי״ו הדגושה ובין הסמ״ך והצד״י ובגלותנו מהארצות
כן אין לנו הבדל במבטא בין הקמ״ץ והפת״ח ובין הצר״י והסג״ל ובמקומות רבים אין
מבדילין בין השב״א לשוא אלו ואין ספק שיש בכל אלה הבדל ניכר כמו שכתב הרד״ק
ומה בספרו וכו׳ עכ״ל אבל אנחנו האשכנזים שאנו מדקדקים להבדיל בין התנועות המשתנות
אין לנו לשנות רק לקרות מחיה מתים בצר״י מות ומחיה בסג״ל כמו שכתבתי : רב
להושיע. כה״ג הנוסח בסדר הרמב״ם רב ולא ורב בוי״ו וכן הוא בסדר הרקנטי בטעמי
מצות שלו וכן הוא בסדור קול״ו ובסדורי ספרד ובסדור מהר״ר הורץ וכן הוא באלדמעם
וכתב שהוא על שם פסוק מדבר בצדקה רב להושיע (ישעי׳ ס״ג) וכן הוא בפירוש התפלה
המקובל מהר״ר משה קורדווארו בעל הפרדס ומביאים מקרוב באלו מגיהים ואומרים ורב
בוי״ו ונותנים טעם לפגם כי ורב בגימטריא יצחק שברכה זו נתקנה כנגד יצחק
ובאמת כל השומע יצחק להם כי כבר כתבתי כמה פעמים שאין לשנות שום מטבע מטבע
הברכות:

בשו״ע או״ח סי׳ קי״ד ז״ל מתחילין לומר בברכה שניה משיב הרוח
ומוריד הגשם בתפלת מוסף של יו״ט האחרון של חג ואין מפסיקין
עד תפלת מוסף של יו״ט ראשון של פסח אם שכח מלאומרו ולא נזכר
עד שהתחיל אתה קדוש חוזר לראש התפלה אבל אם נזכר
קודם שסיים הברכה ואפי׳ אחר סיום הברכה קודם שהתחיל אתה
קדוש יאמר במקום שנזכר בלא חתימה. ואם אמר מוריד הגשם
בימות החמה מחזירין אותו וחוזר לראש הברכה ואם סיים הברכה
חוזר לראש התפלה :

חיים. הוא תאר כמו מכלכל את כל הבריות שהם חיים ומלת חיים לעולם היו״ד דגושה
לחסרון אות השרש החסרה כן שורשו שרשו חיה או חיי כמו שכתב הרד״ק בחלק הראשון
ובמכלול שרש חיה בעל כ״ב עי״ן והיו״ד השניה היא יו״ד הרבים בין שהמלה תאר כנגדר
כן שהוא שם כמו בברכת שים שלום ורחמים וחיים : רבים. דגש הבי״ת לחסרון אות השרש
שרשו רבב : מתיר. בינוני תאר מבנין הפעל ודגש התי״ו לחסרון נו״ן פ״א הפעל שרשו
נתר : וקיים. היו״ד דגושה כי הוא בינוני תאר מבנין הדגש כמו מחיה : לישני. שרשו
ישן היו״ד בחולם ויו״ד פ״א הפעל נחה והטעם כתבתי בפרק ג׳ ובכמה מקומות : מי
כמוך בעל. הבי״ת דגושה מפני האתנח מרחוק :
ודומה לך. מלת דומה הוא בטעם מלעיל מפני שהוא

בעשרת ימי תשובה:
מי כמוך אב הרחמים וכו׳.

סומכה

כי קונה הכל בצר"י לבד מן אחד ומה לכן יש לנו ללכת אחר הרוב ללמוד בכל תפלותינו
וקונה בצר"י ומלת גומל וקונה וזוכר ומביא אינם בינוניים רק תארים במשקל הבינוני
כי גומל הוא על משקל גואל שהוא תאר וכן כל הבינוניים שבתפלת י"ח אינם רק תארים
במשקל הבינוני כמבואר בפרק ו' בראיות ברורות: באהבה. הב"ת שמושה בעבור כמו
ויעבד יעקב ברחל וגו' באהבתו אותה (בראשית כ"ט) כלומר בעבור אהבה והיא במלה כו
אין המלה דבוקה למלת שמו כי כל אחד ענין בפני עצמו הוא כי מביא גואל למען שמו
המחולל בגוים כמו שנאמר וקדשתי את שמי הגדול המחולל בגוים (יחזקאל ל"ו) וגם מביא
את הגואל בעבור אהבה שאוהב את ישראל כמו שנאמר ואהבת עולם אהבתיך (ירמיה)

בש"ע אמ"ה סי' תקפ"ב ד"ל אם לא אמר זכרנו ומי כמוך אין מחזירין אותו
ואפילו לא עקר רגליו עדיין רק שסיים אתה ברוך וה"ה אם לא אמר
וכתוב ובספר נמי דינא הכי: בעשרת ימי תשובה :

זכרנו לחיים, וכן מי כמוך שבברכת אתה גבור וכן כל מה שמוסיפין בשאר ברכות
בימים שבין ראש השנה ליום הכפורים אכתוב בדקדוקם בתפלת ראש השנה: עוזר
ומושיע. אין ענין שתי המלות האלה להיות פירושם אחד לשון עזרה ולהיות כפל הענין
במלות שונות לחזק הענין רק עוזר ענינו העזר שלא יבא האדם לידי צרה. ומושיע הוא
ענין פורקן מתוך צרה וכה שתרגם אונקלוס ויושע ה' וגו' ופרק. עוד מבואר למשכיל:
אתה גבור. הגימ"ל רפה כדין בג"ד כפ"ת אחר נח"א כמבואר בפרק ד' ובספר מ
משה כתוב בסו' קבה לקרות הגימ"ל דגושה והביא ראיה מן הצוונו ואני בקרתי
עם הרב המחבר והראיתי לו שהצוונו לא דבר רק בשם אגלא לקרוא הגימ"ל דגושה
אבל בכאן הוא רפוי מהטעם הנזכר והודה לו והגיה בספרו ונצטער על שכבר נתפשט
הדבר בדפוס ואי אפשר לו להשיבו: מחיה מתים. כבר כתבתי בברכה שלפני זו שכל
הבינוניים שבברכה זו הם תארים ומלת מחיה הוא בינוני תאר מבנין הדגש ולכן יו"ד
עין הפעל דגושה והיא נקודה בצר"י מפני הסמוכות אל מלת מתים במשקל נגיד ומצוה
לאמים (ישעי' נ"ה) שהוא ג"כ תאר סמוך כמבואר מענין הפסוק וכן תרגומו שליט שהוא
תאר ושם הוא"ו נקודה בצר"י מפני הסמוכות וכן כל שלשה מחיה מתים שבברכה זו
שלשתם היו"ד בצר"י מפני הסמוכות אבל ממית ומחיה היו"ד בסגו"ל לפי שאינם סמוכים.
וכן שמעתי מפי המשורר המדקדק החסיד מהר"ר יצחק בן הר"ר יקותיאל ז"ל שהיה קורא מחיה
מתים בצר"י היו"ד ממית ומחיה בסגו"ל ולא שמעתי ממנו טעם כי לא שאלתיו על זה
ובלי ספק קרא כן מהטעם שכתבתי וכאשר שמעתי קצת מהמתדקדקים חולקים עלו בזה
ונותנים טעם לפגם דרך דרשתם שענין הברכה נתקן על מתי יחזקאל וכתבתי הדבר
אל הגאון המקובל האלהי מהר"ר מנחם עזרי' הנקרא עמנואל מקק רייגיו והשיב לו כדברי
וז"ל ואמנם חילוק הנקוד בין מחיה מתים שהוא בצר"י ובין ממית ומחיה שהוא בסגו"ל א
הוא

ומשכילו ובין: קדשך. הק' בקמץ חטף והד' רפה ובשו"א נח והשי"ן בשב"א נע ולא בסגול
בקריאת. בחגנים הטועים: ימלוך י"י. יש פסוק אחר מלת י"י והטעם כתבתי במקומו בספר
מגור האלקים הלא נפשו: מגיד. מכוון למדברים בעדם לעתיד ודגש הגימ"ל מורה על נו"ן
פ"א הפעל החסרה: מגדל. הוא שם מהנפרד כשהוא בלא כנוי נקודה המ"ם בחולם
והד' בסגול כגודל חסדך (במדבר י"ד) על משקל קודש ובכנוי ישוב החולם לקמץ חטף והסגול
לשב"א נח כמו שכתבתי בפרק ג' ומתה ראוי הלמ"ד להנקד בשב"א ולקרותו נע רק מפני
שהמלה בהפסק ננקדה הלמ"ד בסגול וכ"ף הכנוי בקמץ כמבואר במכלול דף ט' ע"ב בכנוי
השני של פקד וכתב שם שיכול לקרוא גם כן הלמ"ד בקמץ והכ"ף בשב"א נח וכן כתבו כל
המדקדקים רק שהאחרונים כתבו כי נגד השו' יותר נכון לומר הלמ"ד בסגול והכ"ף בקמץ
כמבואר בפרק ג': ולנצח נצחים. כ"ה צדי"ו משום דבקות אבל לנצח מעמד סדור מהרש"ל וכן
הוא הנכון ואני כבר כתבתי כל זה באר היטב בפרק שאמר: ושבחך. כ"ה הנכון הוו
בשב"א והשי"ן בחור"ק והבי"ת בשב"א נח והחי"ת בחטף פת"ח והכ"ף בקמץ כמבואר בפרק
ג' בהגהה. וכן הוא בסדור מהרש"ל בשם ספר הגברין ובשם ראק:

אתה. והללוך. כ"ה הלמ"ד רפה ונקראת בשב"א נע כמו שכתבתי במזמור תהלה לדוד ונגון
הטעם בלמ"ד השניה כמשפט: סלה. זאת המלה לעולם בטעם מלעיל ובכאן הסמ"ך
דגושה מפני האתנ' מרחוק:

המלך הקדוש: בש"ע או"ח סי' תקפ"ב ז"ל בי' ימי תשובה אומר
המלך הקדוש המלך המשפט ואם טעה או שהוא
מסופק אם אמר המלך הקדוש חוזר לראש ואם הוא בהמלך המשפט
אם נזכר קודם שעקר רגליו חוזר לברכת השיבה ואומר משם ואילך
על הסדר ואם לא נזכר עד שעקר רגליו חוזר לראש אם אומר האל
הקדוש ותוך כדי דבור נזכר ואומר המלך הקדוש אין צריך לחזור
וכן הדין בהמלך המשפט:

הדינים האלו, אינם בהסידור [illegible] [illegible] להכניסתם כאן בגלים הלוך [illegible]

אתה חונן לאדם. כ"ה הלמ"ד בשב"א ולא בקמץ כי אינה לגמרי להורות על אדם ידוע רק על
הכלל כמו המלמד אדם דעת (תלים צ"ד): לאנוש. הלמ"ד בסגול מפני האל"ף הנקודה
בחטף סגול כי כן משפט אותיות וכל"ב בבואן לשמש על אחת מאותיות אהח"ע המנוקדת
באחד משלשה חטפין אז תנקד אות המשמש באותה נקודה עצמה בלא שב"א כמבואר
במכלול בכלל משמשי האותיות דף י"ג ע"ב:

במו"ש אומרים בכאן אתה חוננתנו. בש"ע או"ח סי' רצ"ד ז"ל אומרים הבדלה
בחונן הדעת ואם טעה ולא הבדיל משלים תפלתו ואינו חוזר מפני שצריך
להבדיל על הכוס ואם טעם קודם שהבדיל על הכוס צריך לחזור ולהבדיל
בתפלה טעה ולא הבדיל בתפלה ואין לו כוס בלילה וסבור שאין לו מחר
לא יהיה לו צריך לחזור ולהתפלל:

גם הדינים האלו אינם בהסידור אלו בתוך התפלה והכנסתים כאן בשביל תועלת [illegible]

סמוכה מלת לך שהיא מלה בפני עצמה ולכן הוי״ב בגעיא ומפני מחוקת מלת בזה עלוך
על משקל כל אשר לך עושה לך (בראשית ל״א):
נקדש. מלת נקדש הוא עתיד למדברים בעדם מבנין הדגש ולכן טועים החזנים
המאריכים בקמ״ץ כי המלה מלרע וצריך להדגיש הדל״ת שהוא עין הפעל:
בעולם. כ״ה הבי״ת בקמ״ץ להורות על ה״א הידיעה שהוא כמו בהעולם כלומר נקדש את שמך בעולם
הזה כשם שמקדישין וכו׳: כשם. רצ״ל שמשל במלת כשם במקום מלת כמו הכ״ף נקודה בשו״א
ויש קורין אותה בפת״ח והוא טעות. ספר התשבי, ומה שכתב שהכ״ף בשב״א הוא מפני שהנק...
העצמות של אותיות וכל״ב המשמשות הוא בשב״א כמבואר בפרק ג׳ ובאן הכ״ף משמשת על
מלת שם כמו שהוא משמשת במלת כמו: שמקדישים. כ״ה במ״ם בסו״ף ולא בנו״ן כמו שכתבתי
בברכת יוצר אור במלת ומברכים ומשבחים וכו׳ וצריך להפסיק מעט בין מלת שמקדישים ומ...
מלת אותו שלא יהא נראה כקורא מתו חלילה וכמו שכתבתי בק״ש ובכמה מקומות בשם הט״ו
א״ח: ואחר שכתבתי כל זה מצאתי בדפוס ... שנדפס בסוף שאלות ותשובות שלו בסי׳
ל״ב וז״ל נראה שיש לומר מצדיקים ומקדישים כולהו במ״ם ולא בנו״ן וראיה שכתב בא״ח שיש
להפסיק בין מלכים ובין את ומסתמא הוא הדין בקדושה יש לומר כשם שמקדישים וכו׳
עכ״ל. ושמחתי שכוונתי בדעת הגדול ואם אלו החזנים המדקדקים לומר כשם שמקדישין בנו״ן
טעמים מפני מלת אותו שלאחריה אם כן מה יעשו בכל אל״ף שאחר מ״ם בפסוקי דזמרה וכו׳
אלא על כרחם יפסיקו מנהגם כדברי הטור כן יעשו גם במקום הזה כמו שכתבתי:
בשמי מרום. פירושו בשמים של מרום וכדי לקצר הלשון המילו מ״ם הרבים של שמים ונקבע מ״ם המ...
בצר״י כדין הסמוכים כמו בני יעקב שפירושו בנים של יעקב ונקודה היו״ד בשב״א במקום חק״ם
כדי להקל המלה ומפני פגישת שני שבאים ננקדה בי״ת השמוש בחיר״ק במקום השב״א:
על יד נביאך. כ״ה האל״ף בסגו״ל מפני הפסק והכ״ף בקמ״ץ וכן בכל ספרי ק״ק נקוד
בנקודת ההפסק האל״ף בקמ״ץ והכ״ף בשב״א נח אבל לפי מה שכתבתי בפרק ו׳ בענין מ...
מטובק נכון לקרות האל״ף בסגו״ל והכ״ף בקמ״ץ ולא האל״ף בחטף פת״ח כמו שהוא בסוף
הנביאים: קדוש. יש פסיק בין קדוש ראשון לשני והטעם כתבתי בפרק ראשון: לעמתם. על
שם וקול האופנים לעמתם (יחזקאל ג׳) כתוב בספר חסידים סי׳ תת״ט וז״ל אל ימשוך אדם שלא
שוה דבור לומר לעמתם ברוך יאמרו וכן ובדברי קדשך כתוב לאמר אלא ימהר לאמרם מפני
שאם ימשוך הרי קודם שיגמור יאמרו הקהל ברוך כבוד ה׳ ממקומו וכן ימלוך ה׳ לעולם אלה...
ציון לכן ימהר כדי שיגמור לעמתם ברוך יאמרו ואח״כ יאמרו הקהל ברוך כבוד ה׳ ממקו...
ואם הקהל ממתינים ראשו למשוך ואם החזן מתפלל ואינו ממשיך לומר לעמתם ברוך יאמרו ע...
שהקהל יאמרו ברוך כבוד ה׳ ממקומו וכן אם לא יפסוק שוה דבור לומר ובדברי קדשך כ...
לאמר עד שהקהל עונין ימלוך ה׳ לעולם וכו׳ אגי המחזיקים יאמרו בלחש עכ״ל: ממקומו. ה...
השנויה בגעיה לחסרון נו״ן מן ומפני הדגש הוא נקראת בשב״א נע כמבואר בפרק ג׳ ואם
וקראנה בלא דגש ובשב״א נח אך לא תהיה מ״ם הראשונה משמשת שמוש מן רק תהיה נוס...
כמ״ם וכי תמכרו ממכר (ויקרא כ״ה) ויחרת את כבוד ה׳ בו ולכן שלה ברוך קאי גם על ...
והמשכו

בין אור לחושך ובין ישראל לעמים אין הבנה למלת לנו לכן אין לשנות רק לומר ותפלה
אלהינו: לחול. הלמ״ד בשב״א ולא בפת״ח לפי שאינו מבואר כמו בין יום ליום וכו׳
…בגו לומר לחול בפת״ח עיין בספר ומגלת. סדור מהרש״ל: לחושך. כן דין הלמ״ד בשב״א
…א בפת״ח סדור מהרש״ל: המעשה. השי״ן בסגול ולא תנקד בצר״י כי אם בסמוכות:
החל. כ״ה הה״א בקמ״ץ והחי״ת בצר״י והוא צווי מבנין הפעיל כמו החל רש (דברים ב)
אם הוא מענין התחלה שרשו חלל כי אפשרים במלה הזאת שני פירושים כמו שכתב
האבודרהם ז״ל החל עלינו יש מפרשים שהוא לשון התחלה כמו החלותי תת פחדך
ויש מפרשים שהוא מלשון יחולו על ראש יואב (ושרשו חול) וכן בדברי ר״ג ליום טוב שחל
להיות בשבת ומהו הנכון ע״כ. אבל ומלת החל הבה (עובדי׳ א׳) הה״א בפת״ח כי
הוא ה״א הידיעה ולא ה״א הפעיל ומנייני חול וצבא או לשון גיא כפירש״ו: חשופים.
כ״ה בנקודה על צד שמאל של השי״ן והוא ענין מגולה כמו ולא חשכת את בנך (בראשית
כ״ב) והוא פעול מבנין הקל לכן השי״ן במלאפו״ם והכ״ף רפה אבל מנוקדים הוא פעול
מבנין פיעל הדגש לכן הנו״ן בשור״ק והקו״ף בגושה וכן מדבקים הוא פעול מבנין הדגש
לכן הדל״ת בשור״ק והבי״ת בגושה ובפעול מבנין הדגש תבוא תמיד מ״ם נוספת בראש התיבה
כידוע: וחננו. כבר כתבתי בברכת אתה חונן שיש לומר בכאן וחננו בוו״ו וכן הוא
באבודרהם מה שאין כן בשאר מלות החול, ובקצת סדורים קלף כתוב במקום וחננו ומחונים
פעול לרבים מבנין הדגש כמו מנוקדים ומדבקים ונכון הוא כי כולם דבקים אל
מלת החל עלינו וכו׳ כולם פעולים קאי על הימים:

השיבנו. לתורתך. כ״ה התי״ו בסגול מפני ההפסק וכן לעבודתך כי בכל אחד מהם
הענין מפסק ואחריו מתחיל ענין אחר והדבר מבואר למשכיל: וקרבנו. הקו״ף בקמ״ץ
כי הוא צווי מבנין הדגש ומפני שהרי״ש אינה מקבלת דגש בא הדגש הראוי להיות ברי״ש ומשך
תחת הפת״ח של הקו״ף והיה דגש כמבואר בפרק ד׳ ומפני הקמ״ץ נקראת הרי״ש בשב״א נע
כמבואר בפרק ג׳ וכן הוא בסדור מהרש״ל: והחזירנו בתשובה. בי״ת השמוש רפי אחר הוו״ו
כמשפטה המבואר בפרק ד׳: הרוצה. ה״א הידיעה בקמ״ץ מפני הרי״ש כמבואר בפרק ד׳ וכ״ה
בסדור מהרש״ל: בתשובה. בי״ת רפויה ראה סדור מהרש״ל והוא הנכון כמו בתשובה הראשון
והטעם שכתבתי בפרק ד׳:

סלח. כ״ה הסמ״ך בשב״א והלמ״ד בפת״ח מפני למ״ד הפעל שהיא גרונית כי על הרוב בעי״ן
הפעל או למ״ד הפעל גרונית יבא בצווי עי״ן הפעל בפתח להרחיב על אות הגרון
ולכן ראוי גם כן לומר מחל בחי״ת בפת״ח על משקל בחר לנו אנשים (שמות י״ז) ולא בחולם
כמו שנוהגי׳ קצת המראים עצמם מדקדקים וכן הוא בספר התשבי בשרש מחל החי״ת בפת״ח
ומלבד כל הראיות ראוי להשוות גם הצווי למלת סלח שהוא לשון פסוק כמו שנמצא הרבה פעמים
בתכלת הדקדוק שאמרו בא כן לגוון המלות ותמהני על מהרש״ל שכתב בסדורו שהוא בחולם:
פשענו. כ״ה הנכון השי״ן בקמ״ץ מפני ההפסק והעי״ן בשב״א נח מפני שהמלה מלעיל כדין כל
פעלנו שהוא לעולם מלעיל כמבואר במכלול באבן השהם: חנון. הנו״ן בגושה כי הוא שם
התאר

חננו. כ"ה הנכון חננו בלא וי"ו החבור בראש כי אין למלת חננו שום חבור אל מה שלפניו
כי זה שלפניו הוא שם להשי"ת וכאן היא תחלת הבקשה וכן הוא בספר אבודרהם חננו
בלא וי"ו בתחלה ולפי דעתי נפל הטעות בנוסחאות מה שנמצא בברכת אתה חוננתנו
שמוסיפין במוצאי שבת קודש מלת חננו והיא מסיימת בבקשת אבינו מלכנו החל עלינו
הימים הבאים לקראתנו וכו' ועל אותה הבקשה ראוי לומר סוף ברכה זו בבקשה מחודשת
אל הבקשה שלפניה ותקנו לומר וחננו בוי"ו החבור אבל במה החול אין לאומרה כלל. ומלת
חננו החי"ת נקודה בקמץ חטף והנו"ן בגושה לחסרון נו"ן עי"ן הפעל כי שרשו חנן והנו"ן
השניה עם הוי"ו הם כנוי המדברים בעדם וכן בכנוי המדבר בעדו הנו"ן הראשונה
בגושה כמו חנני ה' (תלים ו'): מאתך. המ"ם נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה
והדגש הוא מפני שמלת את שפירושה עם בבואה עם הכנויים לעולם האל"ף בחולם והתי"ו
בגושה תמורת הנו"ן אתי אתו אתך וכן עם כל הכנויים כמבואר במכלול שער המלים:
דעה ובינה והשכל. כ"ה הנוסח הנכון כמו שהוכחתי בסוף פרק א':

אתה חוננתנו. בקצת סדורי קלע"ף שבידי החי"ת נקודה בחטף פת"ח כבנין העדר ומיוחד
נמצא עם כנוי המדברים בעדם מבנין הקל ובקמץ החי"ת בחולם ואז הוא משונה
המורגל ושניהם נכונים כי שרש חנן נמצא בפסוק בשני הבניינים בקל ובמרובע:
מדע. בכל סדורי קלע"ף שבידי כתוב מדע בלא למ"ד השמוש ולפי דעתי הוא יותר
נכון כי מדע הוא שם כמו שכתב הרד"ק בחלק הענין בשרש ידע ופירושו בלא"ז וויסן
ועם למ"ד השמוש יהיה ענינו מקור שפירושו בלא"ז צו וויסן ומה אינו נכון לפי
הענין מה מבאר למשכיל כי מדע הוא שם ולא מקור והגה"ת במלת מדע נקודה בקמץ
בכל המקרא לכן אין לשנות נקודתה כי אינו סמוך רק הוא כמו מדע את תורתך אפילו
אם נפרשהו סמוך כי נמצא במשקלו קמ"ץ בסמוך מתן אדם ירחיב לו (משלי י"ח) ובסדו'
מהר"ש כתוב וי"ל למדע תורתיך. כן ר"ל סא מדע בתורתך וכן כתוב ברוקח למדע
ואין נוהגין כן עכ"ל הנה מה שכתב סא מדע בתורתך הוא גירסה נכונה מאד מסכמ'
עם מה שכתבתי שאינו סמוך ומה הפרש הוא בין בתורתך ובין את תורתך ומה
אחד: תורתך. התי"ו בסגו"ל מפני העמדת הענין: ותלמדנו. התי"ו נקראת בשב"א
נע מפני הדגש שבה אחר וי"ו המהפך הנקודה פת"ח והמ"ם נקראת בשב"א נע מפני
הדגש שבה כדין עי"ן הפעל של בנין הדגש והוא עתיד המהפך לעבר: חקי. בגו' הקו"ף
לחסרון את הכפל שרשו חקק והיא נקודה בצר"י כדין שמות הבאים בלשון רבים בסמוכין
בחסרון מ"ם הרבים ופירושו חקים של רצונך: רצונך. הנו"ן בסגו"ל מפני העמדת הענין
ותבדיל. הנה בכל הסדורים שלנו גם בסדורי קלע"ף כתוב ותבדילנו והוא טעות מפורסמ'
כי ותבדילנו פירושו ותבדל אותנו ואיך מפרש ותבדל אותנו בין קדש לחול והמחבר
שחבר פירוש הנדפס בסדורים הרגיש בזה והגיה לומר והבדלת ואין צורך רק לחסר הנו"ן
והוי"ו ושמעתי קצת בני אדם מגיהים לומר ותבדיל לנו כלומר לנו הבדלת ולא לאומות העולם
הנה יש קצת טעם להגיהם לענין בין קדש לחול ובין יום השביעי לששת ימי המעשה אבל
בין

אינה מקבלת דגש להורות על נו"ן נפעל החסרה ובא הדגש ונשב בצד החורק של נו"ן
ונעשה צר"י להורות על נו"ן נפעל : ונושעה. שרשו ישע הנו"ן היא למדברים בעבדם לעתיד
והו"ו היא תמורת יו"ד פ"א הפעל ונהפכה הו"ו ליו"ד כי יותר מרגיש בה הדגש הבא
לחסרון נו"ן נפעל מאשר הוא מורגש ביו"ד והנו"ן היא בקמ"ץ מפני הה"א הנוספת: כי
כן הוא המנהג בתוספת הה"א : תהלתינו אתה. בירמיה לשון יחיד הא"לף בקמ"ץ
בסגו"ל פסוק ס"בר מהר"של וכתב גם על מלת אתה לתת טעם לקמ"ץ הא"לף לאפוקי מלת
אתה שאחריה קודם חתימת הברכה וכן בשאר סגו"ל ברכות שאין לקרותם בקמ"ץ
ודבריו נכונים : מכאובינו. לשון רבים מן מכה שהוא שם בתוספת מ"ם ודגש הכ"ף לחסרון
נו"ן השרש כי שרשו נכה : ורחמן. המ"ם בקמ"ץ והוא תאר בתוספת נו"ן: חולי. כה"א
החי"ת בחול"ם והלמ"ד בצר"י כי הדגש בגה חולים וקורין חלי החי"ת בקמ"ץ חטף והלמ"ד
בחור"ק שהוא שם דבר והוא טעות גמור מן הטעם שכתבתי בסגו"ל ברכת אשר יצר כי
לפי ענין הברכה צריך לומר בכאן חולי שהוא תאר סמוך מן חולים על משקל עושי
המלאכה (אסתר ג') שהוא תאר סמוך מן אשר הם עושים (שמות ה') כי כל בינוני סמוך
הוא תאר ושל סמוכות מביא מלת של כמו שכתבתי בברוך שאמר ופירושו חולים של
עמו ישראל :

ברך. מלת ברך היא צווי ומבנין הדגש והיה ראוי להיות הבי"ת בפת"ח והרי"ש בגעיה
על משקל דבר אליהם (שמות ו') ומפני שהרי"ש אינה מקבלת דגש בא הדגש הראוי
להיות ברי"ש ונשב תחת הפת"ח של בי"ת ונעשה קמ"ץ כמבואר בפרק ג' :

בש"ע או"ח סי' קי"ז ג"ל ברכת השנים צריך לומר בה בימות הגשמים ותן
טל ומטר ומתחילין לשאול מטר לארץ בתפלת ערבית של יום ס' אחר
תקופת תשרי ויום התקופה הוא בכלל הס', ושואלין עד תפלת
המנחה של ערב יו"ט הראשון של פסח ומשם ואילך מפסיקין מלשאול.
אם שאל מטר בימות החמה מחזירין אותו, אם לא שאל מטר בימות
הגשמים אם נזכר קודם שומע תפלה אין מחזירין אותו ושואל בשומע
תפלה ואם היה לו תענית וצריך לומר עננו יאמר השאלה קודם עננו
ואם לא נזכר עד אחר שומע תפלה אם לא עקר רגליו חוזר לברכת
השנים ואם עקר רגליו חוזר לראש התפלה, ואם נזכר אחר שומע
תפלה קודם שיתחיל רצה נראה שאומר ותן טל ומטר ואח"כ אומר רצה:

[illegible] ועיה
כרעלום [illegible]
התפות [illegible]
בהפוריש
בגרלום [illegible]
ומליצות.

לברכה. הבי"ת בגעיה ורפה לפי שכששואלין טל ומטר צריכין לומר לברכה בלמ"ד השמוש
ואז הבי"ת רפה בהברה כדין שבא נח אחר תנועה קטנה וכשאין שואלין טל ומטר
אומרים ותן ברכה ואז הבי"ת בגעיה כמשפט בג"ד כפ"ת בראש התיבה שאין לפניה אות
יהו"א נחה ואין להפליא על שתהיה אות אחת בדגש ורפה כי כן נמצא בעשרת הדברות
לא

התאם מן הרגושים כמבואר במכלול שער השמות במשקל פעול שהפ"א רפה והעי"ן מלרע
ראה נא. כ"ה הנוסח בסדר הרמב"ם ובטור א"ח סי' קי"ג ובאבודרהם ובסדורי [illegible]
ובסדורי ספרד בכולם כתובה מלת נא רק בסדור [illegible] אחד ובנוסח הרקנטי כמ"ש
ראה בעניינו בלא מלת נא ומהר"ר הירץ כתב בפירוש הסדור וז"ל ואין לומר ראה נא
ובמהדורתו ראה בעניינו היא מדת יצחק ומונה על הענות ועל הדין ואין לך מדה
טובה כי אם ענות לישראל עכ"ל. ומהרש"ל כתב בתשובותיו סי' ס"ד וז"ל אין לומר ראה נא
בעניינו אלא ראה בעניינו וכן אמר הפסוק ראה עניי ועמלי עכ"ל ובאמת לפי פירוש
מהר"ר הירץ אינני יודע מה תגיע מלת נא לפירושו גם לדברי מהרש"ל הלא בלאו הכי נשתנה
לשון הפסוק מלשון יחיד לרבים וגם בתוספת בי"ת ולמה לא נוסיף ג"כ מלת נא לתוספת
ביאור מאחר שנמצא כן בהרבה נוסחאות כנזכר לכן נראה לי שהנכון הוא לאומרו
ובפרט כי גם האבודרהם כתב שהוא על שם פסוק ראה עניי. ועכ"ז כתב מלת נא. ואחר
שכתבתי כל זה מצאתי לו ראיה נכחת ובלי ספק אין גבה הגאונים מהר"ר הירץ ומהרש"ל
לראותה כי היו חגורים מדבריהם והוא מה שכתוב בספר כנפי יונה המחובר מפי המקובל
האלהי מהר"ר יצחק לוריא אשכנזי זצ"ל שכתוב בו בחלק הראשון פרק נ"ו וז"ל ראה נא
בעניינו במדת הגבורה וראשי תיבות ראה נא בעניינו אותיות רנ"ב כי הוא בנוקבא
שיש בה ארבעה אלפין ותרין על הזכר שהזכר יש בו רי"ח אלפין והנקבא רנ"ב
ואלו הם שני דינין ושני דלתות עכ"ל. לכן נ"ל שאין לשנות רק לומר ראה נא בעניינו:
בעניינו. כ"ה העי"ן בקמ"ץ חטף כי הנפרד הוא עני בחולם ומפני רבוי התנועות
בכנוי נהפך החולם לקמ"ץ חטף כמבואר בפרק ג' והנו"ן שהיא במקום הא' למ"ד הפעל
נקודה בצר"י ואין אחריה יו"ד אחרת כמו שהוא בקבצת סגולים כי אינו לשון רבים:
וריבה ריבנו. מלעיל הוא לשון נקבה ומלרע הוא שם בבקר סגור ומהרש"ל ואף שבדבריו כן
הוא עכ"ז מלת וריבה בכאן היא מלרע כי בפסוק ריבה ה' את ריבי (תהלים לה) כתב הרד"ק
וז"ל ריבה מלרע צווי מבנין הפעל משפטו הריבה עכ"ל: וגאלנו. כ"ה הגימ"ל בשבא נח
ורפה אחר הוי"ו והאל"ף בקמ"ץ ומפני שהיא גרונית כמבואר במכלול בכנוי הצווי:

כאן יאמר הש"ץ עננו בחזרת התפלה בתענית צבור שחרית ומנחה,
ובש"ע א"ח סי' תקס"ו ז"ל בתענית צבור אומר שליח צבור עננו בין גואל לרופא.
ובסי' קי"ט ז"ל ש"ץ שגומר גואל ישראל ושכח ולא אמר עננו לא יחזור אפילו
אם עדיין לא גמר רק רפאנו ואם חוזר ברכה לבטלה היא אלא יאמר
עננו בשומע תפלה כיחיד, ויתר דיני עננו כתבתי לעיל בהקדמה הפרטית:

רפאנו. מן רפאנו עד תהלתינו אתה הוא פסוק בירמיה י"ז בלשון יחיד ומלת רפאנו הרי"ש
בשבא והפ"א בקמץ ומפני באלף למ"ד הפעל שהיא גרונית כמבואר במכלול בכנוי
הצווי: ונרפא. עתיד למדברים בעדם מבנין נפעל ונקודה נו"ן העתיד בצר"י ומפני שהלמ"ד
אות

אלא במקום שלכל השנה אומרים האל אוהב צדקה ומשפט
אומרי והר"ם וכה כתב של הענין הזה ופירש אותו מעין בדרין
ז"ל ואפשר לפרש ג"כ מלך אוהב צדקה ומשפט הוא מלך
אוהב שיעשו בריותיו צדקה ומשפט ולפי זה אינו דומה כלל
להמלך המשפט וא"כ אין לדידן צריכין לחזור בי' ימי
תשובה אם אמר מלך אוהב צדקה ומשפט וכן נוהגין עכ"ל:

ולמלשינים. הוי"ו נוספת כוי"ו של ולמשומדים בדפוסים וטעם אחד להם: ע"ק. המ"ם בשב"א נע מפני הדגש: וכרתו. דגש הכ"ף לחסרון נו"ן נפעל:

ותכניע. כ"ה הנוסח בתשובות הרא"ש כלל ד' סי' כ' ובטור א"ח סי' קי"ח ובסדורי קלע והנוסח שלן מפורש על דרך הקבלה בכולם כתוב ותכניע ולא ותכניעם והוא הנכון כי הוא קאי רק על מלכות זדון לבד כמש"ש הקללות שלפניה והדבר מבואר למשכיל:

על הצדיקים ועל החסידים. כ"ה הנוסח בכל סדורי קלע גם בסדורי ספרד ובטור א"ח ובאבודרהם ובסדר הרקנטי שהברכה מתחלת בעל הצדיקים רק בסדר רמב"ם כתוב על החסידים ועל הצדיקים וכו' אולי הטעם הוא כדי לסדר החשוב חשוב קודם כי חסיד הוא העושה לפנים משורת הדין כידוע והוא יותר טוב ומעלה מן הצדיק אבל לפי פירוש האבודרהם שהחסידים שבברכה זו הם בעלי התשובה שכבר טעמו טעם חטא שהצדיקים שלא חטאו טובים ומעולים מהם לפי זה והוה הסדר נכון החשוב חשוב קודם ואין צריך להקדים חסידים ודו"ק: ע"ק. המ"ם נקראת בשב"א נע מפני הדגש: יהמו רחמיך. כ"ה הנוסח בסדר הרמב"ם ובאבודרהם ובסדורי קלע אבל בסדור מהר"ר הירץ ובסדורי ספרד כתוב יהמו נא רחמיך ומלת נא נוספת לתוספת ביאור וכל המוסיף גורע כי כתב א"ח בסי' קי"ח טעם למנין תיבות של ברכה זו שהן מ"ב ולכן אין לומר מלת נא כי אז יהיו מ"ג תיבות:

ולעולם. כ"ה הנוסח בסדורי קלע ובסדורי ספרד והוא ענין בפני עצמו ואינו דבק למלת עמהם שלפניו וכן הוא באבודרהם וז"ל ושים חלקנו עמהם עם הבוטחים בשמך על שם שאמר בתלמוד יהי חלקי עם הצדיקים בגן עדן. ולעולם לא נבוש פי' ומעשינו ע"כ לכן אין לשנות רק לומר ולעולם לא נבוש בוי"ו ולא כדפוס הסדורים שנדפס ולא נבוש בוי"ו ומלת לעולם בלא וי"ו ולפי זה תהיה מלת לעולם נקשרת עם מלת עמהם והוא טעות מפורסם כי אם נבקש שישים חלקנו עמהם בודאי והיה לעולם כי לא נחטא שם בגן עדן מלהיות עוד עמהם וזה מבואר למשכיל המודה על האמת: משען ומבטח. שניהם שמות ולפי דברי רבינו נסים שהבאתי בפרק ו' הם תארים במשקלי השמות והם בתוספת מ"ם העי"ן ובפ"א קמוצים מבלי בשאר השמות במשקל מפעל בקמ"ץ. והביא שם מלת מבטח שבאה אפי' בסמוכות בקמ"ץ שני פעמים אע"פ שכתוב שם שמשקל הזה ישוך בסמוכות בפתח והביא שם ג"כ מלת מבטח בפתח בסמוכות הכלל העולה משען ומבטח שבכאן שניהם

לא תרצח לא תנאף לא תגנוב בשלשתן התי"ו דגושה ורפוי לפי שיש בהם שני נגינות טעמים
ובשקורין מלת לא במרכא אז התי"ו רפוי ובשקורין לא בטפחא אז התי"ו דגושה וטעם שני
נגוני הטעמים מבואר במקומו בפרשת יתרו: ושמענו. צווי ובנין הדגש עם כנוי
המדברים ולכן הבי"ת שהיא עין הפעל דגושה ומפני הדגש היא נקראת בשב"א נע:
ומשבק. כ"ה הנוסח האמתי בקו"ף הנוסח כי הוא קאי על השי"ת כמו שהוכחתי בסוף
פרק ו' וכתבתי שם בטול דעת האומרים ומשבק בה"א. ודגש הטי"ת הוא לחסרון נו"ן
כי שרש הפ"ם נן ובכל הספרים נקודה הבי"ת בקמ"ץ והכ"ף בשב"א נח אבל ראוי לנקד
הבי"ת בסגו"ל והכ"ף בקמ"ץ והוא יותר נכון כמבואר בסוף פרק הנזכר: שנתנו. הנו"ן
בקמ"ץ ובסדור מהר"ז ברונא שנותנו הנו"ן בחולם סדור מהרש"ל ואני כבר הוכחתי בסוף
פרק ו' שאין לומר רק שנתנו הנו"ן בקמ"ץ ובלא וא"ו אחר התי"ו: ומברך. תאר משקל
הבינוני ובנין הדגש ומפני שהרי"ש אינה מקבלת דגש ננקדה הבי"ת בקמ"ץ כנזכר
למעלה בתחלת ברכה זו:

תקע. לקבץ. הוא מקור ובנין הדגש עם למ"ד השמוש: גלויותינו. כ"ה הנכון הגימ"ל
בקמ"ץ והלמ"ד בשור"ק כמו שכתב הרד"ק במכלול בשער השמות משקל פעלות והמם
אינה דגושה כי השור"ק ~~[illegible]~~ אינו תנועה קטנה רק הוא במקום שורק מלא
הנקרא מלאפו"ם שהוא תנועה גדולה כמבואר בפרק ג' בתנועת השור"ק: וקבצנו. הבי"ת
נקראת בשב"א נע מפני הדגש כי הוא צווי ובנין הדגש: כנפות. הפ"א רפוי אחר
שב"א נח והטעם כתבתי בפרק ג': מקבץ. תאר משקל הבינוני ובנין הדגש: נדחי.
כתב הרד"ק בשרש נדח כי הנכון שהוא מגזרת השרש והוא תאר ובנין נפעל והדלת
רפה כמו שכתב במכלול בבנין נפעל מהשלמים וכן הוא בסדור מהרש"ל בשם הרד"ק ז"ל
נדחו רפי תאר קל הוא כמו שנחו לב עכ"ל:

השיבה. בתחלה. התי"ו נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה אחר פתח הבי"ת ומוסב
על היועצים והוא לשון הפסוק ותחלת הברכה על שם ואשיבה שופטיך כבראשונה
ויועציך כבתחלה (ישעי' א'): לבדך. הד"לת נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה לחסרון
אות הכפל שרשו בדד: בחסד. ר"ל הבי"ת בגעיא סדור מהרש"ל כלומר שלא יחטוף האדם
שהוא רפה אחר הקו"ף של צדק לבדך ודבריו נכונים כי הוא מפסיק לפי הבנת הענין:
וצדקנו. הד"לת נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה כי הוא צווי ובנין הדגש:
במשפט. ר"ל נקד הבי"ת בגעיא סדור מהרש"ל. לא ומצאתי טעם לזה הגעיות כי באמת לפי
הענין מלת במשפט סמוכה למלת וצדקנו וצ"ע:

הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט: כבר כתבתי לעיל בתחילת ברכת האל הקדוש
בין המלך המשפט ומה שהעתקתי מש"ע סי' תקפ"ב
ובש"ע סי' קי"ח כתב וז"ל ומר"ה ועד יה"כ חותם המלך המשפט. הגה ומי
אם אמר מלך אוהב צדקה ומשפט אין צריך לחזור ולא אמרו שיחזור

מינים שלה הכ
כתובים ויש
התפלה ומינו
הנצבתנו מהפורש
בכוון ונשי הרחוו

שבה"א נע ומשני הבנין: לחסד. בחות"ם בקמ"ץ ומפני ההפסק ומפני קמ"ץ החות"ם נעקרה הלמ"ד
חמורה. עי' בזיעה בסגו"ל וכן ולאשר לחרב לחרב (ירמי' ט"ו): בורר. כ"ה בכל הסדורים שלנו
ובסדורי ספרד גם באבודרהם וכתב שהוא על שם ובכן אלך בורר נפשי (יחזקאל כ"ג) ובסדור
קל"ע כתוב בורר והוא מענין ימי עניה ומרודיה (איכה א') וכ"ה בסדור מהר"י הירץ בורר
ובפירושו כתב הרוקח גורס: בורר תבכה ברוך מרורות ובסדור מהרש"ל ג"כ בורר תבכה ס"א בורר
ומהר"ק מר ע"כ: חלוהם. כ"ה הלמ"ד רפה ובשב"א נע: ומחם. תאר בשקל הבינוני ובנין הבגש:
את. וקרנו תרום. ע"ש קרנו תרום בכבוד (תהלים קי"ב) וקרנו הוא שם בלשון נקבה כמו שכתבתי
במשנת חטאת הצבור וצלוי קאו מלת תרום והתי"ו היא לנקבה נסתרת לעתיד כמו
שכתבתי באתה הוא שקודם פרשת התמיד והתי"ו של תרום מושב כי בפסוק מלת קרנו קדימה
שהוא טעם מפסיק כמבואר בפרק ב': קוינו. הוי"ו מושב כי הוא פעל עבר למדברים בעדם
ובנין הבגש והוי"ו היא תמורת הה"א למ"ד הפעל שרשו קוה וכתב הר"ר דוד אבודרהם ז"ל כי
לישועתך קוינו כל היום ע"ש לישועתך קויתי יי' ואומר כל היום ע"ש אותך קויתי כל היום (תהלים כ"ה)
ע"כ. ומכאן סתירה למתחכמים לדקדק לומר בתפלה כל יום ונותנים טעם לטעם ואומרים כי
כל היום משמע היום ולא למחר והם לא ידעו כי פסוק מלא הוא:
שמע. כי אל שומע תפלותינו ותחנונינו אתה. כ"ה הנוסח בכל הסדורים שלנו ובקצת סדורי
קל"ע ובמחזורים שבידי אבל באחד מסדורי קל"ע שבידי כתוב תפלות ותחנונים וכן
הוא בכל סדורי ספרד ובאבודרהם וכתב האבודרהם ז"ל כי אל שומע תפלותינו ותחנונינו כך
קורין המון העם ויש קורין כי אל שומע תפלות ותחנונים אתה והוא הנכון, כי אין להתגאות
עצמינו כל כך כצדיקים לומר כי שומע תפלותינו בכל עת ע"כ גם בפירוש מנהגים בסדורים
כתוב שיש לגרוס: תפלות ותחנונים מטעם הנזכר ולפי דעתי אין לשבש גירסת כל הסדורים
שלנו כי אפשר ששתי הנוסחאות הן נכונות ויש ליישב לומר שהמתפלל עם הצבור יכול לומר
תפלותינו ותחנונינו ולא מפני שאנו מחזיקים עצמינו כל כך כצדיקים כדברי האבודרהם אלא
מפני שאנו בטוחים שתפלת רבים נשמעת ומקובלת כדאיתא בפ"ק דברכות (דף ח') ע"א
אחר שהאריכו להזהיר שצריך מתפלל אדם עם הצבור אמרו שם ג"כ תניא נמי הכי רבי נתן
אומר מנין שאין הקב"ה מואס בתפלתן של רבים שנאמר הן אל כביר לא ימאס וכתיב פדה
בשלום נפשי מקרב לי וגו' וכו' והאריכו שם גם בגודל מעלת ומהו עוד תב"ה בדפוס גדול
ובפ"ג רל"ב ע"א בדפוס קטן בפסוק ויקרא יעקב לבניו האריך רבה והוכיח מפסוק פנה אל תפלת
הערער ולא בזה את תפלתם וגו' (תהלים ק"ב) שהקב"ה מקבל תפלת היחיד ובודק אותה אם היא
ראויה להתקבל אם לאו ואינו עושה כן בתפלת רבים רק מקבל אותה מיד עיין שם ולכן כשמתפלל
בצבור יכול גם היחיד לומר תפלותינו ותחנונינו לא לגבה הלב ומפני שאנו בטוחים שתפלת רבים
נשמעת ומקובלת כנזכר אבל כשמתפלל ביחיד שלא עם הצבור ראוי לומר תפלות ותחנונים לכן
גם עתה ולפניך ריקם אל תשיבנו ולא יאמר תפלותינו ותחנונינו כי מאחר שבודקין תפלת
היחיד כנזכר אולי אינה מקובלת ומכל מקום אפילו כשהוא מתפלל ביחיד יאמר שמע קולנו וכו'
בלשון רבים ולא יאמר שמע קולי בלשון יחיד כי אין לשנות מטבע התפלה כמו שנפסקה הלכה בש"ע
של

שניהם קמוצים כי אינם סמוכים ולא כדברי המדקדק שמשמע שטעה והטעה רבים
ואמר להם שטעות גמור מבטח שבכאן שבמספרי אותה בקמ״ץ והאמת עושה דבריו
ולירושלים. הוי״ו נוספת והטעם כתבתי בפרק ב׳ בדרוש נחמדים ...
רה: בנין עולם. כ״ה הנו״ן בקמ״ץ כי אינו סמוך להיות הנו״ן בפת״ח
כדין הסמוכות ומפסק קמ״ץ לפת״ח כי אין פירושו בנין של עולם רק בנין שהוא
קיים לעולם: בתוכה תכון. כ״ה הנוסח בסדורי ספרד ובתשובת הרא״ש ...
וכבר הארכתי בזה בפרק ב׳ ובאותם סדורי ספרד כתוב עוד אחר כאשר דבר
וכסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין ובנה אותה בנין עולם במהרה בימינו בא״י וכו׳
ונכון הוא כדי לומר מעין בחתימה סמוך לחתימה כשאר כל חתימות ברכות שמונה
עשרה בקמ״ץ כשמואל כמו שכתבתי לעיל בפרק ראשון: בונה. כ״ה הנו״ן בצר״י
כי הוא תאר סמוך וכן הוא בפסוק בונה ירושלים (תלים קמ״ז) וראוי לומר כאן לשון
של ירושלים בקמ״ץ ומפני המפסק אע״פ שבפסוק היא בפת״ח כי אין שם המפסק ודו״ק:

בסידור קורתשא בויניציא ... תצמח ... גם כן: (וכ״ה כאשר דבר וכסא דוד עבדך בתוכה תכין ובנה אותה במהרה בימינו בנין עולם ברוך וכו׳):

בשו״ע או״ח סי׳ תקנ״ז בתשעה באב אומר בבונה ירושלים נחם ה׳
אלהינו את אבלי ציון וכו׳ ואם לא אמרו אין מחזירין אותו.
הגה׳ והמנהג פשוט שאין אומרים נחם רק בתפלת מנחה של תשעה
באב. ומי שאכל בט׳ באב יאמר נחם בברכת המזון:

חינוך כתוב ... התפלות כולם

נחם. החרבה. כ״ה הה״א בסגו״ל והחי״ת בחטף קמ״ץ וכ״ה בפסוק הערים החרבות (יחזקאל ...)
וכתב הרד״ק כי חטף קמ״ץ בחי״ת לתפארת הקריאה ומפני שהחי״ת בחטף קמ״ץ נתנקדה
הה״א הידיעה בסגו״ל כי כן תקון הקריאה כמבואר בפרק ג׳: והבזויה. כ״ה הנוסח בסדורי
ספרד וגם באבודרהם וכתב האבודרהם וז״ל והבזויה ע״ש כי הייתי זוללה וכו׳ עד ותמצא כי
אבלה חרבה בזויה שוממה ר״ת אחב״ש לרמוז ביום חמשי י״ז את שבר עמו ע״כ וה״ל זוללה
פירש הרד״ק ענין קלות ובזיון וגם שכתב אחב״ש הבזויה ומבוזה כי הבזויה היא הפוך מן
המכובדת: ממעונותיה. המ״ם נקראת בשב״א נע ומפני הדגש שבה לחסרון נו״ן מן. וכן כ״ה ש...
מכבודה: יולדה. כ״ה היו״ד בקמ״ץ ומפני המפסק כמו רני עקרה לא ילדה (ישעי׳ נ״ד) ויולדה
כ״ה הנכון כי הוא עתיד ובנין הדגש והפך לעבר ומפני הוי״ו הנקודה פת״ח והלמ״ד נקראת
בשב״א נע ומפני הדגש שבה והוא מענין בלע ה׳ (איכה ב׳): לגיונות. כ״ה בכל המדרשים
שלנו בלשון נקבות והוא קבוץ מן לגיון כמו שאומרים מן מחנה לרבים מחנות וכן הוא במשנה
במסכת כלים פרק כ״ט יד המעצד של לגיונות אבל בסדורי ספרד ובאבודרהם כתוב לגיונים
כמו מן גליון גליונים והכל אחד הוא: ויירשוה. כ״ה בשני יודי״ן כי הוא ענין וירשה שרש
ירש יו״ד העתיד נקודה בחירק ויו״ד השרש נחה והוא עתיד הנהפך לעבר ומפני הוי״ו ב...
בפת״ח והרי״ש נקודה בקמ״ץ כמו שהוא בפסוק וירשוה וישבו בה (תהלים ס״ט) רק שבפסוק חס...
יו״ד השרש על פי המסורה: ויטילו. כ״ה הטי״ת בקמ״ץ כמו ויטילו את הכלים (יונה א׳): ...

בראש חדש ובחול המועד ערבית שחרית ומנחה אומרים כאן יעלה
ויבא. וכתוב בש"ע א"ח סי' תכ"ב בסדר תפלת ראש חדש וז"ל ואם
לא אמרו בערבית אין מחזירין אותו בין שר"ח יום אחד בין שהם
שני ימים מפני שאין מקדשין את החדש בלילה אבל אם לא אמרו
בשחרית ומנחה מחזירין אותו ואם נזכר קודם שהתחיל מודים
אומרו במקום שנזכר ואם לא נזכר עד אחר שהתחיל מודים
אם נזכר קודם שהשלים תפלתו חוזר לרצה ואם לא נזכר עד
שהשלים תפלתו חוזר לראש. ואם הוא רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו
ונזכר אחר שהשלים תפלתו קודם שיעקר רגליו חוזר לרצה. הג"ה
ואם הוא ספק אם הזכיר או לאו אין צריך לחזור. ואם שכח
אותו בחה"מ כתו' בש"ע סי' ת"צ שאם שכח אותו אפי' בתפלת
ערבית שמחזירין אותו ואם חל ר"ח או יו"ט בשבת אין מזכירין
שבת ביעלה ויבא כמבואר לעיל בהקדמה הפרטית:

אלהינו. ויבא ויגיע ויראה וירצה וכו' כולם בוי"ו בסדור והרא"ק סדור והרש"ל. ומלת יגיע
עתיד מבנין הפעיל ודגש הגימ"ל לחסרון נו"ן פ"א הפעל שרשו נגע: ויראה
וירצה. בשניהם יו"ד העתיד בצר"י לתשלום הדגש שהיה ראוי להיות בריש להורות על נו"ן
נפעל החסרה מפני שהרי"ש איננה מקבלת דגש כמבואר בפרק ב' ושב הדגש לצד החולם
של יו"ד העתיד ונושא צר"י אבל שאר העתידים וישמע ויפקד ויזכר היו"ד בחירק
ופ"א הפעל דגושה לחסרון נו"ן נפעל: ופקדונו. הדל"ת רפה אחר שבא נח והטעם
כתבתי במחזורו: עבבק. כ"ה הדל"ת בסגו"ל וכן שין בדשק כי הם בהפסק ואין לקרותן
בק"מ והכ"ף בשב"א נח והטעם כתבתי בפרק ו': ומק. הה"א בשב"א נע מפני הדגש:
לחן ולחסד. סדור והרא"ק ולחסד ולרחמים לחיים ולשלום סדור והרש"ל: זכרנו. כ"ה הנו"ן
בקמ"ץ חטף והכ"ף בשב"א נח: בו לטובה. כ"ה בסדור קלי"ע הבי"ת של מלת בו דגושה
והוא הנכון אעפ"י שהוא סמוכה לוי"ו של אלהינו כי באמת מלת בו קאי על מלת
זכרנו ואין לה סמיכות ודבקות כלל למלת אלהינו כי במלת אלהינו העניין מפסיק
כי גם בפסוק זכרה לי אלהי לטובה דנחמיה אשר על שמו נתיסדה בקשה זו כדברי
האבודרהם יש במלת אלהי טפחא שהוא טעם מפסיק אבל ופקדנו בו לברכה והושיענו
בו לחיים בשניהם הבי"ת רפה בסדור קלי"ע והוא הנכון כי הם סמוכים ודבוקים אל
מה שלפניהם: בדבר. כ"ה בסדורו קלי"ע ובסדורו ספרד בלא וי"ו בתחלה וכן הוא בפירוש
התפלה של מהר"ם בעל הפרדס ובאבודרהם ז"ל האבודרהם בדבר ישועה ורחמים ע"ש פקדנו
בישועתך ע"כ. נראה מפירושו שהוא קאי על מה שלמעלה ממנו כי ופקדנו בו לברכה
והושיענו בו לחיים נתיסדו ע"ש פסוק פקדנו בישועתך פקודה ע"ש ישועה ע"ש ישועתך
והדבר מבואר למשכיל לכן אין לומר כלל ובדבר בוי"ו ומלת בדבר הדל"ת בשב"א נח והבי"ת
אחריה

שם טור או"ח סי' תקס"ה סעיף א' במנין עננו עיין שם: ומלפניך. המ"ם נקראת בשב"א
נע מפני הדגש שבה וכל דקדוקי המלה כתבתי בזוהר רקיע מלפניך שאחר הודוי: המעבר
שונה: תפלת. כבר כתבתי בפסוק ואני תפלתי שאומרים כשנכנסים לבית הכנסת
שבאה המלה לצורך בגולה הלמ"ד לחסרון אות הכפל שרשו פלל והשם בא בתוספת תי"ו
וה"א בסוף תפלה ובסמוכות תשוב הה"א לתי"ו כמו תפלת עמך שפירושו תפלה של עמך
וכבר כתבתי כמה פעמים שבמלת עמך המ"ם נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה:

נפסקה הלכה באו"ח סי' תקס"ה שאין לשנות המטבע רק אפילו יחיד
המתפלל יאמר עננו בלשון רבים וכן מהר"ם ופה כתב שם הטעם
כדי לכלול עמו שאר המתפללים ושם מבוארים כל דיני עננו ומחוייב
עוד בדיני עננו ליחיד בסי' תקס"ה ואין כאן מקום להאריך ומה
דיני עננו ותחנונים לש"ץ וליחיד ובין אם שכח ולא אמרו הכל מבואר
לעיל בהקדמה הפרטית:

בענינים אלה
כלם מבוארים
בהקדמות
הפרטיות כא

עננו ה' עננו. צ"ל ענני ה' ענני שבתפלת אליהו (מלכים א' יח) רק שנשתנה כאן מלשון יחיד
ללשון רבים: ביום צום תעניתנו. כתב האבודרהם טעם על מלת תענית ש"ל ומן
הדין היה לנו לומר ביום הצום הזה אלא צום כפור שהוא מן התורה נקרא צום לבד
אבל שאר הצומות שהם מדברי קבלה אנו אומרים צום התענית לומר כי לשם עינוי
קבלוהו ע"כ. ומלת תענית היא שם בתוספת תי"ו בראש ובסוף שרשו ענה והרבוי תעניות
בו"ב בגולה. כמו שכתב הרד"ק במכלול שער השמות במשקל תפעות: ותחנונים. התי"ו
נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה לחסרון נו"ן שמשלה מן: לשוועתינו. הוי"ו רפה כי הוא
שם הפעל כמבואר בפרק ו' בדקדוק מלת שועם: ובדמים. הבי"ת נקראת בשב"א נע מפני
הדגש שבה כי הוא כינוי לרבים ובמין הדגש: באו. העונה בעת צרה: כן הוא חתימת
הש"ץ בחזרת התפלה אבל כשמתפלל עם הצבור בלחש נוהג ונהוג יחיד שאומרו בשומע
תפלה וכשמגיע לכל עת צרה וצוקה ואומר כי אתה שומע תפלת עמך וכו' כמבואר לעיל
בהקדמה הפרטית:
רצה. בעמך. המ"ם נקראת בשב"א נע מפני הדגש: והשב את העבודה. בה"א גורסת
ר"י הלוי מגרמייזא במלות החשבון ל"ב תיבות סגור ומהר"ר הורן: לדביר. הבי"ת
רפה אחר שב"א נח והטעם מבואר בפרק ג' בסבה השנית שנקרא השב"א נע:
ואשי. באש השי"ן לחסרון אות הכפל שרשו אשש כמו שכתבתי בפרשת התמיד והא בלי
עם מה שמטה ממנו כמו שהוכחתי בראיות ברורות בסוף פרק ו': ותפלתם. בה"א ה"א
אחר הנו"ן תמורת הה"א למ"ד הפעל שרשו חנה ומן הטעם בנו"ן ולכן טעות החזנים
הקוראים הנו"ן בגולה:

בצר"ו והמ"ת בקמ"ץ על משקל שער נבר ואין הב"ת בפת"ח כי אם בסמיכות ואך נשוב גם צר"ו
הלמ"ד לשב"א כמו לבב דוד אבי (ד"ה ב' ו') אבל זה אינו דבוק רק מוכרת כמו עודרו
מערכה בלבב שלם (ד"ה א' י"ב): שאנו. כ"ה האל"ף בחט"ף פת"ח ולא בקמ"ץ כמו שכתבתי אצל
זה אנו מה חיינו וכו': על שאנו מודים לך. ופירש בדברי הב"י בשם בעל בדין מודים דרבנן
שבהקדמה הפרטית: ברוך אל ההודאות. הב"י הביא דברי הירושלמי שכתב הטור דבירושלמי חתם
בברכה והוא דוחה בשם הפוסקים דמאחר דלא הוזכר בתלמוד שלנו אין לחתום בשם רק
הנכון לחתום ברוך אל ההודאות וכן ראוי לעשות כן כתב הב"י אבל קצת קשה לפי דבריו למה
נזכיר מלת אל הלא גם הוא שם ולא נזכר בתלמוד שלנו ואין להזכיר מלת אל לבטלה כמו
שכתב הטור א"ח סי' ס"א בשם הרמ"ה. בענין אל מלך נאמן אלו היתה כונת הב"י לצאת ידי
שני התלמודים מאחר שגם הרא"ש היה נוהג כהירושלמי כמו שכתב הטור ולא נחוש הזכרת
מלת אל לבטלה וגם ברכה לא הוי כי עיקר ברכה הוא ברוך אתה ה' כמו שאמר דוד
ברוך אתה ה' למדני חקיך (תלים קי"ט) ולכן ראוי לחתום כדבריו הב"י מאחר שפסק כן גם
בשלחן ערוך ומהרמ"א לא כתב שם כלום נראה שהסכים עמו לכן אין לשנות:
מודים. שאתה. כ"ה השי"ן בקמ"ץ כמו שכתבתי במגן ועדיף על מלת שאתה: ומגן. כ"ה בכל
סדורי ספרד ובאשכנזים ובצרור המור פרש בברכת כהנים ומגן בו' החולם וכן הוא בפי'
הר"ם בעל הפרדס בתפלת ר"ה: לדור ודור. קאי על מה שלפניו. ונודה לך הוא תחלת ענין לו'
שאחריו וכן הוא מטעות האשכנזים שחוברו לדור ודור עם אתה הוא וכתב אתה הוא לדור ודור
ע"ש לדור ודור הללויה: נודה לך. כ"ה המ"ם בגעיה מפני שמלת נודה היא בטעם מלעיל והוא
פסוק בתהלים ס"ט מזמור ע"ט: ונספר. כ"ה במחזורים ובסדורים ישנים כתובים בקלע"ג ונספר
בוי"ו אע"פ שבפסוק הוא בלא וי"ו וכ"ה בסדורי ספרד ובאשכנזים ונספר וכן הביאו המקובל מהר"ם
בעל הפרדס בפירוש תפלות ר"ה וכתב ובאה מלת ונספר בוי"ו להורות על הדעת שעז מתיחדת
עם העליונות עכ"ל. נראה שכתב ובאה ר"ל באה כאן בוי"ו אע"פ שבפסוק היא בלא וי"ו ולכן
אין לחסר הוי"ו כלל: תהלתך. בגעיה הלמ"ד לחסרון אות הכפל: המסורים. המ"ם נקראת בשב"א
נע מפני הדגש שבה אחר הה"א הידיעה: הפקד. כ"ה הד"לת בסגו"ל מפני הפסק כי מלת ועל
נשמותינו וכו' מתחיל ענין אחר בפני עצמו והראיה על זה וי"ו של מלת ועל ובמלת הפקד הענין
מפסק: נשמותינו. כ"ה המ"ם בחולם והתי"ו בצר"י ואין אחריה יו"ד כמבואר בפרק ו' ובסדור
מהרש"ל כתוב ס"א נשמתינו בקמ"ץ המ"ם ואינו נכון כמבואר בפרק ו': הפקודות. כ"ה בכל
הסדורים שלנו גם בסדורי קלע"ג ובסדורי ספרד ובפירוש התפלה של מהר"ם בעל הפרדס ובאשכנזים
וגם האשכנזים הפקודות לך שנאמר בידך אפקיד רוחי שנשמות האדם הם ביד הקב"ה כל לילה
עד שיקיץ עכ"ל ובסדור מהרש"ל כתוב הפקודות ס"א המופקדות וכן עקר מצאתי עכ"ל ודבריו נכונים
כי מאחר שהאדם מפקיד נשמתו ביד הקב"ה כדאיתא בטור א"ח סי' מ"ו שנאמר בידך אפקיד
רוחי בדבריו האשכנזים א"כ הנשמות הם מופקדות ולא פקודות כי מפקיד הוא בינוני מבנין הפעיל
והפעול הוא מופקד ולרבים הבינונים מפקידים והפעול לרבות מופקדות אבל פקודות הוא פעול
מבנין הקל והבינוני ממנו הוא פוקדים ולפי זה היה ראוי לומר בידך אפקיד רוחי האל"ף בסגו"ל
והקו"ף

אחריה רפה מן הטעם שכתבתי במלת לבדור בותק: יחננו. החי"ת בקמ"ץ חטף והנו"ן
בגעיה והטעם כתבתי בברכת אתה חונן: חנון ורחום אתה. המ"ם בקמ"ץ ומפני המפסק

בעוד שהחזן מאריך במודים אומרים הקהל זה :

מודים דרבנן מודים אנחנו לך ה' אלהינו אלהי כל בשר. כ"ה הנוסח לפי הגמרא והאלפ
ור"ן בברכות וברמב"ם פ"ט מהל' תפלה ואו"ח סי' קכ"ז וטעות נפל בסדורים
שנדפס בהם מלת שאתה הוא כי באמת אין הכוונה לומר שאתה הוא ה' אלהינו רק ההודאה היא
על שאנו מודים לך כפירש"י בגמרא בסוטה שהביא הב"י כנזכר לעיל בדין מודים דרבנן :
אלהי כל בשר. פסוק הוא (ירמי' ל"ב) מלת אלהי בלא וי"ו השמוש וכן הוא בגמרא ובאבודרהם אבל
באלפסי ורמב"ם וטור כתוב ואלהי בוי"ו החבור והמלה היא בטעם טפחא שהוא טעם מפסיק כמו
בפת"ח לכן כ"ף של כל דגושה : לשמך הגדול. כ"ה הנוסח בגמרא ובכל הפוסקים שהבאתי לעיל רק
בנוסח הרמב"ם כתוב הגדול והקדוש ולפי דעתי מלת הקדוש מותרת היא מאחר שנמצא
בפסוק מה תעשה לשמך הגדול (יהושע ז') ולא כתיב והקדוש ואולי על זה סמכו הגמרא והפוסקים
שלא כתבו והקדוש אף כי קדוש שמו : שהחייתנו. כ"ה הה"א בסגו"ל והחי"ת בחטף סגו"ל כמשפט
העבר מבנין הפעיל בשפ"א הפעל גרונית : וקיימתנו. כ"ה היו"ד דגושה כי הוא פעל עבר
מבנין הדגש : כן תחיינו. כ"ה בגמרא ובכל הפוסקים מלת כן בלא וי"ו השמוש רק בטור
ובאבודרהם ובלבוש מלכות כתוב וכן בוי"ו : ותקיימנו. מלת ותקיימנו איננה נמצאת לא
בגמרא ולא באלפסי ולא ברמב"ם ובאבודרהם רק בטור או"ח כתוב ותקיימנו אולי טעות הוא מאחר
שכתב רק אחא. לומר בהודאה החייתנו וקיימתנו רצה הטור לגבור כמו כן שניהם בבקשה ולכן
הוא. ומלת ותקיימנו היא עתיד מבנין הדגש ולכן היו"ד שהיא עי"ן הפעל דגושה ומפני הדגש
נקראת בשב"א נע : ותחננו. כ"ה בגמרא וברמב"ם ובאבודרהם אבל באלפסי כתוב ותקימנו ותחננו
ובטור לא נכתב לא זה ולא מלת ותחננו החי"ת בקמ"ץ חטף והנו"ן דגושה לחסרון אות הכפל
כמבואר בברכת אתה חונן : ותקבצנו. כ"ה בגמרא ובאלפסי והוא עתיד מבנין הדגש ולכן
הבי"ת שהוא עי"ן הפעל דגושה ומפני הדגש היא נקראת בשב"א נע : מארבע כנפות הארץ. אלו
שש תיבות לא מצאתי בשום מקום כי אם בספר לבוש מלכות והם תוספת ביאור למלת ותקבצנו :
ותאספנו. כ"ה התי"ו בסגו"ל והאל"ף בחטף סגו"ל : גלויותינו. הלמ"ד בשורק כמבואר בברכת תקע
בשופר : קדשך. הקו"ף בקמ"ץ חטף והדל"ת רפה ובשב"א נח והשי"ן בשב"א נע ולא בסגו"ל כי אין מאן
המפסק באמצע רק הוא דבוק אל מלת לשמור וזה מבואר : חקיך. החי"ת בשורק והקו"ף בגעיה לחסרון
אות הכפל שרשו חקק והיא מקובצה בסגו"ל כדין אות שלפני יו"ד הנוח על הרבים כי חקיך ... חקוק
שלך : ולעשות רצונך. פסוק הוא (תהלים ו') השי"ן בשב"א ולא בסגו"ל אע"פ שיש כאן באמצע זה העמוד
קטנת ואינו דבוק מ"מ ראוי הוא שאין לשנות נקודת הפסוק : ולעבדך. העי"ן בקמ"ץ חטף והבי"ת בשב"א
נח והכ"ף רפויה ובשב"א נע ומלת הזה איננה בגמרא אבל באלפסי וברמב"ם וטור ואבודרהם
בדפוס כתיב ולעבדך וכתב האבודרהם ולעבדך על שם ולעבדו בכל לבבכם : בלבב. כ"ה הלמ"ד

בצר"י

באלה דמקרא לאין מספר ומפני שה"ח הקו"ת הנ"ן דגושה ונקראת בשב"א נע ומפני הדגש
שבה ומ"מ בקמ"ץ כי אוננו סמוך ודבר הארכתי בזה בפרק ד' בדגה"ה :
לחנוכה. במזו. הוו"ג נחה אחר חור"ק הקו"ת והטעם מבואר בפרק ג' : ולחנן. כ"ה בפסוק
החו"ת והנ"ן בקמ"ץ ומקנו עגגד ולחנן (עזרא ח') ובקצת ספרים ננקדה החי"ת
בחט"ף פת"ח והוא טעות מפורסם : חשמונאי. כ"ה הנו"ן בפת"ח והאל"ף מהנסתר והו"ג נח
נראה כמו גבאי וכאי והוא שם היחס למשפחה כמו שכתב הרד"ק בשרש חשמן : כשעמדה.
בה"א הממ"ל בשב"א כדין אותיות וכל"ב המשמשות כמבואר בפ"ג וכתב האבודרהם וז"ל
ואין לומר כשעמדה עליהם אלא כשעמדה בלבד לפי שאומר אח"כ על עמך ישראל עכ"ל:
מלכות. כתב הרד"ק בשער השב"א שהכ"ף רפה אחר שב"א נח והטעם כתבתי בחבורי :
הרשעה. כתב הבחור בנימוקו בשרש רשע שראוי לומר הרי"ש בשב"א והשי"ן בקמ"ץ כמו שבוא
בפסוק להזהיר רשע מדרכו הרשעה (יחזקאל ג') והוא תאר ורבים טועים ואומרים הרשעה
הרי"ש בחור"ק והשי"ן בשב"א ולא יתכן כי הרשעה בחורק הוא שם דבר בלשון נקבה כמו
זאת הרשעה (זכרי' ה') שהוא כמו רשע בלשון זכר עכ"ל. וכן כתב הב"ח בטור א"ח סי' תרפ"ב
בשם א"ח והה"א בקמ"ץ לידיעה לפני הרי"ש כמשפטה המבואר בפרק ד': תורתך. כתב
האבודרהם וז"ל ואין לומר מתורתך במ"ם תחלה אלא תורתך בלא מ"ם וכן הוא בסדר רבינו
סעדי' וכן כתב הר"ר מאיר מרוטנבורג עכ"ל. וז"ל הטעם מפני שגזרה מלכות יון עליהם
שלא יעסקו בתורה כמו שכתב הכל בו בסי' מ"ד וגם להשכיחם כי אם לא יתעסקו
בה ישכחוה אבל מחקי י"ל במ"ם כי רצו להעבירם על קצת מן החוקים כמו שכתב
האבודרהם וז"ל שגזרו עליהם שמד שלא יקיימו ר"ח שבת ומילה שהם עיקרי התורה עכ"ל:
גבורים. הבי"ת דגושה וכן חלשים הלמ"ד דגושה כי הם תארים מן הדגושים: ורבים.
הבי"ת דגושה לחסרון אות הכפל שרשו רבב : מעטים. הטי"ת דגושה כמו על כן יהיו
דבריך מעטים (קהלת ה') כי הוא שם מן הדגושים כרבו : וזדים ביד עוסקי תורתך.
כתב הב"ח בא"ח סי' תרפ"ב בשם א"ח וז"ל ואת"ל מה אמר זדים ביד עוסקי ולא אמר
דבר והפכו כמו שאמר בכל האחרים וי"ל כי דרך הפסוק לקח דכתיב הליצוני עד מאד
מתורתך לא נטיתי עכ"ל: תורתך. הת"ו הנגינה בסגו"ל מפני ההפסק : בעולמך. הבי"ת
בשב"א כמשפט אותיות וכל"ב המשמשות כמבואר בפרק ג' והמ"ם בסגו"ל מפני ההפסק :
ולעמך. המ"ם נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה והדגש הוא לחסרון הכפל : ופרקן.
כתבתי בדקדוק למעלה : ואחר כן. בכל הספרים כתוב ואחר כך וכן הוא באבודרהם אבל
י"ל כי יותר נכון הוא לומר ואחר כן כלשון הפסוק ואחר כן יבא הכהן (ויקרא י"ד) וכן
ואחר כן תבא אליה (דברים כ"א) : לדביר. הדל"ת והבי"ת רפין והטעם כתבתי בתפלת י"ח
דברכת רצה : ביתך. הת"ו בסגו"ל מפני ההפסק : ופנו. הנו"ן דגושה כי הוא פעל עבר
מבנין פעל הדגש כמו ופנו את הבית (ויקרא כ') : היכלך. הלמ"ד בסגו"ל מפני ההפסק
והכ"ף הפשוטה בקמ"ץ ואין לקרות הלמ"ד בקמ"ץ והכ"ף בשב"א נח והטעם כתבתי בפרק ו'
וכן מקדשך השי"ן בסגו"ל והכ"ף בקמ"ץ וכן קדשך : וטהרו. פעל עבר מבנין הדגש והוא
ראוי.

למען טעם
סופר היה
וצ"ל בעל
אין סימן קו'!

והקמ"ץ בחולם כתוב ובנין הקל וגם לא נמצא במנין נגינה . ומאור ומשפל לכן
בנכון למור ומבקבות המ"ם בשורק של שלש נקודות והה"א בשב"א נח והקמ"ץ בקמ"ץ והה"א
בחולם : נסוך . בגש הסמ"ך לחסרון אות הכפל שרשו נסס : שבכל . הבי"ת נקראת בשב"א
נע ומפני הדגש שבה כמשפט אחר שי"ן המשמשת : עת ערב ובקר . עי' ומבקבוק ע"ש ומה
שאומרים שבכל יום ערב ובקר ואני כבר הוכחתי בפרק ח' שאין לשנות המטבע רק
למר עת : וצהרים . הצד"י בקמ"ץ והה"א בחטף קמ"ץ והרי"ש בקמ"ץ והטעם כתבתי במזמור
יושב בסתר : הטוב . הה"א לקריאה הטי"ת בגעיה כמשפט אחר ה"א הקריאה כמבואר בפרק ב'
וכתב מהר"י הורוו' בסדורו בשם הרוקח ז"ל הטוב כי לא כלו צריך החזן שלא יזהר לקרות הטוב
ברפה שאם תדגש תמוה כמו הטוב טוב אתה מבלק בן צפור (שופטים י"א) ה"ל וכי טוב אתה
אלא יקרא הה"א בפתח וטי"ת בדגש כלומר אתה הטוב עכ"ל וכ"ה בסדור מהרש"ל בשם הרוקח וכן
והמרחם . הה"א לקריאה והמ"ם רפה ובשב"א נע כבנין מ"ם הבינוני אחר ה"א הידיעה כי בין אחר
ה"א הידיעה וה"א הקריאה כמבואר בפ"ב : תמו . כ"ה התי"ו בפתח והמ"ם בגעיה ומגינת הטעם
בתי"ו כמשפט הכפולים ושמעתי מפי קצת הגנים קראו תמו התי"ו בקמ"ץ וכבר גליתי טעותם ברמזו.

בחנוכה ובפורים אומרים כאן ועל הנסים וכתוב בש"ע סי' תרפ"ב ע"ש ואם
לא אמר אין מחזירין אותו ומיהו אם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא
הזכיר את השם אפילו נזכר בין אתה להשם חוזר. ובפורים אין
אומרים על הנסים רק בתפלות ערבית של ליל י"ד קודם קריאת המגלה
ובשחרית ובמנחה של יום י"ד כמבואר בש"ע סי' תרצ"ג :

ועל . כן ראוי לומר ועל בוי"ו כי הוא קאי על מה שלמעלה ממנו כמו ועל נשמותינו ועל נסיך
ועל נפלאותיך וכן מתחיל אח"כ ועל כלם כי כל אחת היא וי"ו החבור אל מה שאמר
למעלה נודה לך וכו' כלומר נודה לך על זה וגם על זה : הנסים . הנו"ן בגעיה כדין אחר
ה"א הידיעה והסמ"ך בדגש לחסרון אות הכפל לכן אין לכתוב יו"ד בין הנו"ן והסמ"ך : הפרקן .
הוא תרגום של פדות ואמר זה הלשון על שם ופרקנו מצרינו הרי"ש בשב"א נח אחר המלאפום
אע"פ שהוא תנועה גדולה כי כן דרך התרגום כמו שכתבתי בפרק ג' במלת במלחמות
והקמ"ץ בקמ"ץ כי איננו סמוך : התשועות . התי"ו בשב"א נע ומפני הדגש שבה אחר ה"א
הידיעה : לאבותינו . הלמ"ד בגעיה מפני המתג שבצדה כי הוא אתי מרחוק עם מלת
שעשית : בימים . הבי"ת בפתח לידיעה והמ"ם בגעיה : ההם . הה"א הראשונה בקמ"ץ
כדין ה"א הידיעה לפני אותיות הגרון, והה"א השניה בצר"י כמשפט מלת הם שהוא
בצר"י לעולם כמבואר במכלול בשער המלים : בזמן . כ"ה הבי"ת בפתח לידיעה ואין
להקשות והלא כתוב אחריו הזה שהוא מורה על ידיעת הזמן ולמה לו לנקוד הבי"ת
בפתח כי כן נמצא בפסוק ידיעה אחר ידיעה להורות על חזק הידיעה על אמתתה
כמו ובדבר הזה אינכם מאמינים (דברים א') ובדבר הזה תאריכו ימים (שם ל"ב) ורבים
כאלה

נראה ודברי הרמב"ם פט"ו מהלכות תפלה וכן בהג"ה מיימוניות שם שהיחיד
לא יאמר ברכת כהנים בשים שלום וכן פסקו כל האחרונים שלא לאמרו. כתב
בטור סימן קכ"א על ברכת כהנים ז"ל ודוקא שליח צבור אומר אותה אבל יחיד
אין לאומרה. וכן כתוב בספר המנהיג סי' ס"ג וגם באבודרהם וכן נפסקה הלכה
בש"ע סי' קכ"א וז"ל יחיד אין לו לומר ברכת כהנים. הג"ה וכן עיקר וכן נ"ל לנהוג
אבל המנהג הפשוט אינו כן רק אפילו יחיד אומר אותו כל זמן שראוי
לנשיאות כפים ואינו נראה צ"ל. לכן מיד כשסיים היחיד ברכת הודאה
ידלג ברכת כהנים ויאמר בשחרית ובמוסף וגם במנחה של תענית צבור ובנעילה
שים שלום. וגם החזן כשמתפלל אלו התפלות בלחש ידלג ברכת כהנים כי הוא
לענין זה כיחיד כמו שכתבתי בדין תפלת עננו, ובתפלת ערבית אפילו בתענית
צבור אומרים הש"ץ והקהל שלום רב אחר ברכת הודאה. וכשהש"ץ אומר ברכת
כהנים בשחזר התפלה בקול רם בתפלות הנזכרות הראויות לנשיאות כפים
עונין הקהל אחר כל פסוק כן יהי רצון כמבואר לעיל בפרק ב':

אלהינו. בברכה. בי"ת השרשית נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה אחר פת"ח הבי"ת המשמשת והיא
נקודה בפת"ח ליודעה כי פירושו בברכה הידועה וכן הוא בסדור מהרש"ל: המשלשת.
המ"ם נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה אחר הה"א הידועה והמלה פעול לנקבה מבנין הדגש כמו
קחה לי עגלה משלשת (בראשית ט"ו) ולכן הלמ"ד דגושה: הכתובה. הכ"ף נקראת בשב"א נע מפני הדגש
שבה אחר הה"א הידיעה: קדושך. השי"ן בסגו"ל מפני ההפסק כי הוא חסר וי"ו כי אינו לשון רבים
רק לשון יחיד על מלת עם שהוא שם כלל כמו שנמצא בפסוק וכלות נפץ יד עם קדש (דניאל י"ב)
לשון יחיד על מלת עם ולא נאמר קדושים ומלת כאמור מחוברה אל מה שאחריה: יברכך. בדקדוק קריאת
ברכת כהנים כתבתי בפרק ב': ויחנך. בה"א הוי"ו בחולם והנו"ן נחה מפני פגישת שני שבאין בראש
התיבה כמבואר בפ"ג והחי"ת בשורק במקום קמ"ץ חטף כי הם ובאו לפעמים זה במקום זה כמבואר
בפ"ג והנו"ן דגושה לחסרון אות הכפל שרשו חנן והכ"ף דגושה לתפארת הקריאה. וכתב בעל לוית חן
כי כל דגש הבא לתפארת הוא לחזק כמבואר בפ"ב: ישא. השי"ן דגושה לחסרון נו"ן פ"א הפעל
שרשו נשא:

שים. וברכנו. כ"ה הנוסח בסדר הרמב"ם ובאבודרהם ובסדור סה"ק והוא הנכון לפי דקדוק לשון הברכה
כי הוי"ו היא וי"ו החבור ופירוש הענין שים שלום טובה וכו' וגם ברכנו וכו' אבל בלי וי"ו וכן פירושו
ברכנו אבינו וכו' ואז אומרו דברוך שתשים שלום וברכה עלינו כמו שדרז"ל במיון וי"ו באמרם ואלה
מוסיף על הראשונים אלה פסל את הראשונים הביאו רש"י בריש פרשת ואלה המשפטים והגרה"ח
הביא שם מקומות דברי רז"ל בזה ולכן אין לשנות רק לומר וברכנו בוי"ו וכל המשנה אין לו חבור
מעלה: נתת לנו. הלמ"ד דגושה כי הוא אתי מרחוק: בשלומך. הבי"ת דגושה כי מלת שבה הענין
מופסק ומלת בשלומך קאי על לברך וזה מבואר למשכיל: *המברך. הה"א הידועה בפתח והמ"ם רפה ונקראת
בשב"א נע כי הוא בינוני מבנין הדגש וקמ"ץ הבי"ת הוא לתשלום דגש הרי"ש וכל זה מבואר בפרק ב':
בשלום.

* [illegible] בי' ימי תשובה אומרים זה כאן: בספר חיים וכו'

ראויה הטעמ"ת להיות בדר"ו ומפני שבב"א אינה מקבלת דגש כמבואר בפ"ב ומטעם כתוב במכלול
בסוף בנין נפעל והשלמים: אלו. כ"ה באל"ף בדר"ו ובטעם מלעיל והלמ"ד דגושה וכן כל מלות
אלה שבמקרא כמבואר במכלול שער השמות:
לפורים. ורבנו. הדלת בחטף קמ"ץ: בשושן. השי"ן השנויה בפת"ח כי איננה קמ"ץ אלא כשאינה
סמוכה למלת הבירה כמו והעיר שושן (אסתר ג') והיהודים אשר בשושן (שם ט') ודומיהם
בשעור. כ"ה הכ"ף בשב"א ולא בחו"ק כנקוד הספרים שנקבצה הכ"ף בחו"ק וכבר כתבתו במ"ג שלא
תבואנה אותיות וכל"ב בחו"ק אלא בבואן לפני יו"ד הראויה להנקד בשב"א: הרשע. שם התאר ...
והשין בקמ"ץ: בקל. הקו"ף דגושה והיא נקודה בדר"ו כי הוא פעל עבר מבנין הדגש כמו בקל קהלת
(קהלת י"ב): להשמיד וגו' עד ששים לחדש: הוא פסוק במגלת אסתר (סי' ג'): היהודים. כל מלת היהודים
ביהודים ליהודים היהודי היו"ד דגושה ונקראת בשב"א נע כן כתב הרד"ק במכלול בשמוש האותיות
דף ע"ב בדפוס גדול: אדר. הא"לף בחטף פת"ח והדל"ת בקמ"ץ רחב: לחדש. כ"ה הלמ"ד בקמ"ץ ...
בחולם כי הוא מקור ובכמולים שרשו בגד: הפרת. כ"ה בצר"ה כמשפט בנין הפעיל ונחו העי"ן כי
שרשו פור: וקלקלת. כתב האבודרהם לשון חכמים הוא כהביא דלקת בפרק ר' אליעזר ...
בטורים אך קדת קלה לוה אמר לשון חכמים הוא ולא אמר לשון תרגום כי וקלקלתי את עצת יהודה
(ירמי' י"ט) תרגומו ואקלקל ית מלך אנש יהודה: והשבות. הוי"ו בפת"ח ומפני שבהא בחטף פת"ח ...
בהפעיל ונחו העי"ן כמבואר במכלול בשמוש הוו"ו והמלה היא בטעם מלעיל כמשפט העבר מבנין ה...
כמבואר במכלול באבן השנית ומפני שהיא מלעיל נדגשה הלמ"ד כי הוא אתי מרחוק: ותלו אותו ואת
בניו על העץ פסוק הוא (אסתר ט') וטעם הא"ה הידיעה במלת העץ ר"ל בעץ הידוע כמו שכתוב ויתלו
את המן על העץ אשר הכין לו (אסתר ו'):

נכון להעיר ... הא בסוף כי ... לשון ...

ועל כלם יתברך ויתרומם. כ"ה המ"ם בדר"ו כי כן נמצא בפסוק ויתרומם ויתגדל (דניאל י"א)
המ"ם בדר"ו ואלו היה בהפסק היה פת"ח כי כן ישתנה הדר"ו לפת"ח בהפסק אבל אם היה כל
הפסק בפת"ח אז היה בהפסק בקמ"ץ כמבואר במכלול באבן הראשה במשקל פעל בקמ"ץ ופת"ח ...
בבנין התפעל מהשלמים ולכן טעות הוא ביד האומרים המ"ם בקמ"ץ ואפילו אם היה בהפסק וכ"ש
בכאן שהוא סמוך למלת שמך שאין לקרות המ"ם אפילו בפת"ח כי אינו בהפסק ולא בהעמדה
ואפילו בקדיש ובתתברך שאומרים בעוד שהחזן מאריך בברכו ואומר ויתרומם המ"ם בדר"ו אע"פ
שיש שם העמדת טעם מפני וי"ו של ויתנשא כי גם בפסוק יש אחריו וי"ו של ויתגדל ואפי' הכי
המ"ם בדר"ו: תמיד. כ"ה התי"ו דגושה כי במלת מלכנו הענין מופסק כי הוא קאי על מלת שמך
שלפניה ולא סמוכה למלת תמיד שאחריה ופירושו כאלו אמר תמיד לעולם ועד מברך ומרומם שמך
מלכנו וכן מוכח בנוסח שבסדורי ספרד שכתב יתברך ויתרומם תמיד שמך מלכנו לעולם ועד
וכן הוא נוסח האבודרהם והרקנטי:

בעשרת ימי תשובה אומרים זה: וכתוב וכו':

... התפלה ברלונו.

ומק סלה. הסמ"ך דגושה מפני האתי מרחוק: שומעתנו. כ"ה המ"ד במצוא כי כן הוא בפסוק האל
שומעתנו סלה (תהלים פ"ח). רק שנתוספה כאן מלת ועזרתנו אבל נקודת הסמ"ך לא ישתנה:

נראה

מפר. הרמ"ע בסג"ל כדין כל"ב המרום על היסוד לפני אותיות אהח"ע הנקודות בקמ"ץ כמבואר
בפרק ב' והוא רפה אחר הוא"ו של ומשלו: ובמלכותך תרד"ע. בסדורי ספרד כתוב ואחר מלכותך
ורב"ה במנורת המאור דף מ"ב ע"א: וקלקל מחשבותם. כ"ה בגמרא ובמנורת המאור ובאבודרהם
וכל הספרים שבידו רק בסדר מהרש"ל כתוב סא מחשבתם כלומר לשון יחיד ולפי דעתי אינו
נכון כי רבות מחשבות בלב איש ואין להקשות מלת עצתם שלא כתוב עצתיהם כי המחשבות
הן רבות ולבסוף העצה היא אחת לכן אין לשנות: עשה למען שמך וכו'. כתב הרוקח
בסימן שכ"ג וז"ל באגדה בשמואל כל הרגיל בד' בקרים הללו זוכה ומקבל פני שכינה אלו הן
עשה למען שמך וכו' והטור א"ח הביאם בסי' קכ"ב וכ"ה בש"ע בסי' הנזכר ואע"ג דמהו כתב
בספר המנהיג סי' ס"ב וז"ל אמר שמואל כל האומר אחר תפלתו אלו ג' בקרים עשה למען
שמך ע"ל ימינך ע"ל משיח צדקך אין תפלתו חוזרת ריקם עכ"ל. והרוקח סי' שכ"ג מסיים בו
הושיעה ימינך ועננו ואח"כ יהיו לרצון וכו'. וכן הוא מסודר בסדור ספרד הרוקח:

[illegible]

כתוב בש"ע סי' תקס"ב וז"ל כל תענית שלא קבלו עליו מבעוד
יום אינו תענית וכו' עד אימת מקבלו בתפלת המנחה אומר
כשמע תפלה או אחר שסיים תפלתו קודם שיעקור רגליו הֲרֵינִי
בְּתַעֲנִית יָחִיד מָחָר יְהִי רָצוֹן שֶׁתְּהֵא תְּפִלָּתִי וְתַעֲנִיתִי
מְקֻבֶּלֶת. ואם לא הוציא בפיו אם הרהר בלבו שהוא
מקבל תענית למחר הוי קבלה והוא שיהרהר כן בשעת תפלת מנחה.
הגה וטוב יותר לקבלו אחר תפלה מבשעת תפלה כדי שלא להפסיק תפלתו.

יהי רצון מלפניך. הלמ"ד בשב"א נע מפני הדגש שבה כמבואר בזהו רצון שאחר ברכת
שחרית: שיבנה. המ"ד בגעיה אחר הסג"ל של שין המשל כמשפטה אחר תנועה קטנה
והבי"ת בגעיה להורות על נו"ן נפעל כי הוא עתיד מבנין נפעל וכבר כתבתי בבקשה זו
אחר ברוך שאמר טעם למה אנו אומרים אותה בזה הסגנון וכתב מהרש"ל בסדורו שנהגו
לומר אחר בקשה זו שום נעבדך וגם פסוק וערבה לה' וגו': בימינו. כ"ה במ"ם אחר המ"ם
כי הוא לשון רבים: חלקנו. כ"ה בלא יו"ד אחר הקו"ף כי הוא לשון יחיד: בתורתך.
כ"ה הת"ו בסג"ל מפני ההפסק והרי"ש בקמ"ץ ולא הת"ו בקמ"ץ והכ"ף בשב"א נח והטעם
כתבתי בפרק ו' במלת ושבענו מטובך: נעבדך. הבי"ת בקמ"ץ חטף במקום החול"ם מפני
הכנוי כי בלי כנוי הוא בחולם כמו מה נעבוד (שמות י') ובכנוי ישוב החולם לקמ"ץ חטף
כמבואר בפרק ג': וכשנים. הכ"ף רפה וכשב"א נח אחר וי"ו השרוקה כמבואר דפרק ג':
וערבה. הרי"ש בשב"א נע כדין אחר תנועה גדולה כי העי"ן בקמ"ץ רחב:

יש נוהגין לומר על פי הטור א"ח סי' קכ"ב אלהי נצור וקלקל
מחשבותם מלכנו וכו':

בשלום. השי"ן מושך כדין אחר ביאת הנקודה פת"ח להורות על הא' המפיק. כמו שהוא בפסוק
ה' יברך את עמו בשלום (תהלים כ"ט) ולכן טעות הוא מה שנמצא בהרבה מחזורים ומנהגים דגש
של בשלום:

שלום רב. כה"ג הרש"ל בקצ"ה כי הוא נוסף ע"ש פסוק שלום רב לאוהבי תורתך (תהלים קי"ט) ושם
הרש"ל קוצבה ע"פ המסורה וכן הוא בסדור מהרש"ל:

| בי' יהי תשובה אמורים גם כאן: בספר חיים וכו': |

ריבון מה בתפלות בחלומות

המברך. הה"א בחולם והמ"ם רפה ונקראת בשב"א נע ושי"ן של בשלום מושכה כמבואר בתיבת שלום שלפני

ריבון מה בתפלות בחלומות

כן הוא הנכון לומר פסוק יהיו לרצון מיד אחר תפלת י"ח קודם אלהי נצור
ולפי דברי רבינו יונה בפרק תפלת השחר בספר האלפסי דף כ"ב ע"ב
בדבור קראה. וכן פסק הב"י בש"ע או"ח סי' קכ"ב וכתב וז"ל אם בא להוסיף
ולענות קדיש וקדושה בין י"ח ליהיו לרצון אינו מפסיק שיהיו לרצון מכלל
התפלה הוא אבל בין יהיו לרצון לשאר תחנונים שפיר דמי וכו' וכתב
שם ואם בא לחזור ולאמרו פעם אחרת אחר התחנונים הרשות בידו
ולפי סברת הב"י נראה שגם הש"ץ יאמר יהיו לרצון אחר חזרת התפלה
בקול רם שכתב באו"ח סי' קכ"ג וז"ל בסוף סי' קי"א כתבתי בשם כתבי
מהר"ר ישראל שאין לומר ה' שפתי תפתח ואפשר בשם שסובר
שפותח בו. שפתי תפתח סובר ג"כ שמסיים יהיו לרצון אמרי פי ע"כ
וסברא נכונה היא וכבר הארכתי בזה קצת בהקדמה הפרטית:

אלהי נצור. בברכות סוף פרק היה קורא דף י"ז ע"א כתוב מר בריה דרבינא כי הוה מסיים צלותיה
אמר הכי אלהי נצור לשוני מרע ושפתותי מדבר מרמה וכו' עד ובמצותיך תרדוף נפשי
ותצילנו מפגע רע מיצר הרע ומאשה רעה ומכל רעות המתרגשות לבא בעולם וכל החושבים עלי
רעה וכו' הנה מה שנשתנה הנוסח בסדורים שלנו שכתבו ושפתי במקום ושפתותי נראה
שעשו כן מפני שהבקשה נתוספה ע"ש פסוק נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה. (תהלים ל"ד)
ולא כתוב ושפתותיך. אך לא ידעתי למה השמיטו ותצילנו וכו' והוא דבר ראוי לאומרו אם
השמיטוה להיות הבקשה שוה לזכר ולנקבה לא היה להם להשמיט רק ומאשה רעה וד"ל.
ולפי מה שכתבתי אצל ויהי רצון שאחר ברכת השחר בשם ספר אות אמת ראוי לומר גם
בקשה זו וגם כל הבקשות שכתבתי אח"כ בשם מהרי"ו חסיד את כולם ראוי לומר בלשון רבים:
ולמקללי. הלמ"ד רפה ונקראת בשב"א נע: תדום. הדל"ת בחולם לחסרון נו"ן פ"א לדברי הרד"ק
בשרש דמם וכתב שם כי אבן עזרא כתב שהחולם הוא לחסרון נו"ן פ"א הפעל ושרשו נדם. וכתב מהר"ר
בסדורו בשם ר"ן שגם התי"ו בחולם. וכן כתב בשם ר"ן שהתי"ו של מלת תרדוף בחולם ובוי"ו

בצער

מלכנו ואלהינו ואלהי [אבותינו] יחד שמך בעולמך
בנה עירך יסד ביתך שכלל היכלך קרב
[קבוץ] גליותך פדה צאנך שמח עדתך עשה למען
[שמ]ך עשה למען תורתך קדשתך עשה למען
[...]אבו ורועים עשה למען ימינך עשה למען צדקתך עשה
[למ]ענך אם לא למעננו. למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינך
[ו]ענני. יהיו לרצון וגו'

[מצ]אתי כתוב בסדור כתב יד ואלו הן שלש וגם לשונו.
[ב]רכות בסוף פרק היה קורא מצינן תפלות האמוראים חסידים הראשונים
[ש]היה כל אחד מהם קובע לאחר תפלתו. ורבינו יהודה החסיד בן
[ר]בינו שמואל החסיד קדוש ונביא בן רבינו קלונימוס הזקן בן רבינו
[י]צחק בן רבינו אלעזר הגדול זצ"ל היה מקיים כל שלשתן והיה אומר תפלת
[...]ום בסוף אלהי נצור קודם יהיו לרצון אחרי כן. ואח"כ אומר יהיו לרצון
אמרי פי וכו':

ביום ראשון היה אומר תפלת רבי יוחנן

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתציץ בבשתנו.
ותביט ברעתנו ותתלבש ברחמיך ותתכסה בעזך
ותתעטף בחסידותך ותתאזר בחנינותך ותבא לפניך
מדת טובך וענותנותך:

בערב יום ראשון אומר תפלת רבי אלעזר

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתשכן בפורינו.
אהבה ואחוה שלום ורעות ותרבה גבולנו בתלמידים
ותצליח סופנו אחרית ותקוה ותשים חלקנו בגן עדן
ותקננו בחבר טוב ויצר טוב בעולמך ונשכים ונמצא
יחול לבבנו ליראה את שמך ותבא לפניך קורת נפשנו לטובה:
ביום

מלכנו. כתב הרוקח בסי' שכ"ג וז"ל
ר' שמעון היה מתפלל בתוך אלהי
נצור מלכנו אלהינו וכו' ובספר המנהיג
סי' ס"ג ז"ל ומנהגינו לומר בך מלכנו אלהינו
כו' וכן כתב הטור או"ח סי' קכ"ב וז"ל ואנו
נהגנו לומר אלהי נצור עד וקלקל מחשבתם
מלכנו ואלהינו וכו' והרוקח והטור מסיימים
ויהיו לרצון בוי"ו החבור אף שבפסוק הוא
בלא וי"ו: ואלהינו. הוי"ו בצר"י והאל"ף נח
ואינה נקראת כלל כי אינה נקודה
כמבואר בפ"ג: כל בלי. הב"ש בגעיה
והטעם כתבתי בפירוש מדוע דרבנן:
יחד. צווי מבנין הדגש ואע"פ שאין החי"ת
מקבלת דגש לא נקודה היו"ד בקמץ כמשפט
האותיות שלפני אחה"ע הראויות להדגש
והטעם כתבתי בפרק ג' בבנין נפעל ומשלים:
בעולמך. המ"ם בסגו"ל מפני ההפסק וכן
הר"ש של עירך והת"ו של ביתך וכן כלום האות
שלפני כ"ף הכנוי בסגו"ל מפני שכל אחד
ענין בפני עצמו ושם הענין מפסק:
יסד. הסמ"ך בגעיה כי הוא צווי מבנין
הדגש: שכלל. הוא תרגומו של יסד כי
רוב לשון יסוד מתורגם בלשון שכלל וכן
בעזרא סי' ד' ושוריא שכללו פי' הרד"ק
והחומות יסדו ומלת שכלל במקום הנה
גם הוא צווי ותקנו לומר לשון הקדש ולשון
תרגום בענין אחד לחזק הבקשה: קרב.

[ה]קו"ף בקמ"ץ לתשלום הדגש הראוי להיות בר"ש כי הוא צווי מבנין הדגש ולולא הר"ש אז היתה הקו"ף בפת"ח
[...]ל מלכו וחד. ועוד: אם לא למעננו. כ"ה הנכון וכן באלהינו מלכנו בסוף והוא רחוק שאומרים בלשון רבים ובחמולו
[ש]אומרים בימים הנוראים. ויש גורסין ולא למעננו וטעות הוא בידם כי אנחנו מבקשים שיעשה למען שמו אם
[א]ין לנו זכות כדי שיעשה למעננו אך יעשה למענו ית': למען יחלצון. הוי"ו בצר"י לתשלום הדגש הראוי להיות
[...]ות להורות על נו"ן נפעל והוא פסוק בתהלים מזמור ס' ומזמור ק"ח עד ועננו והוי"ו של ועננו בפת"ח ולא
[...]א מפני שהענין בחטף פת"ח ואין שבא אחר שבא בראש התיבה. כמבואר בפרק ג' והחטף יש לו דין
[...] לענין זה: שבתי אני ונתתי אל לבי להעתיק פירושו של רש"י על אלה הבקשות כמו שהוא בגמרא
למען

האלות יו"ד בסגו"ל עד ובחמולו נהוגו למעלה בין שורות אחת אלו [illegible] צריך להוסיף אותו [illegible] וכך ושאומרים [illegible] לא [illegible] לרצון להוסיף, [illegible] בכתב.

... אחר תפלה רב ספרא

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתשים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה ובין התלמידים העוסקים בתורתך בין עוסקים לשמה בין עוסקים שלא לשמה וכל העוסקים שלא לשמה יהי רצון מלפניך שיהו עוסקים לשמה:

בערב יום רביעי היה אומר תפלת רב המנונא

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתעמידנו בקרן אורה ואל תעמידנו בקרן חשכה ואל ידוה לבנו ואל יחשכו עינינו:

ביום חמישי היה אומר

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שנעשה רצונך בעולם הזה ולא נכלם לעולם הבא ותהיה יראתך על פנינו לבלתי נחטא ותפתח שערי רחמים לתפלתנו למען שמך הגדול:

בערב יום חמישי היה אומר:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיהמו רחמיך עלינו ותכנס גליותינו ותבנה מקדשך במהרה בימינו בקרוב ותשים כל גדולתנו לאבינו חפן:

ביום ששי היה אומר תפלת רבי אלכסנדרי

רבון העולמים גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך בלבב שלם ומי מעכב שאור שבעסה ושעבוד מלכיות יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתכניעם מלפנינו ומאחרינו ונשוב לעשות חקי רצונך בלבב שלם:

לשון רש"י. מלשון דשן. כמו ומצמותך ידשן, ע"ר ושמועה טובה תדשן עצם. עכ"ל רש"י.

חיים ארכים. בה' הר"ש בשורק והכ"ף במלא כמו ארכה ומרפא (איוב י"א) שהוא תואר מענין ארוכות אבל כשהר"ש בשוא קמ"ץ הכ"ף רפה והוא מענין רפואה כמו אעלה ארכה לך (ירמי' ל'):

יהי רצון. לשון רש"י. מעזי פנים. שלא יתגרו בו: ומעזות פנים. שלא ימצאו עלו לעז ומגרות: שאינו בן ברית. שאינו מהול: עכ"ל רש"י: ותצילנו. כל דקדוקי זאת הבקשה כתבתי למעלה אחר ברכת שחרית:

יהי רצון. לשון רש"י. בפמליא של מעלה. בחבורת שרי האומות שכשהשרים של מעלה יש תגר ביניהם תגרא יש קטטה בין האומות כדכתיב ואני צומד להלחם עם שר פרס: ובפמליא של מטה. בחבורת החכמים: עכ"ל רש"י: בפמליא. לשון חכמים הוא וכן תרגום שר המשרים בפסוק הנה נא ראיתי (א' ט') משבח והוא בפמליא במלכא, הערוך פירשו חיילות והתלמוד כתב וז"ל אבל בלשון רומי ולעז קורין לאנשי בית האדם פמליא הפ"א רפויה והמ"ם קמוצה כמו ומשמש בית פרעה (בראשית מ"ה) והוא בלשון אשכנז גזינד. עכ"ל:

יהי רצון. לשון רש"י. בקרן אורה. בזוית אורה: עכ"ל רש"י:

יהי רצון. שנעשה רצונך. זאת הבקשה

שאמרה לערב יום ה' אינן נמצאות בפרק היה קורא דברכות באמוראים ולא ידעתי מהיכן הוציאן המסדר אולי מצאן במקום אחר או הוא עצמו תקן אותם כדי להשלים בקשה לכל יום, ובדקדוקי המלות שבתפלת השחר כבר נכתבו בשאר התפלות לעיל ומה שיש לדקדק בתפלת הערב הוא זה:

יהי שיהמו. בה' ההין והמ"ם בסגול והמ"ם במלא והה"א בחטף סגול: גליותנו. כבר כתבתי והוכחתי בברכת תקע בשופר שהלמ"ד בשורק והמ"ם רפה: ותשים כל גדולתנו לאבינו חפן. על שם ושמתי בבבד שאמרך ושברך לאבינו אברהם וכל גדולתך לאבינו חפן (ומש' נ"ד):

רבון. לשון רש"י. ומי מעכב. שאין אנו עושים רצונך: שאור שבעסה. יצר הרע שבלבבנו המחמיצנו.
עכ"ל

ביום שני הוא אומר תפלת רבי אלעזר כב.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּשְׁכִּין [illegible]
אֱמוּנָתֵנוּ וְתַעֲמִידָה [illegible] וְאַל יָבוֹא לִבֵּנוּ וְאַל תַּחְלִיף
עֵינֵינוּ. וְלֹא תְהֵא קִנְאָתֵנוּ עַל אֲחֵרִים וְלֹא קִנְאַת אֲחֵרִים עָלֵינוּ

בערב יום שני הוא אומר תפלת רבי זירא

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁלֹּא נֶחֱטָא
וְלֹא נֵבוֹשׁ וְלֹא נִכָּלֵם מֵאֲבוֹתֵינוּ. וְיִהְיוּ צֶאֱצָאֵינוּ
עוֹסְקִים בְּתוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ וְיַאֲרִיכוּ יָמִים וְשָׁנִים בְּתוֹרָתְךָ
וְיִפְרוּ וְיִרְבּוּ עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה:

ביום שלישי הוא אומר תפלת רב

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתִּתֵּן
לָנוּ חַיִּים אֲרוּכִים חַיִּים שֶׁל שָׁלוֹם חַיִּים שֶׁל טוֹבָה
חַיִּים שֶׁל בְּרָכָה חַיִּים שֶׁל פַּרְנָסָה חַיִּים שֶׁל חִלּוּץ עֲצָמוֹת
חַיִּים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם יִרְאַת חֵטְא חַיִּים שֶׁאֵין בָּהֶם בּוּשָׁה וּכְלִמָּה
חַיִּים שֶׁל עוֹשֶׁר וְכָבוֹד חַיִּים שֶׁתְּהֵא בָנוּ אַהֲבַת תּוֹרָה וְיִרְאַת
שָׁמַיִם חַיִּים שֶׁתְּמַלֵּא לָנוּ אֶת כָּל מִשְׁאֲלוֹת לִבֵּנוּ לְטוֹבָה
חַיִּים שֶׁרְצוֹנְךָ נוֹחָה בָּהֶם:

בערב יום שלישי אומר תפלת רבי

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּצִּילֵנוּ
מֵעַזֵּי פָנִים וּמֵעַזּוּת פָּנִים מֵאָדָם רָע וּמִפֶּגַע רָע
וּמִיֵּצֶר רָע מֵחָבֵר רָע וּמִשָּׁכֵן רָע וּמִשָּׂטָן הַמַּשְׁחִית וּמִדִּין
קָשֶׁה וּמִבַּעַל דִּין קָשֶׁה בֵּין שֶׁהוּא בֶן בְּרִית וּבֵין
שֶׁאֵינוֹ בֶן בְּרִית:

ביום

למען לא יחסר כל בו וגם את זה
לעשות זה אכתוב שאר הקבועים
המברכים לכל אחת ומבקשת כמו [illegible]
לעשות בכל התפלות, ובספר עבודת
הקודש פי' קצתם פירוש נפלא על פי
הקבלה בחלק העבודה פרק ג' ופרק
ח' עיין שם:
יהי רצון. לשון רש"י. ותביט ברעתינו.
תראה ותתן לבך ברעה הבאה עלינו:
עכ"ל רש"י: בבשתנו. כ"ה הבי"ת הב' [illegible]
בקמ"ץ חטף והשין בשבא נח כי הוא
ר"ל בלא כנוי הוא בושת בחולם ובכנוי
ישתנה החולם לקמ"ץ חטף מפני רבוי
התנועות כמבואר בפרק ג':
יהי רצון. לשון רש"י. בפורנו. בגורלנו:
אחרית ותקוה. שתהא אחריתנו
טובה ורואה מה שקוינו: ותקננו. לשון
תקון: ונשכים ונמצא ייחול לבבנו ליראה
את שמך. שלא יתגבר עלינו יצר הרע בהיותנו
הולך לסור מאחריך ביום אלא כשנשכים בכל
בקר נמצא לבבנו מייחל לך: ותבא לפניך
קורת נפשנו. כלומר ספוק צרכנו וקורת רוחנו:
עכ"ל רש"י: ותקננו. הקו"ף נקראת בשבא נע
מפני הדגש שבה כי הוא עתיד מבנין
הדגש מן תקן משלים הרבה (קהלת י"ב): יהי רצון. אמונתנו. כ"ה האל"ף בשורק והמ"ם בשבא נע מפני
הדגש שבה כי הוא שם מן הדגושים. והשם בלא כנוי אמונת בקמ"ץ המ"ם ומפני רבוי התנועות בכנוי
נהפך הקמ"ץ לשבא כמבואר בפרק ג': ולא תהא קנאתנו על אחרים וכו'. כתוב בספר אורחות
צדיקים בשער הקנאה בזה"ל כ"ה עכ"ז וז"ל החכמים הראשונים היו מתפללים שלא תהא קנאתינו על אחרים
ולא קנאת אחרים עלינו. ומה היו מתפללים על אחרים בקנאת המדה יותר ממדות אחרות אלא כך
הענין כי הרבה בני אדם גורמים שיקנאו בהם ומשבחים אותם לכך היו מתפללים על אחרים כי
אולי הם גורמים הקנאה לאחרים והתורה אמרה לפני עור לא תתן מכשול ולכן מדה טובה לאדם
שלא ילבש בגדים נאים ומשובחים יותר ממה שראוי לו ולא אשתו ולא בניו וכן לענין במאכלו ושאר ענייניו
כדי שלא יקנאו בו אחרים. עכ"ל: יהי רצון. נחטא. כ"ה הנו"ן בסגו"ל והחי"ת בחטף סגו"ל: נכלם. צריך לומר
בצרי מבנין נפעל והנו"ן היא נו"ן האותיות הנוסף על העתיד ודגש הכ"ף מורה על נו"ן הבנין: יהי רצ[ון]
לשון

פסקו הרי"ף והרא"ש בפרק תפלת השחר והובא בטור או"ח סי' ק"י שבשעת הדחק יתפלל אדם הביננו וכן היא הלכה פסוקה בש"ע בטור או"ח סי' ק"י סעי' א' וז"ל בשעת הדחק כגון שהוא בדרך או שהיה עומד במקום שהוא טרוד ורואה שיפסיקוהו או שלא יוכל להתפלל בכוונה ארוכה מתפלל אחר ג' ראשונות הביננו ואומר אחריה ג' אחרונות וצריך לאומרם מעומד וכשיגיע לביתו אין צריך לחזור ולהתפלל, ואינו מתפלל הביננו בימות הגשמים ולא במוצאי שבתות וימים טובים, עכ"ל. והטעם שאין מתפללין הביננו בימות הגשמים מפני שצריך לומר שאלה בברכת השנים ובמו"ש ויו"ט מפני שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת,

וזה נוסחה:

הֲבִינֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לָדַעַת אֶת־דְּרָכֶיךָ וּמוֹל אֶת־לְבָבֵנוּ
לְיִרְאָתֶךָ וְסָלוֹחַ יִהְיֶה־לָנוּ לִהְיוֹת גְּאוּלִים וְרַחֲקֵנוּ
מִמַּכְאוֹב וְדַשְּׁנֵנוּ בִּנְאוֹת אַרְצֶךָ וּנְפוּצוֹתֵינוּ מֵאַרְבַּע
כַּנְפוֹת הָאָרֶץ תְּקַבֵּץ וְהַתּוֹעִים בְּדַעְתְּךָ יִשָּׁפֵטוּ
וְעַל־הָרְשָׁעִים תָּנִיעַ יָדֶךָ וְיִשְׂמְחוּ צַדִּיקִים בְּבִנְיַן
עִירֶךָ וּבְתִקּוּן הֵיכָלֶךָ וּבִצְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ
וּבַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן־יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ טֶרֶם נִקְרָא אַתָּה
תַעֲנֶה טֶרֶם נְדַבֵּר אַתָּה תִשְׁמַע כִּי אַתָּה יְיָ
הָעוֹנֶה בְּעֵת צָרָה וְצוּקָה פוֹדֶה וּמַצִּיל בָּרוּךְ
אַתָּה יְיָ שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

תנן

גלוי וידוע לפניך בזמן שבית המקדש קיים אדם חוטא ומקריב קרבן ואין מקריבין ממנו אלא חלבו ודמו ואתה ברחמיך הרבים מכפר ועתה בעוונותינו חרב בית מקדשנו ואין לנו מקדש ולא כהן שיכפר בעדנו לכן יהי רצון מלפניך שיהא חלבו ודמו שנתמעט היום כחלב מונח על המזבח לפניך ותרצנו: אבל בש"ע כתוב שבזמן כמו שהעתקתי בפנים אבל שאר הנוסח הוא כמו שהוא בטור או"ח: רבון. כבר כתבתי בקדוש הזה לעיל בקבלת ים ו': שבזמן. הש"ס בק"ש כמו שכתבתי בפירוש על הנסים: קיים. הוא"ו בשוא ונקודה בקמ"ץ כי הוא תואר כמבואר בברכת אמת ויציב: קרבן. הקו"ף בקמ"ץ חט"ף והרי"ש בשב"א נח כמבואר בפרק ג' והבי"ת נקודה בקמ"ץ כי היא מוכרת ולא תנקד בפת"ח כי אם בסמוכות:

השורות האלה הכתובות בשולים מחולק מכאן כתובות בצד זה גם כבר.

פסקו הרי"ף והרא"ש וכו'. ע"ב הגמרא בברכות פרק תפלת השחר דף כ"ט ע"א:

הביננו. לשון רש"י. ואינו מברך אלא שומע תפלה כל הברכות שבין ג' ראשונות לג' אחרונות: הביננו. כנגד אתה חונן. ומול את לבבנו כנגד השיבנו. לסלוח היה לנו כנגד סלח לנו. להיות גאולים כנגד גאולה וכן כולם. בנאות ארצך לשון נוה כמו בנאות דשא ירביצני והוא כנגד ברכת השנים. והתועים בדעתך העוברים על דבריך, ישפטו כנגד צדקה ומשפט, ל"א והתועים במשפט על דעתך ישפטו השופטים למדם לשפוט כדבריך וכן עיקר ע"ל וכן בה"ג, עכ"ל פי' רש"י ז"ל: ובספר הרי"ף בפירוש רבינו יונה ז"ל לשונו והתועים בדעתך ישפטו כלומר אותם שהם תועים, על דעתך ישפטו לא על פי מעלם אלא אתה בעצמך תשפוט אותם ואם מעלם לטובה תהפוך אותו לרעה וכן גורסין בנוסחאות המדויקות והתועים בדעתך תשפוט. ומדבריו גם כן אומר בדעתך תשפטם, וקשיא לזה הפירוש דכיון דהביננו הוא מעין שמונה עשרה אם כן מה השייכות שיש לזה עם ברכת השיבה שופטינו שהוא כנגדה, על כן נראה יותר נכון שתזכה לומר והתועים שהם ישראל המטושטשים בדרכים בזה הגלות הארוך שעזב הקב"ה אותם ואינו משגיח בם יהי רצון שישפטו בדעתך כלומר כדיעתך אשר היא בחמלה ובחנינה מלשון וידע אלהים. ועל שהיה אומר הנביא איה קנאתך וגבורתך המון מעיך ורחמיך אלי התאפקו וגו' וזה תתעבנו
"

בדרך זו שלרמה אחר התודה [illegible]

אלהי עד שלא נוצרתי איני כדאי ועכשיו
שנוצרתי כאלו לא נוצרתי עפר
אני בחיי קל וחומר במיתתי הרי אני
לפניך ככלי מלא בושה וכלימה יהי רצון
מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שלא אחטא
עוד ומה שחטאתי לפניך מרק ברחמיך
הרבים אבל לא על ידי יסורין וחלאים
רעים: ויהיו לרצון אמרי פי וגו'

כאן כל שלש מאות המצוה. עד כאן מצאתי בסדר הל'

במסכת ברכות פרק היה קורא גרסינן רב ששת
כי הוה יתיב בתעניתא בתר דמצלי הוה אמר הכי:

רבון העולמים גלוי וידוע לפניך בזמן שבית
המקדש קיים אדם חוטא ומביא קרבן
ואין מקריבין ממנו אלא חלבו ודמו ומתכפר
לו ועכשיו ישבתי בתענית ונתמעט חלבי
ודמי יהי רצון מלפניך שיהא מיעוט חלבי
ודמי שנתמעט היום כאלו הקרבתיו לפניך
על גבי המזבח ותרצני:

פסקן

עכ"ל רש"י: רבון של העולם בתוספת
צ"ן ודגש הבית לחסרון אות הכפל
ששרשו רבב: ד"ה. הבית צ"ן הפעל
בקמ"ץ ולא בפת"ח כמבואר בפירוש
ומ"ש דרבנן: שבעסה. כ"ה הנכון בסמ"ך
בגולה כי שרשו עסס כמו ועסותם
רשעים (מלאכי ג') שפירושו ענין הדריסה
והכתישה כי כן העסה נעשית ע"י כתישה
וסחיטה שהאדם מגבל בידיו מעיך בקמח
במים ע"י כתישה וסחיטה ואע"פ שרש"י
הערוך הביאו בשרש עסה כן דרכו
תמיד להביא המלה כאשר היא כתובה
עם אותיותיה הנוספות ולא הקפיד על שרש
המלה והה"א של מלת עסה היא הה"א הנקבה
כהה"א של מלת חלה כמו חלה תרימו תרומה
(במדבר ט"ו) שהה"א לנקבה ודגש הלמ"ד
בא לחסרון אות הכפל ששרשו חלל כמו שכתב
הרד"ק בשרש חל: שעבוד. כ"ה הנכון בלמ"ד
פשוטה נח ומפני דגש הבית שהדגש שאחר
אותיות אהח"ע הוא אחד מהמבטלים החטף
כמבואר בפרק ג': מלכיות. כ"ה הנכון חולם
והמ"ד בחול"ם כמבואר בברכת תקע בשופר
שבתפלת י"ח במלת גלויותינו: חקו. דגש
הקו"ף לחסרון אות הכפל ששרשו חקק:

אלהי. לשון רש"י. איני כדאי. לא הייתי חשוב והגון להיות נוצר: ועכשיו שנוצרתי. מה חשיבותי הרי אני
כאלו לא נוצרתי: קל וחומר שבמיתתי עפר אני: מרק. כלה והתם: עכ"ל רש"י: נוצרתי.
צדי מבנין נפעל ששרשו יצר ונהפך היו"ד למ"א הפעל לוי"ו ובא על משקל ושמו ה' לא נודעתי להם (שמות)
ששרשו ידע: כדאי. לפי פירוש רש"י הוא שם התאר כמו גבאי שהוא תרגומו של צדיק שהוא תאר
כמו איש צדיק (בראשית ו') תרגומו גבר זכאי רק שמלת כדאי הכ"ף בלמ"א ומלת זכאי הזי"ן דגש
ובאמת היה ראוי להיות הדגש בשבא ולא בפת"ח כדי להדגיש הכ"ף לחסרון אות הכפל
דכך: מרק. כ"ה הרי"ש בקמ"ץ והרי"ש בפת"ח כי הוא צווי מבנין הדגש ולא הקמ"ץ לתשלום
דגש הרי"ש כמו שכתבתי בפסוק הלועג את עמך ודרך את נחשתך והוא מענין וחוק
ושוטף (ויקרא ו'):

רבון העולמים. בספר אה"ס סי' תקס"ה כתוב הנוסח בספרים אחר יגרי: רבון

מקצת דינים השייכים לתפלות יח. על קצת ענינים שכתבתי
בתפלות יח שאם שכח מלאמרו אין מחזירין אותו כתב
בשו"ע סי' רצ"ב וז"ל במקום שאמרו שאינו חוזר להתפלל היינו כשסיים
הברכה אין לו לחזור אע"פ שלא פתח בברכה של אחריה. במקום
שאמרו שאינו חוזר אם רצה להחמיר על עצמו לחזור אם סיים
תפלתו רשאי אבל אם עדיין לא סיים תפלתו אינו רשאי
לחזור: ובסי' קכ"ב כתב וז"ל מי ששכח ולא אמר יעלה ויבא בר"ח
או בחולו של מועד או כל דבר שצריך לחזור בשבילו וכיון מחמת
משנא שלו כל יח ברכות מראש ועד סוף כאדם שמתפלל לעצמו
ולא יפסוק ולא יטיה ויוסף שלשה פסוקות לאחריו דכיון שכבר
התפלל אלא ששכח ולא הזכיר אע"פ שהוא בקי שלו מוציאו וכו'
ועוד נתבארו שם הרבה דינים מענין ענינות אלו ושאר דינים
השייכים לתפלה. ובסי' קכ"ו כתב כל מקום שהיחיד חוזר
ומתפלל ש"צ חוזר ומתפלל אם טעה כמותו כשמתפלל בקול
רם חוץ משחרית של ר"ח שאם שכח ש"צ ולא הזכיר יעלה ויבא
עד שהשלים תפלתו אין מחזירין אותו מפני טורח הצבור
שהרי תפלת המוספין לפניו. שהוא מזכיר בה ר"ח אבל אם
נזכר קודם שהשלים תפלתו חוזר לרצה ואין בזה טורח
צבור. הגה"ה ויש אומרים דאם טעה בשחרית של שבת וי"ט דינו
כמו בר"ח והכי נהוג. ובסי' ק"ח כתב וז"ל טעה או נאנס
ולא התפלל שחרית מתפלל מנחה שתים הראשונה מנחה והשניה
תשלומין ואם הפך לא יצא ידי תפלה שהיא תשלומין וצריך
לחזור ולהתפלל אותה וכן הדין בכל מקום שצריך להתפלל
תפלה לתשלומין. טעה ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית שתים הראשונה ערבית והשניה לתשלומין.
טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתים הראשונה שחרית והשניה לתשלומין ואחר שיאמר ויגמר
יח ברכות יאמר אשרי ואח"כ יתפלל יח לתשלומין ערבית וכן כשמתפלל ערבית שתים משום שלא
התפלל מנחה ימתין אשרי בין תפלה לתפלה. הא דמשלים התפלה שהפסיד דוקא בזמן תפלה אבל
לאחר שעבר זמן תפלה לא. אין תשלומין אלא לתפלה הסמוכה בלבד שאם טעה ולא התפלל שחרית
ולא מנחה מתפלל ערבית שתים אחרונה לתשלומי מנחה אבל שחרית אין לה תשלומין וכן בשאר
תפלות. אע"פ שאין תשלומין אלא לתפלה הסמוכה לאותה תפלה. תפלות אחרות שהפסיד אין להם
תשלומין אם ירצה להתפלל אותם נדבה ושיחדש בהם שום דבר הרשות בידו ונכון לעשות כן וכו'.
טעה ולא התפלל מנחה בערב שבת מתפלל ערבית שתים של שבת הראשונה לערבית והשניה לתשלומין.
וה"ה אם לא התפלל מנחה בערב ראש חדש מתפלל של ר"ח שתים ואם לא הזכיר יעלה ויבא
בראשונה והזכיר בשניה צריך לחזור ולהתפלל אבל אם לא הזכיר בשתיהן או הזכיר בראשונה ולא
בשניה

ערכי. לשון רש"י. ובעתם קבלה. ואומר
יודעים לפרש דרכיהם. עכ"ל רש"י:
דרכו. הדל"ת בקמץ חטף והרי"ש בשבא
נע ועכ"ז הכ"ף רפה כי הוא לשון רבים.
וכתב הרד"ק במכלול בסוף שער השבא
וז"ל ומעטים הם שהגיעו בקריאתם רפה
ויש קוראים אותם בדגש והוא הנכון עכ"ל:
עמק. המ"ם נקראת בשבא נע מפני
הדגש שבה: מרבין. כ"ה הרי"ש בשו"ק
והבי"ת בגושה לחסרון אות הכפל כי
הוא תואר פעל לרבים ומבנין הדגש
שרשו רבב ובלי חסרון הבי"ת היה
מרובבין על משקל משוקדים אך והיה
שרשו רבה כי הם שני שרשים בענין
אחד: ובעתו. העי"ן בשבא נע מפני
דגש הת"ו: גויה. כ"ה הגימל בשבא
והוי"ו בחירק והיו"ד בגושה ונקודה
בקמץ כמו וגויתו כתרשיש (דניאל י')
שנהפכה שם הה"א לת"ו כדבוי כמשפטה:
די מחסורה. כ"ה החי"ת בשבא נע לדבדו
כמו די מחסורו. (דברים ט"ו):
והוא

תנן בפרק תפלת השחר ר' יהושע אומר המהלך במקום
סכנה מתפלל תפלה קצרה ובגמרא דף כ"ט תנו
רבנן המהלך במקום גדודי חיות ולסטין מתפלל תפלה
קצרה איזהו תפלה קצרה כו' אחרים אומרים צרכי עמך
וכו' אמר רב הונא הלכה כאחרים, וכן פסק הרמב"ם, וכן בט
ור באו"ח סי' ק"י המהלך במקום גדודי חיות ולסטים מת
פלל תפלה קצרה זה נוסחה צרכי עמך וכו', ואינו צריך לא לג'
ראשונות ולא לג' אחרונות ואומרה כשהוא מהלך וכשיגיע
לביתו צריך להתפלל פעם אחרת, וכן נפסק בש"ע ו
ומתפלל אותה בדרך כשהוא מהלך ואם יכול לעמוד עו
וכשיגיע לישוב ותתקרר דעתו חוזר ומתפלל תפלת י"ח כראוי

צְרָכֵי עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מְרֻבִּין וְדַעְתָּם קְצָרָה
יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי
אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתִּתֵּן לְכָל־אֶחָד וְאֶחָד כְּדֵי פַרְנָסָתוֹ
וּלְכָל־גְּוִיָּה וּגְוִיָּה דֵּי מַחְסוֹרָהּ וְהַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ
עֲשֵׂה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

וקצת

יי מברכם (ושם ס"ג) ואומר במקום
אחר למה צמנו ולא ראית ענינו
נפשנו ולא תדע (ושם נ"ח) באמר
שפני המחלוקת מחזו השם אנו
תמיד בברכות הטובים כאומר שאין
אומרים שהוא אכזרי שהוא המבדך
מבדותו כי הוא רחום וחנון ובנואם
מתרעמים שאינו רואה ואינו יודע
אותנו ברחמים וגם משום שעבר
בברכת השובה שוסר ממנו המגן
והאנחה שיש לנו בגלות ומלוך עלינו
לבדך ברחמים בצדק ובמשפט והם
ברכות הטובים שאנו תמיד צריך
מהם, ע"כ: והב"י כתב וגם זו נראה
לפרש והתועים שהם ישראל שהם תועים
בין האומות כבהמות תעותו כשה
אובד והם נשפטים ע"י מלכי הגוים
במשפטים אשר לא כתורתך ועל
רצון שישפטו על דעתך שהם משפטי
התורה וזה ודאי והוא ע"י שישוב שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחלה ע"כ: הבינו. כ"ה הה"א בחטף
פתח כמשפט הפעול בבנין הפעיל במדרים בעדם ונחו העון על ושכל השיבנו יי' אליך (איכה ה'):
לדעת. כ"ה הלמ"ד בקמ"ץ והוא מקור בתוספת ת"ו כמו אתה הראית לדעת (דברים ד'): הוי. הה"א
בחטף סגול כמו הוי אתה לעם (שמות י"ח): להיות. הלמ"ד בחורק ובמתג והה"א נקראת בשבא נע
כמבואר בפרק ג': ורחקנו. כ"ה הרי"ש בפתח והחי"ת בחטף פתח כי הוא צווי מבנין הדגש ואם
שהחי"ת אינה מקבלת דגש עם כל זה לא השיבה את הדגש אל תחת פתח הרי"ש לצלותו קמץ
מהטעם שכתבתי בפרק ד' בדגש הרביעי: ודשננו. כ"ה הדל"ת בפתח והשי"ן נקראת בשבא נע
מפני הדגש שבה כי גם הוא צווי מבנין הדגש: ונפוצותינו. כ"ה הצד"י בחולם ובמ"ג אחר הה'
כי הוא לשון רבים כמו ונפוצות יהודה יקבץ (ישעי' י"א): והתועים. בדפוס הזה אכתוב בקמ"ץ
שאחר קבוצת ובא לציון: בדעתך. העי"ן בשבא נח לבדו ונבלעת בגרון ולא בחטף מפני גם
כמבואר בפרק ג' והת"ו נקראת בשבא נע והכ"ף בקמ"ץ על משקל דרכך: ישפטו. לפי הפי'
הנכון הוא עתיד מבנין נפעל היו"ד בחורק והשי"ן בקמ"ץ והוא בנעלם לחסרון נו"ן
והפ"א נקודה בצר"י מפני ההפסק: עורך. הרי"ש בסגול מפני ההפסק המהלך עם
משוך כלום בסגול לפני כ"ף הכנוי מפני שהם מפסיקים, ובקדמוני שאר התיבות הדומה
בדקדוק כתבתי בתפלת ענינו:

ברכ

זה הפסוק אז והיו י"ט שמות ואין לומר שנתכון לומר פסוק זה כדי שיהיו י"ט שמות כנגד ברכת המינים
דאם כן נחסר שם אחד מן החלק השני לכן אין לשנות ובדקדוק פסוק זה כתבתי במקומו אחר ברוך
שאמר: תשמר יה. כ"ה בפסוק (חלוף קל) הה"א בקמ"ץ חטף מפני סמוכות המלה במקף למלה געיא:
כי עמך. המ"ם בשב"א נע מפני הדגש: הסליחה. הסמ"ך בשב"א נע מפני הדגש שאחר הא' הידיעה:
תורא. הוי"ו דגושה לחסרון נו"ן נפעל: ושגבנו. הגימ"ל בשב"א נע מפני הדגש כי הוא עתיד ובנין
הדגש: קראנו. הקו"ף בקמ"ץ חטף והרי"ש בשב"א נח כמשפט המקור בכנויים: חננו. כבר כתבתי כמה
פעמים שהחי"ת בקמ"ץ חטף והנו"ן דגושה לחסרון אות הכפל שרשו חנן והוי"ו הם למדברים בעדם:
עזר לנו. הה"א בקמ"ץ חטף מפני הסמוכות למלה מלעיל: ביד חזקה. היו"ד בקמ"ץ כי מלת יד כשהיא
מוכרת הוא לעולם בקמ"ץ וכשהיא בסמוכ' היא בפת"ח ובכאן היא מוכרת ופירושה ביד שהיא חזקה:
ככל צדקותיך. כ"ה בפסוק (דניאל ט') ככל בכ"ף השמאל ופירש הר"י אברבנאל בספר מעיני הישועה
דף צ"ד ע"א נ"ל והוא אמרו ה' ככל צדקותיך ישב נא וגו' ר"ל ככל הצדקה והחסד שעשית עמהם אז
כן תשוב נא אפך וחמתך ממנו עכ"ל וטעות נפל בסדורים שכתוב בהם בכל בבי"ת השמאל:
ישב נא. היו"ד בקמ"ץ ובמתג והשי"ן בקמ"ץ חטף במקום השור"ק מפני הסמוכות במקף למלה געיא:
אפך. הפ"א בשב"א נע מפני הדגש שבה לחסרון עי"ן הפעל שרשו אנף:
הטה. צווי מבנין הפעיל ודגש הטי"ת לחסרון נו"ן פ"א הפעל שרשו נטה: אזנך. הא"לף בקמ"ץ
חטף והזי"ן בשב"א נח כי בלא כנוי נקודה הא"לף בחול"ם כמו אזן על משקל קודש
ובכנוי ישוב החולם לקמ"ץ חטף כמבואר בפרק ג': ושמע. כ"ה הוי"ו במתג והשי"ן בחטף פת"ח
והמ"ם בקמ"ץ וחמשה נמצאו כן ע"פ המסרה וטעם נקוד המלה מבואר בספרי הדקדוק ואין כאן מקום
להאריך: פקח. כן קרי והכתיב הוא פקחה בה"א נוספת אולי רמז בזה שראה בנבואתו את
החמשה דברים שהיו בבית ראשון וחסרו בבית שני כמו שדרשו רז"ל בפ"ק דיומא דף כ"א ע"ב על
פסוק וארצה בו ואכבדה (חגי א') הביאו דברי רז"ל רש"י והרד"ק והוא הוא מתפלל על אותם חמשה
דברים שלא יחסרו כי תפלתו זאת היתה בגלות בבל על בנין בית שני כנודע: מפילים. בינוני רבים
מבנין הפעיל ודגש הפ"א לחסרון נו"ן פ"א הפעל שרשו נפל: אדני שמעה אדני סלחה. אדני הקשיבה.
הנה מלות שמעה סלחה הקשיבה הם צווים בתוספת ה"א ולכן הם בטעם מלעיל ויש פסוק בין אדני
שמעה ובין אדני סלחה להפסיק בינותם שלא יבין האדם שמלת שמעה סלחה הם שמות על משקל ברכה
צדקה אע"פ שהשמות הם מלרע ואלה הם מלעיל עכ"ז יש מקום לטעות אבל אדני הקשיבה אין
בינותם פסוק מפני כי אדני הוא בטעם תביר שהוא טעם מפסיק והדבר מבואר למשכיל: אל
תאחר. כבר כתבתי בברוך שאמר שהא"לף במלת אל בקמ"ץ והא' של תאחר הוא בקמ"ץ כמו הא'
המשאלה שלפני ה"ל כמבואר בפרק ב': ויכירו. עתיד מבנין הפעיל ודגש הכ"ף לחסרון נו"ן פ"א
הפעל שרשו נכר: חוסה ה' וגו'. (יואל ב') וכתב הרד"ק חוסה מלעיל: למשל. המ"ם בקמ"ץ חטף
במקום חול"ם מפני הסמוכות במקף למלה געיא: אוה. הוי"ו דגושה ובצר"י והה"א נוספת
כמ"ש הרד"ק בשרש או: אוה אלהים. כ"ה סוף זה הפסוק ביואל ולא כתוב אוה נא וכתב מהרש"ל
בספרו נ"ל והבן בדבק שלא שייך נא בענין זה עכ"ל ואנכי שמעתי ולא אבין על מה אמר מהרש"ל
והבן בדבק הלא הפסוק רק הוא ואם כוונתו שיתבונן האדם לזה בפסוק זה לא כתוב נא
ובתהלים

בשניה אין צריך לחזור. טעה ולא התפלל מנחה בשבת ומתפלל במ"ש ומבדיל בראשונה ואינו מזכ
בשניה ואם לא הבדיל בראשונה והבדיל בשניה, שניה עלתה לו ראשונה לא עלתה לו ואם הז
בשתיהן או לא הבדיל בשתיהן יצא. טעה במנחה של שבת והתפלל שמונה עשרה ולא הזכיר של
שבת מתפלל במ"ש שתים ואינו מבדיל בשניה ומתפלל אותה בתורת נדבה ואינו צריך לחד
דש דבר והה"ה אם לא הזכיר יעלה ויבא במנחה של ר"ח, עכ"ל. ובסי' ק"ט כתב המתפלל כדי לסמ
גאולה לתפלה ונזדמן לו שמגיע ש"ץ למודים כשהוא באחת מהברכות ישחה עמו אבל אם הוא
בתחלתה או בסופה לא ישחה שאין שוחין בתחלת ברכה או בסופה אלא באבות ובהודאה.
ובסי' ק"ב כתב וז"ל אסור לישב בתוך ארבע אמות של מתפלל בין מלפניו בין מן הצדדים
בין מלאחריו צריך להרחיק ד' אמות. ואם עוסק בדברים שהם מתקוני התפלה ואפילו בפסוקי דזמ
מקומן אינו צריך להרחיק ויש מתיר בעוסק בתורה אע"פ שאינו מתקוני התפלה ויש מי שאומר
דהני מילי מן הצד אבל כנגדו אפילו כמלא עיניו אסור ואפילו עוסק בק"ש. יש מי שאומר שאם הוא
בצד המתפלל חולה מותר. אם היושב ישב כבר ומזה בא לצדו אינו צריך לקום שהרי זה בא
בגבולו, ומ"מ מדת חסידות הוא לקום אפילו בכי האי גוונא. אסור לעמוד כנגד המתפללים בתוך ד'
אמות ודוקא לפניהם אבל בצדיהם מותר לעבור ולעמוד. אם השלים תפלתו והיה אדם אחר מתפ
אחריו אסור לפסוע ג' פסיעות עד שיגמור מי שאחריו את תפלתו שאם יפסע זה הרי הוא כאלו
כנגד המתפלל וצריך להזהר בזה אפילו אם האחרון התחיל להתפלל אחריו מאחר שכבר התחיל

כתב בעל צדה לדרך במאמר מ"א ע"ב וגם לשונו והתקונים הראשונים והוא
רחום וכפר עון והפסוקים המשכים לתפלה ולתחנה וכו' ואין להקל בהם
וצריך לאמרם בכונה ובמתון לו כמו שהרגילו רב שלוחי צבור לאמרם
בשפה רפה ובמרוצה שלא בכונה עד שאין אחד מהצבור שיאמר
עם חבירו אלא אחד למעלה ואחד למטה לא כמתחננים אלא כמתקלסים, עכ"ל:
ועיין בספר המנהיג סי' ס"ט ובאבודרהם אחר קדושה דסדרא ובספר
כל בו סי' נ"ח:
לשני וחמישי של כל השבוע: חוץ כשאין אומרים בהם תחנון כמאמר
דינו במקומו אז אין אומרים גם כן תחנה זו:

והוא רחום. כבר כתבתי בקצור פסוק זה בפסוקים המלוקטים שאחר ברוך שאמר: אתה ה' לא
הפסוק מלשון יחיד ללשון רבים ובקצור כתבתי בפסוקים שאחר ברוך שאמר: הושיענו אלה
ישענו. כ"ה בסדרו קע"ח והוא בנכון לומר זה הפסוק שהוא בדברי הימים א' ט"ז ויש סדורים ש
בהם פסוק הושיענו ה' אלהינו שבתהלים סימן סי' ק"ו וטעות הוא לפי מה שכתב מהר"ם הובא
שיש בכל חלק י"ח שמות נגד תפלת י"ח ונעתקו בדברים גם בפירוש סדור השלה המובא
בני אדם ושם מסיים. באור ונתן חלק וגבול לכל חלק וכתב וז"ל כי מן והוא רחום עד כי
מלך חנון ורחום אתה י"ח שמות ומן אנא מלך עד ה' אחד כמו כן י"ח שמות עכ"ל. ואם

על בקשת אל תשיבנו ריקם לכן יש להפסיק כאן מעט ובמלת מחרב ומחול לבקש בקשה אחרת: ומשגב. בגעי בגימ"ל לחסרון נו"ן פ"א הפעל שרשו נגע: קוינו. הוי"ו בגעיה כי הוא פעל עבר למדברים במדם ובנין הדגש והוי"ו היא תמורת ה"א למ"ד הפעל שרשו קוה: וזכר לנו. הכ"ף בקמ"ץ חטף מפני סמיכות המלה למלת לנו שהיא מלעיל: ושמע קול תפלתנו. כתוב בסדור מהרש"ל וז"ל ושמע קול. ס"א קול מדלג. ובראב"ע כתב כן הוא קול המבין ובין. עכ"ל. אפשר כי מה שאמר המבין ובין כוונתו בזה על מה שדרשו בזהר בפרשת האזינו עמוד תק"ע בדפוס גדול ודף רצ"ו ע"א בדפוס קטן בפסוק גם במדעך מלך אל תקלל כי עוף השמים יוליך את הקול (קהלת י') ואמרו שם בפירוש הפסוק וסוף דבריו ד"ל וישמע ה' את קול דבריכם ובגין כך כל צלותא ובעותא דבעי בר נש מקמי קב"ה בעי לאפקא מלין בשפוותיה דאי לא אפיק לון לאו צלותיה צלותא ולאו בעותיה בעותא וכו'. ומאמרם שם וגם שאמר הרב והמבין ובין ה"ל שאין לדלג מלת קול כי אין התפלה נשמעת עד שיתחתך הקול בשפתיו:

אל רחום וחנון. כבר כתבתי בתפלת י"ח בברכת סלח לנו שהנו"ן בגעיה כי הוא תאר מן הדגושים: אנא. כבר כתבתי למעלה שמלת אנא היא לעולם בטעם מלעיל והנו"ן בגעיה: פשענו. הפ"א בגעיה אע"פ שלפניה אל"ף נחה כי גם מיוסד ע"ש פסוק אנא שא נא פשע (בראשית נ') ושם מלת נא בתלישא גדולה שהוא טעם מפסיק ואין לשנות ענין הפסוק בתפלתינו כמבואר בפרק ראשון: וקום. הוי"ו בקמ"ץ ובגעיה והטעם כתבתי בברכת אמת ויציב: החסין. החי"ת בחטף פתח ולא בקמ"ץ וכתב מהרש"ל בסדורו וז"ל החסין כ"ה הפסוק מי כמוך חסין יה (תהלים פ"ט) ואינו דבק והטעם כי יש פסיק בין חסין ובין יה וגם אמר אבן עזרא חסין במשקל גבור עכ"ל. וכן כתב הרד"ק בפירוש בתהלים חסין יה אינו סמוך אבל הוא מוכרת בשקל גבור ופירושו חזק עכ"ל. וכן כתב בחלק השני מהמכלול בשרש חסן: אפים. הפ"א בגעיה לחסרון נו"ן ע"ן הפעל שרשו אנף: תפלתנו. כבר כתבתי כמה פעמים שהלמ"ד בגעיה לחסרון אות הכפל שרשו פלל מה שהתו"ו הראשונה בגעיה אחר נו"ן של מלכנו בכאן ובסמוך הוא מפני שמלת תפלתנו קאי על מלת שמע ובמלת מלכנו הענין מופסק ובאלו שלש תיבות האלה מנגנים בנגונו טעם מהפך פשטא דקמ"ץ נמצא שמלת מלכנו בפשטא שהוא טעם מפסיק וגם מבואר למשכיל המודה על האמת: מיד אויבנו. יו"ד של מיד בגעיה אחר המ"ם לחסרון נו"ן מן והיא נקודה בפת"ח מפני הסמיכות פירושה מיד של אויבנו: הצילנו. בגעי הצד"י לחסרון נו"ן פ"א הפעל שרשו נצל כמבואר למעל בכמה מקומות: אל תניחנו. כ"ה ראב"ע חסר וי"ו בסדור מהרש"ל וז"ל מלת אל היא בלא וי"ו החבור. ובגעי נו"ן תניחנו הוא לחסרון יו"ד פ"א הפעל שרשו נוח שהוא ג"כ מחסרי הפ"א רד"ק במכלול בגזרת חסרי הפ"א: ואל תשכחנו. כל חור"ק בראש התיבה לפני שב"א חסר יו"ד לבד מפינחס. סדור מהרש"ל:

אין כמוך חנון ורחום ה' אלהינו. כ"ה בסדורו קלע ה' אלהינו ולא אלהינו לבד והמתכוון למלאות מספר י"ג שמות כמבואר בתחלת והוא רחום ובטעות נשמט השם מרוב סדורים שלנו שכתוב בהם חנון ורחום אלהינו: מרעש ומרוגז. המ"ם בשניהם בצר"י לתשלום הדגש בראשו להיות בריש לחסרון נו"ן מן כמבואר בפרק ד': גבר לעבדיך. פסוק הוא בפרשת

עקב

ובתהלים ס׳ קט״ו כתוב למה יאמרו הגוים איה נא אלהיהם אע״פ אין כאן מקום לגה
ובפסוקים מוכיח הענין טעם מלת נא ואין כאן מקום להאריך: ידענו: כ״ה המ״ן בלשה״פ
נח ומפני שהטעם מלעיל והמ״ן נבלעת בגרון וכן כל פעלו למדברים בעבר הוא מלעיל: עונ
לנו. המ״ם בקמ״ץ חטף במקום חול״ם ומפני סמיכות המלה למלה מלעיל בטעם מ״ם תשוור זה
לעלה כי כשהמלה מלעיל היא כמלה נעורא: בעדינו. כ״ה במ״ג כמו שכתבתי בברכת יוצר
אור: ידענו. כי אין בנו מעשים. בכאן הענין מופסק שאין לקרוא: מעשים צדקה כי מיוחס הענ
הוא בך אין בנו מעשים טובים שיהיה ראוי לך לעשות נפלאות בקשתנו רק צדקה עשה עמנו
למען שמך כמו תעשה עמנו צדקה למען שמך המחולל בגוים כמו שנאמר למען שמי המח
בגוים (יחזקאל כ׳) ואם היתה מלת מעשים סמוכה למלת צדקה אז היתה ראוי להיות מעשי
צדקה ביו״ד כדרך הסמוכים כמו גדולים מעשי יי (תלים קי״א) או בה״א כמו ואשר ידעו את
כל מעשה יי (יהושע כ״ד) ועוד ראוי שיסוף הענין אנו אומרים כי לך יי הצדקה: עושה.
הש״ן בצר״י כי הוא תאר כמו עושה נפלאות (תלים פ״ו) וכ״ה בספר מהרש״ל:

הבט. הבי״ת בסגול ומפני הסמוכות במקף אל מלה נעורא כמו הבט נא השמימה (בראשית
ודגש הבי״ת לחסרון נו״ן פ״א הפעל שרשו נבט והוא צווי ומבנין הפעיל: עמק. המ״ם
בשב״א נע ומפני הדגש: הושיעה צאן. הצד״י בחולם ומפני האתנח מרחוק כי הושיעה מלעיל
ואל מעט. הש״ן בקמ״ץ חטף ומפני הסמוכות למלה מלעיל: הושיעה. מלת הושיעה לעולם המ״
בשב״א נח: אלוה. בדבר קריאת זאת המלה כתבתי בפרק ו׳ והוכחתי שם טעות הקורא
הה״א בפתח: אנא. מלת אנא היא לעולם בטעם מלעיל ולכן הנו״ן בחולם אבל גם הנו״ן ומ
ומפני הנח שאחריו כמבואר בפרק ג׳: וסלח. כ״ה הלמ״ד בחולם ובקמ״ץ כי הוא תאר ומ
הדגש כמבואר באות ודבור מלת וקום:

אנא. לבריות. כ״ה כי אינה ברורה לכן חרוקה לא פתוחה וכן מהרא״ק ז״ל וכן בפסוק
סדור מהרש״ל הנה מה שכתב כי אינה ברורה ר״ל שאין הלמ״ד מורה על הא״ הידיעה
שאז היתה בפתח כמבואר בפרק ב׳ שאם היתה לידיעה אז היה צריך לומר אחריה
שבין הבריות בלשון עם מבואר: ומה שכתב וכן הפסוק ר״ל שנמצא בפסוק לבריות עולם (מלאכי
ג׳) הלמ״ד בחיר״ק: למען ישראל. צריך להפסיק כאן מעט ואין לומר ישראל אבינו כי מלת אבי
לא קאי על ישראל רק על הקב״ה שאומר אבינו מלכנו וכו׳: חננו. כבר כתבתי מזה
שהחי״ת בקמ״ץ חטף ושהנו״ן בחולם לחסרון אות הכפל: עושה. הש״ן בצר״י כי הוא תאר
בפעול: הביטה. צווי ומבנין הפעיל בתוספת ה״א בסוף כמו הקשיבה: צורנו. אדמונו
מונה קאי לכן יש להפסיק מעט אחר מלת צורנו: אל תעזבנו. יי אלהינו אל תרחק
פסוק הוא בתהלים (מזמור ל״ח) בלשון יחיד ונהפך כאן ללשון רבים כבל התפלה הזאת
כתוב בכל סדורי קלע אבל בסדורים הנדפסים בלא שתי תיבות. של יי אלהינו וטעות הוא
צריך לומר הפסוק בלא שנוי כדי למלאות מספר י״ח שמות בפעול ואולי טעם במלת צורנו
כי חשבו שהיא בדבקה עם אל תעזבנו ואז לא היו צריכים לומר יי אלהינו והם לא ידעו
כי מלת צורנו קאי אמונו כמו שכתבתי וגם מבואר לשכל: כי נפשנו קצרה. הא נחוה

לתפארת בקריאה כמנהג געית המלה על הרוב כמו הרבה ארבה עצבונך (בראשית ג') וכן ומחבש
עצבותם (תלים קמ"ז) ודומיהם רבים: גבר לנו. הכ"ף בקמ"ץ חטף מפני סמיכות המלה בדגש למלת
לנו שהוא מלעיל: ועבותנו. כה הבי"ת בשא"פ: הביטה. צווי מבנין הפעיל וה"א האחרונה נוספת
כמו במלת השקיפה ממעון קדשך (דברים כ"ו) ודגש הבי"ת לחסרון נו"ן פ"א הפעל שרשו נבט: במעיינו.
העי"ן בקמ"ץ חטף והנו"ן בשב"א נח: רבו. דגש הבי"ת לחסרון אות הכפל שרשו רבב ולכן המלה
בטעם מלעיל כמשפט הכפולים: ומאובנו. שרשו כאב והמ"ם נוספת כי כן מנהגה להיות נוספת
על השמות: אמתנו. כבר כתבתי כמה פעמים שגעית המלה היא לעולם מלעיל ולכן החי"ת בשב"א
לבד ולא בחטף: עמק. גם בגעית המלה כתבתי כמה פעמים שהמ"ם נקראת בשב"א נע מפני
הדגש שבה: ברותק. כה התי"ו בסגו"ל מפני ההפסק: ושקצוני. הקו"ף נקראת בשב"א נע מפני
הדגש שבה כי הוא עבר מבנין פיעל הדגש כי לא נמצאת געית המלה בבנין הקל בכל המקרא:
כמאת. הטי"ת בשור"ק והמ"ם בשב"א נח כדין אחר תנועה קטנה כי איננה בגעיה: הנדה.
הנו"ן בגעיה כדין אחר ה"א הידיעה כמבואר בפרק ד' וגם הדל"ת בגעיה לחסרון אות הכפל שרשו
נדד: עדק. הד"ין נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה לחסרון אות הכפל שרשו עדג כמבואר בפרק
ו': לשבו. כה בפסוק (תלים ע"ח) הלמ"ד בפתח לידיעה והשי"ן בגעיה כמשפטה אחר ה"א הידיעה
כמבואר בפרק ד' ומפני הדגש שבה היא נקראת בשב"א נע: ביד. היו"ד בפת"ח כי הוא סמוך:
עוררה. לשון פסוק הוא עוררה את גבורתך (תלים פ') ומלת עוררה היא צווי בתוספת ה"א מבנין
המרובע: וחתן. שרשו חתת והוא עתיד מבנין נפעל והיתה החי"ת ראויה להדגש להורות על נו"ן
נפעל ומפני שהחי"ת אינה מקבלת דגש כמבואר בפרק ד' בא דגש החי"ת ויש בלבד החורק של יו"ד
העתיד ונעשה צר"י ונקבצה החי"ת בפת"ח כמשפט הכפולים ודגש התי"ו הוא לחסרון אות הכפל:
מגבורתם. היתה הגימ"ל ראויה להדגש כדין אחר מ"ם שמושה מן להורות על הנו"ן כמבואר בפרק
ד' עכ"ז הוא רפויה כי הוא מיוסד על שם פסוק מגבורתם בושים (יחזקאל ל"ב) ושם הגימ"ל רפה
על פי המסורה וכה בספר מהרש"ל: וקדמונו. הדל"ת נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה כי הוא
עתיד מבנין הדגש: פעל. וי"א פעול וטעות הוא כי בפסוק הוא פעל ספר מהרש"ל. ר"ל יש קורין
העי"ן בחול"ם וטעות הוא כי צריך לקרותה בפת"ח להרחיב על אות הגרון כמו שכתבתי בתפלת
י"ח בברכת סלח לנו רק זה שכתב כי בפסוק הוא פעל לא ידעתי כוונתו כי באמת לא נמצא צווי
ששרשו פעל בכל המקרא אולי היתה כוונתו על כל אחד מכלי הדקדוק שבכל מקום כשנוסיף
אותיות אית"ן על הצווי נמצא העתיד ואחר שהעתיד מגזרת השרש הוא בפת"ח העי"ן כמו זה
אפעל לך (איוב ג') ומה נפעל שדי למו (שם כ"ב) ודומיהם ידענו שגם הצווי הוא בפת"ח והוא הנכון
ואין לשנות: גבר. כה הגי"ן והב"ית בסגו"ל כמו שהוא בפסוק כאשר כתבתי במזמור תהלה לדוד
ובספר מהרש"ל ז"ל יש מדלגין גבר לפי במשמע הגבר ונוח אבל העיקר ישחות ח"ו לכך טוב לומר
אל תשחית שארתנו כלל ולפיכך לא והיה מנין תיבות רמ"ט אם ידלג גבר (שכתב הרב למעלה שיש
בתחנה זו רמ"ט תיבות וכתב טעם ע"פ ברש"י ולא רציתי להעתיק) ול"נ אם ידלג גבר אגו יאמר
כלל ודוק עכ"ל ר"ל שיאמר מלת כלל במקום מלת גבר: וחון. כה החי"ת בחול"ם כי הוא צווי מהכפולים
שרשו חנן ובא על משקל סוב דמה לך (שיר ב') שהוא ג"כ מהכפולים שרשו סבב וכן נמצא בפסוק
מגדרת

עקב רק שבפסוק הם דברי משה בלשון נסתר אם תשמע אל קול השם הבא ואם רשעו ואם תשמעו
ובכאן נהפך ללשון מדברים בעד עצמם ונשתנה מלת קולנו שבא הקמץ של מלת קולו
לקמ"ץ חטף כמשפט כמבואר בפ"ג: אפך. ב"ב חסר וי"ו בפסוק בפרשת כי תשא מה
לשון כעס והכעס הוא אחד אבל בזעת אפיך (בראשית ג') וכן וברוח אפיך (שמות ט"ו) הם מלא
וי"ו כי הם לשון נחירים והנחירים הם שנים לכן נכתב ביו"ד הרבים: והנחם. הנו"ן בגעיה
לחסרון נו"ן נפעל כי הוא צווי ובנין נפעל שרשו נחם: ושוב. כבר כתבתי כזה פעמים של
השניה והנו"ן בגעיה והטעם כתבתי במאמר רננו: חנם. בגעי הנון לחסרון אות הכפל
שרשו חנן וכ"ה בספר מהר"ש בשם ספר יד"מ: ונצמק. בגעי הנו"ן לחסרון נו"ן מן: רצה
ס"א רצב ור"ן רצה ספרד מהר"ש: ומגפה. בגעי הגו"מ לחסרון נו"ן פ"א הפעל שרשו נגף והמ"ם
נוספת כמנהגה להיות נוספת בשמות: הדבקה. הדל"ת נקראת בשב"א נע מפני הגעיה שבה
אחר ה"א הידיעה: מה נאמר. הנו"ן בגעיה אחר מלת מה המחוקה עליה במקף כמשפטה
כמבואר בפרק ב' וכן מה נדבר ומה נצטדק בכולם הנו"ן בגעיה והוא פסוק בסוף פרשת
מקץ ושם פירש רש"י דקדוק מלת נצטדק ולכן איננו צריך לכתוב דקדוקה כאן: נחשלה. שרשו
חשל בנקודה על צד שמאל של השי"ן והנו"ן למדבר בעד לעתיד והוא עתיד מבנין הקל והיתה
הנו"ן ראויה להנקד בחירק כמשפט אותיות העתיד בבנין הקל ונקודה בפת"ח להרחיק על
את הגרון שהוא החי"ת ונקודה החי"ת בשב"א פשוט ולא בחטף פת"ח מפני השב"א שבא כי
לא יבא חטף לפני שב"א כמבואר בפרק ג' והפ"א בגעיה כדין אותיות בג"ד כפ"ת אחר
שב"א נח: ונחקורה. שב"א של הוי"ו נקרא כקריאת הפת"ח מפני הגעיא שבצדו והנו"ן נקודה בפת"ח
והחי"ת נקודה בשב"א נח ולא בחטף פת"ח מן הטעם שכתבתי במלת נחשלה כי גם הקו"ף
ראויה להנקד בשב"א. כפ"א של נחשלה רק שנקודה בחולם מפני שבאה מלעיל בהעמדת טעם
שהוא הקמץ קטן: אנא. כבר כתבתי למעלה שהוא מלעיל והנו"ן בגעיה: הושיעה נא. הנו"ן של נא
בגעיה מפני האתי מרחיק כי מלת הושיעה היא לעולם מלעיל בעבור שהה"א נוספת אל הצווי
נא אין הנו"ן בגעיה מפני שמלת הצליחה היא בטעם מלרע על פי המסורה אעפ"י שהה"א נוספת
כן כתב הרד"ק בשרש צלח ומאחר שמלת הצליחה מלרע אין כאן אתי מרחיק להבגעיה הנו"ן:
קראנו. הקמץ בקו"ן חטף והרי"ש בשב"א נח: ותענו. כ"ה הת"ו בשב"א נח והעי"ן בפת"ח
הראשונה בגעיה כי הוא עתיד מבנין הפעל מענין ענוי והוא פסוק בישעי' ס"ד
ותענו עד מאד: קומה. כ"ה הקמץ בחולם כמו ורמי הקומה גדעים (ישעי' י') וברוב הספרים
נקודה הקמץ במאפיים ושגיאה היא כי כשהקמץ במאפיים הוא צווי כמו קומה עזרתה לנו
(תהלים מ"ד) וכן בפסוק קומה והושיענו אבל כשהקמץ בחולם אז הוא שם על משקל על כל הטובה
(שמות י"ח) ובספר מהר"ש ז"ל קומה. כ"ה בחולם וכל הקורא קומה במאפיים אינו חוטא כי קומה
במאפיים לשון צווי ודוק עכ"ל:
הפותח. כבר כתבתי דקדוק קריאת זאת המלה בפרק ו': יד. כ"ה הוא"ו בקמ"ץ
מוכרת: ומשביע. כ"ה החי"ת בפת"ח והטי"ת בגעיה כי הוא תאר כמו
רצון ומשביע (בראשית י"ג): עצבונו. הצד"י נקראת בשב"א נע מפני הגעיה שבה והדל"ת
למאמר

ומקרא תגלות בדבה און ומספר שתחסר והם. הוו"ו מלא שו"ק של שלש נקודות במקום שור"ק
גו"ו הנקרא מלאפום והנו"ן השניה איננה דגושה: יי' אל באפך. גם המזמור הוא בספר
תהלים סי' ו' ונוהגין בכל אלה הארצות לומר אותו בנפילת אפים וכן הוא כתוב במנהגו
והר"ר אומץ טורנא שכתב וז"ל ואין חותמין בתחנון באו"ו שומע תפלה אלא אומר אותו עד
ורגשו מאד עכ"ל ומנהג ספרדים הוא לומר מזמור כ"ה שהוא לדוד אליך יי' נפשי אשא ואנו
כבר הבאתי בהקדמה הפרטות בראיות ברורות שמנהג הספרדים הוא הנכון ועיין שם:
באפך. הפ"א נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה לחסרון נו"ן עי"ן הפעל שרשו אנף:
תוכיחנו. התי"ו רפה כדין אחר תנועה גדולה והוא הקמ"ץ של כ"ף שמלת באפך שהיא
בטעם מרכא שאיננו מפסיק כמבואר בפרק ד' ובספר מהר"של כתוב ה"ן נקד תי"ו בדגש ואנו
אומר שאיננו נכון לפי כללי הדקדוק כמו שכתבתי ונראה מלשון מהר"של שגם הוא לא הסכים
לדברי ה"ן רק כתב שהוא נקד תי"ו בדגש: תיסרני. התי"ו ג"כ רפה מן הטעם הנזכר במלת
תוכיחנו והסמ"ך נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה כי מלת תיסרני הוא עתיד מבנין
הדגש: חנני. החי"ת נקודה בקמ"ץ חטף והנו"ן הראשונה דגושה לחסרון אות הכפל
כמבואר בברכת אתה חונן: אומל. כ"ה האל"ף נקוד בשור"ק והמ"ם בשב"א נע והלמ"ד בפתח
והוא תואר מבנין פועל שהוא תולדת בנין פעל הדגש שרשו אמל והיה ראוי להיות אות האל"ף
בשור"ק והמ"ם בקמ"ץ ודגושה על משקל והסבה איננו אתל (שמות ג') שהוא תואר ומפני שהמ"ם
הדגש להקל הקריאה הכפילו הלמ"ד כמבואר בספרי הדקדוק הביאו הבחור בפרק המהלך
בבנין המרובע ונחו העי"ן: אני. האל"ף בקמ"ץ מפני שיש בה נגון טעם שהוא מקל השלוש
דרגא שיש לו דין הפסק בשלשת הספרים לסימנים אמ"ת איוב משלי תהלים כמבואר במכלול
דאבן הראשה במשקל השלוש: עצמי. המ"ם בקמ"ץ מפני ההפסק: ואתה. כן קרו רהא
וכתיב ואת בלא ה"א: מתי. התי"ו בקמ"ץ מפני ההפסק: שובה. כמו ונחו העי"ן כמו שוב
חרון אפך (שמות ל"ב) והה"א נוספת והוא אתה והמשלה שהם מורע על פי המסורה והוה
משפט להיות מלעיל כדין נחי העי"ן: חלצה. הלמ"ד נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה
כי הוא צווי מבנין הדגש והה"א נוספת כמו שהוא במלת ספרה נא לי (מלכים ב' ח'):
במות. המ"ם בגעיה מפני פתח הבי"ת המורה על הה"א הידועה כמבואר בפרק ד':
יודה לך. הלמ"ד בגעיה מפני מלת יודה שהיא במקום עולה דמקף והלמ"ד מתגה: יגעתי.
העי"ן בשב"א נח מפני שהמלה מלעיל שהנגינה מלעיל מקטלות החטף כמבואר בפרק ג':
באנחתי. שב"א שתחת הבי"ת נקרא בקריאת הפתח ומשל מפני הגעיה שבצדו: אשחה.
השי"ן היא בנקודה על צד שמאל והוא עתיד מבנין הפעל ולכן האל"ף נקודה בפת"ח כדין
אותיות בנין הפעל וכן אמסה הוא עתיד מבנין הפעל והם. ונחי הלמ"ד שרש שחה מסה:
עששתי. דגש הטי"ת לחסרון נו"ן פ"א הפעל שרשו נטה: עששה. שרשו עשש והשי"ן הן שתיהן
בנקודה על צד ימין והמלה היא מגזרת עש ואכלם (ישעי' נ') והוא פעל עבר לנקבה כי
עין הוא שם בלשון נקבה. ומהר"של כתב בסדורו וז"ל עששה אע"פ שננקדות השי"ן ימינות
קראון שמאלות עכ"ל אחד מן זה מלין דכתיב שי"ן וקרינן סמ"ך עכ"ל. ואנכי לא ידעתי מאין
מסרה.

כ"ה בכ"י ויקושן ב"יו ברונ"ש התנ"ך, וכן הע"מ"א. וגם מענת סופר הוא וז"ל ויקושן לא זו כזה ברוש התנ"ך

ומגרת חנן העתיד בחלום וחנותו את אשר אחון (שמות ל"ג) וכבר כתבתי למעלה במלת פעל שהעתיד הולך אחר הצווי: המתחדים. הה"א במתג והמ"ם בשב"א נע ואמנם במלה כמלשון ה"א הידיעה על הבינוני כמבואר בפרק ד' והיתה החו"ת ראויה להדגש כי הוא בינוני וקמו הדגש רק שאותיות הגרון אינן מקבלות דגש כמבואר בפרק ד' ולא השיבה החו"ת את הדגש תחת פת"ח הוא לעשות, קמ"ץ כי כן מנהג אותיות הח"ע על הרוב כמבואר שם: שוק פעמים. ר"ל פ"א דגש סבור מהרש"ל ונכון הוא כי מלת שוק דבוקה אל מלת המתחדים לא אל מלת פעמים ומוכן הוא לפי הענין: בשכמל"ו:

דת קשכמל"ו נמצאו בבי' אחר התפלה — לא אחר הפרנס — ורצוני לומר להעיר כי כן כתוב שם.

בש"ע או"ח סי' קל"א ז"ל וא"ו דאין נפילת אפים אלא במקום שיש ארון וס"ת בתוכו אבל בלא זה אומרים תחנה בלא כסוי פנים וכן נוהגין. וחבר דב"ה הפתוח לב"ה או בשעה שהצבור מתפללין יחיד אפי' בביתו אומר תחנה בנפילת אפים. עכ"ל. ומורי מהר"ם יפה הביא בדרוו וכתב עליה וז"ל כן כתב מורי מהרמ"א ז"ל ולא ראיתי נוהגין כן ואפשר שכוונתו לומר יחיד בביתו דומיא דחצר דב"ה ר"ל שבית היחיד הוא סמוך לב"ה ושומע שם כשהצבור מתפללין עכ"ל, ונטה מ"ז שאל בין בשחרית בין במנחה כמבואר בקנדה הפרשות. ואלו הם הימים שאין אומרים בהם תחנון דהיינו שאין אומרים המזמור כלל אפילו בלא כסוי פנים בשבתות וימים טובים ובשחרית של יום שיש בו מילה באותו בית הכנסת אבל במנחה אומרים אותו אפילו אצל התינוק. גם בב"ה שיש שם חתן או בבית החתן. ודוקא ביום החופה שחרית ומנחה. גם לא בר"ח ואפילו בתפלת מנחה של ער"ח כמו במנחה של ערב שבת שנתבאר בסי' רס"ג, ולא בכל חדש ניסן, ולא בל"ג לעומר אפי' במנחה שלפניו, ומר"ח סיון עד אחר אסרו חג של שבועות, ולא בתשעה באב ואפי' בתפלת מנחה שלפניו, ובחמשה עשר באב ובט"ו בשבט ואפי' במנחה שלפניהם, ולא בערב ראש השנה אפי' בשחרית אעפ"י שנופלין על פניהם באשמורת בסליחות, ולא בעיו"כ אפי' שחרית, ולא בין יו"כ לסוכות, ולא בחנוכה ואפי' במנחה שלפניו, ולא בפורים אפי' במנחה שלפניו, ולא בבית האבל. ורוב הדינים הללו מבוארים בהלכותיהם וטעמיהם בש"ע ובלבוש הלכות תפלה סימן קל"א:

רחום. תחנה זו מן רחום וחנון עד וקבל תחנונו הוא כתובה בכל הסדורים שלנו גם בקלף ובסדורי ספרד רק שבסדורי קלף ובסדורי ספרד חסרים מלות וקבל תחנונו ונראה לי שאין לחסר אותן רק נוסח סדורים שלנו הוא הנכון כי אז יש בתחנה זו י"ו תיבות וע"ב אותיות כמו שיש בפסוק יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי עשר ספירות ולמען של ע"ב אבל צריך לכתוב מלת תחננו חסר וי"ו הנון באורך של שלש נקודות כי בלא דין

טעות בכל הספרים והמוסר כתב לשון פסוק: שכחנו. החי"ת בשב"א פשוט נח ולא
בחטף מפני שנגינת הטעם הוא במל"ע כדין פעלנו ועברים בעבר שהוא מלעיל וכבר
כתבתי בפרק ג' שהנגינה לפני אהח"ע מבטלת החטף:

בהקדמות מנהגי מהר"ר אייזק טירנא כתוב וז"ל בהגר"י שטייאר ורק אומרים און כאלדשן
גם בחול ונתן בעפר וכו'. ומצא בסדור קלף ישן אחר חרוז הבט וז"ל נִתַּן בֶּעָפָר
פִּינוּ וְנַפְשֵׁנוּ בָּאֵפֶר כִּי חֶנוּ כִּי וְאוֹי שֶׁכְּפָנוּ וְרוֹקִים וְרוֹנוּ וְלֹא שֶׁקֶט
וְעֵינֵנוּ חָרוֹן וְאַף וּבְעָתָה: ובכל זאת שוק לא שכחנו נא אל תשכחנו:

הטעיות בשלה כתובים בכבוד האין ונסאים שנק אומרי התבלה: הבט אחר חרוז התענית ולבו ושרונו שוב וכו'. ומזן כי שנק להבין ועל הדקדוקים מן ההפורש כמו הספרים ... ועיין דברי שם נמסר.

זרים. וקוה. כה' הוי"ו בקמ"ץ ובגעיה כי הוא בינוני לנקבה ומבנין הדגש על משקל לאשר
אני מצוה אותך (בראשית כ"ג) ולשון נקבה קאי על מלת אוף שהוא לשון נקבה
כמו שכתב הרד"ק בשרש אף וז"ל ונקראת המשפחה אוף או אומה וכו': טהור. הוא שם
תאר להשי"ת בלשון בראה כלומר אתה הטהור ושועתנו קרבה. ומלת קרבה אותה נקודה
הוא הקמ"ץ בקמ"ץ חטף והרי"ש בשב"א נח והבי"ת רפה ובקמ"ץ והה"א נוספת כמו קרבה
אל נפשי (תהלים סט) שהוא צווי בתוספת ה"א ובדקדוקי מבואר במכלול באבן העשרים ובסדורים
שלנו נקוד הקמ"ץ בקמ"ץ והרי"ש בצר"י והוא טעות כי זו היא נקודת העבר לנקבה כמו
ובעיר שושן צהלה ושמחה (אסתר ח') שהטעם בצר"י מפני ההפסק וכה' בסדור מהר"ש שהקמ"ץ
בקמ"ץ חטף והרי"ש בשב"א: יגעו ולא הונח לנו. פסוק הוא (איכה ה') העי"ן בשב"א נח ולא
בחטף מפני שהמלה בטעם מלעיל תחת הגי"מ שגה אחד ומבטלת החטף כמבואר בפרק ג'
ומלת הונח היא מבנין הפעל ובאה הנו"ן בגעיה אחר השור"ק לחסרון נו"ן פ"א הפעל
שרשו ינח: יבכשו. הכ"ף רפה והשב"א נח והבי"ת בגעיה והשב"א נע כדין שני שבאין
באמצע התיבה והבי"ת בגעיה כדין בג"ד כפ"ת אחר שב"א נח כמבואר כל זה בפרק ג':
בעסק. כה' הבי"ת והעי"ן בפת"ח והסמ"ך בשב"א נח על משקל של עמק (הושע ה'):
וחרונך. כה' הנו"ן בסגו"ל מפני ההפסק ומ"ם הכנוי בקמ"ץ ובכל הסדורים נקודה הנו"ן
בקמ"ץ והכ"ף בשב"א נח ואינו נכון כי הטעם שכתבתי בסוף פרק ו' במלות ושכענו
ומובך: סגלה. כה' הנכון הגי"מ בשור"ק והלמ"ד בגעיה והדגש הוא תמורת הנח
כמו במלת גדולה כמבואר בפרק ד': בחרת. כה' החי"ת בקמ"ץ מפני ההפסק כמו
בחנוך עמך אשר בחרת (מלכים א' ג'):

חוסה. זאת הבקשה מוסדת ע"ש פסוק חוסה ה' על עמך ואל תתן נחלתך לחרפה
וגו' שהוא בספר יואל סי' ב' פסוק י"ז ולכן אין לומר בבקשה זו אויה נא
אלוהים רק אויה אלוהים כי כן הוא בפסוק הנזכר: תתנו. התי"ו השניה נקראת
בשב"א נע מפני הדגש שבה לחסרון נו"ן פ"א הפעל שרשו נתן: בזוי. הבי"ת בחור"ק
והזי"ן נחה בלי נקודה מפני פגישת שני שבאין בראש התיבה כמבואר בפרק ג'
בסבה השנית של נעות השב"א: לוה. המ"ם בגעיה מפני שנגינת הטעם בלמ"ד כמבואר
בפרק

דקנים בהסדור חצא קמץ בחולם והסורק לא ... ולו בראש ובפסוק ... והנפל ... כתיב בלי ... בפסוק ... שנקן דגושה.

מסרה מצא לקרוא שי"ן ימנית בסמ"ך. ובמסרה הגדולה הנדפסת מצאתי במערכת אות הסמ"ך
ואות השי"ן בזה הלשון מלין דמתיין שי"ן וקרין סמ"ך סימנהון נמסר בהלשע ג' ושם במלא
נמנו ק' מלין ומלת עשבה לא נמצאת בתוכן והענין הוא שאותן המלות היו ראוות להכתב
בסמ"ך ונכתבו בשי"ן שמאלית. ואנו אין לנו כי אם המסרה שלנו. וכן עתקה הוא פעל עבר
לנקבה: צורי. הרי"ש השנייה בקמ"ץ תמורת פת"ח מפני ההפסק: ממני. המ"ם השנייה והנו"ן
דגושות והטעם כתבתיו בפסוק אתה יי' לא תכלא רחמיך ממני שבפסוקים המלוקטים
שאחר ברוך שאמר: תחנתי. הנו"ן דגושה לחסרון אות הכפל שרשו חנן: תפלתי. השב"א
שבתי"ו נקרא בקריאת הפת"ח מפני הגעיא שבצדו ודגש הלמ"ד הוא לחסרון אות הכפל שרשו
פלל: נקח. הקו"ף דגושה לחסרון פ"א הפעל שרשו לקח והיא קמוצה מפני ההפסק: ויבהלו. דגש
הבי"ת לחסרון נו"ן נפעל שהיא במלת נבהלו עצמו דלעיל ומשפטו וינבהלו: אויבו. הבי"ת קמוצ…
מפני ההפסק וכן רי"ש של מלת רגע:

יי'. אפק והנתק. כבר כתבתיו בדקדוק שתי אלה התיבות למעלה בתפלות והוא רחום בפיוט
המתחיל אין כמוך שכתוב שם גם כן פסוק שוב מחרון אפך וגו':

הבט. הבי"ת בצר"י והיא דגושה לחסרון נו"ן פ"א הפעל שרשו נבט והוא צווי מבנין הפעי…
וראה היותנו. כ"ה הנוסח בסדורי קלו"ש וקצת סדורים שנדפסו מחדש הוסיפו מלת כי
קודם מלת היותנו לתוספת ביאור והוא שלא לצורך כי מבלי העניין גולת מלת כי וגם איננו גם
לפי מה שמצאתי בפירוש סדר קלו"ש טעם למה יסדו כ"ג תיבות מן הבט עד תשכחנו וכמו שהוא
גם בפירוש הנדפס בסדורים כי אותו הפירוש נלקט ונדפס מתוך סדר הקלו"ש שבידי ומלת
מלת כי תהיינה כ"ג תיבות לכן אין להוסיפה כלל: וקלס. כ"ה הוי"ו בקמ"ץ מפני שהמלה
מלעיל והיא עומדת בענינה כמו שכתבתי במלת לילה במשנת חטאת הצבור והיחיד:
נחשבנו. כ"ה התי"ו בשב"א פשוט נח ולא בחטף וכן הוא בפסוק נחשבנו כצאן טבחה (תה…
מ"ד) והוא הנכון לפי הכלל שזכרתי בפרק ג' שלפעמים יבוטל החטף מאותיות אהח"ע ויבוא תחת…
שב"א פשוט: לטבח. יובל. פסוק הוא בישעי' נ"ג למ"ד לטבח בפת"ח לוביעה והטי"ת בגעיה
ובסגול ובי"ת יובל בקמ"ץ מפני ההפסק. ובסדור מהרש"ל כתוב לטבח בפת"ח הלמ"ד וא' לטבחה
הלמ"ד בשב"א והטי"ת בחולם והבי"ת בשב"א נח וא' לטבח ודגש בבי"ת עכ"ל. וי"ל הבי"ת דג…
ובקמ"ץ והטי"ת בפת"ח והוא תאר כמו ויהי הטבח (שמואל א' ח') ולפי דעתי אין צורך לכל
אלה הכל אומרים רק הנכון כמו שכתבתי כי גם הוא לשון הפסוק כמו שכתבתי: יובל.
בסדור מהרש"ל ז"ל יובלו להרג כ"ה יובלו בו"ו ולא מצינו צאן אלא לשון רבים צאן אובדות צא…
רבות מ"כ עכ"ל. וקשה לי על זה מדברי הרד"ק שכתב בשרש צון וז"ל פעם כולל כמו וא…
מן הצאן קרבנו (ויקרא ג') ופעם פורט על אחד מהם ולו צאן שלשת אלפים ואלף עזים (שמוא…
א' כ"ה) עכ"ל. הנה נמצא צאן לשון יחיד ולפי דברו מהרש"ל היה ראוי לומר תובלנה שהוא לשו…
רבות כמו תובלנה בשמחות וגיל (תהלים מ"ה) כמו שנמצא בצאן על הכלל אשר תבאונה ה…
לשתות (בראשית ל') לשון רבות ולפי האמת הנה יותר נכון לומר כשה לטבח יובל כמו שהוא…
כנגבר לעול אך מי ומרב לבו לגשת להגיה מאחר שנמצא כן בכל הסדורים ואולי…
[illegible]

המשלשים גם לפי גירסתם אבל ומאחר שבכל המחזורים הישנים כתובים בקמץ גם בכל הדפוסים
חדשים גם ישנים נמצא המשלשים בשלוש קדוש אין להשגיח בזו שבא לשנות מטבע שטבעו
חכמים הראשונים בתפלות ובפיוטים :

מתרצה ומתפתה בתחנונים התרצה והתפתה. כ"ה הנוסח האמתי ואין לומר ומתפייס
והתפייס. כמו שהוכחתי בסוף פרק ג' וצריך לקרות התרצה והתפתה עי"ן הפעל בצירי
כמשפט הצווי ובנין התפעל של נחי הל"ה כמבואר במכלול בנחי הל"ה :

ואנחנו. כבר כתבתי בפרק ג' ובכמה מקומות שמלת אנחנו היא בטעם מלעיל והחי"ת
בשב"א נח והוי"ו שבמלת. ואנחנו היא במתג כדין כל נקודה שלפני החטף
כמבואר בפרק ג' ; מה נעשה. הנו"ן בגעיה ומפני זאת מה הדחוקה אליה בדגש כמבואר
בפרק ג' : מה. המ"ם בגעיה ומפני שהמלה בטעם מלעיל : חסדך. הסמ"ך בשב"א נח והדל"ת
בשב"א נע כדין שני שב"אין באמצע התיבה והדל"ת בגעיה בדגש קל כדין בג"ד כפ"ת אחר
שב"א נח כמבואר כל זה בפרק ג' : תגבר. הבי"ת בקמ"ץ חטף ומפני הסמיכות במקף למלת
עלינו שהיא מלעיל : וקדמונו. הדל"ת נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא עתיד ובנין
הדגש : דלונו. הלמ"ד בגעיה לחסרון אות הכפל שרשו דלל והיא נקודה בחול"ם על משקל בזונו
(בדברים ג') ובספרים נקודה הלמ"ד בשו"א וכן קורין אותה רוב המון בני ישראל
ונראה שאינם מבינים מה שמוציאים מפיהם כי לא תנקד למ"ד הפעל בשו"א כי אם לנסתרים
ולפי קריאתם יהיה פירושו דלו אותנו. ובאמת המלה היא למדברים בעבר ובכפולים בלא"ז
מיר זיינן פר ארמט : חננו. החי"ת בקמ"ץ חטף והנו"ן בגעיה לחסרון אות הכפל כמבואר בברכת
אתה חונן : שבענו. העי"ן בשב"א פשוט נח. ומפני נגינת הטעם שלפניה כמבואר בפרק ג' : גמלנו.
הבי"ת נקודה בחולם כי הוא פעל ושמעתי רבים קורין אותה בחולם אולי לא ידעו כי הוא פסוק
(בתהלים קג) שהיה להם להבין המלה עפ"י פי' רש"י ולפי קריאתם יהיה מקור או צווי ושעותם מפורסם
למשכיל : עברנו. כבר כתבתי בדקדוק פסוק דמי למעלה קודם שומר ישראל :

אלו ימים שאין אומרים בהם אל ארך אפים ולמנצח. כל שבת ויו"ט וערב פסח וחנוכה ופורים ואפילו פורים קטן באדר הראשון, ותשעה באב. וגם בערב יום כפור וא"א למנצח :

אל באפך. הפ"א נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה לחסרון נו"ן עי"ן הפעל שרשו אנף :
תוכיחנו. התי"ו רפה כי כן הוא בפסוק ה' אל באפך תוכיחנו (תהלים ו') מלת באפך
בטעם מרכא שאינו מפסיק ונשארה התי"ו רפה אחר קמ"ץ הכ"ף של באפך כמשפטה כמבואר
בפרק ד' : חוסה ה' על עמך. פסוק הוא (יואל ב') ובסדורי ספרד כתוב חוסה ה' על ישראל עמך
וכן הוא במחזורים אבל בפירוש סדור קמ"ץ כתוב בשם רבו והובא חסיד וז"ל אין רוח חכמים
נוחה מהרבתים שמוסיפים כאן תיבה אחת ואומרים חוסה ה' על ישראל עמך שהרי אין באל ארך
אפים כי אם כ"ב תיבות כנגד כ"ב ספרים וכו' ובמחזורים יש הרבה טעיות למנין זה
ומקצתם

בפרק ג' והרד"ק שקולות ואחרי היא במלה מפני שהוא בותג כדין יתנועה גדולה לפני ה[illegible]

ונמצא שהוא אתי מרחוק המדגש אפילו אותיות ט"ס שקל נולדים כמבואר בפרק ב' [illegible]

אוה. הרד"ק במלה: לעזנק עלה ואל תאחר. כ"ה בנוסח האותו כלומר לעזנק עלה [illegible]

בקשתינו באת שתהיה עלינו ואל תתננו קידו אכזרים ואל תאחר משוע יתחנתינו ואמר [illegible]

לעזנק כלומר פן יאחרו ובגו רעה ולא יי פעל כל זאת כן הוא הפירוש בסדר קלף

ובפירוש הנדפס והוא הנכון ולכן טעות הוא בינה בגוזרים כאן ואומרים עלה [illegible]

חסר כי מלת עלה קאי על מה שנעלה משנה. כיון שכתבתי ולא על חסר שהיא [illegible]

אחרת וגם מבואר למשכיל:

קולכר. תטשנו. הטית נקראת בשבא נע מפני הדגש שבה לחסרון נון פ"א הפעל של [illegible]

נטש: לאקיתינו. הרד"ק במלה מפני האתי מרחוק כי הרד"ק היא בותג כדין לפני ח[illegible]

ומלת נשבעת מלעיל כדין כל פעל עבר לנמצא שהוא מלעיל: נשארנו מעט מהרבה. [illegible]

הוא (נחמיה א' ב') וראותי מי שמגיה כאן ובן שות קודם ועתה נשארנו ושאלתו על [illegible]

ואמר לו כי טעמו הוא כי מלות גם נראה כאלו אנו אומרים אל הי' שעבר על [illegible]

חלילה. אבל לפי דעתי אין צורך להגיהתו כי מדקדק מלת ועתה נשארנו נראה [illegible]

קיום שבועתו וגם מבואר למשכיל:

עזרנו. אלהי ישענו וגו'. עד לעזן שרק הוא בסוף אחד (תהלים ע"ט) והעין בחלת עזרנו [illegible]

בקמץ חטף והזין בשבא נח מפני שהטעם קורא את החטף כתנועת ה[illegible]

עם המדפיסים בהרבה סדורים והדפוסו העין בסגול וטעותם מפורסם [illegible]

שניהם סמוכים לבן הדלת והזין בשבא כמבואר בתחלת שער אדון עולם: והם [illegible]

בדגש הצד"י לחסרון נון פ"א הפעל שרשו נצל: תטאתינו. הטית עם הפעל במלה [illegible]

כי הוא שם מהבנינים: וכפר. הפ"א במלה כי הוא צווי מבנין הדגש:

שומר ואל יאבד. יוד הימרה על הצתיך נקודה בחולם והאלף פ"א הפעל נח[illegible]

כדין העתידים מגזרת נחי פ"א אלף כמבואר בספרי הדקדוק: הומ[illegible]

הה"א בותג והמ"ם בשבא נע ורפה במבואר למעלה בסוף תפלת והוא רחום של [illegible]

וחנינו: המשלים. הה"א בותג והמ"ם בשבא נע ורפה כמו מלת המוחרים וה[illegible]

נקראת בשבא נע מפני הדגש שבה כי הוא בינוני מבנין הדגש: בשלו[illegible]

בחולם והלמ"ד בשא"ס והוא במלה כי הוא שם מן הבנינים על משקל [illegible]

(הושע י"א) ומפני שמעתי מדקדקים מדקדקי עניות חדשים מקרים באו שקרון [illegible]

בקמץ והלמ"ד בחולם ומוסיפין עוד מלה אחת וגם למ"ד השרש ואומרים המשלי[illegible]

בשלוש קדשות לקדוש והם לא ידעו כי כל המוסיף גורע ומאוים בזה שאינם [illegible]

מה שמוציאים מפיהם כי לפי גירסתם מה להם לומר המקדשים בשלוש קד[illegible]

אין לשון אחר ולא המשלשים. כי פירוש המשלשים ר"ל שאומרים שלש פעמים ב[illegible]

יום בהיותו בתפלת שחרית ובסדר קדושה דובא לציון ובתפלת מנחה ב[illegible]

אומרים שלוש קדוש רל"ל קק"ק יי' צבאות וגו' ואחר שאפשר לבחון [illegible]

[illegible]

ומם העי"ן שהוא פ"א הפעל נקודה בפת"ח ומפני שהיא גרונית והנו"ן בשב"א נח ולולא גע"ה אז היתה
היו"ד בחור"ק ופ"א הפעל בשב"א כמו ונפקד מבית אבותם (דברים ג') : ישגבך. כ"ה היו"ד בשב"א
והשי"ן בפת"ח ובנקודה על צד שמאל והגימ"ל בסגו"ל ובגעיה והבי"ת בשב"א נח והכ"ף בקמ"ץ על
משקל למען יאריך (תלים ל') : עזרך. הזי"ן בשב"א נח והרי"ש בשב"א נע כדין שני שבאי"ן באמצע
התיבה כמבואר בפרק ג' : ומגדל. הקמ"ץ בגעיה לחסרון נו"ן מן וכן דבר של מציון : ויסעדך.
הדל"ת בסגו"ל מפני ההפסק והיא רפה כדין אחר הקמ"ץ והכ"ף בגעיה לתפארת הקריאה ,
כמבואר בפרק ב' : ומנחתך. כ"ה בלא יו"ד הרבים אחר התי"ו כי מלת כל נגם חלוף החות מורים
על הרבוי ולכן חסרה היו"ד עפ"י המסרה : ידשנה. השי"ן נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה
כי הוא עתיד מבנין הדגש וכתב הרד"ק בשרש דשן שהה"א נוספת וסגו"ל הנו"ן הוא במקום קמ"ץ
ובלא תוספת הה"א היתה השי"ן בצר"י ובגעיה כמו שמועה טובה תדשן עצם (משלי ט"ו) : יתן. היו"ד
במתג ועם כל זה התי"ו בגעיה והיא נקודה בסגו"ל מפני הסמוכות במקף לאלה בצורה : כלבבך.
הבי"ת השנייה בסגו"ל מפני ההפסק : וכל. שב"א הוי"ו נקרא בקריאת הפת"ח מפני הגעיא שבכ"ף :
נרננה. הנו"ן עי"ן הפעל נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה כי הוא עתיד מבנין הדגש והה"א
נוספת כמו נרנן : בישועתך. הבי"ת בגעיה אחר הה"א של נרננה מפני הפסוק שבין שתי התיבות
והתי"ו נקודה בסגו"ל מפני שיש עליה נגון טעם רביע שיש לו לפעמים דין הפסק כמבואר בפרק
ראשון : משאלותיך. השי"ן נקראת בשב"א נח מפני שאיננה בגעיה כי המ"ם איננה משמשת שמו
ן רק היא נוספת והתי"ו נקודה בסגו"ל מפני ההפסק : הושיע. כ"ה בפת"ח בנח הנולד
לפני העי"ן וקריאתו מבוארת בפרק ו' : יעננו. יש להזהר מלקרות היו"ד בשב"א והעי"ן בפת"ח
והנו"ן בגעיה כי אז הוא לשון ענוי חלילה כמו וכאשר יענו אותו (שמות א') רק היו"ד בפת"ח
והעי"ן בחטף פת"ח והנו"ן איננה בגעיה כי הוא מבנין יעננו ביום קראנו שבסוף המזמור
הזה : משמו. השי"ן נקראת בשב"א מפני הדגש שבה לחסרון נו"ן מן : קדשו. הקו"ף בקמ"ץ חטף
במקום חול"ם והדל"ת בשב"א נח ורפה כמבואר בפרק ג' : ישע. כ"ה היו"ד בצר"י כי לא
תבא היו"ד של מלת ישע בסגו"ל בכל המקרא רק ב' פעמים כנמסר בישעיה סי' מ"ה על פסוק
ומפרו ישע גם אותו נמנה במינהם וגם הרד"ק הביא את זה בשער השמות במשקל פעל בשם
סגולי"ם בכלל אותם שהיו"ד בצר"י : אלה. זאת המלה היא לעולם בטעם מלעיל תחת האל"ף
והלמ"ד בגעיה בגי' חגך : ברכב. בי"ת השמוש בקמ"ץ לתשלום הדגש הראוי להיות ברי"ש כדין
אחר פת"ח הבי"ת המורה על הה"א הידועה כמבואר בפרק ד' אבל בסופם הסמ"ך בגעיה
כמשפטך : בשם. הבי"ת בגעיה מפני הפסוק שאחר מלת ואנחנו ולולא הפסוק אז היתה הבי"ת
רפה אעפ"י שיש נגון טעם שלשלת על מלת ואנחנו כי בספר תהלים משלי איוב אין השלשלת
מפסיק אלא א"כ יש אחריו פסיק ואין כאן מקום להאריך בזה : המה. זאת המלה היא
לעולם בטעם מלעיל והמ"ם בגעיה בגי' חגך : ונפלו. הפ"א שהיא עי"ן הפעל בקמ"ץ מפני
ההפסק : ואנחנו. כבר כתבתי בפרק ג' ובכמה מקומות שזאת המלה היא לעולם בטעם
מלעיל והחי"ת בשב"א פשוט נח ולא בחטף : קמנו. זאת המלה היא לעולם בטעם מלעיל
שרשו קום והוה ראוי להיות קימנו הקו"ף בקמ"ץ והמ"ם בפת"ח אל משקל חלוף חלמנו (בראשית)
ומפני

שהוא קים וכן קיימא. [illegible]

ומקצתם נעתקו בפירוש הנדפס בסדורים. אבל האבודרהם כתב ג"כ טעם למנהג [illegible]
שאכתוב בסמוך: חטאנו לך אדון בשוגג. פה בפירוש סדר קל"ע שכתב מלת בשוגג
שהוא פירוש של חטאנו אחר מלת אדון נראה לפי דבריו שמלת אדון קאי על מה שלמעלה
ממנה וכן נראה שהוא סברת מהרש"ל שכתב בביאור סמ"ג חלק עשין סימן י"ז וז"ל ומכאן
אני אומר שראוי לעמוד בדבור אל ארך אפים שאומרים בב"ה בו' אומרים בו חטאנו לך אדון
וכן ראיתי נוהגין עכ"ל. אבל האבודרהם גורס אדון סלח נא. נראה שסובר שמלת אדון
קאי על מה שלמטה ממנה ולפי גירסתו מלת לך מפסקת מלת אדון ואף כי ברוב
לקרות הלמ"ד בקמ"ץ והכ"ף בשב"א נח כי כן משפט זאת המלה בהפסק ואחר
והמתקבלים שגם אני שקראתי אדון סלח נא בגמת האבודרהם ואומר אלו בתוכחה שאין
נכון דכי לפי הקבלה אין הסליחה בלי אדנות ובאותיות ההתקבל. והוכחתי על
פנים בפסוקים ופרסומים דכתיב. אם עונות תשמר יה. אדני מי יעמוד כי עמך הסליחה
למען תורא (תלים ק"ל) וכתיב אדני שמעה אדני סלחה וגו' (דניאל ט') הנה דהדבק סלח
אלא שם אדנות ונתבטלה קבלתו: סלח נא. שב"א הסמ"ך נקרא בקריאת הפת"ח [illegible]
הנעוא שבצבא כי כן הוא בפרשת שלח לך וכ"ב בספר מהרש"ל:

ובקצת קהלות אומרים גם את זה:

אומרים גם [illegible]
[illegible]
מסת [illegible] של
אל ארך אפים"
שכתוב בספרי
התפלות.

אל. בסדורי ספרד גם באבודרהם כתוב בנוסח הזה: באל ארך אפים אתה
והאבודרהם פירש אותו ואח"כ כתב בלשון בעל משמרת המועדות טעם שאומר בראשון
הלשון ובאחרונה והבדילו וכן כתוב הטעם הבוא בספר כל בו סי' י"ט וכדומה לטעם הזה
כתב גם מורי מהר"ם נפה בלבוש התכלת סי' קל"ב וכתב כי מנהג נכון הוא לומר שניהם
וכתב האבודרהם עוד וז"ל. ותמצא בשתיהן חמשים תיבות כנגד עשרת הדברות וארך
יום שעמד משה בהר לקבל התורה עכ"ל ולפי זה בימים שאומרים שתי הבקשות של אל ארך
אפים יש לומר תוספת י"י על ישראל עמך להשלים מספר חמשים תיבות ובימים שאין אומרים
רק אל ארך אפים הראשון אין לומר מלת ישראל והטעם שכתב רמ"ח, וגם לפי מנהג
שאומרים שניהם אין צורך לומר בראשון מלת ישראל כי אם לפי נוסח האבודרהם
וסדורי ספרד שאומרים בלשון ולא רחמו' שבן ב' תיבות אבל לפי מנהג סדורים שלנו
שנדפס גם בלשון ורב חסד ואמת שבן ג' תיבות ישלם מספר חמשים בלי תוספת
ישראל בראשון אך מנהג ספרד יותר נכון הוא לפי הפסוקים דכתיב הצילני מטיט
בטוב רחמיך פנה אלי. ואל תסתר פניך וגו' (תלים ס"ט):

אשרי וכו':

למנצח (מזמור כ') הלמ"ד בקמ"ץ והמ"ם נקראת בשב"א נע ומנוה דגושה כמבואר בפרק ב' [illegible]
הרביעית של דגש: יענך. יו"ד המורה על העתיד נקודה בפת"ח ומנו הנו"ן [illegible]

של שפת ומלת לא באלו הוא בטעם הנה ומפסיקים הרבה כאלו היא מפסקת ומלת משון
ואח״כ קורין משון מפסיק ענין בפני עצמו. כאלו הוא מלה ואומר משון מפסיק והם המפרשים
ברוב אלפים חוזים מטוב לרע ולכן יש לגעור בהם ולהזהירם שלא יאריכו לנגן כל מלת
לא רק במלת משון, ודוגמת זה הגהות רד״ל בסוף פרק י״ב דיבמות דע״ק ק׳ ע״ב בלא
אגה ובוז ולא תפלטו לקחתה. שלא להפריד מלת לא ממה שאחריה, עיין שם : ומתה
מ״ם השמוש בצר״י לתשלום הבנין הראוי להיות בצי״ן להורות על נו״ן מן כמבואר בפ״ד:
הבנות. הומ״ב בבנין תקן לחסרון אות הכפל שרשו הלל : וקרא דא וגו׳ פסוק הוא בסוף
סי׳ ו׳ : קבול. יש פסוק אחר קבול הראשון ובטעם כתבתי בפרק ראשון : ומקבלין וכו׳
גם תרגומו של פסוק וקרא דא וגו׳ ומלת ומקבלין היא קונות מבנין הבנין ולכן הבי״ת
שהיא צי״ן הפעל בגושר ומפני הבנין היא נקראת בשב״א נע כמבואר בפרק ג׳ : מבין.
הבי״ת בגושר לחסרון נו״ן שמושה מן וכתרגום הנה יאום נדפס מן בין וכתב מהרש״ל
בספרו וז״ל ומבין. ס״א מן בין, מן בין בלא כבין עכ״ל. נראה שכוונתו שאין לומר מלת
מן מאחר שהמ״ם של מבין עם הבנין שבבי״ת מורה שמוש מן וכן נמצא בכל ספרו כל
גם באמבורגים ומבין עם מן בין. אולי היה להם ג״כ טעם למנין התיבות שכתב מהרש״ל
בפעל ולכן אין לשנות : ואמרין. בה״ה הא״ל בקמ״ץ והמ״ם בשב״א נע. כמו ואמרין לא
מותא אנש (דניאל ב׳ י׳) וכן אמרין לה (שם ג׳ ה׳) והוא תרגומו של ואמרים והקורא
ואמרין בפת״ח הא״ל טועה הוא : שפונתיה. ה״א במפיק אחר הצר״י וכן מלת גברתיה
ומלת יקריה כי כן משפט התרגום בכנוי היחוד הנסתר והוא כמו שכונתו גבירתו
ויקרו בלשון עברי : קבול על ארעא. תיבת על יתירה על הענין וגם אינה נמצא בתרגומין
ספרד מהרש״ל, ר״ל שהוא יתירה על הענין קו״ב בפעל ולפי דבריו נראה לו שצריך לומר
בארעא כי בלשון ארמי ובלשון בבלי משמשת הא״ל בראש התיבה שמוש מלת על כדאיתא
בשבת פרק ב׳ כתבו בע״ק קי״ט ע״א ז״ל אמר רבא תותי לו ברו אתא זוטא מרבנן
לקמאו לדינא לא מגיגא חטא. אבו סבוא כמה דלא מהפירנא בגבותיה. ופירש״י
אבו סבוא על הבר. ועוד שם משום להו אצינורא בדלא. ופירש״י אצינורא בדלא
על פתח ביתו. והרבה כאלה. אלפי״ן נמצאו שם ששמושן על. והתלמוד שלנו הוא לשון
בבלי ולשון ארמי גם הוא לשון בבלי כדאיתא בהקדמת ספר המתורגמן וז״ל ודע
שאין הבדל בלשון של תרגום אונקלוס ולשון של תרגום יונתן כי שניהם לשון בבלי הם
וכו׳ : בכל בצלם צלמא. בה״א הנוסח האמתי כמו שהוכחתי בראיות ברורות בפרק
ראשון ואין לומר לצלם ולצלמו צלמא כמו שנמצא בספרים כי זהו תרגום של לצלם
עוד כבדסמוך ואין כן פירוש הענין כאן ולפי נוסח זה יהיה גם כן מספר קו״ב
בפעל ומכוון לכן אין לשנות : ותשאנו. בגימ״ל השי״ן לחסרון. נו״ן פ״א הפעל שרשו נשא והא
במקום כמוהו סי׳ ג׳ עד מקום וכבר כתבתי בהקדמה שבתפלות מ״ה שיש לקרות המ״ם
השניה של מקומו בשב״א נע מפני הבנין שבה : ונטלתנו רוחא וכו׳. הוא תרגומו של
פסוק ותשאנו רוח וגם בצאת המלה משתבשים המגנים שמאריכים בוי״ו וקורין השי״ן
בשב״א

ומפני שנאת המלה היא מנחי העי"ן ודרך העי"ן לנפול ולהתעלם לגמרי כמו קמת קמתי קמנו
לכן בנפול עין הפעל נשארה תנועתה שהיא הפת"ח תחת הקו"ף שהיא פ"א הפעל עם ונראה
במכלול בבנין הקל מנחי העי"ן: ונתעורר. הנל"ת בקמ"ץ ומפני המפסק: המשנה. כבר
כתבתי בפסוקים המוקדמים שאחר ברוך שאמר שנאת המלה היא לעולם בטעם מלעיל והאל"ף
האחרונה נוספת והמלה היא צווי ומבנין הפעל והוי"ו היא תמורת ה"א פ"א הפעל שרשו ושנא
קראנו. הקו"ף בקמ"ץ חטף והרי"ש בשב"א נח:

בתשעה באב בשחרית אומרים ובא לציון עד נאם ה' ומדלגין
פסוק ואני זאת בריתי ומתחיל ואתה קדוש כמבואר בטעם
בטור א"ח סי' תקנ"ט ובמנהגים:

ובא. כתוב בסדור מהרש"ל ז"ל מן ובא לציון עד ולעולמי עולמיא קי"ב תיבות נגד קי"ב [illegible]
עד תפלה למשה וכן קי"ב פסוקים בי"א מזמורים שעשה משה ע"כ. ואנכי שמעתי ולא
אבין כי הנה נודע ומפורסם שמזמור תפלה למשה הוא מזמור צ' נמצא שאין לפניו אלא
פ"ט מזמורים והוא אמר שהם קי"ב מזמורים. גם מה שכתב וכן קי"ב פסוקים בי"א מזמורים
שעשה משה ובאמת הם ק"ו פסוקים אולי כוונתו לומר שבהצטרף המזמורים עד תפלה למשה
שהם פ"ט עם הפסוקים שבי"א מזמורים שהם ק"ו אז יהיה בין הכל ר' פעמים קי"ב קאמר
נוסף ואינו עולה למנין כי כן דרך המספר. ומאחר שהגאון נתן טעם למנין קי"ב תיבות
של ובא לציון גואל ותלה טעמו במזמורים אפשר לי ג"כ לומר שהם קי"ב תיבות נגד קי"ב מזמו
שהם עד הללויה הללו עבדי ה' וגו' שהוא הלל המאמר על גאולת מצרים והוא המזמור קי"ג:
לציון. היו"ד במלת ציון היא לעולם דגושה כי הוא שם מן הבנינים: ולשבי. כבר כתבתי
בפרק ג' שנאת הוי"ו השרוקה שבראש התיבה קריאתה כקריאת אל"ף הנקודה במלאפום ולפי
שאחריה היא נח אלא א"כ יש מתג אצל הוי"ו שאז השב"א הוא נע ובמלת ולשבי אין מתג
אצל השב"א ולכן יש לקרות הלמ"ד בשב"א נח וכתבתי כל זה כי שמעתי הרבה מהחזנים המ
בעיניהם שיקרון הלמ"ד בשב"א נע וטעותם מפורסם: נאם. כבר כתבתי בפרק ג' שנאת המלה
היא לעולם בלא וי"ו אחר האל"ף והאל"ף נקודה בחולם: זאת בריתי. מלת זאת קאי על מלת
ברית שהוא שם בלשון נקבה כי כן נמצא אצלה תמיד לשון נקבה כמו זאת בריתי אשר
תשמרו (בראשית י"ז) והיתה בריתי בבשרכם (שם) ברית חדשה (ירמיה ל"א) והרבה כאלה וכתבתי
זה כדי להראות טעות החזנים המנגנים בנוסח של שבת ואני זאת מחברים ואח"כ מתחילי
בריתי אותם בנגון ומפסק באלו הוא ענין בפני עצמו והם לא יבינו שמלת זאת היא בטעם
רביע שהוא מפסיק ומלת זאת בטעם מונח שהוא מחבר המלה אל מה שאחריה כמבואר
ב': בפיך. הבי"ת במלת בפיך אחר היו"ד של מלת שמתי אע"פ שאין בה טעם מפסיק ומפני שהבי"ת
והפ"א הן שתי אותיות בג"ד כפ"ת ממוצא אחד והראשונה בשב"א שהיא אחד מבקלים
כמבואר בפ"ב: לא ימושו. מלת לא הוא במקף ומלת ימושו בטעם פזר והחזנים מנגנים

...וא ונקוד במתרגם בשוא צרף ובן הוא בדניאל סי' ג' עד צומא ועד צרף צמיאת בכולם
...מן בקמ"ץ ומלת ולצמו הוא קוון בראש בתרגום ובמתרגמין וכ"ה בספרד ובר"ש בשם
...קמ: שורה. הוא צווי בתוספת ה"א ופירושו כמו שומר השי"ן בקמ"ץ חטף והמ"ם בשב"א נח
...מפני שהמלה סמוכה במקף אל מלת גאת נגעיה הג"ן דגש חזק: לוצר. כ"ה הוא"ו בצר"י
...ת בסגו"ל כבפוס קצת הספרים: ומשלת. התי"ו בשב"א נח ולא בחטף ומפני השב"א שבלמ"ד
...לא ובא חטף לפני שב"א כמבואר בפרק ג': לבב. כ"ה הוא"ו בשב"א והבי"ת בפת"ח
...מפני הסמוכות: עמק. המ"ם בגעיה לחסרון אות הכפל שרשו עמם והוא נקודה בסגו"ל
...מפני ההפסק: ולא ישחות. הוי"ו של ולא במקו"א ולכן השב"א נקרא בקריאת הפת"ח
...מבואר בפרק ג': אפל. הפ"א בגעיה לחסרון נו"ן עי"ן הפעל: ופלח. הוא"ו נקודה בקמ"ץ
...געיה כי הוא תאר ובנין הדגש: קורואוק. הרי"ש בשב"א נע אחר החלם כדינו אחר
...תנועה גדולה כמבואר בפרק ג': ותורתך. השב"א שתחת הוי"ו נקרא כתנועת הפת"ח
...מפני הגעיה שבצד"י והטי"ו נקראת בשב"א נע אחר הקמ"ץ: תתן. התי"ו השנויה בדגש
...חזק לחסרון נו"ן פ"א הפעל שרשו נתן: נשבעת. הטעם מלעיל תחת הבי"ת כדין כל פעל
...עבר לנכח והעי"ן בשב"א פשוט ולא בחטף כי מניעה ומקדמות ובטלות החטף כמבואר
בפרק ג' ומפני שהיא בשב"א לבדו היא נבלעת בגרון כי הוא נח נראה בח"ש ונשמרת:
...לאבתינו. הלמ"ד במתג כדין הנקודות שלפני החטף כמבואר בפרק ג' והמ"ם בגעיה ומפני
...שהוא אות מרחיב כי נשבעת הוא מלעיל והמתג של למ"ד לאבתינו גם הוא נחשב כמגן
...לצנון זה ובין האות מרחוק מבואר בפרק ד': מימי. הוא"ו הראשונה היתה ראויה
...ננקד בשב"א ומפני חורק המ"ם היא נחה כמבואר בפרק ג': אדני. כ"ה בפסוק
...ע"ד דלת וצריך להזהר להפסיק מעט בין אדני ובין מלת יום שלא להבליע יו"ד אחת כדין
...התיבה שתחלתה כסוף התיבה שלפניה כמו שכתבתי בפסוק מאורה בפסוק ספרו
...את כבודו: יום יום. יש פסוק בין שתי התיבות והם ג' על פי המסורה נמסר בפרשת
...ב בפסוק ויהי כדברה אל יוסף יום יום: עמס. המ"ם בקמ"ץ חטף תמורת חול"ם ומפני
...סמוכות המלה במקף למלת לנו שהיא מלעיל: ישועתנו. השב"א של יו"ד נקרא כתנועת
...הפת"ח ומפני הגעיה שבצד"י: יי צבאות וגו' עד ביום קראנו. שלשה פסוקים אלו
...נכתבו בפסוקים המלוקטים שאחר ברוך שאמר ושם כתבתי דקדוקיהם: שבראנו.
...בי"ת בגעיה אחר שי"ן השמאלית ומפני הדגש היא נקראת בשב"א נע והרי"ש והאל"ף שניהם
...קמ"ץ כמו אל אחד בראנו (מלאכי ב'): והבדילנו מן התועים. כתב האבודרהם שהוא
...שם ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי וכתוב וידעו תועי רוח בינה עכ"ל. והבחור
...כתב במתורגמן בשרש הרד"ק שרש טעה וז"ל כי יש הפרש בין טעה ותעה כי לשון טעה
...א נופל על טעות הלב והשכל ולשון תועה אינו נופל רק על מי שתועה בדרך עכ"ל.
...ני אומר שהבחור טעה כי מצינו שני השרשים על טעות הלב בטי"ת הטעו את עמי
...(יחזקאל י"ג) ובתי"ו תעה לבבי (ישעיה כ"ט) וידעו תועי רוח בינה (שם) והרבה כאלה
...נמצאו בתי"ו על טעות הלב לכן אין בעניניהם הפרש כלל ואינך שנכתוב בתפלות בטי"ת

או

בשב"א נע ואח"כ מאריכו' בלמ"ד הרבה ומזה ומג מורים חדי התיבה הלנות ואמרים
כאלו הם ב' תיבות ונשל תנו וטעמם מפורסם כי צריך לקרות הנו"ן בשב"א נח כמו שכ
לעיל בלמ"ד ולשבו ומג יאריך קצת בקמ"ץ הטי"ת ומפני המתג. בנון תנועה גדולה ונע
הנו"ן שבסגול התיבה כי שם נגון הטעם: ושמעת. כ"ה הנכון השי"ן בשב"א נח והמ"ם
בקמ"ץ והעי"ן בחולם והוא תרגום של ושמע שהוא עתיד במהפך לעבר ומפני הוי"ו הקודם
שלפני האל"ף המורה על העתיד כמבואר בפרק ד' והוא כמו שמעתי: בתרו. כ"ה הנכון
בלא אל"ף אחר הרי"ש והוא כנוי המדבר בעדו הרי"ש בפתח והוי"ו נח נראה כמו בלת אח
בלשון עברי כי לא תבא בתרגום אל"ף אחר הרי"ש כי אם בסוף התיבה. כמו ראיש האחרו
(בבראשית כ"ג) תרגומו גבר בתראה: גיע. שרשו גוע. הגי"ן בחולם והעי"ן נחה ופתח
החלל שבין היו"ד והעי"ן על משקל פיום הכבשן (שמות ט') שגם הוא מן נחי עי"ן וה"ן שרשו
פוח וקריאתו מבוארת בפרק ו': סגיאו. כ"ה הסמ"ך בפתח והגימ"ל בחולם ובמלשם
והוא תרגום של גדול. ובספרי מהרי"ל כתוב סא"ם סגיאין ובדרך תמוהים כי הנון בסגול
בלשון התרגום הוא לשון רבים לעולם ומלת גדול הוא תאר לשון יחיד על מלת קול: במשמע
היו"ת נקראת בשב"א נע ומפני הגמ"ל שבה כי הוא בינוני ובנין הפעל: ואמרין. המ"ם
נקראת בשב"א נע אחר הקמ"ץ שהוא תנועה גדולה כמבואר בפרק ג': ויקרא. הוא תרגום
של כבוד הרי"ש נקודה בקמ"ץ ובקצת ספרים ראיתי כתוב ויקריה הרי"ש בצר"י והה"א במפ
והוא טעות מפורסם כי ויקריה הוא תרגום של כבודו שהוא כנוי הנסתר כמו שכתבתי
במלת שבינתיה: ואתר. כ"ה הנכון המ"ם בצר"י כדין מ"ם השמוש לפני האל"ף שאינה
דגש כמבואר בפרק ד' בדגש הרביעי. והאל"ף בחטף פתח והתי"ו בפתח ומפני הסמיכות
כי מאתר בית שבינתיה הוא תרגום של ממקומו וכבר שלא להבדיל מקום ה' ית' תרגם אתר
מאתר בית שבינתיה והוא כמו ממקום בית שכינתו לנחם המקום אל השכינה ולא לעצם כ
ית' כמו שהאריך בזה המסורה בצל חובות הלבבות בפרק ו' משער היחוד ולפי זה מלת מאתר
היא סמוכה ולכן האל"ף נקודה בחטף פתח ובטעות נקודה האל"ף בקמ"ץ בתרגום הפסוק
ביחזקאל ג' וכן אל מקום המזבח (בראשית י"ב) שהמ"ם של מקום נקודה בשב"א ומפני הסמיכות
תרגומו לאתר מדבחא האל"ף בחטף פתח: שבינתיה. כבר כתבתי למעלה שהתי"ו בצר"י
והה"א במפיק כי הוא לכנוי הנסתר: ה' ימלך. יש פסוק בין שתי התיבות האלה
כתבתי במקומו במאמרת מגן ?: ה' מלכותיה וגו'. הוא תרגום של ה' ימלך וגו'
מלכותיה התי"ו בצר"י והה"א במפיק כי הוא לכנוי הנסתר כמו מלכותו בלשון עברי
לעלם. כ"ה למ"ד השמוש בשב"א והעי"ן בקמ"ץ והלמ"ד השנית שהוא שרשית בפתח
שבתורה על פסוק זה נקודה למ"ד השמוש בפתח והעי"ן בחטף פתח ולמ"ד ה
בקמ"ץ והוא טעות וסבת הטעות כתובה בהקדמת ספר המתורגמן וכתב שם
לבנות יסוד הנקוד של תרגום על ספר דניאל ועזרא ולכן אני אומר שיש לנקד
של לעולם ועד מלת לעלם כמו שכתבתי וכן לעלמי עלמיא בשורש. הנו"ן בקמ"ץ
נקראת בשב"א נע כדין אחר הקמ"ץ שהוא תנועה גדולה והיו"ד של עלמיא ב

לת. מד. היא בפתח. באתנחתא. ולא נשתנה הפתח לקמ"ץ ומפני ההפסק כמנהגו כי כן
כתב הרד"ק במכלול שמר השמות במשקל פל בפתח כל צד לצד פתח. ר"ל שהם באים כן על
מ המסרה: בוה. הבית דגושה אחר המ"ג של מלת כי ומפני שמלת כי בתוך שהוא טעם
מפסיק כמבואר בפרק ב': ומאדיר. האל"ף בשב"א לבד ולא בחטף ומפני דגש הדל"ת כמבואר
בפ"ג שהדגש מבטל החטף מן אות הגרון שלפניו והאל"ף נבלעת בגרון ואינה נקראת כלל:
עליגר מבח: מקור מבנין הדגש עם למ"ד השמוש מאותיות בומל"ם המשמשות על המקור
כמבואר בפ"א: לאדון. הלמ"ד בפתח להרחיב על האל"ף שהיא מאותיות הגרון
והיא נקודה בחטף פתח מפני הסמיכות והחטף יש לו דין השב"א: כמבואר בסוף פרק ג'
לכן לא נקודה הלמ"ד בשב"א שהיא נקודה העצמיות של אותיות וכל"ב המשמשות כי אין שבא
אחר שבא בראש התיבה וכל אלה הכללים מבוארים בפ"ג: הכל. הכ"ף דגושה כדין אחר
הא הידיעה כמבואר בפ"ב והיא נקודה בחלם כי הוא מוכרחת ולא תנקד מלת כל בקמ"ץ
חטף אלא כשהיא סמוכה במקף כמבואר בפ"ג: גדלה. הדל"ת בשורק והלמ"ד בדגש
תמורת הנח כמבואר בפרק ב' בדגש החזק: שלא. הלמ"ד דגושה כדין אחר שי"ן השמוש
לכן אין להאריך בשי"ן רק צריך למהר קריאתה כדי להדגיש הלמ"ד וכן שלא שם חלקנו וגם כל"ה
שלא אין להאריך הרבה כי המלה סמוכה במקף אל זה שאחריה ואין להפסיק במלת שלא
חלילה כמו שעושין קצת החזנים בימים הנוראים שמאריכין הרבה במלת שלא בנגון ומפסיקין
בה ואח"כ נחים מיגיעת צעקתם ונגינתם שמנגנים במלת שלא ואחר שנחו מיגיעתם מתחילין
לנגן קפני עשנו ואומרים עשנו כגויי הארצות וכן אומרים שם חלקנו כהם. אוי להם ואוי
לנגינתם ואוי לסומכים עליהם בתפלתם כי את ה' הם מחרפים: חלקנו. כ"ה בלא יו"ד אחר
הקו"ף וכן וגורלנו בלא יו"ד אחר הלמ"ד כי היו"ד מורה על הרבוי וזה אינו רק חלק וגורל אחד
ופירושו חלק שלנו וגורל שלנו: שהם משתחוים להבל וריק ומתפללים אל אל לא יושיע. כ"ה הנוסח

שֶׁהֵם מִשְׁתַּחֲוִים לְהֶבֶל וָרִיק וּמִתְפַּלְלִים אֶל-אֵל לֹא יוֹשִׁיעַ:	הנכון ובפירוש הנדפס בסדורים כתב בלשון ד"ה שיש לומר ללא יושיע ואין לומר אל אל לא יושיע אעפ"י שהפסוק כך הוא בישעיה. אבל אנו כבר הוכחנו

בפרק ו' שדברי ר"ה הם נכונים והמחבר הפירוש לא בדק במספר התילות ועיין שם לכן אין
לשנות לשון הפסוק רק נכון לומר אל אל לא יושיע וכ"ה בטור או"ח סי' קל"ג ובאבודרהם: ואנחנו.
הוא"ו של ואנחנו היא כוו"ן של ועבדתם באו (בראשית ו"ב) וכן וו"ו של וה' שמים עשה (דה"י א' ט"ו)
ומורה שפירושה, אבל כומר הם משתחוים אל אל לא יושיע אבל אנחנו כורעים ומשתחוים
וכו' וכ"ה כתב הטור או"ח בסי' קל"ג וז"ל וכשיגיע אל אל לא יושיע יפסיק מעט קודם שיאמר
ואנו משתחוים כדי שלא יהא נראה כאלו חוזר למעלה ע"כ, וכן ראוי לנהוג להפסיק מעט,
אבל זה שנוהגים ברקיקה אפשר שנהגו כן [illegible] בזוהר כי מהרש"ל כתב בסדורו ומהרי"ל
שבהגיע ללא יושיע היה רוקק פעם אחת, אבל [illegible] למנוע המנהג משני טעמים האחד
הדין כי הלכה פסוקה היא בטור או"ח סי' צ"ז סעי' ב' שאסור לרוק בשעת התפלה
ועיין שם, והשני מפני הסכנה וגם מבואר למעלה וראוי למחות למי שיש בידו למחות
ואחר

המסת הזה עתיק בהגיון התפלה [illegible] בזכר. נראה להורות בזה כי [illegible] מסת הרגיל [illegible] מסת אחר. ופירוש. עד [illegible] עם [illegible] הטעמים ;

בכתב [illegible] הגה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] וז"ל [illegible] לזהר [illegible] ואנחנו כורעים ומשתחוים כשאומר כורעים

או דתנ"ו הכל. נכון הוא: וחוי. הוי"ו הראשונה בגעיה ונקודה בצר"י ומ"ם הרבים נבלע
ומפני הסמיכות כי הוא כמו חויים של עולם: לבנו. הבי"ת בגעיה לחסרון אות הכפל
שרשו לבב ולכן טעות הוא לכתוב יו"ד אחר הלמ"ד כמבואר בפרק א': ונשם חוו בל
כי הוא וי"ו החבור ואף היותה נקודה בפת"ח היתה. וי"ו הרבוק והנו"ן בגעיה כמבואר
בפרק ב' והשי"ן בצר"י כדין עתידי בנין הפעל ונחו העי"ן שלא תנקד בסג"ל אלא א"כ
כשהוא מלעיל כמבואר במכלול בבנין הפעל ונחו הע"ין: בלבנו ויראתו. כ"ה הנוסח
באבודרהם ובקצת סדורי קלע"ק אבל בקצתם כתוב בלבנו אהבתו ויראתו וכ"ה בסמ"ק
הרמב"ם ובסדורי ספרד ובתולעת יעקב: ולעבדו. כבר הוכחתי בק"ש שהלמ"ד נקראת בלא
נח והעי"ן בקמ"ץ חטף והבי"ת רפה ובשו"א נח והדל"ת רפה ובקצה גו מוסבת ע"ש
פסוק ולעבדו בכל לבבכם כן כתב האבודרהם: למען לא ניגע וכו'. מוסף ע"ש פסוק
לא יגעו לריק ולא ילדו לבהלה (ישעיה ס"ה) וצריך לכתוב ניגע ביו"ד אחר הנו"ן כי הוא מענין
יגיעה כי שרשו יגע והנו"ן היא נו"ן האית"ן למדבר בעדו על העתיד והחיר"ק שתחת הנו"ן הוא
תנועה גדולה כי אחריו יו"ד ולכן הגימ"ל רפה אבל אם והיה כתוב נגע בלא יו"ד תהיה
הגימ"ל דגושה כמו אחר תנועה קטנה ותורה הדגש על הנו"ן כאלו שרשו נגע מענין נגיעה
והוא טעות מפורסם מה שנמצא בהרבה סדורים נגע בלא יו"ד אחר הנו"ן. וכן הוא בסדור ר'
בח"ד: ובכן יהי רצון. כ"ה הנוסח בסדורי קלע"ק גם באותו הסדר של קלע"ק שפירושו מיוחס לר"י
חסיד כנזכר בסוף ההקדמה וכתוב בפירושו וז"ל: ובכן שם הוא בגי' אמ"ן וגו' ע"כ. ובסו
הרמב"ם ובאבודרהם כתוב כן יהי רצון אבל יותר נכון לומר ובכן מהטעם הנזכר וכן
שנמצא כן בכל סדורי קלע"ק: מלפניך. כ"ה בתו"מ באבודרהם ובסדור קלע"ק ובסדורי ספרד
נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה לחסרון נו"ן ששרשה מן: חקוק. דגש הקו"ף לחסרון
הכפל שרשו חקק: בעולם. כ"ה הבי"ת בקמ"ץ לידיעה כמו בהעולם: ונחה. הנו"ן במתג וה
בשב"א נע ולא בחטף כמבואר בפרק ג': לשנו. מענין שנה ופירושו לשנים של ימות ומ
הסמיכות נבלע מ"ם הרבים ונוקדה הנו"ן בצר"י במקום החיר"ק כדין סמיכות הרבים במו
חיי שרה (בראשית כ"ג): ימות המשיח. כמו ימי המשיח רק ימי הוא לשון זכר וימות הוא
נקבה כתב הרד"ק בשרש יום ע"ל ומחבר ויש בלשון נקבות זכור ימות עולם ע"כ ופירו
של המשיח: יערך. עתיד מבנין הדגש לפרק המ"ם בגעיה והיא נקודה בסג"ל מפני שהי'
מורע: כבוד. הכ"ף רפה אחר הקמ"ץ של כ"ף הבשטה של יערך כי הוא טעם מונח שאינו
כמבואר בפ"ב: ונדם. הדל"ת בדגש חזק והטעם בתביר דולת ונפל תדום במלת אלדי
שאחר תפלת י"ח: אודך. הכ"ף בגעיה לתפארת הקריאה וכבר כתבתי בפ"ב דגש
שבו דגש הבא לתפארת הוא מורה על חוזק הפעולה ובכאן הוא מורה על חוזק ורבוי פב
ביו"ם כבר ~~[illegible]~~ בפרק ג' שהאלפ"ק של השם אונה נקראת כן: ובטחו. כ"ה הטי"ת בב
הרד"ק הטעם במכלול בשאר השמות מלשון ומעל שהעי"ן בפת"ח וז"ל ושגבו ומנוסו ומ[illegible]
וי"ו ובטחו לפרק הטי"ת פתוחה לפי שהיתה החי"ת ראויה להדגש לולי שהיא גרונית
שם מן הקלים היה בחו"ל אבל הו שהטי"ת ראויה להדגש כמו בי"ת של [illegible]

הפסק במאמר בפרק א' ובפרק ד'. אבל בכאן ראוי לומר הלמ"ד בשב"א והכ"ף בקמ"ץ
כי הוא רמז אל מה שאחריו וגם מבאר והלמ"ד בגעיה ומפני שמלת נקוה היא
בנקודה בקמ"ץ למלת לך : נקוה. הנו"ן בגעיה לחסרון אות הכפל והיא נקודה בסגו"ל ומפני
ההפסק והכ"ף בקמ"ץ ואין לקרות הנו"ן בקמ"ץ והכ"ף בשב"א נח כמו שהוא דרך הסדורים מן
הטעם שכתבתי בפרק ו' במלת מטובך : גלולים. הלמ"ד הראשונה בגעיה כי הוא שם מן
הדגושים על משקל ועל כנף שקוצים משומם (דניאל ט') וכן נמצאו בפסוק אחד על משקל אחר
ותראו את שקוציהם ואת גלוליהם (דברים כ"ט) : והאלילים. כ"ה האל"ף בחטף סגו"ל כמו והאלילים
כליל יחלוף (ישעיה ב') : כרות. הוא מקור מבנין הקל : יכרתון. עתיד מבנין נפעל ודגש הכ"ף
מורה על נו"ן הבנין והרי"ש נקודה בצר"י מפני ההפסק : לתקן. מקור מבנין הדגש : שדי. כבר
כתבתי טעם דגש הדל"ת במזמור יושב בסתר : יקראו. הקו"ף בשב"א נח והרי"ש בשב"א נע
כדין שני שבאין באמצע התיבה כמבואר בפ"ג : בשמך. כ"ה המ"ם בסגו"ל מפני שהענין
מעומד אע"פ שאינו מפסק לגמרי כי הוא מוסב על פסוק לקרא כלם בשם ה' לעבדו שכם
אחד (צפניה ג') : להפנות. הה"א בפתח כי הוא מקור מבנין הפעיל שרשו פנה ובא על משקל
להראות העמים והשרים (אסתר א') שגם הוא מנחי הלמ"ד שלמדיהם ה"א שרשו ראה : כי לך
תכרע. ע"ש פסוק כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון (ישעיה מ"ה) : יכרעו. הכ"ף בשב"א נח
והרי"ש בשב"א נע : ויפלו. דגש הפ"א לחסרון נו"ן פ"א הפעל והיא נקודה בחול"ם מפני העמדת
הענין אע"פ שאינו הפסק לגמרי כי כן נמצא בפסוק ובעד השלח יפלו (יואל ב') שהוא בטעם
טפחא שאינו רק העמדת טעם ונקודה הפ"א בחול"ם : יקר. כ"ה הקו"ף בקמ"ץ כי אינו סמוך :
יתנו. התי"ו בגעיה לחסרון נו"ן פ"א הפעל שרשו נתן והיא נקודה בצר"י מפני העמדת הענין
כמו והערים אשר תתנו (במדבר ל"ה) שהתי"ו השרשית בצר"י בהפסק : ויקבלו. הוי"ו בחיר"ק והיו"ד
נחה והיו שניהם ראוים להנקד בשב"א ומפני שאין שב"א אחר שב"א בראש התיבה ננקד כן
כמבואר בפרק ג' והקו"ף בגעיה כי הוא עתיד מבנין הדגש ומפני הדגש היא נקראת
בשב"א נע : מלכותך. התי"ו בסגו"ל מפני ההפסק : ותמלוך עליהם לעולם ועד. כ"ה הנכון
שאין לומר מלת מהרה לפי מה שכתב מהרש"ל בסדורו וז"ל ותמלוך עליהם מהרה ר"ל אין
לומר מהרה כי ספור דברים הוא ולא בקשה עכ"ל ר"ל כל זה הענין הוא ספור דברים מה שיהיה
כשתבוא תקותינו שאנחנו נקוה לך לראות מהרה שתעביר גלולים מן הארץ וכו' שאז בני בשר
יקראו וכו' עד ותמלוך עליהם לעולם ועד ואינו לשון בקשה וכן היא דעת בעל ספר עבודת
הקודש בחלק העבודה סוף פרק ל"ח : שלך. הלמ"ד נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה
אחר שין השמוש : בתורתך. התי"ו השניה בסגו"ל מפני העמדת הענין : ה' ימלך. יש
הפסק בין שתי התיבות וכבר כתבתי הטעם בשורת הים : קדוש שם

התיבות האלה קדוש שם אינם בתכלות הספרים כלל [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ואחר הפרוש. —

מצאתי בסדור ישן נושן כתוב בקלף שיש לומר בכל יום אחר תפלת ערבית
ושחרית מזמור ס"ג שהוא שיר מזמור לאסף וכן נוהגין בקק פראג
על פי הגאון מוהר"ר ליב ז"ל ואומרים אותו שם אפילו ביום

שאין

ואחר שכתבתי כל זה הוגד לי שבחסד הגאון מהר"ר והשע לק זצ"ל זצ"ל שלח לחכמי
בקק לבוב לשנות הנקודה ולא נודע לו טעמו אולי הוא מן הטעמים שכתבתי : ולכן. הק
רפק אחר שבא"י נח והטעם כתבתי במקומו, והרד"ק כתב שיש קורין אותו בזקף והוא הנכון
המלכים. הנ"מ נקראת בשבא נע ומפני הדגש שבה אחר הא' הנדמעה : הקב"ה. כתב
לב אבות טעם למה נקרא השי"ת בז"ל ואמר כי בנה הקב"ה שהם ג' תארים באל
האחד שהוא נבדל והתואר עם ודבר במלת קדוש והשני שהוא מקור ונמשך השלום
והויות ולזה ורמז במלת ברוך. והשלישי שהוא קלתו ושתנה עצמות כוונת מלת הוא וגו'
שם בסוף פרק קמא דאבות במאמר רבי חנניא בן עקשיא : ומושב יקרו. כתב הט"ז
או"ח סי' קל"ג נ"ל ויש אומרים וכסא כבודו בשמים ממעל, ואין לומר כן אלא ומושב יקרו
וכן הוא הנוסח בספר היכלות עכ"ל, וכן כתב המגיד סי' קכ"ה ונ"ל ואין לומר בנוסח עלינו
לשבח וכסא כבודו בשמים ממעל רק ומושב יקרו בשמים ממעל עכ"ל וזה שאין לומר יקרו
ומפני שהוא בגי' ושן ושבעה הא כי בזה כתבתי בפרק ו' שאין למנות מטבע ומפני שם
ברזל וכל שכן ומפני ברזל של ... כזה והלא וכל הארץ לעשות גימטריאות של שמות
קדושים שיצאו ממנו יקרו אף ורצה לכן אין לשנות ; ואחר שכתבתי זה מצאתי בספר
סי' רמ"ג נ"ל ואמר ומושב יקרו לפי שכך הוא בספר היכלות והאומר בענין אחר טעה
עכ"ל : ומושב. בשו"א בפתח ומפני הסמוכות כמו ומושב בני ישראל (שמות י"ב) ובראשית
ומושב של יקרו : ממעל. הנ"מ השנויה בגולה לחסרון ג"ן שמושבה מן : עכ"ל. בשם הרא"ש
לחסרון את הכפל שרשו עזז : גבהי. הג"מ דקד"ק חטף בתנועת החולם כי הוא
הנפרד גובה שמים (איוב כ"ב) ורבים גבהי שמים (שם י"א) שנהפך החולם לקמץ חטף
כמו שכתבתי בפרק ג' שנאמר מן קודש לרמוז קדושים וקסמובות קדשי השם בלה"ק
כן הוא במלת גבהי : אין עוד. כ"ב מלת אין בלא וי"ו השמוש וכן אפס זולתו וקבל
סדורים יש באבודרהם כתוב ואין ואפס כל אחד בוי"ו ואיננו נכון וכן כתוב בגהות
מהרו"ל נ"ל אמהר"ש שראה כתוב שאין לומר בעלינו לשבח ואין עוד אלא אין עוד בלא
וי"ו וכן אפס זולתו ולא ואפס זולתו כי אם היה אומר ואין ואפס היה משמע כאלו א
שתי רשויות שהיה אחר שאינו אין או אפס והיה מחרץ ומגדף עכ"ל. והמטב"ן כתב בשם
רש"ג נ"ל ואומר אין עוד לפי שכך בפסוק עכ"ל, ובגהות מהר"ר אייזיק טורנא בשם
כתוב ואין עוד לשנא דקרא נ"ל, ובהגהות שם נ"ל אין לומר ואין ואפס משום
משמע כאלו היה אחר דשני אין או אפס. והרמ"ש וכן אותא ברוקח : בתורתו. כ"ה
הנכון ואין לומר בתורתך כי כל השבח הוא בלשון נסתר וכן כתב הכל בו בסי'
ונפרשת. הצ"ון בשבא פשוט נח ולא בחטף ומפני הדגש שהוא כמבואר בפרק ג' : ל
הבית השנויה בסגול ומפני הפסק שבטעם סגול שעליה הוא טעם מפסוק במקום

בפרק ד':

על כן נקוה לך. ומושב עצ"ל אתה הוא ה' אלהינו ונקוה לך (ירמיה י"ד) הוא דב
מלת לך נקודה בשו"א בקמ"ץ והדגש בשבא ומפני הנקוד קטן שאין לו לפניו

בורשים צריך מעט
לכרוע בברוך של
ובשאומר ומשתחוים
צריך להשתחות
בראשו ובגוף שוויע
עושה כן הרי הוא
כבוגד חו שאומר
בפני ואונחנו כורעים
ומשתחוים למ"ה הקב"ה
ואינו עושה וכן הוא
בדין בכל התפלות
ושורות כשאומר ואין
נשתחוה אל ומשתחוה
אל הוא קדליך צריך
להשתחות וכתב בהגה
של נקבת מן ההמונים
מהגון להקריב רגע
בעלמא לאונן או רעים
לה הם אין וורום
ורובו ברובו קדין
הזה שוונש מבינים
של לשון הקודש
ומשיווים כשאומרים
ונעלמים כורעים עם
אומר גמור וגם עליון
נתן עו והשליך בנין
שהוא כוונו עובדי עלמם
כוכבים ומזלות שאינם
בדבונים וגם היו סכנה
גדולה שיש ותשבע
האומות שבדינינו
שעליהם נאמר כבל
הנוה"ם וכו' והלוי והשליך
מעין כרלעול עכ"ל מן
בראשו שיש למחות
בודם אלו ולמדן
שישתחוו כהלכתן
כראוי עכ"ל
בעל של"ה)

עברי והשאר לשון תרגום וגם כתבתי שם בדקדוק ופירושם שהוא בעצמו וסבב לעצמו
שוביה ומברך ומשובח וכו'. ומלת יתברך הבי"ת בקמ"ץ לתשלום הדגש הראוי להיות ברי"ש כדין
בנין הפעל בבנין התפעל כמו שכתבתי לעיל במלת יתגדל ועיין טעם קמ"ץ הפ"א של ויתפאר
כי הרי"ש והאל"ף אינן מקבלין דגש כמבואר בפרק ד': בדגש הרבועו וגם כתבתי שם
שהמ"ם במלת ויתרומם בצר"י: ויתנשא. השין בצר"י: ויתהדר. הדל"ת בפת"ח כמשפט העתיד
בבנין התפעל שלא ובא כי אם בצר"י או בפת"ח כמו שכתב הרד"ק בהתפעל מהשלמים ומאת
אלה נמצאת בפסוק לנוכח בפתח. אל תתהדר לפני מלך (משלי כ"ה) וכן ראוי לומר לנסתר ולא
בקמ"ץ כדברי הטועים: ויתעלה. כבר הוכחתי לעיל שהלמ"ד בסגו"ל ולא בצר"י: ויתהלל. הלמ"ד
בפת"ח ולא בקמ"ץ כמבואר לעיל: שמיה. הה"א במפיק כלעיל: דקודשא. בריך הוא. זה תרגום
מלת של הקב"ה כי הדל"ת היא במקום מלת של כמו יהי שם ה' מבורך (תהלים קי"ג) שמלת [illegible] סמוכה
ופירושה שם של ה' תרגומו שמא דה' הנה באה הדל"ת במקום מלת של. והאל"ף ומלת דקדשא
היא במקום הה"א הידיעה כמנהג התרגום בכל מקום: בריך הוא. תרגום של ברוך שהוא תאר
כמו כי ברוך הוא (במדבר כ"ב) תרגומו ארי בריך הוא. אך יש לתמוה על מלת דקודשא כי
קודש שהוא שם דבר תרגומו קודשא כמו קדש הוא קדש יהיה לכם (שמות ט') תרגומו קודשא
הוא קודשא יהי לכון. אבל קדוש שהוא שם תאר תרגומו קדיש כמו במקום קדוש (ויקרא ו')
תרגומו באתר קדיש וכן קדוש קדוש קדוש (ישעיה ו') שלשתן תרגומם קדיש ובה"א הידיעה כמו
והאל הקדוש (ישעיה ה') תרגומו אלהא קדישא וכן האלהים הקדוש הזה (שמואל א' ו') תרגומו ארונא
דה' קדישא הדין ולפי זה היה ראוי לומר בכאן שמיה דקדישא בריך הוא והוא הנכון
לפי חכמת הדקדוק אך שאלתי על זה את המקובל האלהי הגאון החסיד מהר"ר מנחם עזרי'
והשיב לי שכדבריו כן הוא אך לפי הקבלה צריך לומר קודשא ב"ה ונתן לי העתקת מאמר
אחד מספר עשרה מאמרות הנקרא מאמר' מאה קשיטה אשר שם מבואר כל הענין ומקרה
בעתו: לעילא מכל ברכתא. הוא תרגום של למעלה מכל הברכות כי ומלת רק למעלה (דברים כ"ח)
תרגומו ותהי ברם לעילא. ברכות לראש צדיק (משלי י') תרגומו ברכתא מהוין על רישא
דצדיקיא: ושירתא תושבחתא ונחמתא. הוא תרגום של שירות תשבחות ונחמות וכבר כתבתי
לעיל בדקדוק קריאת מלת תושבחתא ונחמתא: דאמירן בעלמא. הוא תרגום של האמורות
בעולם. פי' שאנו מתפללים שיגאלנו ויסבב לעצמו ברכות ותשבחות למעלה מכל הברכות
השירות והתשבחות האמורים בעולם כלומר מכל הברכות שהן ברכות התפלות. וברכות
הנהנין שאנו מברכין עכ"פ מאה ברכות בכל יום, והשירות שהם שירי דוד והתשבחות הנאמרים
בספר תהלים שאנו משבחים בהם בכל יום והנחמות הם פסוקי הנחמות שהבטיחנו בהם יתברך
כמו נחמו נחמו עמי כי נחם ה' ציון נחם כל חרבותיה אנכי הוא מנחמכם והרבה כאלה
שאנו מתנחמים בהם ומשבחים אותו עליהם והם הם התשבחות האמורים בעולם למעלה
הוא יתברך וישתבח כשיתגדל ויתקדש שמו יתברך במלחמת גוג ומגוג בזמן הגאולה
העתידה. ויש להפליא על בעל הטורים שכתב בא"ח סי' נ"ו וז"ל ותקנו לומר ונחמתא משום
מאי דכתיבנא שהקב"ה מתאונן על גלותינו עכ"ל. אנו מתפללים שיתנחם בקרוב וימהר
לגאלינו

שאין אומרים בהם תחנון רק כשאומרים המזמור יענך ה' ביום צרה
אומרים גם בה המזמור ואפילו ביום שיש בו מילה ומנהג נכון הוא:

ועתה יגדל. כבר כתבתי לעיל בהקדמה הפרטית בענין הקדיש טעם אמירת אלה הפסוקים ובכל מקום שאכתוב בכאן בקדיש כמבואר לעיל רצוני על קונטרס המוקדם שבקדיש דלעיל. ומלת יגדל הגימ"ל רפה והשב"א נח והדל"ת בדגש קל: אדני. כ"ה בפסוק של הגהה לשון אדנות הא' בחטף פתח: זכור רחמיך. כבר כתבתי הפסוקי בצורה דמו זה הפסוק:

יתגדל. כבר כתבתי בענייננו בקדיש שבהקדמה פרטית שהדל"ת של יתגדל ושל יתקדש בפתח ושאר בגזרות כבנין התפעל: שמיה רבא. הוא תרגום של שמו הגדול ומלת שמיה מוסיף בדין כנוי הנסתר כמבואר בספר קדושה של ובא לציון: בעלמא. הלמ"ד בשב"א נע אחר הקמ"ץ כמשפט: דברא. כ"ה באבודרהם תיבה אחת והוא תרגום של אשר ברא וכ"ה בספר מהרש"ל בשם ר"ין הדל"ת נקודה בחולם והבי"ת רפה והשב"א נח והטעם כתוב בספר התשבי בשרש ברי ואעתיק לשונו בפי' הא כלומא: כרעותיה. הה"א מוסיף אחר הצר"י כי הוא לכנוי הנסתר והוא תרגום של כרצונו וכן מלכותיה הה"א מוסיף והוא תרגום של מלכותו: בחייכון וביומיכון. הוא תרגום של בחייכם וביומיכם ובאר בתרגומים במקום מ"ם המורה על הרבים וכ"ף הכנוי בחולם במקום סגו"ל בלשון העברי והוא"ו של כמו בעולה כמו בלשון העברי כי תמיד הוא"ו בעולה במלת חיים כמו שכתבתי בברכת אתה גבור: בעגלא. הבי"ת נקודה בפתח והעי"ן בחטף פתח והגימ"ל רפה וכתב המורה בהלכות סדר ברכות סי' כ"ו וז"ל בעגלא בקרוב כי רננת רשעים מקרוב (איוב כ') ותרגום אדום בעת רשעיא* שדות בעגל ע"כ. והאבודרהם כתב וז"ל בעגלא פירוש מהרה כמו כי בגד בשתריגך בעגל ואומרין על המשוח דיתי בעגלא ע"כ. ולפי דבריהם היה ראוי לומר בעגלא ולפי האבודרהם שכתב פירוש מהרה היה ראוי לומר בפריע כי והולך מהרה (במדבר י"ז) ובן ואקבתם מהרה (דברים י"א) תרגום בפריע לכן נ"ל שיסוד לומר בעגלא כי פתע של (משלי כ"ט) תרגומו בעגלא נתחבר ואנו מבקשים על המשוח שיבא בפתע פתאום כאומרם ז"ל חלק שלשה באין בהיסח הדעת משיח מציאה ועקרב עד בפתע כלבני אדם מתייאשים מן הגאולה ואין מתעסקין בגברון משיח כמראה ומביאו ואמר בר' זירא בפרק חלק בעי ד"ו ובזמן. המ"ם בקמ"ץ כי אוננו סמוך כמו שכתבתי בעל הנסים ואע"פ שגם לשון תרגום מ"מ של זאת המלה שוה לפעמים ללשון עברי שפעמים נמצא בתרגום זמן ולפעמים זמנא בתרגומן: קריב. תרגומו של קרוב: ואמרו. כבר כתבתי הפסוקי בצורה אחר בחלק טעות החגנים האומרים ואמרו המ"ם בחולם והשב"א נע:

אמן יהא שמיה רבא וכו'. כ"ה הנוסח האמיתי כמבואר לעיל:

יתברך. כבר כתבתי לעיל טעם למה נתקנו יתברך וישתבח וכו' עד מלת שמיה

- עיינתי בספרים הנדפסים ... רשיעו בעוני בסינ'.

וקורין רק והזכיר מתפללין עמו מלה במלה בלחש עד לאחר האל
הקדוש וטוב שיהיה אחד לכל הפחות שיענה אמן אחר ברכת הש״ץ
ובענין תפלת ערבית כתב בסי׳ רל״ו וז״ל מצא צבור שקראו ק״ש
ורוצים לעמוד בתפלה יתפלל עמהם ואח״כ יקרא ק״ש עם ברכותיה

ב׳ תיבות אלו בפעם לפני תפלת ערבית

האלך תפלת ערבית

והוא רחום. בקצת פסק גם כתבתי בפסוקי דזמרה וכן פסוק ה׳ הושיעה:

החזן אומר בָּרְכוּ אֶת־ה׳ הַמְבֹרָךְ
והקהל עונין בָּרוּךְ ה׳ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

בזמן שהחזן מאריך בברכו אומרים הקהל יתברך וכו׳. וחוזר ש״ץ ואומר בָּרוּךְ ה׳ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

הטורים האלה כתובים בפעם התפלה ובקול שהשומעין מיכל העיקרים —

ברוך. כל ברוך בלשון מלה אינו פעול אלא הוא על משקל רחום ומפני שהרי״ש אינה מקבלת
דגש עושה קמ״ץ וגרע מן החות קשמרי אורך פי׳ ברוך לשון בריכה ממונה. סבר׳
וה״של. ואני כתבתי בקצת הוא במקום בתחלת הסדר בברכת נטילות ובים: בברכו. בית
במלות היתה ראוי להנקד בשב״א ומפני שהבי״ת בשב״א בכנוי ואין שב״א אחר שב״א בראש התיבה
ננקדה הבי״ת בחירק והב״ת שאחריה בשב״א נח ורפה והכ״ת אין הפעל רפה אחר שב״א
נח וכל זה מבואר בפרק ג׳ וכן ת״ון של ותבנה רפה אחר שב״א נח ומעם גם: המבורך.
הבי״ן נקראת בשב״א נע מפני הדגש שבה אחר הא׳ הידועה: ומסבר. הבי״ת בשב״א נח
אחר הוי״ו השרוקה. והטעם מבואר בפרק ג׳: ברכוא ברכונו. משונה טעם אתנחתא תחת
מלת ברכונו להורות שצריך להפסיק בה כי היא חוזרת על מה שלפניה כמו שכתב האבודרהם
ז״ל ברכוא ברכונו צ״ל יהיו מאורות ברכוא השמים ואמר ברכונו כי אין חכם בעולם שיודע
מה נסדרו על הסדר הזה ועל התבונה הזאת עכ״ל. וכתבתי זה כדי להראות שמתחרים
והמנגנים שמשמתו שמפסיקים במלת ברכוא בנגינה ואחר כך אומרים ברכונו בורא יום
ולילה ושמותם מפורסם: מפני. הפ״א נקראת בשב״א נע מפני הדגש שבה אחר מ״ם המשך
כמבואר בפרק ב׳: מעביר יום. ברוב הסדורים שלנו כתוב ומעביר בוי״ו אבל בסדורי
קדמונים גם באבודרהם כתוב מעביר בלא וי״ו והוא הנכון כי כשהוא בוי״ו משמע שהוא ענין
אחר כלומר גולל אור וכו׳ וגם מעביר יום וכו׳ ובאמת גולל אור וגם מעביר יום וכו׳ הכל
הוא פירוש של בורא יום ולילה כמבואר באבודרהם עם מקואר למשכיל: ה׳ צבאות שמו.
כתב הטור בסימן רל״ו ש״ל וחותם ומבדיל בין יום ובין לילה בא״י המעריב ערבים. זה
הוא נוסח ספרד, ונוסח אשכנז ומבדיל בין יום ובין לילה ה׳ צבאות וכו׳ עד לעולם
ועד בא״י וכו׳, וכתב כי אחיו ר׳ יחיאל כתב שיותר נכון מנהג ספרד כי אין
זה מעין חתימה סמוך לחתימה וכתב שאביו כתב לישב מנהג אשכנז יעויין שם. ומה
שכל כתב טעם לנוסח זה בסי׳ ג׳ אבל בגלות שהאבודרהם ראה את דברי הטור
לישב דברי הרא״ש וגם ראה דברי הכלל ועם כל זה כתב כי טעות הוא להוסיף ה׳
צבאות

לעלמינו וכן הוא בכל בו סי' ג' ובאבודרהם ובסדור מהר"ר הירץ - ובאמת אין מי' ונחום
שיתנחם הוא ית' רק כמו שכתבתי שהוא שבח ולא תפלה ובקשה וגם מבואר לעיל
המודה על האמת:

תתקבל. כבר כתבתי לעיל שהוא תרגום של תקובל: צלותהון ובעותהון. הוא תרגום של תפלתם ותחנתם (מלכים א' ח'). מלת צלותהון הלמ"ד בחול"ם והע"ין ש
ובעותהון במאפי"ם והשב"א שאחריהן הוא נע כמבואר בפרק ג'. ובסדור מהר"ש כתוב
וז"ל צלותהון כה' נקוד ראא"ך עכ"ל ונקודה הלמ"ד בקמ"ץ חטף ויש לתמוה על זה כי כל
תפלתם שבמקרא תרגומו צלותהון בוי"ו ובחול"ם: קדם אבוהון. הוא תרגום של לפני אביהם
מלת קדם הקו"ף בחטף קמ"ץ והדל"ת בקמ"ץ: די בשמיא. הוא תרגום של אשר בשמים:

יהא שלמא רבא מן שמיא. הוא תרגום של יהי שלום רב מן השמים ומלת שלמא הלמ"ד נקודה בקמ"ץ ולא בחול"ם כקריאת הרבה מהמגיהים הטועים שמעתי
ושאר המלות כבר כתבתי בקדיש אגב גררא:

עשה. השי"ן בסגו"ל על פי המסורה והטעם כתבתי בפרק שאחר: במרומיו. הבי"ת בחיר"ק מפני שהמ"ם בשב"א ואין שב"א אחר שב"א בראש התיבה כמבואר בפרק ג'
והמ"ם נקראת בשב"א נח ולא כקריאת המגיהים הטועים המנגנים בחיר"ק הבי"ת שהיא
תנועה קטנה ואח"כ קורין המ"ם בשב"א נע כאלו הוא אחר תנועה גדולה: הוא יעשה
כתב מהר"ר הירץ בסדורו וז"ל והוא יעשה הגאון מהר"ר שלום ז"ל מווינא גורס. והוא ואני
ראיתי בתפלה מדויקת בקל"ף וורמישא כתוב הוא יעשה עכ"ל. ואני מצאתי בסדור קל"ף
והוא בוי"ו. אבל נראה לי שיותר נכון לומר הוא בלא וי"ו מן הטעם שכתבתי בעלינו לשבח
במלת ואין עוד בשם מהרי"ל ויש לתמוה עליו שהיה גורס והוא בוי"ו כי מהרי"ל הוא מהר"ר
שלום שהביא מהר"ר הירץ בסדורו כדלעיל: ואמרו. כבר כתבתי בפסוקי דזמרה בפסוק
ואמר העם אמן שמלת ואמרו הוא צווי לרבים והענין הוא שהש"ץ מסיים כל חרוז וחרוז
מן הקדיש ואמרו אמן שהוא מצוה על העם ואומר אליהם שיענו אחריו אמן על זה שאמ
ואמר הן בשבח הן בבקשה שבקדיש ולכן טעות הוא ביד כל יחיד ויחיד שאומר בסוף
תפלת י"ח או בברכת המזון ואמרו אמן כי למי הוא מצוה כשהוא מתפלל או מברך בפני
המון בלחש רק הנכון ליחיד שיסיים הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל אמן ולא
מלת ואמרו אבל אין מותר לו לומר אפילו אחר ברכת עצמו כיון שהוא סוף המ
כמו שכתב הב"י בטור א"ח בסימן נ"א ונ"ט וס"ו ועיין שם. ובסדור מהרי"ל כתוב וז"ל וא
אין יש פרפתים שאומרים ואמר אמן בסוף תפלתם וטעות הוא בידם כי לא אמ
המתפללים אצלו להם הוא אומר ואמרו אמן עכ"ל. והדברים תמוהים, ואם קבלה

כתוב בש"ע סי' קכ"ד במנין תפלת המנחה וז"ל אם השעה דחוקה וכו' עד
שיתפלל הש"ץ עם הקהל בקול רם וכן נוהגין. ובסי' קכ"ב כתב וז"ל וכן אם
הוא שעת הדחק כגון שירא שיעבור זמן התפלה יכול להתפלל מיד

בקול

בסוף פרק ג': ואמונה. הוי"ו בסגול מפני שהאל"ף בחטף סגול כי הכלל הוא בחבורת הדקדוק שכל לשון אמת ולשון אמונה האל"ף נקודה בחטף סגול כמו שכתב השרשים בספר הנדפס סמוך למסורה הגדולה והבחור הביא כלל זה בסוף פרק שירה: וקים. כ"ה בנוסח ככל הספרים שלנו גם בספרד: קים וקים בוי"ו ובספרים ספרד גם באבודרהם כתוב קים בלא וי"ו אבל גרסת ספרים שלנו נראה יותר אמתית ונכונה כי הענין הוא אמת ואמונה כל זאת שאמרנו בקריאת שמע מענין אחדותו וגם קים עלינו כי הוא ה' אלהינו וכו' וכן הוא שמעות פירוש האבודרהם ואינו מתיישב על נכון שתהיה מלת קים בלא וי"ו ויש דרך לטעות בו: העריצים. כ"ה הה"א בסגול והע"ין בקמ"ץ אע"פ שמלת עריץ הוא על משקל עשיר ועני אשר בהם נשתנה הקמ"ץ לחטף פתח ברבוי וברבו כמו מן עשיר נאמר ועשירים בשפל ישבו (קהלת י') ומן עני נאמר העניים והאביונים (ישעי' מ"א) עם כל זה במלת עריצים לא נשתנה הקמ"ץ לחטף פתח ברבוי כמו שכתב הרד"ק במכלול שער השמות במשקל פעיל שהפ"א בפתח והע"ין בחיר"ק ובגעיה כתב שם וז"ל וכן עריץ ומזו הגזרה כי לא נשתנה עריצים עכ"ל ר"ל דכתיב ומיד עריצים תפדוני (איוב ו') והטעם שלא נשתנה הקמ"ץ מפני שהוא מן הבנינים והיתה הע"ין ראויה להנקד בפתח והרי"ש ראויה להדגש ובעבור שהרי"ש אינה מקבלת דגש בא הדגש של רי"ש ונשב תחת הפתח שבע"ין ונהפך לקמ"ץ כמבואר בפרק ד' ואחר שהע"ין נקודה בקמ"ץ בהכרח צריך במלת העריצים לנקד הה"א בסגול להרחיב על האות הגרון כמשפט הה"א הידיעה הבאה לפני אותיות הגרון הנקודות בקמ"ץ כמבואר במכלול בשמוש הה"א הידיעה אבל עשיר ועני הם מן הרפים ממשקל פעיל שהפ"א בקמ"ץ והע"ין בלי דגש ולכן נשתנו ברבוי וכנוי כמבואר במכלול בשער השמות במשקל פעיל שהפ"א בקמ"ץ והע"ין בחירק. וכן הוא בספרי מהרש"ל: האל. הה"א לידיעה כה"א הפודנו הגואלנו ואונה לקרואה: הנפרע. הרי"ש בקמ"ץ כי הוא נפעל עומד כמו שכתבתי במלת כלם נשמע קולם ובמלת. ואין נסתר מחמתו במאמר הלוים מספרים כבוד אל שהוא מאמר ע"ה שאנו אומרים בשבת. ואם היינו אומרים הנפרע הרי"ש בפתח אז היה נפעל עבר ומה אי אפשר כי לא תבא הה"א הידיעה לשמש על העוברים כמבואר במכלול בשמוש הה"א: והשם. הה"א בחתף והשי"ן אונה דגושה ונקראת בשב"א נע והמ"ם דגושה כבנין הבינוני מבנין הדגש מבואר בפ"ב: נפשנו. כ"ה בלא יו"ד אחר השי"ן כי אינו לשון רבים רק פירושו נפש שלנו וכן רגלנו בלא יו"ד אחר הלמ"ד כי לשון יחיד הוא וכן הוא בפסוק (תהלים ס"ו) שניהם בלא יו"ד: למוט. כ"ה בפסוק הנזכר לעיל הלמ"ד בפתח והמ"ם דגושה: אויבינו. כ"ה ביו"ד אחר הבי"ת כי הוא לשון רבים וכן שונאינו שבסוף: וירם. כ"ה היו"ד בקמ"ץ ובגעיה אחר וי"ו ההפוך והרי"ש בסגול והיא בטעם מלעיל בבנין האות"ן בבנין הפעיל ונחי הע"ין שבא עם וי"ו החבור הוי"ו נקודה בשב"א וירם קרן משיחו (שמואל א' ב') ועם וי"ו ההפוך הוי"ו נקודה בפתח והיו"ד בגעיה כמו וירם הטבח (שמואל א' ט') ובשניהם הרי"ש בסגול מפני שבטעם מלעיל כמו כי כן משפט האות"ן בבנין הפעיל ונחי הע"ין: קרננו. כ"ה בלא יו"ד אחר הנו"ן כי הוא לשון יחיד ולכן הקו"ף בפתח ובא קרננו מן קרן על משקל מלכנו מן מלך דרכנו מן דרך כי כן משפט המשקל הזה כנודע ליודעים חכמת הדקדוק: העושה לנו. מלת העושה היא מלעיל מפני שהיא סמוכה למלת

צבאות וכו' נראה יותר נכון מנהג ספרד כי טעם של ר' יחיאל והאחרונים אחר המ[illegible]
וטעם המסתבר הוא. אבל טעם של הרא"ש הוא ע"ד דרש וכבר כתבתי בדין הקדיש שאין
לשנות מטבע שטבעו(?) שום דרש ומה לנו להוציא שם ה' ושם אל ללא צורך ובמקום(?)
לבטלה לפי הנראה: חי וקים. שניהם תארים הם ומלת וקים הוי"ו במלה ונקודה בקמ"ץ
כמבואר בברכת אמת ויציב: [illegible] מלך עולם. כ"ה הנכון [illegible] חוזרת על מה
שאחריה ולא כקריאת הטועים שקורין חי וקים תמיד כי קים הוא תאר כנזכר וכל
תאר הוא מורה על התמידות כמו שכתבתי בברוך ו' בהבדל שבין הבינוני והתאר ואין
צורך להזכיר מלת תמיד אצל וקים רק היא חוזרת על מה שאחריה כנזכר:

אהבת. עמק. המ"ם בשב"א נע מפני הגעיא שבה: בשכבנו. השי"ן בקמ"ץ חטף והבי"ת
למ"ד הפעל במלה אחר שב"א נח כמשפטה והוא מקור עם כנוי המדברים
בעד עצמם: תורתך. כ"ה בלא יו"ד אחר התי"ו כי אינו לשון רבים ואין לנו אלא תורה אחת
אבל ובמצותיך יש אחר התי"ו יו"ד המורה על הרבים כי המצות הן רבות וזה מבואר וכן
אצל בחקיך יש יו"ד הרבים אחר הקו"ף וטעם זה: נהגה. כ"ה הה"א בשב"א פשוט נח
והגימ"ל בדגש קל כמו וביומם הגה נהגה (שאג' נ"ט): יומם ולילה: כ"ה הנכון כי הוא על
שם פסוק והגית בו יומם ולילה (יהושע א') ואין לומר יום ולילה משני טעמים האחד שאין
לשנות לשון הפסוק והשני כי מלת יום כוללת לפעמים היום והלילה יחד כמו ויהי ערב ויהי
בקר יום אחד (בראשית א') אבל יומם מורה דוקא על זמן אור השמש לבד כמבואר של
הרד"ק שרש יום: ומלת ולילה הוי"ו בקמ"ץ מן הטעם שכתבתי בשער חטאת הדבור: אל תסיר
כ"ה בכל הסדורים שלנו גם בסדורי ס' הסמ"ק בחולק(?) והוא עתיד ובנין הפעיל שהוא
יוצא כלומר שאנו מבקשים אתה ה' אל תסיר אהבתך ממנו ותורה התי"ו על העתיד [illegible]
נמצא כי הוא קאי על השי"ת אבל בסדורי ספרד ובסדור אחד כתוב בקלף גם באחרונים
תסור בוי"ו הנקודה במלאפ"ום ולפי זה הוא עתיד לנקבה נסתרת ובנין הקל והוא פעל עומד
וקאי על האהבה והענין אחד הוא וזה מבואר למשכיל: עמו. כבר כתבתי בזה בפעמים שהו"ו
במלה ולא הוצרכתי לכתבו כאן רק כדי להזהיר את החזנים שבזמן שבת ולפי נגונם [illegible]
מאריכים בעי"ן והוא טעות גמור כי צריך לומר קריאת העי"ן כדי להדגיש המ"ם ומ"ם [illegible]
ומארך כפי רצונו: וקורין קריאת שמע וכו'

להשלים מספר רמ"ח תיבות בק"ש של תפלת ערבית כתב בעל תולעת יעקב
בדבריו כ"ה ע"ב וז"ל ובערבית נכון לומר ואמונה שהוא מושלמת אלו הרי
כאן ג' אותיות ואלו השתי ווי"ן עם כלון ה"ל וא' ועד ו' הוא כלון הו'
עולין הב' ווי"ן ב' פעמים אהו"ה אהו"ה וא' מצטרף [illegible] הוא יהו"ה הרי
כאן ג' שמות וכו' עיין שם:

אמת: כבר כתבתי בזאת ויציב שהאל"ף נקודה בחטף סגול ובקריאת החטף סגול [illegible]
בפס[illegible]

התיבות הללו כתובות בסוף ההלכה(?)

[illegible] בסוף התהלים [illegible]

מאמר הקו״ף בראשי ד״ל בעצה טובה ומיונו מלא טועה בחשבון לשון תקון וכו וזה ענין טובה
מלפני מעלה וכן שחרית וערבית תאמר יצר טוב וחבר טוב בלא בו״ת וסוף מצאתי בירושלמי
בדברי דגרסינן ותקננו עצה טובה מלפניך שהוא לשון תקון ודאי צ״ב ג׳. עכ״ל: והסר
מעלינו דבר וחרב וכו׳. כ״ה בסדורי קל״ף לא נכתבה מלת אויב. וגם מהרש״ל כתב בתשובותיו
סי׳ ס״ד בשם אביו זקנו ז״ל לא אמר בנוסח השכיבנו אויב וכו׳ כי אם דבר וחרב כי אויב
הוא בכלל חרב עכ״ל: ורעב. כ״ה בכל הסדורים שלנו אבל בסדור אחד של קל״ף גם באמשטרדם
כתוב ורעה ובסדורי ספרד כתוב רעה רעב אבל לפי מנין התיבות שאכתוב בסמוך אין לומר
שניהם עכ״פ ולי נראה יותר נכון גרסת סדורים שלנו כי כן בפרק ה׳ דאבות בנ״ז מיני פורעניות
חשוב רעב בהדי דבר וחרב ואף נאמר רעה נכללו בה כל הני במשוב ופרטם מה לו:
מלפנינו. המ״ם נקראת בשב״א נע מפני הדגש שבה לחסרון נו״ן השורש: ובצל כנפיך תסתירנו.
על שם פסוק בצל כנפיך תסתירני (תלים י״ז) ומלת כנפיך ברביע שהוא טעם מפסיק כמבואר
בפ״ד לכן תי״ו של תסתירנו בגעיה אעפ״י שהיא אחר הקו״ף: כי שומרנו. כ״ה הנוסח בסדורי
קל״ף גם באמשטרדם גם בסדור מהר״ר הירץ וכתב מהר״ר הירץ בפירוש סדור וז״ל בהשכיבנו נ״ה
תיבות ולפי זה אין לומר והושיענו למען שמך כי אל אין לומר רק כי שומרנו ומצילנו אתה כי
מלך חנון ורחום אתה ולא אל עכ״ל. הנה נראה שכתב לחסר מלת אל שתי פעמים כדי שלא
להוסיף על מנין נ״ה תיבות אבל לפי דעתי יותר נכון שלא לחסר מלת אל רק פעם אחת בראשונה
לומר כי שומרנו מאחר שכן נמצא בכל סדורי קל״ף גם באמשטרדם אבל כי אל מלך אין לחסר
מלת אל מאחר שכן נמצא בכל סדורי קל״ף ולענין מנין נ״ה תיבות כבר כתבתי שיש לחסר
מלת אויב ואז נמצא המנין מכוון נ״ה תיבות עד שומר עמו ישראל לעד ובפרט שגם בסדור קל״ף
שפירושו ומחבר למהר״ח חסר מלת אויב וכתוב בפירושו וז״ל נ״ה תיבות בהשכיבנו כנגד נ״ה
תיבות מן אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי עד מעתה ועד עולם והקריאה חשוב אחד
מהן נ״ה, עכ״ל: ומצילנו. כ״ה הנוסח בכל הסדורים שלנו גם בסדורי קל״ף ובסדורי ספרד גם באמשטרדם
וז״ל כי שומרנו ע״ש ה׳ שומרך, ומצילנו אתה ע״ש כי הוא יצילך מפח יקוש עכ״ל. ובסדור מהרש״ל כתוב
וז״ל כי שומרנו ומצילנו. ס״א וצלנו פי׳ צל שלנו שנאמר ה׳ צלך על יד ימינך עכ״ל ואפשר כי
טעמו מפני שנמצא בפסוק אחד ה׳ שומרך ה׳ צלך (תלים קכ״א) ומאחר שאנו אומרים שומרנו
יש ג״כ לומר צלנו אבל לפי דעתי נכון הוא שאין לשנות נוסח שלנו הנמצא בכל הסדורים
ומלת ומצילנו הצד״י בגעיה לחסרון נו״ן פ״א הפעל שרשו נצל: לחיים ולשלום. בשניהם הלמ״ד בשב״א
מטעם הנזכר למעלה: לעד. העי״ן בפת״ח אעפ״י שהוא בהפסק כי כן מלת עד ולעד הם לעולם
בפת״ח על פי המסורה אף באתנחתא וסוף פסוק:

בליל שבת ויו״ט כשמגיע לובצל כנפיך תסתירנו יאמר מיד ופרוס עלינו וכו׳ ולא יאמר
כי שומרנו כלל כמבואר בהקדמה הפרטית: הפרוש וכו׳.

לשבת אומרים כאן: וְשָׁמְרוּ וכו׳.
לשלש רגלים בהיותן פסח שבועות סוכות אומרים כאן: וַיְדַבֵּר וכו׳.
בראש השנה אומרים כאן: תִּקְעוּ וכו׳.
ביום כפור אומרים כאן: כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה וכו׳.

כל אלה האומרים
את הפסוקים בכ׳
בקולם הפנים
התהלה והעתיקם
בזמן בהפוסק,
רק ראשיהם עם
... וכו׳,
בשבול הרגן.

בש״ע

ומלת לנו שהיא מלעיל כמבואר במכלול באופן העשירית ומפני שהוא מלעיל נדגשה המ"ם
כי נקודת השי"ן מחוקה על המ"ם ונקראת אליה במדובר ובדחיקה: נסים הסמ"ך בד...
לחסרון אות הכפל שרשו נסס: ים סוף. כל מלת ים שבמקרא המ"ם נקודה בקמ"ץ חוץ ממלת
ים סוף שהמ"ם נקודה בפת"ח כמבואר במכלול בשער השמות במגזרת הכפולים במלת
כל שהפ"א במלופ: שבחו. הבי"ת נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה כי הוא פעל עבר ומן
הדגש ובן קלו שבפסוק: ענו. בטעם מלרע כמשפט הפעלים ומחו לומ"ד הא"ש...
כמו כאשר ענו (שופטים ח'): מי כמכה. בקמ"ץ פסוק זה ופסוק יי ימלוך שאחריו בתהלים
מלעיל בשירת הים: בוקע ים. המ"ם נקודה בקמ"ץ ככל ים שבמקרא כבלעיל: ממנו. המ"ם
השניה והנו"ן שנקודה במלות. והטעם מבואר במאור רבנו בדקדוק: גאל. כ"ה קמ"ץ ומ...
כי הוא פעל עבר ויש לדבר להביא המל... ממוצא שלא והא נראה בקורא עי"ן מן הטעם
שכתבתי לעיל במלות שחרית:

השכיבנו. השי"ן. ובן לחויק המ"ם נקודה בשב"א כי השב"א היא נקודה העצמות של
אותיות וכל"ב אלא א"כ כשבאין להורות על ה"א הידיעה החסרה אז תבא
נקודת הה"א שהיא הפת"ח תחת אותיות וכל"ב כמבואר בפרק ג' וכאן אינן מורות לידיעה
לכן הן נקודות כנקודתן העצמות שהיא השב"א: ופרוש. כ"ה בסדורי ספרד בשי"ן ומק...
על דבר שמאל ובן כתב האבודרהם ופרש עלינו על שם פרש ענן למסך (תהלים ק"ה) ופירושו
ענין שטוח והוא הנכון כי שהוא בסמ"ך הוא מענין חתוכה כמו הלא פרס לרעב לחמך
(ישעיה נ"ח) ואע"פ שנמצא גם גבי הענין בשי"ן ונקודה על דבר שמאל כמו פרש אין להם (איכה
ד') פרשה ציון (איכה א') ודומיהם וכל מקום הנתה ראשונה של גב הענין הוא בסמ"ך
ואלה יצאו מן הכלל על פי המסרה כמבואר בשרשי הרד"ק שרש פרס. ואלו נכתבה זאת המלה
בסדורים שלנו בסמ"ך ולא בשי"ן כדי שלא יטעו עמי הארץ לקרות בנקודה על דבר ימין שהוא
מענין פירוש וביאור אבל הנכון הוא שאין לשנות הנוסח האמתי מפני עמי הארץ ואם
יטעו הלא נדרש באור הפירוש רבה על ופרוש עלינו אהבה עם הארץ שקורא לאהבה אובה
בגון ואהבת ואובת הקב"ה אומר ופרוש עלינו אהבה והנוסח האמתי ישמע במקומו לומר
תן: סכת. כ"ה הסמ"ך בשר"ק והכ"ף דגושה כי זאת המלה בכל המקרא היא חסרה
על פי המסרה וכמו שכתב הפרדס שער ערכי הכנויים ערך סוכה: שלומך. כ"ה המ"ם
בסגו"ל מפני ההפסק: ותקננו. בעצה טובה. כ"ה הנוסח בכל סדורים שלנו גם בסדורי
קט"ל ובסדורי ספרד גם באבודרהם וכתב האבודרהם בפירושו נ"ל ואומר ותקננו לפי שאין
עצה ותקנת לשמע בלתי עצתו שנאמר עצת יי לעולם תעמוד עכ"ל ולפי זה היה צריך
לקרות קו"ף של ותקננו דגושה ונקראת בשב"א נע מפני הדגש כי לשון תקון אינו נמצא כי
בבנין הדגש כמו תקן משלים הרבה (קהלת י"ב) ומלת ותקננו הוא עתיד מבנין הדגש
ואנו מבקשים מלפני הש"י שיתקן אותנו בעצה טובה. אבל בסדור מהרש"ל כתוב נ"ל
ותקננו עצה טובה כ"ה בר"ן עצה בלא בי"ת, ותקננו, כ"ה הקו"ף רפה לשון קנין ומ...
עצה בלא בי"ת לומר הקו"ף רפויה אז משמע לשון קנין כלומר שיקנה לנו עצה טובה
ואמ...

ויפלו. דגש הפ"א לחסרון נו"ן פ"א הפעל שרשו נפל: וירא כל העם ויפלו וגו'. כ"ה הנכון
לומר גם הפסוק שהוא (במלכים א' י"ח) וראיתי בספרים שהגיהו כהם. וירא כל העם וירונו
וגו' והוא פסוק בפרשת שונה וטעות הוא כי באותו הפסוק לא נמצא אפילו אזכרה אחת
ותקנו לומר פסוק זה שיש בו שתי אזכרות כדי להשלים המנין דלעיל וכן הוא הטעם בספר
מה"של בשם בס"ג: ויפלו. הפ"א נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה לחסרון נו"ן פ"א הפעל
שרשו נפל: חסדך. הס"ך בשב"א נח והדל"ת בשב"א נע כדין שני שבאין באמצע התיבה
והוא דגושה כדין בג"ד כפ"ת אחר שב"א נח כמבואר בפרק ג': הושיענו אלהי
ישענו. כן הוא הנכון לומר גם הפסוק שהוא (בדברי הימים א' ט"ז) ולא פסוק דתהלים (שבתהלים
ק"ו) כי שם כתוב הושיענו ה' אלהינו וגו' ואז יהיו ק' אזכרות וכבר כתבתי טעם למנין
ק' אזכרות: וקבצנו. הקו"ף נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה: והצילנו. הצד"י דגושה:
קדשך. הקו"ף בקמ"ץ חטף והדל"ת בשב"א נח ורפה והשי"ן בסגו"ל ומפני ההפסק: בתהלתך.
הלמ"ד דגושה וכל טעמו בקדושה. פסוק זה כתבתי בפסוקי דזמרה: כל גוים וגו'. כבר
כתבתי לעיל טעם לזה וסדו בכאן פסוק זה שיש בו שם אדנות: ויכבדו. הכו"ת נקראת
בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא עתיד ומבנין הדגש ווי"ו בעתיד נחה אחר חול"ם
הוי"ו וכבר כתבתי טעם נחות בפרק ג' והדל"ת רפה כדין בג"ד כפ"ת אחר שב"א נע:
ועשה. כ"ה השי"ן בצר"י כי הוא תאר: לבדך. דגש הדל"ת לחסרון אות הכפל שרשו בדד
והוא נקודה בסגו"ל ומפני ההפסק: ואנחנו. כבר כתבתי כמה פעמים שבצאת המלה
לעולם החי"ת בשב"א נח: עמך. המ"ם בשב"א נע ומפני הדגש שבה: נודה לך. הלמ"ד דגושה
ומפני כי מלת נודה היא בטעם מלעיל והדל"ת מחוקה על הלמ"ד והוא בכלל דחיק המבואר
בפרק ד': תהלתך. הלמ"ד דגושה לחסרון אות הכפל שרשו הלל: ברוך. הבי"ת בפת"ח
ורביעה וכן בלולב והוי"ו והלמ"ד שאחרי הבי"ת בגעיות כדין אחר הא'. הרביעה כמבאר
בפ"ב: בשבחנו. כ"ה השי"ן בקמ"ץ חטף והבי"ת בשב"א נח והבי"ת בצר"י והוא בגעיה
כמשפטה אחר שב"א נח: חי. החי"ת בקמ"ץ ומפני ההפסק: בשר. קמ"ץ הבי"ת נהפך
משב"א וקמ"ץ השי"ן לפת"ח ומפני הסמיכות: מבורך. כ"ה בפסוק בה"א אחר התי"ו: יחד.
צווי ומבנין הדגש ומפני שהחי"ת אינה מקבלת דגש היתה הוי"ו ראויה להנקד בקמ"ץ
תשלום הדגש ונשארה בפת"ח והטעם שכתבתי בפרק ב': וקוה. הוי"ו דגושה כי הוא
צווי ומבנין הדגש:

ירא. אלהיך. כ"ה הה"א בקמ"ץ ומפני ההפסק: ולך. כ"ה הוי"ו והלמ"ד בקמ"ץ אעפ"י
שהוא פעל עבר והיתה הלמ"ד ראויה להנקד בפת"ח והטעם כתבתי בפסוקי המלכים
קודם תהלה לדוד: ה' מלך. יש פסיק בין שתי התיבות והטעם כתבתי בלשון הזה:
מלך. הלמ"ד נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה כדין אחר שי"ן השואל: המלך. כ"ה הוי"ו
בחול"ם והלמ"ד בצר"י ונגון הטעם מלרע תחת הלמ"ד כי הוא בינוני ואין לומר המלך כמו
שמלין שהוא תאר ונדחק לבגדר שלא לקרות הטעם מלעיל תחת הוי"ו והלמ"ד בסגו"ל חלילה
וכל זה כתבתי הטעם בפרק ראשון: תמיד מלוך. כ"ה הנכון מלת תמיד בקבוצה אל זה
שאחריה

בשו"ע סי' רל"ו ז"ל הגה"ה ראיתי מדקדקים נוהגין לעמוד כשאומרים הח'
הפסוקים של ברוך ה' לעולם וכו'. ומנהג ופה הוא כי נתקנו במקום
תפלת י"ח יש כן ראוי לעמוד בהן כמו בתפלה:

ופרוש. כ"ה בשין בנקודה על צד שמאל כמבואר בתחלת השכיבנו: שלומך. כ"ה המ"ם בסגול
ומפני ההפסק: פורש. כ"ה בשין שמאלית והטעם הנזכר: ומשום הלמ"ד בקמץ ומפני
ושמרו. ונפשו. הנו"ן בשוא לחסרון נו"ן נפעל כי הוא עתיד ובנין נפעל שהפסק לעקר
ומפני נו"ן השורש בנקודה בפתח ונו"ן שלצדה המורה על העתיד הוא בשוא כמו
המבואר בפרק ד' והפ"א נקודה בפתח אע"פ שהוא בסוף פסוק ומפני שבלי הפסק הוא בצר"י
כמו וינפש בן אמתך והגר (שמות כ"ג). ובהפסק ישוב הצר"י לפתח כמו שכתבתי בתפלת י"ח
בעלת שתרומם:

תקעו. הקו"ף רפה ונקראת בשו"א נח כדין הצווי לרבים ובנין הקל כמבואר בפסוקים הקודמים
שאחר ברוך שאמר בשלת ואמרו הושיענו: בכסה. כ"ה הבי"ת בפתח והכ"ף והסמך
בסגול והה"א תמורת. אע"פ שהוא כסא ובמשלי ענין זמן ומועד קבוע: חגנו. בגימ"ל לחסרון
אות הכפל ששרשו חגג: חק. כ"ה החי"ת בחולם כי כן משפט המלה כשאינה סמוכה כמו שמצ
רש"י בשורת הים בשלת עזי וזמרת יה ובשהיא סמוכה במקף אז ישוב החולם לקמץ חטף
כמו חק עולם (שמות ל'): משפט. כ"ה הפ"א בקמץ כי אינו סמוך לאלהי. האל"ף נחה ואינה
נקראת כלל כמבואר בפרק ג':

כי. וכו'. הכ"ף בחולם ומפני שהוא בנגון טעם: תשבחו. הה"א בקמץ ומפני ההפסק:

ברוך.. כבר כתבתי בקדוש אלה האחרונה הפסוקים בסוף פסוקי דזמרה קודם ויברך
דוד וזה שוב לבקבק בשני פסוקים שאחריהם כתבתי בפסוקים המוקטים קודם
תהלה לדוד וכתבו התוספות בפרק קמא דברכות דף ד' ע"ב וז"ל ואנו שאומרים ומאי מוסיף
ופסוקים אחרים וכו' עד ועם ויש באותם פסוקים י"ח אזכרות כנגד י"ח ברכות כלומר שלא
וכו' וכן כתב שם הרא"ש ז"ל, וכן כתב הטור א"ח בסי' רל"ו וכן כתב הר"ר דוד אבודרהם של באלו
הפסוקים י"ח אזכרות וכן כתב האגור בסי' ש"ל וכן כתב הרבה מן הפוסקים ובאמת אנו
מוצאים במספרן י"ט פסוקים אולי הוסיפו פסוק אחד נגד ברכת המינים שנתוספה אח"כ
ביבנה דינו של ר"ג וכדאיתא בפרק ב' דברכות דף כ"ח ע"ב והוא פסוק כל גוים אשר
עשית וגו' להורות שעתיד המינים לשוב להשתחוות להש"י ויקבלוה לאדון עליהם ואפשר
על כן יש בפסוק הזה שם של אלקים דלת' וזה שאין כן באותו י"ח אזכרות שכולן של הוי"ה
המינים הלכות תפלות של חול סימן ס"ב כתוב בהגהות ז"ל הוסיפו אנשי מערב המקראות
שהם שבחו של מקום כ"ה ויש בהן י"ט אזכרות כנגד תפלת החול וקבעו בהן ברכה אחת
דרבנן וכו' והיא על כל הפסוקים שהביא את ברוך כנגד המינים הרבה ספקים ובאמת
הגה לא הביאו וכתב רק י"ח אזכרות כנגד האות ונגד כל המינים וגם הב"י לא כתב
שם רק בדברי המאמרים י"ח אזכרות ולא הביא את ברכת המינים וכו':

מורה להדגש ולנקוד הבי"ת בחולם כמו קמ"ץ וקדשתנו ומפני שאין הרי"ש מקבלת דגש נקודה הבי"ת בצר"י כמבואר בפרק ב': הבנים. הנו"ן נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה אחר הא' הידיעה:

בתורתך. כ"ה הת"ו השניה בסגול והכ"ף הפשוטה בקמ"ץ ומפני ההפסק ואין לקרות הת"ו בקמ"ץ והכ"ף בשב"א נח והטעם שכתבתי בפרק ו' במלת ושבענו מטובך:

ויכלו. צריך לזהר בקריאת הוי"ו לקרות הוא"ו בשב"א נח כי כן מצאתי בתקון ושן כתוב בקלף בל. הקורא ויכלו הוי"ו בפתח וי"ו לאותו. וכן מצאתי הלשון הזה עצמו בסדור מהרש"ל, והלמ"ד בגעיה אחר השור"ק כי הוא עתיד ובנין שלא נזכר שם פועלו והדגש שבו מ"ן הפעל בגעיה לשון כלה ונהפך לעבר ומפני וי"ו השמוש הנקודה בפתח כמבואר בפרק ב' וכן במלת ויכל וכל נ"ל שאין להאריך בוי"ו כמו במלת ויכלו כי אם הוא לשון וזו ונראה במצטער על בריות שעוש וארץ חלוה וכן ויברך ויקדש אין להאריך בוי"ו והטעם הנזכר וזה שכתוב בתקון דלקא ויכלו הוא מפני התגנות שרגילים לנגן ולהאריך בה אבל צריך ליזהר בכל אלה הלשון וכיוצא בהם: כמו. הוי"ו בגעיה אחר פתח הבי"ת הנורה על הא' הידיעה כמבואר בפרק ב': ויברך. כבר כתבתי נקוד המלה ודקדוק קריאתה במלת ויברך. יום אחר פסוקי דזמרה ולולי שעי"ן הפעל הוא רי"ש לא היתה נקודה בנקוד ויקדש כי הם מבנין אחד:

אלהינו.

יש מהפוסקים שכתבו לומר כאן ושמחו במלכותך וכו' והארכתי בזה בהקדמה הכללית פרק א'.

קדשנו. הדל"ת

נקראת בשב"א נע כי הוא צווי ובנין הדגש עם כנוי המדברים בעדם ובקשת רחמים היא כדאיתא בפרק ערבי פסחים דף קי"ז ע"ב וז"ל אמר רבי זירא בקידושא אשר קדשנו במצותיו ובצלותא קדשנו במצותיך מ"ט דרחמי נינהו. ופי' רשב"ם בקדושא וקדשנו בהודאה הוא על שעבר. בצלותא וקדשנו לפי שאנו מתפללים אותה במוצא תפלה ראוי לאומר בלשון בקשה עכ"ל: במצותיך. כ"ה במו"ד אחר הת"ו כי הוא לשון רבים: בתורתך. בלא מו"ד אחר הת"ו כי תורה אחת היא לנו: שבענו. הבי"ת נקראת בשב"א נע וכן הנו"ן של שמחנו והטעם הנזכר במלת קדשנו: בתורתך. מטובך. בישועתך. בשלשתן הכ"ף הפשוטה בקמ"ץ והאות שלפניה בסגול והטעם הנזכר במלת בתורתך בודם וכלו: וטהר. צווי ובנין הדגש ואעפ"י שאין הה"א מקבלת דגש לא בא תשלום הדגש תחת הפת"ח של טי"ת לעשותו קמ"ץ כי על הרוב לא יבוא תשלום הדגש על אותיות החע"ה כמבואר בפרק ד': לעבדך. כ"ה העי"ן בקמ"ץ חטף וכבר כתבתי בפרק א' טעות הנמצא בספר חסידים סי' תתק"ו לכתוב לעובדך בוי"ו אחר העי"ן הבי"ת רפה ובשב"א נח והדל"ת בגעיה ובשב"א נע ובה מבואר טעמו לשון קבוע מקומות: והנחילנו. הוא צווי ובנין הפעיל עם כנוי המדברים בעדם הנו"ן נקראת בשב"א נח: שבת. כ"ה הבי"ת מלא והטעם כתבתי בפסוקי קרבן מוסף שאנו אומרים בשבת אחר פרשת התמיד והבי"ת נקודה בפתח ולא בקמ"ץ במשפט מלת המלה כשאיננה סמוכה כי זה מוסב על שם פסוק ואת ימי קדשך הודעת להם (נחמי' ט') ושם הבי"ת נקודה פתח על פי המסורה שנמסרה בפרשת בהר

בקיצור ב' שורות
מן אלהינו עד
קדשנו קהכ"ו חלק
[illegible] הטעם.
אולי רצון הכותב
עד [illegible] במחלקת
[illegible] ולא עלה.
[illegible] שחור הנייר
[illegible] והנראה איננו [illegible]
הנייר [illegible], אולי המוציא
לאור כי זה נלמד
מדלוק במקום חסר

שאחריה ומינה חוזרת על מה שלפניה בקריאת החזנים הטועים ושמעתי שקצת מהגדולים מחזיקים
ומחזיקים טעות החזנים בזה ומתרצים טעם לפגם כי תיבת היינו לעולם ועד ימיה לו לבסוף
הענין והנה טעותם ומפרסם בברכת הזמן יתברך שמך בפה כל חי תמיד לעולם ועד ושם א
אפשר לומר זאת תיבה חוזרת על מה שלפניה בשום פנים ובאמת תיבה מורה על ההתחלה
בלי הפסק שתהיה לעולם ועד וכן הוא בהדיא במקראות שכתב וז"ל תיבה ימלוך עלינו לעולם
ע"ש מלוך עליהם. וגם לעתיד ואמר תיבה בלומר שלא יהיה עוד בגלות מימות המשיח ומלוך

בשע"ת א"ח סי' רל"ו ד"ל אין לספר בין גאולה דערבית לתפלה ואף המנהג
י"ח פסוקים ויראו עינינו אין להפסיק בין ויראו עינינו לתפלה ומיהו מה
שמכריז הש"ץ ראש חדש בין קדיש לתפלת ערבית לא הוי הפסק כיון שהוא
צורך תפלה:

תפלת ערבית דליל שבת

בשע"ת א"ח סי' רס"ח ד"ל אם טעה והתחיל תפלת החול גומר אותה ברכה
שנזכר בה שטעה ומתחיל של שבת לא שנא נזכר בברכת אתה חונן
לא שנא נזכר בברכה אחת משאר הברכות בין בערבית בין בשחרית
מוסף ומנחה ויש אומרים דבמוסף פוסק אפילו באמצע ברכה. אם
היה סבור שהוא חול והתחיל אדעתא דחול ומיד כשאמר תיבת אתה
נזכר קודם שאמר חונן הוה ליה התחיל בשל חול וגומר אותה ברכה
אבל אם היה יודע שהוא שבת ושלא בכוונה התחיל תיבת אתה אפי'
אם הוא בתפלת שחרית שאינה פותחת באתה אינו גומר ברכת
אתה חונן דחשבינן ליה כטעה בתפלת שבת בין זו לזו דהרי וכולן
אתה קדשת או אתה אחד. ומי שהתפלל תפלה של חול בשבת ולא הזכיר
של שבת לא יצא ואם הזכיר של שבת בתוך י"ח אע"פ שלא קבע ברכה
לשבת יצא וכו'. טעה והתפלל של חול בשבת ולא הזכיר של שבת אם עקר
רגליו חוזר לראש ואם לא עקר רגליו אע"פ שסיים תפלתו אינו חוזר אלא
לשל שבת וכו'. הטועה בתפלת שבת והתחיל של זו בזו אינו חוזר ומשום
שאם התחיל של מוסף באחרת או אחרת בשל מוסף חוזר. אם התפלל
של חול ולא הזכיר של שבת או שלא התפלל כלל ושמע מש"ץ ברכה מעין
שבע מראש ועד סוף יצא:

אומרים אבות וגבורות וקדושת השם ואח"כ אומר

אתה קדשת. פי' הב"ח דמשה קדשו הגם כי הוא פעל עבר ובנין הדגש: השביעי. הל"ן נקרא
בשב"א נע ופנו הדגש שהוא אחר ה"א הידיעה. וכן כל השביעי שבמקרא ושבתפלות
ב"ה. הנ"מ בסגו"ל ופנו ההפסק כי צריך להפסיק באן כדי שלא יבא לידי חירוף לומר ל
תכלית חלוף מה מבואר לשכול: ברכתו. הבי"ת בצר"ו כי הוא עבר ובנין הדגש והמה
ראוי

אבל רמרדכי קלץ כתוב קדשנו הדל"ת בפתח והשי"ן בגעיה ובשב"א ולפי זה הוא דיעתר
קדוש ובנין הדגש ואף שהיה פירושו שהם קדשנו את העולם ואיננו נכון, וכתב מהרש"ל
בסדורו וז"ל קדשנו. כה הדל"ת בשורק אבל קדשנו שהמ"ם בשב"א והדל"ת בפתח משמע
שהוא קדשנו העולם אבל הפי' לפי מקדשים מן העולם, ספרדים ומדייקים קדשנו המ"ם
בחורק והדל"ת בגעיה ופתח והשי"ן בשב"א ובגעיה וכ"ה על משקל מדבר אלין (סוף פ' נשא)
והדגש במקום חסרון הנון של התפעל (כמו שפי' רד"ו שם) והוא כמו מתקדשנו ופירושו מנהם
לפי המתקדשין עצמן בעולם לכבוד שבת (כי ענין התפעל שהוא מסבב הפעולה לעצמו כמו
שכתבתי בקבוצי) ופי' של קדשנו פעל הוא ובנין חזק כמו מדבר ופירושו המקדשים
בעולם ע"י הקב"ה (כי ענין הפעל הוא שהוא מקבל הפעולה מאחר) אבל קדשנו שהמ"ם בשב"א
והדל"ת בפתח הוא על משקל מדבר משבר פעל ובנין חזק לפיכך לא נכון לומר כן
כי משמע שהם מקדשים את העולם (ר"ל שהעולם מקבל הדין או יהיה ענין הסרת
העולם כמו קדשנו את המזבח שהוא מדין ומסיר הדין משניהם אינם נכונים) ואעפ"כ
כן שמעתי מן הבחורים המתגאים ומתביישים לחבר מטעמים שאחרו עשו ואחר מעורהם
כן, וכן עשו גדל בעזיז ובגאוה בהרבה מלין אעפ"י שמצאו וראו בספרים מדוייקים
מינם שבים מטעותם שנאמר כסיל שונה באולתו (משלי כ"ו) עכ"ל. ע"כ בסדור מהרש"ל:
גבר. כ"ה הגו"ן ובכ"מ שנהגם בסגו"ל לעולם כן נראה מזה שכתב הרד"ק בשרש גבר ומ[illegible] תמצא
את גבר עמוק (דברים כ"ה) בשש נקודות אבל לגבר קדשו (תלים ל') בחמש נקודות לית כוותיה
עכ"ל. נראה מדבריו שאין עם אחד בכ"ה תחת הגו"ן חוץ מן לגבר קדשו ולכן אין לשנות
[illegible] לקרות הגו"ן בסגו"ל בכל מקום: למעשה בראשית. כי השבת מורה על חידוש העולם
[illegible] כי בו שבת מכל מלאכתו וגו':

אלהינו ואלהי אבותינו רצה במנוחתינו וכו'

בשו"ע או"ח סי' ער"ב ז"ל נוהגין לומר פרק במה מדליקין והספרדים אומרים
אותו קודם תפלת ערבית והוא הנכון, והטעם כתוב בדגול מרבבה סימן
הנזכר. ויש שאין אומרים אותו ביו"ט שחל להיות במוצ"ש וכו' ובשבת
של חול המועד אין אומרים אותו וכן ביו"ט שחל להיות בשבת אין אומרים אותו:

במה. כל במה שבתורה שתיבה שאחריה מתחלת באותיות קורין המ"ם בקמ"ץ כמו במה אדע
(בראשית ט"ו) ואם לאו המ"ם בסגו"ל כמו ובמה יודע אפוא (שמות ל"ג) ע"כ גליון
סדור מהרש"ל. והנה לא כתב בהדיא נקודת הבי"ת כי במה ידע נקודה הבי"ת בפתח
ומצא מלת במה שהמ"ם בסגו"ל והבי"ת בשב"א כמו במה שיהיה אחרון (קהלת ג') ונראה
אין קפידא כי בפת"ח באלה האותיות אינו מוטעה כמו שכתב הרד"ק במכלול בשער
מלות במה מה ז"ל ונכונו הרו"ע והבי"ת על זה בפת"ח עם הדגש ולא לחסרון ה"א
המגמה עכ"ל: מדליקין. הדל"ת רפה ובשב"א נח והוא מנוגנו לגבורים מקוון הפעל וכבר
כתבתי במשנה איזהו מקומן שבלשון משנה תבוא נו"ן בשופה בסוף התיבה [illegible] מם
ספתוק

דבר סיני אע"פ שאיננה סמוכה: קדשך. הקו"ף בקמ"ץ חט"ף והדל"ת רפה ובשב"א נע והש"ן
נקודה בסגו"ל ומפני ההפסק: ונוחו בה. כ"ה הנכון לומר בלשון שבת המקום בה וכו' ו
השבת וינוחו בו וכן יש לומר ישראל מקדשי שמך ולא אוהבי שמך כמו שהוכחתי בפרק ראשון:
רצה ומודים וכו'.

רצה ומודים וכו' כן כתוב בספרי התפלה.

אחר שסיים הקהל תפלת ערבית אומרים ויכלו כמו שכתוב בש"ע סי'
רס"ח ד"ל מוגרים לומר ויכלו משום יו"ט שחל להיות בשבת שאין אומרים
אותו בתפלה וגם להוציא למי שאינו יודע ואומרים אותו בקול רם
ומעומד. ואומר ש"ץ ברכה אחת מעין שבע ואין היחיד אומר אותה.
הג"ה מיהו אם היחיד רוצה להחמיר על עצמו יכול לאומרה בלא
פתיחה ובלא חתימה וכן נוהגין הצבור לאומרה עם הש"ץ בלא פתיחה
וחתימה. אין אומרים ברכה מעין שבע בבית חתנים ואבלים וכו'
אבל בשבת שאחר יו"ט אומרים ברכה מעין שבע. אין לדבר בשעה
שאומרים ויכלו ולא בשעה שאומר ש"ץ ברכה מעין שבע, ובסי' תפ"ז
כתב שאם חל יום ראשון של פסח בשבת אין אומרים ברכה מעין שבע:

ברוך. כבר כתבתי בדקדוק ברכה זו עד אל עליון בתפלת שמונה עשרה: קונה. הנון בצר"י מ
בתפלת י"ח: בדברו. כבר כתבתי בדקדוק מלה זו בברכה ראשונה וברכת קריאת שמע
של ערבית: מחיה. כבר כתבתי בתפלת י"ח שהיו"ד בצר"י ובגעיה:

ראש השנה או יום כפור שחל להיות בשבת, וכן בשבת שובה אומרים המלך הקדוש במקום האל הקדוש

המניח. כ"ה המ"ם בגעיה ונקודה בצר"י במשפט מ"ם הבינונים ומנחו
העין שרשו נוח: שבת. הבי"ת בפת"ח והטעם שכתבתי לעיל: קדשו.

בזה כתוב בספרי התפלה בערבית בה בספרים ישנים רבות. —

הקו"ף בקמ"ץ חט"ף והדל"ת רפה ובשב"א נח: כי בם רצה: כ"ה בכל הסדורים שלנו גם בסדור
קלי"ע ובסדורי ספרד גם באבודרהם כתוב כי בם רצה וכתב כי הוא על שם ורצותו אתכם
(וחגא"ל מ"ג) הנה לפי פירושו מלת בם קאי על ישראל אבל בסדור מהרש"ל כתוב ס"א כי בו רצה
וכן הוא עכ"ל. נראה כי רצונו שפירושו בו ר"ל ביום השבת רצה להניח להם לישראל
להניח. כ"ה הה"א בקמ"ץ כי הוא מקור מבנין הפעיל ונחו העין עם יו"ד השמוש שרשו נוח
כמו להניח ברכה אל ביתך (יחזקאל מ"ד): מעין הברכות. כן פי' הרוקח
תפלת השחר במשנה רבן גמליאל אומר בכל יום מתפלל אדם י"ח, רבי יהושע אומר מעין
וכתב הרע"ב פי' מעין שמונה עשרה ענין וכו': הברכות. הבי"ת נקראת בשב"א נע ומפני ה
שבה אחר הא הידיעה: ומברך. הנונו מבנין הדגוש והקו"ף הבי"ת הוא חלום דגש ה
מבואר בפרק ד' ובכמה מקומות: ומניח. ס"א המניח סדור מהרש"ל: קדושה. הדל"ת
אחר שב"א נע והיא נקודה בשורק והשי"ן בגעיה תמורת הנח כמבואר בפרק ד': ו
כ"ה בכל הסדורים שלנו ובסדורי ספרד ומשנו הדל"ת בשורק והשי"ן בגעיה ובשב"א והא
סמוך מבנין הדגוש שהם משונים מן העונג ונפלה יו"ד הרבים ומפני הסמיכות
פי' האבודרהם ז"ל מדשנו עונג כמו והיה דשן ושמן ור"ל מקבלי הנאה דרך

מעמים בחולם וכן צנונות גם הנון הראשונה בחולם כי הנפרד הוא צנון בחולם ולא נשתנה
מדגו והנון השניה היא בחולם כדין האות שלפני תיו המורה על רבות כמו מן תהום
תהומות וטעות נפל בספרים שנקדו מעמים צנונות הצירי והנון בקמצים: מקצעות.
כ׳ הפ״א בפתח והקו״ף בגעיה ונקודה בשלש נקודות וטעות נפל בספרים שנקדו הפ״א
בשב״א כי כן נמצא בפסוק ולקח מעט מקצעות (מלכים ב׳ ב׳) וכתב הרד״ק בשרש קצע וז״ל
מקצעות פי׳ בעל הערוך שהן כמין אבטיחים קטנים והם מרים ומושכין מגרע שלהם שמן
הוא שאנ״ל בשמן מקצעות עכ״ל, ומהרש״ל כתוב בספרו בלא קורק״ס לא ידעתי מהיכן המצוא
מילשון גם מי הוא מתנגד לפי׳ הערוך כי הקורק״ס גדל מאד ומתוק: בעטין. כ״ה העי״ן בחור״ק
והטי״ת בשב״א נח והרי״ש בקמ״ץ על משקל פשתן שבפסוק: ובנפט. הפ״א והטי״ת שניהם נקראים
בשב״א נח על משקל ערב ומרכים (שיר ד׳): אומו מטמא. כ״ה כמו מתטמא פי׳ אומו מקבל
טומאה סבר מהרש״ל וז״ל שהמ״ם בחור״ק והטי״ת בגעיה והדגש מורה על תי״ו התפעל כמו
ולקח למטהר (ויקרא י״ד) שפי׳ למתטהר שהוא מקבל טהרה כן פי׳ מטמא כמו שפי׳ המפרשים
ודבריו נכונים: טומאת. כ״ה הטי״ת בשור״ק והמ״ם בשב״א נח: אוהלים. כ״ה האל״ף בחולם והה״א
בקמ״ץ כי כן נמצא בפסוק צאן ובקר ואוהלים (בראשית י״ג): שקפלה. כ״ה הפ״א נקראת בשב״א
נע מפני הדגש שבה והה״א במפיק כי הוא פעל עבר ובנין הדגש ומצא על המתילה שהוא
לשון נקבה. והמפיק מורה על הנקבה הנסתרת ופירושו שקפל אותה כמו לרבעה תבל היא
(ויקרא י״ח) שהה״א במפיק ופירושו לרבעה אותה. וכן בקפלה הה״א במפיק כי פירושו הבהק
אותה ר״ל את המתולה שהוא לשון נקבה: יקוב. הקו״ף בגעיה לחסרון נו״ן פ״א הפעל שרשו
נקב והיו״ד היא מאותיות אית״ן המורה על העתיד ליחיד נסתר: שפופרת של ביצה. כ״ה בשוא
ביצה ביו״ד אחר הבי״ת ופירשו הרמב״ם ור״ע הקלופה הקשה העליונה שהביצה מונחת בתוכה
נראה מפירושם שמגיע ביצה ממש וצריך לקרות הבי״ת בצר״י וכן היא נקודה בספרי קלף
ובספרי ספרד אבל בספרי מהרש״ל כתוב בצה בלא יו״ד והבי״ת נקודה בחור״ק וכתב בצה
בצה יקנה כתוב ברוקח שר״ל שפופרת של ביצה ממש עכ״ל. הנה מה שכתב קנה נראה כוונתו
שהוא מלשון הפסוק בסתר קנה ובצה (איוב מ׳) ר״ל קנה הגדל בבצה ופי׳ בצה טיט ורקק
ולפי זה צריך לקרות הבי״ת בחור״ק והצד״י בגעיה. כי שרשו בצץ אבל באמת יותר נכון הוא
לקרות הבי״ת בצר״י מאחר שכן כתבוהו כל המפרשים שהבאתי לעיל: ויתננה. התי״ו נקראת
בשב״א נע מפני הדגש שבה לחסרון נו״ן פ״א הפעל שרשו נתן: מתור. בינוני ובנין הפעיל
ודגש התי״ו לחסרון נו״ן פ״א הפעל שרשו נתר כמבואר בברכת אתה גבור: אבל. כ״ה
האל״ף בחטף פתח והבי״ת בקמ״ץ: חברה. הבי״ת נקראת בשב״א נע מפני הדגש שבה
והה״א במפיק כי הוא פעל עבר ובנין הדגש לנקבה נסתרת כמו שקפלה דלעיל וקאי
על השפופרת שהוא גם בלשון נקבה: מתר. כ״ה המ״ם בשור״ק של שלש נקודות כי הוא
פעול ובנין הפעיל והתי״ו בגעיה לחסרון נו״ן פ״א הפעל כמו מגלת מתר שהוא הפועל
ומתר הוא הפעול ובספרי מהרש״ל כתוב כ״ה מתר מלא בוא״ו תלמודא עכ״ל: ובאמת
אין זה ראיה כי כן דרך התנא לכתוב מפני שאינו מנוקד כמו״ם ז״ל ספרא בזירא
תנא

סתומה בלשון מקרא: בלגש. כ"ה בערוך שרק לגש בגמ"ל שכתב נ"ל לאבלגש והוא כאומר
פני יקלופה של לין ארץ דברדק כמין דמור רק עכ"ל, נראה כי טעות נפל בשניהם ובכל
הספרים שלנו גם בספרי קלף. ובספרי ספרד שכתוב בהם בלכש בכ"י רק בספרי קלף
שפירשו מוחסר להרמ"ה כתוב בלגש בגמ"ל ובפירושו כתוב נ"ל לא בלכש שנמצא באוצא כו
דמור שסביב הארץ ורקיעו שדומה הגדל העשוק לגש בגמ"ל הוא כמין צמר שבין קלופה
לעצו ואם נעשה ממנו פתילה ובכה עכ"ל. ובספר מהרש"ל ז"ל לא בלגש גרסינן בגמ"ל כי לא
בלכש לא נמצא וכן כתוב בערוך עכ"ל. ואפשר כי נפל הטעות בכל הספרים ומפני שהגמ"ל
והכ"ף הם ממוצא אחד כי גיכ"ק הם אותיות החיך ובמלת בלגש הטעם במ"ב כמו שמ
שבלשנו סגול ואם הגמ"ל רפה וקרוב ממצאה לכ"ף רפה ונתחלף למעתיקים ומי בקוראים
הגמ"ל בכ"ף כמו שנפל גם טעות יותר גדול מזה בדי הרבה מן ההמון שקורין לספר תהלים
של יום של [struck] טורים ומגער מה שטעו ומי ומדמים שקראו ויגער באות והם סוראים
מגער בגמ"ל רפה וחשבו ההמון לעשות כמו שעושין בהתפללם תפלותיהם שאינם מרפין בגמ"ל
כן עשו בשם ונגער ויקראו בגמ"ל דגושה עד מבואר למשכיל: בכלך. כ"ה ונוקד בכל
הספרים הכ"ף בפת"ח והלמ"ד בקמ"ץ והכרח הלמ"ד בגושה אחר הפת"ח ולא עבדתי מו
הגיה למנקדים שכך נקודתה כי בגש הלמ"ד אין לו מקום ואין לומר שהוא מורה על אות ה
כי בערוך הביאו בשרש כלך ויותר היה נראה לנקדו בשוא מגולו על משקל בלגש בגמ"ל
ואם הנה בטעם מלעיל והלמ"ד רפה ואם קלה היא נקל: : קורקבה. הכ"ת בחולם והמ"ם
נחה ומפני פגישת שני שבאין בראש התיבה: נחום המדי אומר מבוכן. מי טועי מגיהין
מבוכן סבור והמ"ל. ונו"ן נחום נעקרה בכל הספרים בקמ"ץ וכן מורגל רבי כל ישראל ה
וקנים שנמצא שם גבר בשנה ובתלמוד וגם שמות האנשים אשר הנה חיים עדנה הם
בשם גבר בכולם קורין הנו"ן בקמ"ץ ולפי דעתי הנכון הוא קריאת הנו"ן בפת"ח כי כן
ננקד בתרי עשר נחום האלקשי ונמסר עליו לית ופתח פי' שם גבר לא נמצא על
במקרא והנו"ן נקודה בפת"ח ואין לנו לשנות לשון הפסוק: מבשל. הוא תאר פעל כמו
מבשל בשרים (שמות י"ב) שהוא פעל מבנין הדגש ולכן המ"ם ענין הפעל דגושה ועניינו ה
תואר והוא הנקרא תאר פעל כמו שכתבתי בזות ברוך בברכת נטילת ידים: מה
מתורים. אינו מבין בעת ר"ן לוה תקן מתורים ולא מתורין סבור מהר"ל. ז"ל שבעת כמו
בזות מבוכן: השונים. כ"ה השי"ן נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה אחר ה"א הדגש
והמ"ם בקמ"ץ כי כן מן שון נאמר ברבוי שונים בקמ"ץ כמו מן גפן גפנים ומן דרך
וכן נמצא בפסוק מכתב שונים (ישעיה כ"ה): שומשמין. כ"ה נמצא בכל הספרים השי"ן חולם
אבל נראה יותר נכון לקרותה בשורק של שוש נקודות מאחר שמורגל רבי כל אדם לקרות
המ"ם שאחריה בשב"א נע עד לא מבין באלף בי"ת לא בלשון תרגום מבואר בספר ה
בזות תשבחות אבל במשנה לשון עברו הוא כמו שכתב הרב"ב בהקדמת המכלול
כ"ה האלפ"א בחטף סגול והגמ"ל בחולם רפה כי כן נמצא אל גינת אגוז ירדתי (שיר
הגמ"ל בחולם כי לא נשתנה החולם לשורק ברבוי כמו מן חמור חמורים כן מאגוז אגוזים

בלא וי״ו סבור מהרש״ל וקמ״ץ בנדה הדל״ת במלה לחסרון אות הכפל שרשו נדד וכן
מה״ש של בחלה כי שרשו חלל, ומה שכתב רא״ה לקרות בי״ת בנדה בחלה בפתח ר״ל
לחלות על הא׳ הידועה כמו בנדה הנאת של נדה ושל חלה אבל בהדלקת הנר
הבי״ת נקודה בשב״א כי אין שייך בה פתח לידועה ומפני שכתוב אח״כ הנר בה״א
הידועה כי הידועה קאי על הנר ולא על ההדלקה עיין מבואר: שלשה דברים. ט״ה
שלשה בה״א לשון זכר כי קאי על הדברים כי דבר הוא שם בלשון זכר: ערב שבת.
הבי״ת בקמ״ץ כי אומרה סמוך: עם חשכה. פירוש ר״ל סמוך לחשכה כי כן נמצא
שימוש מלת עם גם במקרא כמו אשר עם בית און (יהושע ז׳) פי׳ סמוך לבית און והרבה
כאלה הביא הרד״ק בשרש עם: עשרתם. כ״ה העי״ן בחול״ם והשי״ן דגושה כי הוא
פעל עבר מבנין הדגש מן עשר תעשר (דברים יד) שהוא מבנין הדגש: ערבתם. גם
הוא פעל עבר מבנין הדגש על משקל עשרתם ומפני שאין הרי״ש מקבלת דגש נקמצה העי״ן
בחול״ם כמבואר בפ״ב: הדליקו. הה״א בפתח והדל״ת רפה והלמ״ד בשב״א נח כי הוא צווי
לרבים מבנין הפעיל: ספק חשכה. בספר התשבי ז״ל ספק חשכה כל דבר שאינו
נגמר נקרא ספק (בלא״ז צווייפ״ל) ובלשון מקרא נקרא תלוי כמו והיו חייך תלואים
(דברים כ״ח) פי׳ מסופקים וכן במשנה אשם תלוי עכ״ל: אין מעשרין. המ״ם נקראת בשב״א
נע מפני הדגש שבה. כי הוא בינוני מבנין הדגש על משקל מדברים רק שבא הנו״ן במקום
מ״ם בלשון משנה כמו שכתבתי לעיל: מטבילין. מדליקין. כל הבינונים מבנין הפעיל
לפיכך המ״ם בפתח והאות שאחריה בשב״א נח: הדמאי. פירש״י במסכת עירובין בסוף
פרק מבוי וז״ל דמאי ספק מעושר ספק אינו מעושר ולשון מוכיח דין מאי עכ״ל רש״י וכן
פי׳ בערוך בדמאי ופי׳ שם עוד שני פרושים אחרים ולכל הפירושים צריך לקרות
הדל״ת בשב״א נע מפני הדגש שבה והמ״ם בפתח והאל״ף נחה לגמרי והיו״ד נח נראה
שמציאין אותה מן הפך עם הפתח שתחת המ״ם: מערבין. המ״ם בשב״א נח אחר הו״ו
כנזכר בפרק ג׳ ובכוה מקוות והעי״ן בקמ״ץ לתשלום הדגש שהיה ראוי להיות בריש כי
הוא בינוני מבנין הדגש כמו מעשרין והרי״ש נקראת בשב״א נע אחר הקמ״ץ כמשפט:
החמין. המ״ם בגעיה לחסרון את הכפל שרשו חמם כמו אשר בגדיך חמים (איוב לז):
רק שבאה נו״ן במקום מ״ם הרבים כי כן דרך המשנה כמו שכתבתי במלת מדליקין:
אמר. למודי. הלמ״ד תואר מבנין הדגש. רב״ק: ורב. פעל עבר רב״ק: שלום. השי״ן בשב״א
ומפני המסורות: בניך. כ״ה הנו״ן בקמ״ץ ומפני המדפיס והיו״ד בחול״ם והמ״ם
בשב״א נח כמשפט הכנוי לנקבה נמצאת וכתב מהרש״ל בתשובותיו בסי׳ ס״ב וז״ל בנוסח
אמר רבי אלעזר א״ר חנינא כו׳ יש בו חסרון אצל כל בניך כו׳ אל תקרי בניך
אלא בוניך וכתב שם שהוא אינו נוהג לומר מאמר זה כלל וכתב שם טעם נכון
עיין שם: אל תקרי. הוא לשון ארמי כמו לא תקרא את שמה שרי (בראשית יז) תרגומו לא תקרי,
וכן קרא את יהושע (דברים לא) ותרגומו קרי וכן כל מה שנמצא בגמרא ובמסורה קרי אותו
[illegible] בק כי לשון ארמי ובכלו המ״ם אחד כמו שכתוב בהקדמת המתורגמן: שלום רב.

כ״ה

תנא תוספאה כמבואר בפרק ראשון : כלי אחד . כ״ה הכ״ף בשב״א ולא בפת״ח כמו שכתו[ב]
במשנת איגרת מקוון : ומלא. מתוך ומבנין הדגש לפיכך הלמ״ד דגושה : המכבה. המ״א
בחתם והמ״ם אונבה דגושה ונקראת בשב״א נע כמשפט הבינוני ומבנין הדגש כמבו[אר]
בפרק ה׳ והבי״ת דגושה ונקודה בסג״ל ולא בצר״י כי כן משפט הבינוני ומבנין הדגש
שלמדיהם הא׳ נחה שרשו כבה : מפני. המ״א בשב״א נע מפני הדגש שבה לחסרון נו״ן
או בשביל החולה. כ״ה גירסת הרא״ש בפרק כיצד מברכין וכן הוא בסדור מהרש״ל והוא
הנכון וכלו ספק נפל טעות במשנות ובסדורים שלנו שכתוב בהם אף וגם מבואר לשלם
שיון. כ״ה בלנו ובה״ן יוד המורה על העתיד נקודה בחור״ק והיא דגושה אחר סג״ל
השי״ן ומ״ד השרש נחה והשי״ן נקודה בפת״ח כמו שכתבתי במלת אישון בשור אבן על[י]
כחס. כ״ה החי״ת בפת״ח ולא בקמ״ץ כי חלילה לעבדיך תרגומו חס לעבדך וכן
חלילה תרגומו חס בפת״ח והכ״ף היא הנקראת אצל המדקדקים כ״ף הדמיון כמו והיו
כמשיב ידו (בראשית לח) כלומר כשעה שהשיב ידו וכן כפורחת עלתה נצה (בראשי[ת]
מ) כלומר כשעה שפרחה כן כתב הרד״ק בשרש אות הכ״ף וכמו כן אמרו במשנ[ה]
כחס כלומר המכבה את הנר מפני שהוא מתירא וכו׳ פטור אבל כשעה שהוא חס
על הנר וכו׳ חייב : הפתילה. המ״א נקראת בשב״א נע מפני הדגש שבה אחר הא׳
הידועה : חייב. היו״ד דגושה ונקודה בקמ״ץ והוא תאר נלקח מן וחיבתם את ראשי
למלך (דניאל א) שהוא פעל עבר מבנין הדגש והוא על משקל קיים כמבואר בפרק
אחת ועדוק : פוטר. כ״ה הפ״א בחולם והטי״ת בצר״י כי הוא בינוני : בזמן. הלמ״ד
דגושה אחר השור״ק לחסרון אות הכפל שרשו כלל והבנין הוא במקום מ״מ כמו שכתב[תי]
במלת מבליעין והוא כמו בכולם : שהוא עושה. לפי הגירסא שכתוב שהוא קוון הוא קאי
על האדם המכבה כלומר שהוא מתכוון לעשותה עכשיו בכבוי גם כן פחם שתהא [illegible]
להאיר [illegible] ולפי זה צריך לקרות עושה השי״ן בסג״ל שהוא לשון זכר. אבל לפי הגירסא
שכתוב שהיא עשה ר״ל הפתילה עושה עצמה פחם צריך לקרות עושה השי״ן בקמ״ץ לשון
נקבה כמו רוח סערה עושה דברו (תהלים קמח) אבל יותר נכון הוא לומר שהוא עושה
לשון זכר כי הוא קאי על המכבה : פחם. כ״ה הפ״א בסג״ל והחי״ת בקמ״ץ וכן כתב
הרד״ק בשרש פחם וגו׳ פחם לגחלים (משלי כו) הפ״א בסג״ל עכ״ל : שלש עבירות. כ״ה הנכון של[ש]
בלא ה״א כי היא לשון נקבה קאי על העבירה כמו שלש שנים יהיה לכם ערלים (ויקרא
אבל שלשה הוא לשון זכר כידוע : מתות. כ״ה מתות בצר״י והאומר בחור״ק טועה כי
הוא שם דבר כמו ארבע מיתות ב״ד ולא על השם קאי סבר מהרש״ל. ובצר״י נכון
כי צריך לומר מתות בצר״י שהוא בינוני לנקבות : לדתן. כ״ה הלמ״ד בצר״י והדל״ת בקמ״ץ
ולא הלמ״ד בחור״ק והדל״ת בשב״א נח כי כן כתב הרד״ק במכלול שער המלות [illegible]
שהעי״ן נקודה בצר״י ונחי פ״א יו״ד עכ״ל אבל לדבר נהגו בקריאתו מנהג [illegible] לקיים
לדת לכתב ואולי נהגו כן מפני שהלמ״ד והדל״ת מוצא אחד שלא [illegible]
חברתה עכ״ל : בנדה ובחלה. ראו״ן נקד בנדה הבי״ת בפת״ח וכתב [illegible] של [illegible]

[illegible] צריך [illegible] [illegible] סגור [illegible]

ומלו עלה כה קמ״ץ [illegible] [illegible] עלה [illegible] [illegible] קו כתוב בנבה [illegible] סגור וכתבתי [illegible]

ומן העולם עד העולם. כ"ה הנכון ואין לומר ועד בוי"ו כי הוא ע"ש פסוק ומעולם עד עולם
אתה אל (תהלים צ'): ומבלעדיך אין לנו מלך. יש שמוחקין מלת לנו ואני כבר כתבתי והוכחתי בעזרת
אבותינו שבברכת אמת ויציב שאין למחוק אותה כלל וכן בפסוק אין לנו מלך אלא אתה:
אלהי הראשונים. כבר כתבתי כי בספרים תפלה המ"ם וכל ספרים מביא מלת של ופי' הענין
כאן אלהים של הראשונים והאחרונים: אלוה. כבר כתבתי בפרק ו' קריאת זאת המלה ושטעין
בקריאתה רוב בני עמינו: בריות. כ"ה הבי"ת בשב"א והרי"ש בחיר"ק והיו"ד דגושה וזה
מקום במוכרת אבל בפסוק תנקד אף הבי"ת בחיר"ק והרי"ש בשב"א נח כמו שהוכחתי
בפרק שאמר: אדון. כ"ה האל"ף בחטף פת"ח כי הוא סמוך: תולדות. כ"ה הלמ"ד בקמ"ץ
כי היא מוכרת ולא תנקד הלמ"ד בשב"א כי אם בסמוך כמו תולדות השמים (בראשית ב')
תולדות נח (שם ו'): המהולל. כבר כתבתי בפ' זאת המלה בפרק שאמר: בכל התשבחות.
כ"ה הנוסח בסדורי ספרד וכן הוא בסדור קל"ץ שפירושו מיוחס להרי"ח וכתב שם בפירושו וז"ל
~~המהולל בכל התשבחות שבח גו פאר לתפארת תרגום לתושבחן שהוא מהולל בכל שבח ומפואר~~
עכ"ל וכן הוא בסדור מהרש"ל בכל התושבחות וכתב בספרו וז"ל המהולל בכל התשבחות מצאתי
בסדור רש"י שלא לומר ברוב דמשמע רוב ולא כל ע"ש עכ"ל, ובסדור הרמב"ם כתוב המהולל בתשבחות
אולי הוא הגהת המעתיקים שרצו לצאת ידי כל הדעות והשמיטו מלת כל ומלת רוב אבל באמת
הוא שלא לצורך כי גרסת הספרים ודברי רש"י נכונים הם ואין להבין הפירוש שהוא מהולל
בכל התושבחות והבקשות על גב מזה שאמר רבי חנינא להוא דנחית קמיה ואמר האל הגדול
הגבור והנורא והאדיר וכו' והמתין לו עד דסיים כי סיים אמר ליה סיימתינהו כולהו שבחי
מרך וכו' כדאיתא בפרק אין עומדין (דף ל"ג ע"ב) כי הפירוש דכאן הוא כמו שכתבתי לעיל
בשם פירוש סדור קל"ץ גם אין להקשות מזה דגרסינן בפרק הרואה (דף נ"ט ע"ב) בענין
ברכת ההודאה על הגשמים ר' יוחנן מסיים בה אלו פינו מלא שירה כים וכו' עד האל
רב ההודאות ולא כל ההודאות וכו' כי כבר הביא גם הלשון הרמב"ם בפרק עשירי מהלכות
ברכות וכתב שם בכסף משנה וז"ל ושמא עשו רב גם תואר כמו רב וכן מרב אונים ואמיץ
כח הוא תואר על משקל ועם פנין ושונה. ומצ לתום בפרק י"ו וכן רבים עכ"ל וכמו כן הביא
לשון הגמרא בטור א"ח סי' רכ"א וכתב שם הב"י לשון הגה בעצמו כמו שהוא בכסף משנה
דלעיל ועיין שם והדברים נכונים מאד ומסכימים אל מה שכתבתי בתחלת תפלת י"ח שכל
הכינויים שבסוף כל ברכה וברכה מתפלת י"ח הם תוארים והכלל היוצא לנו מזה כי מלת
רב שבברכת ההודאה על הגשמים אינה לשון רבוי אבל דכאן היא בברכת פירושו לשון
רבוי כי אינו נופל בכאן לשון תואר לפיכך כתב רש"י שאין לומר ברוב רק בכל ובדאי הוא
רש"י ז"ל לסמוך עליו ובפרט שנמצא כן בספרים כנזכר לעיל: המנהיג. כ"ה הה"א במתג
והמ"ם בשב"א ורפה והנו"ן בפת"ח והה"א בצר"י כי הוא בינוני מבנין הדגש ולכן המ"ם אינה
דגושה אחר הה"א הידיעה כמבואר בפרק ה' וזה שננקדה הנו"ן בפת"ח ולא בקמ"ץ אחר שהה"א
חשב מקבלת דגש מפני שהה"א על הרוב אינה משוקה את הדגש תחת הנקודה שלפניה
כמבואר בפרק ה'. ובסדור מהרש"ל כתוב בס"א המנהיג שהוא בינוני מבנין הפעיל ולפי

דעתי

ובה"ר הרי"ש בקמ"ץ על פי המסרה : בחולק. כ"ה הלמ"ד בצר"י והכ"ף בשב"א נח כדין הכנוי לנקבה נמצאת : בארמנותיך. התי"ו בקמ"ץ מפני המפסיק והיו"ד והכ"ף נקבה כמו בנוק דלעיל : אבדרה. הבי"ת נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה כי הוא עתיד ליחיד המדבר בעד עצמו ובנין הדגש כמו אדבר והה"א נוספת : נא. הנו"ן בגעיא מפני מלת אבדרה הדמוקה עליה במקף : בך. כ"ה הבי"ת בקמ"ץ והכ"ף בשב"א נח מפני שהוא קאי על עיר ירושלים ועיר היא שם בלשון נקבה כמו שכתבתי במלת אמ[illegible] למושב לו קודם תהלה לדוד ומלת בך שוה לזכר ולנקבה בהפסק אבל בלא הפסק נקוד לזכר הבי"ת בשב"א והכ"ף בקמ"ץ ולנקבה הבי"ת בקמ"ץ והכ"ף בשב"א נח כמו בהפסק: אבקשה. עתיד ובנין הדגש על משקל אדברה אבל הקו"ף נקראת בשב"א נח כי נפל הדגש ממנה להקל כמו שכתבתי במלת ובקשו ה' בפסוקי דזמרה אחר ברוך שאמר : ה' עז. מלת עז הוא שם מן הכפולים ולכן העי"ן בחולם כמו שכתב רש"י בפירושו במלת עזי וזמרת יה : יתן. בדגש התי"ו לחסרון נו"ן פ"א הפעל : ה' יברך. יש פסיק בין שתי התיבות כדי שלא להבליע יו"ד של השם ויתברך ביו"ד של יברך כי אעפ"י שהוא כתוב שם של הויה אנו קוראין אותו בלשון אדנות שיש בו יו"ד נח נראה דסמך [illegible] הטעם של פסיק בין ה' [illegible] מבואר בשער הנקוד :

שחרית של שבת

בשבת ויו"ט אומרים הברכות והזמירות עד ישתבח ואח"כ אומרים זה :

נשמת. כ"ה הה"א של מלת נשמה נהפכה לתי"ו מפני הסמיכות ואחר שנהפכה הה"א לתי"ו נשתנו הנקודות בתיבה כי כן משפט השמות שהם בה"א הנקבה כמו נשמה ברכה ודומיהם כשיבאו בסמיכות תשתנה הה"א לתי"ו ויבוא תחת פ"א הפעל חיר"ק במקום השב"א ותחת מ"ם הפעל שב"א נח במקום הקמ"ץ ותחת למ"ד הפעל פתח במקום הקמ"ץ לפני התי"ו שהוא נח נראה כמו נשמה נשמת חיים (בראשית ב') [illegible] ברכה ברכת אברהם (שם כ"ח) : תברך. התי"ו היא תי"ו אותן להורות על העתיד לנקבה נסתרת כי הוא קאי על הנשמה שהוא שם בלשון נקבה כדלעיל והוא עתיד ובנין הדגש ומפני שהרי"ש אינה מקבלת דגש נתקבה הבי"ת בקמ"ץ כמבואר בפרק ג' [illegible] וכן תפאר הוא עתיד לנקבה ובנין הדגש וטעם קמ"ץ הפ"א כטעם קמ"ץ הבי"ת של תברך: ותרומם. הוא עתיד ובנין המרובע והתי"ו גם הוא לעתיד הנקבה כתי"ו מלת תברך ותפאר : תמיד. התי"ו בגעיא כי אין המלה סמוכה למלת מלכנו לומר אתה הוא מלכנו תמיד [illegible] התי"ו רפה אחר [illegible] של [illegible] רק מלת מלכנו חוזרת על מה שנזכר למעלה ורוח כל בשר תפאר ותרומם זכרך כמו שאמר ה' אלקינו חוזרת על נשמת. כל ח[illegible] את שמך ומלת תמיד חוזרת על כל מה שלפניה. כאומר תברך את שמך ותפאר [illegible] זכרך תמיד. נמצא שמלת תמיד נפרדת ממלת מלכנו ולכן התי"ו בגעיא [illegible]

אז פעל עוד ובפעלים העומדים לא נמצא פעל כמבואר במכלול בדלים שאחר ל״ב האבנים: אלהים.
כ״ה הלמ״ד נקראת בשב״א נע ומפני הדגש שבה. וכתב הר״ר יוסף קמחי בספר הגלוי וז״ל ועוד אומרים
אלהים הלמ״ד רפה (ל״ל בשב״א נח) נטוב להם שיאמרו ולא ירפו התגה כי מלשון הדגש הוא. שמא יאמרו
מה אמר הכתוב מן עור הדגש עורים ברפה כמו יו״ פוקח עורים (תלים קמ״ו) אין זו טענה כי
אמר הנביא הוא והוא נגע העיקר אוך הוא ולוה ושנה את דברי הנביא שאמר כי כלם. כלבים
אלמים (ישעיה נ״ו) בדגש הלמ״ד וכן ירבו כל הדגשים שבהם בשב״א בלתי מים אל ים ושמתם (ב״ב
א׳ ו׳) והוא תגה עכ״ל. וכתב עוד שם וז״ל ואתה דע לך כי אשר הוסיפו בנשמת כל חי סמוך
למלים נוקבים בפסוקים מתור: אסורים לך לבדך אנחנו מודים אין זה סדר הנאמנים
שכבר ברכנו אלו הברכות ומה צורך לשנותם עכ״ל: לבדך. הדל״ת נקראת בשב״א נע ומפני
הדגש שבה והדגש הוא לחסרון את הכפל שרצו בדד: אנחנו. החי״ת בשב״א נח: ואלו פינו.
כ״ה הנוסח בספר הזוהר פ׳ תרומה עמוד רו״ה בדפוס גדול ובדף קל״ח ע״א בדפוס קטן ואלו
מ״ו וכן הוא בספר הרוק״ח גם בטור א״ח סי׳ רפ״א בברכת הנמצאה על הגשמים וכן הוא בספר
אבודרהם גם בספר תולעת יעקב ובסדורי ספרד בכלם כתוב ואלו בוי״ו והוא הנכון כי
הוי״ו היא וי״ו החבור לחברו אל מה שלפנינו מה מבואר: לשוננו רנה וכו׳. כ״ה הנוסח בפ״ב
דתענית דף ו׳ ע״ב ובסדר הרוק״ח ובטור א״ח סי׳ רפ״א ובאבודרהם ובתולעת יעקב ובכל סדור
ספרד וכן נראה דעת המלבי״ם שכתב בתקונים תקון כ״ח דף ע״ב ע״ב שכתב וז״ל והמשכילים אלין
שפוון באתר קרון ושפתותינו שבח וכו׳ וכן נראה ממה שכתב בזוהר פרשת תרומה עמוד רו״ה
בדפוס גדול ובדף קל״ח ע״א בדפוס קטן וז״ל ועל דא מן ואלו פינו מלא שירה עד ומלפנים סלקא
תושבחתא אחרא עד תמלוך תובון וכו׳ ולפי הנוסח הזה שכתבתי ועם המנין התיבות נ׳ עד ומלפנים
ממצרים גאלתנו מה הנוסח הוא הנכון לפי דעת כל מבין המובא על האמת כי אם לא נאמר ולא
רנה ושבח וכו׳ כמו שהוא בנוסח סדורים שלנו לא יובן הענין כי מה ענין לשוננו כהמון ורוח
ממנו ולא שירה כים אם לא נאמר מאורות וכן בשאריתם לכן נראה כי טעות נפל בסדורים
שלנו והעיקר הוא כמו שכתבתי והמשכיל יבין. והאבודרהם מביא לכל אחד מהלשונות פסוק
מאיר וז״ל בקצרה ואלו פינו מלא שירה כים על שם ונתן בפי שיר חדש ולשוננו רנה ע״ש ותרנן
לשון אלם. ושפתותינו שבח על שם שפתי ישבחונך. ועינינו מאירות ע״ש המאירה עינו. וידינו פרושות
ע״ש וכפיו פרושות השמים. ורגלינו קלות ע״ש ומשאל קל ברגליו וכן מביא פסוק לכל אחד מהלשונות
שזכרתי בדברים יעיין שם: רנה. בדגש הנו״ן לחסרון את הכפל שרצו רנן: פרושות. כ״ה בנקודה
על פי שמאל של השין כי הוא מענין אפרש את כפי (שמות ט׳): אנו. כל אנו בחטף פתח
שלא יהא מלשון אנונות ח״ו לכן הוא חטף פתח וכן מצאנו במקומות אחרים ואפילו בתפלתינו
אין אנו עזי פנים ואנו ואבות (ישעיה ג׳) קכ״ו וכן הרבה סדר מהרש״ל ואנו כבר כתבתי
בזה בלות מה אנו מה חיינו: ואלפי אלפותינו. ס״א לא כתוב אלו ב׳ תיבות ואלפי אלפותינו
סדר מהרש״ל והנכון הוא לאמרם למלאות מספר חשבון תיבות כד׳ עיו׳ ועוד מן הטעם שכתבתי
לעיל בדין שאחר ברכת שחרית: ומאז. כ״ה המ״ם בסגול ובטעות ננקדה בסדורים בקמ״ץ
כי אין כאן הפסק כלל: אלף אלפי. בזוהר ובסדר הרוק״ח ובאבודרהם ובשאר כל הנוסחים
לעיל

בדעתי נוסח ספרים שלנו הוא יותר נכון כי כן נמצא גם בספרי ספרד ובספרי קלף. וגם נמצא
זאת המלה בתורה בבנין הדגש כמו ינהג יי אתכם (בדברים ד') ותנהג את בנותי (בראשית ל"א)
והרבה כאלה נמצאים בבנין הדגש ואין גם אחד מגזר הענין נמצא מבנין הפעול בכל המקרא
כי אם בבנין הקל ובבנין הדגש: וברותיו. כ"ה הב"ת בחיר"ק והרי"ש בשב"א נח כי הנעדר מם
על משקל ופרשו השמלה (בדברים כ"ב) שהקבוץ בכנויו והלוך שמלותיו (בראשית מ"א) ובספר מהרש"ל
כתוב ס"א וברותיו הב"ת בשב"א והרי"ש בחיר"ק וכתב עליו אומרים מן בריה בריתוק הב"ת
בחיר"ק והרי"ש בשב"א ולא ברייתוק הב"ת בשב"א והרי"ש בחיר"ק ודבריו מסכימים עם מה שכתבתי
ד"ה הנה לא ינום. כתב מהרש"ל בספרו וז"ל ד"ה הנה יש לתמוה על המ"ו בראש התיבה ואמ"ל כי
מקום שנאמר ה' הוא וכו' ומה שייך גם הכא. ובספר המבחן (כתב) המ"ו מורה על מדת הדין וכו' גם
לא שייך הכא עכ"ל. ולפי דעתי מאחר שכן נמצא בכל הספרים וז"ל המ"ו שלושה להשבית שאין
תמיהת הגאון מהרש"ל כי ענין המ"ו של ה' הוא להשוות הדברים כמו משבית שאון ימים שאון גליהם
והמון לאמים (תהלים פ"ה) שפירש הרד"ק ביכולת לשוש המ"ו ובפי' תהלים ואמר כמו משבית שאון ימים
כן משבית המון לאומים עכ"ל כ"ה ענין המ"ו של ה'. והוא מחובר אל מה שלמעלה המעם עלמו וכמו
שהוא מנהג וכו' כ"ה יי בעצמו אשר לא ינום ולא יישן הוא המעורר ישנים וכו' ובאמת לא הוצרך
כאן להגביר מלת יי כלל כי הכל חוזר אל האמור למעלה אלוה כל בריות וכו' רק מפני ארבע
דברים שבנתיים חוזר ואמר ה' כמו שכתבתי בפרק ו' במלת ובדק שנותינו שבברכת השנים
הנה. ר"ן ממך הנה סדר מהרש"ל ולפי דעתי הדין עמו כי בפסוק (תהלים קכ"א) הנה לא ינום וגו' מלת
הנה היא בנתינת טעם אל מה שלפניה שאמר אל יתן למוט רגליך אל ינום שומרך מפני כי הנה
לא ינום וגו' אבל אין שייך כאן וגם בספרי ספרד לא נכתבה מלת הנה רק ה' ער לא ינום ולא
יישן. כ"ה המ"ן בקמ"ץ כי הענין מופסק וגם הוא מוסב על שם פסוק הנה לא ינום ולא יישן שומר
ישראל (תהלים קכ"א) ושם יש טעם אתנחתא תחת מלת יישן: המקיץ נרדמים. כתב ר' יוסף קמחי ז"ל
שהאומר המקיץ הוא טועה כי הוא פעל עומד רק צריך לומר המעיר שהוא פועל יוצא אבל במו
הרד"ק תפש עליו בכלים שאחר ל"ב האבנים והוכיח שיכון לומר המקיץ וכן כתב הרו"ק שם שאין
לומר המשיח וכתב הטעם כי המשיח הוא המדבר עצמו ובזה שהשיב רד"ק במלת המקיץ יש תשובה
גם למלת משיח עיין שם. גם כתב ר' יוסף קמחי שם שהאומרים רדומים הם טועים והטעם כי לא
נמצא מענין תרדמה בבנין הקל לעולם לומר רדם רדמתי רק נרדם נרדמתי מבנין נפעל
כמו הוא נרדם וינס (שופטים ד') נרדמתי על פני (דניאל ח') ומלת רדומים היא פעול מבנין הקל
וכתב שם וז"ל וטעה האומר שם בנימן צעיר רודם (תהלים ס"ח) מלשון תרדמה כי ענינו רודה בהם
עכ"ל. וכן פירשוהו הרד"ק בשרש רדה ורש"י והראב"ע בפי' תהלים ודברי ר' יוסף קמחי נמצאים בדברי
ספר כל בו סי' ל"ג שכתוב שם וז"ל כתב הר"ר אשר ז"ל המגיה בשמות כל חי המעורר נרדמים או
ורעו לו כי רדומים ותכן לומר וכן נוהגין וז"ל כי שם בנימן צעיר רודם פי' ישן מן רדם עכ"ל
והדברים תמוהים כי הם מתנגדים לכל פירושי הגאונים הנ"ל. וגם הרד"ק כתב במכלול לומר
נרדמים וגם מהרש"ל הביא בספרו דברי הרד"ק ודברי אביו וכתב שגם המחזור כתב לומר נרדמים
והוא הנכון מן הטעם שכתבתי לעיל ועוד י"ל טעם אחר שאין לומר רדומים שהוא פעול כי מלת נרדם
הוא

מבוארת הא"ל ומם בתוספת תי"ו בתחלה כמו ומת בתחלואים רעים (דה"ב כ"א) ואת תחלואיה (דברים כ"ט) ודומיהם. אבל חלאים באל"ף לא נמצא כי אם לשון תכשיט כמו חמוקי ירכיך כמו חלאים (שיר ז'): רעים ונאמנים. כ"ה הנוסח בספרים שלנו אבל בספרי הרמב"ם ובאבודרהם ובסדורי קלי"ע ובסדורי ספרד גם בתפלת יעקב כתוב מחלים רעים ורבים ולא כתובה מלת ונאמנים ולא ובעיני לזה דבר וצל זה דבר. ואם כדי למלאות מנין מאה תיבות כמו שכתב בעל תפלת יעקב בשם הרשב"ץ היה להם לבלע מלת רבים ולכתוב מלת ונאמנים כמו שהוא בפסוק וכ"ש ומהרש"ל כתוב בסדורו וז"ל רעים ונאמנים כ"ה והאומרים רעים רבים ונאמנים עליהם נאמר ורבים מעם הארץ כי לא נמצא אלא בפסוק ע"כ: גלותנו. הוא פעל עבר מבנין הדגש ומחולק ה"א שרשו גלה לפיכך הגימ"ל והלמ"ד בחיר"ק והלמ"ד בגעיה כמו ארוממך אלהי כי דליתני (תהלים ל') ופי' הרד"ק רוממתני והעליתני ונקודה התי"ו בקמ"ץ כמשפט המדברים בעדם כמבואר מכלול בפתחו פקודת: עד הנה. מלת הנה היא לעולם בצר"י ומלעיל והנו"ן בדגש רד"ק בשער השמות: תטשנו. הטי"ת נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה לחסרון נו"ן פ"א הפעל שרשו נטש: אברים. כ"ה האל"ף בחטף פתח ובכל הספרים שלנו גם בסדורי קלי"ע ובסדורי ספרד נקודה האל"ף בצר"י והוא טעות כי זאת המלה אינה נמצאת בכל המקרא כ"א בדברי רז"ל ובתרגום כמו ונתח אותה לנתחיה (ויקרא א') תרגומו ויפליג יתה לאברהא ואף כי בתרגום נקודה האל"ף בצר"י אין להביא מזה ראיה מפני שכתוב בהקדמת ספר המתורגמן שהתרגום לא נקודה בעלי המסורות ונשאר בה טעות מה שנקרא האחד בדברי רז"ל אבר ונקראת האל"ף בצר"י והבי"ת בסגו"ל כאשר הוא באמת על משקל והאיר אל עבר פניה (שמות כ"ה) ועל כן קורין האל"ף בצר"י גם ברבוי ובכנוי והם לא ידעו שברבוי ובכנוי משתנה הצר"י של פ"א הפעל לשב"א והסגו"ל של עי"ן הפעל לקמ"ץ כמו מן ספר ספרים ספריו ובשב"א הפעל אחת מאותיות אהח"ע אז תנקד בחטף פתח להרחיב על אות הגרון כמו הר העברים (במדבר כ"ג) וכל עבדיו (מלכים א' ד') ולכן אין לשנות רק לקרות האל"ף בחטף פתח כי כן המשפט להרי"ל במלה כן הוא בסדור מהרש"ל האל"ף בחטף פתח: שפלנת. הפ"א בגעיה אחר סגו"ל השי"ן והלמ"ד בגעיה כמשפט כי הוא עבר מבנין הדגש: רבנו. הבי"ת בגעיה אחר קמ"ץ הת"ו של שפלנת מפני האתנח ורחוק כי שניהם מלעיל אבל באמצע הבי"ת רפה כי המלה מלרע והבי"ת של רבנו בגעיה ושני טעמים באחד מפני שמלת שמת מלעיל ומלת רבנו הטעם בפ"א ושב"א הבי"ת אינו נחשב כמו שכתבתי במלת ושמת שמו אברהם והשני כי רבנו הם שתי אותיות בג"ד כפ"ת נמצא אחד והראשונה בשב"א נע ובטל הרפה כמבואר בפרק ב': הן הם מה. והאומרים הן או הם הם טועים כי הן הם גימטריא מאה ברכות שמודים ומברכים מאה ברכות לומר בכל יום סבור מהרש"ל. ובהקדמות ספר שבט טל הארוך בזה המספר של מאה תיבות האלה ע"ב הסוד, אבל אני אומר שגם בדקדוק הלשון אין נכון לומר הן הן ולא הם הם כי בשתי מלות הם שתי ענינים כי הן פירושו כמו הנה והענין הוא כאילו אומר הנה הם וגו' ואם נשנה שתי המלות באחד מהאופנים הנזכרים לא יהיה הענין בזה האופן רק מבואר לשכל: ויברכו וישבחו ויפארו. שלשתן עתידים מבנין הדגש ונקודה

לעיל לא נכתבה זאת אלא אבל נכתבו תיבות אחרות למלאות המנין ג' תיבות ולפי נוסח
שלנו צריך לאמרה: רבו. כ"ה הרי"ש בחור"ק והב"ת בדגשה וכתב האבודרהם וז"ל רבו כמו
רבבו ובגרסת הב"ת לחסרון את הכפל והמון העם קורין רובו בשור"ק וטעות הוא עכ"ל
ור"ל כי רבו בחור"ק הוא לשון רבבות אבל רובו בשור"ק הוא לשון רבוי: ממצרים גאלתנו
כ"ה הנוסח בסדורים שלנו אבל בגרסת ובסדר הרוקח והאבודרהם ותולעת יעקב וסדר
ספרד כתוב ולפנים ממצרים גאלתנו: ברעב. הב"ת בש"א פ"א ברעב הב"ת בקמ"ץ סמו
והרי"ש ולפי דעתי הנכון הוא שתנקד הב"ת בש"א כי הקמ"ץ מורה על הא הידיעה למו
הרי"ש כמבואר בפרק ד' ואין הידיעה כאן על הרעב הידוע רק ברעב סתם כי תמיד
בכל רעב הוא זן ומפרנס אותנו. וכן ובשבע הב"ת בש"א מטעם זה: ובשבע. כתב
הראב"ע בבראשית מ"א על פסוק שבע גדול בכל ארץ מצרים וז"ל שבע גדול שם כמו רעב על
כן וטעה האומר בתפלת שבת ובשובע כלכלתנו בחו"ן כי שובע שם הפועל הוא והנו
ובשבע כלכלתנו בלא ו"ו עכ"ל ובעל ספר מקור חיים הביא דבריו בכתבם ובלשונם וכן
הביאם האבודרהם וידוע שהראב"ע קרא להמקור שם הפועל כמו שכתב בספר צחות דף
קמ"ה ע"ב וז"ל ושם הפועל אף אנחנו נסמוך הא לעולם על משקל פעול כמו שמור תשמרון (דברים
ו') וכו' וכן קרא אותו תמיד בפי' התורה הנה הוא סובר שמלת שובע שהוא בחולם
מקור ולא שם. והמדקדקים המאוחרים כי הרד"ק כתב בהבנא? כי שבע שמלת שובע שהוא בח
ושבע שהוא בקמ"ץ שניהם הם שמות ואולי הראב"ע הוציא פירושו מן תרגום אונקלוס שתרגם
שבע גדול (בראשית מ"א) שבעא רבא ואכלתם לחמכם לשובע (ויקרא כ"ו) תרגום למשבע
כמו שתרגם ולחם בבקר לשבוע (שמות ט"ז) שהוא מקור והוא תרגם אותו ולחמא למסבע
למשבע מ"מ צ"ע לדברי הרד"ק שכתב ששניהם שמות ועניינם אחד וכן נראה מהפסוק
שובע שמחות (תהלים ט"ז) שהוא בהכרח שם ולא מקור לפי ענין הפסוק: מלטתנו. המ"ם ד
כי הוא פעל עבר מבנין הדגוש והט"ת נקראת בש"א נח וטעים בה ובדוגמתה הר
מצינו שקורין אותה בש"א נע ודגש ומצאתי בתקון ישן כתוב בקלף שכתב בפ
תבוה על מלת מלטתנו וז"ל מלטתנו את המלות יש נוהגין להניע את הש"א אשר תח
הט"ת וכן עושים במלת ושפטתו ובמלת ושפטתם ודומיהן וכל אלו התנועות נתאו
ורעות באין בעלת, כי לא נתכן להניע שב"א שאחרון דגש כי הש"א הנע לעולם מ
המלות הבא אחרון כמלת במלת שתו ובמלת שתים ולכן יש שקוראין שתו ושתים באל"ף
עכ"ל ואני כבר כתבתי בדקדוק מלת שתו ושתים בפרק ג': ומחלים. כ"ה המ"ם בצ
לתשלום בעד החו"ת המורה על בנין המפעל כמו מן כמבואר בפרק ד' והחו"ת בחטף
והלמ"ד בקמ"ץ והיו"ד בחור"ק והיא תמורת הא למ"ד הפעל שרשו חלה ויו"ד המורה על
עם המ"ם אותה היו"ד נפלה מהמכתב ונשארה במבטא כי נגון הטעם הוא ביו"ד
וכשמאריכין ביו"ד הכתובה תנוח שם יו"ד אחרת בנשימה אחר החור"ק כמבואר בפ
ובקצת סדורים מצאתי כתוב ומחלאים באל"ף גם בסדורי קלף והוא טעות כי כן נ
בפסוק ביו"ד תמורת הא למ"ד הפעל וחלים רעים ונאמנים (דברים כ"ח) ולא נמצא
ת

האל. הה"א של האל היא בהברת הא הקריאה ואיננה הא הידיעה כי באו אחריו בתעצמות עזך שהוא לנוכח ואם היתה הה"א לידיעה אז היה ראוי לומר עמו לנסתר כמו מבואר למשכיל וכן הה"א של הגדול הגבור והנורא והה"א של המלך כולם הם לקריאה אבל הה"א של המושב הוא לידיעה כמו מבואר למשכיל המודה על האמת: **בתעצמות.** כ"ה הצד"י בשורק של שלש נקודות והמ"ם אחריה איננה דגושה כמו עוז ותעצמות לעם (תלים ס"ח) כי השורק הוא במקום מלאפום והרד"ק הביאה בשער השמות במשקל תפעולה בו"ו והביא שם גם כן פסוק בארץ תלאובות (הושע י"ג) שהוא כתוב בו"ו: **עזך.** הז"ין דגושה לחסרון אות הכפל והיא נקודה בסג"ל ומפני הפסק: **בכבוד.** כבר כתבתי בפרק ג' טעם חורק בי"ת השמ"ול ורפיון בי"ת ע"ין הפעל אחר שבא נח: **שוק.** המ"ם בסג"ל ומפני הדפסק: **הגבור לנצח.** כ"ה בכל הספרים שלנו המ"ב מלת לנצח בקמ"ץ והנו"ן בסג"ל והצד"י בפת"ח כמו ויחי עוד לנצח (תלים מ"ט) שפירושו לעולם. אבל בספרי מהר"ש כתוב סא לנצח המ"ב בשב"א והנו"ן בפתח והצד"י דגושה ובצר"י בחולם נח בפת"ח לפני החי"ת מענין חזק ונצחון כמו לנצח על מלאכת בית יי' (עזרא ג') ולפי דעתי הוא יותר נכון כי אם היה מענין עולמות ונצחות אז היה ראוי להסתפק לומר הגבור גם אבל תאר של הגבור יותר מבשאר התארים כמו הגדול והנורא כי כולם הם לנצח נצחים וכן משמע קצת מדברי ספר כל בו שכתב בסיום לו' ג"ל ובפסח ומתחיל הגבור לנצח לפי שהקב"ה נראה כגבור על הים ע"כ כלומר שהיה מנצח את אויבי עמו ישראל: **בנוראותיך.** כ"ה בי"וד אחר הת"ו להורות על הרבוי כמו ועזוז נוראותיך יאמרו (תלים קמ"ה): **כסא.** הסמ"ך דגושה כי מלה מן השמות הדגושים והסמ"ך נקודה בצר"י: **רם ונשא.** שניהם תארים לכסא כפי' הראב"ע (ישעיה ו') ודגש השי"ן של ונשא הוא לתשלום נו"ן פ"א הפעל כי שרשו נשא ונו"ן הכתובה היא נו"ן של בנין נפעל כמבואר במלות שחריות אבל רם ונשא גדול ונורא: **שוכן.** נוהגין באלה הארצות שכשהחזן יורד לפני התיבה מתחיל להתפלל בקול רם מתחיל שוכן עד ולפי זה אותו האומר הזמירות מן ברוך שאמר עד הנה צריך שיסיים רם ונשא ולא יאמר עד נאוה תהלה ושמעתי שבקצת קהלות אותו האומר הזמירות מסיים נאוה תהלה והחזן חוזר לאחור ומתחיל שוכן עד וכתוב על זה בספר תשובות סי' ת"א שלא לעשות כן ומאריך שם ובכלל דבריו נ"ל ומה שחוזרים למעלה מן הוא לפי שהן סומכים כדי להשמיע קולם הנעים ועוד טורח צבור יש ושלא לצורך וכו' ומאריך שם והמעיין שם ימצאנו לידע להזהר ולהזהיר מלעשות כן. ומלת שוכן בטעם מלרע אע"פ שהוא סמוך למלת עד שהוא מלה גמורה או מלה שהיא מלעיל לפי שאם תהיה המלה מלעיל תהיה הע"ין בפת"ח קטן כמו חבש קדש וכו': **עד מרום.** מוסב על שם פסוק שוכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון וגו' (ישעיה נ"ז) וכתב מהר"ר הירץ בסידור סדר תפלות נ"ל שוכן עד מרום וקדוש שמו יגביה כל אדם לומר בקו"ל עד בלא לישתנא שוכן עד מקום גבול חו ע"כ ובעבור ששמעתי הרבה בני אדם נוהגי' לומר כן על פי דבריו על כן אמרתי לגלות טעותו ובכל בעיניו מנח הראב בזה שלא היה בקי בדקדוק ובמסורה כי הוא כתב לומר עד בקמ"ץ באלו זאת המלה מופסקת ממלת מרום ורצה להראות את זה בקמ"ץ הע"ין בעבור שהפת"ח מתהפך לקמ"ץ בהפסק כמו מן ועד אור (בראשית מ"ד) הע"ין בקמ"ץ ומן ישב ובמושב לצים לא ישב (תלים א') השי"ן בקמ"ץ מפני ההפסק

[illegible] (בראשית [illegible]) וכן [illegible]

ונקודה הוי"ו בשלשתן בחורק והמ"ד נחה ומפני פעולת שני שבאין כמבואר בפרק ג' ונקו[דת]
הבי"ת של וברכו ובא של ומפארו בקמ"ץ לתשלום דגש עין הפעל כמבואר בפרק ב': ומרוממו
הוא עתיד ומבנין מרובע כי המלה ומחו הע"ין שרשו רום וחורק הוי"ו כחורק וי"ו שלפניה:
ומרוממו ומקדישו ומהללו. שלשתן עתידים ומבנין הפעיל ולכן נקודה הדם המ"ד בפת"ח
במשפט אותיות אית"ן ומבנין הפעיל ונקודה הע"ין במלת ומרוממו בחטף פת"ח להרחיב על אות
הגרון כמבואר בפרק ג': תשבח. הת"ו רפה אע"פ שהוא מוסב על שם פסוק כלו תמו
כל ברק תשבח כל לשון (ישעיה נ"ד) ובפסוק הת"ו של תשבח דגושה מ"ו ואחר שהוא דבר מוקם
~~אחר קמ"ץ הכ"ף של לך הוא רפה אבל הת"ו של תברך שאחר דגושה כמו שהוא בפסוק~~
כי גם בפסוק הוא אחר מ"ד של לו והוא דגושה ומפני שמלת לו הוא בטעם מפסיק
שהוא מפסיק: קומה. כה קומה בחולם וכל הקורא קומה במלאפום אין לו תקנה ודק
סבור מהרש"ל. ואני כבר כתבתי בהפלתה יד בתשובה שאנו אומרים בשני נבחומו
קודם נפילת אפים דקדק מלת קומה וטעם החולם ושהמלה בטעם מלרע: תשתחוה. הת"ו
הראשונה דגושה ומפני המת ורחוק כי היא מלעיל במתג והת"ו השניה דגושה כמשפט
אחר שב"א נח: וכל הלבבות. כה הנכון לומר הלבבות בה"א הידיעה כי כן במחזורים
ובתולעת יעקב ובסדורי ספרד כתוב והלבבות בה"א הידיעה אבל לא כתובה הדם מלת
וכל אולי הוא מפני מספר התיבות כדלעיל אבל בכל הסדורים שלנו ובסדורי קמ"ץ כתובה
מלת וכל עם כל זה ראוי לומר הלבבות בה"א הידיעה ומפני שנמצא כן כדלעיל וגם כדי
שלא להבליע למ"ד אחת של וכל לבבות כמו שכתבו הקדמונים דקדק במלת בכל לבבך מן שמע
בפרק ראשון ולמ"ד של הלבבות נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה אחר הא הידיעה: ומא[ד]
כה בשני ומ"ם באחת ומ"ד בעתיד והשנית מ"ד השרש שרשו נרא ולכן יש מתג אצל מ"ד
בעתיד להניח מ"ד השרש כמו ויראוק עם שמש (תהלים ע"ב): יזמרו. המ"ם נקראת בשב"א נע ומפ[ני]
הדגש שבה כי הוא עתיד ומבנין הדגש: לשמך. המ"ם בסגול ומפני ההפסק: כל עצמותי.
הכ"ף נקראת בקמ"ץ רחב על פי המסורה כמבואר בפרק ג': ה' מי כמוך. הכ"ף רפה
אצל שם ה' והטעם כתבתי בפ"ב: ידמה לך שוה לך. הלמ"ד של לך בשניהם במלה...
הדחוק: וערך. הרי"ש בקמ"ץ חטף במקום החולם ומפני סמיכות המלה במקף למלת לך
כמבואר בפרק ג': האל הגדול וכו'. כבר כתבתי בפרק ב' כי הא של האל האלק[ים]
נשאר ההין של הגדול הגבור והנורא כן למעלה: קונה. כה הנון בצר"י כמבואר בפ[רק]
ו"ח: נהללך. הלמ"ד הראשונה דגושה ונקודה בסגול והשניה בשב"א נע ונשבחך הבי"ת
בצר"י והחי"ת בחטף פת"ח ונפארך הפ"א בקמ"ץ והאל"ף בסגול והרי"ש בשב"א נע והכ"ף
בשלשתן הוא בקמ"ץ והטעם כתבתי בברוך שאמר: קדשך. הקו"ף בקמ"ץ חטף והד[לת]
בשב"א נח והשי"ן בסגול ומפני ההפסק: ברכו. הבי"ת נקודה בקמ"ץ לתשלום דגש
כי הוא צווי ונקודה מבנין הדגש כמו זמרו שיר (שופטים ה') ומפני שאין הרי"ש מקבל[ת]
ונקודה הבי"ת בקמ"ץ במקום הפת"ח כמבואר בפ"ב: קדשו. הקו"ף בקמ"ץ חטף והדל[ת]
בשב"א נח:

האל

השמות משקל מפעל שהמ"ם בפתח והעי"ן בצר"י שכתוב בו במיוחד ז"ל וכן בלשון רבות במקהלות ברכו אלהים אבל מה שנמצא ברוב סדורי תפלות במזמור של שבת ובמקהלות רבבות עמך המ"ם בפת"ח והה"א בצר"י הוא טעות אך ראוי לומר ובמקהלות המ"ם בחול"ם והוא סמוך עכ"ל וכן הוא בסדור מהרש"ל: רבבות. כ"ה הרי"ש במתג והבי"ת בחטף פתח ורפה אחר תנועה קטנה כמו רבבות אלפי ישראל (במדבר י') ובאה המלה כן מפני שתי אותיות הדומות והראשונה בשב"א כן כתב הרד"ק במכלול באבני המלות דף כ"ה ע"א: עמך. המ"ם בשב"א נע מפני הדגש: ברנה ותפארת. במדויקים ישתבח ותפאר סדור מהרש"ל ודגש הנו"ן של ברנה לחסרון אות הכפל שרשו רנן: היצורים. כ"ה המ"ג מונה בגעיה ונקראת בשב"א נח כמו הישועה היקום הילדים כן משפטי השמות והתארים שפאוה"ם יו"ד ונעדרה בשב"א שבאו עם הא' הידיעה חוץ אם עי"ן הפעל גרונית כן כתב הרד"ק במכלול בכלל אותיות השמש דף י"ד ע"ב: להודות ולהלל וכו'. אלה התשעה לשונות של שבח הם כתובים במשנה בפרק ערבי פסחים דף קי"ו ע"ב בשבח של לפיכך שאנו אומרים בהגדה קודם ההלל ומלת להודות מקור ומנחו הקבוצות מבנין הפעיל שרשו ידה ונהפכה יו"ד פ"א הפעל לוי"ו נחה אחר ה"א הבנין וה"א למ"ד הפעל נהפכה לוי"ו נחה אחר הד' והת"ו נוספת כמנהג המקור בחסרים ובנחים: להלל לשבח לפאר. שלשתם מקורות מבנין הדגש וקמ"ץ הפ"א במלת לפאר לתשלום דגש האל"ף: לרומם. מקור מבנין מרובע ומנחו העי"ן שרשו רום ובאה זאת המלה מזה הבנין ולא מהדגש כחבריה מפני שבנחו העי"ן ובא בנין המרובע במקום בנין הדגש כמבואר בספר לשון למודים שער ב' פרק ב': להדר לברך לעלה ולקלס. ארבעתם מקורות מבנין הדגש וטעם קמ"ץ בי"ת של לברך בקמ"ץ פ"א של לפאר ובחולם עי"ן הפעל בצר"י: ולקלס. כ"ה במשנה וכן הוא בכל הסדורים שלנו ובסדורי קלא"ק ובסדורי ספרד ובאשכנזים וכתב הרד"ק בשרש קלס וז"ל ופעם בלשון הזה נופל על השבח כמו ולא היית כזונה לקלס אתנן (יחזקאל י"ו) כלומר לשבח אתנן שלוקחת אותו וכו' עד ובענין השבח אמרו בקדיש ויתעלה ויתקלס אבל רב עמרם גאון ז"ל כתב בספר תפלות שחבר שאין ראוי לומר ויתקלס וכו' ומאריך שם ועיין בב"י בטור א"ח סי' נ"ו: ותשבחות דוד. כ"ה הת"ו בחול"ם כמבואר בפרק ג' והבי"ת עי"ן הפעל בשב"א מפני הסמוכות כי משקלו ותשבחות של דוד: עבדך. כ"ה הדל"ת בגעיה והשב"א נע: משיחך. כ"ה החי"ת בסגו"ל מפני ההפסק וכ"ה במדויקים: ובכן ישתבח שמך. כ"ה בנוסח בסדורי ספרד ובאשכנזים גם בספר כל בו סי' ל"ג ובכל בתוספת מלת ובכן ונכון הוא כדי לחבר ולהדביק שיר של ישתבח אל האומר למעלה בלומר ואחר שכן חובת כל היצורים וכו' ובכן ישתבח שמך וכו' אבל בלי מלת ובכן הוא כאלו אינו דבוק רק ישתבח ענין בפני עצמו הוא ומה אינו נכון והענין מבואר למשכיל. ובספר סדר היום דף נ"ב ע"א כתב עוד טעם אחר. וכל בדברי קדמת ישתבח כתבתי למעלה במשנה שבתפלת חול:

וברכה זו אומרים בשבת ואפילו ביו"ט שחל להיות בשבת אמ...

ההפסק אבל נראה שלא ידע שזולת עד היא בפתח לעולם על פי המסורה אפילו באתנחתא
וסגול פסוק כמו בטחו בה' עדי עד (ישעיה כו) פתח באתנחתא לא תבושו ולא תכלמו
עד עולמי עד (ישעיה מה) פתח בסגול פסוק, כי תשיתהו ברכות לעד (תהלים כא) פתח
באתנחתא וצדקתו עומדת לעד (תהלים קיא) פתח בסגול פסוק והרבה כמוצא בהם וכן כתב
הרד"ק במכלול בשער השמות ושכן עד בקמ"ץ רק בס' עד וגו' וכל עד פתח וכו' וכן כתב במסורה
פל בפתח רק ס"ה עא כל עד לעד. פתח לכן אין לשנות לשון הפסוק כלל וכל המשנה ידו על
התחתונה ופירוש המלה ענין עולם כמו בטחו בה' עדי עד ולא ענין הראות מקום וגבול כמו
ויבאו עד חרן (בראשית יא) ויבאו עד גרן האטד (שם נ) ודומיהם. אך יש להשיב על
המוסד מה שנה לשון הפסוק וגם מהר"ר הירץ כתב תמוה גם בסדורו והניחה בתימה.
ואולי היתה כוונת המוסד למספר התיבות של שבח זה כי יש האל בתעצומות עד וקדוש
שמו כ"א תיבות כמספר שם אהיה ועל כן הוצרך לשנות הפסוק כי אם היה מניח
הפסוק כהויתו לא היה ענין ופירוש לזולת מרום אחר זולת שמו כי בפסוק זולת מרום
דבוקה אל מה שאחריו וכדי לשאת הענין מזולת מרום הבדילה לזולת וקדוש שמו ואם
היתה זאת כוונת המוסד אז לא מן זולת עד היא בפתח ואינה דבוקה לזולת מרום
כמו שכתבתי למעלה: רננו צדיקים וגו'. בקצת פסוק זה כתבתי בגבורות שבת: בפי ישרים
תתהלל וכו'. כ"ה מסודר בסדורים שלנו עד תתקדש גם בסדורי קלי"ן אבל בסדורי ספרד מתח
תתרומם תתברך תתקדש תתהלל וכן הוא במחזורים וכתב וגו' ונמצא בראשי תיבות יצח
רבקה ישרים צדיקים חסידים קדושים יצחק. תתרומם תתברך תתקדש תתהלל רבקה
וי"א כי החכם שחבר זה היה שמו יצחק ושם אשתו רבקה ושאלו לכבוד יצחק אבינו ורבקה
אמנו כדי להזכיר לנו זכותם עכ"ל. אבל הכל בו כתב בסימן ל"ג וגו' וכתב הר"ר נתן רוש
צדיקים וכו' בפי ישרים תתהלל כדכתיב לישרים נאוה תהלה ובדברי צדיקים תתברך
כדכתיב ברכות לראש צדיקים ובלשון חסידים תתרומם כמו רוממות אל בגרונם ובקרב קדושים
תתקדש לקדושים נאוה קדושה כך סדרו המחזורים ישנים אך בחדשים עקרו את המלות
ובקשו שיראו יצחק חתום בראשי השיטות בכן לחתום רבקה בסוף השיטות אמנם שמע
כי יש מקומות באשכנז שמסדרים אותו כך ביום הכסא וי"כ ושום המגדל דעל רננו צד
שהוא על יצחק נחתם בו עכ"ל: זולת תתהלל המ"ד בקמ"ץ מפני ההפסק כמו אשה יר
ה' היא תתהלל (משלי לא) אע"פ שבלא הפסק היא בצר"י והטעם כתבתי בהקדמה הספ
בקדיש במלת ומתנשא: תתברך. הרי"ש בפתח בהפסק כי היה בלא הפסק בצר"י כו
והתברך בלבבו (דברים כט) ובהפסק ישוב הצר"י לפתח כמו שכתבתי בהקדמה הספ
בקדיש ובכמה מקומות ומזה הטעם עצמו זולת תתרומם המ"ם בפתח כי היה בלא הפסק
בצר"י כמו שכתבתי שם בקדיש מלת ויתרומם. וזולת תתקדש הדל"ת בקמ"ץ מפני ההפ
כמו המתקדשים אל ה' יתקדשו (שמות יט):

ובמקהלות. קצת המסדרים נקדו הה"א בפתח והה"א בצר"י והוא טעות רק ה
הא הם"ד בחול"ם והה"א בחטף פתח כי הוא סמוך וכן הוא במכלול

מקום המלה הראוי

בה' הלמ"ד בקמ"ץ לודעה כמו להצלים כלומר ומאור להצלים הזה אבל כשהלמ"ד בשבא הוא ענין צלמים
כמו לצלים וצד וגם מבואר למשכיל: כלו. בה' הכ"ף בשו"א והלמ"ד בחול"ם ומגושה לחסרון אות הכפל
שרשו כלל: בחגת. דגש הגימ"ל לחסרון אות הכפל שרשו חגג: ולגרים. יש מחקין הוי"ו ואומרים כי
אין שורק רחמים כי אם לגרים עליה ונראה בשבלו הוא סבור מהרש"ל וכבר פירשתי זה ביותר
חול עד מאד בעדינו וכתבתי. כל המדקדקים השיגום ואיננו צריך לכפלו. אך צריך אני להביא
שבמקום הזה כתוב בספר מהרש"ל וז"ל המשובח והמפואר בן ר"ין בקמ"ץ ונראה שהוא בפת"ח כי הוא
משובח ע"י אחרים לכן בינו בשור"ק ובפתח אבל המפואר בקמ"ץ כי הוא מפואר ע"י עצמו עכ"ל ודבריו
תמוהים מאד וכי לא ידע הגאון שמלת המשובח והמפואר שניהם פעלים ובנין הדגש אשר עי"ן הפעל
מגושה בו ונקודה בקמ"ץ כמו שכתב הרד"ק במכלול בבנין הדגש מהשלמים וז"ל הפעל הוא קמ"ץ ומדבר
בך (תלים פ"ז) וכו' המהלל בגוים (יחזקאל ל"ו) וכו' ומביא שם הרבה פסוקים דומים הנה ידעת כי
מהלל בגוים הוא ג"כ ע"י אחר ועם כל זה קמ"ץ ולפי דעתי אין זה כי אם שגגה שיצאה מלפני השליט
או תלמיד טועה העלה זה על ספרו והגאון נקי מזה הטעות: אין ערכך. בכל הספרים שלנו כתוב
כערכך בכ"ף השמוש בראש התיבה אבל בספר מהרש"ל כתוב וז"ל אין כערכך ס"א ערכך וכן כתב האגור
שאין לומר בכ"ף וכתוב עוד שם אין כערכך מן הבנין אין ערוך לך וכן הפסוק אין ערוך אליך (תלים מ')
והאומר כערכך טועה והבל יפצה פיהו כי ערך לו ית' עכ"ל. ואנכי שמעתי ולא אבין הדבר שכתב כי
ערך לו. והוא מתנגד לפסוק שהביא אין ערוך אליך הן שידוע פי' הפסוק ענין מערכה או ענין ערך
ופירשו. והראב"ע והרד"ק ויכות כן ואולי טעות סופר הוא בדבריו מהרש"ל וצריך להיות כי אין ערך לו
ית' ופי' בדבריו הוא כי האומר כערכך משמע כאותו ערך שיש לך אין עוד כמוהו נמצא שיש לו
ערך בעצמו חלילה על זה אמר הבל יפצה פיהו כי אין ערך לו כדבריו ופירש הפסוק כנזכר.
ואלה לקיים נוסח הרב שלפנינו ולתרץ הקושיא שנופלת עליו ונראה [illegible] ללא דוחק. ובאבודרהם
גם בסדרו ספרד כתוב אין ערוך לך: אפס בלתך. כתוב בספר מהרש"ל וז"ל בה' בשני סגולים
אבל. אפס שהאל"ף בצירי לשון שבועה מהר"ם עכ"ל: ואין דומה לך. הלמ"ד דגושה מפני הדחיק
מבואר בתפלת י"ח: לתחיית. המ"ד דגושה לחסרון אות הכפל כי שרשו חיו כי הרד"ק הביא
לשון חיות בשרש חיו והנה תחיות על משקל תפלת תהלת שהלמ"ד בהם דגושה לחסרון אות
הכפל והת"יו הראשונה נוספת כמנהג אותיות האמנת"י הבאות נוספות על השמות והת"ין
האחרונה היא במקום הה"א הנקבה שנהפכה לת"ו מפני הסמיכות כמו מן תהלה תהלות ומן
תפלה תפלות ודומיהם:

אל. כבר כתבו האבודרהם וגם הכל בו בסימן ל"ג טעם לומר התיבות מהתריגות של שבת זה. ובאמר
פרשת ויקהל עמוד שס"ח בדפוס גדול ובעמ' ר"ה ע"ב בדפוס קטן ובספר רזי גלו כתב טעם
נכון לומר התיבות עפ"י הקבלה האריכות מעלת השבת הזה ואני לא באתי רק לכתוב דקדוקו
התיבות ופירושן הדברתו: אדון. בה' האל"ף בקמ"ץ כי איננו סמוך: ברוך ומבורך. ברוך
הספרים גם בסדרו קצת כתוב ברוך הוא ומבורך וכתב האבודרהם שאין לומר מלת הוא
מפני מנין התיבות וכן הוא לפי טעם מנין התיבות שכתב הכל בו: גדלו. הגימ"ל בקמ"ץ
חטף במקום החולם כי הוא שם כמו את כבודו ואת גדלו (דברים ה') ודלא כמו הגימ"ל.
נקודה

לעיל [illegible] נעלם
[illegible]
האל"ף בצירי ושהוא
[illegible]
ופירוש עיין במכלול,

אחר שהעתקתי
[illegible]
[illegible] ובספר
[illegible] הקבלה בכל
[illegible]
המרוק [illegible]
בכל [illegible]
[illegible] כי
[illegible]

אשר כהן [illegible]

פיוט שיש להיות בחול אומרים אחר ברכו ברכת יוצר של חול :

אור עולם באוצר חיים. כ"ה הל"ה בסמ"ק ופי' הסמיכות כמו אוצר ה' (ישעי' ו'):

אור מאופל. יש נוסחאות כתוב בהם אורות מאופל אבל נראה כי יותר נכון לומר אור לשון יחיד כי בתחלת הבריאה כשהיה חושך ואופל אמר הקב"ה יהי אור שנאמר בתחלת פרשת בראשית וחושך על פני תהום וגו' ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור אע"פ שכתוב ביום רביעי יהי מאורות לשון רבים אינו על התחדשות האור כמו שפי' רש"י וגם מבואר למשכיל: אמר ויהי. כ"ה הנוסח בסגול ופי' הפסק במקום במכלול חלק הדקדוק בשרש היה דע"ה וב' ע"ב. ויש שמוסיפין את זה כשאומרים פיוט בברכת יוצר אפשר שהטעם הוא שמאחר שבפיוט יש תהלה ושבח לבורא ית' מוסיפין גם השבח גם בתחלת הברכה לתוספת השבח להודיע בו על אור הגנוז לצדיקים כי יוצר ובורא הם תארים רומזים על התחדשות האור שבכל יום ויום כמו שיסדו בסוף הברכה המחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית ומוסיפין גם להודיע על האור הגנוז לצדיקים באוצר החיים לגן עדן בחיים הנצחיים כמאמרם בבראשית רבה והוא האור הראשון שהוציא מאופל כמו שפירשתי לעיל. ובסדר מהר"ר הירץ בתפלת ר"ה כתוב וז"ל מה שמוסיפים פיוט או בועדות אור עולם באוצר חיים אורות מאופל אמר ויהי הם ח' תיבות רומז לשמינית מטה למעלה נקראת אור עולם וכו'. ובדברי מסכימים לדבריו בעל הספר שכתב בשער ערכי הכנויים ערך אוצר שספירת בינה שהיא השמינית נקראת אוצר חיים והאריך שם:

ברוך. כבר כתבתי בדקדוקי ברכה גו' עד ובורא את הכל ביוצר של חול : הכל. בן מלת כל כשהיא בה"א הידיעה תנקד הכ"ף בחולם כי לא תנקד בקמץ חטף כי אם בסמיכות כמבואר בפרק ג' ובה"א הידיעה לא תבוא לעולם על מלה סמוכה כמבואר במכלול בשמוש את הה"א: ושבחוך. הבי"ת נקראת בשב"א נע ופי' הפעלים כי הוא עתיד מבנין הדגוש כי לא יבוא פעל מבנין שבח כי אם בבנין הדגוש בהתפעל: ורוממוך. עתיד מבנין מרובע ולא בא מבנין הדגוש כמו ושבחוך והטעם שכתבתי לעיל במלת לרומם: סלה. הסמ"ך בגעיא ופי' באמת ונצחי: האל. הה"א היא ה"א הקריאה אבל ה"א של הפותח היא ה"א הידיעה: פותח. הפ"א רפה אחר שוא נח ופי' שהוא לשון רבים כמבואר בפרק ג': חלוני. [illegible] הנו"ב לחסרון את ... שרשו חלל כמו חלוני שקופים (מלכים א' ו') ונקרא החלון כן מפני שהוא חלול ופתוח חומה. דגש הנו"ן לחסרון את הכפל שרשו חמם והה"א היא ה"א הנקבה וכתב הרד"ק בשרש חמם כי נקראת השמש חמה מפני חמימותה : ומבקע. המ"ם השנייה נקראת בשב"א נע ופי' הדגש שבה לחסרון נו"ן השרש והה"א מפיק כמשפט כנוי ה"א הנקבה הפעולה ומ... כמו שארה כסותה ועונתה (שמות כ"א): מכון. המ"ם נקראת בשב"א נע ופי' הדגש [illegible] מקומה: שבתה. הה"א מפיק כה"א ומקומה כי מלת לבנה שם בלשון נקבה הוא:

לאל. כ״ה הלמ״ד בקמ״ץ ומדגש והוא כמו להאל כי הוא קאי על מה שאמר למעלה אל אדון על כל המעשים וכו׳ אמר בסוף שבח נותנים לו וכו׳ בא לפרש כאן למי נותנים כל השבח והתפארת להאל אשר שבת וכו׳ ע״ד מבואר למשכיל וכן הוא בסדר מהרש״ל רק שבסוף כתב לאל הלמ״ד נקוד בשב״א שלא יהא משמע לא אל כמו לחולין ודוק עכ״ל. וזאת הדעת תתבטל במה שאכתוב אי״ה בתפלת ר״ה במלת גברנו לחוטם :. השביעי. השי״ן נקראת בשב״א נע מפני הדגש שבה : נתעלה. זאת המלה מורכבת מבנין נפעל ומבנין התפעל כי הנו״ן היא מבנין נפעל והתי״ו מבנין התפעל כי אם היה מבנין נפעל לבד אז היה לו לומר נעלה ואם היה מבנין התפעל לבד אז היה לו לומר התעלה, ובהכרח היא מורכב משני הבנינים ונמצאת דוגמת ההרכבה במקרא כמו ואשת מדינים נשתוה (משלי כ״ז) והרד״ק הביא הרבה פסוקים כאלה בסוף בנין נפעל מהשלמים ואפשר כי טעם ההרכבה כי הוא עצמו יתברך היה הסבה לעצמו ההתעלות שברא את כל הברואים ואז נעלה על ידם והענין מבואר למשכיל.

ומלת נתעלה נקבצה הנו״ן בחולם כמשפט נו״ן נפעל והתי״ו בשב״א נח והעי״ן בפתח והלמ״ד בקמ״ץ ומדגשה כמשפט ההתפעל ונחו לנ״ד ה״א. ובסדר מהרש״ל כתוב וז״ל ביום השביעי נתעלה במסכת ר״ה בשני נתעלה וישב על כסא כבודו לכן צריך להפסיק בין השביעי לנתעלה עכ״ל: וישב. בב׳ קמצי״ן כי כן דרך העבר שגם כן הווה עדיין סדר מהרש״ל. ולא ידעתי מהיכן הוציא המאון טעם זה והלא נמצאים הרבה פעלים עוברים מבנין הקל שהפ״א והעי״ן קמוצי״ם שלא בהפסק אע״פ שאינם הווים עדיין כמו שהביא הרד״ק הרבה פסוקים כאלה במכלול באמת הראשה במשקל פעל הנקוד קמ״ץ ופתח ובאמת נמצאת מלת ישב השי״ן בקמ״ץ בה׳ מקומות על פי המסרה נמסר בתהלים (סימן א׳) (ובירמיה מ״ט) ואפשר לפרש ג׳ מהם שהם עבר והוה ומיהו שם מ״מ אין להוכיח מהם לקרות בכאן השי״ן בקמ״ץ ואם קבלה נקבל והנכון שהשי״ן בפת״ח כדין כל עבר שלא בהפסק : ליום. הלמ״ד בשב״א וכן בסמוך ליום השבת : המנוחה. המ״ם נקראת בשב״א נע מפני הדגש שבה אחר ה״א הידיעה : ענג. כ״ה חסר וי״ו בכל המקרא וכן הוא בסדר מהרש״ל והוא בטעם מלעיל כמשפט המלות שהם בחולם וסגו״ל: השביעי. השי״ן בשב״א נע בכל מקום מפני הדגש שאחר ה״א הידיעה: שבת. כ״ה בקמ״ץ ופתח כי הוא פעל עבר כמו שבת וינפש (שמות ל״א): משבח ואומר. ס״א משבח באומר סדר מהרש״ל אבל בכל הסדורים שלנו גם בסדורו קלע״ך וספרד כתוב משבח ואומר כמו שכתבתי בכאן : השבת. כ״ה הבי״ת בקמ״ץ : לפיכך. כ״ה תיבה אחת ובכ״ע מגושה אחר הלמ״ד והוא נקובה בקמ״ץ כמו שכתבתי אבל לפיכך אנחנו חייבים להודות שקודם פרשת התמיד : ויפארו. כ״ה: הפ״א נקובה בקמ״ץ כמו שכתבתי לעיל בנשמת במלת ונפארך וכן ויברכו הבי״ת בקמ״ץ וטעם אחר להם : לאל כל יצורים. ראוי לקרות לאל הלמ״ד בקמ״ץ ומדגשה כי הוא חוזר על מה שנזכר למעלה כמו להאל אשר שבת וכו׳ ויפארו ויברכו: יצורים. תואר פעול וכבר כתבתי במלת ברוך שבברכת נטילת ידים ענין תאר פעול: יקר. כ״ה הלמ״ד בשב״א והקו״ף בקמ״ץ אבל בסדורו ספרד ובאמשטרדם כתוב ויקר בוי״ו החבור והנכון הוא שלא והוא משמעותו שבח של יקר : וגדלה. הגימ״ל בחולם תמורת הנח כמבואר בפרק ג והבלת

נקודה בחולם כמו כגודל חסדך (במדבר יד): מאת ותבונה סופרים. ויש מגיהים מוחקות כי מעת ו
ותבונה לשון נקבה וי"א ב' מאמרים ויש אחד שמו מעת והשני תבונה והם סופרים אותן (ואנו
מצאתי גם הלשון משתי הדעות בגליון סדור קל"ע) ודעת מבוי הוא כמעט אסור לדבר אלא כל
דבר שאין בו ממש סובל ב' הלשונות ואינו אלא משל אצלנו כי אין שייך סגול אלא ופרד
בדעת פי' בדעת הקב"ה וי"א שבמאורות יש דעה בינה והשכל וגבורה סדור מהרש"ל:
ונהדר. כ"ה הה"א בשב"א נח ולא בחטף כי כן כל לשון הדר שיש לפני הה"א אות נקודה בסגול
הה"א נקודה בשב"א פשוט: והדלת נקודה בקמ"ץ כי הוא נפעל: הוה כמו נאדר בקדש (שמות ט"ו)
המרכבה. כ"ה המ"ם בסגול כמו ולתבנית המרכבה (דברי הימים א' כח): לפני כבודו. כ"ה
בסדורי קל"ע וכתוב בפי' סדור יעב"ץ לפני כבודו כדכתיב חסד ואמת יקדמו פניך (תהלים פ"ט)
ובמקצת סדורים כתוב לפני כסא כבודו ואינו נכון כי צריך להיות בחרוז גם ב' תיבות
כמו שכתב האבודרהם אבל בסדורי ספרד כתוב חסד ורחמים מלא כבודו וכן הוא באבודרהם
ויש להפליא על האבודרהם כי בפי' בחרוז כתב לפני כבודו וצ"ע, ומהרש"ל כתב בסדור
לומר לפני כבודו ובסע"ש כתב וי"א בכסא ומדלגין לפנו: להיות. כ"ה הה"א בשב"א לבדו
ולא בחטף והוא נע מפני מתג הלמ"ד כמבואר בפ"ג: תבל. כ"ה התי"ו והבי"ת בצרי ומלעיל
שלא לקרותם בסגול כי אז הוא מלשון תבל הוא (ויקרא יח): נגה. הה"א מופיק כי נגה
הוא אחד מהשרשים שהה"א למ"ד פעל אינה נחה ומורגשת בקריאה כמבואר בפרק ו':
קונהם. כ"ה בלא וי"ו אחר הנו"ן כמו שכתבתי ביוצר של חול: זהרה. כ"ה הזי"ן בקמ"ץ
והה"א בחטף קמ"ץ כי הוא שם בתוספת ה"א על משקל טהרה ומהרש"ל כתב בסדורו בלשון
שהצד"י בפת"ח והה"א בחטף פת"ח והוא דבר תימה וכתב אח"כ זהרה בקמ"ץ וחטף קמ"ץ
כפעול: ודבוק מלת טהרה כתבתי בברכת יוצר אור מאות ובטהרה: ורנה. הנו"ן מל
לחסרון אות הכפל: לזכר. כ"ה הזי"ן והכ"ף בסגול כמו שכתבתי בברכה מעין שבע ואין
לומר לקרות הזי"ן בצר"י מפני הלמ"ד כמו שהוא בפסוק והודו לזכר קדשו (תהלים ל') כמו
שכתבתי בברכה מעין שבע כי שם הוא יוצא מן הכלל על פי המסורה ויש לנו ללכת אחר
הרוב כי לפי דברי הרמב"ם במלעיל גם בפסוק לזכר עולם יהיה צדיק (תהלים קי"ב) ראוי לקרות
הזי"ן בסגול: והתקון. כ"ה בכל הסדורים שלנו גם בסדורי קל"ע ובסדורי ספרד גם בסדור מה
סי' רפ"א רק שכתב שם כי וי"א והקטין. וכתב פי' לשתי הגירסות:

בש"ע או"ח סי' רפ"א ז"ל ומותר להרבות בזמירות של שבת כל
יחיד לפי מנהגו ובכל דבר אם לא אמרו אין מחזירין אותו ולכך
אם לא אמר לאל אשר שבת וכו' מחזירין אותו, עכ"ל. ומן הם
כתוב במג"א וז"ל ותקנו רבותינו להוסיף מזמורים לכבוד השבת וכו' עכ"ל
אבל לאל אשר שבת פירשו רבותינו במדרש במכילתא דמוצר מבעי ליה
למר ישראל למבר של שבת כגון לאל אשר שבת ואי אשתלי לא מהדר
מהדרינא ליה למבר וכו':

שיר ושבח ובריש מזמור פסוק כבר עשה מזמור וכן הוא במכלול בכללים שאחר הפתוחים וקבל
ספרי הדקדוק: במתנת. התי"ו נקראת בשבא נע ומפני הדגש שהוא לחסרון נו"ן פ"א הפעל
והוא שם בלשון נקבה בתוספת תי"ו בתחלה כמו עבודת ומתנה (במדבר י"ח) ומפני הסמיכות
נהפכה הה"א לתי"ו וקמ"ץ התי"ו לשבא כי הוא סמוך ופירושו ומתנה של חלקו: קראת לו. הלמ"ד
במלה מפני האתנח ונחוק [?]: כליל תפארת. כ"ף הכליל בשבא ופירושו נזר ועטרת תפארת
כי נזר שמן משחת (ויקרא כ"א) תרגומו כליל משחא: נתת. דגש התי"ו השניה לחסרון נו"ן
למ"ד הפעל ששרשו נתן: בעמדו. כ"ה העי"ן שהיא פ"א הפעל בקמ"ץ חטף כי הוא מקור עם
כנוי שנשתנה בו קמ"ץ פ"א הפעל לקמ"ץ חטף כמבואר במכלול באורך וכבעניו [?] המקור
והמ"ם בשבא נח והדל"ת רפה כמו שכתבתי בק"ש בזלת [?] ולעבדו: סיני. הנו"ן פתח והי"א
קמ"ץ סגור וברש"ל: וכתוב בהם שמירת שבת. פי' האבודרהם בהיותו דבור השמור: וכן כתוב
בתורתך ושמרו בני ישראל וגו'. כי זה לא היה כתוב בלוחות אלא בתורה עכ"ל. ולפי זה
צריך להפסיק מעט אחר שאמר שמירת שבת קודם שיתחיל וכן כתוב בתורתך לאות כי
וכתוב בהם שמירת שבת קאי על הלוחות שנזכרו למעלה. וכן כתוב בתורתך קאי על ושמרו בני
ישראל שאחריו: שבת. כבר כתבתי בפסוק דקרבן מוסף שבת שהבי"ת בגלות שבת לעולם
בקמ"ץ אף לא בסוף וכאן שאין סמוכות היא בקמ"ץ: בתורתך. התי"ו השניה בסגו"ל והרי"ש
בקמ"ץ אף על פי שאין כאן הפסק כלל רק צריך לסמוך אותו אל ושמרו כמו שכתבתי
למעלה ויש בו העמדה קטנה: וינפש. כבר כתבתי בקדוש הלילה אחר הלכיבנו [?] שנכתב
שם פסוק זה שנהגו לאמרו שם בליל שבת: ולא נתתו. כ"ה האל"ף בחו"ל ויש לא סגו"ל ומהרש"ל
אבל יותר נכון הוא בחו"ל: נתתו. נהפך קמ"ץ הנו"ן לשבא מפני הכנוי ודגש התי"ו השניה
לחסרון נו"ן למ"ד הפעל והכנוי של נתתו קאי על יום השבת שנזכר למעלה וביום השבת שבת
וינפש וכן כנוי של הנחלתו ושל לא ישכנו בו וזה שתקנו לומר ג' לשונות גויי ארצות
ועובדי פסילים וערלים כתב בעל המנהיג בהלכות שבת סימן כ"ט וז"ל ולא נתתו ה' אלהינו
לגויי הארצות שאינם עובדי פסילים ולא הנחלתו מלכנו לעובדי פסילים כאדומים. גם במנוחתו
לא ישכנו ערלים שאינם אלו ואלו אלא גרי צדק שקבלו עליהם שבע מצות או גרים
ותושבים שקבלו עליהם שלא לעבוד ע"ז כמאון [?] וכו' עד על כן אין נכון לדלג אותו
הלשון שתקנת חכמים היא עכ"ל: בחרת. החי"ת בקמ"ץ מפני ההפסק וכבר כתבתי בפרק
ראשון שבסדורי ספרד כתוב כאן ישמחו במלכותך וכן הוא באבודרהם וכתבתי שם טעם למנהג
שלנו שאנו מדלגים שש תיבות ומתחילי' עם מקדשי שביעי ועיין שם:

אלהינו ואלהי אבותינו רצה במנוחתנו כדלעיל אצל אתה קדשת. ואומר
רצה ומודים ושים שלום עד סוף התפלה, וש"ץ חוזר התפלה ואומר
אבות וגבורות ואחר כך אומר כתר [?] הקדושה. וגומר התפלה:

אלהינו ואלהי. אבותינו כו' כבר כתבתי בתפלת ליל שבת כל זה שצריך לדקדק בברכה זו:

נקדש

והבדלה רפה אחר שבא נח והטעם כתבתי בפרק ג': ותנו. הת"ו נקראת בשב"א נע ומפני
הדגש שבה לחטף נו"ן פ"א הפעל שרשו נתן והראיה בתשלומו ויתננו על משקל ויסורו: לאל
מלך. הלמ"ד בשב"א כי המלה דבוקה אל זה שאחריה כמו לאל ברוך: וזכר כל. הכ"ף רפה
כי הענין מופסק ולא תנקד מלת כל בקמ"ץ חטף כי אם כשהיא סמוכה אל זה שאחריה
כמבואר בפרק ג': המנחיל מנוחה. בסדר משה גרוינא לא כתוב מנוחה וכתוב יום
שבת בלא בי"ת ודק ונ"ל שיש לומר מנוחה לפי מנין תיבות. ע"ה ואף ז"ל ביום שבת
בבי"ת ודק גם נ"ל שהוא בסדר של משה גרוינא שאף לא יאמר מנוחה אך יש לחשוב לפוק
לשתי תיבות ודק סדר מהרש"ל ומה שכתב מנין ע"ה תיבות הוא זה שכתוב בסדורו של
מן לאל אשר שבת עד ומתת ע"ה תיבות נגד פסוקים ולא רציתי להעתיקם כאן מפני
האריכות ובכל הסדורים שלנו גם בסדורי קל"ע ובאמשטרדם כתוב המנחיל מנוחה
לעמו ישראל בקדושתו ביום שבת קדש ואין לשנות: בקדושתו. הדל"ת רפה אחר שבא נח
והיא נקודה בשור"ק והשי"ן בגעיה וטעם לכל זה כתבתי בפרק ג' ובפרק ד': ביום. המ"ם
בשב"א כי אינו לנגינה כי הנגינה כתובה אחר מלת ביום והוא שבת קדש: שבת.
הבי"ת בפת"ח מפני הסמיכות למלת קדש כמבואר במכלול בשער השמות משקל פעל הנקוד
פת"ח קמ"ץ: יתקדש. כ"ה הדל"ת בפת"ח כי אין כאן הפסק אע"פ שיש בו העמדה קלה
מפני הוי"ו של יתברך וכן יתפאר האל"ף בפת"ח: ומתת. ר"ל פת"ח ולא קמ"ץ סדר מהרש"ל
ויותר נכון הוא. התי"ו בקמ"ץ כמו שהוא בפסוק (בראשית ב') ובפרט כי הענין מופסק:
תתברך. כל אלה המלות שהן מבנין התפעל יתבאר מזה שכתבתי בקדוש: מושיענו.
אומרים כן בשבת מפני שבגלות השבת הוא מושיע את ישראל דכתיב אם תשיב
משבת רגלך וגו' אז תתענג וגו' הן לא קצרה יד ה' מהושיע. וגו' הנה נמצא לשון
מושיע אצל שמירת שבת: ומאתיך. כבר כתבתי כזה. בענין טעם קמ"ץ הפ"א: סלה.
הסמ"ך בגעיה מפני האתנ מרחוק: תתברך צורנו וכו'

אומרים אבות וגבורות וקדושת השם ואחר כך אומרים גם, הדינים
השייכים כאן כתבתי קודם אתה קדשת:

ישמח משה במתנת חלקו. הנה קדמונינו ז"ל נתנו טעם לתפלה זו האחד על פי המ
באמרינן פ"ק דשבת דף י' ע"ב שאמר הקב"ה למשה מתנה טובה יש לי בבית גנזי
וכו'. והשני ע"ש המדרש שבקש משה מפרעה שיתן לישראל יום אחד למנוחה ובחר לו יום השביעי
כדאיתא בטור א"ח סי' רפ"א ובאבודרהם ולפי כל אלה הטעמים היה ראוי לומר שמח משה
לשון עבר ולא ישמח שהוא לשון עתיד כי כשנתן הקב"ה את השבת לישראל שמח משה אבל
אפשר שיסדו לומר ישמח להורות כי עד היום בעולם הנשמות משה שמח במתנה זו
ושמח בה לעתיד לבא והראיה גם במלת ישמח כי כן הוא מנהג הלשון גם בפסוק
לדבר על ענין ההווה תמיד דברו בו בלשון עתיד כמו שפירשו בפרשת בשלח

בקמ"ץ כמו האחד מן החמשים (במדבר ל"א) ואשר כתוב האמור בית יעקב (מיכה ב') הה"א בסגו"ל בתמונה הוא עכ"ל הנה אמת נכון הדבר לפי פירש"י שכתב וז"ל האמור בית יעקב הנאמר אומרו בית יעקב וכו' אבל החכם ראב"ע כתב בספר מאזני לשון הקדש דף רו"ב ע"ב וז"ל ונמצא ה"א הידיעה עם הפעל האמור בית יעקב ובא בפתח קטן ואיננו ה"א הקריאה וכו' עכ"ל, והרד"ק כתב בפירוש הפסוק וז"ל האמור הה"א ה"א הידיעה והיא בסגו"ל כמו ומסר המערכה והיא הקריאה כמו הקהל חקה אחת לכם וכו' עכ"ל. ובהיות שבזמן הראב"ע והרד"ק נתפרסמה חכמת הדקדוק יותר משהיתה בזמן רש"י נראה שראוי לסמוך עליהם בפירוש מלה הזאת, וגם בעל לשון למודים ז"ל תן כתב בשרש הה"א כי הה"א האמור בית יעקב לידיעה ובולט כאחד' כתבו שננקדה בסגו"ל לפני הקמ"ץ להקל הקריאה, וכסבור מהרש"ל ז"ל ועוד מצאתי שמה שאמר האמור בסגו"ל כ"ה בתרי עשר האמור בית יעקב מהר"ת ז"ל עכ"ל: צדק. כ"ה הג"ן באשה לחסרון את הכפל והיא בסגו"ל והכ"ף בקמ"ץ ומפני הרעובה אע"פ שאינו הפסק גמור: צדקך. כ"ה הקו"ף בסגו"ל והכ"ף בקמ"ץ כי [...] הפסק, המגן לגמרו כמו ולשוני תהגה צדקך (תהלים ל"ה): מלך ה' מלך. יש כאן פסיק וכבר כתבתי בדקדוק פסוק זה במקומו בסוף מזמור קמ"ו:

שבח זה אומרים בשבת ויו"ט ובהושענא רבה:

אין כמוך באלהים. כבר כתבתי בפרק ג' טעם שננקדה בית באלהים בקמ"ץ והאל"ף בחט"ף סגו"ל מה שלא נמצא כן בכל המקרא והבי"ת היא רפה אחר הקמ"ץ אע"פ שמלת כמוך בטעם טפחא ומפני שהטפחא הוא תחת הכ"ף ובתהלים אינו מפסיק אלא כשהוא בראש התיבה לפני הנקודה הראשונה כמבואר בפרק ה': אדני. כ"ה באל"ף דלי"ת וכבר כתבתי קריאתו בפ"ג: כמעשיך. כ"ה במ"ג אחר היו"ד כי הוא לשון רבים: מלכותך. כתבתי בדקדוק פסוק זה במקומו במזמור תהלה לדוד: ה' מלך ה' מלך. כתבתי בדקדוקו בפסוקים שקודם תהלה לדוד: ה' עוז וגו'. כתבתי בדקדוקו במאמר אמר רבי אלעזר שאחר במה מדליקין:

אב הרחמים. מצאתי בסדור נוסח וז"ל כל אב הרחמן, קמ"ץ וכל אב הרחמים פתוח עכ"ל.

והוא האמת והנכון כי רחמים הוא שם לשון רבים מענין רחמנות כמו שכתב הרד"ק בשרש רחם וכשתבא לפניו מלת אב היא בהברת סמוכה ופירושה אב של רחמים ומלת אב הוא תאר והאל"ף נקודה בקמ"ץ כשהוא במוכרת וכשהיא סמוכה תנקד האל"ף בפת"ח כמו שכתב הרד"ק בשרש אבה כמו אב המון גוים (בראשית י"ז) אבל רחמן הוא תאר כמו שכתב הרד"ק בשרש רחם וז"ל והתאר עם מ"ם הנוסף רחמנו ידי נשים רחמניות (איכה ד') עכ"ל נמצא שבלא מ"ם הנוסף התאר הוא רחמן וכשתבוא מלת אב לפני מלת רחמן כמו אב הרחמן הנה מלת אב נשארה בקמ"ץ כי איננה סמוכה רק הם שני תארים ופירושו אב שהוא רחמן גם מבואר לשכל לכן בכל מקום שכתוב אב הרחמן כמו בדרנך שאמר ראוי לקרות האל"ף של אב בקמ"ץ ובכל מקום שכתוב אב הרחמים כמו בכאן ואחר על הכל או באב הרחמים שאומרים אחר יקום פורקן וכן מי כמוך אב הרחמים שמוסיפים בימים הנוראים בברכת אתה גבור בכולם

נקדש. כבר כתבתי בקדושה שבתפלת י"ח כל זה שצריך להקדים בכאן: ותשאני.
השין נקראת בשבא נע ומפני הדגש שבה והדגש הוא מפני שהיא בינוני
ובנין התפעל וכבר כתבתי בפרק ו' שבבנין התפעל עין הפעל בגעיה לעולם: לעומתם.
וכן לעומתם. המ"ם בגעיה אחר השורק שהיא תנועה קטנה וכן הוא בפסוק קול האופנים
לעומתם (יחזקאל ג'): ממקומו. המ"ם השניה נקראת בשבא נע ומפני הדגש שבה לחסרון
נו"ן השורש והמ"ם השלישית נקראת בשבא נע כמשפטה אחר החולם שהיא תנועה גדולה
כמבואר בפרק ג' וכ"ף הכנוי נקודה בקמץ ורוב הסדורים נקודה הכ"ף בשבא נח
והמ"ם שלפניה בקמץ והוא טעות ומפורסם כי נהגו כן במקום הפסק אבל בכאן אין
הפסק כלל ואפילו אם היה הפסק היה ראוי לנקוד המ"ם בסגול והכ"ף בקמץ כמבואר
בפרק ו' לכן אין לשנות רק לקרות המ"ם בשבא והכ"ף בקמץ: כי מחכים. כ"ה הנוסח בספר
הרמב"ם ובמחזורי קלעי ובסדר מהר"ר חיים והוא הנכון כי זאת כי היא נתינת טעם על זה
שלפניה ובגליון סדר קלעי מצאתי כתוב שמלת ממקומו עד מלת צריך לה' תיבות וכאן
במחכים תיבה אחת לא תדוונה כי אם לג' תיבות ולפי זה צריך להוסיף מלת כי להשלים
המנין וכן הפי' מהר"ר חיים כתב מנין זה ועשו בלבדו לזה יש בו לה' תיבות ונמצא זה
נתקן זה המנין לכן אין לשנות רק לומר כי מחכים וכן הוא בסדר מהרש"ל בשם ספרים
ומיוחדים: תתגדל ותתקדש. הדלת בלניהם בגעיה ונקודה בפתח והטעם נתבאר בקדיש:
עירך. כ"ה הרי"ש בשבא והכ"ף בקמץ ורוב הסדורים נקודה הרי"ש בקמץ והכ"ף בשבא נח
כאלו הוא בהפסק והוא טעות גמור כי אין כאן הפסק כלל ואפילו לא העמדת ענין רק
הוא דבוק עם זה שאחריו כאמר תתגדל ותתקדש בתוך ירושלים עירך לדור ודור וכו' ול...
טעות נקודת הסדורים יהיה לדור ודור התחלת ענין בפני עצמו ולא יהיה לו פי' כלל והמ...
הם סבה לטעות הזה שמסיימין בניגונם במלת עירך ולא יבינו זה שמוציאים מפיהם ...
ומבואר למשכיל המורה על האמת: לנצח. כבר כתבתי בקדיש שאומר ובתפלת י"ח שהנו"ן קל...
ועינינו תראינה. כל המדקדקים נו"ן טעה וכ"ה עיני תראינה (מיכה ז') וכמו ומן תבואינה...
(ויקרא ג') בסדר מהרש"ל ובדרוו תמהים כי בפסוק נו"ן של תראינה בא בגעיה על פי המס...
וגם הרד"ק כתב שהוא בגעיה שלא כמנהג. ובמכלול באבן לב כתב טעם לגעית הנו"ן גם...
תבואינה היא רפה על פי המסורה כמו שנמסר עליה במקומה ולא נגעתי זה כן ראויתו ל...
הנו"ן של תראינה אולי מפני שכתב הרד"ק במכלול שבגעיה שלא כמנהג וכתב במכלול ש...
הנו"ן לפאר המלה ומפני חטיפתה על מלה גמורא אשר בלבדה אבל בכאן שאין אחריה מלה
אין צריך להדגיש הנו"ן ובפרט שיש וג' אחר האל"ף תמורת הה"א לגה הפעל: מלכותך
התי"ו בסגול ומפני שיש כאן העמדת ענין וכ"ף הכנוי נקודה בקמץ כמשפטה: כדבר. כ"...
בפתח לידיעה שהוא כמו כהדבר והדל"ת בגעיה כמשפטה אחר הה"א הידיעה כמבו...
ב': האמור. כ"ה הה"א בסגול כמשפט הה"א הידיעה הבאה לפני אות הגרון הנקודה ב...
כמו שכתב הרד"ק בנקודת הה"א השואל דעל"ל ע"ג אע"פ שנמצא בספר הסדורים בפ...
וגם כשאומר בקדושה הראשונה בדבר האמור בשירו נעים אל האמור בסגול הה"א אמ...

בריך. הוא תרגומו של ברוך שהוא תאר כמו ברוך אברם (בראשית כ"ב) תרגומו בריך אברם:
שמיא. הוא תרגומו של שמים כמבואר בקדמה במלת שמיה והה"א במקום: בורא עלמא.
כבר כתבתי בקדמה שהדלת תשמש בארמית שמוש מלת של ומלת מרא הוא תרגומו של בעל
כמו בעל החלומות (שמות כ"א) תרגומו מרי חלמיא ובדניאל ה' ועל מרא שמיא כתב באלף.
עלמא. הוא תרגומו של העולם כי האל"ף בסוף בארמית היא במקום הה"א הידיעה בעברית:
כתרך. הוא תרגומו של צנפך כמו וצנפך צנפה (ישעיה כ"ב) תרגומו וכותרא דתשבחתא
אבל כתר ועטרה שניהם תרגומן כלילא ונקבה ה"ל של כתרך בקמ"ץ לפני כ"ף הכנוי
אף שאין ראוי לדבר כן נגד הש"י כמבואר בפרק ו' במלת ושבענו מטובך כבר כתבתי שם שבארמית
הוא כן, וכן ואתרך הה"ל בקמ"ץ לפני כ"ף הכנוי מלת ואתרך הוא תרגום של מקומך:
והא רעותך. תרגום של והי רצונך: לעלם. כ"ה הע"ן בקמ"ץ והלמ"ד בפת"ח והוא תרגום של
לעולם כמבואר בקדמה: ופורקן ימינך. כמו ישע ימינו (תהלים כ') תרגומו
פורקן ימיניה הה"א נקראת בשבא נח אחר המלאפו"ם אף שהוא תנועה גדולה כי כן הוא מנהג
לשון ארמי כמבואר בפרק ג' במלת בתשבחתא גם בעל הנסוך: אחזי. הוא תרגומו של הראה
שהוא צווי מבנין הפעיל ובזוהר כתוב אחזו בוי"ו והוא בלי ספק טעות סופר כי בוי"ו הוא לשון
הנקבה כמו אחוה דעי (איוב ל"ב) תרגומו אחוי מנדעי: מקדשך. המ"ם בפת"ח כי כן כל מקדש
שבמקרא המ"ם נקודה בחולם והד"לת בקמ"ץ ובתרגום המ"ם בפת"ח. צלותנא. הוא תרגום של תפלתינו:
ברחמין. הוא תרגומו של ברחמים: יהא רעוא קדמך. הוא תרגומו של יהי רצון לפניך: דתוריך.
הוא תרגומו של שתאריך תי"ו המורה על העתיד נקודה בחולם והרי"ש בחולם כמו והארכת ימים
(דברים כ"ב) תרגומו ותורך יומין ופי' והארכת כמו ותאריך כי הוי"ו מהפכת אותו לעתיד:
לן. תרגום של לנו, אבל בתרגום ירושלמי רובם מתורגמים לן: חיין. הוא תרגומו של חיים:
בטיבו. הוא תרגומו של בחסד כי ועשית עמדי חסד ואמת (בראשית מ"ז) תרגומו ותעביד עמי טיבו
וקשוט: ולהוא אנא. הוא תרגומו של להיות אני ובזוהר כתוב ולו אנא והוא טעות סופר:
פקידא. הוא שם תאר מבנין גבורה והוא כמו פקוד שהוא תאר פעל. בגו צדיקיא. הוא
תרגום של בתוך הצדיקים כי בתוך העיר (בראשית י"ח) תרגומו בגו קרתא, בעדת צדיקים
(תהלים א') תרגומו בכנשת צדיקיא. למרחם. הוא תרגומו של לרחם והמ"ם נוספת כמו שהוא
נוספת במלת למטר שהוא תרגום של לשמור כמו לשמור את מצות (דברים י') תרגומו
למטר ית פקודוהי. ודגש הטי"ת הוא לתשלום נון פא הפעל שהוא נטר: עלי ית כל די לי.
הוא תרגומו של אותי ואת כל אשר לי: את. הוא תרגום של אתה התי"ו דגושה ובלא נח.
זן. הוא תרגומו של רועה כמו רועה אבן ישראל (בראשית מ"ט) תרגומו זן אבהן ובנין:
ומפרנס. הוא תרגומו של ולכלכל: ומפרנס. גם הוא לשון מרעה כמו על הרועים הרועים את
עמי (ירמיה כ"ג) תרגומו של פרנסיא דמפרנסין ית עמי: שליט. הוא שם תאר בעברו ובתרגום
הוא שוה כמו ויוסף הוא השליט (בראשית מ"ב) תרגומו ויוסף הוא שליט: מלכיא. הוא תרגומו
המלכים כמו המלכים אשר מלכו (בראשית ל"ו) תרגומו מלכיא די מלכו: ומלכותא דילך היא.
הוא תרגומו והמלוכה שלך היא: אנא עבדא דקב"ה. תרגומו של אני עבד של הקב"ה:
דסגידנא

בכלם ראוי לקרות האל"ף בפתח כי הוא סמוך ועל הקורא באותם המקומות אם בקמ"ץ הוא מוכרח, וכן הוא בספר מהרש"ל ז"ל אם ברחמים קמ"ץ אם ברחמים פתח עכ"ל: הטיבה. צווי לנקבה מבנין הפעיל שרשו יטב והה"א האחרונה נוספת כי הוא בטעם מלעיל תחת התומ"ת תבנה. כה"ג בלא וי"ו החבור וטעות נפל בספרים שכתוב בהם ותבנה בוי"ו: ירושלים. כה"ג הלמ"ד בקמ"ץ מפני ההפסק כי הוא סוף פסוק: בטחנו. כה"ג הט"ת בפתח והחי"ת בשב"א מפני נח ולא בחטף מפני שהמלה בטעם מלעיל עיין ובטל החטף כמבואר בפרק ג' ויש שקורין הט"ת בקמ"ץ כאלו הוא בהפסק וטעות הוא כי אין כאן הפסק כלל רק הכל דבוק כלומר תבנה חומות ירושלים מפני שבך בטחנו אתה מלך אל רם ונשא וכו' אבל אם יקרא הט"ת בקמ"ץ כאלו הוא מפסק אז לא נהיה פי' מובן למלת מלך אל רם וכו' כי מלת בך דבוקה למלת מלך עיין מבואר למשכיל: אל רם ונשא אדון. כלם תארים הם ומלת ונשא הוא מבנין נפעל ודגש השי"ן היא לחסרון נו"ן פ"א הפעל ומלת אדון האל"ף בחטף פתח מפני הסמוכות מורה אדון של עולמים:

כשמוציאין ספר תורה מן הארון הקודש לקרות בו אומרים זה :

ויהי בנסוע. מלת בנסוע היא מקור כמו הלוך ונסוע (בראשית י"ב) ומפני שבאה עליה בי"ת השמוש מאותיות בכל"ם המשמשות על המקור נהפך קמ"ץ הנו"ן לשב"א ובי"ת השמוש בחיר"ק כמשפט המקור עם אותיות השמוש: קומה. בטעם מלרע: ויפוצו. כה"ג הפ"א בשור"ק שהוא שלש נקודות דומקץ שור"ק בוי"ו הנקרא מלאפו"ם והיה ראוי להיות בוי"ו כמו ויפוצו אויביו (תהלים ס"ח) כי שרשו פוץ והוי"ו חסרה על פי המסורה, וכן וינסו הנו"ן בשור"ק במקום מלאפו"ם כי שרשו נוס: אויביך. כה"ג מש"ך אחר הבי"ת וכן משנאיך במ"ד אחר האל"ף כי הם לשון רבים ומלת משנאיך היא בינוני מן הדגוש והיתה הנו"ן ראויה להדגש ונפל הדגש מגנה להקל הקריאה לקרות הנו"ן בשב"א נע ומפני כ"ף הכנוי שב הבינוני להיות תאר כמו במלת אויביך שגם היא בינוני תאר ומי מצוין. דגש הצד"י לחסרון נו"ן השרש: ומירושלים. המ"ם נחה אחר המ"ם כמבואר בפרק והלמ"ד בקמ"ץ מפני ההפסק וכבר כתבתי במאמר הלוים הלו את שם ה' שלא נכתבה י' אחר הלמ"ד והיא נקראת בחיר"ק:

כשמוציאין הס"ת בשבת ויו"ט ובהושענא רבה שחרית אומר החזן זה והקהל תגרי' ועונין אחריו ואומרים שמע וכו' אבל בשבת במנחה ובחול מתחיל גדלו :

בזוהר פרשת ויקהל דף רו"ו ע"א בדפוס גדול ובדף ר"ו ע"א בו קטן כתוב וז"ל אמר רבי שמעון כד מפקין ס"ת בצבורא למקרא מפתחין תרעי שמיא דרחמין ומעוררין את האהבה לעילא ויה לבר נש למימר הכי ; עיין אוסף הדבור והמצאה מזה קריאת התורה כתבתי בהקדמה הפרטית:

שמע ישראל. כבר כתבתי בקריאת פסוק זה במקומו בק"ש: קדוש ונורא שמו. במדוייקים אין כתוב סדר מהרש"ל:

ברוך.

ואף נאמר מלת ה' אלהינו והא נראה כאלו אמרנו כל השבח עד הנה הוא לשון של וו״ד :
שדברנו לעיל ובכן ותקדש שמו של ה' אלהינו כאלו הוא אחר תלוה רק לפי גירסתו נצטרך
לומר ובכן יתקדש שמו לעיני כל חי וזה מבואר למשכיל : ונאמר. כ״ה הנו״ן בחול״ם והאל״ף
נחה כי הוא עתיד למדברים בעדם : לאלהים. כבר כתבתי בפרק ג' שהלמ״ד בצר״י והאל״ף
נחה : גמה. הגמ״ם נקראת בשב״א נע מפני הדגש שבה כי הוא צווי ובנין הדגש : סלו.
הלמ״ד בגעיה לחסרון אות הכפל שרשו סלל ולכן המלה בטעם מלעיל כדי להדגיש הלמ״ד
אחר החול״ם כמבואר בפ״ג : לרוכב בערבות. הלמ״ד והב״ית בקמ״ץ לידיעה ולא נקבצו בפת״ח
מפני הר״יש והע״ין שאינן מקבלות דגש כמבואר בפ״ב : ועלזו. הלמ״ד נקראת בשב״א נח
במשפט הצווי ובנין הקל וטועים בה המגיהים וקורין אותה בשב״א נע כאלו היא בגעיה
ומקצתם טועים טעות אחר שמסוננין בזה שמו ואין אומרים ועלזו לפניו כלל והם לא
ידעו כי הכל פסוק אחד הוא (בתהלים ס״ח) מן שירו עד מלת לפניו : כי פי. המון הטועים
קורין הפ״א של פי רפה והם לא ידעו כי מלת כי היא בטעם תביר שהוא מפסיק בין בג״ד
כפ״ת לה״א כמבואר בפ״ד : דבר. כ״ה הב״ית בצר״י מפני ההפסק כמבואר במכלול
בבנין הדגש והשלמים :

אב. כבר כתבתי לעיל שהאל״ף בפת״ח מפני הסמיכות : ורחם. הוא עתיד ובנין הדגש
והיתה הר״יש ראויה להנקד בקמ״ץ מפני שהחי״ת אינה מקבלת דגש עם כל זה
ננקדה הר״יש בפת״ח כי החי״ת על הרוב אינה משיבה הדגש לפניה כמבואר בפ״ב :
עם עמוסים. ע״ש פסוק העמוסים מני בטן (ישעיה מ״ו) והוא פעל רבים כמו שפי' הרד״ק
אתם עמוסים ונשואים עלי מבטן ומרחם אנכי : ברית אתנים. ה״א ברית אבות כי
אתנים הוא תאר לאבות כמו שתרגם יונתן בפסוק והאתנים מוסדי ארץ (מיכה ו')
והוא מקבץ מן איתן מושבך (במדבר כ״ד) ולא נשתנה הצר״י בקמ״ץ לחטף פת״ח כמו
שנשתנה מן ענק ענקים כדי שלא תפול יו״ד השרש כי איתן שרשו אית והנו״ן נוספת
במנהג להיות נוספת בתארים כמו נאמן רחמן ודומיהם : ויצל. כ״ה היו״ד הצד״י בחיר״ק ושא
צר״י. סבר מהר״של : נפשותינו. כ״ה במ״ד הרבים אחר הת״ו כי האדם מתפלל על עצמו
ועל כל נפשות ביתו ונפשות קרוביו וזה שאין כן במלת נשמתנו שכתבתי בפ״ו : ויגער
יצר הרע. כ״ה בספרי קלף מלת יצר בלא ב״ית השמוש. ובפירוש סדור קלף כתוב וז״ל ויגער
לשון גזירה כמו ויגער בו אביו וכמו יגער ה' בך השטן הוא יצר הרע ויגער ביצר ומחלת
און שנטעה בנו אדם עכ״ל. אבל הרד״ק כתב בשרש גער וז״ל אע״פ שכלם לשון ענין אחד יש
הפרש ביניהם ומט כי הדבקים בב״ית הם כמשמעם לשון גערה והאחרים לשון השחתה עכ״ל
ולפי זה יהיה בכאן פירוש ויגער לשון השחתה והסרה על דרך והסרותי את לב האבן
מבשרכם (יחזקאל ל״ו) : הנשואים. הנו״ן נקראת בשב״א נע מפני הדגש שבה וענינו כמו
העמוסים בדלעיל : ויחון. הוא עתיד ובנין הקל ומפעלי הכפל שרשו חנן ולכן החי״ת שהיא
פ״א הפעל בחול״ם אבל בנחי הע״ין תנקד פ״א הפעל בעתידים בגא״ם כמו אקום יקום :
ומלא. הוא עתיד ובנין הדגש והמ״ם נחה אחר חוק הו״ו מפני פגישת שני שב״אין :

רגדה

דסגידנא קמיה. הוא תרגום של שאני משתחוה לפניו: לא על אנש רחיצנא. הוא תרגום
של לא על אדם אני בוטח: ולא על בר אלהין. פירוש ולא על מלאך כמו דמה לבר
אלהין (דניאל ג'): אלא באלהא דשמיא. פירוש רק באלהי השמים. ומלת אלא כתב התשבי
שהיא מלה יונית כמו כי אם או רק או אך וכן הוא במתורגמן: אלה. כ"ה האל"ף בחטף
סגול והלמ"ד בקמץ והה"א במפיק והוא תרגומו של אל בפסוק ויקרא שם בשם ה' אל עולם (בראשית
כ"א): קשוט. תרגומו של אמת: ומסגי למעבד טבון וקשוט. הוא תרגומו של ומרבה לעשות
חסדים ואמת: ביה אנא רחיץ. הוא תרגום של בו אני בוטח ומלת ביה הבי"ת בצר"י
והה"א במפיק: ולשמיה קדישא יקירא אנא אימר תושבחן. תרגום של ולשמו הקדוש היקר אני
אומר תושבחות: יהא רעוא קדמך. פירשתי למעלה: דתשלים משאלין דלבאי. הוא תרגום של
שתמלא משאלות לבי: ולבא דכל עמך ישראל. הוא תרגום של ולב כל עמך ישראל: לטב
ולחיין ולשלם. הוא תרגום של לטוב ולחיים ולשלום:

בעוד שהחזן מאריך בגדלו וגו' הקהל אומרים לך ה' הגדלה וגו'
ואח"כ אומרים רוממו וגו'. ובשבת ויו"ט ובהושענא רבה שחרית אומרים
אח"כ על הכל ואח"כ אב הרחמים אבל בשאר הפעמים כשמוציאין ס"ת
לקרות בו אומרים מיד אחר פסוק רוממו אב הרחמים וכו':

גדלו. כבר כתבתי דקדוק פסוק זה במזמור לדוד בשנותו: רוממו. כבר כתבתי דקדוק
שני הפסוקים האלה בפסוקים המלוקטים שאחר ברוך שאמר: לך ה' הגדלה. כבר
כתבתי דקדוק פסוק זה בויברך דויד:
על הכל. הכ"ף בחולם כי אינו סמוך ומפני הה"א הידיעה שלא תבא על מלה סמוכה: יתגדל
ויתקדש וכו'. כבר כתבתי דקדוק אלה שש תיבות בדקדוק הקדיש ובספרו ספר
ובאבודרהם חסרה מלת ויתפאר וכתב האבודרהם שהם ו' ענייני שבח כנגד ו' חומשי
תורה: בעולמות. כ"ה הבי"ת בקמץ ולמ"ד כי הוא כמו בהעולמות שהה"א הידיעה לפני העי"ן
נקודה בקמץ וכשחסרה הה"א הטילה נקודתה תחת הבי"ת כמבואר בפרק ד' ופירוש
בהעולמות הידועים והם העוה"ז והעוה"ב כמו שהולך ומבאר: אדון. כ"ה האל"ף בחטף
ומפני הסמוכות: הבריות. הבי"ת בשוא נע והלמ"ד בגעיה כמבואר בברוך שאמר: אל
קריאת המלה ומבוארת בפרק ג': הנפשות. הנו"ן נקראת בשוא נע ומפני הדגש ש
אחר הה"א הידיעה: בשמו שמו. שניהם סמוכים ולכן הם חסרים מ"ם הרבים והמ"ם נעקר
בבה"ן: קדשתו על החיות. דקדשתו בבי"ת ראש, ומ"א דב"ע ואח"כ מלגין ואומרים קדשתו
כסא הכבוד כו' ו"ו: ומ"א דקדשתו על החיות ועל כסא הכבוד סדור מהרש"ל: וכן יתג
שמך. ס"א שמו וכ"ה ואין אומרים שמך כי כל התפלה נסתרה ואין תיבה אחת נוכח
לכן צריך להיות שמו סדור מהרש"ל. ולפי זה צ"ל שנצטרך לדלג מלת ה' אלהינו שלא
נראה כשתי השאלות הנ"ל. כי וכן יתקדש שמו קאי על מה שאמרנו למעלה שמו של מה"מ
ואם

וז״ל הרוקח ויתר נכונים כי הוא מתחלת תחנה ובקשה ואין מקום לז״ל השמש לאלהות וז״ל החבור
כי אין לו חבור אל מה שלפניו כי הוא תחלת בקשה גם אינה וז״ל הפסוק להפסק המתיר לאמר
כי הבקשה הוא על המתיר ולפי סדרים שלנו צריכין אנו לומר שהו״ל הוא וז״ל החבור לחבר בקשה זו
אל קדשת אב הרחמים שאנו אומרים קודם שמתחיל החזן ותגלה אך בכל הסדורים גם בסדורי
קלי״ק כתובה בקשת ותגלה קודם בקשת אב הרחמים והטעם לא נודע לי כי באמת אנחנו אומרים
אב הרחמים קודם שאומר החזן ותגלה כידוע אולי הטעם הוא למען תיבות כי מצאתי בספר
מדרש שכתב יגד״ל וכו על הכל עד ונאמר אמן קכ״ה תיבות נגד שנותיו של משה קכ״ק שנה ונגד
תורה שבכתב ובעל פה עכ״ל. גם המספר הוא מכוון כשנצרף בקשת ותגלה לשבח של על הכל
ולפי זה טעות הוא כיד החזנים המוסיפים בבקשת ותגלה ב׳ תיבות ואומרים במהרה בזמנו
קודם ובזמן קריב וכו׳ וגם מוסיפין לומר לחן לחסד לרחמים לחיים ולרצון ואין לומר מלת לחיים כי
אינה נמצאת בבקשה זו בשום אחד מהסדורים: ומלת ותגלה ותראה שניהם מתרים מבנין נפעל
ודגש הגימ״ל של ותגלה הוא לתסרון נו״ן הבנין ומפני שהרי״ש אינה מקבלת דגש ננקדה תו ותראה
בצר״י לתשלום הדגש כמבואר בספ״ב: ויחון. כתבתי בדקדוק המלה לעיל בבקשת אב הרחמים: ואמרו
אמן. כ״ה בסדורי קלי״ק. והוא הנכון כי החזן אומר להקהל שיאמרו אמן אחר בקשתו ובסדורים שלנו
כתוב ונאמר אמן וטעות הוא כמו שכתב המרדכי בסוף מסכת ברכות בענין ברכת המזון שאין
לומר ונאמר אמן כי אם ואמרו אמן והטעם הוא כמו שכתבתי וכן ראוי לומר בסוף כל הבקשות
כגון יקום פורקן ומי שבירך ומי שעשה נסים והדומה וכן כל כיוצא בזה וזה מבואר למשכיל:

ברכו. כתבתי בדקדוקו ביוצר של חול:

ברוך. אשר בחר בנו. דקדוק ברכה זו כתבתי בברכת התורה שאומרים בשחרית אחר
ברכת אשר יצר: ברוך. כתב הטור א״ח סי׳ קל״ט וז״ל ומטבע של ברכה אחרונה
כך היא אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו פירוש תורת אמת היא תורה שבכתב
וחיי עולם נטע בתוכנו היא תורה שבעל פה וכו׳ עד ושתי ברכות אלו יש בהם מ׳ תיבות
כנגד מ׳ יום שעמד משה בהר לקבל התורה עכ״ל. וכן היא באבודרהם. ובסדר הרמב״ם בהלכות
תפלה פרק י״ב סי׳ ה׳ כתוב נוסח הברכה אשר נתן לנו תורתו תורת אמת אבל נוסח הטור
הוא יותר נכון מפני הטעם הנזכר ובפרט שגם באבודרהם ובכל בו כתוב כנוסח הטור
וכן הוא בסדורי קלי״ק:

ברוך. המבורך. בינוני לרבים מבנין נפעל ומפני שפ״א הפעל גרונית ננקדה בחטף סגו״ל
ונו״ן נפעל שלפניה בסגו״ל הרחוב על אות הגרון: באמת. הבי״ת בסגו״ל מפני שהאל״ף
בחטף סגו״ל: בתורה. הבי״ת בפת״ח לודיעה: ובנביאי האמת. הבי״ת הראשונה של ובנביאי
רפה כמשפט אחר וי״ו השרוקה והשנייה רפה אחר שבא נח והטעם מבואר בפ״ג וראה המלה
סמוכה על הא׳ השמש כמו שנמצא גם בפסוק לנביאיו ולכם (חגי א׳ י״ג) וכתוב בסדר קלי״ק
ובנביאי האמת נביאי אמת וצדק ובדרכים צדק עכ״ל ומה שלא נסדר בברכה ובנביאים שהם
אמת או שדבריהם אמת ונסדר ובנביאי האמת שהוא דבר זר בדקדוק לבא סמוכות על אות השמש
אפשר שהטעם מפני שכתוב בפ׳ סדר קלי״ק שיש בברכה זו כ״ו תיבות וכתב שם כמה טעמים
ולא

בוגדה. דעת הדה"ת לחסרון את הכפל שרשו וגד :

בשבת ויו"ט ובהושענא רבה שחרית אומר החזן את זה קודם שיקרא לכהן לעלות.

ויעזור. לכל החוסים בו. פסוק הוא (בשמואל ב' כ"ב ובתהלים י"ח) ומלת לכל הכ"ף נקודה
בחולם כי הוא בנגון טעם וגם יש פסיק בין מלת לכל למלת החוסים. ושמעתי מפי
המקשה עכשו לדעת למה תנקד הכ"ף בחולם והלא היא סמוכה בענין ואמו הוה וגם
זה שכתבתי מלת כל בפת"ח שלא תנקד בקמ"ץ חטף אלא כשהוא בסוף אף לא הוה ומלה
קשות. ומצאתי בגליון סדר קלע"ו כתוב בלבד בקשת ומעביר ויגן וכו' וז"ל בשבת אומרים
הבו גדל ואינו מתחיל כמו בתוך תגלה ותראה שהרי כבר אמר קצת הכל ע"כ. ואין
הכוונה שאין אומר ומעביר וכו' רק שאין אומר תגלה וכו' כי כתוב שאומר הכל הבו ולא מתחיל
כמו בתוך כי אם מתחיל אומרים הכל הבו אחר תגלה ובשבת של אמת אחר ומעביר עד
ובאר : הכל. הכ"ף בחולם והטעם כתבתי בתחלת ברכת יוצר אור : הבו גודל לאלהינו :
פסוק הוא בריש פרשת האזינו : ותנו. הת"ו רפה אחר וי"ו השרוקה כמבואר בפרק ג' : לתורה
הלמ"ד בפתח ומעט כמו לתורה : קרב. הרי"ש בקמ"ץ ומפני ההפסק והוא צוה ומנין הקל כו
קרב אתה ושמע (דברים ה') :

ברוך. בקדשתו. הדל"ת רפה אחר שב"א נח והטעם כתבתי בפ"ב והשין דגושה תמורת הנח
כמבואר בפ"ב : תורת ה' תמימה וכו'. בקדקי שני אלה הפסוקים עד מאירת עינים כתו
במקום במזמור למנצח שאנו אומרים בשבת בפסוקי דזמרה : ה' עז. בקדק פסוק זה כתבתי ומאו
אמר רבי אליעזר שאחר בזה מגלוקין : האל. הה"א ליבושה : אמרת. הת"ו היא תמורת הא הנק
שנדבכה הה"א לת"ו ומפני הסמוכות לכן הרי"ש בפת"ח והוא קאי על התורה שהיא צרופה ומזוקקת
שבעתיים : לכל. הכ"ף בחולם והטעם כתבתי לעיל בקדשת ומעביר : וכתב האבודרהם ז"ל
ויש בכל אלו הפסוקים מ' תיבות כנגד מ' יום שעמד משה בהר סיני לקבל התורה ע"ש. ה' בפסוקים
תורת ה' תמימה והלאה וז"ל שמפרנו מנין זה לא תקנו לומר פסוק יראת ה' טהורה וגו' שהאמר
במזמור זה אחר פסוק פקודי ה' ישרים כי אין בו רק עשר תיבות ולא שלים מנין ארבעים
לומר שני פסוקים אחרים המדברים בענין התורה ויש בהם עשרים תיבות למלאות המנין
ובפירוש סדר קלע"ו כתוב וז"ל צריכים ומוסיפין כאן ואומרים בדרבה דרבי נחום וגו' ש
פסוקים ומעלת היא כידם שהרי מן תורת ה' תמימה עד מגן הוא לכל החוסים בו מ' תיבות וע
וכתב הטעם הנזכר ועוד טעמים רבים אחרים ואין כאן מקום להאריך :

בכל פעם קודם שיקרא החזן לכהן לעלות לתורה אומר זה חוץ משבת
ויו"ט ובהושענא רבה שחרית שאומר ומעביר בדלעיל :

ותגלה. כ"ב מסדורים שלנו בוי"ו השמוש אבל בסדורי קלע"ו גם באבודרהם כתוב תגלה

רחם. ולתרחם היא צווי ובנין הדגש על משקל דבר רק שהחי"ת אינה מקבלת דגש גם על
הרוב אינה משוכה את הדגש תחת נקודת הפת"ח שלפניה לעשותו קמ"ץ כמבואר בדק"ד
לכן נשארה הרי"ש בפת"ח: לעולבת נפש. כ"ה בכל הסדורים שלנו גם בסדורי קל"ע וכתוב
בפירוש סדור קל"ע לעולבת נפש לדאבון נפש ובאמת לא נמצא בשום מקום לשון עולב שיהיה
פירושו דאבון רק לשון דל ואביון כמו עם עני ודל (צפניה ג') תרגומו עם ענותן ומקבל
עולבא וכן ואביונים מארם (משלי ל') תרגומו ולעולבי מבני נשא ובמוהם רבים לכן נראה
יותר נכון נוסח ספרד והרמב"ם והאבודרהם שכתוב בהם לעגומת נפש ופרש האבודרהם
על לעגומת נפש ענין דאבון והוא כנוי לכנסת ישראל שהיא דואבת בגלות והוא מלשון עגמה
נפשי לאביון (איוב ל') שפירושו דאבה: נפש. רי"ן נקוד הנו"ן בסגו"ל ולא בקמ"ץ סדור מהרש"ל:
תושיע. בנוסח הרמב"ם כתוב תנקום נקם מהרה בימינו וכן הוא בסדורים ישנים וכן הוא
גירסת האבודרהם אבל בסדורים חדשים הגיהו לומר תושיע אולי עשו כן מפני חשש סכנת
המעולנים ונכון הוא: משוח. הוא בינוני תואר מבנין הדגש ולא בינוני ממש שענינו לשון
הוה כן נראה מפירוש האבודרהם שכתב על משוח ציון בבניה בבאורינו בתנחומא כמה
עתיד הקב"ה לנחמה בקבוץ בניה לתוכה בשמחה עכ"ל:
שמחנו. המ"ם נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה כי הוא צווי מבנין הדגש: עבדך.
כ"ה הדל"ת בסגו"ל והכ"ף בקמ"ץ מפני העמדת הענין אבל אין לקרות הדל"ת בקמ"ץ
והכ"ף בשב"א נח כמבואר בפרק ו' במלת ושבענו מטובך וכן בסמוך במלת משיחך החי"ת
בסגו"ל והכ"ף בקמ"ץ כי גם שם הוא העמדת הענין אע"פ שאינו הפסק גמור: כסאו. כן הוא
הנכון בוי"ו הכנוי וטעות נפל בקצת סדורים שכתוב בהן כסא בלא כנוי כי הוא קאי על
כסאו של משוח והסמ"ך אינה בגעיה ונקראת בשב"א נח אע"פ שבמלת כסא הסמ"ך בגעיה
וגם מבואר במכלול שער השמות במשקל פעל שהפ"א בחול"ם והעי"ן בצר"י בדגש ס"ג ע"ד:
גר. כ"ה הגי"ן בקמ"ץ והוא תאר ומנחו העי"ן: קדשך. כ"ה הקו"ף בקמ"ץ חטף והדל"ת רפה
ושב"א נח והשי"ן בשב"א נע: נשבעת. העי"ן בשב"א נח נבלעת בגרון מפני שהמלה מלעיל
כדין כל פעל עבר לנמצא וכבר כתבתי בפ"ג שנגון הטעם שלפני אות הגרון מקטל מחטף:
לו. הלמ"ד בגעיה מפני האתנח ורחוק: שלא יכבה נרו. כ"ה הנכון ובקצת סדורים כתוב תכבה
לשון נקבה וטעות הוא כי נר הוא שם בלשון זכר ונופל עליו יכבה שהוא עתיד לזכר
נסתר כמו נר אלהים טרם יכבה (שמואל א' ג') ואינו נופל לשון תכבה שהוא עתיד לנקבה
אלא על האש שהוא שם בלשון נקבה כמו אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה (ויקרא ו'):

כאן מסיימין בכל עת שמפטירין בחול כגון בט' באב ובתעניות צבור במנחה. ובשבת
ויו"ט מסיימי' ברכת על התורה וכו'. ואם חל ר"ח בשבת אין צריך להזכיר של ר"ח
בברכה זו כלל לא באמצע הברכה ולא בחתימה כן פסק הב"י באו"ח סי' רפ"ד
על פי התוספו' אע"פ שהביא שם דיעות חלוקות כתב שכן נהגו וכן הוא פשוט
בש"ע ובלבוש מלכות ובמנהגים שאין להזכיר של ר"ח:

ולא רציתי לכתבם מפני האריכות ולכן כתבו המלה משובה והסמוכות ומה על ענין חסר והחסרון הוא מה שכתוב בפירוש בבלעז : וצדק. ס"א והצדק. סדור מהרש"ל וכ"י דפוס ספרד ובאמסטרדם והוא הנכון לומר והצדק בה"א הידיעה כמו במלת האמת לפי הפירוש של סדור קלע"ש כנזכר למעלה ולפי גירסת הסדורים שלנו שכתוב וצדק בלא הא הידיעה צריך לקרות המ"ל בקמ"ץ מפני שהמלה נסמכת בענינה והוא כטעם מלעיל כמו שכתבתי במלת חטאת הצבור והיחיד במלת יום ולילה. ויש נוהגין שאין עונין אמן אחר ברכה זו וטעם הוא כדם ובא לדם הטעם מן וצדק שבברכה ראשונה שאחר ההפטרה כמו שיתבאר :

ברוך. צור. צדיק. האל הנאמן. כל אלה הם תארים והא של האל הוא הא הקריאה ולא הא הידיעה כמו האל הגדול שבתפלות ות' בברכות ומן אבל הא של האומר והמדבר היא הא הידיעה : האומר ועושה המדבר ומקים. כ"ה הנכון וכ"ה באמסטרדם וקסדורי ספרד וקצת סדורים כתוב והעושה וכן והמקים בה"א הידיעה וטעות הוא לפי משמעות פירוש הענין : המדבר. המ"ם נקראת בשבא נע ומונחה בגעיא ואע"פ שהוא בינוני מבנין הדגש והמ"ם מבואר בפרק ה': שכל דבריו אמת וצדק. כתב הטור א"ח סי' רפ"ד נ"ל ומה שנוהגין שמאמינים לכל דבריו אמת וצדק לא מפני שהוא סוף הברכה שהרי לא תקנו אלא ד' ואם הוא סוף ברכה א"כ הוה לה שמנה אלא כדאיתא במסכת סופרים פרק י"ג הלכה י' שהיו נוהגין לומר שם בדבריו שכח ורצוי עכ"ל. וכן כתבו הת' בפרק ערבי פסחים דף ק"ד ע"ב. ובפרק שלשה שאכלו דף מ"ו ע"ב בדפוס קראקא אבל בדפוס וויניציאה הוא בדף מ"ג סוף ע"א כתבו הת' נ"ל ונאמנות של ברכת ההפטרה הוא מן ברכה השמונה ולכך הוא נכתב גדול שכוונו הראשונים רמזים לעונה כל הקהל ולומר בקול רם נאמן אתה וכו' כשהיה התינוק מגיע שם עכ"ל ולכן אין לענות אמן אחר אמת וצדק שבברכה זו כי אינה סוף ברכה ומה שכתב בהגהות המנהגים אחר ברכה ראשונה שלפני ההפטרה יש לענות אמן אבל אחר שכל דבריו אמת וצדק אין לענות ודוק עכ"ל :

נאמן. וכן ונאמנים שניהם תארים מבנין נפעל גם ליחיד וגם לרבים ושניהם ננקדה הנו"ן בסגו"ל והאל"ף בחטף סגו"ל להרחיב על את הגרון והמ"ם בשניהם בקמ"ץ כמבואר בבנין נפעל מהשלמים באכלו וכן כל נאמן שבברכה זו הוא תואר : ודבריך ב"ה ביו"ד אחר הרי"ש לשון רבים. ודבריך. הדל"ת נקראת בשבא נע מפני הדגש של החסרון נו"ן השרש ובסדור מהרש"ל כתוב ודברך ס"א וכל דבריך : ריקם. ר"ל כתגם חסר סדור מהרש"ל. ויש להפליא על דבריו והלא בתורה נמצא ולא כי עתה ריקם שלחתני (בראשית ל"א) : כי אל מלך נאמן אתה. כ"ה בסדורי ספרד גם בסדור קלע"ש שהוא פירוש אבל בקצת סדורים הנדפסים גם בשני סדורי קלע"ש מצאתי כתוב נאמן ורחמן אתה ואינו נכון כי כל הברכה מדברת מענין נאמנות ולא מענין רחמנות ואין לזה מקום בברכה זו. וכן כתב מהרש"ל בסדורו בשם ר"ל שאין לומר ורחמן אלא כ"ב תיבות מלת הרחמן תהיינה כ"ב תיבות מן נאמן אתה עד סוף הברכה : האל. הה"א הקריאה הנאמן. הה"א הידיעה ושניהם תארים :

נ"ל כי בלא כ[illegible] ורחמן בו"ן [illegible]

רחם

בשבת חה"מ דפסח. אין מתחילין בהקדמות רק בשבת לבדו שהרי אם לא
היה שבת לא היו אומרים הפטרה דחה"מ וגם באמצע אין מזכירין של
פסח כן הוא פשוט בש"ע או"ח סימן תפ"ז ובלבוש מלכות ורמזים אבל
בשבת חה"מ דסוכות מזכירין של סוכות באמצע וחותם בהקדמות ויש
מה טעמים נכונים בלבוש מלכות סימן תרס"ג סעי' ג' :

יקום. כ"ה הוא"ו בשב"א והק"ע במאפ"ם והוא תרגום של יקום שהו"ד בק"ל כי זאת הבקשה וגם הבקשה שאחריה נתקנו בלשון תרגום והטעם נדפס בפירוש הסדור: פורקן. כתב מהרש"ל בסדורו ע"ל יקום פורקן הפ"א בחטף קמ"ץ ובלשון עברי' פורקן הפ"א במאפ"ם. פרקן חטף קמ"ץ ומפריד בין יקום פרקן ובין פורקן בעל הנסוף כי הוא לשון נפרקת עלו עכ"ל. ואנכי שמעתי ולא אבין כי דבריו תמוהים מאד שכתב שבלשון ארמי הפ"א נקודה בחטף קמ"ץ זה לא נמצא בשום מקום רק במאפ"ם כמו ושמתי פדות (שמות ח') תרגומו ואשוי פורקן ורבים כמוהו גם מה שכתב כי פורקן בעל הנסוף הוא לשון נפרקת עלו לא ידעתי מי הכריחו לזה הפירוש הלא כתב האבודרהם בעל הנסוף וז"ל ועל הפורקן על שם ופרקנו מצרינו ועל שם ופדה נפשות עבדיו ומתרגמינן ופריק עכ"ל. ומאחר שמצינו בלשון עברי ופרקנו שהוא עתיד ומבנין הקל ומענין פדיון אפשר שנוכל לומר השם ממנו דהיינו פורקן הפ"א בשורק של שלש נקודות על משקל שלחן שהשי"ן בשלש נקודות וכן: על קורבן העצים (נחמיה י') שהקו"ף בשורק ועוד מה תקן הוא שכתב להיות בארמי הפ"א בקמ"ץ חטף הלא גם בעברי נמצא זה המשקל כמו קרבן דרבן ודומיהן לכן נ"ל שאין לשנות רק לקרות הפ"א בשורק כמו שנמצא בכל הסדורים: חנא. החי"ת בחור"ק והנו"ן דגושה לחסרון אות בכפל שרשו חנן מענין חן. ובסדור מהרש"ל כתוב סא חנא החי"ת בצר"י: ובדיות גופא. טעם על בקשת הריאות הגו"ע בשבת ולא בי"ט כתוב בספר חסידים סימן תתשע"ו: ב"ו לא ופסוק. ופסק נקוד רי"ן הוא"ו בשב"א והפ"א והסמ"ך בפת"ח סדור מהרש"ל ולא ידעתי למה נקוד רי"ן כן והלא כי לא יחדל אביון (דברים ט"ו) תרגומו ארי לא יפסוק מסכינא: מן. כ"ה המ"ם בקמ"ץ ובלא אל"ף. אחר המ"ם והוא תרגום של מי אבל עם אל"ף הוא תרגום של כלי כמבואר במתרגמן שורש מאן: דעסקין. הוא תרגום של העוסקים שהוא בינוני לרבים ומבנין הקל על משקל האומרים לרע טוב (ישעיה ה') ומלת דעסקין העי"ן בקמ"ץ כאל"ף דאמרין תרגום של האומרים שהוא בק"מ: ופיש. וא"ו ופיש הפ"א בצר"י וכן רי"ן וכן נראה סדור מהרש"ל: ויתן. ראוי לומר והבה וכן מצאתי בספרים מדויקים אבל לפי ספר רבנ"ט אין לומר והב ו[illegible] סדור מהרש"ל: ארבא. כ"ה האל"ף בקמ"ץ חטף והרי"ש בשב"א נח והבי"ת דגושה: ונאמר. כ"ה הנו"ן בצר"י כי צריך לומר גם זאת המלה בלשון ארמי ככל התפלה הזאת כמו משריה נאמר קדם מלכא (דניאל ב') אבל יותר נכון לומר ואמרו כמו שכתבתי ראש בקשת חולה ותראה ובמלת אמרו אין חילוק בין תרגום לעברי :

ובדי שנבינו הבין הטעם הבקשות האלה. אעתיק אותן מלשון ארמי ללשון עברי על פי
ספר

- נ"ל כי טעות סופר יש כאן וצריך להיות [illegible] בקמ"ץ חטף וכן להלן בקמ"ץ חטף וכן בסוף [illegible]

[illegible]

על. שנתת לנו. הלוח"ד מושב ופנו האתו ורחוק: ולתפארת. המג"א דקדק ופני החסון
על הכל. הב"ח בחלוף והטעם בתרתי קודם אור: אנו. בה"ה דקבלת סדורים המג"א
בחט"ע פתח ולא דקדק והטעם כתבתי בזה אנו וזה חוונו שקודם לפיכך אבל ויותר
נכון הוא לומר אנחנו: ומדרכים. בה"ה הדות רבה אחר שבא נח: אותך. הח"ו דקדק
והב"ע בשבא ופני העומד הענין ומ"ע שאין לקרות קדק לפני ב"ע הכנוי נגד הלו' קולות
הטעם שאנו כמבואר בפ"ו ואותך היא ולת הטעם: ותברך. כבר כתבתי בדקדוק הלוף
בקדוש: בפני כל תנ. בה"ה דפו ולא בספר כמבואר בדרוך שאנה: ושבת קדשך וכו'. כן הוא
הנכון כדי לומר מעין החתימה סמוך לחתימה כמבואר בהקדמה בפרק ראשון וכתבתי
נוסח זה על פי הערת החסיד הגאון מוהר"ר פינחס בהרב"ר ישראל הלוי מק"ק קראקא שהשמ
על זה בעל פה ואח"כ העירנו על זה הזקן זה שקנה חכמה הגאון מוהר"ר בנימין אהרן בר
אברהם ר"מ ואב"ד בק"ק פאדהייץ שי' שהעירנו על זה בכתב והעתקתי לשונו לראוי שכת
אלו לוריב נפרסלב שפ"א לפ"ק ע"י בנו האלוף מוהר"ר אברהם שי' ואגב גררא הואיל ואתא
בין לידן נימא בה מילתא כי בברכת ההפטרה בברכת על התורה ועל העבודה וכו' אין
בה מעין החתימה סמוך לחתימה ונראה בעיני פשוט שקודם שיחתום בא"י מקדש השבת צריך
שיאמר השבת ושבת קדשך באהבה וברצון הנחלתנו. בא"י מקדש השבת וביו"ט יאמר ומועדי
קדשך בשמחה ובששון הנחלתנו בא"י מקדש ישראל והזמנים ובר"ה וביו"כ צריך שיאמר ודברך
אמת וקיים לעד. בא"י מקדש ישראל ויום הזכרון או יום הכפורים. וכבר נוהגין בכל הא
שאנו שוכן בקרבו לומר כן. ומה שלא כתוב בסדורים שלנו הוא מפני שאינו שוה בכל
הימים שבת צריך לומר שבת קדשך וכו' וביו"ט ומועדי קדשך ובר"ה וביו"כ ודברך אמת ול
ומכח זו מנייהו מפני לא כתב. כלום וסמך עצמו שכל אחד ידע ושכל בשכלו לומר כל
ויו"ט ובר"ה ויו"כ בכל אחד מענין השייך לו שאם תאמר שאין צריך לאמרו מעין החתימה א
ומה כתב בעל המנהגים שצריך לומר בר"ה ויו"כ ודברך אמת ומאי שנא ר"ה ויו"כ משבת ו
ומה שכתב בעל המנהגים מר"ה ויו"כ טפי משבת ויו"ט מפני שבת ויו"ט סמוך לחתימה הוא
ושבת קדשך ומועדי קדשך מה שאין כן בר"ה ויו"כ על כן כתוב במנהגים שמברך אמת ה
שפיר מעין החתימה אע"פ שאין מזכירין בפירוש לא ר"ה ולא יו"כ מ"מ ודברך אמת הוי מ
החתימה כאלו הזכיר ר"ה ויו"כ בהדיא ודי בזה. ומכח כפי אשר שמעתי רצה להד
הסדורים פעם שנית אמרתי לגלות אזניך שיתכן דבר זה לדבות הרבנים יהיה תלוי ב
ובין מודי ובין דידך נתקבל שם שמים וכו' עכ"ל. ודברי בעל המנהגים מוסכמים על א
פא ספר הכל בו הלכות יום הכפורים סי' ע' וגם הב"י הביא דבריו בא"ח סימן תרכ"
מקדש. הוא בינוני תאר מבנין הדגש:
על. ודברך אמת. בה"ה הנוסח הנכון ואין לומר ודברך מלכנו אמת כה"ה בכל בו ובאבודרהם
א"ח סי' תקפ"ב ולבוש הלכות ובמנהגים והטעם כתוב בלבוש הלכות: מלך על כל הא
כתוב מזה בלבוש החור סי' תרפ"א וצ"ל ואף בברכת ההפטרה מלך מוחל וסולח וכו' בו זה מעין
אבל ברכת ההפטרה בנביאים אלא אומר ודברך אמת וקים לעד בא"י מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויו

כ״ב אותיות התורה כמו שנדפס בפירוש הסידור ועוד כתוב בפירוש סדור קל״ר וז״ל מן מי שעשה
עד אמן כ״א תיבות כמנין אהי״ה וכמנין אך טוב לישראל עכ״ל. וכן במנהגים כתוב וז״ל מי שעשה
נסים ואין אומרים בקרוב כדי שלא יהיו התיבות רק כ״א כמנין השם של אהי״ה ובג׳
אך טוב וגו׳ עכ״ל. ובדרך תמהים מאד כי עיקר בקשתינו על הגאולה שתמהר לבוא
בקרוב ואם מפני מנין התיבות כפי הדרש שיהיו דוקא כ״א ודלא כפי׳ הסדור הנדפס שיהיו
כ״ב היה לו לחסר תיבת הוא או כל או ואמרו כי המנין מכן מלתם לא מלת בקרוב שהיא
עיקר הבקשה לכן נ״ל שאין לחסר מלת בקרוב כלל: ויקבץ. הוא עתיד מבנין הדגש והוי״ו
נקודה בחיר״ק והיו״ד נחה מפני פגישת שני שבאין בראש התיבה: נדחנו. שרשו נדח והנון
מבנין נפעל ודגש הדל״ת לחסרון נו״ן פ״א הפעל ונקודת הדל״ת בפת״ח כמו אם יהיה נדחך
(דברים ל׳) וטעם פת״ח בתחת הרי״ש במלעיל בבינוני של בנין נפעל והשלמים כי מלת נדחך
הוא בינוני ומפני כ״ף הכנוי נעשה שם תואר כמשפט הבינוני הבא עם הכנוי כמבואר בפרק
ו׳ וכן נדחנו שבבקשה זו הוא תאר ופירושו נדחים שלנו: מארבע. המ״ם בצר״י לתשלום דגש
האל״ף שאינה מקבלת דגש כמבואר בפרק ד׳ והיתה ראויה להדגש לחסרון נו״ן השמוש:
כנפות. הפ״א רפה אחר שבא נח מפני שהוא לשון רבים: חברים. כ״ה בחט״ף פתח
והבי״ת בצר״י כמו כאיש אחד חברים (שופטים כ׳) והוא תאר לרבים מן חבר אני לכל אשר יראוך
(תהלים קי״ט): ונאמר אמן. כבר כתבתי בסוף בקשת תפלה ותראה שיותר נכון לומר ואמרו אמן:

ראש חדש פלוני ביום פלוני:

יחדשהו. הדל״ת נקראת בשב״א נע מפני הדגש שבה כי הוא עתיד מבנין הדגש: לחיים
ולשלום וכו׳. כ״ה הנוסח בסדורים שלנו אבל בסדורי קל״ר כתוב נוסח אחר וזה
יחדשהו הקב״ה לששון ולשמחה עלינו ועל כל ישראל ונאמר אמן וכתוב בפירושו וז״ל מן יחדשהו עד
אמן י״ב תיבות כנגד י״ב חדשים עכ״ל וכן הוא בסדר מהרש״ל וכתב שם עוד הרבה טעמים
למספר י״ב. תיבות לא רציתי להאריך בהם להעתיקם: לישועה. היו״ד נחה אחר החול״ם והטעם
מבואר בפרק ג׳: ולנחמה. כ״ה הנון בסגול כמו שכתבתי בקדיש: אשרי וכו׳

במדינת פולין נוהגים אומרים אב הרחמים בכל שבתות השנה
חוץ כשמברכין החדש וכשאין אומרים צדקתך במנחה של אותו שבת
וחוץ בשבת שיש בו חתונה או מילה, ובקצת קהלות אין אומרים אותו אלא
בין פסח לשבועות ואז אומרים אותו גם בשבת שמברכין החדש אחר
ברכת החדש והכל לפי המנהג:

אב הרחמים. כבר כתבתי למעלה שמלת אב כשהוא סמוכה למלת הרחמים אז האל״ף בפת״ח
מפני הסמיכות: העצומים. הה״א הידיעה בקמ״ץ לתשלום הדגש הראוי להיות בעי״ן שהיא פ״א
הפעל שאינה מקבלת דגש כמבואר בפ״ב: והתמימים. התי״ו נקראת בשב״א נע מפני הדגש שבה
אחר הה״א הידיעה: והישרים. היו״ד נקראת בשב״א נח והטעם כתבתי במלת המזורים שבברכה
ובמקהלות

הג"הה כי שמא הוא כנוי להש"י כמו שנמצא בדברי רז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. שם שמים שגור רבון קראו להקב"ה שמים לפי שהם וכן שמו וכן לפי דעת בעלי הקבלה ואתה תשמע השמים מכון שבתך ואתה הקב"ה תשמע וגו'. עכ"ל ספר התשבי:

ספר המתרגמן זה נוסחו: יקום פורקן מן השמים חן וחסד ורחמים וחיים ארוכים ומזונות רויחים (ר"ל בריוח) ועזרת האל, ובריאות הגוף ומאור עינים טוב זרע חי וקים זרע אשר לא יפסק ולא יבטל מדברי תורה לבעלינו ושרינו החבורה הקדושה אשר בארץ ישראל ואשר בבבל לראשי המדרשים ולראשי הגולה ולראשי הישיבות ולדייני השער (ע"ד שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך) לכל תלמידיהם ולכל תלמידי תלמידיהם ולכל מי שעוסקים בתורה מלך העולם יברך אותם ויפרה חייהם וירבה ימיהם ויתן אורך לשנותיהם ויושעו וינצלו מכל צרה ומכל חלאים רעים אדונינו שבשמים יהיה בעזרתם בכל זמן ועת ונאמר אמן:

יקום. הכל העתק בלשון עברי ביקום פורקן הראשון עד לכל קהלא הדין ואלק נכתב ואעתיקנו זה נוסחו. לכל הקהל הקדוש הזה הגדולים עם הקטנים טף ונשים מלך העולם יברך אתכם ויפרה חייכם וכו' כדלעיל רק שגהו לנשאים לעיל הם לשעריהם:

מי. ומי שמחדים. ס"א ומי שתקנו סדור ומר"ש: ומי שבאים. ס"א וכל מי סדור ומר"ש: ומי שנותנים נר. ס"א וכל מי סדור ומר"ש: בצרכי צבור באמונה. ס"א שאין אומרים באמונה סדור ומר"ש: הקב"ה ישלם שכרם. נראה כי ומה נכון הוא לומר הוא ישלם שכרם כי הכל קאי על האמור למעלה הוא יברך וכו' כי כשנאמר הקב"ה נראה כאלו תחלת מלה ובאלו אומר מי שברך אבותינו הוא יברך וכו' והקב"ה ישלם שכרם ואם יאמר האומר שמזכיר הקב"ה מפני שהפסיק הרבה בין הוא יברך לכן הוצרך להזכיר הקב"ה כי כן המנהג כמו שכתבתי בפרק ו' בענין ברכת השנים עכ"ז דו בזה שנתגלו ונאמר הוא לרמז שקאי על הוא יברך שלמעלה וכן בכל מי שברך אין לומר בסוף הקב"ה. והנה מצאתי לי ראיה בתשובות מהרש"ל שכתב בסי' ס"ד וז"ל שמעתי שמוחה לומר בזה שברך הקב"ה את אבותינו וכו' בחולה ונגד חורין וכו' עכ"ל. והוא מטעם הנ"ל כי התחלה הוא כמו מי שברך שאינו קאי על הוא יברך כן מאחר לומר בברכת המזון כמו שבירך את אבותינו והוא קאי על הרחמן דלעיל ואין צריך להזכיר הקב"ה וזה מבואר למשכיל: ויסיר ממם כל מחלה. על שם הבטחת השם מחלה מקרבך (שמות כ"ג) ומלת מחלה הוא שם בתוספת מ"ם והא' בחסך פתח להפריש בין מחלה שהוא שם לאחת מבנות צלפחד כי שם התו' בלבא פתח נח:

כתוב במנהגים הלכות שבת ז"ל בכל שבת שלפני ר"ח מברכין החדש מי שעשה נסים וכו' רק בשבת שלפני ראש השנה אין מברכין והטעם מבואר בלבוש החור סי' תכ"א:

מי. יגאל אותנו בקרוב. בכ"ה הנוסח בסדורי קלף והוא הנכון כי על קיבוץ גלויות אנו מתפללים ועוד לפי מנין התיבות יש לומר בקרוב כדי שיהיה בו כ"ב תיבות

ולכן ראוי לומר עליו כתוב שהוא לשון נופל על לשון; למה. הרמ"ע בגעיה ומפני שהמלה הוא
מלעיל כמבואר בפ"ד: ואמן. הרי"ד בגעיה ומפני האתנח ורחוק כי הוא במתג ונמצא נקודה
אחת בנגון הטעם של מלת למה וכן מתג. הרו"ב: אור אלהים. כ"ה הנכון ובספרים כתוב
אור נא אלהים טעות הוא כי מלת נא אינה נמצאת בזה הפסוק: ולדע. הרו"ו שהוא
תמורת פ"א הפעל הוא בגעיה לחסרון נו"ן נפעל: בגוים. כ"ה הקרי אבל הכתוב הוא
בגוים בשבו ולמ"ן כמו שני גוים בבטנך (בראשית כ"ה): ואומר. כ"ה מלעיל ובסגו"ל דמ"ם
אבל מלרע ולדברי הרמ"ע הוא פועל כמו קום וקשר ובשר ואומר סדר מהרש"ל. הנה לפי דבריו
מלת ואומר הוא שם דבר כמו אין אומר ואין דברים (תלים י"ט) ודבריו תמוהים מאד כי
אין פי' למלה הגאת בכאן לפי דבריו ולמה לא יהיה ואומר בפת"ח ומלרע שהוא בינוני ופירושו ואומר
הכתוב כי אחר שסיים פסוק למה יאמרו הגוים וגו' שהוא בתהלים אמר אח"כ ואומר הכתוב עוד
(בתהלים ט') כי דורש דמים וגו' כי זה הלשון מורגל בדברי רז"ל הרבה מאד כמו וכן בדבר
הוא אומר כי מונק הם וגו' (פ"ג דאבות) וכן אין המקרא הזה אומר אלא דרשני וכן והכתוב
אומר והרבה כאלה בדברי רז"ל ובספר קול נבאתו ונאמר כי דורש דמים וגו' וכן ונאמר ידין
בגוים וגו' והוא היותר נכון: דבר. הכ"ע בקמ"ץ ומפני ההפסק: לא שכח. כ"ה בפסוק מלת לא
בלא וי"ו השמוש וטעות נדפס בספרים ולא בוי"ו: ענוים. כ"ה קרי והכתיב הוא עניים והטעם
מ' הרד"ק כי העניים ענוים והשוים ובסוף המזמור כתב בהיפך תאות ענוים שהכתיב הוא
ענוים והקרי עניים ופי' הרד"ק ענוים יכתיב בוי"ו וקרי עניים ביו"ד וקרוב הוא כי העניים
ענוים בלב: מות. כ"ה הרו"ב בגעיה על משקל קמות כרות והמ"ם היא תמורת הנה
כמבואר במכלול שער השמות במשקל פעלה: ומח. כ"ה הרמ"ע בקמ"ץ והחי"ת בפת"ח כי הוא
פעל עבר מבנין הקל על משקל אמר שמר: רבה. כ"ה הבי"ת בגעיה לחסרון אות הכפל
שרשו רבב: ונחו. הנו"ן בגעיה לחסרון נו"ן השמוש לכן אין להאריך במ"ם כמנהג המגיהים
הטועים כי צריך לומר קריאתה להדגיש הנו"ן: אשה. כבר כתבתי למעלה בסוף מזמור תהלה
לדוד שיש לומר פסוק ואנחנו נברך יה וגו' אף כשאומרים המזמור בכאן קודם תפלת מוסף וכן למנחה:

כשיקום החזן להכניס הס"ת להיכל אומר זה

יהללו. כבר כתבתי בדקדוק שני הפסוקים האלה במקומם במזמור הללויה הללו את
ה' מן השמים וגו':

ובשבת שחרית מוסיפין לומר כאן מזמור לדוד הבו לה' וגו' כמבואר
בהקדמה הפרטית: כשפותחין הארון להכניס הס"ת אומרים הקהל זה:

ובנחה. כ"ה בשור"ק תחת הנו"ן כי וי"ו עין הפעל חסרה על פי המסורה והחי"ת נקודה בחולם
ובאה ה"א במקום וי"ו המורה על בנין היחיד הנסתר: יאמר. הרמ"ע בפת"ח ואתנחתא
והוא נקרא פת"ח בספרא: שובה. בטעם מלרע על פי המסורה והיתה ראויה להיות בטעם
מלעיל במשפט הצווי ומנחו העי"ן בקמץ עם ה"א נוספת בסוף כמבואר במכלול
הצווי ומנחו העי"ן: רבבות. כן הוא הנוסח בחולם ובמתג והבי"ת הראשונה בחטף פתח
ומפני

ובמקהלות רבבות וכו' שאומרים בשפת קודש ישתבח : מקהלות. הלמ"ד מגושה כמו ואתן עליהם
קהלה גדולה (נחמיה ה') וכתב הרד"ק במכלול שער השמות במשקל מעלה שהדגש הוא תמורת
היו"ד הנחה ונבלע הנח בדגש : שמסרו נפשותם. כן הוא הנכון בו' נפשם פירושו
נפש אחת של כלם ונפשותם פירושו נפש אחת של כל אחד ואחד להן נפשות רבות וזה נראה
למי שמודע זה שפי' רש"י בפ' קרח על פסוק ותכל תלונותם : מקלות. הקו"ף בשורק והלמ"ד מלעיל
והדגש הוא תמורת הנח כמבואר בס"ה : הנאהבים והנעימים וגו' עד מאריות גברו. הוא
פסוק (בשמואל ב' סי' א') בקינת דוד שהיה מקונן על שאול ויהונתן ומלת הנאהבים והנעימים
הם תוארים : נפרדו. הרי"ש בקמ"ץ ומפני ההפסק : מנשרים. הנו"ן נקראת בשב"א נע ומפני
הדגש שבה לחסרון נו"ן השורש והמ"ם היא מ"ם היתרון כלומר יותר מנשרים וכן הוא פי' המ"ם של
מאריות כי גם היא מ"ם היתרון : קלו. הלמ"ד היא בטעם מלעיל כמשפט העבר מן הכפולים כי
הוא פעל עבר ומפעלי הכפל שרשו קלל והלמ"ד דגושה לחסרון אות הכפל : גברו. כה"א בקמץ
הבי"ת בדגש ומפני ההפסק כמבואר במכלול מאמר הרביעית : לעשות רצון קונהם. כה"א הנגון
לפי מה שכתבתי בס"ע בדלגדה עד פי' הפסוק כמו שפי' רש"י על מלת מנשרים קלו: עזוז
הכ"ף דגושה אחר שבא נח והיא נקראת בשב"א נע כדין שני שבאין באמצע התיבה כמו
דבר : שאר. כה"א האל"ף בקמ"ץ כמו שאר ישראל (ישעיה י'): צדיקי עולם. כה"א הקו"ף בצר"י כמשפט
הסמוכים מחסרים מ"ם הרבים והוא כמו צדיקים של עולם : נקמת דם עבדיו. רי"ן הוסיף
נקמתו ונקמת תורתו ואין נוהגין. סדר מהרי"ל כדם. הדל"ת בפתח ומפני הסמיכות: איש
האלהים. משה נקרא איש האלהים שנאמר תפלה למשה איש האלהים (תהלים צ'): יקום. הס"?
הקו"ף לחסרון נו"ן פ"א הפעל שרשו נקם : ועל ידי עבדיך הנביאים. יש מהמגיהים אומרים
ועל עבדך הנביא כי נביא אחד אמר פסוק זה שהוא בסוף ספר יואל ולכן אומרים מלבד
למר עבדיך לשון רבים ובאמת אין צורך לשנות הנוסח כמו שכתב בס' ... ומהרי"ל שכתב
ועל עבדיך הנביאים רי"ן הגיה עבדך (העי"ן בפתח והבי"ת והדל"ת בשב"א) ונכון לומר כן
כי נביא אחד אמר. ובספר הטוב בשם רוקח כתב של"ו ועל עבדיך הנביאים כתוב לאמר
(לשון רבים) העי"ן בחטף פתח והבי"ת בקמ"ץ והדל"ת בסגול ואחריה יו"ד הרבים) אמר שני
אחד אמר אותו והן אותו ספר לבדו נקרא נביאים שהוא ספר אחד ומונה נביאים כו
ואמר עבדיך הנביאים ופירושו אחד מעבדיך הנביאים והאומר עבדך הנביא טועה הוא
וכן כתב בספר ערוגת הבשם וכן נמי בגלות אחר וקדם צפרנו (שמא? גולת של הספר ...
אמר צריך שפירושו אחד מנביאיך אמר והוא טועה הנביא (וכתב צריך ביו"ד הרבים
בסגול) ומי שאומר צריך (הבי"ת בקמ"ץ בלא יו"ד הרבים) ושמע מתוך נביא אמר טועה הוא
ואין תבונה בו ו... וכן. וגם אי אפשר לומר ועל ידי עבדך הנביא באמצע
בעו לכתוב ועל יד עבדך הנביא כמו שכתוב בקדושה ככתוב על יד נביאך עכ"ל: ונמ
הקו"ף דגושה כי הוא פעל עבר מבנין הדגש ... לעתיד ומפני ה' : וי"י. האל"ף
השם אינה נקראת כמבואר בס"ה : וכתבי הקדש ... . ס"א כתוב לאמר סדר מהרי"ל
וכן מצאתי בסדר קל"ע ונכון הוא כי זה הפסוק הוא מספר תהלים שהוא מן הכתובים
ולכן

במשפט רבים נסתרים מן נתי לנ"ב הא"ל כמו אשר כן עשו (קהלת ח') כי שרשו גבה על משקל
עשה בנה ובמוהם: באוהבים. כ"ה הנוסח גם בספר המנהיג שהעתקתי בפרק ב' והוא
הנכון וטעות נפל בסדורים שנכתב בהם אוהבי בדרך הסמוכים כמו ומצבו דך אוהבי
שוק (תלים ה') כי אוהבי שוק הוא סמוך ופירושו אוהבים של שוק אבל בכאן אי אפשר
להיות סמוך משני טעמים האחד שאין נופל כאן לשון של כי אם את ר"ל האוהבים את
דבריה. והשני אף אם נרצה לדחוק ולומר שייך כאן מלת של הנה על כל פנים לפי
מה שרצה המיסד לרמוז אלפא ביתא של תשר"ק בראשי התיבות הוכרח כאן לכתוב הא
הידיעה האוהבים וזה הוא כלל בחכמת הדקדוק שלעולם לא תבא הא הידיעה על מלה נסמכת
כמו שכתב הרד"ק במכלול בשמוש הה"א לכן אין לומר רק האוהבים וכן הוא בסדור מהרש"ל
בשם ספרים מדויקים: גדלה. כ"ה הדל"ת רפה ובשור"ק והמ"ג במלה: בחרו. כ"ה הח"ית
בקמ"ץ מפני ההפסק: אז מסיני נצטוו צוו פעולה כראוי. כ"ה הנוסח האמתי והנכון כמו
שכתבתי בפרק ב' בשם המנהיג וספר המוסר ובסדורים שלנו כתוב מסיני נצטוו עליך
וכו' ויש מהאחרונים שנתנו טעם הנוסח על דרך הדרש ומפני מנין התיבות ואני כבר כתבתי
דפ"א בשם הב"ח שאין לשנות שום מטבע מפני שום דרש לכן אין לשנות מהנוסח הזה שכתבתי:
יהי רצון מלפניך. כ"ה הנוסח בסדורי קדמונים מלפניך במ"ם השמוש והוא הנכון כמו שכתבתי
ביהי רצון שאחר ברכת שחרית והמ"ג נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה כמפורש:
ותטענו. הטי"ת במלה לחסרון נו"ן פ"א הפעל שרשו נטע: ברבבות. כ"ה הקמ"ץ בקמ"ץ חטף
והרי"ש בשב"א נח והבי"ת בשב"א נע ולא ננקדה הבי"ת בקמ"ץ מפני שהמלה סמוכה למלת
חובותינו ומפני הסמוכות נהפך הקמ"ץ לשב"א כמו שכתבתי במלת ותשבחות דוד בן ישי משיחך
של ובמקהלות שבנשמת של שבת: חובותינו. כ"ה הבי"ת בחול"ם ובוי"ו אחר הת"ו כי הוא
לשון רבים ופירושו חובות רבות של כל אחד מאתנו ודקדוק זה הרבה כתבתי בפרק ו':
תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן. כ"ה בכל הסדורים בנו"ן בסו"ף ולא במ"ם אפשר שתקנום
כן מפני שכן נמצא לשון המשנה והגמרא ביומא ובמנחות ובשאר מקומות וכבר כתבתי
במשנת איגרת מכוון שבלשון חכמים תבוא הנו"ן במקום מ"ם של לשון הפסוק אבל עכ"ז
נראה יותר נכון לומר תמידים כסדרם וכו' כולם במ"ם כי תמיד הוא שם תואר על
משקל צמוד וכמו שנאמר מן צמוד בלשון רבים צמודים במ"ם בסו"ף כן ראוי לומר מן
תמיד תמידים וכן מוסף הוא שם תואר על משקל מוסר וכמו שנאמר מן מוסר בלשון רבים
מוסרים במ"ם כן ראוי לומר מן מוסף מוספים ומאחר שמלת תמידים ומוספים ראויים להיות
במ"ם בנדבר ראוי לומר עליהם ג"כ כסדרם כהלכתם במ"ם בסו"ף ואין לשנות מה
מאמר לשבול: ואת מוסף. כ"ה הנכון ואת בוי"ו והטעם אכתוב במוסף דר"ח אי"ה:
רצונך, בתורתך, עבדך, כבודך. כולם בסגו"ל האות שלפני הכ"ף מפני ההפסק ואף
שאינו מפסק לגמרי מ"מ הוא העמדת הענין: וביום השבת וגו'. כבר כתבתי דקדוקי
שני הפסוקים האלה אחר פרשת התמיד: ישמחו במלכותך. כ"ה הת"ו בסגו"ל מפני העמדת
הענין וכן בכל התפלות כשאומרים ישמחו במלכותך לפי מה שכתבתי בפרק מלשון תמיד

ראוי

ומפני שהן שתי אותיות דומות: אלפי. הפ"א רפה אחר שו"א נח והטעם מבואר בפרק ג':

בש"ע או"ח סי' רפ"ו ז"ל זמן תפלת מוסף מיד אחר תפלת השחר ואין לאחר
אותה עד סוף שבע שעות ואם התפלל אותה אחר שבע שעות נקרא
פושע ואעפ"כ יצא ידי חובתו ומפני שזמנה כל היום ואם שכח
ולא התפלל עד שעבר כל זמנה אין לה תשלומין. ואם התפלל
אותה קודם תפלת שחרית יצא וכו'. שאר דינים השייכים כאן
כתבתי קודם אתה קדשת: אומרים אבות וגבורות וקדושת השם ואחר
כך אומרים זה:

תכנת. כ"ה בכל הסדורים שלנו זאת תכנת בקמ"ץ כמו תכנתי עמודיה סלה (תהלים ע"ה) וכה
בספר המנהיג ובספר כל בו בכלל הפ"ב בנוסח תפלה זו: ובספר התשבץ
שרש"י תקן תמה על סדורים שלנו וכתב שראה בסדורי אשכנז תקנת בקמ"ץ ונראה לי
יותר נכון ובדבריו סותרים את עצמם לפי פי' התרגום עיין שם. וזאת תכנת הוא
עבר לנוכח נמצא ובנין פעל הדגוש: שבת. כ"ה הבי"ת בקמ"ץ כי אתנח סמוך:
קרבנותיה. כ"ה הקו"ף בקמ"ץ חטף. כמו שכתבתי בפרק ב' בשם הרד"ק בזאת קרבן
שהקו"ף בקמ"ץ חטף וזה שנהפך בזאת קרבנותיה קמ"ץ הבי"ת לשבא הוא מפני רבוי
התנועות כמו שנהפך גם בזאת להקריב את קרבנהם (ויקרא ג') ובקצת חומשים
הבי"ת בקמ"ץ בזאת קרבנהם והוא טעות סופר. וכנוי קרבנותיה שהוא לשון נקבה
וכן פירושיה נסכיה וכן כולם הכנוי קאי על זאת שבת שהוא שם בלשון נקבה כמו
שנאמר ושמרו בני ישראל את השבת וגו' אות היא לעולם וגו' (שמות ל"א) הנה כתוב
היא לשון נקבה וקאי על השבת: פירושיה. הפ"א היתה ראויה להנקד בחול"ם ונקדה
בצר"י לתשלום דגש הרי"ש שאינה מקבלת דגש כמבואר בפ"ב כי זאת פירש הוא שם מן הבנין
כמו כפר צבור סדר ודומיהם שהפ"א דינה בחול"ם ועין הפעל בגעיה ונקודה בשורק:
כ"ה הסמ"ך בחול"ם והדל"ת בגעיה והרי"ש בצר"י ומפני הסמיכות כי נפלה מם הרבים
כמו סדורים של נסכיה: מענגיה. כ"ה בכל הסדורים שלנו המ"ם בשב"א והעין שהוא
פ"א הפעל בפת"ח והנו"ן בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא בינוני מבנין הדגוש
ופירושו המענגים אותה כלומר את השבת על דרך שדרז"ל בשבת פרק כל כתבי
קי"ח ע"ב וז"ל אז תתענג על ה' א"ר יוחנן משום ר' יוסי כל המענג את השבת נותנין לו
נחלה בלי מצרים שנ' אז תתענג על ה' וגו' הנה גם בגמרא אמרו זאת המענג שהוא
בינוני מבנין הדגש. ובספר מהרש"ל כתוב וז"ל מענגיה ספרים מדויקים מענגיה (הנו"ן
בשורק) וכ"ה כך מצאתי בספר ר' משה גרוסמא ז"ל עכ"ל ולפי דבריו הוא פעול ובנין
והוא מתנגד ללשון הגמרא אף שהענין נכון הוא כענין שכתבתי למעלה בברכה
בזאת מדושני עונג וכו': טעמו. כ"ה החי"ת בקמ"ץ ומפני ההפסק וכו. כ"ה

ואמרו (תהלים קמ״ה) ללולי ההפסק היתה המ״ם נקמצה בשב״א : ומקומו. המ״ם השניה נקראת בשב״א
נע ומפני הדגש שבה : ומן. הפ״א רפה אחר התנועה קטנה ומפני שהמלה מלעיל כמבואר
בפ״ג : ויחון. כתבתי בדקדוקי באות הרחמים שאומרים בשעת הוצאת הס״ת : עם. ספרים
מדויקים [illegible] וכה״ר סדר מהרש״ל וגם באלגדרים ובסדורי ספרד כתוב נפן לעמו נגד
מאה על זה שכתב מהרש״ל שיש לומר ויחון עמו ואפשר כי טעם הגירסא הוא מפני שמלת
עמו יותר מיוחדת להורות על ישראל עד״ב כי חלק ה׳ עמו (דברים ל״ב) אבל באמת גם מלת
עם בלא כנוי היא מורה בהכרח על ישראל מאחר שהיא סמוכה למלת המיוחדים שמו כי אין
מיוחד שמו לעולם כי אם ישראל עם קדשו : המיוחדים. כ״ה בנתג והמ״ם איננה דגושה
ונקראת בשב״א נע כי הוא בינוני לרבים ובנין הדגש שדרכו לבא ברפיון המ״ם כמבואר
בפ״ב והחי״ת היא בחטף פתח כדין אותיות אהח״ע : ויקר. הו׳ בקמ״ץ ומפני שהמלה
מלעיל כמבואר במשנת חטאת הצבור : פעמים. כ״ה הפ״א בפתח והע״ין בחטף פתח
והמ״ם בפתח והיו״ד בחור״ק ופירושו שתי פעמים וזה מורה הנקודה שהוא מנוקד על
משקל שנים שהנקודה האחרונה היא חיר״ק והנקודה שלפניו היא פתח והכלל הוא
שכל זה שמנוקד על משקל זה כמו אפים עינים אזנים ידים רגלים ודומיהם פירושו שנים
אבל מלת פעמים שהפ״א בשב״א והע״ין בקמ״ץ והמ״ם בחור״ק מורה רבוי יותר משנים לפי המספר
המסוק לה כמו שתי פעמים שלש פעמים ודומיהם : שמע ישראל. כתבתי בדקדוק הפסוק בקריאת
שמע : להיות לכם לאלהים אני ה׳ אלהיכם : כתבתי בדקדוקי בסוף פרשת ציצית :

ברגלים וימים נוראים אומרים זה :

אדיר. מה אדיר. כ״ה המ״ם בקמ״ץ כמשפט מ״ה המלה לפני אה״ע כמו שכתבתי במלת
מה אנו מה חיינו : והיה ה׳ למלך וגו׳. כתבתי בדקדוקי בסוף שירת הים :
ובדברי קדשך. כתבתי בדקדוקי בקדושה שבתפלת החול :

כתב הטור א״ח סי׳ קל״ג שיש לומר פיטום הקטורת בבקר ובערב אחר התפלה
וכן כתב בעל צרור המור פרשת תצוה. אבל הזוהר כתב בפרשת ויקהל שיש
לומר אותו בבקר ובערב קודם התפלה וכן כתב בעל ראשית חכמה בספר
תוצאות חיים דהיינו בבקר ובערב מיד אחר פ׳ התמיד וכן כתב המקובל
האלהי הגאון מהר״ר עמנואל בתשובותיו סי׳ נ״ב. אך מה שכתב הטור
בסי׳ הנזכר בשם רב עמרם שאין לומר השיר כי אם בבקר ולא בערב
על זה כתב מהר״ר עמנואל בתשובותיו סי׳ כ״ה שאינו נכון והוכיח
בראיות ברורות שיש לומר גם בערב דהיינו בבקר יאמר השיר אחר גמר
התפלה ובערב אחר תפלת מנחה. אך בר״ח ובשבת וי״ט יאמר השיר בבקר
אחר תפלת שחרית ויאמר אחר תפלת מוסף מזמור השייך ליום כמבואר
שם בתשובותיו :

אין כאלהינו. הכ״ף בצר״י והאל״ף נחה ואינה נקודה כלל וכן למ״ד של לאלהינו היא
בצר״י

ראוי לקרות הת"ו בסגו"ל: שומרו. הוא תואר סמוך ופירושו שומרים של שבת ומפני הסמיכות
נפלה מ"ם הרבים כמנהגה וכן וקוראו עונג: שבת. הבי"ת בקמ"ץ כי הוא מוכרת ואינו
סמוך אל מה שאחרון: מקדשי. בינוני תואר סמוך ובנין הדגש לכן הדל"ת דגושה ומפני
ומפני הדגש היא נקראת בשב"א נע: ותענגו. הנו"ן נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה
בדין. כל עי"ן הפעל של בנין התפעל שהיא דגושה כמבואר בפ"ו: מטובך. הטי"ת דגושה
לחסרון נו"ן השורש והבי"ת בסגו"ל ומפני הסמיכות העניין: והשביענו. הש"ין נקראת בשב"א נע
ומפני הדגש שבה אחר פת"ח הבי"ת המורה על ה"א הידיעה: וקדשתנו. הדל"ת דגושה
כי הוא עבר ובנין הדגש: חמדת. הדל"ת דגושה דגש קל כדין אחר שב"א נח והת"ו הא
במקום ה"א לנ"ב הפעל כי השם הנפרד הוא חמדה כמו ארץ חמדה (ירמיה ג') ובסמיכות תהפך
הה"א לת"ו כמו ולמי כל חמדת ישראל (שמואל א' ט'): זכר. כ"ה הזי"ן בסג"ל ולא בצר"י כמו
שכתבתי במאמר תהלה לדוד: למעשה. כ"ה השי"ן בצר"י ומפני הסמיכות:

- בכל ספר אשר [illegible] קמה"ל נשגה [illegible] עלפני השלום בתבות הנרבי כי אין [illegible] למ"ד הפעל כי אם הדל"ת שרשו. חמד והת"ו בקום הא והה"א עבה. ונתוך להעיר על י —

ואומר רבה ומודים ושים שלום עד סוף התפלה. והש"ץ חוזר התפלה
ואומר אבות וגבורות ואח"כ אומר את הקדושה, וגומר התפלה:

נעריצך ונקדישך. יש הנבון נעריצך ונקדישך (הצד"י והשי"ן בשב"א) וכן עיקר …
בן זלמן. מהר"ם אמר מצינו בקרא אל נערץ בסוד קדושים רבה ורבי מאיר …
היה אומר נקדישך ונעריצך ע"ש הפסוק והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו
סדר מהרש"ל. הנה מה שכתב בשם שני הגאונים אם יש לומר נעריצך ונקדישך או נקדישך
ונעריצך אף כי שניהם נכונים זה כבר נהגו בארצותינו כדעת מהר"ם לומר נעריצך ונקד…
אך מה שכתב בענין קריאת שתי התיבות נעריצך ונקדישך הצד"י והשי"ן בשב"א הטיב …
דבר ודבריו נכונים מאד כי אין הפסק כלל אלה התיבות רק שתיהן דבקות אל מה שא…
ואפילו אם היה שם הפסק לא נכון לומר הצד"י והשי"ן בקמ"ץ רק בסגו"ל …
כמו שכתבתי בפ"ו מטובך אבל מאחר שאין כאן הפסק יש לקרות הצ…
בשב"א נע כדין כל שב"א אחר תנועה גדולה והוא הנכון ואין לשנות: בסוד. ה…
בענין בסוד שרפי (חלוף קו"א) שפירושו לשון עצה וה"ל בכאן בעצת שיח שרפי קדש …
ונוטלים רשות זה מזה להקדיש את שמו ית' כמו שפירשו המפרשים הפסוק קדוש קד…
קדוש (ישעיה ו'): שרפי. הפ"א רפה אחר שב"א נח על משקל מלכי מלכיהם והטעם …
בפרק ג': נבואך. כ"ה האל"ף בסגו"ל והכ"ף בקמ"ץ כמבואר בקדושה שבתפלת חול
וקרא זה אל זה וגו'. וכן ברוך כבוד ה' ממקומו ימלוך ה' וגו'. כתבתי בקדושה בקד…
שבתפלת חול: לגב. הלמ"ד היתה ראויה להנקד בשב"א כדין אותיות וכל"ב ה…
כמבואר בפרק ג' ונקודה בקמ"ץ מפני שהיא מלה זעירא כמבואר במכלול …
מקום כבודו. המ"ם של מקום נקודה בשב"א מפני הסמיכות ופירושו מקום של כבודו: …
כ"ה העי"ן בחולם והמ"ם דגושה: יאמרו. המ"ם בצר"י מפני ההפסק …
ואמרו

נוסח הגמרא נראה הגירסא האחרונה עיקר שכתוב בגמרא כופפת ביו"ד אחר הכ"ף להורות:
על חולם הכ"ף כי כן דרך הגמרא בכל מקום: מפטמה. כ"ה הה"א במפיק להורות על כנוי
הנקבה הפעולה ופירושו פטם אותה ר"ל את הקטורת: חסר. כ"ה החי"ת בחירק והסמ"ך
בפת"ח ובגעיה והוא פעל עבר מבנין הדגש על משקל חנך ביתו שברך (תלים קי"ג) כי
כן כתוב בגמרא ביו"ד אחר החי"ת להורות על חירק: חייב. כ"ה היו"ד בגעיה ונקודה
בקמ"ץ והוא תאר מבנין הדגש מענין וחייבתם את ראשי למלך (דניאל א'): הקט"ף. הקו"ף
נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה ומפני הה"א הידיעה: בדי. הבי"ת נקודה בשב"א והדל"ת
בצר"י ורגל שמשו. בגאת המלה במקום למען כמו בעבור ובספר התשבי הארוך בזה: שתהא.
התי"ו נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה אחר שי"ן השמוש: נאה. לשון חכמים הוא
הנו"ן והאל"ף בקמ"ץ כי הוא לשון נקבה אבל בלשון זכר תנקד האל"ף בסג"ל כמו שהוא
המפורש גם בלשון המקרא במלת נאוה: יפין. כבר כתבתי בזה מקומות שבלשון חכמים
תבוא נו"ן בסוף תיבה במקום הרבים: בעזרה. כ"ה גירסת התלמוד ירושלמי ביומא פרק
טרף בקלפי וכן גורס הכל בו סי' ל"ח אבל בתלמוד בבלי כתוב למקדש וכן הוא באבודרהם
ושם הוא מבואר ביאור מספיק: מפני. הפ"א נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה:

בכל הסדורים שלנו גם בסדורי קל"ע כתוב השיר שהלוים היו אומרים וכו' עד
ומנחה לתי עלמים והיא משנה שנויה בסוף מסכת תמיד ונהגו לאומרה אחר
פטום הקטורת וטעות גמור הוא כי אע"פ שכתב כן הטור או"ח סי' קל"ג
אין כוונתו לומר המשנה כאשר היא רק לומר בכל יום אחר פטום הקטורת
מזמור השייך ליומו וטעם כל מזמור דבר יום ביומו כתוב בסוף מסכת
ר"ה וכבר הוכחתי את זה בראיות ברורות בסדר פטום הקטורת שחברתי
ואחר שכתבתי ראיותי מצאתי בתשובותיו של הגאון מהר"ר עמנואל סי' כ"ה
שכתב כמו שכתבתי לומר כל מזמור ומזמור ביומו ולא משנת השיר
שהלוים וכו' וכתב שם שיש לומר כל מזמור ביומו אחר גמר התפלה אע"פ
שכתב לומר פטום הקטורת שחרית ומנחה אחר פרשת התמיד רק ביום
שיש בו מוסף כתב לומר המזמור אחר תפלת שחרית וכתב לומר אחר
תפלת מוסף מזמורים אחרים עיין שם ועכ"פ יאמר בערב ובבקר קודם
המזמור תחלת המשנה ותחלו ויאמר השיר שהלוים היו אומרים בבית המקדש
ביום פלוני וכו' כן כתוב בספר סדר היום אחר תפלת שחרית דחול וכתב
הטעם כדי להזכיר הבית כדי לדאוג עליו לכן במקומות שאין אומרים פטום
הקטורת רק בשבת אין לומר אחריו כי אם מזמור שיר ליום השבת עד סופו
והוא כתוב לעולה בין המזמורים שאנו מוסיפים לומר בשבת. אך מאחר
שנוהגים לומר המשנה כאשר היא הסכמתי שלא להסירה מכאן אע"פ כי
באמת מנהג טעות הוא:

בדפו"ר והאשכ"ז נחה אבל כת"י של כאדונינו ולנו"ר של לאדונינו הם בפת"ח וגם באשכ"ז בהם נקוד
לו נקודה וכל זה מבואר בפרק ג'. שמעתי מהמתחכמים המקשים עצמם לדעת שואלין ומה
שאמר בהחלט שאין כאלהינו למה הוא שואל אח"כ מי כאלהינו. ואמרתי להשיב כדי שלא
יתפתו בהתחכמותם לומר שאין תשובה לקושיתם כי באמת זאת מי אמונה לשאלה רק הוא
על דרך המליצות כמו מי כה' אלהינו (תהלים קי"ג) והוא לקח בדברי הראשונים שאמר אין
כאלהינו כי מי ודומה לו והוא מוסב על שני פסוקים אין קדוש כה' וגו' (שמואל א ב' ב')
כי מי אלוה מבלעדי ה' וגו' (תהלים י"ח ל"ב) ולכן כתב האבודרהם לומר שני אלה הפסוקים קודם
אין כאלהינו יעויין שם וכן הם נדפסים בסדורי ספרד וקצת מעובדי המסורה לומר
בכל יום ונכון הוא:

פטום הקטרת הצרי וכו'. כ"ה הנוסח בכל הסדורים דרך קצרה אבל בסדורי ספרד
כתובה קודם לכן ברייתא אחרת ת"ר פטום הקטרת כיצד שס"ח מנים היו בה
וכו' והיא בגמרא אחר ברייתא זו של פטום הקטרת הצרי וכו' שהיא ברייתא בפרק קמא
בכריתות דף ו' ופירשתיה בסדר פטום הקטרת שחברתי ואין כאן מקום להאריך רק
לכתוב דקדוק הנקודות והקריאה. ומלת פטום הטי"ת דגושה כי הוא שם מן הבנין
מפני שהפעל מגזרה העצמה הוא מבנין הדגש כי נמצא במשנה שמפטם את הקטורת
שהוא בכרת בנוסח מבנין הדגש ועל זאת פטום כתב האבודרהם בפסוק איש אשר
ירקח כמוהו (שמות ל') תרגום ירושלמי גבר דיפטם דכות ופטם הוא מגזרת מבנין
הדגש על משקל. ודבר. אבל בתרגום ירושלמי הנמצא אצלנו בדפוס לא נדפס שום
תרגום על פסוק זה אולי היה נמצא בידו בכתיבת יד וראוי הוא לסמוך עליו גם הערוך
כתב בערך פטם המפטם את הקטורת פי' המבשם והמולח כל הבשמים לעשות
הקטורת רקח מרקחת מעשה רוקח תרגום ירושלמי מפטם. עכ"ל: הקטרת. הקו"ף נקראת
בשב"א נע מפני הדגש שבה אחר ה"א הידיעה: הצרי. כ"ה בכ"י בגושה אחר ה"א
הידיעה והיא נקודה בחטף קמ"ץ כמו מעט צרי (בראשית מ"ג): והחלבנה. ה"א הידיעה
בפת"ח לפני הח"ית ולא נקודה בקמ"ץ לתשלום הדגש הראוי לחי"ת כדין אחר
ה"א הידיעה והטעם מבואר בפרק ב' בדגש הרביעי: והלבונה. הלמ"ד בשב"א נע מפני
הדגש שאחר ה"א הידיעה: נרד. הרי"ש והדל"ת שניהם בשב"א נח וכן השי"ן והטי"ת
של והקשט: יין. כ"ה היו"ד הראשונה בצירי והיו"ד [illegible] נחה מפני הסמוכות
כי הוא כמו יין של קפריסין: סאין. כ"ה הסמ"ך בשב"א והאל"ף בחולם והוא תרגום
של שלש סאים (בראשית י"ח) וגם העברי כ"ה רק שהוא במ"ם בסוף: חורין. כ"ה גורסת
קצת הספרים ומפרשים כי חורין הוא שם מקום ובגמרא כתוב חמר חיור שפירושו
לבן: כל שהוא. הכ"ף נקודה בקמ"ץ חטף ולא כדברי הטועים הקורין בדברי רז"ל כל שהוא
הכ"ף בפת"ח כי התרגום של זאת כל שהוא בחטף קמ"ץ לא נשתנה מלשון העברי וכן כתב
המתורגמן בשרש כל: כפת. כ"ה רי"ן פת"ח הכ"ף והפ"א וספרים מדויקים כפת
הכ"ף בפת"ח והפ"א בצירי ולא כפת הכ"ף בחולם והפ"א בצירי סדר ומהרש"ל ולפי

נוסח

נ"ל כי כל בנוסח הכ"ף כי [illegible] כל [illegible] 129 אין להשיב [illegible] וכן טעות כזה [illegible] בעל הערוך [illegible]

בפת"ח והה"א של מנוחה נהפכה לת"ו והכל מפני הסמיכות כי פירושו מנוחה של אהבה וכן מנוחת אמת מנוחת שלום. אבל מנוחה שלמה המ"ם בקמ"ץ כי אינו סמוך: אמת ואמונה. בכל כתבתי בקמ"ץ שתי התיבות באמת ואמונה שבברכת ק"ש של ערבית: השקט ובטח. כתוב בסדור מהרש"ל והשקט ובטח. רא"ק נקד והשקט. הה"א בסגו"ל ואמר כן הוא כי והשקט שהה"א בפת"ח צווי הוא כמו השמר והשקט (ישעיה ז') עכ"ל. ויש להפליא על דברי רא"ק וגם על מהרש"ל שהביא דבריו והוא פסוק הוא השקט ובטח עד עולם (ישעיה ל"ב) הה"א נקודה בפת"ח והוא מקור או שם מבנין הפעיל כמו שכתב הרד"ק בחלק הענין בשרש שקט לכן נראה לו שאין לשנות רק לקרות השקט הה"א בפת"ח ובלא וי"ו השימוש כמו שהוא בפסוק וכמעט נראה לו שמהרש"ל סותר דברי עצמו שכתב במשנת העולה במלת השקט שהה"א בפת"ח מבואר לעיל במקומו: שאתה. כ"ה השי"ן בקמ"ץ כמבואר בברכת אמת ויציב: מאתך. התי"ו נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה: שמך. כ"ה המ"ם בסגו"ל מפני ההפסק:

בשו"ע א"ח סי' רצ"ב ס"ב אומרים צדקתך ואם חל בו ביום שאלו היה חול לא היו אומרים בו במנחה נפילת אפים אין אומר צדקתך:

צדקתך. כתב הטור א"ח סי' רצ"ב וז"ל ונוהגין באשכנז לומר תחלה צדקתך צדק לעולם ואחריו וצדקתך אלהים ואחריו צדקתך כהררי אל. ובספרד אומרים תחלה צדקתך כהררי אל ואחריו וצדקתך אלהים ואחריו צדקתך צדק לעולם וזה נכון יותר שכזה הסדר כתובים בספר תהלים עכ"ל. גם בעל המנהיג בהלכות שבת סי' ס"ב הביא שני המנהגים והסכים לדעת הטור והאבודרהם הביא דברי המנהיג והסכים עמו. וגם בספר תניא סי' ב' הביא שני המנהגים והסכים גם כן לדעת הטור גם בספר כל בו סי' ל' כתוב כן וכולם כאחד כתבו טעמים נכונים לסדר זה ועיין בספריהם לכן בזוהר פרשת תרומה עמוד רע"ח בדפוס גדול ובזוהר קטן דף קנ"ו ע"א כתב לאומרם כזה הסדר שהסכים הטור וכתב טעם לשבח מתוק כדבש הביא דבריו בעל תולעת יעקב דף נ' ע"ב יעיין שם ועל פי טעמו כל המפרשים הנ"ל ראוי לכל ישראל לומר אותם כסדר ספרד ובפרט שהוא נבון כמו בעל הטורים אף שהוא היה אשכנזי ושלשה עמודים חזקים ראוי לסמוך עליהם והם הב"י בטור א"ח סוף סי' נ"א ובעל תולעת יעקב בסוף סוד נפילת אפים דף ל"ג ע"א ובעל ספר נהרסון בדף נ"ג ע"ב כולם כאחד כתבו שבדבר שאינו מפורש בתלמוד שלנו אין לעבור על דברי הזוהר. כלל עכ"ל: ותורתך. השב"א שתחת הוי"ו נקרא בקריאת הפת"ח מפני הגעיא שבצדה כמבואר בפ"ג והשב"א שתחת התי"ו השניה הוא נע תנועתו הפשוטה במין אחר התנועה הגדולה כמבואר בפ"ג: מי כמוך. הכ"ף רפה אע"פ שכתוב אלהים לפני מי ואין לחוש לקריאת שם מכה כי לא נאמר על השם כמבואר בפרק ד': כהררי. שב"א שבה"א נקרא בקריאת הפת"ח מפני הגעיא שבצדה והרי"ש נקראת בשב"א נע כדין שתי אותיות דומות שהראשונה בשב"א כמבואר בפרק ג':

בשו"ע

השיר שהלוים. כתב הרד"ק במכלול בשמוש האותיות כל הלוים שבמקרא רפוי המ"ם ד' שנקרא
בשב"א נע ואיננה במלה אלא על פי שהיא אחר הא' הידיעה. וכן כתב והר"ש דסמא
בשם ספר ומגדות ונקד המ"ם בחטף פתח אולי עשה כן כדי להראות שאין להבליע המ"ם ולקרותו
בשב"א נח: ולך. כ"ה המ"ם בקמץ כמבואר למעלה במזמור י"ז ולך שקודם והו כבוד: לעתיד. כ"ה
המ"ם בסגול לעיל כמבואר בהובאות אלהי נשמה שנתת בי:

אמר. כבר כתבתי אחר מזה ודוקין זה שראוי לדקדק בדריותא דו:

למנחה של שבת

דין תפלת מנחה ודין מי ששכח להתפלל ומסך עד שהגיע זמן מנחה
מבואר הכל בש"ע או"ח סי' רפ"א: אומרים אשרי ובא לציון ואח"כ
אומרים זה והטעם כתוב ברוקח סי' נ"ו ובספר תניא בענין מנחה
של שבת ובמנהגים הלכות שבת סי' ס' ובטור או"ח סי' רצ"ב ובכל בו סי' מ' ובלבוש
לדרך ומור ר' כלל ראשון פ"ג. ובאבודרהם. ובזוהר פ' תרומה עמוד רע"ג
בדפוס גדול ובדף קנ"ו ע"א בדפוס קטן. והטעם שאומרים אותו ממוזר עיין
בספר עמק ברכה דף ע"ג ע"ב וכתב הכל בו בסי' הנ"ל וז"ל פותח החזן
אשרי ואחריו אומר ובא לציון וכל סדר קדושה שלא אמרו אותו בשחר מפני
טורח הצבור שלא יכבד על הקהל מהעוברות והמשיכות אם ואחר כך
בבית הכנסת ומצוה עד אחרו אומרים [illegible] הסדר וכו'. והרוקח כתב בסי'
שס"ב וז"ל במנחה של שבת ודחו סדר קדושה בהלכות ובע"ט מפני רבוי
התפלות ותקנוה במנחה:

ואני. כבר כתבתי דקדוק פסוק זה בתחלת הסדור:

= אחרי שהעתקתי נגלה לעיני כי [illegible] וכתב [illegible] למעלה [illegible] ובריש הדבור [illegible] ולא [illegible] ולא בשורה [illegible] הרי לסימן שהשומר [illegible] והכן.

בש"ע או"ח סי' רצ"ב וז"ל ומוציאין ס"ת וקורין שלשה אנשים עשרה פסוקים
מפרשה הבאה ואפי' חל יו"ט להיות בשבת קורין בפרשה הבאה ולא
בשל יו"ט: כשמוציאין הס"ת אומר החזן זה: גדלו וגו' והקהל עונין רוממו וכן בכל שבת.
אחר שמכניסין הס"ת לארון אומרים אבות וגבורות וקדושת השם ואחר כך אומרים זה:

אתה. מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ: כ"ה הפסוק (בדה"א י"ז) אבל (בשמואל ב' ז') כתוב מי כעמך
כישראל ונראה שיותר נכון הוא לומר פסוק שבשמואל שהוא נאמר בראשונה וכן הוא בסדור ספרד
ובאבודרהם ומפרשו של האבודרהם ג"כ נראה שיותר נכון לאומרו: תפארת גדולה ועטרת ישועה
מנוחה וקדושה. כ"ה בכל הסדורים וגם באבודרהם אבל הב"י כתב באו"ח סי' רצ"ב בשם שבלי
הלקט וז"ל יום מנוחה. וקדושה לעמך נתת כך ראוי לומר שהרי בסוף הלשון אומר מנוחתם לשון
זכר ומי שאומר יום מנוחה צ"ל מנוחתו כי שבת הלשון של מעלה הוא לשון נקבה ע"כ וכן הוא
גם בספר תניא סי' ק': לעמך. המ"ם נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה כמבואר לעיל [illegible]
וקדושה: מנוחת בו. כ"ה המ"ם בקמץ כדין אותיות אית"ן בתמו הע"ין: מנוחת אהבה. כ"ה
בפתח

הגימ"ל נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה אחר ה"א הידיעה: ליעלים. היו"ד דגושה ומפני שעי"ן
בפעל גרונית. כמבואר במכלול בכללי שמוש האותיות דל"ת. נ"ב ע"ב ומפני הדגש היא נקראת בשב"א
נע כמבואר בס"ג: מחסה. החי"ת בשב"א לבדו ע"פ המסורה ולא בחטף והוא שב"א נח: לשפנים.
המ"ם בשב"א נע ומפני הדגש שבה אחר פת"ח הלמ"ד המורה על ה"א הידיעה: למועדים. כ"ה
הלמ"ד בשב"א ולא בפת"ח: תשת. השי"ן בסגו"ל ומפני שהמלה בטעם מלעיל בעבור שהיא סמוכה
למלת חשך שהיא מלעיל בהברה כמשפט השמות הנקודות בחול"ם וסגו"ל ולולא זה אז היתה
השי"ן של תשת בצר"י ומלרע כמו אל נא תשת עלינו חטאת (במדבר י"ב) ובפרשת משפטים בפסוק
אל תשת ידך עם רשע נקודה השי"ן בסגו"ל והטעם מלעיל והוא טעות סופר: הכפירים. הכ"ף
נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה אחר ה"א הידיעה: אכלם. האל"ף בקמ"ץ חטף במקום החול"ם
כי אכל הוא שם והאל"ף בחול"ם והכ"ף בסגו"ל כמו ויתן אכל בערים (בראשית מ"א) ומפני הכנוי
נהפך החול"ם לקמ"ץ חטף כמבואר בס"ג וסגו"ל הכ"ף לשב"א נח: יאספון. היו"ד והסמ"ך בצר"י
מן הטעם שכתבתי לעיל במלת יחפזון: מעונתם. כ"ה הנו"ן בחול"ם ולא בקמ"ץ כי פירושו מעונות
רבות שלהם: ירבצון. הבי"ת בקמ"ץ ולא בשב"א ומפני ההפסק והנו"ן ג"כ נוספת כמו יחפזון:
לפעלו. כ"ה הפ"א בקמ"ץ והעי"ן בחטף קמ"ץ להרחיב על אות הגרון: מה רבו. המ"ם בקמ"ץ
לתשלום הדגש הראוי להיות ברי"ש וכבר כתבתי דקדוק פסוק זה בתחלת ברכת יוצר
אור וגם כתבתי שם טעם הפסוק שאחר מלת רבו ואחר מלת מעשיך: הים. היו"ד בקמ"ץ
כמבואר בברכת אמת ואמונה: ורחב. כ"ה הרי"ש בשב"א והחי"ת בפת"ח ומפני הסמוכות והשב"א
הוא נח אחר הוי"ו השרוקה כמבואר בס"ג: אניות. האל"ף בחטף קמ"ץ כמו לחוף אניות (בראשית
מ"ט) כמבואר בס"ג: לשחק בו. החי"ת בסגו"ל ולא בצר"י ומפני המקף שהשי"ן במתג והחי"ת רחוקה
במקף למלת בו: ישברון. עתיד מבנין הדגש ולצר"י הבי"ת ומפני ההפסק והנו"ן נוספת: תתן.
התי"ו בצר"י ולא בסגו"ל כי המלה מלרע: אכלם. האל"ף בקמ"ץ חטף והכ"ף בשב"א נח כבלעיל:
תתן. התי"ו השניה בצר"י ולא בסגו"ל כי הוא בטעם מלרע: ילקטון. הטי"ת בחול"ם ומפני ההפסק
והנו"ן נוספת ולולא ההפסק היתה הקו"ף בשב"א כבי"ת של ישבעון: יבהלון. עתיד מבנין נפעל
כמו יבראון ונקודה הה"א בצר"י ומפני המקל השלשי לגרעא שיש לו מין הפסק כמו שכתבתי במלת
מעל אני שבמזמור ו' אל באפך תוכיחנו שאומרים בנפילת אפים כי מלת פניך בגרעא
ויבהלון יש בה שני טעמים והנה המקל שתחת הלמ"ד הוא שלישי לגרעא והמעיין ימצאנו במקום
שנדפס הטעמים בתהלים: יגועון. הוי"ו בקמ"ץ ומפני ההפסק והנו"ן נוספת וכן ישובון הנו"ן
נוספת: ותרעד. העי"ן בקמ"ץ ומפני ההפסק: בהרים. הבי"ת בסגו"ל להורות על ה"א הידיעה
כי משפטה בהרים הבי"ת בשב"א והה"א בסגו"ל והקל על הלשון הפילו הה"א ונקדו הבי"ת בנקודת
הה"א להורות עליה: אשירה לה'. הלמ"ד רפויה ומפני האתנח מרחוק: אזמרה. המ"ם נקראת
בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא עתיד מבנין הדגש והה"א נוספת: לאלהי. הלמ"ד בצר"י
והאל"ף נחה כמבואר בס"ג: יערב. היו"ד בסגו"ל והעי"ן בחטף סגו"ל ואגב גררא הנה אודיע
מלת הטעות שנפל במחזורים שבשעה שעולים הכהנים לדוכן אומר החזן בברכת רצה ותערב
לפניך והוא טעות כי הראב"ע כתב בספר צחות דל"ת קמ"ץ ע"ב ומזה טעות הנוסחאות ומלת
כתב

[illegible marginal note]

בש״ע א״ח סי׳ רצ״ב ז״ל ונהגו שלא לקבוע מדרש בין מנחה למעריב אבל
אומרים פרקי אבות בקיץ ושיר המעלות בחורף וכל מקום לפי מנהגו.
ובשבת בראשית אחר תפלת מנחה מתחילין לומר ברכי נפשי ושיר
המעלות ואומרים אותם כן בכל שבת עד שבת הגדול ולא עד בכלל:

ברכי. הב״ית בקמ״ץ לתשלום הדגש הראוי להיות ברי״ש כי הוא צווי לנפש שהוא שם לשון נקבה והיה ראוי להיות הב״ית בפת״ח והרי״ש בגעיה על משקל דברי שיר (שופטים ה׳) ומפני שהרי״ש אינה מקבלת דגש כמבואר בפ״ב. לכן בא דגש הרי״ש ושב תחת הב״ית ושב לקמ״ץ והרי״ש נקראת בשב״א נע כמשפטה: לבשת. הב״ית בקמ״ץ מפני ההפסק: כיריעה. היו״ד נקראת בשב״א נח ואינה בגעיה אחר פת״ח הכ״ף המורה על ה״א הידיעה והטעם כתבתי בדקדוקי הלכות קריאת הזכורים: המקרה. הה״א במתג והמ״ם בשב״א נע ואינה במ... כי כן מנהג הבינוני מבנין הדגש כמבואר בפרק ה׳ והקו״ף היתה ראויה להנקד בפת״ח כמשפט פ״א הפעל של הבינוני מבנין הדגש על משקל המכסה שמים בעבים (תהלים קמ״ז) ומפני שהרי״ש אינה מקבלת דגש שב אל תחת פת״ח הקו״ף ושב לקמ״ץ: המהלך. גם זה בינוני מבנין הדגש כמו המקרה לכן ה״א הידיעה במתג והמ״ם אינה בגעיה ונקראת בשב״א נע וכן המלה: תמוט. דגש המ״ם בא לחסרון נו״ן נפעל וכבר כתבתי בדקדוק המלה בפסוק אף תכון תבל בל תמוט אחר ברוך שאמר: כלבוש. הלמ״ד נקראת בשב״א נע מפני הדגש שבה אחר פת״ח הכ״ף המורה על הידיעה: יחפזון. היו״ד בקבו״ץ לתשלום הדגש הראוי להיות בחי״ת להורות נו״ן נפעל כי הוא עתיד מבנין נפעל ולולא זה היתה היו״ד בחיר״ק כמו ובראון שבפסוק שגם הוא עתיד מבנין נפעל ומפני שהחי״ת אינה מקבלת דגש בא הדגש ושב תחת היו״ד ושב לצר״י כמבואר בפ״ב והנו״ן במלת יחפזון ובמלת יבראון נוספת וצר״י הפ״א והרי״ש הוא מפני ההפסק כי בלא הפסק היו ראוים להנקד בשב״א ועכ״ז הם בטעם מלעיל כמבואר במכלול באבן בח״ן וכן כל כיוצא בו: גבול. השב״א שתחת הגימ״ל נקרא כקריאת הפת״ח מפני הגעיא שבצדו כמבואר בפרק ג׳: מעינים. העי״ן בשב״א נע לבדו בלא חטף וצריך להבליע אותה מעט ולקרותה כלו נקודה כמשפט האות הנקודה בשב״א נח: בנחלים. הנו״ן נקראת בשב״א נע מפני הדגש שבה אחר פת״ח הב״ית המורה על ה״א הידיעה: יהלכון. הוא עתיד מבנין הדגש והלמ״ד נקודה בצר״י מפני ההפסק והנו״ן נוספת: עפאים. הא״לף נחה ואינה נקראת כלל והיו״ד נקודה בחיר״ק: יתנו. התי״ו נקראת בשב״א נע מפני הדגש שבה לחסרון נו״ן פ״א הפעל כמבואר בפ״ב: מעליותיו. המ״ם בצר״י לתשלום הדגש הראוי להיות בעי״ן שאינה מקבלת דגש להורות על נו״ן השמוש שמשמשה מן כמבואר בפ״ב: מפרי. הפ״א נקראת בשב״א נע מפני הדגש שבה לחסרון נו״ן השמוש: לבהמה. הב״ית נקראת בשב״א נע מפני הדגש שבה אחר פת״ח הלמ״ד המורה על ה״א הידיעה: לבב. בשניהם נקרא השב״א שתחת הלמ״ד כתנועת הפת״ח מפני הגעיא שבצדו: צפרים. הפ״א בחטף קמ״ץ במקום החול״ם שבמלת צפור כמבואר בסוף פרק ג׳:

דת עניק קבלון

ואנו תלמיד חכם שכן הוא מן הראוי לפי התרגום ולפי פירש"י ולפי פי' הרד"ק שהוא צווי לעתיד אבל לפי פי' אבן עזרא הוא פועל עבר וראוי לנקוד המלה אכ"ז שאלו הלמ"ן דקמ"ץ כמו רחקו ממנו (ורמיה ב'):

בפת"ח והאל"ף בחטף פת"ח להרחיק על אות הגרון ולולא זה אף היתה הלמ"ן בחור"ק והאות שבבדה בשב"א נח כמו גברת תורת משך עבדו (סוף מלאכי): ישליו. שרשו שלה והלמ"ד היא תמוה בא' למ"ד הפעל ונקודה במלאפו"ם כבנין למ"ד הפעל של העתיד לרבים נסתרים כמו ישמרו ונקודה הלמ"ד בקמ"ץ ולא בשב"א מפני הסמוכת טעם כי הוא בטעם רביע שיש לו דין הפסק כמבואר בפרק ראשון וגם תנקוד בקמ"ץ בלא הסמוכת טעם ישליו אוהלים (איוב י"ב) כדי להקל על קריאת המ"ב כמבואר במכלול אבן כ"ח: אבדרה נא. הבי"ת נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה כי הוא עתיד ומבנין הדגש והה"א נוספת והנו"ן דגושה מפני דחיקת המלה עליה במקף: אבקשה. הקו"ף נקראת בשב"א נח אע"פ שהוא עתיד מבנין הדגש כמו אדברה והטעם כתבתי בחלק אחר ברוך שאמר במלת ישמח לב מבקשי יי"י:

שיר. שחננו. הנו"ן דגושה אחר שו"ן השמוש ונקראת בשב"א נע וכבר כתבתי בברכת אתה חונן שמלת חננו הנו"ן הראשונה דגושה לעולם אחר קמ"ץ חטף לתשלום את הכפל שרשו חנן: שבענו. העי"ן בשב"א לבדו מפני נגון הטעם שלפניה והיא נבלעת בגרון בשב"א נח:

שבעה לה. השי"ן בקמ"ץ רחב אע"ג הבי"ת בשב"א נח מפני נגון הטעם שלפניה והלמ"ד דגושה מפני האות מרחוק ודחיקת המלה במקף: לגאי יונים. כן קרו שתי מלות והכתוב הוא מלה אחת והרד"ק נתן טעם להכתוב והקרי בפירוש תהלים ובמכלול בחלק הענין שרש גאה:

שיר. שהיה לנו. הלמ"ד איננה דגושה אע"פ שהוא אתי מרחוק מפני שהה"א במלת שהיה שרשית כמבואר בפרק ד': נחלה. החי"ת בשב"א נח לבדו כי המלה בטעם מלעיל והה"א נוספת כי הוא מבנין נחל: לשניהם. הנו"ן דגושה לחסרון את הכפל שרשו שנן: נשמר. הבי"ת היתה ראויה להנקד בפת"ח כי הוא עבר מבנין נפעל ונקודה בקמ"ץ מפני הרביע שיש לו דין הפסק לפעמים כמבואר במכלול באבן הרביעית: עושה. השי"ן דגושה כי הוא תואר:

שיר. ימוט. הוא עתיד מבנין נפעל ודגש המ"ם לחסרון נו"ן הבנין: גורל. כ"ה הרי"ש בפתח מפני הסמוכות: לטובים. הלמ"ד בפת"ח לידיעה להורות שמלת לטובים איננה דבוקה למלת ולישרים רק היא עומדת בעצמה ופירושה להטובים במעשיהם כפירוש הרד"ק: ולישרים. הוי"ו בשב"א והלמ"ד בחור"ק והיו"ד נחה וכל זה מפני פגישת שלשה שבאין בראש התיבה כמבואר בפרק ג' כי הוי"ו והלמ"ד היו ראויין להנקד בשב"א ובעבור שבאה אחריהם היו"ד בשב"א ננקדה הלמ"ד בחור"ק והיו"ד נחה:

שיר. ימלא. דגש המ"ם לחסרון נו"ן נפעל: רנה. דגש הנו"ן לחסרון את הכפל שרשו רנן ובן ברנה יקבוהו וכל דומיהם: שובה. כ"ה בטעם מלרע ע"פ המסרה ואע"פ שבאו מנחו העי"ן: שביתנו. כ"ה הקרי הבי"ת בחור"ק כאלו היא בו"ד אחריה אבל הכתוב הוא בוי"ו אחר הבי"ת וכתב הרד"ק שעניינם אחד: אלומותיו. כ"ה האל"ף בחטף פת"ח והלמ"ד בשור"ק והמ"ם דגושה כי הוא שם מן הדגושים:

שיר. נשמר עיר. המ"ם בקמ"ץ חטף מפני סמיכות המלה במקף למלת עיר שהיא מלה נזעירא: לידידו. הלמ"ד בחור"ק והיו"ד נחה מפני פגישת שני שבאין בראש התיבה:

שנא

כתב רד"ק וכן האזור. ותערב לפניו רק עולה כמו וערב עליו שיחו ומארך שם: ותמו. דגש
התי"ו לחסרון נו"ן נפעל ודגש המ"ם לחסרון אות הכפל ששרשו תמם: חטאים. החי"ת קמוצה ופתח
בגעיה והוא שם התואר לאנשים החוטאים:

שיר. כבר כתב הרד"ק טעם: אלה השו"ן ומזמורים בפירוש תהלים זה שאין בו דין ואינו מאתי
אלא לכתוב בקבוקו קריאת המלות כמו שכתבתי בתחלת ההקדמה: בצרתה לי. הלמ"ד
בגעיה ומפני האות נרחיק כי הה"א נוספת והתי"ו היא תמורת הה"א של צרה וכתב הרד"ק
כי טעם התוספת האחרונות על רב הצרה וכן אמרה לו שמנה לה שבספוק הלמ"ד בגעיה וטעם
דה: הבולה. דגש הכ"ף לתשלום נו"ן פ"א הפעל ששרשו נכל: משפת. השי"ן בשב"א נע ומפני
הדגש שבה אחר המ"ם להורות על נו"ן השורש כמבואר בפרק ד': שקר. השי"ן בסגו"ל ולא
נהפך לקמ"ץ באתנחתא כמשפטו כי הוא פתח בספרא כמבואר בפרק הראשון: מן. התי"ו
בצר"י ולא בסגו"ל כי הוא בנגון טעם: תבו. דגש הכ"ף לחסרון אות הכפל ששרשו תכן:
ושק. המ"ם בסגו"ל באתנחתא והוא פתח בספרא: אהלי. האל"ף בקמ"ץ והה"א בחטף קמ"ץ
להרחיק על אות הגרון: רבת. כתב הרד"ק כי התי"ו היא במקום ה"א ואינה לסמוכות
ומה שנהפכה לתי"ו מפני הסמוכות רק נהפכה לתי"ו וכן רבת שבעה לה רבת צררוני
והרבה כאלה הביא במכלול באות מלת עשרה: שכנה לה. השי"ן בקמ"ץ רחב ובטעם מלעיל
וכן הכ"ף בשב"א נח אחר תנועה גדולה ולמ"ד לה בגעיה ומפני האות נרחיק: היה. המ"ם
בגעיה כי המלה בטעם מלעיל והה"א האחרונה נוספת:

שיר. אשא. דגש השי"ן לתשלום חסרון נו"ן פ"א הפעל ששרשו נשא: ההרים. הה"א הראשונה
היא לידיעה ונקודה בסגו"ל ומפני קמ"ץ של ה"א שהיא פ"א הפעל ובא כן לתקון הקריאה
כי הסגו"ל עם הקמ"ץ קריאתן נכונה כן כתב הרד"ק במכלול בבנין הפעל ובשלמים בלשון
רבן אחיו ר' משה ע"ה: מאין. המ"ם בצר"י לתשלום הדגש שהיה ראוי להיות באל"ף אחר מ"ם
השמוש כמבואר בפרק ד' בדגש הראשון וברביעי וכן צר"י המ"ם של מעם יי': עושה. העי"ן
בצר"י כי הוא תואר כמו שכתבתי בברוך שאמר: רגלך. הלמ"ד בסגו"ל ולא בשב"א ומפני
ההפסק וכן ומונך וכן נפשך וכן ובואך: צלך. הלמ"ד בשב"א נע ומפני
הדגש שבה לחסרון אות הכפל ששרשו צלל: יככה. הכ"ף הראשונה בגעיה לחסרון נו"ן פ"א
הפעל ששרשו נכה והכ"ף השניה רפויה אחר תנועה קטנה כי הוא בטעם מלעיל עם נחי
הרפיון כמבואר בפרק ג' ובטעות נדגשה הכ"ף השניה בקצת הספרים: ישמרך. המ"ם
חטף במקום החולם ומפני אריכות המלה בכ"ף הכנוי: ישמר צאתך. המ"ם בקמ"ץ חטף
ומפני המקף:

שיר. שמחתי. החי"ת בשב"א נח ולא בחטף ומפני שהמלה בטעם מלעיל שהוא אחר
החטף כמבואר בפרק ג': הבנויה. הבי"ת נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה
אחר הה"א הידיעה וכן בי"ת של שחברה לה נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה אחר המ"ם
והלמ"ד בגעיה מפני שהמלה דבוקה עמה במקף: יחדו. החי"ת בשב"א נח ומפני הגעיה
שאחריה שבא במקום החטף כמבואר בפרק ג' ובמזמור לדוד בשובו: שאלו.
בפ

לא נקדה המ"ם בקמ"ץ כי על הרוב לא יבוא תשלום הדגש על החי"ת כמבואר בס"ב ואפשר שמא
כן שאף היתה נקודה בקמ"ץ אע"פ היה מענין אחר את פחדך (בדברים ב') ויחל נח (בראשית ט')
שהם ענין התחלה מה שאמרו במסורה הגדולה וגם יחל קמ"ץ והוא יחל להושיע (שופטים י"ג)
וכל קריאה חוץ יחל פת"ח עכ"ל:

שיר. ענותו. כ"כ העי"ן בשור"ק והנו"ן בחול"ם ובגעיה והוא מקור עם כנוי מבנין פועל:

שנת. הנו"ן בקמ"ץ והת"ו היא תוספת הה"א אע"פ שאיננו סמוך נדפסה הה"א לת"ו:

לעיני. השב"א שתחת הלמ"ד נקרא כקריאת החיר"ק שבעי"ן בהרחבה מפני הגעיא שבלמ"ד כמבואר בפ"ג וכן לעפעפי הלמ"ד בגעיא ולכן נקרא השב"א כתנועת הפת"ח שבעי"ן: ומה. הב"א נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה לתשלום נו"ן השורש החסרה אחר המ"ם כמו מן: עדותי. כ"כ הד"ת בחול"ם ולא בשור"ק: זו. הזי"ן בחול"ם ולא בשור"ק כי הוא לשון נקבה קאי על העדות אבל בלשון זכר תנקד הזי"ן בשור"ק הנקרא מלאפו"ם כמו עם זו קנית (שמות ט"ו): אלמדם. המ"ם נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה כי הוא עתיד מבנין הדגש:

עד. העי"ן בפת"ח באתנחתא והוא פת"ח בספרא וזאת המלה היא לעולם בפת"ח אפילו בהפסק כמבואר במלת שוכן עד שבתשובות: אוה. הו"ו בגעיה והה"א במפיק וכבר כתבתי בקדמה בפסוקים שקודם תהלה לדוד: צדה. הה"א במפיק כי הוא לכנוי הנקבה הנסתרת קאי על ציון: ברך אברך. הבי"ת בשניהם בקמ"ץ לתשלום דגש הרי"ש כי הראשון מקור והשני עתיד מבנין הדגש:

שיר. יחד. המ"ד בקמ"ץ מפני ההפסק: זקן אהרן. קמ"ץ הזי"ן נדפס לשב"א וקמ"ץ הקו"ף לפת"ח מפני הסמיכות: הררי. הרי"ש נקראת בשב"א נע כמו שב"א שתחת אות הראשונה מן הדומות כמבואר בפרק ג': הברכה. הב"ת נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה אחר הה"א הידיעה:

שיר. הנה ברכו. הבי"ת בגעיה אחר הה"א מפני הפסיק שבין שתי התיבות ודקדוק מלת ברכו כבר כתבתי למעלה בסוף מזמור הללויה שאחר יושב בסתר: עושה. השי"ן בצר"י כי הוא תאר שהוא תמיד בצר"י כמבואר בברוך שאמר:

במוצאי שבת אומרים למנצח אלהים יחננו ויברכנו ק"ש עם ברכותיה
ומתפללין שמונה עשרה כמו בחול ואומרים אתה חוננתנו בחונן הדעת,
ודינו מבואר לעיל במקומו, ואחר תפלת י"ח אומרים חצי קדיש ויהי
נועם ודינו מבואר ג"כ לעיל במקומו, ואומרים אחר ויהי נועם
ואתה קדוש עד יגדיל תורה ויאדיר ואומרים קדיש שלם ואח"כ
אומרים ויתן לך:
במדינת פיהם ומעהרין אומרים גם המזמור קודם למנצח:

לדוד. יש פסיק אחר מלת לדוד כדי שלא יטעה האדם לומר שמלת ברוך קאי על לדוד תהלה
רק

שנא. כ״ה על פי המסורה באל״ף תמורת הא׳: כחבוש. דגש הב״ב לחסרון אות הכפל ו
המעורים. הנו״ן נקראת בשב״א נע ומפני הדגש שבה אחר ה״א הידיעה: ודברו. הבי״ת
נקראת בשב״א נע ומפני הדגש שבה כי הוא עתיד ומבנין הדגש: בשער. הבי״ת בפת״ח לידיעה
והוא שער המקנים לפי פירש״י והרד״ק והשי״ן בקמ״ץ ומפני ההפסק:

שיר. ירא יי. היו״ד של ירא בשב״א ולא בקמ״ץ ומפני הסמיכות: אשתך. כן הוא האל״ף
בסגו״ל במקום חור״ק: יבורך. כבר כתבתי טעם חלוף הבי״ת בפ״ב שהוא תמורת
שור״ק והרי״ש בפת״ח כמשפט העתיד ומבנין פועל כשאינו בהפסק: גבר. הגימ״ל בקמ״ץ
במקום סגו״ל ומפני העמדת הטעם כי הוא בטעם רביע שיש לו מין הפסק כמעט במלת שלו:

שיר. רבת. התי״ו תמורת ה״א כמבואר בשיר המעלות הראשון: מנעורי. הנו״ן נקראת
בשב״א נע ומפני הדגש שבה לחסרון נו״ן השרש והרי״ש בפת״ח במלת מנעורי הראשון
אע״פ שהוא באתנחתא כי הוא פתח בספרא אבל מנעורי השני הרי״ש בקמ״ץ כמשפטה ומפני
ההפסק: גבי. דגש הבי״ת לחסרון אות הכפל שרשו גבב כדברי הרד״ק בשרש גב:
עבות. העי״ן בחטף פת״ח ולא בקמ״ץ ומפני הסמיכות: ויסגו. דגש הסמ״ך לחסרון נו״ן
נפעל שרשו סוג: וחצנו. כ״ה החי״ת בחור״ק: ברכנו. כ״ה הבי״ת בצר״י לתשלום דגש
הרי״ש שאינה מקבלת דגש כמבואר בפרק ב׳ והוא פעל עבר ומבנין הדגש והיתה הבי״ת
ראויה להנקד בחיר״ק והרי״ש דגושה על משקל דברנו בי״י (במדבר כ״א):

שיר. תהיינה. כ״ה התי״ו במתג והה״א בשב״א לבד והוא נע בקריאה רהוטה כמו
שכתבתי במלת יהיו תהיה בפרק ג׳: אזניך. האל״ף בקמ״ץ חטף במקום החול״ם
כי הנפרד הוא אוזן על משקל קודש וכבר כתבתי בפרק ג׳ שהקמ״ץ חטף ובוא תמורת
החול״ם בכנויים: קשבות. כ״ה הקו״ף בפת״ח והשי״ן בשור״ק והיא מלה כי הוא שם
תאר מן הדגושים על משקל שכולות מן ושכולה אין בהם (שיר ד׳): תשמר יה. כ״ה המ״ם
בקמ״ץ חטף במקום החול״ם ומפני סמיכות המלה במקף למלה זעירא: עמך. המ״ם בשב״א
נע ומפני הדגש שבה: הסליחה. הסמ״ך נקראת בשב״א נע ומפני הדגש שבה אחר
ה״א הידיעה: תורא. עתיד ומבנין נפעל ודגש הוי״ו הוא לחסרון נו״ן הבנין: קותה.
הוי״ו נקראת בשב״א נע ומפני הדגש שבה כי הוא פעל עבר ומבנין הדגש לנקבה קאי
על מלת נפשו כי נפש הוא שם בלשון נקבה: ולדברו. הבי״ת רפה אחר שב״א נח
והטעם מבואר בפרק ג׳: הוחלתי. הה״א בחול״ם והחי״ת בקמ״ץ ומפני ההפסק והוא פעל עומד
עבר ומבנין הפעיל כמו וחלתי מן הדגש אלו לא אמר וחלתי לפרש המלה ג״כ פעל יוצא
כי הוא הוה מיחל גם את האחרים כמו שכתוב בסמוך יחל ישראל אל יי ולכן אמר הוחלתי
מן ההפעיל: יחל. היו״ד בפת״ח במסורה ברוב מלות: והרבה. הבי״ת בצר״י ובמסורת אמר
כל הרבה בלשון נקבות וכל הרבה בלשון נקבות: מכל. הכ״ף בחול״ם כי הוא במגין טעם עד
מבואר בפ״ג:

שיר. גבה. פעל עבר לזכר נסתר והוא הלב והה״א במפיק כמבואר בפרק ו׳: הלכתי.
פעל עומד עבר ומבנין הדגש: יחל. היו״ד בפת״ח אע״פ שהוא צווי ומבנין הדגש

מאחד משמן ובחמרו ובגש למ"ד הפעל. ובפירוש מ"פ מטל מזמר במקום ב' באלו אמר ומשמני
או יהיה טעמו בלא מ"ם השמש כמו שאמר לעשו הנה משמני הארץ וכו'. ומה שאמר ובפירוש
רז"ל בפירוש התורה להרד"ק שהיה דינו כמבואר בהקדמתו ומה שכתוב לפני זה הוא נמצא
במכלול. ומה שכתב מ"פ מטל מזמרת במקום ב' ר"ל במקום שני מ"ם לזה מבואר: והו. כ"ה
הה"א בחטף סגול והוי"ו תמורת ומ"ד: וישתחוו. כ"ה הקרי אבל הכתוב הוא וישתחו והוי"ו
נקודה בשורק להראות הקרי כי יש אם למקרא: ויפרק ויריק: היו"ד בשנותם בפתח כי
הם מתנודים מבנין הפעיל ובית ויריק בסגול מפני ההפסק: ברכת. כ"ה הכ"ף דגושה
אחר שבא נח כמשפטו המבואר בפ"ג אבל בלשון רבים כמו ברכות שמים שבפסוק הכ"ף רפה
אחר שבא נח והטעם מבואר בפ"ג: מגרק. כ"ה היו"ד בפתח והמ"ם בשבא נח לבדו
ונבלעת בגרון ואינה נקראת והגי"ן נקראת בשבא נע והרי"ש בסגול מפני הרביע שהוא המעמדת
טעם והכ"ף דגושה לתפארת וכן ויברכך הכ"ף בסגול מפני המעמדת הטעם שהוא הדגש והכ"ף
דגושה לתפארת וכבר כתבתי ענין הדגש לתפארת בפ"ב: מעל. המ"ם בקמץ מפני הדגש שיש
ולפעל דין הפסק כמבואר בפרק ראשון: ורחם. הוי"ו בקמץ מפני שהמלה בטעם מלעיל וקצת
הספרים הרי"ש בקמץ מפני ההפסק והחי"ת בפתח כמו כל פטר רחם (יחזקאל כ') כי לו הפסק
היו הרי"ש והחי"ת בפתח כמו רחם רחמתים (שופטים ה') וביש ספרים נקודה כאן גם הרי"ש
בפתח והוא פתח דספרא והוא הנכון וכ"ה בספר מכלול בשם הרד"ק ורמ"ח: תהיין. כ"ה
בנו"ן פשוטה בסגול ונקודה בקמץ והה"א המורה על נקבות הרבות עם הנו"ן נפלה מן המכתב
ונשארה במקטא נחה אחר הקמץ: לקדקד. הקו"ף בקמץ חטף והדל"ת רפה ובשבא נח
ונכפלה בו הקמץ שהיא פ"א הפעל בין המ"ם והלמ"ד כי שרשו קדד: ויברך. וכן ויברך שבפסוק.
בצר"י הבי"ת הוא לתשלום דגש הרי"ש כי כל אחד הוא פעל עבר מבנין הדגש המהפך לעתיד
ומפני הוי"ו וענין הצר"י מבואר בסוף מגמר שיר המעלות העשויה במות ברכנו: והרדף. הבי"ת
היתה ראויה להנקד בשבא ונקבה בסגול מפני ההפסק וכן דין כל שבא בהפסק ובהמעמדת
טעם כגון אבותיך שהתי"ו בסגול במקום השב"א מפני האתנחתא גדולה וכן ומהרך סגול הרי"ש
הוא במקום שבא מפני הרביע ודומיהם רבים ואיננו צריך לזכור זה אבל כל סגול והמבין יבין:
ותם. התי"ו בסגול מפני שהמלה מלעיל בעבור סמוכתה למלה דמורא: ממק. המ"ם נקראת
בשבא נע מפני הדגש שבה בעבור חסרון נו"ן השורש: תלו. החי"ת בחולם מפני ההפסק אבל
לו הפסק היא בחטף קמץ: ודעת. המ"ם בשבא נח לבדו מפני שהמלה בטעם מלעיל
בבין כל פעל עבר ליחיד נמצא: ושמש. המ"ם בקמץ במקום צר"י שהוא נקרא קמץ קטן:
המאק. האל"ף בקמץ כי איננו סמוך: רע. הרי"ש בקמץ: הנערים. הנו"ן נקראת בשבא נע
מפני הדגש שבה אחר הה"א הידיעה: לרוב. הלמ"ד בקמץ מפני שהמלה מעמדת בענייה
ואינה סמוכה אל מה שאחריה: והנכס. הנו"ן נקראת בשבא נע מפני הדגש שבה כי מלת
מה הנו"ן דגושה לעולם אפילו בבניינים: ויברך. הוי"ו בחנר"ק והיו"ד נחה ומפני פגישת
שו שבאין בראש התיבה והבי"ת בקמץ לתשלום דגש הרי"ש עד מבואר לעיל בכמה מקומות:
המאק. האל"ף בסגול במקום החטף פתח מפני ההפסק וכן בצאתך התי"ו בסגול במקום
השבא

רק לדעת פירושו זה המאמר הוא לבד שהוא חכם ואמר ברוך ה' וגו' : המלמד. הה"א במ[...]
והמ"ם בשב"א נע ואינה דגושה כמבואר בפ"ב : לקרב. הקו"ף נקראת בשב"א נע ומפני הדגש
שבה אחר פת"ח הלמ"ד המורה על ה"א הידיעה : ומפלטי. הלמ"ד נקראת בשב"א נח והמ"ם [...]
להדגש כי הוא בינוני תואר ומבנין הדגש ונפל הדגש להקל הקריאה כן כתב הרד"ק במכלול
בבנין הדגש והשלמים : מגני. מגן הנו"ן לחסרון אות הכפל שרשו גנן, והמ"ם נוספת [...]
שם עם הכנוי מן מגן : תחתי. התי"ו בשב"א נח לבד ומפני דגש התי"ו שאחריה שהוא [...]
בחטף כמבואר בפרק ג' : מה אדם. המ"ם של מה בקמ"ץ ומפני הא"לף שאחריה כמבואר [...]
מה אנו מה חיינו : ותחשבהו. התי"ו נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה וכן השי"ן שהוא [...]
כי הוא עתיד ומבנין הדגש : להבל. הבי"ת בסגו"ל לבדעה ונקדק זה הסגו"ל כתבתי במאמר
שיר למעלות : ויעשנו. הוי"ו בחור"ק והיו"ד נחה ומפני פעולת שני שבאין כמבואר בפ"ג : אשירה
לך. הלמ"ד דגושה ומפני האות מרחוק : בנבל. הנו"ן בפת"ח : אזמרה לך : הזי"ן נקראת
בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא עתיד ומבנין הדגש והלמ"ד דגושה ומפני דחיקת הה"א
עליה במקף : למלכים. המ"ם בשב"א נע ומפני הדגש שאחר פת"ח הלמ"ד המורה לידיעה :
מגן אל גן. הג"ן בלנוהג בפת"ח שלא כמשפט כי היתה ראויה להנקד בקמ"ץ כן כתב הרד"ק
במכלול בנחו הע"ין בשרש דגן : שככה לו. הלמ"ד דגושה ומפני האות מרחוק : ש"י. הא"לף של
השם נקראת בחטף פת"ח אחר שי"ן השמות :

אומרים למנצח וגו' ויתן לך בכל מוצאי שבת ואפילו כשאין אומרים ויהי נועם ואתה קדוש חוץ כשחל יו"ט או ט' באב במוצאי שבת שאין אומרים לא למנצח ולא ויתן לך :

למנצח. הלמ"ד בפתח והמ"ם אינה דגושה ונקראת בשב"א נע כמבואר בפרק ד' : בנגינות.
הגימ"ל רפה אחר שב"א נח והטעם מבואר בפ"ג : יחננו. היו"ד בקמ"ץ חטף והנו"ן
דגושה והטעם מבואר בברכת אתה חונן : ויברכנו. הוי"ו בחור"ק והיו"ד נחה ומפני פעולת
שני שבאין והבי"ת בקמ"ץ להשלים דגש הרי"ש כמבואר למעלה בכמה מקומות כי הוא עתיד
ומבנין הדגש כמו ויברכנו שבסוף : וירננו. הוי"ו בחור"ק והיו"ד נחה כטעם ויחננו והרי"ש
נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא עתיד ומבנין הדגש : מישור. הוא שם בתוספת
מ"ם כמו מישר שרשו ישר ומפני תוספת המ"ם בחור"ק נחה היו"ד כמשפטה כמבואר בפרק ג' :
ויראו. בה"א בלשון ויראו הוי"ו הראשונה נקודה בחור"ק ובמתג והיא יו"ד המורה על העתיד
והיו"ד השניה שהיא פ"א הפעל היא נחה והרי"ש נקראת בשב"א נע כדין שב"א אחר תנועה
שאחריו יו"ד שהיא תנועה גדולה ויש ליזהר מאד שלא לקרוא הרי"ש בשב"א נח שאם לא [...]
מענין יראה רק מענין ראייה עבור תרגום יחמון חלילה :
יודוך. הוי"ו במתג והדל"ת בסגו"ל ומפני המקף : ישמחו. המ"ם אינה לשמוע רק [...]
ולכן השי"ן אינה דגושה והשב"א נח וכתב מכלול ומי בשם הרד"ק [...]

כלל ופירושו ומפורש וגלות דרכיו כתיב דרכו בלא יו"ד וקרי הכ"ף בקמ"ץ כאלו הוא ביו"ד הרבים והוי"ו
נח נראה : ויקרב. הקו"ף נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה אחר מ"ם השמוש וכתב הרד"ק
בשרש קרב שהרי"ש במלת ויקרב היא בקמ"ץ חטף במקום קמ"ץ רחב לתפארת או בא כאן מפני
המקף אעפ"י שאין לו סמוכות אחר : הינתן. הה"א בחטף פתח כמשפט ה"א התימה : הישועה.
המ"ם נקראת בשב"א נח אחר ה"א הידיעה : המגלה. הגימ"ל נקראת בשב"א נע מפני הדגש
ומפני הדגש שבה אחר ה"א הידיעה ומפני שהשב"א נע הדל"ת שבצדה רפה : פתחת. החי"ת
בשב"א נח לבדו ולא בחטף מפני שהמלה בטעם מלעיל : שכו. הקו"ף דגושה להורות ששרשו שקק
והדגש בא לחסרון אות הכפל : ותאזרני. התי"ו נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה אחר
פתח הוי"ו המהפכת עתיד לעבר והזי"ן נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה כדין עי"ן הפעל
בבנין הדגש : והפוק. הפ"א רפה כמשפטה אחר החטף פתח : הקלה. הקו"ף בשב"א נע
מפני הדגש שבה : וחבל. כבר כתבתי בפ"ג שמאת המלה היא לעולם החי"ת בשב"א פשוט נח
ומפני דגש הדל"ת : ושמחתים. החי"ת בשב"א פשוט נח מפני דגש התי"ו : מגנים. המ"ם נחה

ואינה נקודה ולא נקראת כלל אחר מ"ם השמוש אעפ"י שהיה משפטה להנקד בשב"א ובדגש להורות
על נו"ן השמוש : ניב. כן קרי המ"ם בחיר"ק והכתוב הוא נוב כי כן שרשו : לרחוק. הלמ"ד בקמ"ץ
לתשלום הדגש הראוי להיות בבי"ש אחר פתח הלמ"ד המורה לידיעה : ורפאתיו. האל"ף נחה
אחר הקמ"ץ : השלושים. כן קרי הלמ"ד בחור"ק כאלו אחריה יו"ד והכתוב הוא השלושים : ועמק.
המ"ם נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה : ויקבלים. היו"ד נקראת בשב"א נח כדין יו"ד שבאות
אחר וי"ו המהפך כמבואר בפרק ג' והבי"ת נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה כדין עי"ן הפעל
ובנין הדגש : ויתנם. התי"ו נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה לתשלום נו"ן פ"א הפעל החסרה :
הגדוד. הגימ"ל נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה אחר ה"א הידיעה : לחו. החי"ת בקמ"ץ
מפני ההפסק ובעבור זה ננקדה הלמ"ד בסגו"ל מפני תקון הקריאה כמבואר בשיר למעלות :
אמר. יוחנן. כ"ה החי"ת והנו"ן בקמ"ץ כנזכר בעל הנסים בחנוכה : שאתה. השי"ן בקמ"ץ :
ענותנותו. ענותו רא"ה סדור מהרש"ל : בנביאים. בכתובים. הנו"ן והכ"ף נקראים בשב"א
נע מפני הדגש שבהן אחר פתח הבי"ת המורה על ה"א הידיעה :
כתוב. ואבונו. האל"ף נקודה בחטף פתח נגד הכלל שכתבתי בפרק ד' והוא אחד מהשבעה
המוצאים מן הכלל עפ"י המסרה כמבואר שם : בתריה. הרי"ש בצר"י והה"א במפיק כדין
כנוי העתיד בלשון תרגום כמו שכתבתי בקדשות ובא לציון : משפט. הפ"א בפתח מפני הסמיכות
למימש משפט של יתום : לתת. התי"ו בסגו"ל מפני שהוא מלעיל בעבור הסמיכות למלה זעירא:
ואלמנה. האל"ף נחה אחר הצר"י כמבואר בפ"ג : גורו. המ"ם נקראת בשב"א מפני הדגש שבה
כי הוא בווי לרבים ובנין הדגש : סולו. דגש הלמ"ד לחסרון אות הכפל ששרשו סלל והיא דגושה
אחר החולם מפני שהוא בטעם מלעיל : לרוכב. הלמ"ד בקמ"ץ להורות על ה"א הידיעה שהוא כמו
להרוכב וה"א הידיעה לפני הרי"ש נקודה בקמ"ץ לתשלום הדגש כמבואר בפרק ד' וכן בי"ת
הערבות נקודה בקמ"ץ ומטעם זה כי היא לידיעה והעי"ן אינה מקבלת דגש : ועלזו. הלמ"ד
נקראת בשב"א נח אחר החולם כמשפט הצווי לרבים ובנין הקל : אבי. האל"ף בחטף פתח
וה"א

השב״א ומפני ההפסק : אתק. התי״ו נקראת בשב״א נע ומפני הדגש שבה וכן בי״ת של
והעבטת. צריך ליזהר לקרות הטי״ת בשב״א נח כמו שכתבתי בנשמת בולת ולטיתנו : ומשלו.
השי״ן בחול״ם ומפני ההפסק : נושע. השי״ן בפתח כי הוא נפעל עבר : ומחשו. בגש הבג״ד לחסרון
נו״ן נפעל והיא נקודה בקמ״ץ כדין פ״א הפעל בעתודי הנפעל והחי״ת בחטף פתח כדין
אותיות הגרון : כעב. הכ״ף בקמ״ץ לתשלום הה״א הידועה וכן כ״ף וכענן בסגול להורות על הה״א
הידועה כי היה משפטו כהעב וכהענן וזה שלא נקודה כ״ף של כעב גם כן בסגול
כי גם היא לפנו אות הגרון הקמוצה שה״א הידועה עליה בסגול כמבואר בשיר למעלות
ומפני שמלת כעב היא מלה זעירא : שבה. בטעם מלרע על פי המסורה כי היה משפטו
מלעיל כדין נחי הע״ין : רנו. הרי״ש נקודה בקמ״ץ חטף ומפני שהמלה בטעם מלרע כמבואר
בפ״ג ודגש הנו״ן לתשלום חסרון אות הכפל שרשו רנן : יתפאר. הא״לף בקמ״ץ ומפני ההפסק
נושע. גם זה נפעל עבר לכן השי״ן בפתח : תבושו. כ״ה התי״ו בצר״י וכן יו״ד יבושו שבספר
והטעם מבואר במכלול בדקדוקי נחי פ״א יו״ד בשרש יבש : תכלמו. בגש הכ״ף לחסרון נו״ן
נפעל : עלמו עד. עי״ן של עד בפתח בסוף פסוק כי כן משפט זאת המלה לעולם להנקד
בהפסק בפתח ולא בקמ״ץ : ומעתק. המ״ם בחולם והיו״ד נחה ומפני שגושת שני שבאין
והעי״ן בשב״א נח ולא בחטף ומפני דגש התי״ו שאחריה : אני. כ״ה הא״לף בקמ״ץ ומפני ההפסק
והם בעות. המ״ם נקראת בשב״א נע ומפני הדגש שבה אחר הה״א הידועה : כה. כ״ה
הכ״ף בקמ״ץ ומפני ההפסק : עזו. העי״ן בקמ״ץ חטף והזי״ן בשורק עזו מבואר בתורת
היום : וגבורת. הרי״ש בקמ״ץ והיתה ראויה להנקד בפתח ומפני הסמוכות והם שלשה עם
המסורה נמסר בפרשת בשלח והרד״ק פירש שאינם סמוכים ושרש חסרים וי״ו כמו
בעבד כמו עבודתו ולא כן דעת רש״י בתורת היום : הישועה. המ״ם נקראת בשב״א נח
דמה. המ״ם נקראת בשב״א נע ומפני הדגש שבה כי הוא צוה ובנין הדגש לכל הספרים
הנדפסים נמצא דמה לוי בלמ״ד השורש והוא טעות סופר כי כן הוא בפסוק דמה
למ״ד : ומעת. כן קרי המ״ם במלאפום והוא פעל ובנין הפעל לנקבה ונחיה
הוא ומעת במ״ד בא הפעל ולא נשתנה לוי״ו בכתיבה כמנהג זאת הגזרה
בגה טעם נכון עפ״י הדרש ואין כאן מקום להאריך : צלו. הצד״י בפתח להורות על
אות הגרון והה״א בחטף פתח ולולא הה״א לא היתה הצד״י נקודה בחולם כמשפט
לנקבה כמו אמרו לו אחותי את (בראשית יב) : ורנני. הרי״ש בחולם והנו״ן במלאפום אחר
ומפני שהמלה בטעם מלעיל והדגש הוא לחסרון אות הכפל שרשו רנן : עתק. כ״ה בלמ״ד אחר
התי״ו על פי המסורה : חכות. החי״ת בקמ״ץ חטף והכ״ף בשב״א נח כמשפט
לעולם והמ״ם בפתח ומפני שנהפכה הה״א לתי״ו בלתי סמוכות והיתה ראויה
בקמ״ץ והה״א אחריה והרד״ק הביא הרבה כאלה שנהפכה הה״א לתי״ו בלתי סמוכות
באבן של עשרה : לכל דרכיו. כ״ה בפסוק לכל בלמ״ד השורש ומפני שפירש הרד״ק
היא במקום בי״ת ופירשו בכל טעו הסופרים וכתבו בספרים בכל בבי״ת והמחבר
פירוש הנדפס בספרים כתב שאינו טעות וכבר בקשתי מנה כי אין למלות

שפעולתו. הפ"א נקודה בשב"א נע ומפני הדגש שבה אחר שין השמאלית : וללבנה. הלמ"ד השניה
בשב"א נע ומפני הדגש שבה אחר פת"ח הלמ"ד המורה לידיעה : קטן. הקו"ף בקמ"ץ במקום
הסגו"ל ומפני העמדת הענין : המשודים. הא' המודיעה בקמ"ץ לתשלום במקום העי"ן : כמותה. הה"א
במפיק לכנוי הנקבה הנסתרת : ולפאר. הפ"א בקמ"ץ והטעם במלרע כדרך שאמר : ליוצרם.
ומה שכתבתי במרכאות ומלה אחר אחד להבדיל ליוצרם ראוי גם כאן לומר ליוצרם בלא מ"ם :
ליוצרך. עושך קונך בוראך. בכולם האות שלפני הכ"ף הכנוי בצר"י והכ"ף בשב"א נח כדין
כנוי הנקבה הנמצאת כי הכנוי של ליוצרך עושך וכו' קאי על הלבנה שהיא לשון
נקבה :

כתב הרוקח בסימן רכ"ט וז"ל ורוקד ג' רקידות כנגדה ואומר ג' פעמים כשם
שאני רוקד כנגדך וכו' כמו שהעתקתי כאן נראה מדבריו שיש לומר כשם
שאני רוקד וכו' ואומר מיד עם זה פסוק תפול עליהם עד סופו פעם
ואחר וכן עושה ברקידה שניה ושלישית ולא כמנהג ההמון שנוהגין
לומר כשם שאני רוקד וכו' עד רעה ג' פעמים זה אחר זה ואח"כ
אומרים פסוק תפול עליהם עד כאבן פעם ואחר רק הנכון הוא
כמו שכתבתי וכן הוא בפירוש הסדור למהר"ר הירץ וכתב שיש בזה
סוד ומספר התיבות רק שבסדורו נחלק הפסוק לשנים והוא טעות המחקק בלי
ספק כנראה מתוך פירושו לכן אין לשנות רק לומר כמו שכתבתי :

כשם. כבר כתבתי דקדוק המלה בקדושה שבתפלת חול : כנגדך. כ"ה בסדורים שלנו הלמ"ד השמאלית
אבל בטור א"ח וברוקח ובסדור מהרי"ל כתוב כנגדך בכ"ף והדל"ת בצר"י והכ"ף בשב"א נח כמו ליוצרך :
לגע. כ"ה בלא וא"ו ובגמ' הגי' ואל לחסרון נו"ן פ"א הפעל שרשו נגע והיו"ד היא לשון יגיעה :
בך. כ"ה הבי"ת בקמ"ץ והכ"ף בשב"א נח ובסדורים ננקדה הבי"ת בצר"י כדין האותיות שלפני
כ"ף כנוי הנקבה וטעות היא כי נקודת זאת המלה שוה לזכר בהפסק עם הנקבה שלא
בהפסק כמבואר בתחלת הפתחו בדקדוק : בך. הכ"ף בקמ"ץ והטעם כתבתי אצל ליוצרך שלפני
קש"ד הדבה הנשיא : תפול עליהם. כל דקדוקי פסוק זה כתבתי במקומו בשירת הים :
דוד מלך ישראל חי וקים. בפירוש הסדור של מהר"ר הירץ כתב טעם לאמירת ה' תיבות אלו גם
בהגהת ש"ע טור א"ח ובלבוש והלכות סי' תכ"ו :

תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאָבֶן עַד
יַעֲבֹר עַמְּךָ ה' עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ : קָנִיתָ זוּ עַם
יַעֲבֹר עַד ה' עַמְּךָ יַעֲבֹר עַד כָּאָבֶן יִדְּמוּ זְרוֹעֲךָ
בִּגְדֹל וָפַחַד אֵימָתָה עֲלֵיהֶם תִּפֹּל : דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
חַי וְקַיָּם : שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם . עֲלֵיכֶם שָׁלוֹם : ג"פ :

שלוני

כשהל

והא לו״ד הפעל נהפכה ליו״ד ומפני הסמוכות ופירושו אב של יתומים: ודיין. היו״ד בשוא כי
הוא תאר מן הבנין על משקל סלח והיתה היו״ד ראויה להנקד בקמ״ץ וננקדה בפת״ח ומפני
הסמוכות ופירושו ודיין של אלמנות והקורא היו״ד בקמ״ץ ראוי לומר שיקמוץ את פיו ולא יחרץ את
ה׳ כי לפי קריאתם פירושו ודיין שהוא אלמנות ותש כחו כנקבה חולה: יעזבנו. הבי״ת
רפה אחר שב״א נח והטעם כתבתי בחבורו: ושננו. השי״ן נקראת בשב״א נע ומפני הדגש
שבה לחסרון נו״ן פ״א הפעל שרשו נטש: הדבקים. הדל״ת בשב״א נע ומפני הדגש: בלכם.
הלמ״ד בשב״א נע ומפני הדגש שבה לחסרון אות הכפל שרשו כלל: חרבותיה. החי״ת בקמ״ץ
חטף והבי״ת רפה אחר שב״א נח והטעם מבואר בחבורו: ויושב. השי״ן בסגו״ל ומפני שהמלה
מלעיל קצר ווי״ו ההפוך: ואדור. האל״ף בשב״א נח לבדו והדל״ת בחולם כמבואר בספר
ובא לציון:

שיר. כבר כתבתי למעלה בכלל שאר שיר המעלות כל מה שיש לדקדק במזמור הזה:

בש״ע או״ח סי׳ תכ״ו וז״ל הגה״ה ואין לקדש החדש אלא בלילה בעת שהלבנה זורחת ונהנין מאורה אין מברכין על הירח אלא במו״ש כשהוא מבושם ובגדיו נאים. הגה״ה ובלקט אם ליל מו״ש הוא קודם י׳ בחדש אז ממתינין עד מו״ש אבל אם הוא אח״כ אין ממתינין עד מו״ש שמא יהיו ב׳ לילות או ג׳ או ד׳ עננו׳ ולא יראו הלבנה ויעבור הזמן וכשמקדשין אותה בחול יש ללבוש בגדים נאים. אין מקדשין הלבנה קודם ט׳ באב ולא קודם יוה״כ ובמוצאי יוה״כ מקדשין אותה דאז שרוין בשמחה אבל לא במוצאי ט׳ באב או שאר תעניות. ואין מקדשין אותה במו״ש שחל בו י״ט. ותולה עיניו ומיישר רגליו ומברך מעומד ואומר ג׳ פעמים בסימן טוב תהיה לכל ישראל ברוך יוצרך וכו׳. ומברכין עליה עד ט״ו מיום המולד ולא ט״ו בכלל. ואין לקדשה אלא עד חצי כ״ט י״ב תשצ״ג מן המולד. אין מברכין עליה עד שיעברו ז׳ ימים עליה ואין מקדשין הלבנה תחת הגג:

ברוך. חו׳ק. כ״ב החי״ת בחול״ם כי אינו סמוך: יוצרך. היו״ד בקמ״ץ כי הוא מוכרת ואינו פתח
רק בסמוך כמבואר בעל הנשים: ושבו. השי״ן בשב״א כי הוא עתיד לרבים נסתרים
מבנין הדגש והוא ענין שבחו: תפארתם. הוא שם דבר עם תוספת תי״ו בראש ועבין שלמי
ולא נמצא שם במשקל הזה בכל המקרא כי לא נמצא תפארה כמו שנמצא תרומה
תברוך ודומיהם אבל רז״ל יסדוהו בברכה זו כי כן נמצא בנוסח הברכה בסנהדרין פרק הן
בודקין דף מ״ב ע״א ופירש רש״י ע״ל תפארה משם שבותם להתנהג בהלוך תקופותם ע״כ
הנה פירוש תפארתם כמו נצחותם. ונמצא גם השם עם בענין אחר באגדה רבתי אכתבנו בחור
לנו שש בפסח באור ומם הנגה אור״ה: קונהם. כן הוא הנכון כמבואר בספר ז׳ ובקצור כל
שפעולתם

מהר"ר הירץ בסדורו כתב תשועת בלא וי"ו השמש והוא מכוון כי עם וי"ו השמש נראה שהוא ענין אחר ואין לו הבנה כלל ובאמת הוא בדבק אל מה שלפניו כמו שפירשתי בפסוק : נעלה. בנין היא למדברים בעדם לעתיד ובנין הקל וכן נו"ן של נעלה ונו"ן של נשמח ושל נשמע ואין אחת מהם נפעל עבר וכתבתי זה לבטל דעת אחד מהמתחכמים שרצה להגיה ובשירו מה עבדך נשמע ולפרש נשמע פעל עבר ומבנין נפעל כאומר כל זה היה נשמע בשירי דוד ופירושו מבואר הבטול רק נשמע הוא בקשה על העתיד כנזכר כאומר וגם נשמע אז שירו מה האמורים לפני מזבחך : בעורך. כ"ה הר"ש בסגו"ל מפני העמדת הענין וכן חו"ת של מזבחך : בנים. כ"ה הל"ב בפת"ח להורות על ה"א הידיעה : קרבנות חובותינו וכו' עד כאמור. כבר כתבתי בקדושי ענין זה בתכנת של מוסף שבת : ואת מוסף. כתב מהרש"ל בסדורו ז"ל ואת מוסף כ"ה ואת בוי"ו בכל מוסף בעל מה שמעלה הוא מוסב מהרא"ק וכן בר"ין ע"כ. וכן כתב בתשובותיו סי' ס"ד וכתב שם שכן כתב מהרא"ו ודבריו נכונים מאד ואין לשנות : חדשיכם. החי"ת בקמ"ץ חטף והדל"ת בשב"א נח ורפה : ומנחתם. כתב מהרש"ל בסדורו ז"ל ומנחתם ונסכיהם הלו ונסכיהם נראה בעיני שטעות סופר הוא שאם באו לפרש כמדובר גם על הנסכים היה לו לומר אחכ"ב ויין חצי ההין לפר ושלישית ההין לאיל ורביעית ההין לכבש ושעיר לכפר וכו' אלא בלאו דוקא המנחות ופירש כמדובר מוש והנסכים מקבר ואומר יין כנסכו ואות שבפרשת פינחס ופירש המנחות בכל פעם והנסכים אומר כמשפטם או ונסכיהם לבד כדרך הכתוב פה וכן עיקר דבריו שמה נראה ע"כ. וכן כתב ענין זה בתשובותיו סי' ס"ד אבל מהר"ר יום טוב הלוי בחקור הנקרא תוספת יו"ט הביא דבריו הרב בפרק ט' במנחות משנה ד' ותמה על דבריו וכתב כי שם ונסכיהם מוסב על השון הנקרא ג"כ נסך כמו שהוכיח שם בראיות ברורות ודבריו בדברי טעם הם עיין שם ומזו מטעם זה כתוב ונסכיהם בכל הסדורים חדשים גם ישנים גם בכל דברי האחרונים שנזכר במנחתם במוסף ר"ח : לפר. כ"ה הל"ב בפת"ח לידיעה וכן למ"ד לכבש : לאיל. הל"ב בקמ"ץ לתשלום הדגש הראוי להיות באל"ף אחר פת"ח הל"ב המורה על ה"א הידיעה: כהלכתם. כ"ה בה"ם כמו שכתבתי בתכנת שבת:

אלהינו. לישועה. כ"ה הל"ב בחור"ק מפני פעולת שנו שבאון בראש התיבה : ולנחמה. הנו"ן בסגו"ל כמו שכתבתי בקדוש : ולכפרת פשע. בפירוש הסדור של מהר"ר הירץ כתוב וז"ל רוקח וב' גדולים נמד וב' חדשים ואנו מצאתי לשנת העבור יאמר ולכפרת פשע וכך נוהגין בורמבורג ע"כ: האמות. כ"ה האל"ף בחול"ם והמ"ם במלאה והדגש הוא לתשלום חסרון אות הכפל שרשו אמם כן כתב הרד"ק בשרש אבן בשרש אם : וחק. בגש הקו"ף לחסרון אות הכפל : קבעת. העי"ן בשב"א נח לבדו ועפו שהמלה מלעיל : ואומר רבה ומודים ושים שלום וגומר התפלה:

בכל י"ג ראשי חדשים של כל שנות העיבור מוסיפין כאן וּלְכַפָּרַת פָּשַׁע:

כשחל ר"ח בשבת אומרים למוסף אבות וגבורות וקדושת השם ואחר כך אומרים זה:

אתה. עולמך. המ"ם בשב"א והכ"ף בקמ"ץ על משקל חותך ופתיל (בראשית ל"ח) כי עולם הוא על משקל חותם ובטעות ננקדה בסדורים המ"ם בקמ"ץ והכ"ף בשב"א נח כי אין המלה עומדת

כשחל ר"ח באחד מימי החול אומרים אחר סדר קדושה למוסף אתה גבור
וקדושת השם ואח"כ אומרים זה :

מוסף של ראש חדש

ראשי חדשים. החי"ת בחטף קמ"ץ בנוסח המדוקדק כמבואר בס"ג כי הנפרד הוא חודש בחולם החי"ת אבל אין לקמץ החי"ת בחטף פתח כי הוא ענין אחר כמו חדשים מקרוב באו (דברים לב) שהנפרד ממנו הוא חדש בקמץ החי"ת: לעמך. המ"ם נקראת בשב"א נע ומפני הגעיא: זמן. המ"ם בפת"ח ומפני הסמיכות: בהיותם. הה"א בשב"א לבד כדין כל לשון היה בשאות השווא שלפני הה"א נקודה בחירק כמבואר בס"ג ובשב"א הוא נע ומפני המתג שלבד בחירק: ושעירי חטאת. בכל הסדורים נקודה הטי"ת בקמ"ץ אולי הוא מפני דכתיב בפרשת מוסף ר"ח ושעיר עזים אחד לחטאת (במדבר כח) ושם הטי"ת בקמ"ץ. ובאמת אין להביא ראיה משם כי בפסוק דכתיב שעיר עזים אחד כתוב לחטאת בקמ"ץ ופירושו לחטאת אחת אבל בכאן שאנו אומרים שעירי שפירושו שעירים הרבה ראוי לומר חטאות בחולם כי שעירים הרבה היו מקריבים לחטאות הרבה, וכמו ששנינו במשנה בפרק איזהו מקומן חטאות הצבור והיחיד אלו הן חטאות הצבור וכו' הכל לשון רבים והטי"ת בחולם והאל"ף נחה והטעם כתבתי במשנת איזהו מקומן: יהיו. כ"ה ברוב סדורים שלנו וגם בסדור מהר עם פירוש וכתוב בפירושו שהיא הגירסא הנכונה על שם הפסוק והיו לכם לזכרון ואחר קצת האריך טעם בענין הפסוק כי היו הוא פעל עבר ובפסוק כתיב והיו בוי"ו ההפוך המהפכת עבר לעתיד וגם בכאן הענין הוא לעתיד כמו שנתבאר וכתב עוד ויש גורסין יהיו וכו' וכן מצאתי אני בכל סדורי קלף שבידי וכתוב בפירוש סדר קלף וז"ל זכרון לכולם הקרבנות שאנו מזכירין יהיו לכל ישראל לתשועה שלא יוכלו להם אויביהם שיהיו להם להצלה מיד שונא וכו' וכן הוא בספר תניא רבתי ל"ה זכרון לכולם. יהיו תשועת נפשם וכו' וגם בסדור של מהר"ר הירץ כתוב יהיו ובפירושו כתב בלשון פירוש סדר קלף ממש ובסדור מהרש"ל כתוב וז"ל זכרון לכולם היו. בספרים מדוייקים יהיו וכן ברמב"ם ועיקר עכ"ל אבל בתשובותיו סי' ס"ד כתב וז"ל בתפלת ר"ח ראשי חדשים לעמך וכו' אני אומר זכרון לכולנו יהיה וכן הוא בסדורים מדוייקים וכן הוא ברמב"ם עכ"ל הנה זה שכתב לכולנו אפשר שהוא טעות סופר כי אינו נאות לשון מדברים בעדם ובתחלת דבריו אמר לעמך שהוא לנסתרים ולא אמר לנו נתת. הנה בסדורו כתוב יהיו ובתשובותיו כתוב יהיה נראה שנפל טעות באחד מהם אבל באמת בסדורי ספרד כתוב יהיה וכן הוא באבודרהם והאלפסי ולדעתי גירסא היותר נכונה כי מלת יהיו שהוא לשון רבים נצטרך לפרש על הקרבנות שהם רבים בפירוש סדר קלף דלעיל אבל יהיה שהוא לשון יחיד קאי על הזכרון שהוא אחד ופירוש הענין כך הוא ראשי חדשים לעמך נתת והם זמן כפרה לכל תולדותם מה היה בהיותם מקריבים לפניך זבחי רצון ושעירי חטאת מה היה בזמן שבית המקדש קיים שנאמר וכי תבואו מלחמה בארצכם וגו' ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם וגו' (במדבר י') אבל עתה בזמן החורבן הזכרון שאנו מזכירים הקרבנות עכ"ז ונשלמה פרים שפתינו אותו הזכרון לכולם יהיה תשועת נפשם מיד שונא ואח"כ אנו מתפללים מזבח חדש בציון תכין וכו' ואז נעלה ונקריב הקרבנות כבראשונה כמו מבואר לכל משכיל: תשועת. כ"ה בסדורי קלף ובסדורי ספרד ובאבודרהם ובספר תניא ובספר

ומהר"

לרבים ולחכם ומספר הרבים (בברכ״ם ל״ב) שהמ״ם בחולם כמו בן מן ומשה שהמ״ם בשורק ראוי מורי לרבים ומספר המ״ם בחולם והסמ״ך בשב״א נע בבנין אחר תנועה גדולה ואין לשנות: ובזה השיגה וכן ושמח במלכותך. כתבתי בדקדוק בתפלת שבת: זה קרבן שבת. כן הוא במנהגים ובלבוש הלכות סי׳ תכ״ה. וכתב המגן אברהם ז״ל יש אומרים זה קרבן שבת וקרבן מוסף ר״ח נאמר ואין נכון לאמרו כי תוספת היא עכ״ל: ובראשי חדשיכם. כתבתי בדקדוק בתפלת מוסף ר״ח בעזול:

אלהינו. רצה במנוחתינו חדש עלינו וכו׳. כן הוא במנהגים גם בלבוש הלכות סי׳ תכ״ה:

בש״ע א״ח סי׳ תכ״ב ז״ל יזהר אדם לקרות (הלל) בדבור כדי לדקדק אין עם הדבור ויא״ ביחוד קורא אומר לשנים שיאמרו עמו ראשי פרקים באם הוי רבים ונהגו כן בהם ולא באנא. הקורא הלל למפרע לא יצא. טעה יחזור למקום שטעה בו. מצות קריאת הלל מעומד. ודין הפסקה בהלל נתבאר לעיל בהקדמה הפרטית. וכתוב במנהגים בדין הלל ז״ל הלל שלם אומר כ״א יום והסימן בבט״ח שני ימים ראשונים דפסח ושני לילות. ושני ימי שבועות. ט׳ ימים בסוכות. ח׳ ימים בחנוכה וכו׳: וכתוב בספר סדר היום הלכות סוכות בש״ע דף ע״ב ז״ל ואפי׳ כשש״ץ אומר יאמר נא ישראל וכו׳ והקהל עונין אחריו הודו לה׳ וכו׳ יש מדקדקים שאין מעלי׳ זה בזה אלא הם אומרים בלחש יאמר נא. יאמרו נא וכו׳ וכן ראוי עכ״ל:

שבתי להודיע כי עד הנה נכפלו הרבה דברים כמה פעמים כמו שב״א שתחת אות דגושה שהוא נע וכן טעם אותיות אהח״ע הנקודות בשב״א פשוט באמצע התיבה ולא בחטף. וכן טעם אותיות אה״חע שלא דגשות את הדגש הראוי לבא בהן אל תחת האות שלפניהם ושוב הפתח לקמ״ץ והחיר״ק לצר״י והשור״ק לחול״ם ואלה רבות נכפלו כמה פעמים כדי שימצא האדם מבוקשו במקומו ורגיל את עצמו בו ומעתה איננו צריך לכפול אותם עוד כי המעיין אם יסתפק באיזו ענין ימצאנו בפרקי ההקדמה וכמה שכתבתי עד הנה ומהנה לא אכתוב רק אם יהיה איזה חידוש משנוי נוסח או דקדוק נקודה מה שלא נזכר עד הנה:

הלל

ההלל. כ״ה הנכון ההלל בה״א הידיעה בטור א״ח סי׳ תכ״ב ובש״ע שם סעיף ב׳ וכ״ה במגן אברהם ובלבוש, והטעם כי אם יאמר הלל בלא ה״א הידיעה יהיה משמע איזה הלל שיהיה כגון הלל הגדול מזמור קל״ו או שאר הללויה ובאמת רז״ל לא קראו אלא ההלל הזה ועליו צוו לקרוא:

[illegible] קודם ברוך כמו [illegible]

ברוך. כבר כתבתי דקדוקי כל הברכה עד וצונו בברכת נטילת ידים: לקרא. כ״ה הנכון כמבואר בפרטי הבנינים שבהקדמה הפרטית ומלת לקרא הוא מקור עם למ״ד השימוש כמו לקרא לו. אם לקרא לך בפרשת בלק. ובטור א״ח סי׳ תפ״ח נדפס לקרות בה״א ואולי עשו כן כדי להבדילו מלשון קריאת אדם לחבירו שכן פירושו של לקרא שבפסוק ואין צורך כי כן מצאנו במשנה הוא קורא בתורה וכן הקורא שמע והרבה כאלה והדבר מבואר:

הללויה. המגביהי המשפילי. שניהם בינונים מבנין הפעיל מן השלמים לפיכך יו״ד הבינוני

צומת בעניינה רק מדבקה למלת וקדם: ולאבתך. האל"ף נחה אחר פת"ח הלמ"ד והבי"ת
נח והתי"ו בשב"א נע והיא בגעיה כתי"ו בשבתך כמבואר בפ"ג: ורבות בנו. הבי"ת בגעיה
מפני האתנח ומחוק כי בנו הוא מלעיל כמבואר במאמר רבה: הלשונות. הלמ"ד נקראת
בשב"א נע מפני הדגש שבה אחר ה"א הידיעה: וקדשתנו. פעל עבר ובנין הדגש לפיכך
הקו"ף בחור"ק והדל"ת בגעיה אבל וקרבתנו הקו"ף בצר"י לתשלום דגש הרי"ש כי גם הוא
פעל עבר ובנין הדגש ואין הרי"ש מקבלת דגש כמבואר בפרק ד': ותתן לנו. התי"ו
השנייה בסגול ולא בצר"י מפני הסמוכות למלה מלעיל: חרבה. החי"ת בקמ"ץ חטף והרי"ש
בשב"א נח והבי"ת בגעיה כדין בגע"ד כפת"ח אחר שב"א נח והוא שם עם ה"א הנקבה כמו
ערוכם והיו חרבה (ויקרא כ"ו) על משקל חכמה ערמה: ושמם. פעל עבר הוא כמו על הר ציון
ששמם (איכה ה') שפירש בן הראב"ע ז"ל ששמם פועל עבר כמו כאשר אהב עכ"ל הנה מאחר
שכתב שהוא כמו כאשר אהב נראה שהוא פועל ומצא וצריכין אנו לומר שהוא קאי על
החטא שאמר למעלה מזה אוי נא לנו כי חטאנו והחטא שמם והחריב את הר ציון וכן כאן
הוא קאי על החטא שאמר למעלה לפני שחטאנו וכו': גלה. פעל עבר והוא פעל עומד כמו
גלה כבוד מישראל (שמואל א' ד') שפירש הרד"ק ענין גלות לשון טלטול והנעה והוא פעל עומד
כלומר גלה מעצמו כמו פנה אל תפלת הערער (תהלים ק"ב) שפירושו פנה מעצמו: ונטל. כ"ה
הנו"ן בשור"ק והטי"ת בפת"ח ובגעיה והוא פעל עבר מבנין פועל תולדת בנין הדגש
כמו לקח עמי חנם (ישעיה נ"ב) פירושו כמו נלקח: אננו. כ"ה האל"ף בחטף פת"ח כמו
שכתבתי בתחלת הסדור במלת מה אנו מה חיינו: וכלום. כ"ה הכ"ף בחול"ם ולא במלאפו"ם
כי הוא שם התאר ולא פעל כמו שכתב הרד"ק במכלול בכלום שאחר לב' אבנים ז"ל ומן יכול
לא מצאנו לא פועל ולא פעול ולא תאר במקרא אבל במשנה מצאנו התאר יכול וכלום וכו'
לכן יש לקרות כאן וכלום הכ"ף בחול"ם שאם יקראנה במלאפו"ם אז יהיה פעול לרבים כמו
ברוכים אתם לה' (שמואל א' כ"ג) וכבר הקדמתי שלא נמצא פעול במלת יכול וכ"ה בסדור
מהרש"ל ואעתיק לשונו במפני חטאינו במלים: חובותינו. כ"ה הבי"ת בחול"ם והו"ו אחר
צר"י התי"ו כי הוא לשון רבים: בבית. בי"ת השמוש בשב"א והשרשית בצר"י מפני הסמוכות
בחירתך. התי"ו בסגול מפני העמדת הענין: בבית הגדול. בי"ת השמוש בפת"ח להורות
על ה"א הידיעה שהוא כמו בהבית: מפני. המ"ם נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה
לתשלום נו"ן השמוש: היד. היו"ד נקודה בקמ"ץ כי כן משפט מלת יד לעולם אם לא בסמוך שיו
הקמ"ץ לפת"ח והוא שם בלשון נקבה כמו שנאמר היד הגדלה (שמות י"ד) ולא נאמר הגדול
שנשתלחה. הלמ"ד נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה כדין עי"ן הפעל מבנין התפעל
ובקדוק מלת המלה יתבאר בתפלות ומפני חטאינו: במקדשך. המ"ם בסגול ומפני הסמוכות
יהי רצון וכו' עד כאמור. כתבתי בקדוקו בתכנת שבת: ואת מוספי. כ"ה בחול"ם המ"ם ע
משקל מוסף סדור מהרש"ל ודבריו נכונים מאד אך צריך אני לפרש דבריו כי מוסף הוא
שם בתוספת מ"ם שרשו יסף והוא על משקל מוסד מוסד (ישעיה כ"ח) שלפי' רש"י שניהם
שמות ולפי' הרד"ק האחד שם והשני פעול שרשו יסד וכמו שאמרים מן מוסד שהמ"ם בחול"ם
ורבים

יי' זכרנו. ענין זכירה ופירושו אשר זכר אותנו תמיד בחמלתו הוא יברך וכו' וכתב
הראב"ע כי ר' משה פירש זכרנו הזכרים ואיננו נכון והאות על זה שהרי"ש בקמ"ץ ואלו
היה מגזרת זכרים אז היתה הרי"ש בצר"י ודבריו נכונים ואינם צריכים ראיה :

אהבתי. אנה. כ"ה בה"א בסגול על פי המסרה וכתב הרד"ק וז"ל אנא לשון תחנה ובקשה
ובמקום כתוב בה"א ובמקום כתוב באל"ף וזה מן השלשה הכתובים בה"א וקריאת
האל"ף מלעיל כי האל"ף קמוצה והנו"ן בגעיה וכן כל אנא עכ"ל : מטה. דמיון ובנין הדגש בתוספת
הה"א : פתאים. נכתב באל"ף האל"ף נחה למשך ואיננה למ"ד הפעל כי היו"ד הנעה היא למ"ד
הפעל ומ"ד הרבים נפלה רד"ק בשרש פתה ומה שכתב והיו"ד היא למ"ד הפעל ר"ל תמורת הה"א
למ"ד הפעל : דלותי. פועל מענין דלות ודגש הלמ"ד לחסרון את הכפל שרשו דלל וקריאת
מלרע: שובי. מלרע כמו עורי עורי דבורה רד"ק: למנוחיכי. עליכי. הם כמו למנוחתך עליך
נמ לנקבה שהיו"ד בחיר"ק והכ"ף בשב"א נח ובאה בהם היו"ד נוספת לצחות הלשון כמו
שכתב הרד"ק במכלול דף ק"מ במלת הסולח לכל עוניכי : אניתי. כמו דלותי מגזרת עני ראב"ע
פירושו כשהייתי עני :

מה אשיב. כבר כתבתי במלת זה ענין זה חזונן שמלת זה כשהיא לפני אל"ף אז היא
נקודה בקמ"ץ : תגמולוהי. הוא כמו תגמוליו ובא בה"א יו"ד על דרך לשון ארמית עליהו
כמו עליו ידוהי כמו ידיו רד"ק בשרש גמל : נגדה נא. נו"ן של נא בגעיה ומפני בחיקת
מלת נגדה בתוספת ה"א עליה במקף הן שתהיה הה"א נוספת או במקום למ"ד השורש כמו
לנגד כפירוש הרד"ק ומלא מקום הגעיה בחוקה על מלת נא ואף כי מלת נא דבוקה עם
מלת אשלם לא עם מלת נגדה כי נא פירושו עתה והענין הוא נדרי לה' אשלם עתה נגד
כל עמו כן פי' הרד"ק וכתב כי למ"ד לכל נופלת על העצם כמו מלת את ומוסיף הענין
עתה וכן למ"ד הרגו לאבנר והרבה כאלה למ"ן הביא במכלול בשמוש הלמ"ד : המותה.
המ"ם נקראת בשב"א נח אחר הפתח כי הוא בטעם מלעיל כמשפט מלת מות בכל מקום שהיא
לעולם מלעיל וה"א האחרונה נוספת והוא כמו המות ונהפך קמ"ץ המ"ם לפתח ומפני הה"א
הנוספת. רד"ק במכלול משקל פעל בקמ"ץ וסגול : אנה. בטעם מלעיל והנו"ן בגעיה והוא ג"כ
אחד מן השלשה הכתובים בה"א על פי המסרה : עבדך. הראשון הוא בסגול הדל"ת ומפני
שהוא בן טעם מקף השלישי לדרגא שיש לו בין הפסק כמו שכתבתי במזמור ה' אל באפך שאומרים
תבלות אפיים כי מלת ה' היא בטעם דרגא : למוסרי. הסמ"ך בצר"י במקום קמ"ץ רד"ק במכלול
בשער השמות משקל מעלה והרי"ש בקמ"ץ ומפני הפסק : לה'. הלמ"ד נקראת בפת"ח ומפני
המלא"א שבבה השב"א ובן ב"ת של בתוככי : בתוככי. היו"ד הנוספת לצחות הלשון כמ"ש
למעלה בעליכי :

הללו. שבחוהו. הבי"ת נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא בנין פיעל ובנין
הדגש עם כנוי היחיד הנסתר : האמים. האל"ף בשור"ק והמ"ם בגעיה לחסרון את
הכפל שרשו אמם :

הודו. כבר כתבתי בצדק פסוק זה אחר ברוך שאמר : קראתי יה. היו"ד של יה
בגעיה

הבינוני בפתח׃ מקימו. בינוני מהפעיל ונחו העי״ן לכן מ״ם הבינוני בשב״א׃ משיבי. מענין
מהפעיל ונחו פ״א יו״ד לכך המ״ם בחול״ם וכן להושיבי הוא מקור עם יו״ד השמוש ודגין המפעל
ונחו פ״א יו״ד לפיכך הה״א בבנין בחול״ם כי כן משפט המגזרות האלה בתכונות הבנינים ואין כאן
מקום להאריך בהם ובכל מלה הבינונים האלה היו״ד האחרונה נוספת ובדרשו רשויות נתנו
בהם סימנים ואין כאן מקום להאריך׃ לשבת. השי״ן בקמ״ץ במקום הסגו״ל מפני הפסק ונקמץ
גם הלמ״ד בקמ״ץ במקום השב״א מפני שהמלה מלעיל ומוגדרת בענינה כענין שכתבתי במלת
חטאת הצבור במלת ולולה׃ דל. כה״ה הדל״ת בקמ״ץ מפני הפסק׃ עקרת. כתב הראב״ע ומן
שאין המלה סמוכה רק הוא כמו עקרה ושלא יאמר האדם שנהפכה הה״א לת״ו מפני הסמיכות
ופירושם ידוע׃ שמחה. הוא תאר לנקבה לפיכך הוא בטעם מלרע׃

בצאת. משלותיו. הוא שם עם מ״ם נוספת בתחלה והיא נקודה בפתח ולא נמצא דוגמתה
בכל המקרא להיות מ״ם משלת בפתח כי אם בסגו״ל רק זו לבדה באה כן על פי
המסרה׃ חולי. רבו הפירושים במלה הזאת יש אומרים שהוא צווי מלשון נקבה וקאו על הארץ
ויש אומרים שהוא מקור והיו״ד לכנוי ובאה בטעם מלעיל מפני סמיכותה למלת ארץ שהיא מלעיל
ויש אומרים שהוא תאר והם רש״י ור׳ יונה ולפי דבריהם הוא מלעיל מפני שהלמ״ד נוספת ואינה
לכנוי׃ ההופכי. הוא בינוני והיו״ד נוספת והוא כמו ההופך׃ למעינו. העי״ן בשב״א נח כי כן
משפט מלת מעין שהעי״ן לעולם בשב״א נח לבדו ולא בחטף והיו״ד נקראת בשב״א נע כדין שני
שבאין באמצע התיבה והוי״ו נוספת והוא כמו למעין׃

לא. על חסדך על אמתך. כה״ה על פי המסרה ובספרים כתוב ועל אמתך בוי״ו והוא טעות
סופר׃ איה נא אלהיהם. כה״ה מלת נא כתובה בין איה אלהיהם — מה שאין כן בפסו׳
שבספר יואל (סי׳ ב׳) המובא בתפלות והוא רחום שאנו אומרים בשני ובחמישי כי שם כתוב
איה אלהיהם ולא כתיב נא ושם בתחנתו׃ עצביהם. נקראו כן לשון עצ״ב עצבים כמו העצב נבזה
(ירמיה כ״ב) ובהיות שמלת העצב הוא שם בשני סגולין על משקל מלך בגד היה ראוי לומר בקמ״ץ
עצבים העי״ן בחטף פתח והצד״י בקמ״ץ והבי״ת רפה כמו מן מלך מלכים ומן בגד בגדים
ובכנוי הרבים היה ראוי לומר עצביהם העי״ן בפתח והצד״י בשב״א נח והבי״ת רפה כמו מן
מלך מלכיהם או העי״ן בחיר״ק כמו מן בגד בגדיהם ולמה נשתנה העצב נבזה שבא בקמ״ץ
העי״ן בחטף פתח והצד״י בפתח והבי״ת דגושה כמו ואת העצבים (ש״ה ב׳ כ״ב) וכן דרך
הרבים כמו שהוא בכאן עצביהם ואפשר שנעשה זה השם בצד״י בפתח בקמ״ץ ודגשו
כדי להדגיש הבי״ת דגש חזק להורות על רוב העצבון כי הדגש מורה על חוזק הפעולה כמו
בפ״ב׃ אזנים להם. בכל הספרים האל״ף נקודה בפתח. ולפי המסרה ולפי פירש״י אפשר שנפל טעות
בכל הספרים כי במאמר קל״ה על אזנים אין. יש רק בפירש״י נוסח אזנים פתח ובאזנים להם
ירחון קמ״ץ וסי׳ פומא פתח חוטמא קמ״ץ ושם פירש״י נ״ל אזן זה פתח ואזנים להם ולא יריחון
קמ״ץ מצאתי. עכ״ל. ועל פי שנים עדים יקום דבר׃ יהגו. כה״ה העי״ן בשב״א נח לבדו והגימ״ל
במלה דגש קל׃ ומגינם. בגלל הנון לחסרון אות הכפל שרשו גנן והמ״ם הראשונה נוספת
שהיא במלת מגן שגם הוא שם בתוספת מ״ם משרש גנן׃

= יהגו - העי״ן
טעות סופר כי
אין כאן דגש
כי אם הה״א ולכן
נ״ל הה״א בשבא נח.

והמלה תנועתה שהוא הקמ"ץ תחת הלמ"ד ונשארה האל"ף נח נסתר והתי"ו נקראת נע נראה אחר הקמ"ץ וטועים בזה רוב ההמון בני ישראל הקטנים עם הגדולים וקורין נפלאות האל"ף בחול"ם והמדפיסים עזרום להטעותם שכתבום וי"ו אחר האל"ף והמגיהים מחויבים עיני המלה שאינם מסורים הו"ו וראוים בזה שאינם מבקבקים להבין זה שמוציאים מפיהם כי מלת היתה נאת ומלת היא שלשון לשון יחידה ונפלאות לשון רבות ולפי טעותם היה ראוי להיות מאת ה' היו אלה הן נפלאות בעינינו וגם מבואר למשכיל השי"ת ברחמיו יצילנו ממכשול הלשון לבלתי נכשל בו שוגגים: אנא. המלה היא מלעיל והנו"ן דגושה וגם היא מתוגה כמבואר בפ"ג ואולי טעם מתג הנו"ן הוא להראות נחות האל"ף שלא יבליענה הקורא באל"ף של השם שאחריה כי אנו קורין השם באדנות אף שהוא כתוב בלשון הויה: הושיעה נא. הנו"ן דגושה ומפני האתנ' ומחיק כי מלת הושיעה צריך לנגן בלשון אל הצלחה נא. הנו"ן אינה דגושה כי מלת הצליחה צריך להאריך ולנגן בחו"ת וגם מבואר בדקדוק והוא רחוק שאנו אומרים בשנו וכתבו בבקשה המתחלת אין כמוך: ברכנוכם. הבי"ת בצר"י לתשלום בגל הו"ל כמבואר בשיר המעלות העשורו: אל ה'. יש פסיק בין שני השמות וגם שפירש הראב"ע וגו' אל ה' התקנ"ך הוא השם שהאיר לנו ע"ש כי הפסוק מבדיל כדי לפרש כל אחד בפני עצמו: ואודך. הכ"ף דגושה לתפארת הקריאה וכן כ"ף של ארוממך וכבר כתבתי בפ"ב-שכל דגש הבא לתפארת הוא להורות על חזק המלה והמנגן בבטן להורות על חזק וגודל ההודאה והרוממות:

יהללוך: ע' כל מעשיך. כ"ה הנוסח בכל סדורי קל"ע שבידי בלום כתובה מלת על וכתוב בפירוש סדור קל"ע וגו' על כל מעשיך וכו' שהפלאתה לנו במצרים ע"כ אבל בסדורו ספרד לא כתובה מלת על וכן הוא באבודרהם וכתב בפירושו יהללוך ה' אלהינו כל מעשיך על שם יודוך ה' כל מעשיך וכן הוא הנוסח בספר זבח פסח והאברבנאל פירש שם את השבח הזה בלשון רבים נכונים מאד. ולפי דעתי הנוסח הזה הוא יותר נכון ונוסח סדורי קל"ע כי לפי אותו הנוסח אינו מובן על מי קאי מלת יהללוך כי אמר יהללוך על כל מעשיך ולא פי' מי הם המהללים אבל בלא מלת על הוא על שם פסוק ומעשיו הם המהללים כדברי האבודרהם והאברבנאל והוא הנכון: צדיקים. כ"ה הנוסח בסדורים שלנו גם בסדורי קל"ע אבל בסדורי ספרד ובאבודרהם ובזבח פסח כתוב וצדיקים בוי"ו והוא יותר נכון כי חסידים וצדיקים כל אחת בת בפני עצמה היא ולפי סדורים שלנו יהיה פירושו וחסידיך שהם צדיקים והוא טעות מפורש כי החסידים יותר מעולים מן הצדיקים ומי שהוא חסיד אין ספק שכבר היה צדיק וגם מבואר למשכיל: וכל עמך וכו'. כ"ה הנוסח בסדורים שלנו ובסדורי קל"ע אבל בסדורי ספרד ובאבודרהם ובזבח פסח כתוב ועמך בית ישראל כולם ברנה יודו וכו' והוא יותר נכון להיות מלת כולם חוזרת על כל הנזכרים למעלה: יודו ויברכו וכו'. עד ומלכו כתבתי בדקדוק בנשמת שאומרים בשבת: מעולם ועד עולם: כ"ה הנוסח בסדורים שלנו אבל בסדורי ספרד ובאבודרהם ובזבח פסח כתוב ומעולם עד עולם והוא הנכון כי פסוק מלא הוא במזמור תפלה למשה ומעולם עד עולם אתה אל: בתשבחות. כ"ה התי"ו בחולם כמבואר בפ"ג:

ערבית

בגולה על פי המסרה ובן וה״ג של יסור יסרני יה אע״פ שהם אחר חור״ק שהוא תנועה
גדולה שאינו מגוש האות שאחריו לפי כלל המדקדקים: ענני. הנו״ן בקמ״ץ שלא כמנהג כנוי
המדבר בעדו שהוא על הרוב בפת״ח כמו דנני אלהים (בראשית ל׳) וכתב הרד״ק בפתחו
פקד בזולת פקדני וגו׳ ובאו בקמ״ץ זולת ההפסק להורות כי כן המשפט ומפני הנה המנהג
ר״ל שכתב בתחלת הכנוי הוא ע״ל פקדני הנו״ן במלכה. והמ״ג פתוחה עם אנכנו כמשפט
הנקוד כי אחר המ״ג נח נסתר והיה משפטו קמ״ץ עכ״ל. ומה שכתב אחר המ״ג נח נסתר
ר״ל מאחר שנגון הטעם הוא בוי״ג הפעל מאריכין בה והאריכות מוליד אותו נח אל״ף
או ה״א. ואם כן היתה המ״ג ראויה להנקד בקמ״ץ המורה על הנח ההוא, עמ״ש כתב בשער
שבא מקדם בקמ״ץ כמו ענני ומביא שם הרבה פסוקים: במרחביה. הנה בכל הספרים
כתוב במרחב יה שתי תיבות. והה״א מפיק ולפי מסקנת הגמרא בסוף ערבי פסחים הלכה
קי״ל במרחביה תיבה אחת היא ולפי זה אין הה״א מפיק ועיין שם וכן לפי המסרה שנמסרה בסוף
פרשת בשלח תיבה אחת היא ואין הה״א מפיק: לחסות. שניהם החי״ת בחטף פתח אע״פ
שרוב לשון חסיה החי״ת בשב״א לבד באו אלה כן בכלל הרבים על פי המסרה שנמסרה בתהלים
ס״ב: אמולם. שלשתם המ״ג בפת״ח וכמנו במסרה הגדולה בין פתחון דספרא וכתב הרד״ק
בפתחו אפקוד בזולת אפקדם שבאו בפת״ח במקום הצר״י מפני ההפסק והוא לפי הכלל
שכתב באבן הראשה במשקל השלישי וז״ל וכל אשר הם מגזרת פעל בצר״י ישוב פת״ח כמונח
וסגו״ל בסוף: דחיתני. הוא פעל עבר מבנין פעל תולדת בנין הדגש והיה ראוי להיות הה״ג
בשור״ק והעי״ן בגולה על משקל והאנשים שלחו (בראשית מ״ד) ומפני שאין העי״ן מקבלת דגש קמץ
חול״ם במקום השור״ק כמבואר קמ״ע ועניינו כמו נדחיתני שפירושו נכבו מן ודעך נרו (משלי
עשה. כ״ה העי״ן בחול״ם והשי״ן בקמ״ץ כמשפט הבינוני לנקבה כי הוא קאי על היד שהיא לשון
בלשון נקבה: רוממה. המ״ם הראשונה בצר״י מפני ההפסק והוא תאר לנקבה קאי על הימין
וכבר כתבתי כמה פעמים כי יד הוא שם בלשון נקבה: יסור. הסמ״ך בחול״ם ובגולה ב
הוא מקור מבנין הדגש: יסרני. הוא פעל עבר מבנין הדגש לפיכך הסמ״ך בגולה ונק
בשב״א נע והנו״ן בגולה לתפארת הקריאה וזולת יה הוא״ג בגולה אחר החור״ק על פי המסרה
שנמסרה בפסוק זה: ואבא. המ״ג בפת״ח לידעה כאומר להורות המשל המגזר על
הילודים: מנחתני. בנגד ענני במרחביה ראב״ע והרד״ק כתב אודך אודה אתך כי ענ
בקראי אליך מן המדבר עכ״ל. וכתבתי גם כבר לבטל דעת הטועים שטעו שפירשו ענה
מענין ענוי ועינוים טעם לפגם שהוא כמו נותן הודאה על הרע ומפני שחייב אדם לב
על הרעה כשם שמברך על הטובה ולפי טעותם היה צריך להנקד העי״ן בחור״ק והנו״ן ב
עם מבואר למשכיל: נפלאת. כתב הרד״ק במכלול חלק הדקדוק שרש פלא בבנין נפעל
הוא נפלאת בענין עיקרו נפלאה והמורה הה״א בתי״ו והניחה האל״ף כמו וחטאת עמך (שמות
ה׳) עכ״ל. ר״ל שהיה ראוי להיות המ״ג בשב״א והאל״ף בקמ״ץ וה״א הנקבה נחה כי הוא נפ
עבר לנקבה כמו נלכדה העיר (מלכים א׳ י״ו) ומפני שנתחלפה הה״א לתי״ו אע״פ שאין ה
סמוכה כי כן דרך הה״א להתחלף אף בלא סמיכות כמבואר במכלול באות השביעית ה
ומלמו

ותודיענו. כתב האבודרהם ז"ל התחיל בלשון דעה על שם שתקנו תפלה זו במקום
ברכת דעה ועל שם שפותחין מן הלכות שנאמר ואת שבת קדשך הודעת:
ותתן לנו ה' אלהינו באהבה מועדים. בסדורים שלנו גם בסדורי קלף לא נכתב כאן מלת
באהבה אבל בסדורי ספרד ובאבודרהם כתוב באהבה מועדים ומהרש"ל כתב בסדורו
ז"ל אין לומר כאן באהבה וכן גבי מקרא קדש אין לומר באהבה תשב"ץ עכ"ל. ונראה לי
שלפי הטעם שכתב מורי בלבוש החור סי' תפ"ז על שאנו אומרים באהבה על כל המצות
ולא על הפרט לפי אותו הטעם ראוי לומר כאן גם כן באהבה כי הוא קאי על כל המועדים
והתורות והחוקים והמצות כמבואר בנוסח המטבע. ולפי זה שכתבתי על דבריו מורי אין
מקום גם מלות באהבה של ותודיענו: ותורות. כ"ה בסדור ספרד ובסדורי קלף הרש"ל
בחלוף והוא הנכון כי כן הוא בפסוק אשר על שמו היסד זה הנוסח כמו שכתב האבודרהם
ז"ל ותתן לנו ה' אלהינו וכו' פסוק הוא שנאמר ועל הר סיני ירדת וגו' ותתן להם משפטים
ישרים ותורות אמת חקים ומצות טובים (נחמיה ט') וכתוב בפירוש סדור קלף ותורות
אמת תורה שבכתב ותורה שבעל פה שהם אמת וחוקים ומצות טובים שאפילו שאין
אנו יודעים הטעם כמו שעטנז וחזיר ומוצא בהן הן טובים מאד עכ"ל: ותורישנו. לשון ירושה
הוא שרשו ירש והוו"ו שאחר התי"ו היא תמורת יו"ד פ"א הפעל והוא עתיד מבנין הפעיל
שנהפך לעבר מפני וי"ו השמוש הנקודה פת"ח והכל היא מחכמת הדקדוק שבפעלים נחי
פ"א יו"ד תהפך היו"ד לוי"ו נחה בבנין נפעל כמו מן ידע נודע נודעת ובבנין הפעיל כמו
מן ירש הוריש הורשת וכן בעתידים אוריש יוריש תוריש וכו': וחגיגת הרגל בין קדשת. כ"ה
הנוסח בגמרא בפרק אין עומדין דף ל"ג ע"ב ובכל סדור קלף וסדור ספרד שלפני אבל בגמרא
פרק ערבי פסחים דף ק"ג אחר שהאריכו בספר הבדלות אומר שם אמר רבי יהושע הפוחת
לא יפחות מג' והמוסיף לא יוסיף על ז'. ובדף ק"ד ע"א מובא בתוספות פירושו שבע הבדלות
ובכללם הם אלה האמורה בין קדש לחול וכו' והאבודרהם כתב ז"ל ואמ"ן הורהו תקן להוסיף
כאן ותבדילנו ה' אלהינו מן העמים אשר על פני האדמה כי אתה הבדלת בין קדש לחול ובין
אור לחשך ובין ישראל לעמים ובין יום השביעי לששת ימי המעשה בין קדושת שבת לקדושת
יום טוב וכו' והן שבע הבדלות ויושר בעיני ומאריך שם ובקדוש של ליל פסח מפרש את
שבע ההבדלות פירוש מספיק ומהרש"ל כתב בסדורו ז"ל וחגיגת הרגל בין קדשת שבת וכו'
[illegible] אין לומר ותבדל וכו' עד המעשה ותבדל ה' אלהינו בין קדש לחול בין אור לחשך בין
ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה בין וכו'. כל זה ליתא בנוסחא רק בראש
עכ"ל. אולי לא ראה שכן הוא גם בסבות הגמרא והתוספות בערבי פסחים ואמ"ן הורהו
והאבודרהם: בקדושתך. כ"ה התי"ו בשו"א ובסג"ל דקו"ף ומפני ההפסק ולא דקו"ף בחת"ף ובסג"ל
כשב"א נח כמו שהוא מנוקד בסדורים והטעם הוא כמו שכתבתי בפרק שלו מלות ושקדנו
[illegible]: זמן חרותנו. המ"ם של זמן בפת"ח ולא בקמ"ץ כי הוא סמוכה וכן יש לומר בכל המועדים:
מתן תורתנו. כ"ה התי"ו בקמ"ץ כי אינו סמוך להביא מלת של רק פירושו נתן את תורתנו:
שמיני חג העצרת. כן הוא ברוקח סי' רכ"ג ובא"ח סי' תרס"ח ובלבוש ובאבודרהם ובתניא ובמהרי"ל
והוא

ובקדושת, מלת
בקדושת להיות
ובקדושת של ליל
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ובין האבודרהם
[illegible]

ערבית שחרית ומנחה של שלש רגלים שהם פסח שבועות סוכות
אומרים אבות וגבורות וקדושת השם ואחר כך אומרים גם כן. ועיין
בשו"ע או"ח תפ"ז ג' שכח לומר אתה בחרתנו ואמר יעלה ויבא יצא.
הגה ואפילו היה שבת אם הזכיר ביעלה ויבא יצא :

אתה בחרתנו. על שם ובחר בנו לשון אבודרהם ולפי דעתו יותר נכון הוא לומר שהוא על
שם פסוק הקודם לזה שכתב בו מכל העמים (דברים ז') ומ"ם מכל היא מ"ם היתרון כמו
מזהב ומפז רב (תהלים י"ט) ופירושו יותר מכל העמים: אהבת וכו' עד ותתן לנו. כתבתי בקונ'
באתה יצרת במוסף של שבת ור"ח: באהבה מועדים לשמחה. בספר לבוש האור סי' תפ"ז סעיף
א' בקדך במלת באהבה המאמר על כלל המצות וטעם למה אומרים ביום טוב שחל להיות
בשבת באהבה מקרא קדש וכשהוא חל בחול אין אומרים באהבה רק מקרא קודש לבד
ועיין שם וכלל דבריו שם שאין לומר באהבה על מצוה פרטית כי אם על השבת שקבלו ישראל מתחלה
באהבה בלא כפייה אבל שאר המצות שקבלו בסיני לא קבלו באהבה רק בכפייה שכפה עליהם
הר כגיגית ומה שתקנו באתה בחרתנו ותתן לנו באהבה מועדים וכו' קאי על כלל המצות וכו'
ע"ש. גם בסי' תקפ"ב ובסי' תר"ט ולפי כל דבריו משמע שהוא פי' מלת באהבה על ישראל המקבלים
ולא על השי"ת הנותן ודבריו תמוהים גם אין מקום כלל לפירושו בברכה רביעית של שבת ומוסף
ה' אלקינו באהבה וכו'. לכן נראין יותר נכונים דברי האבודרהם שכתב שבאהבה של
כל הברכות קאי על השי"ת הנותן שכתב בברכת שבת וז"ל והנחילנו ה' אלקינו באהבה
וברצון וכו' כלומר בשביל האהבה שאהבתנו כשנתת לנו השבת כמדבר כמו שאמר גבי
לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך וכו' ובאתה בחרתנו כתב וז"ל ותתן לנו ה' אלקינו
באהבה, פי' כי מאהבת ה' אתכם וגו' לכן נראה שיש לומר מלת באהבה בכל מקום
שנאמרה נתינה אצל השי"ת כגון באתה בחרתנו בין ברגלים בין בימים הנוראים
גם בהבדלת ותודיענו: את יום השבת הזה. כ"כ הנכון ובאה"ח ובשו"ע או"ח סי' תפ"ז
כתוב יום המנוח הזה וכתב מהרש"ל בסדורו וז"ל אין לומר את יום המנוח כי מנוח
עם האלף היה ודו"ק עכ"ל:

כשחל יו"ט במוצאי שבת אומרים כאן בתפלת ערבית ותודיענו,
ונראה לי שראוי להזהיר את הש"ץ שיכריז קודם תפלת ערבית
להזכיר את העם לומר ותודיענו כמו יעלה ויבא שהוא בכל חובה
ע"כ מכריזין אותו. כנזכר בשו"ע או"ח סי' רצ"ו. ואין לומר שאין מכריזין
אותו משום שאפי' אם שכח ולא אמרו אין מחזירין אותו כמו אתה
חוננתנו כמ"ש, הלא, גם יעלה ויבא אם לא אמרו בתפלת ערבית
אינו חוזר כנזכר שם סי' תכ"ב, ואעפ"כ מכריזין אותו, ולמה לא
נכריז ותודיענו שהוא בא לכוונה שניהם :

ותודיענו

בש״ע א״ח סי׳ תפ״ז דז״ל וחותם מקדש ישראל והזמנים ואם אמר מקדש
השבת וחזר בו תוך כדי דבור יצא אחר שהוא יודע שהוא יום טוב:
ואומר רצה ומודים ושים שלום וגומר התפלה:

למוסף של שלש רגלים אומרים אבות וגבורות וקדושת השם ואחר כך
אומרים אתה בחרתנו עד דבר ליציאת מצרים ואחר כך אומרים רצה:

ומפני. גלינו. מענין גלה כבוד מישראל (שמואל א׳ ד׳) ומשרשו במשקל עשינו עמך רק טוב (בראשית כ״ו) מן עשה אך יש הפרש ביניהם כי עשינו הוא פועל יוצא על זולת טוב אבל גלינו הוא פועל עומד בעצמו ענין טלטול והנעה בלע״ז ווער האבן גיך פֿר וואגֿיט אעפ״י שלא מצינו במקרא זולת גלינו עשו כן מפני שמצינו במקרא פעלים עומדים למדברים בעבר במשקל הנמצאים כמו כלנו כצאן תעינו איש לדרכו פנינו (ישעיה נ״ג) שהם פעלים עומדים מן תעה לבבו (ישעיה כ״א) ומן פנה אל תפלת הערער (תהלים ק״ב) שהם פעלים עצמים ופירושן תעינו בלע״ז ווער האבן גיך פֿר אירט פנינו ווער האבן גיך געקערט עכ מבואר למשכיל: ונתרחקנו. זאת המלה מורכבת מבנין נפעל ומבנין התפעל הנון מן הנפעל והתי״ו מן ההתפעל שרשו רחק. והוא פעל עבר לרבים המדברים בעד עצמם שאם היה כלו מבנין נפעל אז היה ראוי לומר ונרחקנו כמו כי נמכרנו אני ועמי (אסתר ז׳) ואם היה כלו מבנין התפעל אז היה ראוי לומר והתרחקנו כמו אשר לא הטהרנו (יהושע כ״ב) שנבלעה תי״ו התפעל בדגש הטי״ת ומשפטו התטהרנו כמבואר במכלול בבנין התפעל מהשלמים וטעם המרכבה לפי דעתו הוא להורות שנתרחקנו על ידי אחרים והם האומות ואנחנו היינו סבת הרחקה בעונותינו כי הנפעל פעולתו ע״י אחר והמתפעל הוא שהוא עצמו מסבב מקרה הפעולה לעצמו כמבואר במכלול בשמוש בנין התפעל בדף ה׳ ע״א בדפוס מגדל ואין לתמוה הפלא על המרכבה זו כי נמצא דוגמתה במקרא כמו שכתב הראב״ע בסוף פרשת שופטים על זאת ונכפר שהיא מורכבת מבנין נפעל ומבנין התפעל וכן כתב הרד״ק במכלול בסוף בנין נפעל מהשלמים: יכולים. כ״ה הכ״ף בחולם והטעם כתבתיו באתה זכרת וכן הוא בסדור מהרש״ל וז״ל ואנן אנו יכולים כך נקד ר״ין בחולם וכן בספר יריעות ש״ל בחול״ם על משקל [illegible] ולא יאמר בו פעול כמו שידוע לדיקנים ומצאתי בספרים מדויקים וז״ל ויושר כח ש׳ החולמים מן גדול גדולים ומן יכול יכולים וכן קבלה מר׳ שמעון נקדן וכ״ה על פי הדקדוק עכ״ל: חובותינו. כ״ה הבי״ת בחולם ובוי״ו אחר התי״ו לשון רבים: היד. כ״ה היו״ד בקמץ ובא במשה אחר הה״א הידיעה וטעם הה״א כי המלה מורה על יד הנזכר הידוע כמו [illegible] שהוא על שם ומפרש בו (איכה א׳): שנשתלחה. גם זאת המלה מורכבת מבנין נפעל ומבנין התפעל כמו ונתרחקנו והוא פעל עבר לנקבה נסתרת וקאי על היד שהוא [illegible] בלשון נקבה שאם היה כלו מהנפעל היה אומר שנשלחה ואם היה כלו מהתפעל היה אומר שהשתלחה וטעם המרכבה שיד הנזכר נשלחה ע״י הש״י בעונותינו וגם הנזכר היה מסבב

והוא הנכון כמבואר בהקדמה הפרטיות:

אלהינו. כל הקדמתי יעלה ויבא כתבתי בתפלת י״ח של חול: ביום חג המצות הזה

כבר כתבתי ביעלה ויבא. שבתפלת חול בשם מורי והרמ״ע יפה שמזכיר ר״ח או יו״ט

בשבת שאין להזכיר שבת ביעלה ויבא אבל כתב מורי בסי׳ תרכ״ג סעיף ג׳ נ״ל מהאי טעמא נ״ל ג״כ ביעלה ויבא של כל המועדים כשאומר אותו באמצע התפלה קודם החתימה כגון כשאומר יעלה ויבא והשיאנו אף רצה עמנו של שבת ביעלה ויבא אבל כשמזכיר יעלה ויבא בעבודה וכן בברכת המזון אין מזכירין בה של שבת כלל עכ״ל וכל דבריו הם דברי הב״י בסי׳ תפ״ז ובסי׳ תרכ״ג וכתבתי אותם בשם מורי להורות שכתבם לפסק הלכה:

והשיאנו. המקדרים הביא הרבה פירושים למלת והשיאנו ולפי כל הפירושים שרשו נשא והוא צווי מבנין הפעיל: ברכת. כבר כתבתי בפסוקי. ומה לך שאומרים במוצאי שבת שמלת ברכת שבא בלשון יחיד הב״ך במלה: לחיים ולשלום. ר״ל מחק ולשלום סדר... קדשנו וכו׳. כן אומרים כשחל יו״ט ביום החול אבל כשהוא חל בשבת אומרים אחר ואומרים לרצנו אלהינו ואלהי אבותינו רצה במנוחתנו קדשנו וכו׳ וכבר כתבתי כל הקדמתים של אלהינו ואלהי אבותינו בתפלת ערבית של שבת: ושמחה. כבר כתבתי בפרק ראשון שיש לומר ושמחה אפילו כשחל יו״ט בשבת אבל בשבת בלא יום טוב יש לומר ומנוחה: כך ■ בכל הסדורים אבל במקדרים כתוב וישמחו בם והוא יותר נכון כי הוא קאי על המועדים שאמר והנחילנו יי׳ אלהינו בשמחה ובששון מועדי קדשך וישמחו בם וכמו שכתבתי בפרק ראשון שיש לומר בשבת וישמחו שמלת בו קאי על יום השבת כן בכאן מלת בם קאי על המועדים: מקדש שמך. כ״ה בסדור ספרד והוא הנכון ולא כנוסח הסדורים שלנו שכתוב בהם אוהבי שמך וכתב המקדרים נ״ל וישמחו בם. כי ישראל מקדשי שמך על שם משמחת בחגך ויש קורין אוהבי שמך ומשום הכי מפני שצריך לומר מעין החתימה סמוך לחתימה עכ״ל וכבר האריכתי בזה בפרק ראשון:

מקדש ישראל והזמנים. כתב מורי בלבוש החור סי׳ תפ״ז סעי׳ א׳ נ״ל וחותם מקדש ישראל והזמנים ומקדים ישראל לזמנים לפי שקדוש הזמנים תלוי בישראל וכו׳ ואם חל בשבת אומר את יום השבת הזה ואת יום חג המצות הזה וחותם מקדש השבת וישראל והזמנים ומקדים השבת לישראל לפי שהשבת מקודש ועומד שמקודש הוא ואין צריך קדוש ב״ד ועוד קידוש הזמנים מקודשים ישראל כדכתיב אות היא וגו׳ לדעת כי אני יי׳ מקדשכם לכך אומרים מקדש השבת וישראל והזמנים עכ״ל. ובספר מהרש״ל כתוב נ״ל מקדש השבת וישראל והזמנים וישראל ביוון לצחות הלשון אף אמר מקדש שבת בלא ה״א אך יתכן לומר ישראל בלא וי״ו עד״ אברהם יצחק ויעקב כך מצאתי בספר מהר״ר אביגדור קרא. ר״ל מחק הוי״ו של וישראל והזמנים וכן ראיתי במנהגים מהר״ר אייזיק טירנא ומסתמא כוונתו שאין קדושת שבת שוה לקדושת יו״ט לפי שהזמנים ישראל מקדשים להם ולי נראה שיש לומר וישראל כמו כדאמרי׳ בפרק ב׳ דביצה דאו״ מקדש השבת וישראל והזמנים ופירש״י דמי קדשת ישראל נתקדשו הזמנים דאי לא נתקדשו ישראל לא היו קובעים מועדים וחגים עכ״ל הלכך צריך לומר קדשת ישראל בהדיא כאן המקדש וישראל מדרגא עכ״ל:

לפסח

ובחדש. ובחמשה. הל"ן דמשמע כי הוא שם אבל חמשו שהוא תואר הל"ן רפה

ומפני המ"ד שאחר המ"ם : בשח"ל ע"ט דשבת אומרים גם את זה: ובחדש השביעי וכו':

הדין הזה נהוג בכנים התפלה [illegible]

בש"ע א"ח סי' תל"ג ז"ל ובמוסף (של חול המועד שני ימים האחרונים של פסח) מתפלל כדרך שמתפלל במוסף של יום טוב. הג"ה אלא כשמגיע לעל ידי משה עבדך כאמור אומר והקרבתם עולה וגו' עד ושני תמידין כהלכתן :

ומנחתם. כבר כתבתי במוסף דר"ח שאין לומר ונסכיהם בשום פעם והטעם מבואר שם בשם מהרש"ל. גם כתבתי שם בטול דבריו ושיש לומר ונסכיהם ואין לשנות

וגם כתבתי שם כל הדקדוקים שבו: בשח"ל ע"ט דשבת אומרים גם את זה:

[illegible]

ישמחו. כתבתי דקדוקו במוסף שבת :

לשבועות

וביום הבכורים בשבועותיכם. בשין טעמים שול מאולא תחת הע"ן ואתנחתא תחת הכ"ף ולבד המתג שתחת השי"ן : מקרא קדש. כתב הבחור בספר טוב טעם במתגי נבדים וז"ל וכן כל מקרא קדש דפשטא המ"ם במתג ע"כ ר"ל כשמלת קדש בפשטא אז המ"ם של מקרא במתג והקו"ף נקראת בשב"א נע אף על פי שחורק המ"ם הוא תנועה קטנה מ"מ מפני שמאריכין החורק בעבור המתג אבל מקרא קדש הכתוב למעלה במוסף דפסח שמלת קדש היא באתנחתא המ"ם של מקרא אינה במתג והקו"ף נקראת בשב"א נח כמשפטה אחר תנועה קטנה ובשניהם מלת מקרא במקף:

בענין תפלת מוסף דחול המועד של סוכות כתב מורי מהר"ם זפה בלבוש החור סי' תרס"ג סעי' א' וז"ל תפלת מוסף ג' ראשונות וג' אחרונות וקדושת היום באמצע אתה בחרתנו ומפני חטאינו ואומרים בכל יום קרבנות המוספים ספיקא דיומא ביום הראשון דחה"מ אומר כאמור וביום השני פרים כו' וביום השלישי כו' ובשני דחה"מ אומר וביום השלישי וביום הרביעי וכן בכל יום של סוכות ואין אומרים ומנחתם בין יום ליום שלישי משום דסבירא ליה דמנחתם שאומר אחר יום השלישי קאי אתרווייהו וכן בכל יום אין אומרים ומנחתם בין ימי הספק וז"ל שטעות גמור הוא שהרי אם היום יום שני הרי כאילו הקריב הקרבנות בלא מנחה ובלא נסכים שהרי התפלות במקום הקרבנות תקנום ואין סברה לומר דמנחתם האחרון קאי אתרווייהו שאין הלשון סובלו ועוד דנראה כשקרא דמשמע דמנחתם של שני הימים יחד הם כבר יצה אותן על כן נ"ל שיש לומר ומנחתם בין כל יום ויום ע"כ. ודבריו דברי טעם הם ואין לשנות וכתב עוד שם וז"ל וסימן של תשעה

מסבב מקרה השליחות לגלו ותמיד היה מקוה ומצפה לזה כמו שנאמר אך זה היום שקוינוהו מצאנו
ראינו (איכה ב׳) וכמו שמורים על זה שאר פסוקים במגלות איכה שהגוים תמיד היו מסבבים
סבות למצוא דרך להחריב את בית קדשנו שורפה במהרה בימינו ומה שקבעו גלות שנעשה
שין פ״א הפעל לפני ת״ו התפעל ולא כן גלות ונתרחקנו הלא נמצא מבואר בדברי רש״י
בסוף פרשת מקץ גלות נצטדק ובמכלול בבנין התפעל מהשלמים גם במהלך ובשאר ספרי
הדקדוק נמצא זה בטעם בבנין התפעל ואין כאן מקום להאריך: גלה. הלא צווי מענין קלה
מענין גלוי שרשו גלה מבנין הדגש הג״מל בפתח והלמ״ד בצר״י ובמושה על משקל צוה ושועות
ועקב (תלים מ״ד) ובספר מהרש״ל כתוב עיין גלה נכון לומר גלה הג״מל בשב״א כי גלה דמל
לשון הסרה כמו הרים גלותו ויי׳ גלה בשב״א במשקל בנה עשה בצווי עכ״ל. ומה שכתב מלי
בנה עשה ה״ל בנה לו בזה (במדבר כ״ג) עשה לך שתי חצוצרות (שם י׳) ובדבריו תמוהים
כי טעמו הוא כדי שלא יובן שהוא ענין הסרה כמו גלה בגזרון שלש בריות שבתחלת תפלה
ומוסף ויום ראשון דר״ה בסוף הפיוט המתחיל תפן במכון וכו׳ שפי׳ גלה הסר כמו הרים
גלותו את חרפת מצרים (יהושע ה׳) כמו שנדפס בפירוש המתורגם שלות גלותה הוא מן
הכפולים שרשו גלל ובדגש הלמ״ד הוא לחסרון אות הכפל ולכן כתב לקרות הג״מל בקמץ
שהוא צווי מבנין הקל וזה תמוה כי הצווי מענין גלוי לא נמצא בכל המקרא לא מבנין
הקל ולא מבנין הדגש רק בעתיד בענין צווי נמצא מבנין הדגש כמו כל לא תגלה
בפרשת ערות שהם צווים בלשון העתיד ונודע בחכמת הדקדוק שהעתיד אינו רק
תוספת אותיות איתן על הצווי וכיון שנמצא הצווי מענין גלוי מבנין הדגש בלשון עתיד
ולא חשבה התורה שובן שהוא מגזרת הכפולים מענין הסרה כמו גלותו דלעיל ומה
לא נאמר גם הצווי מזה הבנין בלא ת״ו איתן המורה על העתיד ובפרט שבבנין הקל
לא נמצא הצווי מענין גלוי כלל לא בלשון צווי עצמו ולא בלשון העתיד רק המדבר בעדו
לעתיד נמצא מבנין הקל כמו ואני אמרתי אגלה אזנך (רות ד׳) ואעפ״כ במקום שנמצא
העתיד נוכל לומר גם הצווי כי בהסיר את איתן נמצא הצווי כדלעיל אבל אין צורך
לזה מאחר שנמצא בתורה הצווי בלשון עתיד מבנין הדגש כדלעיל ומזה אין אפשר
שתבין כאן מלת גלה לשון הסרה אף כשהג״מל בפתח שהרי כתוב אחריו עלינו ולפי דברי
מהרש״ל היה צריך להיות מעלינו במ״ם השמוש כמבואר למשכיל לכן נראה לי שאין טעם
לדבריו ואין לשנות רק לומר גלה הג״מל בפתח והלמ״ד דגושה וכל המשנה ידו על
התחתונה. ומה שכתוב במהרש״ל שמהר״ן סג״ל היה אומר גלה בגזרון דלעיל הג״מל בשב״א
כבר השיבותי עליו בספר מהרי״ל ואין כאן מקומו: וקרב. טעם קמ״ץ הקו״ף בטעם קמ״ץ הרי
וברק את נחתך שכתבתי בפסוקי בזמרה: פזורנו. כ״ה בלא ו״ו אחר הרי״ש כי הוא
לשון יחיד על שם שה פזורה ישראל (ירמיה נ׳): ונפוצותינו. כ״ה הצד״י בחולם ובוי״ו א
הת״ו לשון רבים כי הלא על שם פסוק ונפוצות יהודה יקבץ (ישעיה י״א) וכל המדקדקים
המצטרפים מכאן והלאה עד ובחדש הראשון כתבתי בתכונת שבת: באמור. רי״ן ומח
באמור. סדור מהרש״ל:

ובחדש

המשקל לכן יש לומר השין בקמ״ץ והמ״ד בחולם כמו שנמצא בפסוק: פעמו. כ״ה הפ״א בפת״ח, והע״ין בחטף פת״ח על משקל נערו בני ישראל (שמות כ״ד) כי משקלם אחד בחולם ובקמץ כי פעם פעמים הם על משקל נער נערים וכמו שסמוכות הקבלן מן נער הוא נערי הנ״ון בפת״ח והע״ין בחטף פת״ח כן סמוכות הקבלן מן פעם פעמי הפ״א בפת״ח והע״ין בחטף פת״ח: ובחר. כ״ה קמ״ץ בדגש על פי המסרה: איש כותבת ידו. בקצת מתורגמים נדפס ונאמר איש כותנת וכו׳ וטעות הוא כי אין פסוק זה ראוי כלל על ושם נעלה וכו׳ רק הפסוק שלפני זה הוא ראוי על מה שכתב ושם נעלה ונראה וכו׳ והפסוק הזה הוא דבוק עם פסוק שלפניו ואינו ראוי שנית לומר עליו ונאמר כי אין לומר ונאמר רק על תוספת ראיה כמו במלכות גדולות שופרות מה אפילו בדרבה פסוקים המובאים לראיה אחת כמו בראיה שלישית שמלכיות מן הכתובים שיש בה ד׳ פסוקים ואין לומר ונאמר רק לפני פסוק ראשון מה מבואר למשכיל וכן הוא במקום הזה: והשיאנו וכו׳:

ברכות שלפני המגילה.

בש״ע א״ח סי׳ תרצ״ב ז״ל ומ״א דאע״ג בזמן מברך שהחיינו וכן נוהגין
בכל מדינות אלו וכו׳. אע״פ שיצא כבר מברך להוציא את אחר ידי חובתו:

ברוך. על מקרא מגלה. ומה שאין מברכין לקרוא את המגלה כמו לקרוא את ההלל כתב הב״י בטור א״ח סי׳ תל״ב וז״ל וכבר הארוכו הרוקח סי׳ שס״ג והרא״ש והר״ן בפרק קמא דפסחים בטעם זה בקצת ברכות מברכין בעל ובקצתם מברכין בלמ״ד וגם הרמב״ם כתב בזה בסוף הלכות ברכות ע״כ וגם באבודרהם הארוך בזה בסדר תפלות של חול וגם מהרי מהרי״ל ומה כתב מה בלבוש התכלת סי׳ כ״ה סע׳ ו׳ ובלבוש החור סי׳ תל״ב סע׳ א׳:

ברוך. נסים. בדגש הסמ״ך לחסרון אות הכפל שרשו נסס כמבואר בעל הנסים ושם כתבתי דקדוקי מלות בימים ההם בזמן הזה:

ברוך. שהחיינו. כ״ה הה״א בסגו״ל כדין ה״א הה״ם לפני אותיות הגרון והחי״ת בחטף סגו״ל על משקל אשר העלנו (שמות ל״ב) וכתבתי זה כי שמעתי רבים טועים וקורין החי״ת בחור״ק: וקיימנו. הקו״ף בחור״ק והיו״ד נקראת בשב״א נע מפני הדגש שבה כי הוא פעל עבר מבנין הדגש כמו קימו וקבלו היהודים (אסתר ט׳): והגיענו. רוב ההמונים טועים בקריאת מלה זו שמאריכים ומנגנים בה״א והם לא ידעו שכשמאריכין בחור״ק אז יבוא אחריו יו״ד נחה והיה מענין מעה לכן צריך להזהר לומר בקריאת הה״א והגימ״ל כי הדגש מורה על חסרון נו״ן פ״א הפעל שרשו נגע והוא פעל עבר מבנין הפעיל כמו והגעתם אל המשקוף (שמות י״ב): לזמן הזה. כ״ה הלמ״ד בפת״ח לידיעה שהוא כמו להזמן הזה מבון עד לדבר הזה (עזרא י׳) שכתב הרד״ק שהוא בא בלא ידיעות ורבים כמוהו ומפני שהפת״ח שבלמ״ד מורה על הה״א הידיעה נבלעה המ״ן כדין אחר ה״א הידיעה ומפני הדגש היא נקראת בשב״א נע והמ״ם בקמ״ץ כי מלת זמן דומכת המ״ם בקמ״ץ ובסמוך בפת״ח וכאן איננה סמוכה:

דרכה

דקרבנות לעולם הפרים והמומים בחדר הם י"ד שנה שנחסרו המספים
נתוספו המומים עכ"ל. הם דברי הטור בסי' הנזכר רק מרו בספרו
הבריון וכתב טעם הדבר עיין שם:

וביום השני. בכלם כתיב וביום הבי"ת בפת"ח לרביעה ואילך ביום השמיני שכתוב ביום בלא וי"ו השמיני הבי"ת נקודה בפת"ח לרביעה ולא בשב"א:

אלהינו. הדרש לנו. הרי"ש בסגו"ל בעבור שהמלה מלעיל ומפני סמיכותה למלת לנו שהיא מלעיל על משקל הפרד נא (בראשית י"ג) כי שניהם צוויים ובנין נפעל ולכן יש געיה אחר הה"א בבא הפעל להורות על נו"ן הבנין החסרה: שובה. כתב האברבנאל ז"ל שובה עלינו על שם שוב מחרון אפך ואמר שובה ולא אמר שוב לרמוז בשובה ונחת תושעון (ישעיה ל') עכ"ל. אע"פ שמלת שוב היא מענין השבה ומלת בשובה פירושו מרגוע ומנוחה עכ"ז נתן טעם לתוספת הה"א לרמוז לשני הענינים במלה אחת: רבונך. הנו"ן בסגו"ל ומפני העמדת עיין: לעבודתם. כתב מהר"ל ... ר"ל לעבודתם. שמעתי שנ"ל לעבודתן לשרן ולגמון בנו"ן עכ"ל ולי נראה שנ"ל לעבודתם במ"ם כמו שנמצא בפסוק לכל משאם ולכל עבודתם (במדבר ד') כי בנו"ן הוא לשון משנה כמבואר בשו"ת... וכן וגם האברבנאל כתב שיש לומר כולם במ"ם בסוף ר"ל והשב כהנים לעבודתם לשון חכמים הוא. ולוים לשירם ולזמרם שהיו משוררים על הדוכן והמון העם קורין לשורה הה"א ולא ... כיון שאומר והשב כהנים לעבודתם והשב ישראל לנויהם במ"ם צריך לומר גם כן לשירם ... במ"ם עכ"ל: לנויהם. כן הוא הנכון הוי"ו בחולם והנו"ן בשב"א נע ובספרי מהרש"ל כתוב ז"ל ... הוי"ו בשב"א והנו"ן בקמ"ץ ס"א לנויהם הוי"ו בחולם והנו"ן בשב"א כ"כ על פי הדקדוק ... לנויהם הוי"ו בשב"א והנו"ן בקמ"ץ כמו נוהו ובקבת נוק מהרי"ל עכ"ל. הנה דבריו הוא תמוהים ... לקרוא הנו"ן בקמ"ץ כמו ואקוב נוהו פתאום (איוב ה') וכמו ופקדת נוך (שם ה') והלא ... נוה הוא שם על משקל שדה שהוא מנוקד קמ"ץ סגו"ל כמו נוה שאנן (ישעיה ל"ג) וכן בכנוי ... נוך ע"ש שדהו שדך ומאחר שכתב הרד"ק במכלול שער השמות במשקל פעה שהפ"א בקמ"ץ והעי"ן בסגו"ל שכתב על מלת שדה וז"ל וכנוי הקבוץ שדיו שדיך שדינו לשדך שדינו (מיכה ב') ... ונסתרים בשב"א שדיהם שדיכם עכ"ל הנה כמו כן י"ל מן נוה בנוי הקבוץ לנסתרים נויהם הנו"ן בשב"א ואין לשנות: נעלה ונראה ונשתחוה. בשלשתם הנו"ן מדברים בעדם לעתיד ... העבדות הוא החור"ק ונקודה נו"ן נעלה בפת"ח להורות על אות הגרון שהיא העי"ן ונו"ן ונראה בצר"י לתשלום דגש הרי"ש להורות על נו"ן נפעל כצר"י הוד"ו של וראה כל זכורך: בשלש כתב האברבנאל בשלש פעמים רגלינו על שם שלש פעמים בשנה. רגלינו כמו זמנינו כדאמרינן שלש רגלים (שמות כ"ג) תלת זמנין ויש קורין בשלש פעמי רגלינו וטעות היא עכ"ל הוכרח ... רגלינו זמנינו על פי התרגום אע"פ שהתרגום של שלש פעמים האמור באותה פרשה כמו כן ... תלת זמנין נראה שפירוש רגלים כמו פעמים וכמו שפירשו רז"ל והרד"ק עכ"ז הוכרח האברבנאל ... בן ומפני שמלת פעמי כתוב בלבדה ורצה לפרשו בכנויים קבת אע"פ שענינים אחד ... לומר בשלש ר"ל שלא יקרא המין בחור"ק והמ"ם בשלאפ"ם כי לא נמצא השם ...

צ"ל בכל ... ספר ... בשלש ... רגלים ... וזו כתב האברבנאל לא כתוב כזה.

דגושה כי הוא פעל עבר ובנין הדגש כמו אשר דמה לנו (שמואל ב׳ כ״א) פירושו חשב :
מורר. שרשו מור והוא פעל עבר ובנין המרובע כמו ומורר עליו (ישעיה י׳) והוא ענין המרה :
וקנים. הלמ״ד בפתח לגיעה וכן בספר מהרש״ל וכתב ס״א לקנים הלמ״ד בשב״א : נולד.
פעל עבר ובנין נפעל לפיכך הלמ״ד בפתח שרשו ילד והוי״ו היא תמורת יו״ד פ״א הפעל
כמשפט נחי פ״א יו״ד כמבואר לעיל במלת נוקשה : מחשבת. החי״ת בחטף פתח כי אין
אחריה שב״א : ויתמכר. לשון פסוק הוא אשר התמכר לעשות הרע (מלכים א׳ כ״א) פירושו ענין
מכירה וכתב הרד״ק ז״ל מרוב השתדלותו בפעולות העברות כאלו מכר עצמו לפעולה ההיא.
ומהרש״ל כתב בספרו וז״ל ויתמכר ס״א ויתנכר ופירש שעול עשה טובה לזקינו והוא עשה
רעה לישראל אבל כ״ה ויתמכר על לשון הפסוק יען התמכרך לעשות הרע ולא גרסינן ויתנכר
עכ״ל : מרדכי. זה השם הוא לעולם המ״ם בקמ״ץ חטף והרי״ש בשב״א נח והדל״ת דגושה
ונקודה בחטף קמ״ץ שאצלו שב״א והכ״ף רפה : נתלו. הוא נפעל עבר לרבים נסתרים
לפיכך הנו״ן בחולם כדין נו״ן נפעל והתי״ו דגושה לתשלום נו״ן פ״א הפעל החסרה שהוא נתן
ומפני הדגש נקראת התי״ו בשב״א נע כמבואר בדק״ג ובמו הרבים קאי על הבהמות :
לבש שק וקשר מספד וגזר צום ושב על האפר. כ״ה הנוסח בכל הסדורים גם בספרו
קל״ע והוא מיוסד על שני פסוקים דמגלת אסתר דכתיב וילבש שק ואפר וגו׳ וכתיב צום
ובכי ומספד שק ואפר יוצע לרבים. אך יש להפליא על מלת קשר כי שאר הלשונות כמו לבש
שק הוא לשון הפסוק ממש וגזר צום הנה לשון גזרה נופל על הצום שגוזרים על העם
צום ושב על האפר הוא על שם שק ואפר יוצע לרבים שפירושו שהציעו השקים והאפר
ושבו עליהם אך על המספד איננו נופל לשון קשירה כי המספד הוא ספור המאורע
כגון דברי השבחות והאבל והבכי וכיוצא בו כמו שנאמר ויספדו עליו הוי אחי (מלכים א׳ י״ג)
ומה שיסד הפייטן וקשר מספד ויותר היה נכון ליסד בו לשון קריאה כמו ויקרא ה׳
אלהים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד (ישעיה כ״ב) ואולי נפל טעות בנוסחאות וצריך
להיות וקרא מספד : מי זה. בס״א לא כתוב מלת זה סדור מהרש״ל : למחול. הוא מקור מבנין הקל
עם למ״ד השמוש החי״ת עי״ן הפעל בחולם אע״פ שהיא מרונת על משקל לשחוט את בנו (בראשית
כ״ב) וכן ולשמות שבסמוך הוא מקור על זה המשקל מזה הבנין בהלמ״ד נח בין המ״ם והחי״ת
למ״ד הפעל מפני שהיא מרונת כמבואר בפרק ו׳ : הן הדסה. ס״א היא סדור מהרש״ל : נתלה.
כ״ה התי״ו רפה אחר נו״ן הנפעל כמו שרים בידם נתלו (איכה ה׳) ושמעתי מפי הגנים
קורין התי״ו דגושה בכאן ובמגלת איכה ואין להם טעם לתלות אלא בעצלותם שמתעצלים
ללמוד כי לא ידעו ולא יבינו כי נתלה הוא על משקל נבנה כמו לא נבנה בית (מלכים
א׳ ג׳) וכמו שקורין הבי״ת רפה כן צריך להיות בכאן התי״ו במלת נתלה רפה וכן נתלו
הוא על משקל ונבנו החרבות (יחזקאל ל״ו) שהבי״ת רפה כי תלה ובנה שניהם ממגזרה אחת
מגזרת נחי הלמ״ד : נתן. הנו״ן הוא נו״ן הנפעל כי הוא פעל עבר מבנין נפעל ודגש בתי״ו
מורה על נו״ן פ״א הפעל החסרה לפיכך הנו״ן נקודה בחולם כדין נו״ן הנפעל והתי״ו
בפתח כמו בכבוד הלבנון נתן לה (ישעיה ל״ה) : קומו. המ״ם נקראת בשב״א נע מפני
הדגש

ברכה שאחר המגלה.

בש"ע או"ח סי' תרצ"ב ס"ב ולאחריה נוהגין לברך הרב את ריבנו וכו' ואם
לא בירך לא לפניה ולא לאחריה יצא. הגה ונהגו לומר בלילה אשר הניא
אבל לא ברוך ואין לברך אחריה אלא בצבור :

ברוך. הרב. כ"ה הרי"ש בקמ"ץ כי הוא בינוני מבנין הקל מנחי הע"ין שרשו רבב וענינו מריבה
כמו הוי רב את יוצרו (ישעיה מ"ה) שגם הוא בינוני מנחי הע"ין והרי"ש נקודה בקמ"ץ כי
כן משפט הבינוני מנחי הע"ין שבאה פ"א הפעל בקמ"ץ על משקל העבר כמו שכתב הרד"ק ז"ל
קמחי במכלול בבנין הקל מנחי הע"ין ואמנם הרד"ק במכלול בסוף הפעלים מבנין הקל מנחי
הע"ין ונקודה הא הידיעה בקמ"ץ לתשלום משקל הרי"ש כמבואר בפרק ב' ובכל הסדורים נקוד
הרי"ש בפת"ח והיא טעות סופר כי אז יהיה מן הכפולים על משקל האות הרב רב (דברים ג')
והוא מענין רבו ולא מענין מריבה: והדן. הדל"ת בקמ"ץ כי גם הוא בינוני מנחי הע"ין:
והנוקם. הוא בינוני מבנין הקל מחסרי פ"א נו"ן שרשו נקם: והמשלם. הוא בינוני מבנין
הכבד הה"א בשוא והמ"ם איננה דגושה כמבואר בפרק ה': והנפרע. הוא בינוני מבנין
נפעל לפיכך הרי"ש בקמ"ץ כמבואר במלת הנפרע שבברכת אמת ואמונה וכן הנפרע אומר
הרי"ש בקמ"ץ ותקנו כל אלה בלשון בינוני המורה על זמן ההוה הרב את ריבנו והדן את
דיננו וכו' להורות שבכל דור ודור הוא עומד בעזרתנו לריב את ריבנו ולדון את דיננו
וכו'. ובא"ח סי' תרצ"ב כתב הב"י טעם נכון למה קבעו בברכה זו חמשה לשונות אלו
הרב הדן הנוקם המשלם הנפרע. גם האבודרהם כתב טעם למה יעויין שם:
אשר. ומפר. המ"א נקודה בסגו"ל מפני שהמלה מתוך מבנין הפעיל הנהפך לעבר ומפני
הוי"ו מנחי הע"ין שרשו פור וכתב הרד"ק במכלול בעתידי ההפעיל מנחי הע"ין וז"ל
וכשתוסיף וי"ו תוספת ענין על העתידים תנקד פ"א הפעל בסגו"ל וכו' ומאריך שם: מחשבות.
החי"ת בשב"א נח לבדו מפני שבא השי"ן כמבואר בפסוקים המלוקטים שקודם תהלה לדוד:
ערומים. המ"ם איננה דגושה ואמרו במסורת בו ערומים שהוא לשון ערום המ"ם דגושה
איש אחר מלאפי"ם כמו והיו שניהם ערומים (בראשית ג') ואשר הוא ענין ערמה וחכמה
המ"ם רפה כמו מפר מחשבות ערומים (איוב ה') ונתנו בזה סימן חכימין רפין ערטילאין
דגשין עוד סימן אחר דברי חכמים בנחת נשמעים: נצר. כ"ה הנו"ן בצר"י והצד"י
מנוינו ונך או ענין. רד"ק בשרש נצר: בעשות. הע"ין בקמ"ץ חטף במקום החולם בו הלמ"ד
הנפרד הוא עושה בחולם הע"ין ובבנוי נהפך החולם לקמ"ץ חטף כמבואר בפרק ג'
והשי"ן נקראת בשב"א נח כמשפט השב"א אחר תנועה קטנה: נוקשה. הוא נפעל עבר
לנקבה וקמ"ץ על הגדולה שרשו יקש ונהפכה יו"ד פ"א הפעל לוי"ו כי כן משפט נחי פ"א יו"ד
מבנין נפעל כמו נוקשת באמרי פיך (משלי ו') ונפלו ונשברו ונוקשו (ישעיה ח') והקו"ף נקודה
בשב"א נח אחר תנועה גדולה מפני שהיא מלעיל כמבואר בפרק ג': לכד. כ"ה הלמ"ד
בקמ"ץ מפני ההפסק כמו שמר רגלך מלכד (משלי ג'): דמה. כ"ה הדל"ת בחולם והמ"ם

הדגש שבה כי הוא פעל עבר לרבים נסתרים ובנין הדגש כמו קומו וקבלו היהודים (אסתר ט׳): ראות את תפלת. כ״ה הנכון וטעות נפל בסדורים שכתוב אל תפלת כי זאת היא מלה מורה על הפעל ולא כן מלת אל שהיא מלה מורה על הקנין כמו למ״ד השמוש כמפורש בספרי הדקדוק ובסדורי קלי״ק כתוב ראות תפלת והוא ג״כ נכון ובסדור מהרש״ל כתוב ראות אל תפלת. ראב״ע אמר דכאן אל ע״כ. ודבריו תמוהים לפי הדקדוק שכתבתי: צהלה. הה״א בחטף פתח: ושמחה. המ״ם בצר״י ומפני ההפסק ושניהם פעלים עוברים לנקבה נסתרת כמו והעיר שושן צהלה ושמחה (אסתר ח׳) ולשון נקבה קאי על השושנה שהוא שם בלשון נקבה וישראל נמשלו לשושנה כמו שנאמר כשושנה בין החוחים כן רעיתי בין הבנות (שיר השירים ב׳): לנצח. כ״ה הלמ״ד בקמ״ץ והנו״ן בסגו״ל והטעם כתחתו בברוך שאמר: קוויך. כ״ה הוי״ו בסגו״ל והיו״ד נחה וכבר כתבתי דקדוק המלה קודם פלת התמנד: ויכלמו. הכ״ף בשוא לתשלום נו״ן נפעל: לאבדי. הבי״ת נקראת בשב״א נע ומפני הדגש שבה כי הוא מקור ובנין הדגש עם כנוי המדבר בעדו: היהודי. הוי״ו נקראת בשב״א נע ומפני הדגש שבה כמו שכתבתי בעל הנסים דפורים: ארורים כל הרשעים וכו׳. כ״ה בטור או״ח סי׳ תר״צ וגם מהרש״ל כתב בסדורו. והוא תלמוד ערוך בירושלמי דמגלה סוף פרק בני העיר וגם הם דברי. תוספות דפ״ק דמגלה דף ז׳ ע״א דבור. הכ״ף נקודה במלאפו״ם ולא בחולם כי בנין פעל כמו דכר כי עפר אנחנו (תהלים):

כתוב בטור או״ח סי׳ תרצ״ג ז״ל כתב רס״ג ז״ל בליל פורים אחר קריאת המגלה אומר ובא לציון ולא שאין אומרים אותו לפי שאין עיקר גאולה בלילה אלא מתחלין ואתה קדוש ואם חל במוצאי שבת אומרים ויהי נעם אחר קריאת המגלה וכו׳. וכן הוא שם בש״ע. אך כתוב שם בהג״ה וי״א ואומרים ויתן לך קודם שיקרא המגלה וקורין המגלה ואחר כך מבדילין, וכן נמצאים הרבה חלוקים בענין זה בספר כל בו סי׳ מ״ה אבל אנו נוהגין על פי המהרי״ל שהאריך בענין זה וכתב וז״ל ואם מוצאי שבת אומר וכו׳ ואחרי ויהי נעם וכן השיב מהר״י סג״ל בתשובה וכו׳ במוצאי שבת כשאר השנים ואחר הקריאה מתחלין ויהי נעם וסדר קדושה ויתן לך וכו׳ לבד כשחל פורים במוצאי שבת אומר ויהי נעם ויתן לך כמו חנוכה במאו שנת באו והאו ע״כ. וכן הוא במנהגים ע״ז ואם חל במוצאי שבת ערבית קדיש שלם מגלה אשר הנ״א ויהי נעם ואתה קדוש שלם הבדלה ויתן לך. עד כאן:

סדר ההגדה

בערב פסח כשבאים מבית הכנסת אחר תפלת ערבית שמים את הכוסות ומושבין ומוזגין כוס ראשון ומברך: ואם חל בשבת אומרים ויכלו:

ויכולו

[..]ולו. כבר כתבתי דקדוקי בתפלת ערבית של ליל שבת:

ואף חל בשאר נוסח החיל ונתחיל כאן:

ברוך. בורא פרי הגפן. הנה שגור בפי כל ישראל לקרות הפ"א של פרי רפה וכן
נוהגין לקרותה בכל ברכות הפירות ולפי דקדוק לשון הברכה נראה לי לקרות
[..]"א דגושה כי לפי הענין ונכרת הוא שמלת פרי סמוכה אל מה שאחריה לא אל מלת בורא
[..]ענה ומלת בורא היא נכרתת ממלת פרי ופירושו בורא את פרי ומאחר סמוכה להביא מלת
[..] ומאחר שהיא נכרתת הנה מלת בורא באלו היא בטעם טפחא המפסיק בין אותיות בג"ד
[כפ]"ת לאותיות יהו"א ומבטל הרפיון עד מבואר למשכיל. אך מה שנוהגין כל ישראל לקרות הגימ"ל
[של] הגפן בסגו"ל הוא דבר נפלא מאד מאחר שנודע בחכמת הדקדוק שהסגו"ל משתנה לקמ"ץ באתנחתא
[וס]וף פסוק כמבואר בפרק א' חלק ומלות מעטים שלא שתנו הבעלים הרד"ק במכלול בשער השמות
[...] פעל שבשנו סגו"לין אבל גפן נשתנה כמו ונמרו העצים לגפן (שופטים ט') ופרחו כגפן
(הושע י"ד) הגימ"ל בשניהם בקמ"ץ מפני האתנחתא. ומאחר שמלת הגפן בברכה זו היא סוף
הברכה למה לא נאמר הגימ"ל בקמ"ץ כמו שאנו אומרים בברכת שחרית שלא עשני עבד אשר
הכו"ן מצעדי גבר בקמ"ץ מפני ההפסק כמבואר. שם לכן נ"ל שהנכון הוא לקרות הגימ"ל בקמ"ץ
ואין לשנות [...] כו אין בני אדם מרגלים בכך לא נרצו לחזור מטעותם אין להפליא על גב
כמו שכתב מהרש"ל בברכה מעין שבע העתקתי לשונו לעיל בברכה מעין שבע במלת [...] עיין שם:

ברוך. בחר. בטעם מלעיל מפני מלת בנו עד מבואר בברכת התורה: אבל עם. כ"ה העיון
בקמ"ץ מפני העמדת הענין: וקדשנו. הדל"ת נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה כמבואר
בברכת על נ"נ: ותתן. התי"ו השניה בסגו"ל לא בצר"י מפני הסמיכות במקף [...] לנו שהיא
מלעיל כמו ותתן לנו נחלת שדה וכרם (במדבר ט"ז): באהבה. מה שנוהגין לומר באהבה ומועדים
לשמחה ולפסוק [...] מקרא קדש אין אומרים באהבה כי אם כשחל יו"ט בשבת הראוי
[...] טעמו באתה בחרתנו ושם כתבתי כל הדקדוקים עד גבר [...]: שבת ומועדי
קדשך. כ"ה הנוסח בכל הספרים [...] בלא וי"ו והוי"ו של ומועדי כתובה ברחוק מן המלה להורות
שאין לומר ומועדי בוי"ו השמוש כי אם כשחל יו"ט בשבת אבל כשאינו חל בשבת אומרים מועדי
בלא וי"ו ולפי דעתי הוא טעות גמור ואדרבה אני אומר שיש להוסיף וי"ו גם במלת שבת
ולומר ושבת ומועדי קדשך ואף אינו חל בשבת ואמר על כל פנים ומועדי בוי"ו כי כל אחד
[...] כי [...] בחרת ואותנו קדשת הנה [...] ואותנו קדשת הוא בוי"ו כי הוא תוספת על מה שלפניו
[...] שבת ומועדי הם תוספת הברכה על מה שלפניו וכן שבת ומועדי כל אחד הוא
תוספת על מה שלפניו לכן אין לשנות רק לקרות כל אחד בוי"ו ולומר ומועדי אפילו כשחל יו"ט
בחול או במוצאי שבת וכן הוא במנהגים שכתב בסתם הקדוש ומועדי קדשך בוי"ו וכמו שאנו
אומרים בקדוש של שבת ושבת קדשך וכו' בוי"ו עד מבואר למשכיל המודה על האמת: והזמנים.
הזי"ן נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה אחר הא' הידועה:

ברוך. כבר כתבתי דקדוקי ברכה שהחיינו אצל ברכת המילה: ונותן בדבר' שמאל. [...]

ואף

אשר אמרו וכתוב בספר התשבי בשרש די וז"ל מלת אשר מתורגם די ולפעמים משמשין
בל"ת לבדה בראש המלה דמקום די והיא נקודה בשב"א כמו עשב השדה (בראשית ג') עשבא
דחקלא ובתחלת המלה בשב"א אף היא נקודה בחירק כמו ברקיע השמים (בראשית א') ברקיע
דשמיא עם לפי שאין שב"א אחר שב"א בראש התיבה עכ"ל ומלת אמרו האל"ף נקודה בחטף
פתח והבי"ת בקמ"ץ: אבהתנא. הוא תרגומו של מלת אבותינו האל"ף נקודה בחטף פתח
וכל שאר האותיות בקמ"ץ והאל"ף האחרונה נחה: בארעא דמצרים. תרגומו של בארץ
מצרים ומפני שמלת בארץ סמוכה למלת מצרים ופירושה בארץ של מצרים באה בתרגום
הדל"ת על מלת מצרים לשמש במקום מלת של כמו שכתבתי בקדוש והיא נקודה בשב"א כדל"ת
דחקלא דלעיל: דכפין. כמו הרעב והוא שם תאר כמו העם רעב ועיף (שמואל ב' י"ז) תרגומו
עמא כפין ומשלה. והכ"ף נקודה בקמ"ץ וכן צריך לומר בכאן. הכ"ף בקמ"ץ והדל"ת בשב"א והוא
במקום ה"א הידיעה כדל"ת דחקלא כדלעיל ובכל הסדורים ננקדה הכ"ף בשב"א ומפני זה
ננקדה הדל"ת בחירק מטעם שלא יבואו שני שב"אין בראש התיבה והוא טעות כי לא תנקד
הכ"ף בשב"א כי אם בסמוכות וברבוי וכבר עיין במתורגמן: ייתי. היו"ד הראשונה
נקודה בצר"י והשנית נחה והתי"ו נקודה בצר"י והוא תרגומו של יבא כמו אם יבא. פן
יבא (בראשית ל"ג) תרגומו ייתי: ויכול. היו"ד הראשונה נקודה בצר"י והשניה נחה והכ"ף
נקודה בחול"ם והוא תרגומו של ואכל כמו ואכל מצוד בנו (בראשית כ"ג) תרגומו ויכול
מצודא דבריה: דצריך. כ"ה הדל"ת בשב"א והצד"י בקמ"ץ והרי"ש בחירק והוא תאר מן
בכל צרכך (ד"ה ב' ב') והדל"ת היא במקום ה"א הידיעה כדל"ת דכפין ובכל הסדורים ננקדה
הדל"ת בחירק והצד"י בשב"א והוא טעות גמור מן הטעם שכתבתי במלת דכפין כי שניהם
תארים על משקל אחד וכן כתוב בספר התשבי שמלת צריך הוא תאר והנה כפין וצריך
הם תארים מן הרפון על משקל נדיב נזיר שהם משתנים ברבוי מקמ"ץ לשב"א כמו שאומרים
מן נדיב נזיר ברבוי נדיבים נזירים פ"א הפעל בשב"א כן התארים כפין צריך משתנה
הקמ"ץ לשב"א ברבוי כמו שמן למו לרעבים (תהלים קמ"ו) תרגומו יהב מזון לכפינין ובפסוק ידו
בכל ויד כל בו (בראשית ט"ז) תרגומו יהא צריך לכולא ואף בני אנשא יהון צריכין ליה
ואם היה צריך מן הבנינים על משקל ערוך שפ"א הפעל בקמ"ץ לתשלום דגש הרי"ש אם היה
נשאר הקמ"ץ גם ברבוי כמו מן ערוך ערוכים ומאחר שמצינו הצד"י בשב"א הוא קהברת
כמו שכתבתי: ופסח. עשו פעל מן פסח שהוא שם כי הוא שם הנגזר מן הפעל כמו שכתב
הרד"ק בשרש פסח עז"ל ופסח ה' על הפתח (שמות י"ב) כלומר ידלג על הפתח בראותו הדם ולא
יבוא המשחית ופסחתי עליכם (שם) ולפיכך נקרא הזבח ההוא פסח עכ"ל. ופירוש ופסח כתב
האבודרהם כלומר ובא ועשה סדר הפסח: השתא. כ"ה ברוב הסדורים תיבה אחת
והוא תרגומו של מלת עתה כמו ועתה נעבד עולם (תהלים קי"ג) תרגומו מהשתא ועד עלמא,
עתה בנים (משלי ח') תרגומו והשתא בנייא אבל בקצת סדורי קלע"ש כתוב הא שתא
שתי תיבות וכן הוא בספר זבח פסח ובאבודרהם ופירש האבודרהם הא שתא השנה
הזאת ושתי הלשונות נכונים אך לפי מה שכתב האבודרהם במלת הא לחמא בשם
מחגור

- דין יין הכוס -

ואם חל פסח במוצאי שבת מברך יקנה״ז יין קדוש נר הבדלה זמן ואומר ברכת היין והקדוש עד והגיענו ואח״כ אומר:

ברוך. בורא מאורי האש. כן היא מסקנת הגמרא דברכות פרק אלו דברים דף נ״ב ע״ב כבית הלל ולא וכן הוא פשוט בטור או״ח סי׳ רצ״ח וכן פשוט במנהגנו לומר בורא מאורי כבית הלל ולא שברא מאור כבית שמאי ומלת בורא היא שם תואר מורה על התמדת הדבר לשעבר ולהבא ומלת מאורי היא לשון רבים לרמוז לכל מיני האור כמבואר שם בגמרא באריכות:

ברוך. המבדיל וכו׳. בקדקי הקבלה זו כתובים דהבדלה של ותודיענו:

ושותין בהסבת שמאל: ונוטלין ידיהן ואין מברכין כך היא הלכה פסוקה בשו״ע או״ח סי׳ תע״ג סעי׳ ו׳ שאין לברך על נטילה זו אע״פ שיש מן הפוסקים שכתבו לברך ודחקו עצמם לתת טעם לדבריהם ואותו טעם במסתבר ועיין טעם נטילה זו בשו״ע או״ח סימן קנ״ח סעי׳ ד׳ וסי׳ תע״ג סעי׳ ו׳ ובכל הסדורים נדפס כאן ונוטלין ידיהן ומברכין גם נדפסה ברכת על נטילת ידים והוא טעות גמור: ויקח אופיך או פטרזיל או קורבל ויטבול במי מלח ויברך ויתן לכלם:
ויקח מצה האמצעית ויבצענה לשנים וישים חציה בין שתי השלמות וחציה תחת המפה לאפיקומן ויגביה הקערה ויאמר הא לחמא בקול רם:

הא לחמא. הנה רבו הנוסחאות בשתי מלות האלה כי בסדורי קדמונים גם בהגדה פסח ובאמשטרדם ובכל בו כתוב הא לחמא והיא גירסא בשתי נוסחאות כי הא לחמא הוא תרגומו של זה הלחם ומשמע שזה הוא בעצמו הלחם שאכלו אבותינו ומה שקר מוחלט ובקצת נוסחאות כתוב כהא לחמא וגם הוא אינו נכון כי מלת די לא תתישב לפי הנוסח כי נהיה פירושו כזה הלחם אשר אכלו אבותינו ואין הענין מובן עד שנצטרך להוסיף מלת היה הלחם ואם כן היה צריך לכתוב כהא לחמא הוה לחמא די אכלו אבהתנא ובאמשטרדם כתוב עוד הא לחמא פירוש כזה היה לחם עוני שאכלו וכו׳ נראה שהיה גורס כהא בכ״ף הדמיון ובטעות נדפס באמשטרדם הא בלא כ״ף הדמיון ומפני שפירש במלה בכ״ף הכרח להוסיף מלת היה ולפי פירושו עיקר חסר מן הספר כמו שכתבתי למעלה לכן הנכון הוא לומר הא כלחמא עניא די אכלו אבהתנא שפירושו זהו כהלחם אשר אכלו אבותינו והכ״ף של כלחמא במלה אחר אל״ף של הא מפני שמלת הא מוכרחת ועומדת בפני עצמה ובאלו היא בטעם מפסיק ופירושה זה הלחם הוא כהלחם שאכלו וכו׳ כמו שמבואר: עניא. ב״ה בכל הנוסחאות ופירשו המפרשים שהוא תרגומו של לחם עוני (בדברים ט״ז) וכן הוא באמשטרדם ובאמת תרגום של עוני הוא עני בלא אל״ף בסוף הענין בקמ״ץ והנון בחולם ועניא הוא תרגומו של עני כמו עני ואביון (תהלים ל״ה) תרגומו עניא ומסכנא וברוך שמו: די אכלו. הוא תרגום

מרים הוא (שמות י״ב) הלמ״ד בקמ״ץ והמ״ם נחה ואין לטעון מלת הלילות שהוא בוי״ו תי״ו רבוי
נקבות כי כן הוא בפסוק כמו על משכבי בלילות (שיר ג׳) והרבה כאלה הביא הרד״ק במכלול
לכן הט״ג שוי״ו תי״ו שהם סימן הרבות ובאמת פעמים מלה שהיא לשון זכר כמו מן אב אבות
נקבת מזבחות וכו׳ והדגש שבנו״ן הראשונה הוא מפני מלת זה הדחוקה עליו במקומו כמו
שכתבתי אצל מה אנו מה חיינו ושם כתבתי ג״כ שמלת אנו נקודה האל״ף בחטף פתח
ולא בקמ״ץ: מצה. הוא שם בלשון נקבה כמו שכתב הרד״ק בשרש מץ וז״ל מצה תהיה (ויקרא ב׳)
הה״א לנקבה וכו׳ וסוף דבריו ז״ל ואפשר שתהיה המלה הזאת נצבה כמו מסה ומריבה או
יהיה שרשו מצץ ע״כ הנה אם שהיה נצבה אז דגש הצד״י הוא לחסרון נו״ן פ״א הפעל ואם
שרשו מצץ אז הדגש הוא לחסרון אות הכפל: כלו. כ״ה הכ״ף בשור״ק והלמ״ד דגושה לחסרון
אות הכפל כמו שכתבתי בברכת התורה במלת כלנו ושרשו כלל: שאר. כ״ה השי״ן בשב״א
והאל״ף בקמ״ץ כמו שאר ישוב (ישעיה י׳): ירקות. הוא מקובץ מן ירק ובא בוי״ו תי״ו רבוי
הנקבות ולא ביו״ד מ״ם רבוי הזכרים וכן כתב הרד״ק בשרש ירק וז״ל ארוחת ירק (משלי ט״ו)
הוא תאר לעשב שהוא מאכל אדם וכן קראו רז״ל לעשב שהוא מאכל אדם ירק והקבוץ
ירקות ע״כ. ובא על דרך אב אבות כדלעיל במלת הלילות: מטבילין. כ״ה בסדורים ספרד
והוא הנכון המ״ם בשב״א והטי״ת בפת״ח והבי״ת דגושה ונקראת בשב״א נע והוא בינוני מבנין
הדגש וכן הוא בהגדת פסח ובאמבורגריש בלא יו״ד אחר הבי״ת אבל בסדורים שלנו גם בפרק
ערבי פסחים דף קט״ו ע״א כתוב מטבילין ביו״ד אחר הבי״ת שהוא בינוני מבנין הפעיל
ובלי ספק הוא טעות סופר כי ההפעיל נמצא לשונו וגם לא אפשר לפרש כן בכאן רק
מטבילין מבנין הדגש שפירושו כמו בנין הקל שהוא נמצא לשנו וקאי על הירקות. וכן
הוא במשנה שם דף קי״ד ע״א הביאו לפניו ירקות וחזרת מטבל בחזרת הנה אמרו מטבל
שהוא בינוני מבנין הדגש ולא אמר מטביל שהוא בינוני מהפעיל ובקצת נוסחאות כתוב
אין אנו חייבין לטבל וכבר נוכח בפרק ערבי פסחים דף קי״ו ע״א שהוא גורסא בלתי
נכונה הביאו דברי הגמרא האמבורגריש והגדת פסח רק הנכון לומר מטבילין שהוא נמצא
לשנו כדלעיל אבל במקרא לא נמצא ענין טבילה רק בבנין הקל ולא בבנין אחר והוא
נמצא לשנו כמו ויטבלו את הכתונת בדם (בראשית ל״ז) וטבלת פתך בחומץ (רות ב׳) והרבה
כאלה כלם מבנין הקל: אפלו. הוא מלה מורגלת בדברי רז״ל ונמצאת ג״כ לפעמים בתרגום.
כמו אין גם אחד (תהלים י״ד) תרגומו אפילו לית חד וכן אף כי נטעו אף כי זרעו אף כי
שורש (ישעיה מ׳) תרגומו אפילו ופשין אפילו נסבין אפילו ותרבין וכתב המתורגמן שהוא מלה
מורכבת מן אף ואלו וכן הוא בספר התשבי: פעם אחת. שתי פעמים. כ״ה בכל הנוסחאות
אחת שתי לשון נקבה אף כי מלת פעם היא מלה שנופל עליה לשון זכר כמו אך הפעם
הזה (שופטים ו׳) ולשון נקבה כמו זאת הפעם (בראשית ב׳): מסבין. כ״ה הנכון המ״ם בשור״ק
והסמ״ך בפת״ח ורפה ובכל הסדורים נקודה המ״ם בשב״א והסמ״ך בשור״ק והוא טעות גמור
שכן כתב המחבר ר׳ יוסף קמחי בספר הזכרון בבנין הפעיל מפעיל הכפל וז״ל וזה שאנו
אומרים בהגדה של פסח כלנו מסבין המ״ם בשב״א והסמ״ך בשור״ק אין אנו יודע מוצא ותכן
דבר

מתגור ומסרת עי"ל וכתוב במתגער ומטרו אין לדקדק מזה לא אמר האו לחמא דלחם לשון
זכר הוא והאו לשון נקבה הוא עכ"ל ולפי זה היה צריך לומר האו שתא כי שתא הוא
תרגומו של שנה שהוא שם בלשון נקבה: הכא. הוא תרגומו של פה כמו שבו לכם פה
(בראשית כ"ב) תרגומו אוריכו לכון הכא ופירושו במקום הזה: לשנה הבאה. כתוב [illegible]
סדר קלע"ף עי"ל והמאיר וכל אלו הדברים הם באריכות מזה ונבאר דבר לשנה הבאה שהוא
כתוב בלשון עברי וכן בני חורין אלא לשון הנביא אנו אומרים להרחיב לב שומעי
ההגדה לומר ולהזכיר צרות אבותינו הוא מסיים נחמה ולשון זה תפס כדכתיב [illegible]
השמועה בארץ (אפשר שזהו טעות סופר וצריך להיות שנת גאולי באה (ישעיה ס"ג) כי עיקר
הכוונה להורות לשון ביאה אצל שנה) כדכתיב מה נאוו על ההרים רגלי מבשר ואף [illegible]
בני חורין זהו מלך המשיח עכ"ל. ומה שכתוב לעיל וכן בני חורין ני"ל שצריך להיות. וכן
אצל בני חורין וקאי על לשנה הבאה כי בני חורין לשון ארמי הוא כמו שחתם [illegible]
(נחמיה י"ג) שתרגומו דבפטרתנן בני חורין ובפירוש הנדפס בסדורים יש עוד טעם אחר
בזה עיין שם. ולמ"ד לשנה נקודה בפת"ח ודגושה והוא כמו להשנה אעפ"י שאין הא
הידיעה אצל הבאה ראוי לומר בלתי ידיעות לרוב ההודאה כמו שנמצא בפסוק השנים
הטובות הבאות (בראשית מ"א) שהיה יכול לומר שנים הטובות הבאות מלת שנים בלא
ה"א הידיעה ואמר השנים לרוב ההודאה וכן נמצא זה הענין במקרא מאות ולאלפים
ולכן ראוי לומר גם כאן לשנה הלמ"ד בפת"ח לידיעה: עבדין. כל הבנינים מאות כתוב [illegible]
אבל באמת יותר נכון לומר עבדין שהוא תרגומו של עבדים כמו ועבדים ושפחות (בראשית
י"ב) שתרגומו ועבדין ואמהן. ומוזגין כוס שני ואומרי/

מה נשתנה: משנה היא בפרק ערבי פסחים דף קט"ז ע"א. מלת נשתנה שרשה שנה ופירושו
ענין שנוי והיא מלה מורכבת מבנין נפעל ומבנין התפעל שאם היה כלו מבנין
נפעל אז היה אומר נשנה על משקל אבן שלמה מסע נבנה (מלכים א' ו') כי גם הא [illegible]
הלמ"ד הא שרשו בנה, ואם היה כלו מבנין התפעל אז היה אומר השתנה כמו [illegible]
והשתנות (מלכים א' י"ד) אבל נשתנה הנו"ן היא מבנין נפעל והתי"ו ובא נו"ן [illegible]
מבנין התפעל ובאה התי"ו אחר השי"ן שהיא פ"א הפעל מן הטעם שכתבתי [illegible]
ומפני חטאינו במלת שנשתלחה אבל אין טעם ההרכבה במלת נשתנה בטעם הרכבת
שנשתלחה ונתרחקנו שכתבתי שם כי אין שייך טעם ההתפעל הרגיל במלת נשתנה
כי אין שייך לומר בלילה שהוא מסבב לעצמו השנוי רק טעם ההתפעל בזה הוא להורות
על חוזק ההתפעלות השנוי כמו שכתב הרד"ק במכלול בסוף בנין התפעל עי"ל וכן [illegible]
כי בהוראות רוב הפעולה בפעל נאמר לו בלשון נפעל או התפעל וכו' וכתב בעל לשון למודים
בשער השני פרק ב' עי"ל והנה נתחלף התפעל ומתפעל כשהוא מורה על חוזק ההתפעלות
יותר מהנפעל עכ"ל וכן כתב בעל לוית חן בשער ג' פרק ו' והנה מלת נשתנה הוא פעל
עבר לזכר וקאי על הלילה שהוא שם בלשון זכר והה"א מונה לנקבה רק הוא נוספת ב[illegible]
השם הוא ל"ו הלמ"ד בפת"ח והנו"ד בחולם כמו שומרי בלא צדק (ישעיה נ"ו) ובסוף [illegible]
שמורים

זה הדין [illegible] [illegible]

...ה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח ולא גרסינן וכל המספר ביציאת מצרים דכיון שהוא
...ה צוינו לא אמרינן בזה הרי זה משובח אלא מחויב הוא לעשות מה שנצטוה אבל להא גרסינן
המרבה לספר נוחה והכי מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים ואפילו בדבור בעלמא שנדבר
...נין יציאת מצרים יצא ידי חובתו וכל המרבה לספר הרי זה משובח עכ"ל וכן הוא בהגדה פסח:
...ר. אכתוב נקודו במשנת ר' אלעזר בן עזריה : משובח. כה"ה השי"ן בשור"ק והבי"ת בקמ"ץ ובמלה
הוא פעול מבנין הדגש על משקל נכבדות מדובר בך (תהלים פ"ז) ואפשר שהוא פעול תאר כמו
תאר מלוטש (תהלים נ"ב) נוה משולח (ישעיה כ"ז) ודומיהם והוא הנכון :

מעשה. מסבין. כה"ה המ"ם במלאפום והסמ"ך בפת"ח כמבואר לעיל בסימן מה נשתנה :
בבני ברק. שם עיר מערי נחלת מטה בני דן שנ' ויהד ובני ברק וגת רמון (יהושע י"ט):
מספרים. הפ"א נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה כי הוא בינוני לרבים מבנין הדגש: ביציאת.
כן הוא הבי"ת בחר"ק והיו"ד נחה מפני פגישת שני שואין כמבואר בס"ג: הגיע. הגימ"ל בגעיה
לחסרון נו"ן פ"א הפעל שרשו נגע והוא פעל עבר מבנין הפעיל : זמן. כה"ה המ"ם בפת"ח
מפני הסמוכות: שחרית. כה"ה השי"ן בפת"ח והחי"ת בחטף פתח והוא שם בתוספת יו"ד ותי"ו
...ן וכמו השחר עלה (בראשית י"ט) על משקל טוב אחרית דבר (קהלת ז') שהוא ג"כ שם בתוספת יו"ד
ותי"ו מן אחר הדברים האלה (בראשית כ"ב):

אמר. הרי. כתב התשב"ץ וז"ל הרי שמשו בו רז"ל במקום הא כמו הרי זה משובח הרי אנו
ובנינו והה"א נקודה בחטף פתח והרי"ש בצר"י ובלא פ"ר ואר עכ"ל: זכיתי. כתב
האבודרהם וז"ל ולא זכיתי ולא נצחתי כמו זכנהו לרבנן מאן דזכו למלכא לשון נצוח וכו' וכן
הוא בספר הגדה פסח, ובפי' הסדור העתק לשון שניהם הנה לפי זה צריך לקרות הזי"ן בחור"ק
והכ"ף בגעיה שהוא פעל עבר מבנין הדגש והוא פעל יוצא כמו זכיתי לבי (משלי כ') אבל כשהזי"ן
בקמ"ץ אז הכ"ף רפה והוא פעל עבר מבנין הקל וענין זכות בבנין הקל הוא פועל עומד
בעצמו כמו ומה יזכה ילוד אשה (איוב כ"ה) וזה מבואר למשכיל : שתאמר. כה"ה התי"ו בצר"י כמשפט
אותיות איתן על לשון אמירה בבנין נפעל וגם המ"ם עי"ן הפעל בצר"י כמו בעת יאמר ליעקב
(במדבר כ"ג) והצר"י שבאותיות איתן הוא תשלום הדגש הראוי להיות באל"ף לחסרון נו"ן נפעל כי
היתה התי"ו ראויה להנקד בחור"ק והאות שאחריה בדגש כמו ותקהל העדה (ויקרא ח') ומפני
שהאל"ף אינה מקבלת דגש בא הדגש ושב בצר"י החור"ק שבתי"ו ונעשה צר"י כמבואר בפרק ד':
שדרשה. כה"ה הדל"ת נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה ואחר סגו"ל השי"ן והרי"ש והשי"ן בקמ"ץ
והה"א במפיק כמשפט הה"א הנקבה הפעולה כמו הבונה וגם חקרה (איוב כ"ח) ולשון נקבה
בכאן קאי על הפרשה וכאלו אמר דרש אותה : לימות. כה"ה הלמ"ד בחור"ק והיו"ד נחה כמו
שמחנו כימות עניתנו (תהלים צ') והתי"ו היא לנקבה שכן כתב הרד"ק בשרש יום וז"ל ונתחבר יום
בלשון נקבות זכור ימות עולם (דברים ל"ב) ובבוא אות השמוש על יו"ד הנקודה בשב"א תנוח היו"ד
ותנקד אות השמוש בחור"ק כמבואר בפ"ג: המשיח. הוא שם התאר כמו הכהן המשיח (ויקרא ד')
ומלת המשיח בכאן הוא תאר למלכנו שיבוא במהרה בימינו שיהיה נמשח למלוכה כמו שנ'
עלו ועם משח יי' אותו (ישעיה ס"א) עיין בפי' רש"י :

ברוך

דבר זה ומפני הכפל מן סבב וכו' ומאריך שם בפלפול רב ומסיק בדבריו ז"ל ושמא [...]
מעתם כלם מסבין המ"ם בשורק והסמ"ך בפתח וטעו המעתיקים לכתוב מסובין [...]
ואשר באו מעתקותיהם לא נתנו את לבם לחקור ולדרוש האמת היאך דרך הלשון ומפלה [...]
בפעלים או בפעולים כי הפעלים מסובין הסמ"ך בחולם והפעולים מסבין המ"ם בשורק [...]
והסמ"ך בפתח כמו מוסבות שם (במדבר ל"ח) עכ"ל. ודבריו נכוחים למבין ואין לשנות ומאחר [...]
שבפעלי הכפל הפעול ובנין הפעול המ"ם היא מלאפ"ם ובא הפעל רפה אחרונה וכן [...]
במלת מוסבות וכתב עליה בעל לשון למודים ולא נמצא יותר ה"ל שלא נמצא עוד במקרא [...]
ובנין הפעול לכן ראוי ללכת אחר הנמצא בפסוק ולומר גם כאן מוסבין המ"ם במלאפ"ם
או בשורק ומה אכפת שהוא בא לפעמים כן במקום המלאפ"ם ועכ"פ צריך לקרות הסמ"ך
בלא דגש והבי"ת במשה לחסרון את הכפל שרשו סבב:

במנחה של שבת הגדול אומרים עבדים היינו וכו' עד לכפר על כל
עונותינו אפילו אם חל בו ביום י"ד בניסן ואין אומרים ברכי נפשי

עבדים. בית. המ"ם בקמץ כי איננו סמוך ולא תנקד בפתח כי אם בסמוכות כמו שכתו[...]
בכמה מקומות: ואלו. האל"ף בחולם והלמ"ד במשה והוא תרגום של לו במקום [...]
שפירש הרד"ק אותו כמו מלת אם כמו לו חכמו (דברים ל"ב) תרגומו אלו חכימו, וכן לו חפץ ה' [...]
(שופטים י"ג) תרגומו אלו רעוא קדם יי' וכן לו הקשבת (ישעיה מ"ח) תרגומו אלו אציתא ו[...]
באלה: הקב"ה. כבר כתבתי ענינו בלוחות לשבת: משועבדים. הוא פעול מבנין הדגש [...]
בספר התשבי וז"ל והפועלים מענין זה על הרוב מתורגמים בלשון התפעל כמו ועבדום (דאלה[...]
ונשתעבדון בהון וכו' אבל חז"ל שמשו בו בבנין פיעל הדגש עם לשון עבד כמו פלוני שעבד א[...]
עבדו הנני משעבד את עבדו ודומיהם והפעול משועבד משועבדים היינו לפרעה כלם מע[...]
הכנעה בלשון אשכנזי אונטר טעניג עכ"ל הנה מה ר"ל זה הפעל לפעלים שהם בני ארבע[...]
אותיות שהביא הרד"ק במכלול אחר הפעלים הכפולים כמו כרבל שהביאנו ממנו וכרבל [...]
והפעל מכורבל הכ"ף בשורק ומביא שם כל השלה גמנים בכולם הר"ש בשבא נח והבי"ת [...]
במשה וכן צריך לומר בפעל הזה שעבד משעבד משועבד וכו' בכולם העי"ן בשבא נח וה[...]
במשה בדגש קל ולשנות הוא לקרות העי"ן בחטף פתח כמו שהוא בספרים כי לא תהיה ה[...]
רפה כמבואר בפרק ג' והוא פעל מבנין הדגש כנזכר: לפרעה במצרים. בה"ה בכל הנוסחאות [...]
גם בהגדה פסח אבל האבודרהם כתב וז"ל ומצאתי במחזור ויטרי דלא גרסינן משועבדים היינו [...]
לפרעה במצרים אלא משועבדים היינו במצרים ולכך נראה שטעו בו פרעה כבר היה [...]
תמור שבך קוראים שם המלכים כלם כבר נתבטל זה השם ובימיהם מיום מחדר המקד[...]
עכ"ל: כלנו חכמים כלנו נבונים כלנו יודעים את התורה: בה"ה בכל הנוסחאות גם במחז[...]
אבל האבודרהם כתב אחר מלת נבונים וז"ל ובסדר רב עמרם גורס כלנו זקנים שכבר [...]
והגדנו זה במה שאמר כלנו יודעים וכו': וכל המרבה לספר וכו'. כתב האבודרהם וז"ל [...]
המרי[...]

...ב התשבי ז"ל דדניאל עקר שרשוהי ואין הפרש בין עקר ושרש וכן תרגום ושרש דבר
...א בו ועקר דמלתא אשתכח ביה וכו' עד וגם הרגילו רז"ל לקרוא להקב"ה עיקר באמרם
...ר בעקר וכן תרגום מלשוננו נגבור מאן דכפרין בעקר עכ"ל ונקרא הקב"ה כן לפי שבמו
...רש האילן הוא סבת הויות האילן ופריו וסבת קיומו והעמדתו כן הש"י הוא סבת הויות
עולם וכל אשר בו וסבת קיומם והעמדתם כמו שכתוב אתה עושה את השמים שמי השמים
...בם וגו' ואתה מחיה את כלם (נחמיה ט') ופירוש מחיה מעמידם בקיומם כמו שכתב הראב"ע
...פסוק וישבע בחי העולם (דניאל י"ב) וז"ל חי העולם הוא השם המחיה הכל והטעם המעמידם
...מו החיים לאדם וכבר ואתה מחיה את כלם עכ"ל: נגאל. הוא פעל עבר מבנין נפעל ונקודה
...אל"ף בקמ"ץ מפני ההפסק :

תם. מה זאת. הזי"ן בגעיה מפני מלת מה הדחוקה עליה במקף :

ושאינו. הוי"ו בשב"א ובכל הסדורים נקודה הוי"ו בשורק הנקראת באמ"ע שרוקה וטעות הוא
כי לא תנקד וי"ו השמוש בשורק כי אם בבואה לפני אחת מאותיות בומ"ף או
לפני את הנקודה בשב"א : לשאל. כבר כתבתי למעלה שבאמ"ע נקודה בחולם : את פתח לו.
כ"ה בכל הנוסחאות את בלא ה"א בסגו"ל האל"ף בפת"ח והת"ו בגעיה ונקודה בשב"א נח וזה
שיסד המגיד את שהוא לשון נקבה כמו אחותנו את היי (בראשית כ"ד) מי את בתי (רות ג')
ולא נמצא כן בלשון זכר רק ג' פעמים על פי המסורה כמו ואם ככה את עושה לי (במדבר
י"א) ואת תדבר אלינו (דברים ה') את כרוב ממשח הסוכך (יחזקאל כ"ח) וגם שם הזכירו רז"ל לפרש
לשון נקבה כמו שפירש"י באלה המקום שבתורה ואם כן למה יסד בכאן לשון נקבה ואפשר
שכוונת המגיד לרמוז שגם האשה מצווה במצוה זו וכדמוכח בטור א"ח סי' תע"ב שכתב בענין
ד' כוסות וז"ל ואחד אנשים ואחד נשים חייבים בהם ובכל המצות הנוהגות באותו לילה וכו'
עכ"ל וכיון שהכונה המגיד מפסוק והגדת לבנך שמצוה לפתוח לבנו א"כ גם האשה חייבת במצוה זו:

יכול. מבעוד יום. הבי"ת נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה אחר מ"ם השמוש: ומתוך. כ"ה
המ"ם בשורק והנו"ן בגעיה והוא פעול מבנין התפעל ודגש הנו"ן הוא לחסרון יו"ד פא"
הפעל כדגש נו"ן ולא הונח לנו (איכה ד') וכדגש צד"י ושבעה מוצקות (זכריה ד') כי שרשם ינח יצק:

מתחלה. התי"ו בשב"א נע מפני הדגש שבה אחר מ"ם השמוש והחי"ת בגעיה לחסרון אות
הכפל ששרשו חלל: עובדי. הוא בינוני תאר לרבים מבנין הקל כי הבינוני ליחיד
הוא עובד ולרבים עובדים וכשיבואו הרבים בסמיכות ישוב הבינוני להיות תאר כמו שומרי
משמרת (במדבר ג') וכן פועלי און אוכלי עמי (תהלים י"ד) ודומיהם רבים: עכשיו. כתב התשבי
ז"ל עכשיו אם לא עכשיו אימתי אמור מעכשיו כמו עתה ולא נמצא בתרגום ויש כותבין
עכשיו ביו"ד ואינו צריך עכ"ל: קרבנו. צר"י הקו"ף הוא תשלום דגש הרי"ש כמו שכתבתי
באתה יכרת במלת וקרבתנו כי גם זה פעל עבר ליחיד נסתר עם כנוי המדברים
בעדם מבנין הדגש :

ואקח. ואולך. בשניהם הוי"ו בקמ"ץ כי היא וי"ו המהפכת עתיד לעבר שמשפטה להנקד
בקמ"ץ כשתבוא על האל"ף המורה על העתיד כי בלא וי"ו היה אקח מדבר בעדו
לעתיד

ברוך. כבר כתבתי בתחלת קדמת נטילת ידים כי מלת ברוך הוא תאר פעול
פעול יעויין שם: המקום. הוא תאר להשי"ת ובפי' הנדפס בסדורים כתוב טעם למה
נקרא כך: ברוך הוא. כ"ה בנוסח הסדורים שלנו אבל באבודרהם ובגדת פסח אונגר
רק ברוך המקום שנתן תורה וכו' וטעם נוסח שלנו כתוב בפי' הנדפס בסדורים למה
ארבעה פעמים ברוך כנגד ארבעה בנים: דברה. הבי"ת נקראת בשב"א נע ומפני המ
שבה כי הוא פעל עבר לנקבה נסתרת ובנין הדגוש כמו בדברי אשתו אשר דברה
(בראשית ל"ט): תם. כ"ה התי"ו בקמ"ץ כי הוא תאר כמו ויעקב איש תם (בראשית כ"ה) והוא
תם בפת"ח הוא אינו תם בודאי כי תם בפתח הוא פעל עבר כמו כי אם תם הכסף
(בראשית מ"ז): לשאל. כ"ה האל"ף בחול"ם כי הוא מקור ... למ"ד השורש והמקור מענין שאלה
הוא תמיד לגזרת פעל בחולם כמו שאול שאל האיש (בראשית מ"ג) וכן עם למ"ד השורש שנהפך
בקמ"ץ השין לשב"א נשארה האל"ף בחולם כמו לשאול את אביה (שופטים א') לשאול לכם מלך (שמואל
א' י"ב) לשאול לנו מלך (שם) והרבה כאלה ואין להביא ראיה מפסוק לשאל לו לשלום (שמואל ב' ח')
שהאל"ף נקודה בקמ"ץ ולקרות ג"כ בכאן האל"ף בקמ"ץ כמו שהוא נדפס בסדורים כי באמת
בפסוק אינו קמ"ץ רק קמ"ץ חטף שהחולם נהפך לקמ"ץ חטף מפני הסמיכות למלה גמורה
במקף שבין משפטו כמבואר בפרק ג':

חכם. מה הוא. המ"ם בפת"ח אע"פ שהיא סמוכה למלת הוא ואין הה"א מקבלת דגש והיה ראוי
שיבא הדגש תחת הפתח לעשותו קמ"ץ במשפטו ועם כל זה נשארה בפתח כי הטעם
הוא על פי המסורה שמלת מה לפני מלת הוא והיא המ"ם לעולם בפת"ח אבל הפסוקים שבטעם
כמו מה העבודה והחקים (דברים ו') מה העבודה הזאת לכם (שמות י"ב) מלת מה בהם בקמ"ץ כי
היא בנגינת טעם שאז היא בקמ"ץ כמו שכתבתי במלת מה אנו מה חיינו: העדות. הדל"ת
בחולם כי הוא לשון נקבות ומקבל מן עדה בה"א ולא מן עדות רבים בשורק עיין: כהלכות.
הכ"ף השניה רפה אחר שב"א נח ומפני שהוא לשון רבות כמו שכתבתי במותן לך על מלת
ברכה: אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. כתב האבודרהם ז"ל בומר אין עושין סלוק
ולא סוף לאכילה מיני מגדים כמנהג כל הסעודות אלא בגמר האכילה אחר מיני מגדים
כשנפטרים מסעודתן אוכלים כזית מבשר הפסח ולכך אנו אוכלין עתה כזית מצה
באחרונה זכר לפסח, ובהביא תנן כשם שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן כך אין מפטירין
אחר המצה אפיקומן. מפטירין פי' מסיימין מלשון הפטרה שמסיימין בה תפלת שחרית כמו
שפירשנו למעלה אפיקומן בלשון יוני קורין לאכילה אפיקומן. פירוש אחר מפטירין לשון פטירה
פה לדבר מלשון נפטרו בשפה אפיקומן נוטריקון אפיקו מיני מתיקה, והר"ן אין אומרים אחר
אכילת הפסח אפיקו מיני מתיקה לבטל טעם הפסח עכ"ל, וכן הוא בספר התשבי שאפיקומן הוא
לשון יוני שקורין כן לקינוח הסעודה המ"ם נקודה בחולם:

רשע. הכלל. כבר כתבתי בבריתא דר' ישמעאל שהכ"ף נקראת בשב"א נע והלמ"ד בקמ"ץ:
ולפי. ענינו כמו ובעבור כמו שכתבתי במלת לפיכך שקודם פרשת התמיד: כפר
בעקר. כ"ה בלא יו"ד הקו"ף דגושה ונקודה בקמ"ץ והבי"ת הגוש קמ"ץ להורות על הא' הידיעה
וכתב

כתב זה לאמתו. ומגירסת הגדת פסח שכתוב בו אלא הקב"ה :
מצא. בקש. כ"ה הבית בחורק והקמ"ץ בבה"ת ובגעיה והוא פעל עבר ומבנין הדגש כמו בקש י"י לו
(שמואל א' י"ג) כי לא נמצא מבנין בקשה בבנין הקל לעולם : עצום. הוא שם תאר ולא פעול כי
כתב הרד"ק בכללים שאחר ל"ב האותיות ז"ל וכן רב ועצום תאר כי הקל ממנו פעל עומד עכ"ל וה"ל
הפעלים העומדים לא נמצא פעול כמבואר שם באריכות בתחלת הכללים : ורב. הוי"ו בקמ"ץ
ומפני שהמלה מלעיל ומוגדת בעצוה כמבואר במשנת חטאת במלת ולוה : וירד. אנוס. הוא
פעול מן אין אונס (אסתר א') שהוא בינוני אבל לפי הענין שגוהם תאריך רק שהבינוני הנאמר
במגלת אסתר הוא תאר פועל בלא בינוני והפעול הנאמר כאן הוא תאר פעול בלא
התכוונות שהוא פעול מן הפועל המברית אותו וגם מבואר למשכיל: הדבור. כ"ה הד"לת בחורק
ובגעיה אחר ה"א הידיעה כמשפט והבי"ת במלאפו"ם ובגעיה כי הוא שם מן הדגשים אשר עי"ן
הפעל דגושה בהם כמו צבור קבוץ ודומיהם שהם בחורק ומלאפו"ם ועי"ן הפעל דגושה בהם:
והשתקע. הוא מקור עם למ"ד השמוש ומבנין התפעל מענין ושקעה ביאור מצרים (עמוס ט')
ונשקעה ביאור מצרים (שם ח') אעפ"י שלא נמצא במקרא התפעל מענין זה הנה בתרגום משנו
הפסוקים הנזכרים הוא בלשון התפעל והענין במלת להשתקע שלא ירדו כדי לסבב להיות
קבועים שם : לרוב. הלמ"ד בקמ"ץ מן הטעם שכתבתי למעלה בקמ"ץ הוי"ו של ורב : ויהי שם לגוי
גדול וכו'. כ"ה הנכון בלא מלת גדול כי מלת גוי לבד בדל שהיו מצויינין ועיין בספר גדת פסח :
מצויין. כ"ה המ"ם בשב"א והצד"י בחורק והיו"ד בקמ"ץ ובגעיה כי הוא פעול ומבנין הדגש
ומענין זה הציון הזה (מלכים ב' כ"ג) הציבי לך ציונים (ירמיה ל"א) שהוא שם מן הדגשים ומענין
אות וסימן וכאלו אמר מסומנים : נתתיך. כ"ה התי"ו השניה בחורק והכ"ף בשב"א נח לשון
נוכח לנקבה וכן כל הפסוק הוא לשון נקבה כי כן כל הפרשה (יחזקאל ט"ז) הוא בלשון נקבה
ומדברת כנגד צור וירושלים ועיין שם והעיר היא שם בלשון נקבה :
וירעו. המצרים. כ"ה הרי"ש בחורק והעי"ן נחה והקמ"ץ הספרדים נקבוה גם היו"ד בחורק
והוא טעות כי לא נמצא כן בכל המקרא וכתב הרד"ק במכלול שער השמות משקל פעלו
שבטים נפל הנו"ן היותר מהם לפניות שני והמ"ם כאחת לכובד קריאתם והיו ראוים מצריים :
ויענונו. כ"ה הנו"ן בשב"א נח והעי"ן בפת"ח והנו"ן הראשונה דגושה כי הוא לשון ענוי: ויתנו.
הת"ו נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה לחסרון נו"ן פ"א הפעל : הבה נתחכמה. הנו"ן
דגושה ומפני האות מרחוק והכ"ף דגושה כדין עי"ן הפעל של בנין התפעל ומפני הדגש היא
נקראת בשב"א נע והמלה היא עתיד למדברים בעדם ומבנין התפעל והה"א נוספת :
רעמסס. כ"ה העי"ן בפתח וכתב הראב"ע ז"ל רעמסס בפתח העי"ן ואיננו מקום ושרא עכ"ל
ר"ל ממין זה רעמסס שכתוב בפרשת ויגש וישב יוסף את אביו ואת אחיו וגו' בארץ רעמסס
כי אותו רעמסס נקודה העי"ן בשב"א :
ונצעק. עונינו. העי"ן נקראת בקמ"ץ חטף והנו"ן בשב"א נח כמבואר בתפלת ו"ח בקרבת
ראה נא בענינו : ואנחנו. הוא עתיד ומבנין נפעל ונהפך לעבר ומפני הוי"ו כי צרוי
הנו"ן ומורה שהוא נפעל והצר"י הוא תשלום דגש האל"ף המורה על נו"ן נפעל כצר"י הנו"ן
של

לעתיד וכן אילך והו"ו מהפכת אותם לעבר וכן וארבה ואתן שבפסוק ומלת וארבה
היא כתובה בלא הא בסוף וקרי בהא : לרשת. הלמ"ד בקמ"ץ ומפני שהלמ"ד מלעיל ומנגנת מלעיל
כמו שכתבתי במשנת חטאת במלת עולה : ירד מצרים. נמסר עליו ה' במטעים דכ"י ...
פי' שהספרים מטעים את הארץ וכותבין מצרימה כי פירוש למצרים אבל באמת האמת
מצרים וחסר למ"ד השמוש. ופי' מטעים כתוב בספר מסרת המסורת מאור ה' ע"ש :
ברוך. הקטתו. הנפרד הוא הקטחה והוא שם מענין קטחון עם הא נוספת בראשונה
הא הנקבה בסוף על משקל הבלה הכרה שהיה ראוי בתשלומין הנצלה הנבראה
כי הם חסרים נו"ן פא הפעל ובגלל עי"ן הפעל מורה על הנו"ן ובסמיכות וקבלו תשלום
הא הנקבה לתי"ו כמו הכרת פניהם (ישעיה ג') שהוא סמוך כן נהפך כאן במלת הקטחה
הא הנקבה לתי"ו ומפני הכנוי : חשב. כ"ה החית בחולם והשין בפתח ובמשה כי הוא פעל
עבר מבנין הדגש כמו וחשב את שני ממכרו (ויקרא כ"ה) רק שבמלת וחשב נהפך העבר לעתיד
ומפני הו"ו וכתב האבודרהם ע"ל הג' חשב את הקץ ולא גרסינן מחשב את הקץ כי חשב
זה כבר עבר ע"כ וכתב זה לאפוקי מגירסת הגדה פסח שגורס מחשב את הקץ
לעשות מה שאמר וכו' : כמו שנאמר. כן הוא הנכון ומלת כמו בוי"ו המ"ם נקודה בחולם
ולא כגירסת הסדורים שכתוב בהם כמה בה"א והמ"ם נקודה בקמ"ץ וכן בכל ההגדה כל מקום
נכתב בסדורים כמה שנאמר וכן בתפלות ראש השנה ויום הכפורים בתפלת ובכן תן פחדך
כתוב כמה שנדפס אף בפסוקים שאומרים בכל יום אחר הסליחות כתוב שם כמה פעמים
כמה שכתוב וכלם הם טעות גמור וצריכים להיות כמו הכ"ף בשב"א והמ"ם בחולם כי כן
נמצא בפסוק וכמו השחר עלה (בראשית י"ט) ורבו כמו רבו (זכריה י') והרבה כאלה אבל כמה שהכ"ף
בשב"א והמ"ם בקמ"ץ הוא לשון ארמי כמו שכתב בדניאל סי' ג' אתוהי כמה רברבין ותמהוהי
כמה תקיפין וגו' והוא ענין אחר לשון כמה שהוא ענין רבוי והגדלת הדבר כמו זה כמה
שנים (זכריה ז') כמה נר רשעים ידעך (איוב כ"א) ומלת כמו בא"ע הוא תרגומו של כאשר אבל
תרגום של כמו הוא באונו מלוי תלוים היק או היבוא ובשאר המקרא תרגום של כמו כד
או תבא כ"ף שנשות במקומו כאשר נמצא המעיין בפסוקים נמצא שבכאן מלת כמה שנאמר
אינה לא לשון עברי ולא לשון ארמי וכן כמה שנדפס שבתפלות רק העיקר הוא כמו הכ"ף
בשב"א והמ"ם בחולם ואין לשנות :
והיא. שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותנו. כ"ה הנוסח בכל הסדורים אבל בהגדת פסח אינו
גורס כאן לכלותנו וכתב בפירושו וז"ל והסתכל אמרו שלא אחד בלבד עמד עלינו ולא אמר
המגיד בזה לכלותנו כי אם עמד עלינו בלבד והיה זה לפי שהאחד ההוא אשר זכר שעמד
עלינו כוון בו אל פרעה מלך מצרים ובמה שלא היתה כוונתו לכלותם כי אם לשעבדם לכן היה
מתגיר בהם לבלתי שלחם ומפני זה אמר המגיד שלא אחד בלבד שהוא פרעה עמד עלינו ל...
ולאונב אלא אף בכל דור ודור בכל היום עומדים עלינו וגם לא בדרך פרעה לתכלית השעבוד
אם לכלותינו מעל פני האדמה ע"כ. ודבריו בדרך טעם הם : והקב"ה מצילנו מידם. כתב האב...
וז"ל ולא גרסינן אלא שהקב"ה כי אם והקב"ה מצילנו מידם וכן הוא בסדר רב עמרם וקצת ס...
ע"כ

אל המחנה האחת והכהו: סמוים. כה״ בלא יו״ד אחר הסמ״ך והמ״ם דגושה כי שרשו סמן ונמצא ממנו פעל במקרא ושעורה נסמן (ישעיה כ״ח) שפירשו בו פשו״ והרד״ק שהוא לשון סימן): רבי. ממין. התשבי האריך במלה הזאת וכתב נ״ל והוא מלה מורכבת משתי מלות כאלו אמר מן אין שפי׳ מאין בלא פ״ין וואנ״ין וכו׳ ומאריך שם והמ״ם נקודה בחור״ק והנו״ן דגושה כמשפט מ״ם שמושה מן שהוא נקודה בחור״ק והאות שאחריה דגושה: שלקו. התשבי האריך בזה בשרש לקה וסמ״ך בדברי רד״ל ואומר אני שלשון לקה אינו לשון הכאה כי הפעלים ממנו הם פעלים עומדים והיה לנו לומר למה לקו שבלוים בשור״ק הלמ״ד וכן במצרים לוקו בשור״ק בבנין פועל או נפעל נלקו ואינו אלא לשון סבל בלא״ ליו״ד ע״כ: מצרים. כה״ המ״ם בחור״ק והוא״ו נחה וכן כלם נבל והם יו״ד הנחס כמו שכתבתי לעיל בפסוק ומעו אותנו המצרים ואע״פ שהיה ראוי להיות המצריים ביו״ד הנחס נעה בחור״ק ואחריה יו״ד הרבים נחה כמבואר במכלול בשער השמות משקל פעלו וגו׳ ומאחר שלא נמצא׳ כן בכל המקרא אין לשנות לשון המקרא: הים. היו״ד בקמ״ץ כמשפט כל ים שבמקרא חוץ מן ים סו״ף כמבואר בפסוקים שקודם ווישע. והיא דגושה כדין אחר ה״א הידיעה: החרטומים. כה״ הטי״ת בשור״ק במקום בחול״ם והמ״ם דגושה כי בלשון יחיד נקודה הטי״ת בחול״ם כמו לכל חרטום ואשף וכשדי (דניאל ב׳) וברבוי ובא שור״ק במקום חול״ם ודגש אחריו כמו שהוא גם במלת חוק שהחי״ת בחול״ם שהוא בלשון רבים חוקים החי״ת בשור״ק והקו״ף דגושה ואע״פ שבמלת חוקים דגש הקו״ף מורה על חסרון קו״ף עי״ן הפעל כי שרשו חקק מה שאין כן במלת חרטומים כי שרשו חרטם ואין הדגש מורה על חסרון אות עכ״ז בא השור״ק במקום החול״ם והמכרח האות שבצדו דגושה כדין אחר תנועה קטנה והוא שם מן הדגושים כמו שבא גם במלת ולוא ונקב (בראשית ל׳) שהקו״ף בחול״ם וברבוי ישוב החול״ם לשור״ק והדל״ת שבצדו דגושה כמו נקודים וברודים (שם ל״א) ואין הדגש מורה חסרון אות כי שרשו נקד רק הוא שם מן הדגושים כן הוא גם במלת חרטומים: מה הוא. המ״ם בפת״ח לפני מלת הוא והטעם מבואר לעיל בשאלת החכם: ורא׳ ישראל את היד. כבר כתבתי בדקדוק פסוק דבר במקומו קודם שורת הים: מה. כה״ הה״א בפת״ח והמ״ם דגושה דגש חזק כדין אחר תנועה קטנה והיא נקודה פת״ח כמשפט מלת מה כשאיננה סמוכה במק״ף כמו שכתבתי במלת מה אנו מה חיינו ועל מלת מה כתב הרד״ק בחלק השני מהמכלול בשרש מה וז״ל ובא על המלה הזאת הכ״ף והוא שאלה על כמות הדבר כמה ימי שני חייך (שמות י׳) ע״כ ומה הענין הוא מלת במה שבמקום הזה:

רבי׳. מעט. כה״ הוי״ו בקמ״ץ מפני שהמלה מלעיל ועומדת בעצמה: חרון אפו אחת וכו׳. כך היא הגירסא הנכונה והאבודרהם גורס חרון אפו עברה אחת זעם שתים צרה שלש וכו׳ ואינו חושב חרון אפו שהוא כולל תחלה וכו׳ והגדה פסח גורס כגירסא שכתבתי דפנים ובכל בברוו כתב וז״ל והרביעית צרה משלחת מלאכי רעים כי הצרה הביא היא משלחת המלאכים הרעים ואין ספק שהיה ראוי לומר צרת משלחת מלאכי רעים וכן היה ראוי שיאמר מלאכים אבל בכך יבא המוברת במקום הסמוך כמו מן המרים והסמוך במקום המוברת כמו אל תתן לחוות נפש

של ויאמר ליעקב (במדבר כ״ג) ואעפ״י שאנחה הוא פועל עומד והכל הוא שלא יבא בנין נפעל
בפעלים העומדים כדרך תרבו בגזרת פעלת שלמות עומד לג׳ בדגש גדול ובא יו״ד ע״מ
בדגש קטן וז״ל ואנחו בני ישראל ואנחו לא כתיב (ה׳ הוא והאלף בפתח שהוא מבנין הפ׳
על משקל ונערבו אתם ולחמה (בראשית י״ב) אלא ואנחו (ה׳ היו״ד בצר״י והאלף בקמץ שהוא
מבנין נפעל כנזכר) כלומר נתאוו לו ומעלה (ס״א כלומר נאנחו למטה) שהאנחה היתה
בשבילם למעלה ע״כ : ד׳ פרשיות דרך ארץ. הנה אם מלת דו שבה אל ענינו שהוא שם
דבר אז ראוי לקרות דו במלאפו״ם שהוא לשון זכר ואם הוא שבה אל מלת פרשיות אז
ראוי לקרות דו בחולם ומאחר שכתב כאן בסמוך ואת ענינו אלו הבנים הנה מאחר שכתב
אלו לשון רבים נראה שהוא קאי על הבנים שהם רבים ולא על ענינו שהוא לשון יחיד
שאם היה שב אל ענינו אז היה אומר זה ולא אלו ומאחר שהדבר כן הנה מוכח שמלת
דו שבכאן וגם מכאן והלאה כלם שבים אל מה שאחריה ולכן ראוי לקרות דו פרשיות דרך
ארץ בחולם כי פרשיות הוא שם בלשון נקבה הנפרד הוא פרשה בה״א הנקבה שהוא פועל
אבל דו הדרך ראוי לקרות דו במלאפו״ם כי דרך הוא שם בלשון זכר וכן אחכ״ו דו הדבר
דו החרב דו גלוי שכינה כלם במלאפו״ם כי הם שבים אל מה שאחריהם שהם לשון זכר:
אלו. האלף בצר״י והלמ״ד במלעיל והטעם מלעיל : הלוה. הוא שם התאר הוי״ו בחולם והלמ״ד
בחולם ובמלעיל : הנאורה. הוי״ו נקראת בשב״א נח :
ויוציאנו. ממצרים. כ״ה האלף בקמץ כי אינו דבוק אל מה שאחריו : שלוח. כ״ה במלאפו״ם
ובגבה פסח בלא ה״א הידיעה ובסדורים שלנו גם בסדר קלע כתוב השלוח
בה״א ואינו נכון לפי הענין : ולא אחר. כ״ה החי״ת בצר״י והטעם כתבתי בברייתא דר׳
ישמעאל : דו הדבר. הד״ן במלאפו״ם כי דבר הוא שם בלשון זכר כמו שנאמר בפסוק שבענין

כתב והראב״ע ז״ל בשם ס׳ תשע״ג וז״ל ונעבור לדרום מעט מן הכוכב כוכבא כשמגיע לדם ואש מורות שלן וכן שמכים המכות דצ״ך עד״ש באח״ב רכוז ובפרט הכל זו [illegible] :

דבר כבד מאד. וכבד הוא שם תאר בלשון זכר :
זה הדם וכן דם ואש. בשניהם הדלת בקמץ כי מלת
דם הוא לעולם בקמץ אלא כשהיא סמוכה היא בפתח
כמבואר במכלול בסוף שמות הכפולים ואלה השנים אינם
סמוכים : ואש. הוי״ו בקמץ כי המלה עומדת בענינה :
דבר אחר. החי״ת בצר״י כבמעל והטעם מבואר בברייתא דר׳ ישמעאל: אלו עשר מכות:
גם כאן נקודה האלף בצר״י והלמ״ד במלעיל ומפני שהמלה מלעיל וכבר כתבתי על זה
כלל במשנה אלו דברים שאין להם שיעור : דם. כ״ה בנו״ן לשון נקבה כי הוא קאי על המכות ומכה
הוא שם בלשון נקבה אבל דם בעצם הוא לשון זכר : מכת בכורות. נהפכה הה״א של מכה
לתי״ו מפני הסמיכות והיא כמו מכה של בכורות ומה שכתוב בכורות לשון נקבות אעפ״י
שמלת בכור הוא תאר לזכר אין ספק כלום כי כן נמצא בפסוק בשתי הלשונות כמו שכתב
הרד״ק בשרש בכר וז״ל בכר אתנהו (תהלים פ״ט) תאר והקבוץ על דרך נקבות ובכורות צאנו
(בראשית ד׳) ועל דרך זכרים ואת בכורי בקרנו (נחמיה י׳) ע״כ. ונמצאים הרבה שמות שיבואו
עליהם לשון זכר ולשון נקבה כמו שכתב רש״י ז״ל בפרשת וישלח על פסוק ונאמר אם יבוא
אל

משקל מקום ומבין ובמורים שושוב הקמ"ץ לשב"א בסמוכות כמבואר במכלול בשער השמות
שהם ונחו העי"ן במשקל מפל וגם במלת ממון נשתנה הקמ"ץ לשב"א בסמוכות כמבואר לעיל
והנה משקל ממון מקום שוה במוברת ובסמוך בן הם ג"כ שוים בבנין וכמו שנאמר מן מקום
בבנין הנ"ם בשב"א כמו מקומו מקומו מקומם כמבואר במכלול במשקל הנזכר כן ראוי לומר מן
ממון ממונו ממונם וכן בכל הבנינים הנ"ם הראשונה בשב"א ומכאן יש להוכיח שגם
במשנה בגין בפ"ק דסנהדרין דיני ממונות יש לקרוא הנ"ם בשב"א כי ממונות הוא על משקל
מקומות וכן מצאתיו באחד מספרי קלף הנ"ם בשב"א: בחרבה. כ"ה הב"ת בסג"ל וביאור
כמו שכתבתי בדרכי נפשו במלת בחרים ובשער מעלות במלת החרים: שקע. כ"ה כל המסתאות
השי"ן בחור"ק והקמ"ץ בפת"ח ובגעיה והוא פעל עבר ויחוד נסתר ומבנין הדגש על משקל קבע מן
הבנין בפעלו בקעו (ישעיה נ"ט) שהיחוד ממנו בקע הבי"ת בחור"ק והקו"ף בפת"ח ובגעיה
על משקל אבד ושבר ביחוד (איכה ב') שהשי"ן בחור"ק והבי"ת בפת"ח ובגעיה שנאמר ממנו
ורבים ואת צלמיו שברו (ד"ה ב' כ"ג) השי"ן בחור"ק והבי"ת בצר"י בהפסק כמו שהוא במלת
בקעו אך קבת קשה שלא נמצא ענין שקיעה בבנין הדגש בכל המקרא רק בבנין הקל
ובנפעל ובהפעיל והנה בבנין הקל הוא פעל עומד כמו ושקעה ביאור מצרים (עמוס ט')
ובהפעיל נמצא לשני כמו תשקיע לשונו (איוב מ') שהכל הוא בתבנית הבקבוק שכאשר
בבנין הקל עומד אז הדגש או ההפעיל יוצא לשני כמבואר במכלול בתלוים שאת לב
הראבנים ומאחר שלא נמצא ענין שקיעה בבנין הדגש לעולם אם כן היה ראוי להמגיה
לומר השקיע מבנין הפעיל שהוא יוצא לשני ומאחר שנמצא כן בפסוק כדלעיל כמו שאמר
העקירנו בבנין הפעיל ודע: ספק. כ"ה הסמ"ך בחור"ק והפ"א בצר"י והוא פעל עבר
ובנין הדגש מענין ספוק והרד"ק הארוך בו בשרש ספק ובשרש שפק בנקודה על צד שמאל
של השי"ן וגם התשבי הביאו בשרש ספק ושניהם כתבו ששמשו בו ה"ל גם בבנין הפעיל
כמו לא הספיק גם בהתפעל כמו כאן במסתפק מהן: צרכינו. כ"ה ביו"ד אחר הכ"ף לשון
רבים כי השו"ן הסמוך כל צרכם כמו שכתוב לא חסרת דבר (דברים ב') ואין להביא ראיה מן הפסוק
ואתנו נברות עבור מן הבנין כל צרכם (ד"ה ב' ב') שהוא לשון רבים וכתוב בלא יו"ד כי שם
מלת בכל מורה על הרבוי כמו שכתבתי בקריבות שחרית בקריבת שעשה לי כל צרכי ולפי זה
שכתבתי שם בדקדוק מלת צרכי נכון לומר כאן הצד"י בקמ"ץ חטף והרי"ש בשב"א נח והכ"ף
מנושה ונקודה בצר"י ונכון ג"כ לומר הצד"י בחטף קמ"ץ שהוא עם שב"א והרי"ש בקמ"ץ והכ"ף
רפה כי שני הפנים נכונים במלה הזאת ועיינן שם: המן. כ"ה המ"ם בקמ"ץ ולא בפת"ח:
קרבנו. כ"ה הקו"ף בצר"י לתשלום דגש הרי"ש כי הוא פעל עבר ומבנין הדגש כמו שכתבתי באותה
מברכת במלת וקרבתנו והרי"ש של קרבנו נקראת בשב"א נע כדין שב"א אחר תנועה גדולה כמבואר
בפרק ג':

על. בפועלה. הוא פעול לנקבה ומבנין הקל וקמץ על הסורה שהוא שם בלשון נקבה והפעול לזכר נמצא
בפסוק הבוא והיה כפעול (שמות כ"ח): מכופלות. גם הוא פעול לנקבה ומבנין הדגש על משקל מקוטרת
מור ולבונה (שיר ג') הנ"ם בשב"א והא"ה הפעול בשורק ועי"ן הפעול בגעיה אבל לא נמצא במקרא
בבנין

נפש תורק ויש ספרים שכתוב הדרשה הזאת באופן אחר עברה אחת זעם שתים צרה שלש
משלחת מלאכי רעים ארבע שלא מנה רבי אליעזר חרון אפו באחת ומן לפי שסבר שהוא כולל
לכל העשר מכות ולגופם אצטרך אבל הגירסא הראשונה היא יותר אמתית אצלו ע"כ הנה
דעתו כנגד גירסת האבודרהם ודבריו נכונים ומדקדקו במלת מלאכי הם דברי הרד"ק בפירוש
תהלים: מאתים. כה"ה המ"ם בקמ"ץ והאל"ף נחה ולא כדברי אחד מן המגיהים הטועים שטעותו
שהיה קורא האל"ף בשב"א אחר קמ"ץ המ"ם ושאלתיו על זה ואמר לי שיש לו כן קבלה ומאחר המגי
אולי גם אחר קבל ומקבל כמותו וכולם לא ראו את דברי הרד"ק בשער השמות במכלול משם
בשני קמ"צין שכתב שנקודה המ"ם בקמ"ץ ולא בשב"א כשאר שנתים שפתים כדי להניח האל"ף:
רבי. חרון אפו אחת עברה שתים וזעם שלש וצרה ארבע משלחת מלאכי רעים חמש. כך היא
הגירסא בכל הספרים כי גם הגדת פסח הוכרח לפרש מלת וצרה ומה בפנו צריך כדי
לעשותן חמש מה שאין כן בדרשת ר' אליעזר שהוכרח לפרש וצרה כאלו סמוך כדלעיל:
כמה. כתב הגדת פסח כי גם אלה הם דברי ר' עקיבה ולפי דעתו כי מלת כמה במקום הזה
אין פירושה כפירוש כמה שבדברי ר' יוסי הגלילי שהיא על שאלת כמות הדבר רק פירושה
ענין רבוי והגדלה כמו זה כמה שנים (זכריה ז') כמה נר רשעים ידעך (איוב כ"א) ודומיהם שפירושם
כמה וכמה הרבה מאד וכן פירושה בכאן כלומר כמה מעלות טובות רבות מאד יש למקום עלינו
ולמ"ד למקום היא נקודה בפת"ח ומשמעה כלומר להמקום הידוע שהוא הש"י הנקרא מקום כמו שכתבתי
לעיל בדרש ברוך המקום: אלו. כבר כתבתי בדקדוק ופירוש מלת אלו בתשובת עבדים היינו למט
ועיין שם: דיינו. כה"ה מלת דיינו במ"ג אחת כי שרש המלה די כמו עד בלי די (מלאכי ג') ונוסף
עליה אותיות הכנוי כמו והמלאכה היתה דים (שמות ל"ו) שהוא כמו די שלהם כלומר די ספקם
וצרכם כמו שכתב הרד"ק. והראב"ע כתב כי מ"ם דים שב אל כל התכונים הנה המ"ם היא כנוי
הרבים הנסתרים וכן בכאן מלת דיינו הנו"ן והו"ו הם כנוי המדברים בעד עצמם ופירושו
די לנו כלומר אלו עשה לנו הקב"ה דבר זה לבד די היה לנו ובכל הסדורים כתוב דיינו בשי"ן
ונו"ן והוא טעות מפורסם כי די הוא על משקל גו וכמו שהמדברים בעדם במלת גו הוא בלא
נו"ן אחר הדל"ת כמו נגדנו רגוו (דברים ל"ב) שפירושו גו שלנו הוא בלא נו"ן אחר הגמ"ל כן מלת
דיינו שבכאן צריכה להיות בלא נו"ן אחר היו"ד הראשונה שהיא במדרגת הגמ"ל של גו ואם
דיינו בשין ונו"ן אינו נוהג על משקל ידינו לא שפכה (דברים כ"א) שהוא לשון רבים כלומר ידינו
הרבה שלנו וכן נצטרך לפרש בכאן דיינו דיים הרבה שלנו ומה ענין הלשון סובלו והדבר
מבואר למשכיל המעיין על האמת ומלת דיינו הנו"ן דגושה בדין אחר תנועה קטנה כמו והמלאכה
היתה דים שהנו"ן דגושה: מאלהיהם. כה"ה ההי"א בצר"י והאל"ף נחה אע"פ שהוא מדבר על
אלהים אחרים וכתבתי בפרק ד' שנקודה ההי"א בקמ"ץ במלת אין כמוך באלהים ופנו שאו
קמ"ש עם כל זה נקודה בכאן ההי"א בצר"י כי אין צריך בכאן ונראה כי הכנוי הוא
בשמוש את הה"א כמבואר במכלול: ממונם. כה"ה המ"ם הראשונה בשב"א ולא בקמ"ץ כי הנפרד
הוא ממון המ"ם בקמ"ץ כמו מה בצע (בראשית ל"ז) תרגומו מה ממון המ"ם בקמ"ץ ובסמיכות
הקמ"ץ לשב"א כמו כל הון ביתו (שיר ח') תרגומו כל ממון ביתיה ומאחר שמלת ממון היא
משקל

אח. אחריו רק הוא עצמו נעשה חמץ והיה להם לכתוב להיות חמץ כלשון הפסוק שכתוב כי
לא חמץ ואין לומר שמלת להחמיץ הוא פעל יוצא וקאי על בני ישראל המחמיצים בצקם דא"כ
היה ראוי לכתוב כך שלא הספיקו בני ישראל להחמיץ את בצקם אבל מאחר שכתוב שלא
הספיק בצקם להחמיץ מוכח שמלת להחמיץ קאי על החמץ א"כ הוא הכרח פעל עומד ולזה
אות אחד מבנין הפעיל וצריך עיון: וגאלם. כ"ה בסדורים שלנו אבל בהגדה פסח כתוב וגאלם
ושוב והיא גירסא יותר נכונה לפי הענין: גירשו. הוא פעל עבר לרבים נסתרים מבנין פיעל
תולדות בנין הקל והיתה המ"ל ראויה להנקד בשורק והר"ש בגעיה על משקל ילדו על ברכי
יוסף (בראשית נ׳) ומפני שהר"ש אינה מקבלת דגש בא הלמ"ד בקבוץ שורק כמבואר בספר: המדקדק.
הה"א במפיק ופת"ח לפניה וכבר כתבתי קריאת הה"א כמאת בס"ד:

מרור. ומררו. כ"ה הר"ש בחטף פת"ח מפני שהן שתי אותיות דומות והראשונה בשוא אעפ"י
שאין בלא חטף היה השוא נע כי הוא אחר תנועה גדולה כמבואר במכלול דהלוים
שבתחלת שער אבני נגינת: בפרך. כ"ה הפ"א דגושה ומפני ההפסק והר"ש בסגול אבל בלי הפסק
גם הפ"א בסגול כמו לא תרדנו בפרך לעולם (ויקרא כ"ה):

בכל. לראות. כ"ה במשנה לראות מקור מבנין הקל ובהגדה פסח כתוב להראות שהוא מקור
מבנין הפעיל והאבודרהם כתב וז"ל ולא גרסינן להראות אלא לראות את עצמו. וכן
הוא בסדר רב עמרם ע"כ; כאלו. כבר כתבתי בקדמות מלת אלו בתחלת ההגדה דמאמר
עבדים היינו לפרעה ובכאן נכונה עליה ע"פ השמוש ומראה כמו לו הוא יצא וכו׳:
לא את אבותינו בלבד גאל הקב"ה אלא אף אותנו וכו׳ עד לאבותינו כל זה לא
נמצא במשנה אבל הוא כתוב בהגדת פסח והאבודרהם גם בספר כל בו קס׳ נ"א וגם
בסדורי קלע"ק רק שבסדורי קלע"ק כתובה מלת בלבד אחר מלת הקב"ה ובהגדת פסח ובאבודרהם
היא כתובה אחר מלת אבותינו כמו שכתבתי בפנים והוא יותר נכון כי לפי גירסת הסדורים
יש מקום לטעות חלילה ולומר שלא הקב"ה בלבד גאל אותנו כי אם הוא ואחר עמו חלילה לכן
נראה גירסת הגדה פסח ואבודרהם עיקר וגם כתב הגדה פסח בפירושו שיש לגרוס
מלת וגו׳ אחר מלת אבותינו שבסוף הפסוק קודם שיתחיל לפיכך וכתב שהרצון במלת
וגו׳ על שאר הפסוקים הכתובים אחריו בפרשת ואתחנן ועיין שם ומלת ועמהם אינה
כתובה בהגדה פסח אבל היא כתובה בסדורי קלע"ק ונכון הוא לפי פירוש ספר כל בו:
לבדו. כבר כתבתי בקדמות זאת המלה במשנת הבכור והמעשר במלת ולבדו שיתן
כנגד הנוסח; לתת. הת"ו בסגול מפני שהמלה מלעיל בעבור סמיכתה למלת לנו שהוא
מלעיל והוא מקור עם למ"ד השמוש והלמ"ד נקודה בקמץ וכל זה מבואר במכלול בגזרת
נחי הקבוצות דף כ"ז ע"א:

בש"ע או"ח סי׳ תע"ג ד"ל וכשמגיע ללפיכך מגביה כל אחד כוסו
עד שחותם גאל ישראל:

לפיכך. כבר כתבתי בקדמות זאת המלה קודם פרשת התמיד ושם כתבתי טעם קמץ
הכ"ף שהוא בגעיה אחר תנועה גדולה: להודות להלל וכו׳ עד עולם. הדף
תשעה

דנין הדגש בזה הלחש ואומר דמגיד בפעלה ומבוארת בכל לשון משנו במיינוס לחנך [illegible]
למקום. הלו״ד בפת״ח ובריעה:

רבן גמליאל היה אומר. כ״ה במשנה מלת היה ונכון הוא ואין למחוק מלת היה כלל [illegible]
כמו שהוא בסדורים שלנו כי בלא מלת היה משמע שרבן גמליאל פליג על דברי התנא
שלפניו ובאמת אין שם פלוגתא כלל אבל עם מלת היה משמע שהיה רגיל לומר כן וכן הוא
באבודרהם ובגדת פסח ומן רבן גמליאל עד גאל ישראל הכל הוא משנה בפרק ערבי פסחים
דף קי״ו ס״ע ע״א: כל שלא אמר. כ״ה הנוסח במשנה מלת אמר בלא וי״ו אחר [illegible] והוא
פעל עבר ליחיד נסתר ובקצת סדורים כתוב אומר בוי״ו שהוא בינוני ואינו נכון לפי
הענין דאם כן היה ראוי לומר אח״כ לא יוצא ידי חובתו שהוא ג״כ בינוני ובכל הנוסחאות
כתב יצא שהוא פעל עבר לכן אין לשנות רק לומר אמר:

פסח שהיו אבותינו אוכלים בזמן שבית המקדש קיים על שום מה. כל זה כתוב בגמ׳
פסח אבל אינו נמצא במשנה עם באבודרהם לא הביאו אבל במשנה ובאבודרהם
כתוב פסח על שום שפסח המקום וכו׳ וכן במצה כתוב במשנה על שום שנגאלו ובמרור
על שום שמררו וכו׳ לשון קצר וזה שכתוב בסדורים על שום שפסח הקב״ה אינו נכון רק
ראוי לומר המקום כי אין לשנות לשון המשנה כי המקום פירושו הקב״ה כמבואר לעיל
בדרש ברוך המקום ומלת על שום האריך בה התשבי וכתב שהוא במקום מלת בעבור
או מלת מפני ופירושם אחד ולפי נוסח סדורים שלנו שכתוב בהם על שום מה ראוי לקרות
מלת מה בקמ״ץ כי אינה דבקה במקף למלה שאחריה עיין מבואר במלת מה אנו מה
חוננו: במצרים. הוא מקור ובנין הקל עם כנוי הנסתר הנו״ן בקמ״ץ חטף והמ״ם רפה
ובשב״א נח והפ״א במושה דגש קל: ויקוד. הוא״ו במושה כדין ו״ה העתיד אחר וי״ו ההפוך
כמבואר בפרק ג׳ והקו״ף במושה לחסרון אות הכפל שהוא קוד:

מצה זו. צריך לקרות הזי״ן בחול״ם לשון נקבה כמו שכתבתי לעיל במלת זו פרוש
ברק אך כי הוא קאי על מצה שהוא שם בלשון נקבה כמבואר לעיל במלת
מה נשתנה: הספיק. הוא עבר מבנין הפעיל מענין ספק והוא לשון רז״ל בלשון [illegible]
ספק כרצונו: בצקם של אבותינו. כ״ה הנוסח באבודרהם ובגדת פסח והוא הנכון
וטעות נפל בסדורים שכתוב בהם בצקת כי בצקת הוא על משקל דבלת תאנים
(מלכים ב׳ כ׳) שהוא בלא סמוכות דבלה בה״א הנקבה כמו פלח דבלה (שמואל א׳ ל׳) שהוא
שם בלשון נקבה אבל בצק הוא שם בלשון זכר כמו וישא העם את בצקו שבפסוק שהובא [illegible]
בסמוך ולא נמצא בצקה בה״א הנקבה ועוד שאם היתה תי״ו בצקת במקום הנקבה [illegible]
הסמוכות אז היתה מלת של מיותרת כי כל סמוכות מביא מלת של כמו שכתבתי [illegible]
שאור ובכמה מקומות: להחמיץ. זאת המלה אינה נמצאת במשנה כי במשנה כתוב לשון
קצר כמו שכתבתי לעיל אבל באבודרהם ובגדת פסח כתוב על שום שלא הספיק וכו׳ [illegible]
להחמיץ הוא מקור מבנין הפעיל ויש להפליא על זה כי לא נמצא בנין הפעיל בענין [illegible]
בכל המקרא ובפרט שם מלת להחמיץ אינו פעל יוצא כי הוא קאי על הבצק [illegible]

[illegible]

[illegible]

ספרד והוא הטעם אע״פ שבמשנה כתוב יגיענו וכן הוא בכל הסדורים גם בסדורי קלע״י
ובשאר סדורי ספרד שבידי הנה כתב האבודרהם ז״ל לא גרסינן יגיענו למועדים
אלא הגיענו למועדים שכל הענין עד לעתיד הוא מדבר לנוכח שכן הוא אומר שמחים
בבנין עירך וכו׳ וכן הוא בסדר רבינו סעדי׳ ע״ש. ורצונו בזה שאין לומר יגיענו שהוא
לשון המדבר ליחיד נסתר על העתיד ובנין הפעול הוצא רק הגיענו שהוא לשון צווי
ובנין הפעיל והצווי הוא תמיד לנוכח כמבואר בספרי הדקדוק והוא צווי בענין בקשה
ותפלה כמו שמע ה׳ קולי אקרא וחנני וענני (תהלים כ״ז) שיש בזה הפסוק שלשה צוויים בענין בקשה
ותפלה ומה שהביא ראיה וכתב שכן הוא אומר שמחים בבנין עירך וכו׳ ר״ל שאמר עירך בכ״ף
כנוי הנוכח ולפי גירסת יגיענו שהוא לשון נסתר בפעול היה ראוי לומר עירו בוי״ו שהוא כנוי
הנסתר וכן ששים בעבודתו וכן על קיר מזבחו כלם בוי״ו כנוי הנסתר ודבריו נכונים וכלם
נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת ואין להקשות איך עלה על דעת האבודרהם להגיה המשנה
כי לפעמים נפל איזה טעות בהעתקות כמו שנמצא עוד בברכה זו כי הנה במשנה שבגמרא
דפוס ק״ון נדפס ונאכל שם מן הפסחים ומן הזבחים וכתב האבודרהם ז״ל ונאכל שם מן הזבחים
ומן הפסחים ויש גורסין מן הפסחים ומן הזבחים וטעות הוא כי הזבח דהיינו החגיגה
הוא קודם לפסח שהיה נאכל על השבע ע״ש וכן הוא במשניות שנדפסו עם פי׳ הרמב״ם
ורבינו עובדי׳ מברטנורו וכן הוא ברוב הסדורים רק באחד מסדורי קלע״י מצאתי כתוב
כגירסת המשנה שבגמרא והוא בלי ספק טעות גמור מן הטעם שכתב האבודרהם: ואכל.
ב״ה הנ״ן בתהל״ם והא״ע נחה שהוא לשון רבים המדברים בעד עצמם לעתיד: אשר יגיע.
כתב בפירוש סדור קלע״י מגיע הכהן רצה בזה שלא יגיע הוא עתיד ובנין הפעול הוצא
כמו והגעתם אל המשקוף (שמות י״ב) ואינו עומד כמו עד לשמים הגיע (דה״ב כ״ח) רק יוצא
במשפט רב בנין הפעיל והוא יוצא על הכהן וכן הוא משמע לפי פי׳ האבודרהם שכתב ז״ל
שיגיע דמם על קיר מזבחך לרצון כך כתבוהו רב עמרם ורבינו סעדי׳ והרמב״ם ז״ל
ור״ל שנאכל שם מן אותם זבחים ופסחים שיזרוק דמם על המזבח והוא על שם ונרצה במו
על קיר המזבח ויש גורסין עד שיגיע או לכשיגיע והראשון עיקר ע״כ ומ״ש שיש גורסין לכשיגיע
כך מצאתי באחד מסדורי אשכנז והוא באמת נוסחא קלה נכונה כי משמעות הלשון
הוא ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים לכשיגיע דמם וכו׳ כלומר כאלו הוא מוסב הדבר
באדם האומר כשיהיה זה אז יהיה זה ובאמת בכאן אנו מתפללים שיגיענו למועדים
וכו׳ ונזכה לאכול מן הזבחים ומהפסחים שיגיע דמם על קיר המזבח בלי ספק גם גירסת
עד שיגיע אין לה הבנה כלל כי משמע שנאכל מן הזבחים והפסחים עד שיגיע דמם וכו׳ :
אם כן תקדים האכילה להגעת הדם וזה אינו כי אין לאכול הזבחים עד אחר זריקת
הדם כמבואר בסדר אחרי מות בפרשת איש איש אשר ישחט וגו׳ : מזבחך. כ״ה הקמ״ץ בכ״ף
ובחות בחטף פת״ח כמו שכתב הרד״ק במכלול שער השמות במשקל מפעל שהמ״ם בפת״ח והשי״ן
ת״ה ז״ל ובקבוץ ובכנוי הע״ין בשב״א הוא לו מזבחות לחטוא (הושע ח׳) מעם מזבחי (שמות
כ״א) זנח ה׳ מזבחו (איכה ב׳) וכן וכליל על מזבחך (דברים ל״ג) ומפני ההפסק הבי״ת בשב״א
כי

תשעה לשונות של שבח כן הם מסודרים במשנה והאבודרהם והגדה שפת אמת גורסים
עשר וכתבו שיש כאן שבעה לשונות של שבח ונתנו טעמים לזה המספר לפי דעתם
ויש להפליא על זה הלא בכל המשניות שבידינו נמצאים תשעה לשונות וכן בסדור קול
כתובים כל התשעה ובפירוש סדור קול כתוב וז"ל הם ט' שבחות כנגד ט' תיבות של
קק"ק עד כבודו וכן ט' משרתים שרפים חיות אופנים כרובים וכו' ומאריך שם בענינים כאלה
לכן אין לשנות הנוסח הנמצא במשנה ואני כבר כתבתי בקדמוני אלה התיבות של
בנשמת כל חי בשבח ומהללות: ומאפלה לאור גדול. כ"ה הנוסח במשנה ובסדור קול ובסדור
ספרד ובהגדת פסח: ומשעבוד. כ"ה הע"ן בשב"א פשוט נח והבי"ת במלה והוא שם מענין
כמו את עני עמי (שמות ג') תרגומו שעבוד עמי: ונאמר לפניו שירה חדשה הללויה. כך
גירסת התוספות בפרק ערבי פסחים דף קי"ו ע"ב וכן כתב האבודרהם בשם הרא"ש וכן הוא
בתשובות מהרש"ל סי' פ"ו וכן כתב הגאון החסיד מהר"ר ישעיה שלי' בן הגאון החסיד מהר"ר
אברהם שעפטיל הלוי זצ"ל בסי' ג' מלקוטיו שהוסיף בספר עמק ברכה שחבר אביו החסיד
זצ"ל והאריך בזה מאד בגודל חריפותו ובפלפולו להוכיח שם שיש לומר ונאמר הנו"ן בסגול
והאל"ף בחטף סגול שהוא עבר ליחיד נסתר מבנין נפעל ולא ונאמר הנו"ן בחולם והאל"ף
נחה שהוא עתיד למדברים בעדם מבנין הקל וכתב שכן מצא מנוקד בספר מרגלית
הגאון מהר"ר יצחק בצלאל ז"ל ודבריו נכונים מאד אך מה שכתב בסוף דבריו שמלת
הללויה אינה מהמשך נוסח המאמר וכו' וסיים בו נדחקתי כדי ליישב הכל וכו' אמנם
שהוא פירוש רחוק עכ"ל הנה לא ידעתי מי הכריחו לדחוק את עצמו לזה והלא נוכל לפרש גם
כי אף לשעבר נאמר לפניו שירה חדשה ה' שירת הים כמו שכתב הוא עצמו וגם נאמר
לפניו הללויה ואינה הללויה אמרו לפניו הללויה הללו עבדי ה' וכו' והוא ההלל ואין צורך למחוק
מלת הללויה כלל ובפרט שהיא נמצאת במשנה ובכל הנסחאות ראשונים ואחרונים
ועל זה קאי במשנה עד היכן הוא אומר וכו':

אין מברכין על ההלל בליל פסח כך פשוט בטור א"ח סימן תע"ג
והאבודרהם והטעם הוא מפני שיש בה פלוגתא דרבוותא אם לברך
אם לא והאבודרהם הביא כל ענין הפלוגתא באריכות ונפסקה
הלכה שאין לברך מספק דברכות אינן מעכבות:

הללויה. כבר כתבתי למעלה כל דקדוקי ההלל לכן לא אאריך כאן לכפול הדקדוקים
ברוך. אף ברכה זו היא במשנה [illegible]: והגיענו הלילה הזה. כתב הא...
וז"ל זהו כמו שאומרים והגיענו לזמן הזה ואף תאמר כיון שבירך שהחיינו למה
כאן והגיענו הלילה הזה וז"ל מפני שהוא תפלה לומר כן ה' אלהינו ואלהי אבותינו הגי...
למועדים שהוא לשון בקשה על העתיד אמר והגיענו הלילה הזה עכ"ל וכתוב והגיענו
החבור וכן הוא בסדור ספרד והוא הנכון: הגיענו למועדים. כך מצאתי באחד ה...
ספר

תהלים. ופי' דבריו אבל הוא פעל עבר ליחיד נסתר וקאי על כל האומות אשר כולם כאחד
אכלו את יעקב. השמו, הוא לשון רבים קאי על פרטי האומות כל אחד בפני עצמו ומלת השמו
פעל עבר לרבים נסתרים ומבנין הפעל מן הכפולים שרשו שמם ובמלת השמ"ם הוא תשלום ע"פ
מן הפעל החסרה והשי"ן בפת"ח בסגו"ל פסוק והיתה ראויה להנקד בקמ"ץ ומפני ההפסק
והוא אחד מן פתחין דספרא: שכן כתב מהרש"ל בתשובותיו סי' פ"ח בסדר הפסח שלו
שפוך דף ממון ונשפך ר"ל שיאמר שני פעמים שפוך עכ"ל ולכן נראה לומר גם פסוק
שפוך עליהם זעמך וגו' אע"פ שהאשכנזים והגדת פסח לא כתבוהו:

דין הקטנים והתפלה בכ"י

כתוב במהרי"ל בסדר האגדה וז"ל אמר מהרי"ל שרבו מהר"ש לא היה נוהג
נערים שאומרים בני מצוה לומר הודו בליל פסח אבל אנא י"י הושיעה נא
והצליחה נא הניחם לומר שאף יכולים להוציא הגדול ועונין אחריה
כל מלה ומלה מה שאין כן בהודו וכן משמע מלשון רבינו שמחה בכתב
הגדול וקרי הודו ואנא מניחין את הקטנים לומר כדי שלא ישנו עם
כדי לחנכם. ואמר מהר"ו סג"ל שכן מצא כתוב תבא מארה למי שאשתו
ובניו מקרים לו הלל עכ"ל. וכן כתוב גם המנהג בתשובות מהר"ו מולין
סי' קנ"ג וז"ל השר ג"ל לא הניח לשום לקטנים לומר הודו (פי' לקרות
לאחרים) כיון דהוא תחלת הפרק ואמרינן תבא מארה למי שאשתו
ובניו מקרין אותו והודו הוא תחלת הפרק אבל על אנא לא הקפיד
דלא הוי תחלת הפרק עכ"ל:

דין הקטנים והתפלה בכ"י

פשוט הוא בא"ח סי' תפ"ו שאין לחתום יהללוך בברוך רק יאמר יהללוך עד אתה
אל ואחר כך יאמר הלל הגדול ונשמת כל חי וישתבח וחותם בברוך וכן הוא בכל
תשובות האחרונים וגם במנהגים ואומר הלל הגדול והוא מזמור קל"ו הודו
לה' כי טוב כי לעולם חסדו עד סופו ולא יאמר פסוק רננו צדיקים כי
הוא תחלת מזמור ל"ג כ"ה בתשובות מהר"ו מולין סי' קנ"ג וז"ל ואין לומר
רננו צדיקים וגו' כי אינו מן המזמור של הלל הגדול והוא תחלת המזמור של
הודו לה' בכנור עכ"ל, וכן הוא בתשובות מהרש"ל בסי' פ"ח. ואח"כ יאמר נשמת
ובמקהלות וישתבח עד חי העולמים. ואח"כ מברך בורא פרי הגפן כך פשוט
במנהגים לברך על כוס רביעי ולשתות מיד אחר חתימת ישתבח ואח"כ
לברך ברכה אחרונה מעין שלש ולומר אח"כ לשנה הבאה בירושלים ואח"כ
חסל סדור פסח וטעות נפל בספרים שנדפס ברכת בורא פרי הגפן אחר
אז רוב נסים ואומץ גבורותיך ואחר לשנה הבאה בירושלים כי אין להפסיק בין
כוס שלישי לרביעי בין אם בגמר ההלל והלל הגדול ונשמת כל חי עד חתימת
ישתבח שהם נזכרים בגמרא בפרק ערבי פסחים דף קי"ח ע"א ולא בפיוטים שבשני
האחרונים וכן הוא בתשובת מהרש"ל סי' פ"ח בסוף סדר הפסח שכתב וז"ל ואח"כ יאמרו
מזמורים

כי החי"ת בסגול אבל ובא אחריה לפני מעבחק (מלכים א' ח') והדומים לו הבי"ת בפתח
שבא החי"ת שוא ונפגשו שני שבאי"ם נעים כאחת עכ"ל וכן אם עלו על מעבחק בראשונה
נ"א) הבי"ת בפת"ח והחי"ת בחטף פת"ח : ונגדה לך. כה' הלמ"ד דגושה כמו שכתבתי
בתפלת מ"ה בברכת מודים במלת נגדה לך ונספר תהלתך : שיר חדש. כה' לשון זכר
שירה חדשה לשון נקבה כמבואר בתוספות בפרק ערבי פסחים קט"ז ע"ב וכמו שכתב האבודרהם
גאולתנו. כה' האל"ף בשורק והלמ"ד דגושה ונקראה בקמץ והתי"ו בצירי ובלא ומ"ג אחרים ט
הוא לשון יחיד : פדות. כה' הפ"א בשבא והד"לת במלאפום כמו פדות שלח לעמו (תהלים קי"א)
נפשנו. כה' בלא ומ"ג אחר השי"ן כי הוא לשון יחיד כמו השם נפשנו בחיים (תהלים ס"ו)
גאל. כה' הגימל בקמ"ץ והאל"ף בפת"ח לשון עבר וקאי על גאולת מצרים והאבודרהם האריך

ושותין בהסיבת שמאל. ונוטלין ידים ורוחצים ומברכים :

ברוך. עי' מ"ש. כבר כתבתי בתחלת הספר כל דקדוקי ברכת נטילת ידים :

ויקח מצה עליונה ובצעה ומברך :

ברוך. המוציא לחם מן הארץ. בברכות פרק כיצד מברכין דף ל"ח ע"א פלוגתא דרבנן
ור' נחמיה רבנן אמרו המוציא ור' נחמי' אמר מוציא והאריכו שם בפלוגתא
וסוף מסקנת הגמרא והלכתא המוציא לחם מן הארץ דקיימא לן כרבנן דאמרו המוציא
משמע עכ"ל ורש"י והתוספות האריכו שם בפירוש ובדקדוקי הברכה והמאון ...
ומנוח העוגב האריך בפירוש דקדוקי הפלוגתא בספר חכמת מנוח והטוב אשר
כיון אל מה שכתבתי בחבורי ספר יסוד הלשון במקום קטלו הבינוני :

ולא יאכל עד שיקח חצי המצה שבין השלמות ומברך :

ואוכל שתיהן ביחד בהסיבה כזית מכל אחת. ואח"כ יקח כזית
לטבא או קרין הקלחין או עלין שלו ולא השרשים ומברך :
ומטבל כלו בחרוסת. ולא ישהנו בתוכו ומנער החרוסת מעליו ויאכל בלא
הסיבה ויתן לכלם ואח"כ יקח מצה שלישית ולוקח או כריכא עמה
ואינו טובל בחרוסת ואינו מברך כלל ויאכל שתיהן יחד בהסיבה
ואומר זכר למקדש כהלל. ויש נוהגין לומר :

ואוכלים ושותים אח"כ כל צרכיהם ולאחר שגמרו סעודתן יקח חצי המצה
המונחת תחת המפה שקורין אפיקומן ויאכל כזית בהסיבה ויתן לכלם
ואין רשאי אח"כ לאכול עוד כל הלילה והטעם מבואר בטור או"ח סי'
תע"ח ובב"י שם ונוטלין ידיהם ואין מברכין על נטילת ידים ומוזגין
כוס שלישי ומברכין עליו ברכת המזון. ומוזגין כוס רביעי ושופך עליו,
ונוהגין לפתוח הפתח כשאומרים שפוך כן כתב והרמ"א בש"ע או"ח
סי' תפ"ב והטעם מבואר שם :

שפוך. את הגוים. כמו על הגוים : כי אכל. דרך כלל : השמו. דרך פרט : מ"ם

קדש כי אתה טוב ומטיב ואומר ונתמנו בחוג המנוח הגה ובחוג טוב
אומרים ושמחנו בחוג חג פלוני הזה ובראש חדש אומרים וזכרנו
לטובה ביום ראש חדש הזה עכ"ל והב"י האריך שם וסיים דברי ז"ל
וכתוב בתשב"ץ שכך היה נוהג מהר"מ ואומר ביו"ט וזכרנו לטובה
ביום חג פלוני כי אתה טוב ומטיב לכל באו"נ וכו' ובשבת אומר
והשלימו לירושלים ושמחנו בבנינה ורצה והחליצנו ביום השבת
הזה כי אתה טוב ומטיב לכל וכו' ובר"ח אומר זכרנו לטובה
ביום ר"ח הזה כי אתה טוב ומטיב וכו' וכתוב בהגהות מיימוני
בחנוכה ובפורים אין צריך להזכיר בה מעין המאורע עכ"ל. וכתב
הרוקח בסי' ש"נ שכך הוא נוהג לומר רצה והחליצנו וכן הוא לכבוד
השבת. וכן נפסקה הלכה בש"ע סי' הנזכר לומר מעין המאורע:

דין כמו הדין בפסח

על הארץ ועל פרי הגפן. כ"ה הגירסא הנכונה בחתימת ברכה זו לפי דברי הטור וכל
האחרונים וכתב הטור בסוף הסי' שיש לומר קודם חתימת הברכה אחר כי אתה טוב ומטיב
לכל ונודה לך על הארץ ועל המחיה ובשל פירות על הארץ ועל הפירות ובשל יין על הארץ ועל
הגפן כדי שיהיה מעין החתימה סמוך לחתימה וכתב שהרא"ש לא היה אומרו וכתב הב"י וז"ל
וטעמו של הרא"ש בזה נראה שהוא מפני שאחר שאומר סמוך לחתימה ונברך עליה בקדושה
ובטהרה הוי שפיר מעין החתימה סמוך לחתימה עכ"ל. וכתב מורי בלבוש התכלת סי' ר"ח
סע' י' שהנכון בעינן לומר ונודה לך וכו' לפי נוסח שלנו שאנו אנו אומרים ונברך
עליה בקדושה ובטהרה סמוך לחתימה ומאריך שם:

דין ומזמנים

אע"פ שכתבתי לעיל בשם המנהגים וכן הוא בלבוש התכלת סי' תפ"ה לומר
לשנה הבאה תכף אחר ברכה אחרונה קודם חסל סדור עם כל זה נראה
יותר נכון לאמרו אחר חסל סדור והוא קאי על מה שבקשנו כן נזכה
לעשותו וכו' עד פדויים לציון ברנה כי על זה קאי שפיר לשנה
הבאה בירושלים והמעיין יבחר:

לשנה הבאה בירושלים. כ"ה הנכון לומר לשנה בפתח ולא כמו שכתבתי במאמר הא לחמא
ומלת הבאה היא בטעם מלרע כי הוא לשון הווה כמו שפי' רש"י בפסוק כל נפש
הבאה ליעקב (בראשית מ"ו) כי לשנה הבאה היא בקשה על העתיד כלומר על השנה הבאה לקראתנו
ולא כמו מלת הבאה בטעם מלעיל אז היה פירושו לשעבר כמו שפירש"י בפסוק הנזכר. ומש"ה
בירושלים נהיה אחר חורב הבית ונפשו פעולת שנו שבעון כמבואר בפרק ג' והלמ"ד נקודה
בחולם ופשו הרפסק ואנו מבקשים בקשה זו אחר שגמרנו כל סדר הפסח בגלותנו במרצות
שנזכה לסדר אותו לשנה הבאה בירושלים. ובפירוש הנדפס בסדורים כתוב אחר

מגדולים וכו' כמו שעשו הפייטנים וכו' כמו אז רוב נסים וכו' ואומץ גבורותיך
וכו' וכי לו נאה וכו' ואדיר הוא וכו' ולא כטופסו המנהגים שכתוב בהם
שיברך כוס רביעי אחר אז רוב נסים ואומץ גבורותיך שגדול איזה מן
הראוי כי כל הד' כוסות נתקנו על שבח ברכה שלפניו כוס ראשון אקדוש
שני אברכת גאלנו שלישית אברכת המזון רביעית אברכת הלל דהיינו
בסוף החתימה וכן משמע מדברי הטור או"ח סי' תפ"א אבל השאלה שואלין
לרב האי גאון על דבריו רב סעדיה' כו' עיי"ש ע"כ :

דין הכנוס · ושתה רוב רביעית בהסיבה שמאל ומברך אחריה ברכה מעין שלש עם נוסחא:

ברוך. על הגפן ועל פרי הגפן וכו'. כ"ה הנוסח בברכות סוף פרק כיצד מברכין דף מ"ד ע"א ובטור או"ח סי' ר"ח ושם מבוארים כל דקדוקי הנוסח ופירושן: עלינו על ישראל עמך. כ"ה בנוסח בסדר לקוטי ~~מכולת~~ סי' ר"ח סעי' י' אבל בגמרא דלעיל ובתוספ' ובטור או"ח גם באבודרהם לא נכתב מלת עלינו ולמינוי ידעו כוונת מורו שהוסיף מלת עלינו אם טעמו שאם לא יאמר מלת עלינו אז יהא נראה כמוציא עצמו מן הכלל ומתפלל רק על ישראל ועל ירושלים והוא כולל עצמו במה שאומר והעלנו לתוכה וכו' ואולי היתה כוונתו לומר מלת עלינו מאחר שאנו אומרים אותה בברכת המזון שאנו מתחילין ברכה שלישית רחם ה' אלהינו עלינו על ישראל עמך אע"פ שבגמרא לא נזכרה מלת עלינו בברכה זו שאמרו בפרק שלשה שאכלו דף מ"ח ע"ב דוד תקן על ישראל עמך ועל ירושלים עירך וכו' ושם בדף מ"ט ע"א אמרו ואי הוה עלה אמר רב ששת פותח ברחם על עמך ישראל וכו' גם בטור או"ח סי' קפ"ח בהתחלת ברכה זו כתב ומתחיל רחם ה' אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך וכו' ולא נזכרה מלת עלינו וכן באבודרהם ועם כל זה אנו נוהגים לומר עלינו על ישראל עמך וכו' וכ"ה בכל נוסחאות ברכת המזון שבידינו גם בסדור קלף ואולי נכתבה מלת עלינו בגמרא ובפוסקים ז"ל מפני שכשהאדם מברך ברכת המזון בעצמו בלא זימון וכן בברכה שאחר היין אין שייך לומר עלינו על ישראל עמך כי עלינו הוא לשון רבים רק היה ראוי לומר עלי שהוא לשון יחיד על עצמו ואח"כ ועל ישראל אבל באמת נוסחאות ברכת המזון שבידינו הם נכונים רק שלא יאמר ועל ישראל בוי"ו כי אם על ישראל בלא וי"ו והוא פירוש על מלת עלינו ולכן כתב מורי מלת עלינו גם בברכה זו והוא הנכון וגם מבואר לכל משכיל: עמך. המ"ם בסג"ל וכן רי"ש של עירך ובלת"ה של כבודך וחי"ת של מזבחך וכו' של היכלך מפני הסמיכות העניין בכל אחד מהם כי אחריהם וי"ו השמוש וכבר כתבתי בתפלת י"ח בברכת מודים באות בורך, ובית מזבחך בשבא מפני סג"ל החי"ת כדברי הרד"ק כמבואר לעיל בסוף ברכת אשר גאלנו באות מזבחך: ושמחנו בבנינה. ~~[illegible]~~ ובטור או"ח ובלבוש התפלות כתוב, ~~ושמחנו בה~~ ~~[illegible]~~ ~~כתב בלש~~ והרמ"ם ושמחנו בבנינה כמו שאנחנו לשונו בסמוך וכן הוא נוסח הברכה שבהגדות המנהגים בסדר הפסח:

דין הכנוס · כתב הטור או"ח סי' ר"ח וגו' וצריך להזכיר בה מעין המאורע כמו בשבת

תנקד למ"ד הפעל בפת"ח ושתהיה התי"ו אחריה דגושה דגש חזק עם וי"ו הכנוי רק בפעל
עבר לנקבה נסתרת עם כנוי היחיד הנסתר כמו כאשר גמלתו (שמואל א' א'): הפתגת.
בה"א הדל"ת רפה ובשב"א נח כדין למ"ד הפעל בבנין הפעיל כי הוא פעל עבר ליחיד נמצא
ובנין הפעיל שרשו פתה וכבר כתבתי בשמות במלת מלטתנו טעות בני אדם הקוראים
אותיות כאלה דגושות ובשב"א נע: ישר. כן הוא ~~[illegible]~~ בנקודה על צד שמאל של השי"ן
והוא על שם פסוק וישר אל מלאך (הושע י"ב) אבל נראה לי שנפל טעות בכל הספרים גם
בספרי קלע"ע שכתוב ישר בלא וי"ו ההפוך כי שרש המלה שור או שרר בנקודה על צד
שמאל של השי"ן כדברי הרד"ק שהביא פסוק וישר אל מלאך בשני השרשים האלה נמצא
בהכרח שהיו"ד הוא יו"ד מאותיות אית"ן המורות על העתיד ולכן כתוב בפסוק וישר
הרי"ש נקודה בפת"ח המהפכת עתיד לעבר אך מפני שכל וי"ו ההפוך הוא ג"כ וי"ו החבור
כמו שהוכחתי בחבורי בשמות הוי"ו ובפסוק יש לוי"ו של וישר חבור אל מה שלפניה מה שאין
כן במקום זה ולכן נותר נכון להוסיף כאן תיבה אחת ולומר וישראל התגקת וישר וכו'
כי הוא מדבר נגד השי"ת ומספר בלבתו בעת מלך גרר המתגת ארנו וכן וישראל התגקת
וכו'; גם בכורו פתרוס מחבת, בכלים מדבר לנוכח השי"ת ולפי זה נהיה לוי"ו של וישר חבור
למלת התגקת ותהיה ג"כ וי"ו ההפוך כמו שהוא בפסוק נראה לי: לאל. כ"ה הלמ"ד בקמ"ץ
לרמזה והוא המלאך שנאבק עמו ונסב המחבר לאל ולא יסב מלאך כמו שהוא בפסוק
בהושע כדלעיל ומפני שאותו מלאך קרא עצמו אלהים שאמר אל יעקב כי שרית עם
אלהים ועם אנשים ותוכל (בראשית ל"ב): בקומם. כ"ה הקו"ף במלאפו"ם והמ"ם בקמ"ץ כי
הוא מקור עם כנוי רבים הנסתרים: טיסת. הוא מלה ארמית מענין פריחה כי כנשר
יטוש (איוב ט') תרגומו היך נשרא דטיס והוא על דרך כאשר ידאה הנשר (דברים כ"ח)
והשם מנון טיסה בה"א הנקבה ונהפכה כאן הה"א לתי"ו מפני הסמיכות: נגיד. כ"ה
הנו"ן בשב"א והוא מענין ואתה תהיה לנגיד (שמואל ב' ה') ונהפך קמ"ץ הנו"ן לשב"א מפני
הסמיכות למלת חרושת שהוא שם עיר שישב בה סיסרא והוא יושב בחרושת הגוים
(שופטים ד'): סלות. כ"ה בכל הספרים גם בספרי קלע"ע ובמתורגמים הסמ"ך בחול"ם והלמ"ד
דגושה ונקודה ג"כ בחול"ם הנה הוא בהכרח פעל עבר ליחיד נמצא ומבנין הדגש ומנחי
למ"ד הא"ה שרשו סלה על משקל אשר צוה (איכה א') ששרשו צוה והיו"ד הנחה היא תמורת
הא"ה למ"ד הפעל ואע"פ שהוא מגזרת מסלה כי הוא על שם פסוק מן השמים נלחמו הכוכבים
ממסלותם (שופטים ה') ששרשו סלל כבר נמצא ענין זה גם בשרש סלה כמו סלה כל אבירי
(איכה א') שהוא פעל עבר ליחיד נסתר מבנין הדגש ומנחי למ"ד הא"ה והם שני שרשים בענין
אחד ועיין בשרשי הרד"ק בשני שרשים הנזכרים שאם היה סלות מן הכפולים אז היה ראוי
לנקד הסמ"ך בפת"ח והלמ"ד בחול"ם על משקל כי אתה שלות גוים רבים (חבקוק ב') ודו"ק:
מכבו לילה. המ"ם השניה נקראת בשב"א נח אחר החול"ם כי המלה מלעיל מפני מלת לילה
שהוא מלעיל וכל זה מבואר לעיל במאמר הלויה הלוי את נ"ו מן השמים במלת מכבו אור:
ממשל. החי"ת בקמ"ץ לתשלום דגש הרי"ש כי הוא בינוני תאר מבנין הדגש על משקל מדבר
כמבואר

פיוט כי לו נאה כי לו יאה וז״ל לשנה הבאה בירושלים ושלומר תבנא אחר כי לו נאה כי לו
הפסק כי בירושלים במהרה בימינו וראה שהוא נאה ומדה טוב עכ״ל, ולפי זה שכתבתי
אין שם מקום ואין מקום לפירושו עד מבואר למשכיל:

חסל. כתב התשבי ז״ל חסל נוהגים לקרוא להשלמת הספר חסל סדר פלוני וכו׳ והמשנה
ותסלו הארבה (דברים כח) פירוש וכלנו ונשלמנו וכו׳: סדר. כ״ה הסמ״ך בחו״ק
והדל״ת דגושה והוא שם מן הבנינים מענין סדר והתשבי מאריך בענינו: דק. הוא שם
תאר ונמצא בפסוק פעם בקמ״ץ פעם בפת״ח ובכאן הוא שם תאר בלשון נקבה והשו׳ ...
מאתה הדק השוכן מעונה וכו׳: שוכן מעונה. על שם מעונה אלהי קדם (דברים לג): קהל.
כ״ה הקו״ף שב״א והה״א בפת״ח ומפני הסמוכות: מי מנה. כלומר קהל ישראל שנאמר
עליהם מי מנה עפר יעקב (במדבר כג): נהל. כ״ה הנו״ן בפת״ח והה״א בצר״י והוא צווי
מבנין הדגוש ולא נקבה הנו״ן בקמ״ץ להשלים דגש הה״א מן הטעם שכתבתי בפרק ב׳: נטעי
כנה. על שם וכנה אשר נטעה ימינך (תהלים פ׳):

דין מהבנים

בש״ע א״ח סי׳ תפ״א ז״ל אחר ד׳ כוסות אסור לשתות יין אלא מים
וה״ה ושאר כל המשקים דינן כיין, עכ״ל. וכתב במרדכי בסוף מסכת
פסחים בסדר הפסח שלו וז״ל אבל לאחר כל הכוסות אם רצה לשתות
שותה מים ואם סלק כל שלחנו אע״פ יין ובלו לשתות אבל על שלחנו
אין נכון להוסיף בשתיית יין שלא יהא נראה כמוסיף על הארבע וכו׳:

דין מהבנים

כתוב במהרי״ל ז״ל אמר מהר״ס סג״ל בסוף דאי רוב נסים לא אומר
ומי בכתבי הלוה וכן בסוף אומץ גבורתיך אין אומר ואמרתם זבח
פסח אבל טרם פתיחתן אומרים ואז קאו עליהם אז רוב ואומץ
גבורתיך וכו׳ עכ״ל, וכן הוא לפי דעתי בפיוט כי לו נאה כי לו יאה:

אז רוב. הוא שם מענין רבוי כמו כי ברוב הימים (קהלת י״א): הפלאת. הוא פעל עבר לנוכח
נמצא מבנין הפעיל ונחי למ״ד אל״ף שרשו פלא הלמ״ד נקודה בצר״י והאל״ף נחה: בלילה.
כ״ה הבי״ת בפת״ח לידיעה כמו בהלילה כמו שנאמר הלילה הזה לה׳ שמורים לכל בני ישראל
לדורותם (שמות י״ב) והלמ״ד הראשונה גם היא בקמ״ץ מפני ההפסק וכן כלם שבסוף החרוז
הדבר כי הם בטעם מלעיל כמשפט זאת המלה שהיא לעולם מלעיל: אשמורת. הוא שם ממש
שמורה בתוספת אל״ף בראש ותי״ו בסוף כמו ויהי באשמורת הבקר (שמות י״ד) ושם פי׳
רש״י פי׳ מספיק: נצחתו. כ״ה הנו״ן בחור״ק והצד״י דגושה בדגש חזק ונקודה בפת״ח והחי״ת
בשב״א נח והתי״ו אחריה דגושה בדגש קל ונקודה בחולם והוא פעל עבר לנוכח נמצא מבנין
הדגוש עם כנוי הנסתר והוא פעל ונצא כלומר נצחת אותו והוא ענין חוזק רז״ל ...
ונתגבר אותו כדי שיוכל להתחזק על אויביו ובקצת סדורים נקודה הצד״י קשב״א ודגושה
והחי״ת שהיא למ״ד הפעל נקודה בפת״ח והתי״ו דגושה דגש חזק והוא טעות בלי ספק ...

[ו]זה שכתב בשם ספר רבינו ר"ל שרש הלוה: הוא עות והדגש בתי"ו הראשונה הוא תמורת
[...]נה כמו שכתב שם לפני זה והתי"ו השניה היא רבוי הנקבות כמו לעתת בלכה בלעול
[ה]מ"ג וכד"ה התי"ו הוא רבוי הנכרים ומ"ם הרבים חסרה והוא כמו לעתות וכמו לעתים עד
באור למשכול. ואם הוא ענין קהלה אז הבי"ת שרשית אבל תהיה התי"ו השניה מותרת
התי"ו הראשונה היא למ"ד הפעל שרשו בעת כי כן נמצא בפסוק בעותי אלה ערבוני
(איוב ו') הבי"ת נקודה בחור"ק והעי"ן במאפ"ם והתי"ו בצר"י ומ"ם הרבים נחה ומ"ם
הרבים חסרה ומפני הסמוכות: נטר. כ"ב הנו"ן בק"מץ והטי"ת בפת"ח כי הוא פעל עבר
לחוד נסתר ובנין הקל וענין שמירה כמו ונוטר הוא לאויביו (נחום א'): עורת. שרשו
[...]ור העי"ן שהיא פא"ו הפעל בחול"ם והוי"ו שהיא עי"ן הפעל נחה והרי"ש שהיא למ"ד הפעל
[ה]כפולה הראשונה נקודה בפת"ח והשניה בשב"א נח והוא פעל עבר לחוד נמצא ובנין
המרובע וענין עוררה את גבורתך (תהלים פ') על משקל אתה פוררת בעזך ים (תהלים
ע"ד) שהוא ג"כ פעל עבר לחוד נמצא ובנין המרובע שרשו פור: נצחך. כ"ב הנו"ן בחור"ק
והצד"י בשב"א נח והחי"ת בחטף פת"ח וכ"ף הכנוי בק"מץ על משקל ושבחך שכתבתי דקדוקו
בקדושה שבתפלת י"ח כי נצחך הוא ע"מ שבח וכן נמצא בפסוק מלת נצח בכנויים הנו"ן
בחור"ק כמו אבד נצחו (איכה ג') ויז נצחם (ישעיה ס"ג) ולמוהם רבים: כנגד שנת
[מ]לה. כ"ה בכל הספרים והמדוייקים גם בספרו קל"ף מלת כנגד הבי"ת בשב"א והנו"ן והדל"ת
בסגו"ל ולפי הענין הוא קרבה שם ובאמת לא נמצא השם מזה הענין על זה המשקל רק
הנו"ן בשב"א והדל"ת בחול"ם או בשור"ק כמו שכתב הרד"ק בשרש נדד וז"ל והשם אחוק נדוד
(תהלים נ"ה) בחולם ושבעתי נדודים עדי נשף (איוב ז') בשור"ק עכ"ל ולפי זה צריך לומר כאן
כנדוד הבי"ת בחור"ק והנו"ן בשב"א נח והדל"ת בחול"ם או בשור"ק ואולי נקודה בשני
סגול"ן ומפני שהוא על שם פסוק בלילה ההוא נדדה שנת המלך (אסתר ו') ומלת נדדה
הוא פעל עבר לנקבה נסתרת כמו אכן בגדה אשה מרעה (ירמיה ג') ומאחר שנמצא השם
מן בגדה בשני סגול"ן כמו ובגד בוגדים בגדו (ישעיה כ"ד) לכן אמרו גם מן נדדה
השם בשני סגול"ן אבל נ"ל שהוא יותר נכון לומר על משקל הנמצא בפסוק כמו שכתבתי
ומלת שנת השי"ן בשב"א והנו"ן בפת"ח והתי"ו היא במקום הא' ומפני הסמוכות כמו שכתב
הרד"ק במכלול בשער השמות במשקל זה שהעי"ן בצר"י והלמ"ד בק"מץ: פורה. לשון
[...] פסוק הוא. כתב הרד"ק בשרש פור על פסוק פוררת בעזך ים (תהלים ע"ד) ועל שאר
הפסוקים שהביא שם וז"ל ענין הרבוי והשבר כ' וזה הענין נקרא הגת פורה. פורה
דרכתי לבדו (ישעיה ס"ג) לפי שמדרכים ורומסים הענבים או הזיתים בתוכה עכ"ל: שומרי
[...]על שם פסוק שומר מה מלילה שומר מה מליל (ישעיה כ"א) הנה לפי משמעות ענין החרוז הוא
[...]שמו ומקשים שהשי"ת ידרוש לשומר והוא הנכון לפי פי' הרד"ק שפי' שומר על שומרו העיר
[...] לפי פירש"י, שמלת שומר קאי על השי"ת אין ישוב לחרוז הזה: צרח. הוא פעל עבר לחוד
נסתר ובנין הקל כי נמצא בפסוק בנטש ובנין הקל וזה הענין מר צורח (צפניה א')
[...] הרד"ק ענין הגבהת הקול בצעקה: ושח. הוא פעל עבר לחוד נסתר ובנין הקל
ונחו

[illegible] ואולי [illegible] והצד"י בקיבוץ [illegible] כמדומני [illegible] על טעות [illegible] בטעות [illegible] הענין.

במבואר בתהלות נ"ה בסוף ברכת השנים : לנופים. הוא מקור עם למ"ד השמוש ודגש...
מן ינופף ידו הר בת ציון (ישעיה י') והוא על משקל לשוטט בדברים (יהושע כ"ג) שהוא לפי...
פירש"י גם כן מקור מענין שוטטו בחוצות ירושלים (ירמיה ה') אבל לפי פי' הרד"ק הוא ש...
בהכפל למ"ד הפעל מענין שוט לסוס (משלי כ"ו) : אמו. הוא שם מן הבנינים מענין תאוה
מן אוה למושב לו (תלים קל"ב) שהוא פעל עבר מבנין הדגש ונקודה במלת אמו האלף...
והו"ו עין הפעל בשוא ונקודה במלאפום והא' למ"ד הפעל הנחה נסתרת נדבקה למ"ד...
נח נראה על משקל צפו לעבת (במדבר י"ג) שהוא ג"כ שם מן הבנינים ונחו למ"ד הא'...
שרשו צפה : והובשת. כ"ה באחד מספרי קדם בו"ו השמוש ונכון הוא כי בלא וי"ו השמוש...
ויבן שמלת הובשת סמוכה למלת אמו והיה פירושו אמו אשר הובשת. תלויה ומלת הובשת...
הוא עבר מבנין הפעיל ונחו פ"א ול"ד משרש יבש בסגול שני פירושים האחד הוא ענין חרפה
ובושה כמו הובשת היום את פני כל עבדיך (שמואל ב' י"ט) והשני הוא ענין חורב ויובש מן...
הובשתי על לח (יחזקאל י"ז) ושניהם נכונים כאן במלת הובשת לפי הפירוש הנדפס...
אך מה שכתוב שם עוד פירוש שלישי מענין סרחון אינו נכון לפי דקדוק הלשון כי היה צריך...
לומר הבאשת ולפי פירושו הוא חסר אל"ף : לאיש חמודות. הוא דניאל שאמר לו המלאך גבריאל
ואני באתי להגיד כי חמודות אתה (דניאל ט') וכתב הרד"ק ז"ל כלומר איש חמודות ה' בעל...
המעלות הגדולות והמדות הטובות ע"כ ומצא שמלת חמודות הוא שם תאר למעלות ומדות...
רך. כ"ה הרי"ש בקמץ כמו וגם רך לא אנוס לך (דניאל ד'): תגלת. כ"ה בחו"ת בחטף פתח
והג"ן בחולם כמו ובמגדות עבדי המלך (ד"ה ב' ט') והוא שם מענין תגוון ומלת שרשו תגה...
משתבר. כ"ה בנקודה על צד ימין ומ"ן והש"ן ענין שברות והוא בינוני תאר מבנין התפעל כמו...
להשבית אויב ומתנקם הוא בינוני תאר כמבן בדברי הרד"ק בשרש נקם ומה שקבוצה...
משתבר שין פ"א הפעל לתי"ו התפעל ולא כן במלת ומתנקם כתבתי מקום הטעם בתפ...
ומפני חטאנו במלת שגלתה : בבלי. הלמ"ד בצר"י כי הוא לשון רבים כי בלשון רבים...
תנקד הלמ"ד בצר"י כמו שכתבתי במשנת איגרי מקומן במלת בבלי שרש : נהרי...
הנ"ן בסגו"ל והרא"ש בחטף סגו"ל מפני שהיא גרונית והרי"ש בפת"ח כי הוא נפעל עבר...
הפעל גרונית : נשא. הוא פעל עבר מבנין נפעל שרשו נשא ונהפכה יו"ד פ"א הפעל...
נחה הנ"ן נקודה בחולם והש"ן בפת"ח כמו ושאל נשא בו (ישעיה מ"ה) : ארמות. כ"ה...
בקמ"ץ והמ"ד שהיא תמורת הא' למ"ד הפעל נקודה בחטף כמו ושנים ארמות עומדים...
(מלכים א') : בעתרות. בפירוש הנדפס בסדורים כתובים שני פירושים על זאת המלה...
עת זמן או ענין עתה ובלה ובפירוש המתורגם כתוב רק ענין בלה והנה אם...
ענין עת זמן הנה הבו"ת שמשות ונקודתה העצמות היא שבא כמבואר בפ"מ והעין...
והת"ו בגושה ונקודה בחולם כמו לעתות בצרה (תלים ט') והת"ו השניה במלת בעתרות...
בצר"י והו"ד אחריה נחה והוא יו"ד הרבים ומ"ם הרבים חסרה וכתב הרד"ק על ת"ו...
בשרש עות ז"ל ומתכן המלת שרש עת עתת וכו' וכן רבותינו ז"ל דברוהו כפעל באמרים...
ערב או והיה לעתותי ערב קשו ממנו רבנו במבוי הגברים ובסימנו הנקבות ואין...

(דה״ב ח׳) ותפס הפייטן דכאן קבוץ הנקבות אף כי הוא המעט אולי היתה לו כוונה נסתרת ואנכי לא ידעתי : נשאת. כה״ בכל הסדורים והמחזורים הנו״ן בחור״ק והשי״ן בשוא ונקודה בצר״י והוא פעל עבר ליחיד נמצא ומבנין הדגש כמו ונשא אתכם בצנות (עמוס ד׳) שגם הוא נקוד הנו״ן בחור״ק והשי״ן בשוא והוא פעל עבר ליחיד נסתר ומבנין הדגש ואינו מבנין נפעל כמו ונשא בם את השלחן (שמות כה) ולא נקודה בכאן הנו״ן והשי״ן בקמ״ץ שהוא נקוד מבנין הקל כמו ונשאת תפלה (ישעיה לז) להורות על רוב וחוזק הפעולה כי כאשר הוא הקל ובנין הדגש שניהם נמצאים לשנו אז בנין הדגש מורה על רוב וחוזק הפעולה כמבואר במכלול בסכת בנין הקל אחר ל״ב האבנים : גלות. כה״ הגימ״ל בחור״ק והלמ״ד בשוא ונקודה בחור״ק כי הוא פעל עבר ליחיד נמצא ומבנין הדגש והיו״ד נחה אחר הלמ״ד היא תמורת ה״א למ״ד הפעל שרשו גלה : לאמרתו. הוא שם תאר לאדרים לפי דעת״ל במבואר בפרש״י והרד״ק אצל אותן האמרתו במכמנים א׳ ב׳ ובתהלים פ״ט שרשו גרם האל״ף נוספת והמ״ם היא יו״ד הנוח : הסמוך. הוא פעל עבר ליחיד נסתר ומבנין הפעול מענין סמוכה שרשו סמך : נמצבים. הוא שם תאר למלאכים כמו ונעצבים כעין נחשת קלל (יחזקאל א) שרשו נלל : עגות. כה״ העי״ן בשור״ק והגימ״ל רפה כי השור״ק הוא במקום מלאפום שהוא תנועה גדולה כי שרש המלה עוג בוי״ו והוא חסרה על פי המסורה וכבר כתבתי בפרק ג׳ ובפרק ד׳ שאחר תנועה גדולה תבוננה אותיות בג״ד כפ״ת רפויות : רגל. כה״ הרי״ש בקמ״ץ במשפט העקר בנחו העי״ן כמו קם שב כי שרשו רגל על משקל קום שוב ודומיהם : דבר. כבר כתבתי במאמר תהלה לדוד ובכמה מקומות שהדל״ת בסגו״ל ולא בצר״י : ערך. כה״ העי״ן בצר״י והרי״ש בסגו״ל על משקל ספר שבט כמו ומערוך עליו ערך לחם (שמות מ׳) : מעמו. הוא פעל עבר לרבים נסתרים ומבנין פועל תולדת בנין הדגש ובא המ״ם במקום השור״ק לתשלום דגש העי״ן כמבואר לעיל במאמר אלה בשלח גורשו : ולוהטו. גם חולם הלמ״ד הוא במקום שור״ק כמו מעמו כי גם הה״א אינה מקבלת דגש והוא נקודה בחטף פתח כענין של מעמו ובטעות נקודה הה״א ברוב הסדורים בקמ״ץ כי אין כאן הפסק ולא במקום כלל : חלל. כה״ החי״ת בשור״ק והלמ״ד בשוא ונקודה בפת״ח כי הוא פעל עבר ליחיד נסתר ומבנין פועל תולדת בנין הדגש על משקל לוקח עמו חנם (ישעיה נב) ועניינו נחלל כמו לבנו מחלל נחלל (משלי ו״א) שהוא ענין הדבה : ומצות אפה. על שם ומצות אפה ויאכלו (בראשית יט) : בקל פסח. כמו שפירש״י בפסוק ומצות אפה ויאכלו שכתב פסח היה וגם בפסוק ויאמר שוב אשוב אליך כעת חיה (בראשית יח) כתב רש״י ופסח היה ושם הוכח מהגמרא שהיה זה ביו״ט בניסן ובערב של אותו היום באו סדומה אל לוט והפסח היה נשחט ביו״ד בניסן נמצא שבאו אל לוט בחג המצות ג׳ ימים אחר שחיטת הפסח ולכן יסד הפייט בקל פסח ודל״ק : טאטאת. כה״ שני הטיתי״ן בצר״י ושני האלפי״ן נחות והוא פעל עבר ליחיד נמצא ומבנין הדגש מן וטאטאתיה במטאטא השמד (ישעיה יד) שרשו טאטא והרד״ק מאריך במלה הזאת במכלול בסוף פעלי הכפל ובשרשים בסוף שרשו את הטי״ת והטי״ת הראשונה ראוי להנקד בחור״ק כמשפט פ״א הפעל ומבנין הדגש ונקודה בצר״י לתשלום דגש עי״ן הפעל והאל״ף נחה כדין אותיות אהו״י אחר תנועה גדולה : במטאטא. הוא מקור עם כנוי הנמצא ומבנין הקל העי״ן פ״א הפעל נקודה בקמ״ץ חטף והרי״ת עי״ן הפעל

ומהו העון שרשו שום בקבוצה על דבר שמאל של העון על משקל ושב ורפא לו (ישעיה ו') ושלמות ש[illegible]
ושח הוא מענין בפקודיך אשוחה (תהלים קי"ט) שפירושו ענין דבור: אתא בקר וגם לילה. [illegible]
הוא (ישעיה כ"א) וכתב הרד"ק בשרש אתה שהאל"ף היא תמורת הא למ"ד הפעל וכתב ג"כ
שפירושו ענין ביאה כתרגום ויבא ואתא והוא פעל עבר לזכר נסתר ובנין הקל מן [illegible]
העומדים על משקל גלה כבוד מישראל (שמואל א' ד') אנה פנה דודך (שיר ו') שהם ג"כ פעלים
עוברים ליחיד נסתר מן הפעלים העומדים ומהו למ"ה: קרב. כ"ה הקו"ף בקמ"ץ לתשלום
דגש הרי"ש כי הוא צווי ובנין הדגוש על משקל קרב שכתבתי דקדוקו בקריבת השנים: רם.
הוא תאר להקב"ה כמו רם ונשא שבקריבת אמת ונזכר שם הארכתי בו וכאן הוא לשון [illegible]
כאומר אתה יי שאתה רם המגביה וכו': הגבה. הוא צווי ובנין הפעיל כמו הגבה את ראשים
(יחזקאל י"ג) והצווי במקום הזה הוא דרך תפלה כמו הודיעני נא את דרכך (שמות ל"ג)
שהוא ג"כ צווי ובנין הפעיל עם כינוי המדבר בעצמו דרך תפלה והה"א היא ה"א של בנין
הפעיל והיו"ד היא תמורת וי"ו פ"א הפעיל שרשו ידע: שומרים. הוא בינוני תאר לרבים כמו שהוא
בפסוק אשר על שמו הוסף תהיו דבק על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים וגו' (ישעיה ס"ב): הפקד.
הוא צווי ובנין הפעיל כמו הפקד עליו רשע (תהלים ק"ט) והוא דרך תפלה על ענין הצווי [illegible]
כמו הפקדתי שומרים (ישעיה ס"ב): לעורך. כ"ה הרי"ש בסגו"ל והכ"ף בקמ"ץ ומפני בעמדת הענין:
תאיר. הוא עתיד ובנין הפעיל כמו כי אתה תאיר נרי (תהלים י"ח) והוא ג"כ צווי דרך תפלה
כצווים בלשון כי נמצאים עתידים דרך צווי כמו רק לאזן שבתורה כמו לא יהיה לך
לא תשא לא תרצח לא תנאף לא תגנב לא תענה לא תחמוד ודומיהם: כאור. כ"ה הכ"ף
בשב"א כי אין הכ"ף עומדת בשמושה להנקד הכ"ף בקמ"ץ כמו ונגה כאור תהיה (חבקוק ג')
רק הוא דבוקה אל מה שאחריה כמו והיה אור הלבנה כאור החמה וגו' (ישעיה ל'):
חשכת. כ"ה החי"ת בסגו"ל והשי"ן בשב"א נח והכ"ף בפת"ח כי הוא שם סמוך מן חשכה כמו שכתב
הרד"ק בשרש חשך וז"ל ומה השם מחשכה באורך (תהלים קל"ט) ונסתבה יו"ד הסמוך אחר הצר"י,
והסמוך חשכת מים (תהלים י"ח) עכ"ל ומפני הסמיכות נהפכה הה"א לתי"ו כמשפט ה"א הנקבה
בכל מקום כמבואר במכלול בבאור מקומות ובפרט בשער השמות בשמות שהם עם ה"א
הנקבה דסמוך:

אומץ. כ"ה האל"ף בחול"ם והמ"ם בסגו"ל ומפני שהמלה מלעיל כמו ויסף אומץ (איוב י"ז)
והוא שם מענין חוזק: גבורותיך. כ"ה הרי"ש בחול"ם והיו"ד נחה אחר סגו"ל התי"ו כי
הוא לשון רבים כמו מגבורותיך יגידו (תהלים קמ"ה) כי הרבה גבורות הפליא אז בפסח:
בפסח. כ"ה הבי"ת בפת"ח ודגש שבוא כמו בהפסח והוא הפסח הידוע אשר בו יצאו
אבותינו ממצרים. וראוי לקרוא הפ"א בקמ"ץ ומפני הספק כי כן נמצא בפסוק (במדבר ט')
ויעשו בני ישראל את הפסח, הפ"א בקמ"ץ בטפחא ונמסר עליו ל' קמ"ץ וכל אתנחתא וסוף
פסוק בכותיה: מועדות. מלת מועד הוא שם בתוספת מ"ם שרשו יעד ונהפכה יו"ד פ"א
הפעל לוי"ו נחה עם השם ונקבל בוי"ו מ"ם רבוי הזכרים על הרוב כמו בחגים ובמועדים
(יחזקאל מ"ו) וגם נקבל לפעמים בוי"ו תי"ו רבוי הנקבות כמו לשבתות ולחדשים ולמועדות.
(דה"ב ב' ח')

והמתורגמן בפסוק ויהי אומן את הדסה היא אסתר (אסתר ב׳): לשלש. הוא מקור עם
מ״ע השמוש ובנין הדגש על משקל הצווי הנמצא בפסוק ויאמר שלשו וישלשו (מלכים א׳ י״ח)
כי המקור והצווי ובנין הדגש הם במשקל אחד כמבואר בספרי הדקדוק בבנין הדגש
והשמוש: ראש ובית רשע. ר״ל המן שנתמנה לראש והוא ג״כ ובית רשע שהוא עמלק:
שתי. כבר כתבתי בפרק ג׳ שהשי״ן נקראת בשבא נע כאלו היתה אע״פ לפעמים והפירק הת״ו
בגושה: לעוצבת. הוא שם תאר לנקבה והוא קאי על בת אדום היושבת בארץ עוץ:
תעז ידך תרום ימינך. פסוק הוא (תהלים פ״ט) מלת תרום בלי וי״ו השמוש ובטעות נדפס
בסדורים ותרום והת״ו במלת תעז ובמלת תרום בשניהם הוא ת״ו המורה על העתיד לנקבה
נסתרת וקאי על היד ועל הימין שהם שמות בלשון נקבה והעי״ן במלת תעז שהוא פ״א
הפעל נקודה בחולם כמשפט העתידים מבנין הקל ונחי העי״ן שרשו רום: ימינך. כ״ה
הנו״ן בסגול מפני ההפסק: כליל התקדש. כמותו הלילה שנתקדש חג פסח והוא הלילה
שם יצאו אבותינו ממצרים. ומלת התקדש הוא מקור מבנין התפעל ובא המקור במקום העבר
כמבואר במכלול בענין המקור קודם התחלת פתחון והוא יותר מבואר בס״ע הקדמות
ספר פתח דבריו:
כי לו נאה כי לו יאה. הנה ידוע בדברי רז״ל בס״ע מסכת גיטין דף צ׳ ע״א שמלת כי
משמשת בארבע לשונות אי דלמא אלא דהא ורש״י ז״ל הביא זה בפרשת וירא בפסוק
ויאמר לא כי צחקת והמזרחי הביא שם דברי הגמרא ופירושו של רש״י שבגמרא ובכלל
המלה ומדברו הוא זה או פירושה אם כמו לכשיאמרו. דלמא פירושה פן כמו לא תאמר
פן ובתשובה נפרש כמו וכי תאמר בלבבך וגו׳. אלא פירושה לסתור דבר האמור ומלה
זמר אומן כן אלא כן, דהא דהיינו אשר או מפני וכו׳ ומאריך שם. והנה הפשט צריכין
אנחנו לפרש מלת כי בראש החרוז הזה בלשון דהא שפירושה אשר או מפני כמו ״
אשר לו נאה ואשר לו יאה לומר אדיר במלוכה בחור כהלכה יאמרו לו גדודיו לך ולך,
או מפני שלו נאה לו יאה לומר אדיר במלוכה בחור כהלכה לכן גדודיו יאמרו לו וכו׳
מה ומבואר למשכיל כי בכל ב׳ אותיות הראשונות שבכל חרוז ומתחיל אחת להש״י שני תאריו
בסדר אותיות אלפ״א ביתא ובאות השלישית זוכר את מי שמשבח אותו בשתים הראשונות
כמו שכתבתי ובחרוז השני כמו כן שני תאריו דגול במלוכה הדור כהלכה ובאות השלישית
שהוא הוי״ו הוא זוכר את המשבחים והם ותיקיו וכן בכל חרוז וחרוז לכן צריך לומר בתחלת
כל חרוז כי לו נאה כי לו יאה שעליו קאי מה שאמרה מתחלה בראשית אבל אחר סיום כל הפיוט
דהיינו אחר שגומר אות ת״ו ואומר תמימיו יאמרו לו וכו׳ אין צריך לומר אחר כך כי
לו נאה כי לו יאה ובטעות נדפס כן בקצת הסדורים. ומלת נאה ויאה שניהם ענין יופי
ועיין בשרשי הרד״ק בשרש אוה ובספר התשבי בשרש יאה ובשרש נאה וכפל הלשון במלות
שונות להגדיל הענין: מה שיסד הפייטן מלת לך באלה הפעמים שבתחלה ויסד לך ואח״כ
לך ואח״כ כי לך וכו׳ שבלי ספק עשה כן בכוונה גדולה כי מלת לך אינה כי אם
מ״ע השמוש עם כ״ף המורה על כנוי הנמצא ואין לה הוראה כלל אם לא שתסמך לתיבה
אחרת

בפעל בשבא נח כמשפט העקר עם הכנוים והארכתי בו במחברו : און. לשון כח כמו ולאין
אונים לו (ישע' מ') והוא כמו לגבורה ומדרש ומענין גבורי אתה כחו וראשית אוני (בראשית
כביר. הוא תאר לנקבה כמו הן אל כביר לא ימאס (איוב ל"ו) והוא ענין עוצם וגודל: פסח
החית בשבא נח לבדו ומפני הנגינה המוקדמת : בדם פסח. הדלת בפתח ומפני הסמוכות
וסוגרת. כבר העם בשבא והסמך בשורק והגימל דגושה והוא תאר פעל לעיר יריחו שהיתה
בה ויריחו סוגרת ומסוגרת (יהושע ו') אע"פ שבפסוק זאת ומסוגרת הוא פעל ומבנין הפעל
הנה בכאן לפי הענין נצטרך לפרשו תאר פעל כלומר העיר שהיתה מסוגרת אז באותו זמן
סגרה. הוא פעל עבר לנקבה נסתרת ומבנין פועל תולדת בנין הדגש הסמך נקמצה בלא
והגימל דגושה ונקודה בשבא ולא בקבוץ כמו שהוא בספרים כי אין כאן הפסק ולא
ענין והוא ענין מסורה כלומר נמסרה ומענין לא תסגיר עבד אל אדניו (דברים כ"ג):
בעתותיו. כבר כתבתי בדקדוק מלת הזאת בפיוט אז רב נסים בחצי גולש מגור ארות :
נשמדה. הוא פעל עבר לנקבה נסתרת ומבנין נפעל ולשון נקבה קאי על המחנה שהוא לפעמים
שם בלשון נקבה כמו שפירשו בפסוק אל המחנה האחת והכהו (בראשית ל"ב) : בצלול. פירוש
והרד"ק הביא המלה בשרש צלל ובשרש צלה ופירשו העתק בפירוש הנדפס בספרים :
הרי"ש בצר"י ומפני הסמוכות ה' שמורים של עומר : שורפו. כבר השין בחולם והרי"ש בשבא
משקל גרשון ובדקדוקו ומבואר לעיל במלת בעמו סדומים כי בדקדוק אחד להם ומלת שורפו :
משומו. כבר המם בחורק והשין בשבא נח ואיננה דגושה כי אין המם לשמש רק נוספת
כמו שכתבתי במלת ומשומו בתחלת ותן לך שאומרים במוצאי שבת ופירש משומו בכאן על
גדולים גבורים ובריאים כמו שפי' הרד"ק בפסוק לכן ישלח האדון אדני צבאות במשמניו וגו'
(ישעיה י') והנון משמו דגושה ונקודה בצר"י ומפני הסמוכות: ביקד. היו"ד נחה אחר החורק
ומלת בוקד יקוד הם בישעיה בפסוק דלעיל : געה. כתוב בפירוש סדר קליר שפירוש
הגועה והוא הנכון לפי הענין אבל אינו לפי הדקדוק כי הגימל הוא מחסרו פ"א נון וגעה
הוא מנחו הע"ב שרשו געה והוא ענין המיה וצעקה כמו הלכו הלוך וגעו (שמואל א' ו')
אם יגעה שור על בלילו (איוב ו') ואם כן צריך עיון למה לא וסב הפיוט הגעה ומסב תיבה
שאיננה מדוייקת : עות. שרשו עון והתיו היא תמורת הה"א הנקבה כי הנביא עונה מה
הסמוכות נהפכה הה"א לתיו והוא מענין שארה כסותה ועונתה (שמות כ"א) שפירשו עת
פה נד כתבה. הוא על שם פסוק פס יד די כתבה (דניאל ה') : לקעקע. שרשו קעע ונמ
בו פ"א הפעל והוא מענין ותקע כף ירך יעקב (בראשית ל"ב) שפירשו ענין הסר
הדבר ממקומו : צפה הצפית. פסוק הוא בישעיה כ"א אבל הוא הפוך שנאמר ערוך השלחן
צפה הצפית וגו' והפיוט הפך אותו להתחיל החרוז באות צד"י ומלת ערוך וצפה בלא
פ"א הפעל בקמץ ועין הפעל בחולם כי שניהם מקורות ומבנין הקל ומלת הצפית כמו
בשרש צפה שהוא תאר לצופה והארכתי שם בדקדוק ופירוש המלה : טוסה. הטית נקראת
בשבא נע ומפני הדגש שבה כי הוא פעל עבר לנקבה נסתרת ומבנין הדגש על משקל
אשר דברה אליו (בראשית ל"ט) : הדסה. הוא שם תאר לאסתר ולא שם עצם כן

גם הטו"ת בחור"ק כמו פקדו עליו טפסר (ירמיה נ"א) ופירוש המלה קצין ושר : יחיד. הוא תאר להשי"ת כי נמצאת מלת יחיד תאר במקרא כמו רך ויחיד לפני אמי (משלי ד') שפירושו בן יחיד הנה מלת יחיד תאר לבן : כביר. על שם הן אל כביר לא ימאס (איוב ל"ו) : למודיו. הוא תאר לישראל הנקראים למודי ה' שנאמר וכל בניך למודי ה' (ישעיה נ"ד) : מלך. על שם מלך עולם ועד (תהלים י') : נורא. על שם אל גדול ונורא (דברים ז') ובקצת סדורים כתוב נאור על שם נאור אתה (תהלים ע"ו) והוא ענין אורה ומבנין נפעל דשקל נכון : סביביו. הם המלאכים שסביב לכסאו כמו שנאמר במראה יחזקאל וארא והנה רוח וגו' ונוגה לה סביב ומתוכה כעין החשמל וגו' וכתוב אל נערץ בסוד קדושים רבה ונורא על כל סביביו (תהלים פ"ט) שלפי התרגום ולפי פי' הרד"ק סביביו הם המלאכים : ענוו. הוא תאר להקב"ה שהוא ענוו כמו שאמר דוד וענותך תרבני (תהלים י"ח) ובסדורים קצת כתוב צדיק והוא גם כן תאר להקב"ה על שם צדיק [illegible] (תהלים כ"ד) : פודה. על שם פודה נפש עבדיו (תהלים ל"ד) : צבאיו. הם ישראל על שם בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים (שמות י"ב) : קדוש. על שם כי קדוש אני (ויקרא י"א) : רחום. על שם אל רחום וחנון (שמות ל"ד) : שנאנו. הם המלאכים שנאמר רכב אלהים רבותים אלפי שנאן (תהלים ס"ח) : תקיף. על שם ולא יוכל לדין עם שתקיף ממנו (קהלת ו') שהוא תאר להשי"ת לפי התרגום שתרגם ולית רשו לגברא למיקם בדינא עם מרי עלמא דתקיף מיניה : תמוך. על שם כי אתה תומך גורלי (תהלים ט"ז) ולכן ראוי לקרוא המ"ם בחולם כמו שהוא בפסוק : תמימיו. הם ישראל הנקראים תמימים דכתיב ותמימים ינחלו טוב (משלי כ"ח). הנה יש בפיוט הזה ח' בתים הראשון מסיים בשבח המלאכים גדודיו וכו' והשני מסיים בשבח ישראל ותיקיו וכו' וכן כלם זה אחר זה אחד בשבח המלאכים והשני בשבח של ישראל :

אדיר. הנה כל התארים של השי"ת הנזכרים בפיוט של כי לו נאה דלעיל כלם הם גם בפיוט הזה וכבר כתבתי בהם די הצורך ואינני צריך לחזור ולכפול אותם רק התארים שבפיוט דלעיל למלאכים ולישראל כגון באות ג' ובאות ו' ובאות ט' וכו' אשר באותן האותיות נאמרו בפיוט הזה גם כן תארים להשי"ת כגון גדול ותיק טהור וכו' ואותם התארים אבאר ראיות מפסוקים ומלת הוא שאחר כל אחד מהתארים כמו אדיר הוא בחור הוא וכו' אינה דבקה לאותו התאר לפרש אותו כאלו אמרנו מעידים שיש לו אותו התאר רק היא סמוכה למלת יבנה ופירוש הענין כך הוא ה' שהוא אדיר כמו שהוכחתי לעיל מפסוקים הוא יבנה ביתו ואם תטען הטוען אב"ג מלת הוא מותרת כי פירושה בלשון אשכנז ער ומלת יבנה גם פירושה בלשון אשכנז ער זאל בואן הנה תשובתו בפסוק הוא יבנה הבית לשמו (מלכים א' ה') הוא יבנה לי בית (דה"א י"ז) הוא יבנה בית לשמו (שם כ"ב) והרבה כאלה : ביתו. כה"ג בוי"ו כנוי הנסתר מפני שאנו אומרים גם כן נגד השי"ת בלשון הנסתר הוא יבנה אבל אח"כ כשאנו אומרים אל בנה שהוא לשון בקשה דרך בזה לנוכח צריך ג"כ לומר בנה ביתך דבק"ש כמו הנוסח מה מבואר למשכיל, וצריך עיון לזה

אחרת שלפניה כמו לא יהיה לך (שמות כ׳) או לאחריה כמו לך אמר לבי (תהלים כ״ז) וכמוצא [illegible]
ומה ענין כפל המלה בכאן היה די לו לומר גדלו ואמת לו לך ה׳ הממלכה ומן הדומה [illegible]
נ״ל שכוונת הפייטן לרמוז לפסוקים שיש בהם שבח להקב״ה ובכל אחד מהם נמצאת מלת לך
בפסוקים האלה, לך הראשון רמז לפסוק לך ה׳ הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וגו׳ (דה״א כ״ט)
ולך רמז לפסוק ולך ה׳ חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו (תהלים ס״ב), לך רמז לפסוק לך
זרוע עם גבורה תעז ידך תרום ימינך (תהלים פ״ט), כי לך רמז לפסוק מי לא יראך מלך הגוים
כי לך יאתה כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך (ירמיה י׳), לך אף לך רמז ל
לך יום אף לך לילה אתה הכינות מאור ושמש (תהלים ע״ד). ואח״כ סיום הפסוק שהתחיל בו
ואמר לך ה׳ הממלכה כי פסוק לך ה׳ הגדלה וגו׳ מסיים לך ה׳ הממלכה והמתנשא לכל לראש
ולא סיים במלת לראש שהוא גמר הפסוק כדי לעשות חרוז עם מלת הממלכה הנ״ל במלוכה
על כל הקודם של במלוכה וכהלכה ולא כתב הפייטן את כל הפסוקים האלה כדי שלא
להאריך וכדי לעשות חרוז יפה ורמז הפסוקים במלת לך. הנה כתבתי אלה הפסוקים
ואיני יודע אם היתה כוונת הפייטן עליהם כי נמצאו עוד פסוקים שיש בהם אלה המלות
כמו לך דומיה תהלה אלהים בציון ולך ישולם נדר (תהלים ס״ה) כי לך ה׳ הוחלתי אתה
תענה ה׳ אלהי (תהלים ל״ח) והרבה כאלה אבל כתבתי אלה הפסוקים שיש בהם עם מלת
לך גם חסדי ה׳ וגבורותיו כדי להזכיר חסדיו שהפליא עם ישראל וגבורתו שהראה
נגד המצריים בליל הזה. ומה שכתב מלת לך ז׳ פעמים ולא יותר אע״פ שהיה יכול
למצוא עוד פסוקים שהם שבח להקב״ה ושכתובה בהם מלת לך אפשר שרמז לשבעת ימי
בראשית ולשבעה רקיעים ושבעה כוכבי לכת ועל דרך הקבלה לשבע של בנין ולשאר
שבעות הידועים ליודעי חן ולו יתברך הממלכה על הכל, וכל התארים להשי״ת שבחרו
הגדה כולם נמצאים בפסוקים: אדיר. על שם אדיר במרום ה׳ (תהלים צ״ג) ועל שם מה אדיר
שמך (תהלים ח׳): במלוכה. כלום הק״ת בפתח ונודעה כי הוא על שם כי לה׳ המלוכה
(תהלים כ״ב): בחור. על שם בחור כארזים (שיר ה׳): גדודיו. הם המלאכים שהם חיל גדוד
של הקב״ה שנאמר יחד יבואו גדודיו (איוב י״ט): דגול. על שם דגול מרבבה (שיר ה׳): הדור.
על שם זה הדור בלבושו (ישעיה ס״ג): ותיקיו. הוו״ בשו״א כי הוא תואר עם כמו הרקים, [illegible]
ונתבאר בספק בפיוט אדיר הוא וכו׳. והם חסידי ישראל כדאיתא בפרק קמא דברכות
דף ט׳ ע״ב ותיקין היו גומרים אותה עם הנץ החמה ופירש״י ותיקין אנשים ענוים
שמחבבין מצוה והתשב״י הביא גירסת רש״י אנשים צדיקים שמחבבין מצוה: זכאו. הוא
תרגום של צדיק כמו צדיק הוא ה׳ (איכה א׳) תרגומו זכאי הוא ה׳ הזי״ן והכ״ף בפתח
והאל״ף נחה והוי״ו נח נראה שמוציאין אותה מן הספר אחר פתח הכ״ף הבאור:
חסין. על שם מי כמוך חסין יה (תהלים פ״ט) וצריך לקרות החי״ת בחטף פתח כמו שהוא
בפסוק כי הוא תאר על משקל גבור כן כתב הראב״ע והרד״ק רק שנמצא החי״ת [illegible]
בפתח ומפני שהיא גרונית ובטעות נעקדה בסדורים בקמ״ץ: טפסריו: הם המלאכים
והוא ענין קצינות ושררה כמו וטפסריך כארבה גובי (נחום ג׳) הטי״ת בפתח [illegible]

כך וכך לעומר והוה משמעותו שבפרט יום הזה לעולם הוא כך וכך לעומר ואין זה
אות וכו' ומאריך שם: לעומר. כה"ה הנוסח בספר שבלי הלקט סי' ע"ג, ובספר אדם וחוה
חלק אדם נתיב ה' חלק ד' בשם ספר האשכול ובתשובת הרשב"א שהביא הב"י באו"ח סי'
תפ"ט והוא בתשובותיו סי' תנ"ג ובכל בו ובתניא בסימנים הנזכרים למעלה ובאבודרהם
ובספר הזכרון לה' שמואל הכהן סוף פרק ערבי פסחים ובכלם כתוב לעומר בלמ"ד ולא
בעומר בבי"ת כהגהת מהרמא"ז בש"ע שהגיה בעומר בבי"ת וכן נוהגין רוב בני ארצותינו
אחרונו והוא טעות כי אין לו פירוש כלל אבל לעומר הוא נכון והוא למ"ד הזמן שפירושה
לאחר העומר כמו כי לימים עוד שבעה אנכי ממטיר על הארץ (בראשית ז') שפירושו
אחר ימים עוד שבעה וכן בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים (שמות י"ט)
שפירושו אחר צאת בני ישראל והרבה למ"ד כאלה נמצאים במקרא וכן פירוש לעומר
אחר הקרבת העומר שאנו אומרים היום כך וכך אחר הקרבת העומר ואעפ"י שהקרבת
העומר היתה בט"ז בניסן כמו שכתוב והניף את העומר לפני ה' לרצונכם ממחרת השבת
וגו' ופירש"י ממחרת השבת ממחרת יום טוב הראשון של פסח והם דברי הגמרא
במנחות פרק ר' ישמעאל דף ס"ו ע"א ואף אנו אומרים בליל ראשון דהיינו ליל ט"ז
לעומר שפירושו אחר העומר ועדיין לא קרב העומר כבר תירץ רש"י שם שכתב תמימות
תהיינה מלמד שמתחיל ומונה מבערב שאם לא כן אינן תמימות עכ"ל והם ג"כ דברי
הגמרא במנחות. ואחר שכתבתי כל זה מצאתי בספר החינוך שהוא מסכים לדברי ולפירושי
שכתב בפרשת אמור סי' רצ"ו ענין ספירת העומר ובכלל דבריו כתב וז"ל וזה שאנו מונין לעומר כלומר
כך וכך ימים עברו מן המנין וכו' הנה הביא שהלמ"ד היא למ"ד הזמן כמו שפירשתי נ"ל. וצריך
קריאת הלמ"ד בקמ"ץ לידיעה שהוא כמו להעומר וטעם הידיעה כתבתי לעיל במלת העומר. ומאחר שהזכרתי
מתוך כאן דקדוקי ברכת ספירת העומר אמרתי להודיע גם שאר דקדוקי הספירה של שאר הימים אע"פ
שאינן כתובים כאן והוא שכתב הטור בסי' תפ"ט וז"ל עד שמגיע לשבעה ימים ואז יאמר היום שבעה
ימים שהם שבוע אחד וכו' וכבר כתבו האחרונים כגון הגהות מנהגים גם מורי בלבוש החור טעם לומר
אחד ולא אחת כמנהג ההמון וצריך אני להודיע שיש לומר שבוע השי"ן בקמ"ץ כמו שהוא בפסוק שבוע אחד
ומחצי השבוע (דניאל ט') ולא כקריאת ההמון שקורין שבוע השי"ן בשב"א כי לא תנקד בשב"א כי אם בסמיכות כמו
שכתב רש"י בפרשת ויצא בפסוק מלא שבוע זאת והרד"ק בשרש שבע וכן בלשון רבים שני שבועות וכן עד
שבעה שבועות תמיד צריך לקרוא השי"ן בקמ"ץ כמו שנמצא בפסוק שבעה שבועות תספר לך (דברים ט"ז) כי
לא תנקד השי"ן בשב"א כי אם בסמיכות כמו שבועות חקות קציר ישמר לנו (ירמיה ה') שפירושו שבועות
של קציר כמו שכתב הרד"ק בשרש שבע בשם אביו. גם צריך אני להודיע שבליל שני יאמר שני ימים ובליל שלישי
יאמר שלשה ימים וכן בלם עד עשרה שיאמר היום עשרה ימים שהם שבוע אחד ושלשה ימים ומעשרה
ולמעלה יאמר אחד עשר יום שנים עשר יום וכו' כן תמיד עד סוף המספר כן הוא פשוט בטור
ואבן העזר סי' קכ"ו: ויהי רצון. כבר כתבתי דקדוקו קודם ברוך שאמר:

למה כפל הפייטן מלת אל שתי פעמים והלא הגדירו רז"ל שאין לומר מודים מודים וכן
שמע שמע כדאיתא בברכות פרק אין עומדין דף ל"ג ע"ב וכן הוא בטור א"ח סימן
ולמה יגרע שם אל ולמה דעתו ונתרצה הוא להוסיף מלת בנה עוד פעם אחת בחרוז
מלת אל השנו לומר אל בנה בנה בנה בנה ביתך בקרוב: גדול. על שם גדול ה'
ומהלל מאד וגו' (תהלים קמ"ה): ותיק. הוא תואר להקב"ה על משקל אשר היה פקוד על אנשי
המלחמה (ירמיה נ"ב) ובדברים שוב ק"ש ה"ו לשבא כמו להיות פקידים בית ה' (שם כ"ט) וכן
בסמיכות וכבוד תנקד ה"ו בשב"א כמשפט. והפירוש שפירשו רז"ל במלת ותיקין שהוא
תואר לישראל כבעל אותו הפירוש שייך גם אצל השי"ת כי גם הוא ענו וצדיק ומחב[ב]
המצות כדאיתא בפרק קמא דברכות דף ו' ע"א מנין שהקב"ה מניח תפלין שנאמר
נשבע ה' בימינו ובזרוע עזו וכו' ובפרק קמא דסוטה דף י"ד ע"א ותניא אמר רבי
חמא בר חנינא מאי דכתיב אחרי ה' אלהיכם תלכו וכי אפשר לאדם להלך אחר שכינה
והלא כתיב כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא אל קנא אלא הלך אחר מדותיו של הקב"ה
הקב"ה מלביש ערומים וכו' והאריך שם במדותיו בהרבה מצות שהוא מתעסק בהן וגם
שהוא מחבבן: חסיד. על שם כי חסיד אני נאם ה' (ירמיה ג'): טהור. על שם טהור עינים
מראות רע (חבקוק א'): למוד. כ"ב הלמ"ד בחיר"ק והמ"ם בשורק והיא דגושה כי כן
נמצא התואר במקרא ובבנין הדגוש כמו פרא למוד מדבר (ירמיה ב') אבל בבנין הקל
שהלמ"ד בקמץ לא נמצא במקרא ומלת למוד בכאן הוא תואר להשי"ת על דרך שאמרו בגמרא
בכמה מקומות שהקב"ה משתעשע עם הצדיקים בגן עדן בשעשוע התורה הדומים בס'
ראשית חכמה בשער הקדושה פרק ג': שגיב. כ"ב בנקודה על צד שמאל של השי"ן והיא
נקודה בפת"ח והגימ"ל דגושה ונקודה בחיר"ק והוא תואר להשי"ת על משקל הן אל שגיא (איוב)
והוא מענין כי נשגב שמו לבדו (תהלים קמ"ח): צדיק. על שם צדיק ה' בכל דרכיו (תהלים קמ"ה)
שדי. על שם אני אל שדי (בראשית י"ז):

בליל שני של פסח מתחילין לספור העומר מעומד, ואומר.

ברוך. כבר כתבתי כל דקדוקי הברכה עד מלת וצונו בברכת נטילת ידים:
על ספירת העומר. כן הוא הנוסח בטור א"ח סי' תפ"ט העומר בה"א הידיעה ו[כן]
בכל בו סי' נ"ה ובתניא סי' נ' והוא הנכון והוא כמנהג קצת בני אדם ששמעתי שא[ומרים]
עומר בלא ה"א לטעות הוא בידם כי משמעות לשונם הוא שצונו על ספירת עומר ד...
והוא שקר מפורסם כי לא צונו רק על ספירת עומר הידוע והוא עומר התנופה ב...
שכתוב וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה וגו' (ויקרא כ"ג) ו...
וקרות הה"א בקמץ כדין ה"א הידיעה שלפני אותיות אהח"ע כמבואר בפרק ד': היום. ...
בשום בטור א"ח ובכל הפוסקים לומר היום והוא כמנהג רוב המון בני ישראל שאומרים ...
בשי"ן השמאלית כי אף משמע שלא צונו כי אם על ספירת העומר שהיום הזה לא שבא...
הימים והתורה אמרה תספרו חמשים יום ומורי מהר"ש נר"ו כתב עוד טעם אחר בלבוש
סי' תפ"ט סעי' א' וז"ל שלא נאמר שהיום יום אחד וכו' שאז"ל היה משמע שצונו לומר שה...
בק

אומרת הפעם הרביעי בשבת האחרונה שלפני ראש השנה, וכשחל
שבועות בשבת או תשעה באב בשבת ונדחה או שחל באחד בשבת
אין אומרים באותו שבת פרקים כלל, וסימן הפרקים מן אחר שבועות
והלאה לפי מנהגינו נפ״ש פי׳ נשא פינחס שופטים או מתחילין
באלו הסדרות או מסיימין אלו רמזו הקדמונים בסימן זה אל פסוק
נפש עמל עמלה לו (משלי ט״ז) שהוא נדרש על עמל התורה בסנהדרין
פרק חלק דף צ״ט ע״ב ומפני שהפרקים הללו כולם מדברים במעלת
התורה ולומדיה ושכרם :

כל שנאמר. כתב מהר״ר פולק שנאמר הש״ן בפת״ח או שנאמר הש״ן בסג״ל וכן כולם על פי הדיקדוק סבור מהר״של. וטעם דבריו נ״ל מפני שבפסוק נמצאת שי״ן השמוש לפעמים נקודה בפת״ח כמו שקמתי דבורה (שופטים ה׳) ולפעמים תנקד בסג״ל וגם על הרוב כמו שאהבה נפשי (שיר א׳) שככה לו (תהלים קמ״ד) אבל אין לקרוא הש״ן בשב״א כי לא נמצא כן במקרא כי אם ב׳ פעמים וכל זה מבואר במכלול בשמוש הש״ן : ועשק. המ״ם נקודה בצר״י והע״ן בשב״א נח כי הוא לשון נקבה קאי על ירושלים ולכן כל הפרשה שם מדברת בלשון נקבה עיין בישעיה ס׳ ס׳ בפירוש הרד״ק : מטעי. כ״ה בשנו ומ״ן וע״ד הטי״ת נקודה בחור״ק ומנה אצלו ומ״ג הש״ן נחה והש״ן בשב״א נע כדין אחר תנועה גדולה : ארץ. האל״ף בקמ״ץ מפני ההפסק : נצר. הנו״ן בצר״י והצד״י בסג״ל : מטעו. כן קרי הע״ן בפת״ח ומ״ג נח נראה אחריו כמו ומעשה ידי שסמוך וכמו ודברי אשר שמתי בפיך שהוא כמו המדבר בעד עצמו על לשון רבים והם דברי הש״י כמו שכתב בישעיה סוף סי׳ נ״ט ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב נאם יי׳ ועל זה קאי כל סי׳ ס׳ שתהלת קומי אורי כי בא אורך וגו׳. והכתיב הוא מטעו בוי״ו כמו הנסתר והם דברי הנביא על מטע הש״י והכל אחד הוא :

משה ומסרה. כ״ה המ״ם בשב״א נח והסמ״ך והרי״ש בקמ״ץ והה״א במפיק להורות על כנוי הנקבה הנסתרת כי תורה הוא שם בלשון נקבה כמו שנאמר מצות התורה (דברים ח׳) והמא משכן ונתנה לך (שמות כ״ד): ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים. כך הוא לזקנים לנביאים ולמ״ד נקוד בפת״ח ולא בחור״ק לפי הדקדוק והפירוש משמע אותן נביאים שהיו ברורים אבל אם נקוד בחורק כל נביא ונביא במשמע סבור מהר״של ופירוש דבריו כי פת״ח הלמ״ד מורה על הא׳ הידיעה כמבואר בפרק ד׳ ולזקנים ה״ל לזקנים הידועים שהיו בימי יהושע ושהאריכו ימים אחריו כמו שנאמר ויעבדו ישראל את יי׳ כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע (יהושע כ״ד) ולנביאים ה״ל לנביאים הידועים שהיו אחר הזקנים והם עלי הכהן ושמואל הרואה ואשר היו אחריהם ומפני שהלמ״ד בפת״ח באות לזקנים ולנביאים צריך לקרות הז״ן והנו״ן בשב״א נע מפני מה שדרך אחר הפת״ח כמבואר בפרק ג׳ שכל אות בתחלת התיבה בשב״א השב״א הוא נע : כנסת. הכ״ף בשב״א והנו״ן והסמ״ך בסג״ל והתי״ו היא במקום הה״א הנקבה שנהפכה לתי״ו מפני הסמיכות כמו משקל בבית תאנים (מלכים ב׳ כ׳) ובלא סמוכות הוא בה״א ואז הנו״ן בצר״י כנסה על משקל שבלה בבלה (שמואל א׳ י׳) והמון העם קורין כשהוא בלא סמוכות כנסיה והוא טעות כי כן הוא במכלול

הקדמה הכרחית למסכת אבות

שבתי אני להביע בדעות שאמרו רז"ל האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מלי דאבות כדאיתא בפרק ג' דבבא קמא דף ל' ע"א אשר בעבור זה נתעוררו הרבה מן הגאונים והחכמים הראשונים והאחרונים לפרש את המסכתא הזאת כי היא סובלת כל הפירושים וכוללת כל המוסרים ואחרון חביב החסיד החכם מוהר"ר שמואל אוזידא זקן צפת תובב"א שהוא היה אחד מתלמידיו של המקובל האלקי האר"י לוריא זצ"ל כמו שכתב אחד מגדולי צפת תובב"א מהאוכל מוהר"ר יששכר בער זקן קרעמניץ שפעם א' ראה האר"י זצ"ל שנכנס אצלו נשמתו של ר' פינחס בן יאיר עם מוה"ר שמואל אוזידא בעל מדרש שמואל הנ"ל והדברים ארוכים ולכתוב אותם כאן. ומוהר"ר שמואל אוזידא הנ"ל נתעורר ללקט ומתוך כל הפירושים לחבר ספר מדרש שמואל וכל בורר את כל הנוסחאות המדויקות ומפני שנמצאים במסכתא הזאת הרבה נוסחאות משונות ומוספות כי במשניות שנדפסו עם פי' הרמב"ם ורע"ב נדפס בפ"ב ר' אלעזר אומר הוי שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורס וכן הוא בזאת המסכתא שנדפסה בין השלש סדרים ובספר לב אבות נחלת אבות וכל הספרים המדויקים שבמסכתא הזאת שהבאתי לעיל בסוף ההקדמה הפרטית דכולם כתוב ודע מה שתשיב לאפיקורס ובפירושם נותנים טעם לשבח הנוסח הזה. וכן בפ"ב כתוב במשניות ובסדורים במשנת ר' צדוק הא למדת שכל הנהנה מדברי תורה. ובכל הספרים דלעיל כתוב כל האוכל הנאות וגם רש"י ז"ל הגיה מלת הנהנה בפירושו וכתב הג' הנאות הנה לפי גירסא זו אפשר שתנקד הנון בצר"י בקריאת המ"ם אבל לפי ג' האוכל הנאות צריך שתנקד הנון בקמ"ץ וכן הוא משמעות לשון פירושם למעיין בהם. וכן בפ"ג כתוב במשניות ובסדורים גם בהקדמות תקוני זוהר דף ד' ע"ב ואין כבוד אלא תורה ובכל הספרים דלעיל כתוב ואין כבוד אלא חכמים ונתנו טעם בפירושם לשבח הנוסח ההוא והביאו בפירושם וכתבו איתא בגירסא ואין כבוד אלא תורה עכ"ז לא הסכימה דעתם לכתוב נוסח ההוא בפנים וכן עשה בעל מדרש שמואל אע"פ שאין ספק שהוא ראה גירסת הקדמות תקוני הזוהר כי הוא היה מתלמידי האר"י כנזכר שכל צפוני סתרי הקבלה היו גלויות לו ועכ"ז לא תפס נוסח ההוא עיקר לכתוב אותו בפנים. וכן בשאר דברים שבתורה נקטתי בהם נמצאו במשניות ובסדורים הרבה ענינים מוספים ובספרים דלעיל ובמדרש שמואל הם מסודרים על נכון אין בהם נפתל וכן בשאר שנויים אין מספר על כן הסכמתי להעתיק ולתקן נוסח המסכתא הזאת. ומי שיסתפק באיזה נוסח יעיין בספר מדרש שמואל ושם ימצא מבוקשו:

ששה פרקים הללו נוהגים הספרדים לומר אותם אחר תפלת מנחה בשבתות שבין פסח לעצרת ולא יותר ומפרשי המסכתא הזאת ובפרט בעל מדרש שמואל נתנו טעם למנהגם אבל אנחנו האשכנזים נוהגים לומר אותם במדינות אלו בכל השבתות של קיץ מן פסח עד ראש השנה בכל שבת פרק אחד וכשמסיימין אותם חוזרים לראש לפעמים מזדמן שבשתחילים הפרקים בפעם הרביעי שצריכין לומר שני פרקים בשבת אחת כדי לגמור אותם

עדין נטלו פרס והמתרגמין הביאו הרבה פסוקים שיש בתרגומם מלת פרס ובכלם נקובה
הפ״א בשב״א והר״ש בפת״ח: שלא על מנת לקבל פרס. היא הגירסא הנכונה לדברי המפרשים:
קבלו. הבי״ת נקראת בשב״א נע ומפני הדגש שבה כי הוא פעל עבר לרבים נסתרים מבנין
הדגש וכן הוא בפסוק וקבלו הכהנים והלוים (עזרא ח׳) וכן נמצאת זאת המלה פעל עבר
ליחיד נסתר מבנין הדגש כמו ולהסיר שקו מעליו ולא קבל (אסתר ד׳): ממנו. כתב בעל
מדרש שמואל בשם הרב רבי שמעון בר צמח שזאת הגירסא היא מדוקדקת כי הם קבלו
מאנטיגנוס לבד והוא כתב שאפשר לומר גם גירסת מהם והוא קאי על שמעון הצדיק ועל
אנטיגנוס עיין שם והיא דעת ספר לב אבות: בית ועד. לשון חכמים הוא והוא כמו בית
מועד בלשון המקרא כמו ובית מועד לכל חי (איוב ל׳) ששם וענינם אחד כי שרשם יעד
ונהפכה היו״ד במלת ועד לוי״ו נעה ובמלת מועד לוי״ו נחה מפני המ״ם הנוספת וענינם
ופירושם בית מיועד כדברי כל המפרשים גם התרגום והראב״ע והרד״ק פירשו כן בית מועד
שבפסוק הנזכר: מתאבק. הוא בינוני מבנין התפעל מענין אבק והנה אבק הוא שם
הפועל בשני קמצין כמו אבק ועפר (דברים כ״ח) שהוא על משקל דבר דבור על אפניו (משלי
כ״ה) ודבר הוא שם הפועל כמו שכתב הרב רבי משה קמחי בספר מהלך בשער שלשה אלה
בני הלשון וז״ל יש שם שנקרא שם הפועל והוא אשר יבא הפועל ממנו כמו דבר דברית
לפי שמוצא ממנו הדבר עצמו. ומבואר שם שמלת דבר הוא מבנין הקל הדל״ת בקמ״ץ והבי״ת בפת״ח
והבינוני מדבר כמו כאשר אנחנו מדבר (במדבר ל״ב) והפועל דבור על אפניו וכן כל הבנין
וגם בנין הדגש נבנה עליו כדמיונו ומאחר שאבק הוא על משקל דבר נוכל לבנות ממנו
בנין הקל ולומר העבר אבק אבקת וכו׳ והבינוני אובק והפעול אבוק וכן כל הבנין ונמצא
ממנו בנין נפעל ויאבק איש עמו (בראשית ל״ב) ופירש הרד״ק ויאבק כלומר העלו אבק
ברגליהם בהתעבקם זה עם זה, ואם כן לפי זה יש לדקדק למה אמרו כאן מתאבק מבנין
התפעל ולא אמרו אבוק שהוא פעול מבנין הקל או נאבק מבנין נפעל שהוא תולדת בנין
הקל ומאחר שנמצא ממנו פעל במקרא כבעלו או למה לא אמרו מאובק שהוא פעול מבנין
הדגש על משקל נכבדות מדבר בך (תהלים פ״ז) כי ענין הפעול והתפעל הוא שהאדם מקבל
המקרה מאחר כלומר שהם יעלו אבק ברגליהם ואתה תקבל אותו ולמה אמר מתאבק
מבנין התפעל שסבתו הוא שהוא עצמו מסבב להיותו מקבל המקרה כמבואר בפרק ו׳
דבנין התפעל ונראה שהטעם הוא שאמרו מתאבק שיסבב האדם להיותו מקבל האבק
שיעלו ברגליהם וזה שישתדל להביאם לתוך ביתו תמיד ולא שימתין עד שיבואו הם מעצמם:
בצמא. כך היא גירסת רש״י והרמב״ם ור״ע והאברבנאל וספר לב אבות בכולם כתוב בצמא
וכתב האברבנאל שיש לקרות הבי״ת בשב״א ולא בפת״ח וכתב טעם לדבריו ודבריו נכונים
והמדרש שמואל הביא דבריו כבכתבם וכלשונם וקצת ספרים כתוב בצמאה בה״א הנקבה
והכל אחד הוא כי נמצא בפסוק לשון זכר כמו ועתה אמות בצמא (שופטים ט״ו) ובלשון
נקבה כמו ומרוקך מצמאה (ירמיה ב׳): לרוחה. כ״ה הלמ״ד בקמ״ץ לתשלום דגש הה״א
והוא כמו להרוחה במפורש מדרש שמואל והוא כמו כי היתה הרוחה (שמות ח׳): מיתק. בתו״
בסגול

במבול דבורה ונקודות כגון באבן השביעית ולשון הנקבה בנגד הכנסה: הם. בה״א הרא בלבון
כמו הם יכאו את העיר (בראשית ל״ד): הו. בה״א בחטף סגול והו״ו במלאפום והוא כנוי לרבים
והיה ובאלה הו״ו תמורת יו״ד כמו שנמצא בפסוק הכנוי ליחיד הוה גביר לאחיך (בראשית כ״ז)
אבל הכנוי לרבים לא נמצא בפסוק בחולם יו״ד בו״ו רק נשאר הכנוי בו״ב כמו הו נכונים לשלשת
ימים (שמות י״ט): מתונים. מלשון תרגום הוא והבחור הביא הרבה מלות באלה בספר המתרגם
בשרש מתן וגם בספר התשבי כתב בשרש מתן ז״ל ואליהו חכה את איוב (איוב ל״ב) תרגום
מתן ית איוב ובפסוק וינחו אותו במשמר (במדבר ט״ו) תרגום ירושלמי דתרין הוה משה מתן
וכו׳ עד מהו מתונין בדין לשון המתנה בלשון אשכנז לאנצ״ם עכ״ל: הרבה. הב״ת בקר״ו וכן
כל הרבה הב״ת בקר״ו על פי המסרה כמבואר במכלול שער השמות ונחו׳ הלוג״ משקל הסגו׳
סיג. הוא גדר ומכלל ומלשון סוגה בשושנים (שיר ז׳) המתרגם דסייגו להון עזרא הכהן ויהושע
ועלו בלא צו״ן כה״ בספר התשבי: שמעון הצדיק. נקרא בשמו סתם ולא נקרא רבי
או רבן לרוב מעלתו כמו שכתב הרמב״ם בפרק ד׳ והעשרה פרקים שחבר בסוף הקדמת סדר
זרעים שעשה לפירוש המשנות שכתב שם וז״ל חלק מעלת האנשים הנזכרים במשנה שהם מאה
ושמונה ועשרים לשלש מעלות שכל מי שיהיה בעניין נכבד מאד במעלתו על פי המעלות קראו
בשמו כגון שאמר הלל ושמאי שמעיה ואבטליון מפני גדולתם וכבוד מעלתם בשכל שאי אפשר
למצוא כנוי ראוי להם לכבד את שמם כמו שאין כנוי לנביאים אבל החכמים שהם בעניין
למטה מן המעלה הזו וכנה אותם ברבן כגון רבן גמליאל ורבן יוחנן בן זכאי ושהם
בעניין למטה מן המעלה הזאת וכנה את שמם רבי כמו שאמר רבי מאיר ורבי יהודה
והיה מטה אנשי המעלה הזאת כמו בן אבא כמו שהוא אומר אבא שאול וכו׳ ומאחר
שם ובערוך ערך אביו הארוך מאד בעניין זה וגם בספר הליכות עולם שער ראשון
ג׳ דף ה׳ ע״ב כתוב וז״ל אמרו ז״ל גדול מרב רבי וגדול מרבי רבן וגדול מרבן שמו כמו
שמעון הצדיק שמעיה ואבטליון שנקראו כן מרוב מעלתם כדרך הנביאים שאין מכנין אותם
עכ״ל: משוררו. בשו״ן בנגינה לחסרון נו״ן מן והיו״ד בנגינה כי הוא שם מן הבנינים מגנים שו
והיו״ד נקראת בשב״א נע וכבר כתבתי דקדוק המלה במשנת אבנים מקום: איש סוכו.
בספרי הדקדוק כי איש הוא שם עצם כללי ולכן יבא בסמוכות כמו איש סוכו איש ירושלם
איש צרידה ודומיהם מה שאין כן שם עצם פרטי שלא נוכל לומר ראובן ירושלים וכיוצא
כי צריך להוסיף מלת מן או מ״ם השמוש ולומר מן ירושלים או מירושלים אבל הסמוכות
מלת של שענינו כמו מן כי איש ירושלים הוא סמוך ומביא מלת של ובמקום אמר מן ירושלים
סוכו. ומלת שוכה כתובה בשי״ן שמאלית והכ״ף בחולם והא׳ בסגול והיא א׳ מערי
יהודה כנזכר בספר (יהושע ט״ו): המשמן. המ״ם הראשונה נקראת בשב״א נע ומפני ה
שבה אחר הא״ היודעה וגם המ״ם השניה נקראת בשב״א נע ומפני הדגש שבה כי הוא
מבנין הדגש והוא תרגומו של משרתים כמו והיו במקדשו משרתים (יחזקאל מ״ד) תרגומו
במקדשי משמשין: על מנת. כתב התשבי פירוש על תנאי בלא״ מאוונ״ג: פרס. פירושו
שבר והוא לשון תרגום כמו ותהי מואב לעבדים לדוד נושאי מנחה (שמואל ב׳ ח׳) תרגום
לעבדין

אתפרע פורענות: תעש. ענינו כמו תעשה שהוא עתיד לזכר נמצא ומפני שחסרה הה״א
נקודה העי״ן בפת״ח להרחוב ולהוציא את השי״ן הנה נראה והת״ו הוא בפת״ח אף שהוא
בה״א להרחוב על העי״ן שהוא בחטף פת״ח והרד״ק האריך בזה באות״ן ומהו הלמ״ד:
עזוק. הה״א בשב״א נע והכ״ף בקמ״ץ ובטעות נקוד בסדורים הה״א בקמ״ץ והכ״ף בשב״א
באלו הוא בהפסק כי הוא סמוך אל מה שאחריו: כעורכו. הוא תאר סמוך לרבים
וענינו מבואר בפרש רש״י ובשאר המפרשים: וכשוהו. הוי״ו היא שרקה שנקודה במלאפום
ומפני פגישת שני שבאי״ן בראש התיבה והכ״ף נקראת בשב״א נח כמבואר בפרק ג׳ ובדרכת
התורה בגלות ונבואות ורוב הסדורים נקודה הוי״ו בשב״א והכ״ף בחור״ק ואינו נכון כמו
שהסברתי בעל הנסיון דחנוכה בגלות כשעברה וכן וכשנפטרין הכ״ף בשב״א נח אחר
שורק הוי״ו: כגבאון. הוא תאומו של צדיקים כדעיל בגלות ונתאו: כשבקלו. הכ״ף בשב״א
כי הוא נקודתה העצמות כמבואר בפרק ג׳ ודכוותה מקומות: הה. הה״א בחטף סגו״ל
והוי״ו בצר״י כי הוא צוו לותיך כמו הוה גביר לאחיך (בראשית כ״ז) ונהפכה יו״ד עי״ן
הפעל לוי״ו ובא הצווי בתוספת הה״א למ״ד הפעל באלף הוא אהל (איוב ל״ז) ולא נמצא
ביו״ד כי אם לנקבה כמו הוי סתר למו (ישעיה ט״ז) הוי״ו בחור״ק ולא ידעתי למה נמצא
במשנה הצווי לזכר ביו״ד בסגו״ל והלא המשנה היא לשון הקדש ממש ואולי הוא טעות סופר:
והו. גם עם וי״ו השמוש הפכו מצוו היו״ד לוי״ו ואמרו והוו ולא נמצא כן בפסוק כי אם
ביו״ד כמו והיה ברכה (בראשית י״ב) והיה נכון לבקר (שמות ל״ד) הוי״ו בסגו״ל והה״א בשב״א
נח והיו״ד בצר״י וכן ראוי לומר כאן וי״ו השמוש בסגו״ל והה״א בשב״א נח או בחטף סגו״ל:
זהור. הזי״ן בקמ״ץ והה״א בחול״ם והוא תאר לחיוב ומבנין הקל על משקל גביר ולרבים
זהורים על משקל גבירים אבל במקרא לא נמצא התאר כי אם בבנין נפעל כמו גם
עבדך נזהר בהם (תהלים י״ט): לחקור. הוא מקור עם למ״ד השמוש והלמ״ד נקודה בפת״ח
להרחוב על החי״ת שבקבצה כמו לחקור ממסך (משלי כ״ה): שמא. כתב התשבי הרבה שמשו
בעלי המשנה במלה זו במקום דלמא שהוא תרגום של פן ודלמא ושמא אחד הוא וכו׳
השי״ן והמ״ם בסגו״ל: לשקר. הוא מקור מבנין הדגש וענינו ולא תכחשו ולא תשקרו (ויקרא י״ט)
שהוא ענין כזב ובגד: שמעיה. זה השם נמצא בפסוק כמו שמעיה שמעון (עזרא י׳) העי״ן
נקודה בשב״א נח לבדו ולא בחטף פת״ח אעפ״י שאין שם גם אחד מהשלשה מבטלים הנזכרים
בפרק ג׳ שהם מבטלים החטפין מאותיות אחה״ע והטעם כתב השמשוני בזכרו אותם המבטלים
כתב ע״ל והספרדים מוסיפים עוד אחד והוא כאשר אחרי אות אחה״ע יש יו״ד כמו שמעיה
ומעיה והטעם לפי שהקריאת אות עי״ן נוטה קצת לחור״ק בעבור היו״ד שאחריה ואין אות נפתחת
על כן נשאר חטף לבדו עכ״ל. ר״ל בעבור שאין אות הגרון נפתחת להוציא מהגרון לכן לא ננקדה
בחטף לפתוח הגרון רק נבלעת בגרון על כן נשארה בחטף ר״ל בשב״א לבדו כי הוא קורא את השב״א
חטף כמו שקורא אותו רש״י בפרשת נצבא בפסוק ולא שבוע גאת: אהב. האל״ף בחטף פת״ח
או בחטף סגו״ל כן כתב הרד״ק במכלול בשרש אהב והה״א בפת״ח ולא בחול״ם מפני שהיא גרונית
וגם מבואר במכלול גם בספר מהלך שבעי״ן הפעל גרונית אז יבא הצווי ומגזרת פעל בפת״ח
והעתידים

* המחבר, לחקור עד סופו (משלי כ״ה) מקומו לעיל לפני הפסקא ״והוו זהור״ בכ״י נכתב קטעים אחד מהם ונסין [illegible] כי מקומו לעיל והציון נראה [illegible] בהגיעי אל היקום [illegible] ורשמתי שאין [illegible] [illegible]

רסג"ל מפני העמדת הענין : וחומר. הנו"ן בקמ"ץ מפני שהמלה מלעיל כמו שכתבתי בקדושין
דרבי ישמעאל : ובוטל. הבי"ת בחול"ם והטי"ת בצר"י כי הוא בינוני מבנין הקל מפני שהוא פעל
עומד שהוא עצמו הולך ובוטל ומדברו תורה וכתב הרד"ק בשרש בטל נ"ל ובטלו הטוחנות (קהלת
י"ב) פירושו ושבתו. ורבותינו ז"ל נשתמשו הרבה בזה הלשון הקל בעומד והדגש ביוצא
ומפני שזה הוא פעל עומד צריך לומר ובוטל שהוא בינוני מבנין הקל ולא ומבטל שהוא מבנין
מבנין הדגש כי מבטל הוא יוצא ופירושו שהוא מבטל את האחרים : גיהנם. נקרא מקום
עונש הרשעים כן על שם גי בן הנם הנזכר בספר יהושע סי' ט"ו וסי' י"ח וכתוב שם פעם
גי בן הנם ופעם גי הנם בלא זכירת בן וכתב הרד"ק בפירושו בסי' ט"ו נ"ל והיה בו
סמוך לירושלים והוא המקום אשר טמא יאשיהו עכ"ל ולפי זה היה ראוי לקרות גיהנם
בחל"ם ועיין בספר המכלול בשרש גיהנם : ונתאו. כ"ה הת"ו בפת"ח והאל"ף נחה נסתרת
והוי"ו נח נראה שמוציאין אותה מן הפה אחר פת"ח הת"ו וכן והודה בן טבאו האל"ף
בגולת טבאו נחה והוי"ו נקראת בנח נראה אחר פת"ח הבי"ת וכן שמאו וותחאו עמאו
ודומיהם בכלם האל"ף נח נסתר והוי"ו נח נראה כי האל"ף לא נכתבה רק להורות על
פת"ח האות שלפני הוי"ו כי כן דרך לשון חכמים כמו שאמרו גם בבבא בתרא פרק ה'
[illegible] ז' ע"ב שכתבו אונבה פרו שכתוב שכתבו באל"ף אחר הת"ו והפסוק הוא בלא
אל"ף כמו ומשלם ושבתו הלו (עזרא י') הת"ו בפת"ח והוי"ו נח נראה וכן נמצאים הרבה
שמות בספר שמואל כשמות גבוריו דוד גם בעזרא ובנחמיה שסופם נו"ד והאות שלפני
הוי"ו בפת"ח והוי"ו נח נראה ואין גם אחד מהם באל"ף לפני הוי"ו ונהגו זה הלשון
גם בשאר שמות ובתארים כמון גנאי עראי גבאי ודומיהם רבים בכלם האות שלפני
האל"ף בפת"ח והאל"ף נחה והיו"ד נח נראה והלשון לקוח מן התרגום כמו איש צדיק (
י') תרגומו גבר זכאי ובלשון רבים תגבד האל"ף בחור"ב והיו"ד אחריה נח נסתר
חטאים צדיקים (בראשית י"ח) תרגומו חמשין זכאין וכן אמרו במשנה מן גבאי והגבאין
תמיד ונהגו בתרגום ובמשנה ובגמרא לכתוב אל"ף בזאת מפני שהם בלתי נקוד
התרגום לא היה מנוקד מקדמונים כמו שכתוב בהקדמות המתרגמין לכן כתבו אל"ף
על הפת"ח שלפני היו"ד שהיא נח נראה בדי שלא יטעה הקורא לקרותה בצר"י או
החירים על היו"ד הנחה ודי בזה ראיה למודה על האמת : תתחבר. הוא עתיד מבנין
התפעל וזה שלא אמר תחובר שהוא עתיד מבנין פועל הטעם הוא כי בנין פועל
על ידי אחר ר"ל ע"י בנין הדגש ועל זה לא היה התנא נכול להזהיר לומר אל תחובר
מה לו לעשות אם יחבר אותו אדם אחר בעל כרחו לרשע אבל הזהיר אותו ואמר אל
מבנין התפעל שהוא מסבב המקרה לעצמו כלומר אל תסבב סבות להיות מחובר
עם שלא תלך בדרכיו כנזכר בתחלת ספר תהלים אשרי האיש אשר לא הלך
תתיאש. זאת המלה נמצאת במקרא בבנין נפעל ובבנין הדגש אבל בדברי רז"ל
גם בבנין התפעל כן כתב הרד"ק והשבו בשרש יאש והארוכו שם : הפורענות.
נגזר מענין פרעון ולשון תרמו הוא כי נקום נקמת בני ישראל (במדבר ל"א) תרגו

על התבה [illegible] מושך [illegible] יתרה שאולה [illegible]

התפעל וטעם הדהפעל במלה הזאת הוא שהש״י סבב להיות שמו מנואל בגוים ובאצבע ומחלה
והוא יסבב זה בפעולות שלו בעונתם וכו׳ ומאריך שלום ועל דרך זה אמר התנא כאן מתחלל ומבטן
התפעל ה״ל כשלא תגדל בדבריכם ותתחייבו גלות שהש״י יגלה אתכם ונמצא שהוא יסבב שיהיה
שמו מחולל והוא ממש כפי׳ הרד״ק במלת מנואל: הוי מתלמידיו. מלת הוי הוא מלה של ציווי דק
אמת המדקדקים שהוא מושכת עצמה ואחרת עמה כמו שכתבו הראב״ע והרד״ק דפסוק כי לא לנצח
ישכח אביון תקות ענוים תאבד לעד (תהלים ט׳) שמלת לא מושכת עצמה ואחרת עמה וכאלו אמר ולא
תקות ענוים ודרבה כאלה הפסוקים הביא הרד״ק דסוף שמושי האותיות והענין דכאן הוא כאלו
אמר הוי מתלמידיו של אהרן דהיינו הוי אוהב שלום והוי רודף שלום והוי מקרבן לתורה: נגד שמא.
ר״ל משוך השם כי נגד הוא תרגומו של משך שהוא פעל עבר כמו משך בקשת (מלכים א׳ כ״ב)
תרגומו נגד בקשתא הנו״ן נקודה בשב״א והגימ״ל בפת״ח וזה שאמרו בתחלה שמא שהוא תרגום של השם
ומ״כ אמר שמיה שהוא תרגום של שמו כבר נתן בעל מדרש שמואל טעם נכון בזה ומלת אבד האל״ף
בחטף פת״ח כי הוא פעל עבר כמו ובין לילה אבד (יונה ד׳) תרגומו ובליליא אוחרנא אבד האל״ף
בחטף פת״ח: מוסיף. שרשו יסף ענין תוספת והוא ביוצא מבנין הפעיל שכן כתב המתרגמן דלשון
יסף וי״ל וכן כל לשון יסף מתרגם בלשון הפעיל בין בקל בין בהפעיל כלשון מתרגמן בלשון
הפעיל ע״כ: יסיף. פירושו יתום וכלה כי עד תום כל הדור (דברים ב׳) תרגומו עד דסף כל דרא,
וכן כלה ה׳ את חמתו (איכה ד׳) תרגומו סף ה׳ ית חמתיה: יליף. כ״ה הוא״ו בפת״ח והלמ״ד בפת״ח
כמו שהוכחתי בפרק ו׳ בבנין הבגיו: קטלא. הוא תרגום של מות כמו בריתכם את מות (ישעיה כ״ח)
תרגומו קיימכון עם קטלא: ודאשתמש. כ״ה בנוסחאות המדוייקות ודאשתמש בוא״ו הבורה לעתיד
על הנסתר ובוא בנבין ולא ודאשתמש באל״ף הבורה על המדבר בעד עצמו כי כל הענין מדבר
על אחר ולא על עצמו ומן זה העתיד הוא במקום בינוני וזה שאמר ודאשתמש מבנין התפעל ולא אמר
משתמש מבנין הדגש הוא להורות שאע״פ שאינו משתמש ממש בכתרה של תורה לעשותה קרדום
לאכול ממנה רק שמסבב סבות להיות משתמש בכתרה וליהנות ממנה: בתגא. ה״ל בכתר כי
בפסוק וישם כתר מלכות בראשה (אסתר ב׳) תרגמו בתרגום שני ונהב תגא דמלכותא בראשה
וזה שתפס התנא לשון זה הנמצא בתרגום על המעט ולא כתב כתרא או כלילא הנמצאים בזה
התרגום כבר נמצא על זה טעם על דרך הסוד כפי׳ הרמ״ב שבספר יצירה בפ״ק ל״ב ע״ש: חלף.
החי״ת בחטף פת״ח והלמ״ד בקמ״ץ ומפני ההפסק ובלא הפסק היא בפת״ח כמשפט הפעל עבר
בלשון התרגום כי חלף הלך לו (שיר ב׳) תרגומו חלף ומגול החי״ת בחטף פת״ח והלמ״ד בפת״ח
גם רש״י פירש אותו בכאן פעל עבר שכתב חלף עבר שכרו ממנו כו׳: וכשאני. כ״ה הוא״ו שרוקה
והכ״ף בשב״א נח כמו שבמלת וכשיהיו שבמשנת יהודה בן טבאי דלעיל: מה אני. המ״ם בקמ״ץ
ומפני האל״ף שאחריה כמבואר בתחלת הספר במלת מה אנו: אימתי. הוא תרגום של מתי
כמו מתי אעשה גם אנכי לביתי (בראשית ל׳) תרגומו אימתי אעביד גם אנא אבל בעל הערוך
כתב בערך מתי על מלת אימתי קרון את שמע שצריך לקרות מתי וכתב וי״ל ושמא משון מאימתי
ואל״ף תוספת כמו אל״ף באגרוף במלת גרוף ותרגום מתי אמתי והשיבה מאימתי אינו משובח
הוא כמו ובאמתים על פני האדמה (במדבר י״א) ע״כ וזה שכתב באל״ף באגרוף ה״ל שנמצאת במלת
גרוף

והמתרגמים ונכתב שהבא״א בדרך בפתח אאהב יאהב וכו׳ : ושנא. הלשון בשבא״א נח אחר ה״א ...
והנון בקמ״ץ ומפני האל״ף כי הוא צוי ומחו הגו״ה שלמדו״הם אל״ף על משקל ויקרא עליה
(יונה א׳) : הרבנות. בכל הספרים הרי״ש נקודה בפתח אבל לפי ענין המלה שהוא לשון
אדנות ושואלות נראה שהיה יותר נכון לקרוא הרי״ש בחור״ק כמו שהוא תרגום של אדנות
כמו האדון אשר אתם מבקשים (מלאכי ג׳) תרגומו רבונא דאתון בעין וכן שמענו אדוני נשיא
אלהים אתה (בראשית כ״ג) תרגומו קביל מננא רבונא רב קדם יי׳ את ולמורים רבים ...
הרי״ש בחור״ק ועיין בתשובות בשרש רב : תתודע. שרש ידע והוא עתיד לנוכח נמצא ומבנין
התפעל ונמצא ממנו מדבר בעדו לעתיד כמו במראה אליו אתודע (במדבר י״ב) ומלת ...
המלה מבנין התפעל שענינו שהוא מסבב המקרה לעצמו כלומר אל תעשה סבה להיות
נודע לרשות שהוא המלכות כדברי המפרשים : לרשות. הלמ״ד בקמ״ץ ולדעתי לשלום במלת
הרי״ש שהוא כמו להרשות ולפי דברי המפרשים שפרשו שהמלה היא מענין רשיון ורשות היה
היה ראוי לקרוא הרי״ש בשב״א אבל הרד״ק כתב בשרש רשה, ופי׳ ברשיון כורש מלך פרס
עליהם (עזרא ג׳) במצותו וברשותו, ורז״ל הרגילו הרבה בזה הלשון באומרם אלמלא נתנה ...
לשון לראשות, ברוך ליטול רשות וגדולתם הרבה, וכתב ר׳ יונה כי מגזר קראו המלכות רשות
באומרם הוו זהירין ברשות והנכון שהוא מלשון ראש כי המלך נקרא ראש כמו שאמרו ...
ראש וגדולה וכן הוא נקרא בקמ״ץ רשות אבל הוא חסר אל״ף ע״כ הנה כתב הרד״ק ...
הוא בקמ״ץ : המהרו. הה״א במלה לשלום נו״ן נפעל כי הוא צוי ובנין נפעל על משקל השמרו
לכם (שמות י״ט) : תחובו. הוא עתיד ובנין הקל מענין תחבולת חוב ישיב (יחזקאל י״ח), וה...
במלת תחובו נקודה בחו״ת בכל הספרים בחול״ם ולפי דעתי יותר נכון לנקוד אותה ...
ואפשר שנקודה כן מפני שהחי״ת נקודה בחול״ם במלת חוב שהוא שם. ומענין זה אבל ...
בדרך כי חוב הוא על משקל צום כמו ויקראו צום (יונה ג׳) שהוא ג״כ שם והצד״י נ...
בחול״ם ועם כל זה בא הפעל ממנו בעתיד לרבים ונמצאים הצד״י במלאפו״ם כמו ה...
ומצה תצומו וגו׳ לא תצומו כיום (ישעיה נ״ח) בשניהם הצד״י במלאפו״ם אבל מ״מ הקורא אותה ...
אינו טועה כי כן נמצאו בתוך הענין עתידים מבנין הקל פ״א הפעל נקודה בחול״ם כמו ...
הרד״ק באותו של בנין הקל ומתו הענין : ותגלו. תי״ו העתיד בחור״ק והגימ״ל בשבא״א נח כמו ...
העתיד מבנין הקל כמו עתה יגלו בראש גולים (עמוס ו׳) וכבר כתבתי בתשובות ומפני ...
במלת גלות שהוא פעל עומד ומענין התנועה וטלטול השבי : ונמצא. הוא פעל עבר ומב...
שנהפך לעתיד מפני הוי״ו כמו ונמצא ישלם שבעתים (משלי ו׳) : שם שוים. כתב בתשובות ...
הקבה״ה שוים לפי שהשמים הם מכון לשבתו והארכתי בזה בשרש שוים : מתחלל. הוא בנלש...
התפעל ומה שלא אמר מחולל שהוא פעול מבנין הדגש כמו שמי הגדול המחולל בגוים (יחזקאל ...
עם שענין ההתפעל הוא שהוא מסבב המקרה לעצמו כמו שכתבתי למעלה במלת מתאבק וה...
השם מתחלל על ידי החטאים שלא נזהרו בדבריהם ולזה אמר מתחלל אפשר שהוא על דרך ש...
במלת ומנואץ שבפסוק ועתה מה לי פה נאם ה׳ ותמיד כל היום שמי מנואץ (ישעיה נ״ב) ש...
במבלו קטנו בנין פועל תולדת בנין הדגש והשמות שהמלה מורכבת מבנין פעל ...
הית...

- נכתב בראשונה קבו ״ואהב״ באל״ף אחת ואח״כ נכתב למעלה על התיבה עוד אות אל״ף בין האל״ף והה״א בזה אאהב. והורו כי רצוני ״אאהב״ והתקון כמו כתב ל הכ׳ לא נסובב אחר. והעתקתי אאהב בשתי אלפין. –

והדל"ת בחולם ותהיה פעל עבר עם כנוי המדבר בעדו ובנין פועל תולדת בנין הדגוש על משקל
קודמתו יתר שנותי (ישעיה לח) אם אלחמו וסר ממני כחו (שופטים ט"ז) וכיוצא בהם: לגופא. המ"ם
בפת"ח לדיעה: משתיקה. המ"ם היא מ"ם יתרון כמ"ם מנהג ומפז רב (תהלים י"ט) כמו שכתבתי
במאמר השמים מספרים כבוד אל שאנו אומרים בשבת והשי"ן נקראת בשב"א נע ומפני
הדגש שבה בבנין אחר מ"ם השמוש לחסרון נו"ן מן כמבואר בפרק ד' ומפני שהשב"א נע
התי"ו היא רפה בבנין במ"ד בפ"ת אחר שב"א נע כמבואר בפ"ג: המדרש. המ"ם בחור"ק
והדל"ת רפה והשב"א נח והרי"ש בקמ"ץ כמו שכתבתי בקרותא באלו דברים שאדם אוכל
פירותיהם בעה"ז במלת והשכמת בית המדרש: הוא העקר. כה"ג הנוסח במשנה ובכל הספרים
המדוייקים ולא כנוסח הסדורים שכתוב בהם ולא המדרש עקר והוא לשון תרגום כמו עקר
שרשוהי (דניאל ה') והוא ענין שרש ויסוד הדבר ותכליתו וצריך לומר כאן העקר הוא המעשה
כמו המעשה כלומר אין המדרש הוא העקר והתכלית אלא המעשה היא התכלית: מביא חטא.
החי"ת בצר"י והטי"ת בשב"א נח והוא נח נראה והאל"ף נח נסתר שאינה מורגשת כלל לא
בקריאה ולא בנגינה כמבואר במכלול בסוף שער אותיות אוי"ה דף כ"ח ע"ג. ומה שאמר מביא
חטא ולא אמר חוטא נראה שכוונתו לומר לא די שהוא עצמו חוטא ברוב דברים כמו שאמר
שלמה המע"ה ברוב דברים לא יחדל פשע (משלי י') אלא שמביא חטא גם על אחרים על
דרך שדרשו רז"ל על פסוק מברך רעהו בקול גדול בבקר השכם קללה תחשב לו (משלי כ"ז)
כמבואר בפרק ג' דערכין דף ט"ו ע"א הביא דבריהם רש"י ז"ל בפסוק הנזכר, ועוד דרשו
בו בעלי המוסר שלא ישבח האדם בפני שונאו כי שונאו יקנא אותו ויספר בגנותו ונמצא
שמספר בשבח אדם ברוב דברים הוא מביא חטא על שונאו שגורם לו לספר בגנותו
כמבואר בספר היראה דר' יונה ז"ל אל תשבח אדם בפני שונאו שמתקנא בו ומתוך שבח
בא לידי גנותו עכ"ל. ובספר אורחות צדיקים שער לשון הרע ז"ל ועוד אז"ל אל יספר אדם
בטובתו של חבירו שמתוך טובתו בא לידי רעתו פירוש אם תספר טובתו בפני שונא אז
הוא ישוב אחר תשבחתו והוא עושה כך וכך ועל זה נאמר מברך רעהו בקול גדול בבקר
השכם קללה תחשב לו עכ"ל. ובספר ראשית חכמה שער הקדושה פרק י"ג חלק ג' דף ע"ד ע"ב
הביא את דברי ר' יונה הנ"ל והאריך בפירוש דבריו וסוף דבריו ז"ל ונראה לי כי מעט
שיספר בטובתו של חבירו אל ירבה לספר יותר מדאי וכו' והאריך שם והביא ג"כ פסוק
מברך רעהו וגו': אמת ומשפט שלום. פסוק הוא (זכריה ח') ופא"ל של ומשפט היא בפת"ח ומפני
הסמיכות כמו שכתב הרד"ק בפירוש הפסוק ופירשו משפט של שלום והוא הפשרה ולפי זה
ומשפט שלום אינם שני דברים ואפשר שמפני זה לא נכתב הפסוק במשנה טבריוונות כמו
שכתב רש"י ז"ל כי רשב"ג אמר על ג' דברים העולם קיים ובפסוק אינם כי אם שנים והם
אמת ומשפט של שלום: רבי. הקב"ה. ספר לב אבות כתב טעם נכון לזה והאריך והעתקתי לשונו
הבלונו לשבח: לגבות. שרשו גבה והוא מקור מבנין הדגוש על משקל ולצוות עליו (אסתר ד') שהוא גם
כן מקור מבנין הדגוש ונחי הלמ"ד שרשו צוה: ומאדור. האל"ף בשב"א נח והדל"ת בחולם במלה במלך
וכבר כתבתי כל זה בסוף פסוקו ובא לציון:

רבי.

זרוע אל״ף נוספת בפסוק כמו ובאזרוע נטויה (ירמיה ל״ב) אך מה שכתב שאין לקרות ואתנהו
כדי שלא יראה לזולת ובאמתים ודבריו תמוהים כי בזולת אותו האל״ף בצר״י ובזולת ובאמתים
האל״ף בפת״ח ועוד והלא התרגום ברוח הקדש נאמר ואולי אין כוונת בעל הערוך לשונו
רק כוונתו מאחר שהמשנה שנויה בלשון הקדש לכן יש לומר מותו ד״מ השמוש על זולת
שהיא לשון הקדש ולכן אומר והשונה מאמתו וכו׳ כלומר דוקא במשנה אין לקרות בלשון תרגום
אלא דוקא שתפס התנא לשון תרגום כמו נגד שגא וכו׳: קדם. כתב התשבי בשרש קדם
שענינו לשון קיום הדבר והעמדתו: מעט. כתב הרד״ק במכלול שער השמות משקל פעל הנקוד
שב״א וקמ״ץ שמות מעט הוא מן המיוחדין כמו דבש: דסבר. כ״ה בכל הספרים בי״ת השמוש
בשב״א והסמ״ך בצר״י והבי״ת השניה בסגו״ל ואע״פ שהוא סמוך לא נשתנה מפני שהוא על
משקל ספר אשר הוא אחד בסמוך ובמוכרת כמו כתוב זאת זכרון בספר (שמות י״ז) שהוא
מוכרת בספר התורה הזה (דברים ל׳) שהוא סמוך בשניהם הסמ״ך בצר״י והפ״א בסגו״ל א
לפי ענין המלה היה ראוי להיות בי״ת השמוש בחיר״ק והסמ״ך בשב״א והבי״ת השניה בפת״ח כ
הוא מלשון התרגום כמו את פני לבן (בראשית ל״א) תרגומו ית סבר אפי דלבן וכן א
פניך ה׳ (תלים ד׳) תרגומו נהר סבר אפך והרבה כאלה נמצאים בתרגום סמוכים ל
פנים ובכולם נקודה הסמ״ך בשב״א והבי״ת בפת״ח ומפני הסמיכות והוא הנכון אצלי לקרות
המלה הזאת. ופי׳ המלה ענין מחשבה ודעת נבונה עיין בספר התשבי בשרש סבר
פנים יפות. הנה פנים הוא שם בלשון זכר, ויפות הוא תאר בלשון נקבה והיה לו ל
לומר פנים יפים כמו ופנים נזעמים (משלי כ״ה) אבל לא הקפיד התנא כי מצאנו בפסוק
כן תאר לשון נקבה על מלת פנים כמו אנה פניך מועדות (יחזקאל כ״א): והסתפק. אומר
בלשון התפעל לומר תסבב סבות בכל אופן שתוכל כדי שתהיה מסולק מן הספק ו
כתבתי למעלה בזה פעמים שדרך שמוש בנין התפעל: הספק. זאת המלה מורגלת
רז״ל והוא לשון תרגום כמו אמותינו באלמנות (איכה ה׳) תרגומו אמהתנא בארמלן ד
גבריהון בכרכי ימא ומספקא להין אף אונן קיימין. והתשבי פירש המלה בלשון אשכ
כפירוש והוו תווך תלואים (דברים כ״ח) בלשון המקרא וכפירוש אשר תלוי בלשון המשנה
אומדות. זאת המלה היא בינוני תאר לנקבות על משקל עומדות הוו רגלינו (תלים ק
והוא קאי על המעשרות כאילו אמר אל תרבה לעשר מעשרות אומדות ונקבה המ
מפני ההפסק כמו והארץ לעולם עומדת (קהלת א׳) וענין המלה הוא אומד הדעת
כלומר אל תפריש המעשר לפי מחשבתך שתחשוב שהוא עשירית תבואתך או ממונך ב
אינו כן ותהיה נכשל בדברי רש״י והמפרשים המובאים בפירוש מדרש שמואל ע״ש: גד
הנה בכל הספרים נקודה המ״ם בקמ״ץ לפי זה הוא פעל עבר מבנין הקל ע״פ
המדבר בעדו וענין זה כי גדל מאד (בראשית כ״ו) שהוא פעל עומד כלומר מצד
ונתגדל בין החכמים אבל לפי מה שכתב בעל מדרש שמואל ז״ל ואמר גדלתי בין ח
בקטן המתגדל בין הכוהנים כו ידוע כי מי שמגדלין אותו המגדל הוא הגדול והמ
הוא קטן ממנו ע״כ לפי זה פירושו שגדל על ידי אחרים ואם כן צריך לנקוד המ״ם
ופ

ואלה גם אם היה בסגו"ל במבואר במכלול בבנין נפעל והשלמים ועניין שכחה בבנין הדגש ועיין
שלישו כמו שכח יי' בציון (איכה ב') שפירושו כמו השכחת ובנין הפעיל: עמה. הה"א דגושה
והבא במפיק להורות על כנוי הנקבה הנסתרת והכנוי קאי על התורה שהוא גם בלשון נקבה
וכן מלת סלפה הה"א במפיק מטעם זה: שגבות. הג"ן נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה
אחר שי"ן השמאלית: מסעדם. הה"א בשב"א והסמ"ך בפת"ח והע"ד דגושה כי הוא מיתנו
ובנין הדגש והע"ין בשב"א נח מפני דגש הט"ו שהדגש מבטל החטף כמבואר בפרק ג' ממאת
המלה אונה נמצאת כי אם בבנין הדגש בלשון תרגום כמו ויי' סעדני (תלים קי"ח) תרגומו
ויי' סייעני והכהנים ורבו על ידיהם (ירמיה ה') תרגומו וכהניא מסייעין על ידיהון והרחבה
באלה עיין במתורגמן ובספר התשבי בשרש סעד: ואתם. בתחלה אמר דרך כלל לנסתרים וכל
העוסקים עם הצבור וכו' ואח"כ אמר דרך פרט לנמצאים ואתם וכו' וכתב בעל מדרש
שמואל נ"ל ואתם מעלה אני עליכם שכר כמדבר לנוכח עם הפרנסים על פי הש"ס וכו':
זהירין. כבר כתבתי במשנת אוגדה מקום שבלשון משנה תבוא נו"ן פשוטה במקום מ"ם
הרבים והוא במקום גדולים: משות. הקו"ף בקמ"ץ ובמעטה כל מ"ד לשות שבמשנת שמעיה
בפרק הקודם: מקרבין. הקו"ף בקמ"ץ להשלים דגש הרי"ש כי הוא בינוני מבנין הדגש:
הנאתן. נהפכה ה"א הנקבה לתי"ו רפה כי הנקבה הוא הנאה ולשון תרגום הוא כמו ונעול
לא ועלו (ירמיה כ"ג) תרגומו ואהנאה לא יהנון: דוחקן. בב"ה הדל"ת בחול"ם והחי"ת בחטף פתח
ולא נשתנה חול"ם הדל"ת לקמ"ץ ולא לקמ"ץ חטף בכנוי כמנהגו אע"פ שמנהג החול"ם להתחלף
בקמ"ץ חטף בכנוי כמו מן יושר לבו (איוב ל"ג) נאמר בכנוי להגיד לאדם ישרו (שם) הי"ד
בקמ"ץ חטף וכשע"ין הפעל גרוניות כמו מן יפה תאר (בראשית ל"ט) נאמר בכנוי מה תארו
(שמואל א' כ"ח) התי"ו בקמ"ץ והאל"ף בחטף קמ"ץ להרחיב עליה וכן היה ראוי להיות דחקו
הדל"ת בקמ"ץ והחי"ת בחטף קמ"ץ לא נשתנה דוחקו בכנוי מאחר שנמצא כן בפסוק
שלא נשתנה ברבוי כמו מפני לוחציהם ודוחקיהם (שופטים ב') כי משפט אחד לכנוי ורבוי
בענין זה כמבואר בספרי הדקדוק: כרצונך. הנו"ן בסגו"ל והכ"ף בקמ"ץ מפני העמדת
הענין וכן רצונך שבסוף הענין: כעצמך. המ"ם בשב"א והכ"ף בקמ"ץ כי אינו מפסק:
ותבך. התי"ו בקמ"ץ והכ"ף בשב"א נח מפני ההפסק: תבירך. החי"ת בחטף פתח והבי"ת
בצר"י והרי"ש בשב"א נע והכ"ף בקמ"ץ כמו על עדרי חבריך (שיר א') רק שבפסוק הרי"ש בסגו"ל
מפני מ"ג הרבים שאחריה: שאי אפשר. כך היא הגירסא ברוב הנוסחאות אבל לפי פירוש
רש"י הוא שאפשר לשמוע ולב אבות גם מדרש שמואל הביאו שתי הגירסות ופירושם: להשמע.
הוא מקור עם למ"ד השמוש מבנין נפעל ודגש השי"ן הוא לחסרון נו"ן הבנין כמו בהשמע דבר
המלך (אסתר ב') שהוא מקור עם בי"ת השמוש מבנין נפעל: לכשאפנה. הלמ"ד בחיר"ק והכ"ף
בשב"א נח כמו שכתבתי במשנת יהודה בן טבאי על מלת וכשיהיו שהנקודה העצמית של הכ"ף
הוא השב"א והשי"ן נקודה בסגו"ל במשפט שי"ן השמוש והאל"ף בסגו"ל כדין אית"ן אותיות מבנין הקל
והפ"א רפה ובשב"א נח והנו"ן בסגו"ל כי הוא עתיד מבנין הקל ששרשו פנה שהוא פעל עומד כמו
שכתבתי בתפלת מפני חטאינו במלת גלינו ופירוש המלה כשאהיה פנוי כמו שכתב התשבי
בשרש

רבי. אי זה הוא. כ"ה שלש תיבות כמו שכתבתי במשנת אי זה היא מקומן ומלת זו נקודה
בחולם. כי הוא לנקבה כמו זה שאחריה שהכל הוא לשון נקבה וכבר פירשתי טעם
ההגדה במלת זו פרישות דרך אלף של נקודה תנקד הזי"ן בחולם: דרך ישרה. דרך הוא שם מלה
פעמים בלשון זכר כמו זה הדרך לכו בו (ישעיה ל') ופעמים בלשון נקבה כמו בדרך אשר הלך בה
(שם ל"ז) ותפס התנא לשון נקבה מפני שמדבר במעלות ובמדות הטובות שהם שמות בלשון נקבה
לעולם. כ"ה הנכון בלא יו"ד אחר השי"ן והשי"ן נקודה בקמ"ץ וה"א במפיק והוא כמו לעושה אותו
כי המפיק בה"א מורה על כנוי הנקבה הפעולה והיא הדרך הישרה: והוי זהיר. כ"ה קצת
נוסחאות והוי בוי"ו השמוש ולפי זה משמע שגם זה שכתוב למעלה הוא צווי ובאמת אינו כי אם
שאלה ותשובה ועקר חסר מן הספר שהיה ראוי לומר ותפארת לו מן האדם ואותה ברור לך
והוי זהיר וכו'. אבל באמת אינה מצוה רק עצה נכונה כדבריו מגדל שמואל לכן נראה
יותר נכון לומר הוי זהיר בלא וי"ו השמוש כי הוא הצווי הראשון שבמשנה זו וכן הוא ברוב
הנוסחאות המדויקות ואח"כ ראוי לומר בוי"ו והוי מחשב וכו' והסתכל וכו' כי גם והסתכל
שב על מה שלמעלה מגמת כדבריו המפרש: מתן. הוא שם בתוספת מ"ם ומנין נתינה ומלת
המ"ם הוא לתשלום בנין פ"א הפעל החסרה שהוא נתן והתי"ו נקודה בקמ"ץ כי אינו סמוך להבא
מלת של רק חסר מלת את וכאלו אמר מתן את שכרן ואע"פ שם ומתן האדם לפרש אותו
עם כל זה התי"ו קמוצה כי כן נמצא בפסוק וכמו שכתב הרד"ק במכלול בשער המשקל
משקל מפעל וגו' ובא בקמ"ץ בסמיכות מתן אדם ירחיב לו (משלי י"ח): שכרן. כ"ה בנו"ן בסוף
לשון נקבות כי מצוה הוא שם בלשון נקבה: מחשב. השי"ן במלא כי הוא בינוני מבנין הפעל
והוא ענין חשבון: הסתכל. כ"ה הכ"ף בצירי ונקודה עליה בכל משמאל שהוא לשון שכל והם
ולא בסמ"ך שהוא הפך זה לשון סכלות ופתיות ואמר הסתכל מבנין התפעל ולא אמר
מבנין הפעיל לומר שיסבב סבות להשכיל מזה במה שיחשב הפסד מצוה כנגד שכרה
ויתבונן בהם וכתב הרד"ק בשרש שכל דנקודה על צד שמאל מהשי"ן ענ"ל ולשון שכל קרוב
השגחה ועיין שנשתמשו בזה ר"ל באמרם הסתכל בשלשה דברים כלומר הבט ועיין ע"ז
ובכבר הארכתי בזה בפרק ה': מה למעלה. המ"ם הראשונה במלא מפני מלת מה הזה
עליה במקף והעי"ן בשב"א נח לבד מפני שהמלה בטעם מלעיל בכל מעלה שבמקרא כי
נוספת: עין רואה. בצר"י בקמ"ץ לשון נקבה לדמות עם אזן שמצאת אע"פ שנמצא עין ג'
זכר אבל אזן אינה נמצאת כי אם בלשון נקבה ועיין בשרשי הרד"ק שרש אזן ושרש י
יפה. הפ"א בסגו"ל כי הוא לשון זכר קאי על תלמוד שהוא בלשון זכר בתוספת תי"ו על
תנחום מן כוס תנחומים (ירמיה ט"ז): שיגיעת. היו"ד נקראת בשב"א נע מפני הדגש שב
שי"ן השמוש ומלת יגיעה הוא שם בלשון נקבה ונהפכה הה"א לתי"ו במלת שיגיעת מפני
כמו שנמצא בפסוק ולהג הרבה יגיעת בשר (קהלת י"ב): משכחת. מלת הזאת היא
לנקבה מבנין הדגוש וקאי על היגיעה והוי הכ"ף והחי"ת ראוין להנקד בסגו"ל על משקל
מדברת גדולות (תהלים י"ב) ונקבה בפת"ח מפני החי"ת להרחיב על אות הגרון כמו שנ
בפסוק הבנין נפעל כמו ונשכחת צור (ישעיה כ"ג) שהכ"ף והחי"ת בפת"ח מפני אות
ולו

ולוב להבינם עצבו : השתכל. הוא צווי ובנין התפעל מה שבאר זאת המלה ובנין התפעל ולא·
ובנין הדגש ענין הטעם בספר התשבו שרש שכל : גלגלת. הוא שם לעצם המוח ונקרא כן ראש
האדם מפני סבובו ועגולו כגלגל והוא שם בלשון נקבה כי בא בת״ו הנקבה כמו משקלת
ומגורת ודומיהם ולכן אמר עליה אחת שהוא לשון נקבה ולא אמר גלגלות אחד כי אחד הוא
לשון זכר : שבכה. שרשו כפול והה״א היא לנקבה כמו שנאמר מן שוב שבה ומתק והוא
מענין כפו מים על ראשו (איכה ג׳) : באספת. הבי״ת תשמש במקום מלת אשר והיא נקודה בשבא
כמו שכתבתי בקדמה והנה בכל הספרים נקודה האל״ף בפתח והטי״ת בשבא נע והפ״א בפתח
והוא בלי ספק נקוד בלתי נכון כי לפי שלשון הצפה הוא שוה עם לשון הטבה כי שניהם ענין
כי לשון הצפה שרשו כפול ולשון הטבה שרשו טוב והנה הכפול הוא על משקל הטיב שניהם
פעלים עוברים ליחוד נסתר ובנין הפעיל ומאחר שבלשון הטבה נהפכה ה״א הפעיל בלשון
התרגום לאל״ף ונקודה בחולם כמו שאמרו הטיב (בראשית י״ב) תרגומו ולאברם אוטיב.
היטבת חסדך (רות ג׳) תרגומו אוטבת טובתך כן היה נראה לומר בלשון הצפה וכמו
שמלת היטבת חסדך הוא פעל עבר ובנין הפעיל לנקבה נמצאת כן מלת באספת ואם כן
היה ראוי לנקוד האל״ף בחולם והטי״ת בפתח והפ״א והת״ו שניהם בשבא נח וכן אספך האל״ף
בחולם וכן מטופיך שהוא בינוני תאר היה ראוי לומר מוטפיך הו״מ בחולם כי כן נמצא כמו
מטיב לנגן (שמואל א׳ י״ו) תרגומו מטיב לנגנא אך מפני שבפסוק אשר הציף (דברים י״א) תרגומו
די אטיף האל״ף בפתח אפשר שראוי גם במלת באספת אטפך לנקוד האל״ף בפתח וכן
מ״ם מטופיך וכאשר תנקד אל״ף באספת בפתח צריך שתנקד הטי״ת בצר״י והפ״א והת״ו
בשבא נח וכן מצאתיו נקוד באחד מספרי קלף בגליון : מרבה. הוא בינוני ובנין הפעיל
ואינו קאי על אדם מולתו רק והיא מי שהיה אשר מרבה וכו׳ והבי״ת נקודה בסגו״ל ומפני שהיא
סמוכה כמו ולקטו המרבה והממעיט (שמות ט״ז) אבל בסמוך תנקד הבי״ת בצר״י כמו עד כל
מרבה רגלים (ויקרא י״א) : רוה. הו״מ דמשלה לחסרון אות הכפל שרשו רום : נכסים. לשון פסק
הוא כמו עושר נכסים וכבוד (דה״ב א׳) : באגה. ברוב הספרים נקודה הדל״ת בפתח
והאל״ף בחטף פתח וכן הוא מורגל בפי רוב בני אדם והוא טעות ומפורסם רק העקר הוא
הדל״ת בשבא והאל״ף בקמץ כמו דאגה בלב איש (משלי י״ב) ואפשר שכאשר תהפך הה״א לת״ו
ומפני הסמיכות אז ראוי לנקוד הדל״ת בפתח והאל״ף בחטף פתח וגם הג״מל תנקד אז
בפתח על משקל צעקת בני ישראל (שמות ג׳) שהיא בלא סמיכות צעקה גדולה (שם י״א) על
משקל דאגה : בשפים. לשון תכונים הוא והוא שם לרבים על משקל דברים כי נמצא בפסוק לנקבה
ומשפיה הרבים (מלכים א׳ ט׳) שהיא על משקל דבריה אע״פ שמכרים נמצא גם כשפיכם (
הכ״ף בשבא והשי״ן בקמץ ואינו על משקל דבריכם שהדל״ת בחולם והבי״ת בשבא : זמה.
הוא מושבה לחסרון אות הכפל שרשו זמם והוא ענין מחשבה וענין טנוף ותועבה ומעשה רע
ענין בשרשו הרבה בשרש זמם : מגל. כה״ה המ״מ בקמץ והגי״מל בצר״י כי הוא שם כמו מתשומת
יד או בגזל (ויקרא ה׳) וברוב הספרים נקודה המ״מ והגי״מל בסגו״ל והוא טעות כי לא נמצא
כן בכל המקרא רק כשהוא סמוך תנקד המ״ם בצר״י והגי״מל בסגו״ל כמו מגל אתה (ירמיה ו׳)
אם

בשרש פנה ובן שגם לא תפנה צריך לקרות הפ"א רפה ובשב"א נח שהוא עתיד ומבנין הקל
ופירושו לא תהיה פנוי ובכל הסדורים הפ"א דגושה ונקודה בקמ"ץ שהוא נקודת עתיד ומבנין
נפעל והוא טעות ומפורסם כי הנפעל הוא מקבל הפעולה מאחר ואלו פעל עומד בענין
שהוא עצמו הפונה : בור. הוא תאר למי שאין בו תורה ולא דרך ארץ והוא לשון תרגום
כמו כי בער אנכי מאיש (משלי ל') תרגומו מטול דבורא דבני נשא אנא ובמשנה פרק הנ
נוטל רע"ב כ"ב ע"א אמרו שנה ולא קרא הרי זה בור ושם כתבו ההפרש שבין בור ובין עם
הארץ וכתב הרמב"ם בהקדמתו לסדר זרעים ז"ל ועל כן קראו חכמים ע"ה מי שאין לו חכמה
עם הארץ כלומר לא נמצאו כי אם לישוב הארץ לפיכך הם מתיחסים שמם לארץ עכ"ל: ירא.
היו"ד בשב"א מפני הסמוכה והוא תאר כמו אשרי כל ירא ה' (תהלים קכ"ח): חסיד. הוא תאר
למי שעושה לפנים משורת הדין: הביישן. כ"ה בקצת הנוסחאות בוי"ו אחר הבי"ת והשי"ן
נקודה בחל"ם אבל ברוב הנוסחאות בלא וי"ו והוא יותר נכון כי אין אחר החל"ם שבא
נח לקרוא בו את היו"ד לכן ראוי לקרות הבי"ת בקמ"ץ חטף והיו"ד בשב"א נח והשי"ן בקמ"ץ וה
תאר למי שיש בו רוב בושת והוא הקצה האחרון כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפרק ד' מהלכות
פרקים שהקדים למסכת אבות ובא הקמ"ץ חטף תחת הבי"ת במקום החול"ם שבמלת ובושת
פני כסתנו (תהלים מ"ד) כמו שבא גם במלת בשנה אפרים יקח (הושע י') שהבי"ת בקמ"ץ חטף
למד. כ"ה בכל הנוסחאות בלא וי"ו אחר הלמ"ד לכן ננקדה הלמ"ד בקמ"ץ לא בחול"ם כי
איננו בינוני רק שם התאר על משקל חבר אני לכל אשר יראוך (תהלים קי"ט) כמו שכתב
הרד"ק בשרש למד על התאר ז"ל למ"ד בפלס כבד וכו' ר"ל בקמ"ץ עכ"ל : הקפדן. הפ"א
נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה והוא תאר מענין חשש הנלקח מענין קפדה
(יחזקאל ז') ועיין בספר התשבי בשרש קפד: מלמד. הוא בינוני מבנין הדגש וכמו בתו
בברכת אהבה רבה שענין המלמד בבנין הדגש יוצא לשלישי ומה שנקד התנא בכאן ל
בינוני ולא נקד למד שהוא תאר כמו בביישן הטעם הוא כי בביישן נכון לומר התאר
שהוא קאי על עצמו כלומר הבישן איננו בעל תורה כי איננו למד מפני הבושה אבל הקפ
אפשר הוא שהוא בעל תורה כי אין לו בושת ללמד רק שאיננו יכול ללמד לאחרים מפני
קפדנותו ולכן לא נקט התנא בקפדן למד שהוא תאר רק מלמד שהוא בינוני וכן מתב
הוא גם כן בינוני מזה הטעם עצמו כמו שיתבאר : מחכים. החי"ת בשב"א נח מפני
הבנ"ע כמבואר בפרק ג' והוא בינוני מבנין הפעיל ומה שנקט התנא מחכים שהוא בינוני
ולא נקט יחכם שהוא עתיד או חכם שהוא תאר נראה שהטעם הוא מפני שהמרבה ב
אפשר שהוא חכם או יחכם באחריתו אבל איננו מחכים את אחרים מפני הטרדות
שבה כמו שז"ל באמרם ולא מעבר לים היא לא תמצא תורה בבעלי סחורה שז"ל לא
בהם תורה בשתרצה ללמד ולקבל מהם אעפ"י שהם חכמים לא יחכימו את אחרים מ
הטרדות בסחורתם . ואחר שכתבתי כל זה מצאתי שכוונתי אל דברי בעל ספר מלו
שכתב ז"ל ולפי שמחכים פועל יוצא כמו מחכימת פתי (ה"ל) יחכם כמו הולך את
יחכם יתכן שירצה לומר שאיננו מחכים אחרים אחר היותו מרבה בסחורה כי לא היה

על התיבה רוב
ש בכו נקודה על
אות זו לעצור
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
רוב בושת [illegible]
הרבה [illegible]
ותיקן הטעות.

כמו בזמנים לעולם (תלים ס״א): שנה. הוא״ו במלה אחר החולם והוא תאר לנקבה כמבואר
במכלול בשער השמות בשמות המספר: אבא שאול. כבר כתבתי בפרק שלפני זה כי אבא
הוא שם לחשיבות כמו רבו: משום. השי״ן נקראת בשב״א נע ומפני הדגש שבה לחסרון נו״ן
השורש שהוא כמו מן שום: הנולד. הלמ״ד בקמ״ץ כי הוא נפעל הוה שהוא כמו תאר
כמו הנולדים לך (בראשית מ״ח): שקבלו. הלמ״ד בפת״ח ומפני הסמיכות שהוא כמו קבלו של
דברין ובלא סמיכות הלמ״ד בקמ״ץ כמו שכתבתי בקריאת דרכו ישמעאל: שיתרחק.
הוא עתיד מבנין התפעל ומה שלא אמר שירחק שהוא עתיד מבנין הקל כמו שאמר בדרך
טובה שידבק ולא אמר שיתדבק אפשר שהטעם הוא לרמוז שיסבב האדם סבות בכל
מה שיוכל להתרחק מן הרע כי זהו שמוש ההתפעל שהוא מסבב הפועל לעצמו כמבואר
בפרק ו׳ בבנין ההתפעל: כשלק. הלמ״ד דגושה אחר שי״ן השמוש כמו כי בשלי הסער
הגדול הזה (יונה א׳) וענין השלק מבואר במכלול בשמוש הלשון: תכוה. עתיד מבנין נפעל
ושרשו כוה ודגש הכ״ף לחסרון נו״ן הבנין כמו כי תלך במו אש לא תכוה (ישעיה מ״ג):
שנשיכתן. הנו״ן נקראת בשב״א נע ומפני הדגש שבה אחר שי״ן השמוש: העקיצות. הק״ת
נקראת בשב״א נע ומפני הדגש שבה אחר ה״א הידיעה והוא״ו דגושה וכל דקדוקי המלה
כתבתי בברכת ברוך שאמר: והתקן. הוא צווי מבנין הפעול והוא ענין הכנה ונאמן
לשון המקרא כי במקרא לא נמצא משרש תכן כי אם בבנין הקל ובבנין הדגש והם
מענין תכונה אבל זה הוא לשון תרגום כי לשון הכנה שבמקרא מתורגם בלשון תקנה כמו
והכן לי בזה (במדבר כ״ג) תרגומו ואתקן לי הכא אתה הכינות מאור ושמש (תלים ע״ד) תרגומו
את אתקינתא אבל לפי זה היה ראוי לומר כמו אתקן בא״ת כתרגום של והכן ונקט
הכא משקל לשון המקרא ואמר התקן על משקל השמן לב ה[illegible] ואזניו הכבד (ישעיה ו׳)
כי המלה היא שנויה בלשון המקרא כמו שכתב הרד״ק בדקדוקות המכלול: ירשה. הי״ד
בחולם והשי״ן דגושה כמו שכתבתי במלת ומה יפה ירושתנו שבלפיכך: וכשאתה.
הכ״ף בשב״א נע אחר שור״ק הוי״ו כמו שכתבתי בפרק שלפני זה במשנת יהודה בן
טבאי: שקוד. ידוע כי ענין השקידה הוא ענין מהירות והתמדה על הדבר כמו לשקד
על דלתותי יום יום (משלי ח׳) ומה שאמר התנא שקוד שהוא פעול ולא אמר שוקד
שהוא בינוני כמו כי שוקד אני על דברי (ירמיה א׳) כבר הקשה זה בעל ספר לב אבות
וכתב ז״ל ולפי נא נראה כי באומרו הוי שקוד ולא אמר שוקד רמז שלמוד עם רבו
ויהיה מזמן שקוד ללמוד תורה וכו׳ עד כאן כוון כי לפי שאמר שיהיה שקוד במאמר
כי שקוד הוא פעול ללמוד תורה וכו׳ והאריך שם ודבריו נכונים ומ״מ אפשר
פירוש דרובין אנחנו לומר כי שקוד הוא תאר ז״ל תאר פעל כמו דרוך עצום
כי הפעול עצמו הוא בלתי אפשרו בהתמדה בענין זה והדבר מבואר למשכיל:
מה שתשיב. מ״מ בנוסח בספר נחלת אבות ולב אבות ומגן אבות גם במחזור שנמצא
פירושים וכתב שהנוסח האמת הוא זה ולא הנוסח שחסר מלת דע גם בספר
אבות הביא שתי הנוסחאות והכריח שהנכון הוא לגרוס ודע גם בסנהדרין פרק
אחד

אף עושק רש וגזל משפט וצדק (קהלת ה׳): יותר. כן הוא החו"ת והמ"ן בקמ"ץ כמבואר לפנ
בעל הניסוף דאתכב: גבהו. הדגן והכ"ף בפתח והאלף נחה נסתרת והיו"ד נח נראה
כמבואר בפרק משה קבל במשנת נתאי הארבלי: אף לגבות וכו׳. כ"ה הנוסח במשניות
ומדרש שמואל אבל הר"י אברבנאל ולב אבות ומלו באבות וחסדי אבות ופרקי משה. ומדרש
בשם הר"ף אלאשקאר גרסינן אף עשות תורה הרבה ונותנים טעם לגירסתם והוא טעם
לעצמו. כ"ה הגמ"ד בקמ"ץ והכ"ף בשב"א נח ומפני העמדת העניין כמו כי מארך (ישעיה
לכך. היו"ד בשב"א והכ"ף רפה כדין מ"ד כפ"ת אחר שב"א נע כמבואר בפרק ג׳ והאו
בקמ"ץ כמו שכתבתי במלת לפניכם והכ"ף הרפויה היא בשב"א נח: נוצרת. הוא פעל עבר
ובנין נפעל שרשו נצר והיו"ד נרפכה ללא כמשפט ל נחו פ"א יו"ד בבנין נפעל: המו
כ"ה בכל הספרים הה"א בחולם ויותר נכון לקרותו בקמ"ץ חטף כי הר"ש בשב"א נח כמ
שנו שבארון באמצע התיבה כמבואר בפרק ג׳: שבת. לפי מה שכתבתי במלת ושמתה
שבמשכבת ובמלת ושבתך שבקדושה ראוי דכאן גם כן לקרות השי"ן בחולם והבי"ת בשב"א נח
להביא ראיה ומקודש הסדורים ולא מקריאת ההמון אשר מהם הקשה הבחור על רבי יוסף
בנמוק שכתב בשרשו הרד"ק שרש שבת: סוד. הנה בכל הספרים כתוב בור סוד הסו"ף
והו"ד נחה אחריה אבל ר׳ עובדיא וברטנורא כתב על סוד סוד גרסינן ולא בור סוד
כבור טוח בסיד שאינו מאבד טפה כך הוא אינו שוכח דבר אחד מתלמודו ע"כ. וכן
משמע לפי פי׳ רש"י והרמב"ם גם לפי פירוש נחלת אבות ומלו באבות וכן הוא
שכתב עוד כתב הר"ר שמעון בר צמח ז"ל כי הגירסא האמתית בור סוד לא בור
כי בור סוד ר"ל בור של סיד ומה שבת לו קצרה אבל בור סוד שסגרתו יפה וממנו
שלא נבלע בקרקע ובשמותו סוף ובא חסר יו"ד כדרך נחו העי"ן ע"כ. ומה שכ
סוד ר"ל שאף היה בשמותו עם עי"ן הפעל אם היה סוד הסו"ף מקומו והיו"ד
שרשו סיד ונפלה יו"ד עי"ן הפעל ונקבצה הסמ"ך במלאפו"ם שהוא נקודת היו"ד
בשמותו שאם היה ראוי להיות הסמ"ך בקמ"ץ והו"ד במלאפו"ם כי הוא תואר
העי"ן כמבואר במכלול בבינוני ומנחי העי"ן שהוא אות עי"ן הפעל כי אף
וכו׳ וכשנפלה עי"ן הפעל נשארה תנועתה על פ"א הפעל וכו׳ עיין שם: טפה
תרגום הוא כי תרגום של כמר גדלו (ישעיה מ׳) בטפה מדלי וכתב התשבי על
באל"ף ובדברי רז"ל בה"א כמו מאין באת מטפה סרוחה וכו׳ עד ועקר שרשו
וקבצת קלה על דברון ומאחר שהפה"א בחולם יותר נכון לומר ששרשה טפה
לחסרון אות הכפל והה"א היא ה"א הנקבה כי הוא על משקל כפה כמו כפה
(ישעיה ט׳) ששרשו כפף: ילדתו. הוא בינוני תואר לנקבה ובנין הקל על משקל
להרשיע (דה"ב ב׳ כ"ב): מעין. כ"ה העי"ן בשב"א פשוט נח והיו"ד בקמ"ץ כמו אב
(ויקרא י"א) והוא שם בתוספת מ"ם: חכמו. הוא תואר סמוך לרבים מן חכם ונ
ברבים להרחיב על אות הגרון וללא גדה אם היתה בחור"ק כמבואר במכלול
ומשקל פעל בשוא קמ"צן מלת דבריו: ומעגוב. המ"ם בחולם והאל"ף נחה והג"ן

[illegible marginal notes]

כמו במאמרם לעלות (חלק ס״ב): שבה. היו״ד נמשכה אחר החולם והוא תאר לנקבה כמבואר
במכלול בשער השמות בשמות המספר: אבא שאול. כבר כתבתי בפרק שלפני זה כי אבא
הוא שם לחשיבות כמו רבי: משמו. השי״ן נקראת בשב״א נע ומפני הדגש שבה לחסרון נו״ן
השמוש שהוא כמו מן שמו: הנולד. המ״ם בקמ״ץ כי הוא נפעל הווה שהוא כמו תאר
כמו הנולדים לך (בראשית מ״ח): שבכלו. המ״ם בפת״ח מפני הסמוכות שהוא כמו בכלי של
דברון והוא סמוכת המ״ם בקמ״ץ כמו שכתבתי בבריתא דרבי ישמעאל: שיתרחק.
הוא עתיד מבנין התפעל ומה שלא אמר שירחק שהוא עתיד מבנין הקל כמו שאמר בדרך
טובה שידבק ולא אמר שיתדבק אפשר שהטעם הוא לרמוז שיסבב האדם סבות בכל
מה שיוכל להתרחק מן הרע וזה הוא משמוש ההתפעל שהוא מסבב הפועל לעצמו כמבואר
בפרק ו׳ בבנין ההתפעל: כשלק. המ״ם דגושה אחר שי״ן השמוש כמו כי בשלו הסער
הגדול הזה (יונה א׳) וענין המלה מבואר במכלול בשרשי הש״ין: תכוה. עתיד מבנין נפעל
משרש כוה ודגש הכ״ף לחסרון נו״ן הבנין כמו כי תלך במו אש לא תכוה (ישעיה מ״ג):
שנשכחת. הנו״ן נקראת בשב״א נע ומפני הדגש שבה אחר שי״ן השמוש: הבריות. הב״ית
נקראת בשב״א נע ומפני הדגש שבה אחר ה״א הידיעה והיו״ד נמשכה וכל דקדוקי המלה
כתבתי בבריתא ברוך שאמר: והתקן. הוא צווי מבנין הפעל והוא ענין הכנה ומזמון
לשון מקרא כי במקרא לא נמצא משרש תקן כי אם בבנין הקל ובבנין הדגוש והם
ענין תקנה אבל זה הוא לשון תרגום כי לשון הכנה שבמקרא מתורגם בלשון תקנה כמו
והכן לי בזה (במדבר כ״ג) תרגומו ואתקין לי הכא אתה הכינות מאור ושמש (תלים ע״ד) תרגומו
את אתקינתא אתקן לפי זה היה ראוי לומר כאן אתקן באל״ף כתרגומו של והכן ונקט
הכא משקל לשון המקרא ואמר התקן על משקל השמן לב העם ואזניו הכבד (ישעיה ו׳)
כי המשקל הוא שנוה בלשון המקרא כמו שכתב הרד״ק בהקדמת המכלול: ירושה. הי״ו
בשור״ק והשי״ן דגושה כמו שכתבתי במלת ומה יפה ירושתנו שבבריתא: וכשאתה.
הכ״ף בשב״א נע אחר שור״ק הוי״ו כמו שכתבתי בפרק שלפני זה במשנת יהודה בן
טבאי: שקוד. ידוע כי ענין השקידה הוא ענין מהירות והתמדה על הדבר כמו לשקד
על דלתותי יום יום (משלי ח׳) ומה שאמר התנא שקוד שהוא פעול ולא אמר שוקד
שהוא בינוני כמו כי שוקד אני על דברי (ירמיה א׳) כבר הקשה זה בעל ספר לב אבות
וכתב ז״ל ודע נא וראה כי במאמרו הוי שקוד ולא אמר שוקד רמז שהתמיד עם רבו
יהיה ממנו שקוד ללמוד תורה וכו׳ עד עכ״ל כוון כי לפי שאמר שיהיה שקוד במאמר
רבו כי שקוד הוא פעול ללמוד תורה וכו׳ ומאריך שם ודבריו נכונים ומ״מ אפשר
לפי פירוש דרוכין אנחנו לומר כי שקוד הוא תאר ר״ל תאר פעול כמו קרוב עצום
ודומיהם כי הפעול עצמו הוא בלתי אפשרי בהתמדה בענין זה והדבר מבואר למשכיל:
ודע מה שתשיב. כ״ה הנוסח בספר נחלת אבות ולב אבות ומגן אבות גם במחזורים שנמצא
עמהם פירושיהם ונכון שהנוסח האמתי הוא זה ולא הנוסח שחסר מלת ודע גם בספר
תפארת אבות הביא שתי הנוסחאות והעלה שהנכון הוא לגרוס ודע גם בסנהדרין פרק
אחד

אף עושק רש וגזל משפט וצדק (קהלת ה'): יוחנן. בן הוא החו"ת והמ"ן בקמ"ץ כמבואר למעל[ה]
בעל הניסוף דמעכב: גבאי. הג"ן והכ"ע בפת"ח והאלו"ע נמי נסתרת והמ"ג נמ נראה
כמבואר בפרק משה קבל במשנת נתאי הארבלי: אף לוגרת וכו'. כ"ה הנוסח במשניות וכן
מדרש שמואל אבל הר"י אברבנאל לב אבות ומלו דאבות וחסדי אבות ופרקי משה. ומדרש שמואל
בשם הר"ם אלאשקאר גורסין אף עושת תורה הרבה ונתנוה טעם לגירסתם והוא טעם
לעצמו. כ"ה הגו"ם בקמ"ץ והכ"ע בשב"א נח ומפי העוברת העניין כמו כי פארך (ישעיה נ"ג)
לבך. הלו"ד בשב"א והכ"ע רפה כדין מ"ד כפ"ת אחר שב"א נע כמבואר בפרק ג' והא
בקמ"ץ כמו שכתבתי מלת לפניך והכ"ע רפויה היא בשב"א נח: נוצרת. הוא פעל עבר
ומבנין נפעל שרשו נצר והנו"ן נרפכה למ"ד כמשפט כל נחי פ"א נ"ו בבנין נפעל: הרמב"ם
כ"ה בכל הספרים הה"א בחולם ונותר נכון לקריתו בקמ"ץ חטף כי הר"ש בשב"א נח כמו
שם שבא"ין באמצע התיבה כמבואר בפרק ג': שבקתן. לפי מה שכתבתי מלת ושבחה
שבמשנת בת ומלת ושבתך שבקדושה ראוי דכאן גם כן לקרוא הנו"ן בחיר"ק והבי"ת בשב"א נח
להביא ראיה ממקומות הסדורים ולא מקריאת ההמון אשר ומהם הקשה הבחור על רבי יוסף
במזוק שכתב בשרשו הרד"ק שרש שבק: סוד. הנה בכל הספרים כתוב בור סוד הסמ"ך
ובו"ד נרה אחריה אבל ר' עובדיא מברטנורא כתב על סוד סוד גרסינן ולא בור סוד
כבור טוח בסיד שאינו מאבד טפה כך הוא אינו שוכח דבר אחד מתלמודו ע"כ. וכן
משמע לפי פי' רש"י והרמב"ם גם לפי פירוש נחלת אבות ומלו באבות וכן הוא
שכתב על כתב הר"ר שמעון בר צמח ז"ל כי הגירסא האמתית בור סד לא בור סוד
כי בור סוד ה"ל בור של סיד ומה שבח יש בזה אבל בור סד שסדוהו יפה
שלא יבלע בקרקע ובמשנתו סוד ובא חסר וי"ו כדרך נחי העו"ן ע"כ. ומה שכתב
סוד ה"ל שאם היה במשנתו עם עו"ן הפעל לא היה סוד הסמ"ך בחולם והו"ו במלאפו"ם
שרשו סיד ונפלה יו"ד עו"ן הפעל ונקודה הסמ"ך במלאפו"ם שהיא נקודת היו"ד
במשנתו שאם היה ראוי להיות הסמ"ך בקמ"ץ והו"ו במלאפו"ם כי הוא תאר פעל
העו"ן כמבואר במכלול בבינוני ונחי העו"ן שהוא"ו תמורה עו"ן הפעל כי אף
וכו' וכשנפלה עו"ן הפעל נשארה תנועתה על פ"א הפעל וכו' עיין שם: טפה.
תרגום הוא כי תרגום של כמר מדלי (ישעיה מ') בטפה מדלי וכתב התשבי על כך
באלו"ע ובדברי רז"ל דהא כמו מאזן באת מטפה סרוחה וכו' עד ועקר שרשו
ונקבת קטה על דברון מאחר שהפ"א דגושה יותר נכון לומר ששרשה טפף
לחסרון אות הכפל והה"א היא ה"א הנקבה כי הוא על משקל כפה כמו כפה
(ישעיה ט') ששרשו כפף: יולדתו. הוא בינוני תאר לנקבה ומבנין הקל על משקל
להרשיע (דה"ב כ"ב): מעין. כ"ה העו"ן בשב"א פשוט נח והמ"ם בקמ"ץ כמו אב
(ויקרא י"א) והוא שם בתוספת מ"ם: חכמה. הוא תאר סמוך לרבים מן חכם
דפת"ח להרחיב על אות הגרון ולולא זה לא היתה בחור"ק כמבואר במכלול
משקל פעל בשוא קמ"צן מלת דברים: מאמנים. הגו"ם בחולם והאלו"ע נחה והנ"ן

אין קולו ... [illegible]

הענין בחלוף לכנוי הנסתר כמו שפירש"י כל אחד ואחד את חבירו ובקצת נוסחאות כתוב בלשנו שהוא כנוי למדברים בעד עצמם והיא גירסא בלתי נכונה כי לא יתכן לומר שרבי חנינא הכניס עצמו בכלל המלעיזים את חבירו : מושב. השי"ן בפת"ח ומפני הסמוכות כן ובמושב : שרוה. הוא פעול לנקבה במקום שורה שהוא הבינוני והוא כדמות תאר כי זה הלשון נהוג בדברי רז"ל כמו שאמרו היה נשוי אשה היה רכוב על החמור והרבה באלה שהם פעולים במקום פועלים ועיין במכלול בחלוף שאחר ל"ב האבנים ובחשבון שרש שוא והוא קאי על השכינה שהוא שם בלשון נקבה : ספר. כ"ה בפסוק בלא בית השמוש: ומנין. המ"ם בחיר"ק והנו"ן דגושה כך נקוד מהר"ו פלך מצאתי. סדר מהרש"ל ואני כבר כתבתי דקדוקו בהגדה במאמר ר' יוסי הגלילי : ומיום. הדל"ת דגושה וטעם הדגש כתבתי בשורת הים במלת ידמו כאבן : המעור. הוא תאר מבנין נפעל כמו כי נעור ממקום קדשו (זכריה ב') משרש עור והוא ענין הערה והקצה : ותודי. הוא תאר כמו יחיד והוא"ו נוספת: ומפנה. כ"ה הגירסא הנכונה ולא והמפנה עיין בספר לב אבות ובמדרש שמואל : מתחייב. הוא בינוני מבנין התפעל כי הוא בעצמו מסבב לעצמו העונש וזה הוא שמוש בנין התפעל כמו שכתבתי בפרק ג' בבנין התפעל : מגביר. הוא עתיד מבנין הפעיל שהוא יוצא והטעם מבואר בפסוק בפירש"י למה לא אמר מגבור מבנין הקל שהוא עומד בעצמו : ממק. המ"ם השניה נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה לחסרון נו"ן השמוש: נתנו. הת"ו בפת"ח והנו"ן השניה שהוא כנוי המדברים בעד עצמם הוא דגושה לחסרון נו"ן למ"ד הפעל החסרה והוא כמו נתננו : המהלך בדרך ושונה. כתב רש"י ולא גרסינן ומרדו וכן כתב המדרש שמואל בשם הרשב"ם וז"ל המהלך בדרך ושונה גרסינן ולא גרסינן ומרדו אלא אפילו בתורה ואפילו בעיר וכו' ואין להקשות מה נקט התנא בלשון המהלך שהוא בינוני מבנין הדגש שהוא על הרוב יוצא ולא כתב ההולך שהוא מבנין הקל והוא עומד כי נמצא בפסוק לשון הולכה גם בבנין הדגש שהוא פועל עומד כמו קודר הלכתי (איוב ל') ומה שבא מבנין הדגש ולא מבנין הקל הוא להורות על תוקף הפעולה כמבואר במכלול בחלוף שאחר ל"ב האבנים. וכן ומפסיק שהוא בינוני מבנין הפעיל שהוא על הרוב יוצא והיה ראוי לומר ופוסק שהוא בינוני מבנין הקל שהוא עומד ר"ל שהוא עצמו פוסק אבל ומפסיק משמע שהוא מפסיק את האחרים עם כל זה אמר ומפסיק להורות על תוקף הפעולה כי נמצא בפסוק בינוני מבנין הפעיל שהוא עומד כמו מחריש לדעת (בראשית כ"ד) ואפשר שכוונו בזה לומר שהוא מפסיק לגמרי ממשנתו שהוא תוקף פעולת ההפסקה : מעלה עליו הכתוב. כ"ה בכל הנוסחאות אבל רש"י גורס וז"ל הרי זה מתחייב בנפשו וכו' וכתב וז"ל הכא לא גרסינן מעלה עליו הכתוב דהא לא כתוב קרא עכ"ל ; ובעל מדרש שמואל נתן טעם ליישב גירסת הספרים : כאלו. כבר כתבתי בהגדה במשנת ... דור נדור חייב אדם לראות את עצמו שמלת כאלו פירושה שתי תבות כי הכ"ף משמשת במלת כמו ומלת אלו פירושה לו בלע"ז ופירוש המלה כאלו כלומר לו היה מתחייב ומסתכן בעצמו אז הוא נענש על זה כן המפסיק ממשנתו : מתחייב. פירשתיו למעלה במשנת ר' חנינא בן חכינאי : בנפשו. ונאה. בשניהם האות שלפני האחרונה בפת"ח והא"ו נחה והוא"ו גם נראה

כן הוא בפירוש רש"י בחלוף. ומובא בבנים חנניה בה"א ומה שכתוב טעות סופר בפירוש.

כן הוא בפירוש ומנין במ"ם בחירק הוספה. ומובא בבנים ומנין בחירק ונו"ן דגושה טעות סופר בפסוק.

אחד מיני מיתות דף לה ע"ב הובאה משנה זו בלא מלת נגע ובמל עין ועקב הוא סוף
מלת נגע והיא הגירסה הנכונה ומעין המובא על האבות : לאפיקורס. בסנהדרין פרק
חלק דף צ"ט ע"ב רב אמר זה המבזה ת"ח וריב"ל אמר זה המבזה את חבירו בפני ת"ח,
והרמב"ם פי' שם במשנה וז"ל מלת אפיקורס היא ארמית ענינה מי שמפקר ומבזה את
התורה או לומדיה ולפיכך קראו בזה השם כל מי שאינו מאמין ביסודי התורה ומי
שמבזה החכמים או איזה ת"ח שיהיה או המבזה רבו עכ"ל. ובספר המדע הלכות תשובה
פרק ג' סי' ח' כתב וז"ל שלשה הן הנקראים אפיקורסים האומר שאין שם נבואה כלל
ואין שם מדע שמגיע מהבורא ללב בני אדם והמכחיש נבואתו של מרע"ה והאומר שאין
הבורא יודע מעשה בני האדם כל אחד משלשה אלה הן אפיקורסים עכ"ל. וכתב שם
כסף משנה וז"ל אחר שהביא הגמרא הנ"ל וצריך טעם למה השמיטה רבינו וכתב
במקום זה שכתב עכ"ל : עמל. הע"ין בקמ"ץ והמ"ם בצר"י והוא תאר כמו נפש עמל עמלה
לו (משלי ט"ז) שאם היה בינוני אז היה ראוי לכתוב עומל והוא ענין יגיעה וטורח: קצר.
הקו"ף בקמ"ץ והצד"י בצר"י והוא ג"כ תאר על משקל עמל. וכתב הרד"ק בשרש קצר שלפי
תאר בסמיכות אך ישוב הקמ"ץ לשבא והצר"י לפתח כמו קצר ימים (איוב י"ד): ר' טרפון.
כ"ה בכל המדויקים ולא ר' שמעון : מרובה. כ"ה הרי"ש בשורק והב"ית דגושה שרשו רבב
או רבה כי הם שני שרשים בענין אחד והוא תאר פעול ומבנין הדגש של מן
טובה תוכחת מגולה (משלי כ"ז) : עצלים. הוא תאר לרבים מן לך אל נמלה עצל (משלי ו')
שהוא תאר לנפרד : הרבה. כ"ה הב"ית בצר"י כי כן מלת הרבה בצר"י לעולם על פי
המסרה כן כתב הרד"ק בשער השמות בנוי הלמ"ד משקל הפעל : להבטל. הוא מבנין
נפעל ודגש הב"ית הוא לתשלום נו"ן הבנין של משקל להקהל ולעמוד על נפשם
(אסתר ד'): שמתן. התי"ו בקמ"ץ כמו שכתבתי לעיל בפרק זה במלת מתן שכרן של מצות
לעתיד לבא. כבר כתבתי נקודו וענינו בברכת אלהי נשמה :

עקביא. השתכל. כ"ה בשי"ן ונקודה על צד שמאל וכבר כתבתי כל דקדוקי המלה
בתחלת פרק שלפני זה : לידי. למ"ד השמוש בחיר"ק והיו"ד נחה ומפני פגישת
שני שבאין בראש התיבה וכבר כתב בעל ספר מדרש שמואל טעמים נכונים למה נקט
התנא מלת לידי ולא כתב לבא עבירה עיין שם : מאין. לאן. שניהם ענין שאלה על
כמו מאין אתם (בראשית כ"ט) אן הלכתם (שמואל א' י') וכבר כתב בעל ספר מדרש שמואל
הטעם למה נקט התנא בלשונו שתי הלשונות ולא הספיק לו לשון אחד לומר מאין לאן
מאן לאן עיין שם : סרוחה. הוא תאר פעול לנקבה על משקל נשברת על מטה בכבדה
מ"ג) : סגן. הוא לשון תרגום כמו והוא פקיד נגיד בבית ה' (ירמיה כ') תרגומו והוא
סגן כהניא הסג"ן בשב"א והג"מל בפת"ח ופתח הסמוכות והוא ענין משנה לכהן
תרגום של כהני המשנה (מלכים ב' כ"ג) הוא סגן כהניא ועיין בספר התשבי שרש סגן
בשלומה. הה"א מפיק לכנוי הנקבה הנסתרת ובן מורא ונקוו על המלכות שהוא
נקבה כמו שמלכותו בכל משלה (תהלים קג) שפרש"י מלשון : בלעו. כ"ה ברוב הנוסחאות

[ענ]ין עם הארץ ועמי הארץ הם ההמון ומלת עמי היא סמוכה והוא כמו עמים של הארץ
[ו]מצא? התשבי בשרש עם הארץ וז"ל ובלשון רבים עמי הארץ ויש שאומרים עמי הארצים
ובאמת הם עם הארצים עצמם. וטעם דבריו כי רבים אינם קראו על הארץ לומר הארצים
[ר]ק על העם ולכן ראוי לומר עמים ובסמוך עמי הם"ם בצר"י והארץ לעולם עומדת [illegible]
ובאר למשכיל: המחלל. הה"א בפתח והמ"ם בשב"א נע והחי"ת רפה כי הוא בינוני מבנין הדגש
[ו]ענינו מבואר בפרק ד' וה' וכן והמבזה וכן והמגלה. והמלבין. המ"ם במלה כמשפט
[ה]אחר הא' הידיעה כי הוא בינוני מבנין הפעיל ולא תרפה המ"ם כי אם בבנין הדגש
[כמ]בואר לעיל: והמפר. המ"ם והפ"א בצר"י והוא בינוני מבנין הפעיל שרשו פרר כמו מפר
אותות בדים (ישעיה מ"ד): מסורת. ענין מסירה כמו והבאתי אתכם במסורת הברית
(יחזקאל כ') שהוא ענין מסורה לפי התרגום ולפי פירש"י: סייג. כבר כתבתי ענינו בפרק
[ראש]ון? קבל במלת ועשו סייג לתורה: מעשרות. המ"ם בשב"א נע לבדו והשי"ן בשב"א נע:
[ל]פרישות. הפ"א בשב"א נע ומפני הדגש שבה: לתורה, לעושר, לפרישות, לחכמה. הלמ"ד
[כו]לם בפת"ח ובמקצת? חוץ מלמ"ד לעושר היא בקמ"ץ תשלום הדגש אבל למ"ד לחכמה היא בפת"ח
כי לא ובא על החי"ת תשלום הדגש כמבואר בפ"ב: שתיקה. התי"ו רפה כדין אחר
שב"א נע כי לא ובא דגש אחר שבא נע כי אם במלת שתי ובמלת שתים כמבואר
בפרק ג': חביב. הוא תאר על משקל חסיד והוא מענין אף חובב עמים (דברים ל"ג)
שענינו אהבה וחבה שרשו חבב והרבוי הוא חביבין והשם הוא חבה החי"ת בחול"ם
והבי"ת דגושה לחסרון אות הכפל והה"א היא ה"א הנקבה על משקל ספה טפה
ומשמעם: שנברא בצלם. כן הוא הנוסח הנכון בשני הפעמים הראשונים בלא מלת
אלהים עד שמביא הפסוק כי בצלם אלהים והטעם מבואר במדרש שמואל: נודעת. הנו"ן
בינוני לנקבה מבנין נפעל שרשו ידע והפ"א יו"ד פ"א הפעל לו"ו נחה והדל"ת והעי"ן
בפת"ח להרחוב על העי"ן שהיא גרונית ולולא זה אז היה הדל"ת והעי"ן בסגו"ל על משקל
נושבת מיושבים (יחזקאל כ"ו) שגם היא בינוני לנקבה מבנין נפעל ומנחי פ"א יו"ד שרשו ישב:
[כ]לי. כ"ה הכ"ף בשב"א והלמ"ד בחיר"ק כי הוא לשון יחיד וזה מבואר במשנת איזהו מקומן:
[צ]פוי. הוא פעול מבנין הקל שרשו צפה כמו וצפו הוא אלי חרב (איוב ט"ו): ובטוב. כ"ה
[ב]נוסחאות במאופ"ם כי הוא שם דבר כמו טוב הארץ תאכלו (ישעיה א') ושם התאר הוא
[ב]חולם ועיין בשרשי הרד"ק שרש טוב: נתון. הוא פעול ומבנין הקל כמו הכסף נתון לך
(אסתר ג'): בערבון. העי"ן בצר"י לתשלום דגש הרי"ש כי ערבון הוא שם על משקל פקדון
[ו]הוא ענין משכון כמו אם תתן ערבון (בראשית ל"ח) שתרגומו אם תתן משכונא ויש
[מפר]שים אותו מענין כי עבדך ערב את הנער (בראשית מ"ד) ולפי דבריהם היה ראוי לכתוב
[ב]ערבה? הרי"ש בשורק והבי"ת דגושה כי כן נמצא השם מענין זה בפסוק ערב ערובה?
[ל]פני רעהו (משלי י"ז) וכיוצ"א: ומצודה. הוא שם בה"א הנקבה ונמצא זה השם בפסוק הזכר
[ו]הצד"י בחולם במקום שורק. בחולם כמו במצודה רעה (קהלת ט') ובשורק עוד בזכר
[מ]צודה (יחזקאל י"ג): החנות. כתב הרד"ק בשרש חנה וז"ל ומהשרש הזה והענין חנה
אל

ראיתי נוסח להעיר כי בכתב הרמ"ה? יש בירושלמי? נוסחה אחרת שאין נמצאו בספרים זולתי: חמדה שבו נברא העולם שנוי התרגום? שבו נברא העולם אינו ה[illegible] [illegible] ... [illegible] תמוה!

נראה כמו שכתבתי במשנת נתאי הארבלי : ולדבק. הלמ"ד נקראת בשב"א נע ומפני
הדגש שבה להסרץ נ"ן השמש : ורובן. כבר כתבתי בדקדוק המלה בתפלה קצרה
שאחר תפלות נ"ח. ומלת ורובה פירשתי בסוף פרק ר' אומר במשנת ר' טרפון: ומה
הנ"ן בחול"ם והחי"ת בקמ"ץ והוא בינוני תאר לנקבה על משקל רת סערה עושה דברו (תהלים
קמ"ח) וקאי על הרוח שהוא בא לפעמים בלשון נקבה כמו שפירשו בפ' וישלח בפסוק והיה
המחנה האחת והוא מענין טוב מלא כף נחת (קהלת ד') שפירשו ענין הנאה כתרג
בלא נאנפ"ם : היונו. נהגו לקרות הה"א בצר"י והיו"ד נחה והמ"ם בסגו"ל והנ"ן דגושה
ואעפ"י שמלת המלה אינה נמצאת כי אם בדברי רז"ל ושמשה שמש ממנו הנמצא במקרא
לכנוי הנסתר כמו לא תאכל ממנו (בראשית ב') וזה שהרגילו רז"ל במלת היונו לכנוי הנ
ולא אמרו ממנו כמו שהוא בפסוק אפשר שעשו כן מפני שמלת ממנו נמצאת במקרא
לכנוי הנסתר כמו לא תאכל ממנו בעול ונמצא גם לכנוי המדברים בעדם כמו אולי
ממנו (בראשית כ"ג) לא נמצאת מלה כמוה בכל המקרא להיות כנוי הנסתר שלה עם נ
המדברים בעדם כמו שכתב הרד"ק במכלול בפתחו אפקד כי הכלל הוא שכל נ"ן נ
כנוי הנסתר הנ"ן דגושה והאות שלפניה בסגו"ל כמו וכלביא מי יקוממנו (במדבר כ"ב) ונ
ונ"ו כנוי המדברים בעדם הנ"ן אינה דגושה והאות שלפניה בצר"י כמו יקימנו
(הושע ו') אבל מלת ממנו היא שוה בנקודה בשני הכנויים הנזכרים והמלה מובנת
לפי הענין כמבואר במכלול בשער המלים במלת מן ורז"ל רצו להבדיל ביניהם
והפילו בכנוי הנסתר המ"ם הראשונה שהיא נוספת לכפל המלה כמבואר במ
הרד"ק שרשו מן ועשו כן להקל על הלשון כדי שלא להדגיש מ"ם השניה והוסיפו אות ה
שהוא קלה במוצאה מכל האותיות וכתבו אחריה יו"ד להורות על צר"י הה"א שהעמ
גדולה לא תדגש המ"ם ואע"פ שבאמת אם היו קורין אותה בחור"ק היה ג"כ נכון
שיש אחריה יו"ד שאז החור"ק תנועה גדולה כמבואר בפרק ג' מכל מקום נהגו לקרא
בצר"י והוא יותר נכון כי בחור"ק היה אפשר לטעות ולהדגיש המ"ם כאלו הי
תנועה קטנה בלא יו"ד וזה שהוסיפו הה"א ולא הוסיפו אל"ף שהוא יותר קלה
כמבואר בספרי הדקדוק היא כדי שלא תתחלף עם מלת אמנו שפירשו אם
הכתובה בפירוש רש"י בסוף פרשת בהעלתך על מלת אשר בצאתו מרחם אמו
הרבה בדברי רז"ל כמו שרה אמנו רבקה אמנו וכענין הזה בעצמו כתב בעל
חן בשער ג' פרק ו' על תוספת ה"א בכנוי ומקור שבבנין נפעל ושלא הוסיפו האל"ף
שהוא יותר קלה כדי שלא תתערב עם העתיד עיין שם ודי זה שכ"ל במלת
הרבים. הה"א בקמ"ץ חטף והרי"ש בשב"א נח והכ"ף דגושה אחריה כמשפט : הל
היו"ד רפה כמבואר במכלול בכלל שמושי האותיות : ומשוקת. הו"ו בחור"ק והמ
מפני שמות שני שבאמ"ן בראש התיבה : כנסיות. כה"א הנ"ן בצר"י והסמ"ך
והיו"ד שהוא תמורת ה"א הנקבה דגושה ונקודה בחול"ם על משקל שאמרות מן שא
ועיין במכלול שער השמות משקל פעלות : עמי הארץ. כבר כתבתי בפרק שלפני

ובנין הפעל ומהו הע״ן על משקל מתנים ומכינים רק שבאה נ״ן במקום מ״ם כמנהג לשון
המשנה בבלעול: ידאג. האל״ף בקמ״ץ ומפני הגע״ש: פרי. הפ״א בסג״ל ומפני הרפסק:
בן חסמא. כ״ה ברוב הספרים הדפוסים וגם ישנים אבל בהרבה מהספרים לא נכתבה מלת
בן כי לפי דברי המפרשים היה לו שם חסמא שם תואר וכן הוא על פי מאמר רז״ל בויקרא
רבה פ׳ כ״ג, עכ״ז אין לבטל הגירסאות שכתוב בהן בן וראוי להנקד הבי״ת בצר״י כי יהיה
פירושו בן שהוא חסמא כמו בן חכם ישמח אב (משלי י׳) שפירושו בן שהוא חכם: קינין. הקו״ף
והנון בחיר״ק והנ״ן בדגשה לחסרון אות הכפל שרשו קנן והיו״ד והנ״ן הפשוטה הם סימן הרבים
במקום מ״ם סמוכה כמו קנים תעשה את התבה (בראשית ו׳): נדה. בדגש הדל״ת לחסרון את הכפל
שרשו נדד: תקופות. הוא שם מענין הקפה כמו לתקופת השנה (שמואל א׳ א׳): וגמטריאות.
כתב הרע״ב ז״ל גימטריא הוא מלה יונית ממש לשון חשבון או מנין כדברי על הג״מל עכ״ל:
פרפראות. כ״ה בערוך ערך פרפריות וכ״ה במכלול בשער השמות משקל פעלות בא״ף נ״ו ע״ג:
בן. המוד. בכל הנוסחאות כתוב המוד בלא וי״ו אחר המ״ם ונקודה המ״ם בקמ״ץ והמ״ם
בצר״י ולפי זה הוא תאר כמו שכתבתי בפרק רבי אומר אבל לא המושג לגד אבל לפי
הענין יותר היה נראה לנקד המ״ם בחול״ם שהוא בינוני והוא הנבנה כמו הבוקר המבכר שכולם
בינונים כי הם פעלים יוצאים אבל המוד הוא תאר כי הוא פעל עומד שלא יבא בו בינוני
ויבא התאר במקומו כמבואר בפרק ו׳: מלמדי. המ״ם השניה נקראת בשב״א נע ומפני הדגש
שבה כי הוא בינוני מבנין הדגש וכבר כתבתי בפרק ו׳ שהבינוני כשיבא בכנוי ישוב
להיות תאר ובכאן שהדל״ת בפת״ח והמ״ם נח נראה הוא תאר לרבים: השכלתי.
הוא עבר מבנין הפעיל עם כנוי המדבר בעדו והוא הפעל עומד כמו למען תשכילו את כל
אשר תעשון (דברים כ״ט) ואינו יוצא כמו ונחמד העץ להשכיל (בראשית ג׳) והכ״ף בפת״ח באתנחתא
והוא אחד מן פתחין דספרא: כי עדותיך שיחה לי. הוא סוף הפסוק של מכל מלמדי
השכלתי וכתב בעל מדרש שמואל ז״ל שנאמר מכל מלמדי השכלתי כאומר מסבת כל מלמדי ורבותי
שלמדתי מהם השכלתי ונתחכמתי לפי שמעתי תמיד בתורה וז״ש כי עדותיך שיחה לי
ויש ספרים שכתוב במשנה כי עדותיך שיחה לי. עכ״ל. ומלת עדותיך הדל״ת נקראת
בשב״א נע והוי״ו בחול״ם ועיין במכלול שער השמות משקל פעלות ובשרשים שרש עוד: שיחה
לי. היו״ד בדגשה מפני האתי מרחוק כי שרשו שוח והה״א נוספת על אותיות השרש
ונקבה כה״א שירה תודה ודומיהם: בעולם הזה. הבי״ת בקמ״ץ לידיעה: מכבד. הוא
תאר פעל מבנין הדגש כמו לקדוש ה׳ מכבד (ישעיה נ״ח): המכבד. המ״ם נקראת בשב״א
נע ואיננה בדגשה כמשפט מ״ם הבינוני מבנין הדגש שאחר הא׳ הידיעה כמבואר
בפרק ב׳ וה׳: מכבדו. הבי״ת נקראת בשב״א נע ומפני הדגש שבה כי הוא בינוני
מבנין הדגש ומפני הכנוי נעשה תאר כמו שכתבתי לעיל במלת מלמדי: נבזי. אף
הוא בינוני תאר ומפני הכנוי: יקלו. הוא עתיד מבנין נפעל ומפעלי הכפל שרשו קלל
והיתה הקו״ף ראויה להדגש לחסרון נו״ן הבנין ובא נח הקב״ץ תמורתו והלמ״ד בדגשה
לחסרון אות הכפל: בן עזאי. הזי״ן בפת״ח ובדגשה והאל״ף נחה והיו״ד נח נראה כמו
שכתבתי

אל בית הבור ואל החנויות (ירמיה ל"ז) והלשון הזה ודומה בדברי רז"ל חנות של ישמעאל
ומלאי של ישראל ונקרא כן לפי שחונים שם האכסנאים עכ"ל, ובמכלול שער השמות ומצא
פעלת כתוב וז"ל אם יתכן כי חנות מקבץ מן חנות בשבא ופתח החי"ת כי לא נמצא
חנות במקרא כי אם בדברי רז"ל ולפיכך לא נתבררה קריאתו אם בקמץ אם בשבא
עכ"ל. והנה אם החי"ת בקמץ אז הה"א הידיעה שלפניה בסגול כמו שכתבתי בלוח
המעלות במלת ההרים ואם החי"ת בשבא ופתח אז הה"א בפת"ח כמו במלת החמש
והחנוני. הוא תאר לבעל החנות והו"ו היא תמורת הא' למ"ד הפעל והנון נוספת כמנהג
להיות נוספת בתארים כמו נאמן רחמן ודומיהם והיו"ד היא יחס כמו שכתב הרד"ק
בשרש רחם וז"ל והתאר עם יו"ד היחס רחמני ידי נשים רחמניות (איכה ד') עכ"ל. וחנוני
חנוני הוא בסגול להרחיב עליו: מקנה. כמו הערוך הביאו בערך קנה ופירושו לשון
מנה וכן פי' רש"י: והפנקס. הוא לוח שכותב עליו הסופר והוא לשון תרגום כמו וקסת
הסופר במתניו (יחזקאל ט') תרגומו ופנקס ספרא ועיין בשרשי הרד"ק שרש קסת: פתוח
כ"ה כי פנקס הוא לשון זכר וקצת נכתב בקצת נוסחאות פתוחה: והיד כותבת.
יד הוא שם בלשון נקבה כמו היד הגדולה הזאת (שמות י"ד) לכן אמר עליה כותבת
שהוא בינוני לנקבה מבנין הקל: וכל הרוצה ללות יבא וילוה. כ"ה הנוסח הנכון, ומלת
ללות הוא מקור מבנין הקל, וילוה הוא עתיד מבנין הקל: מבעלתו. העי"ן בשבא נח לפי
מפני דגש הת"ו: מתקן. כתבתי בדקדוקי בברכת אבות ונביא: לוה. הלמ"ד בשבא
בפת"ח כי כן כתב הרד"ק במכלול בשער המלים כי מלת זה הסמוכה למלת הוא ה'
פתוחה לעולם: לאילן. הוא תרגומו של עץ כמו עץ פרי (בראשית א') תרגומו אילן פירין
כתוב ביו"ד אחר הלמ"ד כי כן הוא (דניאל ד') ואלו אילן וגו': שרשיו. השי"ן הראשונה
חטף במקום החול"ם שבמלת שרש על משקל קדשיו מן קדש: מעטין. כ"ה הנכון המם ב
והעי"ן בפת"ח כמו על כן יהיו דבריך מעטים (קהלת ה') רק שבלשון משנה באה נ'
פשוטה במקום מ"ם סתומה כאשר כתבתי במשנת אגדה מגומן ונברך הנוסחא
כתוב מועטין המ"ם במלאפו"ם והוא בלי ספק טעות סופר כי הוא על משקל מעבר
לפני הוכל וג' (ירמיה כ"ב) ששרשו עבר והמ"ם נוספת והו"ו היא תמורת יו"ד פ"א ה
ומלת מעטים המ"ם שרשית כי שרשו מעט וכתב הרד"ק במכלול שער השמות במלק
הנקוד שבא וקמץ וז"ל וכתב רבי יצחק אבן גיאות ז"ל כי דגש טי"ת מעטים
עכ"ל: ועוקרתו. הוא בינוני לנקבה עם כנוי הדבר הנמצא והוא כמו ועוקרת את
והופכתו שהוא כמו והופכת אותו: כערער. העי"ן הראשונה בקמץ על פי המסר
בהפסק: בערבה. הבי"ת הראשונה בקמץ כמו אותיות בל"ב המורים על ה'
לפני אהח"ע כמבואר בפרק ד': חררים. כ"ה החי"ת בחטף הפת"ח והרי"ש
בצר"י על משקל תצרים: מלחה. תאר לארץ שלא תצמח ונגזרה מן המלח
ונשבות. הוא בינוני לנקבות רבות ומבנין הקל מן כי רוח ה' נשבה בו (ישעי'
שרשו נשב: מגיגין. כ"ה המ"ם בשבא ושני הגימלי"ן בחירק כי הוא בינוני ל'

- גם לזו יש מה
יזכ. טעות סופר
כאן ובינים
"המוצאו" כד
"הנסתר" כי
"מוצאו" הין מכה
וכמו "הוכרתי
וזכרתי" סבב
אל
שמו נסתר לזו
נמצא מכח
הדבר —

בספר מדרש שמואל ולב אבות ומלו דאבות ונחלת אבות בכולם כתוב שכל האומר הנאות
כמו שהוא בפנים וכן הוא במדבר הוגה פ׳ כי תבוא פסוק על בשר אדם לא ייסך והכל
ענין אחד הוא: מחולל. הוא פעול ובנין הדגש על משקל מכובד: התולש. כ״ה בנקודה
על צד שמאל של השי״ן והוא ענין מנוצח כמו וחולש שבטו (משלי י״ג): ומגדל. כבר כתבתי
נקוד המלה ועניינה בפרק רבי אומר במשנת הלל הזקן באמרו מרבה עבדים מרבה
גזל: והגס. ר״ל המתגאה כי גם הוא ענין גאוה כמו רום עינים (משלי כ״א) תרגומו
ראמו בגסות עיינין. ומה שאמרו בסוטה פרק א׳ דף ה׳ ע״א כי תלמיד חכם ראוי
שיהיה לו מן הגסות חלק שמונה שבשמינית כתב בעל צדה לדרך הטעם במאמר ד׳ כלל ה׳
פרק י״ג וז״ל והטעם שלקחו זה הסך כי כשנקבת חלק אחד משלשים וארבעה ישאר בסך
המאה ששים ושלשה ואם נקח נותר הרי לקח מהגסות שהוא חלק אחד ממ״ס רוח ע״כ:
בהוראה. הוא מענין אשר הורהו והורע הכהן (מלכים ב׳ י״ב) שרשו ירה ובא אל״ף תמורת
הה״א למ״ד הפעל במלת בהוראה להקל על הלשון: שוטה. הוא לשון תבונים לקוח מן התרגום
כמו אמר נבל בלבו (תהלים י״ד) תרגומו אמר שטיא, וכן תרגום של אויל וכסיל שטיא: וגס
רוח. הוא תאר כמבואר בספר המשבר שרש גס: דן. הוא בינוני ומנחו העי״ן שרשו
דין כמו דן אנכי (בראשית ט״ו): יחידי. כבר כתבתי עניינו למעלה בפרק עקביא
במשנת והמלך בדרך יחידי: קבלו. הבי״ת בשב״א נע ומפני הדגש שבקו״ף כי הוא צווי
לרבים ובנין הדגש על משקל דברו ספרו: דעתי. העי״ן בשב״א נח לבדו ומפני במשמעתו:
ראשון. הוא תאר לרבים מענין בראשון כורש מלך פרס (עזרא א׳) הרי״ש בפת״ח והשי״ן בקמ״ץ
והאל״ף בחולם על משקל גבעון וכמו שהתאר מן גבעון ליחיד הוא גבעוני הדל״ת והבי״ת
בפת״ח והאל״ף נחה והיו״ד נח נראה כמו שכתבתי בשורים שאומרים בלל פסח
אחר ההגדה כן התאר ליחיד מן ראשון ראשוני הרי״ש והשי״ן בפת״ח והאל״ף נחה והיו״ד
נח נראה: המקום. הוא בינוני ובנין הדגש המ״ם רפה כמ״ש המכבד וכן המבטל:
קיומה. המ״ם נקראת בשב״א נע ומפני הדגש שבקו״ף כי הוא מקור ובנין הדגש והה״א
מפיק להורות על כנוי הנקבה הנסתרת והכנוי קאי על התורה: לבטלה. הטי״ת בשב״א
נע ומפני הדגש כי גם הוא מקור ובנין הדגש כמו לקיימה והה״א ג״כ מופיק
והוא שם מענין ובטלו הטוחנות (קהלת י״ב): ממעט. הוא בינוני ובנין הדגש והמ״ם
הראשון הע״ן ומקבלת דגש לא ננקדה המ״ם בקמ״ץ לתשלום הדגש כי על העי״ן לא יבא
תשלום הדגש על הרוב כמבואר בפרק ד׳ וכן נמצא בפסוק פעל עבר ובנין הדגש
בלי תשלום דגש עי״ן הפעל שהמ״ם בחולם ולא בצר״י כמו ובטלו הטוחנות כי מעטו (קהלת י״ב):
בטלת. הנה בכל הספרים נקודה הבי״ת בחול״ם ולפי זה בהכרח תהיה הטי״ת דגושה
ויהיה פעל עבר לנוכח נמצא ובנין הדגש ולפי דעתי הוא טעות סופר וצריך להיות
הבי״ת בקמ״ץ כי הוא בהכרח פעל עבר לנוכח נמצא ובנין הקל כי הוא פעל עומד כמו
אם אתה הלוך בטל מן התורה אבל בנין הדגש הוא יוצא כמו שמבטל את אחרים
מן התורה כמו שכתב הרד״ק בשרש בטל ע״ש ובטלו הטוחנות (שם) פירושו ושבתו. ור״ל
נשתמשו

ק׳ פנים ול׳ המבטל
אב׳ המבטל כמו
אתה נון כאשר
בההורוש והמבטל
בלוו בריש ובדף
וכן ה׳ המבטל
בלא היו קיימא.

שכתבתי במלת נתאו : רן. הרי"ש בקמץ כי הוא תואר כמו רן לקראת רן (ירמיה נ"א) ו
קלה. הוא תואר לנקבה ומפעלי הכפל על משקל קטורת סמים דקה (ויקרא ט"ז) ודגש הלמ"ד
הוא לחסרון אות הכפל כדגש קמץ דקה : ופותח. גם הוא תואר ומלת הנו היא מלה
משוכת כאלו אומר הנו רן והנו פותח ותמונות זה נמצא בפסוק כמו ואתה נותן להם
את אכלם בעתו פותח את ידך וגו' שפי' הרד"ק שהוא כאלו אמר ואתה פותח כי
מלת ואתה שבפסוק הראשון נמשכת גם למלת פותח שהוא תחלת הפסוק השני
בכ"ל בדקדוק : שכר. השין השנויה נקראת בשבא נע ומפני הדגש שבה אחר שין השמאלית
ונקבה השין בשבא והכ"ף בפתח ומפני הסמוכות : בז. בי"ת בקמץ וכמשפט נחי
הע"ין כי שרשו בזז כמו בז לדבר יחבל לו (משלי י"ג) וברוב הספרים הוא בפתח ואינו
נכון אעפ"י שנמצא כן בפסוק כי מי בז ליום קטנות (זכריה ד') כי כתב הרד"ק על מא
המלה שהיא בפתח שלא כמשפט כי נחי הע"ין משפטם להעמיד בקמץ ופעלי הכפל קמץ
כמו כי אם תם הכסף (בראשית מ"ז) : לכל אדם. פי' רש"י אל תבזה שום אדם כל זמן
כל במקום הזה הוא כמו לא תעשה כל מלאכה (שמות כ') כל חלב וכל דם לא תאכלו
(ויקרא ג') ודומיהם שכתב הרד"ק בשרש כלל ורצה לומר במקומות אלה אפילו אחד מה
מפליג. הוא בינוני ומבנין הפעיל שרשו פלג והוא ענין הרחקה והפרשה עיין בתשבי שלפ
שפל רוח. השי"ן בשבא והפ"א בפתח ומפני הסמוכות כי הוא תואר סמוך כמו ואת דכא
ושפל רוח (ישעיה נ"ז) ובלי סמוכות השין בקמץ והפ"א בצר"י כמו עיני גבהות אדם שפל (יש
המתלל. הה"א במתג והמ"ם איננה דגושה ונקראת בשבא נע כמשפט מ"ם הבינוני ו
הדגש אחר ה"א הידיעה כמבואר בפרק ד' וה' : שם שמים. ר"ל שמו של הקב"ה וכתב הת
בשרש שמים ע"ל קראו להקב"ה שמים לפי שהם מכון שבתו ע"כ : בסתר. הבי"ת בפתח
לידיעה כמו אשר כנפשך בסתר (דברים י"ג) : בגלוי. הבי"ת בשבא והגימ"ל בקמץ וה
במלא"פום כי הוא פעול וכתב בעל ספר לב אבות ע"ל בגלוי ר"ל בדברים גלוים ע"
רבי ישמעאל אומר. כ"ה במשניות ובמדרש שמואל אבל בספר לב אבות מלו דאבות וב
אבות כתוב רבי ישמעאל בנו אומר ר"ל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה : הלומד. כ"ה ה
בחולם והמ"ם בצר"י כי הוא בינוני ומבנין הקל : ללמד. הוא מקור ומבנין הקל. ללמד
הוא מקור ומבנין הדגש, וכבר כתבתי ענינם בברכת אהבה רבה : להתגדל. הוא מ
ומבנין התפעל והטעם שבא מבנין התפעל הוא כי זה הבנין מסבב הפעולה לעצמו
בפרק ו' ור"ל שלא תסבב הגדולה לעצמך בסבת לימוד התורה : קרדום. הקו"ף בפ
והדל"ת בחולם וכאשר תנקד המ"ם כגון קרדמו או קרדמי אז שוב החולם לשור"ק כמו
קרדמו (שמואל א' י"ג) להקרדמים (שמואל א' ב"ג) כמו שהוא גם במלת חרטם שהטי"ת בח
כמו לכל חרטום (דניאל א') ובריבוי ישוב החולם לשור"ק כמו ולא יכלו החרטומים (שמות
וכו'. ובמקצת ספרים כתוב וכן ושנינו אתה ומלת וכן צריך לקרות הכ"ף בקמץ
שכתבתי למעלה במלת לפיכך : ודישתמש וכו'. כבר כתבתי דקדוקו במקומו הס
קבל : שכל האוכל הנאות. במשניות כתוב שכל הנהנה ורש"י כתב הג' כל הנאות
קס

ומפני שהרי״ש אינה מקבלת דגש בא׳ תולה״ד במקום שורק כמבואר בפרק ד׳ : בשלח. נקודה
השי״ן בפת״ח להרחוב. על השי״ן ולא השי״ן היתה נקודה בשב״א כי הנפרד שעה על משקל
ספר ובסמיכות תנקד השי״ן בשב״א והפ״א בפת״ח כמו שפת האור (שמות ב׳), ונקודת
העי״ן בפת״ח וגם נהפכה הה״א לתי״ו מפני הסמיכות: מטל. המ״ם בשור״ק והטי״ת בפת״ח
והוא בדגשה לחסרון נו״ן פ״א הפעל שרשו נטל והוא פעל מבנין הפעל ופירושו ענין השלכה:
מקלקלתו. הוא לשון תרגום כמו נסרחה חכמתם (ירמיה מ״ט) תרגומו אתקלקלת חכמתהון:
והכשלון. הוא מקור מבנין נפעל והיה ראוי להיות וההכשלון ומפני שנכנסה עליו הוא
הנושא הפתח הה״א והשלה תנועת הה״א שהוא החיר״ק תחת הכ״ף כמבואר במכלול
מבנין נפעל מהשלמים: ילד. כ״ה בשי״ן סגו״ל והוא שם לזכר הנולד כמו שכתב הרד״ק
בשרש ילד והענין הוא כלומר הנולד שהוא ילד קטן בקטנותו: למה. המ״ם בשב״א
והמ״ם בפת״ח כדעת קצת מפרשי שופטים ג״ה: לדיו. לשון פסוק הוא כמו ואם כתב
על הספר בדיו (ירמיה ל״ו): ניור. לשון תרגום הוא והוא שם לנתב ומונו הקלפים
שכתבין עליו והנה בכל הספרים נקודה הנו״ן בשב״א והוי״ו בפת״ח ולפי דעתי אינו
נכון כי מאחר שבכל מקום נכתבת המלה בלא יו״ד נראה שהוא שם מן הדגושים ומפני
שבגמרא אי אפשר להראות הדגש ומאחר שאינה נקודה לכן כתבו בוי״ו כפולה להראות
שהיה ראוי להיות דגש בוי״ו כמו שכתבתי במלת איגרת ובמו במלת שוורי הדף,
ולפי זה צריך לנקוד. הנו״ן בפת״ח והוי״ו בקמ״ץ ודגושה על משקל נושא סבל (מלכים א׳ ה׳)
שכתב הרד״ק שהוא שם על משקל שבת: זקן. הוא שם תאר כמו ואברהם זקן (בראשית
כ״ד) כלומר הנולד שהוא זקן: הקטנים. הקו״ף נקראת בשב״א נע מפני הדגש שבה
אחר ה״א הידיעה וכן דין של הזקנים: תסתכל. כ״ה בשי״ן שמאלית כי הוא ענין השתכלות
וכבר כתבתי בדקדוק המלה בריש פרק רבי אומר במלת השתכל: בקנקן. זה השם נמצא
הרבה בדברי רז״ל והוא כלי מכלי השתיה: הילודים. היו״ד בחיר״ק והלמ״ד בחול״ם ודגושה
והוא תאר לרבים כמו הילודים במקום הזה (ירמיה ט״ז): למות. הלמ״ד בקמ״ץ והמ״ם בחול״ם
כמו ועת למות (קהלת ג׳) והוא מקור מבנין הקל שהוא עומד: להחיות. הוא מקור מבנין
הפעיל שהוא יוצא כמו להחיות עם רב (בראשית נ׳) ובעל מדרש שמואל נתן טעם לשבח
שלא אמר לחיות פעל יוצא כי ר״ל להחיות את נפשם ועיין שם כי הוא מאריך בזה:
לידון. הוא מקור מבנין נפעל ונקבץ הלמ״ד בחיר״ק כדי להדגיש הדל״ת לתשלום נו״ן נפעל
והוא כמו להנות נדון: לידע ולהודיע. שלשתם מקורות לידע מבנין הקל, ולהודיע מן
הפעיל, ולהודע מן הנפעל ודגש הלמ״ד הוא לחסרון נו״ן הבנין ובעל מדרש שמואל נתן טעם
על שינוי לשלשה הלשונות ונמצאים טעמים לזה גם בדברי שאר המפרשים וגם נתנו טעמים
לשנוי תארו הש״י הנזכרים בזאת המשנה אל נוצר בורא וכו׳: לדון. כ״ה בכל
הנוסחאות בוי״ו ולא לדין ביו״ד ונקודה הלמ״ד בקמ״ץ והדל״ת בחול״ם כי הוא מקור
מבנין הקל והוא פעל עומד לשנו כי פירושו לדון את החוטאים ולכן לא גרסינן לדין
שהוא מקור מבנין הפעל שהוא נמצא לשונו רק הוא ותדרך בעצמו כבבל ידון.
ולא

נשתמשו הרבה בזה הלשון הקל בעומד והדגש במוצא עכ"ל : קטלים. הקו"ף בקמ"ץ וה[illegible]
בצר"י כי הוא תאר לרבים והתאר ליחיד הוא קטל הקו"ף בקמ"ץ והטי"ת בצר"י ו[illegible]
זקן שכן שהרבים מהם זקנים שכנים הזי"ן בשב"א והקו"ף בצר"י : ליתן לך. הוא [illegible]
וכבר כתבתי דין דגש בלמ"ד במלת ליתן שם : לפני. כ"ה במ"ס הישנים בספר [illegible]
אבות לב אבות ותפארת אבות ומלו באבות ומדרש שמואל ופרקי משה, אבל במשניות [illegible]
קפצו בקו"ת הישנים, ושניהם נכונים, ועיין בפירושיהם : כנסה. בכל הנוסחאות [illegible]
כנסיה במ"ד קמוצה ואני כבר כתבתי בתחלת פרק משה קבל במלת כנסת שהבין [illegible]
הוא כנסה בלא יו"ד הסמ"ך בקמ"ץ : ספרה. הה"א במפיק לכנוי הנקבה הנסתרת
וקאי על הכנסה : התקינם. הוא מגזר מבנין התפעל לנוכח הוא"ו במשה כמו [illegible]
הפעל בבנין התפעל כמבואר במקומו בפרק ו' : ומשאונה. הוי"ו בשב"א והשי"ן בסגו"ל
והנו"ן קמוצה והה"א מופקת וטעם המפיק כטעם מפיק הה"א במלת ספרה : [illegible]
בקצת נוסחאות וכן הוא במדרש שמואל וגם הביא נוסח שכתוב בו תלמוד ופרש שנוהג [illegible]
ומלת למוד הוא שם מן הבנינים על משקל תדבק ובנים (משלי ג') אף כי במקרא לא [illegible]
שם מעין למוד רק תארים ובקצת נוסחאות כתוב בכאן תלמוד והוא גם כן שם [illegible]
משקל תמרוק תענוג אך מלת תלמוד סובלת שני פירושים האחד הוא שם למוד [illegible]
והשני הוא למוד הגמרא כבאותא בפרק אלו מציאות דף ל"ג ע"א עי"ן בתלמוד [illegible]
לך מדה גדולה מזו וכו' ושלשת הנוסחאות נכונות לפי דברי המפרשים : על [illegible]
הנו"ן הוא במקום מ"ם בדרך לשון המשנה כמו שכתבתי בכמה מקומות והוא מענין [illegible]
חרשו חורשים (תלים קכ"ט) : נבראו. הרי"ש בפת"ח והאל"ף נחה והו"ו גם נראה כמו [illegible]
במלת נתאו : יגמרוה. המ"ם השניה נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה כי הוא [illegible]
לרבים נסתרים ומבנין הדגש : קודק. הדל"ת בסגו"ל מפני ההעמדה : תשען. כ"ה [illegible]
בחו"ך והשי"ן בקמ"ץ ובמשה לחסרון נו"ן נפעל והעי"ן בצר"י אבל הוא נפעל עומד כי [illegible]
נמצא בכל המקרא בנין הקל מזה הענין לומר שען שענת וכו' רק מבנין נפעל [illegible]
ונשען על ה' (ישעיה י') והוא נשען על ידו (מלכים ב' ה') והוא נפעל עומד כמו נלחם [illegible]
ודומיהם שאינם מקבלים המקרה מאחר : נגאו. הנו"ן בפת"ח ובמשה והמ"ד גם [illegible]
כמ"ד נבראו : ואחרונות. כ"ה במ"ס בקמ"ץ ובמשה והרי"ש בקמ"ץ ובא בקמ"ץ האריך [illegible]
בלשון נקבות כמו ושנים אריות עומדים (מלכים א' י') : לפרעמר. בלשון [illegible]
סרקון. בלא [illegible] : יפה. הפ"א בקמ"ץ לשון נקבה קאי על השעה שהוא שם בלשון [illegible]
ומלת שעה היא לשון תרגום כמו רגע אחד (שמות ל"ג) תרגומו שעה חד, העת [illegible]
(מלכים ב' ה') תרגומו השעה היא לך [illegible] והרבה כאלה : קורת. הוא [illegible]
קרורות כמו שבירושלמי על קורת רוח לשון שתקררה דעתו שמתקררת ומתיישבת [illegible]
עליו מפני שמחה עכ"ל. ומלת הקור קרר שנמצא הלשון ממנו קר כמו קור וחום [illegible]
ח') ונמצא ג"כ בתוספת ה"א כמו במים קרה (משלי כ"ה) והרפה במלת [illegible]
[illegible] מפני הסמוכות והקו"ף היתה ראויה להנקד בשורק על משקל כמו [illegible]

קטנים לכי
בלאו יו"ד
ודרך הנקוד
לבעלי לשון
[illegible]
[illegible]

וגם ומבואר למשכיל; שמאבדין. ה״מ נקראת בשב״א נע ומפני הדגש שבה אחר שלשון המשנה
והבי״ת גם הוא בשב״א נע ומפני הדגש שבה כי הוא בינוני ובנין הדגש וכן מ״ם
וו״ו שמקומן נקראות בשב״א נע ומטעם זה: נסוונות. השם הנפרד הוא נסוון
מן הדגושים על משקל גברון וכמו שבא גברין ומקבל בלשון נקבות כמו ספר הגבורות
(אסתר ג׳) כן נהגו רז״ל במלת נסוון ואמרו נסוונות ולא נסוונים; נתנסה. הוא פעל
עבר ומן המ״ד מרכב מבנין נפעל ומבנין התפעל וכבר כתבתי טעם הרכבת שני
הבניינים האלה בתפלת ומפני חטאינו ובמה נשתנה וכבוד ומוות: חקת. בדגש
הבי״ת הוא לחסרון אות הכפל שרשו חקק כמו שאמר בפרק עקביא במלת חקיב: נסים.
בשו״א הסמ״ך לחסרון אות הכפל שרשו נסס; עשר מכות. ומכה הוא שם בלשון נקבה
לכן אמר עליה עשר ולא אמר עשרה ומשנה זו חסרה בהרבה נוסחאות אבל נמצאת
בספר לב אבות ומלו באבות ובסדורי קל״ע וכן הוא וכן נראה מגירסת רש״י: עשרה
נסיונות נסו אבותינו וכו׳. כ״ה הנכון עשרה שהוא שם המספר בלשון זכר כי נסיון הוא
שם בלשון זכר וקצת הספרים כתוב עשר לשון נקבה ונפל טעות זה בספרים מפני
הפסוק המובא במשנה זו וינסו אותי זה עשר פעמים ושם הוא לשון נקבה מפני מלת
פעמים שהוא עליה לשון נקבה כמו שכתבתי במאמר מה נשתנה: נסו. הסמ״ך במלה
כי הוא פעל עבר לרבים נסתרים ובנין הדגש ומן המ״ד שרשו נסה על משקל צוה
אם כל שתות (בראשית כ״ב): בשר. הבי״ת בשב״א והשין בפתח לשורש ומפני הסמוכות:
המטבחיים. הוא שם מקבל מן הבונה לבנו מטבח (ישעיה נ״ד): ארע. כ״ה הנכון באל״ף
בחטף פת״ח כי מקר (במדבר כ״ג) תרגומו וארע ומרא בו״, ונמצא גם האל״ף בחולם
כמו ויקר מקרה (רות ב׳) תרגומו וארע ארעתא אבל בחור״ק האל״ף לא נמצא בשום
מקום ואולי נפל טעות בדפוס הנוסחאות שנדפס נ״ה במקום וי״ו וטעה המנקד ושם
חור״ק תחת האל״ף ומפני המ״ד שאחריו המורה על החור״ק: לכהן. הלמ״ד רמוזה הנקד
בפתח לידיעה כמו ונתן לכהן הזרוע והלחיים (דברים י״ח): כבו. הכ״ף בחור״ק והבי״ת בשו״א
כי הוא פעל עבר לרבים נסתרים ובנין הדגש על משקל נסו כמו שרשו כבה:
העשן. הה״א הידיעה בסגו״ל ומפני קמ״ץ העי״ן כמו שכתבתי בשיר למעלות במלת ההרים והא״ו
ולא גרס אלו השנים ומפני שלא קתני להו במשנה זו שהבאתיה אגב גררא בפרק
קמא דיומא דכ״ב כא״ע לפי גירסתו ולא נמצא בסלו בעומר, ושתי הלחם, ולחם
הפנים הם שלשה נסים: ואלו. הוי״ו בשב״א והאל״ף בצר״י והלמ״ד במלה כמו שכתבתי
במלת פרים המשרפים; בשאר. הבי״ת בשב״א נע ומפני הדגש שבה אחר הא הידיעה:
האחרון. הה״א הידיעה בקמ״ץ אע״פ שהאל״ף בקמ״ץ כי כן נמצא בפסוק בפרשת בלק באחרון
הימים: והכתב. הכ״ף בשב״א נע ומפני הדגש שבה: והמכתב. המ״ם בקמ״ץ כי אומרים,
עד דנקא לדעת מו שפי׳ שהכתב הוא צורת האותיות לבד והמכתב הוא סדרן והרכבתן
זו עם זו. אבל לפי דעת רש״י שפי׳ והמכתב הוא ספר וכן הוא דעת הרבה מהמפרשים
להנקד והמכתב הוא בפתח והר״ו בדבריו ועיין בספר לב אבות ומדרש שמואל
ובשאר

ולא על ידי הימנים ודוק : משוא פנים. משוא הוא שם בתוספת מ"ם ודגש השי"ן לתשלום
חסרון נו"ן פ"א הפעל ולשון פסוק הוא כמו כי אין עם ה' אלהינו עולה ומשוא פנים ומקח
שוחד (דה"ב י"ט) ומ"ם מקח הוא בחירק ומכאן יש להוכיח שנפל. טעות בפי רוב המון
ישראל שמרגילים לומר מקח וממכר בשניהם המ"ם בסגול ובאמת צריך לקרות המ"ם
בשניהם בחירק מ"ם מקח כדלעיל ומ"ם ממכר כמו וכי תמכרו ממכר (ויקרא כ"ה) : מנוס
הוא שם בתוספת מ"ם כמו ומנוס אבד מנהם (איוב י"א) שרשו נוס המ"ם בקמ"ץ והנו"ן [illegible]
על משקל מקום שגם הוא מנחי העי"ן ששרשו קום : נוצר. הנו"ן בחולם והצ"די בקמ"ץ וכן
נולד כי הם נפעל והוא שהוא בדמות תאר וראוי לזה כי הם מת גם הם תארים
ועוד ראוי לדבר שאם היה נוצר נולד פעלים עוברים אז היה אומר. נוצרת נולדת
ולא היה צריך למלת אתה וגם לא היה הלשון מכוון כי אתה הוא מורה על הנמצא
ונוצר הוא פעל עבר לנסתר וכן נולד גם לא יתכן כמבואר במכלול בבנין נפעל
ומנחי הלמ"ד בפסוק נראה אתה ה' לכן הבנין הוא כמו שכתבתי :
בעשרה. הבי"ת בפת"ח ולא בשב"א מפני העי"ן שהוא נקודה בשב"א ופתח ואין שב"א
אחר שב"א בראש התיבה. ונקודה בפת"ח ולא בחירק כבי"ת בשלש מאות
האנשים (שופטים ז') כדי להרחיב על אות הגרון : מאמרות. הנפרד הוא מאמר המ"ם
בפת"ח מפני האל"ף שהיא גרונית ולולא זה היתה בחירק כמ"ם מקדש משור ומועד
והמ"ם השניה היא בקמ"ץ כמ"ם משור ובלת' מקדש ובסמוך תנקד בפת"ח כמו ואת
מאמר מרדכי (אסתר ב') והוא שם בלשון זכר כמו שאמר הנביא בפסוק במאמר אשר
לא אמר אחת עם כל זה אמר בכאן מאמרות בו"ו. ת"ו קבוץ הנקבות ולא אמר
מאמרים ביו"ד מ"ם. כי כן נמצאים הרבה שמות במקרא בלשון זכר ומקובצים בלשון
נקבות כמו מן אב אבות ומן בכור בכורות ובפרט שנמצא בפסוק לשון אמרה
מקובץ בלשון נקבות כמו אמרות ה' אמרות טהורות (תלים י"ב): תלמוד. הוא שם בתוספת
ת"ו נקודה בפת"ח על משקל תמרוק ועיין בספר התשבי שרש למד : יכול. הוא פעל
עבר כמו ולא יכול משה (שמות מ'): להבראות. הוא מקור מבנין נפעל כמו ביום הבראם
(בראשית ה') ודגש הבי"ת הוא לתשלום חסרון נו"ן הבנין ואמר התנא להבראות בת"ו נוספת
ולא אמר להברא כי כן דרך המקור בנחים לבוא בתוספת ת"ו באחרונה גם
במקרא כמבואר במכלול במקור של בנין הקל מחסרי הפ"א : להפרע. גם הוא מקור מ
נפעל ודגש הפ"א הוא לתשלום נו"ן הבנין ופירושו להיות נפרע ומה שאמר להפרע
מן הרשעים ולא אמר לפרוע לרשעים כמו שאמר בצדיקים ליתן שכר טוב נראה
הטעם מפני שהקב"ה של"ו חובות אצל בני אדם בעבור טובתו שהוא מטיב ל
עד שאלו היו מקיימים מצוה כל בני אדם בכל ימות העולם לאיש אחד מהם לא
מספיק לגמול טובה אחת מטובת הבורא עליו כמו שכתב החסיד בעל חובות הלבבות
בשער הבטחון פרק ה' דע כי עם [illegible] [illegible] הוא [illegible] חובותיו להבורא
וכאשר הוא יתברך מעניש הרשעים הוא נפרע מהם את חובותיו לכן אמר ל

ששון נצא ונשמ״ע בהפכה לו״ן נתב כמו בששנו גילה (חבקוק נ״ב): חוג. החי״ת בקמץ ומפני
המעמד והה״א בסגול ומפני קמץ החי״ת כמו את החג (מלכים א׳ ח׳) שהחי״ת בקמץ בטעם
מפר שאינו טעם מפסיק כאתנחתא וסוף פסוק רק יש לו דין המעמד: שבכל. הבי״ת מלא
עם ומפני הדגש שבה: עושר. העי״ן בשבא נח לבדה והשי״ן בפתח ומפני הסמוכות
כי פירושו עושר של עני כלומר הראוי לעני וכתב הרד״ק במכלול בשער השמות משקל
מפעל שבו״ם בפתח לא בתור״ק ומפני העי״ן להרתוב עליה והשי״ן בצר״י כשהוא במוכרת
אבל בסמוך הוא בפתח כמו עושר בקר נצאן (ויקרא כ״ג): שבשלושות. השי״ן בשבא נע
וכן בשבועות ומפני הדגש שאחר פתח הבי״ת: גדל. הגימל בצר״י והדל״ן בסגול ומפני
הסמוכות כמו שכתבתי בפרק רבי אומר במות ורבה עבדים מרבה גזל: ותנות.
התי״ו בשבא נע ומפני הדגש שבה לתסרון נ״ון פ״א הפעל שרשו נתן: ארבע. כ״ה בלא
ה״א בסוף הבי״ת בפתח לשון נקבה קאי על המדה שהוא שם בלשון נקבה: באדם.
הבי״ת בקמץ ומלעיל, אבל בית בדעות בתלמידים בפתח ומלעיל כי דגש אחריהן:
שוה. ענין השוה מבואר בפרק רבי אומר במשנת רבי אליעזר במות כשלך: בינונית.
הוא שם תאר בלשון נקבה קאי על המדה והוא נגזר מלת בין שהיא מלה מורה על דבר
ממוצע בין שני דברים כמו בין האור ובין החושך (בראשית א׳) ור״ל בכאן שמדה זו היא
ממוצעת בין מדת החסיד ובין מדת הרשע: נוח. הוא בינוני תאר על משקל טוב רק שנולד
נח בקריאה בפתח ומפני החי״ת: לכעוס. הוא מקור ובנין הקל שהוא פעל עומד וכן לרצות
למ״ד בשוא בתור״ק ופ״א הפעל בשבא נח ועי״ן הפעל בחולם ובקצת סדורים נקודה רי״ש
לרצות בפתח ונמצא שהוא מקור ובנין הדגש שהוא פעל יוצא כמו בנוו ירצו דלים (איוב כ׳)
והא טעות סופר כי לרצות הוא פעל עומד לפי הענין שפירושו שהוא נוח להיות מרוצה
ולא לרצות את אחרים: קשה. הוא תאר כמו אדונים קשה (ישעיה י״ט): ומהר. הוא
בינוני תאר ובנין הדגש ונקודה מ״ם השרש בפתח ולא בקמץ כי על הרוב לא יבא תשלום הדגש
על הה״א כמבואר בפרק ד׳: לשמוע. הוא מקור ובנין הקל: לאבד. מקור ובנין הדגש: רע.
הרי״ש בקמץ ומפני ההפסק: במתנה. כבר כתבתי כמה פעמים שהבינוני כשהוא סמוך
שב להיות תאר לכן מלת במתנה הוא תאר ואחר שלא כתוב במתנים וכן כסמוך בחלפו
הוא תאר וכן במושבו: יתנו. התי״ו בשבא נע ומפני הדגש שבה לתסרון נ״ון פ״א הפעל:
אחרים. הנו״ן בתור״ק והרי״ש בקמץ כמבואר לעיל אחר ברכת התורה: עשיה. כ״ה בכל
הנוסחאות המדוייקות ולא עשה כנוסחאות קצת הסדורים והוא הנכון: השומרים. השי״ן
בשבא נע ומפני הדגש: כל אהבה שהיא תלויה בדבר בטל דבר וכו׳. נוסח זה הוא
גירסת ר׳ עובדי׳ שכתב וז״ל: כל אהבה שהיא תלויה בדבר בטל שאינו מתקיים כשיבטל
הדבר שהיה סבה לאותה האהבה גם האהבה בטלה וכל אהבה שאינה תלויה בדבר
כלל אלא בדבר קיים כגון אהבת הצדיקים והחכמים אינה בטלה לעולם כשם שהדבר שהוא
סבה לאותה אהבה אינו בטל כך אין האהבה בטלה עכ״ל. והביא דבריו גם בעל ספר ומגן
[illegible] ונראה שהבין פי׳ זה מתוך פירושו של הרמב״ם ז״ל וכן הגיה החסיד בעל ספר סדר
היום

ובשאר דברי המפרשים : וקבורתו. כ"ה בנוסח בכל הספרים המדויקים ולא כנוסח הספרים [illegible]
שהם קברו כי תפס התנא לשון הכתוב שנאמר ולא ידע איש את קבורתו (דברים ל"ד) [illegible]
קברו כי נמצא קבר בלשון נקבה כמו וגם קבורה לא היתה לו (קהלת ו') ובכנוי תלוים
הא' הנקבה לת"ו רפה כמשפטה כמבואר בספרי הדקדוק : ואילו. התיבה הוא אלו
הא' באל"ף בפת"ח והוי"ו בחור"ק ובסמוכות ובכנוי תנות הוי"ו ותנקד הא' בצר"י כמו
שכתבתי במשנת התודה : הצבת. הצ"מ נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה אחר
הא' הנדיעה : הצבת. הבי"ת בפת"ח לוגעה כמו שכתב אחרה השאוה והצ"מ נקראת
בשב"א נע ומפני הדגש שבה ואת השאוה כתבתי בדקדוק בפרשת התנוג שאין [illegible]
דגושה עיין שם : בגלים. הבי"ת בפת"ח לוגעה והגימ"ל בחול"ם והלמ"ד בסגו"ל כי הוא
שם על משקל חודש קודש כי כן נמצא בפסוק בכנוי גלמי ראו עיניך (תהלים קל"ט)
הגימ"ל בקמ"ץ חטף על משקל חדשו קדשו שהם בקמ"ץ חטף כמבואר בפרק ג':
בתכם. הבי"ת בסגו"ל לוגעה ומפני קמ"ץ החי"ת : ובמנין. המ"ם בקמ"ץ כי מנין
[illegible] וכן נו"ד במנין : שמעתי. השי"ן בשב"א נע לבדו מפני שהמ"ם [illegible]
בכל הספרים נקודה השי"ן בקמ"ץ גם בספר התשבי ונראה כי נותר נבון הוא [illegible]
בחטף פת"ח ומפני רבוי התנועות כמבואר [illegible] במאזני הלשון ובכמה מקומות שובא
שב"א במקום תנועה גדולה ומפני רבוי התנועות להרחיק הנקוד : ומשרון. הש"ין נקראת
בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא בינוני מבנין הדגוש : בצורת. הוא שם מענין
מניעת הגשמים כמו ובשנת בצורת לא ידאג (ירמיה י"ז) : רעבים. הע"ין בצר"י כי הוא
תאר לרבים וכן שבעים הבי"ת בצר"י כי גם הוא תאר לרבים כמו שבעים בלחם נשכרו
ורעבים חדלו (שמואל א' ב') : עשר. הוא תאר מבנין הדגוש : מהומה. הוא שם כמו ומהומה
גדולה (דברים ז') הדגש הבוא [illegible] הוא לכתב שהוא כענין שבר : טוה. הכ"ף בפת"ח
והגמ"ד [illegible] וגם הוי"ו [illegible] והוא שם מן הדגושים [illegible] שרשו טה
אבל לא נמצא במקרא כי אם [illegible] כמו [illegible] (ישעיה י') : [illegible]. הוא שם מן
הדגושים מענין ענה בדרך בחז (תהלים ק"ב) והוא על משקל פעול צבור וכן עוות הוא
שם על משקל [illegible] שרשו עוה מענין מעות לא יוכל לתקן (קהלת א') : המורים. הוא
בינוני לרבים מענין ולא שמעתי בקול מורי (משלי ה') שרשו ירה והוי"ו היא תמורת היו"ד :
ערות. שרשו ערה ונהפכה הא' הלמ"ד לוי"ו מפני בבואו עם הא' הנקבה כמו [illegible]
ערום ועריה (יחזקאל ט"ז) ערוה בושת (מיכה א') [illegible] ובכנוי תנקד הרי"ש בקמ"ץ
והוי"ו בחול"ם על משקל ושנים אחות (מלכים א' ג') שהאחד מהן אחיה ושרשו אחה :
[illegible]. הש"ין בחור"ק והטי"ת דגושה והא' הנקבה נהפכה לת"ו רפה כי הוא שם [illegible]
מן שנת השמטה (דברים ט"ו) שרשו שמט : הרביעית. הבי"ת בקמ"ץ ורביעה לתשלום [illegible]
אבל [illegible] הבי"ת בפת"ח לוגעה והשי"ן [illegible] ונקראות הרי"ש והשי"ן בשב"א נע
במשפטן ולשון נקבה באות הרביעית לשביעית קאי על השנה שהוא שם בלשון נקבה [illegible]
[illegible] בשנה הרביעית ובשנה השביעית : ובמוצאי. הצד"י בקמ"ץ והוא שם [illegible]

אחר משנת נבו רבנן שתבונה עורך וכו' המשנות ומספר מלו באבות וחסרו אבות
ומספר מגדל שמואל ואח"כ משנת בן בג בג ובן הא הא ובקצת נוסחאות כתובה משנה
אחר משנת בן הא הא וכתב על זה בעל מגדל שמואל וז"ל יש גורסין משנת הוא היה
אומר בן ה' שנים למקרא וכו' אחר מאמר בן הא הא וכו' והגירסא האחרת נראה
יותר נכונה כי אין לומר שסיום המסכתא יהיה כזה ובטל מן העולם כי מצינו
בהרבה מקומות שמקפיד התנא בענין זה וכמו שאמרו אשריך טוב שנבנית בטומאה
ויצאת בטהרה עכ"ל: למקרא. למשנה וכו'. בכל זה יש הרבה בפת"ח לגמרא ויש אחרים
כי בכל שנות חיי מן ירושלים שהיה בתור"ה שאין שום שם נמצא כי הוא מקור ולמ"ד
בקמ"ץ לתשלום באות העי"ן ולמ"ד לשון בקמ"ץ אע"פ שהוא מקור ומפני שהמלה
בסוף מלעיל כמו ונמצא נכתב לשון בשבה (בראשית כ"ד) ולפי שני הפירושים שפירש"י
שהוא לשון והרבה אינך שתה (ישעיה ס') או לשון שתה עמוקה (משלי כ"ג) ולפי שני
הפירושים הלמ"ד היא בנקודה לצד נתן ולפי דברי המפרשים שהוא מלשון שתה שפירושו
דבור לפי זה הנקודה היא על צד שמואל של הלמ"ד כמו לשון שבה: דבזא. הא תמיין
של לכל כמו שכתבתי בקבלה שהבלה תשוב בלשון ארמי במקום שלי בלשון עברי והאלף
בסוף היא במקום הא הנמצא הכ"ף נקודה בחולם והמ"ם בקמ"ץ והוא דגושה לתמיד
אות הכפל שבשלו כלל כמו לא ומא על נבוכד נצר (דניאל ד'): דבלא דה וסוב ובלו
זה. גירסת המשניות שבדפוס עם פי' הרמב"ם ורבינו עובדי' וגם גירסת תפסו אבות
ופרקי משנה וספר מגדל שמואל היא בה תהגו וסוב ובלו בה אבל בספר לב אבות
ומלו באבות ובלת אבות כתוב וסוב ובלו בה ובה תהגו וכו' וכן כתב בעל מגדל
שמואל בפירושו וז"ל וסוב ובלו בה ויש גירסא שכתוב אחר דבלא בה וסוב ובלו בה
וכו'. וכתב טעם לגירסא זו ודבריו נכונים עיין שם: ומנה. הנו"ן דגושה והה"א במפיק
שנה. פירוש ממנו וזה הלשון מצוי בדברי בעלי המשנה והוא לקוח מלשון הפסוק שכתוב
אצל חולדה הנביאה שנאמר בה והיא יושבת בירושלים במשנה (מלכים ב' כ"ב) שתרגמו
בבית אולפנא ומפני שמצאת המלה היא לשון עברי ננקדה השי"ן בקמ"ץ והנו"ן במאפיק שהיה
שבה על משקל ובני ראובן בנו (במדבר ל"ב) שלשון בנה ותרגמו בנו הבי"ת בשב"א והנו"ן בחולם
ומאחר שבלשון הגמרא אמרו תנו רבנן במקום שנו חכמים שבלשון המשנה צריך לקרוא תנו
התי"ו בשב"א והנו"ן בחולם כי לשון הגמרא שהוא לשון בבלי ולשון תרגום אחד הוא כמו שכתוב
בהקדמת ספר המתורגמן ועיין בספר התשבי שרש תנא שכתב ג"כ לקרוא תנו רבנן כמו שכתבתי:
בלשון. הבי"ת בחיר"ק ומפני שמושלת שני שבאין בראש התיבה והלמ"ד נקודה בשב"א ולא בקמ"ץ
ומפני המשובות כי המלה מחוברת על הא הידיעה כמו שבא בפסוק סמוך על הא הידיעה כמו
זאת לשון הזהב (יהושע ז'): המשנה. המ"ם בקמ"ץ על משקל ספר המשנה (דברים ל"ב): בתורה. הבי"ת
בפתח לידיעה: לשוב. הה"א במפיק ופי' לשוב כתבתי בברכת התורה: כבאו. הכ"ף בשב"א
והבי"ת בפתח והאל"ף נחה והוא"ו נח נראה וכבר כתבתי בדקדוק המלה אחר תפלות י"ח תפלות
עד שלא נעבדתי: ומבלתו. המ"ם והשי"ן בפתח והבי"ת והרי"ש בשב"א נח והוא מטעם לנקודה
ובנין

והוא במשניות שלו בפי' הרע"ב שהוציא השי"ת והוא גורסא נכונה מאד ומבוארת
ונתוק פירושו שאר המפרשים למקדם בדבריהם: בדבר. הבי"ת בשב"א כי אינה ל...
בטל. הוא תאר לזכר קאי על הדבר שהוא שם בלשון זכר. בטלה. הוא תאר לנקבה קאי
על האהבה שהוא שם בלשון נקבה. ונמצאים תארים במקרא על זה המשקל לזכר כמו
ומצאו מרעה שמן וטוב (דה"א ד') ולנקבה כמו ואדמה שמנה (נחמיה ט'): שאינה.
הה"א במפיק: דו. הדל"ת בחולם לשון נקבה כמו שכתבתי בהגהה במאמר דו פרוש[ת]
דרך אחר: ויהונתן. הוי"ו בחיר"ק והלמ"ד נחה ונפש ... שם שבאין בראש התיבה:
לשם שמים. כ"ה הנכון ובקצת נוסחאות כתוב לשום שמים והיא גורסא בלתי נכונה כי לשום
הוא תרגום של לשים וכבר כתבתי כזה בענין שהמלה שנויה בלשון הקבלה לשון ...
...: סופה. הה"א במפיק וכן שאינה כי מחלוקת הוא שם בלשון נקבה: המזכה. המ"ם
בשב"א נע ואינה במלה כי הוא בנינו מבנין הדגוש וכבר כתבתי משפטו בפרק ד'
והכ"ף בסגו"ל כמשפט נחי הלמ"ד: זכה. הז"ין והכ"ף בקמ"ץ כי הוא פעל עומד. זכה. ...
בחיר"ק והכ"ף דגושה כי הוא פעל עבר מבנין הדגוש שהוא נמצא במקום שהקל עומד ...
במכלול בכללים שאחר לג' המלכים: והחטיא. החי"ת בחטף סגו"ל ... הכל בסגו"ל ...
פעל עבר לחיד נסתר ומבנין הפעיל: הללו. לשון תמוה הוא כמו האלה בלשון ...:
נמוכה. הוא תאר לנקבה הנו"ן בשב"א והמ"ם בחולם על משקל והנה רוח גדולה (מלכים א) ...
בן המדקדקים אם שרשו מכך או נמך עיין בשרשי הרד"ק שרש מכך וכן גבוהה הוא תאר
על משקל זה כמו אל תרבו תדברו גבוהה גבוהה (שמואל א' ב) שפירשו אמירה גבוהה וכן
טובה, שפלה, רעה, רחבה, כלם הם תארים נמצאים במקרא ואין כאן מקום להאריך ...
בסימנים לראיה: מה בין תלמידיו. כ"ה בכל הנוסחאות המדויקות מלת מה בלא וי"ו
השימוש: אוכלין בעולם הזה ונוחלין לעולם הבא. כך היא לפי פי' רש"י והיא הגורסא הנכונה
לפי הענין ולא כנוסחאות שכתוב בהן העולם הזה העולם הבא בה"א וגם לא כגורסת
אלו דאבות שגורס ויורשין העולם הזה ונוחלין העולם הבא עיין בפי' מגן אבות:
כנמר. כנשר, כצבי. בשלשתם כ"ף הדמיון בפת"ח ודגשה אבל כארי הכ"ף בקמ"ץ להש...
דגש האל"ף הראוי לבוא אחר כ"ף הדמיון בפת"ח ודגשה וצד"י כצבי נקראת בשב"א
נע ונפש הדגש שבה, ומלת עז. וקל, ורץ, וגבור. כלם הם תארים, ורש"ל הן היא בקמ"ץ
כן נמצא התאר במקרא בקמ"ץ כמו רץ לקראת רץ (ירמיה נ"א): ובשת פנים. כ"ה הנכון
ולא ובושת כי בושת הוא שם כמו ובושת פני כסתני (תהלים מ"ד) אבל בוש הוא תאר
והפנה עליו ומאיר בוש (ירמיה מ"ח) הבי"ת בחולם וצריך לומר בכאן בוש פנים שהוא
תאר כמו שאמר עז פנים שהוא גם כן תאר כמו גוי עז פנים (דברים כח) ...
תאר עזות שהוא שם כמו שכתב התשבו בארץ עזה כן אין לומר בושת שהוא שם
שתבנה עירך. כבר כתבתי טעם נוסח זה בבקשת יהי רצון שלפני ברוך שאמר ומלת
הוא עתיד לנסתר נמצא מבנין הקל והוא לשון נקבה כענין הטובה בלשון ...
תבנה חומות ירושלים (תהלים נ"א) עיין בדברי המפרשים: בן חמש שנים. ב...

והמ״ע בקמ״ץ ומלת הוא קאי על מלת מדבר כי מצינו דרך עם לשון זכר ועם לשון נקבה
כמו זה הדרך לכו בו (ישעיה ל׳) הוא לשון זכר בדרך אשר בא בה (שם ל״ז) לשון נקבה:
מדבר. הה״א מוסיף לכנוי הנקבה הנסתרת והוא התורה: במלח. הבי״ת בפת״ח ובמקצת
כמו במלח תמלח (ויקרא ב׳): ומים במשורה תשתה. פסוק הוא (יחזקאל ד׳) הבי״ת בחו״ם
והמ״ם בשב״א נח ופירושו משורה מדה קטנה וכתב הרד״ק בפי׳ הפסוק וז״ל אחז״ל כי
משורה מדה קטנה אחד משלשים ושש בלוג וכן כתב בספר שרשים שלו שור: תישן. השי״ן
בפת״ח: תחיה. התי״ו בשב״א נח לבד כמבואר בפרק ג׳: ובתורה. הבי״ת בפת״ח
ובמקצת: עמל. העי״ן בקמ״ץ והמ״ם בצר״י כי הוא תאר כמו שכתבתי בפרק ר׳ מאיר במשנת
ר׳ אליעזר: אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וכו׳. כך היא הגירסא בלב אבות ונחלת
אבות וחסדי אבות ופרקי משה וגם במשניות ובקצת ספרים השמיטו פסוק אשריך וטוב
לך רק כתבו אשריך בעולם הזה וכו׳ ואינו נכון כי הוא פירוש בלי פסוק: תתאוה.
התי״ו בשב״א נח לבד כמו לא תתאוה (שמות כ׳) והטעם מבואר בספרי הבקאנק: יותר
מלמודך עשה. במשניות ולב אבות ונחלת אבות וחסדי אבות ופרקי משה לא נמצאה מלת
עשה, אבל מלת דאבות היא כתובה ובעל מדרש שמואל הביא שתי הגירסות ופירשן:
שולחנם. היו״ד בשב״א נע ופתח הדגש שבה אחר שין השולחן: גדולה תורה מן הכהונה.
כך היא במשניות ובחסדי אבות ובמדרש שמואל אבל בשאר ספרים כתוב יותר מן הכהונה:
שהמלכות בשלשים מעלות והכהונה בעשרים וארבעה והתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים.
כך היא הגירסא הנכונה ועיין בפירוש מדרש שמואל ובספר לב אבות ובחסדי אבות
ופרקי משה: בלמוד. בקצת נוסחאות כתוב בתלמוד והכל אחד כי שניהם שמות
כמו שכתבתי בפרק בן זומא במשנת רבי יהודה אומר הוי זהיר בלמוד. וסדרתי
המ״ח דברים כפי הסדר שסדרם בעל מדרש שמואל בפירושו שחלק בכוונת הלב
ומלכות הלב לאחד וכן במקרא במשנה לאחד עיין שם: בטהרה. הטי״ת בקמ״ץ והה״א
בחטף קמ״ץ כמו שכתבתי בברכת יוצר אור: ותרחק. בזאת המלה מבנין התפעל
הרבה שכתבו אדם לסבב סבות בכל מה שאפשר כדי שיהיה רחוק מן הכבוד:
ומום. כ״ה בכל הספרים בוא״ו אחר המ״ם ואפשר שלפי זה ננקדה המ״ם בחו״ם אבל
[illegible] כי יותר נכון הוא בלא וא״ו ולהנקד גם המ״ם בצר״י כי מאחר שמלת גסות בכל
מקום הסמוך מגושה כמו במגבה אפו (תהלים י׳) תרגומו בגסות לבוה והרבה באלה
בלשון התרגום מוכח מזה שהמלה היא מן הכפולים שרשו גסס ואם כן בהברת צרוך
להנקד המ״ם שהוא פ״א הפעל בצר״י כמשפט הבינוני מבנין הפעל מן הכפולים שמשקל
הבינוני ופ״א הפעל נקודים בצר״י כמו מסב קלע (מלכים א׳ ו׳) שמשרשו סבב ומחלל הרע
(ויהיה כ״ה) שמשרשו חלל ודומיהם רבים: שוח. הוא תאר כמבואר בתחלת גמרא: בהוראה.
כבר כתבתי דקדוק המלה בפרק בן זומא במלת והגס לבו בהוראה: ומחכים. המ״ם בשב״א
נח לבד ופתח [illegible] והכ״ף נקודה בחו״ם כי הוא בינוני מבנין הפעיל ובקצת ספרים
נמצאה מ״ם אחר הכ״ף ואין צריך לנקד המ״ם בשב״א והחי״ת בפת״ח והכ״ף בצר״י ומשקל
בינוני

ובנין הפעל עם כנוי הנסתר: ונאמן. הוא בקמץ כי אומנו סמוך: ומרקחת. בניגוד ל...
ובנין הדגש והיתה הר״ש ראויה להנקד בקמץ לתשלום דגש החית רק שעל הריש לא ...
עליה תשלום הדגש כמבואר בפרק ד׳ אבל על הר״ש יבוא תשלום הדגש לפיכך קמץ ומרקחת
בקמץ כי גם הוא בינוני לנקבה ובנין הדגש: ונהנין. הנון בסגול ומפני הה״א שהיא גרונית
ונקודה בחטף סגול והוא בינוני לרבים ובנין נפעל והוא ענין הנאה כמו והנעים לא
יועיל (ירמיה כ״ג) תרגומו והנאה לא יהנון: וחקור. הוא שם מן הדמיון על משקל דבור:
רזי תורה. פירושו סתרי תורה כמו וכל רז לא אנס לך (דניאל ד׳) שפירושו וכל סתר לא
נאנס ולא נכחד ממך: ונעשה. השין בסגול כי הוא בינוני לזכר כי כאשר תנקד הה״א בקמץ
אז הוא פעל עבר לזכר או בינוני לנקבה כמבואר בספרי הדקדוק ובספר מכלול באור
השביעית בפירוש פסוק אשר אין נעשה פתגם מעשה הרעה מהרה (קהלת ח׳): כמעיין
שאינו פוסק וכנהר שמתגבר. כך היא הגירסא במשניות ובלב אבות ומלו באבות ונחלת אבות
וחסדי אבות ופרקי משה ובמדרש שמואל הטעם מפרש בפירושים וטעות נפל בספרים ש...
בהם כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק ומה שאמר ריב״ז בפרק רבי אומר על תלמידו
אלעזר בן ערך שהוא כמעין המתגבר תמצא הטעם בספר מדרש שמואל במקומו בפרק
רבי אומר. ומלת ~~מעין~~ המעין העי״ן בשב״א נח לבדה והיו״ד בקמץ: והוי. לפי נוסח זה הוא ...
ולפי נוסחת ויהא תהיה בקטנה שהתורה מורים לו שיהא צנוע וכו׳. עיין בדברי המפ...
ותמצא שתי הנוסחאות: צנוע. הצד״י בקמץ והנון במלאפום ונולד נח בקריאה בפתח ...
הנון והעי״ן והוא תאר מענין והצנע לכת (מיכה ו׳) והוא תאר על משקל והוא כרוע (ויק...
בת קול. פירושו פשוט בספר התשבי בשרש בת ועל דרך הקבלה בספר הפרדס ש...
ערכי הכנויים ערך בת: ויוצאת. היו״ד בחולם והצד״י בצירי והאל״ף נחה והתיו נע...
כמו והנה רבקה יוצאת (בראשית כ״ד) והוא בינוני לנקבה קאי על מלת בת: ואומרת.
במשניות ובחסדי אבות כתוב ומכרזת ואומרת אבל בספר לב אבות ומלו באבות ונחלת
אבות ופרקי משה ובמדרש שמואל לא נכתבה מלת ומכרזת: לבריות. הלמ״ד בפתח למ...
והבית בשב״א נע ומפני הדגש שבה: תדיר. מלת תדיר כתובה בספר לב אבות ...
אבות ופרקי משה ומדרש שמואל ושם כתוב טעם נכון למלה הזאת: וסרת. ומפני ש...
הה״א הנקודה לתי״ו שהוא נח נראה נהפך קמץ הר״ש לפתח והוא בינוני תאר לנק...
ונחו העי״ן שרשו סר והוא על משקל ומגרת ביתה (שמות ג׳) ששרשו גור: והמתג...
בקמץ כי הוא מוכרת אבל נכתב אלהים התיו בפתח כי הוא סמוך שפירושו מכתב של א...
המוד. כ״ה הנכון הלמ״ד בחולם ולא בקמץ כי הוא בינוני ולא תאר לפי הענין וכן כלום ...
הזה: ועושין. הוי״ו בפתח והעין בחטף פתח והשין בקמץ והאל״ף בחולם והאלף ...
תמורת הה״א למ״ד הפעל כמו שכתבתי בברכת שלא עשני גוי: אלא לחכמים. ב...
גירסת לב אבות ומלו באבות ונחלת אבות ופרקי משה ומדרש שמואל וגירסא נכונה
לפי הפסוק שמביא ראיה שנאמר כבוד חכמים ינחלו ועיין בפירושים וכן תמצא ...
הנאות בעל כתר תורה בפרשת חקת ומנחתה: בקי. בקף מפרקתו בפרק ...

קכ״ו נאה נאה
בענין אמר הלוי
במילה ובתרגום
והנאה לא יהנון
והעירותי כמו שיש
בתרגום כל״י

למעלה ולא חילק בין ר"ה ויה"כ לשאר ימות השנה ובעל תולעת יעקב
הביא דברינו בעל כ"ח עי"ש עיינן שם ודברי הזוהר ומסכים לדבריו
במדרש בסוף פרק זו שמתן שהביא הטור בסי' קי"ב. ואנו התלמוד
מצאתי עוד בזוהר שהולך אחר שיטת בה' ווגשי עמוד תו"ג, עי"ש:
(וכן כתב בעל מגן אברהם סי' קי"ב סק"ד):

הוספה: ואין התלמוד וכו' עד: עי"ש. נראה סוף אחר אמר המפרש בכתב שונה מפי הט'. והמעיין בשו"ת חת"ס עולה כתוב אמר הזוהר: עי"ש בכתב שונה וכו' ומביא התלמוד ומשער שהוא אחר מאשר אחר. וכן העירותי – דין עיין חת"ס בהוספת התלמוד ויש בריר נשאר חת"ס "ועיין עיין בזוהר"

ברוך. כבר כתבתי בתפלת ע"ת כל מה שיש לדקדק בכל הברכות לכן אינני צריך לכפול
הדברים במקום הזה בשלש ברכות ראשונות ובשלש אחרונות רק במה שנתוסף בהן
לומר בר"ה וביוה"כ גם בברכות אמצעיות אכתוב כל המדקדקים לפי הצורך:
זכרנו. הג"ה בקמ"ץ חט"ע כמשפט הצווי כשובא קבננו וטעם הקמ"ץ חט"ע כתבתי בחבורי
סוף השלן ואין כאן מקום להאריך: לחיים. כתוב בטור או"ח סי' תקפ"ב וז"ל הרא"ש
ורוטנבורג היה אומר לחיים בשב"א ולא לחיים בפת"ח כי לחיים משמע לא חיים כמיתת
בנדרים לחולין כמו לא חולין ולא היה אומר לחיים טובים אלא לחיים עד לבסוף בהודאה
שהיה אומר וכתוב לחיים טובים וכו'. וכתב על זה הגאון מוהר"ר אברהם מפראג בהגה"ה ז"ל
גם בסי' רפ"ב בע"ב ותמהנו כי בדברי אלקים חיים הם כל הכתוב לחיים בירושלים בפת"ח
בישעיה בסי' ד' גם על ראיתו יש לפקפק הרבה גם נראה לומר לחיים בפת"ח לישעיה
במו מלך חפץ בחיים וכתבנו בספר החיים לדעת מהר"ם היה מן אסור לקרוא אל העונה
אותו בחיים צריך (בראשית ל"ה) עכ"ל. ואני כבר כתבתי על זה קונטרס מיוחד והוכחתי בו
בראיות ברורות מן הש"ס ומן הכתוב ומן התוספות ומן הקבלה ומפי הספר של מהר"ל
הרב ז"ל שיש לומר לחיים בפת"ח וכל דברי הקונטרס הם שתפלת גברין גם שבת מי כמוך
שבברכת אתה גבור נתקנו על חיי עולם הבא ולכן לא נוסד בו מלת טובים כי מסתמא
הם טובים מה שאין כן בחיי עוה"ז שהם מעורבים בדאגה ויגון ולכן יש לומר זכרנו לחיים
וכן מי כמוך אב הרחמים זוכר יצוריו לחיים בפת"ח הלמ"ד לדעתו אבל וכתוב לחיים
טובים שבברכת מודים וכן בברכת שים שלום שנוסד לומר בספר חיים וכו' אנחנו וכל עמך
בית ישראל לחיים טובים ולשלום וכו' אותן הבקשות נתקנו על חיי העוה"ז ולכן יש לומר
בהם טובים ולמ"ד לחיים בשב"א ואין כאן מקום להאריך בזה. וכבר העתקתי אותו
הקונטרס ושלחתיו אל המקובל האלקי הגאון החסיד מהר"ר מנחם עזריה הנקרא עמנואל
ובקשתי ממנו להודיעני דעתו בזה והשיב לי בקבלה ז"ל עוד זכרנו לחיים יפה אמר מר
שפירשו חיי עולם הבא כדעת התוספות אבל שלשה ספרים נפתחים בר"ה ועולים
נאמר קבלה ואמר לי כל הכתוב לחיים בפת"ח הלמ"ד אך במקומות אחרים כשהוא
מוסב על חיי העולם הזה ראוי לאמרו בשב"א הלמ"ד עכ"ל: וכתבנו. הכ"ף בקמ"ץ חט"ע בצ"ין
גברנו וכבר כתבתי בפרק ג' אופן בראות הקמ"ץ חט"ע ולא כקריאת המדקדקים מצוים
בלומר תבנת המדקדק שבורין הקמ"ץ חט"ע כשאחריו שב"א נח בקריאת הסגו"ל וכו':
מי כמוך. הכ"ף הראשונה רפה כמו שכתבתי בספר: אב הרחמים. הלמ"ד בפת"ח והטעם
כתבתי

בינוני ומבנין הדגש וענינם אחד כי שני הבנינים נמצאים לשלשה כי נמצא גם בנין
הדגש נמצא לשלשה במלת ומכתבים עמל כתבו (ישעיה י׳): המכון. המ״ם בשב״א נע ואינה
בגעיה והוי״ו בצר״י ודגושה והוא בינוני ומבנין הדגש וענינו מבואר בפרק ד׳ וה׳:
תמגנך. המ״ם בשב״א נע מפני הדגש שבה כי הוא עתיד מבנין הדגש והנו״ן בסגו״ל
מפני הפסק והכ״ף בקמ״ץ כמשפט כנוי הנמצא: ומאז. כבר כתבתי בפרק ששי קצ[illegible]
במלת נתאו שהחו״ת במלת נתאו בפת״ח והאל״ף נחה והוי״ו נח נראה: הדגנה (?) [illegible]
שניהם אחד: לצדיקים. הלמ״ד בפת״ח וגעיה והצד״י דגושה: לעולם. הלמ״ד בקמ״ץ לתשלום
הדגש הע״ן כי גם היא וגעיה: וקושה (?). בטעם מלרע אע״פ שהוא מנחי הע״ן שמשפטו
להיות מלעיל: נתקיימו. המלה מורכבת מבנין נפעל ומבנין התפעל וטעם ההרכבה כט[illegible]
הרכבת מלת ונתרחקנו שבתפלת ומפני חטאינו ושם פירשתיו והנו״ן שבמלת נתקיימו
נקראת בשב״א נע מפני הדגש שבה: אמר רבי יוסי בן קסמא וכו׳. כן כתוב המאמר
הזה במשניות ובכל מלות (?) ובגורות (?) אבות ובחסדי אבות ובפרקי משה (?) ובמדרש שמואל אחר מאמר
רבי שמעון בן מנסיא ובנחלת אבות כתוב טעם לסדר הזה במאמר גדולה תורה שהיא נותנת
חיים וכו׳ והעתקתי כל המאמר כאשר הוא בספרים הנזכרים רק במשניות יש קצת שנוי ומס[illegible]
מלו באבות ובסדורי קלע״ן (?) כתוב מאמר רבי יוסי בן קסמא אחר מאמר חמשה קנינים קנה
טעם וסברה: והמגרתי (?). הה״א בסגו״ל מפני החית שהוא בחט״ף סגו״ל כמשפט הא הפעיל על
אותיות הגרון כמבואר במכלול בבנין הפעיל והשלמים: בשבבק (?). השי״ן בקמ״ץ חטף והבית
דגושה כמו שכתבתי בקריאת שמע: מאלפי. הפ״א רפה אחרי שב״א נח נגד כל הדקדוק
והטעם כתבתי בפרק ג׳: באומו (?). הבי״ת בשב״א ולא בקמ״ץ כי אינה ידיעה כי הכנוי הוא
ידיעה כמבואר במכלול בשמוש אות הבי״ת: מנין. המ״ם בחיר״ק והטעם כתבתי בדקדוק
במאמר רבי יוסי הגלילי: קנני. הנו״ן הראשונה בפת״ח ולא בקמ״ץ והטעם כתבתי בקר[illegible]
שלא עשני גוי: מה רבו. כבר כתבתי דקדוקי פסוק זה בברכת יוצר אור: קונה. הנו״ן
בצר״י כמו שכתבתי בתפלת י״ח בברכת מגן אברהם: מקדש. הקו״ף נקראת בשב״א נע
מפני הדגש שבה וטעם הדגש כתבתי במקומו בשורת הדין: ונביאים. הבית רפה אח[illegible]
שבא נח והטעם כתבתי בפרק ג׳: קדשו. הקו״ף בקמ״ץ חטף במקום החלם מפני
הכנוי כמבואר בפרק ג׳: כל הנקרא בשמו. הכ״ף בחלם מפני שהוא בנגינת טעם [illegible]
במקף וגם הפרש כתבתי בפרק ג׳: ה׳ ימלוך. יש פסיק בין שתי התיבות ה[illegible]
כתבתי במקומו בשורת הדין:

תפלת ראש השנה למנחה וליוצר

בשו״ע א״ח סי׳ קמ״א ד׳ יש אומרים שבר״ה ויוה״כ מותר להשמיע קולם בתפלתם
אפילו בצבור. הג״ה וכן נוהגין ומ״מ יזהרו שלא להגביה קולם יותר מדאי.
גם בסי׳ תקפ״ב כתב הב״ח שנוהגין לומר התפלה בקול רם בר״ה ויוה״כ.
אבל במאמר פרשת ויקהל עמוד שנ״ב בכנס גדול ובעל ר״ב ע״ב במדרש
קין כתב שהמשמיע קולו בתפלתו לפני אדם שוב אין תפלתו נשמעת
למעלה

למעלה ולא חילק בין ר"ה ויוה"כ לשאר ימות השנה ובעל תולעת יעקב
הביא דבריו דעל כ"ת עיי"ש עיון שם ודברי הזוהר ומסתמא לדברי
הגמרא דסוף פרק מי שמתו שהביא הטור בסי' קי"א. ואני התלמיד
מצאתי עוד בזוהר שהעלה אחר שהתחיל בפ' ויגש עמוד ת"נ, עיי"ש:
(וכן כתב בעל מגן אברהם סי' קי"א סק"ד):

ברוך. כבר כתבתי בתפלות י"ח כל מה שיש לדקדק בכל הברכות לכן אינני צריך לכפול
הדברים במקום הזה בשלש ברכות ראשונות ובשלש אחרונות רק במה שנתוסף בהן
לומר בר"ה וביוה"כ גם בברכות אמצעיות אכתוב כל הדקדוקים לפי הצורך:
זכרנו. הש"ץ בקה"ל חטא כמשפט הצבור כשיבא בכנו וטעם הקהל חטא כתבתי בחבורו
שער השנה ואין כאן מקום להאריך: לחיים. כתב בטור א"ח סי' תקפ"ב וז"ל הר"א
מרוטנבורג היה אומר לחיים בשב"א ולא לחיים בפת"ח כי לחיים משמע לא חיים כמאותא
בנדרים לחולין כמו לא חולין ולא היה אומר לחיים טובים אלא לחיים עד לבסוף בהודאה
שהוא אומר וכתוב לחיים טובים וכו'. וכתב על זה הגאון מוהר"ר אברהם מפראג בהגה"ה ע"ל
גם בסי' רס"ד בע"ב ותמוהני כי דבריו אלהים חיים הם כל הכתוב לחיים בירושלים בפת"ח
בישעיה בסי' ד' גם על ראותן יש לפקפק הרבה גם נראה לומר לחיים בפת"ח. ולביעה
בזו מלך חפץ בחיים וכתבנו בספר החיים ולדעת מהר"ם היה מגן אסור לקרוא לאו השוגה
אותו בינו צרתו (בראשית ל"ה) עכ"ל. ואני כבר כתבתי על זה קונטריס מיוחד והוכחתי בו
בראיות ברורות מן הש"ס ומן הכתוב ומן התוספות ומן הקבלה ומפי' הסידור של מהר"ר
הירץ ז"ל שיש לומר לחיים בפת"ח וכל דברי הקונטריס הם שתפלת גבורות גם שבת מו כמוך
שבברכת אתה גבור נתקנו על תחיית עולם הבא ולכן לא נסדו בו מלת טובים כי מסתמא
הם טובים מה שאין כן בחיי עוה"ז שהם מעורבים בדאגה ויגון ולכן יש לומר זכרנו לחיים
וכן מי כמוך אב הרחמים זוכר יצוריו לחיים בפת"ח הלמ"ד לודיעה אבל וכתוב לחיים
טובים שבברכת מודים וכן בברכת שים שלום שיסדו לומר בספר חיים וכו' אנחנו וכל עמך
בית ישראל לחיים טובים ולשלום וכו' אותן הבקשות נתקנו על חיי העוה"ז ולכן יש לומר
בהם טובים ולמ"ד לחיים בשב"א ואין כאן מקום להאריך בזה. וכבר העתקתי אותו
הקונטריס ושלחתיו אל המקובל האלהי הגאון החסיד מהר"ר מנחם עזרי' הנקרא עמנואל
ובקשתי ממנו להודיענו דעתו בזה והשיב לי בקבלה ז"ל עוד זכרנו לחיים יפה אמר מי
שפירשו חיי עולם הבא כדעת התוספות אצל שלשה ספרים נפתחים בר"ה ועוד הם
נאמר קבלו ואמר לו כל הכתוב לחיים בפת"ח הלמ"ד אך במקומות אחרים כשהוא
מוקשה על חיי העולם הזה ראוי לאמרו בשב"א הלמ"ד עכ"ל: וכתבנו. הש"ץ בקהל חטא כדין
זכרנו וכבר כתבתי בפרק ג' אופן קריאת הקהל חטא ודלא כקריאת המדקדקים מעצמם
בלי למוד חכמת הדקדוק שקורין הקהל חטא כשאחריו שב"א נח בקריאת הסגו"ל וגו' :
מי כמוך. הש"ץ הראשונה רפה כמו שכתבתי בסדר: אב הרחמים. הלמ"ד בפת"ח והטעם
כתבתי

[left margin notes:]
התוספות: ואין
בתלמוד וכו'
עד: עיי"ש. נסיב
שהק אחר [illegible]
[illegible] בכתב
[illegible] [illegible]
והחיים [illegible]
עמוד כתוב [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
וכן הערות
דין עמוד ת"נ
בקוסטא הרלוי
[illegible] ברוך [illegible]
[illegible]
עיין בזוהר

בינוני מבנין הדגש ושניהם אחד כי שני הבינונים נמצאים לשונו כי נמצא גם בנין
הדגש יוצא לשונו במלת ומכתבים שמו כתבו (ישעיה י׳): המכון. המ״ם בשבא נע ואינה
דגושה והוא בצר״י ודגושה והוא בינוני מבנין הדגש ושניהם מבואר בפרק ד׳ ה׳:
תמגנך. הגימ״ל בשבא נע מפני הדגש שבה כי הוא עתיד מבנין הדגש והנו״ן בסגו״ל
מפני ההפסק והכ״ף בקמ״ץ כמשפט כנוי הנמצא: ותאו. כבר כתבתי בפרק [illegible]
במלת נתאו שהחו״ת במלת ונתאו בפת״ח והאל״ף נחה והוי״ו נח נראה: הרגנה [illegible]
שנהם אחד: לצדיקים. הלמ״ד בפת״ח ונעה והצד״י דגושה: לעולם. הלמ״ד בקמ״ץ [illegible]
דגש הע״ין כי גם היא ונעה: וקשה. בטעם מלרע אע״פ שהוא ומחו השי״ן שמשפטו
להיות מלעיל: נתקוממו. המלה מורכבת מבנין נפעל ומבנין התפעל וטעם ההרכבה [illegible]
הרכבת מלת ונתרחקנו שבתפלות ומפני תטאינו ושם פורשתו והוי״ו שבמלת נתק[illegible]
נקראת בשבא נע מפני הדגש שבה: אמר רבי יוסי בן קסמא וכו׳. כן כתוב במאמר
הזה במשניות ובכל אבות ובנחלת אבות ובחסדי אבות ובפרקי משה ובמדרש שמואל אחר מאמר
רבי שמעון בן מנסיא ובנחלת אבות כתוב טעם לסדר הזה במאמר גדולה תורה שהיא נו[illegible]
חיים וכו׳ והעתקתי כל המאמר כאשר הוא בספרים הנזכרים רק במשניות יש קצת שנוי מ[illegible]
מלו באבות ובסדורי קל״ע כתוב מאמר רבי יוסי בן קסמא אחר מאמר חמשה קנינים [illegible]
טעם לסברה: והמגרתי. הה״א בסגו״ל מפני החי״ת שהיא בחט״ף סגו״ל כמשפט הא הפעול [illegible]
אותיות הגרון כמבואר במכלול בבנין הפעול והשלמים: בשכבך. השי״ן בקמ״ץ חט״ף [illegible]
דגושה כמו שכתבתי בקריאת שמע: מאלפי. הפ״א רפה אחרי שבא נח נגד כלל הדק[illegible]
והטעם כתבתי בפרק ג׳: בעולמו. הבי״ת בשבא ולא בקמ״ץ כי אינה יודעה כי הכנוי [illegible]
ונעה כמבואר במכלול בשמוש אות הה״א: מנין. המ״ם בחיר״ק והטעם כתבתי בדקדוק[illegible]
במאמר רבי יוסי הגלילי: קנני. הנו״ן הראשונה בפת״ח ולא בקמ״ץ והטעם כתבתי בד[illegible]
שלא עשני גוי: מה רבו. כבר כתבתי בדקדוקי פסוק זה בברכת יוצר אור: קונה. [illegible]
בצר״י כמו שכתבתי בתפלות ע״ה בברכת מגן אברהם: מקדש. הקמ״ץ נקראת בשבא
מפני הדגש שבה וטעם הדגש כתבתי במקומו בשירת הים: ונביאים. הבי״ת רפה [illegible]
שבא נח והטעם כתבתי בפרק ג׳: קדשו. הקמ״ץ בקמ״ץ חטף במקום החל״ם מפ[illegible]
הכנוי כמבואר בפרק ג׳: כל הנקרא בשמו. הכ״ף בחל״ם מפני שהוא בנגינת טעם
במקף עם המרש כתבתי בפרק ג׳: יי ימלך. יש פסוק בין שתי התיבות [illegible]
כתבתי במקומו בשירת הים:

תפלת ראש השנה למנחה וליוצר

בש״ע או״ח סי׳ תקפ״ב ס״ט יש אומרים שבר״ה ויו״כ מותר להשמיע קולם בתפלתם
אפילו בצבור. הגה״ה וכן נוהגין ומ״מ יזהרו שלא להגביה קולם יותר מדאי.
גם בסי׳ תקפ״ב כתב הב״ח שנוהגין לומר התפלה בקול רם בר״ה ויו״כ,
אבל בזוהר פרשת ויקהל עמוד [illegible] בדפוס [illegible] ובמג״א ר״ב ע״ב בדפוס
קטן כתב שהמשמיע קולו בתפלתו לבני אדם שוב אין תפלתו נשמעת
למעלה

ספרים ומוגהים הנו"ן בסגו"ל לפי שאין דגש אבל במונח נעה (תלים י') הנו"ן בשב"א ומפני
הדבקות עכ"ל:

ובכן. לעיל. המ"ם בסגו"ל מפני המעמדת העינין וכן צב"ו לארצה ור"ש לעיר ודלת של
עדדה וחוה ושוחק כלם בסגו"ל מפני המעמדת העינין וכ"ש הבנוי בקמ"ץ: תהלה.
הלמ"ד בגעיה לחסרון אות הכפל שרשו הלל: לוראוה. הלמ"ד בחיר"ק ובמתג והוי"ו נחה
מפני פגישת שני שבאין בראש התבה והאל"ף בסגו"ל בדין כל אות לפני יו"ד הרבים
כמו נחת לוראוה נם להתנוסס (תלים ס') וכן שין לבושיה בסגו"ל מפני יו"ד הרבים:
מחליף. הלמ"ד בפתח ומתג והמ"ם בשב"א נע ואינה בגעיה כמשפט הבינוני בבנין
הדגש כמבואר בפרק ד' וה': נר. כת' הנו"ן בצר"י כי הוא על שם ערכתי נר למשיחו
(תלים קל"ב) והוא ענין מלכות ונקרא המלך כן לפי שהוא כמו נר להאיר לעם. רד"ק:
ובכן צדיקים. כך מצאתי בספר אחד בסדור אחד ספרדי ובכן צדיקים ולא ואז
צדיקים כמו שהוא בסדורים שלנו וכן באבודרהם ובכן צדיקים וכו' והוא

הנכון לומר ובכן כי כן כתב בעל המנהיג בהלכות ר"ה לומר באתה קדוש שלש פעמים ובכן
וכן הוא בספר כל בו הלכות ר"ה סי' ס"ד וכתב טעם נכון לשלשתן והב"י הביא דברי הכל
בו בסי' תקפ"ב וכן כתב בעל תולעת יעקב שכתב כי בכ"ן עולה ע"ב כנגד השם של ע"ב
ומפני שיש בשם ע"ב ר"ו אותיות לכן כנגדן תקנו לומר שלשה פעמים ובכן והאריך שם — נכון להיות שלש.
בטעמים וכל דבריו שם הם דברי הזהר בפרשת בשלח עמוד כ"ב בדפוס גדול ובקטן נ"ב
מ"א בדפוס קטן בפסוקו ויסע ויבא ויט לכן אין לשנות: וישמחו. המ"ם בקמ"ץ ולא בשב"א ומפני
המעמדת העינין וכן הוא בפסוק אשר על שמו הלשד ענין זה יראו ישרים וישמחו (תלים ק"ז):
וישרים. הוי"ו בחיר"ק ומתג והיו"ד נחה מפני פגישת שני שבאין בראש התבה: יעלוזו.
כתב האבודרהם ז"ל וישרים יעלוזו. על שם יעלזו חסידים בכבוד (תלים קמ"ט) והנה מלת
יעלזו שבפסוק העי"ן נקודה בשב"א נח לבדו ולא בחטף פתח מפני שהלמ"ד בשב"א ולא
דומה ליעלוזו שבא"ל אחר חטף לכן הפעלו החטף מן העי"ן ואף היא בשב"א נח והלמ"ד בשב"א נע
כמו שכתבתי במקומו אבל בכאן שהמלה היא המעמדת ענין ואינה דבוקה אל מה שאחריה
כמו שהוא בפסוק ובהכרח צריך להיות הלמ"ד בחולם ולא בשב"א מפני המעמדת הענין לכן
צריך לנקוד העי"ן בחטף פתח כמו שהוא בפסוק במקום הפסק עד מתי רשעים יעלוזו
(תלים צ"ד): ברנה. הנו"ן בגעיה תשלום אות הכפל שרשו רנן: ועולתה. הוא על שם פסוק
ועולתה קפצה פיה (איוב ה') והוא מענין ולא יוסיפו בני עולה לענותו (שמואל ב' ז') רק
שבמלת ועולתה חסרה וי"ו עי"ן הפעל על פי המסורה והחולם מורה עליה והתי"ו היא במקום
הה"א הנקבה שבמלת עולה והה"א היא נוספת ולכן היא רפה והמלה היא בטעם מלעיל והרביע
הוא על הלמ"ד ותי"ו תקפוץ בגעיה כי הרביע הוא טעם מפסיק כמבואר בפרק ד' ומעתה
תבינו שקורין הה"א במפיק כאלו היא כמו הנקבה הנסתרת כלומר ועולה שלה ושפתותיהם
תדברנה עולה רק הנכון הוא כאשר כתבתי שהה"א איננה מפיק: הרשעה. הר"ש בחט"ף
ולא בשב"א וכבר כתבתי הטעם בעל הנסוף דחנוכה ובסדור מהרש"ל כתוב וכו' וכל הרשעה

כ"ס

כתבתי בברוך שאמר ובתפלת שבת באלף הרחמים שאומרים אחר אין כמוך :

ובכן תן פחדך. תי"ת של פחדך בשב"א נח לבדו ומפני מה הב"ת כי מפני אחריו…
המרן מבטל החטף כמו שכתבתי בפרק ג': ויראוך. כ"ה בשני ומ"ן הראשו…
ומ"ב המורה על העתיד והוא נקודה בחולם ומתג אצלה ומ"ב השניה נחה והוא וא"ו…
ונעשו. הוי"ו בקמ"ץ לתשלום משקל העין להורות על נו"ן נפעל כי הוא עתיד ומבנין נפעל:
אגודה אחת. על שם הפסוק והיו לאגודה אחת (שמואל ב' ב') המ"ם בשורק והב"ת במשק…
והה"א נוספת רק שבפסוק נקודה הא"לף של אחת בסגו"ל והחי"ת בקמ"ץ ומפני ההפסק אך
בכאן אין הפסק כלל לכן נקודה הא"לף והחי"ת בפת"ח וכן כתוב במהרי"ל אגודה אחת
פת"ח ולא סגו"ל ור"ל כי מלת אחת במאה בהפסק תנקד הא"לף בסגו"ל והחי"ת בקמ"ץ כמו
אחת אל אחת (שמות ל"ו) שהראשון שאינו בהפסק הא"לף והחי"ת בפת"ח והשני שהוא בהפסק
הא"לף בסגו"ל והחי"ת בקמ"ץ וטעמו של מהרי"ל כי בכאן אינו בהפסק כי הכל דבוק עד…
שלם, ובסדור מהרש"ל כתוב אחת כ"ה סגו"ל עבור ההפסק כמו אחד שאינו דבוק עכ"ל. ומ…
תמיהני מאד כי באמת אין כאן הפסק כלל לפי הענין המובן מסגנון הברכה: כמו שנ…
כ"ה הנכון לומר כמו ובכל הסדורים כתוב כמה המ"ם בקמ"ץ והוא טעות מפורסם ובדר…
דה בהגדה במאמר ברוך שומר הבטחתו בראיות ברורות ועיין שם : שהשטן. כתב…
האחרונים שמהרי"ל היה אומר שהשטן השי"ן בחטף קמ"ץ כי בחול"ם משמע אבן שטן ודבר א…
בדבריהם כן הוא יש לדון את מהרי"ל לכף זכות שבימיו לא נתפרסמו ספרי הדקדוק…
שכתבתי בקונטרס המיוחד במלת לחנם אף על האחרונים ומהם ומ"מ נראה יש לתמוה
אף כי באמת נמצא השם בחטף קמ"ץ כמו קרבן ומה להם לשנות לשון הפסוק כי בפסוק נמצ…
שלטון בחול"ם ומה שאמרו כי בחול"ם משמע אבן שטן כמו שהוא תאר בלשון אשכנז
גיוועלטיגר הנה טעותם מפורסם והראיה שלא ידעו חכמת הדקדוק ולא הבינו ענין השם
וענין התאר והביאו כתב הרד"ק בשרש שלט והשם דבר מלך שלטון (קהלת ח') פירושו בלש…
אשכנז גיוועלטיגקייט והתאר אין אדם שליט וכבר כתבתי פי' התאר בפרק ו' ומתרגמ…
ומבינה ההפרש שבניהם שתרגם בקהלת ח' על מלת אין אדם שליט לית אנש דשליט, ומ…
הפסוק על ואין שלטון ביום המות תרגם לית שלטונא וכן רש"י פירש בהדיא ואין שלטון ביום
המות וגו' ואין שלטון של שום מלך נזכר ביום ומצא הנה פירושו של רש"י בלא בעל כרחך
נט גיוועלטיגקייט לאו שיבין ונודה על האמת ואם כן לשוא דחקו האחרונים לומר כן
ובסדור מהרש"ל כתב וז"ל שהשטן כך היה אומר מהרי"ל (השי"ן בקמ"ץ חטף) ספרים מדויק…
שהשטן (השי"ן בחול"ם) כמו אין שלטון ביום המות כמו נברון כמו אין … לראשונים…
לכן אין לשנות רק לומר שהשטן בחול"ם ואין להגיה במתכוונים בלי חכמת הדקדוק. …
כי כשהשי"ן בקמ"ץ חטף הוא לשון ארמי כמו שלטנה שלטן עלם (דניאל ג') די בכל שלט…
מלכותי (שם ו') והרבה כאלה בדניאל ותפלה זו בלשון הקדש נתקנה : בודק. הב"ת בס…
ובן נו"ן במונק כי יש בהם המשמעות ענין ואינם דבוקים אל מה שאחריהם במלה ש…
אחריהם נו"ן השמוש ודוגמתם גם כתבתי בברכת מדים. ובסדור מהרש"ל כתוב וז"ל במש…
ספרים

כה בכל ספרים [?] בחול"ם [?] והשטן, [illegible] והוראת [?] [illegible] עיין [?].

ומועה באהבה מקרא קודש כמו בשאר מועדים וכו' ומאריך שם בטעם ומ"מ בסדור יעב"ץ לא כתב
בס' באהבה בתפלת ר"ה ויוה"כ קודש מקרא קודש ובשאר מועדים כתב באהבה לומר בשבת
באהבה מקרא קודש:

אלהינו. כי בקדשנו יעלה ויבא כתבתי למעלה בתפלת [illegible] ושאין להזכיר בו שבת אפילו כשחל בשבת:
אלהינו מלוך על כל העולם כלו. כ"כ בטור א"ח ובאבודרהם ובכל בו סי' ס"ד ובספר תניא ובסדור
יעב"ץ אבל במנהגי מהר"ר אייזק טירנא כתב וז"ל מלוך על העולם ואין צריך לומר כל
עכ"ל. וכן העתיק לשונו מרו מהרי"ל ויפה בלבוש החור סי' תקפ"ב סע' ח' וכל כוונתו היא בעבור
מנין התיבות ואני כבר כתבתי בקדיש שאין לשנות שום מטבע בעבור מנין תיבות. ובסדור מהרש"ל
כתב וז"ל יא"ל שאין לומר כל שאין רבוי אחר רבוי אלא למעט יש מדלגין כל וכן נראה אלא הבחון
כתב שיש כל ובמגורתן כל ממלכי גוים כולם וכל ישראל כולם וכן בדברי רז"ל אפי' אתה מרבה כל היום כלו
אלא לפי מנין הו' תיבות יש לדלג כל עכ"ל. וכן הוא בספר אות אמת מלוך על כל העולם כלו כו' עד
כל בית ישראל כלו מיחזקאל עכ"ל. והוא ביחזקאל יא טו) והרד"ק הביא הרבה פסוקים כאלה
מיכלול בבנין פיעל הדגש והשלמים דף כ"א ע"א. הנה מה שכתב שלפי מנין הו' תיבות יש
לדלג כל י"ל שיש מן אלהינו עד מלה הו' תיבות. כשתספר מלת כל אבל לפי זה לא אוכל להבין
את דברי הטור א"ח שכתב בסי' תקפ"ב וז"ל ובכן תן פחדך יש בו מ"ג תיבות וכן יש מלוך עד
בכל מעשה כנגד מ"ג תיבות שיש מן כה אמר ה' צבאות וכו' ובס' יעב"ץ כתב שיש לומר מלוך
על כל העולם כלו כאשר כתבתי לעיל א"כ לפי זה תהיינה מ"ג תיבות ואולי סובר הטור
שאין להתחיל אלהינו ואלהי אבותינו רק אחר סוף יעלה ויבא ומן מלוך על כל העולם כלו
והוא מלוך בדבק אל מה שאמר ביעלה ויבא כי אל מלך חנון ורחום אתה כלומר מאחר
שאתה אל מלך חנון ורחום מלוך על כל העולם כלו בכבודך ואז יהיו מ"ג תיבות מן
מלת מלוך אבל לפי דעתי הנכון הוא כמו שכתבתי שאין להקפיד על מנין התיבות כבעל
המדקדק. הדל"ת בסגול ומפני העמדת הענין וכן רו"ש בוקרק וצב"י ארצ"ק. וב"ע הבנו יעב"ץ
בשלשתם כי בכלם העמדת הענין כראוי שיש אחריהם ה' השמות שהוא התחלת ענין אחר
אבל עכ"ל הדין במשה לחסרון אות הכפל ונקראת בשבא נע ולא בסגול כי אין כה העמדת
ענין רק המלה דבוקה אל מה שאחריה: בהדר. הבי"ת בפת"ח ומפני ת"ע פת"ח של הה"א שהה"א
נקודה בחט"ף פת"ח והדל"ת בפת"ח ומפני הסמיכות וזולת הסמיכות היתה הבי"ת בשבא
וה"א והדל"ת בק"ץ. וכן גאון הג"ל בשבא ומפני הסמיכות ושתי אלה המלות נקראות אצל
המדקדקים סמוך על סמוך כמו נשמת רוח חיים (בראשית ז') שפירושו נשמת חיים ורוח חיים
וכן בכאן ר"ל בהדר עזך גאון עזך מה שנבאר למו שעמוק בהכרעת המדקדק: ודע.
היוד' היא יו"ד היתירה על העתיד והצב"ג שתחתיה מורה על וי"ו נתק שהוא פ"א הפעל שרשו
יפע: פועל. בה"ה בכל הסדורים שלנו גם בסדורו יעב"ץ ובקצת סדורי ספרד הפ"א נקודה בחולם
והעי"ן בפתח וכן באבודרהם כתוב פועל בוי"ו אחר הפ"א נראה שהיה גורס כגורסת הסדורים
והוא שם דבר כמו ואת פועל ה' לא יביטו וגו' (ישעיה ה') כי כל אשר בשמים ובארץ הכל הוא
פועל ה' ומעשהו אך בקצת סדורי ספרד מצאתי כתוב ודע כל פעל הפ"א נקודה בק"ץ
והעי"ן

ומר היה עתה יש
עדות מספרים [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ונראה שכן:
(והוא ביחזקאל יא
טו) [illegible]
בסופם [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
והע' [illegible]

סא״ כי כל הרשעה וכן ת״ל לפי מנין תיבות עכ״ל. וכן הוא בסדורו קל״ע כי כל אבל מורי מהר״ם
כתב בלבוש החור סי׳ תקפ״ב סעי׳ ה׳ לומר וכל ולא כי כל: כלה. הה״א מופסק לבנו הנקבה
הנסתרת קאי על הרשעה שגם הלמ״ד לחסרון אות הכפל: בעשן. כ״ה בכל הסדורים בעשן בקמ״ץ
וכן כתוב במהרי״ל וז״ל כעשן תכלה בקמ״ץ ולא בעשן בפת״ח עכ״ל וכן הוא באבודרהם. בעשן בקמ״ץ
כתב שהוא על שם פסוק כי כעשן כלו (תהלים ל״ז) ובפסוק הבי״ת נקודה בסגו״ל ודגשה ונסמך
מהרש״ל כתב וז״ל כעשן פלוגתא אם בקמ״ץ או בפת״ח והר״ר גמן וריגק בבי״ת בעשן ומצאתי
כתוב אלו ואלו דברי אלהים חיים כי שניהם על פי הפסוק עכ״ל. ובסדורו קל״ע כתוב כעשן בקמ״ץ
וכן הוא בסדורי ספרד ובכולם הכ״ף נקודה בסגו״ל ודגשה אבל נמצא בפסוק הכ״ף בשבא כלו
בעשן ימיו (תהלים ק״ב): תכלה. הת״ו היא עתיד לנקבה נסתרת וקאי על הרשעה: תעביר הת״ו לנוכח
הגבר קאי על הקב״ה: זדון. הדל״ת דגושה לחסרון אות הכפל ששרשו זדד והיא נקודה בסגו״ל ...
העושה הענין וכן הוא בסדורו קל״ע וכן בדקדוק הדל״ת בסגו״ל וכן בדקדוק השי״ן בסגו״ל והמ״ם בקמ״ץ
מפני העושה הענין, ובסדור מהרש״ל כתב וז״ל בנקודת הדל״ת בסגו״ל והכ״ף בקמ״ץ כי אין אומרים
לא רק ולא מק ולא שק בקמ״ץ לפני הקב״ה אלא רק מק שק בסגו״ל האות שלפני הכ״ף והכ״ף
בקמ״ץ אע״פ כי כל רק מק שק נמנים שהאות לפני הכ״ף בקמ״ץ והכ״ף בשבא כי הוא לשון
ערבי ולא לשון עברי עכ״ל ומה שכתב הרב אע״פ כי כל רק וכו׳ כוונתו כמו שכתב הרד״ק ...
אע״פ וז״ל והכלל כל מקום שתראה מלת כי אחריו (ר״ל אחר מלת אע״פ) תפרשנו כל שכן כמו אע״פ כי
אנכי (איוב ט׳) ומביא שם הרבה פסוקים כאלה וכוונת הרב בכאן כאלו אמר וכל שכן שכל
רק מק וכו׳: ומלוך. כבר כתבתי דקדוק פסוק זה בשמונה בסע״ע ימלוך ה׳ לעולם וכו׳:
קדוש. אלוה. הה״א מופיק וכבר כתבתי דקדוק קריאת המלה בפרק ג׳ וכן נמצא שבפסוק
ככתוב ויגבה וגו׳. כ״ה בספר אבודרהם ובסדורי ספרד ולא ונאמר כאשר הוא בסדורי
שלנו ונכון הוא ואין לשנות כי הפסוק שמביא הוא ראיה על מה שאמר קדוש אתה וכו׳ ואין
שייך לומר ונאמר אלא כשנזכר קודם לכן פסוק אחר כמו שהוא בכל פסוקי התורה והכתובים
והנביאים שבמלכיות זכרונות ושופרות שבתחלה כתוב ככתוב ואח״כ בשאר הפסוקים בתו...
ונאמר והדבר מבואר למשכיל: במשפט. הבי״ת בפת״ח ודגשה: נקדש. הדל״ת בקמ״ץ ...
במלות בבנין נפעל והשלמים הרבה פסוקים כאלה שבא נפעל עבר בקמ״ץ ולפי דברו הוא עבר
הנהפך לעתיד מפני הו״ו כמו ונקדש בכבודי (שמות כ״ט) ובסע״ע כלים כתב וז״ל ואמר ש...
אלו בינונים אבל קרוב ענינם הוא לעבר עכ״ל וכן הוא גם לפי פירושו שמפרש אותו מקדש
המלך הקדוש. שניהם תארים ובטור א״ח סי׳ תקפ״ב מבאר טעם שנוי סיום הברכה שאנו אומרים
המלך הקדוש לא האל הקדוש כסדר כל השנה וכן נתן טעם בברכת השיבה במלך
המשפט עיין שם:

אתה בחרתנו וכו׳. כבר כתבתי כל דקדוקיו בתפלת שלש רגלים ולא אכתוב כאן
שנו ענין היום: ותתן לנו וכו׳ באהבה את יום הזכרון הזה. כתב מורי מהר״ם יפה ...
החור סי׳ תקפ״ב סעי׳ ח׳ וז״ל בר״ה וביוה״כ אין אומרים מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון וכו׳ ...
שם בטעם הדבר ושם בסע״ע ד׳ כתב וז״ל ובשבת יאמר וכו׳ עד ואין נוהגין לומר זכרון
תרועה

ועיינתי בתהלים ל״ז ושם כ״ה גם בשורש בעשן [illegible] ... [illegible]

יום תענית ואין לנו ג"כ רצון במנוחתינו שהרי הוא יום ענוי ואיך נתפלל שירצה הש"י במנוחתינו
באמונה מנוחה גמורה כיון שהוא יום ענוי ואומר ובברך אותו קדוש לעב ולא יאמר ובברך
מלכנו אותו שנאמר בברך נ"ל נצב בשמים ולא כתוב מלכנו וכו' ואאריך שם. ומה שכתב
בנוסח הנ"ל וישמחו בך ישראל אוהבי שמך הוא צודק מצד אחד שיש לומר וישמחו בך
אעפ"י שכתבתי בתפלת שבת שיש לומר וינוחו בו כבר כתבתי שם בשם האבודרהם
שביו"ט שחל להיות בשבת יש לומר וישמחו בך וכן כתב האבודרהם בתפלת ר"ה כי פסח ועצרת
ור"ה וכו' כפורים וסכות ושמיני חג העצרת כולם הקבלו להדדי ויום מצאנו בו שמחה ומאריך
שם לכן יש לומר וישמחו בך אך מה שכתב מורי בדבריו אוהבי שמך אינו צודק כי יש
לומר מקדשי שמך כמו שכתבתי בתפלת שבת. וכל הקדמוני תפלת קדשנו וכו' כתבום
שם בתפלת שבת: מקדש השבת וישראל. כתוב בסדור מהרש"ל ז"ל וישראל בוי"ו לצחות הלשון
אם אומר מקדש שבת בלא הא"ה אז יתכן לומר ישראל בלא וי"ו עכ"ד אבודרהם עכתב ועקב
כך מצאתי בסדור מהר"ר אביגדור קרא ז"ל עכ"ל:

רצה. כל הקדמוני שלש ברכות האחרונות כתבתי למעלה בתפלת ע"ה ואיננו צריך לכתוב כאן
רק מה שאנו מוסיפים בר"ה ויוה"כ בברכת מודים ובברכת שים שלום: וכתוב לחיים
טובים כל בני בריתך. כ"כ בטור א"ח שכתב בסי' תקפ"ב ז"ל ומוסיפין בהודאה וכתוב לחיים
למענך וכל החיים וגו' וכל החיים יודוך סלה ואומר וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך עכ"ל. וכן הוא
בספר המנהגים ובספר תניא ובאגור בכולם כתוב וכתוב לחיים טובים אך בהגהות המנהגים
כתב בשם מהרש"ם שאין לומר טובים כדי שיהיו בו ה' תיבות וכן הוא בפי' סדור קלע"ז שכתב
ז"ל וכתוב ה' תיבות כנגד ה' חומשים כמו בברכת ה' חומשי תורה וחונן וכנגד הפסוק
מחני נא מספרך אשר כתבת תקנו לומר וכתוב לחיים כל בני בריתך שהם הוא ה' תיבות
ובסדור מהרש"ל כתוב ז"ל וכתוב לחיים כל בני בריתך וא"ש שאין צריך לומר טובים כי
משמעה אין אדם שואל חיים רעים ובלשון לחיים סתם חיים טובים, וא"צ צריך לומר
טובים שצריך אדם לבאר בדבריו אחרי אשר נמצא גם חיים רעים שהרי במשה אומר
החיים שלא כולם בברכות נפלו בני ישראל לפני בני בנימין ששאלו הילך ונלחם והיו בו האורים
והתומים חלכו אבל לא שאלו הנצחת במלחמה. וכן נהג החר"ג קבל לומר לחיים טובים ואינו אומר
כל רק בני בריתך כי צריך להיות ה' תיבות ומצאתי ז"ל מהר"ל ואומר וכתוב לחיים
כל בני בריתך ודלא כתשב"ץ ואע"פ לפי מה שכתבתי ואמ' מהרי"ל שמקובל מרבותיו לומר כן
אבן בתפלת יוה"כ בתפלת נעילה אומר וחתום לחיים טובים וכו' ואע"פ לא אמר כל כי לעולם
ה' תיבות נתוספו בו נגד קרא מחני נא מספרך אשר כתבת עכ"ל. אבל מורי מהר"ם יפה
כתב בלבוש החור סי' תקפ"ב סעי' ה' ז"ל כשמגיע לוכל החיים יודוך סלה ואומר וכתוב
לחיים טובים כל בני בריתך. וא"צ שאין להיות בנוסח זה אלא ה' תיבות כנגד ה' חומשי
תורה שבברכותיה נחוה ונבק מכלים טובים ולא ידעתי מה שמות עד על פניהם לגזון
טובים ואנו רוצים להתפלל על חיים טובים על כן אומר שאם רוצה לגזון יגזון כל ואומר טובים
אבל יותר נראה לי שאין לגזון כלום שעכשיו יש בו ששה תיבות כנגד ששה סדרי משנה שבעל
אורך

והע"ן במלאפום וכן שמעתי מפי קצת תגינים שהיו מתפללים בר"ה והיו אומרים פעול בקמ"ץ
ומלאפום ואפשר שהתגינים ההם סמכו על קצת סדורי ספרד שנקוד בהם כן ובאמת הוא
שהגיה אותם הסדורים כוונתו רצויה אבל פעולתו אינה רצויה כי כוונתו היתה כמו
שעה האדם ויקרא פעול הע"ן בקמ"ץ והיה ענינו בינוני והיה משמעותו דבקא כל מי שהוא
פועל ידע אבל לא מי שהוא פעול אבל באמת הוא התחכמות שלא לצורך דאף כי באמת
צבא השמים והארץ ואשר בהם מתחת לארץ הכל פעול מאתו ית' עם כל זה אין לומר
פעול כי יש דרך לטעות בו חלילה לומר מי שהוא פעול עכשיו בזמן הווה הוא נעשה
אבל לא מי שנפעל ונברא כבר דאף כי נוכל לומר שהוא פעול תאר כמו ברוך ועצום וכו'
אחר שיש דרך לטעות בו אין לאמרו אבל במלת פועל שהפ"א בחולם והע"ן בפתח וכל
הכל עבר והוה ועתיד וגם מבואר לכל משכיל אשר השכיל בתכונת הדקדוק לכן אין לשנות
נוסח הסדורים שלנו וכל המשנה ידו על התחתונה: ויבין. הוא עתיד מבנין הפעיל הנו"ן
בקמ"ץ והבי"ת בחיר"ק ויש מתחכמים לומר ויבן הבי"ת בצר"י ובאמת אין הפרש ביניהם כי
בהפעיל כתב הרד"ק במכלול בבנין הפעיל ומהו העי"ן שנבואת העתיד לפעמים פא"ה השרש
בחיר"ק ולפעמים בצר"י עיין שם וכן נמצא מלה הזאת בצירה בפסוק בשני המקומות הא'
בחיר"ק כמו אם תכו לא יבין הוות (איוב ו') ובצר"י מי האיש החכם ויבן את זאת (ירמיה
ט'): נצור. כ"ה בכל הסדורים שלנו גם בסדורי קל"ע ובסדורי ספרד הנו"ן בשב"א והע"ן
במלאפום והוא שם דבר כמו שכתב הרד"ק במכלול בשער השמות במשקל פעול שהפ"א בשב"א
והע"ן במלאפום ע"ל נצור ונצורו כצל כולם (איוב כ"ג) עכ"ל. הנה מפיו ז"ל הלמוד נהג יוד'
השרש מפני פעולת שם שבאמ"ן נמצא שהוא שם דבר וכן ראוי לומר כאן נצור שהוא שם
דבר כמו שאנו אומרים פועל שהוא שם דבר ושמעתי מפי קצת תגינים שהיו אומרים נצור
הנו"ן בקמ"ץ וכוונתם לומר שהוא פעול ולא שם דבר נמצא התחכמותם לשוא מלת פעל כי
בכל אתר: ואמר. כ"ה הוי"ו בשב"א כי הוא נו"ן התבור עם וי"ו ההפוך והו"ם בפתח כמו
העתיד בלשון אמירה כשבוא בלא וי"ו ההפוך כמבואר במכלול בפעלים נחי פ"א אל"ף
בשרש אמר ובספר מהרש"ל כתוב ס"א ואמרו. ונ"ל שאין להגיה באותם ספרים אחרים כי
אם הגיהו ואמרו לשון רבים מפני מלת כל שלפניה אם כן תאמרו גם כן וכרים לגר עבדו
כל פעל וכן ויבינו כל יצור לשון רבים אלא גרסת ספרים שלנו היא הנכונה ופירושו
כל אתר מאשר נשמה באפו ואמר וכו': ומלכותו בכל משלה. פסוק הוא (תהלים ק"ג) ומלת
בכל הבי"ת בפתח למיעה והמ"ם בחולם כי אינו דבוק:
קדשנו וכו'. כתב מורי מהר"ם יפה בלבוש התכלת סי' תקפ"ב סעי' ח' וז"ל ואם האומר
כשמגיע לבכל משלה יאמר אתה רצה במנוחתנו קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך
שבענו מטובך ושמחנו בישועתך והנחילנו ה' אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך וינוחו
בה ישראל אוהבי שמך וטהר לבנו לעבדך באמת כי אתה אלהים אמת וכו' ולשון הגמרא
ומאחר המועדים לומר וטהר לבנו לבסוף כדי לסמוך מלת באמת לכי אתה אלהים אמת
וכן במוסף אבל ביום כפור כשחל בשבת אין צריך לומר רצה במנוחתנו וכו' כיון שכ
נים

והע"ן במלאפום. [illegible] על הצד [illegible] שהוא [illegible]

בה וז״ל וזה שט פיות (שופטים ג׳) הפ״א בצר״י שהיו לה שני חודים מגה״ ומהה והבליעו הנח בדגש
הפ״א בחור״ק ואמר חרב כחרב פיות (משלי ה׳) עכ״ל. ר״ל כשהפ״א בצר״י אז הנח שאחריו
מורה על יו״ד שהיא תמורת ה״א השרש במלת פה וכשהפ״א בחור״ק אז הדגש שאחריה
מורה והדגש הוא תמורת הנח: ושבו ומשחית ועון ושמד. לפי מה שכתוב בספר משיב חוסף
חן י״ו צריך לומר דבר משחית מגיפה שהמיתה הפתאומית נקראת בג׳ שמות אלו וצריך
צריך להתפלל על שלשתם. וכתוב בסדור מהרש״ל וז״ל ושבו ומשחית ומגפה ושמד אין לומר
עון כי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים עכ״ל. ותמיהני למה לא כתב דבר בזוהר רבין
שאחר ברכת שחרית שכתב. שם גורסת עבירה ועון כמו שהעתקתי לשונו שם ואח״כ
כתב שאין לומר וכו׳ את עצרו מן הטעם שמחק כאן מלת עון וכ״ע. ובפירוש המחזור
דפוס קראקא כתוב על אבינו מלכנו של יום שני דר״ה פי׳ ארוך ושם כתב טעם
מספיק לומר עון ושמד ומגפה יעויין שם: מנע מגפה. כתב מהר״ר הירץ בסדורו מהר״ם
בעודן ריותא אמר עצור מגפה: סלח ומחל. מהרי״ל ז״ל סלח ומחל ולא הפך ויהיב
טעמא למילתא משום לסדר כותו שואל מחילה מעט ואח״כ יותר כן שואלים סליחה ומחילה
גדולה מסליחה ומכל מקום אומר כתבנו בספר מחילה דכן שמו ספר מחילה ואין בקפידה
אומר יבדוק עכ״ל. כל זה בסדור מהרש״ל. אבל בפירוש המחזור כתוב גם כתבנו לומר סליחה
ואח״כ מחילה ע״ש: והעבר פשעינו וחטאתינו. יש מדלגין חטאתינו מאחר שהעביר הפשעים
הוא עמד מורד כל שכן החטאים שהם שגגות וטעות הא דכתוב נושא עון ופשע וחטאה
ולא הוא תפלות משה לעשות הפשע לשגגה. לג״ ברין. סדור מהרש״ל. ואנו אומר שגם
ראיה גמורה מן הפסוק שאין לדלג שנאמר מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאתיך (ישעיה
מ״ד): מחק. כ״ה החי״ת בפת״ח ולא בחול״ם כי כל צווי אשר ע״ן הפעל או למ״ד הפעל מאותיות
הגרון תנקד ע״ן הפעל בפת״ח ולא בחול״ם כמו שכתבתי בתפלות י״ח בברכת סלח לנו ומלת
מחק במקום הזה הוא צווי דרך תפלה ובקשה וכן הוא בסדור מהרש״ל לומר מחק בפת״ח
ולא בחול״ם: שטרי. השי״ן בחיר״ק והט״ית בשב״א נח והרי״ש בצר״י כי הוא סמוך מן שטרים
והיחיד שטר השי״ן בשב״א והט״ית בקמ״ץ על משקל כתב. שהקבוץ ממנו כתבים ומצבות
הקבוץ כתבו כמבואר בגבול שער השמות משקל פעל שהפ״א בשב״א והע״ין בקמ״ץ וכן
הוא במהדורים ובמהרי״ל שטרי בחיר״ק וכן הוא בסדור מהרש״ל שכתב וז״ל שטרי חובותינו
מן שטרי שטרים כמו מן כתבו כתבים ולכך כתוב במהדורים כמו כתבו הקדוש שהוא דבק
וסמוך הנ״ל שטרי אינה שטרות שטרי של חובותינו עכ״ל: חובותינו. הבי״ת בחול״ם ולא בקמ״ץ
והתי״ו בצר״י ונו״ן אחריה כי הוא לשון רבים אשר על כן וסבר גם כן שטרי לשון רבים
ואם היה חובתנו הבי״ת בקמ״ץ ובלא וי״ו אחר התי״ו אז היה צריך לומר שטר חובתנו
הט״ית בפת״ח כמה מבואר במה שכתבתי בפרק ו׳ על מלת נשמותינו: לחלי. כ״ה למ״ד הלמ״ד
בשב״א והחי״ת בחול״ם והלמ״ד בצר״י והטעם כתבתי בתפלות י״ח בחתימת ברכת רפאנו: זכרון.
הזי״ן בקמ״ץ חטף והכ״ף בשב״א נח כמו שכתבתי אצל זכרנו לחיים: בזכרון. כתב מהרש״ל
בסדורו וז״ל בזכרון בק היה אומר הר״ר תנחום הכ״ף בקמ״ץ ודגושה והוא לשון הפסוק וכן
הראב״ע.

הגה יגיפה [illegible] בתבה [illegible] ונדפס [illegible] כתוב יגופא אלו הם בסופן כמו בני למעלה בזה יגיפי [illegible] [illegible] [illegible] וכתב [illegible] [illegible].

אורך ימים וכן בשלום רב ובשים שלום סמוך לחתימתן ואומר בספר חיים ומי' לחיים טובים
ולשלום עכ"ל. גם בפי' תפלת ר"ה להמקובל האלהי החכם הר"ר משה קורדווירו בעל הפרדס
וכתוב לחיים טובים וכתב טעם למלת טובים על פי הקבלה לכן אין לשנות:

בספר. נזכר ונכתב. שנהיה נזכרים ונכתבים בעדם ובין נפעל ורגיל הבי"ן והכ"ף הוא
לחסרון כ"ן הבנין: לחיים טובים ולשלום. כתוב בהגהות המנהגים שאין לומר לחיים
טובים ולשלום כי יש בנוסח זה י"ז תיבות וכן הוא בפירוש סדור קלץ וכתוב שם ג"כ שצריך להיות
בנוסח זה י"ז תיבות כנגד פסוקים שיש בהם י"ז פעמים לשון חיים. אבל לפי מה שכתבתי
לעיל בענין וכתוב לחיים אין לדלג כאן ג"כ מלת טובים כי כבר כתבתי כמה פעמים
בקדיש שאין לשנות שום מטבע בעבור שום דרש לכן אין לשנות רק ראוי לומר אנחנו וכל עמך
בית ישראל לחיים טובים ולשלום. והרוצה לקיים דרשת המדקדקים לטון י"ז תיבות בנוסח זה
ידלג מלת וכל ואומר ועמך או ידלג מלת בית ואומר וכל עמך ישראל ועכ"פ לא ידלג טובים
והטעם שכתבתי לעיל: עושה השלום. כך היא חתימת ברכה זו בכל סדורי אשכנז וכן הוא
ברוקח סי' ר"ג ור"ד וכתוב במהרי"ל הל' ר"ה וז"ל מה שאנו אומרים בר"ה עושה השלום ובכל
ימות השנה אומר מברך את עמו בשלום לפי שעושה בגימטריא ספרי"ל והוא מלאך ממונה
על הכתיבה ואנו מזכירין אותו עתה שיכתוב אותנו לחיים טובים ולשלום עכ"ל. וכן הוא
ובעל המנהגים כתב ג"כ טעם זה וחותם עושה השלום כי עושה בגימטריא ספרי"ל וכן השלום
עכ"ל. אולי סמכו קצת הגה על הא דגרסינן במסכת סופרים פרק י"ט הלכה ח' וז"ל
שחתימתן של ר"ה ויוה"כ משונה משאר ימים בכך תפלתן וכו'. ושם הלכה ו' ע' כתוב
חתימת ברכה רביעית ולא נזכר שום שנוי בחתימת ברכת השלום וכן הוא בספר
שחותמין בר"ה וביוה"כ המברך את עמו ישראל בשלום וכן כתב האבודרהם בתפלת יום
הכפורים וז"ל ואומר שלש אחרונות כמו של ראש השנה עד המברך את עמו ישראל
בשלום עכ"ל. וכן הוא בשבלי לקט סי' ק"ה:

אבינו. אין לנו מלך אלא אתה. שמעתי מפי קצת מדקדקים שמדלגין מלת לנו ואני כתבתי
בברכת אמת ויציב שאין לדלג אותה כלל ועיין שם: מחשבות. החי"ת בפת"ח
לבדו ולא בחטף מפני שבא השי"ן כי לא יבוא שבא אחר חטף כמבואר בפרק ג' ודכוותיה
מקוואות: צר. בצד"י בפת"ח ורק"ך במכלול שער השמות בבנינים במשקל פל בפת"ח: ומשטין
כתוב בספר מהרש"ל וז"ל ומשטין סא' ומסטין בסמ"ך עכ"ל. אבל הנכון הוא בשי"ן ובנקודה
צד שמאל וכן משטינינו בסמוך כי כן בכל המקרא לא נמצא ענין זה כי אם בשי"ן
שמאלית כמו והשטן עומד על ימינו לשטנו (זכריה ג') אבל בדברי רז"ל לא נמצא כי אם
בסמ"ך אמרו על פסוק ויסגור בשר תחתנה מתחלת הספר ועד כאן אין כתוב סמ"ך
כיון שנבראת חוה נברא סטן וכו' אפשר שאמרו כן מפני שאין בני אדם מבדילין
בין שי"ן שמאלית לסמ"ך אעפ"י שיש בניהם הבדל ניכר כמו שהארכתי בזה בהקדמה
ממנו בפרק ה' ואין כאן מקום להאריך: פיות. כ"ה הפ"א בצר"י וברוב הסדורים נקודה
בסג"ל וטעות הוא כי לא נמצא במקרא כי אם בצר"י או בחור"ק כמו שכתב הרד"ק

פר

הסדורים רק את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח ולא כתוב לנו. והשלוש שעשה כלל וכתב וכן
מצא לך ולנו ובכל מקום שאומר נזכיר לך ולנו אומר הצמח כמו ונצמח מן האדמה מה יקר
שורסם שהרי כתוב לא תזרע ולא תצמח (דברים כ"ט) לא כתוב לנו ולפי כלל הזה ראוי לומר
לא תצמח. לכן נ"ל שאין להקפיד כי שני הפנים נכונים כמו שכתב הרד"ק במכלול
בבנין הפעיל מהשלמים ע"ל ואף למ"ד הפעל אות גרונית יולד נח בקריאה בין העין
והלמ"ד כי לא יצמיח (שמואל ב' כ"ג) וכו' עד ובעמים יבוא בפתח כמו ויצמח ה' אלהים
(בראשית ב') וכו' ומאריך שם בפסוקים נמצא מפורש שאין הפרש בין שני המשקלים
בפירוש הענין מה מבואר למשכיל: הרם. הה"א בקמ"ץ והרי"ש בצר"י שרשו רום והוא צווי
מבנין הפעיל כמו ואתה הרם את מטך (שמות י"ד) ובחרוז הזה טועים רב [illegible]
ההמון שקורין ומחברים הרם קרן ומפסיקין בנשימה ואח"כ אומרים ישראל עמך כאלו
אין לו קשור למעלה ובאמת צריך להפסיק אחר מלת הרם ולחבר קרן ישראל עמך וכן
בחרוז שאחריו יפסיק במלת הרם ויחבר קרן משיחך, ובחרוז השני נפל טעות בכל הסדורים
שכתוב והרם בוי"ו החבור והיה הדבר נכון אם לא היינו מתחילין החרוז אבינו מלכנו
שאז היה הכל מחובר יחד הרם קרן ישראל עמך והרם קרן משיחך ואפילו הכי היתה
וי"ו החבור שלא צורך שכן נמצא במזמור קל"ו את השמש לממשלת ביום כל"ח את הירח וגו'
ולא כתוב ואת הירח לכן אין לומר רק הרם בלא וי"ו: שבע. השי"ן והבי"ת בקמ"ץ וטעמו
מלרע והוא שם דבר כמו שבע גדול בכל ארץ מצרים (בראשית מ"א) וכבר הארכתי בענין זה
השם בנשמת כל חי במלת ובשבע כלכלתנו אבל כשהשי"ן בקמ"ץ והבי"ת בפתח אז הוא
פעל עבר כמו ואכל ושבע ודשן (דברים ל"א) ולכן טעות היא ביד האומרים בכאן השי"ן בקמ"ץ
והבי"ת בפת"ח והמדפיסים מטעים בזה את המתפללים: קבל ברחמים. בסדור מהר"י ברונא
קבל ברחמים את תפלתנו וי"א וברצון, וי"א כיון שאח"כ אומר תהא השעה הזאת שעת
רצון לכן אין אומרים כאן ולכן אין אומרים שעת רחמים. בסדור מהרש"ל: אל תשיבנו. ס"א
מנא אל תשיבנו. בסדור מהרש"ל: זכור כי עפר אנחנו. פסוק הוא (תהלים ק"ג) רק שבפסוק
מלת זכור הזי"ן נקודה בקמ"ץ והכ"ף בחולם כי הוא פעל לפי ענין הפסוק אבל לפי
המכוון בכאן ראוי לומר הזי"ן בקמ"ץ והכ"ף בחולם או הזי"ן בשב"א והכ"ף בחולם שהם
לשון צווי דרך תפלה וכן הכוונה מהרש"ל בסדורו והאריך בזה מאד ודבריו נכונים כי
המכוון בכאן שאנו מתפללים שיזכור שאנחנו עפר וזהו סבה שאנו נמשכים אחר החומר לחטוא
והרי אנו כשוגגים ואנוסים: אנחנו. הנו"ן בקמ"ץ מפני ההפסק והחי"ת בשב"א נח כמשפט
מלת המלה לעולם. כמבואר לעיל בכמה מקומות: תהא השעה הזאת שעת רחמים ורצון.
בסדור מהר"י ברונא כתוב שעת רצון. וי"א שעת רחמים ורצון. ויש לא גרסו רחמים גבי
שעה אבל עת רצון תמצא בפסוק. בסדור מהרש"ל ואני אומר כי גרסת סדורים הישנים
וחדושין שכתוב בהם שעת רחמים ועת רצון היא הגירסא הנכונה כי לפי הגירסא
שעת רצון יש להקשות למה לא נאמר עת רצון מאחר שנמצא בפסוק ואני תפלתי לך ה'
עת רצון (תהלים ס"ט) ולפי האומרים שאין לומר רחמים אצל שעה אם כן לא היה ראוי להתפלל
תהא

ועיינתי בחולם (שם) יכתוב נצמח כמו ... [illegible]

בראש. וגם בזכרון הכ"ף בשב"א ורפה ומשמע דבקות עכ"ל. ודבריו תמוהים כי אין כאן דבקו[ת]
כלל רק נמצא מלת זכרון במש ורפה הכ"ף כאשר היא בסמיכה אז היא בקמ"ץ וכשה[יא]
רפה היא בשב"א נח כמבואר במכלול במשקלי השמות שהם בתוספת הנון בסוף ומ[ה]
כתב הרד"ק בהדיא בחלק שני מן המכלול שחו' דבר וז"ל והם זכרון לבני ישראל (שמות [...]
בדגש. ומשקל' אחר קל אין זכרון לראשונים (קהלת א') עכ"ל הנה זכרון לראשונים הכ"ף
בשב"א ואין כאן דבקות כי אחריה למ"ד השמוש וכבר כתבתי כמה פעמים שלא ובא[ות]
סמוכות על אות השמוש כי אם מעט מזעיר ולכן אין קפידא לומר כאן הכ"ף בקמ"ץ
ובסמיכה או בשב"א ורפה כי הכל אחד : כתבנו. כתוב הכ"ף בקמ"ץ חטף וכן ראיתי ובמס[ורת]
בסוף פרק ג' ויש תנינים טועים בראותם שבא אצל הקמ"ץ שאותה השב"א אינה רק לסמן
שהקמ"ץ הוא חטף כמו שכתבתי בפרק ג' בשם הרד"ק לכן גורם להם שהם קורין הקמ"ץ
חטף כתנועת הסגול ומוציאין בו את השב"א של תי"ו רפה שבמלת כתבנו וכבר גליתי
טעותם בפסוק עברנו אנחנו ושנינו שבתפלה ואנחנו שאנו אומרים אחר נפילת אפים
בספר. כתב מהרש"ל בסדורו וז"ל יש מקומות ג' ספרים ומה כאן הוא אומרים בכ"ל דבר
רק ג' ספרים לכן אומרים בספר הבי"ת בפת"ח ה"ל בספר קמא הטעות היא גם כן
ה"ל כתבנו בספר זכות חיים וכן כולם ודוק עכ"ל. ופירוש דבריו בספר בפת"ח
הוא לידיעה כלומר בספר הראשון הידוע לכן אומר שהיא טעות כי צריך לומר בספ[ר]
בשב"א ה"ל בספר של חיים טובים וכן כולם: זכיות. שרשו זכה והשם ממנו זכות על
משקל שבות כמו ושבתי את שבות עמי (עמוס ט') שרשו שבה וכמו שהבדיל מן שבית הוא
שביות כמו ותנהג את בנותי כשביות חרב (בראשית ל"א) כן ראוי לומר מן זכות זכ[יות]
הזי"ן בשב"א והכ"ף במלאפו"ם או אפילו אם תנקד הכ"ף בשור"ק אין היו"ד דגושה
כי השור"ק הוא במקום מלאפו"ם שהוא תנועה גדולה כמו שהוא במלת כשביות ש[...]
נקודה בשור"ק והיו"ד אינה דגושה כי השור"ק הוא תנועה גדולה במקום מלאפ[ו"ם]
רק שחסרה הו"ו על פי המסורה כי נמסר על כשביות לית וחסר ו' כדאמר וכן ה[...]
בסדור מהרש"ל זכיות הזי"ן בשב"א והכ"ף בשור"ק: מלוה ומחולה. כבר כתבתי למעלה
כי כן הוא הנכון לפי פי' המדקדק אבל בסדור מהרש"ל כתובים דגשות. חולקת וס[...]
דבריו ז"ל מצאתי במדויקים שאין צריך לומר דגש התרומה אחר שמחל לנו אין ספ[ק]
לכתוב בו מחולה עכ"ל: הצמח. כתוב בסדור מהרש"ל וז"ל הצמח נכון לומר הצמ[ח]
(המ"ם בחור"ק ופת"ח אחריה לפני הח"ת) כי הצמח (שהמ"ם בפת"ח) משמע לאחרים וכ[...]
בתפלת י"ח תצמיח לנו וכן וקוץ ודרדר תצמיח לך וכן אצל לך ולנו וכל מקום שא[...]
מזכיר לך ולנו אומר הצמח כמו ויצמח מן האדמה עכ"ל. ודבריו תמוהים מאד וכ[...]
טעות האחד שכתב כי הצמח שהמ"ם בפת"ח משמע לאחרים והוא בנין הפעיל ומשמ[ע]
לאחרים רק שלפעמים הוא יוצא לשנו כמו קוץ ודרדר תצמיח לך (בראשית ג') ולפעמים הו[א]
יוצא לשלישי כמו מצמיח חציר לבהמה (תהלים קמ"ז) כמבואר בשרשי הרד"ק שרש צמח. והשני
שכתב וכן בתפלת י"ח תצמיח לנו ובאמת לא נמצאת מלת לנו בתפלת י"ח בשום אחד
הסדורים

חשבתי דרכי התקיעות לכתוב כאן התחינות שנהגו התוקעין
לומר קודם כל סדר וסדר מהתקיעות כמו שהם כתובים
בסדורו של מהר"ר הירץ ואשיבה ראוי מלכתוב אותם מפני שיש באותם
התחנות השבעות ובקשות לשמות המלאכים ומורי הגדול מהר"ר יצחק
אבוהב אעפ"י שגדול היה בחכמת הקבלה ובשמות המלאכים
עכ"ז הפליג מאד לדבר בגנות המתפללים בבקשות ההם עיין
בספר מנורת המאור נר שני כלל ט' פרק ב'. וגם בעל העקרים
הפליג בזה מאמר שני פרק כח. וגם מורי מהר"ם יפה האריך
לדבר מזה בלבוש החור רס"י תקפ"ב. וגם הגאון מהר"ר ליב
מפראג הפליג בזה בספר נתיבות עולם נתיב העבודה פרק
י"ב דף ל"ו ע"ב. ארבעתם יחד הסכימו שאין לאומרם על כן נמנעתי
מלכתוב אותם כאן והמעיין ימצא טעמים נכונים בדבריהם עיין שם:

מוסף לראש השנה

בש"ע א"ח ס"י תקצ"א ז"ל לא יתפלל ביחיד תפלת מוסף קודם עד
אחר ג' שעות על היום והטעם מבואר בגמרא פ"ק דע"ז דף ד'
הביאו הטור בס"י הנ"ל. ובס"י תקצ"ב ז"ל לא ישיח לא התוקע ולא
הצבור בין תקיעות שמיושב לתקיעות שמעומד ומהן שבין התקיעות
והתפלות אין הפסק וכו'. אומרים אבות וגבורות וקדושת
השם ואתה בחרתנו עד גבר ליציאת מצרים ואח"כ יאמר:

מוסף. כל הדקדוקים מתחלת התפלה עד סוף אתה בחרתנו כתבתי לעיל בתפלת שחרית,
וכל מה שיש לדקדק בתפלת ומפני חטאינו כתבתי לעיל בתפלת שלש רגלים לכן
אמנע כאן לכתוב מהתחלת קרבנות מוספי ראש השנה: ואת מוספי. כך פשוט בטור
א"ח ס"י תקצ"א גם בש"ע ובלבוש החור בס"י הנזכר סעי' ג' שיש לומר מוספי לשון רבים כדי
לכלול גם מוסף ר"ח כי בעולת החדש נכללו ר"ח ור"ה ועליה קאי ושני שעירים לכפר שאנו
אומרים במנחתם ואין חילוק בזה בין יום ראשון לשני לומר מוספי וכבר כתבתי לעיל
במוסף דר"ח שצריך לקרוא מוספי הנ"ם בח"לם ושם כתבתי הטעם ובסדור מהר"ש כתוב
כל את מוסף מהרי"ל נהג לומר את מוספו בשביל ר"ח אפילו אם חל ר"ה בחול מפני
שיש בו ב' מוספים של ר"ה ושל ר"ח אעפ"י שאין אומרים וביאשי חדשיכם עכ"ל:
וביום. כתבתי כל דקדוקיו לעיל אחר פרשת התמיד:
ובחדש השביעי. השין בשב"א נע מפני הדגש שבה אחר ה"א הידיעה: מקרא קדש.
ולת ומקרא היא [illegible] הנ"ם בזמן והקו"ף נקראת בשב"א נע והטעם כתבתי
במוסף דשלש רגלים בפסוקי מוסף דחג השבועות:

תהא השעה הזאת רק תהא העת הזאת עת רצון אבל גירסת סדורים שלנו היא נכונה
כי עת ושעה שני ענינים הם כמו שהאריך בזה מהר"ן שפירא בפי' ברכת המזון
נודה לך במלת בכל עת ובכל שעה רק מה שהקשה להגורסים הנ"ל שלא נמצא רחמים
שעה אם כן וקשה להם ג"כ כי לא נמצא שעה גבי רצון ולמה אנו אומרים תהא השעה
אבל העיקר היא שקדמונינו ז"ל יסדו לנו בקשה זו לפי הצורך ומה שנמצא לו מעין
בפסוק נמצא ומה שלא נמצא לא נמצא ואין למחוק גירסת הסדורים הישנים ומקמת
מחול עונו ועל עוללנו וטפנו. כך היא הגירסא הנכונה ומהרש"ל הביא בסדור גירסות שונות
ובסוף הסכימה בעתו לגירסא הזאת ואין לשנות הנה מלת עוללנו היא במ"ב הרבים כמו
שהוא בפסוק כמו עולליהם ירוטשו (הושע יד) אבל וטפנו נמצא בלא יו"ד הרבים כמו שוע
וטפנו (במדבר יד): הרגים. הוא תאר פעול לרבים כמו מתחת הרגים ובולו (ישעיה י) וכן
טבוחים הוא תאר פעול לרבים על זה הדרך מענין שורך טבוח לעיניך (דברים כח):
עשה למען טבוחים על. נכון לומר טבוחים ושרופים פי' טבוחים ושרופים בעד כבודך ואח"כ
באו באש ובמים ברצונם. סדור מהרש"ל. לשון קדשך ודלת נחובק ומ"ם שמך כמו בסגול
הראשון: השבוק. הוא תאר פעול ליחיד נסתר: עשה למענך לא למעננו. ס"א אם.
מדלגין אם ואומרים ולא שנאמר למענכם בית ישראל עוד כתוב לא לנו ה' לא לנו סדר
מהרש"ל ולפי דעתי יותר נכון לומר אם לא למעננו כנוסח הסדורים שלנו כי כן הוא
בסדורי קלעי והוא על דרך ששנינו בפרק רבי אומר ואל תהי רשע בפני עצמך פירוש
אין אנו מחזיקין עצמנו כרשעים חלילה לומר שאין ראוי לעשות למעננו רק אנו מבקשים
שתעשה למענך אם לפי ידיעתך אין ראוי לעשות למעננו ולא נכון למחוק גירסת הספרים
הישנים ועוד שהרי אח"כ אנו אומרים עשה למענך והושיענו ולפי דעת המוחקים מלת
אם והיה כפל לשון מה מבואר למשכיל וכן הוא בפירוש סדור מהר"ר הירץ ז"ל: עשה
למען שמך הגדול הגבור והנורא. הנכבד והנורא כך נכון לומר כמו שנאמר ליראה את השם
הנכבד והנורא אבל גבור לא מצינו אצל לשון השם סדור מהרש"ל ופירש בקרון כי מצינו
הגדול אצל שמו כמו כי לא יטוש ה' את עמו בעבור שמו הגדול (שמואל א' יב) וכן
נמצא אצל שמו כמו שהביא הרב ז"ל וכן הנורא כמו קדוש ונורא שמו (תלים קי"א) אבל
גבור לא נמצא אך מפני שבכל הסדורים גם בסדורי קלעי כתוב הגבור יש לישב
כי התארים האלה אינם סמוכים אל מלת שמך רק הוא כאלו אמר עשה למען שמך
אתה האל הגדול הגבור והנורא והוא פסוק בפרשת עקב (דברים י) ומאחר שמלה
האלה סמוכים בפסוק סדו אותם כן בתפלה זו ושני הפנים נכונים: חננו.
בקמץ חטף. והנ"ן דגושה לחסרון אות הכפל כמו שכתבתי בתפלות נ"ח בברכת אתה חונן
כי אין בנו מעשים. יש להפסיק כאן קצת כדי להראות שמלת צדקה סמוכה אל זה
ולא אל מה שלפניה מה מבואר בביאור מספיק בקבלת והוא רתום שאנו אומרים
בסוף מאמר המתחיל הטה אלהי אזנך ושמע :

חשבתי

עולת התמיד ומנחתם ונסכיהם כו' הרי הזכיר שני תמידים כהלכתם כדפירש"י, וכ' חומש
א"כ אם מזכיר אח"כ ושני תמידים כהלכתם הזכרה שלא לצורך היא אבל כשאומר תחלה
ומנחתם אע"פ שמסיים בזה ושני תמידים כהלכתם אין קפידא אם שוב מזכיר עולת
התמיד ומנחתם ונסכיהם דקרא ככתיבתו הוא מזכיר ואין ראוי לדלג מקצתו אבל ומנחתם
ונסכיהם נוסח חכמים ואין ראוי לכפול בה בדבריהם עכ"ל. הנה כתב בהדיא לומר פסוק
מוסף עולת התמיד ככתיבתו ושלא לחסר מקצתו ולפי דבריו מהר"יל הוא מחוסר ומי בזה
ומן המודה על האמת:

ישמחו. כבר כתבתי ענינו ודקדוקו בתפלת שבת:

עלינו. כבר כתבתי כל ענינו ודקדוקו לעיל בתפלת חול אחר ובא לציון גואל:

ונאמר. מישרון. הבי"ת בחור"ק והמ"ם נחה ומפני מלות שני שבאין בראש התיבה: מלך. המ"ם
בסגו"ל ולא בקמ"ץ אע"פ שהוא באתנחתא כי מלך לא ישתנה מפני ההפסק כמבואר במכלול
בשער השמות משקל פעל שבשני סגולין: ראשי עם. העי"ן בקמ"ץ ולא בפתח אע"פ כי לא נמנה
במסורה הגדולה בין י"ג קמצין כי משנה והמסורה בטעות המדפיסים כי נמסר במסורה הגדולה
עם י"ג קמצין ובמספר הפסוקים לא נמנו כי אם י"ו והרד"ק כתב במכלול בשער השמות משקל פעל
בפתח ד"ע סה"ע על עם שמנה עשר קמצין ידועים על פי המסורת עכ"ל. ובלי ספק זה הפסוק
משנה מהמסורה ומאחר שבכל החומשים גם בחומשי קלע נקודה העי"ן דקמ"ץ: והנשאו.
הא צווי לרבים ומבנין נפעל הנו"ן דגושה לחסרון נו"ן הבנין: עגוג. הוא שם התאר מן
הגמשים: אלהינו. ומכאן עד סוף הברכה כתבתי כל הדקדוקים לעיל בתפלת שחרית:

אתה זוכר וכו' ופוקד. מלת אתה משמשת גם למלת ופוקד וכאלו אמר אתה זוכר וכו'
ואתה פוקד ודוגמתו נמצא בפסוק ואתה נותן להם את אכלם בעתו פותח את
ידיך (תלים קמ"ה) שפירש הראב"ע והרד"ק שמלת ואתה משמשת גם למלת פותח וכאלו אמר
ואתה נותן וגו' ואתה פותח: תעלומות. המ"ם במלאפו"ם או בשור"ק דמקום מלאפו"ם ולכן המ"ם
אינה דגושה כמו תעלומות לב (תלים מ"ד) שהמ"ם מן תעלומה במלאפו"ם כמו ותעלומה יוציא
אור (איוב כ"ח) שנמסר עליו לית וחסר ש"ל ולא שהוא חסר על פי המסורה אך היה ו"ו אחר
המ"ם נקודה במלאפו"ם ומפני חסרונו בא שורק במקומו כמבואר בפרק ג': והמון. הוא"ו בפתח
ומפני הה"א שהיא בחטף פתח ונקודה הה"א בחטף פתח ומפני הסמיכות כמו שכתב
הרד"ק בשרש המן ונ"ל ומגבעות המון הרים (ירמיה ג') קמ"ץ כי איננו סמוך אל הרים
אבל קול המון הגשם (מלכים א' י"ח) הה"א בחטף פתח ומפני הסמיכות והביא שם
הרבה פסוקים כאלה: שמבראשית. המ"ם דגושה כדין אחר שי"ן השמוש והבי"ת דגושה להורות
על נו"ן השמוש שבמלת מן ומפני הדגש היא נקראת בשב"א נע: שכחה. הכ"ף רפה ובשב"א
נח והוא שם דהה"א הנקודה על משקל כמאן טבחה (תלים מ"ג) כ"ה בספר מהר"יל: נסתר.
המ"ם בקמ"ץ כי הוא נפעל הווה כמו ואין נסתר מחמתו (תלים י"ט) כמו שכתבתי במקומו
בביאור השמות מספרים כבוד אל: המפעל. הוא שם בתוספת מ"ם מן קדם ומפעליו
אז (משלי ח') והוא שם על משקל משפט וזה המשקל ובא במחברת העי"ן בקמ"ץ ובסמוך
בפתח

כתוב בהגהות המנהגים במנהגי ראש השנה ז"ל מצאתי בספר
ישן הלכות אומר ביום ובחדש השביעי פסוק אחר האומר בפרשת
אמור דבר אל בני ישראל לאמר בחדש השביעי באחד לחדש
וכו' עד אשה לה' ואומר ונאמר ועשיתם עולה לריח ניחוח כו'
עד תמימים כמו שכתוב בפרשת פינחס ומסתברא כך לפי
שיש בפסוק שבאמור זכרון תרועה ולא יום תרועה עכ"ל. וכן הוא
בסדור מהרש"ל ונכון הוא:

ומנחתם. כבר כתבתי במוסף דר"ח שאין לומר ונסכיהם הטעם ומבואר שם דלפי מהרש"ל וכתבתי שם בטעם סברתו דלפי בעל תוספת יו"ט וגם כתבתי שם כל הדקדוקים השייכים בו אך צריך אני לכתוב כאן קצת שנוי שאנו משנים במנחתם בר"ה שבמוסף ובמועדים אנו אומרים ושעיר לכפר ושני תמידים כהלכתם אבל בר"ה כתב הטור א"ח בסי' תקצ"א וז"ל וכדי להזכיר גם השעיר שהוא חטאת יאמר ושני שעירים לכפר ושני תמידים כהלכתם וכן הוא פשוט במנהגים ובש"ע ובלבוש ובחור בסי' הנזכר וכן הוא בסדור מהרש"ל רק שהוסיף קודם ושני שעירים מלבד עולת החדש ומנחתה והוא נוסח בעל המנהגים וכן הוא בדברי מהאגור שכתב בסי' תתקע"ב ז"ל וקצת הקהלות נוהגין לומר ושעיר לכפר ועולת החדש ומנחתה ושני תמידים כהלכתם שבלי הלקט עכ"ל. שמעתי קצת מהחכמים שבדורנו שמדקדקים ואומרים כדברי המהרי"ל שכתב בהלכות ר"ה ... ז"ל דרש מהר"י סג"ל שיש לומר בתפלת מוסף בר"ה ומנחתם ונסכיהם וכו' עד ושעיר לכפר ואח"כ יאמר מלבד עולת החדש ומנחתה ושעיר לחטאת. ונסכיהם כמשפטם ושני תמידים כהלכתם וכן הוא אות באות בתשובת מהר"ם סי' מ"ח אך לא כתוב שם ונסכיהם כמשפטם ביום הכפורים בתפלת מוסף יאמר גם כן ומנחתם כו' עד ושעיר לכפר ואח"כ יאמר מלבד חטאת הכפורים ושני תמידים כהלכתם אף ע"ג דאומרים ביום הכפורים ... לחדש וכו' וכן בר"ה ובחדש השביעי דהיינו הקרבנות דבסדר פינחס ... להזכיר גם כן חטאת הכפורים דבסדר אחרי מות עכ"ל. אבל נראה שהנוסח שלנו הוא יותר נכון מאחר שהוא מוסכם מכל החכמים שהבאתי לעיל ובפרט שהסכים עליו חכמי אשכנז מהר"ר איסרל בעל תרומת הדשן שהוא היה אחרון בזמן למהרי"ל כנראה מספר יוחסין דף קס"ד ע"ב. והוא כתב בתרומת הדשן סי' קמ"ג ז"ל שאלה מלבד עולת החדש שאנו אומרים במוסף דר"ה היכן מקומו בתפלה קודם ומנחתם ונסכיהם או לאחר ומנחתם. תשובה. נראה דלפי משמעות החבורים בא"ז פרק ... ערבית וכן במנהגים יש לאמרו קודם ומנחתם אמנם אחד מהגדולים היה רגיל לאחר ומנחתם ונראה דא"ז ומנהגים לא אתו לאורויי לן סדר הנוסח היאך לאומרו אלא אתו להורות לנו הזכרת הפסוקים וענין המוספים בר"ה ואפשר אע"ג דנקטו בסדר לובא קמייתא להו או מורינן אופכא רק שיזכור הכל וא"כ נראה דעדיף טפי למימר עולת החדש אחר ומנחתם ונסכיהם וכו' דאי אמרו קודם א"כ כשמסיים באותו הפסוק ועולת

מזמור כ״ח) שרשו פלא: מראשית. המ״ם בצר״י לתשלום דגש הרי״ש שהיה ראוי להיות לחסרון נו״ן
השרש שהוא כמו מן ראשות: כזאת. הכ״ף בקמ״ץ כמו כזאת וכזאת דברה הנערה (מלכים
ב׳ ה׳) אע״פ שנמצא גם הכ״ף בשב״א כמו ולאביו שלח כזאת (בראשית מ״ה) אבל הוא במעט
ואחרי רבים להטות: ומלפנים. המ״ם בשב״א נע מפני הדגש שבה ושניהם מתחלפים כמו
ומלפנים ומאחר צדיק (ישעיה מ״א): כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב. פסוק הוא
(תהלים פ״א) וכתב האבודרהם ז״ל משפט בלא וי״ו בתחלה וכן הוא בסדור מהרש״ל אולי
כתבו כן שלא יטעה האדם שלא ידע שהוא פסוק ויוסיף וי״ו השמוש לפי המנהג ומשפט
שהם שני ענינים כי באמת פסוק מלא הוא ואין לשנות אותו: המדינות. המ״ם בשב״א
נע מפני הדגש: יאמר. הוא עתיד מבנין נפעל צר״י היו״ד הוא לתשלום דגש המורה על
חסרון נו״ן הבנין כי אל״ף אינה מקבלת דגש והמ״ם בצר״י כמו כעת יאמר ליעקב
(במדבר כ״ג) ובסדור מהרש״ל כתוב ז״ל יאמר. כ״ה בצר״י וי״א בפת״ח יאמר כמו על כן
יאמר בספר מלחמות ה׳ (במדבר כ״א) עכ״ל הנה נראין דבריו הי״א כי נמצא יאמר ג׳
בפת״ח על פי המסורה וחד ויאמר לזלק וריתן (הושע ב׳) כמו שנמסר בפרשת נח וכב׳
חקת ואפשר שכלם הם בפת״ח מפני שהם בהעמדת טעם ומאחר שהם במקום הזה ועל
המדינות בו יאמר יש בו העמדת ענין לכן יותר נראה לומר המ״ם בפת״ח: איום. הנו״ן
בחול״ם כי הוא לשון נקבה קאי על המדינה וכבר כתבתי בהגדה ובריש פרק רבי אומר
שבלשון נקבה תנקד הנו״ן בחול״ם: לחרב לשלום וכו׳. בכלם ראוי להנקד הלמ״ד בפת״ח
ומיעה כמו שהוא בפסוק אשר למות למות ואשר לחרב לחרב ואשר לרעב לרעב ואשר
לשבי לשבי (ירמיה ט״ו) הנה בכלם הלמ״ד בפת״ח ומיעה חוץ מן לרעב שהלמ״ד בקמ״ץ לתשלום
דגש הרי״ש הראוי לבוא אחר ה״א הידיעה ובכאן נקד הלמ״ד מורה על ה״א הידיעה.
הלמ״ד לשובע ראויה להנקד בקמ״ץ מפני שהמלה בטעם מלעיל כמו ואכלתם לחמכם לשובע
(ויקרא כ״ו): יפקדו. הוא עתיד לרבים נסתרים מבנין נפעל ודגש הפ״א הוא לחסרון
נו״ן הבנין ובכל הסדורים גם בסדורו קל״ע נקודה הקו״ף בצר״י ולא בשב״א מפני
העמדת הענין כמו ומעוק ופרדו (בראשית כ״ה): לחיים ולמות. כ״ה בכל הסדורים גם בסדורו
קל״ע ובסדורי ספרד ובאבודרהם אבל בסדור מהרש״ל הוא הפוך למות ולחיים אפשר שטעו
המעתיקים אל הנזכרים למעלה לחרב ולשלום וכו׳ שתמיד נכתב הרע תחלה ואפשר שבטעם
לא כדי לסיים בטוב ובסדורו קל״ע נקודה למ״ד לחיים ולמות בפת״ח ומיעה כאותם
דלעיל וכן בסדור מהרש״ל וכתב בצדו ז״ל למות ולחיים הלמ״ד בפת״ח אבל בזכרנו
לחיים בשב״א דלא לשתנא לא תנם מהר״ם עכ״ל ואני כבר כתבתי בזכרנו לחיים
שם ז״ל לחיים בפת״ח יעויין שם: נפקד. נראה לי להנקד הקו״ף בקמ״ץ להיותו נפעל
הנקרא בינוני שהוא כמות תאר כמו והאיש נכבד (שמואל א׳ ט׳) וכן והוא נכבד
(בראשית ל״ד) כי לא יתכן לומר נפקד בפת״ח הקו״ף שהוא נפעל עבר לחוד נשתר כמ
נחשב לפי הבנת הענין במקום הזה כי אוך יאמר בתפלת מוסף ולא נבקד לשון
עבר כי אלו עדיין לא נפקד ונפקד אח״כ בו ביום כמו שאנו אומרים בהיום הזה דמשמע

דה

בפתח כמבואר במכלול שער השמות המשקל ומפעל ולפי זה הכל היה ראוי להנקד כאן הע"ן בקמץ
כי אינו סמוך אבל כתב שם הרד"ק ז"ל ובאו במחזורים ובלי הסמוכות ומשפט אחד יהיה לכם (ויקרא
כ"ד) ומרק אחד (במדבר ג') ולפי זה אין להכריע אבל יותר נכון לקרוא הע"ן בקמץ כי אותם
המחזורים שהביא הרד"ק הם מחזורים על פי המסורה נגד הכלל ובפרט שכתב שם על מלת
מגרת בלשון. ובספר והמשוו ומרק אחד קמץ ולכן יותר נכון לקרות כאן הע"ן בקמץ: הזכר.
לפי הכלל שכתב הרד"ק במכלול בכללי שמוש האותיות ראוי לקרוא הזכר הה"א בשב"א נח ואינה מוש
על משקל וימח את כל היקום (בראשית ז') אעפ"י שמלת היקום הה"א נוספת כמו שכתב הרד"ק
קום ומלת הזכר הה"א שרשית כי הוא מן וזכרו כל כלם (איוב י"ג) שהוא תאר או שם כמו שכתב
בשרש יזכר על מלת וזכרו כמו אוקרו הזכרים או הוא שם עכ"ל. מ"מ אין להקפיד כי
בלשון שבמכלול כתב הישועה היקום בשניהם הודמן רפין אעפ"י שמלת הישועה הה"א
שרשית שהיו ישע ולפי פירוש האבודרהם מלת הזכר שבכאן הוא תאר ולא שם: נבחר. הע"ן
והחי"ת בפתח כי הוא פעל עבר ליחיד נסתר ובנין נפעל כמו לא נכחד עצמי ממך (תהלים
קל"ט) וכמו שבפסוק מלת ממך המ"ם השניה במלה ובסגו"ל ומפני הרפסק והכ"ף במלה
כן ראוי לקרוא גם את המלה במקום הזה: הכל. הכ"ף בחולם כי אינו סמוך ומפני הה"א הידיעה שלא
תבא על מלה סמוכה כמבואר לעיל בכמה מקומות: גלוי וידוע. שניהם בשורק: צופה ומביט.
שניהם בינונים וכאלו אמר י"י אלהינו אתה צופה ומביט ומלת אתה חסרה מן המכתב כמו שמצינו
לעיל במלת ופוקד והוא דומה בכנוי כ"ף של מלת לפניך שגם הוא כנוי הנמצא כמו מלת א
כמבואר בספרי הדקדוק והוא ע"פ פסוק עיני י"י צופות רעים וטובים (משלי ט"ו): חוק זכרון.
כ"ה בכל הסדורים שלנו גם בסדור קלע"ך זכרון בלא וי"ו השמוש וכתב מהרש"ל בסדורו ז"ל
חק זכרון יום הדין שהוא חוק לישראל וקריי זכרון אין להוסיף וי"ו וזכרון עכ"ל. אבל בספר
ספרד כתוב וזכרון בוי"ו וכן הוא באבודרהם ולפי כל אחד ענין בפני עצמו ובפני
הוא ויותר נכון כי לפי פי' מהרש"ל יהיה חוק סמוך לזכרון ואם כן היה ראוי לקרות
בקמ"ץ חטף כמשפט מלת המלה כשהיא סמוכה ולא נמצא בכל הסדורים כי אם בחולם
וכמו שהוא בפסוק שהביא בסמוך: להפקד. הוא מקור ובנין נפעל ובא הה"א לחסרון נו"ן
הבנין וכן להזכר הז"ין במלה מטעם זה: ונפש. הנו"ן בקמ"ץ מפני הרפסק והוא גם הוא
בקמ"ץ מפני שהמלה בטעם מלעיל ועומדת בענינה כמו שכתבתי לעיל בקמץ הוא"ו של וקרי
והמון. כתבתי בדקדוק המלה לעיל: בריות. הבי"ת בשב"א והרי"ש בחירק והיו"ד בדגש מוס
בברוך שאמר ומהרש"ל כתב בסדורו ז"ל בריות כתב מהרי"ל מן הדין צריך להיות בריאות
באל"ף היוכב אין להדגיש היו"ד כדי שיהא מובן כמו אל"ף עכ"ל ובדין תמהים מאד לפי
לנו להוציא היה לכתוב בבריא בריאות באל"ף וכן הוא מוכרח לפי פי' האבודרהם רק שנפל
טעות בנוסחת סדור ספרד ושם נפל הטעות בדפוס האבודרהם שכתב במקום ברי
נסתרות כבלשון ופירושו אינו מוכח רק שכתב באבודרהם ז"ל והמון נסתרות כמו
שהבריות הם רבים ולכל בריה יש מעשים רבים הכל הוא פוקד ומכר ואין בעתו
ברם ע"כ: תכלית. הוא שם בתוספת ת"ו בראש ובסוף כמו מלת תכלית הוא מקור
(איוב

בטעם מלרע כמו וינחם יצחק אחרי אמו (בראשית כ״ד) ששניהם בטעם מלרע ואין דומתם
הם שני ענינים כי וינחם יצחק הוא ענין תנחומין ווינחם כרב חסדו הוא ענין חרטה
כמו וינחם ה׳ על הרעה (שמות ל״ב): נעוריך. הרי״ש בפת״ח והיו״ד בחור״ק והכ״ף בשב״א נח
כי הוא לשון רבים לנקבה קאי על העיר שהוא שם בלשון נקבה כמו שכתבתי בפסוק ויהי
כבוד במלת אבי למושב לו וכן בתולותיך היו״ד בחור״ק והכ״ף בשב״א נח רק שהתי״ו
בקמ״ץ מפני ההפסק: לכתך. התי״ו בצר״י והכ״ף בשב״א כדין לשון נקבה: אותך. התי״ו
בקמ״ץ שלא במקום הפסק והכ״ף בשב״א כמשפט זאת המלה בלשון נקבה: נעוריך.
הרי״ש בקמ״ץ מפני ההפסק: הבן. הה״א בחט״ף פת״ח כמשפט ה״א התימה ולכן הב״ית רפה
כדין אחר ש׳ חט״ף כמבואר בפרק ג׳ והבי״ת נקודה בצר״י ולא בסגו״ל כי אינה במקום
כי יש בה נגון טעם: יקיר. הוא תואר על משקל אדיר במרום (תהלים צ״ג) והוא מענין בני
ציון היקרים (איכה ד׳): ילדי. הדל״ת דגושה ופירושו בכל עת: דברי. הבי״ת נקראת
בשב״א נע מפני הדגש שבה כי הוא מקור מבנין הדגוש: ארחמנו. הנו״ן דגושה כדין
נו״ן וי״ו כנוי הנסתר מפני הסגו״ל שלפניו:

אלהינו. בפקדת. הקו״ף בשור״ק והדל״ת דגושה והוא שם דבר כמו שכתבתי למעלה במלת
ופקודתו. וזאת המלה כתובה כן בכל הסדורים שלנו גם בסדורי קלע
וסדורי ספרד גם באבודרהם גם בפירוש התפלה של המקובל האלהי החכם מהר״ר
משה קורדווירו (בכלם כתוב בפקדת וכתב האבודרהם על זה זה״ל וזכרון ופקודה אחת
היא בכאן עכ״ל. אך בסדור מהרש״ל כתוב וז״ל בפקודת בפקודה כ״ה ולא בפקדת ושעה
כי לא מבינן פקודה כי אם גבי פורענות ופקודה מן פעל פ׳ עזהו לטובה כמו וה׳ פקד
את שרה ועוד הרבה אין מספר עכ״ל. ודבריו תמוהים מאד כי לא נמצא השם מזה הענין
במשקל פקודה הקו״ף בחול״ם ובדל״ת רפה כי אם הקו״ף בשור״ק והדל״ת דגושה ומה
שכתב כי לא מבינן פקודה כי אם גבי פורענות וכו׳ והביא ראיה מן וה׳ פקד את
שרה שהוא מבנין הקל ולטובה וכו׳ לא ראיה שנמצא פעל מזה בבנין הקל לרעה כמו
וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם (שמות ל״ב) ומה לו להביא ראיה מן הפעל על השם
כי השם מזה הענין לא נמצא כי אם משקל הדגושים לכן נ״ל שאין לשנות נוסחת הסדורים
וכל המשנה ידו על התחתונה: משמו. השי״ן נקראת בשב״א נע מפני הדגש שבה לחסרון
נו״ן השמוש שהוא כמו מן שמי שמי קדם: ונזכר לנו. הכ״ף בקמ״ץ חטף מפני הסמוכות
מלות לנו שהיא מלעיל: הברית. הבי״ת בשב״א נע וכן שי״ן השבועה מפני הדגש: נשבעת.
בטעם מלעיל תחת הבי״ת שהיא עי״ן הפעל כדין כל פעל עבר ליחיד נמצא כמבואר במכלול
באבן הבנין ומפני שהוא מלעיל ננקדה העי״ן בשב״א נח לבדו ולא בחט״ף כי נגינה מוקדמת
ובשלת החט״ף כמבואר בפרק ג׳: המוריה. המ״ם והיו״ד במלואות: ותראה. התי״ו בצר״י
התשלום דגש הרי״ש לחסרון נו״ן הבנין כי הוא עתיד מבנין נפעל: גבי. כתבתי דקדוקו
למעלה לפניך: לבבך. בי״ת השמוש בשב״א והלמ״ד בצר״י והבי״ת בקמ״ץ כי אינו סמוך
אלא בסמוך תנקד בי״ת השמוש בחור״ק והלמ״ד בשב״א והבי״ת בפת״ח: כעסך. הכ״ף והעי״ן
בפת״ח

גם הוים כלו מוכן להפקד ולכן הנכון לומר נפקד בקמץ שהוא בינוני כדמות תאר והוא נאמר
על זמן העבר והוה והעתיד כמו שכתבתי בפרק ו' מזה ומבואר למשכיל : כהוים. כ"ף בקל המלה
שלנו גם בספרי קלף בכ"ף השוא על הא' הידיעה הכ"ף נקודה בשב"א אבל בספרי ספרד
גם באבן עזרא כתב כווים בלא הא' הידיעה ואם כן צריך לנקד הכ"ף בפתח להורות
על הא' הידיעה והכל אחד הוא כי כן נמצא בפסוק בכ"ף עם הא' כמו כי אותו
כהיום תמצאון אותו (שמואל א' ט') ונמצא הכ"ף בפתח ובלא הא' כמו השבעה לי כיום
(בראשית כ"ה) : דבר. כבר כתבתי במזמור תהלה לדוד שהדל"ת בסגול ולא בצר"י וכן
משפט גזרת המלה בכל מקום : הנוצר. כבר כתבתי בדקדוק המלה לעיל בתחלת דרכה
לפסוק בא: כ"ף בדגש סדר מהרש"ל ז"ל הבי"ת בגעיה מפני האתנח מרחוק : מעלה. המ"ם
בצר"י מפני הסמוכות כי פירושו מעלה של איש וכן בסמוך ואתה מה מעלה כלם :
ופקדתו. הקו"ף בשורק והדל"ת בגעיה והוא שם מענין מאן יום הפקודה (הושע ט') שפירושו
ענין זכירה והשגחה על הדבר וכן ופקדת כל האדם יפקד עליהם (במדבר ט"ז) והרבה כאלה
עלילות. הלמ"ד בפתח מפני העי"ן ופירושו מעשים כמו להתעולל עלילות (תהלים קמ"א) וכתב
האבן עזרא שהוא על שם ונקם על עלילותם (תהלים צ"ט) : מצעדי גבר. לשון פסוק הוא מה'
מצעדי גבר כוננו (תהלים ל"ז) רק שנקודה כאן המ"ם בקמץ מפני ההפסק אע"פ שהפסק
הוא בסגו"ל כי אין שם הפסק : מחשבות. החי"ת בשב"א נח לבדו מפני שהמ"ם השי"ן הבא
כן מפני הסמוכות : ותחבולותיו. החי"ת בשב"א נח לבדו מפני דגש הבי"ת כמבואר
מעללו. העי"ן בפתח והלמ"ד הראשונה בשב"א נח מפני הסמוכות כמו אגבר מעללי
כ"ג) ולולא הסמוכות היתה העי"ן בחטף פתח והלמ"ד בקמץ כמו מפני רוע מעלליכם (ירמיה
כ"ג) : ושבתך. החי"ת בסגול ולא בחטף פתח מפני העמדת השבא : ולן אדם. הבי"ת
ולא בצר"י מפני הסמוכות במקף וכן תאמר בק הה"ם בסגול מפני הסמוכות
למלה מזירא : וכשלו. הכ"ף בגעיה לחסרון נו"ן הבנין כי הוא עתיד מבנין נפעל
בצר"י מפני העמדת העבן כמו ויפקדו בלעז אבל וכמו שהוא ג"כ עתיד מבנין נפעל
בשב"א כי המלה דבוקה אל מה שאחריה : לנצח. הלמ"ד בקמץ והנו"ן בסגול והטעם
בדרוך שאמר : בדבר ישועה ורחמים. כבר מבואר מעלה ויבא: בפקדך. הבי"ת
ולא בשב"א כמשפטה כדי להורות על הה"א שהיא בחטף פתח : מפני רוע מעלליהם.
פסוק הוא (ירמיה כ"א) ונקודה העי"ן בפתח והלמ"ד בשב"א נח ולא בחטף פתח וקמץ כמו
מעלליך בלעז מפני רבוי התנועות כדי להקל הקריאה : כעפרות תבל. העי"ן בפתח והפ"א
בשב"א נח ולא העי"ן בחטף פתח והפ"א בקמץ ובא כן מפני הסמוכות וכן הוא בפסוק
וראש עפרות תבל (משלי ח') : וצאצאיו. הצד"י בסגול והאל"ף בחטף סגול והוא שם בהכפל
עי"ן הפעל ולמ"ד הפעל ופ"א הפעל חסרה שהוא יצא כמו וצאצאו מעיך (ישעיה מ"ח)
וצאצאיו ישורשו (איוב ל"א) והרבה כאלה : ויכשלו. הכ"ף בחולם והמלה בטעם מלעיל תחת ה
כדי שתלכל הכ"ף הדגש לחסרון את הכפל שהוא שבק : וינחם. הנו"ן בגעיה לחסרון
הבנין כי הוא עתיד מבנין נפעל הנדבק לעבר מפני הוי"ו והחי"ת בצר"י מפני ש
בטעם

הפסוקים במלת וכרמלו ובמלת ובדמלו שהביא בדבריו ואף נאמר גם כן במלת ערפל הפ"א בחור"ק
קמ"ץ ובכנו ואם לא כן אף בלי ספק דעת הרד"ק שתנקד הפ"א בסגו"ל והמעיין יבחר כי כולם
דברי אלהים חיים הם אך על כל פנים צריך להדגיש הלמ"ד כדברי הרד"ק וגם אי אפשר לדעת
מי שהביא מהרש"ל גם לפי דעת המדקדקים שהביא רק לפי סדור קלע"ש ולפי הסברות שהבאתי בדברי
הרד"ק שתנקד הפ"א בפת"ח או בסגו"ל או בחור"ק. ואחר שכתבתי כל זה מצאתי בספר מכלול יופי
סוף פ' יתרו שכתב על מלת ערפל כדברי הרד"ק שהבאתי לעיל ואח"כ כת' וז"ל ולכן האומר בתפלת
ראש השנה ונגלית עליהם בערפלי טוהר הפ"א בשב"א טעה והראוי בערפלי הפ"א בפת"ח
עכ"ל. הנה דבריו מסכימים אל נקודת סדור קלע"ש שכתבתי לעיל: טוהר. הוא שם דבר ומלעיל
והה"א בפת"ח מפני שהיא גרונית כמו וכעצם השמים לטוהר (שמות כ"ד) ולולי שהיא גרונית היתה
נקודה בסגו"ל על משקל חבש קדש: גם כל העולם כלו. כ"ה ברוב הסדורים גם באמשטרדם
אך בקצת סדורים לא נכתבה מלת כל אולי מפני שהוא נראה כפל ואני כבר כתבתי בקריאת
חוק על כל העולם כלו שאין למחוק מלת כל בעבור זה יעויין שם: חל. החי"ת בקמ"ץ כי הוא
פעל עבר ליחיד נסתר ומנחו העי"ן על משקל ודוד קם מאצל הנגב (שמואל א' כ') והוא מענין
ורגזו וחלו מפניך (דברים ב') שהוא ענין חיל וחלחלה אבל כשהחי"ת בפת"ח הוא על משקל כי
אם תם הכסף (בראשית מ"ז) שהוא פעל עבר מפעלי הכפל ויהיה מענין חלול לכן אין לקרות
החי"ת בפת"ח כי אם בקמ"ץ: ממך. המ"ם בסגו"ל מפני הרפסק והכ"ף דגושה: בהמולך.
המ"ם דגושה לחסרון נו"ן הבנין כי הוא מקור מבנין נפעל ונחו הלמ"ד שרשו מלה והה"א נוספת
כמנהג המקור הידוע בספרי הדקדוק והכ"ף היא כנוי המוצא: ותשמעם. הוא עתיד מבנין
הפעיל ונהפך לעבר מפני וי"ו השמוש הנקודה בפת"ח: ודברות. הבי"ת נקראת בלא נע
מפני הדגש שבה כי הוא שם מן הדגושים מענין וישא מדברותיך (דברים ל"ג): ולהבות.
כ"ה הבי"ת בחולם לשון רבים כמו קול יי' חוצב להבות אש (תהלים כ"ט): הופעת. העי"ן בלא
נח לבדו מפני התנועה המוקדמת כי המלה בטעם מלעיל כדין כל פעל עבר ליחיד נוכח
כמבואר במכלול מאמר השמות: כבד. הוא תאר: וקול שופר חזק מאד וכו'. נראה מה שאין
משנין בשבת פסוקי שופרות לפי שהם בדברי הימים ונביאים ואין לשנות תורת אמת מצאתי.
סדור מהרש"ל. ואין להקשות מזכרון תרועה שאנו אומרים בשבת ובחול אנו אומרים יום תרועה
כי שניהם נמצאו בפסוק זכרון תרועה בפרשת אמור ויום תרועה בפרשת פינחס אבל
זכרון שופר לא נמצא בפסוק וזה מבואר למשכיל: חזק. השי"ן בקמ"ץ הוא שם תאר וחזק
בקמ"ץ ובצר"י כמו הולך וחזק שבפסוק הוא תאר במקום פעל שהוא בינוני: ויחרד. ענינו.
שניהם מתחדים במקום בענינו לדעת תרגום אונקלוס: עשן. העי"ן בקמ"ץ והשי"ן בצר"י והוא
שם תאר על משקל כבד דלעיל: הללויה הללו אל בקדשו. בכל הסדורים שנדפסו בסדור קלע"ש
כתוב ונאמר הללויה וכו' אבל בסדורי ספרד לא נכתבה מלת ונאמר רק מיד אחר סיום פסוק
כי חק לישראל הוא נכתב מזמור הללויה וכן מוכח מדברי האבודרהם גם בסדור מהרש"ל כתוב
וז"ל ונאמר הללויה הללו אל בקדשו ואין ראוי לומר כאן ונאמר לפי שאינו מענין הפסוקים
הוסיפו אותם לשבת ולפי שמוזכר בו שופר עכ"ל. וכל בקדוקי המזמור הזה כתבתי לעיל בסוף
פסוקי

בפתח והסמ״ך בשב״א נח על משקל וצירה עברה (שופטים ג׳) כי משקלם אחד ובאו בן ומ
את הגרין וללא זה היתה עי״ן הפעל בשב״א נע ולמ״ד הפעל בשב״א נע כמו מן חלק
אפיק. הפ״א בשב״א נע ומפני הדגש שבה לחסרון נו״ן עי״ן [illegible] שרשו אנף: ונאנק. הנו״ן
בסגו״ל מפני המגמה העבני וכן ר״ש של ומעורב והו״ו של ומבולתך: שהבטחתנו. החי״ת
נח לבדו ומפני דגש הט״ו שאחריה: ועקדת יצחק לזרעו היום. כ״ה הנוסחא הנכונה וכספר
מהרש״ל כתוב וז״ל ועקדת יצחק לזרעו ישראל היום. של ישראל כ״ה במהר״פ. ומצאתי נבון לומר
לזרעו של יעקב היום ברחמים אך המנהג אינו מכוון יען שאין יצחק שנאמר כי ביצחק יקרא לך
זרע ולא בישמעאל כ״ש עשו שנקרא חזיר שנאמר וכרסמנה חזיר מיער עכ״ל. אבל בשע״ה אח״כ
תקצ״א סעי׳ ג׳ כתוב וז״ל ועקידת יצחק היום לזרעו תזכור כך היא הנוסחא המפורסמת
והמדקדק לומר לזרע יעקב תזכור משנה מטבע שטבעו חכמים בברכות ואינו אלא טועה
עכ״ל. הם דברי תשובות ריב״ש סי׳ לח׳ שהאריך בטעם הדבר אך שבספר דברו שלמים כתב
בהג״ה נגד דעת הריב״ש דבריו אינם אלא סברה בעלמא וכבר גחותי רוב ראשונים
דברנו לחיים. ומורי מהר״ם ופה ז״ל האריך בטעם דבריו בספר לבוש החור בסי׳ וסעי׳ הנ״ל
אתה עלית. בצר״ה אבל בספר יגיעת כתב שו״ל בחור״ק ומאג האורך סדר מהרש״ל.
הנה כתב הרב ז״ל כי בספר יגיעת כתוב לקרוא הלמ״ד בחור״ק ובאמת הוא דבר
מאד ויוצא מכלל הדקדוק כי לא נמצא בכל המקרא עי״ן הפעל בבנין נפעל ונחו הלמ״ד למה
נמצא שתנקד בחור״ק כי אם בצר״ה כמו כפיר גוים נדמות (יחזקאל לב׳) מאד נעלות (תהלים)
והרבה כאלה אולי כתב שם טעם בספר יגיעת במה שהאריך בדברי הרב ז״ל ואנכי לא נעתי
על כן לא יצאתי מן הכלל ונקדתי הלמ״ד בצר״ה: בענן. ונקדה הבי״ת בפתח מפני שהעי״ן בחטף
פת״ח ונקדה העי״ן בחטף פת״ח והנו״ן בפתח מפני הסמוכות: בקולך. הבי״ת בסגו״ל מפני
הענן וכן למ״ד קולך בשוא הפעמים בענן זה: קדשך. השי״ן בשב״א נח בסגו״ל כי באלה דבק
אל מה שאחריה וכן קדשך שבסמוך: השמעתם. העי״ן בשב״א נח לבדו ולא בחטף מפני דגש הת״ו
שאחריה: בערפלי. כתב מהרש״ל בסדורו וז״ל בערפלי הבי״ת בפתח והעי״ן בחטף פתח והר״ש
בקמ״ץ והפ״א בשב״א והלמ״ד בצר״ה כך מצאתי במדויקים אבל ר״ן נקד בערפלי הבי״ת
והעי״ן בחטף פתח והר״ש בפתח והפ״א בשב״א והלמ״ד בצר״ה עכ״ל. ואני שבתי ובקשתי
הנקודה הנכונה של מלה הזאת ומצאתי בשלשה סדורי קלף כנקוד ר״ן שכתב הרב ז״ל
בסדר אחד כתוב בקלף אשר פירושו מיוחס להרו״ח ז״ל ונקדה הבי״ת בשב״א והעי״ן בפתח
והר״ש בשב״א והפ״א בפתח והלמ״ד בגלשה ונקודה בצר״ה הנה זה מסכים בגלות הלמ״ד
לדברי הרד״ק שכתב בסוף שער השמות בשמות בני ארבע אותיות וז״ל ערפל בסגו״ל ובקמ״ץ
ובכנוי תדגש הלמ״ד עכ״ל. הנה כתב הרד״ק שבקמ״ץ ובכנוי תדגש הלמ״ד ולא כתב אוך
הפ״א בקמ״ץ ובכנוי אלו היתה כוונתו שתשאר הפ״א נקודה בסגו״ל אם לא שנאמר שבעת
השמטתו למלת ברזל ברמל גרזן שהביא באותו ענין קודם מלת ערפל שכתב עליהם וז״ל בקמ״ץ
ובכנוי ידגשו כמו שמצאנו וכבוד ערו וכרמלו (ישעיה י׳) וכן אמר ברגלו בהמון ורגלו
(שמואל ב׳ י״ג) וכו׳ ומאריך שם ובכולם נקד האות שלפני הלמ״ד בחור״ק במקום הסגו״ל כמו שנ
בפסוקים

ושיחת דבור אמרו קודם כפור תוך התפלה. וכתוב גם במנהגים ע״ל
ומתפללין מנחה עד עושה השלום ואז אומר אלהינו ואלהי אבותינו
וכו׳ אשמנו וזה נאמר וכו׳. וכתב עוד בשו״ע בסי׳ הנזכר ע״ל
צריך להתודות מעומד ואפילו כי שמע ליה מש״ץ והוא התודה
כבר צריך לעמוד. הג״ה ויחגור ויתודה עם הש״ץ וכו׳ :

תפלת יום כפור למנחה וליוצר

אומרים אבות וגבורות וקדושת השם כמו שהוא כתוב בתפלת ר״ה
ואחר כך אומר

ברוך. הנה מתחלת התפלה עד סוף עלה ויבא הכל כתוב בתפלת ר״ה ואיננו צריך לכתוב כאן רק ענין היום :

אתה בחרתנו. ותתן לנו ה׳ אלהינו באהבה את יום השבת הזה לקדושה ולמנוחה ואת יום וכו׳. כך מצאתי באחד מסדורי קלע״ג שכתוב בו לקדושה ולמנוחה ונראה שטעם הנוסח הזה שמאחר שאנו אומרים למחילה ולסליחה וכו׳ שהוא טעם לנתינת יום הכפורים ראוי לומר גם כן לקדושה ולמנוחה שהוא טעם לנתינת יום השבת ונכון הוא וכן הוא בספר המנהיג הלכות יום כפור סי׳ ס״א שכתב ע״ל ואם חל יום כפור בשבת אומרים בכל התפלות ותתן לנו ה׳ אלהינו באהבה שבתות למנוחה ואת יום המנוח הזה ואת יום הכפורים הזה ע״כ : ואת יום הכפורים. כ״ה בכל הסדורים שלנו גם בסדורי קלע״ג ובסדורי ספרד וכן גורס הרוקח אבל במנהגים כתוב את יום צום הכפורים הזה וכן הוא בלבוש החור סי׳ תרי״ט וכן הוא נדפס במחזורים בכל מקום שאנו אומרים יום הכפורים: למחילה ולסליחה ולכפרה. כ״ה בכל הנוסחאות בסדורים ובפוסקים ובמנהגים אך לפי זה שכתבתי באלהינו ומלכנו סלח ומחל וכו׳ קשה קצת למה אין אנו אומרים לסליחה ולמחילה ולכפרה וצריך עיון. ומהר״ן כתב בסדורו ז״ל ולדעתי נכון לומר לסליחה ולמחילה ולכפרה וסימנך סמ״ך ה׳ לכל הנופלים: ולכפרה. על כל עוונותינו. כך מצאתי הנוסח בשלשה סדורי קלע״ג שלא נכתב למחול בו את כל עונותינו כאשר הוא בסדורים שלנו ונכון הוא כי למה לנו לכפול מלת מחילה עיין מבואר למעלה : מקרא קדש זכר ליציאת מצרים. כך מצאתי באחד מסדורי קלע״ג ובסדורי ספרד ובאבודרהם ומורו מהר״ם ז״ל האריך בזה בלבוש החור סי׳ תרי״ט סעי׳ ב׳ וכתב שנפל טעות בסדורים שלנו שלא נכתב בהם מקרא קודש והוכיח שיש לאמרו ~~ופתב~~ הטעם כי גם ביום הכפורים נאמר בתורה מקרא קדש וכן הוא באבודרהם וז״ל מקרא קדש וכו׳ שנאמר יום הכפורים הוא מקרא קדש יהיה לכם. וגם כתב מורו שאין לומר באהבה מקרא קדש אפילו כשחל יום הכפורים בשבת מפני שהוא יום הדין אבל מתחלה כתב שיש לומר ותתן לנו באהבה את יום השבת וכו׳ כי הוא של שבתות השנה והאריך בזה מאד עיין שם:

ותיבת כי דכיום [illegible] נכתב ולמחול וכו׳ כו׳ [illegible]

אלהינו. מחל. בחו״ת בפתח ולא בחולם מפני שהוא גרונות כמבואר בתפלת ר״ה בברכת סלח לנו : מחה והעבר פשעינו מנגד עיניך. כ״ה בכל הסדורים שלנו גם בסדורי קלע״ג ובסדורי ספרד גם באבודרהם רק באחד מסדורי קלע״ג מצאתי מוגה בגליון פשעינו וחטאתינו ולפי דעתי היא הגהה נכונה מאד כי בשני הפסוקים שאנו אומרים אנכי הוא מחה פשעיך

פסוקי דזמרה קודם ויברך דוד: ושוכני. הכ״ף נקראת בשב״א נח מפני שהמלה מלעיל בעקרה
אהל שהיא מלעיל והאל״ף של אהל בקמ״ץ מפני ההפסק וכן מ״ם תשועתו בקמ״ץ מפני ההפסק:
ותקע. הוא עתיד מבנין נפעל בגוש הת״ו הוא לחסרון נו״ן הבנין והקו״ף נקודה בפת״ח
להרחיב על העי״ן שהיא גרונית ואלולא זה היתה הקו״ף בצר״י כמו סקול יסקל. (שמות כ״א):
בשופר הגדול. הבי״ת בשב״א כי אינה לידיעה: האובדים. הוא בינוני תאר לרבים מבנין
הקל: והנדחים. גם הוא בינוני תאר לרבים אבל הוא מבנין נפעל ודגש הנו״ן הוא
לחסרון נו״ן הבנין והנו״ן הכתובה היא פ״א הפעל שרשו נדח: וראה. הוא עתיד מבנין נפעל
ונצר״י הה״א הוא לתשלום דגש הרי״ש לחסרון נו״ן הבנין כי הרי״ש אינה מקבלת דגש כמבואר
בפרק ד׳: חצו. הצד״י מדגשה לחסרון את הכפל שרשו חצץ: ואדני אלהים. בפסוק
כתוב אחר שם אדנות שם הויה בנקודת אלהים ואנו כתבתיו כקריאתו: בשופר.
הבי״ת בפת״ח לידיעה לרמוז לשופר גדול דישעיה הנזכר לעיל: ה׳ צבאות יגן עליהם.
הוא התחלת פסוק הסמוך בספר זכריה לפסוק וה׳ עליהם יראה:

אלהינו. תקע בשופר וכו׳ עד גלויותינו. כתבתיו בדקדוק בתפלת י״ח של חול: וקרב פזורינו
וכו׳ עד את קרבנות חובותינו. כתבתי בדקדוקו בתפלת ומפני חטאינו גלינו
רגלים: כמצוה. הצד״י בשור״ק והוי״ו מדגשה ונקודה בסגו״ל כי הוא פעל מבנין המדגש
הנוב״ד כמו מצפה על חרש (משלי כ״ו) ולשון זכר קאי על הענין: ומאזין. כתב מהרי״ל
ז״ל ומאזין המ״ם בצר״י והאל״ף נחה מאזין שהמ״ם בפת״ח והאל״ף בחטף פת״ח מפעל
יוצא לאחרים מזין שהמ״ם בצר״י הוא בעצמו. ז״ל ומאזין אפילו בשבת עכ״ל. ודקדוקו במלת מאזין
תמוה מאד וכי לא ראה מימיו בנין הפעיל עומד בעצמו שאינו יוצא לאחרים והלא כל מלה שאינה
נמצאת בקל ונמצאת בהפעיל אז הפעיל עומד כמו האזין החריש ודומיהם או אם לא
ראה את דברי הרד״ק בחלק הראשון מהמכלול בשרש אזן שכתב וז״ל אזן נמצא ממנו בנין
הפעיל ולא האזין אליכם (דברים א׳) והצווי האזינו השמים (שם ל״ב) והבינוני והעתיד ומהן
מצאנו בהסתר. הבינוני שקר מזין (משלי י״ז) משפטו מאזין וכן העתיד אזין עד תבונותיכם
(איוב ל״ב) משפטו אאזין עכ״ל. הנה כל אלה שהביא מבנין הפעיל הם וכלם פעלים עומדים
וגם אשר נכתבו חסרי אל״ף וננקדו לפי כתיבתם כתב הרד״ק שפירושו כאלו נכתבו באל״ף
ולמה לא נקרא כאן מאזין כמשפטו המ״ם בפת״ח והאל״ף בחטף פת״ח ועם כל זה יהיה הפעל
עומד כי לא נמצא ממנו יוצא בכל המקרא הלא אם נצטרך לעשותו יוצא נעשה כמו שעשה
בזה הרד״ק במכלול בכללים שאחר ל״ב האבנים במלת הבין ועיין שם ומה שכתב הרב
ז״ל ומאזין אפילו בשבת ר״ל אע״פ שאין תוקעין ולא מריעין בשבת: ואין דומה לך. הלמ״ד
דגושה במבואר בתפלת ע״ה בברכת אתה גבור: שומע קול תרועת. כתוב ברו״ח
לומר בקול דלא גברא הוא דשומע בקולו עכ״ל:

בש״ע או״ח סי׳ תר״ז בסדר הוידוי במנחה בערב י״כ וז״ל צריך להתודות
במנחה קודם סעודה המפסקת. הג״ה ויחיד אומרו אחר שגומר תפלתו
ושוה

בהפסק דפת"ח כמו שכתבתי לעיל בכמה מקומות בשם הרד"ק במכלול ודוגמות זה הפת"ח כתב
במכלול דבנין התפעל מהשלמים במלת ותגדל תתהלל עיין שם: מתחנתנו. הה"ו נקראת בשב"א
נע ומפני הדגש שבה לחסרון נו"ן השמוש: אנו. האל"ף בחטף פתח ולא בקמ"ץ כמו שכתבתי לעיל
אחר ברכת שחרית ובכמה מקומות: עזי פנים. כתבתי בדקדוקו לעיל ביהי רצון השני שאחר
ברכת שחרית: וקשה עורף. כבר כתבתי בפרק ג' שהשב"א הבא אחר וו השרוקה שבראש
התיבה הוא שב"א נח ושי"ן של וקשה היא בדגש והוא תאר סמוך כמו כי עם קשה עורף הוא
(שמות ל"ד): אבל. כתוב בסדור מהרש"ל וז"ל אבל כה"ב בעין הקורא הבית בקמ"ץ אבל ר"א דפת"ח
ורי"ן קמ"ץ עכ"ל ואני כבר כתבתי קודם לכן בשם הרד"ק שהבי"ת בקמ"ץ עיין שם: הרשענו.
הע"ין בשב"א נח לבדו ולא בחטף לפי שהמלה בטעם מלעיל: יעצנו רע. הרי"ש בקמ"ץ כי הוא שם
ומנחי הע"ין ועיין במכלול בשער השמות במלות נחי הע"ין משקל פל בקמ"ץ: זדנו. גם הוא פעל
עבר ומבנין הקל ומדברים בעד עצמם כמו אשמנו בגדנו ודומיהם ומפני שהוא מנחי הע"ין
שרשו זוד ונקבצה פ"א הפעל בפת"ח להורות על ע"ין הפעל שהיתה ראויה להנקד בו אם היה
בשלמות וכן לצנו הוא פעל עבר על משקל זה שרשו לוץ ושניהם הם על משקל קמנו ששרשו קום
ועיין במכלול בבנין הקל מנחי הע"ין: נאצנו. הוא פעל עבר ומבנין הדגש כמו דברנו כזבנו.
ואע"פ שאין האל"ף מקבלת דגש ואם כן היה ראוי שתנקד הנו"ן בצר"י לתשלום הדגש אחר
הב"ת דברנו ובז"ין כזבנו כבר כתב הרד"ק במכלול בבנין הדגש מהשלמים כי זאת המלה משרש
נאץ נשארת על ענינה ואינה דוחה את הדגש ע"ין הפעל תחת פ"א הפעל גם בחלק שני
משרש נאץ הביא כמה פסוקים מבנין הדגש שהנו"ן בחולם עיין שם: פשענו. הש"ין בשב"א נח
לבדו ולא בחטף ומפני שהמלה בטעם מלעיל וכן רשענו: קשינו. כתוב בסדור מהרש"ל וז"ל כה"ב קשינו
הקו"ף בקמ"ץ כמו בנינו קנינו אבל קשינו הקו"ף בחולם והשי"ן דגושה טעות הוא כי קשינו
בנין קל ואם תוכל לומר בלשון הפעיל אם כן היה לו לומר הקשינו כמו כי הקשה פרעה וגו',
מבנין כבד הדגש ותקש בלדתה עכ"ל. ואנכי שמעתי ולא אבין ודבריו תמוהים מאד
מי הכריחו לדקדוק הזה כי בראש מה שכתב שיש לקרוא הקו"ף בקמ"ץ כמו בנינו קנינו
כלומר שהם פעלים עוברים ומדברים בעד עצמם ומבנין הקל מנחי הלמ"ד והוא און הנדבק
דומה לראיה כי בנין הקל משרש קנה קנה הוא פעל יוצא כלומר שהוא קונה או קונה
דבר אחר אבל משרש קשה בנין הקל הוא עומד בעצמו ואינו יוצא לזולתו כמו לא יקשה
בעיניך (דברים ט"ו) ויקש דבר איש יהודה (שמואל ב' י"ט) ואם כן היה לו לומר הקו"ף בקמ"ץ
כמו פנינו תעינו שהם ג"כ פעלים עומדים אבל באמת גם זה לא היה נכון כי בכאן
מלת קשינו שהענין יוצא על העורף איך נאמר אותו מבנין הקל בהיות שזאת המלה
מבנין הקל עומדת בעצמה ואף אם ידחוק עצמו לומר שגם בכאן הוא פועל עומד ויהיה
פירושו בלא"ש מיר זיינן געהערט כמו תעינו מיר זיינן פֿר אירט זה אי אפשר כי
קשינו יוצא על העורף בהכרח כי כן נמצא בפסוק וערפכם לא תקשו עוד (דברים י') ואע"פ
שמלת תקשו הוא עתיד ומבנין הפעיל וקשינו כשהקו"ף בחולם הוא מבנין הדגש אין חשש כלום
שכן הבנינים האלה משפט אחד להם שמשאר הקל מהם עומד הם מוציאים הפעלה לשני
כמבואר

N.B אחרו כעשה קריאת [illegible] [illegible] יעצנו עם לכן זדנו [illegible] [illegible] ראוי לסדר [illegible]

פשעינו וגו׳ וכן מחיתי כעב פשעיך וגו׳ בשניהם כתוב גם מלת חטאתיך וזהו שאנו מתפללים
ואומרים בתחלה שני לשונות מחה והעבר כנגד פשעינו אמר מחה כמו שכתוב אנכי אנכי
הוא מוחה פשעיך למעני, וכנגד חטאתינו אמר והעבר כמו שכתוב וחטאתיך לא אזכר כי
כשעבירות מלפניו אז לא נזכרים עוד זה מבואר למשכיל: שובה. בטעם מלרע על פי המסורה או״ה
שהוא מנחו העי״ן שמשפטו להיות מלעיל: קדשנו וכו׳. כתב מורי מהר״ם יפה בלבוש החור סי׳ תקפ״ב
סעי׳ ב׳ וז״ל ואין אומרים אלהינו ואלהי אבותינו רצה במנוחתנו קדשנו וכו׳ שכיון שהוא יום תענית
אין כל כך רצון במנוחתנו אבל והנחילנו ה׳ אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך וינוחו בך ישראל
אוהבי שמך. נ״ל שיש לאומרו שבוא תפלה על כל שבתות השנה בלא יום הכפורים וכו׳ ושם סעי׳
ג׳ כתב וז״ל קדשנו במצותיך וכו׳ עד בישועתיך ואח״כ אומרים והנחילנו ה׳ אלהינו באהבה
וברצון שבת קדשך וינוחו בך ישראל אוהבי שמך וטהר לבנו לעבדך באמת כי על וטהר לבנו לעבדך
באמת נופל לומר אחרון כי אתה סולחן וכו׳ כי ע״י הסליחה מטהר לבנו עכ״ל. ואנו כבר כתבנו
בתפלת ר״ה שבדברי מורו צודקים מצד אחד שיש לומר וינוחו בך כשחל ר״ה להיות בשבת ומן
הדין קו״ה אבל אינם צודקים במה שכתב לומר אוהבי שמך כי אם מקדשי שמך עיין שם:
כי אתה סולחן. כתב האפודי בפרק תשעה וספרו הנקרא מעשה האפוד וז״ל כי אתה סולחן וכו׳
עם שלשם התאר מסולחה הוא סלח בכתוב הנה להשוות שני השמות לצחות הדבור אמר סולחן
כי מחולה לא נמצא תאר והוכרחו לעשות מוחלן עכ״ל. ר״ל הסמ״ך של סולחן ומ״ם של מוחלן בחולם
כי הם כמו בינונים תארים כי הבינוני הוא סולח ומוחל: לשבטי ישרון בכל דור ודור.
כ״ה באחד מסדורי קלו״ע: ומבלעדיך אין לנו מלך וכו׳. באבודרהם גם באחד מסדורי קלו״ע
לא נכתבה מלת מלך שכתב האבודרהם וז״ל ומבלעדיך אין לנו מוחל וסולח על שם ומבלעדי אין
אלהים וגו׳ ומבלעדיך אין לנו מוחל וסולח אלא אתה וכתב רבינו סעדי׳ המוסיף אלא אתה
אחר שאומר ומבלעדיך טועה הוא עכ״ל, ולפי דעתו אין צריך למחוק מלת מלך כי הפסוק שהביא
האבודרהם לראיה ומבלעדי אין אלהים באותו פסוק נזכרה מלת מלך הוא הפסוק שאנו אומרים
בר״ה במלכיות כה אמר ה׳ מלך ישראל וגואלו ה׳ צבאות אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין
אלהים (ישעיה מ״ד) הנה מוכח מדבריו שיש לומר מלך ושאין לומר אלא אתה ושיש לומר מלת לנו
ולא כנוסח קצת הסדורים שנמחקה מלת לנו וכבר כתבתי בהגדות עזרת אבותינו וכו׳ שיש
לומר לנו בכל מקום כמובא בזה: אשמותינו. בסדורים שלנו גם בסדורי קלו״ע כתוב אשמתינו
לשון יחיד אבל בסדור ספרד כתוב אשמותינו לשון רבים והוא הנכון כי האשמות הן רבות
כדכתיב דבחו שלמו זבור ואשמות וכו׳ ולכן ראוי לקרוא אשמותינו בחולם המ״ם ובוי״ו אחר
הת״ו כי אפשר שיש לכל אחד אשמות רבות והוא ותכרע מעבירים. כרמון. וכבר כתבתי
ענין זה הרבה באריכות בפרק ו׳ במלת נשמותנו: רצה ומדים וכו׳ כמו שהוא כתוב בתפלת ח״ד
רצה. כבר כתבתי כל דקדוקי שלש ברכות אחרונות בתפלת ר״ה ואיננו צריך לכפול אותם:
אלהינו. ואל תתעלם. כתוב מבנין התפעל הזוג״ דגושה כדין עי״ן הפעל של זה הבנין והלמ״ד
נקודה בפתח ולא בצר״י מאחר שנמצא ומבורך לא תתעלם (ישעיה נ״ח) הלמ״ד
בקמ״ץ בהפסק ידענו שהיתה כלו הפסק בפתח שאם היתה כלו הפסק בצר״י אז היתה
בהפסק

אחר כתבי זאת התגלה [illegible] שמך נגלה עינינו שמו נקראת על [illegible] ועל הכל [illegible] ולכן [illegible] הכ׳ שאין עוסק כו נראה סומך הנקודה [illegible] כי [illegible] [illegible] על [illegible] הנוסח אוהבי שמך ומחה [illegible] טוב [illegible] [illegible]

ומר [illegible] [illegible]

[illegible] כתובה כמו [illegible] [illegible] [illegible] כמו קטן השורה [illegible]

כבר כתבתי בקדוש ולא זו בחומש מה"ה בקדמת גבורות : חופש כל חדרי בטן. פסוק הוא
(משלי כ') ומלת חופש היא בינוני והשין היא בנקודה על צד שמאל : בטן. הב"ת בקמץ מפני
האתנח פסוק ולא נשתנה כאן מפני שגם במקום הזה יש העמדת ענין כי של אחרון וה'
השמש במלת ובלתך עד מורה שבוא התחלת ענין אחר : ולב. הו"ו בקמץ מפני שהמלה עומדת
בענינה : אין כל דבר. כך הוא בכל הסדורים אבל מורי מהר"ם יפה ז"ל כתב בספר
לבוש החור סי' תרכ"ג סעי' א' וז"ל האומר אין כל דבר נעלם ממך טעה גמור הוא דהא
משמע אין כל הדברים נעלמים ממנו ית' אבל קצת הדברים נעלמים ממנו לכך יאמר אין
דבר נעלם וכו' שפירושו אין שום דבר בעולם נעלם ממך וכו' עכ"ל. ויש להפליא על דבריו
כי אף שאין מלובן את האמרי אחרו מות מ"מ קשה מי הכריחו למחוק גירסה הנמצאת בכל
הסדורים חדשים וגם ישנים כי אף שבאמת מלת כל היא כוללת הנה יש לה פירושים אחרים
כמבואר בספרי המדקדקים ובפרט בשרשי הרד"ק שרש כלל ובאמת כאן פירוש המלה מאומה
כמו כל חלב וכל דם לא תאכלו (ויקרא ג') נפשנו יבשה אין כל והרבה כאלה נמצאים במקרא שפירושם
מאומה וכן כאן פירושו אין מאומה מן הדברים נעלם ממך לכן נ"ל שאין לשנות הנוסח כי
המבין יבין פירוש תבותיו ולא יטעה ח"ו ואדרבה בגירסת הרב יש לטעות שהרי מצינו בעשרת
הדברות כתוב לא תעשה כל מלאכה וכן בכל הכבודים כתוב בפ' אחרי מות ואמור ובפ'
פינחס כל מלאכה לא תעשו ולפי דברי מורי הרב יותר נכון לומר מלאכה לא תעשו בלי מלת כל
ואנחנו מצינו הפוך סברתו בפ' ראה בענין חג המצות כתוב לא תעשו מלאכה בלי מלת כל ושם
הוא קרבה בלתי כולל שהרי בכל המקומות שנזכר חג המצות בתורה כתוב כל מלאכת
עבודה לא תעשו והוא הדין בפ' ראה פירושו לא תעשה מלאכה דוקא מלאכת עבודה אבל
מלאכת אוכל נפש מותרת ודוק : עלום. העי"ן בשב"א נח לבד ולא בחטף והלמ"ד בקמץ ולא בפת"ח
והטעם כתבתי בשיר יגדל אלהים חי : נסתר. הת"ו בקמץ ולא בפת"ח והטעם כתבתי במזמור
השמים מספרים כבוד אל : שתכפר לנו וכו'. כ"ה בנוסח במנהגים וכתב הטעם נ"ל כן עוקר
ותחלה חטא ואח"כ עון ואח"כ פשע וכפרה שייך גבי חטא שנאמר אולי אכפרה בעד חטאתכם
סליחה לעון שנאמר סלח נא לעון העם הזה. ומחילה לפשע שנאמר אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך
עכ"ל. ומורי מהר"ם יפה העתיק לשון המנהגים בספרו ובסימן בלבוש החור סי' תרכ"ג וכן הוא בסדור
מהרש"ל אבל החסיד הגאון מהר"ר אברהם בר שבתי הלוי ז"ל כתב בספר עמק ברכה סי' ס"ה
נ"ל וסדר הודוי חטאנו עוינו פשענו והחטא הם השגגות, והעונות הם הזדונות, והפשעים הם
המורדים. ומשון מלך מואב פשע בי וכן הוא בדבה לדרך ואמר ד' כ"ה פ"ה נ"ל שם צריך לומר
מודו רבון בתחלה חטאתינו ואח"כ עונותינו ואח"כ פשעינו עכ"ל. האלוף המרומם דפו כל
קרובו מהר"ר פינחס נר"ו מק"ק קראקא העיד על גיסו הרב ז"ל שהיה נוהג בודוי וה"כ
לומר גם הסדר כפרה לחטאים ומחילה לעונות וסליחה לפשעים שחטא הוא השוגג ותפלים
מחקים לגמרו מאן לא היו מעולם נגד לשון כפרה כמו אכפרה פניו וגו'. ומחילה לעון כי
שם נשאר שום אשם, וסליחה שהיא ארוכת אף לפשעים הם המורדים כי עליהם נ"ב תולה
[illegible] מאן גזירא רבה שי' קא מסרעד עליה דגזרא רבה ז"ל וטעמו כדבעית דברש. עכ"ל :.
ותסלח

כמבואר במכלול בכללים שאחר לב׳ האבנים, ועוד שכתב קשונו שהקמ״ץ בחיר״ק הוא לשון קל
וטעמו כי דגש השי״ן הוא לחסרון את הכפל כי שרש קל הוא קשש דה אינו צודק כי לא
נמצא פעל מענין קל רק מבנין המרובע המקור לקושש קש (שמות ה׳) הבינוני מקושש עצים
(במדבר ט״ו) ואם היה דה מלשון קל כדבריו היה צריך לומר קששו. ומה שכתב שהוא ובלו
הקשונו מבנין הפעיל דה לא אפשר כי אז לא יהיה קמ״ץ בראש התיבה והדגש מיוסד ע״ד אלמן
ביתא ומאחר שהרב ז״ל כתב שנמצא מענין דה בבנין הדגש כמו ותקש בלדתה (בראשית ל״ה)
אשר בא האמת א״כ למה לא נאמר ג״כ פעל עבר מזה בבנין הדגש לפי הכלל המוע
בספרי הדקדוק כשנמצא מלה אחת מאיזה בנין בפסוק עבר או עתיד או איזה מהשלש
דמנים אז נוכל לבנות עליו כל הבנין לכן נראה לי שאין לדמות קשינו למלת בנין קנינו
כדברי הרב ז״ל רק לשרש כלה שבקל ממנו עומד כמו בשרש קשה כמו כי כלינו באפך (תהלים צ)
שהוא עבר למדברים בעדם ובנין הקל ובנין הדגש ממנו יוצא לשנו כמו כלו שנינו
(שם) וכמו שבשרש קשה בנין הקל עומד כמו שכתבתי לעיל כן הדגש יוצא לשני ונכון לומר
קשינו הקמ״ץ בחיר״ק והשי״ן בנושה והוא פעל יוצא אל העושה כמו כלינו שהוא יוצא
על השנים וגם מבואר למשכיל המודה על האמת ולכן אין לשנות חיר״ק הקמ״ץ ואמת מארץ
לנו אבותינו שנמצא כן בכל הסדורים : שחתנו. השי״ן בחיר״ק אע״פ שהוא פעל עבר מבנין הדגש
כי על הרי״ש לא יבוא תשלום דגש על החי״ת כמבואר בפ״ב כמו כי שחת עמך (שמות ל״ב) ומשחת
לכל העם הזה (במדבר ל״ב) ודומיהם וכן תעבנו התי״ו בחיר״ק אע״פ שהוא מבנין הדגש כי משות
והעי״ן משפט אחד להם כמבואר בפ״ב : תעינו. התי״ו בקמ״ץ כי הוא פעל עומד והוא פעל עבר
מבנין הקל כמו תעיתי כשה אובד (תהלים קי״ט) שרשו תעה והוא על משקל כלינו באפך הנ״ל.
תעתענו. שרשו תעה ונכפלה בו פ״א הפעל וע״ן הפעל והוא פעל עבר למדברים בעד עצמם
מבנין הדגש אך והייתי בעיניו כמתעתע (בראשית כ״ז) שהוא בינוני מבנין הדגש כמו שכתב הרד״ק
במכלול בשער דקדוק הפעלים אחר גזרת הכפולים גם בסוף חלק השני ובמלת תעתענו
העי״ן הראשונה והשניה בשב״א נח לבדו הראשונה מפני דגש התי״ו שאחריה והשניה מפני
נגינת הטעם שלפניה כי שניהם מקלים החטף כמבואר בפרק ג׳ : ולא שוה לנו. לשון פסוק
הוא ויושר העויתי ולא שוה לי (איוב ל״ג) לפי משמעות דברי המפרשים הוא פעל עבר לנסתר
קאי על המעשה והוא ענין הנאה כמו שכתב הרד״ק בשרש שוה ונ״ל ולא שוה לו פירוש לא הגיע
לו מה שעויתי שלא נהניתי מעשיו העויה כי כתב אני מכיר כי כל מה שעשיתי הכל ורע
הוא ע״כ וגם לפי פי׳ רש״י הוא פעל עבר שכתב ע״ל ולא שוה לו לא נהיה לו שכר בדבריו ע״כ.
הרשענו. השי״ן בקמ״ץ מפני ההפסק והעי״ן בשב״א נח ולא בחטף מפני הנגינה המוקדמת : מה
נאמר. הנו״ן בנושה מפני מלת מה הדחוקה אליה במקף וכן ומה נספר : שוכן. וכן יושב. שניהם
בינונים תוארים לפי הכלל שכתבתי בפרק ג׳ ובפרק ו׳ שהבינוני כשהוא בסמוך אז הוא תואר ומפני
שניהם סמוכים בואם לא כן אז היה ראוי לומר יושב במרום שוכן בשחקים :
אתה. רזי. הרי״ש בקמ״ץ והזי״ן בצר״י מפני הסמיכות והוא כמו רזים של עולם מענין וכל רז
לא אנס לך (דניאל ד׳) : ותעלומות. התי״ו בחיר״ק מקום מאמ״ם והמ״ם מיוחד ב
ובכר

ולא בפתח בקצת נוסחאות ועיין בספר המתורגמן ובספר התשבי בשרש הדר: במעובדת.
ענין מעשה ופעולות גם ולשון חכמים הוא מענין בית ועד לחכמים שבפרק משה קבל תורה
ושם פירשתיו: בודאו. הוי"ו היא תמורת יו"ד פ"א הפעל שרשו ידה הוי"ו בנקודה בחולם והדלת
במושה ונקודה מלאפו"ם והיו"ד נח נראה והוא שם מן הדגשים מענין והתודו את חטאתם (במדבר
ה'): גלגול. הוא שם מענין הגוון ועיין בספר התשבי בשרש גלל: הוריו. הוא תאר לאב ולאם
מענין ויתן יי' לה הריון (רות ד') וכתב הרד"ק בשרש הרה בפירוש הריון ע"ל כל הענין הנה על ענין
היות העובר בבטן אמו. ועל יציאתו מבטן אמו הרה גבר (איוב ג') ומארוך שם: מוריו. הוא תאר
לרבותו המורים לו דרך הישר כמו ולא שמעתי בקול מורי (משלי ה') שרשו ירה: יד. היו"ד בקמ"ץ כי אינו
סמוך: טפשות. הוא לשון תרגום והוא שם מענין שטות ושגעון כמו אשר נואלנו (במדבר י"ב) תרגומו
די טפשנא. בשגעון ובעורון (דברים כ"ח) תרגומו בטפשותא ובסמיותא והרבה כאלה בלשון התרגום
עיין במתורגמן שרש טפש: ביצר הרע. הרי"ש של הרע בפתח וכן אח"כ רי"ש של בלשון הרע אע"פ
שהם בהפסק כי כן נמסר במסרה הגדולה בערך רע כל בסמוך ליצר ולעין ולשון בז' כולהון
פתחין: ועל כולם. כ"ה בכל הספרים שלנו גם בסדורי קלף ועל כולם בוי"ו אבל בסדור מהרי"של
כתוב ע"ל ואומרים בריגשפורג ובאוסטרווק ובמהם ועל כולם י"ל על כולם בלא וי"ו עד לבסוף
לכלול את כולם ואח"כ יאמר ועל כולם בוי"ו ודו"ק עכ"ל: אלוה. כבר כתבתי בדקדוק קריאת המלה
בפרק ו' ושם כתבתי טעות החזנים במלה הזאת ובכיוצא בה: בכפת. כ"ה בכל הספרים בכפת
בת"ו בסגו"ל והוא לשון כף יד שרשו כפף ודגש הפ"א הוא לחסרון אות הכפל והת"ו היא נוספת
ונהגו בתוספת ת"ו זו מנהג תרגום כי בפסוק בכף איש עולה מים (מלכים א' י"ח) תרגומו
כפסת יד גבר הנה כתב תרגומו של בכף בפסת בת"ו נוספת כי שרשו פסס כמו שכתב
הרד"ק בשרש פס בשם אביו כן הוסיפו ת"ו במלת בכפת והוא כמו בכף שוחד כי נמצא גם
לשון התרגום בלו תוספת ת"ו כמו פס ידא דכתבא (דניאל ה') שפירושו כף היד: בלצון.
הוא שם מענין ליצנות כמו לכן שמעו דבר יי' אנשי לצון (ישעיה כ"ח) שרשו לוץ וכתב הרד"ק במכלול
בשער השמות משקל פעלון כי קמ"ץ הלמ"ד הוא לתשלום וי"ו עין הפעל והוי"ו בכתובה והנו"ן נוספת
והביא שם עוד שמות מגזרת המשקל: במראות. הוא שם דבר נהוג בלשון חכמים אבל בלשון
המקרא לא נמצא השם מזה הענין בת"ו נוספת בסוף רק במ"ם נוספת בראש כמו ממראה
עיניך אשר תראה (דברים כ"ח) ובקצת סדורים כתוב במקום במראות עין במשא ובמתן
ושניהם נכונים כי אין הענין רק שיהיה הודו בלתי אלפ"א בית"א, ובסדורים שכתוב
במשא ובמתן צריך לקרות הת"ו בקמ"ץ כי איננו סמוך: במאכל. הכ"ף בקמ"ץ ולא בפתח כי
אינו סמוך: בנשך ובמרבית. שניהם שמות ולשון פסוק הוא כמו את כספך לא תתן לו בנשך
ובמרבית לא תתן אכלך (ויקרא כ"ה) ובמלת ובמרבית המ"ם והת"ו נוספת והיו"ד היא תמורת
ה"א למ"ד הפעל שרשו רבה: בנבול פה. מלת נבול הוא שם מן הדגשים מענין כי נבלה עשה
(בראשית ל"ד) כי נמצא גם בפעלים מענין זה בבנין הדגוש כמו וינבל צור ישועתו (דברים ל"ב)
והוא לשון כעור ומגונה עיין בתשבי בשרש נבל: בשיח שפתותינו. שי"ן בשיח היא בנקודה על
צד שמאל והוא שם מענין בפקודיך אשיחה (תלים קי"ט) ונמצא כאן שי"ן שמאלית במקום סמ"ך
בהפסק

ותסלח. הלמ"ד בפתח וכן ח"ת ותמחל ומפני אות הגרון כמו שכתבתי בקבלות ה"ה בקריאת
סלח לנו כי אין הפרש בין הצווי והעתיד בזה כי אם תוספת אותיות
אותן על הצווי כמבואר בפרק ב' :
על'. באמון. כ"ה בכל הסדורים האל"ף בחירק והמ"ם דגושה ונקודה במלאפו"ם והוא שם
מן הבנינים על משקל פעול צבור ודמיהם. ויש להפליא על זה כי לא נמצא בזה האופן
שם על זה המשקל רק כי מן הקלים נמצא אמון בחולם וסגול כמו ויסעו אמון (איוב י"ג) ומן
הבנינים נמצא מאמץ בתוספת מ"ם כמו וכל מאמצי כח (איוב ל"ו) ולמה לא ינקד כאן אמון
הלב האל"ף בחולם והמ"ם בסגול כמו שנקדו בחצץ ים ואם אולי עשו כן מפני שבפעלים
נמצא בזה הפרש בנין הדגש אצל הלב כמו ואמץ את לבבו (דברים ב') לא תאמץ את
לבבך (שם ט"ו) אין מזה ראיה כי פעל הדגש הוא יוצא על הלב אבל בשמות אין שורק לא
עובדה ולא יביאה אולי נקדוהו כן מן הבנינים להורות על חוזק האמון אעף שלא נמצא
בפסוק: דעת. הדל"ת בקמ"ץ מפני ההפסק כי הוא בטעם מלעיל וכן שאר השמות שבסגול
כל חריג מהדות הראוים להיות בפתח או בסגול או בצר"י ננקדו בקמ"ץ מפני ההפסק
בקטון. שרשו קטא והוא שם מן לבטא בשפתים (ויקרא ה') ואע"פ שהשם ממנו לא נמצא
במקרא כי אם בתוספת מ"ם כמו מבטא שפתיה (במדבר ל') עכ"ז יסדו בדוי בקטון
כדי שתהיה אות בי"ת אחר בי"ת השמוש ככל נוסח הודוי הזה שהוא מסודר באלפ"א
בית"א אחר בית השמוש ומלת בקטון היא שם מן הבנינים הבי"ת בחיר"ק והטי"ת במלא
ונקודה במלאפו"ם והמ"ם נח נראה: בגלוי עריות. הרי"ש בקמ"ץ והטעם כתבתי בפרק עשרה מאמר
במשנת גלות בא לעולם וכו': בגלוי ובסתר. בשניהם בי"ת השמוש בפתח וימצא כי כן נמצא
בפסוק ושם בסתר (דברים כ"ז) ומאחר שנקדה הבי"ת וימצא במלת בסתר ראוי לנקדה כמו
במלת בגלוי והסמ"ך בקמ"ץ מפני ההפסק כמו שהוא ג"כ בפסוק: בדבור פה. הדל"ת בחירק
והבי"ת במלא ונקודה במלאפו"ם והוא שם מן הבנינים אבל לא נמצא השם על משקל זה בפסוק
כי אם בצר"י הבי"ת כמו והדבר אין בהם (ירמיה ה'): בהונאת ריע. כ"כ בכל סדורים
שלנו בהונאת באל"ף אבל בשני סדורי קלף מצאתי בהונית במ"ם וכן הוא בסדור
קלף בנוסח וודוי מהרי"ח וכן הוא בסדור מהרש"ל שכתב בהונאת ס"א בהונית אולי ראוי
ג"כ סדורי קלף האלה שבידי והוא לפי דעתי נוסח יותר נכון כי ענין אונאה שרשו ינה
וכאשר תתרבה התיבה תהפך הה"א לו"ו הפעל הנחה לו"ה נעה כמו שנמצא בהרבה
שרשים כמו שכתבתי במלת עריות וכן ענין הודאה שרשו ידה ואנו אומרים בלשונך שדה
והודיה וכן אמרו במשנה מן שרש נדה ומן טעון הגיה כמו שכתבתי במשנת אונאה
מקומן ומכל מקום אין לשבש נוסח סדורים שלנו כי זה הלשון מורגל בדברי רז"ל לכתוב
אל"ף נעה תמורת הה"א לו"ג הפעל הנחה ויסדו בקריבת ישתבח אל ההודאות הנה
האל"ף תמורת הה"א כי שרשו ידה כבלעיל ושתי הנוסחאות נכונות אבל נוסח שבידי
יותר נכון מפני שהוא דרך המקרא: הרהור. הוא לשון תרגום כמו ולא תתורון אחרי לבבכם
(במדבר ט"ו) תרגומו ולא תטעון בתר הרהור לבכון והוא שם מענין מחשבה הה"א נקודה בח
ולא

ובסה"ח בקצת נוסחאות ועיין בספר המתורגמן ובספר התשבי בשרש רהב: מדהבה..
מוכד ונקודות גון ולשון חכמים הוא ועניין בית יעוד לחכמים שבפרק משה קבל תורה
בפרקין: מדוו. הוו"ו היא תמורת יו"ד פ"א הפעל שרשו ידה הוו"ו בנקודה מחורק והדל"ת
שה ונקודה מלאפו"ם והיו"ד נח נראה והוא שם מן הדגשים ועניין והתודו את חטאתם (במדבר
: גדגל. הוא שם מענין מגור ועיין בספר התשבי בשרש גלל: מורים. הוא תאר לאב ולאם
ן ויתן יי לה הריון (רות ד׳) וכתב הרד"ק בשרש הרה בפירוש הריון ע"ל כל העניין הגוף על גוון
המוכר בבטן אמו, ועל יציאתו מבטן אמו הרה גבר (איוב ג׳) ומאריך שם: מורים. הוא תאר
מתו המורים לו דרך הישר כמו ולא שמעתי בקול מורי (משלי ה׳) שרשו ירה: עד. היו"ד קמו"ץ כי אינו
ק: טפשות: הוא לשון תרגום והוא שם מענין שטות ושגעון כמו אשר נואלנו (במדבר י"ב) תרגומו
טפשנא, בשגעון ובעורון (דברים כ"ח) תרגומו בטפשותא ובסמיותא והרבה כאלה בלשון התרגום
במתורגמן שרש טפש: בוצר הרע. הרי"ש של הרע בפת"ח וכן אח"כ רי"ש של בלשון הרע אע"פ
ההפסק כי כן נמסר במסרה הגדולה בערך רע כל בסוף ליצר ולעין ולשון וג׳ כלהון
תון: ועל כולם. כה"א בכל הספרים שלנו גם בספרי קלף ועל כולם בוי"ו אבל בספר מהרש"ל
ב ע"ל ואמרים בריגשפורג ובאוסטרווק ובמהם ועל כולם י"ל על כולם בלא וי"ו עד לבסוף
את כולם ואין יאמר ועל כולם בוי"ו ודו"ק עכ"ל: אלוה. כבר כתבתי בפרק קריאת המלה
ק ו׳ ושם כתבתי טעות המגנים במלה הזאת ובכיוצא בה: בכפות. כה"א בכל הספרים בכפות
ו בסמ"ך והוא לשון כף יד שרשו כפף ודגש הפ"א הוא לחסרון אות הכפל והתי"ו היא נוספת
א בתוספת תי"ו זו מנהג תרגום כי בפסוק כבף איש עולה מים (מלכים א׳ י"ח) תרגומו
ת יד גבר הנה כתב תרגומו של כבף בכפות בתי"ו נוספת כי שרשו פסס כמו שכתב
ק בשרש פס בשם אביו בן הוספת תי"ו במלת בכפות והוא כמו בכף שוחד כי נמצא גם
התרגום בלו תוספת תי"ו כמו פס ידא דכתבא (דניאל ה׳) שפירושו כף היד: בלבון.
שם מענין ליצנות כמו לכן שמעו דבר יי אנשי לצון (ישעיה כ"ח) שרשו לוץ וכתב הרד"ק במכלול
ר השמות משקל פעלון כי קמ"ץ הלמ"ד הוא לתשלום וי"ו עין הפעל והוי"ו בכתובה והנו"ן נוספת
וא שם עוד שמות מגזרת המשקל: במראות. הוא שם דבר נהוג בלשון חכמים אבל בלשון
רא לא נמצא השם מגזרה העניין בתי"ו נוספת בסוף רק במ"ם נוספת בראש כמו ממראה
ק אשר תראה (דברים כ"ח) ובקצת ספרים כתוב במקום במראות עין במשא ובמתן
הם נבונים כי אין העניין רק שוהה הודו בלתי אלפ"א בית"ת, ובספרים שכתוב
א ובמתן צריך לקרות התי"ו בקמ"ץ כי איננו סמוך: במאכל. המ"ם בקמ"ץ ולא בפתח כי
סמוך: בנשך ובמרבית. שניהם שמות ולשון פסוק הוא כמו את כספך לא תתן לו בנשך
בית לא תתן אכלך (ויקרא כ"ה) ובמלת ובמרבית המ"ם והתי"ו נוספת והיו"ד היא תמורת
מ"ד הפעל שרשו רבה: בנבלו פה. מלת נבלו הוא שם מן הדגשים ועניין כי נבלה עשה
שות ל"ה) כי נמצא גם בפעלים ועניין גם בבנין הדגוש כמו וינבל צור ישעתו (דברים ל"ב)
לשון כעור ומאוס עיין בתשבי בשרש נבל: בשוח שפתותינו. שי"ן בשיח היא בנקודה על
שמאל והוא שם מענין בפקודיך אשיחה (תלים קי"ט) וספר כאן שי"ן שמאלית במקום סמך
בהפסק

ותסלח. הלמ"ד בפתח וכן ח"ת ותמחל ומפני את המרין כמו שכתבתי בתפלת מ"ו [illegible]
סלח לנו כי אין הפרש בין הצווי והעתיד בזה כי אין העתיד כי אם תוספת אות
אית"ן על הצווי כמבואר בפרק ב׳ :
עגל׳. באמון. כ"ה בכל הסדורים הא"לף בחור"ק והמ"ם במלה ונקודה במלאפו"ם והוא שם
מן הבנינים על משקל פעול צבור ומוהם. ויש להביא על זה כי לא נמצא זה [illegible]
שם על זה המשקל רק כי מן הקלים נמצא אמון בחולם וסגול כמו ויסעו אמון (איוב י"ג) [illegible]
הבנינים נמצא מאמן בתוספת מ"ם כמו וכל מאמצי כח (איוב ל"ו) ולמה לא ינקד מן [illegible]
הבי"ת הא"לף בחול"ם והמ"ם בסגו"ל כמו שנקדו בחומש עד ואם אולי עשו כן מפני שבפעלים
נמצא בזה הפרש בין הדגש אצל הלב כמו ואמץ את לבבו (דברים ב׳) לא תאמץ את
לבבך (שם ט"ו) אין מזה ראיה כי פעל הדגש הוא יוצא על הלב אבל בשמות אין שייך זה
פעולה ולא יציאה אלו נקדוה כן מן הבנינים להורות על חזק האמון אלא שלא נמצא
בפסוק : דעת. הדל"ת בקמ"ץ מפני ההפסק כי הוא בטעם מלעיל וכן שאר השמות שבסוף
כל חרוז ומהדוי הראוים להיות בפתח או בסגול או בצר"י נינקדו בקמ"ץ מפני ההפסק
בבטוי. שרשו בטא והוא שם מן לבטא בשפתים (ויקרא ה׳) ואעפ"י שהשם ממנו לא נמצא
במקרא כי אם בתוספת מ"ם כמו מבטא שפתיה (במדבר ל׳) עכ"ז יסדו גדולי בבטוי
כדי שתהיה אות בי"ת אחר בי"ת השמוש ככל נוסח הוידוי הזה שהוא מסודר באלפא
ביתא אחר בית השמוש ומלת בבטוי הוא שם מן הבנינים הבי"ת בחור"ק והטי"ת במלה
ונקודה במלאפו"ם והמ"ג נח נראה : בגלוי עריות. הרי"ש בקמ"ץ והטעם כתבתי בפרק עשה [illegible]
במשנת גלות בא לעולם וכו׳ : בגלוי ובסתר. בשניהם בי"ת השמוש בפתח ונודע כי כן נמצא
בפסוק ושם בסתר (דברים כ"ד) ומאחר שנקדה הבי"ת ונודע מלת בסתר ראוי לנקד מלת
בגלוי, והסמ"ך בקמ"ץ מפני ההפסק כמו שהוא ג"כ בפסוק : בדבור פה. הדל"ת בחור"ק
והבי"ת במלה ונקודה במלאפו"ם והוא שם מן הבנינים אבל לא נמצא השם על משקל זה [illegible]
כי אם בצר"י הבי"ת כמו והדבר אין בהם (ירמיה ה׳) : בהונאת ריע. כ"ה בכל הסדורים
שלנו בהונאת באל"ף אבל בשנוי סדורי קצת מצאתי בהוניית במ"ג וכן הוא בסדור
קצת בנוסח וידוי מהרי"ח וכן הוא בסדור מהרש"ל שכתב בהונאת ס"א בהוניית אלו האם
ג"כ סדורי קצת האלה שבידי והוא לפי דעתי נוסח יותר נכון כי ענין אונאה שרשו ינה
וכאשר תתרבה התנועה תהפך הה"א לוא"ו הפעל הנחה לו"ג נעה כמו שנמצא בהרבה
שרשים כמו שכתבתי במלת עריות וכן ענין הדאגה שרשו ינה ואנו אומרים בלשון [illegible]
הדבור וכן אמרו במשנה מן שרשו נדה ומן ענין הגיה כמו שכתבתי במשנת [illegible]
מקומן ומכל מקום אין לשנות נוסח סדורים שלנו כי זה הלשון מורגל בדברי רז"ל לכתוב
האל"ף נעה תמורת הה"א לו"ג הפעל הנחה ויסדו בברכת ושתבח אל ההודאות הנה
האל"ף תמורת הה"א כי שרשו ינה כבעלי שתי הנוסחאות נכונות אבל נוסח [illegible]
יותר נכון מפני שהוא דרך המקרא : הרהור. הוא לשון תרגום כמו ולא תתורו אחרי [illegible]
(במדבר ט"ו) [illegible] ולא תטעון בתר הרהור לבכון והוא שם מענין מחשבה בה"א [illegible]

בנמצא בהעתקת המוחקים שהעתיק לשון התורה אות באות וכן אעשה גם אני שכתב שם ע"ל
ופרש"י נהג לומר בעל חטאים שאנו חייבים עליהם ותחלה עולה ואח"כ חטאת ואח"כ קרבן
עולה ויורד ואח"כ אשם ובאו ותלוי אלו רובן באים על שוגג וכך הם מסודרים בפרשת
ויקרא וכך סדר העונשים מכת מרדות מלקות ארבעים מיתה בידי שמים כרת ומיתות —
ארבעה מיתות החמור חמור אחרון עכ"ל. וכן הביאו החסיד והר"ר אברהם בר שבתי הלוי
בספר עמק ברכה בשם מהרא"י שכתב כן בפסקים וכתבים סי' קו"ח על הסדר הנ"ל בלי
שנוי : קרבן עולה ויורד. הבי"ת נקודה בקמ"ץ כי אינו סמוך רק פירושו קרבן שהוא עולה
ויורד ומלת עולה ויורד שניהם בינונים ומבנין הקל המ"ג בסגול כמשפט הבינוני של
נחי הל"ה כי שרשו עלה : ובאו. הוי"ו והב"ת פתחין והבי"ת מגושה והאל"ף נחה נסתרת
והיו"ד נח נראה : מכת. המ"ם מגושה לחסרון נו"ן פ"א הפעל ששרשו נכה והא' למ"ד הפעל
נהפכה לתי"ו ומפני הסמוכות ולכן המ"ם בפתח והמ"ם נוספת כמנהגה להיות נוספת על
השמות : מרדות. הוא שם מענין מרד כמו בן נעות המרדות (שמואל א' כ'): מלקות.
הוא שם בתוספת מ"ם וכתב ר' אלי' המדקדק בספר מתורגמן גם בספר התשבי שהוא לקב
ע"ל כל לשון הכאה שאינו אלא לרדות ולייסר מתרגם בלשון לקיו ומלקות כמו ומכו שוטרי
(שמות ה') תרגומו ולקו סרכו, עבדיך מוכים (שם) תרגומו עבדך לקן והרבה כאלה ועוד בספר
התשבי שאינו לשון הכאה אלא לשון סבל בלא"ז ליידן והוכיח זה בראיות ברורות עיין שם :
מיתה. כתב האבודרהם ע"ל מיתה יש שקורין המי"ת בקמ"ץ ויש שקורין אותה בסגול והוא הנכון
שהוא על משקל חרב וכן שמעתי שהיה קורא הראש וכסדר רב עמרם ורבינו סעדי' כתוב
סגולה שריפה סמוך עם מה שלפניו בלא פירוד עכ"ל ועל כל פנים צריך לקרוא מ"ם
מיתה בקמ"ץ כמשפט וי"ו השמוש הבאה על תיבה המתחלת בסגולה והיא בטעם מלעיל
כמו שכתבתי בספרי מלות חטאת הצבור. וטעם אותם שקורין המי"ת בקמ"ץ כדבריו
האבודרהם נראה שהיו סוברים שיש כאן הפסק אבל באמת אינו כן כי הכל דבוק עם
זה שאחריו לכן נכונים דברי האבודרהם שיש לקרוא המי"ת בסגול ודו"ק : שגלוים. ס"א
הגלוים סבר מהרש"ל : שאינם. בכל הסדורים כתוב שאינם בנו"ן בשוא בסגול אבל
יותר נכון לומר שאינם במ"ם כמו שאנו אומרים גלוים במ"ם ולא גלוין בנו"ן כי
באמת הכל לשון גבר הוא ומלת גלוים הוא פעול לרבים מבנין הקל והוא קאי על
החטאים : אמרנום. האל"ף בחטף פתח ולא בקמ"ץ מפני רבוי התנועות : והודענו. לשון
יסוד הוא הודענו לך אלהים (תלים ע"ב) והוא ענין הודאה : וידעים. הוי"ו בחולם והיו"ד נחה
ומפני פגישת שוא שבא"ן בראש התיבה : כי אתה סלחן. הסמ"ך בקמ"ץ חטף ס"א הסמ"ך
בפתח. ומחלן המ"ם בקמ"ץ חטף ס"א בפתח סבר מהרש"ל. ואני כבר כתבתי לעיל בסוף
ברכה אמצעות בשם האפודי שיש לומר סלחן ומחלן בחולם עיין שם : סלחן. בעת רצון
לומר כאן האל הסולחן אבל מהר"ם כתב שאין לאמרו לחיוב וכן נוהגין סבר מהרש"ל.
כתב הטור או"ח סי' תר"ב ע"ל ובתשובות הגאונים כתב רב עמרם החותם ב"א האל הסולחן
טעה ולפירש"י יבוא לחתום שהוא גורס וחכמים אומרים כל מקום שצריך לשבח אם בא
לחתום

בב"ו כתוב ארבעה באלף הם בסגול ארבע כמו הוי קמץ כי בווי ושיעבה

והרד"ק ומה שעשו מלת בסקור עין שבסמוך שבתבואה בסמ"ך והוא מענין ומשקרות [illegible]
ג) שהוא בפסוק בשי"ן ובנקודה על צרי שואל מה נמצא הרבה בתרגום ובדברי רז"ל שמלשון
זה בזה כמבואר בפ' ה': במעגות זבח. בן רי"ן בצר"י ונוהגין לומר בסגו"ל זבח. סדר והר"ש.
ויש לתמוה על דבריו היה לו לכתוב לבטל המנהג כי כן נמצא גם בפסוק המ"ע בצר"י כמו על
זבח אהרן (שמות כ"ח) וכן חגגי זבחי (יחזקאל ג') וזבח אשה דונג (ירמיה ג') ולא נמצאת מלת
המלה עוד בכל המקרא ושלשת אלה הם בצר"י על פי המסורת שנמסרה בפרשת תצוה וכן הוא
בשרשי הרד"ק שרש זבח שהמ"ע בצר"י: בפריקת עול. מלת בפריקת הוא שם מענין ופרקת עולו מעל
צוארך (בראשית כ"ז) ור"ל בכאן במה שחטא בפריקת על התורה: בפלילות. ולשון הפסוק הוא
אבל לא נמצא השם בפסוק מזה המשקל רק בה"א כמו עשו פלילה (ישעיה ט"ז) ובמ"ע הזה [illegible]
פלילה (שם כ"ח) ענין הכל המשפט והדין. רד"ק: בצדיית ריע. הוא שם סמוך מענין לא
צדיה (במדבר ל"ה) ומפני הסמוכות נהפכה הה"א לתי"ו רפה: בצרות עין. לשון חכמים הוא כמו
בבבא מציעא בפרק השוכר את הפועלים בדף פ"ז ע"א וז"ל כתוב בזה וכתוב סולת [illegible]
שהאשה צרה עיניה באורחין יותר מן האיש ע"כ והוא ענין דוחק ולשון צר לי המקום
(ישעיה מ"ט) צר ומצוק מצאוני (תהלים קי"ט) כי מי שאינו מאכיל לאחרים בנפש חפצה הוא
מסתכל בעין דחוקה במה שהם אוכלים כי אינו יכול להסתכל במה שהם אוכלים מרוב
צרתו והוא המקרא בפסוק רע עין כמו שאמר שהמ"ע אל תלחם את לחם רע עין (משלי כ"ג)
שהוא מסתכל באלו עינין רעות ואינו יכול לפתוח אותם יפה: בקלות. המ"ע במשקל [illegible]
הכבד שרשו קלל: בקלות. המ"ע הנעלם היא תמורות ה"א למ"ד הפעל הנחה שרשו קלה והוא שם על
משקל אמנות חיות (שמואל ב' כ') שכתב הרד"ק במכלול בשער השמות משקל מלות שבראשו בחלום
חיות ולפי זה המ"ע השני הנעלם היא תמורות ה"א למ"ד הפעל הנחה שרשו חיה: במרבצת. הוא
שם מענין כמרבצת אחיתפל (שמואל ב' י"ח) ולא נמצא השם על זה המשקל במקרא ועל כן [illegible]
רי"ש אחר בי"ת המשקל על סדר האלפא ביתא כמו שהוא בכל הגדו' ולולא זה אם היו אומרים [illegible]
כי זה המשקל נמצא בפסוק בדלעיל: בכחשות. ס"א בכחש. סדר והר"ש. בחותו בזה לומר כי רכול
גם הוא שם ולא תאר כמו שכתב הרד"ק בשרש רכל וז"ל רכיל הוא שם למלשינות וכל מאריך [illegible]
בתשומת יד. פסוק הוא וכתב הרד"ק בשרש שו"ם וז"ל ושם או בתשומת יד (ויקרא ה') והמ"ע
שלא כמנהג והוא כמו בפתח ובספר [illegible] בקמ"ץ ולא הוא בפתח ופירשו ענין שמתעסק [illegible]
כל אחד ממונם בעסק עכ"ל, ובמכלול בשער השמות בנוי העין במשקל תפלה וז"ל תמונה
ובסמוך תמונת כל (דברים ד') ובא פתח קטן תחת פתח גדול או בתשומת יד עכ"ל:
בתמהון לבב. כ"ה בכל הסדורים וכתב האבודרהם שהוא על שם פסוק ובתמהון לבב (דברים
כ"ח) אבל בסדורים נמצא לב בבי"ת אחת והמ"ע היא בלא נח כמו שהוא בפסוק:
שאנו. כבר כתבתי כמה פעמים שהאל"ף נקובה בחטף פתח ולא בקמץ: עולה. הנה בסדור [illegible]
החטאים והעונות המסודרים כאן יש שנוי נפסחאות הרבה ובסדורי ספרד סדרו אותם [illegible]
סדר האבודרהם שנתן סימנם אב"ח וכו' חל אשם קרבן חטאת מיתה כרת מלקות [illegible]
סדרם בעל צידה לדרך במאמר ד' כלל ה' פרק ה', אבל בסדור והר"ש הם [illegible]

על התיבה שו"ם
יש קרי שני קיים
[illegible]
[illegible]
[illegible]
דרכו של [illegible]
[illegible] על
השרש
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

נ״ב חטאת הכפורים וכו׳ ר״ל כמה שאמר מלבד חטאת הכפורים הוא מדבר מחטאת הנעשה
בסדר אחרי מות כמו שפירש״י על פסוק מלבד חטאת הכפורים שכתב וז״ל מלבד חטאת הכפורים
שעיר הנעשה בפנים האמור באחרי מות שגם הוא חטאת עכ״ל: רבה מדברים והורידו בפר: עיין [illegible] היום הזה.

לנעילה

כתב הטור או״ח סי׳ תרכ״ג ז״ל ומתפללין ג׳ ברכות כמו במנחה
אלא שאומרים במקום זכרנו חתמנו והזכאה במקום
וכתוב וחתום ובשים שלום במקום נזכר ונכתב נזכר ונחתם
עכ״ל. וכן הוא במנהגים וכן נוהגין: אומרים אבות וגבורות וקדושת השם
ואתה בחרתנו עד ה׳ צורי וגואלי כמו ביוצר ואחר כך אומר:

נעילה. וחתמנו. החי״ת בקמ״ץ חטף והת״ו בשב״א נח בטעם קמ״ץ חטף של כתבנו שכתבתי בתפלת ר״ה: וחתום. הוי״ו בפת״ח והחי״ת בחטף פת״ח ומפני אות הגרון: ונחתם. הנו״ן בצר״י לתשלום דגש החי״ת שהוא לחסרון נו״ן נפעל כי נזכר ונחתם שניהם עתידים ומדברים בעדם ובנין נפעל. עיין בתפלת ר״ה:

אתה. יד. היו״ד בקמ״ץ כי היא מוכרת וכתוב בפירוש סדור קל״ח כי אנו אומרים אתה נותן יד לפושעים על שם פסוק וירא און ולא יתבונן (איוב י״א) ולפי פי׳ זה צריך לומר לפושעים הלמ״ד בפת״ח וידיעה ר״ל הפושעים הידועים כמוכח מלשון הפסוק שתחלתו כי הוא ידע מתי שוא וירא און וגו׳ הנה כתב הכתוב ידע וראה אותם והנה הם ידועים עד כאן ומאמר למשכיל: ומינך פשוטה. ומצא פירוש לקבל שבים כך י״ל כי בכל מקום יש לקרוא מן גשמות נמצא במחזור הר״ר ירוחם בר שלמה ז״ל סדור מהרש״ל הנה מה שכתב כי בכל מקום יש לקרוא מן גשמות ר״ל אעפ״י שנמצא כן בפסוק ימינך ה׳ נאדרי בכח ימינך ה׳ תרעץ אויב (שמות ט״ו) והרבה כאלה מ״מ יש לנו לקרוא מן המלות כי זה שעשה משה היה בדבר ה׳ כי הופיע עליו רוח הקדש: להתודות. הוא מקור מבנין התפעל ומחו הקבוצות שרשו ידה הדל״ת דגושה דגש תחת כדין עין הפעל וזה הבנין כמבואר בפ״ו: על כל עונותינו. סא [illegible] סדור מהרש״ל אבל לפי דעתי נוסח סדורים שלנו הוא יותר נכון כי כן נמצא לשון ודוי אצל חטא. ועון כמו והתודה עליו את כל עונות (ויקרא ט״ז) והתודו את חטאתם (במדבר ה׳) והרבה כאלה: בתשובה שלמה לפניך. בקצת סדורים שלנו חסרה כאן מלת לפניך ומיהו אינו טעות סופר כי היא נמצאת בכל סדורי קל״ח וכתוב בפירוש סדור קל״ח ר״ל למען תקבלנו בתשובה שלמה לפניך כנושא בתשובה שלמה לפניך לא נעשה עם עבירות שעשינו עד עתה והתשובה יהיה לפניך כאשם וכניחוח וכו׳ ומקרים שם היה חסר ואשר העתק ממנו בפי׳ הסדור הנדפס כי הוא קצר בהעתקה: כאשם. כ״ה הלא יע״ה אחר האל״ף והשי״ן בקמ״ץ וטעם הדגש כתבתי בפרשת התמיד מלת לאשו: מן הדרוך אשר אמרת. בכל סדורי קל״ח שבודו כתוב לומן הדרוך והדרך פירוש כמו שאמרת אין קץ וכו׳ ובאחד מסדורי קל״ח כתוב כי אין קץ וכו׳ וכפי׳ סדור קל״ח

לחתום חותם. וכיון שחכמים אמרו שיוכל לחתום אם כן כך הלכה וכבר סמכו אחרונים
וש בכדי חתימה ובסדר אין חותמין ומוטב שלא לחתום כיון דאיכא פלוגתא דקמאי
עכ"ל וכן פסק במנהגים בשם הטור שאין לחתום והאבודרהם כתב ע"ז וכבר ביארנו
למעלה בסוף תפלת שמונה עשרה שהחותם כאן בא"י מלך הסולח שהוא טועה ועוד
א"כ הוו להו שמנה ברכות בתפלה ואין שבע תקון לבדך עכ"ל וזה שכתב וכבר ביארנו
למעלה וכו' ר"ל שכתב בכללי המנינים שאחר תפלת י"ח של חול וכ"ז מכאן ואילך אסור לספר
בשבחו של הקב"ה פירוש בקביעות ברכה והיינו דא"ר אליעזר מאי דכתיב מי ימלל
גבורות ה' ישמיע כל תהלתו למי נאה למלל גבורות ה' למי שיכול להשמיע כל תהלתו
וכתיב לך דומיה תהלה סמא דכלא משתוקא אבל אם בא לומר אחר תפלתו אפילו
כסדר ודוי יום הכפורים אומר ובלא קביעות ברכה ומכאן ראיה שהחותם בתפלת
יום הכפורים בסוף סליחה שיאמר בא"י מלך הסולח שהוא טועה ואין ראוי לחתום
עכ"ל. ואני כבר כתבתי למעלה בסוף ברכה אמצעית שאין לסיים אלא אתה רק
ומבלעדיך אין לנו מלך מוחל וסולח עיין שם:

אלהי. כבר כתבתי כל דקדוקי בקשה זו בכלל הבקשות שבסוף תפלת י"ח וזה שאנו אומרים
אותו ביום הכפורים משום דכתוב אחר בקשה זו בסוף פ"ב דברכות והיינו ומר
דרב המנונא זוטא ביומא דכפורי ובסוף פ' בתרא דיומא כתוב ע"ז רב המנונא אמר
אלהי עד שלא נוצרתי וכו' עד אבל לא ע"י יסורין והיינו וידוא דרבא כוליה שתא
ודרב המנונא זוטא ביומא דכפורי וכתב האבודרהם בפרק ב' דברכות סי' י"ח ועל כן
נהגו לאומרו ביום הכפורים:

- תפלה הזאת כתובה ביומא [illegible] בסוף וכן העתיק [illegible] שיתרה בסוגיא [illegible]

מוסף ליום כפור

בש"ע א"ח סי' תר"כ ד"ל טוב לקצר בפיוטים ובסליחות שחרית כדי
למהר בענין שיתפללו מוסף קודם שבע שעות: אומרים אבות
וגבורות וקדושת השם ואתה בחרתנו עד זכר ליציאת מצרים
ואח"כ אומר:

ברוך. כל דקדוקי התפלה הזאת כתבתי למעלה בתפלת ר"ה ובתפלת שחרית דיום הכפורים
לכן לא אכתוב כאן שום דבר רק בקרבן מוסף דיום הכפורים שלא נזכר בתפלות
ובעשור. הבי"ת בסגו"ל והעי"ן שהוא כנו ובעשור והעי"ן נקודה הא' הראשונה בסגו"ל
הקמ"ץ כתבתי בשיר למעלה במלת ההרים: ונסכים. הנו"ן בשו"א כי הוא
עבר לרבים נסתרים מבנין הפעיל. והרפה לעתיד ומבני הו"ו:

ומנחתם. ושעיר לכפר. לפי דברי מהרי"ל שהעתקתי במנחתם דמוסף ר"ה צריך לומר
כאן ולכפר חטאת הכפורים שכתוב שם ע"ז וכן ביום הכפורים בתפלות
ואומר ג"כ ומנחתם וכו' עד ושעיר לכפר ואין אומר ולכפר חטאת הכפורים ושני תמידים
כהלכתם אמנם באומרים גו"כ ומשעיר להבל וכו' וכן בר"ה ומחבל ... דהיינו הקרבנות
פינחס ... צריך להזכיר ג"כ חטאת הכפורים ... אחרו עכ"ל ...

ולא בחטף ולפניו בגעיה הדל"ת כמו לא יחדל אביון (דברים ט"ו): תחפזון. החי"ת בשב"א נח
וקדו ולפני בגעיה הפ"א: תשחיתו. הוא שם עם ה"א הנקבה אף שלא נמצא כן בכל המקרא
ולפי הסבירות נהבכה ה"א הנקבה לת"ו יתר כי בהשחתת עולם פירושו כמו בהשחתה
של עולם אבל במקרא לא נמצא שם מזה הענין כי אם בתוספת מ"ם בראש כמו חרשי
משחית (יחזקאל כ"א) ועם מ"ם כנוי הרבים בסוף משחתם בהם (ויקרא כ"ב): בהמצאו. הה"א
מקור ובנין נפעל עם כנוי יחיד הנסתר ומשפט המ"ם הוא לחסרון נו"ן הבנין: ומשוב. המ"ם
בחולם בקמץ ובאט"ף ולפני שהמלה חסרה וי"ו על פי המסורה ועיין במכלול במלת בנחו העי"ן ובקמץ
קל: ואתה אלוה סליחות וכו'. בכל הסדורים שלנו ובמחזורים גם בקבלת סבורו כלף כתוב כאן
ורב חסד ואמת וכו' וטעות הוא כי מלת ואמת היא יותרת. ופסוק ולא הוא ואתה אלוה
סליחות חנון ורחום ארך אפים ורב חסד ולא עזבתם (נחמיה ט'): כתשובתם. בכל הסדורים
כתוב בנו"ן בסוף ויותר נכון הוא לומר כתשובתם במ"ם וכן במעתם: אמור אליהם חי
אני וגו'. הנה בכל הסדורים והמחזורים נפלו טעות בפסוקים האלה ואני כתבתי אותם
על נכון כמו שהם בכתובים: החפץ. ה"א התימה נקודה בסגו"ל ולפני קמ"ץ החי"ת והוא
מקור ובנין הקל: וחיו. הוי"ו בחור"ק ובמתג והחי"ת בשב"א לבד והוא נע ולפני מתג הוי"ו
במשפט כל לשון היה וחיה הבאים עם אותיות השמוש בראשו הנקודות בחור"ק כמבואר
בפרק ג': כי אתה סלחן וכו'. כבר כתבתי על דקדוקו בתפלה ראשונה של יום הכפורים בסוף
ברכה רביעית: אלהי עד שלא נוצרתי וכו'. ואלו נצור וכו'.

– לעיין מינו
כתוב בסוף
התפלה

כיון שלפי קביעות השנה אין יום ראשון של סכות חל כי אם באחד מימי בגה"ז
ולכן אכתוב כאן סדר ההושענות של כל החג לפי מנהגינו שאומרים בכל יום אחר
תפלת מוסף פיוט אחד של הושענות ואומרים לפניו הושענא אלהינו וכו'
ואחריו כהושעת אלים וכו' חוץ מן שבת שאומרים אחר הפיוט כהושעת אדם
צור. וזה סדרם אם חל יום ראשון דסכות ביום ב' אז אומרים אותם כזה
הסדר למען אמתך. אבן שתיה. אערוך שועי. אום אני חומה, אל למושעות,
אום נצורה, ויום השביעי הוא הושענא רבה. ואם חל ביום ג' אז אומרים
כזה הסדר למען אמתך. אבן שתיה, אערוך שועי, אל למושעות, אום נצורה, אדון
המושיע, ואם חל ביום ה' אז אומרים כזה הסדר למען אמתך, אבן שתיה, אום
נצורה, אערוך שועי, אל למושעות, אדון המושיע, ואם חל בשבת אז אומרים כזה
הסדר אום נצורה, למען אמתך, אערוך שועי, אבן שתיה, אל למושעות, אדון
המושיע: והסדר של הושענא רבה הוא זה שמתחיל. למען אמתך ואומרים כל
השבעה פיוטים כמו שהם מסודרים לפנינו בסדורים שלנו זה אחר זה ואח"כ
אומרים כהושעת אלים ואח"כ אומרים אנא אזון ואומרים משם והלאה כל הפיוטים
על הסדר, אבל אין אומרים תחלתו אלא במקום שאין אומרים אדמה מארר;

הושענא

בקצ״ש כתוב וע״ל למען דרכיך וכו׳ כי אין קץ לחובות ולאשמות שאנו חייבים להביא על חטאתינו
על אשמותינו על כן תקבלנו בתשובה עכ״ל. וזה שהשמיטו מדפיסי סדורים שלנו תוספת מיבה
ודבריו פיק בעבור. נראה שפי׳ שהוא כפל לשון במלות שונות ולפי פי׳ סדור קצ״ש
נראה שגרסת הסדור שכתוב בו כי אין קץ היא נכונה ופי׳ הענין כך הוא. ותשובתו
להתודות לפניך כמו שנאמר והתודה עליו את כל עונות בני ישראל והרבה פסוקים כמו
תורה שצוה לנו להתודות כדי שיקבל את תשובתינו ודרשו רז״ל במסכת יומא פרק ו׳
דף ל״ו ע״ב על פסוק הנזכר כי הודוי הוא עדיו דברים ואח״כ אנו אומרים למען בריתך
אשר אמרת ר״ל למען הבטחתך שהבטחתנו לקבל תשובתינו כמו שנאמר (יואל ב׳) וגם
עתה נאם ה׳ שובו עדי בכל לבבכם וכל אותו הענין וכתיב שובו אלי נאם ה׳ צבאות
ואשוב אליכם (זכריה א׳) וכמו הפסוקים הסדורים בסוף תפלה זו והרבה כאלה
על הבטחתו ית׳ לקבל אותנו בתשובה ואח״כ אנו אומרים כנותנים טעם כלומר לזה
אנו מבקשים שתקבלנו בתשובה כי אין קץ לאשו חובותינו וכו׳ כלומר אם לא תקבל
לנו אלא בקרבנות הלא אין קץ לקרבנות שנצטרך להביא על עונותינו כי רבו מאד
וגם שאחריתנו רמה ותולעה להכביר הרבות סליחותינו שאם לא תסלח ח״ו לא נוכל
להתקיים כי מה אנו מה חיינו וכו׳ זהו קשור ענין התפלה הבאה על נכון. ומעתה אכתוב
דקדוקי המלות כפי הצורך: דרכיך. כ״ה כתוב סדור קצ״ש בחו״ב הרבים והי״ו בס״ו:
לאשו. הלין דגושה לחסרון אות הכפל והיא נקודה בצר״י בדין סמוכות הרבים כי האלף
לאשים של חובותינו וכן לנחוח החי״ת בצר״י ופנו הסמוכות: חובותינו. הבי״ת בחולם
כי הוא לשון רבים ר״ל חובות רבות וכן מ״ם של אשמותינו בחולם וטעם זה ובמ״ג אתה
החי״ו בשוהם: להכביר. הכ״ף דגושה ונקודה בקמץ והטעם מבואר בלהכביר קודם פלא
התנועה: מה אנו וכו׳. עד הבל הבל סתמרם כל דקדוקיו למעלה אחר יהי רצון שאחר קדושת
ואתה. כ״ה באתר מסדורי קצ״ש ואתה בוי״ו בראש ונכון הוא כי הוא וי״ו החבור לתפלה
האחת להיות אתה כי הכל חוזר למעלה אל מה שהתחלנו ואמרנו אתה נותן יד
לפושעים וכו׳ ואתה וידעו שאחריתנו רמה וכו׳ ואתה הבדלת וכו׳: תכפל. הפ״א בקמץ ופנו
העבודת הענין: ותן לך. הת״ו בסגול ופנו סמיכות המלה במקצ״ש אל מלא בגורא וכן מחלת
קץ ומחולה על כל פשעינו וסליחה לכל עונותינו. כך מצאתי

הנוסח באתר מסדורי קצ״ש ונכון הוא לפי דברי כל המנהגים
שכתבתי למעלה ביהי רצון שקודם ודוי בעל חטא שכתב
שיוך גבו פשע וסליחה גבי עון ומגן אבל באתר מסדורי
קצ״ש כתוב כאן כמו באתה בחרתנו למחול ולסלוח ולכפר
ובשאר סדורי קצ״ש שבידי כתוב בנוסח סדורים שלנו אבל
הראשון עוקר לפי דעת המנהגים דלעיל ולפי דעות שאר
הגאונים שהבאתי לעיל נ״ל: נבדל. הוא עתיד לנבדרים
בעבר עצמם נו״ן העתיד נקודה בסגול והחי״ת בקמץ נח
ולא

כתב טור או״ח סי׳ תרכ״ג וכן ה
הלכה פסוקה בש״ע סעי׳ ג׳ שאין
מזכיר כאן של שבת וכן הוא ק
וע״ל בשבת אין הקהל מזכירין של ש
ואתה הבדלת כיון שהוא אחרונ
התפלה לומרו אבל אינו זכר
של שבת כיון שאומר אתה
תפלה דהא אח״כ
ושראל ויום הכפורים וכן

הושע נא. מה שכתוב הסדורים כתוב הושענא תיבה אחת הע"ן נקודה בחטף פתח
והוא טעות הסופרים כי באמת הם שתי תיבות הושע הוא צווי מבנין
הפעיל דרך בקשה כמו הושע ה' את עמך (ירמיה ל"א) שרשו ישע והפכה יו"ד פ"א הפעל
לוי"ו נחה כמשפט נחי פ"א יו"ד. נא. הנה מלת נא סובלת שני פירושים האחד הוא
כמו עתה כמו דבר נא באזני העם (שמות י"א) ענינו עתה, השני הוא לשון תחנה
ובקשה כמו אל נא תהי כמת (במדבר י"ב) ושני הפירושים נכונים במלה הזאת במקום
הזה. ונוהגין לסמוך מלת הושענא עם למען אמתך כאומר הושע נא למען אמתך למען
בריתך למען גדלך וכו' באלו היה כל חרוז ותחלו במלת הושע נא וכן בכל הושענות
מלת הושע נא באו על התחלת כל חרוז וחרוז וכן מצאתי באחד מסדורי קלע"ק בהושענות
אום נצורה של שבת שבכל חרוז וחרוז ומתחיל הושענא לכן כשהחזן אומר בקול רם שתי
חרוזות האחרונות של הושע נא אז אומר בתחלת כל חרוז הושע נא וכן נוהגין בכל המדינות
ואין לשנות:

למען אמתך. התי"ו בגעיה לחסרון נו"ן כמו שכתבתי בפסוקים המלוקטים שאחר ברוך
שאמר בפסוק חסדך ואמתך תמיד יצרוני והתי"ו נקודה בסגו"ל ומפני ההפסק
וכן כל אות שלפני כ"ף הכנוי שבמקום הפסק בהושע נא גם כמו בריתך ותפארתך דתך
כו' וכן כתב מהרש"ל בסדורו וז"ל דתך הדבק אין לומר חרוז של דך וגו' בקמ"ץ ובשב"א
גם הקב"ה אלא דך וגו' בסגו"ל וקמ"ץ והטעם ובין אע"ג כי כל דך שלך בקמ"ץ ושב"א
לשון ערבי ולא לשון עברי עכ"ל וכבר כתבתי קצת ביאור לדבריו בפרק ו' בענין ושבענו
מטובך: גדלך. הגימ"ל בקמ"ץ חטף והדל"ת בשב"א נח והלמ"ד בסגו"ל והכ"ף בקמ"ץ ומפני
המורות הענין כמו בקדושה לדור ודור נגיד גדלך כי גם בכאן יש המורות ענין וראיה
לזה וי"ו של ותפארתך שהוא ענין אחר: פארך. הפ"א בשב"א והאל"ף בצר"י כמו שהוא כלו
טלו כמו לתת להם פאר (ישעיה ס"א) כי זה המשקל לא ישתנה בכנוי כמו שכתב
הרד"ק במכלול בשער השמות במשקל פעל שהפ"א בשב"א והעי"ן בצר"י, ור"ל של מלת
פארך בסגו"ל והכ"ף בקמ"ץ כשאר סופי החרוזות של הושע נא גם כמו שכתבתי לעיל:

אבן שתיה. הנה בכל הסדורים גם בסדורי קלע"ק השי"ן בשב"א והתי"ו רפה בדין
בג"ד כפ"ת אחר שב"א נע נראה מזה שהוא מנחי הלמ"ד שרשו שתה מזה שננקד
כמו והשתיה כדת (אסתר א') אבל הוא ענין אחר כי אבן שתיה הוא על שם מה
ששנינו במסכת יומא פרק הוציאו לו דף נ"ג ע"ב וז"ל אבן היתה שם מימות נביאים ראשונים
ושתיה היתה נקראת עכ"ל ופי' הרע"ב ור' עובדי' שתיה יסוד, ואמרו עלה בגמרא
בדף נ"ד ע"ב שתיה תנא שממנה הושתת העולם תנן כמאן דאמר מציון נברא
העולם וכו' ומאחר שהדבר כן מלת הושע נא גם כתוב בפירוש סדור קלע"ק וז"ל אבן שתיה
יסוד תחת הארון לכך נקראת שתייה על שם שהושתת העולם משם עכ"ל הנה מוכח
מלת אבן שתיה שבהושענא גם הם על שם המשנה דלעיל ופי' שתיה הוא יסוד
וענין והיו שתותיה מדכאים (ישעיה י"ט) כי השתות יהרסון (תהלים י"א) שפירושם יסוד.

כמו

מר קמ"ץ כמו שהוא בפירוש הסדור הנדפס אבל יותר הוא מפורש במחזור תפלת
שחר דף ל' ע"א במו לתלפיות תל שכל פיות פונים בו ובירושלמי בברכות סוף
פרק תפלת השחר אמ' ר' אבון במו לתלפיות תל שכל הפיות מתפללי' עליו והרד"ק
הביא גם זה הלשון והאריך בו בשרש תלה:
אום. טועמת עוק. העי"ן בשור"ק והמ"ם במלאפום ובכל הסדורים נקודה המ"ם בקמ"ץ
והכ"ף נח נראה וכן למהר"ק ראיתי ספוק ולפי מה שכתבתי למעל' בתחלת
המשנת צריך שתנקד הכ"ף בקמ"ץ והאות שלפניה בסגו"ל והוא הנכון:
ארון. להסיע. הוא מקור מבנין הפעיל ודגש הסמ"ך הוא לחסרון נו"ן פ"א הפעל
שרשו נסע: להניע. הוא מקור מבנין הפעיל הה"א נקודה בקמ"ץ כמשפט נחי
העי"ן כי שרשו נוע והוא על משקל ומצודות התרועה להריע (דה"ב ב' י"ג) שהוא ג"כ
מקור מבנין הפעיל ומנחי העי"ן שרשו רוע והפת"ח הוא מפני אות הגרון ולולא העי"ן
היתה המ"ם הפעל נח נראה אחר החיר"ק כמו להבין אמרי בינה (משלי א'): מהמניע.
המ"ם נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה אחר מ"ם השמוש והוא ג"כ מקור מבנין
הפעיל מענין מניעה שרשו מנע: פותח יד. היו"ד בקמ"ץ כי היא מוכרת:
אדם. גיד ועצם וקומה. וי"ו ועצם בקמ"ץ מפני שהמלה בטעם מלעיל ועומדת בפסקה,
וקומה הקו"ף בחולם ולא במלאפום והטעם כתבתי בהוא רחום שאנו אומרים
בשני ובחמישי ובתשעה אב לפי הסדורים שכתוב קרם וקומה, אבל אני מצאתי באחד מסדורי
קלף גיד ועצם וקורמה בריש והקו"ף בחולם והוא מענין וקרמתי עליכם עור (יחזקאל ל"ז)
ופירושו ענין כסוי העור על הבשר והוא נוסח יותר נכון לפי הענין ובפרט שבתיבה
מות וקומה אח"כ באות הד"ין ולמה לנו לכפול הקומה ובפרט שמקומו הנכון הוא אצל
קומו תאר כי גם הקומה הוא אחד מתארו הגוף אך נ"ל לקרוא הקו"ף בחיר"ק כי
לא נמצא בכל משקלי השמות שם בה"א נקבה שתהיה פ"א הפעל בחולם ועי"ן הפעל בשב"א
אלא פ"א הפעל בחיר"ק ועי"ן הפעל בשב"א אותו המשקל נמצא הרבה מאד כמו שמחה אמרה
זכרה ודומיהם רבים: דמות וצלם. וי"ו וצלם בקמ"ץ בטעם וי"ו ועצם: ורקמה. סא"א וקרמה
ופי' כמו ויקרם עליהם עור (יחזקאל ל"ז) וכן מצאתי כתוב. סדור מהרש"ל, אבל לפי נוסח
הסדור שכתוב למעלה וקורמה כמו שכתבתי אין ראוי להכפיל הענין לומר כאן וקרמה
אלא ורקמה כמו שהוא בסדורים שלנו ויהיה מענין ורקמתי בתחתיות ארץ (תהלים קל"ט)
ופירש הרד"ק בשרש רקם נ"ל דמה מעשה היצירה בגידים ובעצמות ובבשר ובעור למעשה
הרקמה עכ"ל אך לפי פי' הרד"ק מלת ורקמה יותר ראויה להיות באות הגימ"ל לומר גיד
ועצם ורקמה ואז תהיה מוסבת סא"א שהביא מהרש"ל נכונה ואז תהיה הגירסא בנוסח
זה הסדר גיד עצם ורקמה, דמות וצלם וקרמה: להבל. הה"א בפת"ח ודגושה
כמו שהוא בפסוק אדם להבל דמה (תהלים קמ"ד): כבהמה. הכ"ף בפת"ח ודגושה והבי"ת
בשב"א נע מפני הדגש שבה כמו שהוא בפסוק נמשל כבהמות נדמו (תהלים מ"ט)
וכן בסדור כאן נדמה לשון יחיד כדי להשוות החרוז ולכן כתוב כאן גם כבהמה לשון

יחיד

כמו שפי' רש"י ואעפ"כ שאלה שרשם שות ושתיה שרשו שתה בבר כתב המנ"ח בשרש
נ"ל וגם מפרשים והמו שתותיה מגבאים, כי השתות יסודות וכן בדברי רז"ל אבן השתיה
שם מימות הנביאים הראשונים ושתיה היתה נקראת ואעפ"כ שהמלה הזאת מנחם לא
עוד אמרו (במגילה פרק ג' דף כ"א ע"א) ירד לשיתין אין מעלין בהם (ובסוכה פרק ד'
דף מ"ט ע"א) שיתין מחוללין ויורדין עד תהום כלם ענינם יסודות עכ"ל הרב"ן וכו' על
מלת שתיה דמשה בדין אחר תנועה קטנה והיא תמורת ה"א לנו"ד הפעל וה"א הכתוב
היא ה"א הנקבה כי שתיה היא שם תואר לאבן שהוא שם בלשון נקבה כמו שנאמר
והאבן הזאת (בראשית כ"ח): גרן ארנון. כ"ה בכל הספרים אך בקצת ספרי קלף
כתוב ארנן המלא"ך בקמ"ץ חטף והרי"ש בשב"א נח והנו"ן בקמ"ץ אולי נקבד כן כדי להבדיל
בינו ובין ארנון שהוא שם עיר מערי ארץ מואב כמו שנאמר ויחנו מעבר ארנון וכו' (חוקת
כ"א) ובכאן הוא רמז לגרן ארונה היבוסי האמור בסוף ספר שמואל ובאחד מספרי קלף
כתוב בפנים ארנן המלא"ך בקמ"ץ חטף והנו"ן בקמ"ץ בדפוס ובגליונו כתוב ע"ל וראויה
בסא"ה ארונה עכ"ל. ר"ל כמו שהוא בפסוק המלא"ך בחטף פתח והרי"ש בפתח והוי"ו
בשב"א נח והנו"ן בקמ"ץ ונכון הוא: המזבח. המ"ם בשור"ק והזי"ן בשב"א נח והנו"ן
בקמ"ץ וכתוב בפירוש סדור קלף וז"ל דביר המזבח זה בית המקדש על שם שכתוב
והצנע לכת עם אלהיך (מיכה ו') ובמאמר בפסיקתא דרב כהנא וכו' ומביא שם המו
כמו שהוא מעתק בפירוש הסדור הנדפס ומפני שמלת המזבח היא על שם והצנע
לכת שבפסוק בפעול ומלת והצנע היא מקור ובנין הפעיל לכן יסד הפייט גם המוצנע
שהוא פעל תואר מבנין הפעיל על משקל הנה ראשו מושלך אליך (שמואל ב' כ') מה
נקודה בשור"ק והשי"ן בשב"א נח והמ"ד בקמ"ץ: טוב הלבנון. כתוב בפי' סדור קלף
וז"ל טוב הלבנון הכל מדבר מבית המקדש שנאמר ההר הטוב הזה והלבנון ועל שם
בך נקרא לבנון שמלבין עונותיהם של ישראל עכ"ל ובסדור מהרי"ל כתוב טוב הלמ"ד
הלמ"ד בפתח והבי"ת בשב"א והנו"ן בקמ"ץ כן הוא שהלבין עונות עכ"ל. ולפי דבריו
הוא שם תואר על משקל רחמן: נוה. כ"ה הנו"ן בקמ"ץ והוי"ו בסגו"ל ובכל הספרים
נקודה הנו"ן בשב"א והוי"ו בצר"י באלו הוא סמוך כמו אל נוה קדשך (שמות ט"ו)
וטעות סופר הוא כי נוה שאנן שבמקום הזה כתוב בפירוש סדור קלף שהוא על
שם פסוק עיניך תראינה ירושלים. נוה שאנן (ישעיה ל"ג) וזה אינו סמוך ונקוד בקמ"ץ
וסגו"ל כי פירושו נוה שהוא שאנן: סכת שלם. כתוב בפירוש סדור קלף סכת שלם
דכתיב ויהי בשלם סכו ומעונתו בציון (תהלים ע"ו): פנת יקרת. פסוק הוא אבן
בחן פנת יקרת (ישעיה כ"ח) והנו"ן והרי"ש בפתח רק בשרש יקר: המצוינת. המ"ם
בשב"א נע מפני הדגש שבה אחר ה"א הידיעה והצד"י בשור"ק והיו"ד בגעיה ומקום
בסגו"ל עם הנו"ן בסגו"ל והוא פעול לנקבה מבנין פעל הדגש על משקל ומקבצת
מעמים (יחזקאל ל"ח) ולשון הנקבה קאי על עיר ציון שהוא שם בלשון נקבה כמו
שכתבתי בפסוקו ויהי בכלה על פסוק כי בחר ה' בציון: תל תלפיות. ומלת

שגגת המחבר במ"ח וזו טעות סופר הוא, כי מה דמשק "אין בושיה" שם ? כא (שמות ט"ו) (ובישעיה ל"ג, נוה שלום"). ונשוק תע"ו או להעיר על זה.

[ה]עין לחסרון נו"ן השרש: ואוכל. הכ"ף בסגו"ל ומפני שהמלה מלעיל כי הוא שם דבר כענין שכתבתי במאמר השמות ומספרם בכלל אל מלת אין אומר ואין דברים: חטב. הטי"ת במלה לחסרון נו"ן פ"א הפעל שרשו חנט והוא שם בלשון נקבה: ומגב. המ"ם בצר"י לתשלום דגש הגימ"ל שאינה מקבלת דגש כמבואר בפרק ד': ומגבאו. הבי"ת בקמ"ץ והאל"ף נחה נסתרת והיו"ד נח נראה והוא שם למין ממיני הארבה כמו וטפסרך כגוב גובי (נחום ג') תרגומו גובאי באל"ף נחה והבי"ת בקמ"ץ מפני ההפסק ובפסוק ארבה בגבולך (שמות י') תרגומו גובא בתחומך וכן כל ארבה תרגומו גובא: ויקב וילק. ילק הוא ג"כ מין ממיני הארבה כמו אכל הילק (יואל א'): מצלצל. הצד"י הראשונה בשב"א נע ומפני הדגש שבה אחר מ"ם השמוש והצד"י השניה בפת"ח אע"פ שהוא בהפסק כי כן נמצא בפסוק יירש הצלצל (דברים כ"ח) שהוא פת"ח בסוף פסוק: מסלעם. הסמ"ך בקמ"ץ חטף והיו"ד בשב"א נח כמו ואת הסלעם למינהו (ויקרא י"א) שכתב הרד"ק במכלול בשער השמות במשקל פעלם שהפ"א בקמ"ץ חטף על משקל אולם: עדרים. מערכות הצאן נקראו כן כמו וישת לו עדרים לבדו (בראשית ל'): מצמתות. הצד"י בשב"א נע מפני הדגש שאחר מ"ם השמוש וכן קמ"ץ מללה: מרגן. המ"ם בצר"י לתשלום דגש הרי"ש שאינה מקבלת דגש וכן מ"ם מחסול כי גם החי"ת אינה מקבלת דגש כמבואר בפרק ד':

למען. שנברך. כ"ה הנכון שנברך בשי"ן ולא הנברך בה"א כמו שהוא בכל הסדורים כי לא תשמש הה"א הידיעה על פעל עבר כמו שכתבתי קודם לפירוש מלת שנעקד על גבי המזבח ומלת שנברך הוא פעל עבר ליחיד נסתר ובנין נפעל כדמות והענין הרי"ש נקודה בפת"ח וכן בכל הסדורים שלנו כתוב בלשון חרוזים שבסוף העקדה הנאבק בה"א וצריך לומר שנעקד שנאבק בשי"ן מן הטעם הנזכר כי הם נפעלים עוברים עי"ן הפעל בהם בפת"ח אבל בסדורי קלע"ק כתוב נעקד נאבק בלא אות השמוש והוא ג"כ נכון: למען גביר. בכל הסדורים גם בסדורי קלע"ק כתוב גבור רק באחד מסדורי קלע"ק כתוב למען גביר הגימ"ל בשב"א והבי"ת בחיר"ק והוא לפי דעתי יותר נכון כי היא ברכת יעקב שברכו יצחק אביו שאמר לו הוה גביר לאחיך (בראשית כ"ז) ולא נמצא בשום מקום שנקרא גבור אע"פ שנאבק עם המלאך ויוכל לו עכ"ז לא נקרא בשם גבור בשום מקום: למען אש. המ"ם בפת"ח להרחיב על העי"ן והעי"ן בחטף פת"ח והנו"ן בפת"ח מפני הסמיכות: המעלה. הה"א בחול"ם והעי"ן בחטף פת"ח והלמ"ד בקמ"ץ והוא פעל עבר ליחיד נסתר ובנין הפעיל תולדות בנין הפעיל כמו העלה על המזבח הבנוי (שופטים ו') וכתב הרד"ק בבנין הפעל ובתו הלמ"ד וז"ל הפעל הגלה בקמ"ץ חטף אשר הגלה מירושלים (אסתר ב') ובא העלה על המזבח הבנוי בחול"ם במקום קמ"ץ חטף להרחיב על העי"ן. עכ"ל: כסגן. בכף הדמיון ופירוש מלת סגן במסכת אבות פרק עקביא משנת רבי חנינא סגן הכהנים: מאראלו. באחד מסדורי קלע"ק נקודה האל"ף הראשונה בסגו"ל והשניה בפת"ח אבל בכל שאר סדורי קלע"ק נקודה שתיהן בסגו"ל והוא הנכון כי כן נמצא בפסוק הן אראלם צעקו חוצה (ישעיה ל"ג) שתי האלפי"ן בסגו"ל והלמ"ד במלה ונקודה כאן הלמ"ד בצר"י מפני הסמיכות:

למען

יחוד, ונמשל השין בקמץ כי הוא לשון הווה: טעות מצוי נשוה. מלת נשוה מלין
הוא״ם במלה לחסרון אות הכפל שרשו שמם והוא מענין והארץ הנשמה (יחזקאל ל״ו)
המסומה. המ״ם נקראת בשב״א נע מפני הדגש שבה והסמ״ך בשורק והמ״ם במלה
ונקודה בקמץ וגם המ״ם בקמץ כי הוא תאר פעול לנקבה מבנין הדגש על משקל
המשקרה בתולת בת ציון (ישעיה כ״ג) והוא ענין צוין וסימן מלשון ר״ל בהביא המדבר
פרק ד׳ דעז״ נ׳ ע״ב נמצא מענין זה הבינוני והפעול כמו ומאן דבאורבע ומבעתא
קא מסיים. הנה מסיים הוא בינוני מבנין הדגש ואח״כ כתוב הפעול אבל במקום שאין
מסוים וכן הרבה מזה הלשון נמצאו שם כולם מבנין הדגש: לסומה. המ״ם נקראת בשב״א
נע מפני הדגש שבה כי הוא מקור בתוספת הה״א מבנין הדגש שרשו סום מענין קחלך
סמים (שמות ל׳) והוא על משקל ויספתי ליסרה אתכם (ויקרא כו): לקיומה. היו״ד נקראת
בשב״א נע מפני הדגש שבה כי גם הוא מקור מבנין הדגש כמו לסומה: שיחום לקיומה
מבנים לעצמה, פרמזים להעצימה. כה״ה הנוסח בסדורי קלע״ג ונפל בזה טעות בסדורים
הנדפסים שהובאו המצויינים גם בסדור הנדפס עם פי׳ אמ״ש שהעתיק הפי׳ מפי׳
סדור קלע״ג ושם כתוב הענין על נכון ובפירוש העתיק שיחום לקיומה כאשר הוא באמת:
קרוים. מענין מים קרים (משלי כ״ה) הקו״ף בקמץ לתשלום דגש הרי״ש שרשו קרר ולולא המ״ם
אז היתה הקו״ף שהיא פ״א הפעל בפת״ח ועין הפעל במלה לחסרון את הכפל כמו אשר
במגדיק חמים (איוב ל״ג) ששרשו חמם: לגורמה. הוא מקור מבנין המרובע הנקרא פעלל
הכבד מענין גורמו מים עבות (תהלים ע״ג) לפי דעת ר׳ יונה שהביא הרד״ק בשרש גרם:
רביבים לשומה. כה״ה בכל הסדורים גם בסדורי קלע״ג לשון שומות כי הרביבים משומים
את הצמחים וכתוב בפירוש סדור קלע״ג וז״ל רביבים לשומה אלו מי המטר הקטנים
שיורדין ומנקין אותן ומפטמין אותן עכ״ל ר״ל הרביבים מפטמין ומשמנין את גדלו
הצמחים: שתיה. הוא כענין אבן שתיה שכתבתי למעלה:

אדמה מארר. ברוב סדורים שלנו ננקד האל״ף והרי״ש בסגו״ל וכן הוא באמת
מסדורי קלע״ג ובשאר סדורי קלע״ג האל״ף בצר״י והרי״ש בסגו״ל ושני הפנים
נכונים כי מארר הוא שם דבר מענין ארורה האדמה בעבורך (בראשית ג׳)
והתאר לזכר מזה הענין ארור אתה מכל הבהמה (שם) על משקל ארוך מן ארוכה
מארץ מדה (איוב י״א) ונמצא השם. מזה הענין בשני סגו״לין כמו אל לארץ אפך תמ
(ירמיה ט״ו) ומענין סדר והערכה נמצא התאר על משקל ארור כמו ערוך באיש
למלחמה (ירמיה ו׳) והשם ממנו בצר״י וסגו״ל כמו ערך לחם (שמות מ׳) ומאחר שבשני
הענינים דהיינו ארורות והערכה נמצא התאר על משקל ארור והשמות נמצאו בשני
בשני המשקלים בדעיל לכן גם מלת מרר תוכל להקרא באחד משני המשקלים: ומשכלה.
המ״ם השניה נקראת בשב״א נע מפני הדגש שבה לחסרון נו״ן השורש והכ״ף בקמץ מפני
ההפסק והיא תאר על משקל והארץ משכלת (מלכים ב׳ ב׳) כענין לא תהיה משכלה
ועקרה (שמות כ״ג): משכלה, ומלוה. בשניהם המ״ם השניה בשב״א נע מפני

תולדות אלופים תשובים כבור אש רק באחד מסדרי קלף בתובים שלשה תרגום ותהלים
באות ת"ן עוד בוסחם לענין תולדות יעקב ויוסף להבה אש. לענין תשובים אלופי והובה כבור אש.
לענין תולדות אלופים שהתם כבור אש. וכתוב בפירוש סדר קלף וז"ל תולדות בית יעקב
ובית יוסף שנמשלו באש דכתיב והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה (עובדיה א'):
אערוך. בבית שעו. המ"ו נקראת בשב"א נח כי הוא שם דבר עם כנוי המדבר בעצמו
כמו הקשיבה לקול שועי (תהלים ה'): גליתי. הגמ"ל בדגש חזק כי הוא פעל
גבר ובנין הדגש על משקל ולא כליתי את בני ישראל (במדבר כ"ה): גליתי בצום פשעו.
כתוב בפירוש סדר קלף וז"ל בצום פשעו ביום הכפורים לפני הקב"ה והודיתי אותו ע"כ
וכן הוא בפי' הנדפס בסדורים ונכון הוא אך יש להפליא לפי דעה זאת נקודה בית בצום
בשב"א בכל הסדורים גם בסדורי קלף כי לפי דעה משמע שהוא סמוך ופירושו בצום של
פשעו והאמת אינו כן רק פירושו גליתו והתודיתו בצום כפר את פשעו וא"כ בהכרח צריך
להיות בית בצום בפת"ח לדעתי והצד"י דגושה ופירושו בצום הידוע והוא צום כפור לכן
נ"ל שבטעות ננקדה הבית בשב"א בסדורים כי נקודתה האמתית היא הפת"ח עם ובואר
ומכול: תשעשעו. העי"ן הראשונה נקראת בשב"א נח ונבלעת בגרון ומפני שבא הש"ין
שלמדה כדין שני שבאין סמוכים באמצע התיבה כמבואר בפרק ג': טוב. הוא שם קריאה
להקב"ה הנקרא טוב כמו שנאמר טוב אתה ומטיב (תהלים קי"ט): באנק. הוא שם דבר בלשון
גבר נקוד בשני סגולין על משקל ארץ אבל לא נמצא בלשון זכר וזה הענין בכל המקרא כי
אם בלשון נקבה כמו בכי ואנקה (מלאכי ב') ובסוף תבהבק הה"א לת"ו רפה ותנקד
האל"ף בסגו"ל כמו לשמוע אנקת אסיר (תהלים ק"ב): יוחל. הי"ד נקודה במלאפו"ם והחי"ת
בפת"ח. והוא עתיד מבנין הפעל תולדת בנין הפעל ונחה העי"ן שרשו חול שהעתיד
מבנין הפעיל הוא יחיל כמו המאמין לא יחיש (ישעיה כ"ח) ונאמר ממנו בבנין הפעל יוטל
על משקל ויטל את הגורל (משלי י"ו) שהוא ג"כ עתיד מבנין הפעל ונחה העי"ן שרשו טול:
לבל עוד ירשעו. כן מצאתיו באחד מסדרי קלף ירשעו במ"ם העתיד ליחיד נסתר והוא הנכון לפי
הענין כי הוא קאי על הדבר הרע שלא ירשיע עוד אבל תרשיעו בת"ו הוא עתיד ליחיד
נמצא והיה כאלו הוא מדבר לנוכח השם והוא כמחרף את השם חלילה ובלי ספק נפל
טעות בסדורים שכתוב בהם תרשיעו בת"ו כי חלילה לאל משם להרשיע אותנו עוד ובואך
ומבכיל המודה על האמת:
אל. שבעות. השי"ן נקודה בשב"א ולא בקמ"ץ כי אם תנקד בקמ"ץ אז יהיה מוכן מענין
שבוע כמו שבעה שבעות תספר לך (דברים י"ו) אבל כשהוא בשב"א סובל ענין שבוע
גם ענין שבועה כי נמצאו שניהם השי"ן בשב"א כי לשון שבועה הוא לעולם השי"ן בשב"א
בין לשון יחיד כמו או השבע שבועה לה' (במדבר ל') ובין לשון רבים כמו שבעות מטות
אומר סלה (חבקוק ג') וענין שבוע נמצא בקמ"ץ כמו שבעה שבעות דעיל ונמצא ג"כ בשב"א
כמו שבעות חקות קציר (ירמיה ה') וענין באורם שבועות האמור כאן הוא לשון שבועה לפי
של הפירושים הכתובים בפירוש סדר קלף והעתקו גם בפירוש הנדפס בסדורים אך
באות

למען ידידות בית. כ"ה בספרים הנדפסים אבל בכל ספרי קלף שבידי כתוב למען ידי[illegible]
אשר אהבת ולא נכתבה מלת בית. וכתוב בפירוש ספר קלף ז"ל ידידות אשר אהבת זה
משכן שאהב הקב"ה לשרות שכינתו בו כדכתיב מה ידידות משכנותיך שבו מעשה המשכן
הראה הקב"ה למשה בהר סיני כדכתיב והקמות את המשכן וגו' ע"כ : כמה. הכ"ף
בקמ"ץ והמ"ם בפת"ח והה"א במפיק כמו כמה לך בשרי (תלים ס"ג) והוא פעל עבר [illegible]
מבנין הקל והוא ענין חשק ותאוה : מחתה אש. כ"ה בקצת ספרי קלף אבל בקצתם כתוב
מחתת אש והראשון יותר נכון כי מחתת הוא סמוך שנהפכה הה"א לת"ו ומפני הסמיכות
והיה פירושו מחתה של אש ובאמת לא היתה המחתה של אש רק של ברזל ואש עליה
כמו שאמר משה לאהרן קח את המחתה ותן עליה אש וגו' (במדבר י"ז) אשר על שם זה
הפסוק היסד זה החרוז לכן הנכון לומר מחתה : שם טלה חלב. השי"ן נקודה [illegible]
כי הוא לשון שימה. טלה. הטי"ת בשב"א והלמ"ד בצר"י ולא בקמ"ץ וסגול מפני הסמוכות כמו
טלה חלב אחד (שמואל א' ז') : כליל אש. כ"ה ברוב ספרי קלף הכ"ף בשב"א והלמ"ד
נקודה הכ"ף בקמ"ץ כמו שהוא בסוף פסוק בדגול ומעלה עולה כליל לה' והכל אחד הוא
כי אין כאן סמוכות כלל : פלל. הוא פעל עבר ליחיד נסתר מבנין הפעל ומענין
ויעמד פינחס ויפלל (תלים ק"ו) : משליכים. המ"ם בשור"ק והשי"ן בשב"א נע והוא פעול
לרבים מבנין הפעיל על משקל ויהיו משליכים לפניך (ירמיה י"ח) [illegible]
הנה ראשו מושלך אליך (שמואל ב' כ') : רבו רבבן. שרשם רבב ומלת רבו באה [illegible]
חסרון אות הכפל ולפעמים כתובה מלת רבו באל"ף בסוף אבל בכאן הוא בלא אל"ף
כי הוא מוסב על שם פסוק נהר דינור נגד וגו' רבו רבון קדמוהי וגו' (דניאל ז')
ועל מלת רבון נוסף רבבן כמו והרד"ק בשרש רבב הביא הרבה פסוקים שכתוב בהם רבו
באל"ף ובלא אל"ף : שוממות. כ"ה בכל הספרים הנדפסים וגם בקצת ספרי קלף
בחול"ם והמ"ם הראשונה בשב"א והשניה בחול"ם וכתוב בפירוש הנדפס בספרים של
לשון חורבן וא"כ לפי זה נראה לי לנקד השי"ן בחור"ק ומ"ם אחרת כדי לקרותו
עם אחר תנועה קטנה והמ"ם השניה בחול"ם כי כן נמצא השם מענין שממון [illegible]
בפסוק כמו שממות עולם אתנך (יחזקאל ל"ה) שכתב הרד"ק בפירושו שהשי"ן נושכת
בטעם ובמכלול הביא הרבה מלות כאלה אבל שוממות שהשי"ן בחולם אינו שם דבר
כי לא נמצא השם על זה המשקל רק הוא בינוני לנקבות רבות כמו כן בנות צלפחד
דוברות (במדבר כ"ז). ובקצת ספרי קלף כתוב שועלות וכתוב בפירוש ספר קלף זה
שועלות עורב כלומר חומות של בית המקדש שנשרפה באש. שועלות כמו [illegible]
[illegible] (איכה ה') [illegible] שועלות עורב [illegible] ושועלי עורב כדכתיב [illegible]
ע"כ : השמימה. השי"ן נקראת בשב"א נע ומפני המשקל [illegible] אחר הא' הדגושה [illegible]
פעול לנקבה קאי על עיר ירושלים : למען תולדות אומי יהודה חשים כבוא אש. כ"ה
בספרים הנדפסים ופירושו ידוע בפירוש הנדפס בספרים שהוא על שם פסוק [illegible]
י"ב ביום ההוא אשים את אלופי יהודה ככיור אש וגו' אבל בכל ספרי קלף [illegible]

והוו בשבא נח ולא נמצא בכל המקרא השין בשבא והוו בקמץ לכן נראה לי כי נקוד
סדורים שלנו הוא טעות גמור: נותן תשועות. בכ״ה בסדורים שלנו וגם בקצת סדורי קלע
אבל באחד מסדורי קלע כתוב במקום נון נותן תשועות חרז אחר והיא גם נפשות
הם שועות ובסדור קלע אשר עם פירוש כתוב נפשות בו שועות ולפי אלה הנוסחאות
אין הכל מגלגל לומר להבין שומעת אשר מפיק נשועות והנפשות הם שועות ופי׳ הם
אותם השועות ולפי הנוסח שכתוב בו יהיה פירושו בזה ואגדה לומר הנפשות שומעת
הם בזמרים ואגדות וכל זה מבואר ומשכול : ספירות משועות . בשני סדורי קלע ננקדה
המ״ם משועות בשבא והשין בפתח והמ״ם השניה בגעיה ונקודה בשבא והוא הנקוד
הנכון לפי פי׳ סדור קלע שכתוב ע״ל משועת לשון קבלן כמו וישמע שאול את העם
(שמואל א׳ כ״ג) עכ״ל הנה מלת וישמע הוא עתיד הנהפך לעבר ומפני הוי״ו מבנין הדגש
על כן ראוי כאן ג״כ לומר משועות בנקוד הנזכר שהוא בינוני מבנין הדגש: קרב.
הקוף בקמץ לתשלום דגש הריש כי הוא צווי מבנין הדגש על משקל ברך שכתבתי דקדוקו
בתפלת י״ח בברכת השנים : תחוש לתשועות. כ״ה בכל הסדורים שלנו גם בסדורי קלע
רק באחד מסדורי קלע כתוב תשועות בלא למ״ד השמוש וכשהוא בלא למ״ד אז הוא כאלו
חסרה מלת את כלומר תחוש את התשועות והענין אחד :

אני והו. ומפני ששמעתי כמה פעמים מפי חזנים בלתי מבינים שהיו קוראים והו הו״ו
בקמץ והה״א בחולם ובאמת הטעו אותם המדפיסים שהדפיסו כן בסדורים אשר
הם כמעט הנמצאים מבוארת ובפרט שאין מוחה בידם ומ״ש לכבוד הש״י אומר ללמד
את החזנים הקריאה הנכונה במלה הזאת כי הם המתחילים להקרות את העם והקהל
עונים אחריהם בקריאתם והנה מבואר תנן במסכת סוכה פרק ד׳ דף מ״ה ע״א וז״ל בכל
יום מקיפין את המזבח פעם אחת ואומרים אנא ה׳ הושיעה נא אנא ה׳ הצליחה נא
רבי יהודה אומר אני והו הושיעה נא ופירש״י ע״ל אנ״י וה״ו בגימטריא אנ״א ידו״ד ועוד
משבעים ושתים שמות הם הנקובים בשלש מקראות הסמוכין בפרשת ויהי בשלח ויסע
וגו׳ ויבא בין מחנה ויט משה את ידו ושלשתן בני שבעים ושתים אותיות ומהן שם
המפורש אות ראשונה של פסוק ראשון ואחרונה של אמצעי וראשונה של אחרון וכן בזה הסדר
כל השם הראשון וה״א וי״ו של ויסע ה״א דכל הלילה וי״ו דויט ושם השלשים ושבע הוא
אני מאותיות דאחריהם ונ״ן ראשון דהפכן בחשבון של מפרש ומד׳ גרח קדים עכ״ל.
וכן הוא בזהר ברע״מ דפ׳ פינחס עמוד ת״ו שהוא אנ״י וה״ו בלא אלף והתוספות הביאו
גם רש״י בכתבו ובלשונו ובסוף כתב ע״ל בך פי׳ הקונטרס ועדיין צריך טעם דזה לומר
שהתנו שני שמות הללו באמרון להו טפי מאחריני משום דכתיבנו באמבה רבתי קרא
דכתיב ביחזקאל א׳ ואני בתוך הגולה וקרא בכתוב קרוב ה׳ והוא אסור באזיקים
כביכול הוא בצערן והיינו הושע נא שהושיע לעצמו עכ״ל. והרוקח כתב ע״ל אני משמות
השם ותברך וכוו כן והוא כך אמרו המפרשים לתלמוד ואני אומר שהוא קורא ולמוד לזה
אמר ראו עתה כי אני אני הוא שזה הפסוק בא בשירת ישראל ושומעתם וכולו אור אתה
שאמרת

באות ובפירוש הנדפס בסדורים הוסיף עוד פירוש אחד וכתב ז"ל ויש מפרשים לשון
שבועות תספר לך וכו' עיין שם: בשועות. הוי"ו בשב"א נח כי הוא לשון רבים ומשקל
הקל ומענין ותעל שועתם (שמות ב'): ערך. העי"ן בצר"י והרי"ש בסגו"ל כמו ויערוך עליו
ערך לחם (שמות מ'): שועות. השי"ן במלאפו"ם כמו היערוך שועך לא בצר (איוב ל"ו)
כי הוא מענינו לפי פי' סדור קלי"ע שכתב ז"ל מפני ערך שועות מפני גלות כו'
לערוך שוועות תפלתם וקבלתם דכתיב ותעל שועתם (שמות ב') תרגומו וסליקת קבילתהון
עכ"ל: המו שעשועת. ס"א המו בת שעשועת סדור מהרש"ל: שעשועות. העי"ן בחטף פתח
כמו שהוא בפסוק ואהיה שעשועים (משלי ח'): ותורתם. כ"ה בכל הסדורים שלנו גם בקצת
סדורי קלי"ע אבל בקצת סדורי קלי"ע כתוב ונפשות בם משתעשעות: משתעשעות. העי"ן
הראשונה בשב"א נח לבדו כי השי"ן בשב"א ומפני רבוי התנועות להקל על הלשון וכבר
כתבתי בפרק ג' וכמוה מקוות שכאשר ובאו שני שבאין באמצע התיבה אז הראשון
נח והשני נע: מעקים. בקצת סדורי קלי"ע כתוב גועקים: להשעות. הה"א בחור"ק והשי"ן
בגעיה לחסרון נו"ן נפעל כי הוא מקור מבנין נפעל מענין וישע ה' אל הבל וגו' (בראשית
ד') וכן הוא בפי' סדור קלי"ע ז"ל גועקים להשעות להרצות כמו וישע ה' אל הבל וגו' עכ"ל
ובקצת סדורי קלי"ע נקודה הה"א להשעות בפת"ח והשי"ן בשב"א נח ולא בקמ"ץ ולפי זה הוא
להשעות מקור מבנין הפעיל על משקל להראות העמים והשרים את יפיה (אסתר א') ובענין
אחד: חוכי ושועות. כ"ה בכל הסדורים שלנו גם בקצת סדורי קלי"ע אבל בקצת סדורי קלי"ע
כתוב חוכי שעשועות ובקצתם כתוב חכמות משעשעות ובקצתם כתוב חכמות ושעשועות
ואלו ואלו דברי אלהים חיים הם ונכוחים למבין ובפי' סדור קלי"ע כתוב על נוסחת
חוכי שעשועות ז"ל חוכי שעשועות שנאמר וחכיתי לה' המסתיר וגו' (ישעיה ח') עכ"ל
שהם חוכים להשתעשע בתורה דכתיב קודם פסוק זה צור תעודה חתום תורה בלמודי
הנה בהדיא נראה שמה שאמר וחכיתי קאי על שעשועי התורה: טפלים. פירוש מדבקים
ומחוברים והוא פעול לרבים מבנין הקל מענין טפלו עלי שקר זדים (תלים קי"ט): בך. הבי"ת
בשב"א והכ"ף בקמ"ץ כי הוא דבוק אל מה שאחריו כמו בך בטחתי (תלים כ"ה) ולא
תנקד הבי"ת בקמ"ץ והכ"ף בשב"א כי אם בהפסק כמו אשרי אדם בוטח בך (תלים פ"ד)
שעות. הוא מקור מענין וישעה האדם אל עושהו (ישעיה י"ז) שרשו שעה פירושו ענין פנייה
ובטחון לפירוש הרד"ק והוא על משקל ביום עשות ה' (בראשית ב') שרשו עשה הה"א שבהם נחה
מנחי הלמ"ד: במרעיק. כ"ה בסדורים שלנו גם בסדורי קלי"ע רק באחד מסדורי קלי"ע כתוב
במרעים והוא יותר נכון כי במרעיק בכ"ף הכנוי אינו מתישב לפי הענין עד
מבואר למשכיל: בשועות. בסדורים שלנו נקודה הבי"ת בחור"ק והשי"ן בשב"א והוי"ו
בקמ"ץ אבל בסדורי קלי"ע נקודה הבי"ת בשב"א והשי"ן בפת"ח והוי"ו בשב"א נח ונראה
הנכון כי השם הנפרד ממנו הוא שועה השי"ן בפת"ח והוי"ו בשב"א נח ובסמוך תהיה
הה"א הנקבה לתי"ו כמו ותעל שועת העיר השמימה (שמואל א' ה') וכן בכנוי [illegible] ושועתי
לפניו תבא (תלים י"ח) ובכנוי הרבים ותעל שועתם אל האלהים (שמות ב') בכלם

אמן צבאות. הה"א מחטף פתח ולא בקמ"ץ כי הוא סמוך. והנה בכל הסדורים וגם בסדור קלע"ג נקודה זאת צבאות הצד"י בחולם והבי"ת בשב"א נח כאלו היא סמוך כמו ויצאו כל צבאות ה' (שמות י"ב) וצבאות אינו סמוך אולי עשו כן כדי שלא לשנות לשון הפסוק שזה החרוז מורה עליו והוא פסוק דלעיל: עמם מלאכי צבאות. כ"ה בכל הסדורים וגם בסדור קלע"ג ופירוש הנדפס בסדורים הוא מפורסם אבל לפי פי' סדור קלע"ג נראה שהיה גורס מלכי בלא אל"ף שכתב ז"ל ועמם מלאכי צבאות הקב"ה היה עמם כמה דאמרינן מלכי צבאות ידודון (תהלים ס"ח) ואמר מלכיהון דמלאכיא ולכן כתב מלכי ולא מלאכי כלומר עמו אנכי בצרה שכל מקום שגלו ישראל גלתה שכינה עמם עכ"ל: גרים. הכ"ף דגושה לחסרון את הכפל שמשו גכך: ומבית עבדים. בפירוש סדור קלע"ג ז"ל גרים ומבית עבדים אלו ישראל שהיו בבית עבדים שנאמר אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים (שמות כ') עכ"ל ופירושו של רש"י על פסוק זה הוא שפירש ומבית עבדים ומבית פרעה שהיותם עבדים וכו' עיין שם: חנון בידם מעבידים. כתוב בפירוש סדור הנדפס בסדורים וז"ל חנון בידם מעבידם ר"ל כי כך הטריח הקב"ה את עצמו בגאולתם כאלו היו הם מכריחים ומעבידים בידם הקב"ה שנקרא רחום וחנון ומה שאמר מעבידים לשון רבים קאי אקב"ה ובית דינו שלמעלה וגם מפרשים בפשוטו שהושעת להם מפרעה שהיו מצרים מעבידים אותם בידם עכ"ל הנה במה שכתב מעבידים לשון רבים קאי על הקב"ה ובית דינו הוא טעות ושקר מפורסם וסותר את דברי עצמו שכתב לפני זה רק מעבידים הוא לשון רבים קאי על בני ישראל שהיו מעבידים ומטריחים את הקב"ה הנקרא חנון וזה מבואר למשכיל: כהושעת כנה וכו'. כתוב בפירוש סדור קלע"ג וז"ל כנה מלשון כנה כמו גנה ואותיות גיכ"ק מתחלפות והם ישראל שהיו נושע אבל הקב"ה מסוגן ומצוין נושע כלומר אף השכינה נושעת היתה בישועתן של ישראל כמו דאמר בכל צרתם לו צר ובישועתן נושע ובמכילתא הוא המדרש עכ"ל הנה זה שכתב כנה כמו גנה וכו' היא דעת קצת המדקדקים מלה הנזאת ועיין בפירוש הראב"ע והרד"ק בפסוק וכנה אשר נטעה ימינך (תהלים פ') ומ"ש שאר דבריו הוא כן ישראל שהיו נושע היו"ד בחולם שפירושו הקב"ה הושיע לישראל אבל ומחה כלומר להקב"ה שהוא מלובש של אומה הישראלית מצויינת ומסומנת זאת נושע בנקוד אחר לקריאה נושע היו"ד בחולם והשי"ן בגושה ונקודה בקמ"ץ והוא עתיד ובנין נפעל הנהפך לעבר מפני וי"ו השמוש הנקודה פתח ודגש וי"ו הקמוצה הוא לחסרון נו"ן נפעל ופירושו הוא ית' נושע בתשועתם. וה"א למלך באמצע להורות על כנוי הנקבה הנסתרת שהיא אומה הישראלית: ואמר והוצאתי אתכם וכו'. כלומר והוצאתי הוא מאמר הש"י שאמר והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים (שמות ו') הנה זאת והוצאתי הוא עבר הנהפך לעתיד מפני וי"ו השמוש ובנין הפעיל הה"א נקודה בחולם והוא מפורש ג"כ והוצאתי כאלו הה"א במאפיק שהוא עבר הנהפך לעתיד ובנין הפעיל תולדת בנין הפעל כמו והיא מעמים הוצאה (יחזקאל ל"ח) וכן זאת אתכם שהאל"ף בסגו"ל והתי"ו רפה והשב"א נח ומפורש כאלו נקודה האל"ף בחולם והתי"ו דגושה והשב"א נע והענין מבואר למשכיל וכן הוא בסדור מהרש"ל בשם מה"ק והוצאתי הה"א במאפיק, ופירוש הענין כי והוצאתי שהוא מבנין הפעיל פירושו בלשון אשכנז אונ' איך ווער אויס פירן,

שאמרת ואז עתה כי אנו אני והו הושיעה נא כמו שהבטחתנו ונקבצה מארבע
שהוא חצב בו שמו והוא בצרה הושיעה נא עד כאן הפשט והוא אמרו ותגלה
אנכי בצרה ע״כ. וכתב האבודרהם על דברי רש״י ז״ל פי׳ רש״י אני והו בגימטריא אני
ורב״ע וה״ה הא׳ ואל הא׳ יראה שהוא· והו בלא אל״ף ע״כ נראה לי שאלו המלים קשים
אבודרהם הוא טעות סופר וצריך להיות שם בן ד׳ אותיות בלא מלו שעולה ומספר
כ״ו ומאשר נוסף ומספר כ״ו על מלת אנא שמספרו נ״ב יהיה בין הכל ע״ח וכן עולה
אנ״י וה״ו בלא אל״ף כי אנ״י בגי׳ ס״א וה״ו בגי׳ י״ז עולה בין הכל ע״ח וכתב
האבודרהם את דברי הרמב״ם וכתב רמ״ע ז״ל וראה שהוא גורס והוא באל״ף ע״כ
הנה לדבריו כל הפירושים הנ״ל מלת וה״ו נקודה הוי״ו בשב״א והה״א בחולם כי אם
פירוש לשון הוא באל״ף הנה נקודתו בפסוק והוא אשר באדמקום הלשון בשב״א ובחולם
ואם הוא שם מ״ע שוות הנה נקודתו מבוארת בספר הפרדס שער פרטי השמות
פרק חמישי שהוא בשב״א ובחולם לכן אין לשנות וכל המשנה ידו על התחתונה:

כהושעת. הע״ן בשב״א נח לבדו ולא בחטף מפני שהוא בטעם מלעיל תחת הל״ן כדין
כל פעל עבר ליחיד נמצא כמבואר במכלול באבן הבוחן: אלים. כתוב בפירוש
סדור קל״ע ז״ל אלים אלו ישראל שנאמר הבו לה׳ בני אלים (תהלים כ״ט) ע״כ: בלוד. גם מצרים
שנאמר ומצרים ילד את לודים וגו׳ (בראשית י׳) ונקראת ארץ מצרים בכאן על שם בנו
מצרים: עמך. המ״ם בשב״א נע מפני הדגש שבה והכ״ף בקמ״ץ ובטעות נוקדה בחי
המ״ם בקמ״ץ והכ״ף בשב״א נח כי אין כאן הפסק כלל רק הכל דבוק עם מה שאחריו ופי׳
עמך כי בהושען לישראל הושיע גם לעצמו כביכול על שם עמו אנכי בצרה (תהלים צ״א)
בצאתך לישע עמך. על שם פסוק יצאת לישע עמך (חבקוק ג׳) יוד״ ליש״ע נקודה בצר״י על
פי המסורה. עמך. המ״ם בסגול מפני הקמ״ץ שהוא טעם מעמיד כמבואר בפרק ד׳: כן
הושע נא. שמעתי קצת מגנים המסופקים בזה יש להם לנגן אם במלת כן הושע נא
שבסוף כל חרוז או בהושעת שבראש החרוז על כן אמרתי להביא ראיה שיש להם לנגן
כן הושע נא כי בתחלה החזן אומר אני והו הושיעה נא והקהל עונים אחריו ומה
אומרים הקהל עם זה חרוז הראשון של כהושעת נראה שגם החזן כשהוא אומר אני
והו הושיעה נא אומר עם זה גם כן כהושעת וכשמסיים החרוז מנגן בסוף להודיע לקהל
שהוא סיים כדי שיתחילו הם החרוז השני וכן כולם עד לבסוף שהוא מנגן כן הושע נא
שאחר חרוז קהלות בבלה שלחת וכשמסיים לנגן אומרים הקהל כהושעת שבת וכו׳ וכשמ
הקהל אז מתחיל החזן ואומר בקול רם כהושעת שבת וכו׳ ואם היה החזן מנגן בכל
מלת כהושעת א״כ לא היה לו להתחיל אחר סיום הקהל כהושעת שבת רק מתחיל ממלת
אם כבר היה מנגן בהושעת אלא על כרחנו צריכין אנחנו לומר שהחזן מנגן תמיד
כן הושע נא ולא בהושעת מה מבואר למשכיל המודה על האמת: ואלהים. הוי״ו בצר״י
נחה כמבואר בפרק ז׳. והענין הוא על שם אשר פדית לך ממצרים גוים ואלהיו (שמואל
ב׳ ז׳) ועיין בפי׳ הרד״ק ובילקוט: לישע. הלמ״ד בצר״י כמו אראנו בישע אלהים (תהלים

מאין רבינו שמואל משפירא זצ"ל ויש מקומות שאין נוהגין לומר אותה השנה כי חושבים ונכון
אותם הקדמונים לומר השנה קרובות ובשביל כבוד של הגאון נהגו בכל מלכות אשכנז
לומר חלק גם להשנה רבה בסוף כהשנת של קרובות כדי שלא יבטל לגמרי פיוט של
אותו גאון זצ"ל. והפיוט של אותו הגאון שמתחיל כהשנת אב המון נכתב בכל סדורי
קדמון שבידי חו"ל ובאמת נהגו לומר אותו ביום השבת אחר אום נצורה שהיא השנה
של שבת וכן הוא נדפס בסדורי איטליא אבל בסדורים שלנו נדפס ליום השבת כהשנת
אדם עבור כפשוט כידוע והכל כמנהג המדינה:

הושיעה. כבר כתבתי בקדמו פסוק זה למעלה בפסוקים המלקטים שאחר ברוך שאמר:
והון דברי אלה וגו'. הם שני פסוקים מתחלת שמונה המעלה בספר מלכים
א' סי' ח': והון היו"ד במתג והה"א בשב"א נע לבד ולא בחטף ככל לשון היה כמבואר
בפרק ג': התחננתו. הנו"ן הראשונה דגושה כמשפט ע"ין הפעל של בנין התפעל
כמבואר בפרק ו': ולילה. הלמ"ד בקמ"ץ ומפני שהמלה בטעם מלעיל עומדת בעניינה והלמ"ד
הראשונה גם היא בקמ"ץ ומפני ההפסק: משפט עבדו ומשפט עמו. כשניהם הפ"א בפתח
מפני הסמוכות כי פירושם משפט של עבדו ומשפט של עמו: דבר. הדל"ת בשב"א
והבי"ת בפתח מפני הסמוכות כי פירושו דבר של יום ביומו: בעתו. הוא מקור
ולא שם דבר פירושו בלשון אשכנז ווען אבל שם דבר כמו פלאה בעת מונו
(תהלים קל"ט) פירושו בלא משוא: האלהים. הה"א הדגשה בקמ"ץ לתשלום דגש הא"לף
והאלף נקודה בחטף סגול כמשפט כל לשון אלהות, כמבואר בשמוש דגש תחב"טון
ע"כ הביאו דבריו בקצרה הבחור בסוף פרק שורה:

לשבת

אום נצורה כבבת. כתוב בפירוש סדור קדמון על כנסת ישראל ששמורה מן הקב"ה
כאישון בת עין כדכתיב יצרנהו כאישון עינו (דברים ל"ב) וכן הוא אומר כי כל
הנוגע בכם נוגע בבבת עינו (זכריה ב') עכ"ל: לונה. בכל הסדורים שלנו גם קצת
סדורי קדמון כתוב לונת ובאיזה סדורי קדמון כתוב לונות הבי"ת בחולם והנו"ן בחורק
ומאות שנראים יצאו מכלל הדקדוק כי הפייטן הרה על כל פנים לבחור המ"ג
באות בית כי יסד את הפיוט ע"פ אלפ"א ביתא ומצא כי ענין לונה שרשו לון ומחו
העו"ן והנה רצה הפייטן ליסד כאן מלת לנקבה כלומר לאומה הישראלית לומר שהיא
עסקת להבין בתורה ביום השבת ואם כן שתי הנוסחאות אינן לפי הדקדוק לשון
הקודש כי לונת היא על משקל יושבת כמו והיא יושבת תחת תומר (שופטים ד')
ומלת יושבת היא בינוני מבנין הקל וכן נאחזת המוכת (דה"א ז') והרבה כאלה בינונים
מבנין הקל ומהו הבא שפ"א הפעל בחולם וע"ין הפעל ולמ"ד הפעל בסגול אבל מלת לונת
הנו"ן השנייה אינה למ"ד הפעל כי הוי"ו היא תמורת ע"ין הפעל שרשו לון כדלעיל
אשר הבינוני לנקבה מבנין הקל מזה השרש היה ראוי לומר לונה הבי"ת בחולם והנו"ן
בקמ"ץ על משקל שן רמה (משלי כ"ה) או הבי"ת במלאפו"ם על משקל גולה וסורה (ישעיה מ"ט)
אבל לונות שני הנו"ן בסגול זה לא נמצא כי אם בבנין המרובע ואין צורך להאריך

ע"מ

דבק. והוכחתי שהוא מבנין הפעל פירושו כ"א אינו אוהב את העריכה אותם מוצבין אף אם [illegible]
המקשה עצמו לדעת וכי שייך לומר בלשון זה על הקב"ה ית' כי מי הוא שימצא אותו הנה תשובה
מבוארת בפרק ד' דמגילה דף כ"ט ע"א וז"ל תניא רבי שמעון בן יוחי אומר בא וראה כמה חביבין
ישראל לפני הקב"ה שבכל מקום שגלו שכינה עמהם גלו למצרים שכינה עמהם וכו' עד ואף כשהן
עתידין להגאל שכינה עמהן ~~שכינה עמהן~~ שנאמר ושב ה' אלהיך את שבותך והשיב לא נאמר
אלא ושב מלמד שהקב"ה שב עמהן מבין הגליות עכ"ל. ומקודם לפסוק זה כתוב ושבת עד ה' אלהיך
וגו' נמצא שהכל תלוי בתשובתן של ישראל ואלו הם המוצאים אותו ע"י תשובתם מן הגלות.
ובספר עבודת הקדש חלק העבודה פרק י' האריך והפליג בזה מאד בכונת ברכות ובפרט
בברכת גאולה ובברכת ישובה עיין שם: פלאי. כן הוא בכל ספרי קלע"ך נקודה הפ"א בחולם והלמ"ד
בשב"א נח והאלע"ך בצר"י מפני הסמוכות ומגונו רבו פלאות שעשו. אהרן כמבואר בפי' סבר
קלע"ך שכתב פלאי אהרן נפלאות שעשו אהרן: כהפעל. כ"ה הה"א בשור"ק של שש נקודות ולא
במלאפו"ם כי הוא פעל עבר ליחיד נסתר מבנין הפעל תולדת בנין הפעיל וצריך להיות הה"א
בשב"א נח ואין אחר מלאפו"ם שב"א נח כי הוא תנועה גדולה כמבואר בפרק א' לכן צריך
להיות הה"א בשור"ק והפ"א בשב"א נח והשי"ן בפת"ח על משקל והשלך מבנין מקדשו (בנימין ח) והשלך
בתוך ערלים (יחזקאל ל"ב) ודומיהם ועיין במכלול בבנין הפעל מהשלמים: צער. כ"ה בכל הספרים
גם בספרי קלע"ך הצד"י בחולם והעי"ן בצר"י וענין צער לא נמצא בכל המקרא רק הוא לשון תרגום
כמו בעצב תלדי בנים (בראשית ג') תרגומו בצער תלדין בנין והרבה מלות מתורגמין בלשון [illegible]
עיין בספר מתורגמן בשרש צער ובלום הם שמות והפייטן הבה עשה מהם פעל עבר מבנין
הכבד ואמר צער ומק שלא נקבר הצד"י בצר"י להשלום דגש העי"ן כמו מאן ה' (במדבר כ"ב) באר
את התורה (דברים א') ודומיהם כי כן נמצא גם במקרא פעלים שאינם משלימים הכבד ונשאר
פ"א הפעל בחולם. נאר מקדשו (איכה ב') נאץ ה' (תהלים י') עיין במכלול בבנין הכבד מהשלמים
קהלות בבלה שלחת. מלת שלחת הוא פעל עבר מבנין הכבד השי"ן בחולם ופירושו שלחת את
הקהלות אבל רחום למענם שלחת מלת שלחת השי"ן בשור"ק ולמ"ד דגושה כי הוא פעל עבר
מבנין פועל תולדת בנין הכבד כמו כי ממנה לקחת (בראשית ג') וכמו שמלת לקחת מלעי"ל
בקמ"ץ מפני ההפסק כן ראוי לומר גם כן שלחת הלמ"ד בקמ"ץ מפני ההפסק. והחי"ת מלה
שלחת ומלת שולחת בשניהם בשב"א נח ולא בחטף מפני הנגינה המוכרחת כי בשניהם
נגון הטעם בלמ"ד כדין כל פעל עבר ליחיד נמצא כמבואר במכלול בחלק השנית, ופירוש
שולחת הוא על דרך הגמרא בפרק ד' דמגילה בלשון שאמרו גלו לבבל שכינה עמהם
שנאמר למענכם שלחתי בבלה (ישעיה מ"ג) ועיין בפי' הרד"ק בפסוק זה: תשוב. הוא עתיד מן
הקל והוא פעל עומד. ותשוב. הוא עתיד מבנין הפעיל והוא פעל יוצא לאחרים וכו' ומלת
ואינו צריך באור: אהלו. האל"ף בקמ"ץ והה"א בחטף קמ"ץ: עקב. כ"ה במלו כי זה נסמך
על שם פסוק הנני שב שבות אהלי יעקב (ירמיה ל'): בהשבת שוררו וכו'. הנה זה
החרוז נמצא בסוף השיר נא גו בכל ספרי קלע"ך וגם נדפס בספרו אוטליו... ובסוף [illegible]
קלע"ך אשר עם פי' עז"ל חרוז זה אינו מסוג הקודו אף סוגו של בהשבת. אך [illegible]

הפעול אבל בשאר ספרי קל״ע נקודה המ״ם בשב״א והחי״ת בפת״ח והלמ״ד דגושה ואז
הוא בינוני ובנין הדגש כמו ויגלח ויחלף שמלותיו (בראשית מא) שהוא עתיד ובנין הדגש:
ומאכל. הכ״ף בקמ״ץ כי הוא מוכרת כמו שכתבתי במשנת חטאת הדבר: ומבינה. המ״ם
בשב״א והכ״ף בחור״ק והנו״ן בקמ״ץ והוא בינוני לנקבה ובנין הפעול על משקל משובה
אשר בסמוך נהפך הקמ״ץ לפת״ח והה״א לתי״ו רפה כמו משובת נפש (תהלים יט): מגדים. כתוב
בספרי הנדפסים בספרים וז״ל מגדים פירות טובים וחשובים כמו ויתן לה מגדנות וכו' ודבריו
תמוהים כי מי הכריחו להביא ראיה מן מגדנות שהוא שם לשון רבות עם תוספת נו״ן
על מלת מגדים שהוא שם בלשון רבים היה לו להביא דמיון מפסוק שהוא ג״כ בלשון רבים
ולא רבות כמו עם פרי מגדים (שיר ד'): מנעמת. בקצת ספרים הנדפסים נקודה
העי״ן בחור״ק והמ״ם בלבדה בפת״ח אבל בכל ספרי קל״ע גם בקצת ספרים הנדפסים
כתוב מנעמת העי״ן והמ״ם שבלבדה שניהם בסג״ל והוא יותר נכון כי הוא בינוני לנקבה
ובנין הפעול כמו מגברת עון (במדבר ה') אבל מנעמת בחור״ק ופת״ח אינו נכון אע״פ
שהוא על משקל מחכימת פתי (תהלים יט) כי מחכימת פתי אע״פ שהוא בינוני לנקבה היא
בדמות תאר ומפני הסמוכות כי הבינוני לנקבה מבנין הפעול נמצא בשני משקלים והם
מפקדה או מפקדת ובסמוכות תשוב הה״א של מפקדה לתי״ו רפה כמו מחכימת שהיתה בלא
סמוכות מחכימה וכבר כתבתי בפרקים הקודמים בכמה מקומות שהבינוני כשהוא
סמוך או נשוב להיות תאר גם מבואר במלת מחכימת פתי ובמלות הדומות לה באמת
מגמור כמו משובת נפש וכמו מאירת עינים גם מבואר למשכיל: מוצעת. הצד״י והעי״ן
בפת״ח מפני אות הגרון כמו שכתבתי לעיל במלת טורחת: צוו. הוי״ו דגושה כי הוא
שם מן הדגושים על משקל דבר: מדלקת. הוא בינוני לנקבה ובנין הפעול על משקל מנשאת:
מגדלת. הוא בינוני לנקבה ובנין הדגש על משקל מדברת על לבה (שמואל א' א') וכן
מפלות: רנן. כ״ה בכל הספרים גם בספרי קל״ע הרי״ש והנו״ן בסג״ל על משקל צדק
והוא שם בלשון זכר אבל בכל המקרא לא נמצא השם מזה הענין רק עם ה״א הנקבה
כמו אל תבא רננה בו (איוב ג') הרי״ש בשב״א ושני הנוני״ן בקמ״ץ שהוא על משקל צדקה ופעמים
תחסר הנו״ן עי״ן הפעל ותתבלע בדגש למ״ד הפעל ואז תנקד הרי״ש בחיר״ק כדי להדגיש
הנו״ן כמו פצחו רנה (ישעיה נ״ד): ברת. כבר כתבתי דקדוקו לעיל באות בי״ת: קוראה.
כן הוא בקצת ספרים וכבר כתבתי ענין מלת המלה לעיל באות כ״ף אבל ברוב ספרי
קל״ע כתוב מקוראה במ״ם השמוש בשב״א ונצטרך לומר שהוא בינוני ובנין המורכב על משקל
מבונה ואפשר לטעות בו ולומר שהוא פעול ובנין הדגש על משקל ארץ לא מטוהרה
(יחזקאל כ״ב) וגם אינו נכון מפני שלא נמצא שום קרא בבנין המורכב בכל המקרא לכן נ״ל
שגירסת מקוראה אינה נכונה והנכון הוא מה שמצאתי באחד מספרי קל״ע שכתוב בו מקריאה
המ״ם בפת״ח והקו״ף בשב״א נח והרי״ש בחור״ק והוא בינוני ובנין הפעול והיא גירסה נכונה
מאד כי פירושו שהאומה הישראלית מקריאה שבעה בתורה בשבת:
בהושעת. כל ההושענות מן למען אמתך עד הנה כולן הן מוסבות על דרך אלפ״א ביתא
שכל

מ"ם בתחלה כמו מחוללת תנין (ישעיה נ"א) שהוא בינוני לנקבה מבנין המרובע ונחו
הע"ן ואע"פ שצריך לומר מבוננת ואם לא יתחיל החרוז באות ב"ת, וגם נוסח ספרדים
קל"ך אינו על פי הדקדוק כי הבינוני לנקבה מנחי הע"ן לא נמצא על זה המשקל
בכל המקרא והרוצה לצאת ידי חובת הקריאה הנכונה במלה הזאת יאמר בונה
בחולם וקמ"ץ וזה מבואר למשכיל המובן על האמת והרוצה לעמוד על זה יעיין
במכלול בבנין הקל ובבנין המרובע מנחי הע"ן, ואחר שכתבתי כל זה נזכרתי
שגם בסדורו ספרד אמריקא בלשון אחד נזכרה אע"פ שכל שאר המשמעות אומן
דומות להמשמעות של מנהגנו ובכן בקשתי את שאהבה נפשי ומצאתיו שכתוב כהם
אחד נזכרה בבבת, בונה בבת נפש משוקה, כמו שכתבתי ואם שלשתו כל כל
הן ואברך את ה' אשר הנחני בדרך אמת הוא ברחמיו יאיר עיני בתורתו:
בבת. הב"ית בפת"ח והד"לת בק"מץ כמו שכתב הרד"ק במכלול בשער השמות משקל
פל בפת"ח עי"ן וכל בת כבת הבת בבת ק"מץ עכ"ל ופת"ח הבי"ת הוא לידיעה
כמו בבת הידועה והיא תורת משה אשר עליה נאמר מימינו אש דת למו (דברים
ל"ג): משאת. הש"ין אינה דגושה והוא שם בתוספת מ"ם שרשו נשא והיתה ראויה
להדגש לחסרון נ"ון פ"א הפעל והוקלה כמו שנמצא בפסוק וישא משאת מאת פניו (בראשית
מ"ג) משאות שוא ומדוחים (איכה ב'): חשה. בכל הסדורים גם בסדורו קל"ך נקוד
החי"ת בק"מץ והוא בלי ספק טעות סופר כי לפי ענין הפיוט שהוא מדבר באומה
הישראלית מה שהיא עושה בשבת ומדבר הכל בלשון בינוני לנקבה א"כ אי אפשר
להיות החי"ת בק"מץ כי שרש המלה חוש מנחי הע"ין מענין וחש עתידות למו (דברים
ל"ב) א"כ בהכרח צריך להיות חשה החי"ת בחולם והש"ין בק"מץ כמשפט הבינוני לנקבה
מנחי הע"ן כמו שכתבתי לעיל במלת בוננת ואף אם נאמר ששרש המלה חשה מנחי
הלמ"ד כי במלת חוש וחשה הם שני שרשים בענין אחד כמבואר בחלק ראשון מהמכלול
בשרש יבש מכל מקום לא ישתנה נקוד הבינוני לנקבה כי גם בנחי הלמ"ד הבינוני
לנקבה הוא בחולם וק"מץ כמו רוח סערה עושה דברו (תלים קמ"ח) לכן אין לשנות רק
לומר חושה החי"ת בחולם והש"ין בק"מץ: טורחת. הוא בינוני לנקבה מבנין הקל והיה
ראוי להיות הרי"ש והחי"ת בסגו"ל על משקל יושבת ונקבו בפת"ח מפני החי"ת למ"ד הפעל
שהיא אות הגרון להרחיב עליה כמו שעשו במלת ושרה שומעת (בראשית י"ח) ומה הטעם
עשו כמבואר במכלול באבן השתיה עזרה: כל. הכ"ף בחולם מפני שהוא נסמך ומחובר
ודבוק אל מה שאחריו וענין זה מבואר בפרק ג' שהארכתי שם בנקוד מלת כל: ושבתה
ומתענגת וכו'. כה"ג בכל הסדורים שלנו גם בסדורו קל"ך רק באחד מסדורי קל"ך כתוב
ושבת תחתיה עד צאת השבת, והוא לפי דעתו על שם פסוק שבו איש תחתיו וגו'
(שמות ט"ז) ונכון הוא: בוראה. הוא בינוני לנקבה על משקל היא שמספרה את ישראל (שמות
מחלפת. כה"ג בסדורים שלנו גם באחד מסדורי קל"ך המ"ם בפת"ח והחי"ת בחטף פתח
והוא בינוני מבנין הפעל כמו ותחלף את משכורתי (בראשית ל"א) שהוא עתיד מבנין
הפעל

הנוסח לא
הא בסוף ושלו
בכוונה כתבתי
הידיעה [illegible]
ולא [illegible]
כי [illegible]
לשון [illegible] כמו
[illegible]

גדולה (במדבר י״א): נמר. לפי הענין הזה הגזרה היא מענין המיר כבודו (ירמיה
ב׳) ונחו הע״ן שרשו מיר רק שמלת המיר הוא עבר מבנין הפעיל ונמר הוא עבר
מבנין נפעל ובכל הספרים נקודה המ״ם של נמר בפתח והוא טעות ומפורסם כי
בהביא כתב הרד״ק במכלול בבנין נפעל ונחו הע״ן וז״ל הנפעל נבון נבון וכו׳ עד
ויבא לגזרת פעול כמו ונחתום (אסתר ח׳) ונשלוח ספרים (שם) אלא לפי שבא כן בבנין
ולפי כן בחולם ולא נמוט אחד והם לבוא לגזרת פעל (בפתח) או פעל (בצירי)
וכו׳ עכ״ל למענינו הנה בהביא שלא יבא לעולם הנפעל ונחו הע״ן בפתח כי אם
ע״ן הבינוני בקמ״ץ וע״ן הפעל בחולם לכן צריך לומר כאן נמור בחולם מה שנקודה
בספרים המ״ם בפתח הוא כדי להשוות החרוז עם מלת המשורר אבל הוא טעות
גמור מה לא יתכן לשנות הנקוד האמתי לפי כלל הדקדוק מפני החרוז מה וביאור למשכיל:
גמל. המ״ם בשב״א כי אין כאן הפסק עד סוף החרוז ששם הוא ההפסק ולכן תחושם
שורו המ״ם בקמ״ץ: המשמש. הה״א בשור״ק ולא במלאפו״ם כדי לקרות השי״ן בשב״א נח כי
הוא פעל עבר לרבים נסתרים מבנין הופעל והיתה המ״ם ראויה להנקד בשב״א כדין
ע״ן הפעל לרבים נסתרים מה הבנין ונקודה בקמ״ץ מפני הע״ן שבצבא להרחיק
עוד כמו שכתב הרד״ק במכלול בפתחו ופקדו וז״ל וכן בשלמ״ד הפעל גרונית ובא
בקמ״ץ שלא לחטוף על אות הגרונית שמענו יי (מיכה ג׳) עכ״ל: ענין. היו״ד בפתח
מפני הסמיכות כי פירושו ענין של גבור ושמור אבל בלא סמיכות היא בקמ״ץ כמו כי
בא החלום ברב ענין (קהלת ה׳) ופירוש המלה עסק עיין בשרשו הרד״ק שרש ענה:
פקדו. הפ״א בשור״ק והקו״ף בשב״א נע מפני הדגש שבה כי הוא פעל עבר לרבים
נסתרים מבנין פועל תולדות בנין הדגש כמו ילדו על ברכי יוסף (בראשית נ׳) ובטעות
ננקדה בספרים ~~[illegible]~~ הקו״ף בקמ״ץ כי אעפ״י שיש מלות פקדו קבלת המצות ענין
כי פירושו פיקדו ושאלו וריחו שבא להקו״ף עכ״ז אין נכון לנקד הקו״ף בקמ״ץ כי גם
במלות ילדו יש קבלת המצות ענין אשר במקור זה היא בטעם טפחה שהוא מעמיד
ומפסיק עכ״ז המ״ם נקודה בשב״א ולא בקמ״ץ: צרו. הוא פעל עבר לרבים נסתרים מבנין
הקל מענין כי תצור אל עיר (דברים כ׳) והמלה היא בטעם מלעיל במשפט רבים נסתרים
ונחו הע״ן כי שרשו צור: רדתה. לשון פסוק הוא כמו אשר היא עושה עמך מלחמה
עד רדתה (שם) הדלת רפה ובשב״א נח והה״א במפיק להורות על כנוי הנקבה הפעולה
שהיא העיר: בשבת. בה״א בספרים שלנו גם באחד מספרו קמ״ץ אבל באחד מספרו
קמ״ץ כתוב בשבעו והוא יותר נכון כי בפסוק לא נזכר שבת שנאמר וביום השביעי
תסבו את העיר שבע פעמים (יהושע ו׳) אולי נכתב בספרים בשבת מפני שרז״ל אמרו
שזה יום השביעי היה יום שבת כמו שפירשו המפרשים בפסוק הנזכר: להקף. בה״א
בחירק והוא מקור מבנין הפעיל כי כן הוא בפסוק וסבותם את העיר וגו׳ הקיף וגו׳
(יהושע ו׳) ויסב ארון יי את העיר הקף (שם) וגו׳ שניהם מקורות ואעפ״י שהקף הראשון
כתוב ביו״ד הקו״ף נקודה בצירי כי נחסר ממנו יתר יו״ד לכן ראוי לומר כאן גם להקף
כשניהם

שכל חרוז וחרוז ומתחיל באות ואותיות האלפ"א בית"א עד החרוז האחרון ומתחיל באות תי"ו
וגם השמעה זו היא על דרך אלפ"א בית"א רק שהוסיפה השמעה זו על שאר ההשמעות
שאחר כלות האלפ"א בית"א נראה שם המחבר בראשי החרוזות ומהם בר ובר חנן
לגואל. הא. מקור בתוספת הא' ובנין הדגשה למרובע ומבעלי הכפל שרשו גנן והוא
מענין המגנה והצלה: המצאתם. הוא פעל עבר ליחיד נמצא ובנין הפעיל עם כנוי
היחיד הנסתר: וצין. המ"ם בשב"א והצד"י בשור"ק והיו"ד בגעיה ונקובה בקמ"ץ
והוא פעל ליחיד ובנין הדגש על משקל ומדבר בך (תלים נ"ו) ופירושו וסימן מובאר
לעיל במלת וצוינת בהשמעת אות: וקוים. הוי"ו בגעיה כי הוא בינוני לרבים
ובנין הדגש ונחי הלמ"ד שרשו קוה: כונו. הוי"ו נקראת בשב"א נע ומפני הדגש
שבה כי הוא פעל עבר לרבים נסתרים ובנין הדגש על משקל אשר שברו אותם
היהודים (אסתר ט'): לבור. הלמ"ד בקמ"ץ והבי"ת במלאפום מן ולבור את כל זה (קהלת
ט') וכתב הרד"ק בשרש ברר שלבור בשור"ק כמו בחול"ם ע"כ ל"ה שהוא מקור ומבעלי
הכפל שרשו ברר שמשפטו בחול"ם ועיין במכלול מקור שבבנין הקל ומבעלי הכפל:
נראתה. הנו"ן בחיר"ק והוא פעל עבר ליחיד נמצא ובנין הדגש ולא בא תשלום הדגש
על הרא' ובטעם שכתבתי בפרק ב' ונמצא כן בפסוק כמו כן נראתה עמך (שופטים):
להנחות. הוא מקור ובנין הפעיל על משקל להראות העמים (אסתר א'): במדבר. הבי"ת
הראשונה בשב"א והשניה בפת"ח מפני הסמיכות: חכמו ולקטו. שנהם פעלים עברים
לרבים נסתרים ובנין הקל: בשמו. הבי"ת בפת"ח לבדעה: הודו. הוא פעל עבר
לרבים נסתרים ובנין הפעיל מענין ולהורות נתן בלבו (שמות ל"ה) שרשו ירה ונהפכה
היו"ד לוי"ו נחה: הכנה. הה"א בחטף פתח והוא שם ומנחי העי"ן עם הה"א הנקבה
על משקל והנחה למדינות עשה (אסתר ב'): המדעם. המ"ם נוספת והה"א בגעיה ומבעלי
פ"א הפעל שרשו ידע או ידע עיין בשרשי הרד"ק בשרש ידע ועניינו מחשבה ושכל כמו
מדע והשכל (דניאל א') גם במדעך מלך אל תקלל (קהלת י'): וישר. כ"ף בשוא ודג"ן
הראשונה יו"ד אית"ן המורה על העתיד והיא נעדרה בחור"ק והשנית נחה והוא פ"א
הפעל שרשו ישר כמו אולי יישר בעיני האלהים (במדבר כ"ג): והודה. הוא פעל עבר
ובנין הפעיל שרשו ידה ונהפכה יו"ד פ"א הפעל לוי"ו נחה והוא ענין הודאה:
כלכלו. הכ"ף הראשונה בשור"ק והלמ"ד בשב"א נח והכ"ף השניה בשב"א נע והוא פעל עבר
לרבים נסתרים ובנין פִעֵל שלא נזכר שם פועלו ובנין הדגש כי בנין הדגש הוא
כלכל הכ"ף הראשונה בחור"ק והלמ"ד בשב"א נח והכ"ף השניה בפת"ח כמו והוא
כלכל את המלך (שמואל ב' י"ט) והמלה הזאת היא מנחי העי"ן שרשה כול ונכפלה
בה פ"א הפעל ולמ"ד הפעל ומפני שבבנין הדגש הפ"א בחיר"ק היא בתולדתו שהוא
שלא נזכר שם פעלו בשור"ק כמשפטו המבואר בפרק ו': המשמר. הוא פעול ובנין
הדגש המ"ם בשב"א נע מפני הדגש שבה אחר הה"א הידיעה והשי"ן בשור"ק והמ"ם
בגעיה כמו קן משלח (ישעיה ט"ז): לא הפסק עינו. פירוש מראיתו כמו עינו כ
הבדלח

אנו ליה עינינו. רבי יהודה אומר היו שונין ואומרין אנו ליה וליה עינינו ע"כ ופירש"י
שונין אותה כופלין אותה כדמפרש אנו ליה וליה עינינו עכ"ל והרמב"ם פי' עד"ז ואומרין
אנו ליה וליה עינינו קיצר בדבר שהשנים היה כך אנו ליה משתחוים ועינינו לה מיחלות
עכ"ל ור' עובדי' פי' עד"ז שונין כופלי' לומר אנו ליה משתחוים ומודים על זה שעבר
וליה עינינו מיחלות להבא עכ"ל. ומפני שהוצרך הפייטן לעשות החרוז עם מלת ושנים כן
הפך לשון המשנה והסב מלת שונים בסוף החרוז ופירוש החרוז כך הוא כולנו אנו
ליה משתחוים ומודים ועינינו ג"כ ליה מיחלות כי היו שונים וכופלי' מלת יה כמבואר לעיל
בפירוש המפרשים ולכן הוסיף בפיוט וי"ו השמוש על מלת עינינו שבלשון המשנה ואמר
ועינינו שונים כי הוי"ו היא וי"ו החבור מחברת המלה אל זה שלפניה כלומר אנו ליה
וגם עינינו ליה וזה מבואר למשכיל: סוקרים ברעננה. מלת ברעננה היא בטעם מלרע
כי הוא תאר כמו אף ערשנו רעננה (שיר א') שכתב הרד"ק בשרש רען שהוא תאר ומפני
שהוא מלרע. וכאן הוא בהברת תאר לערבה כלומר סובבי' ומקיפי' את המזבח בערבה לחה
כי רענן ענינו ענין לחות: כפול. הוא תאר פעול כמו רבוע יהיה כפול (שמות כ"ח): לוים.
הוי"ו דגושה ונקודה בסגו"ל ומ"ם הרבים נחה כמו"ב נבאים: דוכנים. לשון תרגום הוא
כמו דרך פניו המחברת הגינה (יחזקאל מ"ב) תרגומו אורח קדם דוכן ליואי והרבה פעמים נמצאת
מלת הזאת בלשון תרגום והתשבי האריך בזה בשרש דכן וכתב עד"ז דכן אנחנו קורין
מכן כשהכהנים נושאי' ידיהם בברכת כהנים וכן תרגום שאו ידיכם קודש סלו ידיכון
מכיא על דוכן קודשא. ותמה אני על זה שהרי דוכן נקרא האצטבא שעומדים עליה
הלוים כשאומרים שירה ונקראת דוכן בלשון ערבי ובלשון אשכנז בנק"א וכן בלע"ז עכ"ל:
הרבת. הוא מקור מבנין הפעיל ונחה הלמ"ד שרשו רבה כמו מהרבת גאל הדם (שמואל
ב' י"ד) שהבי"ת נקודה בפתח: מחולים. לפי הענין הוא תאר לרבים אבל לא נמצא
תאר מזה הענין במקרא כי אם שם דבר כמו ואשלם ניחומים (ישעיה נ"ז) בדברים ניחומים
(זכריה א') ופירוש ניחומים המנחמים מזה שאתה מנחם אותם כמו שנאמר אנכי
אנכי הוא מנחמכם (ישעיה נ"א): ישתעשעון. השי"ן בשב"א לבדו ולא בחטף ומפני
שבא השי"ן שהוא נע כדין שני שבאין באמצע התיבה שהראשון נח והשני נע כמבואר
בפרק ג': רצים. כה"א בלא וי"ו השמוש הרי"ש נקודה בשב"א והצד"י בקמ"ץ והמ"ם הוא כמו
לרבים הנסתרים והוא כמו רצה אותם וכן והחליצם הוא כמו והחליץ אותם: בשובה
ונחת יושעון. לשון פסוק הוא בשובה ונחת תושעון (ישעיה ל') הוי"ו דגושה לחסרון נו"ן
נפעל כי הוא עתיד מבנין נפעל והשי"ן נקודה בצר"י ומפני ההפסק כמו שהוא גם
במלת תושעון שהיא בצר"י ומפני הדגש שהוא טעם מעמיד ויש לו מקומות ומשפט ההפסק:
בהושענות שבות שבטו ועקב. סא"ה בהושענות שומרי מצות וחוכי ישועות אל למושעות כ"ה. סדר מהר"ל
ואני כבר כתבתי חרוז זה בסוף בהושענות אלוים בשם סדרו קולך:
תתננר. התי"ו השניה נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה לחסרון נו"ן פ"א הפעל שהוא
נתן והשמועה גם מוספת על דרך תשרק צפעם וכו' ובסוף נריע אלעזר הגק:
החקל

בשנוהם הקמץ בצר"י ולא הראשון בחולם כמו שהוא בספרים אעפ"י שנמצא המכר
מבנין הפעל פעם בחולם ופעם בצר"י כמבואר במכלול בבנין הפעל והשלמים
מ"מ אין לשנות נקוד מלת הקמץ שבפסוק וטעות נדפס בספרים לתקן בחו"ל וכו
להיות להקמץ בה"א: רצוץ. הרי"ש בחולם והצד"י בשורק ונקודה מלאפו"ם והוא פעול
לרבים נסתרים מבנין הדגש שהוא יוצא לשני כי בנין הקל מזה הענין הוא פעל
עומד כמו רצו עבדיך את אבניה (תלים ק"ב) אבל בנין הדגש הוא יוצא לשני כמו
בניו ירצו דלים (איוב כ') ובכאן מלת רצוץ היא יוצאת על יחיד נמצא בדמותו ...
הכנוי לכן צריך לומר אותה מבנין הדגש כמו שכתבתי: בחגגם. החי"ת בקמ"ץ חטף
והגימ"ל רפה ובשב"א נח כי הוא מקור עם כנוי הנסתרים על משקל בשמרם עקב רב
(תלים י"ט): תורתך בקרבם. הקו"ף בקמ"ץ חטף והרי"ש בשב"א נח כי גם הוא מקור
על משקל בחגגם ובספרי קמץ כתוב תורתך בקרבתם מלת בקרבתם הוא שם והענין
אחד הוא: משמחיך. המ"ם השניה שהיא עי"ן הפעל בשורק ונקראת בשב"א נע ומפני
הדגש שבה כי הוא בינוני מבנין הדגש וכבר כתבתי בפרק ו' שכאשר יבא כנוי
על הבינוני אז הוא תאר ומלת משמחיך הוא תאר לרבים נסתרים: המחבל. המ"ם
בשב"א נע מפני הדגש שבה והחי"ת בשו"א והב"ת בשורק ובקמ"ץ והוא פעל תאר מבנין
הדגש על משקל המהלל: במקבל. הבי"ת בפת"ח לבי"ע: חבט. החי"ת בחולם והבי"ת
במלאפו"ם והוא שם מענין חובט חטים בגת (שופטים ו'): מדיחים. כ"ה בכל הספרים ו
בספרי קמץ והוא בינוני לרבים מבנין הפעיל ולא נודע לי למה לא יסד מדחים מבנין הקל
כי בנין הפעיל לא נמצא מזה השרש בכל המקרא והקל נמצא הרבה מאד כמו דחה
דחיתני (תהלים קי"ח) אשר חשבו לדחות פעמי (תלים ק"מ) ומלאך ה' דוחה (תלים ל"ה) והרבה כאלו
ומרביות. לשון משנה הוא בסוכה פרק ד' דמ"ה ע"א מצות ערבה כיצד מקום היה
למטה מירושלים ונקרא מוצא יורדין לשם ומלקטין משם מורביות של ערבה וכו' עד ומפני
לך מזבח יופי לך מזבח וכל זה הענין מיוסד ע"פ אותה משנה עד יופי לך מזבח ומלת
ומלת מוצא המ"ם נקודה במלאפו"ם והצד"י בקמ"ץ כי הוא פעול מבנין הפעיל מנחי הפ"א
שרשו יצא על משקל מוסד מוסד (ישעיה כ"ח) ומועף בעף (דניאל ט') שהם מנחי פ"א ע"ד וא"ו
ומוצא הוא בברכה פעול לפי פי' הגמרא שאמרו שם מאי טעמא קרי ליה מוצא איידי
דמופק מכרגא דמלכא קרי ליה מוצא והוא תאר פעול בלא"ז אויז אויש גיזעצנר:
ונסוב. הוי"ו בחולם והנו"ן נחה ומפני פגישת שני שואין בראש התיבה: ברבות. הרי"ש
בפת"ח והבי"ת בשורק כמו ועינינו לאה רבות (במלאכי ב"ט) ור"ל במורביות רבות לריחות שלא
תהיינה יבשות: מעלסים. הלמ"ד נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה כי הוא בינוני
מבנין הדגש וכן נעלסה: מותחים. כבר כתבתי בדבק זה כי מלת המתחים ...
במזמור הללויה כי טוב זמרה: משננים. הוא בינוני לרבים מבנין הדגש והוא ענין שנון
כמלות אגו ליה ומנינו שננים. חרוז זה מיוסד על פי משנה שלנו בסוכה פרק ד'
ע"ב היו תוקעין והולכין עד שמגיעין לשער היוצא ממזרח וכו' עד משתחוים קדמה

אף בסידורו קל״ע והוא מענין כלות נפשי (איכה ב׳) רק בסדור מהר״ר הירץ כתוב תלולה
והוא מענין על הר גבוה ותלול (יחזקאל י״ז) והכל אחד הוא לשון כלל וצבור: תשמחנו. המ״ם
בשב״א נע מפני הדגש כי הוא עתיד מבנין הדגש וכן תמלאנו: תנהלנו. גם הוא
עתיד מבנין הדגש והיתה הנו״ן ראויה להנקד בקמ״ץ לתשלום דגש הה״א רק שעל הרוב
לא יבא על הה״א תשלום הדגש כמבואר בפרק ד׳ וכן נמצא בפסוק הנו״ן בפת״ח בבנין
הדגש כמו על מי מנוחות ינהלני (תלים כ״ג) ועל מבועי מים ינהלם (ישעיה מ״ט) ובמורף
רבים: על מי מנוחות סלה. כ״ה בכל הסדורים גם בסדורו קל״ע רק באחד מסדורו קל״ע
כתוב על מי מנוחות להקהילה: ושכלה. הה״א היא נוספת ואינה הה״א בנקבה כי שכל
הוא שם בלשון זכר ולא נמצא בלשון נקבה בכל המקרא ומפני החרוז הוסיף הפייטן
הה״א ועשהו על משקל ואל ישובו לכסלה (תלים פ״ה) אשר גם הוא בה״א נוספת כי הוא שם
בלשון זכר כמו זה דרכם כסל למו (שם מ״ט): תלבישנו, תכתירנו, תגבירנו, תדביקנו.
כולם עתידים מבנין הפעיל ולכן התי״ו בהם נקודה בפת״ח ועי״ן הפעל נקודה בחיר״ק אך
באחד מסדורו קל״ע כתוב תגברנו התי״ו נקודה בחור״ק והגי״מ בשב״א שהוא עתיד מבנין
הקל והוא לפי דעתו יותר נכון כי אנו מבקשים מהש״י שיגבירנו הוא בעצמו ובכבודו
ולא שיגביר אותנו ע״י אחרים כי כן נמצא גברנו יי ברצון עוז (תלים ק״ו) ואינו דומה
לזולת תלבישנו תכתירנו תדביקנו לפי הענין עד מבואר למשכיל: המעולה. המ״ם בשב״א והעי״ן
בשור״ק והלמ״ד דגושה כי הוא פעול מבנין הדגש רק זה שנמצא בכל הסדורים הלמ״ד
בקמ״ץ אינו נכון כי כשהלמ״ד בקמ״ץ אז הוא פעול לנקבה וכתר הוא שם בלשון זכר ולפי
זה נכון להנקד הלמ״ד בסגו״ל כמשפט הפעול לזכר אם לא שנאמר כי כתר הוא עטרה
ועטרה הוא שם בלשון נקבה ומעולה קאי מעולה בקמ״ץ שהוא פעול לנקבה והכרחו לעשות
כן מפני החרוז לדמות המלות להיות כל המ״מין בקמ״ץ אך גם הוא דוחק קצת: תישרנו.
השי״ן בשב״א נע מפני הדגש שבה כי הוא עתיד מבנין הדגש: תטענו. בגל הטי״ת
חסרון נו״ן פ״א הפעל שרשו נטע והטי״ת נקודה בקמ״ץ ולא בשב״א כבנין עי״ן הפעל בעתידו
הקל מפני העי״ן להרחיב עליה: מסלה. בגל הלמ״ד לחסרון אות הכפל שרשו סלל: לקץ
הגאולה. כ״ה גם באחד מסדורו קל״ע אבל בשאר סדורי קל״ע כתוב בגדר הגדולה:
תהדרנו. הדל״ת נקראת בשב״א נע מפני <u>הדגש בשי״ן</u> <u>תושרנו</u>: המולה. לשון פסוק הוא — ל״י גבורתו לדבן ד״ה
כמו לקול המולה גדולה (ירמיה י״א) הלמ״ד בגושה אחר המ״ם ״: חתלה. התי״ו בשור״ק
והלמ״ד בגושה כמו מערפל חתלתו (איוב ל״ח) והוא ענין חבושה ומטופה: תגדלנו בוד
הגדולה. כ״ה באחד מסדורו קל״ע וזולת תגדלנו הדל״ת בשב״א נע כדל״ת תהדרנו
וכן מ״ם תאמצנו שבסמוך אבל בשאר סדורי קל״ע שבידי כתוב תגיענו לקץ הגאולה:
והצלה. הצד״י בגושה לחסרון נו״ן פ״א הפעל שרשו נצל: תאדרנו. באקן תלולה.
כ״ה גם באחד מסדורו קל״ע והוא לשון הר גבוה ותלול (יחזקאל י״ז) אולי הוא רמז לירושלים
הבנויה על ההר אבל בשאר סדורו קל״ע שבידי כתוב תאדרנו בשם נגלה: תלבבנו.
הבי״ת הראשונה נקראת בשב״א נע מפני הדגש שבה כי גם הוא עתיד מבנין הדגש:
תעזרנו

החבל. הוא מענין ואדמתך בחבל תחולק (עמוס ז׳): למעלה למעלה. בשניהם הטעם מלעיל
נח לבדו ומפני הנגינה המוקדמת כי נגון הטעם במ״ם ומפני שהה״א נוספת כמו
שכתב הרד״ק במכלול שער השמות בשמות נחי הלמ״ד במלעל ומפני שנוספת ה״א
שכתב ע״ל ומעל למעלה (ויקרא י״א) מעלה מעלה (דברים כ״ח) הה״א נוספת והוא
השרש נגרעה לפיכך מעלה ומעל ע״כ: תקבצנו לבית התפלה. כך היא קבלת
ספרים הנדפסים גם באחד מספרי כ״י שבידי וזאת תקבצנו הבית נקראת
בשב״א נע ומפני הדגש שבה כי הוא עתיד ומבנין הדגש עם כמו המדברים במקום
אבל בקבלת ספרי כ״י שבידי כתוב במקום זה התרגם תקוממנו לעם סגולה וקהלתם
כתוב תקוממנו לעם סגולה וכן היא בקבלת ספרים הנדפסים. גם בספר אשר עם
פי׳ מהר״ר הרץ: תדיבנו כשן על פלגי מים שתולה. כ״ה בכל הספרים שלנו גם בספרי
כ״י רק באחד מספרי כ״י כתוב כעץ על פלג שתולה והוא נוסח יותר נכון בעבור
מלת שתולה שהוא פעול לנקבה וגם הוא לפעמים שם בלשון נקבה כמו ובגפן שלשה
שריגים והיא כפורחת וגו׳ (בראשית מ׳) אבל עץ שהוא שם בלשון זכר ולא נמצא
בלשון נקבה וא״כ איך יפול עליו פעול לנקבה לומר שתולה כי היה ראוי לומר
שתול שהוא פעול לזכר מה לא יתכן בעבור החרוז כי כל החרוזות שבמשנה זו
מסיימות במ״ם נקודה בקמ״ץ וה״א אחריה מה מבואר למשכיל. ומלת תדיבנו היא נקודה
בפת״ח כי הוא עתיד ומבנין הפעיל אשר תמיד אותיות אית״ן נקודות בו בפת״ח כמו יצב
גבלות עמים (דברים ל״ב) דרך קשתו ויציבנו (איכה ג׳) ודומיהם והצד״י בנקודה לחסרון
פ״א הפעל וכתב הרד״ק בחלק ראשון מהמכלול בשרש יצב ע״ל יצב אין בנפעל
ובהפעיל ממנו הכרע אם הם חסר היו״ד או הנו״ן ע״כ: ומחלה. המ״ם קמוצה
פת״ח כמו כל המחלה אשר שמתי במצרים (שמות ט״ו) והסירותי מחלה מקרבך (שמות
כ״ג) ודומיהם שהמ״ם בהם בחטף פת״ח כי הם לשון חולי אבל מחלה אשר הוא
שם אשה כמו מחלה שבבנות צלפחד המ״ם נקודה בשב״א נח לבדו: תעטרנו.
הטי״ת נקראת בשב״א נע ומפני הדגש שבה כי הוא עתיד ומבנין הדגש לפי מה
שנמצא בכל הספרים גם בספרי כ״י הת״ו נקודה בשב״א אבל מאחר שלא נמצא
משרש עטר בבנין הדגש בכל המקרא רק בבנין הקל כמו עוטרים אל דוד (שמואל
א׳ כ״ג) ובבנין הפעיל כמו על צור המעטירה (ישעיה כ״ג) לכן היה נראה יותר
לנקוד בכאן הת״ו והעי״ן בפת״ח והטי״ת בשב״א נח כמו רצון תעטרנו (תלים ה׳)
שכתב בו הראב״ע שהוא מבנין הפעיל והרד״ק כתב בשרש עטר בבנין הפעיל וזה
ואפשר להיות ממנו רצון תעטרנו כמו תעטירנו כמו עטרנו המלך וכו׳ ואפשר להיות
גם כן שהוא מן הקל ע״כ. אבל הראב״ע דחה דברי האומר שהוא מן הקל. והנה בין
שהיא מן ההפעיל או מן הקל ראוי להשוות אליה מלת תעטרנו שבמקום הזה רק
שפסק הרי״ש נקודה בסגו״ל והנו״ן במלא״ה כי הוא כנוי הנסתר ובכאן צריך להיות
הרי״ש בצר״י והנו״ן רפה כי הוא כנוי המדברים בעדם: כלולה. כ״ה בכל הספ

כ״ה גם בספרי קלף הוי״ו בחול״ם והדל״ת בגעיא והוא פועל עבר מבנין הדגש כי הוא
יוצא לשלושה והוא כמו הודיע כלומר הודיע ופרסם אלהותך בעולם ומפני הדגש נקראת
הדל״ת בשו״א נע ונמצא גם בפסוק זה השורש בבנין הדגש והוא יוצא לשלושה כמו ידעת
שחר מקומו (איוב ל״ח) שפירשו בו הראב״ע והמצ״ע הודעת השחר מקומו כתב ידעת מבנין הפעיל
שהוא יוצא לשלושה לרמוז שגם בבנין הדגש יוצא לשלושה וכן הוא לפי הכלל שכתבתי בפרק
ו׳ בסוף הרד״ק כשהקל עומד אז הדגש יוצא לשנים וכשהקל יוצא לשני אז הדגש יוצא לשלושה
ומלת ידע מבנין הקל יוצא לשני כלומר הוא ידע את הדבר ובבנין הדגש הוא יוצא
לשלושה כלומר שהודיע הדבר לאחרים עד כאן ביאור: לעו. פירושו להם כמו וחש עתידות
למו (דברים ל״ב): יודע. דגש הוי״ו לחסרון נו״ן נפעל: כהשבעך. הוא מקור מבנין נפעל
ודגש השי״ן הוא לחסרון נו״ן הבנין והוא נפעל עומד כי נשבע לא נמצא בלא נו״ן ופירושו
כאלו הוא מבנין הקל ובחבורי הארכתי מזה בבנין נפעל: משועך. הוי״ו נקראת בשו״א נע
ומפני הדגש שבה כי הוא בינוני מבנין הדגש: שועך. השי״ן בחול״ם והוי״ו בשו״א נע ומפני
הדגש שבה כי הוא פועל עבר מבנין הדגש כלומר שוע אליך: אשלו. בספרים שלנו
ננקדה האל״ף בסגו״ל והשי״ן בשו״א נח ובספרי קלף ננקדה האל״ף בחטף פת״ח והשי״ן
בקמ״ץ ושניהם אינם נכונים כי מאחר שנמצא בפסוק ויטע אשל (בראשית כ״א) תחת האשל (שמואל
א׳ כ״ב) וכתב הרד״ק בשרש אשל שבשניהם האל״ף והשי״ן בסגו״ל א״כ הם על משקל אבן אבן שאמר
בדים והם אבנים גמורים כן ראוי לומר גם אשל אשלים האל״ף בחטף פת״ח ומפני שהיא
גרונית כאל״ף אבנים וכמו שאמר בסמוכות הרבו אבני גפני פ״א הפעל בפת״ח ועי״ן
הפעל בשו״א נח כן ראוי לומר אשלו האל״ף בפת״ח והשי״ן בשו״א נח: ערבים. העי״ן בקמ״ץ
והטעם כתבתי בברכת אות ואמונה בזלת הערבים: צוה. הוי״ו בגעיא: קומך בראשך.
כ״ה גם בקצת ספרי קלף אבל בקצתם כתוב קומך באזני רעיך: משואות. שרשו
שאה והמ״ם נוספת כמו הרימה פעמיך למשואות (תהלים ע״ד) השי״ן בגעיא ונקודה בחול״ם
והוא ענין שממה וחורבן כמו שפירש רש״י שם: בהשיאך. כ״ה באחד מספרי קלף השי״ן
בגעיא ונקודה עליה בצד שמאל שפירושו בהגביהך אבל בקצת ספרי קלף כתוב בהופיעך
וכן הוא בפירוש ספרי קלף ובאחד מספרי קלף כתוב בהשועך:
אל נא תעינו. השעוה גן מוספת על דרך אספ״א ביתא של תורה: ותקוממהם. שנאמר
כמו שנאמר ותקוממים קמונך (תהלים ע״ד) בי׳ ספרי קלף: ונסבי. הוא בינוני תאר
לרבים מבנין הדגש לפיכך הסמ״ך בגעיא ונקראת בשו״א נע: נולשים. השי״ן בקמ״ץ כי הוא
נפעל הוה שהוא כדמות תאר: חיל בקדים. פסוק הוא (ישעיה ס״ג) החי״ת נקודה בחטף פת״ח
ולא בקמ״ץ ומפני הסמוכות כי הוא תאר סמוך: הגבורים בלתם וכר. כ״ה באחד מספרי קלף
והוא הנכון כי הגבורים הוא סמוך ולא ובא סמוכות על אות שמים שכתוב אחרון בלתם בבי״ת
השמים כי אותם שובאו בפסוק סמוכים על אות השמים חתח המדברים לפרשם כאותם
סמוכים: געים. כ״ה בכל הספרים גם בספרי קלף הגימ״ל בחול״ם והעי״ן בחטף פת״ח
מפני שהיא גרונית והיו״ד בקמ״ץ והמ״ם נח נראה אחריה וכתוב בפירוש ספרי קלף על געים
תפלתם

תעוררנו לציון בשכלולה. כה"ב באחד מסדורי קלף אבל בקצת סדורי קלף כתוב תעוררנו
לציון בשכלולה. ובאחד מסדורי קלף כתוב תעורבנו על כל אום להתלולה, ובסדור מהר"ר
הירץ כתוב תעורבנו על כל אום להתחולה: תגביה כנבנתה. העיר על תלה.
ובאחד מסדורי קלף כתוב תגבירנו כנבנתה העיר על תלה, ובאחד מסדורי קלף
כתוב תגבירנו לטוב נורא עלילה וכתוב בגליונו סא"א בששון ובגילה ובאחד מסדורי קלף
כתוב תגבירנו בששון ובגילה ובאחד מסדורי קלף כתוב תגבירנו בישע והצלה ובסדור
מהר"ר הירץ כתוב תגבירנו בששון וגילה: תרבוצנו בששון וגילה. כה"ב גם באחד מסדורי
קלף אבל בשאר סדורי קלף כתוב תרבוצנו במרעה שמן להצהלה ובאחד מסדורי
קלף כתוב להצלה ובסדור מהר"ר הירץ כתוב להתחולה: תחגנו אלהי יעקב סלה.
כה"ב גם בכל סדורי קלף גם בסדור מהר"ר הירץ רק באחד מסדורי קלף כתוב
תחגנו שם אלהי יעקב סלה:

אנא. השענא זו מיוסדת על דרך אלפ"א בית"א: אנן. בכל הסדורים שלנו גם בסדורי
קלף ננקדה האל"ף בחטף סגול והנו"ן בחולם והוא צווי מבנין הקל כמו אכול
בשמחה לחמך (קהלת ט') אבל בסדור מהרש"ל כתוב בשם מהרא"ק אנן האל"ף בפת"ח והנו"ן
דגושה ונקודה בצר"י והוא יותר נכון כי לא נמצא פעל מגזרה השרש בבנין הקל כלל
במקרא ואיך נאמר אנן שהוא צווי מבנין הקל אבל מבנין הדגוש נמצא פעל מגזרה הזה
כמו ואזן וחקר (קהלת י"ב) ומאחר שמצאנו ממנו פעל עבר נוכל לבנות עליו כל בנין ונוכל
לומר הצווי אזן בפת"ח וצווי על משקל דבר: ישעך. העי"ן בסגו"ל והכ"ף בקמ"ץ ולא בצי"ן
בקמ"ץ והכ"ף בשב"א נח כמבואר לעיל בהושענת למען אמתך: בערבי נחל ישעשעך. כה"ב
בכל הסדורים גם בסדורי קלף רק באחד מסדורי קלף כתוב באום בערבי נחל וכו' ומלת
ישעשעך השי"ן נקודה בפת"ח והעי"ן בשב"א נח לבדו והשי"ן בשב"א נע והעי"ן בסגו"ל והכ"ף
בקמ"ץ וכן כל ההושענא. כ"ף הכנוי שבסוף החרוזות נקודה בקמ"ץ והאות שלפניה בסגו"ל:
כנת. נהפכה ה"א של כנה לתי"ו רפה מפני הסמיכות: דמה. הדל"ת במאפי"ק כמו
שהוא בפסוק משא דומה וגו' (ישעיה כ"א): בטאטאך. הטי"ת בפת"ח והאל"ף בשב"א נח
והטי"ת בשב"א נע:

לבריות. הלמ"ד בחיר"ק ולא
בפת"ח כי אינו לידיעה ובה"א
רפה ובשב"א נח כי ענינו
נסמך לבריות של טבעך
כלומר לבריות של ישראל
החתומים בברית מילה:
מחשבי. החי"ת בחטף פת"ח
כמו מחשבי ארץ (תהלים ע"ד)
והוא שם בתוספת מ"ם והכ"ף בצר"י מפני סמיכות הרבוי מן במחשכים הושיבני (איכה ג'): ...

כתוב בהגדת המנהגים על פעם אחת היתה מילה בהושענא רבה ומוה"ר
מהר"ם ז"ל גבור בריות לאחר שאמרו הקהל אנא הבט לבריות טבעך ...
אנא אגון חון וכו' אז התחיל לומר גבור לנו ברית אבות ואומר גבור
בריות ואח"כ התחיל לומר אנא הבט לבריות בסדר האחר והקהל ...
באנא גבור לנו אב ובעק ואומר שקבלה בידו שיש לומר גבור בריות
כשאירע מילה בהושענא רבה ובן מילה ברה"ב ויש לומר גבור בריות
בין פסוקי דברונות נזכרתנו את בריתי יעקב וגו' מהרא"ק ז"ל:

פעל תולדת בנין הדגש ומתה הפ"א ראויה להנקד בשורק ודגש אחריה ומפני שאין
הא"לף מקבלת דגש בא חו"ל במקום השורק לתשלום הדגש כמבואר בפרק ד': מספר.
הפ"א בקמ"ץ כמו שהוא בפסוק ומספר את רבע ישראל (במדבר ט') והרד"ק במכלול קורא
שבא לכתוב פתוחו המקור הכות בראיות ברורות שהוא מקור ולא שם והוא כענין ולספר:
מליו. הלמ"ד נקראת בקמ"ץ רחב והמ"ם בשבא נע והיו"ד בקמ"ץ והוי"ו נח נראה כן
כתב הרד"ק במכלול שער הנקוד: יגל. דגש הגימ"ל לחסרון נו"ן פ"א הפעל שרשו נגל:
ענו. כ"ה חסר יו"ד שנאמר והאיש משה ענו מאד (במדבר י"ב) לרמוז שכולם ענו והעידו
שהוא ענו. סדור מהרש"ל: מכל. הכ"ף בחול"ם כי אינו דגש: ונאמן. המ"ם בקמ"ץ כי
הוא תאר מברכת: משוק ומשו. שניהם תארים פעולים מענין משיכה ומשו שרשו משה
ונהפכה הה"א הנחה ליו"ד נח נראה כמו שנהפכה במלת כסוי עור תחש (במדבר ד')
שרשו כסה: הושוה. הוא פעל עבר לנקבה נסתרת מבנין הופעל תולדת בנין הפעיל
ולכן נקודה הה"א במלאפו"ם כה"א הקם על (שמואל ב' כ"ג) שהוא פעל עבר ליחיד נסתר
מזה הבנין: ויקלה. ה"ל בשבילה כמו ויברך יי' אתך לרגלי (בראשית ל'): רבה. לפי הענין
הוא מענין מריבה והוא פעל עבר לנקבה ונחו העי"ן שרשו רי"ב והה"א לנקבה על משקל
והנה קמה אלומתי (בראשית ל"ז) שגם היא מנחי העי"ן שרשו קום: צלות. הוא מקור: ורבת. כ"ה
גם בקצת סדורי קלע"ך הרי"ש בקמ"ץ והבי"ת בפת"ח אבל באחד מהם ננקד הרי"ש והבי"ת
בסגו"ל והוא יותר נכון כי כן נמצא המקור במקרא בחסרון פ"א הפעל ובתוספת תי"ו
אחר למ"ד הפעל והעי"ן והלמ"ד בסגו"ל כמו לרדת מן ההר (שמות ל"ב) ובאחד מהם כתוב
רידת ובאחד מהם חסרה מלה זו לגמרי ונכתב צלות באר מים, ובקצת סדורי קלע"ך
כתוב במקום מלת רבה רבתה ואינו נכון לפי הענין כי אז יהיה משרש רבה שהוא
מנחי הלמ"ד ותהיה התי"ו תמורת הה"א למ"ד הפעל והה"א לנקבה על משקל עשתה מן עשה
ויהיה בהברח מענין רבוי ולא יתישב לפי הענין: אהל. כ"ה בכל הסדורים גם בסדורי קלע"ך
הא"לף בחיר"ק והה"א בצר"י שהוא פעל עבר ליחיד נסתר מבנין הדגש על משקל אזן חקר
(קהלת י"ב) ותימה גדולה היא כי לא נמצא משרש אהל פעל מבנין הדגש בכל המקרא
רק בבנין הקל נמצא פעל העתיד הנהפך לעבר כמו ויאהל עד סדם (בראשית י"ג) גם
בבנין הפעיל נמצא פעל העתיד כמו ולא יהל שם ערבי (ישעיה י"ג) שהוא כמו יאהיל אך בבנין
הדגש לא נמצא כלל לא עבר ולא עתיד א"כ היה ראוי להנקד כאן אהל הא"לף בקמ"ץ והה"א
בפת"ח שהוא פעל עבר ליחיד נסתר מבנין הקל וכ"ע: מצה. בסדורים הנדפסים ננקדה המ"ם
בחיר"ק והצד"י בדגש ונקודה בקמ"ץ וא"כ הוא פעל עבר ליחיד נסתר מבנין הדגש ומנחי
הלמ"ד על משקל מלא כרשו מעבנו (ירמיה נ"א) והוא מענין מצו טל מן הגזה (שופטים ו') אך מפני
שלא נמצא בשרש מצה רק בנין הקל כמו שתית ומצית (ישעיה נ"א) אך שמריה
ימצו ישתו (תהלים ע"ה) ובנין נפעל כמו ונמצה דמו (ויקרא א') לכן היה נראה כי מצה הוא
מפעלי הכפל שרשו מצץ ודגש הצד"י לחסרון אות הכפל אבל אי אפשר לומר כן מפני הה"א
לכן בהברח צריך לנקוד המ"ם והצד"י בקמ"ץ והצד"י אינה דגושה ויהיה פעל עבר מבנין
הקל

כ"ה בכל קו"ן אחר הה"א [illegible] טעות מסדר הוא וצריך להיות יאהיל בחו"לם אחר הה"א בדרך ההפעיל.

תפלתם כמו אם יגעה שור על בלילו (איוב ו׳) ע״ל דבר מוסב ומתוק הדבר׳ שהוא ...
שרשו געה על משקל בנה ברה ואח״כ לפי דק והיה ויתר נכון לומר געיתם מ השק
הנפרד הוא געיה בהא הנקבה על משקל והעגרה והבניה (יחזקאל מ״א) מן בנה. הבואה ...
(שמואל ב׳ י״ג) מן ברה ובכמו תשוב הא הנקבה לתו רפה כי המ״ד הוא תמורת הא למ״ד
הפעל והדבר מובן למבין: שעה. הוא צווי דרך קלה מן וישע ה׳ אל הבל (בראשית ד׳)
וענין פנה אל תפלתם ומדבות: אמרי רצה בפעולי בזום השע נא. ובאחד מספרי
קלע כתוב אמרינו בפעולינו שעה נא וכ״ה בספרד והרש״ל בשם ס״א וכתוב בספר קלע
שעה כמו וישע ה׳ אל הבל ואל מנחתו:

למען תמוך. המשנא גם מוסבת ג״כ על דרך אלפא ביתא של תשרק בראשי הבתים
אחר מלת למען ועל דרך אלפא ביתא בראשי החרוז האחרון שבכל בית ובית אחר מ״ג
השמש רק בסוף בית השני כתב חרוז האחרון לא לנו וגו׳. והיה צריך להיות שם אות ו׳
אחר מ״ג השמש כדרכו בכל הפיוט והשמיט אות ו׳ לגמרי, והמשכן הראש ...
סוכות ס׳ קע״ט ע״ל ואומר בהשענא רבה למען תמים לא לנו מלא ו׳ כי בענין אחר לא
תמצא הו׳. עכ״ל. ודבריו דחוקים ... כי אין נוסיף ו׳ במלת לוא שהוא נמצאת
מלא ו׳ לה׳ פעמים במסר בפרשת ויקרא על פסוק ואם לא יגיע ידו ולא נמצא
ביניהם ועוד לפי דבריו תהיה הו׳ אחר מ״ג השרשות ובכל הפיוט האותיות הן אחר
מ״ג השמש בכל פסוק שהביא בחרוז האחרון ויותר נכון היה ראוי להגיה ולכתוב פסוק
המתחיל באות השמש כמו למאמין בה׳ וגו׳ וכיוצא בו כמו שעשה באות ה׳ למה
הטוב שהביא הראשונה היא לשמש הידועה ושגגה היא שיצאה מלפני השליט: מגל.
כ״ה גם בקצת סדורי קלע הה״א בשורק והבד״י דגושה ולפי זה בהכרח צריך שתנקד הנו״ן
בק״מ והיה תאר פעול ומבנין הדגש כמו הלא זה אוד מצל מאש (זכריה ג׳) ומשל הצד״י
הוא לחסרון נו״ן פ״א הפעל אבל ברוב סדורי קלע שבידי כתוב מגל המ״ם בשורק והצד״י
דגושה ונקודה פת״ח והוא פעל עבר לנסתר ומבנין פועל תולדת בנין הדגש על
משקל לקח עמי חנם (ישעיה נ״ב) והוא יותר נכון לפי הענין כי הוא מדבר בענין מה
שכבר עבר לכן ראוי לדבר לשון עבר אע״פ שלא נמצא משרש נצל בבנין פועל כל הגוף
... מאחר שנמצא בנין הדגש ממנו נוכל לבנות עליו גם בנין פועל כמו שהאריך ...
הרד״ק במכלול בבנין פועל תולדת בנין הדגש והשלמים: נף. הוא פעל עבר לנסתר נפעל
מן לארתחשתא ולבא בנמא (עזרא ד׳) שפירשו המפרשים בנמא באשר נאמר כן גם פירוש
אמר: רך. הרי״ש בפת״ח והוא תאר כמו רך ויחיד לפני אמי (משלי ד׳): נחנט. פעל עבר
מבנין נפעל שרשו חנט והוא מענין התאנה חנטה פגיה (שיר ב׳): בשרוהו. השי״ן ...
נע׳ מפני הדגש שבה כי הוא פעל עבר ומבנין הדגש מענין בשרתי צדק בקהל רב (תהלים
מ׳): לגולה נסורה. שניהם תארים לנקבה כמו ואני שכולה וגלמודה גולה וסורה (ישעיה מ״ט)
בשבחות. כתב הרד״ק במכלול בשער הנקוד שהשי״ן במתג ולפעמים גם שבא הקמץ
בחטף פתח: פומר. הפ״א בחולם והמ״ם בפתח והוא פעל עבר לנסתר נפעל ...

קב"י הסו"ק ב...
קו"ף בספרה
...
אומר בפירוש נגד
והסו"ק בחט"ף
כמו שנעשה בתנין
(בהשמטט).

לג) פתח: בספרה. הסו"ק בקו"ן חטף והבי"ת מעומדת בגעיא, רד"ק שרש ספר, וזה שכתב הבי"ת מעומדת בגעיא הוא להורות שאין הסו"ק דגושה אעפ"י שהבי"ת נקודה בפתח לידיעה כי ותם הבי"ת ובטל דגש הסו"ק כמבואר בפרק ד': ושרת. הוא פעל עבר לנוכח נסתר ובנין הדגש וצרי השי"ן הוא לתשלום דגש הרי"ש כמו ושרת את אחיו (במדבר ח') רק שבפסוק הו"ו היא וי"ו ההפוך המהפכת את העבר לעתיד ובכאן היא וי"ו החבור כי הוא כשאר עבר: בקחתו. החי"ת בשב"א נח לבדו ומפני דגש הת"ו כי דגש מאחר ובטל החטף כמבואר בפרק ג': נתמלאו. הוא פעל עבר לרבים נסתרים מורכב מבנין נפעל והתפעל וטעם ההרכבה אפשר שהוא מפני שהגבים נמלאו במגורות השי"ן והתמלאו את עצמם בעליות התהום מה מבואר בדברי רז"ל: לפניו מי כמוך. כתוב בפירוש ספר קו"ף (נ"ל לפניו) מי כמוך לישראל שאמרו בים מי כמוך באלים ה' ולפי שכתב למעלה ומענין כמוני כמוך לבך חיבר חריגה כנגדו עכ"ל ה"ל בזה שאמר למעלה ומענין כי זה שכתב למעלה בקחתו מנגן נתמלאו גבים מים נתוסף על שם פסוק ועתה קחו לי מנגן וגו' עשה הנחל הזה גבים גבים (שמואל ב' ג') ולמעלה באותו ענין כתוב ויאמר אלה כמוני כמוך וגו' עיין שם: מחרץ. החי"ת בקמ"ץ לתשלום דגש הרי"ש כי הוא בינוני ובנין הדגש: דרשוך. הדל"ת בשב"א והרי"ש בקמ"ץ והוא פעל עבר לרבים נסתרים עם כנוי הנמצא כמו נ"ג בצר מקדק (ישעיה כ"ו): בצר. הבי"ת בפתח לידיעה והצד"י בקמ"ץ כמו בצר מקדק דלעיל: מחבונו. הבי"ת נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא בינוני ובנין הדגש עם כנוי המדברים בעדם לכן המ"ם שלפני הכנוי נקודה בצרי כדין המדברים בעדם: ולך. הו"ו בקמ"ץ ומפני שהמלה מעומדת בעניינה: ומטרות. הטי"ת בשב"א נח כי אינה דגושה רק הוא שם מקובץ בלשון נקבות כמו ומטרות עזו (איוב ל"ז): לשוררך. הוא פעל עבר ובנין המרובע כי כן נמצא ממנו הבינוני בפסוק כמו משררים ומשררות (עזרא ב') וכ"ף הכנוי אינה משמשת בכ"ף הכנוי דמלת מקדק דלעיל שפירושו פקדו אותך ובכאן אי אפשר לומר שררו אותך רק היא משמשת שמוש מלת לך שפירושו שררו לך: כארץ עיפה. כ"ה בלמ"ד וספרי קו"ף בארץ בכ"ף וכ"ה בסדור מהרי"ל וכתב נ"ל כארץ כ"ה בכ"ף ופסוק הוא בתהלים במזמור קמ"ג נפשי כארץ עיפה לך סלה ופי' רד"ק כמו הארץ הצמאה שהיא מתאוה ומחלת אל המטר כן נפשי צמאה ומיחלת לך ודיק עכ"ל:

תענה. הושענא זו מיוסדת על דרך אלפ"א בית"א: אמונים שופכים לך לב כמים והושיעה נא. כ"ה בכל סדורי קו"ף שבידי שאחר כל חרוז המתחיל תענה כתוב והושיעה נא, ואחר כל חרוז המתחיל למען כתוב והצליחה נא והושיענו אל מעזנו. ונכון הוא לפי זה שאנו אומרים קודם התחלת ההושענא אנא הושיעה נא. וגם הצליחה נא והושיענו אל מעזנו זה מובן למבין: נגזו. בכל הספרים נמצא נקודה הגימ"ל בקמ"ץ ולפי דעתי ראוי לנקוד אותה בפתח כי נגזו הוא מפעלי הכפל שרשו גזז ומענין וכן נגזו ועבר (נחום א') והוא פעל עבר לרבים נסתרים ובנין הקל א"כ צריך לנקוד הגימ"ל בפתח והנו"ן דגושה כמשפט העבר לרבים נסתרים ובנין הקל ומפעלי הכפל כמו

כאשר

הקל ובסדורי קלי"ץ כתוב מן הו"ם בפתח נראה שהוו סוברים שהוא מפעל הכפל אשר בא
והם פעל עבר בחסרונו פ"א הפעל בפתח כמו מן תמם כי אם תם הכסף (בראשית מ"ז)
מן תמם ותם השמש (שמות י"ז) והרבה כאלה ובאמת אף אם תנקד המ"ם בקמ"ץ יהיה
נכון כי אז יהיה מנחי הע"ין משרש מות כמו מת חלב (משלי ל') ויהיה מת על משקל קם
שרשו קום והכל אחד הוא כי מת ומצב הם שלשה שרשים בענין אחד כולם ענין
המצבה עיין בשרשי הרד"ק: ממגב. הג"ין דגושה לחסרון את הכפל שרשו מגג: לבלת.
הלמ"ד דגושה לחסרון את הכפל ונקודה בפתח ולא בקמ"ץ מפני שנהפכה הא הנקודה
הנחה במלת כלה לתי"ו רפה מפני הסמיכות ולכן הלמ"ד שלפניה בפתח כדין האות
שלפני נח נראה: כלו. תאר פעל סמוך לרבים כמשר כולים שם בכל אחד לעשות
ולחותך והענין מפרש בפירוש סדר קלי"ץ כאשר הוא נעתק בפירוש הנדפס בסדורים שלא
באו על מלחמת מדין: תתה. הוא פעל עבר ליחיד נמצא בחסרון הקבוצות כמו ואומר תתה
לי עורף (שמואל ב' כ"ב) שרשו נתן ובמלת תתה נו"ן הראשונה נפלה לאמרו והשניה נבלעת
בדגש תי"ו השניה ובמשל התי"ו הראשונה אינה מורה כלום כי הוא דגש קל והוא
כמו נתת: צרופי. גם הוא תאר פעל סמוך לרבים על משקל כולו והוא מענין אמרת ה'
צרופה (תהלים י"ח) שגם הוא תאר פעל ליחיד: דל. הדל"ת בקמ"ץ כמשפט פעל עבר
ליחיד נסתר מנחי הע"ין כמו קם שב והוא על שם דלותו את בלרחם (שופטים ה')
ודל"ת ודלתו בפתח מפני הכינוי בקמ"ץ קמתו ושי"ן שבתו ודומיהם: הוקדש. הה"א
בחולם והוא פעל עבר מבנין הפעל תולדות בנין הפעיל על משקל והשלך ומבנין מקבלו
(דניאל ח'): הבקעת. הע"ין בשבא נח לבדו מפני התנועה המוקדמת: קבשק. הלמ"ד
מפני השמות הענין: ומגדל. המ"ם בקמ"ץ והדל"ת בצר"י כי הוא מקור ומיוסד על שם
הולך וגדל וטוב (שמואל א' ב'): מעקשות. הקמ"ץ נקראת בשבא נע מפני הדגש שבה
כמו עקשות פה (משלי ב') וכתב הרד"ק במכלול באות הראשה במשקל הראשון שבדגש היא
לתפארת: צוה שאוב מים. בכל הסדורים הנדפסים גם בסדורי קלי"ץ כתוב צו רק
באחד מסדורי קלי"ץ כתוב צוה והוא הנכון והוא פעל עבר ליחיד נסתר ומבנין הדגש
כי צו בלא ה"א בשהצד"י נקראת בפתח הוא צווי כמו צו את אהרן (ויקרא ו') או
הוא שם ואפילו היא קמ"ץ הוא שם כמו צו לצו (ישעיה כ"ח) שהראשון בפתח והשני קמ"ץ
ושניהם שמות: שאוב. בה"א בכל סדורי קלי"ץ והוא מקור כמו יוצאות לשאוב מים (בראשית כ"ד)
רק שמלת לשאוב הוא עם למ"ד השמוש: לנאוה. הא"לף נחה ואינה נקודה כלל: חוק ומרכ
וכו'. כתוב בפי' סדר קלי"ץ מ"ל חוק מכרכר כשיר זה דוד שהיה משורר כתוב בכתוב
ודוד מכרכר בכל עוז לפני ה' (שמואל ב' ו') ולא חוק לשון שחוק כמו להצחק שרה (בראשית כ"א)
מתרגמין וחוכת ע"כ: המלוכה. באחד מסדורי קלי"ץ כתוב המלוכה: כתאב. הוא פעל עבר
הת"ו נקודה בקמ"ץ והא"לף בפתח: לשמו רב. הבי"ת בשבא והרי"ש בקמ"ץ כי הוא סמוך
אל מה שאחריו: גב. בקצת סדורים הגי"ן בקמ"ץ ובקצתם בפתח ושניהם נכונים כי
תאר והתאר נמצא במקרא בלשון הרבים שם גבות גב (שמות כ"ג) קמ"ץ, גב אני בלי

ולא יתיישב הענין. דכאן כי עיקר חסר מן הספר ולא נזכר שמו עדיין : להשקות. הה"א בחיר"ק והשין דגושה וקמוצה והוא מקור מבנין נפעל ודגש השין הוא לחסרון נו"ן הבנין ובספרי קלף כתוב להשקותם והוא מקור מבנין הפעיל עם כנוי הנסתרים ונכון הוא ובספר קלף אשר עם פי' כתוב להשקותם ובעירם והוא יותר נכון לפי מה שכתוב בפירושו וז"ל במאום וכו' דכתיב והשקית את העדה ואת בעירם (במדבר כ') עכ"ל : ומסבים. הסמ"ך נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא בינוני לרבים מבנין הדגש : שח. השין מנוקדת על צד שמאל והיא נקודה בקמ"ץ כמשפט נחי הע"ין משרש שוח והוא פעל עבר ליחיד נסתר מענין ודברי נפלאותיך אשיחה (תהלים קמ"ה) : ברביע אשלו. כ"ה גם בספרי קלף וכתוב בפירוש ספר קלף וז"ל שמאים ברביע אשלו מים. אלו ג' מינים שבלולב והד' אשלו קאי על ברביע והוא מענין ויטע אשל (בראשית כ"א) שהוא שם כולל לכל אילן כדברי הרד"ק בשרש אשל וקאי על הארבע מינים וכבר כתבתי בהשמטות. אמנם שאלף אשלו נקודה בפתח והשין בשב"א נח ובאחד מספרי קלף כתוב שמאים ברביע גדלו מים, ולפי זה תהיה מלת ברביע לבדה במלת הארבע מינים וגדלו סמוך למלת מים וזה מבואר : תל תלפיות מוצא מים. כ"ה גם בקצת ספרי קלף אבל בקצתם כתוב בית מוצא מים וכתוב בפי' ספר קלף וז"ל בית מוצא מים זה בית המקדש דכתיב ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים (זכריה י"ד) עכ"ל ומלת מוצא הוא שם כמו וכמוצא מים (ישעיה נ"ח) : ותרעף. הוא עתיד מבנין הפעיל והוא מענין הרעיפו שמים ממעל (ישעיה מ"ה) ופירושו ענין הזלה וכן כתוב בפירוש ספר קלף וז"ל ותרעיף שמים דכתיב הרעיפו שמים ממעל ושחקים יזלו צדק תפתח ארץ ויפרו ישע וגו' עכ"ל :

ד"ע ית' טעות סופר ונ"ל הארבעה קרא [illegible] וכן להן [illegible] הארבעה.

אז. גם השמטה זו נוספת עפ"י אלפ"א ביתא : באתו לפניך נדיבים והשמענו אלהי שמענו. כ"ה בכל ספרי קלף גם בספר מהר"ר חיים ובספרים שלנו לא נדפס כאן והשמענו אלהי שמענו והוא טעות המדפיסים וראיה לזה שבכל השמטה זו מכאן והלאה כתוב והשמענו אלהי שמענו אחר שתי אותיות מהאלפ"א ביתא בראש כל חרוז של שתי אותיות מהאלפ"א ביתא ואחרון והשמענו אלהי שמענו ולזה יורה החרוז הראשון הכולל אות אל"ף ואות בי"ת: וזה מבואר ואין בו ספק. ומלת נדיבים הנו"ן הראשונה נקודה בשב"א כי הנפרד הוא נדיב. כמו ויהי כל העם נדון (שמואל ב' י"ט) והוא בינוני תאר מבנין נפעל והוא על משקל והנה אמת נכון הדבר (דברים י"ג) שהקבילו ממנו והיו נכונים ליום השלישי (שמות י"ט) וכן הוא בספר מהרש"ל בשם תוספת : גאה. הגימ"ל נקודה בצר"י והאל"ף בסגו"ל והוא שם תאר להקב"ה כי נמצא התאר על זה המשקל בפסוק כמו על כל גאה ורם (ישעיה ב') : בשמו ובשמו דולתק אדמים. כ"ה בניקוד הטי"ו בסגו"ל וכ"ה בישעיה (סי' ב"ו) בשמו אדמים דולתק ספר מהרש"ל ובאמת אינו נכון כי בפסוק הטי"ו בסגו"ל ומפני ההפסק וכאן הקדימו מלת דולתק למלת אדמים ואינה בהפסק לכן הטי"ו בשב"א : גמגו. שרשו נגג והוא פעל עבר לרבים

התגבה תוספת אינה מובנת [illegible] תוספת [illegible]

באשר תמו (דברים ב׳) כי פסו אמונים (תהלים י״ב) ומגוהם (פירשו ברחו: המצודה ...
לפי מה שכתבתי במלת שנעקד קודם לפסוק הזה ראוי לומר ג״כ כאן שנעקד רק
מפני שלפי סדר אלפא ביתא הוצרך המחבר לכתוב הנעקד בה״א על כן צריך אני
לפרש הה״א הזאת כמו שפירשו המדקדקים הה״א הבאה על העברים שאינה משמשת
עליהם הה״א השימוש כמבואר במכלול בשמוש אות הה״א שכתב וז״ל וכן הה״א שמצאנו
בעברים ובעתידים שלא תשמש בהם הה״א הידיעה כמו שכתבנו היא במקום אשר כמו
כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה (בראשית מ״ו) וכו׳ ומאריך שם בפסוקים באלה
והיה פי׳ הנעקד אשר נעקד: חלק. החי״ת והלמ״ד שניהם בק״מץ כי הוא שם תאר
כמו ואנכי איש חלק (בראשית כ״ז) האמור ביעקב אשר עליו קאי חרע גה: וגל. כ״ה
ברוב הספרים אבל בקצת ספרי קלע״ק כתוב ויגל ונכון הוא כי הוא על שם פסוק
ויגש יעקב ויגל את האבן (בראשית כ״ט) ובספרים שכתוב וגל צריך עכ״פ לקרות
הגימ״ל בפת״ח כמשפט העבר לזכר נסתר מפעלי הכפל הבא בחסרון למ״ד הפעל
כמו וחם השמש ונמס (שמות ט״ז) ותם לריק כחכם (ויקרא כ״ו) ודומיהם כי כשהגימ״ל בק״מץ
הוא מנחי הע״ין נראת הנה היא מפעלי הכפל מענין וגללו את האבן (בראשית כ״ט):
דת. הדל״ת בק״מץ כי כן כתוב הרד״ק במכלול בשמות המשקלים במשקל פל ...
וכן דת בדת המדה כדת ״קה״: הכה. בקצת ספרי קלע״ק כתוב הכה ונכון הוא כי
הוא צווי כמו והך את עפר הארץ (שמות ח׳) ולא נמצא גם השרש בחסרון הא׳ למ״ד
הפעל כי אם בצווי בנקבה ובעתידים כמו ואך אותך (שמות ט׳) ויך הדרך (שם)
ואם נרצה לדמותו לשרש לקח שבא העבר בחסרון פ״א הפעל כמו קח על מים רבים (יחזקאל
י״ז) הקו״ף בק״מץ אז נטעה מדרך הישר כי במלת קח לא חסרה כי אם פ״א הפעל
והק״מץ הוא תחת ע״ין הפעל ולמ״ד הפעל היא נח נראה אבל במלת הך הה״א היא
הה״א הפעול ואין כאן רק ע״ין הפעל מן השרש כי שרשו נכה ומה הענין לא נמצא קל
הנקרא וגם הפיוטנים לא נהגו לחסר כי אם פ״א הפעל כמו שכתב הרד״ק בחלק
הראשון מהמכלול בשרש לקח ע״ש ובזה שכתבתי יש סתירה לדברי מהרש״ל שכתב ...
וז״ל סלע הך. ספרים מדויקים הכה וכ״ה על פי הדיוק ויש ספרים כתוב הך
וטעות כי הוא לשון צווי הך. וז״ל הך בק״מץ כמו קח המאכלת בפתח ונסוג ...
כמו לקח בדרך שניים בא קם רץ עכ״ל: עלי. כ״ה הע״ין בחטף פתח והלמ״ד בחיר״ק
הוא צווי לנקבה מנחי הלמ״ד: פקד. הפ״א בחול״ם והקו״ף בצירה ובגעיה פתח
והוא פעל עבר לזכר נסתר ומבנין פועל תולדת בנין הדגוש וקאי על משה וכן
כתוב בפירוש סדור קלע״ק וז״ל פוקד במי מריבה כלומר משה היה פוקד במי מריבה
שאמר עליו הקב״ה ומה בסתר יען לא האמנתם בי וגו׳ (במדבר כ׳) וכתיב המה מי
מריבה וגו׳ (שם) עכ״ל ולפי פי׳ הנדפס בספרים שהוא בחולם את אהרן היה ...
לומר פוקדו לשון רבים ובקצת ספרי קלע״ק כתוב פקיד שהוא שם תאר כמו אשר ...
פקיד על המלחמה (ירמיה נ״ב) ואינו נכון לפי הענין אלא שמשה היה פקיד על ...

לכן יותר נכון לומר לתקע בפועל בשבא ופתח שהוא ג״כ מקור במשקל פעל בשבא
ופתח ובקבצת סדורו קלע כתוב ותקע המ״ם רפה ובשבא נח שהוא עתיד ובנין
קל ובקבוצתם המ״ם במשלה ונקודה קמץ והוא עתיד ובנין נפעל אבל הראשון
עיקר שהוא מקור וכן הוא בסדור קלע אשר עם פירוש וכתב בפירוש נ״ל לתקע
בשבא הקב״ה לתקוע בשופר לתחיית המתים כדכתיב כל יושבי תבל ושוכני ארץ
כנשוא נס הרים תראו וכתקוע שופר תשמעו (ישעיה יח) ואז גאולתו קל ובקבוץ הם
הגליות מתכוונו עכ״ל : נאמר. הנו״ן נקודה בשבא והאלף בחולם והמ״ם בחולם ואומר
במשלה כמו שכתבתי בסוף גאולות שחרית בולת כנאמר: רחמו. הרי״ש בפתח
והחי״ת בשבא נח והמ״ם בחולם והוא ענין רחם שכאשר מאה זאת הילה קבנוי ושוב סגול
הרי״ש לפתח וסגול החי״ת לשבא נח כמו ויפתח את רחמה (בראשית ל׳) וענין שבא נח
בחולת אשר הם בשון פתחון או בשון סגולון כתבתי במאמר לפני בשנותו בולת
טענו ובסדר מהרש״ל כתוב נ״ל גרע עמוסו עמו נולדו כך הפסוק עמו ולא רחמו
והרחוק התארים וכ״ש אברו האלה וכליה והאמור רחמו צוין ועל כוצא בו נאמר
ותפאו בנו ושראו דברים אשר לא כן על אלהים (מלכים ב׳ י״ג) עכ״ל. הנה באמת
דברו נבונים ומתב אך מה שכתב על גרע עמוסו עמו כך הפסוק לא מצאתיו כל
המקרא : נולדו. הוא פעל עבר לרבים נסתרים ובנין נפעל והוי״ו היא תמורת יו״ד
פ״א הפעל שרשו ילד : כולד. בסדורים שלנו גם בקבצת סדורו קלע כתוב כולד והוא
שם כמו את הולד החי (מלכים א׳ ג׳) היו״ד בקמץ והלמ״ד במלאפום ובקבצם כתוב כולד
היו״ד והלמ״ד בסגול והוא יותר נכון ומפני שהרד״ק בשרש ילד הביא פסוק את הולד
החי דעול בכלל השמות וכתב ובדבר זכרנוהו פעול כי כן דרך אותו בתחלת השרש כך
הפעלים : ממעו. המ״ם השניה נקראת בשבא נע מפני הדגש שבה לחסרון נו״ן השורש: אהב.
הוא פעל עבר ובנין הפעל ולכן הה״א במלאפום והוא כמו האהב ענין אהבות רק שבא
חסר אל״ף כמו שנמצא גם בפסוק ובדבר תד את אהב (יחזקאל ל״ג) שהוא כמו אחד את
אחד : היוחל ארץ ביום אחד. פסוק הוא (ישעיה ס״ו) ומלת היוחל עתיד ובנין הופעל שרשו
חיל : רום. הוא שם הרי״ש נקודה במלאפום כמו רום עינים ורחב לב (משלי כ״א) : נאור.
הוא תאר להשי״ת כמו נאור אתה (תהלים ע״ו) : מבולק. הלמ״ד בצרי והכ״ף בשבא נח
ובן אהלק לבנו הנקבה נמצאת נקאו על עיר צדון וכן נקבה אחב״ לשון נקבה ושכנתו ך
ושאר הענין הכל הוא נגד עיר צדון : קבלו. הבי״ת נקראת בשבא נע מפני הדגש
שבה בו הוא צווי לנקבה ובנין הפעל : עלזי. העי״ן בקמץ חטף והלמ״ד בשבא נח והזי״ן בחירק
והוא ג״כ צווי לנקבה כמו שמחי ועלזי בכל לב (צפניה ג׳): פנו אלו וכו׳. בקבצת סדורו
קלע כתוב במקום זה החרש בדמיון עוד לא אקשיה דל המלך המשיח וכן הוא בסדר מהרש״ל
סימן ס״א. ובאחד מס״ך כתוב מעורק וכו׳: והושעו. הוא צווי ובנין נפעל שרשו ישע והוי״ו
היא תמורת יו״ד פ״א הפעל ומשום הוי״ו הוא לחסרון נו״ן הבנין : קומו. הקו״ף והמ״ם מלאפום
והוא צווי לרבים כמו קומו צאו מן המקום הזה (בראשית י״ט): כפשו. הוא תאר לרבים
ומענין

— ה״ת טלה גי׳ בקט׳ קסגול שורה [illegible] [illegible] ובקורות [illegible] מסורו [illegible]. והעתקתי [illegible] כמו בקט׳.

לרבים המדברים בעד עצמם ולא נמצא בחסרון פ"א הפעל כלל במקרא ולא במשנה
טעם הפעלים שנוסף כן בהרבה מקומות ומצאנו לשון כי באות תוי כמו לוור
נמשנו ונא"ע : בתחנון. שרשו חנן והוא שם בתוספת תי"ו לשון יחיד מן ובתחנונים אוביל
(ירמיה ל"א) : באבה. בגל הב"ת הוא לחסרון ע"ן הפעל החסרה שרשו אבה כמו ולא
באבן לא יקטע (איוב ח') : תחבל. לפי כלל הדקדוק היה ראוי להיות התי"ו בפת"ח
והחי"ת בחטף פת"ח והב"ת בחולם ורפה ואחר שנמצא הצירי בשקל פעל כמו
בארץ תבלו עליך (יחזקאל כ"ב) כי אין המתיב כי אם תוספת אותיות אית"ן על
הצירי כמבואר בפרק ו' ובפרט כי כן נמצא בפסוקים ויחבלו את חוות (ישעיה
כ"ב) ותחבלו האתן (מלכים ב' ב') והרבה כאלה אותיות אית"ן בפת"ח והחי"ת בחטף
פת"ח והב"ת בחולם ומפני שנעקדה כאן הב"ת בפת"ח בעבור החרץ נעקדה
התי"ו אית"ן בסגול והחי"ת בחטף סגול ונמצא גם בפסוק אית"ן בסגול כמו
אחבשה לו החמור (שמואל ב' י"ט) אבל שם החי"ת בשב"א פשוט ומפני בגל הבי"ת :
פרץ בר. הרי"ש בקמץ חטף במקום החולם ומפני הסמוכות במקף אל מלה נעורה והוא
מקור ובלי סמוכות הפ"א נקודה בקמץ והרי"ש בחולם כמו פרץ גדרו (ישעיה ה') : ברוך
ה"ה ברוך סדרו קלף שנבדו מערבים בכ"ף השמש וכתוב בפירוש סדר קלף ע"ל
והתנגנים אלו מים שראל שנתבלים בעד מים וזה רצון שנצמתו מערבים על יבלי מים
עכ"ל והוא על שם פסוק וצמחו בבין חציר כערבים על יבלי מים (ישעיה מ"ד) וקדמנו
סדרו קלף שבידו כתוב בערבים בבי"ת וכן הוא בסדר הנדפס עם פי' וכתב
בפירושו בערבה שגדולה על יבלי מים אבל פי' סדר קלף הוא יותר נכון ונראה
נא גבר לנו. הכ"ף בקמץ חטף ומפני הסמוכות במקף לומר לנו שהוא מלעיל: ומטעם
הטי"ת בגושה אחר מ"ם התוספת לחסרון נ"ן פ"א הפעל שרשו נטע: פגעתם.
תפלתם כמו ופגע במקום (בראשית כ"ח) פירוש סדר קלף: צדקם. הדל"ת נקראת
בשב"א נע ומפני הדגש שבה בו הוא צווי ליחיד עם כנוי הנסתרים ובנין הדגש :
קול מבשר. כתוב בפירוש סדר קלף ע"ל קול מבשר זה אליהו שנאמר מה נאוו על
ההרים רגלי מבשר (ישעיה נ"ב) וכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא (מלאכי
ג') עכ"ל :
אומן. גם השמטא גו היא על דרך אלפ"א ביתא ובאחד מסדרי קלף שבידי כתוב
אומר לציון ישעך בא וכן הוא בסדר מהרש"ל בשם ספרים אחרים: אומן ישעך
כתוב בפי' סדר קלף ע"ל אומן ישעך בא זה הקב"ה שהוא מושיען של ישראל ונא"מ אומן
בדכתיב עצות מרחוק אמונה אומן (ישעיה כ"ה) כלומר אותן עצות טובות שיעץ הקב"ה
לעשות טובה לישראל כבר נתאמנו עכ"ל : והקם. הת"ו בצר"י כמו הלוה מתקם שוסף
(תלים קי"ו) והוא שם דבר כן הוא ברוב הסדרים אבל ברוב סדרי קלף שבידי [illegible]
בחור"ק והת"ו בשב"א נע והקו"ף בפת"ח ובקצת סדרי קלף כתוב לתקוף והוא [illegible]
ונכון הוא לפי הענין אבל אינו נכון לפי החרוז כי בדרך שתנקד הקו"ף [illegible]
[illegible]

שאחרון אמרתי לפרש כתם זה שאפשר לו לפי מעט הבנתי ויתר על הדקדוק: אשריך
הר העברים וכו'. ע"ש וידבר ה' אל משה וגו' עלה אל הר העברים ומת בהר אשר אתה עולה
שמה (דברים ל"ב) כלומר אשריך שזכית לכך ויתר משאר הרים הגבוהים ומת הגבוהים
הנ"ל נקראת בשבח"א נבו ופסגה הדגול שבה אתר ה"א הנשגה: איש האלהים. הוא משה
כנאמר וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים וגו' (דברים ל"ג): לבה. הוא לשון דבר
ועניין בלבת אש (שמות ג') וכתב הרד"ק בשרש לבב וז"ל ויש שפירשו בלבת אש כמו בלהב
האש ואח"כ תהיה האלה ונחו הלמ"ד לבת בפלס אחת נפשך ע"כ כלומר שיהיה
לשון לבה כמו שרש אחת אחה: ובך אך. פי' ואבה בך אל בך כדרך המצטער ומת
אך הוא כתוב למדבר בעדו ותסרו הפ"א ונחו הלמ"ד שרשו נבה ותסרו הפ"א והלמ"ד
כמו ואך אותך (שמות ט'): מות. בספרים ננקדה המ"ם בקמ"ץ והוי"ו בסגו"ל ואינו נכון
כי הוא שמוק ופי' מות של צור נאמן ולכן הנכון הוא שתנקד המ"ם בחול"ם והוי"ו
נחה כן שיהיה מקור אל שם כמו בשנת מות המלך עזיהו (ישעיה ו'): צור נאמן.
פי' שלוח נאמן כמו צור נאמן לשולחיו (משלי כ"ה) והוא משה אשר לא כמוהו: ומלאך נראה
מתוך הסנה לו וכו'. ע"ש וירא מלאך ה' אליו בלבת אש מתוך הסנה וירא והנה הסנה
בוער באש והסנה איננו אכל (שמות ג'): ומשל. פי' רצה כמו ומשל משה לשבת את
האיש (שמות ב'): ענו. הוא משה שנאמר והאיש משה ענו מאד (במדבר י"ב): להרים.
פירושו להסיר מן המקום ועניין והרים את הדשן (ויקרא ו') שפירושו והסיר והענין
הוא ע"ש ויאמר משה אסורה נא וגו' וירא ה' כי סר לראות ויקרא אליו וגו' (שמות ג'):
הסתיר פניו וכו'. ע"ש ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים (שם): רבו ומופתיו וכו'.
ע"ש לכל האותות והמופתים וגו' אשר עשה משה לעיני כל ישראל (דברים ל"ד): אך באמונה.
ע"ש בכל ביתי נאמן הוא (במדבר י"ב): אל חי צוה. בספרים ננקדה הצד"י בפת"ח
והצד"י בשב"א נח שמובן פירושו שהקב"ה צוה להנחיל התורה ולא ידעתי ולפי דעתי
הוא טעות סופר וצריך להנקד הצ"ן בחול"ם והצד"י דגושה ובשב"א נע והוא פעל
עבר ליחיד נסתר עם כנוי הנסתר ובנין הדגוש ועניין כי צוית ממנו מאכל
(בראשית ב') שהוא ענין תוקף וחוזק ופירושו אל חי חזק את משה בחוזק שיוכל
להנחיל את התורה לישראל ומלת בעצמה הצ"ן בקמ"ץ חטף והצד"י בשב"א נע
והוא שם דבר כמו ולאין אונים עצמה ירבה (ישעיה מ') ופירושו בחוזק: הוא הנחיל.
מות הוא כנוי למשה כי הקב"ה נתן התורה למשה במתנה כמו שנאמר ואתנה לך את
לחת האבן וגו' (שמות כ"ד) והוא הנחילה לישראל בזה שלימד עמהם התורה מה ומצות
דינים ומצות: דת נאמנה. ע"ש עדות ה' נאמנה וגו' (תהלים י"ט): מלאה דעת וחכמה.
ע"ש ולבי ראה הרבה חכמה ודעת (קהלת א') כי התורה היא מלאה דעת וחכמה: בכבד
ערוך וכו'. אפשר שכוונת הפייטן לפרש כאן אחר התורה מלאה דעת וחכמה ופירוש
מאמר בכבד ערוך וכו' רמז בזה אל זה שאמרו בפ"ק דקידושין דף ל"א ע"א דרש עולא
רבה אפיתחא דבי נשיאה מאי דכתיב יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך מאמרי
פיך

וענין הכפישני באפר (איכה ג׳) :

תמו פי׳ ההושענות
שבח לשוכן מעונות
המוחל פשעים ועונות.

לשמחת תורה.

אתה הראת. הה״א בקמץ חטף והר״ש בשבא נח כי הוא פעל עבר לזכר נמצא ובנין הפעל תולדת בנין הפעיל: לדעת. הלמ״ד בקמץ על העקר ומפני שהלמ״ד עומדת בענינה: מלבדו. הלמ״ד נקראת בשבא נע מפני הדגש שבה לחסרון נו״ן מלפני לעולה. השין בצר״י מפני שהוא תאר ולא בינוני וראוי לזה לומר השמות כמבואר בפרק ג׳: באלהים. הבי״ת בקמץ והטעם כתבתי בפרק ו׳: אבינו. כך הוא באלף בלת״: אל יעזבנו. היו״ד והע״ין בפת״ח להרחיב על אות הגרון והבי״ת רפה אחר שבא נח והטעם כתבתי בחבורי: ויטענו. הטי״ת נקראת בשבא נע מפני הדגש שבה לחסרון נו״ן פא הפעל שהוא נטע: כהניך. ילבשו צדק וחסידיך ירננו. פסוק הוא (תהלים קל״ב) ובקצת סדורים כתוב רנן ירננו והוא טעות סופר כי לא כתובה מלת רנן בפסוק הזה רק בפסוק המגיד דכתיב וכהניה אלבישו ישע וחסידיה רנן ירננו:

אנא. אלהי הרוחות וכו׳. בסדורים שלנו כתובים תיבות להושיעה נא החרוז עד אות דהיינו ב׳ חרוזות ובסדר קטן מצאתי אותו עד סוף האלפ״א ביתא וזה שלא נדפס בסדורים שלנו כי אם ב׳ חרוזות הוא מן הטעם שכתוב במנהגים וז״ל ומתחיל אנא ה׳ הושיעה נא אלהי הרוחות שנים או שלשה חרוזות עכ״ל: אלהי הרוחות. ע״ש אלהי הרוחות (במדבר ט״ז): בוחן כליות. ע״ש בוחן כליות ולב (ירמיה י״א) ובסדורים שלנו כתוב בוחן לבבות וגם הוא נכון כי הוא ע״ש ובוחן לבות ה׳ (משלי י״ז): גואל חזק. ע״ש כי גואלם חזק (משלי כ״ג): דובר מישרים. לשון הפסוק דובר מישרים (ישעיה ל״ג) והוא על שם כי ישר דבר ה׳ (תהלים ל״ג) ובסדורים שלנו כתוב דובר צדקות והוא ע״ש אני ה׳ דובר צדק (ישעיה מ״ה) הדור בלבושו. ע״ש זה הדור בלבושו (ישעיה ס״ג): ותיק וחסיד. הם תארים להקב״ה כמו שכתבתי בשיר אדיר הוא שאומרים בליל פסח: זך וישר. על שם להגיד כי ישר ה׳ (תהלים צ״ב) וכן כל התארים הם כולם שהוא מתנהג בהם עם בריותיו וכולם נמצאים בפסוקים ואיננו צריך להאריך בהם ובפרט שכבר בארתי התארים שבהם כלום כי לו נאה ואדיר הוא שאומרים בליל פסח:

כתוב במנהגים וכן הוא בלבוש החור סי׳ תרס״ט וז״ל והמפטיר אשר בחר בנביאים וכו׳ ומתחיל פסוק אחד מן ההפטרה והוא אחרי מות משה אשריך הר העברים והוא שנקבר בו משה והקהל עונין על כל חרוזה אשריך וכו׳:

אשריך. הנה מפני שלא נמצא אדעתו שום פי׳ לפיוט הזה ולפיוט אשר בגלל אבות

המספר תורה ומאמר אשר בגלל אבות, התקבצו. שישו. אשריכם
בא. יבא צבות. והללו. ע"כל המנהגים והלבוש :

אשר בגלל אבות בנים יגדל. על שם ותחת אשר אהב את אבותיך ויבחר בזרעו אחריו
וגו' להוריש גוים גדלים ועצומים ממך מפניך וגו' והרבה פסוקים כאלה ומדים
על זה : ובעבורם תורה נתן. פי' בעבור שהאבות שמרו התורה כמו שנאמר עקב אשר
שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורתי (בראשית כ"ו) וכן יצחק ויעקב
שמרו התורה על פי צווי אברהם כמו שנאמר כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת
ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט וגו' (בראשית י"ח) לכן בעבורם נתן
התורה לזרעם אחריהם שלא תשכח מפי זרעם כמו שהבטיח הקב"ה ואמר כי לא תשכח
מפי זרעם (דברים ל"א): בגלגלי רוח וכו'. ע"ש עושה מלאכיו רוחות וגו' (תלים ק"ד): במלאכי
צבאות באלפי שנאן. כ"ה בסדור קלע אבל בסדורים הנדפסים כתוב אלפי בלא
בי"ת השמוש והענין אחד והוא על שם רכב אלהים רבותים אלפי שנאן (תלים ס"ח):
קרא למשה וכו'. על שם ויקרא אל משה ביום וגו' ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה
(שמות כ"ד) זה היה כשעלה לקבל הלוחות הראשונות: דברי אל חי שמעה הארץ. פי' כשירד
הקב"ה על הר סיני לדבר עשרת הדברים והוא ע"ש ארץ רעשה אף שמים נטפו מפני אלהים
זה סיני וגו' (תלים ס"ח): ממורשה יתפלצון. ע"ש המרגיז ארץ ממקומה ועמודיה יתפלצון
(איוב ט'): הטה שמים וירד וכו'. ע"ש ויט שמים וירד וגו' וירכב על כרוב ויעף וידא על
כנפי רוח (תלים י"ח): ויצאו בברקים מתוך האש וכו'. הוא ע"ד שאמרו במכילתא וכל העם
רואים את הקולות רואים את הנראה ושומעין ראו דבר של אש יוצא מפי הגבורה
ונחצב על הלוחות שנאמר קול ה' חוצב להבות אש וכו' הובא בילקוט בפ' יתרו בפסוק
וכל העם : גזרות אמרו וכו'. על שם ברן יחד כוכבי בקר ויריעו כל בני אלהים (איוב
ל"ח) וע"ש וקול שופר חזק מאד (שמות י"ט): תרבה לבשו כל בני עליון וכו'. ע"ש הופיע מהר
פארן וזרח משעיר למו (דברים ל"ג) ועל פי מה שדרשו רז"ל במכילתא פרק ה' דעמלק ע"א
כשנתנה תורה לישראל קולו הולך מסוף העולם ועד סופו וכל אומות העולם אחזתן רעדה
בהיכליהן וכו' : טפחו כולם בני ישמעאל. פי' הכו כף אל כף ורוב חרדתם לצערם
ולשון תרגום הוא כמו ויכו כף (מלכים ב' י"א) תרגומו וטפחו יד וכן הוא במועד קטן
סוף פרק אלו מגלחין טפח בידו וכו' והוא מענין קינה שאמרו הנשים מטפחות ומקוננות :
ימין ה' טפח בלוחות. כ"ה בסדור קלע גם בסדורים הנדפסים ונראה שהוא טעות סופר
וצריך להיות טפחיים כי הענין מוסב על פי מאמר רז"ל בירושלמי בתענית פ"ד וז"ל
רשב"ן בשם ר' יונתן הלוחות היו ארכן ששה טפחים ורחבן ששה היה משה תפוס בטפחיים
והקב"ה בטפחיים וטפחיים ריוח באמצע וכו' וכן הוא בשמות רבה פ' כ"ח : משה עלה
לתוך הענן. זה החרוז חסר בסדורים הנדפסים והוא ע"ש ויבא משה בתוך הענן ויעל
וגו' (שמות כ"ד) : וגם הוא ראה תמונת אלהינו. ע"ש ותמונת ה' יביט (במדבר י"ב): סגר הים
בתפלתו. על שם ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי וגו' (שמות י"ד) ופירש"י מה תצעק אלי לומר
שהיה

פיך לא נאמר אלא אמרו פיך בשעה שאמר הקב"ה אנכי ולא יהיה לך אמרו אומות
העולם לכבוד עצמו הוא דורש כיון שאמר כבד את אביך ואת אמך חזרו והודו
למאמרות הראשונות וכו' והאריכו שם עוד שאמר הפייטן הדברים אלו שקדם לא האמינו
באלהים: הלא ברוך וכו'. עתה חזר לספר מעלות משה ואמר שהוא הרב לחות שהם כמו
שנאמר ויפן וירד משה מן ההר ושני לחות העדות בידו וגו' (שמות לב): ובעת טעמו חמ
וכו'. הענין של במעלו בשב"א נח לבדו ופי' הענין בעת שעלתו וטעמו בעגל או גרם
למשה לעלות להר פעם שנית ולהתעכב שם ארבעים יום כי כאשר ראה העגל שבר
הלוחות כמו שנאמר וירא את העגל ומחולות ויחר אף משה וישלך מידו את הלחת
וישבר אותם תחת ההר וגו' (שם) ואחר שהתפלל משה על ישראל אמר לו הש"י פסל לך
שני לחות אבנים כראשונים והוצרך לעכב בהר עוד ארבעים יום כמו שנאמר ואתנפל
לפני ה' כראשונה ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי על כל
חטאתכם וגו' (דברים ט) וזהו שנוסף ארבעים יום פעמים לא אכל לחם בשלו ופי' בשלו
בשבילו כמו בשלו הסער הגדול הזה (יונה א) כי אני גרמתי לו דבר כנזכר לעיל:
איך אוכל וכו'. עתה מספר ואמר כי ישראל בהתחרטם על חטאתם אמרו אחרי שגרמנו לו
שלא אכל לחם ולא שתה מים ארבעים יום א"כ איך אוכל לחם ומים אשתה כי נאסף
פלוני בלועג בשעת משה נאסף אל עמו ופי' פלוני שנפטר כמו ונתן בפלילים (שמות
כא): בחייו פירש לו אמרים. פי' שמסר לישראל תורה שבעל פה שהוא פי' של תורה
שבכתב כמו שדרשו רז"ל על פסוק ואתנה את לחת האבן וגו' (שמות כד) כדאיתא
במסכת ברכות דף ה' ע"א: ובמותו ברך ישרים וכו'. כמו שכתוב וזאת הברכה אשר
ברך משה איש האלהים לפני מותו (דברים לג): זה נכבד ונדרש וכו'. כ"ה הנבון ומה
בלא ז"ל החבור ופי' הענין המדרש שדרשו רז"ל על פסוק ואהיה אצלו אמון ואהיה
שעשועים יום יום (משלי ח) הוא נכבד מאד ונדרש הוא ואותה התורה הנקראת דת
כמו שכתוב מימינו אש דת למו (דברים לג) מורשה צוה וכו' כדלעיל: ומשי דור ודור
וכו'. פי' משה הוריש התורה לישראל ונרש אותה דור ודור עד היום הזה הקרוב ורש
אותה והורישה למרחוק כמאמר לדורות האחרונים: ויסד. נראה יותר נכון לקרות ויסד:
שם המפורש. ר"ל שם של ע"ב: על ספר ואלה שמות תוך. פי' שהוא ונצא משלשה פסוקים
של ויסע ויבא ויט שהם בספר שמות בפ' בשלח: ויקרא סוד הספרים. פי' ספר ויקרא
הוא יסוד שאר הספרים כי בו נזכרו ענייני הקרבנות שהם קיום העולם כאמרם ז"ל
בפרק בתרא דתענית ובמגילה סוף פרק בני העיר אמר רבי יעקב בר אחא אמר
רבי יוחנן אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות
שמים וארץ לא שמתי וכו' לכן נראה יותר נכון לגרוס יסוד הספרים כי הוא יסוד של
שאר הספרים שהוא גובר אח"כ שהם ספר ובמדבר ספר אלה הדברים ספר בראשית שמ
כלום הם עבודת הש"י שהם הקרבנות והם קיום העולם כדלעיל:

ואח"כ אומר ההפטרה ומברך וחותם בהגונים. אשרי. ועומד הש"ץ וכו'.

דין יהיה המהלה

מרע"ה ויקרא רבה אמר עשרה' שמות נקראו לו למשה ירד וכו' ומשלו את כולם וקראו לו
מחבו טעם לשמותיו האלה עיין שם :
שיישך. הנה בכל הספרים שלנו כתוב חרוז זה קודם חרוז התקבצו אבל במנהגים
כתוב התקבצו קודם שישו וכן כתוב שם חרוז אלהים קודם חרוז בא ומן צוח
עם וכתוב שם למר ובכל אחד שנים או שלשה חרוזות ומלת שישו הוא צווי לרבים ובנין
הפעיל כמו שישו אתה משוש (ישעיה ס"ו) וכן ושמחו הוא צווי לרבים ובנין הקל כמו שמחו
בה' וגילו צדיקים (תלים ל"ב): לתורה. הלמ"ד בפת"ח ורמזה כי מראשון התורה הזאת רומז
התורה שהתחיל אותה ביום שהוא משיר את השיר הזה : סחרה. הסמ"ך בפת"ח והחי"ת בחטף
פת"ח והרי"ש בקמ"ץ והה"א במפיק לכנוי הנקבה הפעולה שהיא התורה ולשון פסוק הוא
כי טוב סחרה מסחר כסף (משלי ג'): ומפנינים. המ"ם נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה
תחסרון נו"ן השרש : יקרה. הוא תאר לנקבה ולשון פסוק היא יקרה היא מפנינים (משלי ג'):
ואורה. הוא שם וה"א הנקבה כמו ליהודים היתה אורה (אסתר ח'): ואשמח בו. כך הוא
בספרי קלע"ג ואשמח בלא תוספת ה"א בסוף ונכון הוא מאחר שאנו מתחילים אהלל
ולא אהללה בתוספת ה"א: ואשמחה. הוא עתיד למדבר בעדו ובנין הפעל כמו ואשמח
עיני עליו (בראשית מ"ד): אחסך. כך החי"ת בשב"א נח לבדו כמו ובכל כנגיך אחסך
(תלים נ"ג): בכל לב ארנן גבורתיך. כך בספרי קלע"ג גבורותיך הרי"ש בחולם ובו"ו
אחר הת"ו לשון רבים: ואספרה. הפ"א בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא עתיד
ובנין הדגש בתוספת ה"א ובאחד מספרי קלע"ג כתוב ואספר בלא תוספת ה"א
ונכון הוא מן הטעם שכתבתי למעלה במלת ואשמח הלא לא אמר ארננה רק ארנן כן
ראוי לומר ואספר: על תסדק על אותך. פסוק הוא (תלים קט"ו) ומלת על בלא וי"ו השמאל:
גואל החיש וכו'. אלו השלשה חרוזות אינן נמצאות בספרים הנדפסים שבידינו
ומצאתים בספרי קלע"ג ואמרתי להעתיקן: החיש. הוא צווי ובנין הפעיל מענין אחישה
מפלט לי (תלים נ"ה) וחישה מעשהו (ישעיה ה'): כי אתה מגדל עוז. ע"ש פסוק מגדל
עוז שם ה' (משלי י"ח): ושבחוך. הבי"ת נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא עתיד
ובנין הדגש לרבים נסתרים עם כנוי הנמצא: דגול. הוא תאר להקב"ה כמו דגול
מרבבה (שיר ה'): דגולים. הוא תאר לישראל הנקראים דגולים ע"ש ובשם אלהינו נדגול
(תלים כ'): החכימנו. הה"א בסגו"ל והחירק על אות הקרון והחי"ת בשב"א נח לבדו ומפני
דגש הכ"ף והוא פעל עבר ליחיד נסתר עם כנוי המדברים בעדם ובנין הפעיל:
אשריכם. כי בכם בחר אל. ע"ש ויבחר בזרעם אחריהם בכם וגו' (דברים י'):
והנחילכם תורה ממדבר מתנה. כך בספרי אוטלא והוא ע"ש וממדבר מתנה
וגו' (במדבר כ"א) שנדרש על התורה במסכת נדרים פרק ד' דף נ"ה ע"א, ובספרים שלנו כתוב
מסיני מתנה והוא ע"ש וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר ויקרא ה' למשה וגו' (שמות י"ט) ושם
נתן התורה כמבואר שם באותה פרשה ושני הנוסחאות נכונים :
אגיל ואשמח. ע"ש פסוק אגילה ואשמחה בחסדך (תלים ל"א) ומלת אגיל הוא עתיד
ובנין

שהיה משה עומד ומתפלל וכו' וע"ש ויט משה את ידו על הים וישב הים לפנות בקר לאיתנו
וגו' (שם) כלומר סגר בקיעת הים ונשבעו המצרים: על ידי שלוחו חרון אף השם. ע"ש
ויאמר משה אל אהרן קח את המחתה ותן עליה אש מעל המזבח ושים קטורת והולך
מהרה אל העדה וכפר עליהם כי יצא הקצף מלפני ה' החל הנגף וכתוב ויקח אהרן וגו'
ותעצר המגפה (במדבר י"ז): עזה ה' ויאמר לעמו וכו'. ע"ש וידבר אלהים את כל הדברים
לאמר אנכי ה' אלהיך וגו': צעק משה בצעקה גדולה וכו'. ומוסב על מה שדרשו ר' תנחום
שדרש בפ' ואתחנן על פסוק רב לך אל תוסף וגו' ואני עבדך ואמרת לי הנה אנכי
כורת ברית וגו' ולא קיימת אלא אמרת ומות בהר אשר אתה וגו' וכו' ומאריך שם
הניח משה ידיו על ראשו והיה צועק ובוכה וכו' ומאריך שם: והרים קולו והושיע בן נון
שומר נא צאנו. ע"ש ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו לעיני כל ישראל חזק ואמץ כי אתה
תבוא את העם הזה אל הארץ וגו' (דברים ל"א): ראה מראש הפסגה וכו'. ע"ש ויעל משה
מערבות מואב אל הר נבו ראש הפסגה אשר על פני ירחו ויראהו ה' את כל הארץ וגו'
(דברים ל"ד): שם מת משה עבד ה'. ע"ש וימת שם משה עבד ה' וגו' (שם): תפלת משה
קרעה רקיע וכו'. כ"ה הנכון בה"א הנקבה קרעה וקאי על התפלה שהיא שם בלשון נקבה
והענין מוסב ע"ש מה תצעק אלי דלעיל וכן ויחל משה את פני ה' אלהיו וגו' (שמות ל"ב)
וכן הרבה פעמים נמצא בתורה שהיה משה מתפלל על ישראל ונענה מהש"י: תפלתו לעולם
לא שבה ריקם. כ"ה בספרי קלין אבל בסדורים הנדפסים כתוב לא שב ריקם ונראה
שגירסא טעות סופר הם כי אנו מספרים בשבח משה על העבר ואיך נאמר ישוב שהוא
לשון עתיד וגם שב הוא לשון זכר ותפלה הוא שם בלשון נקבה כדלעיל לכן הנכון
לומר שבה שהוא לשון נקבה כמו ובבקר היא שבה (אסתר ב'): כי רועה נאמן היה וכו'
ע"ש בכל ביתי נאמן הוא (במדבר י"ב): על פי ה' מת משה רבנו. ע"ש וימת שם משה עבד
ה' בארץ מואב על פי ה' (דברים ל"ד):

התקבצו. יתקבצו ומאכים כן קבלתי לומר ומצאתי בספרי סדר מהרש"ל. ומלת התקבצו
הבי"ת נקראת בשב"א נע ופתח הדגש שבה כי הוא צווי לרבים ובנין התפעל
אשר תמיד עין הפועל בו דגושה כמבואר בפרק ו': לקבל. הוא לשון תרגום כמו לנוכח
אשתו (בראשית כ"ה) תרגומו לקבל אתתיה הלמ"ד בחיר"ק והקו"ף בשב"א נע והבי"ת רפה
בצר"י: לגה. הלמ"ד בקמ"ץ ופתח שהמלה מורכבת משנה: ומתג פני כסה פרשז עליו ענני
פסוק הוא (איוב כ"ו): מי עלה למרום. המ"ם בפתח וידועה: והורד. בספרי קלין כתוב
הורד: ומשתה. הטי"ת בסגו"ל כמו ונורד עם וקטורה (משלי כ"א) והה"א היתה ראויה להיות
במפיק לכנוי הנקבה הפעולה וכאן רפה על פי המסורה והרד"ק הביאה בכלל הרפים
במכלול בפתחו פקד במלת פקדה: משה עלה למרום.

אלו עשר שמות כולן הן שמותיו של מרע"ה שלא שמות חלין מן של משה
כתובים בפסוק ואשתו היהודיה ילדה את ירד וגו' (דה"א ד')
ודרשו רז"ל בפרק קמא דמגילה דף י"ג ע"א שהם שמותיו של משה
וכו'

משה עלה למרום וכו' ג"פ ואח"כ ואמר
והוריד עוז ומשתה וכן כל אומר
והעשרה שמות כגון ירד עלה למרום
וכו' גאמר בסדורים ואח"כ נאמר
עוז ומשתה וכן כלום. כן הוא
בסדורי קלין:

בכנים התפלה
כתובה תיבת
ויאמר ובסדורים
ענה ה' לעמו וכו'
ותיבת ויאמר
חסרה ובסדורים
טעות סופר
[illegible]
בפנים.

בכו בסדורים שב
כמו שם וטעות
סופר [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] —

מורנו. ותיו נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא עתיד למדברים בעדם ובנין הקל:
...יל ועתה. הוא פעל עבר ובנין הדגש לכן התי"ו בגעיה ונקראת בשב"א נע והוא מבנין
ועתה בשבה לך (משלי כ"ב) שגם הוא מבנין הדגש: באמור. כתוב בפי' סדור
קל"ע וז"ל. אומר שם דבר הוא כמו מום לאום ובגע אומר (תהלים י"ט) לפיכך טעמו למעלה ומשמעת
...ן ואם היה לשון פעל היה נקוד בצר"י והנגון למטה ופירושו באמור זה אשר הוא לו
...ם לו לאלה הקב"ה שנקרא זה אלי ואנוהו תלמי הקב"ה היום לאלה שלו לפי שומע עתי
...רגע ובן אמור ... לך יום עוז לך אלה (תהלים ע"ד) ע"כ: אשר הוא לו יום לו לאלה. כ"ה לו בזו
...מי פי' סדור קל"ע העזו אך זאת הוא אונה ותשובה על נכון לפי הענין ובשאר כל סדורי קל"ע
...בודו גם במחזור קל"ע כתוב לא באל"ע ובלי ספק הוא טעות סופר כי גם בפי' מחזור
קל"ע כתוב שהוא ע"ש פסוק לך יום אף לך לילה ואולי טעם הסופרים שכתבו לא באל"ע הוא
מפני שחשבו שהוא ע"ש פסוק לא יום ולא לילה (זכריה י"ד) שהוא מדבר בגאלה העתידה:
פסח אכלו. כ"ה גם בקצת סדורי קל"ע אבל ברוב סדורי קל"ע וגם במחזור קל"ע שבידי ומתוק
זה הפיוט לזל שאומרים פסח אכלו וכו' ונכון לפי התחלות כל הפיוטים האלה של
לילה הזה וגם לפי הענין: פתוגים. כ"ה בכל הסדורים גם בסדורי קל"ע הפ"א בשב"א והתי"ו
במלאפו"ם וכתוב בפי' סדור קל"ע וז"ל פתוגים כדכתיב ואכלתם אותו בחפזון (שמות י"ב)
ע"כ וכן הוא בפי' מחזור קל"ע ולפי זה נראה שנפל טעות בכל הסדורים וצריך להיות
מתוגים כי בחפזון שרשו חפז וצריך לומר הפועל מן שרש הזה אשר על משקל הפועל
כי פתוגים הוא משרש פתג ועוד נטעם אחר אי אפשר לומר פתוגים כי פתג הוא פועל
עומד ולא נבא פעל בפעלים העומדים כמבואר במכלול בכללים שאחר לב' האבנים
ומתוגים הוא פעל לרבים מבנין הקל והיה צריך עכ"פ לומר פתוגים שהוא בינוני תאר
לרבים מהקל גם אינו נכון כי פותגים הוא תאר לבי הדעת כמו אנשים ריקים ופחזים
(שופטים ט') נבואיה פותגים (צפניה ג') לכן נ"ל שהנכון לומר חופזים שהוא בינוני תאר
משרש ומענין חפזון וגם אין לומר חפזים שהוא פעל והטעם הנזכר בזאת פתוגים וכו':
כמו. בסדורי קל"ע החרוז הראשון וסופו במו בבי"ת והשני כמו בכ"ף וכן עד סוף הפיוט
אחד בבי"ת ואחד בכ"ף ונכון הוא לפי הענין כי החרוז הראשון הוא שבח והודאה
על העבר שאנו משבחים ומודים על הטובות שעשה עמנו במצרים במו חג פסח שהוצאנו
מעבדות לחרות. והחרוז השני הוא תפלה ובקשה על העתיד שאנו מתפללים ומבקשים שיעשה
עמנו טובה במו חג פסח האלו כמו חג פסח של מצרים ושהוצאנו מן הגלות הזה והכל
היה מזה ומבואר למשכיל: חג פסח. בכל הסדורים גם בסדורי קל"ע נקודה הפ"א בסגול לפי
שאתו נכון לקריאה בקמ"ץ ומפני המדבר הענין והפסק כמו שהוא נמצא במקרא בלא הפסק
בסגול הפ"א במו פסח הוא לה' (שמות י"ב) ובהפסק בקמ"ץ הפ"א כמו זבח חג הפסח (שמות ל"ד):
הדרות. כ"ה בכל סדורי קל"ע הדל"ת בפתח לומר והדל"ת בגעיה ונכון הוא כי ענינו
הדרות בבאים ולא תנקד הדל"ת בשב"א כי אם כשתסמך המלה על מה שאחריה כמו
הדרות עלים (תהלים ס') אבל בכאן הענין מופסק מזה ומבואר: יגלה. הוא עתיד ובנין הדגש
ונ...ו

ובנין הפעל ונחו העי"ן שרשו גיל ולכן אולי הכתוב בקמ"ץ אבל ואולם הוא כתוב [...]
הקל מן השלמים שרשו שמח לכן אולי הכתוב בסגו"ל: בא ויבא צמח. ע"ש כי הנני מביא
את עבדי צמח (זכריה ג') וכתוב הנה איש צמח שמו (שם ו'): תורה היא עץ חיים. ע"ש עץ
חיים היא למחזיקים בה (משלי ג'): כי עמך מקור חיים. הוא פסוק (תהלים ל"ו):

בסדור קדמון כתוב אחר כל שם מן השמות בא ויבא צמח וכו' עד
סוף החרוז והנה בסדורים שלנו לא נכתבו כי אם אברהם
יצחק יעקב משה אהרן אליהו אבל בסדורי קדמון כתובים עוד
הרבה שמות כגון דוד ושלמה שמואל ודומיהם מן הנביאים והחכמים
להעתיקם הנה:

מעריב לליל ראשון של פסח

כתוב במנהגים וכן הוא בלבוש החיבור סי' תפ"ז נ"ל ואם הוא
שבת אין אומרים מעריבים לפי שאין אנו בקיאים בו וחוששין
שמא נטה הנר וכן קבל ויום טוב שחל להיות בשבת. עכ"ל:

ליל שמורים. הפיוטים האלה של ליל ראשון מיוסדים על דרך אלפ"א בית"א כי החרוז הראשון [...]
שבברכת מעריב ערבים מתחיל באל"ף אותו אל חבה. והשני בבי"ת והשלישי בגימ"ל והרביעי
בדל"ת והפיוט שבברכת מעריב ערבים מתחיל בה"א ומסיים בחי"ת ובפיוט הגדול שבברכת אהבה
ואמונה יש בו כל האלפ"א בית"א ושני הפיוטים שאחריו עד השכיבנו יש בהם ח' אותיות
מן אות הסמ"ך עד אות תי"ו ואותיות טי"ת יו"ד כ"ף למ"ד מ"ם נו"ן חסרות ולא הספיקו [...]
האלה: ליל שמורים. פסוק הוא ליל שמרים הוא לה' (שמות י"ב) וכבר כתבתי בזה פעמים כי
לילה הוא שם בלשון זכר והה"א נוספת והוא כמו ליל ומלת שמורים הוא שם מן הבנינים ויש
שני פירושים כמו שכתב הראב"ע ז"ל בפסוק הנזכר האחד שהוא ענין שמירה בעבור שלא
שמרם ולא נתן המשחית לבוא אל בתיהם לנגוף והשני ענין שמורי המצות שלא ישנו רק
יודו ויספרו גבורות השם בצאתם ממצרים עיין שם: חבה. הוא פעל עבר לנסתר נסתר
מבנין הקל והוא פעל יוצא לשני כמו אשר חבה משה (במדבר י"א): יחבנו. כל המלה
ננקדה היו"ד בפת"ח והחי"ת בחט"ף פת"ח וכן הוא בסדורי קדמון ואינו נכון כי בכל
המקרא לא נמצא העתיד מזה הענין כי אם היו"ד בסגו"ל והחי"ת בחטף סגו"ל כגון יחבק
בין לרבים כמו עד צואר יחצה (ישעיה ל') לא יחצו ימיהם (תהלים נ"ה) ובתוספת נו"ן כמו
את הים ויחצון (שמות כ"א) ולא נמצא היו"ד בפת"ח כי אם כשהצד"י בלי נקודה כמו
ויחץ את העם (בראשית ל"ב) ואין לומר כי יחבנו הוא מבנין הפעיל כי לא נמצא בו
מבנין הפעיל בכל המקרא לכן אין לזאת מלשון הפסוק ואין לשנות נקודתו רק נכון לומר
היו"ד בסגו"ל והחי"ת בחטף סגו"ל והצד"י בסגו"ל והנו"ן בנקודה בדגש כמו [...]

הוא לשון שפל אבל מגעת שהוא מענין מגינתו בגגו (ישעיה ל"א) און נופל על לשון שפלות
או לשון קינה ונהי ובמוצא דבר שהוא הפסק התנועות גם מבואר למשכיל וזולת מגיעת
הוא שם על משקל יבורכו נפשו (ירמיה י"ב): ישפל. במחבר קלע ושפל: וגל. הוא שם כמו
אל תשמח ישראל אל גיל בעמים (הושע ט'): עבור. כתוב בספ' ספרד קלע וגל עבור כל גוי
ואמר לשון עברה שמור נצח כמו אחיו שמר את הדבר שהקב"ה שם על לב. ונקם עם כאומר
שנקם לישראל כמו שאמר בענין ולא עבור לשון ועבור אותם ונקם עם כי הדבר אשר גזר
עליהם וכן המאסאב בשורה תרגום סאה בסאה עכ"ל הנה לפי שני הפירושים מכח
שנפל טעות בספרים שנעקרה הב"ת במאספים והנכון הוא הב"ת מחולם כמו שהוא בקצת
ספרי קלע כי לפי הפי' הראשון שהוא לשון עברה שפירושו קצף והיה שם סמוך עם
ושב חרון אף ה' (במדבר כ"ה) ונצטרך עכ"פ לומר שהשם הנפרד בלא תוספת הא הוא
עבור העין בקמץ והב"ת בחולם על משקל חרון כי חרון אל כל המונה (יחזקאל ז') ולפי הפי'
השני שהוא ענין ומעבור יהיה ומקור כמו נתון את ישראל עבור בגבלו (במדבר כ'):
פחד. הוא פעל עבר ובנין הדגש על משקל אבד ושבר בריחיה (איכה ב') ונקודה הפא בחירק
ולא בצר"י כי על הרוב לא יבא תשלום הדגש על החית כמבואר בפרק ב' ואעפ"י שלא נמצא
זה השרש בבנין הדגש ימצא כי אם עומד כמו אשרי אדם מפחד תמיד (משלי כ"ח) ותפחד
תמיד כל היום (ישעיה נ"א) והמוצא אינו כי אם בבנין הפעיל כמו ורוב עצמותי הפחיד
(איוב ד') ומ' ומאחר שהיה צריך המחבר לחבר אות פ"א בראש לא היה יכול לומר
הפחיד והוכרח לסמוך על הכלל הכתוב במכלול בכללים שאמר לב' האותיות שאם נצטרך
לעשות פעל יוצא מן פעל עומד נוכל לעשותו: ובן. כתוב בפי' הנדפס בספרים הם
ובן וכו' נראה שכתב זה לבטל גירסת הספרים שכתוב בהם ובר בצ"ן כמו שהוא
באחד מספרי קלע שבידי וזולת כן הוא פעל עבר ליחיד נסתר ומבנין הקל ונחו העין
עם ולא קם נביא עוד (דברים ל"ד): נוזרים. הוא בינוני תאר לרבים מבנין הקל אשרו
נוזרי עדותיו (תהלים קי"ט) שרשו נצר ובספר מהרש"ל כתוב וגל וכן ענוי נוזרים. ס"א
בגורים מכל: צבורת. כ"ה בספר קלע אשר עם פי' צבורת בב"ת וכתב בפירושו על
צבורת קבוצות כמו אם יצבור כעפר כסף (איוב כ"ז) וכן הוא בפי' מחבר קלע
אבל בפנים במחבר גם בשאר ספרי קלע שבידי כתוב צפורת בפ"א והוא בלי ספק
טעות סופרים כי לא נמצא משרש צפר בזה הענין: כנס אום. בכל ספרי קלע שבידי
וגם במחבר קלע כתוב לאום בלמ"ד והוא מענין ולאום מלאום יאמץ (בראשית כ"ה) אבל גם
בלא למ"ד הוא נכון והוא מענין שבחוהו כל האומים (תהלים קי"ז) שהנפרד ממנו אום בחולם
עם חוק בחולם שהרבים ממנו חקים בשורק והקמץ באשר לחסרון אות הכפל שרשו חקק
כן אום מן שרש אמם לכן נבלעה המם בדלו ומפני הדגש נקודה האל"ף בשורק ובספר
מהרש"ל כתוב כנס הכ"ף בפתח ס"א כנס הכ"ף בחורק ופי' ~~[illegible]~~ נדחי ישראל
כנס עכ"ל הנה לפי הענין גם לפי פירושו שהוא על שם פסוק נדחי ישראל יכנס מכח
ספ"א שהכ"ף בחורק אינו נכון כי כשהכ"ף בחירק אז הוא פעל עבר ליחיד נסתר
ומבנין

ונחו הנו״ב אשר לו״ד הפעל בס״גול כשהוא בלא הפסק ובהפסק הוא בצר״י. כמבואר בפרק
בבנין הדגש ונחו הנו״ב ולפי זה נכון לקרות כאן וגלה הנו״ב בצר״י ולפני ההפסק :
רחב. הוא פעל עבר ליחיד נסתר ובנין הדגש ונקודה הח״ש בחור״ק ולא [illegible] כי על
הרב לא יבא תשלום הדגש על החי״ת כמבואר בפרק ב׳ וכן הוא בפסק [illegible] על
יראוני (תלים ק״ג) רק שראוי לקרות בכאן החי״ת בקמ״ץ ולפני ההפסק : ועזב. הוא פעל
עבר ליחיד נסתר ובנין פעל תולדת בנין הדגש ופירושו הענין והכן ועזבון ועזבים
לפני היכל ״ (ירמיה כ״ב) שהוא פעל לרבים ובנין הדגש שרשו עזב והו״ו היא חוזרת
וי״ד : נתן. הנו״ן בחור״ק והת״ו במשה וראויה להנקד פת״ח כי הוא פעל עבר ליחיד
נסתר ובנין נפעל כמו בלע הבנין נתן לה (ישעיה ל״ה) הנו״ן הכתובה היא נו״ן
הבנין ודגש הת״ו הוא לחסרון נו״ן פ״א הפעל שרשו נתן והיה ראוי בתשלומו ננתן
על משקל נפקד נשאר ונשרף ונקודה הת״ו בקמ״ץ ולפני ההפסק : חרבה. הוא תאר
עם הא׳ הנקבה ומשלי הכפל שרשו חרב ודגש הבי״ת הוא לחסרון אות הכפל ולשון נקבה
קאי על החרב כמו ושם פי כחרב חדה (ישעיה מ״ט) וחרב הוא שם בלשון נקבה כי תמיד
בא עליו לשון נקבה כמו להט החרב המתהפכת (בראשית ג׳) שלא כתוב המתהפך לשון
זכר וחרב לא תעבור בארצכם (ויקרא כ״ו) שלא כתיב לא יעבור לשון זכר והרבה כאלה :
כי״ד צח. הצ״ד בפת״ח ולפני הסמוכות : נדודות קן שדדה. כמו לאום נדודה. כ״ה במקצת
הספרים קלו״ע בכלם כתוב לאום ונכון הוא כי לאום פירושו אומה שהוא שם בלשון נקבה
ושפיר נופלת עליו מלת נדודה שהוא תאר לנקבה וטעות נפל בדפוס שהדפוס עם
כי עם הוא שם בלשון זכר, ובאמת מספרי קלו״ע כתוב במקום חרב כנס לאום נדודה
וגאל נדודים משובדה, ואינו נכון כי זה החרב ענינו על העתיד וגאל הוא על העבר
ונתלוע לו חרב וגאל עם חרב כנס הנייך באות קו״ע ושם אכתוב עוד מענין בזה
לשון. כ״ה בכל הספרים שלנו גם במחזור ובספרי קלו״ע רק בסדור מהרש״ל כתוב על לשון מסוף
סא״ לשרו עכ״ל ושני הפנים נכונים כי הוא על שם פסוק ולשונו עליו שרו מסוף (שמות א׳)
הנה נוסח כל הספרים הוא על שם ולשונו וסא״ של מהרש״ל הוא ע״ש שרו. ומלת מסוף הסמוך
במשה גם בפסוק והדגש הוא לחסרון אות הכפל שרשו מסס, וכן בנסוף הסמ״ך
לחסרון אות הכפל : מלא. כ״ה במחזור קלו״ע ובקצת סדורי קלו״ע המ״ם בחור״ק והלמ״ד
במשה ונקודה קמ״ץ והוא פעל עבר ליחיד נסתר ובנין הדגש כמו מלא כחו [illegible]
(ירמיה נ״א) ובקצת סדורי קלו״ע כתוב מלא שהוא בינוני ליחיד ובנין הדגש [illegible]
נכון כי לפי הענין הוא מדבר בדבר העבר ולא בהווה ועוד : הריקה. הוא תאר
בלשון נקבה לכנסת ישראל ונחו היו״ד שהוא ריק ונמצאו תאריך במשקל הזה [illegible]
כמו והקיץ וריקה נפשו (ישעיה כ״ט) והשוכבה על מחוה רקה (יחזקאל כ״ד) : והסיע.
הוא פעל עבר ליחיד נסתר ובנין הפעיל ודגש הסמ״ך הוא לחסרון נו״ן פ״א הפועל [illegible]
נסע : נגידות. כ״ה גם בסבות קלו״ע רק באמת מספרי קלו״ע כתוב נגידות ואינו נכון
לפי הענין כי נגידות שהוא ענין שררה כמו ואתה תהיה לנגיד (שמואל ב׳ ה׳) [illegible]

בר״י פעל בו״ו אחר הלמ״ן וכיוצא ספר הזה להגיה פעל בלא ו״ו.

וכתוב בפירושו ע"ל תקפו המים לרחוקים ולקרובים זה ערב רב שעלה עמהם בכתוב שמעו
רחוקים ואמר את גבורתי ע"כ וכן הוא אות באות בפי' סדור קלע"ק: תומך. בה"ב כרוב
סדורי. קלע"ק שבידי אך במחזור ובסדור קלע"ק אשר עם פי' כתוב תומך וכתוב דרך
פירוש תומך לשון חזק כדכתיב בתועפות ראם לו (במדבר כ"ג): שיר ותשבחות. באחד
מסדורי קלע"ק הגה שירות ונכון הוא ואחר שכתוב ותשבחות לשון רבות ולא כתוב ושבח:
ליל אום נדבה ואכלה. לשון פסוק הוא (דניאל ג') ופי' רש"י ונדבה ודיבה ושוחקת הבק:
להגאלה. הוא מקור מבנין נפעל ודגש הגימל הוא לחסרון נו"ן הבנין והה"א האחרונה
נוספת כדי שתנקד הגמ"ל בקמץ להשוות החרוז: וגואלו. שב"ת להפליא על חתימה זו
כי לא מלהם לפייטנים שחברו פיוטים להפסיק בהם בברכת ק"ש שאין בעתם ומסיימת
הברכה והגאונים והם הרמ"ה והרא"ש כמבואר בטור א"ח סי' ס"ח ע"ב שהוסיפו לשנות מחתימת
הברכה והביא כתוב בטור א"ח סי' ר"ן ע"ל וחותם בא"י גאל ישראל ולא גואל ישראל שמתקנה
על הגאולה שעברה ע"כ. פי' גאל הוא פעל עבר וגואל הוא בינוני תואר והם תקנו לחתום
וגואלו שהוא בינוני תואר עם כנוי הנסתר ולפי דעתי יותר נכון שאין לשנות החתימה
מ כלל וכל המשנה ידו על התחתונה. ודברי הטור מפורשים הם בתלמוד ערוך בפרק ערבי
פסחים דף קי"ז ע"ב וז"ל וחותם בגאולה אמר רבא קרית שמע והלל גאל ישראל.
דצלותא גואל ישראל מ"ט דרחמי נינהו והענין מבואר שם בפי' רשב"ם גם הרי"ף והרא"ש
כתבו לשון הגמרא וז"ל:
ליל שמור. המ"ם נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא פעל עבר לרבים נסתרים ומבנין
הדגש מענין וישמע שאול (שמואל א' כ"ג):
אחר סיום חרוז זה כתוב בכל סדורי קלע"ק גם במחזור קלע"ק פיוט אחד ותחילתו
מזכרה שנות עולמים וכו' והוא מיוסד ע"ד אלפ"א בית"א ובסופו נרשם שם המחבר
מאיר בר יצחק ומפני שאין מנהגינו לאומרו לא רציתי להעתיקו ולהדפיסו:

מעריב לליל שני של פסח

ליל אור ישראל וכו'. בפיוטים הקטנים עד הזכרנו נרשמה אלפ"א בית"א ובפיוט הגדול
שבאמת ואמונה נרשמה אלפ"א בית"א כסדרה ואח"כ נרשם שם המחבר מאיר וכל בית
מהחרוז השני הוא פסוק: איומה כנדגלות. פסוק הוא (שיר ו') והוא תואר לנקבה היו"ד בשוא
והמ"ם במלאפום ובא השורק במקום החולם שבלשון זכר כמו איום ונורא (חבקוק א') והמ"ם
מרבו לבוא במקום החולם ולהדגיש האות שבצדו כמבואר במכלול בשער השמות סוף
משקל פעול שהפ"א בקמץ והעין בחולם: כנדגלות. הוא מקור מבנין נפעל ודגש הגימל לחסרון
נו"ן הבנין כמו שהיא קמות בהגלות נגלות (שמואל ב' ו'): במקהלות קהלות. בכל סדורי
קלע"ק כתוב במקהלות הלות ולא הלות קלא בית השמות רק באחד מהם כתוב קהלות
במקהלות והוא יותר נכון לפי הענין עם שהמכלול אחד הוא:
ליל הפליא אומן. המ"ם בסגול ונגון הטעם מלעיל כי הוא שם כמו אמונה ונמצאים שני
השמות מחוברים בפסוק עצות מרחוק אמונה אומן (ישעיה כ"ה) וכתב הרד"ק שחסרה וי"ו
המחבר

ובנין הדגש ולפי הענין זה החרוז מדבר על העתיד לכן נכון לומר הכ"ף בפתח שהוא
לשון צווי וכל צווי הוא לעתיד כידוע בחכמת הדקדוק: קשר זר אהבה. כה"ב בכל הסדורים
הנדפסים ומלת קשר נקודה בשני סגולין והוא שם דבר כמו לא תאמרון קשר (ישעיה ח') ופירו(ש)
ידוע בפי' הנדפס בסדורים אבל בכל סדורי קלף גם במחזור קלף שבידי כתוב קשר
זר אהבה ולא נמצא לו פי' ומלת קשר הק"ף נקודה בקמ"ץ והשין בפת"ח והוא פעל
עבר לנוכח נסתר ובנין הקל כמו קשר עליך עמוס (עמוס ז') ולפי זה יהיה פירושו קשר
הקב"ה זר שהוא פרעה אהבה כלומר אהבת ארצו ועמו וכל אשר להם כמו שאמת אמו
עבדו הטרם תדע כי אבדה מצרים (שמות י') ואח"כ לקחו ישראל ממונם כמו שנאמר וינצ(לו)
את מצרים (שמות י"ב) ולבסוף אבד עמו שנטבעו בים סוף כמו שנאמר וינער ה' את
מצרים בתוך הים (שמות י"ד) וגו' וזאת היא האהבה שקשר לו הקב"ה נ"ל: וגאל ידידים ממ..
כה"ג גם במחזור ובסדורי קלף רק באחד מסדורי קלף כתוב כנס לאום נדודה ואינו נכון כי
זה החרוז מדבר על העבר וכנס היא בקשה לעתיד לכן נראה נוסח שלנו עיקר: הרסת
ארסת. כה"ב בכל סדורי קלף גם במחזור קלף שבידי ושניהם פעלים עברים וכן הוא ב
הפי' הנכתב במחזור ובסדור קלף והעתק בפי' הנדפס בסדורים כי הרסת קאי על
המצרים וארסת קאי על ישראל במתן תורה ובאמת אינו נכון לפי מה שכתבתי בתחלת
זה הפיוט במלת ביום כי לפי הענין זה החרוז מדבר על העתיד ומאחר שהחרוז שלפני זה
מדבר על העבר. והיה נראה לו להגיה תהרוס במקום הרסת ותארוס במקום ארסת אך
לא מלאנו לבי לעשות כן מנפשי ובקשתי את שאהבה נפשי ומצאתי בגליון סדור קלף שכתוב
נ"ל יש אומרים תהרוס וכן תארוס לפי שהוא עתיד אבל הרסת ארסת זהו לשון עבר על
ששמחתי עד מאד ונכון הוא להגיה כן בפנים ולתקן תכן. כה"ג גם במחזור ובסדורי קלף התי"ו
בשורק והכ"ף בפתח והוא פעל עבר ובנין פועל תולדת בנין הדגש שנמצא בבנין הקל
מענין זה ומים תכן במדה (איוב כ"ח) ושמים בזרת תכן (ישעיה מ') ובמחזור ובסדור והרש"ל
כתוב עז"ל תכן ס"א תקן התי"ו בחיר"ק והקו"ף בצר"י עכ"ל ולפי נוסח זה הוא פעל עבר
לנוכח נסתר ובנין הדגש כמו תקן משלים הרבה (קהלת י"ב) והענין אחד רק שלפי נוסח
סדורים שלנו הוא מדבר על הפעול ולפי סדור והרש"ל הוא מדבר על הפועל אבל נוסח שלנו
הוא יותר נכון מאחר שכתבו אחרון והוא שהוא פעל עבר לנוכח נסתר ובנין הפעל
תולדת בנין הפעול שגם הוא מדבר על הפעול כמו שנמצא הכתוב מזה הבנין בספ(ר)
ון שרש תקן כמו בספר ומחק (איוב ט"ו) ולפי נוסח מהרש"ל היה ראוי לומר ותקן ובנין
מו ובנין הדגש רק שמדבר נגד הפועל מה מבואר לשכל: הראנו בו נפלאות. כ"ה
באחד מסדורי קלף כתובה מלת בו אבל במחזור ובשאר סדורי קלף לא נכתב מלת ב(ו)
ואף שהענין אחד מ"מ יותר נכון לכתבה ובנו מלת בו על מלת פסח שבראש החרוז
תקבו. התי"ו בקמ"ץ חטף והקו"ף בשב"א נע והבי"ת דגושה כמו וכל מעלה פרסה (אסתר
פסח יביעו קרובים ורחוקים. כה"ג גם באחד מסדורי קלף אבל במחזור ובשאר סדורי
קלף שבידי כתוב הגואל קרובים ורחוקים ובמחזור קלף כתוב קרובים ורחוקים
וכתוב

לומר גם שהוא עבר בקמ"ץ המפריד ביניו ובין הצווי שהוא פתח כמו גש פגע בו (שמואל
ב' א'): רצוי. הוא תאר פעול כמו הבל בן אדם הראשון שהיה מרוצה לכהן את יי
בקרבנו שנאמר וישע יי אל הבל ואל מנחתו (בראשית ד'): ומתלבן. כה"ג בפסוק חסר
וי"ו [illegible] כן כתב מהר"ם במכלול בשם [illegible] עזרא והדבו"ת ספר אחר שבא גם כן מלאתי
בספרים מדויקים ואולי הוא מפני שהוא לשון רבים כמו שנהגו מלות מלכים עבדים
ומורים ועיין בפס"ג ושם כתבתי דעת הרד"ק באלה המלות: דלק מלכים וחוקים.
במחזור ובכל סדורי קל"ע שבידי כתוב דלק מלכים ולבם וכתוב בפי' מחזור קל"ע נ"ל
דלק מלכים ולבם רדף המלכים כדכתיב וירדפם עד חובה (בראשית י"ד) ולבם שורפם
כמו לבן שפע עכ"ל אבל בפירוש סדור קל"ע כתוב נ"ל דלק מלכים ולבם חרבם תרגום
דלבם. דלק רדף כמו כי דלקת אחרי (בראשית ל"א) והוא רדף אחרי המלכים שנאמר וירדפם
עד חובה (בראשית י"ד) שלקח את לוט נכבל רדפם עד דן שנאמר וירדף עד דן (שם)
ומה ראה לרדוף אחריהם עד דן לחובה דרשו רבותינו שדנם לחובה כי זה ענין לדין
אבל מליצה ולא מצינו בכל מקום שרדפם לבד ההריגה עכ"ל. נראה מזה שהוא סותר
גירסת הפנים שכתוב ולבם וצריך להיות וחוקים כמו שהוא בסדורים שלנו, ומלת וחוקים
היו"ד נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה כי הוא פעל עבר מבנין הדגש ליחיד נסתר
עם כנוי הנסתרים וזה שכתבתי שהוא מבנין הדגש הוא מפני שלא מצאנו פעל מענין חק
כי אם מבנין הדגש כמו וחיבתם את ראשי למלך (דניאל א'): הללה. הה"א בשורק והלמ"ד
בגעיה ונקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה כי הוא פעל עבר לנקבה נסתרת מבנין פועל
תולדת בנין הדגש כמו ובתולותיו לא הוללו (תהלים ע"ח) רק שהלמ"ד במלת הללו נקודה בקמ"ץ
מפני ההפסק ולולא ההפסק היתה בשב"א נע על משקל והאנשים שלחו (בראשית מ"ד):
בפלך. כתוב בפי' מחזור קל"ע נ"ל הללה נסבה בפלך. הללה שרה במדינה עכ"ל פי'
בפלך במדינה מענין חצי פלך ירושלים (נחמיה ג') שר חצי פלך קעילה לפלכו (שם) אבל
בפי' סדור קל"ע פי' בפלך מענין השנו שבראש המטה שטוות בו הנשים שכתב נ"ל הללה
נסבה בפלך על שם שסכת ברוח הקודש שנאמר בת הרן אבי מלכה ואבי יסכה כלומר
אברהם אבינו למצרים מפני הרעב ראוה שרי פרעה גם והללו בכל מצרים לפרעה
שנאמר ויהללו אותה אל פרעה ואשת חיל ומלות דבר זה כמו שנאמר בספר משלי
אשת חיל מי ימצא וגו' וכתוב ידיה שלחה בכישור וכפיה תמכו פלך עכ"ל: לרקעות תוף
ומלק. פסוק הוא (תהלים ס"ח) וכתבו הראב"ע והרד"ק שהלמ"ד היא במקום בי"ת והוא כמו
ברקעות: הסתוג. ונדחף. כה"ג גם במחזור קל"ע אבל בכל סדורי קל"ע שבידי כתוב הדחף
[illegible] ונסתג והכל אחד הוא כי הסתוג והדחוף שניהם מבנין הפעל הה"א נקודה
בשורק אבל שניהם לא נמצאו בזה הבנין בכל המקרא אבל בבנין נפעל נמצאו שניהם
כמו והמן נדחף (אסתר ו') ומצא נסוג אחור (ישעיה נ"ט) ופירוש סדור קל"ע המתנן הפירוש
הנדפס בסדורים לכן לא רציתי להעתיקו הנה: ומעד לשבר עליונו. בכל סדורי קל"ע גם במחזור קל"ע
כתוב ומעד לברר עליונו וכתוב בפירוש מחזור קל"ע נ"ל לברר לו פסח בורר לו אברהם
שעבוד

ועם כמו דכנגה הסתוג מן בקמץ הה"א עיין בשורק.

החבור והוא מן אמונה ואומן פירושו קיים וקיום: ובו באומן. כה"ג גם בכל מאמרי ו...
גם במחזור קליר באומן בכל הזה נקודה בצירי ונאמן השרש ולכן מי הוא שם תא...
ענין מאשר ישא האומן (במדבר י"א) ובס"א כתוב באומן: ומשגיח. הענין שלא נו ל...
ופנו בגלל הבית וכבר כתבתי בדקדוק הזה בולט ושבעה ולכות שבבקשות רבין
העליונים שאומרים אחר התפלה בליל ו' כמו שסדרתים אחר תפלת י"ה: חטיבה אחת.
פירושו הנכון שבח ותהלה אחת עיין בפי' רש"י בפ"ק דברכות דף ו' ע"א ובפ"ק דחגיגה
דף ג' ע"א: לעולם. הוא מקור ובנין הבגל עם מלו הנסתרים והוא כמו לעולם אותם ופירושו
להעלותם ולא יסבב המחבר להעלותם רק לעולם כדי להשוות החרוז:

ליל אדיר ונאה לתהלתו. ענינו הקב"ה שהוא אדיר שנאמר אדיר במרום ה' (תהלים צ"ג)
נאה הוא לתהלתו כלומר אדיר הוא ונאה הוא לתהלתו ע"ד כי לך נאה (ומה...)
וכתוב רננו צדיקים בה' לישרים נאוה תהלה (תהלים ל"ג): אנוה. הוא עתיד ובנין
הפעיל ... זה אלי ואנוהו (שמות ט"ו): להתאמר. ושמר. כשנים הזה בקול ובני הפסוק ולא
להתאמר הוא מקור ובנין התפעל וענין את ה' האמרת (דברים כ"ו) כי נמצא אבן גם
בבנין התפעל גם בפסוק כמו יתאמרו כל פעלי און (תהלים צ"ד) וכתב בפי' סדר ...
וז"ל להתאמר לשון שבח כמו האמירך היום (דברים כ"ו) ופי' בפסחים אנו ה' הוא שאמ...
שברא אותו אדם הראשון וכו' ומאריך שם עד לנו הלילה משמר אתה ליל של פסח היה
משמר לנו משלת ימי בראשית לעשות בו נס פסוק הוא בעזרא (ובאמת הוא בנחמיה ב') ...
ומגינים ברמחים וגו' והיה הלילה לנו משמר והיום מלאכה (ופירוש הראב"ע משמר ומלאכה
חסר למ"ד השירות והנכון למשמר ולמלאכה) אבל אינו ענין לכאן כלום עכ"ל וכ"כ בסדר ...
וז"ל פסוק הוא בעזרא ואין ענינו לכאן כלום עכ"ל ואנכי שמעתי לא אבין מה שכתבו שאין
ענינו לכאן כלום הלא מפורסם הוא שהפייטן תפס לשון הפסוק בסוף כל חרוז אף שאין
באותו פסוק בעקרו ענין ליל פסח ואיך כתבו זה כאן ויתר מאלה פסוקים: גיה. הוא
שם דבר בענין נוגה כמו ונוגה כאור תהיה (חבקוק ג') אבל גיה לא נמצא בכל המקרא
והוכרח הפייטן לכתבו כדי לעשות ג"כ בראש החרוז והפתח הוא לפני הה"א ...
במפיק וענין ... כבר כתבתי בפרק ו': התאור. הוא פעל עבר ליחיד נסתר ומשו...
הפעול וענין יפה תאר (בראשית ל"ט) אבל לא נמצא ... בנין הפעול בכל המקרא:
פתח דברך יאיר. פסוק הוא (תהלים קי"ט) וכתב הרד"ק בשלש פתח וז"ל הפ"א ...
קטן להבדיל בינו ובין פתח השער (שופטים ח') שהוא בפתח קטן עכ"ל: גל. בגימ"ל ...
והוא פעל עבר ליחיד נסתר ומבנין הקל שרשו גלה ובא בחסרון פ"א הפעל אף שלא
נמצא כן בכל המקרא ... ויתכן לעשות כן כמו שכתב הרד"ק בחלק הראשון ...
חסרי הפ"א שפאו"פ ... וז"ל לקח או בחסרון קח כי כן נמצאהו קח אל ...
(יחזקאל י"ג) והוא קמץ כמו ארוה שאג (עמוס ג') או בא כן להפריד בינו ובין ...
עד ויתכן לומר כי כן נשאר בכל החסרים וכן נהגו הפייטנים ואמר בעל הפיוט
הקרובה גל ונגלע ... השתיה את כל התפלה והתחנה ... עכ"ל ...

פעל עבר ליחידה נסתרת ובנין הפעל על משקל כאשר צותה עליו אסתר (אסתר ב׳):
חקוק. תאר פעול משקל החקוק בכסא הכבוד: כסאך. האלף בסגול והכף בקמץ
ומן לקרות האלף בקמץ והכף בשבא נח כדי להשוות החרוז עם מלת מלאך והטעם
שכתבתי בפרק ו׳ במלת ושבעתו מטובך ובהשמטת למען אמתך: ושר. השין בנקודה על
צד שמאל כמו וישר אל מלאך ויוכל (הושע יב׳) והוא ענין שררה: שמחה וגו׳. פסוק הוא (משלי
יא׳) הטית נקודה בקמץ והמין בחטף פתח והוא פעל עבר לנקבה נסתרת ובנין
הקל ופירש הרד״ק בשרש טמח כי ענינו העצבה והדאגה בענין הלב׳ ותוכן הדבר:
סחרה. הה״א במפיק וכן נרה לכנוי הנקבה הפעולה: ונזרו. הוא תאר להקב״ה שהוא
יוצר אור ובורא חשך וכנוי ונזרו שהוא כנוי ליחיד נסתר קאי על הלילה שהוא שם לשון
זכר והה״א נוספת כמו שכתבתי כמה פעמים וכן כנוי חלקו קאי על הלילה: כוכב.
בסדורים שלנו הנדפסים נכתב חרוז זה קודם חרוז המתחיל כודן אבל במחזור ובכל
סדרי קלע ובפירושיהם הם הפוכים שהחרוז המתחיל כודן הוא קודם החרוז המתחיל כוכב
והוא יותר נכון לפי הענין כי החרוז המתחיל להדק נשחק צריך להיות סמוך לחרוז
המתחיל כוכב כי עליו הוא קאי ודוק. ופי׳ כודן משועבד כמו שפירשו על פסוק ושפח ה׳
קדקד בנות ציון (ישעיה ג׳) שפירש״י ע״ל ושפח לשון צרעת כמו וספחת היא ועל שנכתב
בשי״ן דרשו בו רבותינו שנעשה שפחות ומשועבדות׳ עכ״ל. והם דברי ויקרא רבה פרשה פ׳ מצורע
שדרשו על פסוק ושפח דעל כמה דרשות ובכללם כתוב ע״ל רבי חייא בר אבא אמר
שעשאן שפחות ומשועבדות׳ מהן משעבדן עכ״ל. וירושלמי פ״ק דפאה ומצא
בספר יפה מראה סי׳ ח׳ שכתוב וז״ל יש שהוא מאכיל את אביו פטומות ויורש גיהנם ויש
שהוא כודנו ברחיים ויורש גן עדן כיכבד וכו׳. ומפרש בעל יפה מראה כודנו משעבדו
וכן הוא בערוך ערך כדן וז״ל כאן עבד המשעבד שבוי לוקה. ופי׳ כוכב קדרם
לשון תרגום הוא כמו עלימו אבד כלח (איוב ל׳) תרגומו עליוהי הובד כוס וכן תרגם
בכלח אלי קבר (שם ה׳) תרגומו תיעול בשלימות שניך בכוכא. וזה הלשון נמצא בדברי רז״ל
הרבה מאד שקורין לקבר כוך הכ״ף נקודה בשורק וכן הוא מנוקד בתרגום: נחטט.
הוא פעל עבר ליחיד נסתר ובנין נפעל מענין חטיבה וחפירה כמו מחטטו שכבו
דפרק הבא על יבמתו ביבמות דף ס״ג וכן מחטט אחריו דפרק גיד הנשה בחולין דף
צ״ב שפירש בערוך חותך וחופר: ונכאו. הוא פעל עבר לרבים נסתרים ובנין נפעל
הנון הוא נו״ן הבנין ומשקל הכ״ף הוא לתשלום נו״ן השרש שרשו נכה והאלף היא תמורת
הה״א למ״ד הפעל כמו נכאו מן הארץ (איוב ל׳) שפירושו נשפלו שפירש בפירוש סדור קלע
שהכלבים חטטו את קבריהם וסחבו את המתים מקבריהם מה היה להם שפלות
גדול: הפך לילה ונדכאו. פסוק הוא (איוב לד׳) וכתב הרד״ק בשרש דכא מלת ונדכאו בא
לעתיד ובנין התפעל ומשקל הדל״ת הוא לתשלום תי״ו הבנין והוא כמו ויתדכאו רק שבפסוק
הוי״ו נקודה בשב״א כי הוא וי״ו החבור וחברת הוא אל מלת והפך שלפניה שמלת והפך
הוא עבר המהפך לעתיד ומפני הוי״ו וכל הפסוק מדבר על העתיד כדכתיב לכן יכיר
מעבדיהם.

שעבוד מלכיות נפלאותיך ומחשבותיך אלינו שאמרת לו לדרך הגלות בשעבודנו כדי להשפיל אותנו
ובין של גוים עכ"ל אבל בפי' סדר קלע"ג כתוב כפירוש הנדפס בסדורים. ומלת ומעד
כתבתי בדקדוק במעריב ליל ראשון: עוונו. הע"ן בשורק והוי"ו בגעיה לחסרון אות הכפל
שרשו עוה והוא מענין עוה בריגל (דברים כ"א) שנגעיה הוי"ו בכנוי כמו ופרקת עלו
(בראשית כ"ז) ובכאן הוא עם כנוי המדברים בעדם פירושו עוה שלנו: וכח. הוי"ו
בחולם והכ"ף בגעיה ונקודה פתח והוא פעל עבר ליחיד נסתר ובנין הקל ומענין
והוכח אברהם את אבימלך (בראשית כ"א) שרשו יכח ונחסרה בבנין הפעל יו"ד פ"א
הפעל לוי"ו נחה ולא נמצא מזה השרש בבנין הקל בכל המקרא אבל נמצא בבנין
התפעל ועם ישראל יתוכח (מיכה ו') וי"ו שהיא תמורת יו"ד פ"א הפעל נעה והכ"ף
דגושה כדין ההתפעל ועל זה סמך הפייטן ויסד וכח מבנין הקל אשר אם כן
הוי"ו נעה ועין הפעל דגושה: חשאו. לשון תרגום הוא ובספר המתורגמן הביא הרבה
פסוקים שמתורגמין חשאו ובספר התשבי הביא שני פסוקים מהם וכתב על קול דממה
דקה (מלכים א' י"ט) תרגום דמשבחין בחשאי לשון שתיקה וכן בנחת נשמעים (קהלת ט')
בחשאי מתקבלין ונראה לו שאין לשמש בו דלת בית השמש בלשון אשכנז שמויגן עכ"ל
ולפי זה ראוי לומר בכאן וכח בחשאי בבית השמש אבל יש להפליא על בעל המתורגמן
כי הוא בעצמו הביא בספר המתורגמן כמה פסוקים שתרגומם חשאי בלא בי"ת ולכ"ן
בחולה. פי' בפי' סדר ומחזור קלע"ג בפחד ורעדה ר"ל שהוא מענין ואסלדה בחילה (איוב ו')
שהוא שם עם הא' הנקבה: גדים רדו. בפי' ומחזור קלע"ג ז"ל גדים סבלנים, רדו
שפק, הרוד ושפק בהם אש. ע"א רדו לשון תוכחה כמו לא תרדה בו בפרך (ויקרא כ"ה)
עכ"ל ולי טעם השני הוא יותר נכון כי הרי"ש בחולם והדל"ת דגושה נמצא שהוא שם על
משקל הדגשים כמו פעול צבור ודמיהם ומענין ורידה לא נמצא בנין הדגש כלל לא
פעל ולא שם אבל מענין רדיה נמצא בנין הדגש כמו ירד לו במדרים (שופטים ה')
אז ירד שריד (שם) שהם עתידים ובנין הדגש ושרש רדה שהוא ענין רדיה והם על
משקל וצו ה' אתך את הברכה (דברים כ"ח) שהוא ג"כ עתיד ובנין הדגש ושרש צוה
צבה. הצ"ן בחולם והבי"ת בצר"י והוא פעל עבר ליחיד נסתר ומבנין הדגש על משקל
אשר בחר בנביאים (הפ"ה א' י') ואע"פ שלא נמצא מענין אהבה בבנין הדגש בכל המקרא הכה
הפייטן ליסד כדי לעשות אות ד"ן בראש החרוז ועניינו כמו והגביר את העם (שמואל ל"ג)
לאלום. הלמ"ד בסגול והאל"ף בחטף סגול והוא מקור ומבנין הקל ומענין או מי ישום אלם
(שמות ד') ואע"פ שלא נמצא מזה הענין בבנין הקל בכל המקרא מאחר שמצאנו מזה
בבנין נפעל שהוא תולדת בנין הקל הענין כמו נאלמתי לא אפתח פי (תהלים ל"ט)
והעתיד כמו תאלמנה שפתי שקר (שם ל"א) נוכל לבנות עליו גם בנין הקל כי לא מצא
פעלו ובלו פעול כמו שכתבתי בשם הרד"ק בברכת אתה חונן באות טבעת: תוכח
הוא תאר פעול לנקבה ומבנין הקל ומענין על רקבה כמבואר בפי' הסדר הנדפס
ונעתק מתוק פי' סדר קלע"ג: בונה. הוי"ו נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא

ואמר חכם מאד. מלת סמוך קמץ ונקודה ד"ת מצע בקמ"ץ לודמעה ונכון הוא כי כן
הוא בפסוק והוא בקבלת ספרדים שהוא בשב"א ודוק: ערמתו. הע"ן בקמ"ץ ולא בחטף
פת"ח והטעם כתבתי בברכת אות ואמונה בזאת הערוכים: פלחם. הלמ"ד נקראת
בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא פעל עבר ליחיד נסתר עם כנוי הנסתרים
ובנין הדגש ופירושו פלח אותם, אבל נלחם הלמ"ד בשב"א נח כי הוא פעל עבר
ליחיד נסתר ובנין נפעל ואין הלמ"ד דגושה ונקודה חי"ת נלחם בקמ"ץ מפני
ההפסק: פואר. בספרים שלנו גם בכל ספרי קטן נקודה הפ"א בשור"ק מפני
שהוא פעל עבר ליחיד נסתר ובנין פועל תולדת בנין הדגש ואינו נכון כי
בבנין פועל עין הפעל דגושה ומפני שאין האל"ף מקבלת דגש צריך שתנקד
הפ"א בחול"ם כמו שכתבתי בפרק ד' והיה פואר על משקל ומורק ושוטף במים (ויקרא
ו') שהמ"ם בחול"ם וכן הוא מנוקד במחזור קטן הפ"א בחול"ם והאל"ף בפת"ח והוא
הנכון וכתוב בפי' מחזור קטן וז"ל פואר מין באמירות נתפאר הקב"ה שהוא
עליון באמירות של מכניע האלהים גדולות שאמרו שנאמר וכנוע האלהים גדולות שמעו
(ישעיה כ"ד) עכ"ל, ובפי' סדור קטן מאחוק בו ונעתק מרומו בפירוש הסדור הנדפס:
פענח. הפ"א נקודה בחיר"ק והע"ן בחטף פת"ח והנו"ן בפת"ח והחי"ת נח נראה והוא פעל
עבר ליחיד נסתר ובנין הדגש מענין צפנת פענח (בראשית מ"א) וכתב הרד"ק בפי'
הפסוק בשרש פענח וז"ל צפנת פענח שם תאר בפלס מרובע ופירוש צפנת
פענח הצפונות מגלה ואמרו שהוא פעל עבר מן המרובעים והנכון כי פענח בחיר"ק
הפ"א ואמרו הפייטן ממנו כל הבנין כמו שאמר הפייטן המפענח צפונות
סתומות עכ"ל: ומעבדו. המ"ם בפת"ח כמו מעשיו: צומת. הצד"י בשור"ק והמ"ם דגושה
ונקודה פת"ח והוא פעל עבר ליחיד נסתר ובנין פועל תולדת בנין הדגש מענין
אותו אצמית (תהלים ק"א) שהוא ענין כריתה ופירוש צומת נכרת כלומר שנהרג:
קמות. הקו"ף בחול"ם והמ"ם בפת"ח והה"א הנקבה נהפכה לתי"ו רפה מפני הסמיכות
והוא שם דבר כמו ואכרות קומת ארזיו (ישעיה ל"ז) שהנפרד ממנו קומה כמו ורמי
הקומה גדועים (שם י'): הוצלה. הה"א בשור"ק והצד"י דגושה לחסרון נו"ן פ"א
הפעל שרשו נצל והיא נקודה בקמ"ץ מפני ההפסק והוא פעל עבר ליחידה נסתרת
ובנין הופעל תולדת בנין הפעיל ואע"פ שלא נמצא בנין הופעל מזה הענין
בכל המקרא הנה מצאנו שנמצא ההפעיל כמו והצל לא הצלת (שמות ה') ודומיהם
יכול לומר גם בנין הופעל הוצל הוצלה וכו' כי אין פועל בלי פעול ודוק:
ההדסים אשר במצלה. פסוק הוא והוא מוזר מן ההדסים אשר במצלה (זכריה א')
הבי"ת נקודה בפת"ח לדומה והמ"ם דגושה ובעבור זה נקראת בשב"א נע והצד"י בשור"ק
כי הוא חסר וי"ו על פי המסורה שנמסר עליו לית וחסר ודגש וזה שנמסר ודגש באין
על המ"ם שהיא דגושה כי אין לומר שהוא בא על הצד"י כי השור"ק הוא במקום מלאפום
והוא תנועה גדולה שאין צריך וכתב זה לאפוקי מפסוק ונפלאותיו במצולה (תהלים ק"ז) שהבי"ת
בחיר"ק

מעבדיהם והסך וגו׳ נמצא שלות ונדכאו הוא מתוב לכן היו נקודה בשבא אבל בבנין
שהענין מדבר על העבר אשר על כן הסיר המיטן יו״ד ההפוך מלת הסך להורות שהוא
עבר ומ״ש לכן צריך לקרות יו״ד ונדכאו בפתח והלמ״ד דגושה כדין יו״ד המהפכת עתיד
לעבר כמבואר בפרק ב׳ : נשתק. הוא פעל עבר לנוכח נסתר ובנין נפעל מענין ושתק
מימי הים (שמות י׳) השי״ן בנקודה על צד ימין ושמעתי הרבה מן המתחכמים שקורין אותו
בנקודה על צד שמאל והוא ענין שחוק ולעג : אוקונס. פי׳ דיוקנין כדאמרינן באיכה
רבתי וז״ל כך אמר הקב״ה לישראל כלום אתם מקניטין אותי אלא בשביל אוקונין של עשו
שחקוקה על כסאו וכו׳ ופי׳ בערוך ערך אוקונין וז״ל פי׳ אוקונין דיוקנין כמו
צורה וצלם ודמות עכ״ל : ולבטה. הו״ו נקראת בשורק והבי״ת נקראת בשבא עם
מפני הדגש שבה כי הוא פעל עבר לנקבה נסתרת ובנין פעל תולדת בנין הדגש
מענין ואויל שפתים ילבט (משלי י׳) שפי׳ הרד״ק וז״ל יתעות או פירושו יכשל עכ״ל וכן מלת
ולבטה פירושו נתעותה ונכשלה : ולוקה. פירושה הולה מהגדה של פסח במאמר ומן שלך
המזרוק : בוקה וכו׳. פסוק הוא בוקה ומבוקה ומבולקה (נחום ב׳) וכתב הרד״ק בפי׳
הפסוק וז״ל בוקה ומבוקה ענין ריקות והכפל לחזק כי מבוקה הוא בוקה אלא שנוספה
בו המ״ם הנוספת על השמות וכן יי עזי ומעזי. ומבולקה. כריתה עכ״ל. ובו״ת ומבלקה
נקודה בשורק והלמ״ד דגושה כי הוא תואר פעול לנקבה ובנין הדגש והשמות כמו
המעשקה בתולת בת צדון (ישעיה כ״ג) אבל בוקה ומבוקה הם מבנין הקל שהם
לכן בשניהם הבי״ת במלאפום והקו״ף אינה דגושה : מאודו הנאות. כ״ה במחזור וכל
סדורי קלע״ך מאודו בדל״ת וכתוב בפי׳ מחזור קלע״ך מאודו הנאות לשון מאוד כלומר
הנאות הרבה מאד ודבק לך על משפטי צדקך שעשית עמנו, ובפי׳ סדור קלע״ך כתוב וז״ל
הרבה הנאות ושבחות עלו להודות על כל הנסים שעשית עמנו. ואדבק לדבקך כמו אדבק
בעת״ך כלומר דבוק וכן אמר משה ובו תדבקון ובקולו תשמעון וכו׳ ומאריך שם. וכ״ה בסדור
מהרש״ל בשם ס״א מאודו בדל״ת : סיע. הסמ״ך בחיר״ק והיו״ד דגושה ופתח והוא פעל עבר
לנוכח נסתר ובנין הדגש מענין סיוע ועזרה וקאי על הקב״ה כמו שפי׳ בפי׳ מחזור קלע״ך
וז״ל סיע צדק וכו׳ סייע הקב״ה לבר גדעון שהיו מעטים מן הצדיקים מעטים בי קיום
ונצלו בזכות העומר ובפירוש סדור קלע״ך מאריך מאד כמו שבמעט בפי׳ הגדה של
פסח דרים : סגב. הסמ״ך בשורק והגימ״ל דגושה ופתח והוא פעל עבר לנוכח נסתר ובנין
פועל תולדת בנין הדגש וכתוב בפירוש מחזור קלע״ך וז״ל סגב במבטח וכו׳ אדם
בוטח בהקב״ה נשגב ונתחזק כמ״ש ובוטח בי״י ישגב (משלי כ״ט) נדרש על רות
כשהלכה לשכב אצל בועז בגורן היה לו לקללה אלא בשביל שבטחה בהקב״ה נתן לה
ברכה שנאמר ברוכה את לי״י בתי (רות ג׳) ומי עשה כן גבר חכם בעז, בועז
שחכם בתורה שנקרא עוז שנאמר יי עוז לעמו יתן (תהלים כ״ט) עכ״ל אך קשה קצת
לפי פי׳ זה מאחר שמלת סגב קאי על רות כמו שכתב בשביל שבטחה בהקב״ה אם
היה ראוי לומר סגבה לשון נקבה ולא נמצא בכל סדורי קלע״ך כי אם סגב לשון זכר ו[illegible]

גבר

- קבי׳ נתאותה באות אלף ושעמו אסר [illegible] והראיה [illegible] נתעותה [illegible] אין כמו נתעותה שעמו בפירוש הרד״ק ולשון [illegible]

בברוך. בדרך סוף משה לא השלימה לפניו לומר אחרי לפניו שקדם ולא בירר לפניו
שפירשם למעלה עכ"ל: ספו לומר משה וכו'. בפירוש סדור קלע"ק כתוב וז"ל המתחנן לשומעם
של משה שבקע להם את הים עכ"ל. ואינו יודע מאיזה לשון הוא כי לא מצינו לשון ספייה בענין
המתנה ויותר נראה פי' מחזור קלע"ק שכתב וז"ל ספו וכו' ראו נס משה שבקע הים
לפניהם עכ"ל. והוא לשון תרגום כמו הבט נא השמימה (בראשית ט"ו) תרגומו ואסתכי וכן
וישקף על פני סדום (שם י"ט) תרגומו ואסתכי והרבה כאלה נמצאים בלשון התרגום ומענין
ראייה גם בגמרא דברכות דף נ"ד ע"א במשנה ספו שמש פי' רש"י ספו שמש שאינו יכול
להסתכל כנגד החמה וכן בסוכה פ' נח ואבו נסכה פירש"י נסכה גל שרה על שם שסכה
ברוח הקדש וכו' עכ"ל: במים. כה"ג בפסוק (ישעיה י"א) המ"ן בשב"א נח לבדו:
ליל עטור וכו'. כתוב בפי' מחזור קלע"ק וז"ל עטור וכו' עטרת פלאו צבקך במשראל שהם צבאות
של שנאמר יצאו כל צבאות יי' (שמות י"ב) עשה הפלאות וכו' ומחריב שם. נראה מפירושו
כי עטור הוא תואר פעל ופירש אותו לשון עבר לנסתר נמצא והדגש כי התאר ובא במקום עבר
והוה ועתיד כמבואר בפרק ו' ואפשר לו ג"כ לומר כי עטור הוא תואר להקב"ה ופירושו
אתה יי' העטור בעטרת תפארת ישראל המעטירים אותך בכל מיני תהלה ושבח והדק
הפלאות פלאו צבקך קרבתך לו וכו': קרבתך לו טוב משועת הנבאות. כה"ג באחד
מסדורי קלע"ק אבל במחזור ובכל שאר סדורי קלע"ק שבידי כתוב משועת הבאות וכתוב בפי'
סדור קלע"ק וז"ל משועת הבאות על שם המקרא כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות
(ישעיה נ"ו): במלאכות הנבאות. כתוב בפירוש מחזור קלע"ק וז"ל במלאכות הנבאות שמתי
בך מתסו שתקיים לו ענין זה שהבטחתני בשליחות הנביאים וזה הוא גם מלך ישראל
וגואלו עכ"ל נראה לפי פירושו שצריך לנקוד המ"ם בפת"ח והמ"ב בשב"א נח והאל"ף בחטף
פת"ח והכ"ף במלאכ"ם כמו במלאכות יי' (חגי א') שפירושו ענין שליחות אבל לפי פי' סדור
קלע"ק שכתב וז"ל במלאכות הנבאות כשופטים הקב"ה מן הרשעים נקראת מלאכה שנאמר
כי הנה יי' עושה מלאכה בהר צבון לשפוט כל הגוים הנבאות מן הנביאים. מלך ישראל
יי' צבאות שנאמר כה אמר יי' מלך ישראל וגואלו וגו' (ישעיה מ"ד) עכ"ל נראה לפי זה
שצריך לקרות המ"ם בשב"א והלמ"ד בקמ"ץ והאל"ף נחה והכ"ף בחולם אבל הראשון
יותר נכון לפי דעתי:
אור. פירושו לילה במזרח ברוש פ"ב דפסחים עד הפוט מוסד ע"ב אלפא ביתא
של אלב"ם, וכל תרי"ג מסיים בפסוק: יום הנע"ק. הוא יום שלש עשר בניסן כמו
ששנינו במנחות פרק י' ומשאל דף ס"ח ע"א משחרב בית המקדש התקין ר' יוחנן בן זכאי
שיהא יום הנע"ק כולו אסור וכו' ומלת הנע"ק הוא מקור מבנין הפעיל ונחו העי"ן שלו נע"ק
והוא הבנין בקמ"ץ ופ"א הפעל בצר"י או בחור"ק כמבואר במכלול במקור מבנין הפעיל ונחו
הע"ן: המבשרה. הה"א בשור"ק והוא פעל עבר לנקבה נסתרת מבנין הופעל ע"מ לארץ המלכה
(שמואל נ"ט) וק"ל ראשון הוא ומפני הענין כמו"ב המלכה שיש בו העונות טעם
הוא נקע"ק קטן ולשון נקבה קאי על הספירה: בנגהים. פירושו בלילות במזרח ברוש

פ"ב

בחור״ב והמ״ם אומנה במלה: לשנה. הנ״ן נקראת בשב״א נע ומפני הדגש שבה כי
הוא מקור ובנין הדגש מענין ושננתם לבניך (דברים ו׳) והה״א נוספת כדי שתקרא נו״ן
ומ״ב הפעל בקמ״ץ להשוות החרוז: חשבה. הפ״א בשב״א נע ומפני הדגש שבה כי הוא פעל
עבר לנקבה נסתרת ובנין פועל תולדת בנין הדגש: למלה. גם הוא מקור ובנין הדגש
עם תוספת הה״א כמו לשנה דלעיל והוא מענין מי מלל לאברהם (בראשית כ״א) ופי׳ בתרגום
קלע״ג ע״ל רחו חפשה למלה לדבר לשון הפסוק עם לבבי אשיחה ויחפש רוחי אגברה גיותו
בו׳ כך אומרת כנסת ישראל גוברת אני שהייתי מגנת הקב״ה כלולה עכ״ל ובפי׳ סדר
קלע״ג הארוך בו מאד והביא מדרש שוחר טוב ומקצת פירושו הועתק בפי׳ הנדפס
צור. הצד״י בחול״ם ובן צור שבפסוק: המעטירה. הוא בינוני לנקבה ובנין הפעל: שמו כשמו
כשנהם הש״ן כצד״י על פי המסורה ופסוק הוא (ישעיה כ״ג): לנצור. הוא מקור ובנין הקל מענין
נצור לשונך מרע (תהלים ל״ד): תבוא. התי״ו בקמ״ץ והבי״ת במלאפו״ם והוא תאר פעל לנקבה
ובנין הקל מענין תבואה וגברו ע״ל: אחת מהנה לא נעדרה. פסוק הוא (ישעיה ל״ד)
ומלת מהנה הה״ן דגושה ומפני שהטעם מלעיל: נעדרה. העי״ן בשב״א נח לבדו ומפני הדגש
הדל״ת והוא נפעל עבר לנקבה ולא נפעל הווה כי הוא בטעם מלעיל כמו אחת מהנה לא נשברה
(תהלים ל״ד) אבל ההווה הוא בטעם מלרע כמו רוח נשברה (שם נ״א): תבנו. הבי״ת בשב״א נע ומפני
הדגש שבה כי הוא פעל עבר לרבים נסתר ובנין הדגש עם כנוי הנסתר והכנוי קאי על ליל
של פסח: ונס. הנו״ן בקמ״ץ ולא בשב״א ומפני שהמלה בטעם מלעיל ומוגבת בענינה: לשעת. הוא
מקור מן וישע ה׳ אל הבל (בראשית ד׳) ופירושו לשון לפנות: שלוחים. כה׳ דבא והוא תאר
פעל לרבים והוא מלשון התרגום בענין צופים ומצפים: תתברר. הוא עתיד לנקבה נסתרת
ובנין הדגש הדל״ת דגושה על משקל תצוה והוא מענין תחדהו בשמחה (תהלים כ״א) ובפי׳
סדור קלע״ג יש בו שני פרושים ונעתקו בפי׳ הנדפס בסדורים: בהבדק. הוא מקור ובנין
הדגש עם כנוי המוצא ולכן הדל״ת דגושה ומפני הדגש היא נקראת בשב״א נע:

ליל טבס. בשני סגו״לין והוא שם על משקל בגד צמר וכתוב בפי׳ מחזור קלע״ג ע״ל טבס בל
מחמת תיקון פלאותיך שהפלאת עמהם ונתגלו לך ואורו לך מורו המאורות עכ״ל הנה
פי׳ טבס תקון מלשון תכסיסו מלכות האמור במסכת שבת פרק במה מדליקין (דף ל״א ע״א)
שפירש״י, תכסיסו תקוני דרכי המלך לפי הכבוד: במלוק אך באמונה רחק חסדת.
בה״ה גם בכל סדורי קלע״ג גם בסדור מהרש״ל אבל במחזור קלע״ג כתוב במקום חסדת אמ
וכתוב בפירושו וז״ל באמונה ארסת שנאמר וארשתיך לי באמונה (הושע ב׳) של אברהם
שאמר לו ואחרי כן יצאו ברכוש גדול (בראשית ט״ו) אורסת בבית מצרים ובעת הים
עכ״ל וגם בפי׳ סדור קלע״ג לא נרשם חסדת רק ארסת וכתוב בפירושו וז״ל ישראל הבלולים
בך ונקראת ארוסתך באמונה שהאמינה בך הוצאת ממצרים שנאמר ויאמינו בה׳ (שמות
י״ד) וכן אמר הושע וארשתיך לי באמונה עכ״ל. נראה שהגירסא הנכונה היא ארסת:

ליל ונסתים. מלה מורכבת מבנין נפעל והתפעל שרשו סים שפירושו ענין המלה כמו
בב״ב פרק השותפין דף ו׳ סע״א ע״ב ורבי אמי סיימה הוא בלא סיימה קמיה
בפרק

התוכה הגמרא בכ״י קלע״ג שורה ומודפס ... עזרה ונחלב הדפוס ... קלע״ג ... וכתבתי ... המובאות כאן בפנים ... הראשונות.

אולם להשוות החרוז נראה כי הגירסא ... ארסת.

הלבנה: הרם. הוא צווי לזכר ובנין הפעיל ונחי הע"ן כמו ואתה הרם את מטך
(שמות י"ד): משלים. לא נמצא זה השם בכל המקרא ברבוי במשקל השמות להיות
המ"ם בפת"ח או בהפסק בקמ"ץ והיו"ד בחור"ק רק המ"ם בחור"ק והיו"ד נחה
כמו והרבה המכשולים (יחזקאל כ"ח) אבל הפייטן ניקד אותו כן כדי להשוות החרוז:
המון חוגג. בכל הסדורים גם במחזור ובסדורי קלע"ג נקודה הה"א המון בחטף פת"ח
והוא טעות ומפורסם כי המון חוגג פסוק הוא (תהלים מ"ב) הה"א נקודה בקמ"ץ
כי לא תנקד בחטף פת"ח כי אם בסמוכות כמו המון שיריך (עמוס ה'): עלות.
הוא מקור ובנין הקל כמו עלות בהר (שמות י"ט): יראה. הוא עתיד ובנין נפעל
ודגש היו"ד הוא לתשלום דגש הנו"ן והענין הוא שנעבה בהמון חוגג לעלות ולקיים
מקרא שכתוב יראה כל זכורך (דברים ט"ז): התר. הוא צווי ובנין הפעיל כמו
התר אגודות מוטה (ישעיה נ"ח): שלשלים. ענינו מוסרות מוטה ושלשלאות ולשון תרגום
הוא כמו ומוסרות ערוד מי פתח (איוב ל"ט) תרגומו ושושלי ערדא מן שרי: לחננה.
החי"ת בסגו"ל והנו"ן בשב"א נח והיה ראוי החי"ת בפת"ח והנו"ן בדגש ובשב"א נע
כי הוא מקור ובנין הדגש ובא כן על מי המוסף כמו כי עת לחננה (תהלים ק"ב) והה"א
במפיק לכנוי הנקבה הנסתרת: תשלים. השי"ן דגושה כי הוא שם מן הדגשים וענין
התרפות ועזבות ולשון תרגום הוא כמו אל תרף ידך (יהושע י') תרגומו אל תרשל
ידך מהם ותרפים (שם י"ח) תרגומו אתון מתרשלין וכן אל תעצלו (שופטים י"ח)
תרגומו לא תתרשלון והרבה כאלה: ומרקם. המ"ם בצר"י לתשלום דגש הרי"ש שהוא
חסרון נו"ן השורש: קבות. הקו"ף בחור"ק והבי"ת דגושה והוי"ו בצר"י ומפני הסמוכות
כמו ראשית בכורי אדמתך (שמות כ"ג): חרבות. החי"ת בקמ"ץ חטף והרי"ש בשב"א נח:
גרגו. הגי"ן בחול"ם והרי"ש בשב"א נע והגי"ן השניה במלאפו"ם כי הוא פעל עבר ורבים
נסתרים ובנין פעל תלונת בנין הדגש וענין גריעות ומפני שהרי"ש אינה מקבלת
דגש נהפך השורק לחול"ם כמבואר בפרק ב' והוא על משקל כי גורשו ממצרים (שמות י"ב)
גורשו מיום עבות (תהלים צ"ג) ובטעות נקודה בסדורים הרי"ש בקמ"ץ כי אין כאן הפסק
כלל אשר בעבורו ובא קמ"ץ במקום השב"א כמו אשר לא חרבו (שופטים י') שהרי"ש בקמ"ץ
מפני באתנחתא וענין המלה לקחה ולשון התרגום כמו וירק את חניכיו (בראשית י"ד)
תרגומו וזריז ית עלימוהי ועיין במתרגמין ובהשבו קשרו גרג: דינו. הנה דרך הסדורים
גם בכל דברי ה"ל כתובה מלת דינו דוננים דיננו ודומיהם בשני נוני"ן אבל באחד
מסדורי קלע"ג מצאתו כאן דינו בנו"ן אחת והוא הנכון כי כן בכל המקרא לא נמצא
כי אם בנו"ן אחת כמו והיה ה' לדין (שמואל א' כ"ד) והוא תואר מן הדגושים הדל"ת בפת"ח
והנו"ן דגושה ונקודה קמ"ץ ובסמוכות תנקד גם הנו"ן בפת"ח כמו אבי יתומים ודין
אלמנות (תהלים ס"ח) וברבוי הנו"ן בקמ"ץ ודגושה דיינים על משקל וראו המלחים (יונה
א') שהמנהג ממנו מלת בדגש וקמ"ץ הנו"ן כמבואר במכלול בשער השמות משקל פעל
הפעל בפעל בפת"ח ועין הפעל בקמ"ץ ודגש ובסמוכות הרבוי תנקד עין הפעל בשב"א
והקל

פ"ק דפסחים וכתב בעל הערוך בערך נגה ע"ל ברש"י גמרא בפסחים דף ... אור
נגהו פירש כמו לילה הוא כמו שקורין לשון סגי נהור ע"כ: נגהה. הוא תאר לנקבה
ובנין נפעל ודגש הדל"ת הוא לחסרון נו"ן פ"א הפעל: ומואר. המ"ם בחולם ולא בשורק
לתשלום דגש הא"לף כי הוא פעל לחוד ובנין הדגש כמו שכתבתי בערך שאור:
כרך. הוא תרגומו של עיר ומבצר עיין במתורגמן ובספר התשבי שרש כרך: ומחזה
החי"ת בשב"א נח לבדו ושני המ"מין בפת"ח הראשונה היא בפתח ולא בחו"לם ומפני
החי"ת שהיא גרונית והשנייה היא בפתח ולא בקמ"ץ מפני הסמוכות כי הוא שם סמוך
כמו מחזה עינים (יחזקאל כ"ד): נגוהים. כ"ה בכל הסדורים שלנו אבל באחד מסדורי
קלף מצאתי כתוב נחוחים אפשר שפירושו כי בית המקדש מכפר עונות ישראל
העולים בקרבנות שהם ריח ניחוח. ובאחד מסדורי קלף מצאתי כתוב ניכוחים ומ"ש
במחזור קלף וכתב בפירושו נ"ל גיל לבנות לבנין המלך נגוחים שלהים שמחת
הבבות היה בית המקדש שנקרא לבנין המלך עונות העולים במלות. שלהים
עולים עשר תרגום ושלהי. ע"א נינוהים תאות ישראל העולים במלות המתאוים
לו כמו ויגהו כל ישראל אחר ה' ע"כ ופי' של רש"י והרד"ק על מלת ויגהו ובמקום אחר
ופירושיהם נדפס בפי' הסדור והרד"ק הביא המלה בשרש נהה אך מפני שבכל
הסדורים והמחזורים מצאנו נו"ן השנייה של נגוהים נקודה בחולם נראה שהפייטן
סבר ששרשו נגה והיה נגוהים ע"מ גבוהים נו"ן הראשונה בשב"א והג"ך: כלמנך.
הנו"ן בסגו"ל והכ"ף בקמ"ץ ומפני העומד העניין כ"ה במחזור ובקצת סדורי קלף כלמנך
בבי"ת השמוש ובקצת סדורי קלף כתוב לשכנך בלמ"ד השמוש והכל אחד בוא
לפי פי' סדור קלף המועתק בפי' הנדפס בסדורים: וקום בשר. הו"ם בשב"א
מפני הסמוכות: שלים. שרשו שלה ועניין לא תשלה אותי (מלכים ב' ד') שפירושו עניין
טעות ושגגה ונקדו השי"ן והלמ"ד בקמ"ץ והיו"ד בחור"ק ע"מ ידים ששרשו ג"כ ידה וקמ"ץ
הלמ"ד הוא מפני ההפסק בדל"ת ידים בהפסק כמבואר בספר דרכי נטויות ודים
וכן ראוי לומר מכשולים שלים וכו' בכולם הלמ"ד בקמ"ץ ומפני ההפסק והעומד הענין:
סלולו. שם תאר פעל ... לשון רבים ועניין דרך לא סלולה (ירמיה י"ח) ואין לומר שהוא
שם דבר והיה פירושו כמו דרכי ציון כי לא יבא שם מדה העניין בלי תוספת
מ"ם בתחלה כמו והיתה מסלה (ישעיה י"א) ומשל אחר מסלול נדרך (שם ל"ה) רק הוא תאר
לדרכים הסלולים והם דרכי ציון והענין מפרש בפי' סדור קלף והועתק בפי' הנדפס
בסדורים: ובקשים. הק"ף בשב"א נח כי אינה דגושה אע"פ שהיא בנוני ובנין
הדגש וכבר כתבתי זה אחר ברוך שאמר בפסוק ישמח לב מבקשי ה': תבקיעון
הוא שם דבר עם תוספת תי"ו בתחלה ולפי פי' סדור קלף המועתק בסדור הנדפס
הוא מענין פקודה עבירה ולא נמצא זה השם במקומו בכל המקרא אבל נמצא הוא
במדרש רבתי בפסוק דרכי ציון אבלות אמר ר' אבדימי ... אפילו דרכים
ובקשים תבקיעון הבד' דרכי ציון אבלות ונמצא גם בגמרא בענין אחר כתבתיו ...
הלכה

והביא וסדר אחריו בשלש מאות ומלת בשלש מלות כל המשולשים הנזכרים במשנה. והשלישי
שבכל ספרי קלע"ע שבידי כתוב מכום בק"ל וגם בפירוש הספר שפירשו וחם לר'
והגדה תסע והוא הפירוש שהבאתי לעיל לכן אין מקום להגיהם: ולאמתו. בשלש מאות.
מלת בשלש הוא שם מן המשולשים הש"ן בחורק והלמ"ד דגושה ובמאפ"ים ר"ל כל ולאמתו
מאות משלשות: קבצו. הקו"ף בשורק והבי"ת בשב"א נע מפני הדגש שבה כי הוא
פעל עבר לרבים נסתרים ומבנין פועל תולדת בנין הדגש כמו ילדו על ברכי יוסף
(בראשית נ') וגם זה הפרק שלאחרון מוסדים ע"פ משנה דפ' ר' ישמעאל דקע"ס ע"א דתנן
וכל העיירות הסמוכות לשם מתכנסות לשם כדי שיהא נקבר בעסק גדול כמו שהוליכה
וכו' הארכה שם בענין זה: לנאות. להיות נאה ומהודר: קברוהו. ונתגלהו. שניהם
פעל עבר לרבים נסתרים ומבנין הקל עם כנוי היחיד הנסתר כמו וקברו אתו
ואמו (זכריה י"ג) וכנוי הנסתר בכאן קאי על המת שהוא שם דבר בלשון זכר: בקופה.
הקו"ף בשורק והפ"א דגושה ונקודה קמ"ץ ועיין בספר התשבי שרש קפה: ומכופלות. הכ"ף
בשור"ק והפ"א דגושה ודקדוק המלה וגם דקדוק מלת כפלה כתבתי בהגדה של פסח
בפל אחת כמה וכמה שאחר כמה מעלות: רבה. הרי"ש בחור"ק והבי"ת דגושה ונקודה קמ"ץ
והוא פעל עבר ליחיד נסתר ומבנין הדגש ומהו המ"ג ע"ז ואותו צוה ה' (דברים ד')
ואע"פ שלא נמצא פעל עבר מזה לשון מענין זה בבנין הדגש כי אם בבנין הפעיל
כמו הרבה אשמה (דה"ב ל"ג) מ"מ מאחר שנמצא צווי מזה בבנין הדגש כמו רבה
צבאך וצאה (שופטים ט') נוכל לבנות ממנו גם פעל עבר ונסד המיוחד רבה כי
הוה צריך לאות ה"א לפי האלפא ביתא: עמרים. העי"ן בחטף קמ"ץ במקום החול"ם כי
הנפרד הוא עומר העי"ן בחול"ם כמו והבאתם את עומר (ויקרא כ"ג) וברבוי משוב החולם
לחטף קמ"ץ כמו ואספתי בעמרים (רות ב') ובטעות נקמה בספרים העי"ן בחולם במלת
עמרים: לתמור. הוא מקור מבנין הקל מענין תמורה כמו והיה הוא ותמורתו (ויקרא כ"ז)
שהוא ענין החלפה דבר בדבר: יחבט. הוא עתיד ומבנין נפעל ליחיד נסתר כמו יחבט
קצח (ישעיה כ"ח) ובאחד מספרי קלע"ע כתוב יחבט בקרקע: ונתן. הנו"ן בחורק והת"ו
דגושה ונקודה פתח והוא פעל עבר ליחיד נסתר ומבנין נפעל המהפך לעתיד מפני וי"ו
השמוש והנו"ן הכתובה היא נו"ן הבנין ודגש הת"ו הוא לתשלום נו"ן פ"א הפעל:
לאבוב. לשון משנה הוא במנחות בפ' ר' ישמעאל דף ס"ו ע"א נתנוהו לאבוב ואבוב
היה מנוקב כדי שיהא האור שולט בכולו שטחוהו בעזרה וכו' והנה זה הפרק עד
כל גבר בבטו אתכן מוסד על שם אותה משנה ועיין שם. ומלת לאבוב הלמ"ד נקודה
בפתח והבי"ת דגושה ונקודה ולאפ"ים כי כן נמצא זה הלשון בלשון התרגום על כלי
מנוקב וחלול כמו כנור ועוגב (בראשית ד') תרגומו כנורא ואבובא [illegible] וחליל (שמואל
א' י') תרגומו קתרוס ואבובא והרבה כאלה: שטחוהו. ועיין וישטחו להם שטוח (במדבר י"א)
שטחו את העומר בעזרה: לרות תנוע לבוחה. כ"ה במחזור ובקצת ספרי קלע"ע
והוא משובש בפי' הנדפס בספרים והוא מעתיק את מאות ומפי' ספרי קלע"ע אך שהועתק
המוט

והקל מה״ם השבא נע ומפני הדגש וכדרך למר דינו הדלת הפתח והוא״ו הלחץ
נע ומפני הדגש והמ״ם בצר״י על כן נאמרו. בנוסח (בראשית ו״ה) שהוא״ו בגעיה והשוא
נע כי כאשר הוא ע״מ דין זה והאלף נחה לגמרי כמבואר במכלול במחלוקת בעל הלוח
ונכתבה זאת דין בדברי רז״ל בלנו ונו״ן להורות על געיות הוא״ו הראשונה כמו
שכתבתי במשנת אוצר ומגן בזאת שורת הדגש אבל במקום שיש נקודות כמו בפסוקים
ובתפלות אין צורך למ״ד השנויה כי הוא״ו בגעיה נקט: צאת. הצד״י בצר״י והאלף
נחה נסתרת והתי״ו נח נראה והוא מקור ומבנין הקל בחסרון נ״פ פ״א הפעל כמו
לעת צאת השואבות (בראשית כ״ד): עשות. גם הוא מקור ומבנין הקל כמו ביום עשות
ה׳ אלהים (בראשית ב׳): ברוכות. כ״ה בדפוס וקטעות נכתב בקצת סדורים בריכות
בב״ת כי הוא ענין בריכה הנמצא בדברי רז״ל ולשון תרגום הוא עיין בספר
המתורגמן ובספר התשבי שרש ברך הכ״ף נקודה בשבא והרי״ש בצר״י והכ״ף השניה
בחולם כי הנפרד הוא בריכה ע״מ בריכה כמו הברכה העליונה (שעיה ז׳) ושרשו
ושמו ברכות מים (קהלת ב׳) כן ראוי לומר כאן בריכות הכ״ף בשבא והרי״ש בצר״י:
מאביבו. הנה בכל הסדורים גם במחזור ובסדורי קלף ננקדה האלף בפתח
והבי״ת אחרונה בגעיה והוא לפי דעתי טעות מפורסם כי הוא מענין אביב כמו
שיתבאר בסמוך ודע כי אביב הוא שם מן הכפולים שרשו אבב אבל הוא בא בשלמות
כי אביב הוא ע״מ נדיב סריס וכמו שנאמר מהם הרבוי נדיבים סריסים ובסמיכות
הרבוי נדיבי סריסי כן ראוי לומר מן אביב ברבוי אביבים ובסמיכות הרבוי אביבי
רק שהאלף נקודה בחטף פתח מפני שהיא גרונית כי החטף נמצא באותיות הגרון
במקום השבא שבשאר האותיות ואותיות בג״ד כפ״ת אחרון רפויות כמו אחר השבא
כמבואר בפ״ב ולכן הנכון הוא לקרות האלף בחטף פתח והבי״ת בחולם ורפה והבי״ת
השניה בצר״י ורפה והוא ענין בכורים כמו שכתוב בפ׳ ומחבר קלף וז״ל צאת ובלשון
וכו׳ הם ויצאו בערב בדי לעשות בריכות ומבכוריו תבואה בדאמ׳ ראה תבאו שבירת
עושין בריכות במחובר וקוצרין אותה בלילה ע״כ ודבריו מבוארים במנחות בפ׳ ר׳ ישמעאל
דף ס״ה ע״א ומשנה שלמה היא שם: חל שבת כרבים וכו׳. גם זה החרוז נוסף על משנה
השנויה במנחות פ׳ ר׳ ישמעאל דף ס״ו ע״ב ששנינו שם וז״ל ר׳ חנניא סגן הכהנים אומר
בשבת היה נקצר ביחיד ובמגל אחד ובקופה אחת ובחול בשלשה ובשלשה קופות ובשלשה מגלות [illegible]
וחכמים אומרים אחד שבת ואחד החול בשלשה ובשלשה קופות ובשלשה מגלות ע״כ [illegible]
שם הרמב״ם ור׳ עובדי׳ הלכה כחכמים ועל כן שנסד הפייטן כאן חל שבת כרבים [illegible]
מבואר כי יחיד ורבים הלכה כרבים. שמעתי מתפקפקים ואומרים לומר כרבים [illegible]
טעם לפגם כי העומר נקצר בשלשה אנשים וכו׳ שהם רבים ואמרו שאם היה כוונת הפ[illegible]
לפסוק הלכה כרבים היה לו לכתוב כחכמים כי חכמים הם החולקים על ר׳ חנניא [illegible]
הכהנים ובאמת תשובת טענתם בצדו ומה טענום הא׳ שאמר מדריהם היה לכתוב כח[illegible]
השלש כי במלת כרבים יש מקום לטעות לומר שהוא כי מעוט רב הוא שנים והשני [illegible]
בהדיא

בקמחו: הדורון, הוא תרגומו של מנחה כמו מנחת ערב (תלים קמ״א) תרגומו הינק דורון
בסוף דמתקרב ברמש: קרב העומר שוקי ירושלים מלאים ומעטרים. כ״ה הנוסח במחזור.
וקצת סדורי קל״ע כתוב בפירות מעטרים וטעות הוא כי כן כתוב בפי׳ במחזור
קל״ע ז״ל קרב העומר שוקי ירושלים מלאים מעטרים. וכן בקמחין ובסדורין המצויירים
לא גרסינן בפירות מעטרים כי אין זמן פירות עד שבועות ולא בפסח אלא בקיצות
ובכורים שם תמצא פירות. ע״כ. גם בפי׳ סדור קל״ע משמע שאין לגרוס מלת בפירות
שכתוב ז״ל משיקרב העומר היו מוציאין קלות בשוקי ירושלים שנאמר ולחם וקלי וכרמל
לא תאכלו עד עצם היום הזה וגו׳ (ויקרא כ״ג) ושנינו במנחות פ׳ ר׳ ישמעאל משקרב
העומר יוצאין ומוצאין בשוק ירושלים שהוא מלא קמח וקלי וכו׳ ומאריך שם ומלת
קרב נוקדה בקצת סדורים הקו״ף בקמ״ץ ובקצתם בצר״י ובפירוש הנדפס בסדורים
כתוב ז״ל קו״ף קרב קמ״צ והוא פעל עומד כמו ולא קרב זה אל זה ע״כ ונ״ל
שהמפרש ההוא לא מצא זה הפירוש בשום מקום רק בדה אותו מלבו כי פירושו מעתק
מפי׳ סדר קל״ע ובקדמון זה לא נמצא שם נראה שהמפרש לא הבין מחברת הדקדוק
ורצה לדמותו למלת ולא קרב זה אל זה (שמות י״ד) ובאמת לא קרב זה אל זה כי שם
הוא קאי על המחנות שלא קרב מחנה אל מחנה כפירש״י שבאמת היה כל מחנה יכול
להתקרב אל המחנה האחר לולי שהפסיק הענן אבל העומר לא יוכל להתקרב מעצמו
וצריך האדם להקריבו ואינו נופל עליו לומר קרב שהוא פעל עבר לזכר נסתר
מבנין הקל שפירושו שהוא עצמו קרב והיה ראוי לומר נקרב כי אינו נופל קרב
פעל עומד כי לא קרב העומר מעצמו רק נקרב ע״י הכהן ומפני שלא יכול הפייטן
להתחיל החרוז בנו״ן לומר נקרב כי היה צריך להתחיל החרוז בקו״ף לכן כתב קרב
ולפי הפי׳ האמתי צריך לנקוד הקו״ף בחול״ם והרי״ש בפת״ח ע״ד כי לא פורש מה יעשה
לו (במדבר ט״ו) והוא פעל עבר מבנין פועל תולדת בנין הדגש ופירושו בפירוש הנפעל
שהוא תולדת בנין הקל והיתה הקו״ף ראויה להנקד בשור״ק כמ״ש אשר כפר
בהם (שמות כ״ט) ומפני שהרי״ש אינה מקבלת דגש בא החול״ם במקום השור״ק במאמר כפר:
שוקי. ברוב הסדורים נקודה השי״ן במלאפו״ם אבל באחד מסדורי קל״ע שבידי נקודה השי״ן
בשב״א והוי״ו בקמ״ץ והוא קצת נכון כי כן נמצא בפסוק שוק שהוא לשון יחיד השי״ן במלאפו״ם
כמו וסבבו בשוק (קהלת י״ב) ושהוא לשון רבים השי״ן בשב״א והוי״ו בקמ״ץ כמו בשוקים וברחובות
(שיר ג׳) ומלת שוקי שבכאן שהוא לשון רבים והיה ראוי לומר שוקים רק שנפלה המ״ם מפני
הסמיכות ונשארו השי״ן והוי״ו בנקודתם ונקודה הקו״ף בצר״י כדין סמוכות הרבים
וכן הוא בסדור והרש״ל אך המחבר נכון לפי דעתי הוא שתנקד השי״ן בשור״ק והוי״ו
בשב״א נח והקו״ף בצר״י כדין סמוכות הרבים שנאמר מן דברים דברי קהלת ומן בגדים
ושש: בגדי קדש (שמות כ״ח) וכן כל הסמוכים אלא א״כ פ״א הפעל אות גרונית שאז תנקד
בפת״ח כמו מן אבנים אבני שהם (שמות כ״ה) ומן חכמים חכמי לב (שם כ״ח) ומן עבדים עבדי
אבימלך (בראשית כ״א) ולפעמים את הגרון בסגו״ל כמו מן חלבים חלבי השלמים (ויקרא ו׳) ומעמים
וגלת

השגות קושיא שהקשה בעל פי' סדור קלוף שאחר שכתוב על שאמר ומוכן אמר האמת
חוב וסר עולו למה חייב לבאר כתב ע"ל אבל לא עמדתי להשיב לפי דעתו זה ענין
בגזרה אצל חייב ע"כ. אבל בקצת סדורי קלוף שבידי כתוב למה הוא ולא למה חייב,
ומלת לבאר הוא מקור ובנין הקל אלא שלא נמצא מזה הענין בבנין הקל בכל המקרא
ואחר שנמצא הנפעל כמו נבאר היטב (בראשית מ"ג) עתה לבנות עליו גם בנין הקל כי
אין פעול בלי פועל כמבואר בעזרת קולות עדים טובים: בברו. הבי"ת השנויה
נע ופעו הדגש שבה כמו כברי בכפך (מלכים ב' ה'): לסנטר. כ"ה במחזור ובכל
סדורי קלוף הסמ"ך בפת"ח והנו"ן בשב"א נח והטי"ת בצר"י ולשון שנורה הוא בגזרת
ובמדרש רבה הביאו בעל הערוך ובכאן הוא שם תאר להקב"ה שהוא שומר ישראל
כדכתוב הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל (תהלים קכ"א): הלג. הלמ"ד בגעיה ונקודה
קמץ ופירושו הגה כמו הגער הלג (זכריה ב'): לגמור. הוא מקור ובנין הקל אבל לא נמצא
מזה הענין בבנין הקל בכל המקרא כי אם בבנין הדגש כמו גומר למלכו גומר
(תהלים נ"ז) אגמור לה' אלהי ישראל (שופטים ה') והרבה כאלה בבנין הדגש אבל הפייטן
יסד לגמור בבנין הקל להשוות החרוז: תבן. התי"ו בשו"א והבי"ת בגעיה ונקודה
פתח והוא פעל עבר ליחיד נסתר ובנין פועל תולדת בנין הדגש ואע"פ שלא
נמצא זה הבנין במלה הזאת הנה אחר שמצאנו לשון בגזרת תכן (ישעיה מ')
שהוא פעל עבר ובנין הדגש נוכל לבנות עליו גם בנין פועל שהוא תולדתו כי אין
פועל בלי פעל כמו שאין פעול בלי פועל כדלעיל: בלתת. פי' בערוך לשון
שריפה: ונגרם. פעל עבר ליחיד נסתר ובנין נפעל וענין נגרם בחבל שנו (איכה ג'):
בלי חסרון. התי"ו בחור"ק והסמ"ך בגעיה ונקודה בקבו"ץ כ"ה בכל הסדורים והוא
שם מן הדגושים אבל לא נמצא השם מזה הענין על המשקל הזה בכל המקרא כי חסרון
הנמצא בפסוק כמו וחסרון לא יוכל להמנות (קהלת א') התי"ו נקודה בסגו"ל
והס"ך אינה בגעיה ונקראת בשב"א נח ושאר משקלי השמות מענין זה רבים הם
ונמצאים בשרשו הרבה שרשו חסר. ואלו ננקד כן בסדורים להשוות החרוז, אבל
נקוד המקרא יותר נכון ובפרט שהשתנה משקל זה הנקוד בשתי התיבות האחרונות
עשרון. העי"ן בגעיה והוא שם מן הדגושים כמו ועשרון עשרון סלת (במדבר כ"ח):
שמנו. השי"ן בפת"ח והמ"ם בשב"א נח כי כן שם שמן שהוא סגו"ל השי"ן לפת"ח דמם
וסגו"ל המ"ם לשב"א נח כמו שמנו ושקוי (הושע ב'): בהדרו. הוא שם מן הדגושים
וענין הוד והדר (תהלים ק"ד) אלא כי לא נמצא השם מזה הענין על המשקל הזה
בכל המקרא עשה הפייטן כן להשוות החרוז: הנילף. הוא פעל עבר ליחיד נסתר
ובנין הפעיל שרשו נלף. והמשל. גם הוא פעל עבר ליחיד נסתר ובנין הפעיל
וחסרו פ"א נו"ן שרשו נגש והגיש הגימ"ל הוא לחסרון נו"ן פ"א הפעיל: וגר. ע"ש ומשו
לו זר זהב סביב (שמות כ"ה) פי' ותגור קלף: בשירו. היו"ד נקראת בשב"א נע
מפני הדגש שבה כי הוא לשון שיר כמו שירו לה' שבמשנת אבות ועין שם מה
דרשו:

ומביאים עולה זבח ומנחה ולבונה ומביאי תודה בית ה׳ (ירמיה י״ז) ע״כ: הכל כעדי תלבשו,
כלומר הכל שיקוים הפסוק כי כולם כעדי תלבשי ותקשרים ככלה (ישעיה מ״ט) ובמ״ת
תלבשו בקו״ן ומפני הזקנים: הדר סמוך למסבות. כתוב בפי׳ מחזור קול״י וז״ל הדר סמוך
למסבות. אף ישבו הזקנים בהדר ובכבוד במסבות הקב״ה שעתיד לעשות לצדיקים
סעודה, סביב זקנים. במסבות כמו שהיה מסב בסעודה ע״כ ובפי׳ סדור קול״י
כתוב וז״ל בסומך במשענתם שבכלם יהיו זקנים תשושי כח ולא יוכלו ללכת בלי משענת
וכן דרך הזקנים לעשות כן והוא ע״ש פסוק כה אמר ה׳ צבאות עוד ישבו זקנים וזקנות
ברחובות ירושלים ואיש משענתו בידו מרוב ימים (זכריה ח׳) ומאריך שם בענין וקצת פירושו
העתק בפי׳ הנדפס בסדורים: תפוק. הת״ו בשורק והפ״א דגושה לחסרון אות הכפל שהוא
תפקק ופסוק הוא עוד תעדי תפיך ויצאת במחול משחקים (ירמיה ל״א): טלול. פי׳ במחזור
קול״י וז״ל טלול מלא ברחובות שיטיילו הנערים ברחובות ירושלים. טלול לשון טייל רבים
מרים נער רביא ע״כ הנה כפירושו כן הוא לפי הענין שמלת טלול הוא לשון טיול אבל
שלהפליא על הפייטן כי טלול הוא מן הכפלים שהוא תרגומו של סוכה וסכך וכן מבואר
במתרגמן בשרשו טלל וטיול הוא מנחי הע״ין שרשו טול כמבואר במתרגמן בשרש טול
שכתב בצעדך בישימון (ילקוט ס״ח) תרגומו כד טיילתא במדברא בישימון והביא שם
הרבה פסוקים וכן הוא בספר התשבי בשרש טיל ואם כן יש לתמוה על הפייטן מה
לא כתב בהדיא טייל, ובכל סדור קול״י לא נמצא כי אם טלול נכתב עוון, ובאחד מסדורי
קול״י כתוב בטלול בבי״ת השמוש ונכון הוא לפי הענין אבל הקושיא דלעיל במקומה עומדת:
רדוק. הוא תרגומו של ילד ובחור כמו אם הילד (שמות ב׳) תרגומו אמא דרביא, אחרי הבחורים
(רות ג׳) תרגומו בתר רבין והרבה כאלה: שרת. הש״ין בצר״י לתשלום הכפל דגש הר״ש כי
הוא שם מן הדגושים מענין ושרת את אחיו (במדבר ח׳): כהנים באבובים. כך הוא הגירסא
הנכונה אצל כהנים באבובים ואצל לוים באבובים ובקצת סדורים הוא בהפך
ובקצתם כתוב לשניהם באבובים אבל לפי פי׳ סדור קול״י הנכון הוא כמו שכתבתי וגם
שבפי׳ סדור קול״י מאריך בענין זה מאד ואעתיק קוצר דברו בפי׳ שתי המלות הנזכר׳
שכתב וז״ל כהנים באבובים הכהנים מקריבו הקרבנות ומנחת העומר הבאה מבכורי
השעורים שנאמר אביב קלוי באש גרש כרמל (ויקרא ב׳) מהו שרתם כה״א לעמוד לשרת בשם
ה׳ הוא ובניו כל הימים (דברים י״ח) וכו׳ נעימות לוים באבובים שיהיו הלוים מנעימו הקול
באבוב שהוא אחד מכלי הנבלים שהיה במקדש וכו׳ ומאריך שם. ולפי זה מלת באבובים
הבי״ת בפת״ח והאל״ף בחטף פת״ח והבי״ת שאחריה רפה ונקודה חול״ם כי אבובים הוא
נגזר מן אביב שהוא שם מן הרפים כמבואר במכלול בשער השמות במשקל פעל שהפ״א
בקמ״ץ והע״ין בחיר״ק ומלת באבובים הבי״ת נקודה בשב״א והאל״ף בפת״ח והבי״ת שאחריה
דגושה ונקודה מלאפו״ם כי באבובים הוא שם מן הדגושים מלשון התרגום נגזר מן אבוב
כמו כנור ועוגב (בראשית ד׳) תרגומו כנרא ואבובא האל״ף בפת״ח והבי״ת דגושה ונקודה
מלאפו״ם, ומלת נעימות המ״ם נקודה במלאפו״ם ולא בחולם כמו שהוא בקצת סדורים כי הוא
שם

עולת זה לא נמצא סמוכות הרבה כי אם פ"א הפעל בחול"ם וע"ן הפעל בשב"א נע ורפ"י:
ומעוטרים. העי"ן בשור"ק והטי"ת בשו"א כי הוא פעול לרבים ובנין הדגוש על משקל מגודלים
ומקדשים (שמות כ"ה): ותרים. המ"ם בשור"ק והת"ו בשו"א לחסרון נו"ן פ"א הפעל וכמו כתוב
בדקדק ואת ותר במשנת בזה הדיוקן: ומרחוק את ה' גברו מגבורים ונוהרים. כ"ה
במחזור ובקבצת סדרי קודש ובקבצת סדורים כתוב ומרחוק את ה' מעזבם ובקצתם כתוב
מגבורים ומנהרים ובקצתם ונגהרים והנכון הוא הנוסח הראשון שכתבתי כי הוא
מוסב ע"ש פסוק גברו ומרחוק את ה' (ירמיה נ"א) וע"ש פסוק המגבורים את ה' (ישעיה ס"ג)
ובשני הפסוקים האלה לא נבדק זאת מעזבם ופי' הענין כאן הוא כך גברו את
ה' ומרחוק אתם המגבורים ונוהרים ואת ונהרים הוא ג"כ לשון גבורה שכתוב בפי'
מחזור קודש וז"ל ונוהרים כמו גבורה וכן בדניאל ה' נהירו ושכלתנו ובלשון תלמוד
נהירנא עכ"ל ואת נהירו שבדניאל פי' הרד"ק בספר השרשים ענין גבר וידיעה
והאריך בפירושו: ירושלים הבנויה תעלה על לבבכם נוהרים. זה החרוז מוסב ע"ש
פסוק ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדו (תהלים קכ"ב) וע"ש וירושלים תעלה על לבבכם
(ירמיה נ"א) ואת נוהרים פירושו הנכון הוא ענין מהירות עם פתיות. כמו ולבב נמהרים
יבין לדעת (ישעיה ל"ב) ואפשר שיסד הפייטן נוהרים ולא יסד מהירים ומפני שפסוק וירושלים
תעלה על לבבכם נאמר על גולה בבל שהיו שם מעורבים בין הגוים ומתחתנים עמהם
כמבואר בספר נחמיה (סי' י"ג): יראה וכו'. כ"ה במחזור ובקבצת סדרי קודש כתוב חרד
יראה קודש חרד לביתך נאוה קדש ובקבצת סדרי קודש הוא בהפך והמצוין נבחר:
סביביך. כתוב בפי' מחזור קודש וז"ל תשים שם שביביך כלומר [illegible]
השרפים כמו שאמר הכתוב אני הבאתי אש בציון אני עתיד לבנותה. שביביך כמו
שביבין דינור. ע"א סביביך כלומר חומות שלם סביב לה כמו שאמר הכתוב חומת
אש אהיה סביב לה עכ"ל: שוק. המ"ם בצר"י והקו"ף בשב"א נח כי הוא לשון נקבה
קאי על ירושלים וכן כ"ה בספרד. ואת מלבך בצר"י והכ"ף הפשוטה בשב"א נח וכן כל
הכינויין הפשוטות שבחרוז הזה נקודות בשב"א נח ומפני שכל אחד מהן היא כ"ף כמו
הנקבה הנמצאת: כשבטיך. כ"ה בכ"י וברוב הספרים כתוב כשבטים בקו"ת והוא
טעות סופר ופירוש הענין ונכח וכתוב בפי' מחזור קודש וז"ל שערים כשבטיך הספרים
י"ב שערים היו בו סביב כנגד י"ב שבטים עכ"ל ובפי' סדר קודש כתוב וז"ל
שערים כשבטיך אלו שערי ירושלים שנטבעו בארץ שיעמידם הקב"ה שנאמר ושעריה
(ישעיה ס') כשבטיך בגלא ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדו ששם עלו שבטים שבטי
יה וגו' (תהלים קכ"ב) ושם ובאו מעשרותיהם שנאמר וצרת הכסף בידך והלכת אל המקום
וגו' ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך וגו' (דברים י"ד) ושם יקחו מן הכסף כל
תאותם לאפוק לשון הסבה נופל על אכילה בלשון תלמוד כמו שהיו מסובין בבית [illegible]
וכן בערבי פסחים דנו חבורה שהיו מסובין ונפל עליהם היום וגו' בהסיבותיך. ועל לשון
בלשון סביב כמו תסבו את העיר (יהושע ו') ע"ש הפסוק ובאו מערי יהודה ומסביבות ירושלים ומן
ובמאום

- כ"ה בכ"י גולה בה"א ואולי צריך להיות גולי [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

- ומצוין אם בדברי הסבה על אכילה כמו [illegible] עד [illegible] [illegible]

עי' במשנה דבכורים פרק ג' דף מ"ו ע"א העשירים מביאים בכוריהם בקלתות של כסף
ושל זהב והעניים מביאים אותם בסלי נצרים של ערבה קלופה, ופי' הרמב"ם ז"ל קלתות
סלים ועשוין אורגים של כסף מחולקים ומצופים כסף או זהב. ונצרים הם ענפים או
שבטים כמו ונצר משרשיו יפרה ופי' קלופה שמסירין קליפתה עכ"ל: בתרמל. לשון תרגום
הוא כמו בילקוט (שמואל א' י"ג) תרגומו ובתרמולה והמלה מורגלת בדברי רז"ל הרבה ומה
והנה בכל הספרים נקודה התי"ו בחולם או במלאפו"ם ומה ודעתי שזה לא תנקד
בפתח כמו שהוא בלשון התרגום וכ"ה במתורגמן תרמל הת"ו בפתח והרי"ש בשב"א נח
והמ"ם בצר"י והוא הנכון: כבוד הלבנון וגו' פסוק הוא (ישעיה ל"ה) וכ"ע מכה בשב"א
ומפני הסמוכות: הלבנון. הלמ"ד בשב"א נע ומפני הדגש שבה: נתן. הנו"ן בחולם
והת"ו בפתח כי הוא פעל עבר לנסתר ובנין נפעל הנו"ן היא נו"ן הבנין
ודגש הת"ו הוא לחסרון נו"ן פ"א הפעל: לו. כ"ה בכל הספרים גם במחזור ובספרי
קלע"ע אלא בפסוק כתוב לה ואין קושיא כי בפסוק הוא קאי על מה שלפניו והוא ארץ ישראל
שהיא לשון נקבה ובאלו כתוב כבוד הלבנון נתן לו ימה הדר הכרמל אבל כאן
הוא מדבר נוכח הדר הכרמל עם מבואר למשכיל אבל מ"מ יותר טוב שלא לשנות הפסוק:
הפקד. הה"א בחולם והפ"א בשב"א נח והקו"ף נקודה בכל הספרים בקמ"ץ ואינו נכון כי
אין כאן הפסק והנכון הוא שתנקד בשב"א: ומזכירים לרחוק לשומע וכו'. כ"ה גם
באחד מספרי קלע"ע לשומע בוי"ו השמאל אבל בשאר ספרי קלע"ע וגם במחזור קלע"ע כתוב
לשומע בלא וי"ו והראשון עיקר לפי משמעות הפסוק ובמחזור קלע"ע כתוב לכנסת במקום
לרחוק והוא יותר נכון לפי הפסוק כי החרוז הזה והחרוז שלפניו מיוסדים ע"ש שני
פסוקים האלו על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה תמיד לא
יחשו המזכירים את ה' אל דמי לכם. ואל תתנו דמי לו עד יכונן ועד ישים את ירושלים
תהלה בארץ (ישעיה ס"ב) ולפי זה צריך להיות בחרוז תהלה בארץ לישב שמותיך וכ"ה
במחזור ובספרי קלע"ע ובטעות חסרו המדפיסים מלת בארץ בספרים שלנו: מקדש אל.
הדל"ת בפתח ומפני הסמוכות כמו מקדש ה' (במדבר י"ט): אדברה. הבי"ת בשב"א נע כי
הוא מדבר בעדו לעתיד מבנין הדגוש וכן ואבקשה הוא מדבר בעדו לעתיד מבנין הדגוש
רק שהקו"ף נקראת בשב"א נח ואינה דגושה והטעם כתבתי בשיר המעלות השלישי:
טוב ושלום באר מנותיך. כ"ה בספרים ובמחזור קלע"ע ומלת באר הוא מקור מבנין הדגוש
כמו באר היטב (דברים כ"ז) וכתוב בפי' מחזור קלע"ע ע"ל באר מנותיך בשיר טוב ושלום יבאר
ויפרש מנות לה לירושלים עכ"ל ובפי' סדור קלע"ע כתוב ע"ל באר מנותיך והמנות המבוארות
לה זה הן כמו שמפרש בסמוך עכ"ל וזה שכתב כמו שמפרש בסמוך ר"ל בחרוז שאחר זה
על פסוק יהי שלום בחילך ושלותך לשון אות באות: יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך.
פסוק הוא (תהלים קכ"ב) ומלת שלוה בלא וי"ו השמאל ובטעות נכתב בספרים ושלוה בוי"ו וכתוב
בפי' סדור קלע"ע ע"ל יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך שלא תשמע עוד נוגש ותרועת מלחמה
ולא יוסיפו בני עולה לענותה והחריבה עולות שנאמר והיה שם מסלול ודרך הקדש יקרא לה לא
יעברנו

זהר כתבו [illegible] חסר בכו"ו [illegible] "ודרך" השניה, ומלת "יקרא" חסרה ולד [illegible] "יקרא" כמו"ב, קרא [illegible] [illegible]

גם הלשון יחוד על משקל גרורות כמו משרתן את נום ומגורות (יחזקאל מ״א) אבל
אך הוא לשון רבות שהוא קמץ הנקבות כמו נעימות בימינך נצח (תהלים ט״ז): שאלו.
השי״ן בפת״ח והאל״ף בחט״ף פת״ח ובפסוק הוא (תהלים קכ״ב) בשיר המעלות השלישי ושם
בדקדוק הפסוק וטעם לזה לפי שהוא נקודה בקמ״ץ והוא״ו במלאפום ע״ש: לביתך נאוה קדש.
הנו״ן נקודה בפת״ח והאל״ף בחט״ף פת״ח והוי״ו בקמ״ץ וקמ״ץ קדש במלה וכל זה
הטעם במקומו במזמור צ״ג שאנו אומרים במזמור שבת שהוא ה׳ מלך גאות לבש וגו׳ ע״ש.
נוה. הנו״ן בשב״א והוי״ו בצר״י ומפני הסמוכות כמו אל נוה קדשך (שמות ט״ו) ופי׳ נוה
תהלה ה׳ נוה שנאה להלל בו אותך תמיד ואות תמיד הוא שם תואר להקב״ה והוא דרך
קריאה כלומר אתה ה׳ המושל על ירושלים ששם ביתך נאוה קדש כמו שכתב כי מי
המושל עליך ירושלים (ירמיה ט״ו) וכתיב אהבתי ובחומתיך תוא מגלים (ישעיה ס״ב):
מלבב. פירושו מפריח ולשון תרגום הוא כמו ויוצא פרח (במדבר י״ז) תרגומו ואפיק
לבלבין. וכל אשר יעשה יצליח (תהלים א׳) תרגומו וכל לבלבוי במלבלב מגדר ומצלח:
וגמול. לשון ויגמול שקדים (במדבר י״ז) שפירש הרד״ק שהוא ענין הבשלת במושל הפירות:
דהב פרוים. פסוק הוא (דה״ב ג׳) רי״ש דהב בשב״א והה״א בפת״ח ומפני הסמוכות.
ווי״ו פרוים בקמ״ץ ומפני ההפסק: מהאמל. הוא מקור מבנין נפעל וענין כמו אומלל
אני (תהלים ו׳) שהוא ענין כריתה ומ״ם השמוש בצר״י לתשלום במקום הה״א שהוא חסרון
נו״ן השמוש וצר״י הה״א הוא לתשלום במקום האל״ף שהוא חסרון נו״ן הבנין והוא
כמו מהבכרת: המאמל. גם הוא מקור מבנין נפעל ובמקום המ״ם הוא לחסרון נו״ן הבנין
ולשון פסוק הוא כמו מיום המול את יצחק (בראשית כ״א): בעטור. העי״ן בחול״ם והוא
והוא שם מן הדגושים מענין עטרה: בכורו. בספרים שלנו ננקדה הרי״ש בצר״י
בדרך סמוכות הרבוי כמו ראשית בכורי אדמתך (שמות כ״ג) אבל במחזור ובספרים קדמונים
ננקדה הרי״ש בפת״ח והוי״ו גם נראה כדין כנוי הרבוי לעצמו בריש ודבריאשו
שמתו בפירוש (ישעיה נ״ט) והוא הנכון לפי הענין כי חרוז זה מיוסד ע״ש הא דתנן
בפ״ג דבכורים דתנן סוף פ״ב היגיע לעזרה ודברו הלוים בשיר ארוממך ה׳ כי דליתני
ולא שמחת אויבי לי (תהלים ל׳) ובפי׳ המחזור קורא כתוב ויגל ארוממך בעטור בכורו,
מביאי בכורים הוא אומרים ארוממך ה׳ כי דליתני ע״כ, ונצטרך לפי דבריו לפרש
המשנה שהמביאים בכורים הם אומרים פסוק זה והלוים הם משוררים אותו בשיר:
בקלות. בכל הספרים ננקדה הבי״ת בחול״ם והקו״ף בשב״א גם אבל במחזור קו״ף
ננקדה הבי״ת בשב״א והקו״ף בפת״ח והלמ״ד בגעיה ואפשר שהוא יותר נכון כי
המדבר הוא קלת ע״ו קלס בסמ״ך כמו לעג וקלס (תהלים מ״ד) ונמצא בה״א הנקודה
כמו וקלסה לכל הארצות (יחזקאל כ״ב) הקו״ף בפת״ח והלמ״ד בגעיה ונקודה בקמ״ץ ואפשר שיש
כן בדברי רז״ל גם במלת קלת הת״ו עם הה״א הנקודה קלתה ונמצא במשנה
פרק האומר ... לתוך חיקה או לתוך קלתה הרי זו מגורשת הה״א
לכנוי הנקבה הפעולה והרבוי קלתות כמו מן דלת דלתות וענין הקלתות

28

עד היא לעולם בקמ"ץ אף לא בסוף פסוק שושוב הקמ"ץ לפתח ומפני הסמיכות: בטוב מים. הבי"ת
בשב"א והטי"ת במלאפו"ם כי הוא שם דבר שהוא במלאפו"ם לעולם בין בסמוך בין במוכרת
כמבואר בשרשו הרד"ק שרש טוב. ויו"ד מים בשוא ונקודה קמ"ץ ומבדוק הזה כתבתי במלת
דינו שבהגדה של פסח: בצום. הבי"ת בפתח והצד"י בשב"א נח ולא בחטף והוא"ו בקמ"ץ
ולשון פסוק הוא כמו בצום יחן (ישעיה נ"א): והחריב. הה"א בסגול והחי"ת בחטף סגול:
גלעד. הוא פעל עבר ובנין הדגש ומענין גלעדה אחרית נו (תהלים קל"ט) והוא מן ארבע
אותיות ע"ד כדרך סבסך ומהותם ופירושו ענין בעתה ורעבה: במכתב הדל"ת בקמ"ץ כי
אינו סמוך: שונן. בספר קמ"ץ השי"ן במלאפו"ם ונכון הוא כי הוא שם תאר ע"ד ורשו ורושים
בני האדם (קהלת ט') ועיין במכלול בשער השמות במשקל פעל שהפ"א במלאפו"ם והעי"ן בקמ"ץ
והוא מענין כתב הנשתון (עזרא ד') שפירושו כתב ומכתב: טוכס. הטי"ת בשורק והכ"ף בשוא
ונקודה פתח והוא פעל עבר ליחיד נסתר ובנין פעל תולדת בנין הדגש ומענין תכסיס
מלכות: להתריעו. הה"א איננה לנקבה רק היא נוספת ומפני קמ"ץ המ"ם להשוות החרוז והוא
כמו להחריב: כלו. הכ"ף בחולם והלמ"ד בשוא ונקודה צר"י והוא פעל עבר ליחיד נסתר
ובנין הדגש ומענין כלו נגוע (יחזקאל כ"ג): יהגו. הה"א בשב"א נח לבד והגימ"ל בשוא:
ולנגפה. הנו"ן בקמ"ץ חטף והגימ"ל רפה ובשב"א נח והוא מקור ובנין הקל כמו לנגוע והה"א
נוספת להשוות החרוז: מלו. הלמ"ד בשוא והוא שם מן המשקל ע"ד צבוו למזבח (במדבר
ע"ו) ושנותם ומחו הלמ"ד אלו ומחו למ"ד אחר שרשו ולא צבוו ומחו למ"ד הה"א שרשן צבה: רק מלוט.
שנותם תאריך להקבלה. רק כמו על כל רק דיתו (אסתר א') ושוט מן ווסף הוא השלום
מ"ב): גנון והצלו פסוח והמליט. פסוק הוא (ישעיה ל"א) וכולם מקורות כי גנון פסוח הם מקורות
ובנין הקל והצלו והמליט הם מקורות ובנין הפעל ועיין בפירוש הרד"ק: סגלים. הגימ"ל במלאפו"ם
והלמ"ד איננה בשוא כי הוא פעל לרבים ובנין הקל מגזר מן שם סגולה שהגימ"ל בשורק והלמ"ד
בשוא כמו והייתם לי סגלה (שמות י"ט): למטע. הטי"ת בשוא לחסרון נו"ן פ"א הפעל כי הוא
שם בתוספת מ"ם ושרש נטע כמו מטע ה' להתפאר (ישעיה ס"א): שורים. הוא"ו נקראת כלבד
נע ומפני הדגש שבה כמו שכתבתי במלת איגה ומנין במלת שוררו הרדם: כי ה' נלחם
להם במצרים. פסוק הוא (שמות י"ד) ובספרים הנדפסים גם בספר עם פי' המבטו
בנדפסים מלת להם אבל בספר קמ"ץ היא כתובה והוא הנכון כי אין לחסר הפסוק
ומלת נלחם החי"ת בקמ"ץ כי הוא נפעל הוה: עתיד. פירושו מזומן כמו מלך עתיד לכידור
(איוב ט"ו): לפדיון. הוא שם בתוספת נו"ן כמו ויקר פדיון נפשו (תהלים מ"ט) והיו"ד היא
תמורת ה"א למ"ד הפעל שרשו פדה: שקוים. הוא תאר פעול לרבים ובנין הקל ומחו
היו"ד שרשו שקה ונהפכה ה"א למ"ד הפעל הנחה ליו"ד נעה כמו שנהפכה גם במלת
בשבות חרב (בראשית ל"א) שהוא תאר פעול לרבות והיו"ד איננה בשוא ונפל ... בחולם
מפני שהבי"ת בשורק ובמלת השורק הוא תמורת מלאפו"ם שאינו ... האות שאחריו
כמבואר בספרי ג' והמלה חסרה ווי"ו על פי המסורה: גדר. הגימ"ל בחולם והדל"ת בשוא
ונקודה צר"י או פתח כי הוא פעל עבר ליחיד נסתר ובנין הדגש שלא תוכל עי"ן הפעל ...
או

יעברנו טמא והוא למו הלך דרך ואוילים לא יתעו. לא יהיה שם אריה ופריץ חיות בל יעלנה לא תמצא שם והלכו גאולים. ונאמר ופדויי ה' ישובון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם וגו' (ישעיה לה):

ליל שביעי של פסח

ויושע. בכל סדורי קלף גם במחזור קלף שבידי כתוב לליל שביעי פיוט המתחיל אורו ושאר לילות שאינו אין שום פיוט בהם רק באחד מסדורי קלף שבידי כתוב הפיוט המתחיל ויושע ה' כמנהגנו. והוא ע"ב אלפ"א ביתא אחר התחלת פסוקי השירה ועיין קה'תו בסדורים וגם לליל שאינו כתוב בו פיוט כמנהגנו: גלה. הגימ"ל בחיר"ק והלמ"ד בגעיא והוא פעל עבר ליחיד נסתר ובנין הדגש מענין גלוי. כה"ג לפי הפי' הנדפס בסדורים שפי' על כל בשורה של אז ישיר גלה חנך ישועת של הקב"ה ע"כ. ולפי פירושו זאת גלה קאי על משה ואין לומר שהוא קאי על השירה דא"כ היה לו לומר גלתה ובסדור קלף כתוב גילה במ"ג ולפי זה הוא ענין שמחה כמו את ירושלים גילה ועמה משוש (ישעיה סה) והיה פירושו אז ישיר בשמחה את חנך ישועת של הקב"ה ושניהם נכונים: עזי. העי"ן בקמ"ץ חטף והזי"ן בגעיא והטעם כתבתי בשירת אז ישיר: גיה. כתבתי בדקדוק הזה לעיל במעריב ליל שני: להשעות. הוא מקור מן הפעיל מענין שעה:

ה' הכין. הה"א בצר"י והכ"ף בחיר"ק והוא פעל עבר ליחיד נסתר ובנין הפעיל ונחו העי"ן שרשו כון: כלו. הכ"ף בשב"א והלמ"ד בצר"י כי הוא סמיכות הרבוי כמו כלים של נחושת: נהג. הנו"ן בחיר"ק והה"א בפת"ח והוא פעל עבר ליחיד נסתר ובנין הדגש כמו וה' נהג רוח קדים (שמות י') ולא נקודה הנו"ן בצר"י לתשלום דגש הה"א כי על הרוב לא יבוא על הה"א תשלום הדגש כמבואר בספ"ב: זרמם. הזי"ן בחיר"ק והמ"ם נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא פעל עבר ליחיד נסתר ובנין הדגש עם כנוי הנסתרים פירושו זרם אותם והוא ע"ד תבנם לארץ ותוצאת שבתפלת הגשם של שמיני עצרת שפירושו תבן אותם: רחוה. הרי"ש בחיר"ק והחי"ת בצר"י והוא פעל עבר ליחידה נסתרת ובנין הדגש ולא נתקבה הרי"ש בצר"י לתשלום דגש החי"ת כי על הרוב לא יבוא תשלום דגש על אותיות אחה"ע כמבואר בספ"ב וצר"י החי"ת הוא מפני ההפסק על משקל ביום אשר בתעלה לחכה (מלכים א' ח) שהחי"ת בצר"י מפני ההפסק בסוף פסוק וזולת ההפסק היתה בחטף פת"ח:

פסח אמונים. זה הפיוט מיוסד על דרך אלפ"א ביתא והפיוט הקטן שבסופו המתחיל פסח יוסף ובו' חתום שם המחבר יוסף בר יעקב ודלג וכל חרוז מסוים בפסוק: שמם. הוא עתיד ליחיד נסתר ובנין נפעל השי"ן בגעיא לחסרון נו"ן הבנין: מאמנים. המ"ם השניה נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה לחסרון נו"ן השורש שהוא כמו מן מאמנים: לעתוד. הלמ"ד בסגו"ל והטעם כתבתי בברכת אלהי נשמה: במשאת. הוא שם בתוספת מ"ם שרשו נשא והשי"ן היתה ראויה להדגש לחסרון הנו"ן והוקל במשקל זה הרבה כענין העי"ן הפעל בשב"א כמו משאת גם בולת וחרב משאת בנימין (בראשית מג) ותי"ו במשאת היא במקום ה"א הנקבה שמלת משאה (ישעיה ל) שנהפכה לתי"ו מפני הסמיכות: ער. העי"ן בקמ"ץ ובן הריג שבסמוך בו

וענין אנשים רקים ומתגים (שמסוט״ו) ובכל הסדורים ננקדה הס״א בשב״א והחי״ת בחולם
והוא טעות ומרסם מן הטעם שכתבתי במערב ליל ראשון בולת פסח אכלו פתאום:

לליל אחרון של פסח

ויושע. בפיוטים הקטנים ורומזים כל אותיות אלפ״א בית״א בקצתם מהמון עד אות ה׳ אחר התחלת פסוקי השירה ומאות ה׳ והלאה נרמזו בראשי החרוזות וכפיוט הגדול שבברכת אמת ואמונה נרמזו כל אותיות האלפ״א בית״א ואח״כ נרמז שם המחבר יקותיאל בר יוסף חזק: אומן. אשכלות פרח קדש תהלה. כה״ה בסדור קלע״ק והוא הנכון ובטעות נדפס בסדורים שלנו קדש פרח תהלה כי אשכלות דבוק אל פרח וקדש דבוק אל תהלה כי הוא על שם קדש הלולים לה׳ (ויקרא י״ט). ועיין בפי׳ הנדפס בסדורים ואמ״ק אשכלות תתכן להנקד בפת״ח או בסגו״ל כי נמצאת גאת הילה׳ בפסוק הא״ק בפת״ח כמו אשכלות מררת (דברים ל״ב) ונמצאת גם בסגו״ל כמו באשכלות הגפן (שיר ז׳) והכ״ף נקודה בשב״א ופני הסמוכות אבל במוכרת הוא בחולם כמו שדיק לאשכולות (שם): גדלתו. בגאות הזה נרמזות שתי אותיות והאלפ״א בית״א הג׳ והד׳ והדלת סמוכים ועשה הפייטן כן מפני שרצה לסיים הפיוט בפסוק אלוה עושי וגו׳ ולא היה יכול לרמוז אות ד׳ בראש החרוז וכן עשה בפיוט שאחר זה שבברכת אהבת עולם שרמז הז״ין והחי״ת בשתי תיבות סמוכות מפני שסיים הפיוט בפסוק נדוק: אלוה עושי נותן זמירות בלילה. פסוק הוא (איוב ל״ה) שין עושי בקמ״ץ מפני האתנחתא ולמ״ד הראשונה של בלילה בקמ״ץ מפני הסוף פסוק:

עזי. וחסד. הוי״ו בקמ״ץ מפני שהמלה מלעיל ומוטעמת בטעמא כי היא דבוקה אל מה שלפניה

ופירוש הענין רק הוא עזו שפירשו ע״ד כמו שפירש״י בשורת הים כלומר עזו של הקב״ה דילג על ההרים בשזכר ברית אבות וחסד שהרים ומה שיסד ברית אבות וחסד ולא יסד ברית וחסד אבות הוא כדי להשוות החרוז לסיים כל חרוז בסמ״ך ולמ״ד ומ״ק: וגבעות. כה״ה בוי״ו השורק בראש כי צריך להתחיל החרוז באות וי״ו של האלפ״א בית״א ובסדור קלע״ק כתוב גבעות בלא וי״ו השורק והוא בלי ספק טעות סופר: טהור. הוא שם תואר להקב״ה כלומר הקב״ה שהוא טהור קפץ על הגבעות למהר הקץ והוא ית׳ אשר כל יוסד את כל נקודה בחולם כי אינה דבוקה ושתי החרוזות מוסבות ע״ש פסוק קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות (שיר ב׳): גרש אהבת חולת. כה״ה בסדורים שלנו אבל בסדור קלע״ק כתוב גרש חובת חולת כדי לחבר ז״ין חי״ת של האלפ״א בית״א בשתי תיבות סמוכות ומה שנדפס בסדורים שלנו אהבת הוא מפני שהחרוז מוסב ע״ש פסוק כי חולת אהבה אני (שיר א׳) ולפי זה נצטרך לפרש חי״ת של חולת לאותיות האלפ״א בית״א והענין אחד הוא כי האהבה היא החבה ובי״ת חבת בדגושה לחסרון אות הכפל שרשו חבב כמו אף חובב עמים (דברים ל״ג): שמע. השי״ן בחיר״ק והמ״ם דגושה ונקודה פת״ח והוא פעל עבר ליחיד נסתר ובנין הדגש והוא פועל יוצא ופירושו השמיע: להוסד. הוא מקור ובנין נפעל ודגש הוי״ו הוא לחסרון נו״ן הבנין והוי״ו הוא תמורת יו״ד פ״א הפעל שרשו יסד: אהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד. פסוק הוא (ירמיה ל״א) תי״ו אהבתיך ותי״ו משכתיך

אן בפת"ח כמבואר במכלול בבנין הקל והשלמים וענין המלה הוא מענין וקדרו השמים (ירמיה ב') שפירושו חשכו וכן קדר פירושו החשיך: שבתה. הבי"ת נקראת בשבא נע ופעמו הדגש שבה וכבר כתבתי ענין המלה ודקדוקה בהלל בפסוק שבתה כל המשוש: תעצומו. הצד"י בשורק תמורת מלאפו"ם והמ"ם אינה דגושה כמו שכתבתי בפסוקים הקודמים שאחר ברוך שאמר במלת נותן עוז ותעצומות לעם: רשעו. הרי"ש בחור"ק והשין בשוא ונקודה מלאפו"ם והוא שם מן הדגושים עם כנוי הנסתר וענין את הרשע בספר אמת (דניאל י'):

פסח יוסיף וכו'. בפיוט הקטן הזה נרמז שם המחבר יוסף בר יעקב והנה בכל הספרים מתחיל החרוז ויוסיף הסמ"ך בחיר"ק ויו"ד אחריה כי הוא על שם פסוק יוסיף ה' שנית ידו (ישעיה י"א) אבל לפי הענין שהוא רומז לשם המחבר נראה יותר נכון להנקד הסמ"ך בצר"י ובלא יו"ד אחריה כי כן נמצא בפסוק בלשון תוספת כמו יוסף ה' לי בן אחר (בראשית ל'). ובמלה המלות נרמז שם המחבר יוס"ף בריתו יזכור עם קרובו מאהב: באהבה. המ"ם והה"א בפת"ח והוא שם בלשון זכר כמו שכתב הרד"ק בשרש אהב אחר שכתב כי השם הוא אהבה בה"א הנקבה כתב וז"ל והשם בלשון זכר אהב, ונקבצו אולם אהבים (משלי ז') עכ"ל: להשעה. הוא מקור ובנין נפעל ודגש הו"ו הוא לחסרון נו"ן הבנין והוי"ו היא תמורת יו"ד פ"א הפעל שהוא ישע והה"א נוספת אחר למ"ד הפעל והקמ"ץ הוא להשוות החרוז: שמע. השי"ן בצר"י ובפסוק הוא כאשר שמע למצרים יחילו כשמע צור (ישעיה כ"ג): לצור. הצד"י בחולם: נשמעה. הוא פעל עבר לנקבה וקמ"ץ המ"ם הוא מפני ההפסק:

וברוב. כמשל. הבי"ת בחולם והשי"ן בצר"י והוא תואר לפרעה ע"ש שמר ישראל (תליפקין) ובספרים שנקודה השי"ן בסגו"ל טעות הוא כי אין הוא שם דבר ע"ש ומשל חשך ובאורה: נבדדים. הוא תואר פעול לישראל שנדדו ממקומם אבל בפסוק נמצא נדודים שהוא שם דבר כמו ושבעתי נדודים עדי נשף (איוב ז') ובסדור קולן כתוב בנדודים בבי"ת וגם הוא תואר פעול לישראל וענין וישכון ישראל בטח בדד (דברים ל"ג): בסאסאה. לשון פסוק הוא בסאסאה בשלחה תריבנה (ישעיה כ"ז) ושרשו סאה ונכפל בו פ"א הפעל ועי"ן הפעל והה"א היא למ"ד הפעל הסמ"ך הראשונה בפת"ח והאל"ף נחה והסמ"ך השניה דגושה ונקראת בשבא נע ועיין ענין המלה ודקדוקה במכלול שער אותיות או"ו ובשרשי הרד"ק שרש סאה: נודדים. בינוני תואר לרבים ובנין נפעל:

מי. נאצוק. הוא בינוני תואר לרבים ובנין הקל וענין נאצו כל תוכחתי (משלי א') וכבר כתבתי בפסוק ג' כי הבינוני שיבוא עם כנוי ישוב להיות תואר: סגולה. ישראל הם סגולתו שנאמר והייתם לי סגולה (שמות י"ט): להגבירה. הוא מקור ובנין הפעיל וענין גבורה והתגברות. והה"א נוספת להשוות החרוז:

אז. פתחו. כ"ף הפ"א בחולם והתי"ו בחטף פת"ח והו"ו בצר"י והוא בינוני תואר מענין

מאור במלעיל ומענין ויאר את הלילה (שמות י״ד) וגם הוא נכון כי באמת מאיר לחשכת
לילה ותענין הנביאים בגאולה מיד מאור יום: למשסה. הסמ״ך בדגש לחסרון אות הכפל
שרשו שסס והוא שם דבר כמו מי נתן למשסה יעקב (ישעיה מ״ב) והוא ענין בזה: ומעט.
המ״ם בשורק והנו״ן בשבא נח והעי״ן בקמץ כי הוא פעל ליחיד ומבנין הפעיל כמו ושכב על
מטתו (מלכים ב׳ ד׳) והוא מענין מעיט בדורות ישראל: נגן. הוא מקור ומבנין הדגש כמו
והיה כנגן המנגן (מלכים ב׳ ג׳): לשוב. הוא מקור ומבנין הקל למ״ד השורש בקמץ והשי״ן
במלאפום ומיין במכלול במקור ונחו השין: ונחות. נו״ן השורש בצר״י לתשלום דגש החי״ת והחי״ת
בחטף פתח והמ״ם בקמץ: ומאנו. המ״ם גם בצר״י לתשלום דגש המלעיל והמלעיל בחורק והנו״ן בדגש
ונקודה בצר״י: פורכים. הוא בינוני תאר לרבים ומבנין הקל נגזר מן ויעבידו מצרים את
בני ישראל בפרך (שמות א׳): נלחם. החי״ת בקמץ כי הוא נפעל הווה: נחם. הוא פעל
עבר ליחיד נסתר ומבנין נפעל כמו וה׳ נחם כי המליך את שאול (שמואל א׳ ט״ו) הנו״ן היא
נו״ן הבנין והיתה החי״ת ראויה להדגש לחסרון נו״ן פ״א הפעל רק שלא יכלה תשלום הדגש
על חי״ת והיתה החי״ת ראויה להנקד בפתח כדין נפעל עבר ונקדה בקמץ ומפני
ההפסק ופירוש המלה ענין חרטה כלומר נתחרט הקב״ה שהיו המצרים שקטו ויצא
ה׳ ונלחם בגוים ונלחם הוא פעל עבר ליחיד נסתר ומבנין נפעל ובפסוק (זכריה י״ד)
ננקדה החי״ת בפתח כדין נפעל עבר ונקדה בכאן בקמץ ומפני ההפסק: קרן.
הסגו״ר קמ״ץ הוא בשני סגולין והוא שם דבר לשון זכר וענין כריתה וגדיעה כמו קרן מואב
(ירמיה מ״ח) ופירושו כריתת וגדעת נאור הרשע. נאור הוא תאר להקב״ה כמו נאור
אתה אדיר (תהלים ע״ו). הרשע. פירושו הרשעים וענין אל הכבוד הרעים (תהלים כ״ט) ובספרים
הנדפסים ננקדה קו״ף קרן בקמץ והרי״ש בפתח כאלו הוא פעל עבר ליחיד נסתר
ומבנין הקל אבל יותר נכון הוא לפי הענין להיותו שם דבר בשני סגולין: להנשים.
הוא מקור ומבנין הפעיל ומענין נשמת רוח חיים (בראשית ג׳): שארם. ר״ל גופם ובשרם כמו כלה
שארי ולבבי (תהלים ע״ג): נמק. הנו״ן בקמץ והמ״ם בפתח והוא פעל עבר ליחיד נסתר ומבנין
נפעל והכפולים שרשו מקק כמו נמקו חבורותי (תהלים ל״ח) ודגש הקו״ף בנמקו הוא לחסרון
אות הכפל והוא בענין נמסו כי מסס ומקק הם שני שרשים בענין אחד: ונכחד. הוא
פעל עבר ליחיד נסתר ומבנין נפעל ומענין כריתה והסרה כמו ואופה ושרים נכחדו
(איוב כ״ב) שפירושו נשמדו ונכרתו: קדושה. הדל״ת בחולם והוא שם תאר למרים אחות אהרן:
נקבה. הוא פעל עבר ליחידה נסתרת ומבנין הקל הנו״ן בקמץ רחב והקו״ף בשבא נע
ופירושו פירשה בענין נקבה שכרך עלי (בראשית ל׳): בעליזות. שם דבר לשון רבות פירושו
בשמחות ומענין שמחו ועלזו בכל לב (צפניה ג׳): ומגדר יסובב. בכל הספרים נקדה הסמ״ך
בחולם והבי״ת רפה ונקודה בצר״י על משקל נקבה תסובב גבר (ירמיה ל״א) והוא עתיד ליחיד
נסתר ומבנין המרובע והכפולים שרשו סבב ולפי הענין נראה יותר נכון הסמ״ך בשורק
והבי״ת בדגש ונקודה פתח ויהיה עתיד ליחיד נסתר ומבנין פועל תולדת בנין הדגש
מן ודבר כמו ביום שידובר בה (שיר ח׳): ויוקדש. היו״ד בשורק והקו״ף בשבא נח והוא עתיד
ומבנין

קרנים (טייפט)
העי״ן בקמ״ץ.
ותנועה ומבנין הפעל
ויינן ומקומות ה׳.

ושכתוב בחולם והבי"ת בשוא נח כי הוא מדבר לנוכח הנקבה שהיא כנסת ישראל
כמו שפירש רש"י שם:

פסח. זה הפיוט מיוסד על דרך אלפ"א בית"א ושם המחבר נרמז בסופו כבלעיל וכל חרוז
מסיים בפסוק: אשרו. האל"ף בשורק והשי"ן נקראת בשוא נע מפני הדגש שבה כי
הוא פעל עבר לרבים נסתרים ובנין פועל תולדת בנין הדגש ע"ו ולא על דרך יוסף
(בראשית נ') ובסדורים ננקדה השי"ן בקמ"ץ ואינו נכון כי אין כאן הפסק כלל רק פירושו
אושרו ישראל באור החיים לאור זה מיוסד ע"ש פסוק לאור באור החיים (איוב ל"ג) ומלת
לאור היא מקור ובנין נפעל וכתב הרד"ק במכלול בבנין נפעל ומנחי העי"ן נ"ל ואם פ"א
הפעל גרונית או רי"ש ינקדו האותיות הנוספות כלם בצר"י לתשלום הדגש כמשפטו וכו'
עד וכן המקור לאור באור החיים ומשפטו להאור ובהפקד הה"א הוטלה תנועתה ללמ"ד
השמוש וכן תאמר בשאר אותיות בכל"ם עם המקור עכ"ל: להתברך. הוא מקור ובנין התפעל
וקמ"ץ הבי"ת הוא לתשלום דגש הרי"ש כמו שכתבתי בקדיש במלת ויתברך: גאולים. הוא
תאר פעול לרבים ובנין הקל כמבואר בשירה חדשה: הללוהו. המ"ם הראשונה נקראת בשוא
נע מפני הדגש שבה כי הוא פעל עבר לרבים נסתרים ובנין הדגש עם כנוי הנסתר
מענין שבח כמו הללתיך (תלים קי"ט): הומרה. הה"א בשורק והמ"ם בשוא נח והרי"ש בשוא
נע ע"ו והשלכה על הארץ (ירמיה כ"ב) ובטעות ננקדה בסדורים הרי"ש בקמ"ץ כי אין כאן הפסק
כלל: נלאו. הוא פעל עבר לרבים נסתרים ובנין נפעל כמו ונלאו מצרים (שמות ז') שמו
לאה: ממחרת. המ"ם בחטף קמ"ץ והרי"ש בפת"ח עמה שנמסר על מלה זו בריש סדר ומו
כל בסימן והה"א בפת"ח. ר"ל מלת ממחרת בכל המקרא הרי"ש בקמ"ץ חוץ אם התיבה שאחריה
מתחלת בה"א אז הרי"ש בפת"ח: אימו. האל"ף בשורק והמ"ם בשב"א נע מפני הדגש שבה
כי גם הוא פעל עבר לרבים נסתרים ובנין פועל מלת אשרו שבתחלת הפיוט והוא
מענין איום ונורא (חבקוק א') שהוא ענין פחד ויראה: לשבוה. השי"ן בקמ"ץ חטף והבי"ת
בשב"א נח ונראה לפי הענין שהוא מקור בתוספת הה"א ע"ו ויתן אותה לשבה (יחזקאל כ"ג)
ואינו שם דבר כמו ולאין אונים עצמה ירבה (ישעיה מ'): חובין. כבר כתבתי בפרק ג' כי
הבינוני כשיבוא עם כנוי אז ישוב להיות תאר ופירוש חובין חובים שלו כמשר המחכים
אליו: טובו. הטי"ת במלאפום כי הוא שם דבר עם כנוי הנסתר: להנחותם. הוא
מקור ובנין הפעיל ולמ"ד הפעל בצר"י לפני המ"ם כדי להשוות החרוז עם מלת ינהלם
שהלמ"ד בצר"י בפסוק כמשפט העתיד עם מ"ם כנוי הנסתרים והמקור יבוא בפתוח בקמ"ץ
ובמ"ם בצר"י כמבואר במכלול בפתוחו המקור: טהור. הוא תאר להקב"ה ועליו קאי
סוף החרוז הולך לפניהם והוא ע"ש פסוק וה' הולך לפניהם (שמות י"ג) כי כל החרוז מסיים
בפסוק כבלעיל אבל אין לומר כאן וה' כי מלת טהור שבתחלת החרוז שהוא תאר להקב"ה
הוא במקומו ואם נאמר כאן וה' והיה נראה כשתי רשויות חלילה ובדא: יעיר וכו'. כ"ה
בסדורים הנדפסים יעיר בעי"ן והוא עתיד ליחיד נסתר ובנין הפעיל מענין הערה
כמו כנשר יעיר קנו (דברים ל"ב) כלומר יעיר ויאיר המזון של הנביאים והספר קצת

ומאיר

בכ"י בטעות בשניהם "ומרטה" במקום "לפרדה" [illegible]

ולמרתן וסלסול תמורתו מחסרה מ״ו השורש ומפני שהיה צריך להתחיל החרוז באות ס״מ ונמצא
מ״ו השורש חסרה גם במקרא בפעלים ובשמות כמו חמק עבר (שיר ה׳) שמו ורם (חבקוק א׳)
ומורים רבים כמבואר במכלול בסוף שמות האותיות: שבחוהו. השין בחירק והבי״ת נקראת
בשב״א נע ומפני הדגש שבה כי הוא פעל עבר לרבים נסתרים ומבנין הדגש עם כנוי
המוצא: וצבו. הוא פעל עבר לרבים נסתרים ומבנין הקל ומנחי הלמ״ד שרשו צפה ופירושו
והביטו ומענין ויצף יי׳ (בראשית ל״א) שפירושו ויבט ור״ל גם מלכים ומלאכים היו משבחים אותו
ואמרו זה אלי ואנוהו (שמות ט״ו):

נחית. בעבק. הנו״ן בקמ״ץ חטף והחי״ת בשוא לחסרון אות הכפל ונקראת בשב״א נע:
עמק. העי״ן בחירק והמ״ם בשב״א נע ומפני הדגש שבה: להתנאות. הוא מקור
מבנין התפעל ומענין ולך נאה להודות שבתפלת י״ח ועיין בספר התשבי שרש יאה ושרש נאה:
להלאות. הוא מקור מבנין הפעיל ומענין ונלאו מצרים (שמות ז׳) שרשו לאה: מסבל. הסמ״ך
בצר״י והבי״ת בסגו״ל והוא שם דבר כמו הסירותי מסבל שכמו (תהלים פ״א): ותלאות. הוא
שם מקובץ מן את כל התלאה (שמות י״ח) שרשו לאה והתי״ו נוספת כמנהגה להתוסף בשמות:

בחסדך. מרומים. המ״ם בשב״א והרי״ש בחולם והמ״ם דגושה ונקודה בקמ״ץ והוא פעול לרבים
מבנין הדגש כמו מעלות מרומים (תהלים כ״ב) שפי׳ הרד״ק ז״ל מרומים מן ורם
לשאול (שמואל א׳ ו׳) ענין הרמה ע״כ: מסלדים. הוא בינוני לרבים מבנין הדגש ומענין ואסלדה
בחילה (איוב ו׳) וכן משבחים הוא בינוני לרבים מבנין הדגש הלמ״ד והבי״ת נקראות בשב״א
נע מפני הדגש שבהן: עור מנחים. יסד מנחים לשון קבוץ הברכים אע״פ שמלת מנחה
הוא שם בלשון נקבה והיה ראוי לומר מנחות כמו ומנוחות שאננות (ישעיה ל״ב) ולא נמצא
רבוי בלשון זכר בכל המקרא עם כל זה יסד הפייטן מנחים לשון זכר כדי להשוות החרוז:
בנוה שלום. כה״א (ישעיה ל״ב) נו״ן בנוה בשב״א והוי״ו בצר״י ומפני הסמיכות: משכנות. המ״ם
בשב״א ומפני הסמיכות: ומבטחים. הוא שם לשון רבים בתוספת מ״ם בראש מקובץ מן
מבטח כל קצוי ארץ (תהלים ס״ה) שהטי״ת בקמ״ץ כי הוא מן הרפים ולכן נשארה בקמ״ץ
גם במלת ומבטחים שהוא לשון רבים ודו״ק:

לליל ראשון של שבועות

וירד אביר יעקב וכו׳. הפיוט של ליל זה מיוסד ע״פ אלפ״א בית״א ובסוף נרמז שם
המחבר יוסף הקטן בר שמואל ואחר כן הפסוקים שלפני עשרת הדברות
וגם ראשי עשרת הדברות נרמזים בראש החרוזות: בטאו. הוא שם מן הדגשים
שרשו בטא אבל במקרא לא נמצא השם כי אם בתוספת מ״ם בראש כמו או מבטא
שפתיה (במדבר ל׳): בהמולה. הבי״ת בפת״ח ומפני הה״א שהיא בחטף פת״ח והמ״ם במלאפו״ם
והלמ״ד דגושה כי כן נמצא בפסוק לקול המולה גדולה (ירמיה י״א) במ״ו אחר המ״ם והלמ״ד
דגושה ונמצא גם המ״ם בחולם כמו קול המולה כקול מחנה (יחזקאל א׳) ופירש הרד״ק
ענינם כמו מלה שהוא לשון דבור וכן פי׳ רש״י ביחזקאל שהביא לשון התרגום קול
ממלולהון וכו׳ אבל בירמיה פי׳ לקול המולה לשון שאון עם רב שובא עליהם:

ובנין הפעל תולדת בנין הפעיל והבל"ת קמ"ץ ומפני המפסיק: שאר. המלעיל קמ"ץ, לסלסלה
הוא מקור בתוספת ה"א ומענין סלסלה ותרוממך (משלי ד') שרשו סלל ונכפלה בו הסמך שהוא
פ"א הפעל: רות. הרי"ש בפתח והוי"ו בשורק ונקובה חולם והוא מקור ובנין הקל כמו תלמיה
רוה (תהלים ס"ה) שהוא צווי ובנין הקל: פסח חגיון וכו'. אלו השני חרוזות
חסרים בכל הסדורים שלנו ומצאתים בסדור קל"ע והחרוז הראשון והם נראה חבק חו"ת נו"ן
במלת חגיון וקמ"ץ במלת קבעו. ומלת חגיון הוא שם בתוספת נו"ן שרשו הגה ונכפלה ה"א
למ"ד הפעל הנחה ליו"ד נעה והגי"ן בשורק כמו משא גיא חזיון (ישעיה כ"ב): קבעו. הבל"ת
נקראת בשב"א נע ומפני הגעיא שבה כי הוא פעל עבר לרבים נסתרים ובנין הקל כמו
קבעו. שרים אחר נוגנים (תהלים ס"ח): לנצח. הנו"ן בשב"א נח לבדו והלמ"ד בקמ"ץ כי הוא
נפעל הווה כמבואר בשיר יגדל: ושררו. הוא עתיד לרבים נסתרים ובנין המרובע מן קול
ישורר בחלון (צפניה ב'):

פסח. משורת. הוא פעל ונקבה יחידה ובנין הרגש המ"ם בשב"א והשי"ן בשורק והרי"ש בגעיא ונקובה סגול ומם הרי"ש בסגול עם מקטרת מור ולבונה (שיר ג') והוא מענין התוכיה מאשר (משלי ג'): להגאל. הוא מקור ובנין נפעל ובא הגיא? לחסרון נון הבנין: השעת. השי"ן בשב"א נח לבדו ומפני הגעיה הוקדמות: שעשעת. השי"ן בחור"ק והעי"ן בשב"א נח לבדו והשי"ן השניה בפתח והעי"ן בשב"א נח והוא פעל עבר ליחיד נמצא ובנין הרגש ומענין ושעשע יונק (ישעיה י"א): כושר. הכ"ף בחולם והשי"ן בסגול והוא שם דבר מענין כשרון במעשה (קהלת ה') לקחת. הוא תואר פעול לרבים נסתרים והם השלל שאמר להם הקב"ה ולקחתי אתכם לי לעם

פסח וכל גאונך. זהו לפי נוסח סדור קל"ע יסד הפיוט ושמו ואוהב את הפיוט על דרך ראשי פסוקי השירה בראשי החרוזות ולא הקפיד על אותיות השמות כמו כנוסח סדורים שלנו:

זה הנוסח מצאתי בסדור כתוב בקלף כתב יד ישן נושן מאד:

פֶּסַח וּבְרוֹב גְּאוֹנְךָ נִסִּים פָּעַלְתָּ. וְקָרָא אֹמֶץ
גִּבּוֹרֵיהֶם בְּקָמָתָם. אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף
וְנִעוּרָה. נָשַׁפְתָּ אַפֶּךָ הִצַּלְתָּ. וּמֹשֶׁה פֶּלֶא
לְעֵינֵיהֶם הִפְלֵאתָ נִתְקַלוֹת: גולה רעב ומו'
נָטִיתָ יְמִינְךָ בְּשָׁפְטֶיךָ. נָחִיתָ בְּחַסְדְּךָ
עַמְּךָ בִּשְׁבָטֶיךָ. שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן מִפַּחְדֶּךָ
תִּפּוֹל עֲלֵיהֶם אֵימָתְךָ וּפַחְדֶּךָ: זה צור ה' ימלוך ונאמר
תְּבִיאֵמוֹ לְאוֹם חֲדָרֶיךָ. וְתִטָּעֵמוֹ לְהִסְתּוֹפֵף
בַּחֲצֵרֶיךָ. וְתִגְבּוֹר לָנוּ חֲסָדֶיךָ וְתָקִים
בְּחוֹזֶק יָדֶיךָ. באו מלך צור. השליבו.
ה' יִמְלוֹךְ לְעוֹלָמִים. וּמֹשֶׁה בְּשׁוּעָה עוֹלָמִים נֶצַח
בִּגְבוּרֶיךָ לוֹלַת יוֹשְׁבִים. וְתִפְרוֹס עָלֵינוּ סֻכַּת
שְׁלוֹמִים: ברוך אי' פורס. ודבר:

(שמות ו'): חגו ומפעלות אל. מוסף ע"ש לכו חזו מפעלות ה' (תהלים מ"ו) וכתיב לכו וראו מפעלות אל
(שם ס"ו). רק שבפסוק חו"ת חזו נקובה בחטף פתח כי הוא צווי לרבים ובכאן הוא נקוד
בקמ"ץ כי הוא פעל עבר לרבים נסתרים ובנין הקל ונחי הלמ"ד שרשו חזה ומלת ומפעלות
הוא שם בלשון רבים בתוספת מ"ם:

מי מלל. הוא פעל עבר ליחיד נסתר ובנין הרגש כמו מי מלל לאברהם (בראשית כ"א)
והוא ע"ש מי ימלל גבורות ה' (תהלים ק"ו): סלסול. הוא שם דבר מענין התרוממות
מענין סלסלה ותרוממך (משלי ד') נכפלה בו פ"א הפעל שרשו סלל ופי' הענין מי ימלל גדו כמ...
נאמרו

— התיבה המקומית "לאומך" כתובה ברור בכ"י ... [illegible]

ונעת כמו שנאמר עליהם בינו בוערים בעם (תהלים צד): חמו ראשם. לשון הפסוק הוא
רוש ולענה וחמת ראשם (ירמיה ט) ופירשו וחמת לשון כעס: ולהרגה צד הקדושים. על שם
פסוק והקדושים לזה הרגה (ירמיה יב) הרי"ש נקודה בצרי ופירשו והקדושים הנזכרים:
פריצת. השין נקודה על צד שמאל והוא שם מענין ופרשו את השמלה (דברים כב) והוא
ענין שטח ורקע: כמוות. בסדורים ננקדה הכ"ף בפתח אבל בספר התשבי היא נקודה
בשב"א והוא הנכון כי אין כאן ידיעה וכן וכיריעות ננקדה הכ"ף בסדר קל"ע בפתח
והיו"ד בשב"א נע והנכון הוא הכ"ף בחירק והיו"ד נחה כמו כיריעות שלמה (שיר א')
כי אין כאן ידיעה כלל: השמעת. השין בשב"א נע ואינה דגושה כי הה"א אינה לידיעה
רק היא ה"א ההפעיל הבאה על שם דבר: ומגרות. הגימ"ל בשב"א נע ומפני הדגש שבה
לחסרון נו"ן השורש: ומעלה. העי"ן בשב"א נח לבדו ומפני הנגינה המוקדמת כי המלה בטעם
מלעיל והה"א נוספת: לחתם. הוא מקור ומבנין הקל עם כנוי הנסתרים ודגש התי"ו השניה
הוא לחסרון נו"ן פ"א הפעל:

ישרעות. ועטרם. הטי"ת בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא פעל עבר ליחיד נסתר
ומבנין הדגש עם כנוי הנסתרים: והנום. הנו"ן בשב"א נח והוא פעל עבר
ליחיד נסתר ומבנין הפעיל עם כנוי הנסתרים מלשון זה אלי ואנוהו (שמות טו) שהוא ג"כ
מבנין הפעיל מלשון נוה: בדת. הבי"ת בשב"א והדל"ת בקמ"ץ אפילו בסמיכות כמו כדת
היום (אסתר ב'): לאל. הלמ"ד בקמ"ץ לידיעה שהוא כמו להאל:

כבד. קרוצי חומר. הוא תואר פעול לרבים ומבנין הקל כלומר הקרוצים מחומר על
שם מחומר קורצתי (איוב לג): וסרת טעם. כתבתי בדקדוק בפרק שני חכמים:

לא. במארב. הרי"ש בפתח ומפני הסמיכות ולשון פסוק הוא ישב במארב חצרים (תהלים י'):
רע וחמס היות עד שקרים. כ"ה בקצת סדורי קל"ע ובקצתם כתוב להיות עד
שקרים ובמחזור קל"ע כתוב היות עדי שקרים ובקצתם כתוב רע וחמס הרי"ש בחולם
והכל אחד הוא כי נמצא הרי"ש בחולם בענין זה כמו ורע כסילים (משלי יג) שפירש
רש"י המתחבר לו כסילים להיות לו רעים:

וכל. אגודים. הגימ"ל במלאפו"ם והדל"ת רפה כי הוא פעול לרבים ומבנין הקל ואינו שם
דבר כי בשם דבר הגימ"ל בחולם והדל"ת דגושה כמו ולקחתם אגדת אזוב (שמות יב):
לבטח. הלמ"ד בקמ"ץ ומפני שהמלה מלעיל כמו לבטח תושיבני (תהלים ד'): השיבם. הבי"ת בקמ"ץ
כי הוא פעל עבר ליחיד נסתר ומבנין הפעיל עם כנוי הנסתרים ונחו פ"א יו"ד
מלשון ישב ובהפעיל נהפכה יו"ד פ"א הפעל לוי"ו נחה וה"א הפעיל בחולם עי"ן ומלאך
פניו הושיעם (ישעיה סג) שפירשו ושע: מקהלות. המ"ם בפתח והה"א בצר"י כי הוא מוכרת
ועיין במשנת כל חי בזולת ובמקהלות:

מעריב לליל שני של שבועות

ויר"ד. הסימן הקטנים שבמעריב לזה מוסדים על דרך אלפ"א ביתא ועשרת הדברות
ורמוזים בראשי החרוזות ובסוף הקטן האחרון נרמז שם המחבר יצחק בן שלום.
והסימן

לא. נבלם. הלמ"ד בקמ"ץ כי הוא נסמך מלא והוא כמשות תאר ובן בשלום רק שהנו"ן
בסגו"ל מפני המ"ם שהיא גרונות להרחיב עליה והמ"ם נקודה בשב"א נח כדין כל
לשון הפעולה כמבואר בשיר יגדל: ותמור. לשון תמורה שרשו מור והתי"ו מורה על העתיד
ליחיד נמצא והוא מענין לא יחליפנו ולא ימיר אותו (ויקרא כ"ז):

טוביה. זה משל כמו שכתבתי בפיוטי שוחת תורה: והוריד דת בלולה. בסדורים הנמ[illegible]
והוא ע"ש פסוק ויורד עוז מבטחה (משלי כ"א) אבל במחזור ובסדורי ק"ק כתוב
והוריד דת בלולה ע"ש ומשמנו אשר בת לחמו (דברים ל"ג) ושניהם נכונים: בראשים. כלומר
בראשים כמו ורעם גבורותיו מי יתבונן (איוב כ"ו) שהוא ענין הרעשה: וגועות. בכל
הסדורים נקודה הוי"ו בשב"א והגי"ן בחול"ם והוי"ו שהיא עי"ן הפעל נחה ולפי דעתי האמת
סופר והנכון הוא ו"ו השוא במאפ"ם שקריאתו כקריאת אל"ף הנקודה. ומאפ"ם כמבואר
בפרק ג' והגי"ן פ"א הפעל בשב"א נח והוי"ו עי"ן הפעל בקמ"ץ כי כן נמצא בפסוק הגי"ן
בשב"א והוי"ו בקמ"ץ כמו והיה רק גועה (ישעיה כ"ח) ומה יובן כמו שכתבתי בפרק ג' במלת
ושמרה בשם המקובל החכם מהר"ר מנחם עזריה: וסער. הוי"ו בקמ"ץ מפני שהמלה מלעיל ומשמעה
בענינה כי כן משפט אותיות ובכל המשמשות הבאות על השמות שהם מלעיל. ומשמעם
בענינים כמבואר במכלול בשמוש האותיות: וחדשים. הוי"ו בקמ"ץ והחי"ת בחטף קמ"ץ: חמם.
הבי"ת בשב"א נע מפני הדגש שבה כי הוא פעל עבר ליחיד נסתר ובנין הדגש עם כנוי
הנסתרים: קרבם. הקו"ף בצר"י לתשלום דגש הרי"ש כי הוא פעל עבר ליחיד ובנין הדגש
עם כנוי הנסתרים והרי"ש נקראת בשב"א נע אחר הצר"י כמו שהוא גם במלת קרבו
כתנור לבם (הושע ז') שהוא פעל עבר לרבים נסתרים ובנין הדגש: אוריים. בכל הסדורים
גם במחזור ובסדור ק"ק נקודה האל"ף בחטף פת"ח וטעות הוא וצריכה להנקד בפת"ח
כי הנפרד הוא אויר בפת"ח כמו על פני רקיע השמים (בראשית א') תרגום ירושלמי על אפי
אויר רקיע שמיא האל"ף בפת"ח והוי"ו בגעיה ונקודה צר"י ובפסוק ויאמרו עבדי המלך
(אסתר ג') בתרגום שני מוק ענגא באוירא פריס האל"ף ג"כ בפת"ח והוי"ו בגעיה
ונקודה צר"י ודע בחכמת הדקדוק כי השמות המגושים לא ישתנו ונאמר מן אביר
אבירים ומן צדיק צדיקים ומן שליש שלישים ודומיהם רבים בכלם נשארה פ"א הפעל
בפת"ח ועי"ן הפעל בגעיה. גם בדבריו וכן ראוי במלת אוירים האל"ף בפת"ח והוי"ו בגעיה
ונקודה צר"י ועיין במתורגמן ובתשבי בשרש אויר: סורחם. הוא בינוני תאר לרבים
ובנין המרובע כמו שריק פררים (ישעיה א'): שמעם. השי"ן בקמ"ץ חטף והמ"ם בשב"א נע
והוא מקור ובנין הקל עם כנוי הנסתרים: זבו. כתוב בספר סדור ק"ק וז"ל זבו
לשון רצון כלומר תאות תפארת ישראל עלו והוא לשון תרגום כמו ומאל מה (שמות)
תרגומו וצבו מה, באבותיך חשק (דברים י') תרגומו באבהתך צבו והרבה כאלה
ויגון ויגעות. פסוק הוא (חבקוק ג'): עלובים. הוא תאר פעול ובנין הקל ומלות העלוב
ולשון תרגום הוא כמו ואביונים מאדם (משלי ל') תרגומו לעליבי [illegible] שא והרבה מ[illegible]
הלשון נמצא בלשון התרגום ואפשר שקרא את האומות כן מפני שהם עניים ואביונים [illegible]
ובמ[illegible]

שרשו רצה והיה צריך לנקד הפ"א והרי"ש בסגול ובא יו"ד אחר הרי"ש כי כן משפט נחי
הלמ"ד מבואם בבנין הפעל בחסרון למ"ד הפעל כמו שכתב הרד"ק במכלול בסוף בבנין
הפעיל ונחי הלמ"ד וגו' ובחסרון למ"ד הפעל כלו בסגול הגל. הרע ממנו (בבריא ט')
הרב בכסנו (תלים נ"א) ע"כ ולא נמצא כן בשום אחד מהספרים ודו"ק: לצואת של פאורה.
בה"א בספר קלע ובלי ספק זה שחסרה מלת של בספרים שלנו הוא טעות המדפיסים כי
הוא על שם של פאורה ישראל (ירמיה ג'): בצלו. הלמ"ד בגעיה אחר מורה לחסרון אות
הכפל שרשו צלל: חסות. הוא מקור בתוספת תי"ו ובנין הקל שרשו חסה והוא כמו לחסות
כי המקור הבא בלא שמוש אותיות בכל"ם נוכל להוסיף עליו למ"ד השמוש כמו שכתבתי בסוף
פרק א': ונתיפתה. היו"ד בפתח והפ"א נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה שרשו יפה
והמלה מורכבת מבנין נפעל והתפעל וטעם ההרכבה כטעם ההרכבה שכתבתי במלת
ואל אשר שבת במלת נתעלה: נגורה. תאר פעול לכנסת ישראל וענין נזר ועטרה: ממנה.
המ"ם נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה והה"א במפיק כי הוא פעל עבר ליחיד נסתר
ובנין הדגש עם כנוי הנקבה הפעולה: רם ואיום. שניהם תארים להקב"ה: ונתקבלה.
גם הוא מורכב מבנין נפעל והתפעל כמו נתיפה דלעיל וטעם אחד להרכבתם:
נוטרה. תאר לנקבה ולשון פסוק הוא נוטרה את הכרמים (שיר א'): חלאים. לשון פסוק
הוא כמו חלאים (שיר ז') שרשו חלה החי"ת נקודה בחטף פתח כדי להבדיל בינו ובין
חלים רעים (דברים כ"ח) שהחי"ת בחטף קמ"ץ כי הוא ענין אחר אע"פ שהם משרש אחד
שרש חלה וכתב הרד"ק במכלול בשער השמות משקל פעל במלת חלאים האל"ף היא
תמורת הא' למ"ד הפעל ועיין בשרשים שרש חלה: נתקשטה. השי"ן בשב"א נע מפני הדגש
שבה כדין עי"ן הפעל בבנין התפעל כמבואר בפרק ו' והיא מלה מורכבת מבנין
נפעל והתפעל וטעם ההרכבה הוא כטעם הרכבת מלת ונתיפה כדלעיל: קלאותיה.
האל"ף היא תמורת הא' למ"ד הפעל כמו שהיא במלת בלואי הסחבות (ירמיה ל"ח)
שרשו בלה: מקטרה. הקמ"ץ במר"כ והטי"ת בגעיה כי הוא פעול לנקבה מבנין הדגש
והוא ע"ש פסוק מקטרת מור ולבונה (שיר ג') ומה שלא יסד הפייטן מקטרת כלשון
הפסוק ואמר מקטרה כדי להשוות החרוז: טהור. הוא תאר להקב"ה: באל. הבי"ת בשב"א
כי איננה לידיעה: עוהר. הו"ו בקמ"ץ מפני שהמלה בטעם מלעיל ועומדת בענינה כמו
מלה שכתבתי בסוף משנת חטאת הצבור: ומדעדעה. העי"ן הראשונה בשב"א נח
לבד מפני הדגש שבדלה שהיא בשב"א נע כדין שני שבאין באמצע התיבה כמבואר
בפרק ג' והמלה מורכבת מבנין נפעל ומבנין התפעל כי הדל"ת תמורת תי"ו התפעל
ובאה אחר הדגש שהיא פ"א הפעל כי שרשו דעך והטעם ופירוש במכלול ובאור ספרו
הדקדוק בבנין־התפעל ומהשמים ובפי' רש"ו בסוף פ' מקץ במלת נצטדק והוא פעל
עבר לנקבה נסתרת קאי על כנסת ישראל המרומזת במלת ברה שהוא תאר לכנסת
ישראל כמו שנאמר ברה כחמה וגו' (שיר ו'): הבררה. הה"א הראשונה בפתח כי היא
ה"א הידיעה והשניה בחטף פתח והבי"ת רפה וכתוב בספר התשבי וז"ל הבררה

קיל

והפייט הגדול שבברכת אמת ואמונה גם הוא מוסב על דרך אלפ"א בית"א כראשון..
המדלגות: מאר. הקמ"ץ בצר"י לתשלום דגש האל"ף כי הוא פעל עבר ליחיד ונסתר ומן
הדגש כמו מאר את התורה הזאת (דברים א') שפי' כל הרד"ק שהוא פעל עבר:
אנכי. כמו. הכ"ף והמ"ם בסגו"ל כמו מבית כמו ישבו חשך (ישעיה נ"ב): להלה
הוא מקור ומבנין הפעיל המ"ם שהיא ע"ין הפעל בצר"י כמו והרבה המשלום
(יחזקאל כ"א) והכרה אותם (ישעיה ט') ומשהם כי המקור מגזר הבנין בפעלים נחי המ"ם
לא יבוא בסגו"ל לעולם כי אם בקמ"ץ ובחו"לם ובצר"י כמבואר במכלול במקור שבבנין הפעיל
מנחי המ"ם. וכן המקור בבנין הפעיל מנחי המ"ם הוא בצר"י לכן לומר להגיה היא
בצר"י לא בסגו"ל כי הוא מקור ומבנין נפעל ודגש הגימ"ל הוא לחסרון נו"ן הבנין:
אימה. האל"ף בחטף פתח והיו"ד בשור"ק והמ"ם בדגשה ונקודה קמ"ץ. והוא תאר לכנסת
ישראל כמו איומה כנדגלות (שיר ו'): נכתרה. הוא בטעם מלרע כי הוא בינוני
תאר לנקבה ומבנין נפעל כמו רוח נשברה (תלים נ"א) ואם היה נפעל עבר לנקבה
נסתרת אז היה בטעם מלעיל כמו אחת מהנה לא נשברה (תלים ל"ד) אבל לפי הענין
הוא בינוני תאר לנקבה ולא פעל עבר: עדויה. הוא פעול לנקבה ומבנין הקל ומענין
ועדית עדי (יחזקאל ט"ז): מעטרה. הע"ין בשור"ק והטי"ת בדגשה והוא פעול לנקבה ומן
הדגש: מתן. המ"ם בקמ"ץ והטעם כתבתי באתה בחרתנו דרגלים: בחורה. תאר
פעול לכנסת ישראל על שם כי יעקב בחר לו יה (תלים קל"ה): מעוונים. הע"ין בחטף פת"ח
כמו אחריך בעונן במעונה (שופטים ה') ואפשר שיסב מעונים ולא יסב מעונים להשוות
החרוז עם מלת תמימים: מתרה. כ"ה גם בסדור קל"ע המ"ם בשור"ק והת"ו בדגשה ואם
הוא לשון המחבר יש להפליא מזה לא יסב מותרה כי עכ"פ לפי הענין הוא מלשון מתר
אסורים (תלים קמ"ו) שהוא בינוני ומבנין הפעיל שרשו נתר אם כן היה לו לומר המתרה
הה"א בשור"ק והת"ו בדגשה שהוא פעל עבר ומבנין הופעל ואולי רצה הפייטן לדמותו לדברי
רז"ל שאמרו בבבא קמא פרק ה' דף נ' ע"א אמר רבי חנינא כל האומר הקב"ה ותרן
הוא, וכו' שגם הוא קרוב לענין התרה: גררה. כ"ה בסדורים שלנו בשנו ראשון אך
בסדור קל"ע כתוב מגררה בבי"ת ור"ל ושתי הנוסחאות הה"א במפיק לכנוי הנקבה
הפעולה היא כנסת ישראל ושתי הנוסחאות נכונות כי גררה פי' שגרר והוציא אותה
ממצרים ומגררה פי' שגבר וסבב אותה בענני הכבוד: בואה. הוא מקור הבי"ת בחול"ם
והאל"ף בקמ"ץ והה"א במפיק והוא כמו בואה: ומגדרה. בסדור קל"ע כתוב המגדרה
והוא יותר נכון כי המגדרה הוא כמו להמגדר הידוע והה"א האחרונה היא במקום ה"א
השמוש כמו שפירשו בפ' ויצא מלת פדנה ארם ובפ' וישלח מלת ארצה שעיר וכ"פ
דברי בראשית רבה ועיין במגדרו מלות הנ"ל אבל לגירסת סדורים שלנו שכתוב ומגדרה
תהיה הה"א נוספת לגמרי: הרין. כ"ה גם בסדור קל"ע הה"א בצר"י והרי"ש בחור"ק ו
בהברה עמו מרובה כי הרין הוא פעל עבר ליחיד נסתר ומבנין הפעיל ומנחי הע"ין
ושרשו רין ע"ה הכין לבו (תלים ע"ח) ששרשו כון ואם היה מענין הדין שהוא מנחי המ"ם
שרשו

בכ"ו כתוב ארצה
כנען והוא טעות
סופר בוודאי ויש
בראתי לו לכתוב
שעיר ולא כנען.

כתוב ומלסות בפסוק ואינו נבין כי כל לשון בלשונים שבמקרא כתוב בשין ונקודה
עליה כדבר שמאל: מקטרה. הקמץ בשורק והשין דגושה. כי גם הוא פעל לנקבה ובנין
הדגוש כמו מקטרה בלשון באלות החיות: רגלת עשן המונה. ואת עלית על כלנה. מאת
ומשרה. זה החרוז מוסב על שני פסוקים שבסוף ספר משלי קמו בניה ויאשרוה
בעלה ויהללה. רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה: ולת ואת הת"ו דגושה ובלא
נח. עלית. הת"ו רפה והיא נח נראה בלי נקודה. כלנה. הכ"ף בשורק והלמ"ד דגושה
לחסרון אות הכפל והנו"ן היא לכנוי הנקבות הרבות והה"א נוספת. ומאשרה. האל"ף
בשורק והשין דגושה כי גם הוא פעל ע"ו מקשרה דלעיל: ששת עמקים. כה"א גם בספר
קהלת אבל בפסוק הוא ששת: העמקים (שיר ב') בה"א הידיעה: קבלה. הבי"ת בשב"א נע
ומפני הדגש שבה כי הוא פעל עבר לנקבה נסתרת מבנין הדגש: ומהרה. הוא
ענין מתנה כמו מהר ומתן (בראשית ל"ד) כמוהר הבתולות (שמות כ"ב) והה"א האחרונה
שבמלת מהרה נוספת כדי לנגוד הרי"ש בקמץ להשוות החרוז: ומהרה. הוא תאר פעל
לנקבה מבנין הפעיל המ"ם בשורק והדל"ת בשב"א נח והה"א והרי"ש בקמץ:

לא. טבוס. הוא שם מן הבאשים מענין טבסיסו מלכות והוא ענין תקון: כלכול. הוא
שם מענין הענין שרשו כול ונכפלה בו פ"א הפעל ולמ"ד הפעל והוא מענין והוא כלכל
את המלך (שמואל ב' י"ט): לכפלה. הוא מקור בתוספת ה"א הכ"ף נקודה בקמץ חטף
והפ"א בשב"א נח והוא כמו לכפול ומתוספת הה"א כדי שתנקד הלמ"ד בקמץ להשוות החרוז
ומפני שנתוספה הה"א ננקדה פ"א הפעל בקמץ חטף כמבואר במכלול באבן הבוחן
עשרה במלת ולדבקה בו (דברים ל') לשמחה בהם (שמות כ"ט) ודומיהם:

כבד. סגור. הוא פעל מבנין הקל מענין סגר: ובגלמק. הגימ"ל בקמץ חטף והלמ"ד
בשב"א נח כמו גלמי ראו עיניך (תהלים קל"ט) המגרה מגלם הגימ"ל בחולם
ובכנוי נשוב החולם לקמץ חטף כמו מן קדש קדשי קדשים כמבואר בפרק ג': כנאוק.
הכ"ף בחירק והנו"ן בשב"א נח והאל"ף בשורק והמ"ם איננה דגושה ונקודה סגו"ל כמבואר
בסוף מאלות שחרית. בכור ושראל:

לא. פעמות. לשון פעם ושתי החרוזות מוסבות על שם הפסוקים שבספר משלי סי' ג'
המדברים באשה המנאפת שכתוב שם אורבה החליקה וכתיב פעם בחוץ
ופעם ברחובות וכתוב עוד שם בחלק שפתיה תדיחנו וכל הענין מדבר שם באשה המנאפת
אך צריך עיון לזה ומה הפייטן פעמות בוי"ו ות"ו לשון נקבות ולא נמצא בכל המקרא
זה הענין כי אם פעמים במ"ם יו"ד שהוא לשון זכר אולי רצה גם כן לרמוז אל זה
שכתוב שם עובר בשוק אצל פנה זה ורמז במלת פעמות על שם ארבע פעמותיו
(שמות כ"ה) שפירושו פנות עליות: ממצוקות. המ"ם השנית בשב"א נע ומפני הדגש שבה
לחסרון נו"ן השרש:

לא. ארחותיך. כה"א גם בספר קהלת האל"ף בקמץ חטף והרי"ש בשב"א נח כי הנפרד
ממנו ארח כמו תודיעני ארח חיים (תהלים ט"ז) ובכנוי ישוב החולם לקמץ חטף כמו
ארחותיהם

קול הברה הוא הנקרא בפסוק קול דממה. כמו שכתוב ואחר האש קול דממה (מלכים א' י"ט) ופירשו אנו שמענו קול הבא מתוך הדממה [illegible] בלע"ז ובלשון אשכנז וורט הא"ל ע"כ: כלה. הכ"ף בחולם והלמ"ד הראשונה בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא פעל עבר ליחיד נסתר ובנין הדגש עם כנוי הנקבה הנסתרת הפעולה ולכן הה"א במפיק אחר קמ"ץ הלמ"ד: ונכמו. הנו"ן בקמ"ץ והוא פעל עבר לרבים נסתרים ובנין נפעל ונחו העי"ן שרשו כון: וסתרה. הסמ"ך בחולם והתי"ו בשוא והוא פעל לנקבה ובנין הדגש כמו וקטרה בפעל: לובה. הו"ב בשב"א נע ומפני הדגש שבה והה"א במפיק כי גם הוא פעל עבר ליחיד נסתר ובנין הדגש עם כנוי הנקבה הפעולה כמו כלה בפעל: בווה. בספרים שלנו הבי"ת בפתח והו"ו בסגול ובשוא ובספר קל"ף הבי"ת בשב"א והו"ו בקמ"ץ ואינו בשוא: לעבדו. העי"ן בקמ"ץ חטף והבי"ת בשב"א נח ורפה ועיין בקו"ל בפ' והיה אם שמוע: לכבדו. הבי"ת בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא מקור ובנין הדגש עם כנוי הנסתר: והדת. הדל"ת בקמ"ץ כמבואר במכלול במשקל השמות הכפולים במשקל כל שהפ"א בפתח: נפתרה. הוא נפעל עבר לנקבה נסתרת וענין והם כאשר פתר לנו (בראשית מ"א): קל. הבי"ת בפתח והכ"ף בחולם: ומארה. גם הוא פעל לנקבה ובנין הדגש ע"ו וסתרה בפעל וחולם הפ"א הוא תמורת שור"ק כמבואר בפ"ב: נחומים. הנו"ן בסגול והחי"ת בחטף סגול והטעם בתבתו דמות אות ועזיב: לזבחו. הזי"ן בפתח ומלעיל והזב"ח בשוא ונקראת בשב"א נע וכן הוא מנוקד בספר קל"ף: סלסל. הסמ"ך הראשונה בחולם והשניה בצר"י והוא פעל עבר ליחיד נסתר ובנין הדגש שרשו סלל ונכפלה בו פ"א הפעל: טוב סחרה. הטי"ת בחולם וה"א סחרה במפיק לכנוי הנקבה הפעולה: ואלבה. הה"א במפיק לכנוי הנקבה הפעולה: ואלחים נסחרה. ענין הסבה ואכילה כמו ושבו לאכול לחם (בראשית ל"ז) תרגומו ואסחרו למיכל לחמא: פתוכו. לשון תרגום הוא פירושו ומורבים כמו שתרגם בפסוק המשל ופתה עמו (איוב כ"ה) ויבאו מן מיינא והוא באשא מגריאו ומסאליה והוא במיא וכו' עד פתיכין אשתא ומיא: לרקד. הוא מקור ובנין הדגש: במחברה. הבי"ת בפתח והחי"ת בחטף פתח והבי"ת השניה במאריך והוא שם תאר לקלון תדריס: צורה. כה"א גם בספר קל"ף צורה בה"א כנוי הנסתרת במפיק אבל לפי הענין יותר נכון המאמר צור והוא תאר לחקב"ה כמו הצור תמים פעלו (דברים ל"ב): עורין. הוא תאר למלאכים כמו בגזרת עירין (דניאל ג') וכתבו רש"י ורד"ק שנקרא כן מפני שהוא ער לעולם: נודע בשערים: כה"א בספרים שלנו אבל בספר קל"ף כתוב נודע הוא שהוא לשון הדאגה ושניהם נכונים לפי הענין ואות בשערים השי"ן בשב"א נע. ומפני הדגש שבה אחר פתח הבי"ת שהוא לידיעה וכן ג"ל של הגבורה בשב"א נע ומפני הדגש שבה אחר ה"א הידיעה: ואהלות. הו"ו בפתח והא"לף בחטף פתח ולשון פסק הוא מור ואהלות קציעות כל בגדותיך (תהלים מ"ה): ומלות. כה"א בלי"ן הבי"ת בחולם והלמ"ד בשוא והוא פעל לנקבה ובנין הדגש ע"ו וקטרת מור ולבונה (שיר ג') ובספרים שלנו

כה קב"ו הפעל קום ולמעלה ב' פעל כאמור ועיין ליתן.

כתוב

הוגי׳: הוא תאר לרבים כמו אוהבי מלעיל ומענין והגיתי בכל פעלך (תלים ע״ז) שהוא
ענין דבור: דת. הדלת בקמץ ופירושו תורה כמו מימינו אש דת למו (דברים ל״ג):
נסוכה. הוא תאר פעול לנקבה ובנין הקל וקאי על התורה והוא מענין נסכתי מראש
(משלי ח׳) שהוא פעל עבר ליחיד המדבר בעצמו ובנין נפעל כי הנו״ן הכתובה היא נו״ן
בנפעל ודגש הסמ״ך הוא לחסרון נו״ן פ״א הפעל והוא ענין גדולה וקצינות ונסיכות:
ולנוס. כ״ה בספר קל״ע הלמ״ד בצר״י ונכון הוא ולא כספרים שלנו שהיא נקודה בקמץ
כי כן נמצא בפסוק ומדוע אתם לנים נגד החומה (נחמיה י״ג) הלמ״ד בצר״י ועיין במכלול
בבנינו והקל ומחו העי״ן: המצואם. הוא צווי ליחיד עם כנוי הנסתרים ובנין הפעיל
האל״ף נקודה בצר״י כדין למ״ד הפעל שבצווי לפני מ״ם הרבים עיין במכלול בפתיחו ספק:
ומוגגם. הוא צווי ליחיד עם כנוי הנסתרים ובנין המרובע ומפעלי הכפל ומענין וגנותי
על העיר הזאת (מלכים ב׳ ב׳) שרשו גנן: ומסוכה. המ״ם השניה נקראת בשב״א נע
ומפני הדגש שבה לחסרון נו״ן השורש והוא שם דבר ומענין מסך בקרבה רוח עועים
(ישעיה י״ט) שפירשו הרד״ק ענין תערובות ובלבול גם רש״י פי׳ ענין ערוב: לחשכה. בספר
קל״ע ובכל הספרים שלנו כתוב לחסכה בסמ״ך אבל יותר נכון הוא להיות בשי״ן ונקודה
עליה בצד שמאל כי הוא מענין ולא חשך ממני מאומה (בראשית ל״ט) שהוא מענין מניעה
שזה הענין לא נמצא בכל המקרא כי אם בשי״ן ונקודה עליה בצד שמאל וראוי לקרות בכאן
השי״ן בשב״א נע ומפני הדגש שבה כי הוא מקור בתוספת ה״א ובנין הדגש על משקל
ליסרה אתכם (ויקרא כ״ו):

טוענֵי. גם הוא תאר לרבים ע״ו אוהבי ומענין טענו את בעירכם (בראשית מ״ה) שפירשו
ענין העמסה: נטעי. הוא שם סמוך לשון רבים כמו נטעי נעמנים (ישעיה י״ז)
והוא כמו נטעים של צמחות: צמחות. השם הנפרד הוא בלשון זכר כמו וצמח האדמה
(בראשית י״ט) והיה ראוי לומר הרבוי צמחים כמו מן גבח גבחים ויסד הפייטן צמחות
שהוא לשון רבוי הנקבות כדי להשוות החרוז עם שוקע שוחות שהוא לשון פחת (תלים ז׳):
ושיגו. הוא עתיד לרבים נסתרים ובנין הפעיל והוא פעל עומד כמו ששון ושמחה ישיגו
(ישעיה ל״ה) שרשו נשג ודגש השי״ן הוא לחסרון נו״ן הבנין: כסם. כ״ה בספרים שלנו והוא
צווי ליחיד ובנין הדגש עם כנוי הנסתרים שרשו כסה ענין כסוי ובספר קל״ע כתוב
כנם אבל גירסת ספרים שלנו יותר נכונה כי הוא ע״ש פסוק ובצל כנפיך כסיתיך
(ישעיה נ״א): מאמינך. כ״ה בלא יו״ד אחר הנו״ן כי הוא לשון יחיד קאי על אברהם שנאמר
בסוף תרח אביו וסגול הנו״ן הוא מפני ההפסק בסגול נו״ן ומונך מלעיל: מסכות. הוא
שם בתוספת מ״ם בלשון נקבות מענין פסל ומסכה (נחום א׳) ודגש הסמ״ך הוא לחסרון נו״ן
פ״א הפעל שרשו נסך והוא ענין יציקה והתכה וכתוב בספר מהרש״ל ע״ל נתך מסכות
כ״ה אבל ונסע מסכות טעות הוא עכ״ל: מחננים. הנו״ן הראשונה נקראת בשב״א נע
ומפני הדגש שבה כי הוא בינוני לרבים ובנין הדגש: בלב ובשר. בכל הספרים נדפס
בלב ובשר וכ״ה בספר קל״ע והוא לשון מעתו ע״ש פסוק לבי ובשרי ירננו אל אל חי (תלים פ״ד)

אך

גכ״מ נכונה / עם כי בסוף ליחיד / אחר היו״ד שהוא / לשון רבים וטעות / סופר. והדלתיו / ובמקום נכונה / צ״ל על גירסת / הלשון עקרו -

אורחותיהם עקשים (משלי ב׳) אבל נמצא גם דגנוי בחולם כמו אורחותיך למדני (תהלים כ״ה)
והוא הנכון גם כאן ומה שהוא עם כנוי הנמצא כמו שהוא בפסוק אורחותיך למדני
עם כל זה נכון הוא גם בקמץ חטף שנוהגים כאחד טובים: תמימה. החי״ת בשבא
נח לבדו ולא בחטף ומפני שהוא דבוק עם שני שבאין ועיין [illegible]
שיר עשירו: יפה זמות. ענינו יפה וזמות והוא חסר וי״ו השורק ואין לומר שמלת יפה
סמוכה למלת זמות באה״כ היה ראוי להנקד ופ״ה יפה בשבא כמו יפה תואר (יחזקאל ל״א)
שהראוי בקמץ חטף כמו שכתב הרד״ק ומה שנמצא בכל הסדורים גם בספרי ק״ק
הי״ד בחולם נראה בהכרח שהוא מוכרת וחסר וי״ו השורק ומלת זמות כמו שנמצא
גם במלת הדבה כמבואר במכלול במשל אות הו״ו: קנין. היו״ד בשבא ופי׳ הסמוך
ופירוש קנין של עמיתך: קנוה. הנו״ן בשבא נח והוי״ו בצר״י ופי׳ הסמוכות:
משכנות. הכ״ף בשבא ופי׳ הסמוכות: ומרבה שנתך. לשון פסוק הוא ושכבת וערבה
שנתך (משלי ג׳):

מעריב לליל ראשון של סוכות

אוחזי. כל הפיוטים שבמעריב זה מיוסדים על דרך אלפא ביתא בראשי החרוזות ומשם
המתחיל משמו אל סכות והלאה נרמז שם המחבר יוסף הקטן בר שמואל. ומלת אוחזי
הוא תאר ולא בינוני כי הוא סמוך כמו שורי משורת (במדבר ג׳) כי הבינוני כשהוא סמוך
הוא תאר כמבואר בפרק ו׳: מינים. כה״א היו״ד אחר המ״ם והנו״ן אינה דגושה כי הוא מענין
עושה פרי למינו (בראשית א׳): לסובב. הסמ״ך נקודה בפתח והבי״ת שהוא ע״ן הפעל דגושה
ונקודה בסגו״ל והלמ״ד בשבא נח וכ״ף הכנוי בקמץ ע״ם ... בדרך (שמות ב׳) והוא מקור
ומבנין הדגש ומענין ואסובבה בחומה (קהלת ז׳): במעגב. העי״ן בשורק והג״ימל רפה כי הוא חסר
ע״פ המסורה: ובמינים. המ״ם דגושה כי כן הוא בפסוק בלא יו״ד אחר המ״ם והנו״ן דגושה
הללוהו במנים ועוגב (תהלים ק״נ): מינונו סג וכו׳. הוא ע״ש מה שתנן בסוכה פרק לולב
הגזול בדף ל״ז ע״ב אמר ר׳ מאיר מעשה באנשי ירושלים שהיו אוגדים את לולביהן בגימוניות
של זהב ופי׳ ר׳ עובדיה ז״ל בגימוניות של זהב חוטי זהב כפופים כגמון כמו הלכוף
כאגמון וסובבין האגודה ע״כ הנה מלת גימוניות כתוב ביו״ד אחר הגימ״ל וכ״ה בערוך
ערך גמן נראה מזה שהגימ״ל נקודה בחיר״ק שהיא תנועה גדולה והמ״ם איננה דגושה
וכן נראה מזה שכתב הרד״ק בשרש אגם על מלת הלכוף כאגמון ראשו (ישעיה נ״ח): וגמונים.
המ״ם הראשונה נקראת בשבא נח אחר הוי״ו השורקה כמבואר בפרק ג׳ במלת ובמינים
והמ״ם השניה נקראת בשב״א נע ומפני הדגש שבה כי הוא בינוני ורבים ומבנין הדגש
בגליומו. הוא כמו בגליהם כי מלת מו תשמש לכנוי הנסתרים כמו שיתמו נדיבמו וכו׳ כל
נסיכמו (תהלים פ״ג) שהוא נדיביהם נסיכיהם ועיין במכלול בשער השמות מלת מו: בבבת.
הכ״ף נקראת בשבא נע אחר המ״ם ומפני שהמלה מלעיל בעבור מלת שחק שהוא מלעיל
ועיין במה שכתבתי במאמר ק״ע על פסוק הללוהו כל כוכבי אור: ממנים. הוא בינוני
ורבים ומבנין נפעל ומענין אם גרעך ימנה (בראשית ט״ו) לא יספרו ולא ימנו (דה״ב ה׳):

המ״ג

כמו שועת דלים וכמו תופסו שבסמוך: ושועתם. הוי"ו עין הפעל נקראת בשב"א נח כי
הוא שם ומבנין הקל כמו ושועתי לפניו תבא באזניו (תהלים י"ח) וכן שועת שבסמוך הוי"ו
בשב"א נח כי אינה נגלית: סבות. הוא צווי לרבים ומענין הסבת ושורש [illegible] שרשו
סבת ופירושו האזינו:

ישעי. ונשאים. השי"ן בשב"א נע ומפני הדגש שבה: בטוב. הטי"ת בחולם כי הוא שם
דבר כמו טוב טעם ודעת (תהלים קי"ט): טעמו. הטי"ת בפתח והעי"ן בשב"א נח
לבד כי הוא שם דבר כמו וברוך טעמך (שמואל א׳ כ"ה) והמ"ם בסגול ומפני ההפסק והטע"ם
בקמ"ץ כדין כ"ף כנוי הזכר אבל מלת וברוך טעמך המ"ם בצר"י והכ"ף בשב"א נח כדין
לשון נקבה: שגיא בגבורה. וכו׳. לפי נוסח הסדורים שלנו הוא שם והמאמר על העבר אבל
לפי נוסח סדר קלע שכתוב בו סגב בזרוע צריהם וכו׳ הוא תאר ובקשה על העתיד עבר
ומאמר לעתיד ופי׳ סגב בזרוע כלומר התחזק בזרוע נגד צריהם בזעמך. ומלת בזעמך נקודה
העי"ן בשב"א נח לבדו כעין טעמך דלעיל כי גם זעם הוא שם על משקל טעם: להנעימך.
הוא מקור ומבנין הפעיל ומענין נעים זמירות
ישראל (שמואל ב׳ כ"ג) וכ"ף להנעימך היא
במקום מלת לך שהוא כמו להנעים לך ומסב
הפייטן להנעימך כדי להשוות החרוז:

נ"א בסדר קלע סַגֵּב בִּזְרוֹעַ צָרֵיהֶם בְּזַעְמֶךָ
פְּאֵר וְזֶמֶר יִתְּנוּ לְהַנְעִימֶךָ:

הנוס׳ שלפני כן
בסדור טעות,
כי לפי הטעם
היא על העבר
ולפי הנוסח הזה
על העתיד וזה
כתוב נכון.

הלל גומרים כל שנה. הפייטן יסד דבר לפי מנהג ארץ ישראל כי בחוצה לארץ גומרים
אותו תשעה ימים כי יום תשעה הוא שמחת תורה: קוראו. וסד הפייטן קוראו
ולא קוראים בו"ם כדי לעשותו תאר ולא בינוני כי פי׳ קוראו בני אדם הקוראים מלת
וכו׳ ומלת פרשת הפ"א והרי"ש נקודות בקמ"ץ והשי"ן בפתח ומפני התי"ו שהיא נח נראה
והוא שם דבר כמו ואת פרשת הכסף (אסתר ד׳): בזמנה. הה"א במפיק לכנוי הנקבה
הנסתרת וקאי על מלת פרשת שהוא שם לשון נקבה שהנפרד פרשה בה"א הנקבה
ובסמיכות תהפך הה"א לתי"ו ונאמר פרשת: טעם. הוא צווי ליחיד עם מ"ם הרבים הנסתרים
ומענין נטיעה שרשו נטע ואע"פ שלא נמצא הצווי בזה השרש בחסרון פ"א הפעל כבר כתב הרד"ק
בחלק הראשון מהמכלול בשרש נבת וז"ל וכן יתכן לכל הבנינים אחר שנמצאו שאר העתידים בחסרון
נאמר גם הצווי בחסרון עכ"ל. והנה מאחר שנמצא העתיד משרש נטע בחסרון נו"ן כמו ויטע ה׳
אלהים גן בעדן (בראשית ב׳) נוכל לומר גם הצווי בחסרון טע טעו וכו׳ ובכנוי טעם והוא כמו
טע אותם: להאמנה. הוא מקור ומבנין נפעל ומענין יאמן נא דבריך (מלכים א׳ ח׳) והה"א
נוספת כדי להנקד הנו"ן בקמ"ץ להשוות החרוז והוא כמו להאמן וצר"י הה"א הוא תשלום מגזרת
האל"ף להורות על נו"ן הבנין כצר"י ה"א של ואם האכל יאכל (ויקרא ז׳) שהוא גב מקור ומבנין נפעל:

בהדרת. כבר כתבתי בקונטרס הזה בפסוקים שאחר ברוך שאמר: וחנונים. הנו"ן נקראת
בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא בינוני לרבים ומבנין הדגש: רחומים.
הוא בינוני לרבים ומבנין הקל ומענין רחש לבי דבר טוב (תהלים מ"ה) ופי׳ הרד"ק בספר השרשים
הסדר ענין בשרש רחש: ושבח. הוי"ו בקמ"ץ ומפני שהמלה מלעיל ומעמדת בגעיה: לחבול.

הבלת

אך בספרים אשר עם פי' נדפס בלב בשר וכתב בפירושו וז"ל הג' ומהנוסח בלב בשר וכו' ובשר הוא ע"ש והסירותי לב האבן מבשרם ונתתי להם לב בשר (יחזקאל י"א) שראל שנתחלפו ומהנוס לפניו בהכנעה ולב רך כבשר ע"כ. ואנכי שמעתי ולא אבין מי הכריחו לפירושו לשנות גירסת ספרים הדפוס גם ישנים ובפרט כי פסוק והסירותי לב האבן וגו' אינו מדבר בענין רנה ותפלה ופסוק לבי ובשרי ירננו וגו' מדבר בענינו לכן נ"ל שאין לשנות גירסת הספרים ויש לגרוס בלב ובשר בוי"ו השמוש ודוק: נתבשר. הוא פעל עבר יחיד נסתר מענין ויתבשר אדוני המלך (שמואל ב' יח) שהוא עתיד ובנין התפעל אבל כאן הוא פעל עבר מורכב מבנין נפעל ומבנין התפעל כי אם היה מבנין נפעל לבד היה אומר נבשר ואם היה מבנין התפעל לבד אז היה אומר התבשר ואמר נתבשר להרכיב שני הבנינים וטעם ההרכבה נ"ל לרמוז שגם יצחק היה מסכים ומצפה לבשורה זו שאמר לאביו הנה האש והעצים ואיה השה לעולה וגו' (בראשית כ"ב) והקב"ה היה מבשר אותו בהראותו לו איל אחר בסבך שנאמר וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו וגו' וזה מבואר למשכיל: בעבי הסבכות. ר"ל בעצים המסובכים מענין נאחז בסבך ומלת הסבכות כדי להשוות החרוז: בעבור תם. בכל הספרים כתוב עבור בלי בי"ת השמוש וכבר כתבתי טעות המעתיקים בספרים מלת עבור במקום מלת בעבור וכן מלת גלל במקום בגלל כי אלה השתי מלות לא תבאנה לעולם בלי בי"ת השמוש כמבואר בפרק ו': המפדו. הה"א במתג והמ"ם מונע בשוא ונקראת בשו"א נע כי הוא בינוני מבנין הפעיל ודינו מבואר בפרק ה': פלטים. הלמ"ד בצר"י והוא תאר לרבים כמו ונתן בניו פליטים (במדבר כ"א): בדלק. הלמ"ד בשו"א נע מפני הדגש שבה לתשלום את הכפל שרשו דלל: תסתירם. בה"א הנכון הרי"ש בצר"י כדין למ"ד הפעל לפני מ"ם כנוי הנסתרים בעתידים כמו תסתירם בסתר פניך (תהלים לא) ובטעות נקודה הרי"ש בספרים בקמ"ץ כי לא תנקד האות שלפני המ"ם בקמ"ץ כי אם במלות כמו שכר תרומתם (תהלים קי"ט) שהתי"ו שבראש התיבה אינה לעתיד כי אם נוספת: להכתירם. הוא מקור מבנין הפעיל ובמקור תנקד למ"ד הפעל לפני המ"ם פעם בקמ"ץ ופעם בצר"י כמבואר במקומו. ופתחו המקור וראוי בכאן לנקד הרי"ש בצר"י להשוות הנקוד לרי"ש שבמלת תסתירם: לסכות. הוא מקור מבנין הקל ומעלו הכפל שרשו סכך ודגש הכ"ף הוא לחסרון אות הכפל והתי"ו נוספת כמו שנתוספה במלת חנות חנות אל (תהלים ע"ז) שהוא מקור בתוספת תי"ו ומעלו הכפל שרשו חנן: מאדם. המ"ם בחלק והאל"ף בקמ"ץ חטף והדל"ת בשוא ונקודה קמ"ץ. והוא פעל יחיד מבנין הקל והקמ"ץ חטף שתחת האל"ף הוא תמורת שור"ק להרחיב על האל"ף כמו מגן גבוריהו מאדם (נחום ב') ובמקום הזה הוא פעל תאר לפי הענין: אמות. האל"ף בשור"ק והמ"ם דגושה כמו ראשי אמות (במדבר כ"ה) והטעם כתבתי בספר ראשו חלום שבמוסף בראש חדש: תנסוכות. הוא פעל לנקבות רבות מבנין הקל מענין ואני נסכתי מלכי (תהלים ב') שהוא פעל עבר יחיד נסתר מבנין הקל מענין שררה ומעלו הנקבות בכאן הוא על האמות שהוא שם בלשון נקבות: תחון. הוא עתיד יחיד נסתר ומעלו הכפל שרשו חנן ולכן התי"ו בחול"ם: תשגיב. הוא תאר סמוך לרבים נסתרים והכפל

המלה נוה והאל״ף היא ממתנועות אותן המורה על המדבר בעדו לעתיד כי פי׳ ואנוהו אעשה
לו נוה ומשכן כפי׳ הרד״ק ומה לפי פי׳ רש״י היא אל״ף העתיד עם אותו ומפרש בכאן
בשום פנים עם ומבואר למשכיל : ואדרו. האל״ף בפתח והדל״ת בשב״א נע ומפני הדגש שבה
כי הוא צווי ומבנין הדגש מן קבוץ צוק (ואל א׳) כי לא נמצא משרש אדר בבנין הקל
לומר ממנו צווי בחור״ק פ״א הפעל ועי״ן הפעל בשב״א נח ורפה ע״ז זכרו תורת משה עבדי
(מלאכי ג׳) רק נמצא ממנו תואר ומבנין הדגש כמו אדיר במרום ה׳ (תהלים צ״ג): כעין.
לשון פסוק הוא וענינו כעין הבדולח (במדבר י״א) שפירושו מין מה הלשון ומרגל בלשון חכמים כדאמרינן
דבר אל דבר אמרינן כהאי גוונא שפירושו כמה הדמות וכן כדמות חמת נחש (תהלים נ״ח) תרגומו
כגון אירסא דחיויא : לרצות. הרי״ש בפתח והצד״י בשוא שרשו רצה והוא מקור ומבנין הדגש
הה״א הנחה היא תמורת ה״א למ״ד הפעל והת״ו נוספת ע״ז לכסות את הקדש (במדבר ד׳)
שפירשו כסה : לערה. הוא מקור ומבנין הדגש ונחו הלמ״ד שרשו ערה העי״ן נקודה בקמ״ץ
לתשלום דגש הרי״ש והרי״ש נקודה בצר״י ולולא שהרי״ש איננה מקבלת דגש היתה העי״ן
נקודה בפתח והרי״ש בשוא ונקודה בצר״י ע״ז לכלא הפשע (דניאל ט׳) ששרשו כלה רק
שבאה אל״ף תמורת ה״א בדברי הרד״ק ופירוש לערה לשפוך ולהריק וענין ותער כדה (בראשית
כ״ד) : דרך יש רבים להעלות בשורות. כ״ה בסדורים שלנו רק שנכתב רבים במ״ם והבי״ת בחור״ק
ובסדור קל״ע כתוב דרך יש להעלות רבים בשורות. אולי כוונת נוסח סדור קל״ע כדי
להנצל מן הטעות שלא יבין האדם יש רבים בשבע כי פירוש הענין הוא להעלות דרך
רבים ומהם יש אחד כמבואר בפי׳ הנדפס בסדורים אבל באמת נפל טעות בכל הסדורים
שכתבו רבים הבי״ת בחור״ק ומ״ם אחריה ובאמת צריך להיות רבים הבי״ת בקמ״ץ כדאיתא
במשנה בריש מסכת פרה א״ר יהושע לא שמעתי אלא שלשית וכו׳ עד כיוצא בו אמרו דרך
רבים אמרו לו מה הלשון רבים אמר להם כך שמעתי סתם אמר בן עזאי אני אפרש אם
אתה אומר רבים משמע לאחרים במנין וכשאתה אומר רבים בן ב׳ שנים ע״כ המשנה. ונמצא
גם הרבים בקמ״ץ בשמות התאר במקרא כמו שכתב הרד״ק בשרש ימן וז״ל והתאר ממנו בקמ״ץ
במלבה ויקרא שם הימני יכין (ד״ה ב׳ כ״ג) וכו׳ עד וכתב ר׳ יונה כי בא בו קמ״ץ להבדיל
בינו ובין המתיחס אל שבט בנימן איש ימיני (אסתר ב׳) וכו׳ ומאריך שם ומביא משנה הנ״ל
ראיה לדבריו ע״ש : לעטר. הוא מקור ומבנין הדגש וענין עטרה : שוקו. כבר כתבתי בפיוט
אור יום הנף של ליל שני של פסח שהנכון הוא לנקוד השי״ן בחור״ק והו״ו בשב״א נח והקו״ף
בצר״י ע״ש : להעלות. פירושו לעשות והוא מקור ומבנין הפעל וענין נורא עלילה (תהלים ס״ו) שפירושו
נורא מעשה ונקט הפייטן מלת להעלות כדי להשוות החרוז עם מלת החליל. ומלת בחליל הבי״ת
בסגו״ל מפני קמ״ץ החי״ת כי כן תקון הקריאה כמו שכתבתי במזמור שיר למעלות : בקלו
שיר. המ״ם בצר״י לשון רבים : חדים. הנה בכל הסדורים גם בסדור קל״ע נקודה החי״ת
בקמ״ץ והוא לפי דעתי טעות סופר וצריך שתנקד החי״ת בחול״ם כי הוא בינוני לרבים
ומבנין הקל ונחו הלמ״ד שרשו חדה וענין ויחד יתרו (שמות י״ח) שהוא ענין שמחה ואם כבכת
צריך שתנקד החי״ת בחול״ם במשפט הבינוני לרבים ונחו הלמ״ד שבבנין הקל שפ״א הפעל
תמיד

בחליל הבי״ת(?) אין מקום לו כי בהטעקסט לא נמצא בחליל עם קמץ כ״א „נרך בחליל״ בה״א. וכן אומר היה קדמונים להשוות החרוז גם מלת החליל, ומלת אומר דים ומלת בחליל ומלת צריך להיות [illegible] ומלת בחליל [illegible]

המלת" נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא מקור ובנין הדגש וכנוי לחבשו קאי על השיר כלומר לחבש את השיר על שם שירו לה' שיר חדש (תהלים קמ"ט): להגדישו. כ"ה בסדורים הנדפסים וכתוב בפירוש הנדפס בסדורים וז"ל שלום תשפות על שם ה' תשפות שלום לנו (ישעיה כ"ו) ופי' תשפות תערוך. להגדישו התבואה כשהיא צבורה בגורן נקראת גדיש כלומר שפיע לנו שלום רב וכן קראו ז"ל למלוי המדה על שפתה מדה גדושה עכ"ל. ונראין נכונים שכנוי להגדישו קאי על השלום ותפס הפייטן לשון זה כדי להשוות החרוז אך בסדור קלע"ג כתוב להקדישו בקו"ף והיה פירושו ענין הזמנה כמו וקדשתם היום ומחר (שמות י"ט) כלומר תשפות שלנו להזמינו ולהכינו:

ותיק. הוא תאר להקב"ה כמו שכתבתי בשיר אדיר הוא שאומרים בליל פסח: ומכון אולמך. הוא בית המקדש כי מקום אחד היה בבית המקדש שהיה שמו אולם שנאמר והאולם על פני היכל הבית (מלכים א' ו') ופי' הרד"ק הוא בית כמו יציע או הוא כפה עכ"ל: אהוביך. הוא תאר פעול לרבים ובנין הקל וקאי על ישראל שהם אהובים להקב"ה שנאמר כם אהבתי אתכם אמר ה' (מלאכי א'): תפרוס עלינו סכת שלומך. כ"ה בסדורים שלנו אך בסדור קלע"ג כתוב הגן עלינו בברית שלומך. ומה שכתוב. עליהם שהוא לנסתרים מה עליהם ולא כתוב עלינו שהוא למדברים בעדם אפשר שהוא מפני שאמר למעלה אהוביך שהוא ג"כ לנסתרים:

לליל שני של סוכות

ישמחו. בשני פיוטים הראשונים נרמז שם המחבר בראשי החרוזות יחיאל בר יצחק: חסות. הוא מקור ובנין הקל ונחי הלמ"ד שרשו חסה. הוי"ו הנחה היא תמורת הה"א למ"ד הפעל והתי"ו נוספת כמו טוב לחסות בה' (תהלים קי"ח) והוא על שם פסוק ובצל כנפיך יחסיון (שם ל"ו) אבל בסדור קלע"ג כתוב חנות והוא ג"כ מקור ובנין הקל ונחי הלמ"ד וענין חניה שרשו חנה ואולי הוא ע"ש פסוק בסכות תשבו וגו' (ויקרא כ"ג) שהוא ענין עכוב וחניה:

יתענגו. המ"ם נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא עתיד ובנין הדגש שעי"ן הפעל שלו תמיד דגושה כמבואר בפרק ו': אהוביך. הוא תאר פעול לישראל כדלעיל בסוף מעריב ליל ראשון: מקוממים. המ"ם בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא בינוני לרבים ובנין הפועל:

ברנך. בבית. הבי"ת בקמ"ץ כי כן דאת המלה לעולם קמוצה על פי המסרה כמבואר מכלול שער השוות הכפולים במשקל פל שהפ"א בפת"ח: קרבה. הקו"ף בקמ"ץ חטף והרי"ש בשב"א נח ועכ"ז הבי"ת אתחיה רפה והוא מקור בתוספת הא' כמו לקרבה אל המלאכה (שמות

אגודי. הפיוט הזה מיוסד ע"ד אלפ"א ביתא בראשי החרוזות, אנו מוצות ואהרן. כ"ה בסדורים שלנו וכתוב בפי' הנדפס בסדורים וז"ל אנו מוצות ואהרן כמו גם אלי ואנוהו ובלשון אנווה מוצות שיר לך זאת נאוה וסוכה נאוה ופי' ואהרן חגגו עכ"ל אבל בסדור קלע"ג ומתחיל הפיוט אכן אהרן ולא נכתבו כלל מלות אנו מוצות והוא לפי דעתי נוסח ומתר נכון כי לפי פי' המגבר תהיה מלת אנו צווי לרבים במין אדם והמליץ שלות וכתב שהוא ע"ש פסוק גם אלי ואנוהו ומלת ואנוהו המלך אשר שבות בו שרש המלה

ובנין הפעיל והכפולים על משקל התם הבשר (יחזקאל כ"ד) והוא ענין קרירות ומענין צנים
פחים בדרך עקש (משלי כ"ב) שרשו צנן: לדבה. הוא שם דבר והא הנקבה המ"ד בסגול
כמו להבה וקרית סיחון (במדבר כ"א) כי השם לשון זכר הוא בלא הא בסגול כמו
ויהי בעלות הלהב (שופטים י"ג): שרב. השין והרי"ש בקמץ כמו ולא יכם שרב ושמש (ישעיה מ"ט)
והוא ענין חום: וחורב. החית בחולם והרי"ש בסגול והוא ג"כ ענין חמימות כמו הייתי ביום
אכלני חורב (בראשית ל"א): צלתה. הלמ"ד בשב"א נע ומפני הדגש שבה לחסרון את הכפל שרשו
צלל והה"א במפיק לכנוי הנקבה הנסתרת וקאי על הסוכה: ולסכות. בכל הספרים גם
בסדור קלא"ג ננקדה הוי"ו בשב"א והלמ"ד בחירק והסמ"ך בשב"א נח והכ"ף בדגש קל והוא
בלי ספק טעות סופר כי צריך להיות הוי"ו במלאפו"ם והלמ"ד בשב"א נח והסמ"ך בפתח
והכ"ף בדגש חזק לחסרון את הכפל והוא מקור מבנין הקל בתוספת תי"ו כמו שכתבתי
בדקדוק ומלה הזאת מעורב לו ראשון דסכות בפיוט המתחיל טוענו: האגרה. הרי"ש
בקמ"ץ: קמים. פירושו אויבים כמו כל הקמים עליך (שמואל ב' י"ח) תהרס קמיך (שמות ט"ו)
וכתב הרד"ק בשרש קום עכ"ל ונקראו האויבים קמים לפי שקמים על שכנגדם לרעה עכ"ל:
ינתקו. התי"ו בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא עתיד לרבים נסתרים מבנין הדגש:
מוסרות. המ"ם בחולם והוא שם דבר מענין קשירה כי גם מוסר ע"ש פסוק ננתקה את
מוסרותימו וגו' (תהלים ב'): לרעיתך. כה"ה בספרים הנדפסים והוא משון חבקים כראי מוצק
(איוב ל"ז) והוא תאר לזוהר השמש כפי המפו' הנדפס בספרים אבל בסדור קלא"ג כתוב
לרעיתך והוא משון רעיתי יפתי (שיר ב'): ושמחת אתה וביתך. כה"ה בספרים הנדפסים
ופסוק הוא המאור מחוק בסדר ראה בפ' עשר תעשר ובסדור קלא"ג כתוב ושמחת אתה
ובניך וביתך וגם הוא לשון פסוק בסדר ראה בפרשת כל הבכור. אבל נוסח סדורים הנדפסים
הוא יותר נכון משני טעמים האחד כי תי"ו וביתך רפה כתי"ו ראויתך להשוות החרוז ותי"ו וביתך
דגש. והשני כי בפסוק כתוב ושמחת לפני ה' אלהיך אתה ובניך וביתך ואח"כ כתוב ושמחת
בחגיך אתה ובנך וביתך ובסדור קלא"ג לא הביא שום אחד מהפסוקים בשלמות ודו"ק:
נוסדו. הוא פעל עבר לרבים נסתרים מבנין נפעל שרשו יסד ונהפכה יו"ד פ"א הפעל לוי"ו
נחה כמשפט נחי פ"א יו"ד בבנין נפעל וכתב הרד"ק בשרש יסד על מלת נוסדו וחבריה
ע"ל ואעפ"י שאלו קרובים בענין העצה והסוד וכו' עד כי העצה והסוד למעשה כיסוד
לבנין עכ"ל ומלת נוסדו גם היא (תהלים ב') יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד ואח"כ
כתוב פסוק דלעיל ננתקה את מוסרותימו: הנכבד. הבי"ת בקמ"ץ כי הוא נפעל עומד
שהוא כבינוני תאר כמו ליראה את השם הנכבד והנורא (דברים כ"ח): והדר. הוא מקור מבנין
הדגש מענין הוד והדר לפניו (תהלים צ"ו) ואעפ"י שלא נמצאת מלה זו בבנין הדגש בכל
המקרא הנה מאחר שנמצאת בבנין התפעל כמו אל תתהדר לפני מלך (משלי כ"ה) נוכל לדונה
עליו גם בנין הדגש אשר ממנו נקבל בנין התפעל ונקרא בפעלים השלמים כמבואר
במכלול בהוראת בנין התפעל דף ח' ע"ב וננקדה הדלי"ת והדר בקמ"ץ מפני ההפסק: הדר. הוא שם
תאר כדבריו הרד"ק בשרש הדר שכתב והתאר פרי עץ הדר (ויקרא כ"ג): תשבחות. התי"ו בחירק ולא בשוא כמו שאמר הש"נ:

[margin note:] אמנם [illegible] הנדפס לרעיותך [illegible] כתוב לרעיתך [illegible]

יקר

תמוה בחולם מן כנה תאמר בלנים מן עשה עושים וכן כל הבינוניים והקל ומהו הלמ"ד ואין
לומר שהוא שם דבר והיה חמים על משקל ושלה קנים (שמות כ"ה) כי אינו נכון לפי הענין ואין
לו פי' כלל: במגינה. בספר קלף הבי"ת בחור"ק ונכון הוא כי אין כאן ומיעב כלל שתנקד
הבי"ת בפתח כמו שנקודה בטעות בספרים הנדפסים: טוענים. כן הוא בספרים הנדפסים
הע"ין בחולם אבל בספר קלף כתוב טוענים הע"ין בשוא"ם והוא יותר נכון כי טוענים
הוא בינוני לרבים מבנין הקל וטעונים הוא פעול לרבים מבנין הקל ובכאן היה פירוש כהונה
טעונים שהטעינו עליהם כדי שמן כבאותה במשנה המובאה בפירוש הנדפס בספרים:
ומקבצים. הפ"א נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא בינוני לרבים מבנין הדגש
ומענין מקפץ על הגבעות (שיר ב') שהוא בינוני ליחיד מבנין הדגש: לאום. הלמ"ד בחור"ק
והמ"ם במשה ונקודה ולאפ"ם והוא שם דבר מן הבמשים ומענין ומלא על ההרים (שם)
ע"ו חבק פעול ובמיהם: שלשים לוג. בספר קלף כתוב שלשים לוג תיבה אחת והטעם
הוא בלי ספק בטעם שמזבח שכתבתי במשנת איזהו מקומן ומפני שמן שלשים נקודה שלא
נקבה למ"ד השלוש בחור"ק ומפני פעולת שני שבאין זה שאין כן מלת שמזבח שהמ"ם
בשב"א ומפני שאין המ"ם בשב"א ולי נראה שהנכון לומר של שלשים שלשים לוג כי הא מוסב
ע"ש הא דתנן בסוכה פרק החליל דף נ"א ע"א וארבע ילדים ומפרחי כהונה ובידיהם
כדי שמן של מאה ועשרים לוג ע"כ ואמרינן עלה בגמרא דף נ"ב ע"ב ת"ל איבעיא להו
ק"ך לוג כולהו או דלמא לכל חד וחד תא שמע ובידיהם כדי שמן של שלשים שלשים לוג
שהם כולם ק"ך לוג ע"כ: לוג. הלמ"ד בחולם כמו ולוג אחד שמן (ויקרא י"ד): קדרה. הקו"ף בחור"ק
והדל"ת במשה לחסרון את הכפל שראוי קדרה והוא שם דבר ומקבץ האש ואתם וגו'
(בראשית כ"ב): מצלצלים. פי' מקישים בכלי שיר הנקרא צלצל כמו הללוהו בצלצלי שמע
(תהלים ק"נ): ומרקדים. הקו"ף בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא בינוני לרבים ומבנין
הדגש וכן מתקנים שבפסוק: לאנשים. הלמ"ד בפתח ולא בקמץ כי לא נמצא בקמץ כי אם
אחד על פי המסורה רק לאנשים האל (בראשית י"ט) וכל שאר לאנשים הלמ"ד בפתח ומין
המבטל בכללו שמשו האותיות דף י"ב ע"א: פעמוק. הלמ"ד בחור"ק והכ"ף בשב"א נח ובכאן
כ"ף השלוש לנכח הנקבה: בנעלים. הנו"ן בשב"א נע ומפני הדגש שבה אחר פתח
הבי"ת שהוא לידיעה ופסוק ולא הוא זה וכל פעמיך בנעלים (שיר ז'): עדנים. הוא פעול
לרבים מבנין הקל וכתוב בפירוש הנדפס בספרים שהוא מענין עדן גנים ולפי דעתי
יותר נכון הוא לפרשו מענין ויתעדנו בטובך הגדול (נחמיה ט') כי חוב האדם להתענג
ולהתענג ולשמוח בסוכה וזה שכתוב שם בפירוש שבקבלת סדרים נמצא עדנים שפירשו
מקושטים לפי זה יהיה פעול לרבים ומענין ואעדך עדי (יחזקאל ט"ז) ושרשו עדה והיה הלמ"ד
הנעה תמורת הה"א למ"ד הפעל והלמ"ד הנחה ומ"ד הרבים: רעננים. הנו"ן הראשונה בקמץ
והנו"ן השניה במשה והוא תאר לרבים אע"פ שבלשון יחיד הנו"ן הראשונה בקמץ כמו אף
ערשנו רעננה (שיר א') וכתב הרד"ק בשרש רען נו"ן והקמץ יהיה דשנים ורעננים יהיו
(תהלים צ"ב) ע"כ: לבן. כ"ה הה"א בקמץ והבי"ת בצר"י ובלא מ"ד אחריה כי הוא תואר
ומבנין

הדין בחולם(?) צריך להיות הט"ת בחולם. ונכון לתקן [illegible] ולתקן ימצא', ובמעות טעות סופר הוא.

ובנין הפעיל ובכפולים על משקל התם הבשר (יחזקאל כ"ד) והוא ענין קרירות ומענין צנים
פחים בדרך עקש (משלי כ"ב) שהוא צנין: לֶהָבָה. הוא שם דבר בה"א הנקבה הלמ"ד בסגול
כמו להבה מקרית סיחון (במדבר כ"א) כי השם בלשון זכר הוא בלא ה"א בסגול כמו
ויהי בעלות הלהב (שופטים י"ג): ושרב. הש"ין והרי"ש בקמ"ץ כמו ולא יכם שרב ושמש (ישעיה מ"ט)
והוא ענין חום: ומחרב. המ"ם בחולם והרי"ש בסגול והוא ג"כ ענין חמימות כמו היותי ביום
אכלני חורב (בראשית ל"א): צִלָּתָהּ. הלמ"ד בשב"א נע ומפני הדגש שבה לחסרון את הכפל שרשו
צלל והה"א מופיק לכנוי הנקבה הנסתרת וקאי על הסוכה: ולסכות. בכל הספרים גם
בספר קלע"ג נקודה הוי"ו בשב"א והלמ"ד בחירק והסמ"ך בשב"א נח והכ"ף בדגש קל והוא
בלי ספק טעות סופר כי צריך להיות הוי"ו במלאפו"ם והלמ"ד בשב"א נח והסמ"ך בפתח
והכ"ף בדגש חזק לחסרון את הכפל והוא מקור מבנין הקל בתוספת תי"ו כמו שכתבתי
בדקדוק מלה הנאת במערכה ליל ראשון דסכות בפיוט המתחיל טוענו: האצרה. הרי"ש
בקמ"ץ: קמים. פירושו אויבים כמו כל הקמים עליך (שמואל ב' י"ח) תהרוס קמיך (שמות ט"ו)
וכתב הרד"ק בשרש קום ע"ל ונקראו האויבים קמים לפי שקמים על שכנגדם לרעה ע"כ:
ינתקו. התי"ו בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא עתיד לרבים נסתרים מבנין הדגש:
מוסרות. המ"ם בחולם והוא שם דבר מענין קשירה כי גם מוסר ע"ש פסוק ננתקה את
מוסרותימו וגו' (תלים ב'): לראויתך. כה"ג בספרים הנדפסים והוא מלשון חגבים ראו מלך
(איוב ל"ג) והוא תאר למהדר השומע כמו בפסו' הנדפס בספרים אבל בספר קלע"ג כתוב
לרעיתך והוא מלשון רעיתי יפתי (שיר ב'): שמחת אתה וביתך. כה"ג בספרים הנדפסים
ובפסוק הוא הנאמר בחג בסדר ראה בפ' עשר תעשר ובספר קלע"ג כתוב ושמחת אתה
ובנך ובתך וגם הוא לשון פסוק בסדר ראה בפרשת כל הבכור אבל נוסח ספרים הנדפסים
הוא יותר נכון משני טעמים האחד כי תי"ו וביתך רפה כתי"ו לראויתך להשוות הרגל ותי"ו ובתך
דגש. והשני כי בפסוק כתוב ושמחת לפני ה' אלהיך אתה ובנך ובתך ואח"כ כתוב ושמחת
בחגך אתה ובנך ובתך ובספר קלע"ג לא הביא שום אחד מהפסוקים בשלמות ודו"ק:
נוסדו. הוא פעל עבר לרבים נסתרים מבנין נפעל שרשו יסד ונהפכה יו"ד פ"א הפעל לוי"ו
כמו משפט נחי פ"א יו"ד בבנין נפעל וכתב הרד"ק בשרש יסד על מלת נוסדו וחבריו
ע"ל ואעפ"י שאלו קרובים בענין העצה והסוד וכו' עד כי העצה והסוד למעשה כיסוד
לבנין ע"כ ומלת נוסדו גם היא (תלים ב') יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד ואח"כ
כתוב פסוק דלעיל ננתקה את מוסרותימו: הנכבד. הבי"ת בקמ"ץ כי הוא נפעל עומד
שהוא כמות תאר כמו ליראה את השם הנכבד והנורא (דברים כ"ח): להדר. הוא מקור מבנין
הדגש ומענין הוד והדר לפניו (תלים צ"ו) ואעפ"י שלא נמצאת מלת הזאת בבנין הדגש בכל
המקרא הנה מאחר שנמצאת בבנין התפעל כמו אל תתהדר לפני מלך (משלי כ"ה) נוכל לדונו
עליו גם בנין הדגש אשר ממנו נקבל בנין התפעל וקרה בפעלים השלמים כמבואר
במכלול בהוראת בנין התפעל בעל ח' ע"ב ונקודה דל"ת להדר בקמ"ץ ומפני ההפסק: הדר. הוא שם
תאר בדברי הרד"ק בשרש הדר שכתב והתאר פרי עץ הדר (ויקרא כ"ג): תשבחות. התי"ו בחירק ולא בשוא כמאמר רז"ל:

אמר יום שכתב הנוסח לראויתך בא"ק עכל קדוש כתב לרעיתך עיין כמו בספר

יקר

תמיד בחולם וכן בנה תאמר בנים וכן עשה עושים וכן כל הבינוניים והקל ומזה בלמ"ד ואין
לומר שהוא שם דבר והיה חבים על משקל. ושלשה קנים (שמות כ"ה) כי איננו נכון לפי הענין ואין
לו פי' כלל: במגינה. בספר קצת הבי"ת בחירק ונכון הוא כי אין כאן ובמשנה כלל שתקנו
הבי"ת בפתח כמו שנקבעה בטעות בספרים הנדפסים: טוענים. כן הוא בספרים מוגהים
הטי"ן בחולם אבל בספר קצת כתוב טוענים הטי"ן בשו"א והוא יותר נכון כי טוענים
הוא בינוני לרבים ובנין הקל וטעונים הוא פעול לרבים ובנין הקל ובכאן היה פירוש כהונה
טעונים שהטעינו עליהם כמו שמן כבאותא במשנה המובאה בפירוש הנדפס בספרים:
ומקבלים. הקו"ף נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא בינוני לרבים ובנין הדגש
מענין מקפץ על הגבעות (שיר ב') שהוא בינוני ליחיד ובנין הדגש: לגלגל. הגימ"ל בחירק
והלמ"ד במשנה ונקודה מלאפו"ם והוא שם דבר מן הנגשים מענין מגלגל על הריחים (שם)
ע"ד חבוק בעול ובמוהם: שלשים לוג. בספר קצת כתוב שלשלשים לוג תיבה אחת והטעם
הוא בלי ספק כטעם שנמצא שנכתבה במשנה אחת מקמץ ומפני שזה שלשים נקודה בקמץ
ננקדה למ"ד השורש בחירק ומפני במלת שני שבאין זה שאין כן במלת שנמצא שהלמ"ד
בשב"א ומפני שאין המ"ם | בשב"א ולו נראה שהנכון לומר של שלשים שלשים לוג כי הוא מוסב
ע"ש הא דתנן בסוכה פרק החליל דף נ"א ע"א ג' וארבע ילדים מפרחי כהונה ובידיהם
כדי שמן של מאה ועשרים לוג ע"כ ואמרינן עלה בגמרא דף נ"ב ע"ב ת"ר איבעיא להו
ק"כ לוג כולה או דלמא לכל חד וחד תא שמע ובידיהם כדי שמן של שלשים שלשים לוג
שהם כולם ק"כ לוג ע"כ: לוג. הלמ"ד בחולם כמו ולוג אחד שמן (ויקרא י"ד): קבה. הקו"ף בחירק
והבי"ת במשנה לחסרון אות הכפל שרש קבב והוא שם דבר מענין ויקב האיש ואשתו זיו
(בראשית כ"ב): מצלצלים. פי' מקישים בכלי שיר הנקרא צלצל כמו הללוהו בצלצלי שמע
(תלים ק"ן): ומרקדים. הקו"ף בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא בינוני לרבים ובנין
הדגש וכן מתקנים שבפסוק: לאנשים. הנו"ן בפתח ולא בקמץ כי לא נמצא בקמץ כי אם
אחד על פי המסורה רק לאנשים האל (בראשית י"ט) וכל שאר לאנשים הנו"ן בפתח ועיין
במכלול בכללו שמוש האותיות דף י"ב ע"א: מעמוק. המ"ם בחירק והבי"ת בשב"א נח כמו
כ"ף השורש לנכח המקדה: בנבלים. הנו"ן בשב"א נע ומפני הדגש שבה אחר פתח
הבי"ת שהוא לידיעה ופסוק מלא הוא זה וכל מעמוק בנבלים (שיר ג'): עדנים. הוא פעול
לרבים ובנין הקל וכתוב בפירוש הנדפס בספרים שהוא מענין עדן מגן ולפי דעתי
יותר נכון הוא לפרשו מענין ויתעדנו בטובך הגדול (נחמיה ט') כי חייב האדם להתענג
ולהתענג לשמחת בסוכה ומה שכתוב שם בפירוש שבקצת ספרים נמצא עדנים שפירושן
מקושטים לפי זה יהיה פעול לרבים מענין ואעדך עדי (יחזקאל ט"ז) שפירושו עדה והנה הנו"ן
הנעה תמורת הא"ל למ"ד הפעל והיו"ד הנחה יו"ד הרבים: רעננים. הנו"ן הראשונה בקמץ
והנו"ן השניה במשנה והוא תאר לרבים אע"פ שבלשון יחיד הנו"ן הראשונה בקמץ כמו אף
ערשנו רעננה (שיר א') וכתב הרד"ק בשרש רען ונ"ל והקמץ ימשך בשנים ורעננים יהיו
(תלים צ"ב) ע"כ: להכן. כה"א הה"א בקמץ והכ"ף בחירק ובלא יו"ד אחריה כי הוא מקור
ובנין

הדין בחולם(?) זכוק להיות הטי"ת בחולם. ועיין לקמן ... לו לחקן ימצאו, ובמות טעות סופר היא.

שמחות" על הרוב מונח ושובה את הדגש תחת האות שלפניה כמבואר בפרק ד'
ובסדור קל"ע כתוב מדגש בא"ת ולפי זה תהיה מלת יחדק שם דבר אבל גירסת סדורים
שלנו יותר נכונה אף כי הענין אחד: כמודרו. הוא תאר לעיבת היום בהמון גליו:
שבחו. הבי"ת נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה כמבואר בברכת אות ויבוא:
בנה סכתך. הוא כנוי לירושלים שהיא סוכת הקב"ה על שם ויהי בשלם סכו ומעונתו
בציון (תהלים ע"ו): הנופלה. הוא תאר פעל לסוכת הקב"ה שהיא ירושלים כבמעול
הנפולה ממעלתה שהיו לה כשהיו ישראל על אדמתם. ובפירוש הנדפס בסדורים כתוב ע"ל
הנפולה על שם ביום ההוא אקים את סכת דוד הנופלת (עמוס ט') ואינו נכון כי אותו
הפסוק נדרש על מלכות בית דוד כמו שמפורש בתרגום יונתן ובפי' רש"י והרד"ק ועוד:
לשתת. הוא מקור מבנין הדגש מענין והיו שתותיה מדכאים (ישעיה י"ט) שפירושו יסודותיה
ובפי' לשתת ר"ל ליסד: לבנותה על תלה. בשניהם הה"א מוסיף לכנוי הנקבה הנסתרת
הפעולה והיא עיר ירושלים: לרעות. הוא מקור מבנין הקל מענין מרעה כמו לרעות את
צאן אביהם (בראשית ל"ז): לתחילה. הה"א מוסיף לכנוי הנקבה הנסתרת הפעולה והיא
אומה הישראלית המשולת לצאן כמו שנאמר (יחזקאל ל"ד) שקרא השי"ת לישראל צאן כמה פעמים
וצאן הוא שם בלשון נקבה כמו שנאמר ותבאנה הצאן לשתות (בראשית ל') ומלת תבאנה
היא עתיד לנקבות כי לזכרים נאמר יבאו כמבואר בספרי הדקדוק:
קרא. משורר. הוא בינוני יחיד עם כנוי הנסתר מבנין הדגש ולכן המ"ם ע"ן הפעל
דגושה ונקראת בשב"א נע וכנוי הנסתר קאי על החזן שהוא מקרא קודש:
מגנים. הנו"ן דגושה לחסרון אות הכפל שרשו גנן והדגש זה נוסף ע"ש פסוק גאוה אפיקי
מגנים סגור וגו' (איוב מ"א): מולאת. המ"ם דגושה ונקודה חול"ם והאל"ף נחה והוא
מקור מבנין הדגש ונתו הדג"ש שבמ"ם אל"ף כמו ובחרושת אבן למלאת (שמות ל"א) שהוא
מלא: בשכות. כ"ף בשו"א ונקודה מלה כדבר שמאל השי"ן תחתיה והכ"ף דגושה ונקודה
חול"ם כי הדגש זה נוסף ע"ש פסוק התמלא בשכות עורו וגו' (איוב מ'):

ליל שמיני עצרת

אעניד. בשני פיוטים הקטנים הראשונים נרמזו בראשי החרוזות אותיות האלפ"א ביתא
עד החי"ת ומן הטי"ת עד התי"ו נרמז בראשי החרוזות של שלשה פיוטים הקטנים
האחרונים. ומלת אעניד הוא מדבר בעדו לעתיד מבנין הפעיל מענין אענדנו עטרות לי
(איוב ל"א) שהוא ענין קשורה והוא ע"ד שאז"ל שתפלותיהן של ישראל נעשות עטרות לראש
הקב"ה כמו שאמרו בשיר הכבוד ערוך תהלתי תהי לראשך עטרת בע"ה:
הזכר. הה"א דגושה לחסרון נו"ן הבנין כי הוא צווי יחיד מבנין נפעל והענין הוא שאנו
מבקשים להקב"ה שיזכור את צאנו להטיב עמנו: לעטרנו. הטי"ת בשב"א נע
מפני הדגש שבה כי הוא מקור מבנין הדגש עם כנוי המדברים בעדם: ונרוה. הנו"ן
בחיר"ק והוא נו"ן המדברים בעדם לעתיד מבנין הקל מענין ירוין מדשן ביתך (תהלים ל"ו):
שמיני. בסדר קל"ע ומתחיל הפיוט ביום השמיני. הפיוט הגדול הזה מיוסד על דרך
אלפ"א

יקר. בפיוט הזה נרמז ג"כ שם המחבר יחיאל חזק ואמץ ומלת יקר המ"ד בשב"א והקמ"ץ בפת"ח ומפני הסמיכות כמו יקר רוח (משלי י"ז) ומלא הסמיכות הי' המ"ד והקמ"ץ בק"מץ כמו שהוא בפסוק אשר על שמו הוסד זה הפיוט מה יקר חסדך אלהים (תהלים ל"ו). ומלים. הוא מקור ובנין הדגש עם מ"ם כנוי הנסתרים ומ"ד ע"ין הפעל נקראת בשב"א נע מפני הדגש שבה להוראת הבנין כמבואר בפרק ו': כל. הכ"ף בחול"ם כי אינו בקמץ והטעם כטעם מיני כל אוכל ישברו שכתבתי למעלה: נעלם. הע"ין בשב"א נח לבדו בבנין כל לשון העבר והמ"ד בק"מץ ולא בפת"ח והטעם המבואר בשיר מגן: חזק ואמץ שניהם תארים להקב"ה. ואמץ המ"ם בגעיה ונקודה חיר"ק כי הוא שם תאר מן הבנין כמו ואמיץ כח (איוב ט'): נפאר. הוא עתיד למדברים בעדם ובנין הדגש וקמ"ץ הפ"א הוא לתשלום דגש הא"לף שהיא ע"ין הפעל שאינה מקבלת דגש:

יפי. בשלשה פיוטים הקטנים האלה נרמז שם המחבר יחיאל בן יצחק ומלת ויפי ננקדה בכל הסדורים היו"ד בחול"ם והוא טעות סופר כי לא תנקד הי"וד בחול"ם כי אם בהפסק או בהמשכת טעם כמו מכלל יופי (תהלים נ') שהוא בטעם רביע אבל בלא המשכה היו"ד נקודה בשב"א כמו על יפי חכמתך (יחזקאל כ"ח) שהוא בטעם ומה המפסיק תיבה אל מה שאחריה ומה בכאן מלת יפי דבוקה למלת ענוה. כתב הרד"ק בשרש יפה וז"ל על יפי חכמתך בשב"א לבד היא"ו בק"מץ חטף: סבבת. הוא פעל עבר לנוכח נמצא ובנין הדגש לכן הסמ"ך בחיר"ק והב"ית בגעיה והוא מפעלי הכפל שרשו סבב: חפת. החי"ת בשור"ק והפ"א בגעיה לחסרון אות הכפל שרשו חפף והת"ו היא במקום הא' הנקבה במלת על כל כבוד חפה (ישעיה ד') והרפבה הה"א לת"ו מפני הסמיכות: פרשת. צר"י הפ"א הוא לתשלום דגש הרי"ש שאינה מקבלת דגש כי הוא פעל עבר לנוכח נמצא ובנין הדגש והוא מענין פרשתי ידי אליך (תהלים קמ"ג) שהוא ענין שטוח: סלולים. כ"כ בסדורים הנדפסים וכתוב בכ"י הנדפס בסדורים וז"ל סלולים לשון מסלול ודרך (ישעיה ל"ה) כי הענן משלה לפניהם הדרך כדכתי' לעיל עכ"ל. אבל בסדור קל"ע כתוב סגולים והוא יותר נכון משני טעמים האחד כי סלולים הוא תאר פעול לרבים ולפי הענין משמע שישראל היו סלולים מה אינו כי אם הדרכים היו סלולים ואז"כ העיקר חסר מן הספר שהיה ראוי לומר להיות הדרכים סלולים. והשני כי הענן שהיה פרוש עליהם לא היה משלה הדרך כי אם הענן שהלך לפניהם כמו שדרשו רז"ל על פסוק וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך (שמות י"ג) והעננים שהיו פרושים עליהם היו ענני הכבוד כמו שדרשו רז"ל על פסוק למען ידעו דורותיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל (ויקרא כ"ג) אבל נוסח סדור קל"ע הוא הנכון כי ישראל היו סגולים כמו שהבטיחם הקב"ה ואמר להם והייתם לי סגולה מכל העמים (שמות י"ט) ולכן פרש עליהם ענני כבוד לסכך עליהם לשמרם כאדם הסוכך ומכסה חפציו שהם לו סגולה כמו מבואר למעלה: וחבוק ומארוק. שניהם פעולים מקורים לרבים נסתרים עם כנוי הנמצא ובנין הדגש ולכן ננקדה המ"א של ומארוק בצר"י לתשלום דגש הא"לף שאינה מקבלת דגש ומה שננקדה המ"ד של וחבוק בחיר"ק ולא בצר"י לתשלום דגש החי"ת שגם היא אינה מקבלת דגש הוא מפני שהחי"ת

לפנ"ג בהטינקס
בטעות ענוה
ומארוק.

דק (תהלים פ"ג) ; למתנודד. הלמ"ד בסגול והטעם כתבתי בברכת אלהי נשמה: ננצרת.
הוא בינוני לנקבה ובנין נפעל הנו"ן הראשונה היא נו"ן הבנין והנו"ן השניה היא נו"ן פ"א
הפעל שרשו נצר ע"ין הפעל ולמ"ד הפעל שניהם בסגול: פיוס. ענינו גורל ולשון תרגום הוא
כמו גורלך תפיל בתוכנו (משלי א') תרגומו פייסך ארמא בגוונא ובתרגום שני דמגלת אסתר
הפיל פור (אסתר ג') תרגומו זבע פיוסא, שהוא בפסוק: דמן. המ"ם בקמץ כי הוא מוכרת:
הנאמן. המ"ם בקמץ כי הוא נפעל עומד והוא בינוני תאר ובנין נפעל: רצוי. בכל
הסדורים גם בסדור קול הרו"ש נקודה בחורק והצד"י מגושה באלו הוא שם דבר על משקל
סגול ואינו נכון לפי הענין והנכון הוא בקמץ הרי"ש והוא פעול ותאר ובנין הקל כמו
ערוך וקבוע בשקל בלומר ביום השמיני רצוי ומרוצה להקריב בו פר אחד לבדו זה שאין
כן בשאר ימי החג: לולי. בסדור קול כתוב להלל והענין אחד: עצורה. העי"ן בפתח כי
הוא ענין עצירות הנגדר מן שם העצם שפירושו בלשון אשכנז אן אויפ געלברט :
בת עצורה. העי"ן בקמץ חטף כי הוא מענין ולאין אונים עצמה ירבה (ישעיה מ'):
שמיני. יחש. הוא עתיד ובנין הופעל תולדות בנין הפעיל שרשו חוש ומאחר שבאמר
ומנו עתיד ובנין הפעיל המאמין לא יחיש (ישעיה כ"ח) נוכל לבנות עליו גם בנין
הפעל ולומר יוחש אעפ"י כי לא נמצא ממנו בפסוק בזה הבנין ויהיה יוחש ע"ו יוקל שו
(ישעיה ו"ה) אעפ"י שאינו מענינו ומגזרתו כי יוחש מגזרת נחי הע"ין שרשו חוש ויוקל מגזרת
נחי פ"א ולמ"ד שרשו וקל כבר כתב הרד"ק בחלק הראשון ומכלול בשרש וקל שנמצאו שני
שרשים בענין אחד כמו וקש וקל וקל והביא שם הרבה שרשים באלה בעלא ע"ב ע"ש:
טועני. כתבתו בדקדוק במעריב ליל ראשון של סכות: לקראתם. בה"ב בכל הסדורים אבל
לפי הענין נראה שיש כאן טעות סופר כי המ"ם היא יתרה וצריך להיות לקראת
כמו ומצא משה את העם לקראת האלהים (שמות י"ט) שפירושו לנגד האלהים כלומר לנגד
הקב"ה שהוא ישענו כמו שנאמר אלהי ישעי (תהלים ע"ט) הוא יתעורר להחיש לנו שבעה
רועים ושמנה נסיכים והוא על שם פסוק והקימנו עליו שבעה רועים ושמנה נסיכי אדם
(מיכה ה'):
מחיל. מולכים. הוא בינוני רבים ובנין נפעל מענין ומלך לבו עליו (נחמיה ה') שהוא
לשון עצה: סבר והבם וכו'. פי' תקות משאם כי סבר הוא שם מענין שברו על
ה' אלהיו (תהלים קמ"ה) שהנעבר ממנו סבר בצר"י וסגול ורבנו ששנה הצר"י לחיר"ק והסגול
לשב"א נח כמו ספר ספרו. משאת והבם הוא ענין משא על שם השלך על ה' יהבך (תהלים נ"ה):
פרנים. זקון. כה"ב הנבון הצד"י בקמץ והקוף במלאפום כי הוא על שם פסוק זקנך לחל ומנה
הרד"ק בשרש זקן שהוא כמו זקנו והמ"ם חסרה והנו"ן נוספת ובמכלול חלק ראשון
הביא מלת זקון בנאן הרבועית שהיא מלת פעלו: קומו. הוא תאר לרבים על משקל טועני:

מעריב לשמחת תורה

את. בטוב יגוונו. הטי"ת במלאפום ולא בחולם כי הוא שם דבר: רני. הרי"ש בקמץ
חטף והנו"ן בצר"י והיא מגושה לחסרון אות הכפל שרשו רנן והוא מיוסד על פסוק
רנו

לפי שמשבח ומני
ותרגום לא נראה
לי הוסף עיינתי
בתרגום התהלים
ויתאי שם המלות
בענין אם עתי
"פוסק ארמא
קונתכון"
נגרתו גמלת
מיסטרים) אולי
ומסח לבמין
בוכוס ומרורים.

אלפא ביתא בראשי החרוזות ובסוף הקטן שבסופו נרמז שם המחבר: בנימן בר עקיבא
המ"ו בקמ"ץ כי המלה מלעיל ומעמדת בסגולה: בת. הדל"ת בקמ"ץ אף בסמיכות: לבנצל. הוא
מקור ובנין נפעל ובמשקל הנו"ן היא לחסרון נו"ן הבנין והנו"ן הכתובה היא פ"א הפעל שרשו
נצל: בו. הכנוי הנסתר של מלת בו קאי על אות ברית שלפניו שבגבורתו נצולין שארית ישראל
ומלת שארית הוא שם דבר מורה על ישראל שנאמר שארית ישראל (צפניה ג'): הוכן.
הה"א בחולם והכ"ף בקמ"ץ והוא פעל עבר ליחיד נסתר ובנין הופעל ונחה הע"ן שרשו
כון כמו והוכן בחסד כסאו (ישעיה ט"ז) שהוא פעל עבר ונסב לעתיד ובני המ"ו: יתר. המ"ו
בחירק והת"ו בגעיה ונקודה פתח והוא פעל עבר ליחיד נסתר ובנין הדגש וענין המלה
ומפורש בשרשו הרד"ק שרש שוע ובספר התשבי שרש יתר והמלה לקוחה מלשון התרגום כי בפסוק
לא יועילו אוצרות רשע (משלי י') תרגומו לא מותרין וכתוב בספר המתורגמן בשרש יתר ששרש
המלה הוא יתר ביו"ד והוא מענין יתרון: לסבה מוצרים. פי' לישראל המוצרים מצוקים בסבה:
לושב. הוא מקור בדברי רז"ל מענין ישיבה אבל לא נמצא המקור כן בלשון המקרא כי אם
שוב או שבת ועם למ"ד השימוש לשבת יחדו (בראשית י"ג) אבל לשב בלא למ"ד הוא שב והוא כמו
בלשון המקרא כמו בטוב במעונך שב (שם כ'): זמן. המ"ם בשורק והמ"ם בגעיה ונקודה פתח
והוא פעל עבר ליחיד נסתר ובנין פועל תולדת בנין הדגש ע"מ אשר כפר הבא (שמות ...):
להרצות. הוא מקור ובנין נפעל ונחה הלמ"ד שרשו רצה וצר"י הה"א הוא תשלום דגש הרי"ש
שהיה ראוי להיות להורות על נו"ן הבנין והת"ו היא תמורת הה"א למ"ד הפעל ע"מ וקום הראות
בו (ויקרא י"ג): רומה. הוא שם דבר הרי"ש בחולם והה"א נוספת כמו ולא תלכו רומה (מיכה
ב') ובלא ה"א רום ידיהו נשא (חבקוק ג') ובספר מכלול כתוב על רומה כל הקורא רומה
במלאפו"ם אין לו תקומה כי רומה כמו קומה ואעפ"י שאנו מוצאים רומה על השמים
דהו כמו לשון תפלה אבל רומה לשון גבורה ופסוק הוא כת"ע לא תלכו רומה פי' לא
תלכו בקומה זקופה עכ"ל: לאספו. האל"ף בקמ"ץ חטף והסמ"ך בשב"א נח והפ"א בגעיה
והוא מקור עם כנוי הנסתר והקל מן באסף מגרבק (דבריים י"ג) שהוא גם כן מקור ובנין
הקל עם כנוי המוצא: טכס. הטי"ת בשורק והכ"ף בפתח ובגעיה ע"מ דומן בלעז מתבינין
והוא ענין תקון: בשלח. השי"ן בחורק והלמ"ד בגעיה ונקודה פתח והוא פעל עבר ליחיד
נסתר ובנין הדגש ונקבה בן ומפני שבחרק נוסף ע"ש פסוק ביום השמיני שלח את
העם ויברכו את המלך וילכו לאהליהם וגו' (מלכים א' ח') ומלת שלח בפסוק הוא ובנין הדגש:
יחד. בה"א בספרים הנדפסים המ"ם בחורק והחי"ת בצר"י או בפת"ח והוא פעל עבר
ליחיד נסתר ובנין הדגש ובספר כל"ץ כתוב יחוד המ"ם בקמ"ץ והחית בחולם והוא תואר
להקב"ה ונראה נוסח ספרים שלנו הוא יותר נכון כי פירושו הקב"ה שהוא אור עטה כמו
שנאמר עוטה אור כשלמה וגו' (תהלים ק"ד) הוא יחד את יום השמיני לקרבן מעט אבל לפי
נוסח ספר כל"ץ והוא עיקר חסר מן הספר בו והיה פירושו יחיד שהוא הקב"ה העוטה
אור כשלמה לקרבן טוב מעט ולא פי' מה עשה והיה צריך שיכתוב חוק או תאב לקרבן מעט
נדבך: מזמן. המ"ם בשורק והמ"ם בגעיה ונקודה קמ"ץ והוא פעל ליחיד ובנין הדגש ע"ו ומזר

שוב תשבו (ירמיה מ"ב י') הוא מקור הוא כך נראה שב (באור שם) ותמוה שהוא הקור יושב אשב (שמות כ"ג)

רק

כתבתי לעיל במערכת זו שמונו : הוקבע. הה"א בחולם והקו"ף בשבא נח והבי"ת דגושה ונקודה פת"ח והוא פעל עבר יחיד נסתר ובנין הפעל תולדת בנין הפעיל והוא ענין קביעות נמצא בדברי רז"ל ואינו לשון מקרא ועיין בספר התשבי שרש קבע: לרצות. הוא מקור ובנין הדגש ונחו הלמ"ד שרשו רצה והוא על משקל יום ענות אדם נפשו (ישעיה נ"ח) שרשו ענה והתי"ו היא תמורת הה"א למ"ד הפעל: להרצות. מקור ובנין נפעל וכתבתי דקדוקו לעיל במערכת זו שמונו: טבע. הוא פעל עבר יחיד נסתר ובנין הדגש ולכן הטי"ת בחולם והבי"ת דגושה ונקודה פת"ח כמשפט זה הבנין וכתוב בפי' הנדפס בסדורים ע"ז ולכן וסה טבע לשון טביעת החותם שבטביעת עכ"ל ולפי דעתי אין זאת טבע מלשון טביעת רק מלשון מטבע שבדברי רז"ל שנקראו המעות כן בעבור חתימת הצורות המצוירות עליהן וזאת מטבע פירושו חותם וכדי לתת הבדל בינה ובין החותם שחותמים בו הכתבים קראוהו מטבע והפייטן הזה גזר פעל מן השם שהוא מטבע ואמר טבע ופירושו חתם ומפני שהוצרך לאות טי"ת לפי סדר האלפ"א בית"א לכן נקט זה הלשון ולולא זה אז היה אומר חתם חתמו חותם ע"ל ודו"ק: ידידות. נקבר וכתם. פירושו נדפס בסדורים אבל בסדור קע"ש כתוב ידידים לעת וכתם ולפי זה יהיה פירושו טבע כאומר חתם חתמו חותם והם ישראל שהם ידידים ואהובים להקב"ה כמו שנאמר למען יחלצון ידידיך (תלים ס') חתם אותם להיותם לו לעם וכתם ופי' וכתם ענין כתם ופז כמו מכתם לדוד (תלים ט"ז) והוא שם דבר בתוספת מ"ם בראשו: סכם. הסמ"ך בשורק והכ"ף דגושה ונקודה פת"ח והוא פעל עבר יחיד נסתר ובנין פועל תולדת בנין הדגש והוא ענין מספר ומנין מלשון התרגום ותוכן לבנים (שמות ה') תרגומו וסכום לבניא ופירוש סכם מנוה: לשלוח הלך. כ"ה בסדורים הנדפסים ואת לשלוח הוא מקור ואת הלך הה"א נקודה בצר"י והלמ"ד בסגו"ל והוא תאר לאיש ההולך כמו ויבא הלך לאיש העשיר (שמואל ב' י"ב) ופי' הענין כי יום שמיני נמנה לשלוח את ההולכים מזה העולם ונוסד ע"ש פסוק ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך (מלכים א' ח') ובסדור קע"ש כתוב סכם לשלוח מלך וכתב מהרש"ל בסדורו וז"ל סכם לשלוח מלך. ספרים מדויקים סכם לשלוח הלך עכ"ל. הנה כי נוסח סדורים שלנו הוא הוא נוסח סדורים מדויקים והוא הנכון: פנות. הוא מקור ובנין הקל מן לפנות בקר (שמות י"ד) בלא קמ"ץ ואינו שם דבר כמו ומעלותיה פנות קדים (יחזקאל מ"ג) שפירושו בלא קמ"ץ עם מבואר לפי הענין: הנחתו. הוא שם דבר בתוספת ה"א בראשו ובה"א הנקבה בסופו ומענין מנוחה שרשו נוח הזה הנפרד הנחה הה"א בחטף פת"ח והמ"ד והנו"ן בקמ"ץ על משקל והנחה למדינות עשה (אסתר ב') שרשו נוח ובהסמך נהפכה הה"א הנקבה לתי"ו רפה כמשפטה הנחתו הנחתו וכן כל הכנוים: שמע. הוא שם דבר השי"ן בסגו"ל או בצר"י והמ"ם בפת"ח כי נמצאו במקרא בשני המשקלים השי"ן בצר"י או בסגו"ל כמבואר במכלול שער השמות משקל פעל שבשני סגולין: רנת. במשקל הנו"ן לחסרון אות הכפל שרשו רנן: שלום. הוא תאר להקב"ה ע"ש ויקרא לו ה' שלום (שופטים ו') אהלו. האל"ף בקמ"ץ והה"א בחטף קמ"ץ: עלית. כ"ה בכל הסדורים גם בסדור קע"ש והוא דבר זר ומה בו עליה הוא שם לתקרה שעל הבית כמו ויסר את העליה (מלכים ב' ד') ובסוק

[illegible]

[illegible]

רני פלט תסובבני (תהלים ל״ב) וכתב הרד״ק בשרש רנן כי רני הוא מקור מן רנן כמו ברן יחד כוכבי
בקר (איוב ל״ח) והוא מקור או שם ופי׳ רני פלט רננות של הצלה. ומלת פלט הוא מקור
מבנין הדגש :

אימה. האל״ף בחטף פתח והיו״ד בשורק והמ״ם בגעיה ונקודה קמ״ץ והוא תאר לנקבה
קאי על אומה הישראלית כמו אימה כנדגלות (שיר ו׳): אהב. בסדורים הנדפסים
נקודו האל״ף והה״א בפת״ח ולפי זה הוא שם דבר בלשון זכר אשר ממנו נאמר מהלו אלה
אהבים (משלי ה׳) ויהיה פירושו אימה בעבור אהבה שאהב אותה הקב״ה ברך אותה
בתוספת. אבל בסדור קלע נקודה האל״ף בקמ״ץ והה״א בצר״י ולפי זה הוא פעל עבר
ליחיד נסתר מבנין הקל כמו באשר אהב אביו (בראשית כ״ז) ולפי זה פירושו את האומה
אהב הקב״ה על כן ברך אותה בתוספת והענין אחד אבל יותר נכון הוא להיותו פעל
עבר כי שם דבר בלשון זכר לא נמצא בלשון יחיד נ״ל: ברך. הוא פעל עבר ליחיד
נסתר מבנין הדגש הבי״ת נקודה בצר״י לתשלום דגש הרי״ש והרי״ש בפתח כמו אשר
ברכתו ברך אותם (בראשית מ״ט): בתוספת. הוא שם דבר ממנו פ״א יו״ד שרשו יסף והתי״ו
נוספת כתי״ו תושב שהוא ג״כ נוספת שרשו ישב ונחסרה יו״ד פ״א הפעל לנו נחה כמשפטה
ונקודה סמ״ך בחטף בסגול על משקל את כל תוקף שהוא ג״כ שם דבר אע״פ שהתי״ו
במלת תוקף שרשית ובמלת תוסף נוספת לבא על משקל העתיד כמו אל תוסף דבר אלי
(דברים ג׳): בעדה. דגש הדל״ת לחסרון אות הכפל שרשו עדד: ורבה. הרי״ש בשורק והבי״ת
בגעיה והוא תאר פעול לנקבה ודקדוקה כתבתי בסוף פרק ר׳ אומר במשנת ר׳ שמעון:
בכוסף. הוא שם דבר וענין נכספה וגם כלתה נפשי (תהלים פ״ד) שהוא ענין תאוה וחשק:
אוסף. הוא שם דבר וענין וחג האסיף (שמות ל״ד) ויסד הפייטן אוסף כדי להשוות החרוז:
לקרב. הקו״ף בקמ״ץ לתשלום דגש הרי״ש כי הוא מקור מבנין הדגש ולולא הרי״ש שאינה מקבלת
דגש היתה הקו״ף נקודה בפת״ח כדלת ויסף עוד גם לדבר (שופטים ט׳) שהוא ג״כ
מקור מבנין הדגש: להאסף. הוא מקור מבנין נפעל וצר״י הה״א הוא לתשלום דגש האל״ף
להורות על נו״ן הבנין החסרה:

שמיני. הפיוט הזה מיוסד על דרך אלפ״א בית״א: אמל. האל״ף בשורק והמ״ם בגעיה
ונקודה פת״ח והוא פעל עבר ליחיד נסתר מבנין פועל תולדת בנין הדגש
אף כי לא נמצא ממנו במקרא מאחר שנמצא בנין הדגש כמו ואמלל את לבך (יחזקאל)
נוכל לבנות ממנו גם בנין פועל שהוא תולדתו כמו שכתבתי בברכת אמת ויציב מלת
טבעת: קיום דשמונו. כה״ר כתב הסדורים הנדפסים אבל בסדור קלע מסיים כל חרוז
שבזה הפיוט ים השמונו בלא בי״ת השמוש והוא יותר נכון לפי הענין: בפשע. פירושו
לעיל במערוב ליל שמונו: מגן. כתבתי דקדוקו לעיל במערוב ליל שמונו: ונבזה. הבי״ת בקמ״ץ
כי הוא נפעל עומד שהוא כמות תאר והוא שם תאר לישראל שהוא גוי נבזה: ובמוספי.
בה״א הוא״ו בחולם ע״ו ומופף הריש (במדבר ל״ב) וכבר כתבתי דקדוקו באתה יצרת עולמך
שבת ור״ח: וכבד. הוא פעל ליחיד מבנין הדגש: גזן. הגימ״ל בשורק והזי״ן בגעיה ופתח
כתבתי

קהל עוזבים כמו
הקו״א בר״א כ׳

בפירוש לבין לקרב
ביאור ובפנים
בהבנה כמו
יקרב קרוב.

קדם (דברים ל״ג): קנות. הוא מקור כמו וקנות בינה נבחר מכסף (משלי ט״ז):
שמיני אלהים יחננו וכו׳. כ״ה זה הפיוט גם בסדור קלך ובקובץ סדורים נדפס כאן
פיוט מתחיל ותוך חדש מכון אלהים וטעות הוא כי אותו הפיוט שייך לברכת
השכיבנו שבמעריב ליל ראשון של סוכות כמו שהוא בכל הסדורים: יחננו. היו״ד בקמץ
חטף והנו״ן בשוא לחסרון את הכפל שרשו חנן והפיוט הוא ע״פ פסוק אלהים יחננו
ויברכנו (תהלים ס״ז): מעון. המ״ם השניה נקראת בשב״א נע מפני הדגש שבה לחסרון
נו״ן מן: קדשו. הקו״ף בקבוץ חטף והדל״ת בשב״א נח ורפה: נאוו. הנו״ן בשב״א והאל״ף בחולם
והו״ו איננה דגושה כמו שכתבתי מלות כנאוו שבסוף מלות אחרות: לסובבינו.
הוא מקור עם כנוי המדברים בעדם מענין וסובבים בכנפיהם (שמות כ״ה):

שיר היחוד

ענין שיר היחוד מי יסדו ומתי נתאמר כתבתי הכל בהקדמה הפרטית

אשירה. חרוז זה מיוסד ע״פ פסוק אשירה לה׳ בחיי אזמרה לאלהי בעודי (תהלים ק״ד)
ומלת אשירה הוא מדבר בעדו לעתיד ובנין הפעיל והה״א נוספת: ואזמרה.
המ״ם נקראת בשב״א נע מפני הדגש שבה כי הוא מדבר בעדו לעתיד ובנין הדגש והה״א
נוספת: האלהים הרועה אותי מעודי. פסוק הוא (בראשית מ״ח) וכן רוב השיר הזה מיוסד
על שם פסוקים ובלשון הפסוק ממש לכן לא אאריך להראות מקומות הפסוקים רק אכתוב
דקדוקם לפי הצורך: אכבדך. הוא מדבר בעדו לעתיד ובנין נפעל ומשפטו אכבדך כי
שרשו כבד ודגש הכ״ף הוא לחסרון נו״ן נפעל כי היה ראוי בתשלומו אנכבדך ולשון
פסוק הוא במה אקדם ה׳ אכף לאלהי מרום וכו׳ (מיכה ו׳): אכף. הכ״ף דגושה ודקדוק המלה
ופירושה כתבתי בסדר ההגדה במאמר כמה מעלות: קדומים. פירושו שחוטים לשון משנה
הוא במשנה פרק אמר להם הממונה דקי״ל לא עד שהביאו לו את התמיד קדמו ואמרו עליה
בגמרא דקי״ל לב ע״ב מאי קדמו אמר עולא לישנא דקטלא הוא מאי קרא עגלה יפהפיה מקץ
קדל עגפין בא (ירמיה מ״ו) והאריכו שם: ובכסים. הוא שם דבר לשון רבים מחו הע״ן שרשו כוס
והו״ו נוספת ע״ו ענינים מרובים (ישעיה נ״א) והנפרד מבוסה כמו כי נוס מבוסה ומבוסה
(שם י״ח) והוא ענין גיאות ומענין מתבוססת בדמיך (יחזקאל ט״ז) שהוא מגזרה השרש ובנין התפעל
ופי׳ מתגאלת: דשן ושמן. השי״ן והמ״ם בצר״י ובטעם מלרע ושניהם תארים כמו והיה דשן
ושמן (ישעיה ל׳): ברבבות נחלי שמן. פסוק הוא (מיכה ו׳) ר״ל ברבבות בחורף ומתן אלו
והבי״ת שאחריה בחטף פתח כן כתב הרד״ק במכלול בכלום שתחלת אבני גזית בקמ״ץ
ע״א ומלת שמן השי״ן בקמץ מפני ההפסק כי הוא ענין שמן זית (שמות כ״ז): ולאזכרה.
לשון פסוק הוא כמו והיתה ללחם לאזכרה (ויקרא כ״ד) וכתב הרד״ק שהאל״ף היא תמורת הה״א והוא
כמו הזכרה והוא ענין ריח וקיבול הדבר ברצון: המנורות. המ״ם בשב״א נע מפני הדגש
שבה אחר ה״א הידיעה וכן מ״ם המאורות: ובהררו. ה׳ השווה מחברת המלה למלת מאן
דמיון ובאלו אור ואלו נרות וכו׳ ואלו בהררו אל וכו׳ כי מלת ואלו שנזכר למעלה נקראת מלה
משכת עבודה ואחרת עמק ואל כוללא בזה אורת המדקדקים וכן מחסרון המלים בגבור המלה בסוף
כמו

ובסמוך תהפך הה"א לתי"ו כמו עלית קיר (שם) שנקרא כן לפי שהם על הבית והמגדל ועלה
להן זה אינו מתיישב למקום הזה והנכון לומר עלות הע"ין בחטף פת"ח והמ"ם בחולם
שהוא מקור כמו עלות ההר (שמות י"ט): רגלו. הוא מענין שלש רגלים תחוג לי בשנה (שמות
כ"ג) שפירושו פעמים ובנקוד המלה הזאת נשתבשו הספרים כי בספרים הנדפסים
נקודה הרי"ש בפת"ח והג"מל בשב"א נח וזה אינו נכון כי אז יהיה מענין לא
ירים איש את ידו ואת רגלו (בראשית מ"א) וזה לא יתכן כי כמו שיש הפרש בדבור
בנקוד בין רגלים שהוא לשון כף רגל ובין רגלים שהוא לשון פעם כי אשר הוא ענין
כף רגל נקודה הרי"ש בפת"ח והג"מל בשב"א נח והלמ"ד בפת"ח והיו"ד בחיר"ק ואשר
הוא ענין פעם נקודה הרי"ש בשב"א והג"מל בקמ"ץ והלמ"ד בחיר"ק והיו"ד נחה ומשו
זה כדי להבין שהם נבדלים בענינים כן צריך לתת הבדל ביניהם בבנין היחיד.
ובספר קטן נקודה הרי"ש בשב"א והג"מל בקמ"ץ גם זה אינו נכון כי אז יהיה שלה מבנין
לפעל עבר ליחיד נסתר עם כנוי הנסתר כמו ולא נתנו אלהים (בראשית ל"א) וזה לא
נמצא בכנוי השמות. ובספר מהרש"ל נקודה הרי"ש בקמ"ץ חטף והג"מל בשב"א נח וכתב
על רגלו כ"ה לשון רגל משון שלש רגלים ע"כ. הנה פירושו אמת ונקודו אינו נכון כי גם זה
לא נמצא בכנוי השמות רק הוא משקל הדבור עם כנוי הנסתר על דעת ר' יהודה חיוג
שאמר כי וקבנו לי משם (במדבר כ"ג) שרשו קבן והיה ע"ז שמרו זכרו כמו שכתב הרד"ק
במכלול בפתחו הדבור ועל דעת כל המדקדקים הוא משקל המקור עם כנוי הנסתר כמו
ומשמרו את השבעה (דברים ז') לכן נ"ל הנכון להנקד הרי"ש בחיר"ק והג"מל בשב"א נח ע"מ
כנוי רוב משקל פעל אשר הוא בחמש או שש נקודות כמו מן ספר ספרו ומן חגב חגבו
מאחר שגם הרבים נקוד כנקוד הרבים של ספר וחגב שהם ברבויים ספרים חגבים
בשב"א קמ"ץ חיר"ק כנקוד רגלים שפירושו פעמים ודו"ק:

שמיני. בארבעה פיוטים הקטנים האלה נרמז שם המחבר יצחק בר משה הקטן חזק
אמן: שירה. כ"ה בה"א בסגול והרי"ש נקודה בחולם כדין כנוי הנסתר כי זה
החרוז מיוסד ע"ש פסוק יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי (תלים מ"ב) ושם כתוב שירה
בה"א והרי"ש בחול"ם: מלך השליט. כ"ה בספרים הנדפסים אבל בספר קטן משל השליט
והוא יותר נכון כדי לרמז שם אבי המחבר בספר מ"ם שין מ"ות משל וה"א מלת השליט
שהוא משה. ועוד כי חרוז זה מיוסד ע"ש פסוק משל בגבורתו עולם (תלים ס"ו): השליט. הא
תאר להקב"ה כמו ויוסף הוא השליט (בראשית מ"ב): נעמו. הנו"ן בקמ"ץ והע"ין בחטף קמ"ץ וב...
הוא נעם בחולם ופת"ח כמו ויהי נועם ה' אלהינו עלינו (תלים צ') ובכנוי ישוב החולם
לקמ"ץ והפת"ח לחטף קמ"ץ להרחיק על אות הגרון כמו שנאמר מן יפה תאר (בראשית ל"ט)
מה תארו (שמואל א' כ"ח) ודו"ק:

שמיני. ענות תאבים. מלת ענות הוא מקור מענין מענה כמו אין קול ענות גבורה (שמות
ל"ב) ומלת תאבים הוא תאר לישראל מענין תאבתי לישועתך (תלים קי"ט):

שמיני. דר מעונה. בספר קטן כתוב שוכן מעונה והענין אחד והוא על שם מעונה אלה

[illegible] מושל השליט [illegible] שומר [illegible]

קדם

כמו השב גמול (תהלים צ״ד): שלומים. השי״ן בחיר״ק והמ״ם בגעיה ונקודה במלאפו״ם והוא
שם והדגשים מענין תשלומין כמו שנת שלומים לריב ציון (ישעיה ל״ד): חייבתי. החי״ת בחיר״ק
והיו״ד בגעיה והוא פעל עבר למדבר בעדו ומבנין פועל תולדת בנין הדגש אע״פ כי לא
נמצא ממנו במקרא הנה מאחר שנמצא ממנו בבנין הדגש וחייבתם את ראשי למלך
(בדניאל א׳) נוכל לבנות עליו גם בנין פועל שהוא תולדתו והענין ידוע שהוא מענין
חוב: חייבת. החי״ת בשור״ק והיו״ד בגעיה ונקודה פת״ח והתי״ו בקמ״ץ והוא פעל עבר
לנוכח נמצא ומבנין פועל כמו חייבתי לעיל: אחת לרבוא לא גמלתיך. מוסב ע״ש דברו
בעל חובות הלבבות בשער הבטחון פרק ה׳ דע״ה נ״ב ע״א (ויפקן ד׳) בענין בעלי המשכונות: אספרה
נא. הפ״א נקראת בשב״א נע ומפני הדגש שבה כי הוא עתיד למדבר בעדו ומבנין הדגש
והה״א נוספת והמלה מחוברה במק״ף על מלת נא ולכן הנון בגעיה כן הוא קבלת
המדקדקים אבל לפי דעתי מלת נא מיותרת היא כי לא נמצאת בפסוק בענין זה
רק אם אומרו אספרה כמו (תהלים ע״ג): למו. ענינו כמו להם כי מלת מו מצויה
תשמיש כמו המסתרים מו וחש עתידות למו (דברים ל״ב) ועיין במכלול מלת מו: ומה
אשיב. המ״ם בקמ״ץ ומפני האל״ף כמבואר בהלל במלת מה אשיב לה׳: לאל. הלמ״ד בשב״א
ולא בקמ״ץ כמו ואין לאל ידך (דברים כ״ח): טמאה. הטי״ת בשור״ק והמ״ם בשב״א נח כי
אינה בגעיה והוא שם דבר בה״א הנקבה כמו ואל תאכלו כל טמאה (שופטים י״ג):
טמאה. הטי״ת בשב״א והמ״ם בציר״י והוא תאר לנקבה כמו ואם כל בהמה טמאה (ויקרא כ״ז):
לא על זבחיך וכו׳. על שם פסוק כי לא על זבחיך אוכיחך ועולותיך נגדי תמיד (תהלים נ׳)
ומלת לא שזכר משמשת במקום שתי פעמים לא וכאלו אמר ולא על עולותיך ועיין בפירוש הרד״ק
כי כל זה הענין מוסב ע״ש פסוק הנזכר ושלפנינו ולפי פי׳ הרד״ק ז״ל: ולבב טוב. ראוי
לנקוד הטי״ת במלאפו״ם כי הוא מוסב ע״ש פסוק תחת אשר לא עבדת את ה׳ אלהיך
בשמחה ובטוב לבב (דברים כ״ח) ושם הטי״ת במלאפו״ם כי הוא שם דבר אבל הנה שמע
מזבח טוב (שמואל א׳ ט״ו) הטי״ת בחול״ם כי הוא שם תאר ואין להקפיד על השוית החרק
כי המלאפו״ם והחולם קרובים במבטא כמבואר בספרי הדקדוק: מזבח. המ״ם היא מ״ם
היתרון וכן מלת מן שבפסוק: מן מנחה טהורה. מלת מן תשמיש שמוש מ״ם היתרון כמו
הנחמדים מזהב ומפז רב (תהלים י״ט) כלומר הנה שמוע הוא יותר טוב מזבח ולב נשבר
הוא יותר טוב ממנחה טהורה ומפני שלא נמצא זה השמוש למלת מן בכל המקרא רק
במ״ם לבדה לכן היה נראה לי לומר כאן ממנחה ולא מן מנחה רק לא רציתי לשנות
הנוסח מדעתי: ואשברה. הבי״ת בשב״א נע ומפני הדגש שבה כי הוא מדבר בעדו לעתיד
ומבנין הדגש וכן פ״א ואספרה שבפסוק: רום. הרי״ש בשניהם במלאפו״ם כי הם תארים
כמו רום עינים ורחב לב (משלי כ״א): מזבחך. הבי״ת בשב״א ולא בקמ״ץ כמו וכליל על מזבחך
(דברים ל״ג): חטאותיך. הוא שם דבר בלשון נקבות עם כ״ף כנוי הנמצא מענין הדבור
שכתבתי בקדמון להפרק שבתחלת הספר: אחכירה. החי״ת בשב״א נח לבדו ולא בחטף
ומפני הגעי הבי״ת שהוא מבטל החטף כמבואר בספ״ג: ומה אערוך. המ״ם בקמ״ץ ומפני האל״ף:

דבר

בכ״י קמאה [illegible]
נראה הכל כמו [illegible]
[illegible]
ולכן הרעיתי [illegible]
[illegible]

קנ״י שני
[illegible]
קטעות.

כמו וכבודי לאחר לא אתן ותהלתי לפסילים (ישעיה מ"ב) שפירושו ולא תהלתי כי מלת לא
שגבר מוגדת במקום שתי מילות לא והרבה פסוקים כאלה נמצאים במקרא ועיין
במכלול בסוף שמושי האותיות: לחם הפנים וכו'. מוסב על שם פסוק ונתת על השלחן
לחם פנים לפני תמיד (שמות כ"ה) ועל שיסב בפנים כי היה לפניו" וכמו שמפרש אב"ע
המערכות בפרשת פקודי ובפרשת אמור: בבגדיך רבונים. על שם כנוי רננים נעלסה (איוב ל"ט):
ממסלותם. המ"ם נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה אחר מ"ם השמוש והנו"ן דגושה
לחסרון אות הכפל שרשו סלל והוא מלשון מן שמים נלחמו הכוכבים ממסלותם (שופטים ה'): הלבנון.
הלמ"ד בשב"א נע ומפני הדגש שבה אחר ה"א הידיעה: כלה. הכ"ף בחר"ק והלמ"ד דגושה
לחסרון אות הכפל שרשו כלל והלמ"ד נקודה בקמ"ץ והה"א מפיק לכנוי הנקבה הנסתרת
והכנוי קאי על מלת עולה שלפניו שהוא שם בלשון נקבה אבל אין לפרש שהכנוי קאי
על מלת צבי כי צבי הוא לשון רבים ואם כן היה ראוי לומר כולם גם אינו קאי על מלת
לבנון כי לבנון הוא שם בלשון גבר כמו והלבנון הגה (והושע א') ואם כן היה ראוי לומר
כולו ודוק: בער. הוא מקור ומבנין הדגש ועניינו ובער עליה הכהן עצים (ויקרא ו') שהוא
פעל עבר ומבנין הדגש ונקודה בית בער בקמ"ץ לתשלום דגש העי"ן על משקל ברך אברכך
(בראשית כ"ב) שהוא ג"כ מקור ומבנין הדגש והקמ"ץ הוא לתשלום דגש הרי"ש: לקדם. הוא
מקור ומבנין הדגש ועניין במה אקדם ה' שהבאתי לעיל במלת אכף: נכבדת. הוא
פעל עבר לנקבה נסתרת ומבנין נפעל כמו מאשר יקרת בעיני נכבדת (ישעיה מ"ג): נכף.
הנו"ן היא למדברים בעדם לעתיד ודגש הכ"ף הוא לחסרון נו"ן נפעל ובקבוץ המלה הוא
כקבוץ מלת אכף שכתבתי לעיל רק שזה הוא לשון רבים ולעיל לשון יחיד: לאדונינו.
הלמ"ד בפת"ח ובמתג והאל"ף נחה בלי נקודה כלל כמבואר בפרק ג' בדין אותיות כל
השמושות על לשון אלהות ואדנות: אמנם. זאת המלה היא מלשון אמן והמ"ם השניה היא
נוספת והאל"ף תנקד לפעמים בחולם והמ"ם בשב"א נח כמו האף אמנם אלד (בראשית
י"ח) ולפעמים האל"ף בקמ"ץ חטף והמ"ם בשב"א נח כמו אמנם כי גואל אנכי (רות ג')
אבל בכאן ראוי להיות האל"ף בחולם כי הוא מוסב על לשון הפסוק האמנם לא
אוכל כבדך (במדבר כ"ב) ושם האל"ף נקודה בחולם: כבדך. הכ"ף נקראת בשב"א נע
ומפני הדגש שבה כי הוא מקור ומבנין הדגש עם כנוי הנמצא וכן לכבדך שבפסוק:
אף כי אנכי. כתב הרד"ק בשרש אף ע"ל ולפעמים יתפרש כמו כל שכן והכל כפי מקום
שתראה מלת כי אחריו תפרשנו כל שכן כמו אף כי אנכי אעננו (איוב ט') עכ"ל.
וכן אף כי שבמקום הזה פירושו כל שכן כאומר הנה כל חי לא יוכל לכבדך כל שכן אנכי
עבדך שאני נבזה וכו' ומלת עבדך הדל"ת בסגו"ל והכ"ף בקמ"ץ מפני ההפסק: נבזה.
וחדל אישים. פסוק הוא (ישעיה נ"ג) ומלת נבזה הוא תואר ומבנין נפעל. וחדל הוא תואר
ומבנין הקל: נמאס בעיני. ע"ש פסוק נבזה בעיניו נמאס (תהלים ט"ו) ומלת נמאס האל"ף
בקמ"ץ כי הוא נפעל עומד שעניינו בדמות תואר: כל. הכ"ף בחולם כי אינו סמוך
ופירושו מאומה כמו ואין לשפחתך כל (מלכים ב' ד'): גמול. המ"ם במלאפו"ם [illegible]

כמו

איך יעלה על הדעת כי הכונה [illegible]

[illegible]

תבלות שהוא שם הלשון נקבה כמו תבלות שנאתים (תלים קל״ט): יחקר. כתבתי בדקדוק
עזול: לגמדוק. פירוש לחולק ולשון זה גדוד יגודנו (בראשית מ״ט): תעידך. פי' תעיד
עליך והוא מ״ש ועין ראתה ותעידני (איוב כ״ט) שתרגומו ועינא דחזת ואסהדית עלי:
ידע. כ״ה בזו״ב ושאר נבל בספרים אשר נדפסו עם פי' שכתוב בדרך ארץ. ופי'
הענין הן חכם ונבון לא ידע וכל שכן אני איך אערוך וכו': נאמנה. האל״ף בסגו״ל
והמ״ם בשב״א נח ופסוק הוא (תלים ע״ח): יבלע. הבי״ת בשור״ק והלמ״ד בגעיה והוא עתיד
ליחיד נסתר ובנין פעל תולדת בנין הדגש כמו אש כי יבלע (איוב ל״ג): קצות
דרכו אל. על שם הן אלה קצות דרכיו (איוב כ״ו) ופירוש רש״י קצות דרכיו קצות
ומעשות: לוה להם המה מטובים. פי' לוה להם לאותם אלהות הזה כלומר המלבדים ומוקים
במלבותם ובשבחם ובהתפללם אליהם הלא בעת צרתם לא יועילו להם: אלוים. הלמ״ד בשב״א
נע מפני הדגש שבה וכבר הארכתי בדקדוק מלה במלת המשיח אלוים שבנשמת כלחו:
היוצר ב. הכ״ף בחול״ם כי אינו בהון: בצר. הבי״ת בשב״א ולא בפת״ח כי אינו מגיעה ל
כמו בצר הרחבת לי (תלים ד׳) והצד״י בקמ״ץ כי הוא לשון צרה על שם פסוק עזרה בצרות
נמצא מאד (תלים מ״ו) ואם תנקד הצד״י בפת״ח אז יהיה מענין בצר ואופיר: ומהלים.
הלמ״ד בשב״א נע ואינה בגעיה כמו שכתבתי במלה הגאת בספרי ויברך דוד: יצוקה.
הוא עתיד לרבים נסתרים ובנין הפעל עם כנוי המוצא ומענין יצק שפירושו צבר אך
כי לא נמצא ממנו פעל במקרא הנה המחבר מלה ממנו פעל ופירש יצוקו לא יפול
עליך שם צבר וצוק וכן מצוקה ומענין אמצע כלומר שלא יפול עליך שם אמצעות: תוך.
התי״ו בקמ״ץ והוי״ו בסגו״ל כמו והעיר בתוך (במדבר ל״ה) והוא ענין אמצע: מוק. המ״ם בשב״א
נע מפני הדגש שבה לחסרון נו״ן השורש:

[illegible] מעגל בצר הבית בפתח לו [illegible] בפתח [illegible]

ליום שלישי

אמנם. האל״ף בקמ״ץ חטף ולא בשור״ק והמ״ם בשב״א נח כי הוא על שם פסוק אמנם
ידעתי כי כן וגו' (איוב ט׳) וזולת ידעתי הוא בטעם מלעיל כדין כל פעל עבר
ליחיד ומדבר בעדו ולכן העי״ן בשב״א נח מפני נגון הטעם שלפניה כי נגינה ומקדמת
ובטלת החטף כמבואר בפרק ג׳ וכן זולת הדעת שבפסוק העי״ן בשב״א נח לבד והטעם
הנזכר: נקאיך. כ״ה האל״ף בסגו״ל והוא״ו אחריה כי הוא לשון רבים: מתה. בא״ל הת״ו
הוא לחסרון תי״ו למ״ד הפעל שרשו מות והת״ו הכתובה היא תי״ו המורה על הנמצא והיא בטעם
מלעיל מפני ההפסק ועיין במכלול בבנין הקל מנחי העי״ן: משבר מוליד. ומענין האני אשביר
ולא אוליד (ישעיה ס״ו): חלית. החי״ת בשור״ק והלמ״ד בגעיה ונקודה צר״י והוא פעל עבר ליחיד
נמצא ובנין פעל תולדת בנין הדגש ומנחי הלמ״ד שרשו חלה והיו״ד הכתובה היא תמורת
הה״א למ״ד הפעל כמו גם אתה חלית כמונו (ישעיה י״ד): מאשר דק. פי' ממהות ומצות אשר
דק: נשתנות. פעל עבר ליחיד נמצא מורכב ובנין נפעל והתפעל ומענין שנוי שרשו שנה
ובדקדוק המלה יתבאר מזה שכתבתי בתחלת ההגדה במלת זה נשתנה: תשתנה. הוא
עתיד ליחיד נמצא ובנין התפעל ומענין שנוי: תתגנה. הוא עתיד ליחיד נמצא ובנין
התפעל

ודבר. הוא מקור מבנין הדגש: אין מספר לתבונתו. כאלו אומר לדבריו תבונתו בו
על תבונה אין שייך לומר מספר ועיין בפי' הרד"ק בפסוק ולתבונתו אין מספר
(תהלים קמ"ז): ועושה נפלאות. השי"ן בצר"י כי הוא שם תואר: ותקרי. הוא"ו בצר"י לתשלום
דגש החי"ת להורות על נו"ן הבנין כי הוא עתיד ליחיד נסתר מבנין נפעל: אינו עו"ן.
הנו"ן בחולם כי הוא לשון נקבה קאי על העי"ן שהוא שם בלשון נקבה: ואינו שב.
הנו"ן במלאפו"ם כי הוא לשון זכר קאי על הפה שהוא שם בלשון זכר וכן ואינו שב
שבפסוק ועיין בפסוק ועדתי גו' אלוהים שבשיר המעלות השלש עשרה: יציעך. הוא
עתיד ליחיד נסתר מבנין הפעיל עם כ"ף הנמצא ודגש הצד"י הוא לחסרון יו"ד שרש
יצע שהוא מהפעלים חסרי פ"א יו"ד וענינו כמו ופירוש מלשון ואציעה שאול הנך (תהלים
קל"ט) ופירוש הענין אינו שם אשר יציע ופירוש שבחוק הראויים לך לפי כבודך:
אין ודע בלעדיך. כ"ף מלת ואין בלא וי"ו השרש וטעות נפל בסדורים שנדפס ואין:
כפי קדשך. השי"ן בסגו"ל [illegible] בסגו"ל והכ"ף בשניהם בקמ"ץ לפי
מה שכתבתי בתפלת י"ח בברכת השנים במלת ומטובך: אוולתם. האל"ף בחטף סגו"ל
ופירושו כחם כמו כגבר אין איל (תהלים פ"ח) וכן אוילותי לעזרתי חושה (שם כ"ב) ובמקומם:
ואמללק. הוי"ו בחור"ק והיו"ד נחה ומפני פגיעת שני שבאין בראש התיבה והלמ"ד לא
נע ומפני הדגש שבה כי הוא עתיד לרבים נסתרים מבנין הדגש עם כ"ף כנוי הנמצא
וכן ושבחוק שבפסוק: ורעצו. לשון תרועה מענין ורע אך וצריח (ישעיה מ"ב) והוא
עתיד מבנין הפעיל לרבים נסתרים: כל הארץ. פי' כל יושבי הארץ כמו וכל הארץ באו
מצרימה (בראשית מ"א) שפי' יושבי הארץ כמו שתרגם אונקלוס וכל דיירי ארעא:
והללו. הלמ"ד בשב"א נע ואינה דגושה אף כי הוא עתיד לרבים מבנין הדגש הוא
בכל לשון הלול מגה הבנין:

ליום שני

ואבני. על שם פסוק אני עבדך בן אמתך פתחת למוסרי (תהלים קט"ז) מה שכתב כאן ואני
בוי"ו הוא כדי לחברו לסוף המזמור של יום ראשון כי הוי"ו היא וי"ו החבור.
ובלמ"ד עבדך בשב"א נע ולא בסגו"ל כי אינו בהפסק: שבחך. השי"ן בחור"ק והבי"ת בשב"א
נח והחי"ת בחטף פת"ח כמו שכתבתי בהקדמה דתפלת י"ח במלת ושבחך: קדם
קאי על מלת דרכיו שלפניו שהוא שם בלשון רבים כלומר קדמת דרכיו שבחך אספר
אבל כלם אי אפשר לספר ומלת קדמתם הוא מלשון ומקדמת כלו בית אלהים (ד"ה א')
ומקדמים יעמדו לפני המלך (שם) ולכן נ"ל יותר נכון לומר כאן מקדמם כי לא מצאתי מלה
בלי מ"ם נוספת בראש בכל המקרא: אמרה. האל"ף היא אל"ף אית"ן המורה על
יחיד נסתר המדבר בעדו לעתיד והחול"ם מורה על אל"ף הנחה פ"א הפעל הנחה
נוספת כמו ואמרה אליו (בראשית מ"ו) כי באל"ף הוא אומר כמו אשר אומר אליך
(בראשית כ"ב): תקצרה. הוא עתיד לנקבה מבנין נפעל ודגש הקו"ף הוא לחסרון
נו"ן הבנין כלומר לא תהיה נקצרה להיות סוף וקץ לתהלתו ולשון נקבה קאי על מלת
תהלות

ובטעם ס הש"ן בסגו"ל [illegible] הש"ן בצר"י.

כה בכ"י ואין [illegible] להיות אין בלא וי"ו [illegible]

[illegible] דרכיו [illegible] בכ"י כל [illegible] והרבה טעות סופר היו [illegible]

נבדבר וגו' (משלי ח'): תחפוץ. החי"ת בשב"א נח לבדו ומפני דגש הפ"א: אוהבך. כל הפעלים
נגזרה האל"ף בחול"ם ולפי דעתי משפטה כצר"י לתשלום דגש החי"ת כי הוא פעל עבר
לנקבה נסתרת ומבנין הדגש ומענין ולא אחר הנער (בראשית ל"ד) ולשון נקבה קאי
על היכולת שהוא שם בלשון נקבה: נכחד. הוא פעל עבר ליחיד נסתר ומבנין נפעל כמו
לא נכחד עצמי ממך (תלים קל"ט) והוא ענין הסתר והעלמה: להעמיק. הוא מקור ומבנין
הפעיל עם כנוי המוצא. ומענין עומק וכן להעמיק הוא מקור וההפעיל ונחו פ"א יו"ד
והוי"ו הנחו הוא תמורת יו"ד פ"א הפעל: יגלה. הוא עתיד ליחיד נסתר ומבנין נפעל
ונחו הלמ"ד שרשו גלה ודגש הגימ"ל הוא לחסרון נו"ן הבנין: תמצא. הוא עתיד ליחיד
נמצא ומבנין נפעל ודגש המ"ם הוא לחסרון נו"ן הבנין וקאי על מקום שדבר למעלה כאומר.
מקום כל סוד יגלה אל לב הנבראים ואתה לא תמצא בלבבם למקומך או למצוא לך קץ
ותכלית עמו שנמצא ומפניו עתק לא יצא למקומו אל גבר נמצא באין לו קצה פי' בעבור
שאין לו קץ ותכלית להשיגו ומ"ת באין תשמש שמוש בעבור כמו התשחית בחמשה
(בראשית י"ח) שפירושו בעבור החמשה ומלת ומפניו עתק לא יצא לשון פסוק הוא אל
תרבו תדברו גבהה גבהה יצא עתק מפיכם וגו' (שמואל א' ב'): ולא יחצה. הוא עתיד
ליחיד נסתר ומבנין נפעל וצר"י היו"ד הוא לתשלום דגש החי"ת שהוא לחסרון נו"ן הבנין
ופירוש לא יחצה לא נחלק לחלקים כאומר מאחר שאין לו קץ ותכלית אי אפשר לומר עליו
חלק רביע בגבה אל דברי החסיד בעל חובות הלבבות שכתב בשער היחוד פרק ה' וז"ל
ולא יתכן להפריש מזה שאין לו תכלית חלק כי כל מה שיש לו חלק יש לו תכלית ובלי
ספק עכ"ל: לב לא יתור. מענין ולא תתורו אחרי לבבכם (במדבר ט"ו) והלוך ומאר שלא
עלה האדם על לבו למצוא להקב"ה דמות ומשות תחלה ותכלית ודמויהם: אגדים. הגימ"ל
בשור"ק והדל"ת בגעיה ומענין אגדת אזוב (שמות י"ב) שהוא ענין קשירה: אחודים. הדל"ת רפה
ואפשר שהוא לשון תרגום שפירשו אחוזים ותפושים שהוא ג"כ מענין קשירה כי כן כתב
המתורגמן בשרש אחד וז"ל רב לשון אחד מתרגם בלשון אחידה כי הדל"ת והזי"ן מתחלפים
וכן רב לשון תפושה ולכידה ועצורה וסגורה מתרגמין בלשון אחידה וכו' והביא שם פסוקים
לראיה: אבלום. הוא עתיד ליחיד המדבר בעדו ומענין עדיו לבלום (תלים ל"ב) שפירשו פיו לחסום:
מדרש. הדל"ת בשב"א נע ומפני הדגש שבה לחסרון נו"ן השרש והוא מקור ומבנין הקל ומענין
דרישה. ומחרש המ"ם בצר"י לתשלום דגש החי"ת לחסרון נו"ן השרש וגם הוא מקור ומבנין
הקל ומענין מחשבה כמו אל תחרש על רעך רעה (משלי ג') חורשי און (איוב ד'): ולב נבוב
לא יבבב. כאומר שלא יבין זה בלבבו והוא מענין ואיש נבוב ילבב (איוב י"א): אין עליך. כמו
למעלה ממך: תתחזק. החי"ת בשב"א נח ולא בחטף ומפני הדגש שאחריה: לעוצם. הצד"י
בסגו"ל והוא שם דבר ומענין כחו ועוצם ידו (דברים ח') שהוא ענין חוזק ותוקף: נחדל.
החי"ת בשב"א נח לבדו ומפני דגש הדל"ת והוא פעל עבר ליחיד נסתר ומבנין נפעל ומענין
כי חדל לספור (בראשית מ"א) והוא ענין מניעה: נאצל. הנו"ן בסגו"ל והאל"ף בחטף סגו"ל
והצד"י בפת"ח וגם הוא פעל עבר ליחיד נסתר ומבנין נפעל כמו על כן נאצלו המחשבות
והתבונות

התפעל ומענין גנאי וגנות שרשו גנה כמבואר בספר רחשבו ולכן בא בהתפעל עה"ז נחו
הלמ"ד: חדשות כל. החי"ת בחורק והדל"ת בגעיה כי הוא פעל עבר ליחיד נמצא ומבנין
הדגש ומלת כל הכ"ף בחולם כי הוא מופסק. ולא חדשות החי"ת בשורק והדל"ת בגעיה כי
הוא פעל עבר ליחיד נמצא ומבנין פעל תולדת בנין הדגש והטעם כי הוא נת' חדש כל
דבר והוא לא נתחדש: יחלו. הוא עתיד לרבים נסתרים ומבנין הקל ונחו העי"ן שרשו חיל
כמו יחולו על ראש יואב (שמואל ב' ג') שפירושו יפלו ויחנו ופי' הענין כאן לא יפול עליך לעולם
דבר ובחרות ולא שיבה ושחרות: חלו. גם הוא מענין יחולו הנזכר כמו ולא חלו בה ידים
(איכה ד') כלומר לא יפול יותר בך שמחה וכו'. ומלת בך הבי"ת בשב"א והכ"ף בקמ"ץ כי
הוא בהפסק: ודמיון נזכר. כלומר לא יפול עליך שום דמות ומבראים ולא שום דבר קצב
ומלת קצב הוא שם דבר כמו מדה אחת קצב אחד (מלכים א' ז') שפירושו חתוך וגבול:
גושם. פירושו גשם והוא לשון תרגום כמו אין מתום בבשרי (תלים לח) תרגומו לית אסו בגושמי,
וכן בדניאל ג' לא שלט נורא בגשמיהון: נשם. הוא שם דבר מענין נשמה ויסד נשם כדי
להשוות החרוז עם מלת גושם: ליונו צבאים. פי' ליונו דומים כי נמצא צבא לשון דמיון כמו הלא
צבא לאנוש עלי ארץ (איוב ז') כל ימי צבאי איחל (שם י"ד) ודומיהם: ולעצמך. העי"ן בקמ"ץ בחטף
והצד"י בשב"א נח כמו ולאין אונים עצמה ירבה (ישעיה מ'): אונך ברוך לכל. הלמ"ד בפתח
והכ"ף בחולם כי איננו בהפך ופי' למאומה כמו ולרש אין כל (שמואל ב' יב): לברותיך. כה"ב בכל
הספרים והמדקדקים הלמ"ד בשב"א והבי"ת בחורק והרי"ש בשב"א נח על משקל כל צדקותיך
(דניאל ט') והוא הנכון ומפני הכנוי, אעפ"י שבלא כנוי הבי"ת בשב"א והרי"ש בחורק כמו
שכתבתי בפרק שמור ובשמות והוכחתי שם בראיות: לדבק. הדל"ת בשב"א נע ומפני הדגש
שבא לחסרון אות הכפל שרשו דבק: שרכים. בנקודה על צד שמאל של השי"ן והוא פעול לרבים
ומבנין הקל ומענין אם מחוט ועד שרוך נעל (בראשית י"ד) כלומר שהם קשורים ודבקים ברוחק:
ומחשבותיהם. המ"ם בשב"א נח לבדו ומפני שבא על השי"ן שבצדו כי לא יבא חטף לפני השוא
לעולם כמבואר בפרק ג': ערבים. כה"ב העי"ן בחטף פת"ח והרי"ש והכ"ף בקמ"ץ: נעלם. העי"ן
בשב"א נח לבדו והלמ"ד בקמ"ץ: ולהסתר. הסמ"ך בגעיה לחסרון נו"ן נפעל כי הוא מקור
ומבנין נפעל: בעת שתרצה. קאי על אתה מוצא כלומר בכל עת שתרצה אתה מוצא אותם
ואינך צריך לנטות אליהם והלך ומפרש הטעם כי את הכל וכו' ויסד בעת שתרצה
בסוף כדי להשוות החרוז עם מלת מוצא: תשמע ברגע כל הקולות. כה"ב הנכון ובספר
אשר עם פני נדפס קול הקולות והוא טעות סופר: תתמהמה. הה"א במפיק: יאבד.
כה"ב היו"ד בחולם והאל"ף נחה. והבי"ת בצר"י כמו כגללו לנצח יאבד (איוב כ') ובכל הספרים
נקודה היו"ד בצר"י והאל"ף בקמ"ץ כאלו הוא עתיד ומבנין נפעל והוא טעות ומפרשים כי לא
נמצא לשון אבידה בבנין נפעל לעולם כי אבד הוא פעל עומד ולא נמצא נפעל בפעלים
עומדים כמבואר במכלול בהוראת בנין נפעל שאחר לב האבנים לכן הנכון הוא כמו
שכתבתי והוא עתיד ומבנין הקל: ונדכה. הוא עתיד ומבנין נפעל ודגש הכ"ף הוא לחסרון
נו"ן הבנין והוא מענין כי נדכה מאד (בראשית י"ח) ונמצא מזה נפעל במקרא באין מעשה

נבדה

עם כנוי הנמצא ומבנין הדגוש ולשון הנקבה קאי על מלת טנופת שהוא שם בלשון נקבה:
ושומעתי שואלים למה יסב לשון טנופת שהוא דרך בזיון אצל הקב"ה ואין מקום לשאלתם כי
פי' הענין הוא שום לכלוך ומעלת הכנעות המשתתפים אליך שתמצא אהבת לבבותך והפכות
אהבותך האמתי לא ילכלך אותך ואין במעשיהם חסרון בחק אהבותך ית' כי אתה דודו
צח ואדום דגול מרבבה (שיר ה'): חסרון. בכל הספרים נקודה החי"ת בחולם והסמ"ך במלא
ונקודה קמ"ץ על משקל שמות הדגושים כזכרון כליון וכמוהם אבל לא נמצא כן במקרא במלה הזאת
רק החי"ת בסגול להרחיב עליה והסמ"ך בשב"א נח כמו וחסרון לא יוכל להמנות (קהלת א')
וכן יתרון הת"ו דגושה ונקודה קמ"ץ כאלו הוא מן הדגושים ובמקרא איננו כי אם מן הרפים
כמו מה יתרון לאדם (קהלת א') אלו נקבד כאן בקמ"ץ ודגושים מפני ההפסק אבל הוא
שלא לצורך לחדש משקל שלא נמצא במקרא: חוסר ומבטל: שניהם שמות על משקל מקדש קודש:
בק. הבי"ת בשב"א והטי"ת בקמ"ץ כי אין כאן הפסק להנקד הבי"ת בקמ"ץ והטי"ת בשב"א נח
כמו שהוא בספרים: נועדת. העי"ן בשב"א נח לבדו מפני דגש הת"ו והוא פעל עבר ליחיד
נמצא ומבנין נפעל ונחו פ"א וי"ד שרשו יעד והדבקה יו"ד פ"א הפעל לוי"ו נחה כמשפט גו
הגזרה בבנין נפעל והפעיל כמבואר בספרי הדקדוק: נעבדך. הוא עתיד למדברים בעדם
עם כנוי הנמצא ונחו העי"ן שרשו עבד והוא ענין עבדות ופירושו נעבוד לך: העבדת.
הוא פעל עבר ליחיד נמצא ומבנין הפעיל כמו כי אתה העבדת בנו (שמות י"ט) ואפשר
שרמז בזה אל מה שאמר ית' אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים (ישעיה מ"ד)
אני ה' לא שניתי (מלאכי ג') והרבה פסוקים כאלה בתורה ובנביאים ובכתובים מורים
על אמתת אחדותו ית' ושהוא ית' לא יתרבה ולא ישתנה ולא יתחלק: שמות יקרך וכו'.
כלומר שמותיו ית' מעידים על תוקף הויתו וגבורתו כמו שם יה"ו על שהוא היה הוה
ויהיה ושם אדנות על שהוא אדון כל הבריות ושם אל ואלהים על שהוא תקיף ואמיץ
בגבורתו כמבואר בטור א"ח סי' ה' ונ"ל שראוי לקרות שמות בשב"א מפני הסמיכות ולא בקמ"ץ
כי פירושו שמות של יקרך כמו שמות בני ישראל (שמות א') שהשי"ן בשב"א מפני הסמיכות:

ליום רביעי

ארוממך. הוא עתיד למדבר בעדו ומבנין המרובע ונחו העי"ן שרשו רום והאל"ף בחטף
פת"ח והרי"ש בחולם והמ"ם בצר"י ובכנוי הנמצא שוב הצר"י לחיר"ק כמו
ארוממך אלהי המלך (תהלים קמ"ה) והוא מוסב על שם פסוק זה אלי ואנוהו אלהי אבי
וארוממנהו (שמות ט"ו): ממך. הוא שם בתוספת מ"ם מענין תאוה וחשק שרשו אוה והמ"ם
הנעה היא תמורת הה"א למ"ד הפעל והוי"ו הנחה היא לכנוי הרבים הנסתרים: וכלו.
הוא עתיד לרבים נסתרים ומבנין הפעיל ונחו העי"ן שרשו כלה והרי"ש גם מוסב ע"ל פסוק
וה' אלהים אמת הוא אלהים חיים ומלך עולם מקצפו תרעש הארץ ולא יכלו גוים זעמו
(ירמיה י') ומ"ם בזעמו בשב"א פשוט והטעם כי כל השמות אשר עי"ן הפעל שלהם גרונית
כמו זעם טעם נער פעם ומדומיהם נקודים בלשון סמיכות ובכנויים תנקד עי"ן הפעל בשב"א
נח לבד ועיין במכלול בשער השמות משקל פעל בלשון סגולין: ואיום. הוי"ו במלה כמו איום
(בראשית י')

הכ"ב בטעות יהיה מקום ... שרשו ... והחשובה ... בהעתקה [illegible] ולכתוב שרשו כלה. כי כן לשון הזה

ומתיכונות ומאזן (יחזקאל מ״ב) והוא ענין הפרשה: ונבדל. וי״ו השורש נחסרה והוא מן מלת
ואומר שבתחלת החרוז כי מלת ואומר עומדת במקום שניים וכאלו אמר ואומר נאצל ואומר
ואומר נבדל: ערער. הוא שם דבר מענין הערה ומה שבדברי רז״ל הרגילו זה הלשון בענין
מריבה כמו בענין קרח נחלק ותוך העדה לעורר על הכהונה וכיוצא בזה וכל מקום הוא
ענין הערה שהוא מתעורר לריב ולשון פסוק הוא שנאה תעורר מדנים (משלי י׳) והוא שם
מנחו העי״ן שרשו עור ובא בכפל פ״א הפועל ולמ״ד הפועל ושני העי״נין נקודות בפתח
על משקל פנה אל תפלת הערער (תהלים ק״ב) רק שבמלת הערער העי״ן השנית בקמץ מפני
ההפסק: שמצה. הוא שם בתוספת הא׳ כמו לשמצה בקמיהם (שמות ל״ב) שפירושו לדבה
ולשם רע ופירוש הענין כאן כאומר לא נמצא בך ערער ולא מצוא דבה ושם רע: וכמש.
פי׳ אתה מכין הגזון והעת ואתה ערך משנה אותך כרצונך: בגולך. מלשון קן גולה
הנמצא בדברי רז״ל: ומצוה. המ״ם הראשונה נוספת והשנית דגושה לחסרון אות הכפל
שרשו צמם כמו מצוה תשמור עליך (משלי ב׳) והוא שם דבר מענין מחשבה: תמלאם. המ״ם
בשב״א נע ומפני הדגש שבה כי הוא עתיד ליחיד נמצא עם מ״ם כנוי הנסתרים ומבנין הפעל.
ובעתם. העי״ן בשב״א נח לבדו ומפני דגש התי״ו: תשכל. הוא עתיד ומבנין הפעיל מענין
שכל ובינה: צדק. הדל״ת בסגול מפני העומדת הענין והיא דגושה לחסרון אות הכפל שהוא
צדק והכ״ף בקמ״ץ: כבדתו מדתו. שניהם פעלים עוברים ליחיד נמצא עם כנוי הנסתר
ומבנין הדגש ולכן פ״א הפעל בחורק ועי״ן הפעל דגושה ונקודה פת״ח כמשפט בדגש
טוב. הטי״ת במלאפו״ם כי הוא שם דבר: וכל תוכל. מלת וכל. הכ״ף נקודה בחולם והוא מקור
בחסרון יו״ד פ״א הפעל מענין יכולת שרשו יכל כמו ידעתי כי כל תוכל (איוב מ״ב) שהוא
כמו יכול כה״ה לפי פי׳ הרד״ק אבל רש״י פי׳ מלת כל כפשוטה שהוא שומו מלת כל שכתב
וגו׳ כי הכל תוכל לעשות וכו׳: הכל כל. כפל מלות לחזק כאומר לפני כל דבר היות ואחר
היותם אתה מלאת אותם ולולא שאתה מלא אותם אז היו חסרים. ומלת מלאת הוא פעל
עבר ליחיד נמצא ומבנין הדגש: לחבוק. המ״ם בחורק כי הוא פעל עבר לרבים נסתרים
עם כנוי הנמצא ומבנין הדגש רק שהחי״ת אינה מקבלת דגש כמבואר בפרק ד׳ וכן
מעשוק: הטוק. הוא פעל עבר לרבים נסתרים עם כנוי הנמצא ומבנין הפעיל ודגש הטי״ת
הוא לחסרון נו״ן פ״א הפעל שרשו נטה: קרבוק. הקו״ף בצר״י לתשלום דגש הרי״ש כמו שכתוב
במלת וקרבתנו בתפלת אתה יצרת כי קרבוק הוא פעל עבר לרבים נסתרים עם כנוי הנמצא
ומבנין הדגש אבל רחקוק הרי״ש בחורק כי על החי״ת לא יבא תשלום הדגש על הדרך כמבואר
בפרק ד׳: יהדפוק. הה״א בשב״א נח לבדו והדל״ת דגושה ונקודה בחטף קמ״ץ להפאת הקריאה
כמו ואם בשנאה יהדפנו (במדבר ל״ה): טנופת. הטי״ת בחורק והנו״ן דגושה ונקודה חולם
והפ״א בסגול והוא שם מן הדגושים בתוספת תי״ו על משקל בקרת תהיה (ויקרא י״ט) והוא
שם נגזר מן רחצתי את רגלי איככה אטנפם (שיר ה׳) וכתב הרד״ק בשרש טנף וגו׳
אטנפם אלכלכם ובדברי רז״ל בענין לכלוך בזה הלשון במאורע במוקצות המטונפות ומלה זו
רבים צבל: תשנאם. המ״ם נקראת בשב״א נע ומפני הדגש שבה כי הוא עתיד ליחיד נמצא

93

והבאנו לבתוך שתים

והבאנו להיות שתים. בקמץ להיות מן גולה קמוץ הוא בקמץ בסוף

וקבי״ צדק הדל״ת בשב״א ולפי דברי המפרש ... ואמנם בנקודות ושם מ״ב הדל״ת בשב״א

והפ״א בקמ״ץ בסוף חטף ... בחטף קמ״ץ וכן דרך להפאת כמו יהדפנו במדבר לה׳ ... בקמ״ץ חטף ונחוץ לחזק בקמ״ץ חטף והה״א בקמ״ץ טס״ל

417

והוא כמו וכנור ושחל כי כל אחד שם לחיה אחרת נמצאו שניהם בפסוק אחד ואולי הוסף זה המחרז על שם אותו הפסוק ואהי כמו שחל כנמר על דרך אשור (הושע יג): כרקב. כתב הרד"ק בשרש רקב ע"ל והשם ובא רקב בעצמי (חבקוק ג) והוא כרקב יבלה (איוב יג) פי' בעץ שבא' בו רקב יבלה או יהיה כרקב שם תאר לעץ עכ"ל: וכעש. הוא שם לתולעת האוכל הבגדים כמו בבגד יאכלם עש (ישעיה נא): ורוחו כנחל. ע"ש ורוחו כנחל שוטף (ישעיה ל'): כארז בחור. ע"ש בחור כארזים (שיר ה'): בברוש רענן. ע"ש אני כברוש רענן (הושע יד): כתפוח בעצי היער וכו'. ע"ש כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים (שיר ב'): נוקם. דבוק עם מה שלפניו כלומר למרגיזו אל הוא נוקם אבל לישראל הוא כטל שנאמר אהיה כטל לישראל (הושע יד): כוסי ומנת חלקי. ע"ש יי' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי (תהלים טז) ומן מנת בקמ"ץ: לא אמירנו. מענין לא יבקר בין טוב לרע ולא ימירנו (ויקרא כז) רק שבפסוק הוא לנסתר וכאן למדבר בעבר לעתיד: וככפיר נהם. על שם ושאג ככפירים וינהם (ישעיה ה') ההא בחולם: נדהם. על שם למה תהיה כאיש נדהם כגבור לא יוכל להושיע (ירמיה יד) ופי' רש"י נדהם משתק ידו מן המלחמה והרד"ק פי' אותו נבהל ובשרש דהם כתב וי"ל נדהם ענינו כאלם ומלה שלא יוכל להעזר בעת צרה עכ"ל ובפי' הנדפס בסדורים ובמחזורים כתוב נדהם לשון תנומה ואינני יודע מהיכן הוציאו פי' זה: איל. האל"ף בחטף סגול והיו"ד בקמ"ץ ופירושו כח כמו הייתי כגבר אין איל (תהלים פח): נס. דבוק עם ובאורח שלפניו: מר צורח. לשון פסוק הוא (צפניה א') ופי' הרד"ק שהוא ענין הגבהת קול בצעקה: וככפיר לעגבון. ע"ש עגב ככפיר סכו (ירמיה כה): כביר כח כשמיר ושית. שמיר פירושו הצור החזק כמו כשמיר חזק מצור (יחזקאל ג) או פירושו קוץ כמו שמיר ושית תאכל (ישעיה ט') שהוא מן מיני קוצים וזה הוא יותר נכון מפני מלת ושית שבצדה כי שית גם הוא מן מיני הקוצים והענין בכאן הוא שהקב"ה כביר כח להשחית אויביו בקוצים שהם תקועים ליסר את האדם ע"ד ליסר אתכם בעקרבים (מלכים א' יב) שהוא מין ממיני הקוצים וכן לצנינים בצדיכם (במדבר לג) שהוא ג"כ מן מיני הקוצים: כמוקש דות. פסוק הוא (ישעיה יג) הקו"ף נקודה בסגול כי הוא בטעם מלעיל וכתב הרד"ק שהוא שם דבר מענין ברותה: כשמיר ושית צרים ימגן. פירוש כמו שהשמיר והשית שהם הקוצים בדמיון אשר בהם מיסרים את האדם ועל ידיהן נמסר המוסר לעבודת המיסר כענין רחבעם שאמר לישראל ליסר אותם בעקרבים כדי להכניעם לעבודתו כמו שמפורש (מלכים א' סי' יב) כן הקב"ה צרים ימגן פי' ימסר אותם להכניעם תחת יד ישראל ופי' ימגן ימסר כמו אשר מגן צריך בידך (בראשית יד) שפירושו נתן ימסר ובפי' הנדפס בסדורים ומחזורים כתוב ימגן פירושו לפי ענינו לשון שבירה ואנכי לא ידעתי מהיכן הוציאו פי' זה כי אין לו דמיון לא במקרא ולא בדברי רז"ל אולי רצו לדמותו למלת ימגר שהוא לשון שבירה: כצפרים. הפ"א בחטף קמ"ץ תמורת החולם שבמלת צפור כמבואר במכלול שער השמות משקל פעול בחולם וחולם ובמש' ע"ן הפעל וצפרים עפות וכו' הוא פסוק בישעיה לא' וכתב הרד"ק שם ע"ל כצפרים עפות לשון נקבות כמו כל צפור טהורה עכ"ל: לדבקים. הדל"ת בשב"א נע מפני הדגש שבה אחר פתח המ"ם שהוא

דבי בבנים אמירנו האל"ף בחטף סגול וטעות סופר במחזור נדפס אמורנו המ"ם בחטף פתח וכן היה בנדפס בחטף פתח.

[illegible] בה בפסוק וינהם הה"א בחולם ובמחזור [illegible] כמו [illegible] וינהם [illegible] וינהם [illegible] ובנדפס וינהם [illegible] להשוות החירק עם נהם בקמץ.

(בראשית ב׳) ושמה נכרית לאויב (ישעיה ס״ב) ועניינו ותכלית ובמקום זה ישבו המחשבות אלו אמר
גוים ויושבי האיים: אדיר ואמיץ וכו׳. ע״ש מרב אונים ואמיץ כח (ישעיה מ׳): אלוה עושו.
בה״א הנכון זאת אלוה בלא וי״ו כמו המדבר בעדו כמו איה אלוה עשי (איוב ל״ה) כ״ה
בכנוי המדבר בעדו זולת עושו: אישו ובעלו. הם תארים להקב״ה ע״ש ואשובה אל אישי
הראשון (הושע ב׳) וע״ש כי בועליך עושיך (ישעיה נ״ד): אלוף נעורו. גם הוא תאר להקב״ה
ולשון פסוק הוא העוזבת אלוף נעוריה (משלי ב׳): שומרו וצלו. גם הם תארים להקב״ה
על שם ה׳ שומרך ה׳ צלך על יד ימינך (תהלים קכ״א): לא יכבה. פי׳ לא ימנע והוא כתוב
ליחיד נסתר ובנין נפעל ודגש הבי״ת הוא לחסרון נו״ן הבנין והענין הוא על שם ולא יכבה
ומק וגאה (איוב י״ב): גאה. הגימ״ל בקמ״ץ והאל״ף בסגו״ל והוא שם תאר כמו על כל גאה
ורם (ישעיה ב׳) רק שבכאן הוא תאר להקב״ה: הנשאים. הוא תאר ובנין נפעל ודגש השי״ן
הוא לחסרון נו״ן פ״א הפעל שרשו נשא: בקומו לערוץ. ע״ש בקומו לערוץ הארץ (ישעיה ב׳)
וזאת לערוץ הוא מקור ובנין הקל והוא פועל יוצא: וגדל כח. הדל״ת בקמץ חטף ומפני
הסמוכות וזאת כח שהיא מלעיל כמו וגדל חסד שבמזמור תהלה לדוד: שאג. האל״ף בקמץ
ובפסוק היא (עמוס ג׳): נערץ. הנו״ן בפתח והעי״ן בחטף פתח והרי״ש בקמץ כי הוא נפעל
הווה שהוא בדמות תאר והוא תאר להקב״ה: דיין יתיב. ע״ש דינא יתיב (דניאל ז׳): כמוהו
ויומין. ע״ש ועתיק יומין יתיב (שם): ודאי יתיב. שניהם תארים להקב״ה כמו שכתבתי בהגדה
של פסח בשיר אדיר הוא: ועד. הוי״ו בקמץ והעי״ן בצר״י כי הוא לשון עדות ובא ע״ש ואנכי
היודע ועד (ירמיה כ״ט) שהם דברי הש״י: להלחם. הוא מקור ובנין נפעל ודגש הלמ״ד הוא
לחסרון נו״ן הבנין כמו להלחם לכם עם אויביכם (דברים כ׳): נוראות. הרי״ש בקמץ כמו
עזי וזמרת יה (שמות ט״ו): חכם. החי״ת בחטף פתח והכ״ף בפתח והוא תאר סמוך:
הרזים. הוא לשון רבים וענין וכל רז לא אנס לך (דניאל ד׳): ידידו. הוא תאר סמוך לשון
רבים מן למען יחלצון ידידיך (תהלים ס׳): ידידות. הדל״ת השניה בחולם כמו מה ידידות
משכנותיך (תהלים פ״ד) וכתב הראב״ע ז״ל ידידות אהובות תאר למשכנות ע״כ אך ידידות
שהדל״ת בשור״ק הוא שם דבר כמו נתתי את ידידות נפשי (ירמיה י״ב): ויחתוף. החי״ת
בשב״א נח לבדו והתי״ו דגושה והוא ענין חטיפה בטי״ת כמו הן יחתוף מי ישיבנו (איוב ט׳)
ויפה. הפ״א בסגו״ל בבנין תאר לזכר כמו הנך יפה דודי (שה״ש א׳): ויפיו. היו״ד בקמץ
חטף והפ״א בשב״א נח כמו מה טובו ומה יפיו (זכריה ט׳): ציון בשובו. כמו לציון ובא
על שם כי עין בעין יראו בשוב ה׳ ציון (ישעיה נ״ב): וישר הדרכים. על שם והדורים אושר
(ישעיה מ״ה) ופי׳ רש״י אורחות עקלקלות אישר לפניו וכן פי׳ הרד״ק: שכול: הוא תאר
ובנין הדגוש על משקל חנון כמו אפגשם כדוב שכול (הושע י״ג): וכנמר שקד. כמו שקד
על עריהם (ירמיה ה׳): בדברו לעשות. מקל שקד. על שם מקל שקד אני רואה וגו׳ כי שוקד
אני על דברו לעשותו (ירמיה א׳) וזאת מקל הקו״ף נקודה בצר״י והיא במקום כי הוא שם מן
המקום וכתב הרד״ק בשרש מקל ז״ל ואפשר שתהיה המלה הזאת ומקלו יגיד לו והדגש נוסף
אבל לפי זה יהיה דגש הקו״ף לחסרון נו״ן פ״א הפעל: וכנמר שחל. חסר [illegible] שחל
ושחל

ובטעקסט בכי אלוהי בוי״ד וכן רשום בקונטרס בולד׳ ועמ׳ [illegible] אלוה [illegible] להיות חסר כרצון המעתיק׳ –

בכי בהטעקסט קטעים, ורק הפרי [illegible] הערות המעתיק והרבה [illegible]

מנוני תאר ובנין הדגש והוא על שם יי׳ סלעי ומצודתי ומפלטי וגו׳ (תלים יח): ערו.
פירושו אויבי ושונאי כמו ויהי סר מעליך ויהי ערך (שמואל א׳ כח): עיר וקדיש. פירושו
מלאכים כמו עיר וקדיש מן שמיא נחית (דניאל ד׳) ופירשו רש״י והרד״ק וכל המפרשים שנקרא
עיר לפי שהוא ער לעולם לא ישן, וקדיש הוא תרגומו של קדוש כי המלאך נקרא קדוש
כמו ואשמעה אחד קדוש מדבר (דניאל ח׳): פתגם. התי״ו בשב״א נח לבד ומפני דגש הדלת
כי קרבנו המוצא והמוצאים הוא כמו שבאון כמו אחל תת פחדך (דברים ב׳) פתגמא
ומאכם (שם יא): כל הלבבות. דבק עם מה שלפניו כאומר הוא ית׳ חוקר ובודק כל הלבבות
ולכן לו אתן צדק: צרור המור אשכול הכופר. הם כנויים להקב״ה כמו צרור המור
דודי לי וגו׳ אשכול הכופר דודי לי וגו׳ (שיר א׳): נותן לעמו צרוי כופר. פי׳ נותן
הצדיקים כופר לעמו והוא על שם כופר לצדיק רשע וגו׳ (משלי כא) נתתי כפרך מצרים
כוש וסבא תחתיך (ישעיה מג): כתות. הכ״ף בחיר״ק והתי״ו בגעיה לחסרון את הכפל
שרשו כתת והתי״ו השניה היא לרבות ופירושו חבורות ולאחד קורין כת והוא לשון
תרגום כמו ויבואו בני האלהים (איוב א׳ ו׳) תרגומו כתי מלאכים ועיין בספר התשבי
שרש כת: משוית. המ״ם בשב״א נע ומפני הדגש שבה כי היא בינוני לנקבות ובנין הדגש
לשון נקבה קאי על הכתות שהוא שם בלשון נקבות: לעלמין. הוא תרגומו של סלה כי
כל סלה בספר תהלים מתורגם עלמין והוא כמו לעולמים בלשון עברי: אלהא חיא. הוא
תרגומו של אל חי: ורמא. הרי״ש בקמ״ץ והמ״ם בצר״י והאל״ף נחה כמו ועל מרא שמיא התרוממתא
(דניאל ה׳): אתחסר. התי״ו בשב״א כשוט כמבואר בפרק ג׳: לשדרו. דבק עם מה שלפניו:
ומן כובש. על שם יכבוש עונותינו (מיכה ז׳) ופירש הרד״ק יכבוש כאדם שכובש דבר תחת
רגליו שלא יראה: רעו כלן מחמדים. על שם זה דודי וזה רעי וגו׳ חכו ממתקים וכלו מחמדים
(שיר ה׳) והחי״ת מחמדים בחטף פתח: בכל דר ודר. הוא תרגומו של דור ודור כמו שנות דור
ודור (דברים לב) תרגומו בשני דר ודר הדלת בפתח: תתרמם. שרשו רמם והוא עתיד ליחיד
נמצא ובנין התפעל התי״ו הראשונה היא תי״ו איתן המורה על העתיד והתי״ו השניה היא
תי״ו השרש והדגש שבה הוא לחסרון תי״ו התפעל הראוי תתתרמם ודגש המ״ם הוא מפני הכפל
שזכרתי בפרק ו׳ שעי״ן הפעל בבנין התפעל לעולם דגושה ומלת הזה נמצאת בפסוק כמו
עם גבר תמים תתמם (שמואל ב׳ כב): ושבו נטעים. לשון פסוק הוא ושבו נטעים וגדרה
(דה״א ד׳) והענין בכאן לרמוז לצדיקים על שם ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ
נצר מטעי (ישעיה ס׳): תתחסד וכו׳. זה הקרוב מוסב על שם עם חסיד תתחסד וגו׳ עם
גבר תתבר וגו׳ (שמואל ב׳ כב) ומלת תתבר היא מבנין התפעל כמו תתמם ומלשון
ברר וכן תתפל מבנין התפעל ומדקדוקה מבואר במקומה בפי׳ הרד״ק: להום. הה״א בחולם
והמ״ם דגושה לחסרון את הכפל שרשו הום והמ״ם השניה הכתובה היא כנוי הנסתרים
והוא מקור מבנין הקל כמו שכתב הראב״ע בפסוק להום וקרב המחנה: ממעי אמו
גוחו וגוזו. על שם אתה גחי מבטן (תלים כב) ממעי אמי אתה גוזי (שם עא) ומ״ם הראשונה
של ממעי נקראת בשב״א נע ומפני הדגש שבה אחר מ״ם השימוש:

בכנוים ברוך כל הלבבות לו אתן צדק ... [illegible] ... והוא טעות סופר ... [illegible]

בכנוים השיר רעי כלו הוא מחמדים ובפירוש חסרה תיבת הוא אחר מלת כלו והוא ... ט״ס וכן התרגום ... [illegible]

שהוא לשיטתו שהוא כמו להדבקים והוא תאר לרבים כמו ואתם הדבקים בה׳ אלהיכם (דברים ד׳): עושה פלא. דבק עם ונפלאות שלפניו: וקדמנו. הדל״ת בשב״א נע ומפני הדגש שבה כי הוא עתיד לנוכח נסתר ובנין הדגש עם כנוי המדבר בעדו: ישר הדורים פירשתיו למעלה בשיר היחוד שליום הגד: ומשאם. המ״ם בשב״א נע ומפני הדגש כי הוא עתיד ובנין הדגש הנהפך לעבר ומפני הו״ו: כלה. הוא פעל עבר לנוכח נסתר ובנין הקל ומהו המ״ב והוא ענין תאוה וחשק כמו נכספה וגם כלתה נפשי (תהלים פ״ד): ומנוס. הוא שם דבר מן ומנוס אבד מהם (איוב י״א) ועם כנוי שוב קמ״ץ המ״ם לשב״א וחולם הנון למלאפו״ם כמו ומנוסי ביום צרה (ירמיה ט״ז): ומעוז. הע״ין בקמ״ץ: ומבטח. הטי״ת בפתח ומפני הסמיכות כמו מבטחת ה׳ ומבטח עוז (משלי י״ד): ומלך עולם. הוא לשון קריאה אל הקב״ה כלומר ה׳ שאתה מלך עולם כמו שנאמר ומלך בגבורתו עולם (תהלים ס״ו) הנה מלכותך וממשלתך בכל דור ודור וצריך להפסיק מעט בין מלת עולם ובין מלת מלכותך כדי שיובן שמלת מלכותך דבוק אל מה שאחריו: נפש תאוה. התי״ו בפתח כי הוא שם דבר מה החרוז ומוסב על שם לשמך ולזכרך תאות נפש (ישעיה כ״ו) ובפרוש הנדפס בסדורים ובמחזורים כתוב נפש תאוה נפשו מתאוה. הנה עשו פעל בינוני לנקבה מלת תאוה והוא טעות ומפורסם כי הוא שם דבר כמו שכתבתי רק שהמחבר הפסק שתי התיבות וכתב במקום תאות שהוא סמוך תאוה כדי להשוות החרוז עם מלת גאוה שלפניו ודוק: לכל החוסים. הה״א בחולם ומפסוק הוא (תהלים י״ח)(שמואל ב׳ כ״ב): נבר. הוא תאר ובנין נפעל כמו עם נבר תתבר (שמואל ב׳ כ״ב) וכן כל הנגררים בחרוז הזה כמו נעים נאור וכו׳ כולם הם תארים להקב״ה נמצאים בפסוקים לא רציתי להביא הפסוקים לראיה מפני הארוכות: נאדר. האל״ף בשב״א נח והדל״ת בגעיה ונקודה בקמ״ץ וכן נאדר האל״ף בשב״א והדל״ת בקמ״ץ נאדר בקודש (שמות ט״ו): נצח. הנו״ן בצרי והוא שם דבר כמו נצח ישראל לא ישקר (שמואל א׳ ט״ו) ועל אותו הפסוק מוסב זה החרוז: מלכיו וכו׳. ע״ש כי לא אלמן ישראל ויהודה מאלהיו ה׳ צבאות (ירמיה נ״א) נפלא. הנפלאים, הנשאים, נקדש, נערץ, נבון, נשגב. כולם תארים ובנין נפעל ודגש שין הנשאים הוא חסרון נו״ן פ״א הפעל שרשו נשא. ונו״ן נערץ נקודה בפתח והעי״ן בחטף פת״ח ולא בסגו״ל וחטף סגו״ל כמו שהוא בסדורים והרי״ש בקמ״ץ ולא בפת״ח כי הוא תאר כמו אל נערץ (תהלים פ״ט): נסו. דגש הסמ״ך הוא לחסרון אות הכפל שרשו נסס: בהלו. המ״ב בגעיה לחסרון אות הכפל שרשו הלל והוא על שם בהלו נרו עלי ראשי (איוב כ״ט) וכתב הרד״ק בשרש הלל וז״ל בהלו מקור מן הקל כי כתשלומו בהללו בפ״א ובפתחו [illegible] כל העם (נחמיה ח׳) עכ״ל: סבבו. כ״כ בכל הסדורים בסמ״ך והנכון הוא להיותו בשי״ן ונקודה עליה בצד שמאל כי הוא ענין עברות שהוא כתוב בלשון שמאלית כמו ושבבו [illegible] (איוב י׳) וכתב הרד״ק בשרש שבב וז״ל שבבי הלשון נקרא בקמ״ץ רחב ומשפטו בקמ״ץ חטף ושלא לחטף על הה״א הוסב לקמ״ץ רחב והה״א בשב״א ופת״ח והוא תרגום גב עכ״ל: ומקמו. כ״כ בסדורים בסמ״ך והנכון הוא להיותו בשי״ן ונקודה עליה בצד שמאל כי הוא מענין שמרו על ה׳ אלהיו (תהלים ק״ו) שהוא ענין תקוה: ומפלטו. המ״ם בשב״א נע ומפני הדגש שבה כי הוא

קונו

שהוא במלת ענוה שלא כמו ואינו נכון כי הנכון הוא הע״ן בשב״א והנ״ן בפתח והו״ו
בשב״א נח כמו שהוא נמצא במקרא שלא כמו הע״ן בחטף פתח והנ״ן בקמ״ץ כמו עקב
ענוה (משלי כ״ב) וכמו הע״ן בפתח והנ״ן בשב״א נח כמו וענותך תרבני (תלים י״ח)
ועשו כן להקל על הלשון: כאלותך. הכ״ף בסגו״ל והאל״ף בחטף סג״ל והלמ״ד בקמ״ץ והה״א
במאספים כי המדבר הוא אלות על משקל אילות. מן אילותי לעזרתי חושה (תלים כ״ב):
ואשף. האל״ף בקמ״ץ והשי״ן בפתח כמו לכל חרטום ואשף (דניאל ב׳) וט״ת וחרטום בחולם:
וכן שם. כלומר השבעה שמשביעים בשמות: להט. ענין כשוף מן ויעשו גם הם בלהטיהם
כן (שמות ז׳): ינצחוך. הצד״י בשב״א נע ומפני הדגש שבה כי הוא עתיד לרבים נסתרים
מבנין הדגש עם כנוי הנמצא: והחרטמים. הט״ת בשורק במקום החולם והמ״ם דגושה
כי כן משפט החולם שמתהפך לשורק כשמתרבה המלה להדגיש האות שלפניה כמו
שכתב רש״י בפרשת בשלח במלת עזי וזמרת יה: ערומים. המ״ם אינה דגושה כי
הוא ענין ערמה ועיין בברכת אשר הניא שאומרים אחר המגלה במלת מפר מחשבת
ערומים ושם כתבתי פי׳ המסרה: להשוב וכו׳. דבק עם מה שלפניו: אמוצים. האל״ף בפתח
והמ״ם דגושה כי הוא תאר לרבים מן ואמיץ כח (איוב ט׳): ופחדך. הח״ת בשב״א נח ומפני
דגש הדל״ת גם מפני שהיא בשב״א וכבר כתבתי גם בכמה מקומות והוא מבואר בפרק ג׳:
אתה מקוה. המ״ם בחיר״ק והקו״ף בשב״א נח והו״ו בסגו״ל והוא שם דבר מענין מקוה ישראל
ה׳ (ירמיה י״ז) ואע״פ שבפסוק הו״ו בצירי הוא מפני הסמיכות: ואיננו מקוה. המ״ם בשב״א
והקו״ף בפתח והו״ו דגושה ונקודה סג״ל והוא בינוני ליחיד מבנין הדגש מנחי הלמ״ד:
לב כל מקוה וכו׳. גם החרוז דבוק עם מה שלפניו כלומר איננו מקוה לעזוב שום מקוה
ופי׳ לב לעזוב ופי׳ כל מאומה נפש תרוה בכל היצורים וגם תרוה להם כל עניינם לפי
צרכיהם ואם אולי בעבור זה יחשוב האדם להיות דומה אליו מאחר שנתת לו נפש רוחנית
ואלקית כדאיתא בספר ראשית חכמה שער הקדושה פרק י״ז שכתב שם וז״ל וכן מדבר
מלשבע חי נפשו כי הנפש חלק אלוה ממעל ונמצא כנשבע בחיים עכ״ל לכן אמר וכל יקר
אשר בך אין דומים כלומר אף על פי שיש להם נפש אלקית אין להם דמיון לשום יקר
אשר בך והטעם כי לא מחשבותים וכו׳: ואין דמיון נפלא אלקינו. פי׳ אין דמיון בעולם
לדמות אליו ית׳ כי תמיד נפלא ונבדל אלקינו מאותו הדמיון וכן אין חקר לחקור על
מהותו ואמתת עצם כבודו ית׳ עד כי נשגב שמו לבדו (תלים קמ״ח): עמוס. כתוב בפירוש
הסדורים והמחזורים שפירושו לפי ענינו נעלם ואני אומר שלא נמצא זה הלשון בענין הזה
לא במקרא ולא בדברי רז״ל לכן נ״ל שהוא כפשוטו לשון המעמסה כמו יום יום יעמס לנו (תלים ס״ח)
שפירושו ענין טעינה ומשא והענין במקום הזה שהוא נשגב ונשא עד וארא את ה׳ יושב
על כסא רם ונשא (ישעיה ו׳) ועמוס הוא תאר על משקל ברוך עצום ודומיהם ותפס הפייטן לשון
זה כדי להשוות החרוז עם מלת עמוס וכן כל הפעלים שבפסוק כמו כמוס וצפון ודומיהם הם
תארים: חביון. הוא שם מענין סתר כמו ושם חביון עזה (חבקוק ג׳) ומה אמר חביו שלא
תאר פעול והו״ב הוא תמורת הא׳ לו״ב הפעול שרשו חבה: חזוק. הוא תאר פעול מענין
חזק

בה קבע ועל שטעות סופר הוא ונשתרבב כמוס הוא ... עמוס השניה כי מלת עמוס ב׳ מעמוס קבוע

ליום חמישי

מי. דעה יורה. על שם את מי יורה דעה וגו' (ישעיה כ"ח): ניב שפתים. על שם בורא
ניב שפתים (ישעיה נ"ז) ופירושו דבור: ורמו. בטעם מלעיל כבנין נחי הע"ו כי שרשו
רום: שפתותיך לא יתמו. ומלת יתמו היא עתיד לרבים נסתרים ובנין הפעיל ודגש
הת"ו הוא לחסרון נו"ן הבנין והיא קמוצה מפני ההפסק ודגש המ"ם היא לחסרון אות
הכפל כמו ותמו חטאים שבתהלים דקדקתי בסוף מאמר דרכי נפשו: ימלך. המ"ם
בשב"א נע מפני הדגש שבה כי הוא פעל עבר לרבים נסתרים עם כנוי הנמצא ובנין
הדגש ופי' לא ימלך הנבראים תבונתך ולא הבינוך הם את תבונתך וגם לא
קבלת מלכותך וכו': יקר. המ"ג בשב"א והקו"ף בקמ"ץ כי הוא מוכרת כמו ואת יקר
תפארת גדולתו (אסתר א'): אתה תעיב. כלומר דרכך שדברת לנביאיך והתורה ומצות
המודיעים ותורתך כולם מעידים על יחודך כמו שמבואר בשער היחוד שבספר חובות
הלבבות: לפניך לא אל הקדמון. על שם לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה (ישעיה מ"ג):
לא נועצת וכו'. על שם את מי נועץ ויבינהו (ישעיה מ') והוא פעל עבר ליחיד נמצא ובנין
נפעל שרשו יעץ והוי"ו היא תמורת יו"ד פ"א הפעל: מלבת. הלמ"ד בשור"ק והמ"ם בגעיה
כי הוא פעל עבר ליחיד נמצא ובנין פועל תולדת בנין הדגש: קחלות. החי"ת בקמ"ץ
והלמ"ד בגעיה ונקודה סגו"ל והשי"ן בשב"א נח והכ"ף בקמ"ץ והוא מקור עם כנוי הנמצא
ובנין הדגש על משקל ומיו בהרך (שמות ד'): נבונות. פעל עבר ליחיד נמצא ובנין
נפעל שרשו בין: מזמותי ומחשבותיך: החי"ת בשב"א נח לבדו מפני שבא החו"ן: ומלכך.
הבי"ת בשב"א נע מפני הדגש שבה לחסרון אות הכפל שרשו לבב ופירוש הענין כך הוא
כל פעולותיך הם מזמותי ומחשבותיך ומלכך: קצות. דרכיך. מלת קצות באורתי בשער
היחוד של יום ב' בחרוז קצות דרכו אל: ומעשיו. המ"ם בשב"א נח ולא בחטף מפני הנגינה
המוקדמות כי הטעם תחת הלמ"ד כדין כל פעלו שהוא עבר למדברים בעדם. וכן אין נגינות
בשב"א לבדו מפני הנגינה המוקדמות: לבבך. דבק עם מה שלפניו והלמ"ד נקראת בשב"א
נע מפני הדגש שבה לחסרון אות הכפל שרשו לבב: לחצת. הלמ"ד בשור"ק כי הוא פעל
עבר ליחיד נמצא ובנין פועל תולדת בנין הדגש ופירושו כמו נחצבת ובנין נפעל
אך לא ידעתי מה לא יסב נחצבת שהיה יותר נכון ומה שנמצא במקרא מבנין לחץ
ובנין נפעל כמו ותלחץ אל הקיר (במדבר כ"ב) ולא נמצא ממנו לא בבנין פועל ולא באחרו
שהוא בנין הדגש בכל המקרא וצריך עיון: ואף באמן כל לא נבראת כל. מלת כל
שבזה החרוז ב' פעמים שניהם פירושם ענין מאומה: נעלית. הוא פעל עבר ליחיד
נמצא ובנין נפעל ונקודה הנו"ן בפת"ח ולא בחיר"ק במשפט זה הבנין מפני העי"ן
שהיא גרונית והחירוק עליה ולכן גם העי"ן נקודה בחטף פת"ח ולא בשב"א נח כמשפט
בנין נפעל: עושה פלא. הלמ"ן בצר"י ולא בסגו"ל כי הוא תאר ולא פועל כמו שכתבתי בשער
היום: נפלא. הפ"א בגעיה לחסרון נו"ן הבנין כי הוא עתיד ליחיד נסתר ובנין נפעל:
במצותיך. בכל הספרים נקודה הכ"ף בפת"ח והצ"ן בחטף פת"ח והנו"ן בקמ"ץ כמו
שמות

נ"ב כי טעות
סופר הוא
וצ"ל ובמקום
נפעל וכו'
ויתמו חטאים
בסוף סוף
קרב נפשי
[illegible]
[illegible]
[illegible]

תמימו. די נקב כרמא והשאר ומחר שנבר שלא נחשבה לעקר כתב ג"כ שאין לחשבו
לנסוע והוא מ"ג אחד בבדול: און. פירושו כח כמו ומצאתי און לי (הושע י"ב) ור"ל
שלא נחשבה לכח בכחות שלנו כי הוא כח הכחות והוא הנותן כח לכל יצור: ועצמה.
ענינו גדול כי עצמה הוא לשון גדול כמו שכתבתי בשיר היחוד מיום ג': במות.
הבי"ת בפת"ח והמ"ם בשוא ונקודה חירק והוא"ו בשורק ונקודה חול"ם והוא לשון במות
המורגל בדברי רז"ל שהוא ענין כמה הנמצא במקרא והפת"ח אינו לחסרון הידיעה
כמו שכתב הרד"ק במכלול שער המלים דף ס"ח ע"ג על כמה ימי שני חייך
(בראשית מ"ז): נדות. הנו"ן בחירק והדל"ת בשוא לחסרון אות הכפל שרשו נדד והוא
ענין תנועה ועיין בפירוש המדפס בסדורים ובמחזורים: ועתות. העי"ן בחירק והתי"ו
בשוא תמורת הנח כי שרשו עת כמבואר בשרש הרד"ק שרש עת: ומדות. המ"ם הדל"ת
לחסרון אות הכפל שרשו מדד: הן בבורא אין גם אחד. ר"ל אחד מכל הדברים הנזכרים
שהם בלום ותרים על המשתות: כלום יבלו וכו'. זה החרז מיוסד על שם ב' פסוקים
המה יאבדו ואתה תעמוד וכלם כבגד יבלו כלבוש תחליפם ויחלופו ואתה הוא ושנותיך
לא יתמו (תהלים ק"ב):

ליום הששי

אתה. לבדך. הה"א בשב"א נע ונפש הדגש שבה לחסרון אות הכפל שרשו בדד:
ועזר כל הוא. הכ"ף בחול"ם כי אינו בדבוק רק הוא כאלו נכתב אתה הוא
לבדך ועזר כל והוא ע"ש אתה הוא ה' לבדך אתה עשית את השמים וגו' (נחמיה ט')
ואחר שהוא כן אי אפשר שנדמה המעשה לעושה זולת לעושה הוא תאר עם כנוי הנסתר:
לא יכילוך. הוא עתיד לרבים נסתרים עם כנוי הנמצא ובנין הפעיל ונחו העי"ן שרשו
כול וענין אשר לא יכילו המים (ירמיה ב') ופירוש יכילוך יחזיקוך ויסבלוך וכן ובלכלוך
שבפסוק הוא מגזרת השרש והענין רק שנכפלה בו פ"א הפעל ועין הפעל והוא על שם
הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך (מלכים א' ח') והוא עתיד לרבים נסתרים עם כנוי
הנמצא ובנין הדגש: אז יחולו מים וכו'. על שם ראוך יחילו הרים זרם מים עבר נתן
תהום קולו וגו' (חבקוק ג') ומלת יחולו הוא עתיד לרבים נסתרים ובנין הפעיל ונחו העי"ן
שרשו חול והוא ענין חיל ורעדה: יעפת. בסדורים ובמחזורים נקודה היו"ד בחורק
והוא טעות סופר כי משפטה להנקד בקמ"ץ כדין פעל עבר ליחיד נמצא ובנין הקל
ונחו פ"א יו"ד שרשו יעף מן ויעף דוד (שמואל ב כ"א) וכן נמצא היו"ד בקמ"ץ כמו כי
יעפת בו ושראל (ישעיה מ"ג) העי"ן בשב"א נח ונפש התנועה המוקדמת: אוחרתו. והרתו.
שניהם פעלים עוברים ליחיד נמצא עם כנוי הנסתר ובנין הדגש אך שהחית והרא
אין מקבלות דגש וגם אין משלימין את הדגש לתנועת האות שלפניהן כמבואר בפרק ב'
ולכן נשארה לפניהן פ"א הפעל נקודה בחורק כמשפט בנין הדגש: עלותו. העי"ן בחטף
פתח והוא עבר ליחיד נמצא עם כנוי הנסתר ובנין הקל ונחו הלמ"ד: קלו. הקו"ף
בלבא נע ונפש הדגש שבה אחר נ"ע המשך: הקוה. הה"א בחולם והקו"ף בלבא נע
והוא

חוק עב״ר (שיר ה׳): מקרה ומערר. כ״ה בכל הסדורים והמחזורים ונדפס בפירוש ומק
לשון מקרה ואני בקשתי ולא מצאתי לא במקרא ולא בדברי רז״ל לשון מערר שיהיה פירושו
מקרה ולכן נ״ל שנפל טעות בכל הסדורים והמחזורים ונתחלפה דהם וע״ד דר״ש וצריך להיות
ומרעו שהוא ענין מקרה בלשון תרגום כמו ויקר אלהים אל בלעם (במדבר כ״ג) וערע
והוא לשון מצוי בדברי רז״ל ועיין בספר התשבי בשרש ארע ובשרש ערע שבאריך
הרבה במלה הזאת וכתב שלפעמים הוא בשני ענינים לפעמים באל״ף בראש ופעמים בעי״ן
לפעמים בהפך והשם הוא במ״ג נח נראה בסגו״ל ושני העיני״ן בפת״ח והרי״ש בשב״א
נח והמ״ג נח נראה וכן צריך להיות בקונים הגה: וטפל. הוא שם מענין טפלו עלי שקר
זדים (תהלים קי״ט) שהוא ענין חבור ודבוק הטי״ת נקודה בקמ״ץ והפ״א בסגו״ל והוא בטעם
מלעיל על משקל תחת און (חבקוק ג׳) לא תעשה עול (ויקרא י״ט) ודומיהם: וחבר. הוא שם
מענין התחברות ונקוד בשני סגולין על משקל וחובר חבר (דברים י״ח) שלא נהפך סגו״ל
החי״ת לקמ״ץ מפני ההפסק ובלא הפסק היתה החי״ת בסגו״ל על משקל אבן בגד גבר
ודומיהם שמתהפכים בהפסק פ״א הפעל בקמ״ץ: ומסוך. הוא שם דבר מענין סוכות
והמ״ם הראשונה נוספת על משקל ומבחר שלשיו (שמות ט״ו): מלשערה. ומלהגבילה ומלתארה
ומלפרסמה. בכולם המ״ג בשב״א נע מפני הדגש שאחר מ״ם השמוש: חפשנוהו. השי״ן בנקודה
על צד שמאל מענין חופש כל חדרי בטן (משלי כ׳): ובעתנוהו. הע״ן בשב״א לבד מפני
הנגינה המוקדמת וכן בסמוך: וכל וכל. הכ״ף בחולם וכל בחולם: מאום. המ״ם בשב״א
והאל״ף בחולם כמו ובכפו דבק מאום (איוב ל״א) והוא מענין מאומה אעפ״י שמלת מאום
שבפסוק נקודה באופן אחר כי יש לה שני פירושים עיין בשרשי הרד״ק שרש מאם ושרש
מום: בחדשו. הדל״ת בשב״א נע מפני הדגש על משקל נפשו יצאה בדברו (שיר ה׳):
לממש. ענינו כענין מששות: ומגדש. ענין רבוי ותוספת מלשון רז״ל כל המדות שהיו במקדש
היו מגדשות: נחשבה. השי״ן בשב״א נע מפני הדגש כי הוא עתיד למדברים בעדם עם
בנוי הנסתר ובנין הדגש: לעקר. הקו״ף בחולם ונקודה קמ״ץ והוא תרגומו של שרש
כמו ושרש דבר נמצא בו (איוב י״ט) תרגומו ועקר מלתא אשתכח ביה והענין כאן אף
על פי שהקב״ה נקרא עקר כמו שמורגל בדברי רז״ל כפר בעקר ומן ללשוננו מגדיר
(תלים ע״ב) תרגומו מאן דכפרין בעקרא עכ״ז לא נחשבהו לעקר ושורש שהוא דבר מעון
רק הוא עכ״ב שכתב המסוב בעל חובות הלבבות בפרק י׳ משער היחוד בעד ע״ב
בענין נביאות וקבלות ואחבות הנאמר על הש״י שכתב עי״ל וצריך שתבין מן המדות
האלה שהן לא תחייבנה לעצם כבוד הבורא שנוי ותלוף אך ענינם להרחיק מלתם
ממנו ותעלה עכ״ל. עד ובאור למשכיל. ואולי רצה בזה התרוץ שלא לחשבו ית׳ לעצם שהוא
סוג הסוגים והוא נראה בעקר ולא בסוג הנראה בנצב שהוא מתגלה מן העקר ולא
למין ובמלת. און ונקצב רצה לבה אשר בגופים ולאשים אשר תחת המינים עד ומבואר
בספר חובת הלבבות שער היחוד פרק ג׳ בעד י״ב ע״ג ובמלת בהגיון להרמב״ם ז״ל שער ו׳
גם בספר רוח חן פרק י׳: ונצב. הוא תרגומו של נטוע אשר נטע כרם (דברים כ׳)
תרגומו

בכי חסור
והוא בחריון
טעות סופר
וצ״ל חבור
המלה בחולם
למעלה מבין
שבקבלה וכן
הערתי חבור

[ב]פרקי ר' אליעזר פרק ג' ואעתיק לשונם במזמור של שבת בראשית אומר: גדלת. הוא
פעל עבר ליחיד נמצא ובנין הקל והוא פעל עבר במקום הוות מגדיל מעצמו: נתעלה.
הוא פעל עבר ליחיד נמצא ומורכב ובנין נפעל ומבנין התפעל וטעם הדרכבה בטעם
[מ]רכבת מלת נתעלה שבשבת לאל אשר שבת ושם כתבתי הטעם: וכמעל עוטה. הכ"ף
פתח לידיעה והמ"ם אינה דגושה כמו ומעט כמעל קנאה (ישעיה נ"ט) וגם אין הכ"ף
[ד]גושה אבל מ"ם המ"ם נקראת בשב"א נע כדין במבואר במכלול בכללו שמשו האותיות
[ב]ם עד ע"ב: מהלכים. המ"ם בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא בינוני לרבים ובנין
הדגש, ועל חרע הזה כתוב בפירוש הנדפס בסדורים ובמחזורים וז"ל רצוא ושוב בנחת
הלכים פי' רצוא במרוצה גדולה ולעינינו נראה כאלו מהלכים בנחת עכ"ל. ולפי
[ד]עתי הפי' הוא בהפך כי רצוא ושוב הם לפי ראות עינינו שהרי אנו רואים שהחמה
[מ]הלכת ומסבבת את הרקיע ביום ובלילה אחד והלבנה מסבבת את הרקיע בכ"ט יום
[ו]ב' שעות תשצ"ג חלקים ובגלגל שלהם הם מהלכים בנחת עד שהחמה מסבבת את
[ה]רקיע בגלגל שלה בכ"ח שנה שהוא נקרא מחזור גדול והלבנה בי"ט שנה שהוא
מחזור קטן עד מבואר בחבורת התכונה ודו"ק: במתיחת. לשון פסוק הוא הנוטה כדוק
[ש]מים וימתחם כאהל לשבת (ישעיה מ') והוא ענין משיכה ופרישה: מאבל. הכ"ף בקמ"ץ כי
[ה]ווע דבוק: בקרן שמן. השי"ן בקמ"ץ והמ"ם בצר"י והוא תאר כמו והיה דשן ושמן (ישעיה ל')
[ו]פי' קרן גבוה כמו על קרנות המזבח (שמות כ"ט) ומה שיסבר דשן לשון זכר ולא יסבר דשנה
[ל]שאר לנקבה אעפ"י שמלת קרן הוא שם בלשון נקבה כמו שכתבתי במשנת חטאת הצבור הוא
[מ]פני שכתב הרד"ק בשרש קרן וז"ל ובא מכונה בלשון זכר ובלשון נקבה בפסוק אחד יצא
קרן אחת מצעירה (דניאל ח') עכ"ל. ר"ל שאמר יצא לשון זכר ואמר אחת לשון נקבה: מזבחך.
הבי"ת בפת"ח והחי"ת בחטף פתח כמו אז יעלו על מזבחך פרים (תהלים נ"א) וטעם
[ה]פתח הבי"ת כתב הרד"ק במכלול שער השמות משקל מפעל שהעי"ן בצר"י שמלת מזבח
הבי"ת בצר"י ובכנוי ישוב הצר"י לשב"א וסגו"ל בחריו ז"ל וכליל על מזבחך (דברים ל"ג)
ומפני ההפסק הבי"ת בשב"א כי החי"ת בסגו"ל. אבל ובא אלה לפני מזבחך והדומים להם
הבי"ת בפתח מפני שבשב"א החי"ת שלא יפגשו שני שבאי"ם נעים כאחת עכ"ל: ונעמת.
[illegible] ומפני הנגינה המוקדמות: כל פעלת. הכ"ף בחול"ם כי פירושו כמו הכל כמו כל
[illegible] למענהו (משלי ט"ז): ולכבודך כל קנינך. על שם כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו
יצרתיו אף עשיתיו (ישעיה מ"ג) ועל מלאה הארץ קנינך (תהלים ק"ד):

ליום השבת

אז. זאת המלה פירושה בעת ההיא והענין בכאן הוא אחר שנעשה ביום ששי היה
[ו]נברא בכל ענייני מעשה בראשית לכן התחיל כאן אז ביום השביעי נחת וכו'
[ע]ל פרשת ויכלו השמים וגו'; נחת. הוא פעל עבר ליחיד נמצא ובנין הקל ונחו העי"ן שרשו
נוח לפיכך הוא בטעם מלעיל כדין נחי העי"ן ומפני הנגינה המוקדמות נמצאת החי"ת
בשב"א נח לבדו: קרבת. הקו"ף בצר"י לתשלום דגש הרי"ש כי הוא פעל עבר ליחיד נמצא
ובנין

[illegible] עיין ... לשון ... ועיין ... הרב יעב"ץ

[illegible] ... וקסרור הרב יעב"ץ ... כתב בקרן ... חסרה

והוא פעל עבר ליחיד נסתר ומבנין הפעל תולדת בנין הפעיל ואף כי לא נמצא
בנין הזה בכל המקרא הנה מאחר שנמצא ממנו בנין הפעיל כמו
כי הקשה ה׳ אלהיך את רוחו (דברים ב׳) נוכל לבנות עליו גם תולדתו כמו
שכתבתי במלות אחרות במלת עמוק טבעת: רוחך משב. מלת רוח נמצא בלשון זכר
ובלשון נקבה כמו שכתב רש״י בפרשת וישלח בפסוק ויאמר אם יבוא עשו אל המחנה האחת
והכהו ולכן ונקבה כאן שין משב בקמץ שהוא לשון נקבה והוכרח לבנות את הרוח
במקום הזה בלשון נקבה כדי שתנקד השי״ן בקמ״ץ להשוות החרוז עם מלת הקשה:
לפעולתיך. העי״ן בשור״ק והלמ״ד במלה והיא נקבה ומפני שהוא לשון רבים ולכן כתובה יו״ד
אחר הת״ו כי פעולותיו תדרך רבות הן: קדמו. הדל״ת בשב״א נע מפני הדגש שבה כי הוא
פעל עבר לרבים נסתרים ומבנין הדגש וכן אחרו פעל עבר מזה הבנין לרבים נסתרים
החסרה. החי״ת בשב״א נח לבדו כמו והממעיט לא החסיר (שמות ט״ז) וכן העבדת העי״ן בשב״א
נח לבדו כמו לא העבדתיך במנחה (ישע׳) וטעם החי״ת כתבתי בפרק ג׳ במלת אחסר ומסר
וטעם העי״ן מפני הדגש ודגש הדל״ת שהוא מבטל החטף כמבואר בפרק ג׳: אתה תשבח
הבי״ת בשב״א נע מפני הדגש שבה כי הוא עתיד במקום עבר ליחיד נמצא עם כנוי
הנסתרים ומבנין הדגש ופירוש הענין מאחר שאתה משבח. את מעשיך כמו שנאמר וירא
אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד (בראשית א׳) ומי יתעב אותך: ושמך דברוכו׳.
על שם מה שמץ דבר נשמע בו (איוב כ״ו) שהוא מענין לשמצה בקמיהם (שמות ל״ב) שפירושו דבה
ושם רע: הקדמת במעשה נדיב וכו׳. רמז בזה אל מה שאמרו רז״ל בב״ר ריש פרשת בראשית
הביאו רש״י ד״ה בתחלת פרשת בראשית וז״ל ברא אלהים ולא אמר ברא ה׳ שבתחלה עלה
במחשבה לבראתו במדת הדין וראה שאין העולם מתקיים והקדים מדת הרחמים ושתפה
למדת הדין והיינו דכתיב ביום עשות ה׳ אלהים ארץ ושמים עכ״ל: ועד לא כל חי וכו׳.
פי׳ קודם שנבראו הבעלי חיים נבראה פרנסתם כי ביום שלישי של מעשי בראשית כתוב
תדשא הארץ דשא וגו׳ הנה נבראה פרנסה וביום החמישי וביום הששי נבראו הבעלי חיים
כי ביום חמישי כתוב ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף וגו׳ וביום ששי כתוב תוצא
הארץ נפש חיה למינה וגו׳ ועוד שיסד הוכן לכלכל כי הוכן הוא פעל עבר ליחיד נסתר
ומבנין הפעל תולדת בנין הפעיל כמו והוכן בחסד כסאו (ישעיה ט״ז): ולפני אוכל. הכ״ף
בקמ״ץ ובטעם מלרע כי הוא בינוני תאר: תתן אוכל. הכ״ף בסגו״ל ובטעם מלעיל כי הוא
שם דבר ופירושו לפני בעל חי האוכל תתן מאכל: ומקוה. המ״ם בסגו״ל כי הוא שם
דבר: דרכי כל. כ״ף של כל בקמ״ץ חטף ולא בחולם כי הוא דבוקה אל מה שאחריה: צרכו.
הצד״י בקמ״ץ חטף תמורת החולם כי הנפרד ממנו צורך וכבר כתבתי בקדמת
המלה בברכת השחר בברכת שעשה לי כל צרכי: עוטה אור כשלמה. ע״ש עוטה אור
כשלמה וגו׳ (תהלים ק״ד): אמר מאורות. פירוש מלבוש המאורות כמו אמר הנקר אשר
ערכתי (זכריה י״א) והוא הרקיע שבו נתלו המאורות והרקיע כמו מלבוש להם וגם
שהוא הרקיע הוא מלו שמה ד״ל שנבראו מאור לבושו של הקב״ה במאמר בב״ר פ[illegible]
ודברנו

= נראה לי כי אחרי התיבה נעדרה חסרה תיבת בחולם וצ״ל נעדרה בחולם [illegible]

= בכ״י חסרה בטעות מלת הדין והשלמתי החסרון שהיה בטעות [illegible]

מלת בקמ״ץ בהכ״י עם נקודות ובמהדורות [illegible] וכן [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] עם בית בחירוש [illegible] [illegible]

ככתוב. יש בני אדם נוהגים לומר אלה הפסוקים אחר שיר היחוד של כל יום ויום והוא טעות ומפורסם כי זולת ככתוב קאי על סוף שיר היחוד של יום השבת שמסיים יהי שם ה' מבורך לעולם וכו' על זה מביא פסוקים לראיה ואומר ככתוב וכו' אבל בסוף שיר היחוד של שאר הימים אין לו דבקות וחבור כלל: ואומר כל העם אמן הללויה. כ"כ הגאון ובקבצת סדורים כתוב ויאמרו כל העם אמן והלל לה' וטעות הוא כי כבר התחלנו בו למעלה והוא תחלת הפסוקים האלה: וברוך דוד וגו'. כבר כתבתי הוראת מקום פסוק זה ומקדמו קודם שירת הים:

צריך לומר קודם אנעים זמירות פסוק כאיל תערוג על אפיקי מים כן נפשי תערוג אליך אלהים: ועליו נתייסד זה השיר דאם לא כן על מה קאי כי אליך נפשי תערוג:

שיר הכבוד.

כבר כתבתי בהקדמה הפרטית בשם ספר מחסן שר' יהודה חבר את שיר הזה. והוא פעם בלשון נוכח ופעם בלשון נסתר על דרך שכתב ספר כל בו סי' א' בענין ברכות שנתקנו בלשון נוכח ונסתר דאסמכוה רבנן אקרא שבמזמור תהלה לדוד וכו' ועיין שם:

אנעים. הוא מדבר בעדו לעתיד ובנין הפעיל ומבנין נעים זמירות ישראל (שמואל ב' כג) שהוא תאר אבל לא נמצא ממנו זה פעל בבנין הפעיל בכל המקרא כי אם בבנין הקל כמו נעמת לי מאד (שמואל ב' א') שהוא פעל עבר ליחיד נמצא ובנין הקל ממנו אמרו כי נעמו (תהלים קמ"א) שהוא פעל עבר לרבים נסתרים ובנין הקל ודעת לנפשך ינעם (משלי ב') שהוא עתיד ליחיד נסתר ובנין הקל לפי זה הוא יותר נכון לומר כאן אנעם האל"ף בסגו"ל והעי"ן בפת"ח שהוא מדבר בעדו לעתיד ובנין הקל כי אין לבנות בנין על מלה שאינה נמצאת במקרא באותו בנין כמבואר בספרי הדקדוק וכבר הארכתי בזה בחבורו יסוד הלשון בחלק ראשון משער הפעלים פרק ג' ועוד כי אנעים הוא פעל יוצא על משקל ולב אלמנה ארנין (איוב כ"ט) ובאמת צריך לומר כאן פעל עומד המורה שהוא עצמו עשה הפעולה שהוא ינעם זמירות כמו שאמר אארוג שהוא פעל עומד ולא אמר אאריג שהוא פעל יוצא וזה מבואר למשכיל ועל ענין כזה כתב הראב"ע על פסוק אל תבהל על פיך וגו' (קהלת ה') וז"ל ולא יסמוך על המחבר ברצונו הראשון כי אין אדם אשר לא יחטא או המעתיקים חטאו ובכל אומר יש בפיוטי ר' אלעזר הקליר ז"ל ארבעה דברים קשים וכו' עד והדבר השלישי אפילו המלות שהם בלשון הקדש יש בהם טעות גדולות כגון אנסיכה מלכי וכו' ומאריך שם בדוגמות הקשות שהקשתי על זולת אנעים עיין שם לכן הנכון הוא כמו שכתבתי: אארוג. הוא מדבר בעדו לעתיד ובנין הקל ומבנין ארגה כי נמצא ממנו במקרא עתיד לרבים נסתרים ובנין הקל כמו וקורי עכביש יארגו (ישעיה נ"ט) פ"א הפעל בחטף סגו"ל ויו"ד העתיד בסגו"ל כמו כן נכון לומר כאן אל"ף העתיד בסגו"ל ואל"ף פ"א הפעל בחטף סגו"ל ועי"ן הפעל בחול"ם: כי אליך נפשי תערוג. על שם כן נפשי תערוג אליך אלהים (תהלים מ"ב) ופי' תערוג תגעגע

בביאור המחבר בפיוטי הנה [illegible] הסיף רוו [illegible] את [illegible] המחבר [illegible] לעצמו [illegible]

ובנין הדגוש: פֹעל. הפ"א בחולם והע"ין בפתח והוא שם דבר כמו ואת פֹעל ה' לא יביטו (ישעיה ה') והמנין הוא על שם ויודוך ה' כל מעשיך וגו' (תהלים קמ"ה): בקרבך. בית השמוש בשב"א ובית השרשית בקמ"ץ חטף והקו"ף בשב"א נח והע"ין בחטף פתח והכ"ף בקמ"ץ כי הוא מקור ומבנין הקל עם כנוי הנמצא על משקל בדרכך ופני עשו אחיך (בראשית ל"ה): לעשות לך. ולמ"ד לך נקודה הלמ"ד בשב"א והכ"ף בקמ"ץ כי אינו בהפסק רק הוא דבוק עם מה שאחריו: גדלך. הגימ"ל בקמ"ץ חטף והדל"ת בשב"א נח והלמ"ד בסגו"ל ומפני ההפסק והכ"ף הכנוי בקמ"ץ כמו לדר ודר נגיד גדלך שבקדושה: העזוז. הה"א בסגו"ל ומפני קמ"ץ העי"ן כמו שכתבתי בשיר למעלות במלת ההרים: זכר. הזי"ן בחור"ק והכ"ף בגעיה והוא שם דבר ומענין יבש ושממה כמו ושמתיה כמדבר ושתיה כארץ ציה (הושע ב'): תתה. הוא כמו נתתה שרשו נתן והוא בחסרון הקבוצות כמו ואויבי תתה לי ערף (שמואל ב' כ"ב): בגין שוים וכעפר שאר. על וימטר עליהם כעפר שאר (תהלים ע"ח): תגרש. הוא עתיד לנוכח נסתר במקום עבר ומבנין הדגוש וקמ"ץ הגימ"ל הוא לתשלום דגש הרי"ש והוא כמו גרשת רק שתפס לשון הפסוק שאמר עתיד במקום עבר כמו גפן ממצרים תסיע תגרש גוים ותטעה (תהלים פ'): ירשו. היו"ד בקמ"ץ והרי"ש בשב"א נע כי הוא פעל עבר לרבים נסתרים ומבנין הקל: ומחלמיש צור. המ"ם בשב"א נח ולא בקמ"ץ כי הוא סמוך כמו ושמן מחלמיש צור (דברים ל"ב) ופירושו מחזק הצור: בנוחם בנו. פירוש אחר שהיו נוחים ומולחמות היו בונים בית המקדש וקבלת ספרים כתוב באנו באלף והוא טעות סופר כי הוא פעל עבר לרבים נסתרים ומבנין הקל ושרשו בנה שהוא לשון בנין: ויפארו. הספרים והמתגררים נקודה הוי"ו בחור"ק והיו"ד נחה באלו הוא עתיד לרבים נסתרים ובאמת הוא עתיד המהפך לעבר ולכן צריך שתנקד הוי"ו בפתח והיו"ד בשב"א נח והפ"א נקודה בקמ"ץ לתשלום דגש האל"ף כי הוא עתיד המהפך לעבר ומבנין הדגוש על משקל ויברכו העם לכל האנשים (נחמיה י"א): ציה רחק אדרך. פסוק הוא (תהלים קל"ב) הה"א במפיק לכנוי הנקבה הנסתרת ולשון הנקבה קאי על ציון ופי' צידה ומזונה: יגורו. המ"ם נקודה בקרו"ץ ומפני ההפסק והוא בגעיה כי הוא עתיד לרבים נסתרים ומבנין הדגש: יתרועעו אף ישירו. פה (תהלים ס"ה) והוא עתיד לרבים נסתרים ומבנין התפעל ומענין תרועה דרך שמחה כמו שפירש"י והאבן עזרא והרד"ק: ובדו. הבי"ת בשב"א נע ומפני הדגש כי הוא עתיד לרבים נסתרים ומבנין הדגש: השיבות. הה"א בחטף סגו"ל כמו השיבות כי היה עם לבבך (ד"ה ב' ו') והוא פעל עבר ליחיד נמצא ומבנין נפעל ונחו העי"ן שרשו טוב: לראשונים לאחרונים. בלעיהם למ"ד השמוש בקמ"ץ לגיעה: עורב. הרי"ש בשב"א והכ"ף בקמ"ץ כי אינו בהפסק: כי עולה שמך נקרא. על שם ושמיך אלהי כי שמך נקרא על עירך ועל עמך (דניאל ט'): יבורך. הבי"ת בחולם תמורת שורק כי הוא עתיד ליחיד נסתר ומבנין פועל תולדת בנין הדגש ומפני שאין הרי"ש מקבלת דגש בא חולם במקום שורק כמבואר בפרק ד': ובורך. פעל עבר ומבנין הדגש ושם חולם הבי"ת בטעם חולם בית של נבורך: צבאו. פירושו גדוד כמו לו יום צבאו אנוש (איוב י"ד):

בספרים כתוב עירך [illegible] עירה [illegible] בכ"י עירך ובן [illegible]

כבתוב

את האורים (שמות כ״ח) כי הוא סמוך הנהפך למדר: קדם. הקו״ף בשב״א והד״ל בקמ״ץ והוא
ענין מלחמה כמו הלחמו ביום קרב (זכריה י״ד): ידו לו רב. הר״ש בקמ״ץ והוא ענין ורמה
כמו ידיו רב לו (דברים ל״ג): חבש כובע ישועה בראשו. לשון פסוק הוא וכובע ישועה בראשו
(ישעיה נ״ט) וחבש הוא מענין וחבשת להם מגבעות (שמות כ״ט) שפירושו ענין קשור וחשוק:
הושיעה. בה״א השי״ן בקמ״ץ והה״א נחה אחריה כי הוא פעל עבר לנקבה נסתרת ובנין
הפעיל ונחו פ״א יו״ד שרשו ישע והפסקה הוא״ו לוי״ן נחה. במשפט זה הבנין ונאמר לשון
נקבה על הימין כי ימין פירושו יד ימינו והיד היא לשון נקבה כמו ידי הושיעה לי
(שופטים ז׳) והוא מוסב ע״ש כי תושיע לך ימינך (איוב מ׳): טללי אורות. המ״ם הראשונה
נקראת בשב״א נח והיא עין הפעל שרשו טלל והוא על שם כי טל אורות טלך (ישעיה כ״ו):
ראשו נמלא וכו׳. על שם שראשי נמלא טל קווצותי רסיסי לילה (שיר ה׳): ותבאר בו. על שם
ובישראל יתפאר (ישעיה מ״ד) ועל שם ישראל אשר בך אתפאר (שם מ״ט) ואע״פ יתפאר בפת״ח
ואחר שבפסוק היא בקמ״ץ בסוף פסוק ידענו שהיתה בלא הפסק בפת״ח כי אם היתה
בלא הפסק בצר״י או היתה בהפסק בפת״ח ובכאן איננה בהפסק: כי חפץ בו.
על שם ואמרו כל חפצי בה (מלכים י״): והוא יהיה לו לעטרת צבי. על שם ביום ההוא יהיה ה׳
צבאות לעטרת צבי וגו׳ (ישעיה כ״ח): כתם פז וכו׳. על שם ראשו כתם פז (שיר ה׳):
וחק על מצח וכו׳. ע״ש ועשית ציץ זהב טהור ופתחת עליו פתוחי חותם קדש לה׳ וגו׳
והיה על מצח אהרן וגו׳ (שמות כ״ח) וחק היא מענין ופתחת עליו שהוא ענין כתיבה כי פתוח
וחקוק שניהם ענין כתיבה הם כי נמצא ענין כתיבה בלשון חקיקה כמו במחוקק במשענותם
(שמות כ״א) מי יתן אפו ויכתבון מלי מי יתן בספר ויחקו (איוב י״ט) והרבה כאלה ואחר
שהדבר כן הנה בברכת ברוך לקרות וחק החי״ת בפת״ח כי הוא פעל עבר ליחיד
נסתר ובנין הקל ומפעלי הכפל שרשו חקק ודומה לו ורב שלום בניך (ישעיה נ״ד) שגם
הוא פעל עבר ליחיד נסתר ובנין הקל ומהכפולים שרשו רבב רק שבמלת ורב הוא עבר
המתהפך לעתיד מפני הוי״ו לפי הענין אבל וחק שהחי״ת בקמ״ץ הוא פעל עבר ונחו העי״ן
ושם יעקב את המקלות (בראשית ל׳) גם הוא מהכפולים כנזכר ואם תמצא בקמ״ץ חטף:
גם הוא שם דבר ולא נמצא בכל המקרא כי אם חק נתן ולא יעבור (תהלים קמ״ח) ונמסר
עליו לית בקמ״ץ וכל חק עולם במלאה והוא בקמ״ץ חטף כי הוא תמורת חול״ם כמו כי חוק
לכהנים (בראשית מ״ז) עיין מבואר למשכיל: מצח. במ״ם בצר״י: ותן לכבוד וכו׳. על שם ביום
ההוא יהיה צמח ה׳ לצבי ולכבוד ופרי הארץ לגאון ולתפארת (ישעיה ד׳): אמתו לו עטרה
עטרה. ע״ש בעטרה שעטרה לו אמו (שיר ג׳) ומוסב אמתו במקום אמו. על דרך שפירש הראב״ע
בשיר אם על ובן המי כלו נקרא אום וכו׳. ועוד המשל ותבאר כן בעטרה שעטרה לו אמו
ואע״פ שהאל״ף בחור״ק לפי שעל דרך המליצה הוא אומר על אם שלמה ועוד המשל שלמה הוא
הקב״ה ואמו היא ישראל עמו כלומר אומתו ע״כ. ופירושו גם הוא על דרך מדרש שיר
השירים רבה ומלת עטרה הטי״ת בשב״א נע ומפני הדגש שבה כי הוא פעל עבר לנקבה
נסתרת ובנין הדגש והמוב של מלת לו במשלי ומפני שהיא מלה זעירא ומלת עטרה דחוקה אלה במקום
מחלפות

תגעך ותבוא: ומדי דברו כדבורך. לשון פסוק הוא כי מדי דברי בו (ירמיה ל"א) ופירש רש"י
והרד"ק ומדי פירושו בכל עת: דברו. הבי"ת נקראת בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא
מקור ומבנין הדגש עם כנוי המדבר בעדו: הומה. הוא בינוני ליחיד ומבנין הקל ומענין על
כן המו לו (ירמיה ל"א) שהוא ענין המיה ושאון: דודיך. ענין אהבה ודודים כמו טובים
דודיך מיין (שיר א'): אדבר בך נכבדות. לשון פסוק הוא נכבדות מדובר בך (תהלים פ"ז)
ופי' הרד"ק בשרש כבד ע"ל מעלות ומדות נכבדות מדובר בך והוא חסר המתואר כמו
ודבר אתם קשות וכו' ומאריך שם ומלת בך בפסוק היא בבי"ת בקמ"ץ כי הוא בהפסק אבל
בכאן הבי"ת בשב"א והכ"ף בקמ"ץ: ידידות. הדל"ת השניה במלאפו"ם כי הוא שם דבר כמו
נתתי את ידידות נפשי (ירמיה י"ב) שפירושו אהבת נפשו וכן בכאן פירושו בשירים של
אהבה אבל ידידות שהדל"ת השניה בחולם הוא תאר לנקבות כמו מה ידידות משכנותיך
(תהלים פ"ד) א"כ היה צריך לומר בכאן לשון נקבה בשירות ידידות אבל בשירי שהרי"ש בקמ"ץ
הוא סמיכות של שירים שהוא שם בלשון זכרים וזה מבואר למשכיל: אספרה. הפ"א בשב"א נע
ומפני הדגש שבה כי הוא מדבר בעדו לעתיד ומבנין הדגש והה"א נוספת כמו אספרה
אל חק ה' (תהלים ב'): אדמך. המ"ם בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא מדבר בעדו לעתיד
ומבנין הדגש עם כנוי הנמצא ונחו הלמ"ד שרשו דמה ומענין וביד הנביאים אדמה (הושע
י"ב), וכן אכנך. הנו"ן בשב"א נע ומפני הדגש כי הוא מדבר בעדו לעתיד ומבנין הדגש
עם כנוי הנמצא ונחו הלמ"ד שרשו כנה ומענין ואל אדם לא אכנה (איוב ל"ב): ידעתיך.
הע"ין בשב"א נח לבדו ומפני הדגש שבת"ו ובפירוש הנדפס בסדורים ובמחזורים כתוב
וז"ל ולא ידעתיך פי' שם הראוי לכבודך לא ידעתי עכ"ל. ולפי דעתי זה הפי' אינו נכון
כי השם הראוי לכבודו הוא שם הויה בן ד' אותיות כמבואר בפסחים סוף פרק אלו
עוברין ד ___ ומפורסם הוא בספרי הקבלה אך הפי' הנכון הוא לא ידעתי אותך עצם
כבודך מה שאמר ולא ידעתיך ולא אמר ולא ידעתי שמך רק הוא על דרך שכתב החסיד
בעל חובות הלבבות בשער היחוד פרק י' דע"ה ות"ח עכ"ד ע"ש: כיד נביאיך וכו'. זה החרוז
מוסב על שם פסוק וביד נביאים אדמה דלעיל: כנו. דמו. בשורש פ"א הפעל בחיר"ק
ועי"ן הפעל בשור"ק כי הם פעלים עוברים לרבים נסתרים ומבנין הדגש ומענין אדמך
אכנך דלעיל: וישוך. בכל הסדורים והמחזורים נמצאה הוי"ו בחיר"ק והשי"ן נחה באלו
הוא עתיד לרבים נסתרים עם כנוי הנמצא ובאמת הוא עתיד המהפך לעבר והוי"ו אינה רק וי"ו
ההפוך המהפכת עתיד לעבר כי בלא וי"ו היה וישוך השי"ן בשב"א והוי"ו בפתח והוי"ו בשורק ונקודה ומא"פ בכלל
העתיד לרבים נסתרים עם כנוי הנמצא ומבנין הדגש ונחו הלמ"ד שרשו שוה על משקל ידיה
ירוך בכל עת (משלי ה') שרשו רוה ולפי הענין שמדבר בעבר צריך שתנקד הוי"ו וישוך
בפת"ח להפך העתיד לעבר והוי"ו בשב"א נח וזה מבואר: חגיונות. החי"ת בסגו"ל והגי"ן
בשב"א נח כמו חגיונות לילה (איוב ד'): הנך. הנו"ן בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי מלת
הנה הנו"ן דגושה לעולם עם כל הכנויים כמבואר במכלול בשער הנוים מלת הן עם כנויו
הרד"ק שרש הן: ותמנו. הוי"ו בפת"ח והנו"ן דגושה ונקודה סגו"ל והתי"ו בשו"א סגו"ל כמו ותמנו
את

קיהי"ז דכי יותר
הוויות ד ___
חלק. כי פי הוויה
ב בעולם [illegible]
ונביון [illegible] העירוני
שהניא לפו [illegible]
[illegible]
בעירה סה [illegible]
[illegible] העירון
פסתום לעיון
ועיון לעירן שם
ולצון החרוץ
בעין לא התלוי

והיה הרצון לעלה צאן וגו' לצאן אשר ברצונו (ישעיה ס"ה); שית המון שירי נא עלי' כאמור
רחם עליו ותנחם על אשר אמרת חסד ועליו המון שירים וגו' (צפניה ה') ותעשה בהמון ותשית
המון שירי עליך. ומלת שית הוא כמו ליחוד כמו שית לבך למסלה (משלי כ"ב) ועזרא זה הלשון
גם להקב"ה בהא נוספת כמו שיתה יי' מורה להם (תהלים ט'): ורנתי תקרב אליך. פי' תקרב
רנתי לפניך (תהלים קי"ט) ומלת תקרב הוא עתיד לנקבה נסתרת ובנין הקל וקאי על התפלה
שאם היתה נבה לגבר לעתיד ושהיה מדבר נגד הקב"ה שיקרב רנתו לפניו אז היה כתוב
לנקוד התי"ו בשבא והקו"ף בקמץ והרי"ש בצרי ואז היה עתיד ליחיד נמצא ובנין הפעל
שהוא נוכח: תהלתי תהי לראשך עטרת. וסד זה עפ"י שאמרו במדרש פרשת פקודי ביהכ"נ במאמר
מעוד ת"ם וקבלו תפלות עקב הביא בדבריו הקבלה בפרק כב"ב עפ"ל וקבלת זה של מונה
אחד וסנדלפון שמו וכשהתפלות מגיעות לפתח היכל זה אם תפלות של רקיע הם פותח ומכניס
עד שנעשות כל התפלות עטרה לראש צדיק ואם של יחיד הם עולות עד שמגיעות לפתח היכל
זה אם ראויות הן ליכנס לפני המלך מיד פותח ומכניס ואם אינם ראויות דוחה אותם
לחוץ ויורדות ומשוטטות בעולם רקיע תחתון וכו' עכ"ד וזה ומתפלל שתעלה תפלתו מיד ולא
תהא נדחות להתעכב כלל: ותפלתי תכון קטורת. פי' שם תכון תפלתי קטורת לפניך (תהלים
קמ"א) וכו"ע תכון במשקל להכון נו"ן נפעל כי הוא עתיד לנקבה נסתרת ובנין נפעל ועוד העני'
שרצון כמו והקטורת חביב מכל הקרבנות כדאיתא בזהר פ' ויקהל עמוד רצ"ב וז"ל חביבא
אוהו עובדא דקטורת דהוא יקיר וחביב קמי קב"ה יתיר מכל פולחנין ורעותא דעלמא וכו':
תיקר. התי"ו בחיר"ק והיוד נחה והוא עתיד לנקבה נסתרת ובנין הקל ונחו פ"א וע"ה כמו
תיקר נפשו בעיניך (מלכים ב' א') ולשון נקבה דכאן קאי על השירה: רש. הרי"ש בקמץ ולא
בפת"ח כי הוא תאר ונחו העי"ן שרשו רש כמו ושנא רש (משלי נ"ד): כשיר יושר וכו'. כאומר
כשיר שהיו הלוים אומרים במקדש על הקרבנות כמבואר במסכת תמיד פרק ה' ופרק ז'.
ומלת יושר הוא עתיד ליחיד נסתר ובנין הפעל תולדת בנין הפעל כמו בזמן ההוא יושר
השיר הזה (ישעיה כ"ו): לראש משביר. הוא תאר להקב"ה כי הוא המשביר בר ונותן לחם
לכל בשר והמרע מוסב על שם ובדרכה לראש משביר (משלי י"א): מחולל. תאר להקב"ה כמו תשכח
אל מחוללך (דברים ל"ב) וכן מוליד הוא תאר להקב"ה עפ"י האנו אשביר ולא אוליד יאמר יי' אם אני
המוליד וגו' (ישעיה ס"ו): צדיק כביר. שניהם תאר להקב"ה כמו שכתבתי בשיר אדיר הוא שבסוף
הגדה של פסח: תנענע לי ראש. ומוסב עפ"י מעשה דר' ישמעאל כהן גדול הנזכר בפרק
קמא דברכות דף ז' ע"א שכתוב שם שהקב"ה בקש ממנו שיברכנו וכשבירך וברך את יי'
אז הקב"ה היה מנענע לו ראשו ופירש"י שנענוע הראש הוא כמודה בברכתו ועונה אמן
עכ"ל. ומאמר זה מפורש פירוש נאה ומקובל בספר עבודת הקדש חלק העבודה פרק ד' ושם נתן
טעם לשבח שמלא הנז' של מפסוק המוצאות בקבלות ולא כדעת מהרש"ל שהבאתו בתחלת ודו'
רבין שאמר ברכות שחרות ובחנתי בדבריו עיין שם: כבשמים ראש. פי' שם קח לך בשמים ראש (שמות
ל'): יערב נא שיחי עליך. פי' יערב עליו שיחי וגו' (תהלים ק"ד): כי נפשי תערוג אליך. פי' כאיל תערוג
על אפיקי מים כן נפשי תערוג אליך אלהים (תהלים מ"ב): סליק שיר הכבוד. ברוך אל הכבוד:

שבעים

כ"ו בסעיף סדר ויגש ראש באמת ועיין שם כמו (משלי נ"ב) רש. ויגש

מחלפות. הח"ת בשב"א נח והמ"ם בשב"א נע כדין שני שואין באמצע התיבה ופי' מחלפות
שערות כמו שבע מחלפות ראשו (שופטים ט"ז) והרד"ק בשרש חלף כתב טעם למה נקרא מחלפת
השער ומחלפות ע"ש: קווצותיו תלתלים שחורות. פסוק הוא (שיר ה'): נוה הצדק. ע"ש נוה
הצדק הר הקדש (ירמיה ל"א) הנון בשב"א והוי"ו בצירי ומפני הסמיכות כי פירושו נוה של צדק על
דרך ויקרא לך עיר הצדק (ישעיה א') והטעם כי צדק ילין בה: צבי תפארתו. ע"ש וציץ
נובל צבי תפארתו (ישעיה כ"ח): יעלה נא על ראש שמחתי. ע"ש אם לא אעלה את ירושלים
על ראש שמחתי (תהלים קל"ז): סגלתו. הוא כנוי לישראל ע"ש והייתם לי סגלה (שמות י"ט): תהי נא
בידי עטרת וכו'. ע"ש והיית עטרת תפארת ביד ה' וצניף מלוכה בכף אלהיך (ישעיה ס"ב):
עמוסים. גם הוא כנוי לישראל ע"ש העמוסים מני בטן (ישעיה מ"ו): נשאם. ע"ש וינשאם כל ימי
עולם (ישעיה ס"ג): עטרת ענדם. ע"ש והיית עטרת תפארת דמעל והוא ע"ד אענדנו עטרות
לי (איוב ל"א) ונו"ן ענדם בשב"א נע ומפני הדגש כי הוא פעל עבר ליחיד נסתר עם כנוי
הנסתרים ובנין הדגש והוא ענין קשירה וכן בדרכם הבי"ת בשב"א נע וטעם גם: מאשר יקרת
וכו'. ע"ש מאשר יקרת בעיני נכבדת (ישעיה מ"ג): פארת עליו. ע"ש לתת להם פאר (ישעיה ס"א):
ופארו עליו. ע"ש ובישראל יתפאר (ישעיה מ"ד) והענין הוא ע"ד את ה' האמרת היום וגו' וה'
האמירך היום וגו' (דברים כ"ו): וקרוב אלו בקראו אליו. קו"ף בקראו בקמ"ץ חטף והרי"ש בשב"א
נח והוא מקור ובנין הקל עם כנוי המדבר בעדו והחרוז מיוסד ע"ש קרוב ה' לכל קוראיו וגו'
(תהלים קמ"ה) וע"ש כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו
(דברים ד'): צח ואדום. הם תארים להקב"ה כמו דודי צח ואדום (שיר ה'): ללבושו אדום. ע"ש
מדוע אדום ללבושך (ישעיה ס"ג) וכתב הרד"ק שמ"ם המלה של ללבושך מורה על הצבע כמו
כמו מלת את ונספיק הענין דולתה כמו הרגו לאבנר (שמואל ב' ג') וענין מאכלו בשמוש
הלמ"ד ובפירוש הרד"ק בישעיה בפסוק מדוע אדום ללבושך: פורה בדרכו וכו'. ע"ש פורה דרכתי
לבדי וגו' מי זה בא מאדום וגו' (ישעיה ס"ג) ומלת בדרכו הוא מקור עם כנוי הנסתר הבי"ת
בקמ"ץ חטף והרי"ש בשב"א נח והכ"ף ראויה להדגש על משקל בנגפו את מצרים (שמות י"ב):
קשר תפלין הראה לענו. הלמ"ד לענו נקודה בסגו"ל ונדגשה במשפט אותיות השמוש שלפני אותיות
הגרון הנקודות בקמ"ץ כמו שכתבתי במאמר שיר למעלות במלת ההרים והכוונה על משה רבנו
ע"ה שנאמר בו והאיש משה ענו מאד (במדבר י"ב) והחרוז מיוסד על פי מדרש רז"ל שדרשו בפרק
קמא דברכות דף ז' ע"א והסרותי את כפי וראית את אחורי אמר רב חנא בר ביזנא א"ר
שמעון חסידא מלמד שהראה הקב"ה למשה קשר של תפלין עכ"ל: תמונת ה' לנגד עיניו: ע"ש ותמונת
ה' יביט (במדבר י"ב): רוצה בעמו וכו'. ע"ש כי רוצה ה' בעמו יפאר ענוים בישועה
(תהלים קמ"ט): יושב תהלות. ע"ש ואתה קדוש יושב תהלות ישראל (תהלים כ"ב): בם להתפאר.
ע"ש ישראל אשר בך אתפאר (ישעיה מ"ט): ראש דברך אמת. פסוק הוא (תהלים קי"ט):
קורא מראש וכו'. ע"ש קורא הדורות מראש (ישעיה מ"א) ומלת דור ודור בקבוץ אל מה שלפניו
ואל מה שלאחריו וענין החרוז הוא כך אתה האלהים יושב תהלות וכו' אשר ראש דברך אמת
ואתה קורא הדורות מראש בכל דור ודור דרוש עם המהללים אותך כמו שהקדמת.
תמה.

[illegible]

לחסרון נו"ן פ"א הפועל שרשו נצר והיא נקודה חולם מפני הפסק: צדק. הצד"י בשו"א נע
מפני הדגש שבה לחסרון אות הכפל שרשו צלל:
ידי. שמים ושתים שנות. כן הוא הנכון ולא שנים כי הוא שם מקובל בלשון נקבה כמאמר
מהלכו שער השנות משקל פר הנקוד צר"י לכן ראוי לומר שתים שהוא מספר הנקבות:
היוצאים מאלו הפסוקים ויסע ויבא וגו'. כמו שכתבתי בהקדמה הפרטית במנין שבעים
ושנים פסוקים של ואתה ה' מגן בעדי: אויב. הוא תאר על משקל הבינוני ומבנין הקל כמו
ימינך ה' תרעץ אויב (שמות ט"ו) וכן ואורב הוא תאר על משקל זה כמו דוב אורב הוא לי
(איכה ג'): ולסטים. לשון תרגום הוא כמו מקול מחצצים (שופטים ה') תרגומו בית מכמנת
לסטים והרבה נמצאת מלת הזאת בלשון התרגום עיין במתרגמן שורש לסטא ובספר התשבי
שרש לסטם האריך בפי' המלה ובכל דבריו ז"ל בלשון יון קורין לגזלן לסטים: מכף מעול
וחומץ. פסוק הוא אלהי פלטני מיד רשע מכף מעול וחומץ (תלים ע"א) ושניהם תארים וכתבו
המפרשים כי צ"דיק של חומץ היא תמורת סמ"ך והוא כמו וחומס המ"ם נקודה בציר"י: ובליעל.
הוא תאר לאיש רשע כמו ואיש הבליעל (שמואל ב' ט"ז) והיא מלה מורכבת ועיין בשרשי הרד"ק
שרש בל: פרענות. הע"ין בחטף פתח כמו שכתבתי בפרק בעלה מאורות: המתרגלות.
הגימ"ל בשו"א נע מפני הדגש שבה והיא בינוני לנקבות ומבנין התפעל וענין למה רגשו גוים
(תהלים ב') שהוא ענין הקבוץ וההמון: ותחפול. החי"ת בשו"א נח מפני דגש הפ"א: ותצעידהו.
הוא עתיד להגיד נמצא עם כנוי המדבר בעדו ומבנין הפעיל וענין ותצעידהו למלך
בלהות (איוב י"ח) שהוא ענין פסיעה: מחוז חפצי. לשון פסוק הוא כמו וינחם אל מחוז
חפצם (תלים ק"ז) שרשו חוז והמ"ם נוספת והוא ענין גבול:

ומ"כ אומר זה המזמור ד' פעמים ותמצא בו י"ח פעמים השם
וד' פעמים י"ח עולים ע"ב כנגד ע"ב שמות היוצאים מן הע"ב
פסוקים הכתובים למעלה:

מזמור. זה המזמור נוהגים לאמרו כשמכניסים הספר תורה לארון הקדש אפילו
בחול וכבר כתבתי בהקדמה הפרטית שאין לאמרו כי אם בלבד עם הפסוקים
הנלוים אליו ושם כתבתי הטעם עיין שם: כבוד ועז. הכ"ף בקמ"ץ כי היא מוכרת אלא
כבוד שמו הכ"ף בשו"א מפני שהוא סמוך ומלת ועז הוי"ו נקודה בקמ"ץ מפני שהמלה נמשכת
ועומדת בעניינה: בהדרת קדש. הנפרד ממנו הדרה בה"א הנקבה ובסמיכות נהפכה
הה"א לתי"ו כמשפטה ועיין בשרש הדר: בהדר. הבי"ת בסגול כמשפט אותיות בל"ב המורות
על הידיעה לפני אותיות הגרון הקמוצות כמו שכתבתי בשיר למעלות: ארזים. האל"ף בחטף
פתח והרי"ש בקמ"ץ כי הנפרד ארז בשני סגולין על משקל עבד שהוא ברבוי עבדים ובסמיכות
רבוי תנקד הע"ין בפתח והבי"ת בשו"א נח כמו הללו עבדי ה' (תלים קי"ג) וכן מן ארזים
נאמר בסמיכות ארזי לבנון בדבסמוך האל"ף בפתח והרי"ש בשו"א נח וכתבתי כל זה
לגלות טעות המדקדק ששמעתי פעם אחת בתשעה באב שהיה אומר בקינת ארזי הלבנון
וקרא האל"ף בחטף פתח והרי"ש בקמ"ץ וטעותו מפורסם: ושרין. השי"ן בנקודה על צד שמאל
על

שהניח ושנים פסוקים ויצא מהם שם של ע"ב והם מיוסדים על פי
הרמב"ן ז"ל כמו שכתבתי בהקדמה הפרטית שלו מחכם ומר"ר ונתן
עזריה ושם ובאר עד השמות היוצאים מהם :

ואתה. ונושע. הוא עתיד לנסתרים בעבר ובנין נפעל הנו"ן הכתובה היא לנקבה ...
ונון הבנין נבלעת בדגש הו"ו והו"ו היא תמורת יו"ד) פ"א הפעל שרשו ישע ...
עניתני. העי"ן בחולם והנו"ן בשוא כי הוא פעל עבר ליחיד נמצא עם כנוי המדבר בעדו
ובנין הדגש ונחו הלמ"ד שרשו ענה והיו"ד שאחר הנו"ן היא תמורת הא' למ"ד הפעל.
בטוב. הטי"ת במלאפום כי הוא שם דבר : שובה. הוא צווי ליחיד ובנין הקל ונחו העי"ן
שרשו שוב והה"א נוספת ובא בטעם מלרע על פי המסורה כי לפי כלל הדקדוק היה ראוי
להיות בטעם מלעיל : חלצה. הלמ"ד בשב"א נע ומפני הדגש כי הוא צווי ליחיד ובנין הדגש
והה"א נוספת: ויהי. הו"ו בחירק והיו"ד נחה ומפני פגישת שני שבאי"ן בראש התיבה: לבך.
הלמ"ד בפתח לנקבה וכן בית בצירה ולכן אות שאחריהן בשוא : תמים. המ"ם בשב"א
נח ולא בחטף כדין כל לשון העלמה : קוה. הקו"ף בפתח והו"ו בשוא ונקודה חלם שהוא
עקר ובנין הדגש על משקל סבר וסרבנו (חלוף קוה): קויתי. הקו"ף בחירק והו"ו בשוא
ונקודה חירק כי הוא פעל עבר ליחיד ומדבר בעדו ובנין הדגש ונחו הלמ"ד שרשו קוה
והיו"ד היא תמורת הא' למ"ד הפעל : שועתי. הו"ו בשב"א נח כי איננה דגושה : למדני. המ"ם
בשב"א נע ומפני הדגש כי הוא צווי ליחיד עם כנוי המדבר בעדו בנין הדגש: אזמרה.
הזי"ן בצר"י ומפני המפסק והיא דגושה כי הוא מדבר בעדו לעתיד ובנין הדגש והה"א
נוספת: השמחים. המ"ם בשב"א נע ואינה דגושה אחר הא' הידיעה כי הה"א במתג:
ולק. המ"ם והלמ"ד בקמ"ץ אעפ"י שהוא פעל עבר ובנין הקל והיה ראוי להנקד הלמ"ד בפתח
ונקבה בקמ"ץ על פי המסורה כן כתב הרד"ק במכלול באבן הראשה במשקל השלישי :
חלצני. הלמ"ד בשב"א נע ומפני הדגש כי הוא צווי ליחיד עם כנוי המדבר בעדו ובנין הדגש: שפטני.
השי"ן בקמ"ץ חטף והפ"א בשב"א נח במשפט הצווי בבואו עם כנוי : גורו. המ"ם בשב"א נע ומפני
הדגש כי הוא צווי לרבים ובנין הדגש: ואזמרה. המ"ם בשב"א נע ומפני הדגש כי הוא מדבר בעדו
לעתיד ובנין הדגש והה"א נוספת : מלטה. הלמ"ד בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא צווי ליחיד
ובנין הדגש והה"א נוספת: שועתי. הו"ו בפתח באתנחתא והוא חד מן פתחין בספרא:
תקדמך. הדל"ת בשב"א נע ומפני הדגש שבה כי הוא עתיד לנקבה נסתרת ובנין הדגש עם כנוי
הנמצא ולשון נקבה קאי על התפלה : וחסו. החית בשב"א נח לבדו ולא בחטף : ומשפת. השי"ן בשב"א
נע ומפני הדגש שבה אחר המ"ם השמוש : ישורק. ישור צאתק. בשניהם המ"ם בקמ"ץ חטף :
אספרה. הפ"א בשב"א נע ומפני הדגש ___ : ושת. הנון בקמ"ץ : תמוק. המ"ם בחולם ...
הצר"י כי הוא בינוני ליחיד ובנין הקל : הבכורים. הכ"ף בשב"א נע ומפני הדגש שבה אחר
הה"א הידיעה : וחסו. החית בשב"א נח ולא בחטף : לבך. הבית בסגו"ל ומפני המפסק:
ורום. הרי"ש במלאפום כי הוא עתיד ליחיד נסתר ובנין הקל ונחו העי"ן על משקל יקום
ישוב ודומיהם : אזה. הה"א מופיק והטעם כתבתי בפסוקי יהי כבוד : אזכרה. ...
למטרן

וכרמים וכו׳ להורות שיש לצרפם עם הפסוק שלפני כדעת הרשב״ם הראשון אשר הביאו תוה״ה השלישי
הנ״ל וכן כולם וכתב וסימנם אבי״ו להורות סדר הפסוקים שלא להחליפם בקריאה ולאחר
כי פסקו ונסע ויבא ויט הם מסודרים בתורה זה אחר זה ואין לטעות בהם אבל
אלו הג׳ פסוקים הם מעורבים ונתן להם סימן לסדרם והוא הנבון שאם היתה כתבתי
באורך וסימנם אב״י לצרף שלשתם יחד אז היה והפסק בקריו והיה אשר לצרפם
ונסע ויבא ויט וסימנם אבי״ו וכו׳. ואת עוד שבפסוק השלישי הוצרך המוסר לכתוב ולא כיון
כדי להשלים המנין אע״פ שהוא בפסוק חסר וי״ו ואין ספק כלום כי החולם מורה על הוי״ו
כמבואר בפרק ג׳ :

אתה. תכרנו. הכ״ף בשב״א נע ומפני הדגש שבה לחסרון נו״ן פ״א הפעל שהוא נכר :
בטחו בה׳ וגו׳. כתבתי בקבלנו בפסוקים שאחר קדשות ובא לציון : ה׳ עוז וגו׳.
כתבתי בקבלנו במאמר אמר רבי אלעזר שאחר פרק במה מדליקין :

אני מאמין. השלמה הנה נוסד על פי שלש עשרה עיקרי האמונה שכתבתי ענינם אחר
יגדל אלהים חי : ולא ישיגוהו שיגוי המוגש. פי׳ מושגות המוגש והוא ע״ד שכתב החסיד
בעל חובות הלבבות בשער היחוד פרק ו׳ : הוא ראשון והוא אחרון. על שם אני ראשון ואני
אחרון ומבלעדי אין אלהים (ישעיה מ״ד) : שנבואת מרע״ה היתה אמתית. על בכל ביתי נאמן
הוא (במדבר י״ב) : שהוא היה אב לחכמים וכו׳. על שם ולא קם נביא עוד בישראל
וגו׳ (דברים ל״ד) : הוא הנתונה למרע״ה. על שם משה קבל תורה מסיני וכו׳ אבות פרק ראשון :
שזאת התורה לא תהא מוחלפת. כלומר שהוא נכחות עם מבואר בהקדמות הרמב״ם לסדר
זרעים וזאת מוחלפת צריך שתנקד המ״ם בקמ״ץ והחי״ת בחטף קמ״ץ כי הוא פעול לנקבה
מבנין הפעול שהמ״ם בשורק והפ״א בשב״א נח וכאשר תהיה פ״א הפעל אות גרונית תנקד
המ״ם בקמ״ץ והחי״ת בחטף קמ״ץ כמו שכתב הרד״ק במכלול בנין הפעול מהשלמים והביא
שם פסוקים כמו מעמד במרכבה (מלכים א׳ כ״ב) בתוך ערים מחרבות (יחזקאל כ״ט) על:
ומענו. בה׳ הנבון הוי״ו בשב״א והיו״ד בפת״ח והעי״ן בחטף פת״ח והנו״ן בחולם והוא עתיד
ליחיד נסתר מבנין הקל כמו ומענו את הארץ (ד״ה ב׳ ל״ו) רק שבפסוק נקודה הוי״ו
בפת״ח כדין וי״ו ההפוך כי הוא עתיד הנהפך לעבר. ובסדורים נמצא הוי״ו בחירק
והיו״ד נחה והעי״ן בפת״ח והנו״ן קבו״ץ כנקוד העתיד מבנין הדגש ואינו נכון כי
לא נמצא מזה הענין בבנין הדגש בכל המקרא רק בקל ובנפעל כמו ענו עני [illegible]:
ואף על פי שיתמהמה וכו׳. ע״ש אם יתמהמה חכה לו (חבקוק ב׳) הה״א הראשונה של יתמהמה
נקודה בשב״א ונבלעת במרין והה״א השנייה במפיק : שיהיה תחיית המתים. זאת תחיה
הוא שם בלשון נקבה מן הכפולים עם תוספת תי״ו בראש שרשו חיי על משקל תהלה מהלל
תפלה מן פלל ולפי זה היה ראוי לומר שתהיה ולא שיהיה אולי יסד כן מפני שלשון היה
נמצא לשון זכר על לשון נקבה כמו והיתה הנערה (בראשית כ״ד) כי יהיה נערה בתולה
(דברים כ״ב) ודומיהם וכתב הרד״ק במכלול באבן השביעית ע״ל ובלשון היה יבא גם
בתוך כמ״ה רבה גם על הענין ע״כ. ופירושו במקום הזה שיהיה ענין תחיית המתים :

קצת

ע"פ המסורה וכן הוא בניקוד ר' אלי' בחור בספרו הרכב שרש שוה . ועיין בדבר . הגהות בקמץ
כי הוא נוכרת : ובדבר קצת . הבית בפתח כי הוא סמוך ואות יחול הוא עתיד ובנין
הפעיל ובנין חיל ורעבה : יחולו . הוא עתיד ובנין ורובא ובנין יחיל בצרי : ויחלו . הלוי
בפתח לויעזה ולכן הרמ"ע אחריה בסגול ידגש הבית הוא לחסרון נו"ן כי הפעל הוא נפל

אלו שלשה פסוקים אומר כל פסוק מפני צבאות שלשה פעמים ואחר כך
יאמר שלשתם יחד שלשה פעמים :

אלו שלשה פסוקים וכו'. טעם אמירתם על דרך הסדר כתוב בספר באר מים חיים חלק
השני הנקרא מקור חיים וכתב שם טעם נכבד ע"ד הסוד ולא רציתי להאריך בכאן
והמעיין ימצאנו שם :

ה' צבאות וכו'. בקבלני אלה הפסוקים כתבתי לעיל קודם מזמור לתודה. ובספר מקור חיים
דלעיל מאריך בכוונתם על דרך הסוד ובכלל דבריו כתב שיש לאומרם בדרך הזה כי
אז יאמר כל פסוק שלשה פעמים רמז לשש קצוות שיצילנו השי"ת מכל רוחות העולם משש
קצוות וסיים בדבריו ז"ל ושלשה פסוקים אלו הם כנגד שלשה אבות ה' צבאות עמנו וגו' הוא
כנגד יעקב. ה' צבאות אשרי וגו' הוא כנגד יצחק שהוא מדת הדין וכשהצרה באה על האדם
בזה שלא יסיר בטחונו מהשם יתברך אלא יבטח בה' וישען באלהיו המוכיחו והמיסרו לטובתו
לזכותו לחיי עולם הבא כדכתיב ודרך חיים תוכחות מוסר והלק מוטב למעלה בפסוק וזכרתי
את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור. ופסוק ה' הושיעה
המלך יעננו ביום קראנו הוא כנגד אברהם מדת החסד המושיע בחסדו ושומר אותו לעולם
שמו אע"פ שלא נהיה ראויים עכ"ל :

ואח"כ אומר גם אלו הג' פסוקים ג' פעמים בכוונה וסימנם אב"י
וזרעם ויסע ויבא ויט :

ואח"כ אומר גם אלו הג' פסוקים וכו'. כך כתוב בסדור קטן מכל השנה דפוס ווינציאה אשר
עם שמות תלים ובקצת סדורים כתוב שהאומרם בכל יום לא יירא ממיתה משונה ומשחית
כתוב שאלו הפסוקים הם מיוסד מהר"ר יהודה חסיד ז"ל ואפשר שהטעם שיסדו לומר כל
פסוק ג' פעמים מפני שיש בכל אחד מהג' פסוקים ט' תיבות וג' פעמים ט' הוא כ"ז
וג' פעמים כ"ז מספרו אף לרמז שהאומרם בזה האופן ינצל מן האף שהוא מלאך המשחית
אשר ממנו נתיירא משה כמו שדרשו רז"ל בפרק ג' בנדרים דף ל"ב ע"א על פסוק כי יגורתי
מפני האף והחמה (דברים ט') ועל ידי כן ינצל ממיתה משונה כמו שנצל משה וכדאיתא
שם בנדרים. ומה שכתב וסימנם. אב"י וזרעם וכו'. הכוונה היא כמו שיש בשלשה פסוקים
של ויסע ויבא ויט בכל אחד ע"ב אותיות ומהם יוצא שם של ע"ב לדברי הרשב"י ושאר המקובלים
ולדברי ר' נחוניא שלשתם ושאר כמו שכתבתי בהקדמה הפרטית בענין הע"ב פסוקים כן
באלו הג' פסוקים יש בכל אחד מהם ל"ב אותיות ויצטרפו מהם ל"ב שמות כמנין ל"ב
נתיבות חכמה כל שם בן ג' אותיות ואפשר שכתב וסימנם אב"י להורות שיש לצרף שלשתם
כשיטת ר' נחוניא שם הראשון אב"י השני חט"ה השלישי המ"ו וכן כלם. או אפשר שכתב
וזרעם

כי שמך רם. רמז בזה כי הוא ושמו ותברך אתה ואין שמו מחויב לו רבו תהלה כמו
להאריך בזה החסרון בכל חובות הלבבות בשער היחוד פרק י': ומשמך ירעדו גבורי אל.
הם המלאכים כמו שנאמר המו מספר לגדודיו (איוב כה) ואמר אליהם לשון רעדה ע"ב
מפניו רגזה ארץ רעשו שמים שמש וירח קדרו וכוכבים אספו נגהם (יואל ב): ומשמך לא
תגל. כמו ואותך לא ראו כי הוא ושמו יח' אחד כנודע: ומשמך ינוס הים לאחור. ע"ש
הים ראה וינס הירדן יסוב לאחור (תהלים קיד): וכל משבריך וגליך וכו'. הוא מלשון כל משבריך
וגליך עלי עברו (תהלים מב) והוא על שם משברי ים אדיר במרום ה' (שם צג): וארץ בהביטך
תרעד וכו'. על שם המביט לארץ ותרעד (תהלים קד) וע"ש ההרים תרקדו כאילים וגו' (שם קיד)
וכל ברי מעלה וכו'. רמז בזה אל מה שמפורש במראה יחזקאל: אף ערפל וכו'. כל זה
מרומז בפסוקים ולא רציתי להאריך בהם:

אתה. מיוסד על דרך אלפ"א בית"א: גבור ונערץ. שניהם תארים להקב"ה. גבור ע"ש האל
הגדול הגבור והנורא (דברים י') ונערץ ע"ש אל נערץ בסוד קדושים רבה (תהלים פט)
ובמלת גבור טעיים התגנום ביוזם הנראים שמאריכים במ"ל במעט כדי לגמור כל הפסוק
והם לא ידעו שמחותם התיבה כי החולם הוא תנועה קטנה והבית דגושה דגש חזק
לכן צריך למהר קריאת החולם כדי להדגיש הבית. ולפי קריאתם היתה הבית צריכה
הרפה וקריאתם היא להם מכה אשר לא תוכל להרפא וכן עושים גם בשאר תיבות שדומה
לו כמו כתרו סתר והם בחולם בלא נע והשב"א שאחריו נח והם מאריכים בחולם ומחטפים
הנון כתרו סתר בשב"א נע עליהם נאמר יחוגו וינועו כשכור וכל חכמתם תתבלע (תהלים
קז) גם טועים במלת ונערץ שקורין הנון בסגול והעין בחטף סגול והריש בפתח באלו
הוא נפעל עבר ואינו כי אם הנון בפתח והעין בחטף פתח והריש בקמץ כי הוא
נפעל הוה שהוא כמות תאר וכן הוא בפסוק הנזכר: דגול מרבבה. ע"ש דודי צח ואדום
דגול מרבבה (שיר ה): הוא שח ויהי: ע"ש כי הוא אמר ויהי וגו' (תהלים לג) ולשון שח בקמץ כי
הוא פעל עבר ליחיד נסתר ונחו העין שרשו שוח מענין שיח אלהים קולו בליחו (תהלים סב)
ויסד שח במקום מלת אמר ואולי היה לו טעם בדבר לשנות הפסוק ואנכי לא ידעתי,
ונ"ב ויהו בסגול ומפני ההפסק: נאפד. הנון בסגול והאלף בשב"א נח והפא בקמץ ובמלה
והוא נפעל עובר שהוא כמות תאר מענין ויאפד לו בו (ויקרא ח) על משך נאזר בגבורה
(תהלים סה) כי שני השרשים ענינם אחד ענין חגורה: חי וקים נורא ומרום וקדוש.
כולם תארים להקב"ה נמצאים בפסוקים ולא רציתי להאריך בהם:

האדרת והאמונה וכו'. שבח זה מיוסד בלתי אלפ"א בית"א אחר הא' היודעה שלפני כל
אות ואות והאלפ"א בית"א. ומלות האדרת והאמונה הם שמות בלשון נקבה וכן
הבינה והברכה ודומיהם ושבח זה מפורש יפה בפירוש הנדפס במחזורים לכן לא
אאריך בו. ומלת האדרת הוא מענין אדיר במרום ה' (תהלים צג): הסגוי. הוא שם מענין
הן אל שגיא (איוב לו): והשגב. הוא שם מענין כי נשגב שמו לבדו (תהלים קמח)

בעת שתעלה רצון. כה"ה בסדורים ומה שיסד שתעלה שהוא לשון נקבה ולא יסד שיעלה 1
שהוא לשון זכר אפשר משום שנמצאת מלת רצון אצל לשון נקבה כמו לך ה' עת רצון
(תהלים ס"ט) ונמצא עת לשון נקבה כמו בעת ההיא (דברים ג') אם לעת כזאת (אסתר ד')
ודומיהם וחשב המיסד מלת רצון שם בלשון נקבה אף כי אין הכרע אבל יותר נכון הוא
להגיה שיעלה: לפורקנך סברית וכו'. הוא תרגום של לישועתך קויתי:

ומצאתי כתוב בסדור קלף ישן וז"ל. כתגין בא להסיר אחר כל
המזמור ברכות אלו כל יום כמו מקדים מאה ברכות. וכל
סוף ברכה היה אומרה בא"י אבל יש להפליא על זה כי משום
התלמוד אין רשות לשום אדם לחדש ברכה:

תתברך. הוא עתיד לנוכח נמצא מבנין התפעל כמו ותשתבח ובמקום שתי המלות
ועניינם מפורש במה שכתבתי בהקדמה הספר בדקדוקי הקריאה עיין.
השבח מיוסד על דרך אלפ"א ביתא בראש כל חרוז אחר מלת תתברך ומתחיל באות מאותיות
האלפ"א ביתא: זך במרומים. הזי"ן בקמ"ץ והוא בינוני תואר מבנין הקל ____ שרשו
זור מענין מזהיר באהלו רשע (תהלים פ"ד): מעונו. הוא שם דבר עם כנוי המדבר בעדו,
ומ"ם מענה לשון (משלי ט"ז): חסין יה. החי"ת בחטף פתח והוא סמוך כמו שכתבתי למעלה
והוא רחום שאומרים בשני ובחמישי: בהיר בשחקים. לשון פסוק הוא כמו בהיר הוא
בשחקים (איוב ל"ז) והוא מענין לובן ונוגה: ותשתבח בפי עליונים ותחתונים. ע"ש ומפי עוללים
ויונקים יסדת עוז (תהלים ח'): דורך על במתי ים. פסוק הוא (איוב ט') בי"ת במתי
נקודה בקמ"ץ והמ"ם בחטף קמ"ץ תמורת החולם שבמות ומגזרת במות (במדבר כ"א)
כדי להרים המלה אל מלת ים שהיא מלה בעירא: הדרו כל. יצור יחיה. מלת יחיה הוא
עתיד במקום בינוני והוא כמו מחיה כי תמיד הוא מחיה את כל היצורים ונמצאו עתידים
במקום בינונים הרבה במקרא כמו שפי' רש"י בפ' ויצא בפסוק כי מן הבאר ההוא ישקו
העדרים ובפ' יתרו בפסוק ושפטו את העם בכל עת ובפ' בהעלתך בפסוק וביום
הקים את המשכן וגו' ובכמה מקומות. כי אין לומר שהוא קאי על התחיה העתידה
כי אותה התחיה לא תהיה לכל יציר שבבריאה כי אם לאדם לבד: עושה משקל לרוח.
ע"ש לעשות לרוח משקל (איוב כ"ח): עונה עתרות. הוא מענין ויעתר יצחק (בראשית כ"ה):
ותשתבח מרבה סליחה ומחילה וכו'. כה"ה נוסח זה החרוז בסדור קלף ויותר נכון הוא
מהנוסח שבסדורים הנדפסים משום שכל חרוז של זה הבית מסוים בלוב"ן במובה:
כי אין במוק מושיע וגואל וכו'. כה"ה בסדור קלף ונכון הוא ועל זה קאי סוף הברכה גואל
ישראל: ותשתבח מאור בכבודו לכל באי עולם. כה"ה בסדור קלף:

יהי. בעת הטיפו. פירוש בעת דברו כי הוא מענין שכתב הרד"ק בשרש נטף בפי'
מלתו וז"ל ענין הטל הבדלה והתבה ובדרך השאלה בענין הדבור ועליהם תטף
מלתי (איוב כ"ט) בענין תזל כטל אמרתי ע"כ: תפלה של חליבו הנביא

בשם. ואלהי מערכות ישראל. על שם הפסוק ה' צבאות אלהי מערכות ישראל (שמואל א' י"ז).

קורץ [illegible]
מקיף מהחומש
הסדור וטושטש
עשה ונראה

בהתקרבות קרי
כמ"ד כלו
גוף בחיבל
ובסיומו בכבל
עם גוף בחיבל
[illegible]
[illegible]
[illegible]

כוונת על: אדיר במרום וכו' שכתוב קטן

ספרתי [illegible] ובאמו העוסק חלומות חלמתי ואיני יודע
מה הם ונכון לאמרו כשחולם יותר מחלום אחד:
[illegible] של הגמרא [illegible] בהרבו כהנו [illegible] בורא אמן [illegible]

צדוק הדין

בשו"ע י"ד סי' ת"א בענין דברים הנהוגים בחול המועד נ"ל אומרים על המת צדוק הדין וקדיש כדרכו וכן מ"ט שבו אבל קודם ראשון כיון שאין מתעסקין במת אין אומרים אותו. הגה"ה ויש חולקין שלא לומר צדוק הדין מזה וכן המנהג פשוט במדינות אלו שלא לומר צדוק הדין בכל היום שאין אומרים בהם תחנון ולכן אין אומרים ג"כ כשקוברין מת אחר חצות בערב שבת ויש אומרים שאם קוברים המת בלילה שאין אומרים קדיש ולא צדוק הדין:

הצור תמים וגו'. עד צדיק וישר הוא. הוא פסוק בריש פרשת האזינו: ממית ומחיה מוריד שאול ויעל. פסוק הוא בתפלת חנה (שמואל א' ב'): בכבות העקב כלה.
כה"ג בכל הסדורים אבל הנכון הוא לומר שנעקד. כמו שכתבתי קודם פרשת התמיד בולת שנעקד על גבי המזבח וכו' כלה נקודה בפתח לידיעה כמו כלה לטבח וכו' (ישעיה נ"ג): פקדון כל רוחות. הקו"ף נקודה בקמ"ץ ומפני הסמיכות והוא שבא עם ומפני הדגש שבקו"ף כי הוא שם מן הדגושים כמו את הפקדון (ויקרא ה'): תצדק בדברך. הדל"ת בקמ"ץ חטף והבי"ת אחריה בשב"א נע וכן שין בשפטך בקמ"ץ חטף והפ"א בשב"א נע כי שניהם מקרא ופסוק הוא למען תצדק בדברך תזכה בשפטך (תהלים נ"א) וראוי לומר כאן תזכה בלא וי"ו השמוש כמו שהוא בפסוק: הרף. הוא צווי מבנין הפעיל מענין רפיון כמו הרף ממנו (תהלים ל"ז): גדול העצה וגו'. עד וכפרי מעלליו. פסוק הוא (ירמיה ל"ב): ה' נתן וגו'. פסוק הוא (איוב א'):

יתגדל. בעלמא דהוא עתיד לחדתא וכו'. כן הוא נוסח הקדיש בטור יורה דעה סי' שע"ו ומורי מהר"ם יפה העתיקו את באות בספר לבוש עטרת זהב סי' שע"ו כמו שהוא בטור יורה דעה בלי תוספת ומגרעת וכן הוא בספר האבודרהם אחר שפי' הקדיש שאומרים בכל יום כתב וז"ל ונהגו לומר אחר שקוברין את המת וכן בתשעה באב כך יתגדל ויתקדש שמיה רבה דהוא עתיד לחדתא עלמא כמו שאמרו רז"ל שיתא אלפי שני הוי עלמא וחד חרוב. ולאסקא היכלא כך הוא לשון הפסוק בעזרא. ולמפרק חייא לגאול את החיים מצרה וגלות שאנו בו. ולאחאה מתיא ולהחיות את המתים שהוא עיקר אמונתו. ולמבני קרתא ירושלם שנאמר בונה ירושלים ה' וגו'. ולמעקר פולחנא נוכראה מארעא על שם הסירו את אלהי הנכר אשר בתוככם וכתיב וגם את הנביאים ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ. ולאתבא פולחנא קדישא דשמיא לאתריה ויהיה ע"ש והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ה'. בחייכון וביומיכון עד לעלא ואמר תתבלו חרבא וכפנא לפי שכתוב

בגמרא פרק הרואה דף נ"ה ע"ב וז"ל אלא אימא ליטבינהו באפי תלתא ליתי תלתא ולימא להו חלמא טבא חזאי ולימרו ליה הנך טבא הוא וטבא להוי וכו'. ונחלקו הפוסקים בספריהם גם התוספות של[?] הרואה אם יאמר תחלה ג' פסוקים או ג' פעמים וכבר נתבאר [illegible] יאמר אותו ג' פעמים יאמר בכל פעם שבע זמנין יגזרו וכו' ועיין בטור א"ח סי' ר"ך ובדברי הב"י גם בספר לבוש התכלת שיש לומר תחלה ג' פעמים יאמר בכל פעם שבע זמנין וכו' והחכם ר' שלמה אלמולי האריך בזה ואמר בספר פתרון חלומות שחבר חלק ג' שער ב' פרק א' היטב כל אשר דבר בקושיות ותירוצים בפלפול רב והוכיח בראיות ברורות שהנכון הוא שהחולם יאמר פסוק ראשון של הפיכות ושל פדיות ושל שלומות והמטיבים יאמרו שני פסוקים האחרים ונתן טעם נכון לזה ע"ש וכן הוא בהדיא בספר כל בו סימן ל' :

זה לעיין [illegible]

חלמא. כל דבקיני פסוקי ההטבה הוא הם כתובים בפסוקי ויתן לך שאומרים במ"ש.

סימן טוב מזל טוב לכל ישראל :

עיין [illegible]

כתב הטור א"ח סי' ק"ל וז"ל ובשעה שמברכים אין לעם לומר שום פסוקים וכו' ופלוגתא דאמוראי היא בסוטה פרק אלו נאמרין דף ל"ט ע"ב ועיין שם התוספות בד"ה ג' עכ"ל שאין לאומרם וכן הוא הלכה פסוקה בש"ע סי' הנזכר סעי' ק"ו וכתב שם הרמ"א בהגה"ה שנהגו לאומרם אבל יותר טוב שלא לאומרם והטעם מבואר שם בגמרא וז"ל כלום יש עבד שמברכין אותו ואינו מאזין. וכתבו שם התוספות וז"ל פי' ר"ח אע"ג דאמרינן בפרק הרואה האי מאן דחזא חלמא וכו' דהתם שאני שסכנה התורה שאם חלום מסוכן הוא דצריך רפואה דהא אפילו בשבת התירו להתענות תענית חלום. עכ"ל :

גרסינן בהרואה דף נ"ה ע"ב וז"ל האי מאן דחזא חלמא ולא ידע מאי חזא ליקום קמי כהני בעידנא דפרסי ידיהו ולימא הכי :

רבש"ע וכו'. כ"ה הנוסח הנכון מתוך הגמרא דפ' הרואה וטור א"ח סי' ק"ל וספר כל בו סי' ל' רק שבגמרא מסיים בו לטובה והכל בו מסיים לטובה ולברכה והטור מסיים לטובה ותרצני וכתוב בספר מטה משה סי' קכ"ה וז"ל ומצאתי כתוב דז"ל בתפלה שאומרים בדוכן ויש מרבים ואח"כ ותחנני שהוא מגן ויחנך לפסוק ואמר ותרצני שהוא רצון שלום ואין רצון בלא שלום עכ"ל: והטעם שתקנו להתפלל על חלום טוב בשעת נשיאת כפים כתוב באור[?] ב' שאם עמוד רמ"ח בדפוס גדול ובדף קי"ג ע"ב בדפוס קטן וז"ל והאיש תאומא [illegible] בה"ל האי מאן בחלומה לותא בשעתא דכהני פרסו ידייהו לימא רבש"ע אני שלך וחלומותי שלך וכו' אמאי משום דההיא שעתא אשתכחו רחמי בעלמין כולהו ומאן דבעי צלותיה בצערא אתבסם ליה דינא עכ"ל :

[illegible]

441.

בפיו יתברך בלבו. ואם אינו יודע להתודות אומרים לו אמור ויהי תהא כפרה על כל עונותי. וכל אלו הדברים אין אומרים לו בפני עם הארץ ולא בפני נשים ולא בפני קטנים שמא יבכו וישברו לבו. ואינו חותם בברוך כי הוא תקון האחרונים ואין ראוי להוסיף ברכה אחר שנחתם התלמוד כמו שכתבתי בברכות שחרית:

ואם רוצה להאריך בודוי יש בספרים הרבה בזה

תפלת הדרך

גרסינן בברכות סוף פרק תפלת השחר דף כ"ט ע"ב וז"ל ואמר רבי יעקב אמר רב חסדא כל היוצא לדרך צריך להתפלל תפלת הדרך וכו'. והטור א"ח כתב ענין תפלת הדרך דינו ונוסחו על פי מסקנת הגמרא בסי' קי' והסכמתי להעתיק כל דינו בקצרה כמו שהם כתובים בש"ע סי' הנזכר וז"ל וצריך לאומרה בלשון רבים ואם אפשר יעמוד מלילך כשיאמרנה ואם היה רוכב אין צריך לירד. אין צריך לומר אותה אלא פעם אחת ביום אפי' אם ינוח בעיר באמצע היום אבל אם דעתו ללון בעיר ואח"כ נמלך ויצא ממנה לעבור חוצה לה או לשוב לביתו צריך לחזור ולהתפלל אותה פעם אחרת.

הר"ם מרוטנבורג כשהיה יוצא לדרך בבקר היה אומרה אחר יהי רצון כדי להסמיכה לברכת גומל חסדים ותהיה ברכה הסמוכה לחברתה. אומר אותה אחר שיתחיל בדרך ואין לאומרה אלא א"כ יש לו לילך פרסה אבל פחות מפרסה לא יחתום בברוך ולכתחלה יאמר אותה בפרסה ראשונה. ואם שכח מלאומרה יאמר אותה כל זמן שהוא בדרך ובלבד שלא הגיע תוך פרסה הסמוכה לעיר שרוצה ללון בה ומשם ואילך יאמר אותה בלא ברכה:

יהי רצון וכו'. ותשלח ברכה במעשה ידינו. היא גירסת הרוקח סי' שע"ג: ותחזירנו לביתנו לשלום. גם היא גירסת הרוקח והרמ"ע והרא"ש והאבודרהם וספר אדם וחוה וספר המנהג ד"ב ונ"ה: ונוהגין לומר אחר חתימת הברכה פסוקי ויעקב הלך לדרכו וגו' ויאמר יעקב כאשר ראם וגו' סוף פרשת ויצא. עוד הוסיפו האחרונים לומר והבך שמרנו והבך נצלנו והבך עזרנו. והבך הוא שם וכוונו מסופי תיבות של פסוק כי מלאכיו יצוה לך. עוד נוהגין לומר מזמור יושב בסתר ומתחילין והוא נועם שהוא סוף מזמור שלפניו. וכתב בהקדמות שמות תהלים ע"ז וכן כתב תשב"ץ כי בלוהו נועם אין בו שום דין לומר לך שכל האומרו נצול מכל דין. ונראה לי שיש להכפיל פסוק אורך ימים וגו' כמו שנוהגין במוצאי שבת והטעם כתבתי בסדר פטום הקטורת שלו. ועוד נוהגין לומר פסוקים שסיומם לה' רמ"ח לישועתך וגו' והוא בגימט' וגו' ירכבך וגו' המלאך הגואל וגו'. ועוד נוהגין לומר שיר למעלות וגו' וכולם כאחד טובים ואחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון לבו לשמים. ונראה לי שטוב לומר פסוק הורנו

שכתוב מחוץ תשכל חרב הוא מבקש כאן ממות השם שתכלה אותה החרב מן העולם. וכמו
ומתרגם על שם קרעב סבב מות. ומרעין קשין על שם תרגום וכו' וכל מדוי מצרים הרעים.
ונא וכו' עמיה בית ישראל ואמרו אמן עושה שלום וכו' ע"כ: לחדתא. כה"ג הנכון והוא תרגום
של לחדש ובקצת נוסחאות כתוב לאתחדתא שהוא תרגום של להתחדש ואינו נכון כי אין לו
פירוש לפי הענין ואדרבה הוא חרוץ נגדע כי הוא מברך יחדש העולם ולא יתחדש עד
מבואר למשכיל: = ומוליך עשב מן הארץ ומוקין ואמרים:- ויש אומרים:

טעם אמירת פסוק זה כתוב בטור יורה דעה סי' שע"ו ומורי מהר"ם יפה
האריך בו בלבוש עטרת זהב סי' שע"ו ומנהג בני ארצנו הוא הוא
כתוב בהגהה בש"ע טור יורה דעה בסי' הנזכר סעי' ד' ומורי מהר"ם
יפה האריך בזה בסי' הנזכר וסע"ף דבריו ז"ל ויש מי שנוהגין שחולקין
ג' פעמים מפני הרוחות המלוות את המת ובכל עת שהוא יושב
בורחין ממנו ולא שחולקין ג' פעמים להבריח הרוחות ואני שמעתי מזקנים
שיש לישב ג' פעמים ובפעם הראשון יאמרו ויהי נועם וגו' יושב בסתר
עליון וגו' עד ונגע לא יקרב באהליך ואומר גם את כי מפסוק
כי מלאכיו וגו' ואני קבלתי שאותה השבעה ישיבות יהיו כלם בפסוק
כי מלאכיו יצוה לך וגו' שיש בו ג' תיבות וככה ישלה ושב ויאמר ויהי
נועם וגו' יושב בסתר עליון וגו' עד ונגע לא יקרב באהליך וגם אומר
את כי שבראש פסוק דכי מלאכיו יצוה לך וגו' ואח"כ יעמוד וישב
במקום אחר ויחזור ויתחיל לומר ויהי נועם וגו' יושב בסתר עליון וגו'
עד כי ומוסיף את מלאכיו ואח"כ יעמוד לישב במקום אחר ויחזור ויאמר ויהי נועם
וגו' יושב בסתר וגו' עד כי מלאכיו ומוסיף את יצוה וכן יעשה בכל פעם שיתחיל
מתחלה ויהי נועם וגו' עד פסוק זה ומוסיף בכל פעם מלה אחת
מפסוק זה ובפעם השביעי יגיע למלת השביעי שהוא דרכיך וגם שלום
כל המזמור ובפעם השביעי ואח"כ יעמוד ויבא ובעת ביאתו יאמר כרכת
אתה גבור בו"ה עד ונאמן אתה להחיות מתים ולא יסיים הברכה
כן קבלתי וכן אנו נוהגין כי יש בו סוד הקבלה להבריח רוחות הטומאה
מעליו ואפילו מקבר המת בו"ט ע"ו גוים או שנקבר סמוך לשבת עכ"ל בע"ל:

בלע המות וגו'. פסוק הוא (ישעיה כ"ה) ומסיים כי ה' דבר ולא כתוב פה וקשה נדפסה
את פה בסדורים:

סדר ומו שכיב מרע שכתב טור יורה דעה בסימן של"ח בשם הרמב"ן
והוא בספר תורת האדם להרמב"ן בשער הסוף. וכתוב בש"ע ג"כ
סי' הנזכר וז"ל נוטה למות אומרים לו התודה ואומרים לו הרבה
התודו ולא מתו והרבה שלא התודו ומתו ובשכר שאתה מתודה
אתה חי. וכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא ואם אינו יכול להתודות
בפיו

זה אשר יסד דודי הגאון הרב מהר"ר שאול בעל המחבר של אורות.

אלוף – נצורו אברך במקהלות. כשל גאולת יושב תהלות. אשפוך שיח ואשיג מלות:
בית – לבנין בעמקי מצולה. צלול באפלה משכן שולה. ממלכה שפלה על חלה:
גימל – בחסדו תוהים ובוהים. תשורי אמנה מראש בראשים. ביום עשות ה' אלקים:
דלת – סגור למסטינו. אל תתנשא בנפשו מעש. משוני מאבחת חרב מונו:
הא – זה רע עשו אומרה. בית יעקב יושב בשפל. זה קם עד נופל:
ווי – העומדים נכח הוד תפארתו. צדיק יבין בל עוז. באלהים מחסה ועוז:
זיין – צלו חרבות צורים. לנתח עצמות אבירי פגורים. נחלת אבלת אוכלים גרים:
חית – עניים נפוצה לשובה. משיחנו משכנו אחריך נרוצה. הן עיר אלהים צבקה חוצה:
טית – תת תשועה לחולים. הנה אנחנו מחולים אלמים. נצבה חסד חטאת לאומים:
יוד – ה' לה' חסדו ואמתו. כל החיים לו לבדו. כולם חייבים לספר הודו:
כף – אחת מלא גבורה. בתוך אחים יפרה הבכורה. צומד קהרק בהתכנס כה:
מם – מלך למרבה ינון שולה. ראשי המטה והמכו בית מלא. והמו מחלקותם נורא עלילה:
נון – בנו יהושע המושיע. נפלה ולא תוסיף להושיע. סמוך חיסים המתקוממים תושיע:
סמך – מם שלך בנסתרים. מנצפך צופים בפנים מדרים. סירים צרים שואים בשרים:
עין – יעקב כמים מגרים. יצחק נאחז בסבך סירים. אב המון גוים צריים:
פה – פקודה של מקבה. אהה רחל לרבקה חמדה.

סדר הודוי לחולה.

יעשה במאה ויבקש מחולה לב מי שחטא ויבקש מרבים שיעזרוהו בתפלה ויעשה תשובה שלמה ויטול ידיו ויתעטף בציצית ויאמר. ה' אלקים אמת ותורתו אמת ומשה נביאו אמת וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. אשרי יושבי וכו' עד סוף המזמור. ואח"כ יאמר אלו המזמורים (תהלים כ"ז) גם קפיטל (תהלים ב') אח"כ קפיטל (תהלים קל"ח) ואח"כ יאמר בכוונה גדולה

מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי אלהי אברהם יצחק ויעקב אלהי האלהים ואדוני האדונים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד עושה שמים וארץ עושה חסד ומשפט בארץ היה הוה ויהיה

הודו יי' דרבנן ונחני באורח מישור למען שוררי (תהלים כז) וקבלתי מפי החסיד הר"ר מנחם
בהר"ר שלמה זצ"ל כ"ת ומפירושו של רבנו שקבל מפי אביו הר"ר שלמה הנ"ל ואביו קבל מפי המאור
מהר"ר יוסף קארו בקן כבפת תורה שיטת המדרש הזה ומגיד ואחר שאתה מן הגזר ונוח
ידך כל שנ' לדוד ואמר פסוק גדול זה יי' דרבנן ובטח עליו והוא יעשה (תהלים לז) ויבין
המקום את דרבנן שעולה צ"ב כמספר שם בן ע"ב. וכוונה זו יוכל לכוין גם בפסוק הודו
יי' דרבנן וגו':

הרואה קברי ישראל מברך ברכה זו. ואם חזר וראה תוך
שלשים יום אינו חוזר ומברך:

ברוך. אשר יצר וכו'. כ"ה הנוסח האמתי מתוך הגמרא דפרק הרואה דף נ"ח ע"ב וכן
פי' הפוסקים הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והלכות גדולות והמגיד והאבודרהם והמ"ן
וספר אבודרהם והטור א"ח סי' רכ"ד וב"י ושו"ע שיש בקצתם קצת שנוי כגון וברא
אתכם בדין וזן אתכם בדין והחיה אתכם בדין ובקצתם כתוב להחיותכם ולהקימכם
בדין ואין הכ"ב. ובכל זה כתוב והוא יגלה. כפר וציעכם לעין התחיה. וזה הנוסח האמת
ונתכם וכתוב הפוסקים הנ"ל כתוב והמית אתכם בדין תמורת ואסף הנזכר בגמרא
ואני כתבתי שניהם כ"ה הפסוק הנאמר באברהם ויגוע וימת ויאסף כי מיתה
היא הפרד הנפש מן הגוף והאסיפה היא הכנסת הנפש למקום מנוחה כמו שכתב רש"י
בפרשת ואין כל פסוק אני נאסף אל עמו ובפסוק ויגוע ויאסף. ובקצת הפוסקים כתוב
להחיות אתכם בדין וכל בגמרא ובקצת שאר הפוסקים לא כתוב בדין אבל להחיותכם והוא
הנכון שהרי כתוב בספר אבודרהם בפרק הרואה ז"ל והא כתיב להחיות אתכם וכו'
זו היתה הסבה לתקן תחית המתים בגבורות והטעם שתחיית המתים גבורה גדולה מכל
גבורות וכו' כמו שכל אחד מאתנו הוא נחיה אותך על כן לא אמר להחיות אתכם בדין
שכן הוא אומר מחיה מתים ברחמים רבים וכו'. אבל כל הספרים בלשון כתבי הכנסיים
צריך אלקים חיים כתב ע"ש והחיים הם גב"ה הדין כמו שתקנו אנשי כנסת הגדולה
בברכת גבורות מחיה המתים. ועוד בברכת אשר יצר אתכם ועתיד להחיותכם בדין
ומפני כך תחיית המתים ברכו ע"כ והיו ברכו דכתיב (ירמיה ל"ג) אלה צבאות הוא
שבחוב ירמיה והנה ידע ותקנו צבאות צבאות אל צבאו. והאבודרהם כתב ואומר אחר
חתימת הברכה יחיו מתיך נבלתי יקומון הקיצו ורננו שוכני עפר כי טל אורות טלך
וארץ רפאים תפיל (ישעיה כ"ו) ובכל זה כתב בסי' פ"ג וז"ל הרואה קברי ישראל אומר
יחיו מתיך נבלתי יקומון וגו'. העובר בין קברי ישראל אומר ברוך אשר יצר אתכם וכו'.